

P. 44

14

LIBER

autoribus signi . per quod securi sumus effecti . nam et qui iussit , et per quem iussa ipsa per-
 lata sunt , in honore maximo primi esse debent : et unum mensis reponite , ut potarent in
 ipsa lætitia , et essent solo interim uino ipso contenti . quoniam panis defuerat . Sic dein
 de effatus frondenti tempora ramo Implicat . Cinxit tempora sua ramo frondenti .
 mox ut hæc dixit : hoc aut lætitia fecerat , aut honorum diuinorum solemnitas . Et genium
 que loci , primamque deorum Tellurem , nymphasque , & adhuc ignota preca-
 tur Flumina . tum noctem noctisque orientia signa . Idemque iouem , phrygiam/
 q̃ ex ordine matrem Inuocat . & duplices cœloq̃ ereboque parentes . Quum mul-
 ta iniungeret sociis , ipse ab obsequiis deorum uacuis esse non potuit . obsecutus est quippe genio
 loci , secundo terre , ad quam uenerat nouus . dehinc nymphis propter aquam , ut commoda pere-
 grinis esse potuisset . flumina quoq̃ licet adhuc ignota , deprecabatur . ipsa fuit causa fluminum ,
 ipsa nympharum . Tum . Hoc est deinde , noctem noctisque orientia signa . quoniam die con-
 sumpto ipsa iam fuerant uentura , ut cælo terræque propitia haberet , quæ homines uenerantur . io-
 uem quoque patrem deorum , qui in ida monte colebatur , et matrem deum uocat ex ordine . se-
 mel positum ex ordine , non semel , sed sæpius debemus accipere . ut sit , cingit lauro tempora
 ex ordine , hoc est non confuse , sed singulatim enumerauit omnes , et omnibus obsecutus est ,
 addens duplices parentes suos , hoc est duos . uenerem cælo anchisen ab inferis . Hic pater
 omnipotens ter cælo clarus ab alto Intonuit . Clarum , aperto fauore auxilia sua
 significantem , accipiendam est . Radiisque ardentem lucis & auro Ipse manu
 quatiens ostendit ab æthere nubem . Usque adeo hilaris signo iouis fauor apparuit
 ut nubes non fusca nec terrea , sed aureo colore apparuisset , quo signo compertum est , mox
 æneæ preces auditas : ter autem intonuit , ne si semel factum fuisset , casus putaretur , sed qu-
 um ter intonuisset apertis signis monstraretur prosperitas . factum est ergo sapias , et contra
 morem naturæ mundo , nubibus , cælo , una tantum nubes uisa est . et radiis ardens lucis , et au-
 ro , splendor rutilans , atque ita , ut in ipsa quoque esset prosperitatis signum . Ipse manu quatiens
 ostendit ab æthere nubem . ipsam nubem sic iuppiter demonstrauit plaudens manu , ut appareret
 eum excepiisse uota , et gratulatum , q̃ troiani ad italiam uenissent . Diditur hic subito
 troiana per agmina rumor Aduenisse diem , quo debita mœnia condant .
 Rumor repente exoritur ad aures omnium magna gratulatione peruenit , afferens uenisse tem-
 pus et diem , quo dari operam condendis debitis ædificiis posset . Certatim instaurant epu-
 las . Hoc est conuiuium reuocant . Atque omine magno Crateras læti statuunt , &
 uina coronant . Nouis rebus prospera omnia facientes . Postera cum primo lustrabat
 lampade terras , Orta dies , urbemque , & fines , & litora gentis Diuersi explorant .
 Cum uero posterior dies solis radiis claruisset , successit eorum complendorum cura , quæ superiore
 luce æneas inuestiganda mandauerat . diuisis igitur celeritatis causa officiis , quæ perquirerent , con-
 sulto partiti sunt alii urbem , fines alii , nonnulli commanentes et litora requirentes , tunc rendi-
 tiauerunt , stagna numici illic esse , et tybrim fluium , et terras regionis illius forte latinos in-
 colere . Tunc satus anchisa delectos ordine ab omni Centum oratores angusta ad
 mœnia regis Ire iubet ramis uelatos palladis omnes . Licet fatalis terra esse consta-
 ret in officiis primum rex aduena regem loci credidit aggrediendum . neque eum in superbiam
 duxit successus ille , qui fati suffragantibus debebatur . misit legatos centum placituros , et no-
 mine legationis , et numero legatorum , et magis obsequia sua commendans ambitione multarum

Ex Libris
Pauli Bevilacqua
Portu/ff. Pyrbys.

EX LIBRIS
Co: Ludovici Pelleutti
e Portogruario.

BIBLIOTECA SEMINARIO V. PORDENONE
X
C
DCN

Tales autem delegit omni ordine, hoc est ex omni multitudine per electionem separatos, quibus legationis ipsius partes congruas complere potuissent. Coronabantur autem omnes olearum ramis, ut visu potius quam uerbis pacem procul uidentibus nuntiarent. Donaque ferre uiro. Ne sane munere esset legationis officium. Pacemque exposcere teucris. Et oblatiis muneribus pacem teucris necessariam postularent, nequis eos putaret uenisse uolenter. Haud mora, festinant iussi. Sic in celeritate explicandorum mandatorum et iubentis auctoritas et obsequendi studium probabatur, quod non solum ostendebatur in facto, uerum etiam in ipsa prope ratione cumulabatur. Rapidisque feruntur Passibus. Non tantum studio complendi aggreffi sunt pergendi munus, sed iter quoque ipsum festinantes gressibus agitabant, celeres gressus fuerunt ideo, ut optata maturius prouenirent. Ipse humili designat moenia fossa. Hæc legatis agentibus non putauit æneas differenda operum capta, donec responsum referret missa legatio. Gerebat enim factorum fiduciam, quæ illi ipsarum terrarum dominum dederant. Ipse humili designat moenia fossa, hoc est non magnæ altitudinis futura moenia designabat manu sua. hoc enim uel nota condentis, uel auspicia exigebant. Moliturque locum. Hoc est disponit. Primasque in litore sedes Castorum in morem pinnis, atque aggere cingit. In auspiciis constituendorum magnam tale genus operis collocuit, quod defensionem sponderet conditoribus suis. Ianque iter emensi, tuties, ac tecta latini Ardua ceteri ebant iuuenes, muroque subibant. Cum hæc ageret æneas, iam legati sic confecerant iter, ut uiderent latino cum turres, et domorum tecta, turres uiderunt primo, quod altiores fuerunt. Quum uero propiores efficerentur, uiderunt et domorum tecta. Muroque subibant. Hoc est ad ipsam murum iam coperant peruenire. describitur iam ueterum incolarum mos studiumque bellandi. multis enim locis poeta asseruit asperam esse bellis italiam, et ad arma facile properantem. Denique ut unum de multis demus exemplum, non illum, inquit, nobis genitrix pulcherrima talem promisit, grauiumque ideo his vindicat armis. Sed fore, qui grauidam imperiis belloque frementem Italiam regeret. Icarco hoc loco uirilem italorum sexum ostendit, iam inde a pueris studio exerceri uirtutis. denique sic ait. Ante urbem pueri, & primæuo flore iuuentus Exercentur equis, domitantque in puluere currus. Exercebantur equis, aut eorum dorso impositi, aut habenas retinentes in curru, in puluere, inquit, quia illic iuncta animalia melius domantur, ubi difficilior tractus est. Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis Spicula contorquent. Alii mittendis sagittis operam dabant, alii, ut hastilia mitterent, meditando discabant. Cursuque ictuque lacebant. Prouocabant se alii, ut cursu contentderent, aut ictu, ictum possumus intelligere, non ut ferirent se inuicem, sed ut destinata percuterent. Hæc omnia certaminum genera iccirco usu et exercitatione discabant, ut ueris bellis et uere dimicationi proficerent. pueros dixit et iuuenes his studiis fuisse intentos, ex omnibus igitur, quæ iuuenes, quæ pueri gererent. Cum prouectus equo longui regis ad aures Nuntius ingentes ignota in ueste reponat Aduenisse uiros. Fuit occasio ut ex illis, qui equis exercebantur, prouectus equo, hoc est ante legatos ad regem uentus, nuntiaret uiros uenisse ingentes, et ignota ueste, et quia turbatus respexit, no conspectu pro qualitate ammi sui nuntiabat, que uiderat, nuntiabat eos esse ultra humanam formam, eo accedebat et terror ex uestium specie ignota descendens. Ille intra tecta uocari,

LIBER

Imperat. & solio medius confedit auito. Sedit regio more, & eos tellus iussit intrare.
 Tectum augustum, ingens, centum sublimis columnis Vrbe fuit summa, laurentis
 regia pici. Horrendum silvis, & religione parentum. Describitur domus latini, ut
 in ea ostendatur genus eius cucurrisse per reges: ut laus ipsa a neq. laudationi proficiat. In ipsa ut di-
 ctum est domus descriptione aducitur felicitas generis: dum imaginum, dum statuarum series recen-
 setur. Domus igitur fuit admodum rari magnitudine & pulchritudine satis egregia urbi summe & re-
 gali dignitati conveniens. huius decus augebat numerus columnarum centum: quibus acuta in
 altitudinem sublimior ferebatur. Laurentis regia pici. Laus eiusdem domus &
 a persona domini veteris sumebat augmentum, fuit enim pici laurentis, ne forte existeret pi-
 ci alterius nomen, & ex similitudine nominum confusio nasceretur. ut in primo libro posi-
 tum scimus. Ornatus arguunt helenæ. Vt si esset alius, ostenderetur ipsa regionis signum,
 & monstraretur, quæ esset. Quum autem nominat tectum, intelligendum est solum, interim
 describit vestibulum, ut ex qualitate triumphalis ingressus, qualia fuerint reliqua colligi posset. Illic
 non picturæ fuerunt turpium fabularum, nec adulterii, vel illiciti amoris impressi, non alienæ
 palmæ vel gloriæ. Horrendum silvis, & religione parentum. Silvarum densi-
 tas, umbra nemorum, & originalium parentum imagines addebant tremorem loco: ut sine reuel-
 rentia aileri non posset. Hic sceptrum accipere, & primos attollere fasces Regibus
 omen erat. hoc illis curia templum. Hæ sacris sedes epulis, hic anete cælo,
 Perpetuis soliti patres consulere mensis. Ecce propter quam causam dixit tectum
 augustum, vel quia domus fuit regum, vel quia reges ipsi sibi regnandi auspicia sortiebantur. illic
 omnem suscipiebat potestatem, atque illic primum fasces erigebant. Tanta autem incolarum
 religione suscipiebatur, ut hæc illis esset curia, hoc templum, & in hoc sacra conuiuia exerce-
 rentur. perpetuis mensis dixit in longum compositis, & digestis. Descriptum est vestibulum
 domus, & morum consuetudo signata, & pars propositionis, quam dixit horrendum religio-
 ne patrum. & narrat specialiter, qui fuerint in illo ingressu parentes latini. Quin eti-
 am veterum effigies ex ordine auorum Antiqua excedro. Ex ordine intel-
 ligendum est ita, ut nati fuerant, sic eorum imagines fuisse compositas. Antiqua excedro.
 Aut excedro factæ, quia hoc genus ligni tineam nescit, corruptionemque ex antiquitate non
 sentit: aut cedri oleo perunctæ, quoniam ligna custodit ac seruat. Italusque paterque
 sabinus Vitifator. Hoc signum meruit, quod multas vites instituit in italia. Curuam
 seruans sub imagine falcem. Seruans falcem, hoc est perpetuam tenens. sub ima-
 gine, sic accipiendum. quod sic eam teneret, ut eius visu semper delectaretur, ut potest ama-
 tor vittium. quarum culturas omnis putatio falcis anteuenit. sub imagine ergo, sub ocu-
 lis imaginis suæ tamen, quoniam mox sequitur. Saturnusque senex. Ecce pater-
 fecit, quid sit sub imagine seruans falcem. sic enim sub imaginis oculis fuit, ut ferentis
 aspectibus semper esset obiecta. Curuam cur dixerit, manifestum est. sic enim formatur, eret-
 ta quippe aliam speciem facit. Ianique bifrontis imago Vestibulo astabant.
 Vna, inquit, iam statua fuit, sed duas habuit frontes, perindeque facies duas. unam præ se,
 alteram præ dorso. Aliique ab origine reges. Speciali enumeratione ad generalitatem se
 conuertit, compendio referendi usus, & illa causa vel maxime, ut auget maiorem latini nu-
 merum: In generalitate enim infinita extimatio est, & plus intelligitur, quam veritas habet. Mar-
 tiaque ob patriam pugnando uulnera passi Tantam gloriæ affectorum uirorum statue

Illic fuerunt, ut pro patria hoc est pro laudanda libertate uel augenda. re. p. sua et pugnasse eos sepe, et uulnera pugnantes excepisse dubitare non posset. Multaque praeterea sacris in postibus arma. Indicia autem uirtutis ipsorum rapta hostibus spolia et stabantur. quae infixae porticibus uel intrinsecis reposita, quid singuli gessissent, apertius indicabant: describitur eadem ipsa hoc modo. Captiui pendunt currus. Currus inter arma principaliter posuit, quod fuerunt aduersi hostibus. Armorum enim significationes et multas uirgilius posuit, et diuersas. proinde pro armis habetur, quicquid hostem expugnare possit. Curumque secures, Et crista caputum, & portarum ingentia claustra. Omnia sine modo uel numero posuit. ut plus arbitretur unusquisque, quam fuit. ne uero in expugnatione ciuitatum atque portarum leue quiddam uideretur effectum, ingentia, inquit, claustra, ut aspectus ostenderent, quantum laboris fuisset impensum, ut subtraherentur. Spiculaque, clypeiue erepraue rota caenis. Quibus apparebat illos non tantum terrefriscibus bellis, uerumetiam naualibus praeliis certauisse, et his quoque extitisse uictores. Ipse quirinali lituo paruaque sedebat succinctus trabea, lauaque ancile gerebat licus equum domitor. Ipse picus domitor equorum, perindeque studio equitandi praestans sedebat ferens in dextra lituum, id est regum baculum. in quo potestas esset dirimendarum litium: et parua trabea succinctus, aut uere parua, quia extant tales, aut non magni pretii: quoniam apud ueteteres ambitiosi cultus non fuerunt. laua uero gestans ancile, quod esse fertur scuti breuioris nomen. Quem capta cupidine coniux Aurea perculsum uirga, uersumque uenenis Fecit auem circe, sparsisque coloribus alas. Circe, inquit, quum haberet hunc maritum malignitate ducta detestabilis scientie suae uirga aurea percussit: et ex uiro iam nobili tantarumque gloriarum, auem fecit gestantem in pennis uarietatem colorum, ad indicium coniugis suae: quod ait aurea, et coniugi aptari potest, ut sit locus cum uituperatione, quae graeca lingua ironice dicitur. ut alto loco regis interea coniux, uel uirga aurea, ut iam dictum est, qua illa magicis utebatur. Et cuius ille indicia habebat, hoc non sine magna uituperatione positum est, nec sine dolentis affectu, tantum uirum tantarumque gloriarum tantique generis sceleratae uxoris artibus in auem esse conuersum. Taliatus templo diuum, patriaue latinus Sede sedens. reuocros ad se intra tecta uocari Imperat. Intra tecta, dixit, quae descripta non sunt. ex uestibili enim qualitate intelligi potest interior domus. certe tectum dixit primo, quum unum domus describeret membrum. nunc pluraliter posuit tecta, ut ostenderet iam se de interioribus loqui. Et folio medius consedit auito. In media sella, qua usi sunt maiores eius, sedit. Atque haec ingressus placido prior edidit ore. Vidit homines, et ex ipsa qualitate uestitus, cuius gentes essent, euidenter agnouit, et his plurimum concessit, ut primi uerba facerent, facili enim se et beneuolum praebuit. Dicite dardanidae. Supra dixit, Nuntius ingentes ignota in ueste reportat Aduenisse uiros: et reuera, si aetates considerentur eorum, qui ante urbem per ludum bellicis certaminibus exercebantur. Potuerunt et formam mirari hominum, et nescire qui essent. non enim uestium primo uere genus poterant nosse, ut troianos esse perferrent. sed ubi ad latinum ventum est, hominem longaeuum atque prudentem, et usu in omnibus instructum, et eorum habitum uidit, continuo sciuit esse troianos. Ideoque sic capit. Dicite dardanidae. Verum ne troiani mirarentur nomen suae gentis a latino prolatum, addidit. (Neque enim nescimus & urbem, Et genus). Superfluum enim ei uisum est querere, quod uiden-

LIBER

do cognouerat . si non posset intelligere ex habitu homines , diceret , qui essis , aut unde . *omissi*
 sa sunt igitur ista , et in compendio posita sunt : opinionem enim habuit maximam troia , cum flo-
 reret felicitas eius . et de aduersis facta omnibus fuerat notior . illud tantum , quod necessario
 fuerat requirendum , subdidit . Auditiq; aduertitis æquore cursum . Dicit auditi , ut
 demonstret se ab aliquo audiuisse , unde uenissent troiani . Quid petitis ? Intellectu
 erat enim eos aliquid uelle postulare . Quæ causa rates ? Quæsiuit causam , quæ factū
 est , ut remotis regionibus ceteri ad italiam uenissent . Aut cuius egentes Littus adaulioniū
 torper uada cæcula uexit ? At cuius rei egentes tantum laborem suscepisti ? Ut autem
 denitorem faceret interrogationem suam , hæc annexuit . Sine errore uiq; . Via pelagi non in un-
 dis , sed in caelo est . deniq; quum nubes obducuntur . nec uidentur sidera . nauta fertur , non quo
 scit aut instituit tendere . sed quo duxerint uenti . ut ipse alio loco uirgilius ait . hunc diem noctem /
 q; negat discernere calo , Nec meminisse uiq; media salinurus in unda . Seu tempestatibus aeti
 Qualia multa mari nauis patiuntur in alto . Noui , inquit , non solum tempestates , sed et
 multa alia nauis accidere , quum in alto sunt pelagi . compleuit interrogationum textum . incipit ita
 prosequi ea , quibus offert beneuolentiam , atq; petitionem aliquam , securos efficiens . Humilis
 intrastis ripas , portuq; sedetis . Ne fugite hospitium . Nec reprehendat , quod irolani
 fecerant autoritate sua . et aliud obtulit , quod excederet hospitium littoris , quod , inquit , ripa uos
 fluminis tenet , et portus . uenite potius , et hospitio nostro iungimini . hospitii significatio et domus
 habitationem tenet et gratiam iungen- te amicitie . Vtrinque igitur latinum obtulisse manifestum est
 in eo quod dixit ne fugite hospitium neue ignorete latinos . Addidit suam et suorum laudem , ut
 optimorum se amicitias intelligerent sortituros . Neue ignorete latinos . Saturni gentem
 haud uinclo nec legibus æquam . Sponte sua ueterisq; dei se more tenentem . Debe-
 tis , inquit , nosse latinorum saturniam gentem , non metu legum , sed natura mansuetam . quæ in
 ipse dixisset , quid petitis ? præuenit eorum postulatam , et ultro obtulit , quod sperabat petitus-
 eneliu enim fuit sponte ingerere , quod poscentibus non fuerat negaturus , in eo ipso cumulans be-
 neficium , ut eorum amicitiam offerret , qui a saturno genus et originem ducerent . Atq; equi-
 dem memini (fama est obscurior annis) Auruncos ita ferre scire . Veterem fatis me-
 moriam replicat , non tantum sibi uitio antiquitatis obscuram , uerum etiam auruncis senibus te-
 ter notam , qui referre consueissent , quæ sequuntur . His ortus ut agris Dardanus idæ as-
 phrygiæ penetrauit ad urbes . Threiciamque samum , quæ nunc iamothracia fertur .
 Hinc illum corinti tyrihena a sede profectum Aurea nunc solio stellantis regia cæli
 Accipit , & numerum diuorum altaribus auget . Omnibus modis asiruens beneuolentiam
 suam multis generibus ostendit , eos habere debere fiduciam præsumendi , adeo ut asserat inter tro-
 ianos et italos nullum generis esse desertum . licet obruerit , inquit , longa temporum series uerita-
 tem , nouatur tamen cum relationibus senum . transit deinde ad posteros . Auruncis quippe (ut me-
 mini) referentibus , habeo comperit dardanum in his genitum terris profectum esse ad phrygi-
 am leuisse ad threiciam samum , quæ posterioribus seculis iamothracia dicta est . a corinto uero ad cæ-
 lum esse sublatam , et merito illustris uitæ relatum inter deos , unde capit , inde conduxit distio-
 nem suam . nam incipiens dixit . Dicite dardanidæ . Et quod clausum inter intela fuit , aperuit in
 fine . ut troiani non tantum de noua amicitie coniunctione , uerum etiam de affinitatis fiducia glo-
 riarerentur . Dixerat . & dicta ilioneus sic uoce secutus . Licet ille interrogationem suam re-
 leuauerit , offerendo troianis , quæ fuerant petituri . tamen respondendum omnibus fuit . iccirco

Ilioneus hæc post *latini* *Istia* prosecutus est: ex quia principiorum solemnitas non adeo necessaria ut
 debatur in ea causa, in qua *latinus* ipse beneuolum se demonstrauerat. Et plus quam optari potuisset,
 tam sponte contulerat. tamen non intermisit principiorum formam. nec in totum prosecutus est.
 ait enim. Rex *Genus* egregium *fauni*. Hoc est enim principium, quod est breuissimum, si
 uerba considerentur. si uero breuitas ipsius intellectus placeat considerari, inueniemus late diffu-
 sum. Rex, inquit, a fortuna sumpta laudatio. quid enim felicius eo, qui teneat regnum, qui popu-
 los regat, qui condat leges, in cuius incolumitate constitutur omnium salus, qui redundet diuitis,
 et qui omni honore atque autoritate præcellat? *Genus* egregium. plus esse uoluit nobilem nasci, quam
 fieri. *fauni*, inquit, elegit unum de omnibus *latini* patribus, cuius nomen inferere laudi licet nomi-
 nando *genus* egregium omnium, omnes eius tetigerat retro maiores ipsumque, *faunum*, qui fuit ex
 ipsis: forsitan quaeretur. unde *Ilioneus* regens ad *italiam* *genus* *latini* tam cito nosse potuerit? mira-
 dum non est, id facile nosse potuisse. quod ingressum domum regis in ipso uestibulo constat ingressum
 incipit iam post principiorum breuitatem quaesita narrare. sed non eo ordine, quo sunt proposita.
 in quo nulum est uitium. in his enim hic quaeritur, ut omnibus tunc rogatis occurrat. Nec flu-
 entius actos *Atta* lubeat h. e. eis uentris succedere testis. Nec sidus regione uix,
 lituræ fecellit. Quam cito ex quibus breuiter totum dixit. Venientes ad te, inquit, nec uis maior
 tempestatum, nec in petus maris inuitos impulit: neque error induxit. Consilio hanc omnes
 animique uoluntatibus urbem *Afferimus*. Voluntate potius nostra ex uno omnium consilio
 communique tractatu ad hanc urbem sumus aduecti. Pulsi regnis, quæ maxima quondam
Ex *reino* *ueneris* sol aspicebat *olympo*. Non potuit altitudinis mœnium melius instar
 ostendere. *Latinus* enim cum exoritur, ex adhuc in exordio mundi est. perindeque in humili nihil uidet
 prius, nisi quod contigit, nisi quod alii unum fuerit. Dixit laudem mœnium ciuitatis sue, quæ fue-
 rant, quæ in ciuitate percurrant. Venit ad hominum prædicationem. quæ commendationi non
 tanta deest. *Latinus* autem, simul ut *latinum* *latini* cum sua suorumque monstraret esse conum-
 etiam, perindeque ab eo alienum non esse, qui rogarent. quod ipsum non frustra prosequeretur apud
 eum, quæ omni uetustatis ordinem nosset. usque adeo ut seriem rerum *latinum* docentem ante mo-
 mentum uidet. *Atta* *epitaphium* *genus*. Plus *Ilioneus* dixit, quam *latinus*. *latinus* quip-
 pe dixit, tantum ex *italia* *latinum* dedisse originem *teueris*. *Ilioneus* uero ait, *Iuppiter* nostra
 autor est, *genus*, quod ad hoc laudabile fuit, ut hoc interim repetisset, licens. *Ioue* *dardana* pu-
 bes *Candacta* *Atta*. Lucet tertio. Rex ipse *Iouis* de gente *suprema*. Confirmandæ ueri-
 tati cunctantem rem non semel, sed secundo ex tertio repetiuit, nominans *Iouem*, quo nullus po-
 tior esset *Iuppiter*, inquit, caput eius generis nostri. Ecce non recusat *dardanum*, sed posterioris hunc
 temporis fuit, ex non a *dardano* capisse *troianorum* *genus*, sed a *Ioue*, qui esset diis omnibus no-
 tior. tenet ad *Iouem* augeret posteritas *dardani*, quem *latinus* dixerat ex *italia* profectum
 ad *troiam*. Et quia in omni genere *troianorum* nullus potior fuit. solum eum frequenter nomi-
 nat, de ceteris cunctis ex immoratur in nomine *dardani*, quem *latinus* ueterum fabulis recognitum
 habuit et exiit. et *troiam* transit. quum uero uenisset ad nomen regis sui, quem *proculdu*,
 binoceteris neli rem debuit demonstrare, ait. Rex ipse *Iouis* de gente *suprema*. *Supremum*
 sic dixit, quia *latinus* ait, tu *Iungunt*. ultimus autor. ut enumeratione maiorum ipse uideatur in fine.
 Proximo *troianorum* tamen dixit *enem* *Ioui*, quam ceteros. quoniam *Iouis* nepos fuit. *Troius* *æneas* tua
 res. *Latinus* *Atta* *Atta*. Debuit hoc loco subiungi causa, propter quam miseri fuerant. sed causam
 causæ primo subiicit: ut procurata miseratione facilius, quod optabat, eligeret. licet *Atta* *pro-*

6 a 1

1

LIBER

[illegible]

VIII.

firmitatis fœderis fuerat necessaria. Ecce addit aliud , quod ostendat concedendi necessitatem ,
et meritum petentium cumulet : dicit enim . Multi nos populi , multę ne temne Quod ul-
tro Preferimus manibus uittas , ac uerba precātū , Et petiere tibi & uoluere adiūge
re gētes . Multi populi rogauerunt nos uolentes sibi adiungi societatem nostram : nec dixit qui ,
nec dixit quantis : ut quod afferebat extolleret . Multum hic suspendenda pronuntiatio est .
quoniam interposuit rem necessariam , et ne contempnas , inquit , personas supplicum . quia
ultro uenimus prece , tibi fundentes : rogauerunt enim nos multe gentes , et uoluerunt nos
multi populi sibi coniungi . Tractatus hic magnus est , ut credibile fiat , quod non poterat
credi . Gentes enim plures , plurimi populi , quos nulla querendorum auxiliorum necessitas
coheret , quando poterant a iurum adminiculum querere ? nisi quia muniri fortiore manu et
meliori accessu ornari cupierant ? Unde quia potuit dici , si rogati esstis , cur non est factum ,
quod petebamini , et supplex nunc esse maluistis : huic parti mox occurrit dicens . Sed
nos facite denique uestras exquisire terras Imperii egere suis . Dimisimus , inquit ,
compendium nostrum , et commodum remanendi , et rogantes non streuimus . sed deorum
timor , quibus ad has terras agebamur , præponenda credidimus . Hæc dicendo nonnullum
metum ingerit audienti , ne auderet negare , quod promiserant numina . Hinc dardanus or-
tus , Huc repetit . Nec nos , inquit , huc exiſtmes nouos ueniſſe : ſed dardanum remeaſſe
ſe cum iuris : nec incognita petere , ſed repetere originem noſtram . Iuſſiſq; ingentibus
urget apollo Tyrhenum ad tybrim & fontis uada ſacra numici . Apoſto hæc fieri
tuſſit , et ſua autoritate nominis coegit , et impulſi poteſtate , ut quaereremus tybrim , et nu-
mici uenerallem fontem . Multis generibus aſſruxit petitionem ſuam . rogauit , terruit , de-
nuntiavit , inhumanum fore , ſi ſperneret ſuos . ſacrilegium quoque incurſurum , ſi deorum
religionem reſpirationis uiolaret . Dat tibi præterea fortunæ parua prioris Munera rel-
iquias troiæ ex ardente receptas . Præterea importune poſitum uidebitur , quoniam nihil
fuerat antea datum . ſi intellectus multorum intꝛepoſitione conſuſus non referetur . cuius igi-
tur apertenti cauſa narrationis ſuperiora repetamus retrahentes , quæ narrationem diuiſerunt :
Troius æneas tua nos ad limina miſit , Dat tibi præterea fortunæ parua prioris Munera , rel-
iquias troiæ ex ardente receptas . Ecce liſtionis integritas , miſit nos æneas , ut rogaſſemus te .
præterea dat tibi munera . ac ne perſona ſua , et eius , qui miſerat contemplatione ductus la-
tinæ uilitia duceret , quæ offerebantur : commenſauit iſtoncus non tantum ſpecterum merita : ſed
eorum atque , quibus fuerant uſi . dat tibi , inquit , rex noſter , quæ manente fortuna tro-
iani imperii fuerunt parua . hæc enim ſola de incendio eripi potuerunt . In maiore enim ui-
cente eligendi arbitrio , quod potuerit capitur . parue ergo fuerunt ante interitum troiæ , nunc
pro ingenio offeruntur : quod paruū dixit , ſatiat dicendo , reliquias eſſe . Dat , his accipio
tar . dat munera fortunæ prioris parua . dat reliquias troiæ ex ardente receptas . Hoc pa-
ter anchiles auro libabat ad aras , Hoc priami geſtamen erat , quum iura uocatis
More daret populis , ſceptrumq; ſacerq; tiaras . Et ſi non ſatis hæc , inquit , ma-
gna per ſe ſint , pro magis tamen accipi meruerunt , uel quia in uſu talium uirorum fuerunt ,
et uidetur hoc homini fuiſſe : uel quod ænea pater habuit , et ſocer geſtauit , id tranſiret
ad eum , qui loco patris tuturus eſſet , et ſocer . Certe quanta fuit mittentis gratia : illud
dare , quod carſimum et regiſſum parentibus fuit : iſſo , ait , utebatur anchiſes cum dysuo-
la perſolueret . ac per hoc libenter accipi debet , quod fuit in obſequio numinum . Illud uero

DONATI IN LI

BROS DVODECIM AENEIDOS

QVAE ANTEA DESIDE/

RABATVR ABSOLV/

TA INTERPRE/

TATIO.

Cum gratia & priuilegiis.

[illegible]

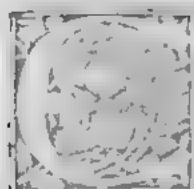
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

AT THE
UNIVERSITY OF CHICAGO

letus ideo, quia sperabat prædicti super uotis filij esse completa: Dii nostra incepta secundum
 dent, Auguriumque suum. Quod magis peregrinamus impleri, commendamusque, in
 quorum potestate sunt, quæ inter homines eam uero ideo sic erit. De tantum capitis no-
 stre faciant: hoc est uis, quæ continetur in statu nostro. hoc potius pertinere ad nostras
 filia, super quibus tacitus habuit in ciuitatem. ideoque non debet ceteris esse coniunctum, ut
 quasi responsione ad ilionem inde sumatur uisum. melius est enim ut si dixisse uideatur uine
 demum ad ilionem ipsum claram dirigit uocem, atque: Dabitur troiane, quod optas.
 Responsione molica totum complexus est langitum se, quod fuerat postulatus. Troianum
 appellat, quia nomen gentis forum nouerat ilionem dicimus. Munera nec sperno.
 Hoc loco melius probatur ilionem non pro merito uicæ, neque pro merito latini munera etur-
 bile, quam ipsam latini inducat dicentem. Munera nec sperno, uidetur animaduersum, nec pe-
 retre apud me pro merito uestrorum munerum fore, quæ uicæ ac per ne arcti enim in coram
 refectione, amicitiam quoque uestri nominis esse despectum. Hoc quæ melius cepit aduocare, ad
 oblationem ipsorum manerum redeat, et inueniet ilionem in legat omnis se putandis probat
 et uinum latuisse, quæ spero parua sunt, quum in sua statu fortuna troiana consisteret, uerum
 quæ potius perierunt, sume, inquit, non quid est et cetera. sed quod potuit decerni de summas
 interea, quia ilionem perisse omni cum iulij intam troianorum dixerat, et munerum qualitas an-
 gæ. ad ilionem: ut latini, munera uestra non reuocet, ut si geret aut no, dicit, ut in usu
 est huiusmodi, bene me accepisti. ad id tamen uicæ ab reuocet aut in nre promissam. optimas quip-
 perit et reuocet debuit cetera, quæ fuerat postulata, et stante i gerere, quæ troiani per uicæ
 cum non præterniserit. At ego. Non ego, si latini o Diuis ubi agri troique
 opulentia deuit. M., inquit, latini, si tempore uis deuit, ut autem ut autem. ex
 troianis opulentia nihil uis fortuna fecit. uicæ perdidit. Pulchre atque, in regnante, quoniam
 in quo fuit, et memor esse debui humanæ conditionis, cui omnes a talis per latine sum. Ipse
 moliceas nostra si tanta ciuitas sit, si in i nostriro properat socii se uoca-
 ri. Adueniat. Ipse quoque ueniat rex uicæ si amicitiam, si iam ex societatem desierat uen-
 ter amplecti. Et si inter uicæ uenire dubitaret nihil de nouitate præsumens uultum suum non
 denegat nobis, quoniam ex præsentis tempore amicitie iam copimus. Pars mihi pacis erit dex-
 tram retigile tyranum. Donec magis faceret accedat aeternas, quæ pacem plenissimam fir-
 met, non perhorrescat amicitia confectum. amicitur dexterarum concordiam, quia pars pa-
 cis est dexterarum inter faciem conuenisse. Tyrannorum nomen per superioribus seculis infamatum
 est, nam reges etiam hoc non me dicebantur, nam ex de paginone sic dixit, quibus aut odium
 crudele tyranni, aut metus acer erat. Ecce et il um tyrannum dixit: quem constabat regem fuisse
 se apud tyranum. Vos contra reuocet nunc mandata referte. Ut dictum supra est et ty-
 rannum dixit anem ex regem, uicæ, ut aeternam, qui reges etiam tyrannos uocabant. Om-
 nis autem reuocet uicæ uicæ cum protulisset, atque ea complexet, uoluit etiam ipse mandata trans-
 mittere, atque illa proferre, quæ ipse de reuocet rationem longo tractatu tenuerant. Est mihi na-
 ta, uiro genti, quam mihi reuocet nostræ Non patio ex adyto sortes, non plurima cæ-
 lo Monstra sinunt, generos externi affore ab oris, Hec latio restare canunt, qui
 sanguinem nostrum Nomen in astra ferant, huius illum poscere fata Et reor, & siquid
 uenimens augurat, opto. Hæc, inquit, sciam: quam consensu omnium naminum incultis
 uel ciuibus prohibeor dare. Idem responsis ex auguris gener externis ab oris ostenditur, per

CLARISSIMO AC ILLUSTRI D. LUDOVICO
TOLETO PAVLVS FLAVIVS .S.

VM SCIPIONE Capycio est mihi, clarissime ac uere Illustris Adolefcens, magna familiaritas, quam mihi coeundam semper putauit, eiusque domum, primo cuique apertissimam frequentare soleo, quo uiri literarum studio, doctissimique dediti solent conuenire, ut de rerum ac uerborum ratione, bonisque autoribus colligamur: Sapius autem sermo habuit est, de Tib. Cl. Donati. in P. V. Maronis diuinam Aeneidem perspicua ac dilucidissima interpretatione a studiosis ac eruditis tantum expetita: quae apud ipsum Scipionem ex bibliotheca Pontaniana memoriae scriptis celeberrima, in tigna extabat, et absoluta: Eam uero Donati perpolitam expositionem non minus uicta, quam opus esse, quam linguae latinae Maronem ipsum unum omnium consensu assecratur. Quamuis Scipio plurimis uisus fore existans, id opus impie, uti exoptabat, quam uero non potuit, et omnino certum id facere, tuam, quum ego adesset, peritiam accepit, disceptatissimam, quam cum uisus quum iam, aut elegantius puto non facere inueniri. In ea autem Scipio nemini uerbenter gratum, etiam in significabat, si tibi eius libri inspicundum et praeferat, et ex quo ego quum te doctissimum, imperare desiderem, multo doctiorem, quam tam clario studio si gratias, et dicant. Quare si Scipionem ea circa ista alibi ait, ut euestigato ipso Donati commentario, si tueris esse imprimendum, et bene uicundus, ac studiosis praestabitur fore id putabat. Is uero quam esset in iure etiam interpretando magnopere occupatus, hanc mihi promissa ac illam, quam ut licentius iussissem, me prius impauerunt, atque illud uerum maxime, quod illud id opus uicatum uti intellexerim, te ipso dignum, qui non contentus tuorum maiorum gloria arui fortissime comparata: eaque praecipue, quam pater tuus uir clarissimus hoc Regnum summo et uigilo moderando, ac integritate tuendo exaltem, et se sequutus est, eos literarum studio superare et intendas, ad quae fretus Hieronymo Hierogio uir o singularem probitate et morum grauitate ornatissimo, et ad ista ex disceptationis eruditissimum, tam aruente animo te conuertisti, ut diuigentiam tuam summum, ingenium cum maxima tua expectatione omnes iure admirentur: Exeunt igitur feliciter Donati Commentary, de quibus nemo satis digne unquam loquetur, sub tuo praecelaro nomine, ut tua insignis autoritas obiectatorum sermone uocum non relinquat, ac uis, quos bonarum artium studia delectant, te qui, maiori ex parte, ut aderentur, fecisti, non minus quam autorem ipsum grata memoria prosequantur: Ego id unum officio, ut pro tua excelsi animi magnitudine, ac morum, quae es in omnes facilitate, in tuis possibac haberi merear, et apud omnes obseruantia ac fides in te mea comprobetur infuturum. VALL.

LIBER

[illegible]

SCIPIO CAPYCIUS GARCILASSO VIRO
CLARISS. .S.

Donati comentarios in uirgilianam æneida, qui ex portanili bibliotheca in manus nostras deueniant, omnes quidem eruditi, mira cupiditate in uoluntate impressione seu perexpetuerunt. Eo te uero, quum tu mihi hoc laus illas scrias atq; doctissime, ad fieri suauissimum cunctandum in ea te censui, doctis omnibus rarus quam maxime placiturum, quod gaudi tuo fuisset, singuli tunc iudicio prodeum. Itaq; non uicini ilico imprimendum tradidi tuo iussu. Curatq; paulo lano ex cito mune, cuius ac nostri studiosissimi breui absoluta impeditio est, opere in multa uolumina rescripto, ad communem studiosorum omnium utilitatem, ex tua sententia. Vale.

latini sublimes in equis redeunt: pacemq; reportant. Magnum fuit securitatis signum, quod equites remeuerant, qui pedites fuerant missi. Respondit duobus, hoc est donis ex dictis, donis sublimes in equis redeunt. dictis, pacemq; reportant. inter illa, quae dicta commemorant, quibus fuerant laeti, etiam illud continebatur, quod latinus de filiae nuptu dixit. quantum hic putamus gloriosam effectam legationem, quae tantam letitiam fuerat ad aeneam perlatura. Plus quippe est deligi generum, quam suscipi auctore peregrinum. Ecce autem inachius sese referebat ab argis. Scrua ionis coniux, iurasque inuectas tenet at. Et laetum aeneam, classemq; ex aethere longe Dardaniam si uis prospexit ab usq; pacem. Moliri iam tecta uidet, iam fidere terra. Deseruisse rates. Dum inter latinum ex troianos, uel post latini dicta haec gererentur, quae superius comprehensa sunt, repente ex utro ab argis remeans, et summo ex ore reprecens uniuersa uotis suis suscipi contrariis scilicet troianos laetos, quod nunquam antea factum est, tuta erga ipsos omnia fluctantem gerentes proclerorum succorum, morientes tecta, et seclis perpetuitate securos, deseruisse etiam rates, ut pote iam non necessarias. Stetit acris fixa dolore. Stetit, non sponte, sed doloris morsibus fixa. Tunc in qualsai s caput. Quod est aperta commotionis signum. Haec effudit pectore dicta. Demonstrat qualem orationem esset habitura. nam quod longe adhuc posita letitiam troianorum uidit, ex doluit. signum fuit ueteris ex pertinacis ovis, quam perpetua curiositas ducebat, quam primum nosse, quid agerent inimici. quassare est commouere. Fecit stragem inuisam. Et fatis contraria nostris Fata phrygum. Qui contrarius fatis dicuntur nesci, inter se inimicitias perent, ut nunquam conquiescant, nec accipiant finem. Haec asseritur ex iunonis persona, atque hoc firmatur etiam fatis deos gubernantibus agi. Aut tellur iuno. Heu, quod fuit athenis belotis signum, ut uinceret semitus uocem. debinc ait dolo, quod fatis meis obuiam uentant troianorum fata contraria. quod quum ita sit, obtinere procul iulio deuerunt fata mea. et amulos recendit per uirco re. ecce ipsi cum dolore meo superiores sunt. ex quibus laetitia cognoscere potuit constantia ex felicitate ut erunt. Num signis occumbere campis? Num capi potuere capi? Num incensa cremunt Troia uiros? Haec sunt, propter quae et etiam ait, heu, quorum caput est, quod contrariis fatis iuno aduersus troianos frustra nitetur. sequebantur illa quoque, quae superius enumerant inimicitias scilicet suis excidium troiae prolesse negauisse. quod quum esset unum, hoc misit in partes, ut multa perire uiderentur. tanta est magnitudo troiae, et oppressa hostilitas corporis, ignis aditus, ut qui quilibet armis absumi non posset, aboleret incendium. sed illos nec ruco profuit, nec exultas uinxit, nec ignis inuenit. Medias acies, mediosq; riges Inuenere uiam. Quod magis dolendum est mihi, quia per medias acies perq; medias flammis tanquam nihil obliterit tuta securi, transierunt. quod fuit felicitatis ipsorum, ut abscessisse potius otiose, quam fuisse territi uiderentur. Euiserunt ientur pericula duo, quibus praeuius nihil est. Rupta sunt acies, incendia uanuerunt. inuentus est exitus conseruationis ipsorum, ubi sperabatur interitus, quod dixit medias acies, et medias flammis. ibi maiorem cumulum doloris exproxit. magnum enim non esset flammarum terminos aut fines exersitus euasisse, et medio autem euadere difficillimum. At tre do me in uina tandem fessa licent. o his haud exaturata queni. Iuxta sibi propriis fuit, quibus se magis accenderet. defecisse me, inquit, quispiam dicet, aut saturatam odus quiescisse? nec sitista sum, nec quiesui. deniq; post excidium troiae passus non sum ulla cineris eius succrescere reliquias. Quinetiam patria excuscos. Excuscos mirabiliter positum. quidquid enim excutitur uim testatur, quum ferre non potuit. ex ad hoc excutitur ut cum sua pernicie

♣ TYBERII CLAV³

DII DONATI AD TYBERIVM CLAV/

DIVM MAXIMVM DONATIA/

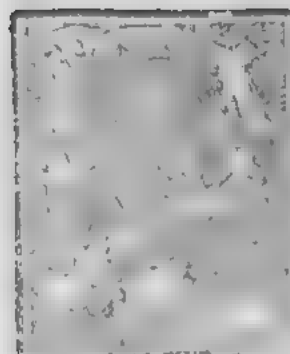
NVM FILIVM INTERPRETA

TIONVM VIRGILIANAE

AENEIDOS LI/

BER. I.

OST ILLOS QVI MANTVANI VATIS

mibi carmina tradiderunt, post q. illos q. b. in aeneidos libris quasi qui/ lam solus et purior intellectus expressus est. scire melius erat, q. loque/ lo, crimen argantis, incurrere. sed cum aduerterem nihil magis, res di/ s. q. a. conferre quod sapiat scriptore, autem commentariorum non do/ s. q. a. sed memoriae suae causae quaedam fauorae ut studi, multa ta/ r. inuolante reliquiae. haec filii car. sine tua causa conscripsi, non ut sola/ r. eas sed ut con. atione habita, patel. q. q. quid tibi ex illorū quid de ex/ r. in. l. a. q. quentum sit. Non. n. aut. n. omnia complexi sunt, ut res/ ipsa indicat, aut. totum. q. q. q. quae se possint ad plerūq. intellectus effectum competenter in/ struere. Quo circa ut dictum est lege omnia, et si forte nosira alii. h. q. h. cedunt, tibi certe com/ placeant, quae filio pater sine fraude transmissi.

RIMVM igitur et ante omnia sciendum est, quod materiae genus maro noster aggressus sit. hoc. n. nisi inter initia fuerit cognitum, uehementer errabitur. et cer/ te laudandum est, quod idcirco incognitum est et latens, quia miro arti. genere, lau/ dationis ipsius dum gesta aeneae percurreret, incidentia quoq. aliarum materiarum genera complexus ostenditur, nec tamen aliena a partibus laudis. nam idcirco as/ sumit, ut aut aeneae laudationi proficerent. Hic loco quisquis uirgiliae ingenium, morauitatem, doct. et notitiam, scientiam, more, sperit, atq. rhetoricae disciplinae meum uolet, necessario primū de. et a. uertere, quem suscepit carmine suo laudandum, quantam laudem, q. q. periculosum car/ men uere la. sit, Talem. nam. h. are. aeneam debuit, ut dignus capere, in cuius honorem haec scri/ bebatur parens et autor generis praiberetur. cumque ipsi in memoriae fuisset traditurus, ex. t. e. r. m. m. imperi conditorem proculdubio ut fecit, et uacuum enim culpa, et magno pre/ cio praeferebam habuit demonstrare. Dicamus ergo quae ipsius areae personae de. a. mere pos/ sit. h. e. r. p. a. l. a. m. n. a. u. g. l. a. n. t. carminis apparuit ingenium, nisi in per. ra. si. h. e. p. t. i. e. r. o. s. fuerint enumeratae contraria. Incertum quippe et non potest, aeneam. si. e. x. e. s. a. p. a. r. i. u. s. r. e. c. e. s. s. e. a. n. q. a. p. a. r. i. u. s. a. m. e. t. i. p. s. e. n. n. p. o. t. u. i. t. p. e. r. a. d. o. p. i. e. u. s. r. e. g. n. i. t. a. n. t. a. e. t. i. u. a. p. a. d. a. n. t. u. m. e. t. c. u. m. g. e. n. t. i. a. l. i. b. e. r. a. l. e. r. e. t. r. e. l. i. q. u. a. m. u. t. a. u. t. a. s. c. r. e. a. t. i. e. e. s. e. p. r. e. t. a. n. t. u. m. r. e. n. f. a. l. s. i. p. u. r. u. m. n. i. s. i. t. u. r. d. e. u. m. m. i. t. t. a. s. s. i. t. i. n. t. e. l. l. o. s. q. u. e. l. e. i. p. r. o. c. u. l. d. a. b. i. t. c. r. i. m. i. n. u. m. e. t. q. u. a. s. i. c. u. t. a. n. s. u. a. m. d. u. x. e. l. r. i. t. u. t. h. i. q. u. i. d. e. r. e. t. o. m. n. i. u. s. s. i. p. e. r. i. s. n. u. l. l. u. m. q. u. e. f. a. u. t. o. r. e. m. n. e. i. p. s. a. m. q. u. i. d. e. m. a. u. t. i. n. u. a. m. t. o. u. e. m. h. a. b. e.

ferre non potuit. et ille cecidit tur, ut cum sua permixta calat. Exiit itaque, ut ait, furus
troie. Infesta per undas Aufa sequi & profusis toto me opponere iunctis. Se-
rutor secuta sum nauetantes et in pelago posui me frequenter obici. Natus locus est maris,
in quo me non senserint inimici. Ac sumptis in teucros vires caligantibus. Quidquid
in troianorum necem mitti de celi partibus potuit, quidquid de fluctibus procurari, factum est
totumque frustratum. Quid Syrtis, aut Scylla mihi, quia uasta Charybdis Iosuit?
Quærat, quid mihi profuerunt Syrtis, quid Scylla, uel uasta Charybdis. Vasta, hoc est saeva,
in qua me laborante conlat impactus. Hoc interrogantis est. ecce ipsa respondet. Optato con-
duci tur hybridis auro Securi pelagiata, meo. Igitur incutit illi obici, ille ex alio p-
tatu duxerunt, in tantum ut ulterius nec me timeant, nec minas ponti formidant. per istam de
compensationem oblenit eum. cum doloris sit, quam cerneret inimici, superatis tunc
minibus terrenis ac pelagi defensi placiditate. Minus est regis amittis. Mais perdere gen-
tem Inuicem lapidum ualuit, concessit in iras Ipse deum antiquam genitor car-
lyconi diuit. Quædam enim aut lapidis tantum, aut calidone uentre. Mox
fuit in exemplo quod ira sua accendit, et ait ut non recedat p-
on se leuante. Atque
ut hoc erant faceret, et ait comp-
on persona sua, dicens. Atteco magni iouis
comux nil linque e maolum. Quæ potui intellexi, quæ memet in omnia uenti. Vinc-
cor ab aenea. Ut perlinet et ledit. imp-
on mari. et diuina item co, qui utroque deo of-
fenderant, et troianorum po-
nam. et troianorum et troianorum causum. et anam quoque, quam
mirus et hinc inflixerant, et infert cum conatione. sub, in atheno negotio leui rem facit deuen-
tum causum, in suo erant rem. alios quam iracerentur implese uin-
hæm se non tantum non
potuisse, uerum etiam superatam. Vincor ab aenea. ab uno se licet et pro animo inimica, intel-
liguntis ab homine humili atque inertis imo, nomen enim pro conuilio posuit. Quod si mea nu-
mina non sunt Magna satis, dubitem haud equisem implorare, quod usquam est.
Quod si, inquit, meum numen non ualet exequi iniuriam suam, non lubitem implorare auxi-
lii, quæ ubicunque sunt. Dum hæc tractat, inuenit, quod pro tempore facere debuisse. Flebere
si ne quæ superos, icheronta mouet os. Quia non per sum auxilio superum imp-
ere, quod
capit, inter mouet. Tractat, in quo dege troiani. infert per-
ent. Non dabitur reus
(esto) prohibere latius. Atque imminuta in met satis laumia comux Attrahere, atque
moras tantis licet adlere rebus. Quia non, inquit, ferant. aumia nuptias aenea de-
uolentibus, fatis, et troianis italiam, si hæc conue-
non possunt, possunt tamen merarum impedi-
mento lufferi. At licet amborum populos excindere regum. Mignum facti uer-
min-
ca in itum: quæ cum non posset regum concordia rumpere populos, de-
ut dissipare. his
en in committis excitatis in discordiam, ne, et fuerat etiam regum suis paribus ne-
lli. Hæc ge-
ner atque socer corant mercede suorum. Hæc sit merces cocuntium in affinitate, ut suorum
funeribus eructentur. San-
guine troiano & rutulo dotabere uir-o. Effusio sanguinis par-
tiat ipsi sit uirgo dos tua. ecce animus iratæ dum secum tractat, ad uirginem sese conuertit,
quasi ipsa cum troianis aut cum ipso aenea aliquid episset. Dos tua, inquit, constituitur in partium
exde. Et bellona manet te pronuba. Cruachitatis iuliet dea. pronuba dicuntur, quæ sunt
in obsequio nubentis. Nec face tantum Culseis prægnans enixa iugales. Solent, inquit,
troiano foemina mali ominis utero gessere progeni, sicut esset incen-
lu signo tulit paridi.
Cur non contingat ueneri similem filium peperisset. Quia idem ueneri partus suus & par-
alter.

LIBER.

re uideat, Purgat ergo hac mira arte uirgilius et non tantum collecta in prima uersibus, ut uox
 appareat, uerum et sparsa per omnes libros excusabili asseritione, et quod est summi oratoris
 consuetudo ista quae negari non poterant, et summotam criminationem conuertit in laudem, ut inde
 aeneam multiplici ratione praecipuam redderet, unde in ipsum posset obrectatio conuenire, itaque
 componit non ut alii putant carminis caput, sed ut nos asserimus carminis thema, tanta subtilitate
 artus, ut in eo se hoc in eius breuitate lauitudinem magnam futuri operis demonstraret, Commem-
 dat in prima propositione carminis sua, personam suam, et postea eius quem purgandum laudandum suscep-
 perit simul, partitur quid fato, quid extra fata perperas sit, subito iter monstrans, quae accidunt
 fato, nullius posse uirtutis sperari, perinde quod non esse illius crimen, si expugnare fata non ua-
 luit, illa uero quae extra fatam imponebantur aduersitatibus, superi et iunone, patientia et uirtu-
 te animi transfuisse, multum interea aeneae speciale meritum facile ostendit, ut iunonem prius de-
 binc omnes deos secutus et amicos. Nam et iunonem strictim in themate uiso, latius autem in car-
 mine, profusa a lucretia aeneam inuenit, sapienter et leuiter ceteros proleuit, non quasi saue aeneas
 mentis exarator, sed regere si quid leuiter ista hic obseruatur, ut dictum est, se se praemitteret, aue-
 aeneas tamen in terra quae in fluctibus abici si pertulerit, Purea a perona, quam propria testatio-
 ne uirgilius tribuitur quod ad uirtutem ista pertinet, lucretia parti hoc est inimici fuerit uir-
 tute, hoc enim et eum et cum uirtute et diuturnitatis retentaram inuenit, itaque ait,
 aliter ista uirtute aeneas inuenit in uirtute, si uero nam imperii felicitatem inuenit, si uero
 aeneas auctor eius, et uirtute iunoni factio ad plenum posset, quod illa te summatione nolle
 conueniat, nec arbitrio meo ad uirtutem usum, Cum aduenterem, tyrannus tua nouitate ac bre-
 uitate expositionis, iussit non posse, aliquantulum augeri debui, ut tam uis quod est quod tam uirtute su-
 turae interpretationi, praeuiderem, melius exilium, loquacitate quodam te fecerit dedit rem,
 quam tenebris breuitatis in erroribus linquere, Quem profectum cupido, et mei laboris
 opusculum, peculiaris animi quasi quod ista hereditarium munus, et uirtute transmittit, Aeneae forte nescias,
 quid tibi commo- li ex hac tribulatione possit accedere, pauci accipere, Si maronis carmina compe-
 tenter attenderis, et eorum mentem congrue comprehenderis, inuenies in poeta rethorem sum-
 mum, atque in te intelligas, uirtutem non grammaticos, sed oratores praecipue tractare debuisse, Ille
 enim tibi ut alii quibus locis, exemplis et uis posset, uirtutem plenam, man dandi demonstrabit.
 amito eum qui in istorum diuersa ama scripta complexus est, erit opera pretium non errare per
 plurimos, et si tibi placebit laudibus eum, cui licuit uniuersa percurrere, qui te diuersa perit, si uis,
 et diuersarum sectatoribus artium, penitulum praeuiderit, dedit rem, habet denique ex
 eo nauia quod ista in ista uirtute ratione, habent quod imitantur patre, et filii, mariti et uxores,
 imperator et miles, Cuius optimus, et patre si ceteris minus cultor in latibet, et uirtute, et uirtute,
 et apud sui primum fortunas, et salutem suam debere cōtinere, maculatio eius in uirtute, et uirtute,
 qui se aptant ad leuitem cultum, futuraque nascenda, habent uirtutem in latibet, in qui illa si amul-
 citis amant, habent quam metuunt notam, qui fluxa fide aut animi uirtute fecerint ad propin-
 quum, Docet quidem, debeant esse homines, quorum praesidia in necessestibus, postulantur, et arros-
 panti et uirtute inuenit, crimen inuenit, non erubescunt si potius inuenit, cum fue-
 rit necessarium, Praestem quoniam non possumus maronianae uirtutis omnia numerata percurrere,
 exempli causa ista dixisse sufficiat, Alius enim ceteris in oculo et considerando reuerentia, si pra-
 dicti fueris asseruitus, Cum certe quae ex eis arripere possunt, sunt quibus, locis ex huius-
 do tractabimus, nec te perturbent imperitorum uel obrectatorum uirgiliani carmina uoces in-

et omnia uirtute

alter. Funestæq; iterum recidiua in pergama tedæ. Indiciū ex paride captum est tunc ma-
 gis perire troiano, quam necitantur uxoribus alienigenis, cissis peperit paridem, sed istius nati-
 uitatem præcesserant somnia, quæ non exortum hominis, sed ex incendijs futurum interitū nunti-
 rent. in hoc extremo sit et ueneris partus: ut renascens troia ante ipsas, quas præparant nuptias,
 consumatur. ecce et hic tractat uirgilius esse quidem fatum, quod licet superari non posset, uale-
 at tamen aliquo impedimento turbari non autem prohiberi, licere ei, qui currentibus feliciter fa-
 tis obuius ire uoluerit. Hæc ubi dicta dedit, terras horrenda petuit. Horrendum, dixit
 ex causa ugentis iracundæ uehementissime commotam, in tantum ut quisquis eam cerneret sine
 horrore esse non posset. magna enim uis est eorum, qui summa potestate positi commouentur. Di-
 misso ergo aere, quo uehebatur, uenit ad terrā. Luctificam alesto. Quæ nihil aliud præter lu-
 ctus nosset efficere, aut quæ faceret luctus. Dirarum ab sede sororū, Infernisq; cit tene-
 bris, cui tristia bella, Iræq; insidiaq; & crimina noxia cordi. Odit & ipse pater plu-
 ton, odere sorores Tartaræ monstrum, tot sese uertit in ora, Tam læuæ facies, tot
 pullulat ora colubris. Quanta congescit, ut ostenderet exquisitum malum: et quo peius non
 esset, sibi iunonem adhibuisse: Et reuera nisi talis uoluntatem dolentis implere non posset. Et li-
 cet sufficere deberet, quod luctificam dixit, et ex dirarum cætu, atq; ab ipsis tenebris euocatam.
 tamen adit alia, quibus aptam negotio demonstraret. Cui tristia bella, bellis aptatur quidquid
 triste est. quanto enim possunt esse bella non tristia: et quæ semper iras commouent, quibus fue-
 rat plena, et aque ad excogitandas insidias artifex: et crimina noxia cordi. Omne quoq; noxium
 criminum genus sensibus detestabilibus portans. Omnia, quæ dixit, in ea fuisse. monstrata sunt,
 cum iunoni negotium perceret. Nec hæc sola, quæ superius dicta sunt: uerum etiam alia, quæ se-
 quuntur quum detestandis artibus abundaret, et esset itcirco odiosa, omnibus displicebat.
 Intulit etiam illis, quibus placere debuerat. plutoni scilicet et sororibus suis. Omnes
 enim nequitia et scelere superauerat. Hæc tantum malis artibus redundabat: ut uno eo-
 demq; momento, quas uellet mutaretur in formas: et quantus opus esset serpentibus pul-
 laret. nihil ei grati, inum erat, nisi quod luctus haberet et sanguinem. uituperationem
 et ius furie uirgilius ex persona sua posuit: sed ubi ad iunonem uentum est, animi sui
 necessitate permota, quod damnable iniuria fuit, uertit in laudem. Quam iuno his
 acuit uerbis, ac talia fatur. Acuebat hanc iuno uerbis suis, et uisitationibus pes-
 simis, ut mala natura persuasione loquentis deterior fieret. Hunc mihi da propri-
 um ungo lata nocte laborem, Hanc operam. Nihil a te ungo queritur alie-
 num: nec laborabis prouidere, quod habes. Proprium quippe est tibi, quod mihi est in-
 tempore necessarium, primum quod in te præferenda es, quod te tenebrarum substantia genuit.
 opera sola necessaria est. Cæterum implendis, quæ desidero, aptam geris conuenientemq;
 personam. ecce iuno non utitur arte poscendi, nec subtilitatem querit: nec petit aliquid fieri:
 sed iubet uerbis imperatiuis. Da, inquit, laborem hoc est impende. quid enim petere debuit ma-
 ior, quæ uidendi teneret plenissimam uoluntatem: aut quid petere ab ea, quæ optabat inuenire,
 quod uerteret? sola igitur insinuatio fuerat necessaria causæ, et summa designanda desiderij, incipit
 dici laus in aperta uituperatione. si enim pro persona furie, ut factum est, si remoueatur
 huic prædicationi persona conueniens, erit execrabilis, in qua ista conuenerant. dicitur ergo
 sub specie laudis uituperatio. deniq; locum prædicationis obtinuit, quia furia dicebatur.

mica, Scio nonnullos calumniare q̄ sententias suas uirgilius uelut contraria sentiendo dij. oluit. In his quippe reperiantur qui relictis peripicuis rebus, argumentis uelint contraria iudicare atq. ita iectis nibus suis ostendunt se se a uero intellectu longe esse discretos. Virgilius. n. si dixit de os esse et rursus non esse memorauit, alio aut loco posuit esse, sed nihil curare, alio uero, esse et curare quæ homines agant. Iste fatum et non esse statuta die homines mori, et interdum ante finem tumptus extingui. Sentire aliquid mortuos, uel nihil esse post mortem non afferentis officio di. elus est, et pro tempore, pro persona, pro loco, pro causa, aut abstraxit, aut certe dij. oluit. Deniq. si ad propositum thema redeamus, inueniemus uirgilium id esse propositum, ut gesta anea percurrere, non ut aliquam scientiam interioris, uel philosophicæ parte quasi altior assumeret. Inter ea hoc quoq. mirandum debet adueri, sic anea laudem esse disposita, ut in ipsa exquisita arte omnia materialium genera conuenerent, quo fit ut uirgiliani carminis lector rhetoricis præcipis instrui possit. et omnia uiuendi agendiq. officia reperire. Restat ut ante disputationis inferioris ingressum, et iam hoc debeat noscitur. Ordinationem operis sui sic collocasse uirgilium, ut posteriori primatus, et prima pars prius poneretur, nam siciliensi in parte naufragium describitur, et inter primos labere, anea numerabatur, atq. adeo ut ipse idem diceret iactatos equore toto Troas, et reliquias dunam, atq. in multis uicibus exercebat lege latio multosq. per annos, Irrabani cel. jatis maria omnia circū, et ex anea per sonant. focu neq. magnari famus ate matorū. passu grauiora dabit deus his, quoque finem, Vos et sicillam rudentem penitusq. sonantes Accenti. scopulos uos et cyclopiu iaxa laperu. et ex per sona didonis, Na te iam septima portat omnibus errantem terribet fluetibus ætas. Haec ergo quæ posteriori tempore fuere, posuit primi, et in aliud tempus superiora distulit, ut in conuiuio didonis narraretur, ut si prima ponerentur, oia sum ferret, haec eadem inquirente donec reperire qui prolixius, et ut uideat semel dici conuenerat. Interpret. mirigitur quod diximus thema, cuius prima pars est,

ARMA VIRVM QVE CANO. In hac breuitate et angusta propositione multa complexus est, nam et posuit et diuisit, et in corpore se se comedit, et non ludicra uel turpia ut alii, sed spectata elegit ad scribendum; **Arma.** Scilicet hoc est scutum et alia quæ anea uulcanum fabricasse perscripsit. **Virum.** non ut sexum significaret, sed uirum qui talia arma, tam magna pulchra habere uel gestare potuit. **Virum.** qui romani imperij autor et conditor esse debuerit, uel meruerit. **Virum.** q. terra marisq. iactatus multa a uersa tolerans ac ferendo transiit, Hoc loco plenius arbitratu errasse uirgilium, ut primo re, deinde persona poneret, q. si salustiu consideraret liberu rōe metrorū sic hystoria capisse ut primo re, deinde populi romani persona poneret, nisi uirgiliū criminaretur, quæ collat in propositione libera ordinati habuisse licet, exequi di uero aliū ordinē tribuisse, na quod ait cano, quasi iam carmine cōpleto loqueretur ostendit ex aperto thema esse, quod plenu atq. ptectū futuræ descriptioni carminis præparauit. **Can.** bis accipitur. **Can.** arma **Can.** uirum, scilicet armorum descriptioni primo proposita, equeti disputationi seruauit, et capit a gestis uiri ad iugū hanc secundam propositionem, ne multa faceret orationem. Sequitur altera et propositione diuisio, ut ostendat qui l. anea fatali rōe, qd extra salū p. etu. rta a suis p. etu, ut per dūa patria iure a l. italia, et in eā uenire cogeretur, quo loco uirgilius anea prodita ciuitatis crimine absoluit, nullam culpā desinere neq. e, quod fataliter interit e dulitari nō poterit. s. mul mōstrat nō parā fuisse, quod asia finibus exclusas anea an glo genitū i. g. o, quā exul tr. lebat in aliena terra.

LIBER

sed necessario præmittitur causa, propter quam tantum malum fuerat ab inferis euocatum. Ne uolter honos infractæ cedat Fama loco. Ventum est, inquit, ad eum cardinem uirgo: ut casura sit nominis mei omnibus reuerenda maiestas: nisi his, quæ contra eam sunt, utum obuiam fuerit. Cedere loco, uerbum est ex re militari sumptum. nam in pugna, qui loco cesserit, constat eum superari. Quod igitur ait iuno, ne nosset honos, infractæ cedat fama loco. significat, ne uictæ perdamus honorem nostrum. his subiungit, personas omnes, et rem, et quid facti opus sit, signans, non enim tempus uerbis prolixioribus occupari debuerat: in quo non uerba, sed facta quærebantur adhibenda. quippe rumpendis initus celeritas fuit: ne alijs quoque concordia roboratis subsidij, aut superari non posset, aut difficulter eusta succumbere. Non connubus ambire latinum Aeneadæ possint, italosue obsidere fines. Nolo, inquit, cum troiani connubia fieri: nec latinum sic circumueniri: ut his filiam tradat, ne sit eis causa in italia remanendi. nolo affinitatis iure concordiam contra uota mea surgentem conualescere. Redit rursum ad laudem furie, repetens etiam illa, et sensibus eius inculcans, quæ cupiebat impleri. Tu potes unanimes arma e in praelia fratres. Magna quippe uis est naturalem dissipare concordiam: ex eo, quos unus sanguis, idemque uterus genuit, in exitum prouocare. Quod si summe circa positum est, ut ostenderetur aliter plus posse, quam iunoni fuerat necessarium. si poterat per se germanitatis affecta, non modo in dissensiones, uerum etiam in bella fratres armare, multo ualidius potuit extraneis et incognitis in nouam coeuntes amicitiam ligare, atque dissoluere. Atque edus uersare domos. Potes o lia conferre inter eos, quos unum domicilij conortium teret: tantumque immittere seditionum pondus: ut parietes quoque, atque ipsa fundamenta uertantur. Tu uerbera tectis, Funereasque inferre faces. Verbera, inquit, et faces funereas, hoc est litum motiones et causas potes alienis tectis immittere, quæ usque ad interitum commanentium tendant. potes, semel positum, omnibus aptatur, quæ diximus. Tibi nomina mille. Per nomina formas ostendit, in quas conuersa mutabat etiam quod poterat uocitari. id enim incipiebat esse, in quo debebat forte conuerti. mille uero artes nocendi suppeditabant: cui facile fuerat esse, quod uellet. Et cunctum concute pectus. Scio pectus tuum nocenti artibus redundare. hoc si agitare uolueris, referetur in te, quod mihi est necessarium, interea licet si eletrum conflandorum artificio furia redundaret, et nosset, quid ageret. tamen iuno uehementer in sua causa sollicita desisteret summam iterum ac sapientis sue in ista breuitate commendat. Diluce composita pacem, fere crimina belli, Arma uelut, poscatque simul, rapiatque iuuentus. Magna ordinatio consiliorum: primum sunt quippe, ut pacis fixere siue uerteretur: ut uia exteris inuentionibus patefieret. fere crimina belli, ad bellum certamen ueniri non posset, nisi primo extiteret causa pugnantium. optimo tamen uerbo dictum est, fere. ut ex his, quæ essent facta, alia rursum facilius excessibus pullularent: et aliud atque aliud, quod ex se uindicare deberet, effunderent. iuuentusque ipsa uelit arma. plus est, non in rebus perficiendis uelle quam cogi. quia igitur uoluntas in agendo prima est, effice, inquit, primo uelit, dehinc poscat: si nullus delectit, rapiat. scilicet ut non expectata uisione cuiusque uolens ad arma concurreret. Rapere significat, aliquid sine autoritate iubentis inuadere. compleuit per positionem, qua dixit. quam primo his acutis uerbis, nam laudando eam, et in officijs detestabilibus præferendo: quæ etiam dando consilia ad perficiendum mandata, armando naturam feram, fecit instruendo peiorem. Exit. Hoc est ex eo momento. Gorgoneis alesto infecta uenenis. Alesto, cui ueneris supererant, diris infecta serpentibus gorgoneis, dixit, ut in eum modum mutata ui-

LIBER

se l'elocū optimū ppe ē? idcirco parū p̄dere unū qui q, ut minore percussus detrimento, maioris rei emolūm ei cōgrat, certe ex illud sentitū dū, nō malo fatori uoto, alieni iūperio excidū extitisse, sed nō p̄ci. i. ad in ista partibus eū detineret, q̄ cōstituēdo romano iūperio dignus autor ex cōditor p̄ribatur. Ergo quod ait. Troie qui p̄mus ab oris Italiā fato pfugus lauinaq; uēit Litora. Futurū t̄l rōe cōtingisse nō dubiū est, sed q̄r dū est cur p̄iuerit. lauinaq; uenit litora, quū nō dū fūisset hoc loci nomē, eo. s. p̄p̄, quo aneas uenit ad italiā. nō ergo iā tūc fuerant lauina litora, se l' tūc cū gesta ueteribus sec dū uirgīus replicabat, alia uirgilio fuit causa, qua dixit primū aneā ad italiā, quū cōstet et alios esse p̄lūstos eo ante q̄ aneas italia tetigisset, ex uerū est. sed nō ad cā italiē p̄t̄i, in qua sunt lauina litora. ergo, ex primus fato, q̄a alij ex euentu ad italiā fuerāt delati, aneas uero cōpulsus, q̄a sicut malus locus est positum, aliā terrā tenere nō poterat. cui fuerat decreta italia in ea parte in qua ab eo lauinū oppidū cōditū est, ergo colligitur itellektus, ut. s. fato, non semel acciniatur, ut sit. fato p̄dit patriā, fato expulsus, fato puenit ad italiae partē, in qua uocitata reperit lauina litora. Multum ille & terris iactatus. Aliā tenet cū propositione diuī fionē, nō specialiter scripsit in carmine suo quē in terris, quē in pelago p̄p̄ssus sit aneas, ex hēc ip̄a asserit extra fūū fuisse, adde. Vi superū. Vis. n. nō est nisi cui sit aliq̄ extra lopes, hoc est e ara fatū, ut aut ex hoc quo j. excusaret aneā, qui nihil tale de iūperis meruerat, addidit. Sequē mem̄rē nūōis ob i. ā. Hoc est nō p̄p̄ aneā aliquā culpā hāc supero fecisse, sed ut obsequeretur illi ex uolēti iunonis. Cui ut pote reginē, uniuersi in qua ueliet partē, cōsentire debuerāt, ex illē uelle, quod illi p̄sumserat. Purgatus et ergo ex ista parte aneas, restat ut ip̄am quoq; tūc mē frustra a luesus ip̄m odiū suscepisse mōstremus, in quo ip̄o nō t̄m purgatio est suscepta personā, uerū et deformatio iunonis, quā e diuerso poeta cōstituit. ait. n. Sequē memorē iunonis ob i. ā. Nō. n. seuā pot̄te dixit, ut alij uolūt, sed reuera s̄uā, quā p̄sequeretur innocentē, ex eū q̄ nihil admississet, exisset deorū oīū p̄dē q; ip̄s quoq; iunōis antiq̄es ex cultor. onerat eā et alterius criminis iūlia, q̄ inimicitia ip̄as nulla ex culpa susceptas diutissime ac tenaciter retineret. p̄dēq; in lucuit, honestis ex probis et iustis inimicitiax iūga uā nō cōuenire memoriā. hūc locū apertius notat in quinto libro, nā cū Venus apud neptunū de ipsā iunone q̄reretur, ait iter cetera iunonis grauius nē. exaturabile p̄ctus. Quā nec iūga dies, metas nec mitigat ulla. Cōcludit mare thesaurū ip̄m ex oī m aduersus iunonē inuictā cōpet̄ter exaggerat, dicendo. Multa quoq; & l' el lo pallus dū cōderet urbē, l' nferetq; deos latio, gius iūde latinū, Albanq; p̄res, atq; alte menia Romē. Ut et tūc bello aneā appetisset, cū ciuitatē in italia conderet, quū in furer deo romā iūperio ex statui publico profuturos. cōtraq; si obtinisset luno, nec latinū genas nec iūperio p̄p̄es, atq; ip̄a romā emersura fuisse p̄dēq; nec ip̄ū casarē romā iūperio habiturū. Vbi tē hēc iūctū est, nō in iā tēlla uel tet, iā tēlōre terrā. cuius uolore cōmota iuno excitauit p̄er furiā hūc p̄posito noua inuentione themate in quo nō solum quā esset dīcturus ostendit, uerū et mē. p̄f̄m rōe dīctationis usus est. cōmīdauit carmī suū, p̄i liberū crimine demonstrauit aneā, ex iunone ex diuerso m̄ ibat multis modis graui peruri inuidia. Ip̄m aggreditur ab inuocatione mulse sui carminis caput, cui nisi instruedi lectoris cā thema p̄misisset, p̄didisset profecto gratiā laboris sui quā q̄l dīcturus est lector ip̄e nēciaret. Interea p̄posito themati nō miratū est in oībus nō respōdisse uirgilū, cū in librorū suos disposita ordinatione p̄scriberet, sine uiuendi circūuētus, intentionē professionis suā cōplere nō potuit, Albanq; patres, atq; alte menia rome, nō scripsit. Ex posuimus thematis textū, q̄a nō ad originē carminis, caputq; redeamus, ut ostēdamus uirgilū poetarū more, quod erit scripturus ab inuocatione muse capisse. Musa. i. ē. mīhi cās memora quonumine lēso? Quid ue dolēs regina deū tot uoluerē casus Insignē pietate uirū,

[illegible]

tot adire labores Impulerit? Rogatur musa, quoniam deum nihil latere convenerat, ut odiorum iunonis
 adversus aeneam diceret causas. Nullum navis odium est, nisi quod deliquit per se culpa, verum quod
 numine, vel ipsa iunone lacerasset aeneas, ut quum nulla esset iniuria, confirmaret iunonis saevitiam, ideoque
 opposuit, illic pietate utitur, hoc est deorum cultore, et spectat utrumque hominem, quo loco possumus conce-
 re quod factura est deliquit, quia lo sic afflixit innoxium, quae omnia sic in unum rediguntur. nam irasci cum ira
 sceleris causa non sapienter et non sanari innumeris tormen-^{ti} talientis et gravissimi casibus, saevitia est
 non ferenda, quod tunc in themate posuit, suae memorae iunonis ob iram, hic quoque confirmat, interea hoc
 dicendo, instruit homines ad dona vitae deorum bonum. nam virum iustus dolor debet commovere, et sic multo
 ne sit moderatus, nec ipsas iras iustus, et inimicitias diutius in animo retineat. hoc hominum genus meliore te-
 stimonio salustius persequitur, et contrarios occulte reprehendit dicens, et iniuria accepta ignoscere quod
 perire qui malebunt. quantum ergo reprehendenda est iuno quae nec accepit aeneae iniuriam, et sic
 persequuta est innocentem? etiam diu inimicitias tenuit nulla precedente offensione susceptas,
 nec tot pernis et cruciatibus insontis potuit sanari. Tunc de aetherialibus iras? In deorum
 mentibus lenitas ac misericordia et primum ad beneficendum votum esse convenit. Inde virgi-
 lium admiratur cum dicit. Tunc ne animus celestis iras? Quia nec frustra irasci debet, nec commotione
 sua immo deo ita ultione pensare, ne grauius reprehendatur in diis, quo in hominibus displicet. Post inuoca-
 tionem, quam non in a humilitate sui carminis, sed in favore suscepti sui, virgilius posuit. Incipit causas enume-
 rare, quae lectur, vel auditor advertens, iter initia ipsa cognoscat, et iunone saevam, et deos cate-
 ros multis studio et fle iunonis non recte assensos, et aeneam non sua culpa pessus esse, quae passus est. Urbs
 antiqua fuit. Primam et principalem causam odiorum iunonis dicit, quam contra dispositionem fatore suscep-
 perat, non ut quod nunc romanum imperium tenet, non ipsa, sed carthago habuisset, sed agebatur fortissimo
 seruuulo, ex futurore gentis sciebat fatorem deo impediri, suam quae emergeret foret ex sanguine troianorum, quae
 opus et si carthagini perierat, de quo cupiebat troianos extingui, ne ad illos tempora troiana successio per-
 ueniret, cui carthagini debebatur excidium, ecce ipsa principalis causa aeneae specialiter non tenet in crimi-
 ne. Ceterum videmus quid incidit enervat, ne ipsa quae posuit eius innocentiam maculare. haec tamen
 enervatur ad iniquitatem iunonis exprimitur. ceterum sola illa, carthagini fuit, quae inimicam in odium tro-
 ianorum vehementer urgebat, ceterum si aliae non essent, necesse erat iurari ex illa sola iunone, ut quod ista
 fuerat a iunone troianorum exerceat, sed typica alii sunt causas propositae, ut quum omnes fuisse ab aeneae spe-
 ciali culpa dixisset, et ipsa aeneae purgetur reus, et iunonis factio conatibus iniquissimis noscatur esse
 suspecta. Laudatur hic carthago, dum situs eius et cetera describuntur, ut ostendatur emergens romano-
 rum imperium multiplex ratione opprimere potuisse, vel maxime fulta favore iunonis praestitis. Urbs antiqua fuit,
 tyrum tenuere coloni Carthago, italiam contra tyberinaque longe hostia diues opum, studiisque
 asperissima belli. Antiquum debemus accipere, non magnam, ut nonnulli videtur, sed prolixam et fortis,
 ut consuetudo ipsa robustata sit, et confirmata, praedique potuerit romanum imperium nasci et legibus viribus firmare.
 Tyrii tenuere coloni. Ut iterum incitas augetur et accessione tyriorum. Laudatur et a loco ac situ.
 Ita licet contra tyrum longe hostia. A fortuna, diues opum, hoc est cui substantia propria non de-
 esset, nam quod erat a natura, et moribus, studiis, asperissima belli haec igitur parabat emula
 iunoni, cui non alio emula bellum romano imperio patebat occasio, iunonis furor, deorum proximitas, rei fa-
 miliaris substantia, et factorum numerus, et fiducia naturalis, et innata sit diu dimicandi. Quam iuno
 fuerat, his multis modis unum post habitum coluisse sumo, hic illius arma, hic currus fu-
 rit, hoc tenet diuinitas esse. Si fata sua sunt, tamen tunc tunc fouetque. Tanta ostentatione
 iuno contra romanorum imperium nitetur faciens pro carthaginis opibus ut omnibus eam ter-
 ris et ipsis quoque gentibus praeposisset. denique, insignia numinis sui, et omne quod pos-

LIBER

heipia guato
rebarin.

LIBER.

[illegible]

maxima. Id erat ut imperium atque ut simul intantem iuniorum et salutem demonstraret aut, i. elator
a morte totius. Trias, reliqua dona, atque inmitti abili. angel at longe latio. novit. n. cetera ratio
n. n. fatori. se se certare, per causa propellere cupiebat. totanos a terris. n. alie, quo. ad pleraque el
rare non poterat. inde factu est ut nec migratione moveretur, ut iactatos toto mari, ex eo q. ex in/
fuita numeru. et paucos, fuissent redacti, quosq. e maribus. salutem. h. sibi fortuna. peras. erat
insidus. non desidentibus. obtineret. quod aut. posuit. reliqua. danau. exprimitur. crudeliter. in mact/
t. e. que. casibus. futuri. non potuit, ex acqritur. ane. e. l. ius. maxima, q. de. reliqua. tota. r. maris. p. /
fuit. imperium. perindeq. poeta. confirmat. xrea. defen. h. i. et. q. e. p. tr. am. suam. si. fata. non. erat. s.
fert, cum. a. ferit. in. aliis. terris. imperium. quasi. de. Multosq. per. annos. Errabant
acti. fati. maria. omnia. circum. Tanta. mo. is. erat. romaran. condere. gentem. Ne
ful. num. ratione. p. i. uideatur. que. extra. jam. s. o. s. facit. et. q. o. linatur. sensus. narratio, ad. cos/
don. la. romana. cente. multos. per. annos. erraret. maria. omnia. circum, Tanta. m. h. erat. r. n. uiam
condere. rem. Laudatur. hic. quoq. eor. uirtus, q. nec. mala. frange. el. ant. p. e. d. u. r. n. t. e. q. n. /
omni. t. u. n. u. r. tolerabant, ex. t. p. e. r. a. t. i. o. n. e. ad. r. e. t. e. r. u. m. d. e. b. i. t. i. m. p. e. r. o. p. r. o. m. p. e. d. i. t. /
e. conspectu. sic. u. l. e. t. e. i. u. s. in. altum, Vela. d. e. b. a. n. t. l. e. t. i. C. r. d. e. n. t. a. r. i. e. r. s. i. o. p. e. I. q. e. /
n. e. t. u. p. i. a. x. t. e. l. l. a. r. i. in. altum. u. e. l. a. d. i. m. u. i. x. l. e. t. i. p. o. t. e. r. a. t. n. e. r. f. a. l. t. e. r. e. n. t. i. e. /
e. r. r. e. x. i. m. a. e. r. t. /
italia. l. e. b. a. n. t. a. n. c. h. i. s. e. a. s. i. o. n. l. a. t. u. b. a. t. u. r. a. d. e. q. h. a. u. i. p. i. a. l. q. e. t. i. t. a. l. i. a. T. i. p. e. r. u. n. t. q. u. a. r. i. t. i. q. /
a. n. g. l. i. u. s. ex. p. r. e. s. e. n. t. u. t. r. a. u. t. d. e. c. i. e. n. V. i. x. e. s. s. e. Cum. I. u. n. o. p. e. r. n. u. m. s. e. r. u. a. n. s. s. u. b. p. e. /
e. t. o. r. e. u. i. l. n. u. s. H. i. c. s. e. c. u. m. C. u. m. m. e. t. u. e. r. u. t. u. n. o. t. r. a. n. s. i. d. e. p. r. o. x. i. m. i. t. a. t. e. r. e. l. i. a. g. e. n. t. i. u. m. /
u. e. l. e. r. e. s. i. m. a. q. u. o. t. r. o. p. t. e. r. u. n. t. e. t. o. t. i. p. r. o. x. i. m. i. s. q. u. o. t. o. r. a. r. i. e. x. l. i. g. i. t. u. r. d. e. m. a. r. i. n. e. t. o. t. i. /
d. i. e. x. d. a. s. i. l. o. c. o. q. u. o. t. e. m. p. o. r. e. n. e. a. m. i. n. i. s. t. a. t. i. o. n. e. x. t. a. m. i. l. i. t. u. m. p. o. s. s. e. u. s. e. r. i. m. e. r. e. t. /
M. e. /
n. e. i. n. e. p. r. o. d. e. s. i. s. t. e. e. u. i. t. a. m. Q. u. i. d. e. u. e. l. a. q. u. o. t. e. m. p. o. r. e. n. e. a. m. i. n. i. s. t. a. t. i. o. n. e. x. t. a. m. i. l. i. t. u. m. p. o. s. s. e. u. s. e. r. i. m. e. r. e. t. /
r. i. t. n. o. s. i. m. e. r. h. e. t. o. r. i. a. b. i. s. q. u. o. t. e. m. p. o. r. e. n. e. a. m. i. n. i. s. t. a. t. i. o. n. e. x. t. a. m. i. l. i. t. u. m. p. o. s. s. e. u. s. e. r. i. m. e. r. e. t. /
d. e. i. n. l. u. s. t. i. c. o. p. a. r. a. t. u. r. q. u. o. d. i. t. i. s. t. a. t. u. s. p. r. e. x. e. m. p. l. a. a. c. t. i. v. a. r. e. c. e. n. d. i. e. n. s. l. i. a. i. n. u. e. n. t. a. c. o. m. m. e. m. o. r. a. t. /
o. p. e. r. a. t. e. p. o. s. s. u. n. o. p. s. o. n. i. h. o. c. e. s. t. s. u. a. e. x. M. i. n. e. r. u. a. t. r. a. n. s. i. d. e. p. r. o. x. i. m. i. t. a. t. e. r. e. l. i. a. g. e. n. t. i. u. m. /
s. i. o. f. e. r. t. g. r. e. c. i. e. p. e. n. a. m. i. n. e. r. u. a. i. n. a. s. i. o. n. e. c. o. p. l. e. t. e. m. c. u. t. r. a. n. s. i. d. e. p. r. o. x. i. m. i. t. a. t. e. r. e. l. i. a. g. e. n. t. i. u. m. /
t. u. e. r. u. t. e. n. u. m. e. r. a. r. e. n. o. c. e. s. s. a. t. q. u. o. t. e. m. p. o. r. e. n. e. a. m. i. n. i. s. t. a. t. i. o. n. e. x. t. a. m. i. l. i. t. u. m. p. o. s. s. e. u. s. e. r. i. m. e. r. e. t. /
d. i. h. p. o. n. d. u. s. q. u. o. t. e. m. p. o. r. e. n. e. a. m. i. n. i. s. t. a. t. i. o. n. e. x. t. a. m. i. l. i. t. u. m. p. o. s. s. e. u. s. e. r. i. m. e. r. e. t. /
r. i. t. e. x. c. o. r. d. e. s. i. c. u. t. i. n. t. r. a. c. u. m. d. i. l. i. r. e. s. i. o. p. s. i. u. e. r. e. t. u. r. a. p. p. a. r. u. t. d. i. c. e. n. d. o. A. s. t. e. g. o. q. u. o. d. i. u. a. m. i. n. /
c. e. l. r. e. g. i. n. a. t. o. n. i. q. E. t. s. i. r. o. r. e. x. c. o. n. i. u. x. H. e. c. e. s. t. M. e. n. e. q. u. o. d. e. s. t. A. s. t. e. g. o. I. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. e. n. i. m. p. r. o. n. o. /
p. r. i. m. u. m. i. p. s. o. r. u. m. u. n. u. e. s. t. I. n. e. a. p. t. o. d. e. s. i. s. t. e. r. e. u. i. t. a. m. I. n. e. x. p. l. a. s. u. n. t. d. i. s. c. r. e. t. i. t. i. n. e. s. e. x. d. e. s. i. n. a. t. i. o. n. e. s. /
c. o. m. m. o. r. u. m. s. i. c. u. t. i. l. l. u. s. t. r. u. s. a. u. t. . N. a. m. t. a. b. a. i. n. e. a. p. t. a. c. o. n. t. a. t. i. o. n. e. m. u. e. r. s. i. s. s. e. n. t. r. e. i. p. p. e. s. s. e. m. f. a. c. t. u. r. a. /
d. o. e. t. e. r. g. o. i. n. t. e. n. t. i. o. n. e. m. s. u. a. m. s. i. n. e. e. f. f. i. c. i. u. d. e. t. a. s. i. e. n. e. c. s. i. p. e. r. e. s. e. i. a. m. n. e. c. e. n. d. i. e. s. i. t. a. m. u. e. l. t. i. q. u. o. /
I. n. t. e. r. e. a. h. o. n. o. r. e. s. t. i. n. e. a. p. t. a. l. e. d. e. r. e. s. i. c. u. t. a. u. t. p. r. e. c. e. s. s. e. l. a. t. u. r. a. u. t. s. i. o. t. e. i. g. n. f. a. t. h. o. c. d. e. l. e. t. s. e. u. t. r. o. q. /
e. c. c. a. t. i. o. n. e. r. h. i. s. s. i. e. x. m. a. l. i. s. i. c. q. u. o. d. d. e. l. e. t. a. u. t. i. n. d. i. b. i. t. o. s. i. u. t. s. u. p. e. r. a. I. n. d. e. e. s. t. q. u. o. d. a. u. t. D. e. s. i. s. t. e. /
r. e. u. e. r. t. a. N. o. n. p. o. s. s. e. i. t. a. l. i. a. t. e. u. c. i. o. r. u. m. a. u. e. r. t. e. r. e. r. e. g. e. m. H. o. c. e. s. t. h. i. e. r. e. s. p. o. n. e. n. e. p. o. s. /
t. u. r. d. e. l. u. t. u. e. l. s. u. p. e. r. a. r. e. t. u. e. r. o. r. u. r. e. I. t. a. l. i. a. i. n. o. l. u. e. l. e. p. r. o. t. e. r. i. d. a. t. s. i. t. a. b. i. t. a. d. e. l. e. t. a. s. i. s. t. i. t. u. r. e. /
u. t. i. t. a. l. i. o. o. B. e. l. l. u. i. n. e. e. r. e. t. u. t. h. o. c. e. s. t. i. n. i. t. a. l. i. a. p. a. o. s. i. c. i. n. t. e. l. l. i. g. e. r. d. u. s. i. t. a. l. i. a. q. u. o. d. e. l. a. t. u. r. /
e. x. i. p. r. i. t.

LIBER.

permuti debuit, ut quod uellet efficeret, sic ergo dixit. Pallas ne? Quae non esset tanti, nec
tante uolenti. Exurere clauem argiuum atque ipsos potuit submergere ponto.
Hec est cum praeiis prenarum. Minerva potuit ex naue graecorum ex graeco. r. f. exurere. Igo
utram nec occidere potui nec auertere ab Italia. Exurere plus est quam urere. Verum est non occidere ali-
qui inanimis. Exurere autem penitus abolere inanimis. hoc loco ex omni occasione confirmat poeta,
ante stupra fuisse secretum imperium: illic, cum de solo induit ueneni l. ueneni. Quippe uictor
fuit. Vnde rursus ad conspirationem suam ex Minerva simul et ultro sibi obiecit, quod i. i. bat obiecit
po se, quod si in causis artificiosum, ut proponas ultro atque illi sua, quod potuit formulare ne pre-
teritum, uel certe suppressum dicatur purgationis desperatione transiit. Pallas ne exurere
clauem argiuum atque ipsos potuit submergere ponto? In ipsa comparatione pergit
utitur argumento a minore ad maius, minor enim faciat minerva atque ex p. : state, cui si fata con-
runt, ut in eis quos occidit penas exerceat, multo magis atque te pro clauis ueneni, rari ex omni-
gi tota, reginae quoque, deorum omnium letuerat nocendi suorum facit item. In comparatione autem
quam dixit. Vnde is ob noxam & furias aeneas occidit, Iphigoniae ratiadum maculata e
nubibus igne, Dilicetque rates, eueritque aquora uenti, Illam expulsa cum trans-
fixo pectore flammis Tursine corripuit, scopuloque intexit acuto. Illa perit ueneni
multo, cum ipse nauibus, perdidit ego in parum morum offensa ueneni ab Italia auertere non potui
Hic quoque, l. i. exprimitur aeneas, cuius tantum meritum fuit, ut eum facultatem lunam cum omni-
bus deis non ualuerit superare. Cum igitur diceret, Qui, pe uictor, uti alibi ut dictum est exim-
plum in eras, grecorumque, ab ea perditorem exstimaui, meorum in te fata esse permutata, ut si uel-
rit uolenti inferre perniciem, quam fata non sinebant, maiorem deorum lunam assignat, qui in col-
dem fato minervam monstrat tantum in suis dolibus peritisse, ut in ultionem sit etiam facimine to-
uis usque uideatur, penaque ipsam sic exprimit, ut delicti ipsius de se sentiat aut neminem, quod de se peritiam
ionis exigerat. qui non potuit de se inuoluisse, grauisimum si periculum pertulit multo magis so-
ciis eius qui cum nauibus perierunt. Vnde is ob noxam. Intere pro arbitrio suo ex prope
sumpta earum igitur causa uult cum rege suo hoc esse aeneas tenere triumphe, qui etiam ille de co-
meruisse. Vnde iam nunc quem admodum aeneas exstimaui ut magis de se sentiat, ut
ret, si in eo facto acerbitas pena completa esse uideatur, in quo non fuit grauius de se sentiat, ut
substantia. Furias inquit occidit. Ajax ingressus templum minervae inuoluit, ut ex h. m. q. t. u.
guine quia amore casus ire tenebatur, atque per hoc non solum quod in se committeret, sed etiam a tan-
bus tractum stupra sacrum uirginem uiolauit, ex quo erat grauius, si h. i. sic oculis minervae de se sen-
ditur iste ueniali statu, fictum enim manifestum non purgatur, nisi si eum, ut licet, si uel-
quit atque non erat suae mentis, nec sui consilii. furebat enim hoc est amabit, quod pathos, ut
dictum est uenialiter deponitur, utique deum per pathos ipsam committitur, non aliter, ut homi-
ni, qui maiore et coactus, aliqui est, ut, quod contrahat crimen. Vnde ergo factum leuius fuit, ut
ocidit ueluti prauiora peccata et transtorum, que non erant, deinde cum enumeraret poeta sapientia
in uentis iracundie causa, aeneas dixit de se posse, qui ex tempore quod aeneas cum de nauibus, non
auerint, deinde nec pari praeiis fuit, neque inimicos, quorum ex facili uti non debuit aeneas ap-
primere, qui nihil aliud fecerunt. In se igitur tamen minervae consideratur tractus in ueniam, aeneas
que non transtulit in ueniam in illa pena confirmat, summo deo cum illorum in deo, ut per-
deret inimicum. Dilicetque rates eueritque aquora uentis. Neque enim aeneas con-
gisset euadere haberet nauigandi subsidium, alieno imperio usa, hoc est cum iouis fauorem acciperet,

custodem. cuius fidem nosset, et fidele ministerium: cuius efficaciam in his, quæ curanda mandasset habuit rite compertam. Hæc. Hoc est incerta nec respondens dignitas: mo uero, in quibus sit irrationis culpa, et mutatio fidei. Non immerito celeriter corrigenda prope generaliter posuit. hoc est clausa ex parte ex speciebus expressa. quod ipsum arte mira perfectum est, ut commoto intimaret sententiam, fecit et omnium latinorum cum rege commanem causam: quum solus ipse priam troianis promisset, ut omnes simul una omni societate perfunderet. Quare age, & armati pubem portuque moueri latus in arma para. Et disponit pubem, quemadmodum producat portu. ego para, iuuenis est: quis autem suadet, ut quis latus eat ad bellum? nisi qui spondet semper uincendi certissimam quod ipsum, et si falso promitteretur, non curabat furia exitum rerum, quæ propter turbanda omnia belli tantum querebat initium. Et phrygiis, qui flumine pulchro Considerare duces, pictasque exure carinas. Sucebat inuadendos bello, qui uenerant, atque ut hoc securus ageret turnus, deformat troianorum personas, inueller ostendens. phrygiis sunt, inquit, hoc est qui per incertam fides suas et patriam perdidierunt, delectantur amenitate fluminis, quod non facerent, nisi essent solui et incerte. Pictasque exure carinas. notatur, quod pictura nauium luxuriose se compreharent et ad bellicum certamen infirmos. has igitur uidebat incendi, ut prius cognoscere uel euadendi iudicium negaretur. celestium uis iubet. debet audacius fieri, quod superæ præcipit auctoritas, quod uero reginam deorum dixit præcepisse, ad omnes deos uoluit perire, qui uoluntati potioris non poterant contradicere. Nec dubites, inquit, accepta perire: quam capitis tui affuturus sit potentiorum numinum fauor: et ut iuno præcepit magnæ potentie, hoc est, quæ plus posset quam lycaonis. Rex ipse latinus Ni die coniugium, & dicto parere fatetur, Sentiat, & tandem totum expectatur in armis. Quod ait rex ipse. sic ante gerendum est. qui te testis sit. ipse, et ceteri securus es semper. ipse, cuius iuxta tam tæa defensione perasit. ipse, qui natus est non debuit. ipse, penes quem summum superflue contumeliam iudicium est. qui inuictus suæ autor esse non debuit. Nisi tibi contumeliam dederit, nisi contumeliam superius fuerit paritutum: qui beneuolentiam generi contemnentiam creauit, armati sentiat, et uult uirtutem. Hic iuuenis uatem irridens, sic orsa uictum Ore refert. Hic iuuenis, hoc est, qui ætatis et fortitudinis iustitiam consuecit, antea dicta per iocundum et uerba feminæ pro leuibus dicens, talia dedit responsa. Expressit utriusque atque morem. nam jones ultraque sat est timidores sunt: et apud timore hac atas continetur consuevit. denique et poeta hæc præmisit. Hic, inquit, iuuenis. quippe non tantum sperantur jones contempti a iuuenibus uerumetiam rilentur. eo magis in presenti negotio, ubi mulier interueniebat, et anus. Cuius et atas turno difflicebat, et sexus. Sic ergo incipit loqui. Classes inuictas tybrius undam. Classes, inquit, inuictas tybrius undas. Non, ut rere, meas effugit nuntius aures. Res, ait, uelras olim mihi cognitas pro nouis attulisti. nuntius. n. ad aures meas dudum attulit, et uenisse noues, et suum tybridem ingressas. Ne tanto mihi finge metus. Proinde cessis terrere nihil metuentem. Nec regia iuno Immemor est nostri. Nam et iunonem reginam non immemorem nostri sciri, et quemadmodum iussa mea commodumque tueatur. Sed te uicta litu. Sicut est corruptio ex humore et diuturnitate contracta, quod deteriores fiunt pecies uno loco.

ex imperium neptuni fratris sui, habuitque in uentos iubendi potestatem, qui alterius in perio-
regebantur. exprimitur hic magis ac magis irascentis minervæ uolentia, quam aiace ipsius de-
monstratur interitus, unde iunonis animus torquebatur. perditis enim græcis nauibus ex in-
noxijs hominibus naufragio pressis, debuit auctoris offensa grauius supplicium demonstrari, ne
reus cum insontibus una parique pœna uideretur affluatus.

Ilium, inquit, expirantem
transfixo pectore flammas Turbine corripuit, scopuloque infixit acuto. Illum,
quod dixit, ex eius non-nen suppressit, hoc est quod plurimus lucus ait mus magnum intelli-
ctam ex pronomini bus nasci. nam dicendo illum, hoc uult intelli. illum temerarium, il-
lum inconsideratum, illum sacrilegum, illum prophanum, illum qui in templo deæ, in tem-
plo uirginis, ante ipsas aras, in conspectu numinis, regiam sacerdotem intactam stupro uio-
auit: expirantem transfixo pectore flammas, sine dubio flammas animæ expirantem, Trans-
fixo scilicet ea corporis parte quæ percussa facilius uniuscuiusque interitus prouocit: Turbi-
ne corripuit: scopuloque infixit acuto. si enim non potuit nisi urgente turbine, cum pondere
atque mignoculo saxo frangeret illius, ex hoc ad irascentis animum peruenit, ut cum in acutum
scopulum etiam molesto fluctu tactatus hæere potuisset, aideretur maior uis, quo facilius
ficeret, quod uolebat offensa huiusmodi etiam intelli potest, iterum cum infixum scopulo, ne
datus fortassis ad litus sepulturæ saltem beneficium reperiret. Hæc igitur suppliciorum ge-
nera propter acerbitatem iunoni displicent, quæ uolebat aiacem potuisse defendi. quo magis se-
se exacerbat insontem furore peccasse diuidens ex arbitrata crimine obnoxios tenendos esse iro-
cinos, qui non erant rei. concludit mire comparationem ipsam a persona sua, dicens. *At ego.*
Et quam uim tenent pronomina ipse poeta monstrauit, cum sequentia relectet. *At enim.*

Quæ diuum incedo regina, iouisque E. soror & coniunx. Ostendit, ergo quid
sit quod dixit. *At ego.* Scilicet quæ omnigenæ animarum præcedo, reginam enim cõ-
glutat ceteris esse potiorē, accedente eo quoque, & etiam si nullam regina haberet potestatem,
debere ab eo qui frater esset, ex maritus, aliquod meritum consequi. constat enim multæ
rei amanti acquirere dignitatem, si magni sint ex in summo honore, aut potestate fuerint: per
maritum autem accedere, si nullius fuerit dignitatis: Cum igitur ex ipsa esset regina ex dico-
ram rex esset, qui ei ex mariti consortio ex germanitatis uinculo teneretur, uehementi, in eo
uebatur, quod desiderata non ualeret implere, ut autem rationem suam in unum cõgeret, utitur
aiacis phælosi. Nam me ne, quod in capite posuit: hoc est, *At ego*, quod dixi in principio,
hic pro de ijsse uictum, non posse italia teucrorum auertere regem: hoc est quod memorauit,
Una cum gente tot annos bella gero: Græci enim cum aiace mox ut minervæ rata est in uno
tello perierunt. Complectitur ergo inter dolores suos ex hoc quod ipsa quasi cum æqualibus
de illis contendens, per continuos annos continuas inimicitias exercens obtinere non potuerit. re-
re autem posuit. *Bella gero.* Quasi cum resistentibus, quasi cum ijs, qui sperarent
de iunone uictoriam. denique ut hoc probaret, ait. Et quisquam numen iunonis
adore? Præterea: aut supplex aris imponat honorem? Hoc idcirco posuit, ut
ostenderet per consuetudinem troianos idcirco iunonis numen non adorare, aut aris eius non im-
ponere sacrificia, quod sperarent ea retinendo superaturos, hic quanta arte in medio posue-
rit, præterea, debet ostendi, nam sic esse debuit, præterea quisquam numen iunonis adoret, aut
supplex aris imponat honorem? sed ut diximus honestius in medio posuit præterea, ut utraque
concederet. Certe ex hoc pluribus locis ostendimus unam orationis partem non serui, sed scæ-
pius accipiendam, dicimus. præterea aut quisquam numen iunonis adoret? præterea aut supplex

LIBER

et, solito tempore constituta. Ita et hanc uictam intus posuit, quasi quædam esset ex præ-
 corrupta. Sic, inquit, sunt senes. Nam hoc illis spectale uitium est, ut se
 quidue loquantur. O mater. Irrisio est aperta. nam primæus rancidare ut uide-
 dere. Igitur religiosum nomen matris adiunxit, ut illa minus grauius esset, ut
 to acius potuit commoueri. Probatio assertionis turni ex præsentibus tibi est et
 Sed te uicta situ, uerique effœta senectus, O mater, curis te quique ante nec & r
 ma Regum inter fallia uatem formidule ludit. Senectas tua, inquit, nisi uide-
 competentia seclari: denique iuuenum te exagitât cura. et quum sis hares, ten-
 diatam esse conueniat, ut scire, quid pognaturi egant, quidue armati
 Cura tibi diuum effigies, & templâ tuum. Repetendum est tibi osculum, quia mea-
 deseruisti, serua deorum effigies, et numinum templâ custodi. Bella uide-
 quis bella gerenda. Accepta, inquit, tantum dei rum inuaria, acce-
 que fuit. non enim difficulter commoueri potuit, in qua semper erat, quod aut te per-
 oret: At iuueni oranti sibi to tremor occu- at artus. Quum hæc dixisset, uide-
 dom tempore, paulo contremuit, et matris uocem ad precatorem con-
 iratam. Dic quere oculi. Vnde atque perterritus uult, ut oculi eius
 dissent. Torcinny sibilat hydri. Quem enim intorum multum
 reat quæ mentis sibi per nans turbauerat intuentem? Tantaque se facies aperit.
 Crescebant, quæ metuentis formidinem cumularent. Tum flamma ter-
 cunctantem & quærentem dicere plura Reppuit. Incepit exponere, quid sit, et
 se facies aperit, tum, hoc est d. inde quum oculis furæ emitteretur incensum, quum
 cundæ gereret, tortis in perueram oculi testaretur, orantem r. uide-
 prece in tra leno co- petuit. Gemituque erexit enitatu ar-
 la turba serpentum pueri. Verberaque intonant. Idem puer a cerebrot, ut uerlerato
 aere, quid pati putat, et si turris, aduertit. R. idoc. hæc addidit ore. Quam
 mitionis iuxta tot signa prohibet, conuenientem uata-
 et qualem habere sint, ut, ut ratio farre fremet. Et ego
 uentis. Ita senectus Anna inter regum i. fa formidule
 petuit metuentem, quæ eam uideret, quæ ille m. inerat
 anum delirantem. Ipsi de prenis per senum helitata con-
 merito ætatis alienis: quæ sim, nunc, quoniam superioris
 si, considera. Respice ad hæc. Intuere di gentis, quid
 itaq. dicit, ac te ne at uicq. portinax intentio teneat, aut
 pates. desce, unde uentam, quæ sim, uel quidus ger-
 pte ate. Adsum dirarum ab sede sororum, Bella manu,
 Iccirco posuit in manu sua esse hæc et mortem: quia
 gereret urorum fortium curam, uel cuperet nosse utrum
 tendere. Sic effata faciem iuueni coniecit. Post indignatam
 nem uerborum tumentiu, uale factum fieret, prout
 fiere apta uentia, ubi r. o petuit habere dotis
 re reas. Poetica descriptio, quæ ardentem faciem ac
 ardorem quendam et cupiditatem mentis memorauit
 inestam: ut impatienter superet, quod

LIBER

oris imponat honorem? ut præterea bis accipiatur, ut certe ordinato sensu semel ponatur in capite. Talia flammato secum dea corde uoluitans. Quum hac Iuno tradideret, talia se secum conferret, ipsa quæ que nocendi consilium reperit, nec laborauit inquirere, quando nec exemplum mineret quod esset necessarium faciendum mature suggerit: sed prius poeta debuit demonstrare quantum irascentis ardores excreuerint disputando. Superius quippe cum multa cogitationum eius enumeraret, his inquit accensa super, hic ait, Talia flammato secum dea corde uoluitans, plus est enim flammatum quam accensum, unde manifesta ut dictum est ratione monstratur, quantum doloris Iunoni accesserit ex comparatione tot modis et generibus facta. Hæc igitur cum tradideret Iuno accepit de exemplo nocendi consilium, iuuabatur autem eius intentio, quod troiani per id tempus nauigabant. Nuntiorum in patriam loca fixa turentibus autem, Aegonam uenit. Scruiant hic uirgilius personæ rationem maro aris ingento: sed in ea parte non quæ cum peleret reginæ, sed quæ conueniret iratæ et ei, quæ nollet occasionem totius temperari decessum. In personam uellet ostendere reginæ, mittere aliquem ad eam debuit, et tacere quod esset. Igitur ergo potestatis ratione totum apignat iratæ, et ei, quam coquebat ut sentisset in eadem consilio, et licet iratis et flammatis acerbis animorum, non detur integra consiliorum interitus tamen, et in misset in persona rationis, ut irata non consideraret iniuriam suam, et deorum regina tota ex eo et iuror ad eam se peleret, et illi ut dictum est omnibus iratis quæ uaderet, curaret præterea quod desiderabat impleri. In iura enim si existerent, aut negligenter possent, aut non pro uoluntate troianis procederent, aut emergente dilatione facti nocendi periret occasio, quo loco Virgilius docet per res metusque agendum, quod rectius cupimus prouenire et quando inferior persona nobis necessaria est, ad præparandum quo habet in potestate seruemus et honorificentia competente, ut maiore studio compleat quod fuerit necessarium. Gratulatur enim sibi a potiore esse delatus: cetera quæ sequuntur eâ rationem tenent, ut sciamus uentos cauis terræ uel montium contineri, eorum regem potest induci, dicitque ad am luncne supplicem locutus, cui uerba eius non essent sed iubentis, supplicem ergo in eligendum quod ipsa ad eam uenit. Ad quæ tunc Iuno supplicem. At sic se dixit tunc supplicem, natum primumque e aliis temporibus fuit supplicem Iuno, ut natusque propter odium troianorum, reginam iussu supplicem deorum se e minimo. Et loquuta est. Acule tibi tibi diuini pater atque hominum rex, Et mulcere cecit fluctus, et tollere uentos. Iunc tunc si quis attentius, diligentiusque discutat, igitur quod non uenit inueniet. Est enim arte et substituta d centi admodum satiatus, na caput a nomine, quod ipsam nec tunc in humile, nec golo inuicem, et potior quæ si inferiori suo nomine uocet, et se beneuolam manu. Et tibi ante gaudeat sibi tibi et pulchrum est. In si inferiore in loco positus, et potior quod inuicem carus acceptusque in uisatur. Igitur in iudiciu artis præcepta. Beneuoli facti et aliquid, cum dicit. Naq. tibi diuini pater atque hominum rex, Et mulcere cecit fluctus, et tollere uentos. Exinde colligere uoluit, quod cum pauca non esse necessarium, quod substituta circuectus audiat et habere et iudicet pater summa potestati. Ne aut arrogante jaceret Iunonem, et. Diuini pater atque hominum rex inen dixit pater natus atque manus meus ut supra posuit. At ego quæ diuini inced. Regina, Iouisque et pater et c. nux, illic enim ubi si cum loquuta est, si secciter hic posuit uulgo audite, et regis iudicant non potuit sibi uero quæ dicit. Naq. tibi diuini pater atque hominum rex, intel. quæ potius uult quæ dicit. Non apud eum loquatur quod non eo esset. Hæc aut ipsa ne esset proluxa, et plurimum in teneret ipsa ex cute sicut pr. ponit, prae ubi ubi sunt ex iustis causis praeiendi, et ipsa autem res id est ut uelut riuus accedit non potest, et tunc ne uideret colui. Non ut uenit potest se, iurmit uenit et atque ipsa lates in uenit si etia, et tunc in humile, et ex iustis uelut, et placidus et iust. Naq. tibi eâ de ruon nū et hominum rex coceat, et tradidit ne aueret solus, hæc tunc in uenit, et potestati sed non mihi licet

feriores et
 res quando
 pelland.

ante contempserat. Nec uacat, quod dixit, iuueni coniecit. Facile enim potuit uelle, qui iuente sub illo effectus uolantati, furie ualebat implere. dehinc annectit descriptionem in hominis, quem uis maior accenderat. Olli loimnum ingens rupit pauor. Non uigilauit salatus, si non, sed quies eius metu maximi terroris abrupta est. Ossaq; & artus Persudit toro, & corruptus corpore sudor. Dehinc consecutus est iudor non ex laxamento utili corpori, sed quem exalta-
te mentis, commotiones extorserunt, & repentinus membrorum tremor: dehinc ille, qui se reue-
rat cunctos auitus. Arma amens fremit, arma toro, testuq; requirit. Scœuit amor ferri, & letata infamia belli. Contraria, scilicet ius omnia requirebat, quod est familiare his, qui non suo sed dominantis trahuntur arbitrio. arma in stratis requirebat amentia. Arma posita putabat in lecto, arma rursum arbitrabatur in testis. Ita luper. Tantum contraria desiderabat ut iraseretur, ibi, quod non dum iret ad bellum. neq; enim posset hæc uelle, nisi si primo esset inulti-
pata ratione commotus. In lucitur hæc pars, ut illi inscriptioni respondeatur, qua dictum est. Ar-
ma uelit, positaq; simul, raptaq; iuuenius. Ut autem demonstraret quoq; ardorem tuum, subiie-
cit similitudinem, ex quo quanta uis furie fuerit, posset aduersi. Magno ueluti cum flam-
ma uoce Virgea surgitur collis undantis aheni. Exultantq; xilu latice, furit
ritus aquæ. Tandem atq; alte spumis exuberat amnis, Hæc non se capit una,
uolat uapor iter ad auras. Ornatus carminum in parabolis similitudinibusq; con-
sistunt, quæ causa, ut ardentes hominis æstus ostenderet, dixit. quænam immodicam æneum uis aquæ plenius sub-
testo igni ferueat, & feruore quodam æstuans unda inenjuram. scilicet, quæ continetur, exce-
dit, & locius erectis jamq; feruoribus fertur. sic turnus incenso furæ seuenti accersus, re-
scilicet, qui esset, quid uel ubi perquereret, uirgeas flammæ posuit, quæ ex tenui lignorum sub-
stantia & flumina torrens tor nasceretur, & sonus ingens emitteretur. Ergo iter ad regem
per pacem, Latinum Indicit primus iuuenium, & iubet arma parari, Tutari
reuerentia, de ruere finibus hostem. Aduersus latinum moueri non debuit, quæ in iace-
rum capere. sed illa est causa, propter quam fieri conueniret. poluerat, inquit, pacem. hoc
est, ut in pace uirga lauaret. accedebat alia causa, quia hoc turnus non sua uoluntate, sed im-
pulsus erat, ut esset iudicare. quippe ipse dixerat, rex ipse latinus, Ni dare com-
mune, ut iudicetur, sentiat, & tandem turnum expertatur in armis. Exequens igitur iudicium, iter
dilectabat ad regem polute pacis reuoc. quod ipsum edixit ius, non quidem omnibus, sed primis
iuuentutis, hoc est, factorum, multitudine. qui causam noverant, & scirent agenda, & propter
quos essent illa facturi, paret arma, ne rejicere hostis auderet, sed tamen consideret, quod emu-
lus sine certamine finibus italie non posset excludi: summam interea consiliorum in eo esse ostendit,
ut in uno egre suo & illis premerentur & teucris. ideo positum est. Se satis ambobus reu-
entis peruenire, latinis: Ambobus dixit uenire, quum multorum sit numerus de iugatus, teu-
crorum scilicet & latinorum: & uidetur esse utiosum, ut quod multorum fuit duobus uideatur
appositum. Hunc locum sic possumus exponere, ut non solum ambobus, hoc est latino & ægee
prelixerit sese uenturum. uerum etiam latinis & teucris. Hæc ubi dicta cecidit, diuosi-
p in uocem uocem. Certatim sese rutuli exhortantur in arma. Quantus cunctorum
amor tueri iuxta turnum, quantus un uerborum fauor, quanta iubentis autoritas, breuiter osten-
dit. Vox enim ut ille prælixit, quid esset pro necessitate temporis faciendum, & diu uota se-
cunda, omni iuuentus non expectans hortatus alienos, ipsa sibi extulit hortamento. Ipse impellebat
ad uocem, quod est procul dubio studiosius, & in officio præcipuum, uoluntate potius facere aliquid quam

mare perturbare, quod est sub alterius regno. idcirco dixit *ex* potestatem accepisti in uento, *ex* maria cū uolueris perturbare immisisti uentis, uel placare cum eos retinueris. Certe *ex* illud sentit dū est, nec metuas neptunū hac in pte qā potior ē iupiter, qā tibi hāc licentia dedit. incipit ita insinuare ipsā causam dicens. Gens inimica mihi tyrrhenum nauigat æquor. Ithum in italiam portans, uictorq; penates. Omnia proponentis *ex* respondenti studio memorantur hic enim nō nominauit æncam, ne diceret æolus, non possum aliquid moliri aduersus nepotem iouis, qui mihi imperiū dedit. Aut ergo. Gens Quæ generalitas nomen speciatim suppressit, quod poterat ipse dire desiderium. addidit enim inimica mihi, non dixit ego sum illius inimica, sed ipsam constituit inimicam, quasi inferiores potius prouocarent. Grauaui hoc genere troianos, ut etiam ipse æolus rerum indignitate permotus, iracundiam suam iunonis commotioni coniungeret. Mihi. uero quod ait hoc est reginæ sorori iouis *ex* cōiugi, quæ omnia per pronomē intelligi uoluit, *ex* propter arrogantiam non apertius posuit. Tyrrhenum nauigat æquor. uel quod facilius moueri in perniciem nauigantium posset, uel quod uicinum esset italia. Ithum in italiam portans. Cū nos opes suas omnemq; substantiam secum portans, quæ si peruisset per idem tempus nouari potius non potuisset, ne uero excusaret æolus deorum causa, quibus cogebatur inferre uolentiam, addidit. Victosq; penates. scilicet metucendos non esse qui nec sibi nec suis prodesse potuerant. desiderius, de hinc sūma sub nequitur. Incute uim uentis, submersasq; obrue puppes, Aut age diuersos & dissiue corpora ponto. Expressit plenam potestatem. nam si eo ordine, quo locuta est uellemus, intelligere, non coheret. si enim ordinatam posset cōmota preferre dilectorem se loqui inciperet. *ex* Eole, gens inimica mihi, tyrrhenum nauigat æquor, Ithum in italiam portans, uictosq; penates, Incute uim uentis submersasq; obrue puppes. Aut age diuersos & dissiue corpora ponto, Namq; tibi diuum pater, atq; hominum rex, Et mulcere dedit fluctus, *ex* tollere uentos. Ante omnia tamen consideranda sunt quæ iuno perfici cupiebat, dicta quidem, sed non ordine suo, ut apparet, eam per commotionem nimiam, ordinationem rebus ipsis dare nequies. dixit. Incute uim uentis submersasq; obrue puppes, *ex* dissiue corpora ponto. Quod fieri necesse erat nauibus submersis, atq; ita nouissimum ponere, Aut age diuersos. Ut esset sicut diximus oratio recte composita hoc modo, Incute uim uentis submersasq; obrue puppes, *ex* dissiue corpora ponto. Aut age diuersos deniq; hoc *ex* ipse coniunctiones ostendunt cum dicit. Incute uim uentis. Et ponit, quæ ut coniungatur facto factum, Submersasq; obrue puppes ad sociat, *ex* ut cōpleat effectum submersarū nauum, *ex* proueniat in le, Dissiue corpora ponto, Ecce ponit, Aut, diuersæ naturæ coniunctionem hoc est dissolutiuam, ut faciat separationem pænæ, ut si prouenire non posset, Submersasq; obrue puppes, *ex* dissiue corpora ponto, proueniret saltem, Aut age diuersos. quoniam sparsi nihil audere periclitari poterant, nec ad italiam peruenire. Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphae. Ut cupiditatem *ex* ardorem explicandæ rei, quæ iuno urgebatur ostenderet, ad autoritatem ualentis addidit *ex* præmium ut multifariā de effectu securior redderetur. sed hæc licentia obliqua est, tūc fuit enim ueneris munus, *ex* quia propter helenam, quæ fuit in alieno matrimonio, *ex* exacerbat troiani perierant, nec poterat esse matrimonium inter ipsam *ex* paridem, *ex* si remota apud sum foret, legitimam sobolem ut pote a luteram procreare non posset, usq; proponit e cōtrario potuerūt, acute subtiliterq; respondit singulis anteq; diceretur occurrens. Sunt, inquit, mihi. Hoc est non inualida te propter alienum, quod cum dederis posterius perdas, sed dabo quod habeo proprium. Subiecit deinde laudem muneris sui, *ex* eam ipsam multis extollit, Primo a numero, Bis septem. Qualitate. Præstanti corpore. Quod difficile fuit omnes formosas memorat, *ex*

LIBER

Et cum multis dicitur causis, quæ iuuentutis magis in arma commouerant. Hunc decus egregium formæ mouet, atque iuuentæ, Hunc atque reges, hunc clavis dextera factis. Vnusquisque pro ingenio suo dolebat iniuriæ turni: in quo fuerunt omnia, quæ in probari non possent, ætas primum, et corporis forma, et fortia eius facta, hoc est probata uirtus in plurimis triumphis, et gloriis. Hæc ipsius fuerunt propria, quæ diuersi mirabantur, et dolebant esse contempta. Ecce extra ipsum, ad eum tamen generis ratione pertinentia. hunc, inquit, atque reges: qui regibus gaudebat maioribus non debuit reuci, ut insignis. sed præponi ceteris, et præferri: et maxime is, qui uirtutis sue plurima exempla monstrasset. Dum tuus rutulos animis audacibus implet, Aleto in teucros stygis se concitat ans. Percepsit furia turnum excitauit in bellum, atque ita, ut iam non solus, sed cum suis desideraret exire, reliquit bellica disponente. debuit enim etiam alterius partis quieti turbare: proinde euolauit ad teucros, ut his quoque, quas posset insidias, tenderet. Ante noua speculata locum, quo luctore pulchre luidus cursuque feras agitabat iulus. Nocendi artibus ex occasione arripuit tempus. et locum, in quo iulus feras insidias agitabat et cursu, cursus pertinet ad eum, et canos. in idie autem ad retia. Hic lubitum canibus rabiem coque uirgo. Cuius, & noto nates contingit odore. Vt ceruum argentes aperent. Hic canes, qui peris per, qui fuerant, canes, nocitura furia adiecit augmentum: ac ne oportane necessariam minus obuium canibus seruientibus fieret, odorem cerui ad coruam peruenire perfecit: ut inuenirent ipsi, quem forsitan euentus fuerat seruientibus. Quæ prima laborum causa fuit? Hæc occisio præterintenda non fuit, quæ donec uideretur, ut initio belli primam faceret causam. Belioque animos accendit agrestes. Hoc est, qui peris peris peritos animos prius excitatos in bellum. natus enim sapiens sic mouere peris, ut uis exaltati sunt, ut propter uisum animas iniuriam leuem, quæ imprudentia peris ueniens, ut tenet, potuerat, propriam sanguinem daret huius cerui, quoniam nouerat poeta nullum meritum, uel pretium, ex aliis prosequitur laudem, ut ipsi quoque, agrestes pro natura imperia uel, et exar, se uideantur. Exequitur igitur, qualis ule fuerit ceruus. et huius formam, more, et consuetudinemque commendat. Ceruus erat forma præstanti, & cornibus ingens. Duo habuit iumenta, formam corporis, et cornuum magnitudinem, quia sublimior et uideatur. Ecce non ipsius generis exequitur meritum, quod nullum fuerat: sed magnitudinem eius, et pulchritudinem præstantiæ. hoc ergo fuerat primum quod pulcher et magnus, quodque ornatus arboris cornibus. Tyrrhidae pueri, quem matris ab ubere raptum. Nutriant, thyrrosque pater. Hic ueritas habet non paruam confusionem, si personarum ratio lateat. Nonnulli enim sic pronuntiant ut dicant. Ceruus erat forma præstanti, et cornibus ingens Tyrrhidae, ueritas, quod si ita remanserit, reliquum non apparebit, qui eum retraxerint uberibus matris. proinde personæ constituendi sunt: ut intellectus fiat illustrior. dicimus tyrrhum filios habuisse inter ceteros tyrrhidem et syluam. Inuentores autem cerui fuisse pueros tyrrhidae et gentem, hoc est homines tyrrhidae: nec miremur pueros dictos, quoniam alio loco, qui iuuenes fuerunt, dicti sunt pueros hoc modo. uestra, inquit, munera uobis certa manent pueros. Ergo ceruus per tyrrhidem pueros peruenit domum tyrrhi maioris, ibique nutrebat inter filios eius. Non solum autem natus domini amabilis factus erat, uerum et ipsi seni. Solent quippe parentes diligere, quæ amare uiderint liberos suos. Cui regia parent Armenta, & late custodia credita campi. Commendatus est ceruus relicta interim parte laudis, quam post demonstrata tyrrhi merita posuit. debuit enim quæ se

LIBER.

et non pollicetur, quæ pulchritudine ceteras anteiret, dehinc a genere cum dicit. **Nymphas.** Ut bene ratione sanguinis superaret aliūgit. **Cōnubio iungam stabili.** Ut esset legitimum matrimonium, et honesta nuptiarum iunctio, quod cum sit, et talis matrimonium esset unius consortio dedicatum. subnectit ex huiusmodi coniunctione quales possint procreari liberi. **Et pulchra faciat te prole parētem.** Paris enim nec diu retinere potuit, quod male fuerat coniectum, et sicut dictum est, si apud ipsam Helena uiuo marito suo diutius mansisset, ac partum aliquem elidisset, pater ex eo dici non posset, ex alio loco enim concepti non habent legitimum patrem. Proinde illa est prole a prole, quæ unum profert honesta coniunctio. hoc loco maior intellectus hominibus amicus Virgilius puro eguero, sic suspitacionis in saluam interpretationem ducit, ut asserant pulchram prolem et iure iunonem pollicitam, et æolus iam turpes filios habuisset, quum uiuo ei, et perpetui temporis matrimonium promissum, et, et pulchra prolem, hoc est non corporis, sed generis honestate decoratam, lenius, ista nomen pulchram prolem non in corporis forma iunonem esse pollicitam, sed in ipso matris honesto consortio. Alio quippe in loco ipse Virgilius, cum originem Cæsaris assereret a troianis descendere, et hanc partem inter laudes eius poneret, nascetur, inquit, pulchra troianis origine Cæsar, scilicet, pulchra non corpore, sed natalium honestate. Hoc ideo Virgilius locet contemnenda, et apud nos quæ magna sunt, ut obtineamus, quæ a magnos esse desideramus impleri. **Æolus hæc contra.** Quod ait contra non contra uoluntatem iunonis, sed contra uerba, noluit quippe ei parti respondere, quæ uno promissum promissum neque enim dixit bene me accipis, aut gratias ago promissis tuis, ne uideretur etiam ipse ut Paris libi lino munere prouocatus, uoluntati iunonis obsecutus, item intelligi etiam potest sic contra, quia illa dicit. Naq. tibi diuū pater, atq. hominum rex, Et malcere de lit fluctus, et tollere uentos. **Æolus ergo quomodo contra responderit, si seramus, sed prius uidendum est, quomodo etiam ipse beneuolus se fecit, ait enim.** Taus o regni cuius optes Explorare labor, nulli iussa capessere fas est. Ut est, inquit, si seramus inter perueniam merita, sic et officia discernuntur, tu regina hoc est officium tuum iubeas, quæcum uero exequendo completur. Tui laboris est, hoc est tua cura inuenire, quid iubeas, si licet talis iustitiam meæ, dare præceptis effectum, et quod aut fas est, licet facere, etiam si illicita iubeas fieri, illa enim licet, Victosq. penates. **Æolus sic uidetur contra respondisse, etiam si uicti non essent fierem, quia quum fieri aliquid non licet, incipit licere, si eius fiat iussu, cui iubendi plenè potestas est.** Tunc exempla causa ponamus iudicium publicum, Non licet hominem uerberare aut torquere, et qui hoc fecerit plectitur, sed si iussu iudicis fiant, nullum admittitur crimen, hoc uoluit et æolus dicere, illius si me iubeas facere, facia et ipse facia, quia regina iubente nulla obsequente precepta sequitur, item contra reponit dictum. Tu mihi cuedaunq. hoc fecim, tu sceptrum, iouem per Conclias. Illa enim dixit a ioue accepisti potestatem, ille in uoce officiosa persisterens, et iunonis uultu, se quod pertrahat. Addidit. Tu das epulis accumbere diuinum. Sceptra iouemque conclias. Ipse inquit, iouem ut propitium habeam tu facis, et ut memorem se munus benefactorum iunoni, potestatem et addidit. Tu das epulis accumbere diuinum. Vnde uidetur posse esse beneficium propter humilitatis, sed et mulatur alio, si conuictum cum potiore miscatur, Tertio si cum potiori uis plurimum, Quarto si interior persona non sedeat, ut fieri solet, sed accumbat posuit in fine, et hoc quod desideratum est, et in tua potestatem potest, per sonari in utraq. orbe loci quod et temporis habentia rem habitari non potest, scilicet iunonis æoli, in iunoni, et utrumque uerborum uerborum Helenæ partem, et iouem, loci propter nobilitatem tyrreni maris, et alia pro uoluntatem. Temporis uero, ne multiloquio tractum tempus opportunitatem

ostendi, uel maxime in quo apud regem latinum merito fasset, qui ut lebat in cerui uulnere ostendi
 ne contemptus. Dignus, inquit, inuentus est, cui rex armenta sua camposque committeret. Quam
 tigitur meriti fuit procurator regis? cuius scribendi causa, uirgilius nec armentorum numerum
 nec camporum modum uoluit designare, ut referent illum maiores census sub generalitate ostend-
 deret. melius autem est propter cumulatam laudem, ut uirgilius, late pronuntiare, si strictim in altitu-
 dine enim multe species intercipiunt, ne ad unum tantum minus studium praferentis. In appel-
 latione campi continuatio intercipitur, et unaq. uel altera, si enim camporum diceret, interpositos
 significaret montis tumulos, qui multos campos efficerent: redit ad aliam partem laudis cerui. Nam
 ab his, quae communia sint omnium ceruorum, transit ad ea, quae propria sunt, ut faciant, quippe
 multi alii reperiri potuerunt, et grandes et cornibus, et per iugum. Aut cum in
 pennis sotor omni sylua cuti Mollius u. texens ornabat cornua fertis Pestebat-
 que ferum, puraque in fonte lauabat. Hic ille secutus est hominum mores, nec feritatem
 perdidit. quia hinc non dum fuerat consecutus in siluis, utpote raptus ab uteribus matris: sed
 solam humani generis cognouerat leuitatem. eo uel maxime, quod puellae syluae promptiore excole-
 batur affectu. nam pestebat feram. feram uatare licet, non moribus. lauabat in fonte, hoc est
 in qua munimenta eius ramosi cornua fertis intexebat. Ferum, quod semel posuit, omni-
 bus, quae distabant, nos debemus artare: ut sit, patet cerui laudat, et non est ferus.
 Addidit nunc laudis eius augmentum, quod haec ille ferebat patienter. nam totum quod puellae
 ferebat, habuit gratum: et relictari potuit, et naturalem animalis sensum studiose uirgini
 magisterium permittisset. ut enim libenter et uolenter perferret, didicerat obedire praecipis. non
 enim frustra positum est, a laetum imperium. quod quod crederet ferum animalis genus et manu
 puellae potuisse contingi, et praecipis, et laetum imperium, et coronis ornari, et haec praecipis.
 uel haec facta, quod cerui tubenti parere primis, et iussa complere, didicisset. Ille ual-
 num patiens, mensaeque assuetus herili, Erabat filius, rursusque ad limina nota.
 In se domum fera quoniam se nocte ferebat. Quae iuranti praecipis, aut hic erat et ultimum
 re cruenta, ut pererrat per siluas, et remouerat hominem, nec confundeatur eius coniunctio, et
 sitenere non uis rursus. Interegebant unde exisset, et quod ibi erat necessario redeundum. Hu-
 ius quoque facti, quoniam incredibilem relatu uel potuit, praeuocauit, quod illud fieri pos-
 turque sine dubitatione ministraret patiens, inquit, fuit manu. cur reuerti metueret, qui huma-
 ne manus nullas metuebat insidias, mensae domini sui cur formidaret accessum? ubi conseruatio
 salutis eius tuta fuerat, et satietas ueneris? haec igitur ille non faceret contra institutum gene-
 ris sui, nisi illius naturam multiformis hominum benignitas permittisset. Tunc procul ex-
 rancem rapidae uenantis iuli Commouere canes. fluuio cum forte secundo De-
 fluerat ripae altus uiridum leuaret. Hunc ceruum ex more paulo longius a domini pas-
 sibus errantem rapi se canes uult uenantes comouerunt, uel natura, uel factione furiae immis-
 se. supra enim dixit. Hic subitam canibus rabiem cocytbia uirgo Obiit, et noto naribus con-
 tingit odore, Ut ceruum ardentes agerent. Hic igitur, ut dictum est, faciebant canes quum
 ad uim naturae accessisset, et rabies immissa per furiam commouerat cum in ripa fluminis obseru-
 tem leuandi altus causa. fluebat quippe in hominibus, et uulnibus, et per uia de amine, et de-
 lestationem praebat aspectu, et aprico frigore leuabat et lentis ardorem. reuolenti autem
 praebat occasionem, et ipsam reuolenti gratiosorem faciebat haerens uidentibus agatim ministra-
 tis. Ordinatur sensus sic. Hunc procul errantem rapi se canes uenantis iuli commouere, secundo

tiandum est, ut consilium sit nō nomen, probatio autem admissi criminis ad irrevocabili-
 ter posita, ut qd̄
 urgebat nō assereret uerbis, sed ipsis affectibus iuberet dicendo. Tāta audens tollere mo-
 les: Quos ego. Duo pronomina cum pondere suo, na q̄ o, hoc est icelerato, et ex p̄sumis gem-
 tis, et cetera, quae sentiri similiter possunt. Idem in p̄ator lo. i. et q̄ sum de p̄toribus dys, et
 cum in eos diceret, excogitabat p̄nā, ne inde faceret, nihilominus p̄ licet ultione fore ne securos de-
 mitteret, uel ne inualidum demonstraret, si neq̄, ultus esset in p̄sentia, haud futura ultionis non
 p̄mitteret metum, addens causas dilatae p̄nā, q̄ est melius primo dilata cōponere, debinc redi-
 re ad iudiciam. Ait ergo Sed motos praestat componere fluctus post mihi non simili
 p̄na communis lueris. Si aliquid sequenti tempore ausi fueritis, nō ut nunc uerbis uos arguam,
 sed uos seuerius iudicabo. Maturate fugam hoc est celeriter remcate. Regi; huc dicite ue-
 stro, Non illi imperium pelagi, saxumq; tridentem, Sed nāhi sorte datum. Deūq;
 tridentē, Mituendum, mittit q̄ si regi consilia ac mandata, de formans regni ipsius potestati et p̄so-
 nam. Tunc ille immania saxa Vestras eue domos, illa se iacet in aula Acolus &
 clauso uentorum carcere regnet. Non regnam habet rex uester inquit, sed saxa deserta, nec
 habet aulam, sed custos est carceris. Dicto citius tumidi aequora placat. Iffectus oburgati-
 onis et dilatae p̄nā cōtinuo extitit, ut dicto citius placidum fieret mare. Collecta; fugat nu-
 bes, solemq; reducit. Omnium elementorum remouit iniuriam, datur huic fato poetarū more
 cōparatio, atq; ex ea occasione tractatur, cuius meriti et grauitatis esse debeat, q̄ in patria sua reti-
 net principatum. Ac ueluti in agro in populo cum saepe cohorta est seditio, saepeq;
 animis ignobile uulgis Iam, faces & saxa uolant furor arma ministrat. Tū pie-
 tate gauiemur, ac meritis, si forte uirum, quem cōspicere silent, al reptisq; auribus
 astant, Ille regit dictis animos, & pectora mulcet, sic cum tuus pelagi cecidit fragor
 aequora postquā p̄r sp̄iciens genitor, caelo p̄inuatus aperto, Ileceit equos, curru-
 que uolans dat lora secundo. Defessi xnc adq; quae proxima littora cursu contē-
 dunt petere & liorū uentuntur ad oras. Non est p̄suentibus populis iam uentū ad perniciē
 et furentes uiderint utrum praestantem meritis dicto eius et p̄suasionebus acq̄scent, Sic omnis pe-
 lagi fragor conquieuit sub auctoritate rectoris. Praestitit interea neptunus quod p̄otuit liberauit na-
 ues et procurata pelagi tranquilli tate salutem troiani post pericula dedit, iugatis quoq; nubibus et
 reducto sole hoc positum est, quia meminerat se Virgilius dixisse Iripiunt subito nubes caelumque
 diuq;. Hocq; neptunus praestitit, sed aliud euius aduexit. Nā delati sunt ad oras libyae hoc est ad
 ea terrarum partem, in qua iuno colebatur inimica, perindeque in casum d̄ terriorem cōicēti sunt
 D. f. si xnc adq; quae proxima littora cursu contendunt petere. Defessi hoc est licet fes-
 si admo lū, nitebantur tū tēdere ad terrā, nequa iterū uis emergeret, qua causa p̄xima littora capere
 maturius p̄perabant, Contendunt posuit, ut ostenderet ipsius cursus difficultatem, qui em, satis fessi
 coplere nitebatur, uel maxie, q̄ in aqua difficilior gressus est p̄perantibus cursu. Est in recessu
 lūgo locus, insula i ortū Efficit, obiectu laterū, quibus oīs ab alto Frangi ur, inq;
 finis scindit scilicet undi reductos. Hinc atq; hinc nastrū rup. s. geminūq; mirantur
 In celū scopuli, quorū sub uertice late Aequora tutat lent, tum syluis saxa co-
 ruscis Deluper, horrentiq; atrū nemus immet umbra. Fronte sub aduersa scopu-
 li s. pendēibus antiū, Intus aquae dulces, iuuq; sedilia saxo. Nymph rū donus.
 hic fessas nō uincula naves Vlla retēt, unco nō alligat āchora morsu, Huc septē
 aeneas collectis nauib; omni Ex numero subit, ac magno telluri amore,

LIBER

fluvio cum lesueret, ripaq; altus uiriditate leuaret. Dissa est causa, qua mutabatur ceruus,
ut si uisum peteret. Huc ubi lenis, hoc non habuit. Propterea non timens, ex huius ex
placitate gratissimam a bestia: si forte, letitanti uigilantem, et aura ex undis arborum
opacitate collecta, gratiarum uiridantium resuebat exceptos, et exclusis aestibus subleua-
bat. Hæc sunt, quæ aliquantum inuauerant ceruum, quem uenantes iuli commouerant canes er-
rantem, et uenantes quid lixit, illis constituit omnem defensionem alcam. si enim super co-
apud praedentes ageret, diceret, agrestem putauit, nesci mansuetum, ulpote extra domos digne-
tem. nec istius causa uenatum proceßit, sed terarum capiendarum stuatio, quæ in siluis et in ri-
pis fluminum reperiri consueuerunt. Hæc quia iulle dici potuerunt quod æquos iulices, data est
opera labore facie, ut tales, et pente in iram consurgerent. quibus æqua ratio reddi non posset,
æque non iudicet in tanta turba, sanorum quoque et imperitorum. Ipse etiam exitus laudis
succensu amore Afranius. Ipse etiam, inquit, et in commotione et malo domi in anti-
malis non si canes errauerint, qui teras discernere in pudente natura et furere non possunt, ita
ramentum in leuauerit, astitit et æque tem, denique laus amore captus, ut suam potiusq; canum
fuisset perire. Cuius dixerit loca a cornu. Ut si quæ ueneris cursu fugam cerui præ-
ueiret, et premeret: a cornu errauit, et eleuatum est. Ne dextra errati deus ab-
fuit. Non defuit deus, qui uidentis dexteram non sineret. deum, quem letum acquirere
in euentum, ut humanos actus aut implet ut de erit. Atque multo l'etq; utrum lo-
niti, perq; ubi uenit arundo. Multo tanta uentrem cerui itaq; percitauit. Saucius at-
qui laus nota intra recta refugit. Quod si flet, quod in periculo, a utis sue fere le-
bat, et tam conuigit ad domum. Notate illis, non solum, quo remeare consueuerat, accipie-
ndum est. uirrametiam quorum humanitatem longo tempore comprobasti: ecce et a tempore
meritum cerui dixit, utpote qui rapas ab ubi ribus matris ad firmam talem, et tanta magnituf-
dini cornu peruenisset. Suu cessit q; gemens stibulis. Aut ex dolore grauisimi uulneris
gemit: ut ex semitibus uulneris eadem iam, quam uoce tistari non poterat. Questuque
eru nris. Gemma eius ex teant ite, ut non solum dolere, uerumetiam conqueri uideretur. ad
te non amant in claua a ppe, mon d'at et sanguinem. Atq; imploranti similis.
Sic se, inquit, crebat inquit, ut deßent remputaretur inquirere. Tectum omne reple-
bat. Nihilum t'atit uenerat locum, quem non auerelis inpleßet. Sylua prima soror
p'it' d'at' uel a d'ero. A uiliam uocat, & duos coruon at agrestes. Ista prima
cerui a p'it' inquit, que metebat, terumq; lau bat in fonte, quæ cornua eius feris intexerat,
et q' p'it' inquit hæc reteret, h'atit gratum, tantum consuetudinis affectus potuit, ut hanc etiã
grauiores inueneret a p'it' inquit, et humer spa m'it' p'it' uereret. Ecce ad excitandum
deat ex ea a p'it' inquit. Ista etiam p'it' inquit, quæ pro simplicitate putaret magnum scelus ad-
m'it' inquit. Ista etiam inquit fuerit ex causa ueneris ceruus in aux iam repetenda ultioni homi-
nes uocabat agrestes, imperis, et ex lauros. h' cessit animo fero, et ratione expertes atq; ad cer-
tamen et bore erroris, competentem a p'it' inquit. C'it' inquit, pens enim tacitis latet aspera sil-
uis. Iner uili a sunt. Quoniam natura seu, et pro' cerum a p'it' inquit truces opt. in
p'it' inquit, uenerit uocem inquit, et repente uenerunt inquit, sunt, ut subito apparet, et
quæ et, tam ueniant. Ista etiam inquit in armis ip'it' inquit humanum furor, et uenit inquit conuicti. uer-
it' inquit, inquit, inquit humanum uenit inquit properantes non a te armati uenit inquit. Agrestes inquit
non inquit in uenerunt pugnandi, sed inferenda uolentia. Iste inquit armatus obulit

LIBER

. Fit loci descriptio, nō supflua sed negotio ipsi necessaria. nā nō oīa eius, sed aliqua referuntur. place-
 dias quippe fuerat pelagi procurada, propter cōtracta nauū uitia, et horrendā quassatione, hāc pbe-
 bat obiectus laterū, secretū uero p̄ficiēbat ad eā partē, qua caue dū erat propter regiōes incognitas, hoc
 dabat lōgitudō secessus, aqua uero et copiosa, et optima, propter usū hoīum. hāc efferebat nympha-
 rū domus, propter ardore aut solis necessaria fuerant quae praeberet hoībus de fensione, ministrabat
 istā naturale antrū, et opacitas nemorū, tantūq. poterat oportunitas loci, ut illic naues, nec retinacu-
 lis tenerentur, nec ponderibus anchorarū, Idcirco p̄misit. Quibus omnis ab alto frangitur locus,
 Sed oīs unda ab alto. Inq. sinus scindit se se unda reductos, nō oīs ab alto frangitur et se se in sinus
 scindit, pcurante hoc ipsum altitudine laterū, Ab alto id est ab ea parte, qua cōtinuum fuerat mare.
 admiranda ergo breuias et cōtinens oīa necessaria. et aut oīs locus, q. in descriptiōibus uenit quatu-
 or heat partes, descripte sunt oēs. nā ostendit latera duo dicēs. Obiectū laterū, Tertiam partē a tergo
 qua fuit ingressus. Quibus oīs ab alto frangitur, inq. sinus scindit sese unda reductos, Idcirco atq.
 oīe uisq. rupes, geminiq. minantur in calū scopuli, quorū sub uertice, late a quora tuta silent, tum
 sylui, iuxta coruq. Desip. horreti. atrum nemus imminet umbra. Omnia haec tribus lateribus
 aptantur. Quartā partē ex aduerso posuit dicen, Idcirco sub aduersa scopulis pendens antrum.
 Intus aquae dulces uiuorū sedilia saxo, Nympharū domus. Cū p̄tentia sedilia et loco, et p̄ sinus, in
 nympharū domo, ut dulcedo aquae, et sedendi cōportunitas uenienti reficeret, nō tantū animo uerū
 etiam corpore. Intelligere aut debemus, quid in oībus locorū descriptiōibus curandu est, locū istum
 sic poetam descriptisse ut ingredientī hunc morē etia Salustiu tenuisse manifestū sit. ubi dexteram
 uel leuam dicit a tergo et a fronte se uelut cōsistentē in uno loco faciat, quae oīa mutabuntur, si de-
 scribens mutet speciem standi. nā si se se cōuertat fit sinistra quae descripta est dextera, quae fuerat le-
 ua. Fit rursum a fronte quod posterius fuit, et quod fuit a fronte in posteriorē specie cōmutatur.
 Adhuc descriptiōi fuisse scopulos duos altitudinis immensae necessaria. n. fuerat huic negotio alti-
 tudo aliqua, ex qua latitudo pelagi posset attendi, eorū ingrendorū causa, q. ab aenea fuerant cum
 nauibus separati, nemorū quoq. de forū fit cōmemoratio, et praeter oculorū et animi delectationē,
 tuitiōe quoq. metuētibus exhiberet, et receptos facerent nō uideri. Hunc igitur locū aeneas ingres-
 sus est, collectu ut scripsit aut septē nauibus ex omni numero, scilicet ex decē et nouē, una. n. de ui-
 ginti sub oculis ipsius perierat, recte aut collectu dixit, in locis quippe diuersis fuerat, una scilicet in
 qua ipse aeneas fuit, tres uero de saxis et syrtibus tres. Videamus quid aeneas alij rilatur, quia
 uirtutes eius nō occasiōe laudantur, uel qd assignetur ceteris, Exelsi, inquit, optata potiū ur-
 troes arena, Et sale tabentes artus in liore ponunt. Recte dixit q. t. q. otuntur troes
 arena. Quia contraria in perturbationē pelagi uideat, cū eorū nauigia usq. ad imū deprimerētur.
 Subiunguntur tam actus ipsorū, alii inquit corpora sua et tabida sale mēbra filatio litorū confoue-
 bant. quod autem dixit, artus tabentes sale, a contrario posuit. sal enim carnem corrumpi non pati-
 tur sed inuentus est casus, quo fieri posset, ut tabescat sale, quod seruari cōuenit, aqua enim maris
 quāvis salis, cum corpus non seruaret, admisit corruptionem. Alii ergo dixit fusi p̄ litora. Ac
 p̄ im̄ tam filicis scintillam excludit achares. Suscepitq. ignem folius, atq. arida circū
 cerealiaq. arma Expediam, felsi rerum singelq. receptas. Et torrete parant flammā
 imis, & frangere saxo. Achates inq. procurabat igni, ut corruptū fustibus et aqua madidū fru-
 mentū sit, ut et frangi posset. Idcirco male interpretantes et disputando pessime suum con-
 scientur errore n. licet id p̄p̄teram ordinationem posuisset Virgiliū. Quum prius sit frangere sa-

eo, hoc ē molere, postea uero torrere flāmis, quasi panē coquere, sed quū torrere cōstet dixisse Virgilū, nō coquere, prouidubus recte posuit torrere prius, et post frāgere. meminerat enim se de naufragus loqui, et dixisse superius. Omnes accipiūt inimicū umbrē ruiusq. fatiscūt. perindeq. madidū habuisse frumentū, quod nisi igne mature siccare nō posset, nec posse madidū multo recte ergo dixit pirāt prius torrere, ut posset saxo cōfringi. Descripsit altus aliorū. Videamus quos ancas habuerit, et cū quāta eius laude describatur. Iste. n. solus aut nō sensit uim pelagi, aut solus de reflectione animæ aut corporis non cogitauit, qn potius aliū quoq. laborē arripuit. intelligendū hoc loco altitudinē scopulorū idcirco esse in loci descriptione propositā, ut nō tantū esse maior p̄fectus ex summo, uerum etiā ut anca laudatiōi altitudo ipsa proficeret, cuius uirtus, et animi, et corporis tanta extitit, ut lassis oībus, et de cibo, et rege cogitātibus, solus non fugeret laborē, et difficiles ascensus et prolixos agressus sit. Arripuit ergo altitudinē scopuli, neq. ab ascendendi labore reuocatus ē. Nūmodo locus ille ex summo socios forsitan in subiecta latitudine pelagi demonstraret errantes.

AENEAS scopulum interea conscendit, & omnem prospectum late pelago perit, antea si quem iactatum uento uideat, phrygiarq. biremes, Aut capyn aut celsis in puppibus arua Caii Nauum in conspectu nullam, tris litore ceruos Prospicit errantes, hos tota armenta sequuntur A tergo, & longum per ualles pascitur agmen. C. I. Istiti hic, arcum per me, nunc, celeres per sagittas conipunt, fidus, quæ tela gerebat Achates. Ducto esq. ipsos primum capita alia ferentes Corinibus arboris sitruit. tum uulgius & omnem Miser agens telis nemora inter frondea turba. Nec prius ablitit, q̄ septem ingentia uictor Corpora, fundat humi, & numerū c. in manibus æquet. Quod aut nauum in cōspectu nullā tris litore ceruos p̄spicit, et p̄spicit tris accipien lu est, ut sit nauum nullā p̄spicit, sed ceruos. Fidus q̄ tela gerebat Achates, aut in p̄nti aderat, et gerebat aut q̄ ipse excelsa do igni opam d. bit et remāserat, merito diellū gerebat, ut ancas tūc portaret tela quæ ab ites solitus erat ferre. Quū igitur nullū ei nauigiū in latitudine subiecta pelagi apparuisset, euentus ceruorū gregē repente monstrauit, quod ipsum opportunū uisum est, non ad usum supflūū, neq. ad aliquā uenadi uoluptatē, sed q̄ inde percurari potuit indigētibus ac fessis subp̄liū uictis, ut ex his aliquos ancas occideret. Igitur ergo maiores frauit, in quibus alimonie maior p̄ssit esse substantia, multos præterea paruulo interemit. Interca uidemus quemadmodum de ipsi, ceruus loquutus sit poeta. Reprehendant. n. temerariote uoce, q̄ nō dixit, a tergo sequuntur, et reuera uitium est, non poetæ, sed pessime pronuntiantium. nā tres ceruos errātes in litore sequebantur alii, alii a tergo per ualles pasciebantur. ponamus itā uerba ipsa cū pronuntiatione ipsa, et oratione. Tris litore ceruos prospicit errātes, hos tota armenta sequuntur. Ios scilicet tres, cū ipsis p̄p̄litus errabāt, alios uero a tergo pascētes, describit, per ualles ut sit ordo, et a tergo longū per ualles p̄p̄litus errabāt, nō. n. oēs errabat, aut oēs pasciebatur, sed alii subrepti fuerāt ex oculis eius, alii uero fuerant post ipsum, subiciamus ex plū simili ei usus est Thesylus et, hoc est Et Thesylus. et rapto fessis messoribus æstu. Puppibus et lati nauæ imposuere coronas. et puppibus Item subito quum tabida mebris, hoc est qui subito, nisi quoq. numeri gregū diuersitate significat. de errantibus quippe pluraliter dixit, Armenta sequuntur, le pascētibz uero ait. Et a tergo longum per ualle pascitur agmen. prius autem ut oct. e uitium foret si non fecisset locorum et numerorū separationem, nec fieri hoc uitium debuit, nec fictum esse manifestū est, tanq̄ immemor sui, singulari numero cōcluderet, quod plurali sumpterat descriptionem. In littore. n. positos dixit pluraliter, hos tota armenta sequuntur, in uallibus uero pascitur agmen, singulari numero expressit. buc accedit, q̄

LIBER

[illegible]

LIBER

qui pascitur non errat, et qui errat non pascitur, peracta necessaria ceruorum strage, hoc est quæ omnibus troiani uberè uictus substantia præbere potuisset. Hinc portum petit, & socios partitur in omne. Remeat ad naues inquit, et ceruos, quos interfecerat, diuisit inter ioceros. hic intelligitur quod breuitatis narrationis causa prætermisit Virgilius translationem corporum, ait enim occidit ceruos et perrexit ad portum, et uirum de lit socii, quum utique partiri non posset, nisi quod fuisset ante translatus, ex eo ipso intelligitur factum, licet dictum non sit, uel certe conscriptum. partitus ergo ceruorum corpora inter omnes. non enim quædam debuit prætermittere. Tantis autem amor eius in ioceros fuit, ut sibi non fecerit partem. Vinea bonus qui deinde cadis onerarat Acestes litore trinacrio dederatque abeuntibus neos. Diuiditur ordinatur sensus sic, deinde diuidit uinea, quæ bonus acestes onerauerat cadis litore trinacrio atque abeuntibus dederat, bonum interea debemus intelligere, bonum ciuem, bonum largitorè. denique, idcirco posuit, cadis onerarat, ut ostenderet ex ipsa cadorum præmissa numeri taxatione significari, plurimum uini fuisse quod datum est. quod autem dixit onerarat, hoc intelligendum, uinum accipientibus proiecit, non quantum bonus largitor dare uoluit, sed quantum troiani ferre potuerunt, quod iam prædictum est, non onerauerat. quæ uero posuit, litore trinacrio, intelligere possumus dandi substantiâ præbuisse ubertatem soli, quod iuuabat dandis uoluntatem. Dederatque abeuntibus. excepto scilicet eo quod in ipso iam fuerat impensum, cui inde degeret, sibi dederat. istum, quos non iam, et iterum uisurus, perindeque non habiturus occasione altera largiendi. Et sic conuenit potest ab ipso Acestes datum esse frumentum, quonia supra dixit, Tu cererem corruptam unctis, Et torrere parant flammis, et frangere saxo, non enim prætererat fieri, ut uir tam copiosam liberalitatis solū uinū suis abeuntibus daret. Et dictis incontinentia pectora mulcet. Quis enim in tedio animi et in calamitatibus consolat libenter cibum sumeret? Sed quoties ista sunt, illa sunt, illa persona solet interuenire consolanti, quæ ab ipsis malis aliena est, sed istic et locus et tempus et persona consideranda sunt. nam locus similitudinis fuit, et ratio urgebat, ut deberent alimonia cōfoueri, quo superius fessos dixerunt, persona quoque extrinsecus deerat, quæ consolatione uteretur, reuocatur ergo consolandi officium ad ancæ personam tanto modestamine, ut neque se satis tristē ostenderet alienū. Tractatur hic et eorum persona, quos dixerat fessos, recens. non pathos non poterat mentium pectoribus semel eradi. Dicitur inquit mulcet quod non penitus, grauissime fuerat intus, non ualebat auferri, sed mulceri potuit, ut cibum sumeretur. sumpto enim cibo, qui prorsus affatim sumit, accedente etia uino et multo et bono sperabatur more humani ingenii uentura relaxatio animorum. Certe quantum distet ipsa consolatio, quæ ab ea persona proficitur, non quæ sit ipsis maioribus uacua, sed quæ malorum societate iungatur, ipse Virgilius demonstrat. Vacua quippe a doloribus persona potest et diuerso responderi terentiano dicto, Tu si hic sis, aliter sentias. Quum autem a socio malorum omnium præfertur, et accipi attentius potest, et patienter audiri, denique sic capiti. () socii neque enim ignari sumus antemalorum, O passi grauiora, dabit deus his quoque finem. Magno artis ingenio ancæ personam dicenti inducit, nouerat enim odiosum illum esse laborantibus, ut pote, cuius causa uniuersi traherantur per tot aduersum, et tantorum tum porum tristitia, ponit ergo primum () socii, socios, hoc in loco melius intelligimus laborum, qui cōgregationis, hoc non dicere uidetur, socius uester sum, in perferendis malis, nihil sine me aduersi sensus, et omnium uobiscum particeps fui, debetis audire quæ dicam, quia uobiscum hæc periculi diximus ergo qui dicitur socius, licemus admirandam consolandi inuentionem. Nam quum sit infortuniorum dura commemoratio, et discriminum repetitio uehementer odiosa, exulcerans magis eorum

malum, quæ iungebat, uerumetiam fructus ostendit. ut in omnibus diutissimum comprobaret, ex reuera locupletissimi ex iustissimi persuasio longæui quin etiam fuerat necessaria, tali tempore, quo rebus publicis metueret, ac suis. quippe diuitibus detrimenta sunt bella. cæterum plebs non metuit quicquid belli tempore: nec aliquo danno percutitur, quoniam iam desisset, quod perdat. Atque ea per campos æquodum Marte geruntur. Dum adhuc ex utraque parte æqua fortuna est. Promissi dea facta potens. Gloriosa de malis alienis, ubi promissum effectum lata perfecit. Vbi sanguine bellum Inbuit, & primæ commisit funera pugnae. Vbi occisus talibus idoneas causas perpetrandis scelerebus dedit. Deserit hesperiam & cæli conuexi per auras. Iunonem uictrix affatur uoce superba. De ertis, inquit, terris, in quibus perfecto scelere superflua uoluit remorari, euclauit per auras ad iunonem, relaturo triumphos tuos ex mala populorum. Expressit autem moraliter animum eius, quæ man lata perfecerat, dicendo, Iunonem uictrix affatur uoce superba. uictrix enim, qui secundis successibus potius iussa uel mandata perfecit, superbus remeati: nec humili uoce perfectionem rerum, sed elata renuntiat, quod autem posuit uictrix, ibi ostendit poeta, quemadmodum aleceto iussit, et locutus, quæ in suis artibus uincendo floruerat. Victoriæ quippe superbis sequitur, ex tumoribus animorum uehementer extollit. En perfecta tibi bello discordia tulla. Lecus iste talis est, qualis est, quo furiam uno a contrario laetantem a præiuit. nam ex ipsa aleceto inde exultant ma, nam, unde bonum iudicio damnari deuerat, sed fecit hoc pro persona sua ex eius quæ letaretur in malis inimicorum. Ecce, inquit, quæ uoluit, compleuit bellum, discordiam, funera. Vtamus, quid significet, quod primo posuit, En, non enim referentis est tantum, uerum etiam demonstrantis. Tanta enim fide gesta sua referebat, ut hæc non solis auribus iunonis, uerumetiam ipsis quoque oculis subleret. Quod referebat uerbis, ostentationis fuit, quod monstrabat, plerumque probationis. Dic in amicitiam cecant, & sacra iungant, Quandocumque prius anis uno repperi sanguine reuocros. Quod fieri pro tua uoluntate meo ministerio leuit, ta tum est: polluti sunt troiani sanguine latiorum: tanta ex eo extitit causa discordie, ut etiam ex uoluntate tua concordia populorum reparari non possit. Ecce, quantum furia gloriatur, quantum sese extollit, asserens dissipatam pacem integrari non posse, etiam si ipsa uno sacra troianorum ex libris hinc uelit in integrum reuocare. Ad perpetuitatem discordie pertinet, quod potest in utroque termino. Primum, illam eadem ausoniam, qui nouitatem suam funcribus inferendis commendandam esse crediderunt. Hoc etiam his addam, tua si uult certa uoluntas, Finitimas in bella feram rumoribus urbes. Accendamque animos infanti matris amore. Ecce ex consequenti uis ostendit, qua mente dixisset. Dic in amicitiam cecant. non enim poterat furia, quia nihil præter mala nosset, ex facere, ex implere, ac suadere concordiam. Et iuno uetus ex pertinax inimica repente haud leui ultione satiari. Ergo aleceto glorians de eo, quod fecerat, quo apud iunonem fieret grator, adiecturam se, si illa permetteret, malis conflatis augmentum ultro pollicetur, dicens. hoc etiam his a liam si aliorum tibi nocendi uoluntas est, ex uis fortius impleri, his quæ facta sunt, addam, quæ non continet instructio tua, ut finitimæ quæque urbes amore dimicationis accense tota festinatione concurrant. ex ne subsidium uolentibus desit. Undique ut auxilio ueniunt Spargam arma per agros. Tum contra iuno. Ne uictoritur minus profuisset, quam mandatorum summam traieret furis. non a iussit oblata, sed contra reijonit. Terrorum & fraudis abunde est. Satis, inquit, factum est animo meo. extat competens terror, ex superat fraudis inuentum, quod turbandis rebus fuerat necessarium Stant

corda, qui passi sunt, commemorationi iungit poeta comparationem, ut dicta ipsa medicina potius animorum, quam exulcerationi proficerent. Aliter enim doloris praesentis asperitas leniri non posset, nisi grauiorum malorum inducta enumeratio ostenderet, ferenda esse in praesenti, quae leuius accidissent. addidit sustinendi consuetudinem nutrijse sine dubio patientiam, dum assidue mala ferendo, transmissa sunt. non ergo superflue, sed necessario posuit duo, neque enim ignari sumus antemalorum, et passi grauiora, propter ferendi consuetudinem. propter malorum comparationem, Omnis enim incommodorum nouitas grauis animos peruertit, ferendi uero consuetudo quidquid acciderit facilius tolerat. Dabit deus his quoque finem. Vltro ipse respondendi rationi occurrit, potuit enim dici, quod tu haec patiemur? uel, quanto mala ipsa inuenient finem? Incipit iam facta malorum ipsorum comparatione grauare, praeterea et praesentia tenuare, ut hoc genere persuaderet morientibus quod uolebat, et a generali propositione ad enumerationem specialem transitum facit. Vos, inquit, scyllaeam rabiem penitusque sonantes Accestis scopulos. Scyllam esse constat in pelago, sed non ut poeta describunt, neque, ut ipse Virgilius posuit usque ad pubem, sub humani corporis forma, et ab inguinibus usque, ad finem canibus armatam sed locum seu horrendisque, saxi obsequium quem quis si incurreret, perit. Troianis contigisse Virgilius posuit euasisse loci illius immanitatem, quam non euasisse, nisi quia successibus prosperis seruabantur. Addidit. Penitusque sonantes Accestis scopulos. Ut ostenderetur existente fortunae suffragio, ex intima saxorum ipsorum parte liberatos. Vos et cyclopeia saxa Experti. Cyclopes humana specie, sed ultra humani corporis formam, hos plenissime poeta ipse eorumque, feritatem in tertio libro scripsit cum uno oculo, cruda autem carne, membrisque, occisorum hominum uescentes, quos euasisse troianorum futura praespectas fecit, Velut ergo aeneas haec fuisse grauiora a quibus cum iam troiani dissimulassent persuadet dissimulanda esse quae uolebat esse leuiora. Forsan et haec olim meminisse iuuabit. Delectabit nos cum ad prospera uenimus etiam haec inter mala numerare. Hic sciendum est olim habere significationem trium temporum praeteriti, praesentis et futuri ex quibus prisco more olim manifestum est praeteritum tempus ostendere. Virgilius nunc ait olim meminisse iuuabit, ut significaret futurum, praesentis uero tempus ostendit dicendo. Est procul in pelago saxum, spumantis contra, Littora quod tumidis submersum tunditur olim fluctibus, hylerni condunt ubi sidera cauri. Hoc est cum occidentium siderum fuerint tempestates exorta tenditur insuper. Per uario: casus per tot discrimina rerum Tendimus in latium, sedes ubi fata quietas ostendunt, illic fas regna resurgere troiae. Durae & uoluntate rebus seruate secundis. Quando necesse est ad bona per mala transire, prospera uero toleranda sunt aduersa uel maxime cum spondetur otium sempiternum. a tempore fecit comparationem bonorum et malorum. Cum enim in aduersis sit breuissimum tempus, tranquillitatis uero perpetuum, facile persuadere potuit, ut amicos a maiore reuocaret. Post haec respondet ipse his quae possent opponi et diuerso, atque ita quae dicenda necessario fuerant opportunus obtineret. Facilius. n. persuasio necessary, fulcita roboratur, si ultro ingeras. sed iuste dissoluas quod de diuerso ad uictoria parabatur. Quippe troiani labore et salutis pericula metuentes, dicere poterant, quolibet loco constituamus idem et non trabamur cum exitio nostro per diuersa, idcirco ipse posuit. Tendimus in latium, sedes ubi fata quietas Ostendunt illic fas regna resurgere troiae. Dicendo troiae fata procul dubio demonstrat fatalem dispositionem humanis nixibus superari non posse. Proinde esse acquiescendum rebus fatali ratione definitis. Inter ea cum dicat fata quietas ostendunt et euadendi et perueniendi spem hoc genere pollicetur effectum quoque, oium magno effectu concludit dicendo. Illic fas regna resurgere troiae. Sola illa terra, inquit, digna

LIBER

belli causæ. Hæc est idonea belli fundamenta constructa nisi causarum quippe substantia bellum nasci non potuit, quoniam dissensiones omnes, et dissidia emergere atque exoriri non possunt, nisi primitus extiterit, quod concordium rumpat. Pugna uerò communis armis. Plenum bellum est, quum uenitur ad manus. ait enim superius poeta. Direxere acies, non tam certamine agresti, stipitibus duris agitur, subdibulæ præuulsis, sed ferro ancipiti decernunt, atque late Horrescit stridentis seges ensibus. ut probaret plenum susceptum esse certamen. atque, ut in eo ipso juris laudaret effectus, quoniam ipsa alecto dixerat, Quandoquidem a sonito respersi sanguine teucros, iuno huic loco respondit. Quæ fors prima dedit, sanguis nouus imbuunt arma. Hoc est, quod opusabile fuit, inde est latum initium malis, unde larsi debuit. Talia connubia, & tales celebræ humentos Egregium ueneris genus, & rex ipse latinus. Talia, inquit, uota habere digni sunt, qui faciunt, quod sit uotis meum animoque contrarium. Te super æthereas errare licentius auras Haud pater ipse uelit summi regnator olympi. Quod ultro alecto obtulerat, ne uideretur iuno supplicio reuoluisse, dixit duas causas. Superfluum est, inquit, quod rebus impletis aducere quartum augmentum, et te diutius hic remorari molestum est, non enim hoc potest iuppiter æquo animo ferre, ut ulterius supera tenearis in luce. Cede locis. Non dixit ab hinc. sed ce le propter totius personam, quæ ex diutina commoratione furie puerat grauitate assensendi. nec fuit inuita, si diceret potius. Ego si uia super fortuna laborum est, ipsa rega. Et si forte, inquit, aliquis superest labor, regetur opera uia. Tales dederat futura uoces. Hæc locuta est iuno. Illa autem attollit stridentes anguibus alas. Coccyusque patitur sedem, super ardua linquens. illa, hæc est alecto aulitis, quæ necessario iuno prætulerat, relictis cæli regionibus, atque del ipsa est ad eam partem, qua remeare ad inferos oportet. Incipit loci descriptio, per quem ire potuit ad infernum. Est locus italix in medio submontibus altis Noctulis, & fama multis memoratus in oris, Amlanethi ualles. Dixit regionem, in qua esset locus et in qua eius parte. dixit etiam nomen amlanethi. aiani uocabulo, ac nemoris dixit sitam, quod in ualle haberetur. Dissis hinc frondibus atrum Virget utrimque latus nemoris. Densitas, inquit, nemoris hunc fecerat tenebrosum, latera uero eius in angustis natura perluxerat. M. iuno p. frigidus Dir sonitum saxi, & torto uertice torrens. Compendiosa descriptio, qua omnem simul et partem, ex qua fundebatur, et sonum cauentis aque, et causam, quæ sonum ipsum faceret, indicaret: nascebatur autem medio eius loci copiosus amnis, dabant unde sonitum saxi illis, et inter saxa eadem uerticibus rapidis torquebantur. His specus horrendum, scæuis spiracula ditis Monstrantur, rupto que ingens acheronte uorago Pelliferas peritantes, quis condit emittis Inuisum nunc en, terras cælum que leuabit. Vel densitate nemorum, uel sono torrentis, uel umbra foraminis tenebroso, uel inde magis horrendum, quia inferorum ianua fuit, et ad ditem patrem, qui mulctis uesciret, iter infelicibus dabat: et rupta humo usque ad ipsum acherontem profunda demersio, quæ obijlebat erinyes scelerum patens hiatus terre conspiciens altitudinem: ex qua solum cælum cernebatur, ac terra monstrabatur, dixit, hoc est opinione non uisa. cæterum, hæc nouerat nullus Nec minus interea. Hoc uerendum est, ut sit interea, non minus. Extremam saturnia bello Imponit regina manum. Recedente furia in eius curam iuno succedens complebat, quæ illa forte ad satiantium partium cladem imperfecta dimiserat. dixerat enim iuno furie, ut recederet, et se promiserat necessaria curaturum. Iacinto dabat rebus extremam manum, hoc est perfectionem. Extrema enim dicitur in artibus manus, postquam nihil sit, et res inuenitur esse perfecta.

perfecta: deniq; sequentia, consideranda sunt, et inueniatur, quid significet, manus extrema, quam iuno imponebat, hoc est addebat: Ruit, inquit, omnis in urbem Pastorum ex acie numerus. Pastores, qui relictis agris congregati in aciem fuerant, relictâ eadem acie in ciuitatis mœnia confuehant. I. sic enim fuerat latinus, qui primus contra iunonis jecerat uoluntatem. Casusq; reportant Almonem puerum, fœdatisq; ora galeis. Ad muldram facti portabant fœdas Almonis pueri, qui utiq; pro ætate nihil tale meruerat, et ferebant galeis fœdem indignis uulneribus pœratam. Impiorumq; deos. Inprobabant deos indignitatis iudices: quibus sperabant displicere pœre, quæ peregrini in ciues admiserant. Obstanturq; latinum. Hoc est, inuidiosi uocibus lacerabant, quod malorum omnium per troianorum fœdus ipse autor uideretur extitisse. hoc multitudo confusa faciebat, et uulnus. Turnus adest, medioq; in cramine cædis, & ignis, Tenorem ingeminat. Ecce, inquit, etiam turnus adest, cuius maior fuerat causas: et idem geminabat terrorem, quem populus jecerat spondens omnia cædibus et incendio peritura. Teucros in regna uocari Sturpem admisceri phrygiam, se hinc pelli. Huius committentis turnus exponere causas, et doloris indignitatem ciuis uocibus testabatur, q; teucris uocarentur in regnum, et phrygi surgerentur italia, se scilicet excluso ex regie domus limine: Sturgata magnam uim tenent intellectus. nam teucros, et phrygiam (sturgem, pro conuulso posuit. In regna uocari. Hoc est in honorem maximum potestatemq; regnandi, ac per hoc in meritis deterri summam rerum: et fortissimorum generi misceri maculam phrygiorum. sed uidelicet multo meliorem genere ac fortitudine, iam generum regis, iam pleno assensu susceptum, ex ipso regie domus limine excludi. Tum quorum attollit hæcchæ non ora auiæ matres Insultant thiasis (neq; enim leue nomen Amata). Etiam illæ, quæ cum anata petierant, lue, uenerant peruenientes in furore. hoc enim exigebat regina meritum, ut in causa fidei matris studium sententiamq; superaret. Undiq; collecti coeunt. Adunabantur collecti ex diuersis et plurimis locis. Martemq; fatigant. Et ardorem pugna totis nixibus cumulabant. Illicet infandum cuncti contra omnia bellum, Contra fata deum peruerso num ne poscunt. Nitebantur omnes abrumpere omnia sacri legis mentibus, quæ constabat diuino iudicio atq; arbitrio esse firmata, contra omnia, inquit, deum fata. contra omnia, propter apes, et incendi denuntiationem, quod ex capite iauitæ corisabat extitisse: Contra fata, hoc est, contra deorum iocunditatem, et fauori responsa, peruerso numine, bellum appetebant, in peruersum trahentes deorum iudicium, ut bello excludendos crederent, qui in italiam fatorum ducti ratione conuenerant. Certatum regi circumstant testia latini. Obliti regalis reuerentia in domo latini astabant uiolenter, et circum eam, quam omni religione uenerari conuenerat, tumultuoso conuentu grauitur persirepebant. Ille, uelut pelagi rupes immota, resistit. Ut pelagi rupes magno ueniente fragores Quæ sese multis circum latrantibus undis, Mole tenet scopuli e quicquâ, & spumea circû Saxa fremunt, latensq; illa refunditur alga. Admirabilis cõparatio. Latinus enim comparatur rupi, uoces prout fluctibus, et tempestatibus. Consensus uocum, et clamer omnium algæ illius. Ille, inquit, hoc est latinus, ut pelagi rupes, scilicet saxum irgens constitutum in pelago immotum, resistit, quum magno fluctuum percutitur uerbere, mole tenet scop

[illegible]

ILBER

pulsi, immobile sit magnitudine sua, et frustra undarum clamoribus urgetur. latera autem eius inefficaci uerberatione pulsantur, et sola alga non quatitur ientibus: sed perflata tanguntur. ita et clamores vulgi magno quidem sono ueniebant ad latium. sed uirtem commouendi non habebant, scilicet ut alga, quae nullum habet impetum ferendi: nec quum corpori fuerit illisa, sentitur. Verum ubi nulla datur caecum exuperare potestas Consilium. Verum ut latius caecum multitudinis furorem consilio superari non possit. Et ientem nutu iunonis eunt res. Et res pro uoluntate sentientis iunoni non sano tractatu currentis. Multa deos aurasque pater testatus inanes. Multa uerbis testatus est, deos, et ipsas aeras, quem enim alium adhiberet uoluntatis suae testem omnibus, qui aderant furore corruptis. Frangimur heu fati, inquit, ferimurque procella. Inter tot insanos solus latinus integro consilio fuit. solum enim non commutauerat iuno, uel furia. et cum per palorum sentiens agmen solus superare nequiret, uoluntatis suae deos esse uoluit testes, atque auras. se uacuum ab eo, quod gerebatur scelere, cupiens demonstrare. Itaque rumpit in uicem istiusmodi. Frangimur heu fati, ferimurque procella. Frangimur, et procella, inquit, ferimur. perseverans in eo poeta, quod in latini comparatione superius tenuit. quum rapem describeret, et pelagi turgentis fluctus, et rabiem maris, et alga, et moles, arripuit. hic quoque per translationem dicens frangi commota imperu sit, et item publicam improbitatis uigibus tanquam naufragio laniari. Signata ergo posuit uerba, conferens ea, quae oriuntur in mari, et euidenter ostendens. Nam frangitur nauis, et naufragio interit tempestatum, eiecitur turbinibus, quibus, ut furenti populo, resisti non potest, et nauigia pereunt. sic iuse, quia tantum impetum populi insipientis reuocare non potuit, frangimur, ait, nec malo ualemus occurrere. ferimur procella, quia is quem procella urget, ac portat, non quomodo uult, aut quo uoluerit, fertur. Heu fati, scilicet aduersis, quia dixit, licet infandum cuncti contra omnia bellum, Contra fata deum peruerso numine poscunt. Ipsi has sacrilego penderis sanguine paxnas O miseri. Bene miseros dixit, ut dolore uiderentur errare. nauis enim sentiens ac sanae mentis cadit in foueam scelerum. nullus peccat in deos, nisi is, quem dementia arte posse lerat. a genera in meritatione ad sectilem transit. Te turne nefas, te triste manebat supplicium. Ipse fuit omnibus causa peccandi. Votumque deos uenerabere scitis. Nec turni suadebat omittenda esse, et alia incepta. nam, qui cito ab errato digredir, et male capta mature condemnat, potest mereri uentiam. si uero erroris agnitio agnitori fauorem non potest prouocare. Nam mihi parua quies, omnisque in limine portus. Ut a periculis pelagi tuti sunt, qui fuerint in portu: sic iuse tutum se futurum dixit, qui domus suae septo usus esset pro portu. etiam nunc perseverauit in eo genere translationis, dicendo, portus mihi erit limen domus meae, quod egregius non sum. Funere felici spoliior. Vnum se dolere testatur, quod inigne esset mortuus, qui potuit habere felicem exitum uitae: Nec plura locutus, sed sit se rectis, rerumque reliquit habenas. Quia res magno furore turbatas, nec consilio potuit, nec sermone componere, consilium se parietibus propriis casibus relinquenti habenas reip. quas contra mentorem uim nec gubernare potuit, nec tenere. Mos erat hesperio in latio, quem protinus urbis Albanae coluere, sacrum nunc maxima rerum Roma coit. Consuetudines omnes aut legibus principum, aut hominum sensibus constitutae seruantur.

LIBER.

terrarum nec ad italiam ueniendi potestas est, quid superest? nisi ut in fluctibus semper exagiten-
 tur? Certe hinc romanos olim uolentibus annis, hinc fore ductores reuoca-
 to a sanguine teucris, Qui mare, qui terras, omni ditione tenerent, pollicitus.
 Conuenit id ex fide ueteris promissi, immo potius antiqua pollicitationis. Turpe est enim decedere
 de fide, turpissimum cuius dictam mutare sententiam, quanto magis deorum et hominum regi, qui
 omne quod loquitur, quod ipondet, sententiae retinere debet pondus, uel maxime in ea causa, in qua
 filia et nepotis uertebatur commodum. sequitur. Quae te genitor sententia uertit? Po-
 suit post regis nomen etiam patris, ut appareat illum publicam priuatamque personam retinentem non
 debere aliqua perfidiae permutatione transduci. Ordinatur autem sensus hoc modo. Certe hinc ro-
 manos olim uolentibus annis, qui mare et terras teneret omni ditione reuocato a sanguine teucris,
 olim pollicitus, Reuocato a sanguine teucris. Ideo quoniam teucer italus quae ad italiam perueniret a
 troia eius originem eo redituram pollicitus fuerat iuppiter. Pollicitus, inquit, pollicitationes enim
 tenent debitorem etiam si nolit exoluere. Promissa uero in arbitrio sunt posita uolentis uel inuiti, pro
 in te tractatur contra pollicitatione non debere interuenire perfidiam, uel maxime in presenti cau-
 sa, in qua persona deorum regis esset, cuius conueniebat fixam esse sententiam, ne quod est inter ho-
 mines turpe, sequitur reprehendatur in eo, qui deorum et hominum teneret principatum. Verbum
 uertit sumptum est ex eo quod cum uas aliquod uersatum fuerit, effundit omne quod habet. in ioue
 igitur per istummodi uerbum uoluit demonstrare, ut ostenderet sic inimica persuasione peruersum, ut in
 sensibus eius nihil pietatis remansisset, quam integram filia debebat et nepoti. Completus iam par-
 tibus personae publicum gerentis officium conuenit cum ut patrem, quod nomen plurimum ponde-
 ris habet etiam in causa promissi, et eius, quod non tantum liberis, uerum etiam posteris sit omni-
 bus profuturum. Idcirco igitur posuit. Quae te genitor sententia uertit? Quasi si diceret, quis est te
 potior, qui potuit uertere sententiam tuam. Hoc eundem occasum troiae tristisque ruinas
 Solabar fatis contraria fata rependens. Alludit quasi lances ponderum retineret, si enim
 post danna consequatur lucrum et plus habeat aut meriti quod lucratium est, aut si tantundem
 quantum perit, procul dubio dissimulandum est in causa damni, quum id quod amissum est alterius
 commodi ratione pensatur, nam in te compensatio dicitur, ubi quis tantum ponderis recipit in alia
 specie, quatum in alia uidebatur amisse. ponit ergo hanc partem ex persona eius, quae dolebat amissi-
 sum, et habebat consolationem de promissorum spe. et ponit cum omni miseratione dicens, occasum
 troiae, et ostenderet rem maximam et nobilissimam interisse, casus enim rei est parua uel inferior
 ris personae, occasus uero diuinae rei uel superioris personae, nam solis et lunae occasum dicimus, et
 quum uiri praestari uel spectati meriti obierint, non praesenti morte, sed occidisse dicuntur. Adde lit-
 tristisque, ruinas solabar, ut affectum maiori miserationis auget, non enim est ulla ruina non tristis.
 Fatis contraria fata rependens, fatis, inquit, malis rependens fata contraria, hoc est comparans et
 exaequans mala fata fatis contrariis, sed contrarius non quasi aduersis dixit, sed contra mala prae-
 turus, hoc est bonis, malo enim contrarium est bonum, ut album nigro, ut amaro dulce, ut turbato
 tranquillum. Nunc eadem fortuna uiros tot casibus actos in se uittit. Non tan-
 tum, inquit, bona promissa non ueniunt, uerum etiam mala perdurant. Quem das finem rex
 magne laborum? Vnde cepit, illo conclusit, nam regem appellans, et quo leste amplius mag-
 num, ostendit et posse illum, et debere filiam prestare quod petebatur, et intell'gentia monstrat,
 non sine subtili inuitia positum, ut expectaret preces, qui id quod poterat non sponte praestabat in-
 fonti, et quod erat potius suo. Quem das finem laborum? Quia is a quo petitur malorum finis, et

Quisquid reitur observare cunctis in commune placuerit, prinde habetur, ut lex morem longo tempore custoditum diuturnitas firmit qui usq; adeo commodus iudicatur, ut a conditoribus ad posteros quoq; transitum faciat. hunc ipsum virgilius refert fuisse morem, usq; adeo commodum publicis rebus, ut ex latio probatū, albani urbes probatū placidūq; retineant. quantum mos ipse laudatur? ut prolatus ex uno loco plurimis urbibus esse cōperit cura, observationiq; perpetua: Magnum est quippe, quod ab uno propectu plurimis placeat. deniq; hunc albani celuere sacrum, nec pro levi ducentes consecratione quadam ex ueneratione plenissima tenuerunt, ut esset sacrilegium, si fuisset aliqua temeritate mutatus. nunc maxima rerum roma colit, laudis adiunxit argumentum, quum in urbe quoq; rerum omnium domina consentiente sacer religiosusq; susceptus habebatur, incipit dicere, qui sit ipse mos, uel quilibet sit temporibus necessarius. Cum prima mouent in praedia autem, Sen g. tis inferre mai u lacrimabile bellum, Hyrcanisue arabisue parant, seu tendere ad indos, Auroramq; sequi parthosq; reposcere signa. Quum, inquit, parantur gentibus bella, ex dixit, quae essent ipsae gentes, ex sub quibus caeli partibus morarentur, dixit, ex quando existat ipse mos. suburgit etiam moris ipsius ritum. Sunt geminae belli portae, sic nomine dicunt. Duae, inquit, portae sunt, ac quia belli tempore tartamula referuntur, appellatae sunt belli portae. Religione sacra, & sacri formidine munitae. Cum omni religione habentur propter maius numen. Centum aerei claudunt uentres. Dedit claustris ipsis maiorem uim a numero ex qualitate materiae. Aerei aq; ferri Robora. Crescit rei ipsius argumentum. aeneos uentres. dicit etiam roboribus ferreis rotas ipsas claudas atq; firmatas: Nec custos al sinit limine ianus. Omnibus his claustrorum firmitatis al ius non leuissimū, qui gemina fronte circumspiciens omnia non patitur furoris ex scelerum ianuas temere reuerari. Has, ubi certa sedet patribus sententia datur. Vbi patribus uno consensu tellum geri placuerat, ex omnium fuerat fixa sententia. Ipse iunio iulitabea, cunctūq; gabino Insignis referat stridentia limina coram. Quia romulae uocis, ex galini cinctu insynis contel, harum portarum refert fore. stridentia limina sunt, ut in ipsa quoq; ptefectione ualuarum magnus stridoris error insonat terre ad aures. Iose uocat pugnas: Idem ipse cōsul uoce sua uocat pugnas, hoc est datis rebus pugnanti robustatem. Sequitur quem cetera pubes. Quum ille permiserit, sequitur mulieris uocis, ex consensum commodat imperatis omnibus, ex sic iuuentus accerta potestate pugnanti confidenter quatunt bella. sequitur. Aereaq; assensu conspiciunt commota raeco. Costruo enim centus bellis aeneis cornibus emittuntur. Hoc & romulus reus inuicere belli latinus More iucebatur, tristesq; recludere portas. Secundum igitur uetrem morem conueniebant latinum, ex uehementer urgebant, aperire portas belli, ex illis bellum inuicere, quos in amicitiam ex affinitatem religionis secutus deorum ex patris responsa susceperat: Ergo mos fuit, ut ipse portas aperiret, sed si pugnandum esset contra inimicos ex longe positos, ut supra dictum est, quum de ipso more disputaret: uel si bellum geri patribus placuisset. Caterum istis inuitis numinibus siue tractatu minum ex firmata pace socium uolebant fieri admitti sacrilegiū. Abstinentia: iupiter. Licet illi furorē possēti praecipites fuerint in perniciem suam, ex aduersa cuperent: latinus tamen, qui esset rubi eius pater, apud quem religio generi fuit, ex commotum filiae, nolēbat finestas fores iustasq; continere: Aduersusq; refugit Fecunda mulierem, & cecis se condidit unbris. Nolens se offensa tristibus macula-

qui potest postulata complere, efficere potuit ne aliquando acciderent. potest et sic intelligi, quæ das finem: quando troiani uenient ad italiam: aut si id non datur, quando autem carebunt malis, et in tranquillo collocabuntur. Exempli, iam cumulat dolore suos, et comparatione a minore ad maius facta, querelas proprias merori exaggerat, perinarum et locorum quoque faciens collationem. Antenor potuit mediis elapsus a huius Illiccos penetrare sinus, atque intima tuus Regna liburnorum, & fontem super aie timauit, Vnde per ora nouem uasto cum murmure montis. It mare proruptum, & pelago premit arua sonanti. Hic tam nulle urbem parauit sedesque locauit Teucrorum & genti nomen dedit arua perfixit Troia, nunc placida compolita pace quiescit. In antenoris nomine non solum significatio est exempli, non de fabula conuincta argumenti, sed uenientis de ueritate, uerum etiam signanti humilem inferiorumque personarum maius dolere uidetur, quod inferiori etiam post excidium troie per tota difficultata consequi non iam requiem. Antenor ergo homo alienas a necessitudine tua humilis atque depressus e modis huiusmodi labi potuit, et eorum manus effugere, quibus suum conuictus, et multi nobiles perierunt, ad illyricum etiam penetrare, quem dicit ad illyricum, et licet etiam penetrare, et prolixum item terrarum longissime remotarum intelligendum est non esse uoluisse, et difficultatem peruenienti simul etiam ad hostiles partes penetrandi, quæ non ut fuit dictis posterius annexi, penetrare est enim penitus intrare. Et addidit sinus recessus scilicet terrarum longissime remotarum, quibus clausus non potuisset euadere. Si pericula extitissent, et ut maior esset ueneris dolor de felicitate antenoris, cui clare inquit, potuit hostiles manus, ac per multos huiusmodi labores, et per inimicorum regionibus, securus si transire, si perauit, inquit, et fonte timui, miro uerbo usque est sperauit, sed erare est nunc cum sua molestia uel impedimento peruenire, quo quisque contenderit. Et quia leuius innotuit transire, si non fuit enim significatio nullum de nouitate difficultatem superatam illam, Vnde per ora nouem uasto cum murmure montis. It mare proruptum, et pelago premit arua sonanti. Ne quis arbitratur fontem fuisse me si dicerem nam sic sine aliquo labore transire potuisset, tanta illum fontem uirtutis esse commemorat, ut per nouem illius ora periculis omnibus liber antenor transierit, ad exprimendum undarum momentum uenit. Vasto cum murmure montis. It mare proruptum, et pelago premit arua sonanti. Ut fontis esset in solo uocabulo, re tamen uera ab inlantia sat operis terris in alieno elemento faciem pelago demonstraret, interea quia semel positum est potuit, nos non hoc semel, sed saepius debemus accipere hoc modo. Antenor, inquit, potuit hostiles euadere, potuit illyricos sinus penetrare, Potuit per liburnorum super ire, potuit fontem timauit transinittere, et superare non semel accipiendum esset, it super ire regna liburnorum, hic tamen ille in uno aduerbio et pronomine grande pondus adhibuit, aliecit, hic, inquit, hoc est in regionibus hisiilibus, et per tota difficultates sine cuiusquam molestia perit. Ille hoc est homo interiori meriti, cui abundare deberet, quod in troia graecorum minus euaserat, tantum felicitatis esset adeptus, ut tutus transierit, tutus perueniret, tutus ciuitatem teucris condiderit, tutus nomine troiano uocitari in ligenas fecerit, tutus arma troiana hoc est uictis in eorum uirtutibus fixerit, quas constaret uictores extitisse, tutus in plenissima quiete perduisset. Ecce ostendimus semel dicta per se ipsius dicta accipienda, ab enumeratione prosperitatis alie/næ transire ad comparationem perionæ suæ atque antea et malorum de quibus querelatur, ait enim nos, eximur quid sit nos, quam riam et si non dixisset posset intelligi. Tua inquit progenies hoc est eris, qui leuissos, et hostes habes in potestate, apud quos priuilegium priuilegium habere debemus. Celi quibus annuis arce n, Na ubi is inuand in annis unius ob iram Prodimur,

LIBER

re, discessit in tenebrosa loca, auersus a conspectu generorum, ne cerneretur ab aliquo, aut ipse uideret illicita geri, et ea, quæ iudicio religioso damnsuerat. Tum regina deum cælo delapsa morantes impulit ipsa manu portas, & cardine uerso Belliciosas rupit saturnia postes. Fecitq; iuno, quod non conueniebat dea, ut relictis cæli partibus ueniret ad terras, et panderet sceleribus uitam, atq; in bello perituros urgeret. Fecit tamen ut uentus et pertinax inimica, uerebatur enim ne mora patefactendarum portarum furorem parata inuentutis aut consensuere faceret, aut penitus remoueri. animus quippe uulgi, ut repentinis motibus excitatur, ita mature languescit, et interueniente torpore consumitur. ergo, quod latino displicuit, et refugit, ne faceret, fecit dea, et manu sua impulit portas, quibus fiebat mora. Ut autem huius sententis ardorem euidentius poeta monstraret, non solum hanc dixit portas aperuisse, sed euertisse postes ipsos a cardine, hoc est ab eo loco, in quo nexibus illis tenebantur: quasi demum patentibus portis aliquod impedimentum potuissent postes afferre: si locis suis forte mansissent: in euerfione postium animus inimica considerandus est, quæ sic belli reserauerat cum ipsis postibus portas, ut uulsis ipsis, qui firmamenta præstabant, iterum claudi non possent, et nunquam desineret bellum. quanta autem uis iunonis sit, in facto ipso expresso et euidenter ostensum est, nam, quas centum ærei clauferant uestes, quas æterna ferri firmauerant robora, ipsa unius manus impulsu innitens, non corporis uirtute, sed numine, ipsam quoq; bifrontem custodem autoritate maioris potestatis exuperans, et patefecit portas, et earum postes subuertit. Patefactio portarum, quid præstiterit studio ianonis, incipit enumerari: Ardet inexcita ausonia, atq; immobilis ante. Bene poeta memor fuit. supra enim dixit. Rex arua latinus et urbes iam senior aure. Bene poeta memor fuit. Ergo nunquam excitata in bellum ausonia, et semper otio longa placidas in pace regebat, Ergo nunquam excitata in bellum ausonia, et semper otio pacis immobilis ardebat tunc furore bellandi. Sunt, qui afferant hoc loco contraria scripisse uirgilium, ut quum ipse dixerit sub latino longam pacem fuisse. perindeq; ausonium bella nescisse. ipsa rursus in descriptione uestibuli domus eius ostendit multa ex hostibus capta, currus scilicet, secures, et cætera: hæc non dicerent, si portæ uerba singula consilerarent, uel certe tempora, aut per quos capta sint. nam et ipsum latinum possumus intelligere, aliquando pugnassee. et post labores bellicos longam pacem habuisse, et captiuitatem armorum, ac triumphorum ostentationem constitutam in uestibulo domus ad latini maiores non ad ipsum latinum pertinuisse. Deniq; longi illic memoria descripta est in uetustate imaginem et pici non latini numen regia illa retinebat. sic positum est testum augmentum ingens centum sublime columnis, Verbe fuit summa laurentis regia pici. Quin etiam ueterum et gies ex ordine auorum Antiqua ex cedro, italusa, paterq; sabinus. Vitisator curuam seruans sub imagine falcem, saturnusq; senex ianq; bifrontis imago, aliq; ab origine reges Martia qui ob patriam pugnando uulnera passi, et pici equum demitor. quæ res per maiores latini feliciter gesta procurare potuerunt. Ardet inexcita ausonia, atq; immobilis ante. Ecce quantum potuit factis iunonis, sic ardebat in bellum omnis ausonia, ut nulla pars eius remansisset immunis et sic ducebatur ardore bellandi, ut hanc nec seuocaret a periculis desuetudo: subringuntur species ipse incensarum mentium. Pars, nquit, pedes ire parat, pars arduus alris Puluerulentus equis furit. Alij pedestri arti certaturi, alij equis sublimes petita campum. omnes arma requirunt. nullus fuit qui arma non quæreret inquisitio armorum ostendebat maiorem certandi cupiditatem. nullus enim quærit armari, nisi qui desiderio dimicatio-

LIBER.

atq; italica longe disiungimur oris. Dum spe ducimur promissorum tuorum, et naues amissimus, et promissam italiam tenere non possumus. quod autem ait Vnius ob iram optime ad finem dictionis est reseruat, cum omni enim cautela et ordine suo debuit, quamvis oblique, pulsare tunonis malitiam, ne si inter initia diceretur offensus Iuppiter ex euidenti coniugis et sororis suae iniuria desideria et necessitates gementis non libenter audiret. Ergo melius fuit in fine intelligi quid sit. Vnius ob iram, quam dici ex aperto vnus, et dicendo nomen in notis oblique tangendo, nec laesit eius animum, quem debuit tunc uel maxime habere praecipuum, et meliore arte usa est, ut suppresso nomine, quod sine impedimento desiderium nominare non poterat, ad numerorum rationem pergeret, sic enim planissima potuit iniquitas comprobari, ut vnus causa iniustas inimicitias excrecentes plurimi affigerentur insontes. sequitur inuidiosa conclusio necessitudinis appellacione cooperta. Hic praeparatis honorificis in sceptris reponis? An numquid erro inquit? et hoc putandum est melius esse quod trahimur. et hoc est consulens officium: et hoc arbitrari se se regnandi culmen, errare semper, et sine fine laboris affligi. Illi f. bridens hominam fator, atq; deorum, Vultu quo caelum tempestates p. seientat, Oscula libauit natae, demum talia fatur. Sicuti antequam loqueretur ueniens innotis praecantibus uocem, ostendit quid doloris in imi. se. f. b. u. ferret, quid ue. et. q. l. tura per uerba, ita etiam touem in luctu signis, innumeris ostendi. c. q. optata omnia dicturus fuit. f. t. ante enim quam eueniret ad uerba, debuit animum filiae duris angoribus pressum componere, ut uocem patris, curato ex maxima parte animo posset audire, nec oportuit causam narrationis differri, ne diutius anxia cremaretur. Loquutus, inquit, Iuppiter subrisit. risit enim quasi uulgare est nec conuenit hic motus animi his personis, p. uen. quas summae otestas est. sed temperauit, ut diceret, subrisit, ut pars esset seruatae publicae reuerentiae, pars exhibita beneuolentiae, quae filiorum debent et arte tribui. hoc ipsum ipse Virgilius ostendit, cur plenus non fuerit risus, hominum, inquit, fator, atq; deorum plene ridere non debuit, quia turpe illud hominum deorumq; imperium retinenti. certe et illud intelligendum, ille carco eum non ad plenum risisse, ne in malis suorum filia quoque laetitia manente et gemente, ipsum se alienum a tantis cladibus demonstraret. temperauit ergo dicendo, subrisit. Vi partem daret troianorum casibus, reseruaret latiniae partem illis, quae fuerat promissurus. Vultu quo caelum tempestates p. seientat. Exhibens talem uultum filiae, qualem habet qui omnia elementa tranquillat. Oscula libauit natae. Ecce aliud bonae spei p. num, in quo partum fuit publicae beneuolentiam suam, nisi haec iterum ac sepius repetendo firmaret quod uireris sensibus tenebatur. Dehinc talia fatur. Cum dicit ostendit non frustra quae diximus esse praemissa, signa scilicet quae ueneris adimeret metum et hanc ad audiendum recte componere. I. arce metu cytherea, man. ut immota tuorum fata tibi. Quem cito marcenti. animum mouit, quod si hoc solum dixisset, abunde suffecisset, nam et securam reddidit et nihil mutatum de superioribus promissis exprobat, sed huic dat poeta personam regis non patris. De futuris enim loqui et significare uentura, non nisi deorum rex poterat, ait enim parce metu, hoc est: timere parce, ut sit loquutionis genus, et intelligatur noli timere, usa adeo ex persona publica iudicis loquentem touem, et cytherea non filia diceret, et tuorum p. ueneret non noli rerum, Manent in mota tuorum fata tibi, quoniam iussuere possit quod dixit, Manent tibi fata ut attulerit quod esset et addidit Immota. Incipit tam enumerare spectata, quod clausa generalitate praedixerat, reposita. I. quod q. quae ueneris auctum. cuius comprehendit. Ceteros urbem & promissa latina Manant. Propter quod dictum est, Cunctus ob italiam terrarum clauatur orbis, et quia dixit auctus caeli

nis impellitur. dicendo requirunt omnes arma, confirmat poeta longum interuentum pacis habendorum armorum curam corripuisse: quis enim habenda perotium diceret, quæ essent turbatis temporibus necessaria? Pars leues clypeos, & spicula lucida tergunt. Erant tamen nonnulli, qui haberent scuta, et spicula olim pace corrente, nec collecta aut polita. hæc tamen tergebant, ut splendorem reciperent, quo modo fulgor armorum plurimum hostibus terroris importat. Aruina, inquit, pingui: Ut doceret, qua specie fiat mundius ferrum. Subigitque in cote secures. Et quod fiebat expressit, et quemadmodum fieret: subigenti enim more acuitur species multo ferro perfecta: Siquaque ferre iuuat, sonitusque audire tubarum. In desiderium uenerat, quidquid constabat omnibus esse contrarium. tanta enim uis insanix fuit, ut a uersa pro commodis optarentur. Quinque adeo magnæ politis incudibus urbes Tela nouant. Tantus bellandi amor ingesserat, ut plurimæ urbes et magnæ positis incudibus nouandis telis, quomodo uetera esse didicerant, operam darent: numerum et magnitudinem ciuitatum expressit. Quum non de incudibus loqueretur, modum tacuit. ut infinita esset aestimatio, ac maioris ponderis fieret, quod dicebat. tantumque telorum fieri crederetur, quantum exigebat tot populorum confluens multitudo subiungit ipsarum urbium nomina cum uirtute ac potentia sua, ne quasi humiles non tantum parare uiderentur, quantum fugientibus cateruis fuerat necessarium. Atina potens, tyburque superbum, Ardea, crustumerique & turrigeræ antennæ. Hæc fuerunt nomina ciuitatum. Tegmina tuta cauant caput, flectuntque salignas Vmbonum crates, alii thoracas alienos: Aut leues ocreas lento ducunt argento. Vomeris huc, & falcis honos, huc omnis aratri Celsit amor. Faciebant, inquit, alii, galeas, sculaque formabant. alii humeris parabant munimenta, ut curandi præparata fructibus, et cunctorum saluti profutura in eas illi species mutarent, quæ adimerent uitam. Ecce quanta confusio, et quantus in omnibus terror, quantaque laus æneæ atque troianorum. nec uere ferrum uertebatur in gladios, et parum fuit, quidquid inextimabili fortitudo dicebat. Sic omnia culturarum subsidia consumebantur, ut præsigio quidam omnium tantum monfiraretur interitus, et appareret eos ad aruorum exercitium nunquam esse relicturos. Recoquunt patrios fornacibus enses. Patrios, inquit, non suos, tanta. non pace usi uidebantur, ut armorum strepitus, et tubarum clangor omnibus esset incognitus. Classica tanque sonant, it bello tessera signum. Tessera dicitur nuntius, gerendum significans bellum: Hic galeam terrens trepidus rapit, ille trementes Ad iuga coëgit equos, clypeumque, autroque trilecem Loriceam induitur, fidoque accingitur ense. Post classicorum sonam, postque nuntium tessera maior animorum feruor extiterat. Denique alter galeam rapuit, non immunis a trepidatione. nam qui solam galeam rapuit, proculdubio amens fuit, quum non caput solum, sed membra omnia tegere debuisset. Alter equos cogebat ad currum, species est ista militiæ, ut curru pugnarent. quod ipsum multis locis expressum est: alius sumebat scutum, intuebatur lorica. alius, et gladio cingebatur. accingitur, dixit, munitur in singulis: multos intelligere debemus, aut omnes hoc fecisse. Pandite nunc eliconæ dæ cantusque mouete. Qui bello exciti reges, quæ quæque secutæ Compleverint campos acies, quibus itala tantum floruerit terra alma uinis, quibus arserit armis. Et meministis. inquit, & memorare potestis. Ad nos uix tenuis famæ plabit aura. Relaturus antiquæ memoria, inuocat musas, ut hæc comprehenderet. nec habere culpam eo uideretur utpote, qui esset cōfessus ignorare se multa, alia uero leui ac tenui et incerta relatione didicisse. Merito ergo inuocat

quibus annuis arcem, ait iuppiter. Sublimemq; feres ad sidera cæli Magnanimi æne-
 am, neq; me sententia uertit. Vt res in æneide illi parti, qua dictum est. Quæ te genitor
 sententia uertit. Vt autem apertiore faceret specialitatem ipsam, addidit et ipse iuppiter fatorum
 dispositionem, ex omni futuro tempore, cursum, ex dum hæc plena ordinatione ponuntur, in breui
 complexione monstratur, quid contextus uirgiliani carminis esset habiturus. Gesta enim tetigit quæ
 seculi omnibus ab ænea usq; ad casaris tempora ex ipsius casaris scribere dii consueuerat. Sed hæc in
 ipsius carmine idcirco perquiri non debent quia sine uiuendi conclusus precepta nequit implere.
 dispositionem suam tamen in hoc libro firmavit. hic licet inspicere, qua arte carmina sua uirgilius
 repleat, supra enim ut cito securam uenerem faceret, usus est breuitate, ubi securam succincta di-
 ctione perfecit, promissit futurorum longam fore resinuationem, qua pro auditura persona odiosa es-
 se non potuit. Libenter enim uenus prolixitat's illius fassum re pueret, quæ conspecto animo con-
 gnouerat se res prosperas auditurum. hoc esse seruandum in talibus causis etiam Terentius docet,
 qui dixit in andria. Sed ubi inueniam pami hilum, ut metum in quo nunc est adimam, atq; exple-
 am animum gaudio, non enim conuertere animum qui piam potest, nisi fuerit in timore. causa secu-
 rior factus. Hic tibi fabor. Dicturus arcana fatorum, quæ nulli fas esset nosse, commendat
 senibus filia, ex id se inelyte facere affirmat, ut illa melius nosceret beneuolum studium patris, ex
 secreta contingeret. Hic, inquit tibi fabor. tibi ait, quoniam filia mea es, tibi, quam uehementer sollicita
 tam uideo, tibi, quam nolo uexari angoribus diuturnis, tibi fabor, quod præter te nullum conuenit
 nosse. Quando hæc te cura remordet, Longius euoluens fatorum arcana moue-
 bo, Ego, inquit, pauca te instructam reddere debui, sed quia agri uolo animi tui non potest penitus
 breuitate sermonis excludi, utar prolixitate narrandi, ut docta in omnibus tuorum fata condiscens,
 letari prosperis, ex penitus animi marore excuda. hic locus ordinatur sic. hic tibi fabor, inquit,
 enim quando hæc te cura remordet, bellum inueniet Italia, non italiam dicit gesturam bellum,
 sicuti alii putant, sed æneam gesturum bellum in italia, deducta enim in præpositione dixit, Geret
 italia bellum, hoc est in italia deniq; sequitur. Porro losq; feroces Contundit, moresq; ui-
 ris & inania ponet. Pronunciat futuram quidem ingentem belli curam, sed bona prouentu-
 ra posterus iterum posuit dicens. Tertia dum latio regnantem uiderit ætas. Id est mo-
 dico tempore regnaturum æneam, hoc est triennio. quoniam hoc dicit, ostendit proculdubio moritu-
 rum, sed quod fuit triste prætermisum si sequente tamen ipsius sermonis cursu ponit. At pu-
 er ascanius, cui nunc cognomen iulo Additur, ille erit, dum res steterit ilia regno.
 Tuginta magnos uoluendis mensibus orbes, Imperio explebit, regrumq; a se-
 de iuliani Transferet, & longum multa in munera abbat. Vt ostenderet ænea non
 extraneum, sed filium successurum, quod est omnibus optabile paritibus, cum deniq; feliciter
 fore in tantum ut quod pater triennio tenuisset, ille haberet per annos triginta. Rursum quoniam
 pollicetur imperio anno trigesimo transacto ostendit etiam iulianum moriturum, sed ut
 dictum est, prætermisum est, quod fuerat luctuosum, uerum ne specialiter per singulas personas ex-
 currere nimium teneret narrationem, quæ largi generatim miset. Aut. Hic iam tertiū totos
 regnabitur annos Genti sub Hectora. Non iam per æneam aut ascanium posteros, ta-
 men ex proximis Hectoris, nec non utiq; alienos, siquidem Hectoris mater ascani soror fuit Hectoris
 post triennium igitur ænea ex triginta annos alcani. post trecentos, Hectoris gentis. Regia,
 inquit, sacerdos Marte gaudis geminam partu habet illa prolem, Inde lupus ful-
 uo nutris regimine letus Romulus excipiet gentem, & maiortia condet Mæ-

ILBER

*musas qm̄ his occultum esse non potuit, quidquid temporis diuturnitas texerat. in ipsa inuocatione
 et cōplexione propriæ petitionis posuit ea, quæ fuerat secuturus. q. inquit, bello exenti reges, hoc
 est, qui, quâti, uel quales, quæ quæq. secutæ cōplerint cōp. acle solidit inas in abile multitudinē cō
 uenisse cū regibus, quibus itala tm̄ floruerit terra a maturis, usq. in tilul. scilicet tempus, quo par
 tiū congressio parabatur: uult ostendere bona longa pacis nutriti e egreptos uiros belli autē rabiem
 p. didisse. accirco subiunxit, quibus arserit armis. Et men m̄ is. n. diuæ et memorare potestis, Ad
 nos uix tenuis fima perlabitur aura. Dixit causas deprecationis suæ. accirco est, hæc quæro. q. ue
 tera solæ potestis nosse, ac solæ narrare. Ad homines q. ue uix ali quæ gestore partes leui relatione
 perueniunt. Catalogus ip̄e huic interpretationū libro non fuerat inferendus. nihil. n. habet, quod
 artificiose posset exponi. est quippe nominibus hominū gentiū, fluuitorū, deorū, terrariū, montiū, her
 barū, p. m̄ciariū, ac t. n̄tiū plenus et refertus. tñ neq. l. libro decerpi uideatur, dicemus aliqua eius
 uno libro, q. tertius decimus erit. cū totius opis cōplexione dicturi, ut historia p. duodecim libros
 sparsa, et cetera, quæ supradicta nō sunt, possint euidenter apparere. Primus in it bellū tyr
 rhens asper ab oris Conēptor diuū mezentius. Ideo primus, q. asper. ideo primus, q. a
 conēptor. deorū t. l. orū scilicet, quibus autoribus æneas ad ita ita uenit, et ei laumtæ coniugiū fue
 rit de. in it. Azimna t. armat Filius huic iuxta lausus. Imitatus studiū patris et lausus ag
 m̄ia lucebat ad bellū. qui nō dicit q. tanta, plura uoluit sentiri, q. fuerant. Quo pulchrior al
 ter. Nō fuit, excepto laurentis corpore tuini. In cōparatione pulchri corporis unū pratu
 lit lauso, nō uisut aut ois italus. Laulus equū domitor, debel. atorq. ferarū. In pulchro
 corpore non facile pōt recipi fortitudo, quæ q. fuit in lauso laudatur. nā equitandi studiū et ue
 nandi illic esse conuenit, ubi fuerit uirtus. at in lauso maior, q. equos feros domare, et aptos
 humanis usibus efficiere, consueuerat. Ducit agillina nequicoquā ex urbe secutos Mille uī
 ros. Ideo nequit p. q. non erant euasari. Diuus p. trinus qui latior esset Impius, & cui pa
 ter haud mezentius esset. Dignus, bis accipiendu est: dignus, q. teneret patris imperiū. dignus,
 qui nō liceretur mezentio patre progenitus. Mezentius quippe a suis excelsus est p. crudelitate in
 audita: et profanus fuit. Lausus uero natura mitior, et religiosus, et fortis. Post hos. Id est
 post mezentii et lausum. Insigne palma per g. amina cuitū. Vītoresq. ostentat equos
 sacus hercule pulchro Pulcher auentinus cypreoq. insigne patentiū cētum angues,
 cunctaq. genit serpentibus hydrā. Vent. p. q. t. uento us ad bellū: hic finis herculis fuit. ue
 belatur curru cū signo palmæ, more scilicet triumphantis. ge. ans cypēu cum hydra serpentibus,
 ut hoc gñe demonstraret gloria patris, q. eā cōtriuierat tot capitulis ueneratis armata. Collis auē
 tini, tilua, quem rheas sacerdos Furtiuum partu sub luminis e. lidit auras Mix
 ta deo mulier, postquam laurentia uictor Geryone extincto tyrimthius atti
 git atua, Tyrimenoq. boues in flumine lauit iberas. Auentinus quidem gloria cau
 sa hydram gestabat in cypreo. ut hoc signo filium se herculis demonstraret: sed ludibri
 um matris hoc genere prodebat: nam hanc rheas sacerdotium præsferentem siupro her
 cules in auentino monte appetit: unde auentini tenuit nomen, qui furto conceptus, ac furto edia
 tus, atq. nutritus relatione didicerat matris, quo esset autore suscipius: testatur aut signū, ut ap
 pareat tempus, quo admissum est crimen. tunc, inquit, quando geryone extincto per auentinum
 hercules interfecit, et boues a flumine iberos per ductas tyrrhenis undis abluit. Tali genere laudis sa
 lutiū plenus est, nam et ipse multos collaudat, ac deprimit adicēla uituperata ne. Pila ma
 nu suosq. gerunt in bella dolones. Et tereti pugnant mucrone, uerūq. sa*

LIBER.

nia, romanosque suo de nomine dicet. His ego nec metas rerum, nec tempora pono, Imperium sine fine dedi. Ventura significabat romuli tempora, illa ex parte patribus gentis, qui licet duo fuissent uno partu prolati, unum tamen hoc est romulum imperium eternitatum dicit, Remus. n. fraterna manu significabatur interiturus, qui postea quirinus appellatus est, ut obscurari patricium posset. hunc romulum conditurum romam dicit, ex eo, qui sub eius imperio futuri essent, appellaturum romanos tanta felicitate regnaturos, ut ipsorum potestas esset infinita ex nulli alterorum regum temporum clauderetur, perindeque felicitati ipsam perpetuo mensuram. Quod autem uenus oblique posuit Vnius ob iram prodimur, hoc iuppiter intellecto, ut laetitia uenerem piceret ait. Quin aspera iuno, Quae mare nunc terrasque metu, calumque fatigat, Consilia in melius referet, mecumque fouebit Romanos et eum dominos, gentemque totam. In tantum pollicetur omnia fore prospera, ut ipsam quoque, acerrimam inimicam iunonem, ex deposituram diceret inimicitias, ex futura ei generi, quod fuerat persecuta. Ad aneam accedebat meritum, quod iuppiter promittebat iunoni. nec obtenturam fuisse, ex fuisse potius tantam curam maiorem studio permutato, additur in fine proximorum quod maiorem letitiam pareret. Quam domus assaraci, igitur, philippi, et laetia, et mycenae. Servitio premet, et in his dominabatur regis. Ut qui ad tempus uictores esse uidebatur, seruaturi essent ut, quos prius uicerant, Face reponit ad illud, quod de antenore fuerat dictum, ut cum ille ex eo diceretur felix, per in partibus gratiae, ex condere posuit ciuitatem ex ibidem regere, isti licantur imperaturi omnibus gentibus, ex cunctos perpetua ditioe presuri. Gradatim igitur troiani generis stirpem ex felicitatem plenam memorat esse uenturam. Primo. n. anea triennium dedit, Aescanio triginta, alijs trecentos annos. Casari aneide scribebat, hic aperuit quod in posterioribus libris poeta non fuisse positurus quae quidem ut dictum est, cum supradictis scribere non potuit. nam sequuta post tui morti, ex gesta triu ex triginta ex trecentorum annorum, ac deinceps usque ad ipsius casaris tempora, factaque eius, fuerat suis carminibus conditurus, ex prouentus troiani generis futuros nascendo meliores, denique, alios partes aliquas orbis retenturos fuisse, casareum uero sic amplificatum romanum imperium, ut nihil reliqui faceret, quod non subactum se esse fateretur. Idcirco ait. Nascetur pulchra troianus origine casar. Optima scilicet ex honesta, ut non corporis, sed originis intelligatur pulchritudo. Imperium oceano, fani autem qui terminant astris. Ut tantum ex se fugando esset obtenturus, ut nihil non domitum relinqueret, ex fama non inis ac triumphum eius usque ad calumpiam rueniret, dicereturque is est casar trahens a magno demetrii nomine uolo, in tantum autem domaturum omnes gentes, ut existentibus triumphis eius, pax dehinc ex fides perpetua permaneret, hoc est quod ait. Aspera tunc positis murescent secula bellis. Cum si les, & uicta, remota cum fratre, non inuis lura dibunt. id est leges romulae durabunt. Dura ferro & compa tribus artibus clauduntur belli potentia, finior impius inuis sua sede is super arma & ceteri in uictos ab his. Iost tereum non dis, freter horridum o e cruciato. Cessura omnia mala felicitate casaris dixit, furorom scilicet necessitatemque belandi, promissione futurorum, exposita praeuideri securitas debuit, ne naufragi in aliis terris ex incognitis, atque in quibus constaret inimicam iunonem uehementissime colere, aliquam uisitationem paterentur. hanc partem incipit sic. Hac autem & nai gentium demisit in alto. Procuratur troianis securitas per duos, quorum alter auus eius est, alter asinus. Debuit ergo ille etiam implendus talis mitti persona, quae praceptorum auctoritatem duplici ratione

bello. Nō significat cū auentino aliquos uenisse, sed, quā dicit gēa armorū, ex gerit arma, ex pugnat, nō lit, nō solum fuisse auentinū, cuius genus et mores exprimit. Ipse pedes regnāe torquēs inmane leonis, Terribili impexū seta, quā dēribus albis, Indutus capiti, sic te, ita te ita subibat Horridus, herculeoq; humeros nimexus amictu. Præter, quā, quā, quā, quod gerebat in scuto, opertus fuit etiam leonis pelle, exemplo patris incens, ut terrorem ualentibus immitteret: nec satis fuit aliqua arte uel subtilitate compositus, sed cum ipsi dentibus, et rictu leonis horrebat, ut quicquid uideret, herulem putaret esse præsentem. Tum gemini fratres tyburtia moenia linquunt, Fratres tyburti dictam cognomine gentem. Geminos, aut simul natos, dixit, aut duos, sicuti plurimis uocis usus est. hoc modo gemini a tenebris tranquilla per alta, horreio referens immensis orbibus angues. Item, huc geminas nunc flecte acies, et geminæ quum forte columbæ, et gemina super arbore fidunt. Catillusq; acerq; coras, argiua iuuentus. Et primam ante aciem densa inter tela feruntur. Catillus, et coras ab argis ducentes originem conuenerant, pugnaturos tanta fiducia, ut ante primam aciem constituti, densitatem non formidarent. Ceu duo nubigenæ quum uertice montis ab alto Descendunt centauri, omolem, otrūq; niualetm Linquentes, cursu rapido dat euntibus ingens silua locum, & magno cedunt uirgulta fragore. Sic itant, inquit, catillus, et coras elati iuperbia, et silentes uirtutes itaq; apparebant, ut centauri uentre putarentur, quum descendunt e uerticibus montium, et his currentibus cedunt omnia, quæ fortassis occurrerent. Nec prænestine fundator defuit urbis Vulcano genitum pecora inter agrestia regem, i nuētum, & focis, o nms quem credidit atas Cæculus. In illo conuentu multorum, & plurimarum gentium non defuit cæculus fundator urbis prænestinæ: quem ex uulcano et sebethide nympha genitum omnes uno consensu crediderunt: hac coniectura, quia in medio tunc inuentus exuri non potuit: Hunc legio late conitatur agrestis. Truci natura atq; aspera et copiosissimum erat agmen: nam, quum dicit, late conitatur, intantum in uulcanum diffusam multitudine linem fuisse, significat: Quinque altum prænesti uiri, quique area gabinae Iunonis, & dumque alienum, & rotunda rursus herminia lava coluit, quos diues anania pascit, Quos aniasene pater. Amasenus flauus est. Non illis omnibus arma. Illis omnibus non fuerunt armorum cultus ex more bellantium. Hæc elypei, cum sue sonant, pars maxima glandes liuentis plumbi spargit. Alii enim ipsorum, et complures plumbis massulis pugnabant iacientes hæc per diuersa: Iars spicula gestat Bina manu. Alia pars fidebat istuculis tinnis. Fuluoq; lupi de pelle galeros Tegit et habet capiti. Progalet, uelamen capitis eorum fuit, rapta pelle ex capite caputis. Vestigia nuda sinistri Institueret pedis, crudus regit altera pæro. Unum pedem, hoc est sinistram nudum habuerunt, dexteram tectam. At mesapus equum domitor, neptunia proles. Nec deerat etiam mesapus domandis equis uehementer missens, & est filius neptunia. Quæ neque fas igni cuique, nec sternere ferro. Hunc, & est et ex eodem genitus, nullus poterat igni uel ferro consumere. Iam pridem refides populos, deluctaq; bello Agmina in arma uocat subito, ferrumq; retractat. Idem ducebat agmen hominum, quæ de iugulo corruerat, ac per hoc non ualebant belli subire certamen, uel maxime repentinis montibus excitatum, usque adeo trepidum agmen, ut ferrum formidaret attingere. Hi fescennis acies, æquosq; fahsecus, Hi soractis habent acies, & aumiaq; aua. Et cinu

tione ducta celerius maturaret, alarum uel maxime iuante subsidio. subnectitur dehinc causa mittendi et definitio mandatorum. Ut terræ, utque nouæ pateant carthagini arces hospitio teueris. Nouas arces ideo posuit, quia nouitas regni cuncta potest habere suffecta, ut uirgilius ait ex persona didonis, Res dura et regni nouitas, me talia cecunt Moliri, et late necesse custode tueri. Item potest intelligi et hoc modo, ut terræ carthagini pateant hospitio rei crui, et nouitas imperfectorum ædificiorum, solus tum efficere iuppiter ministro mercurio potuit, ut inimicos suos carthago susciperet contra iunonis studium, quam coiebat. In omnibus igitur celeritate opus fuit, quæ non est prætermissa, nam eandem breui sermone complexus est dicendo. Ut terræ, utque nouæ pateant carthagini arces hospitio teueris, Terras dixit ne forte in regionibus carthagini, aut in littoribus agentibus troiani, uerentur. Nouas arces, etiam sic accipimus, ne ad ipsam carthaginē incogniti uenientes aduersa paterentur, sed magis reciperentur hospitio. Mercurium interea celeriter diffiniuit obsecutum iussis. Volat ille per aëra magnum. Atque, ut esset fides uolasse per aëra mercurium, addidit. Remigio alarum. Aliter enim celi partibus missus, ad terras uenire non posset, nisi remigio alarum adiutus, non enim per inane aeris pedibus ire potuit, fructus executionis impletæ ut manifestius appareret, alicui. Et iam Iulsa facit penuntque ferocia per in corda. Propter aeneæ commodum, repente ex ferocia in lenitatem hominum corda mutantur. Adli sit. Volente deo. Hoc est ioue, uel mercurio, illi enim naturalem ferociam repente abicere non possent, nisi interuenisset celestis autoritas. Secundo loco ipsius reginæ posuit partes, sed hæc ne notabile fieret, ut secundo loco regina placaretur, ut in primis regina ipsa quippe primo fuerat lenienda, quæ uel tubere aliquid in contrarium posset, uel emergentem uiolentiam pro potestate comescere. In primis Regina quæ tum Accidit in teucros animum, mentemque benignam. Accipiunt ergo in teucros, id est in primis quietum animum mentemque benignam. Librauit magna moderatione uirgilius, quæ in teucros, hanc peneret partem, ponunt, inquit, ferocia cor la pæni, et accipiunt quietum animum in teucros, et mentem benignam. non dixit caperunt amare troianos, quod fieri simul non poterat, ut eodem temporis puncto, et ferocitatem ponerent et amarent, suffecerat enim ad necessitatem patris, ut a cogitationibus pessimis temperarent, quod ait ponuntque, ferocia pæni cor la, meritum eius monstrari uoluit, propter quem impossibilia curabantur, ut mala hominum natura uerteretur in bonam, non iuxta oculos homines, sed iuxta troianos tantummodo. His inter Iouem Venerem et Mercurium gestis, redit ad ea a quibus interim recesserat, ab illa scilicet aeneæ cogitatione, qua dixit, præcipue pius aeneas, nunc cecit Oronti, nunc amyce casum gemit et crudelia secum fata lyce, fortemque cyan fortemque cicoanthum. hæc ergo aeneas cogitabat per diem, et quia dixit, Et iam finis erat uel cotinu, uel tabularum uel lucis, uidemus, quas cogitationum curas etiam per noctis tempus habuerit, quod ipsum laudabile est, scilicet si in tot laboribus in aliquam quietem fieri non potuit, neque tunc saltem requiescere dormiendo, quam animalia omnia post fatigationem animorum et corporum soluuntur in somnos. Quæ res ostendit quanta cura tueatur uirgilius aeneam, cui inuentis occasionibus omnia genera uirtutum, animi scilicet et corporis, applicare non cessat. Denique solum posuit ascendisse morti, et motu altissimum, et co-tempore ascendisse, quo ceteri tabulis corporibus et soluti iacebant in litore. Ecce etiam solus utiliter item omnium cogitat, solus uigilat, solus agenda pertrahet, solus ad ea comendanda ergere disponit. At pius aeneas per noctem i lura uoluens. Reuoluenda sunt interposita, quæ uenus ad Iouem et ad Venerem iuppiter habuit, quæque dicta sunt, et erit una narratio quæ uenus ad Iouem et ad Venerem iuppiter habuit, quæque dicta sunt, et erit una narratio quæ uidetur ad

LIBER

ni cum monte lacum, lucosq; capenos. Dixit loca, ex quibus diuersi conuenerant et
 Ibant æquati numero, regemq; canebant. Reprehendit istos poeta, quia quum irent ad
 bellum, procul dubio in periculis rerum delectabat ire compositis in ordinem numeris, et regi se
 sta percurrere. Ceu quondam niuei nubila inter liquida cynci, Quum sese pastu
 referunt, & longa canoros Dant per colla modos, sonat amnis, & Asia longe Pulsa
 palus. Hos cantantes, et ordinibus compositis in bella tendentis comparat poeta generi autum,
 quæ sunt inertes, et non confuso uolitant, et quoties pleno uentre fuerint, satietatem suam cano
 re uocis gratulatione testantur. Nec quisquam æratas acies ex agmine tanto Misceri
 putet, aeriam sed gurgite ab alto Virgeri uolucrum raucarum ad littora nubem.
 Non inuenietur, qui putet illum autum numerum aliqua posse ratione confundi, quum tendit ad lit
 tora, sic enim conglobatae tendunt, ut nubes. Ecce sabinorum prisco de sanguine magnū
 Agmen agens lausus magniq; ipse agminis instar. Veniebat et lausus ex gente prisca
 sabinorum magnus ipse, et magni agminis ductor. Claudia nunc a quo diffunditur & tri
 bus & gens Per latium, postquā in partem data Roma sabinis. A clauso, qui ortus fue
 rat ab antiquioribus salinis, claudia gens diffusa est, et tribus per omne latium, postquam sabini
 amissi sunt in participationem romani imperij. Vna ingens amiterna cohors, prisq; qui
 rites Ereti manus omnis oliuiferæq; multisq;. Qui nomen tum urbem, qui solici
 da rura uehni, Qui tetricæ horrentis rupes, monteinq; seuerū. Caspularinq; co
 lunt, forulosq; & flumen himellæ, Qui tyberim, fabarinq; bibūt, quos frigida mi
 sit Naris, & hortinæ classes, populiq; latini, Quosq; secans infaustum inter luit al
 lia nomen: Ex omnibus prædictis locis auxilia pignatura confluerant. Quam multi li
 byco uoluuntur marmore fluctus. Sæuis ubi orion hybernis conditur undis. uel
 quum sole nouo densæ torrentur aristas, Aut hermi camæo, aut lycæ fluenti
 bus aruis. Tot populi congregabantur ad bellum, quot sunt fluctus in mari, quum undis pe
 lagi orion occidens mergitur. Constat enim in occasu uel ortu siderum elementa turbari, aut
 quum sol nouus exoritur aristas siccaturus in campis hermi, aut in aruibus lycæ. Scuta ce
 nant, pulsusq; pedum tremit excita telus. Illis eunibus strepabant scuta, et per
 dum percussa terra contremiscebatur. Hinc agamemnonius troiani nominis hælis Cur
 ru iungit halesus equos. Ex alia parte ueniebat originis hælis halesus, ortus ex ag
 memnone: quem constabat in troiæ excidio plurimum fuisse: Veniebat igitur curru ac
 clus. Turnoq; feroces Mille rapit populos: Feroces populos, inquit, mille con
 gesserat, qui ferrent auxilium turno: multitudinem numeri ait, et animo truces mille po
 puli, hoc est mille gentes accipiendæ sunt, non mille homines. Vertunt fœcia baccho
 Mafica qui rastris. hoc est, ubi uites superessent florentes uini uertute, hæ ras
 tri uertunt humentia mafica: Et quos de collibus altis, Aurunci misere pa
 tres, Sidicinaq; iuxta Aequora, quiq; cales linguunt, amnisq; uadoli Ac
 cola uulturni, pariterq; sat'culus, asper, Osorumq; manus. Hos omnes con
 gregabat fauor turni. Teretes sunt achides illis tela. Non teretes sunt tela, sed
 tella illis achides sunt teretes. Sed hæc lento mos est aptare flagello. Hoc enim
 genus teli flagello aptatur, ut iaci possit, et destinata percutere. Leuas cetra tegit. Leuas
 tegit cetra scuti genus. Falcati cominus ensis. Designando enses, ostendit dexteris manu
 bus ferri: nec tamen rectos, ut mos est, sed curuatos in modum falcis. Nec tu carnatibus

LIBER.

ipse respondit

nostris indictus abibis Oebale. Pulchre transit ad œbali narrationem. nam fecit quasi alterius narrationis caput. non te, inquit, præteribunt œbale carmina mea. Quem generalis te-
lon sebethide nymphæ fertur. Sic huius originem narrat, ut non probatum sibi aliquid
dicat, sed opinione compertum. Dat tamen tempora, ut fidem faciat auditis. Teieboum ca-
preas cum regna teneret iam senior. Quum iam senibus sentor regnaret capreas, hunc
ex sebethide nymphæ suscepit. Patris sed non & filius arvis Contentus, late iam tum
ditione premebat Sarrantes populos, & quæ rigat æquora satius, Quicq; rufas,
batulumq; tenent, atq; arua celestia, Et quos maliferæ despectant moenia Bel-
le. Oebalus quum paruipenderet, quod sibi dimiserat pater, tenuit hæc loca, & per ea dilata-
uit imperium, quæ superius dicta sunt. Teutonico ritu soliti torquere cateas. Hi omnes
imitati teutonas mitebant telorum spectes, quæ cateæ dicebantur. Tegmina quis capitum
raptus de subere cortex. Ut loco galearum tegerent capita, more suo tegmina de suberis cor-
tice procurabant. Aeratæq; micant peltæ. Pro scutis peltas habuerunt ære fulgentes. Mi-
cat preus ensis. Mirandum non est ex ære fuisse gladium. Fertur enim ueteres sæpe æ pro
ferro habuisse. Et te montose misere in prælia uersæ Vfers, insignem fama, & felici-
bus armis. Horrida præcipue cui gens, assuetaque multo Venatu nemorum
duris æquicola glebis, Armati terram exeicent semperq; recentes Conuestare
iuiit prædas, & uiuer raptis. Vfers quoq; partus turni consenserat fama inferis, ar-
mis autem semper felicibus, hoc est inuictis. hæc gens fuit semper bellis intenta: neq; unquam
uiuens de suo: utpote quæ non delectaretur nisi noua præda. Quum & marthouia uenit
de gente sacerdos Fronde super galeam, & felici conptus oliua Archippi regis
missu fortissimus umbro, Vipereo generi, & grauius spirantibus hydiis, Spar-
gere qui sonitus cantuque manuque solebat, Mulcebatque iras, & mordus arte
leuabat. Venerat etiam umbro ex marri uiuæ partus sacerdos redimitus oleæ frondibus tan-
quam de pactis otio & tranquillitate securus. Hic tanta scientia floruit, ut serpentibus immitteret
somnia, ac placaret sæuentes, & curaret quicquid uenenatus moribus appetissent. his medeba-
tur uel cantu uel manibus. Hunc autem constabat missu uenisse regis archippi: fuit ipse præter
scientiæ nobilitatem, fortissimus. Sed non dardaniæ medicari cuspidis ictum Eualuit,
ne p eum iuuenere in uulnera cantus Somniferi, & marsis qua sita montibus herbæ.
Aut herbæ in regionibus reperte marjorum. Te nemus angitiæ uitrea te fucinus unda,
Te liquidi fleuere lacus. Doluerunt, inquit, exitum tuum loca, quorum incolis profugisti
frequentius. Ibat & hippolyti proles pulcherrima bello Virbius. Homo in dimicatione/
nibus bellicis probatissimi generis. Insignem, quem mater antia nupsit Eductum ege-
riæ lucis humetia circum littora, pinguis ubi & placabilis ara dianæ. Ex aritia matre
genitus nutritusq; est in lucis egeriæ, iuxta hymetia littora, ubi dianæ ara consecrata est. Nanq;
ferunt. Ferunt, inquit, quontam audita relaturus est, ut quid fama ferebatur, uideretur dice-
re, non quod ipse plena cogitatione didicisset. Hippolytum postquam arte nouerca Oc-
ciderat, natriasque expleret sanguine poenas, Turbatus distrahit equis ad sidera
rursus Aetæria, & superas cœli uenisse sub auras, Peoniis re uocatum herbis, & amo-
re diuine. Fuit fama occisum hippolytum remeasse in lucem, remedio herbæ peonie, & dianæ
amantis auxilio. Tum pater omnipotens aliquem indignatus ab umbris Mortalem
infernæ ad lumina surgere uitæ. Ipse reperiorem medicinæ talis & artis fulmine

LIBER

[illegible]

LIBER

xā est. in nō p̄sens tempus, p̄ p̄teritū. dicendo, ubi sit, & unde uenerit. dixit quā uocaretur,
 & quid ageret, quā illic tenebat imperium. Compendy autem causa ne interrogationibus & respo-
 sionibus p̄lūq̄uam necesse fuerat tenerent tempus, & proluxum fieret. quod in utro debuit sine con-
 cluſi, ipſa omnibꝫ, quæ perquiri per interrogationem poterant compendio faciliore reſp̄ndit, er-
 go dixit imperium dido tyria regit urbē profecta. Et quæri potuit causa, quā compulſi eſt relinque-
 re eam ſedem, in qua fuit, & ſectari longinquam quod fuerat pro ſexus ſexminni ratione difficile,
 alūxit. Germanum fugiens. Hoc quoq̄, quia fuit incredibile tantam interuenire potu-
 iſſe cauſam, quæ ſororem coegerat dura ſectari fugientem ſcilicet eum, a quo debuerat adiuuari di-
 xit. Longa eſt iniuria, longæ Ambages, ſed ſumma ſequar faſtigia rerum. Eapoſitu-
 ra eſt, quæ fuerat dictura, ſed artificio narrantis, multa ſe ſe p̄termiſſuram ſimulat, ut ille ſp̄e ſu-
 turæ breuitatis cuncta attentius audiret. Huic coniunx ſichæuſ erat diſtiſſimus agri Phæ-
 nicum, & magno miſeræ dilectus amore, Cui pater intactam dederat, primūq̄ iu-
 garat omnibꝫ. Apud phænices optime, inquit, & copioſiſſime poſſidentem maritum habuit ſi-
 chæam. dehinc amoris inter coniuges hōgias inſerit cauſa. amabat inquit hominem ſecuta iudici-
 um patris, & probum, & cum, cui intacta nuſſet, & primis auſpicijs tunc tam eſſe conſtaret. mul-
 tum enim diſfert inter affectum uirginalium nuptiarum, & carum, quæ ſecunda coniunctiōe ne-
 ctantur. Purum uero meriti habent, quas intactæ filia arbitrio ſuo perſcit pater. ideoque igitur
 poſuit. Et magno miſeræ dilectus amore. Cui pater intactam dederat primūq̄ iugarat. hoc eſt nul-
 li aliq̄. ſed ſolis, tranſit ad perſonam p̄gmaionis, ut ad ipſam procederet cauſam, quæ didonem p̄
 p̄p̄ ſedibus tranſerat. Sed regna tyri germanus habebat Pygmalion. Tyrrinquit tenebat
 imperium frater didonis pygmalion. qualis iſſe, uel quorum morum fuerit, conſequenter oſcendit.
 Germanus habebat pygmalion. Scelere, inquit, ante alios inhumanior omnes. Quos inter
 medius uenit furor. Hoc loco ſic eſt retinenda pronuntiatio, ne ſic intelligamus ut pygmalioni
 in ſcelere commiſſo deſenſio relinquatur per ueniale ſtatū. ſic enim lurimi imprudentes uolūt,
 ut furor medius inter ſichæum & pygmalionem uenerit. Et hoc ſi ita eſt deſendi poteſt pygmalionis fa-
 ctam, ſi non uoluntate, ſed furorē peccauit, & uidebitur ſichæus pygmalionem ſurentem potuiſſe
 perimere, ac per hoc ſcient p̄res, quod ne ita ſit ſic pronuntiā dū eſt ut ſichæus, ut fuit innoxius, py-
 gmalion uero ſceleratiſſimus omnibꝫ demonſtretur, quos in facinus impulit furor. Alii inquit
 Virgilius ſi in crimina grauiffima ceciderunt, furor fecit, hoc eſt amor, aut inſania, aut animi do-
 lor, & poſſunt habere ueniam. Pygmalion uero inde ſceleratiſſimus per aliorum comparationem demon-
 ſtratur, quia uoluntate, non caſu, aut neceſſitate ſcelus admiſit, quod iſſum ut melius aſtrueret pau-
 cis expreſſit, ut alius perpetranti ſceleris diceret cauſas, quæ reum multorum criminum pygmalio-
 nem fortiſſime detinerent. Ille ſichæum impius ante aras, atq̄ auri cæcus amore.
 Dixit unam eandem cauſam fuiſſe, quæ ex uitio naturæ deſcenderet. ſed cui alia quoq̄. crimina ne-
 celerentur. namq̄, ut ſolus ius aut auaritia ſiſtem. probitatem, ceteraſque bonas artes ſubuertit, pro-
 bus ſuperbiam, crudelitatem, deos negligere, omnia uenalia habere, & locut. & cetera auaritiæ. er-
 go crudelitas communis eſt, perſi haq̄. coniuncta, quæ cum hominem tenuerat cecidit inde quicquid in-
 ter homines ſanctum eſt. non poteſt enim auaritia habere quod concupierit, niſi ad id ſcelere perpe-
 trato peruenerit. huius exēpla aliquot locis poeta noſter iſeruit. habemus iſi ſiſti libro p̄gmaionis, iſi

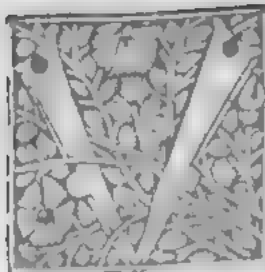
instruam, uiris ipsa non inferior. incipit offerere poete, posse usum superare naturam. Non illa colo, calathisue munerum Fœmineas alsueta manus. Deipseto ad quod nata est, et spretis lana et colo, manus fœmineas uirilis studio mancipauit. Sed praelia uirgo Dina patitur. Aderat illa duris bellis, dixit qualibus, et non dixit eorum numerum, ut cumularet uirginis laudem sub generali significatione. dura, inquit, bella, in quibus maior crudelitas esset, et maximus labor. Cursu uel pedum prauentere uentos. Fidebat illam non tam equorum mobilitate, quam pedibus suis tantum pernix, ut cursu prauenteret uentos. Illa uel intacta segetis per summa uolaret Grannina, nec teneras cursu laxisset aristas, Vel mare per medium fluctu suspensa tumentis Ferret iter, celeres nec tingueret æquore plantas. Illa, si super segetes, et super medio maris cursu uellet exerceri, tanta leuitate mobilis corporis ferebatur, ut nec aristas læderet, nec plantas tangeret mare: ut non tam currere, sed uolare uideretur. Illam omnis teæis agnisque effusa iuuentus Turbaque miratur matrem, & prospectat euntem Attonitis inhians animus. Euntem illam in medio agmine mirabatur multitudo omnis ac sexus domibus et agris in aperta prosiliens, cui famine, uel cui uero non miraculo esset in fœmineo sexu martis habitare uirtutem? Ut regius ostro Veler hos nos leues humeros. Præter ausus ipsos, et omnia, quæ laudantur, tenuit, laudatur etiam ipse uestitus, quem ornabat pretium uelitis, et subtilitas. uelabat enim humeros eius taxatio uelitis amplissima. Ut fibula crimen Auto intercedat. Crimen eius non ars fœminea, sed uirilis fibula, militaris, necessebat. Aurum illic ostium suberat, sic tamen, ut regine esset totum, non quo illis delectare uideretur, quæ tendebat ad bellum. Lyciam ut perat ipsa pharetram, Et paroralem præfixa culspide myrtum. Inter cetera etiam illa miratur multæ talis spectantium. quæ nec leui arma sua ipsa portabat pharetram scilicet et hastam myrteam præfixo ferro prauentorem. quæ tamen etiam in se roboris tantæ iudicium pastorum fortium parata uideretur. Quæ super scripta sunt pertinent ad extremam in uim, quam, inposuit iuno per fulgorem: perfectiōnem uirtutis significat extrema manus. Hæc igitur dixit extremam manu, ubi perfectiōnis rebus intruderet opera. In undecimo uero libro induxit eam etiam dixisse. Me sine prima manu tenuisse potest uis belli. huius est incipere pugne certamen. Tu pedes ad muros super te et manus feris: sequitur, ut reliqui turnus impleat præter illa, quæ huius libro exponit continet. Etiam illud scienlum, quo l' septem iam diximus, laudes anæi libros omnes continere. Scilicet hæc plurimum etiam maxima et miranda complexum. Nam ut uenit æneas idem autem non auspicus diuinis susceptus est blandientibus omnibus elementis, sereno cælo, placido mare, silentibus, luce crescente, sole mundo, aurora fulgente, secundo fluminis cursu, etiam in segetibus letis, nemoribus quoque otium securitatemque spondentibus. Quo tempore emerferunt diuina animalis asperum pro se, et aduersus eos quos senserint inimicos, generans mella et exacerbatam infinitam prolem. flammatum est quoque lauinia caput: sed illud lumen potius quam incendit. Respondit uocibus uatum uenturum uirum admirabilem cui italie totius dehere/ tur. prium. Ecce aduentus eius non homines nuntii fuerant, sed diu. Consultus faunus super deo nato genero multos præstites respuit. spondens uenturum cuius reuera coniugio lauinia de/ bonetur. Occurrit eius felicitatis ætas et orbita regis. nam latinus rex et senex fuit et unam filiam habuit. hic in eo præfertur anæas, quia nisi opportune uenisset omnis italie futura proster/ ueretur et res romani imperii protinus concidisset. Dein ab ipso rege libenter exceptus est et uxor ei oblata potius quam petenti concessa. Prælatum est ciuibus multis uirtute, genere, pulchritudine cor-

tertio polymnestoris, qui polydorum propter aurum abiurandum necauit, In sexto, qui accepto auro patriam uendidit, et multa alia, quæ locis suis plenius exequemur, ut offendamus quot crimina te-
 neantur admixta. Interca redeamus ad tractatam præsentem in quo li. ad ante omnia noscendum est,
 nil esse in prima narrationis parte positum, quod esse superfluum uideatur. Ille scilicet impius ante
 aras atq. auri cæcus amore. Inuiti sunt in scelus naturæ pessimæ hominem, opulentia diuitis, ait enim,
 Ditissimus agri phœnicum, quod autem dixit: Et magno miseræ dilectus amore, ut inde factum py-
 gmalionis in igit magisq. g. auaretur, et charissimum sorori necauerit uirum, Cui pater intacta de-
 dera, ut in scilicet nece etiam contra iudiciū patri scelus admixisse uideatur. Clam ferro in-
 cautum, clam quod ipsi grauius pygmalionis causam, nullus enim aliquid in occulto admittit, ni-
 si qui scit se illicita committiturum, præter hoc etiam illud intelligi potest, ideo clam quia si palam
 aliqui contrectur aimitere salis, innocentis poss. et a plurimis defendi contra uidentium consilium.
 Ego scelera hominis, fuit, iam cogitatum facinus perpetrare, ut omni coniectura cessante late-
 tar autor admixisse, quis enim cred. ret sororis uirum sorori amabilem nullis inimicis interuenienti-
 bus innoxium semper, pygmalionis scilicet iugum, itum quo loco penitus cruditatis reus pygma-
 lion nescitur, si qui sem sciens admixsit, quod credibile futurum non putabat. Postremo utiq. se tu-
 tam esse credebat ex regali potentia, nam idcirco premi, it poeta, et regis tyri ipse retinebat, dicit
 ergo in se immantior ceteris, quia ut dictum est, occidit eum qui esset innocens, et qui nulla cum eo
 inimicitia habuisset, occidit sororis uirum, qui sororem eius nunq. laxisset, et quæ esset amabilis,
 occidit ante aras, occidit propter solam auaritiā, occidit nulla utpote rex) coactus inopiæ necessi-
 tate, et eo facilius incautum aggressus, et scilicet nihil tale ausurum putabat uxoris fratrem. Ecce
 oratoria in poeta uirtus, unum admixsum quantis criminum generibus, aggregauit, quemadmodū lo-
 ci communis partes ingressus, latius discussit, quæ aptius dixit non omittit breuitate necessaria, pro
 loco, pro tempore, pro persona. Aeneas enim in silis naufragus suam et naufragorum sociorum ne-
 gotium gerens pro id tempus quo miseris suis cupiebat aliquatenus subueniri, tenendus non fuit
 longo contextu sermonis, tamen si consideraretur ipsa breuitas, latissimum dicit intellectum rheto-
 ricorum præceptorum, ait enim ille, hoc est scel. ratus, et nefarius ille a quo nil sceleris sperabatur,
 ille rex quem nulla al. amplexum scel. cogit inopia, cuiq. superarent opes regie, ille, quem con-
 uenerat inire sororis suæ uirum, ille, qui germanam suam uirō priuare non dubitauit, qui seruare
 a finem potius debuit, q. necare, scilicet hominem innoxium, quem generum di. num iudicauit, cui
 traieret itam adhuc uirginē, et alterius amorem n. scientem, eos prima matimonia consecratione
 contractos, acceptam patri, amabilem sorori, faciens contra naturæ religionem, faciens contra iudi-
 cium patris rupto humanitati et affinitatis uinculo necauit infontem, necauit incautum, atq. eo fa-
 cilius per ista non putaretur ausurus. Occidit ante aras, ut scilicet religium quoq. his sceleribus neceret.
 Occidit ante aras, hoc est dys re. p. tentibus, quos humana cæle fune, lare non debuit. post hæc, ut
 scilicet ipsius demon. lratione expressa causam scelerati hominis premeret, ait. Atq. auri cæcus amo-
 re, ut nullum ei defensionis partem relinqueret, quæ uti possunt, qui a. p. uolentia pressi, aut in se
 aut in alios uerterunt impiis manus. Clam superat. Nullus enim secreto aliquid scele-
 ris conficit, nisi qui sciat se illicita perpetraturum, quod autem ait cæcus, non ad corpus,
 sed ad animum pygmalionis reuocandum est, auaritia enim tractus in scelera non considera-
 uit qui sciret, uel in quem, ubi, uel quo in loco, aut quibus præsentibus. Hoc loco Virgilius do-
 cet, nihil sancti esse apud eos, quos possederit auaritia. hanc enim sic diffinit, satiari non posse
 nisi humana et diuina iura fuerint uiolata, neq. uno loco hæc sed plurimis posuit, crudelitatem

LIBER

pori. fortunaq; præstantibus. Huius felicitati inuidens iuno defectus suos euidenti dolore, confessa etiam inferos mouet. uocauit furiam, hanc aduersus homines, deorum uoluntate munitam iunxit partibus suis. qua ministra apponitur mater eius per fraudem, quæ fidem promissæ affinitatis euerteret, scilicet cum offerret alterum generum diuitem, regiam atq; formosum. Sed hæc non potuerunt latini mentem commouere. Excitatus est turnus in bellum. exciti reges innumeri, prouinciæ quoq; et gentes, asperæ, bellicosæ, feroces et multitudinis fiducia truces. Aducitur octauo libro ad diomedem quoq; missum, sed illum tanti nominis reuerentia territum auxilia pernegasse, æneam interea de reliquiis danaum (ut dictum est) atq; immittis achilli perditisq; ex his naufragio plurimis, et interueniente luis contagio ne nonnullis extinctis relictis quoq; in facile paratibus aliquantis cum paucis quos euander ei ex angusta substantia dederat obtinuisse ipsam iunonem suam et in exercendis inimicitis infinitis temporibus perdurantem uirtute, tolerantia, et felicitate superatam. æneæ partibus (ut in duodecimo libro lectum est) facere compulsum. Illaq; omnia cum omni prosperitate adeptum, quæ nuntiauerant dii et cecinerant uates.

TIBERII CLAUDII DONATI AD TIBERIVM CLAVDIVM MAXIMVM DONATIANVM FILIVM INTERPRETATIONVM VIRGILIANAE ÆNEIDOS LIBER SEPTIMVS. FINIT. INCIPIT OCTAVVS

VT BELLI Signum laurenti turnus ab arce Extulit, & rauco strepuesunt cornua cantu, Vtq; acres conculsit equos, utq; impulit arma, Extemplo turbati animi simul omne tumultu Coniurat trepido latium, soluitque iuuentus Effera. Turnus hortamento iuræ et mandatis, ducibus et auxiliis iulæ, factus audacior primus prorupit in bellum, signumq; extulit, quo maiore furore belandi ceteros excitaret, deniq; ut uexillum ostendit, et rauco cantu strepere ceperunt cornua, ut equos produxit, et arma impulit. extemplo turbati animi singulorum sciscitet, qui uiderant uel audierant. quibus ita gestis alia mens uirorum fortium facta est. Et quando ad id uentum est, ut non dispositioni sequenti tempore profuturæ, sed in præsens momentum facta procederent, simul omne tumultu coniurat trepido latium. simul, inquit, et omne, hoc est uno tempore omnibus in unum coeuntibus latium omne trepido tumultu coniurat. trepidatio quippe cunctorum talis extiterat, et talis tumultus, hoc est timor multus, ut in contrabenda coniuratione et tanta congregatione populorum parui sibi et adhuc impares uiderentur: perindeq; desperatio uniuersos obsederat. Quo factum est, ut nullus immunis fieret a consortio dimicandi. Ecce quantum æneæ meritis datur, quanta arte laudis eius et præconia cumulantur. Profitetur primus uolentiam tænus et coniugium. quod meritis obtinere non ualuit, bello nititur quærere. hic quoq; partes æneæ tutelæ redduntur, ne peregrinus optimo studio susceptus et optatus cum omni beneuolentia gener in socios impius et asper in ciues uideretur extitisse, si prius arma sumpsisset. Accedebat aliud, quod magis laudes eius extolleret, ut italia omnis, tot duces tot populi, tanta antecessorum conspiratio rebus suis cum ipsa subsidiorum mole diffideret: quum peregrinū

LIBER

atque auaritiam nullo modo posse a se discerni. denique ut dictum est, ex polidori exitio hoc idem docuit, non enim esset occisus nisi auri cupiditas, crudelis hominis sauitiam prouocasset, utem alio loco avaritiae scelere proditam patriam per suam licendo, Vendidit hic auro patriam. Securus an orum g. timare. Omnia aug. n. li. criminis causa conscripta sunt. Tanto enim sceleratior tenetur pygmalion, quanto certissimus fuerat, nihil dilationem de fratre sensuram. Perinde non erat in tale scelus casurum se fuisse, quod ne in suspicionem qui dem uenire deberet. Factumque diu calauit, Oculis interitu sich et al. autorem sceleris aliqua uia ueniretur. altera qui inuadendi in thesauros, occasio interibat si ante per iuro potiretur, cuius cupidus tot sceleribus se inuoluerat, denique de hom. iust. et de autore constaret. Et agram Multa malus tamulans uana spe ludit amantem. S. licitum uehementer de statu amantissimi coniugis, sororem suam comp. atque per dolum mendacis perlebat pygmalion, donec ipsi etiam thesauros incaute auferret. Ipsa sed in se. n. n. is. in. h. u. n. at. uenit imago coniugis. Quia neq. suspicio in pygmalionem, et poterat per. per. al. iust. cau. sam, neq. ext. et al. q. uis. gnari. facti, et proderet reum, includitur imago ipsius occisi uniuersa in somnis pendens uxori. Et quod ait inbumati, crudelitatem uelut etiam in ha. parte di. n. en. i. rate pygmalionis, et se perati. nem. pleni. inam, ut. ut. multo. dum. se. li. al. n. s. am. occisi. non. cura. ueri. ep. i. oram, et tam procurare debuerat, ut nefariam factum uiuentium oculis uel terra subtraheret. Quia. l. i. m. o. ut. i. a. mod. s. attolleu. pal. ida. miris. ut. per. expositionem. et. narra. tionis. corre. ctum. cum. qui. uixit. intelligere. pos. sit. uerum. Cui. u. di. s. a. as, et. ar. el. q. p. et. et. i. a. ferro. nudat. Sic. debemus. accipere, ut aliquid uerbis relatum, aliquat. oculis. uideatur. fuit. e. jub. lectum, obiecte. se. potuit. oculi. pectus. ferro. transso. sum, aras. uero, q. u. n. erant. in. pra. senti, uer. bus. potuisse. m. o. strare. Cecum. p. d. am. scelus. inue. re. tex. it. De. iterum. diceret. poeta, quod iam fuerat dictum, Iri. el. im. posuit. omnia. retulisse, quae. negotio. fuerant. nam. et. aut. ren. sceleris. p. cul. dubio. prod. i. lit, et. uniuersa. narrauit, designatis. igitur. facto, loco, persona, tempore, quoniam. ma. lum. omne. ab. assine. processerat, et. impietas. du. testibus. perim. pleta. est, nec. prohiberi. ualuit, nec. ul. tione. pensari, atque. in. eo. in. quo. ydem. du. neque. hominis. innocentis. uitam. seruare, nec. sanguinem. fusum, nec. suam. al. c. i. s. et. iniuriam. potuerunt, fugam. potius. suadet. uxori, nihil. enim. religionis. remansit, e. putaant. apud. eum, qui. tanta. impietate. sa. uis. set, ne. a. e. gnati. morte, ad. necem. quaque. sororis. simili. crudelitate. transfret. Quia. igitur. ubi. pygmalion. fuit. di. do. tuta. es. se. non. potuit, nec. sibi. aduersus. immanitatem. fratris. al. s. s. ere. suadet. potius. si. h. u. s. fugam, proposita. necessitate. fugiendi, addi. lit. facilitatem. dicendo. A. u. l. i. u. m. q. u. i. u. e. t. e. r. e. s. t. e. l. l. u. r. e. r. e. c. l. u. d. i. t. T. h. e. s. a. u. r. o. s. i. n. o. t. u. m. a. r. g. u. m. p. o. n. d. u. s. & a. u. r. i. s. p. e. n. d. e. r. e. u. o. l. u. t. s. u. s. t. i. c. i. e. n. t. i. p. s. i. p. a. c. i. n. t. i. n. o. m. i. n. i. c. o. n. s. u. l. e. n. t. i. e. r. g. o. i. n. p. r. a. s. e. n. t. i. e. t. f. u. g. i. e. n. d. i. m. a. n. d. a. t. u. m. f. u. i. t. e. t. p. r. o. s. s. u. e. n. d. i. i. n. f. u. t. u. r. a. m. t. h. e. s. a. u. r. o. r. u. m. p. r. a. e. p. t. a. t. r. a. n. s. l. a. t. i. o. E. t. h. i. s. c. o. m. i. p. o. r. a. f. u. i. a. m. d. i. c. t. o. s. o. u. s. e. p. a. r. a. l. a. r. e. P. u. b. l. i. c. a. t. o. s. c. e. l. e. r. e. a. t. q. u. e. i. u. s. a. u. t. o. r. e. p. e. r. d. i. d. n. e. m. p. r. e. d. i. c. t. o. s. i. c. u. f. u. g. a. p. e. r. a. t. e. t. o. r. p. a. r. i. n. o. n. e. r. a. t. c. o. s. i. l. i. a. m. p. e. t. e. r. e. m. u. l. t. i. u. m. s. i. n. e. c. o. m. i. t. t. i. b. u. s. f. u. g. a. m. u. e. l. m. a. x. i. m. e. q. u. a. f. u. g. i. t. u. r. a. c. u. t. h. e. s. a. u. r. i. s. f. u. e. r. a. t. m. e. t. t. i. c. u. b. a. t. u. r. e. n. i. m. p. y. g. m. a. l. i. o. n. n. e. a. m. i. s. s. i. s. s. e. t. h. s. u. r. o. r. u. m. s. e. q. u. e. r. e. t. u. r. e. t. i. n. p. e. r. e. g. r. i. n. i. s. f. a. c. e. r. e. t. q. u. o. d. i. n. s. e. d. i. t. u. s. e. r. e. t. e. r. a. t. D. u. o. g. i. a. h. o. m. i. n. u. p. p. o. s. i. t. f. u. g. i. t. u. r. a. d. i. l. o. n. i. e. s. o. c. i. a. t. a. u. n. i. q. u. o. d. o. d. i. s. s. e. t. p. y. g. m. a. l. i. o. n. e. a. l. t. e. r. i. u. q. u. o. d. m. o. r. e. t. Q. u. i. a. d. e. b. e. m. u. s. a. c. c. i. p. e. r. e. e. o. r. u. f. u. i. s. s. e. q. u. i. n. o. n. u. l. l. i. s. u. i. r. i. b. u. s. e. r. i. s. s. e. r. e. p. o. t. u. i. t. i. n. t. a. m. u. r. o. c. o. r. i. q. u. i. i. s. e. r. i. o. r. e. l. o. c. o. e. t. f. o. r. t. u. n. a. c. o. n. s. i. t. u. t. i. c. u. r. e. n. i. t. i. a. t. q. u. o. b. l. a. s. t. a. r. i. n. o. p. o. s. s. u. n. t. f. a. c. i. l. i. u. s.

*naufragum, nouum, ac nullis in ea regione familiaritatibus fretum, contendere armata multitu-
do debuisset. Socii quoque iuuentus Effera. Ferebatur iuuentus non ratione aliqua, sed feruaf-
te, et inieclam per furiam furoris amentiam. Ductores primi Mesapus & Vfsens, Cõ-
temptor quoque deum Mezentius, undique cogunt Auxilia. Duces timidiore ceteris coge-
bant auxilia undique. cogebant accipiendum est, non congregabant, sed multos urgebant. denique, i-
cogitur. Et latos uastant cultoribus agros. Ut ostenderet poeta tanto illos metuisse oppress-
fos, ut solitudinem latis indicere agris, nullo saltem relicto custode. in significatione latitudi-
nis agrorum, intelligere possumus, quantus cultorum numerus ad bellum uideatur esse per tra-
elus. Mesapus, et ufsens, contemptor quoque deum mezentius. non frustra singulorum nomina posuit
ostendit enim excepto timore plebis etiam in ipsis ducibus, in quibus præcipua uirtus existeret, ma-
ximum fuisse terrorem. Nam qui auxilium cogendis operam dabant. et ne ipsos quidem inermes
esse patiebantur cultores agrorum, procul dubio, qui formidinem animo gererent, euidentissime
profitebantur. Quod autem etiam hoc loco contemptorem diuum mezentium posuit, maximum
troiani ductus insigne in eo quoque, uoluit demonstrare, ut contemptor diuum mezentius aliquando
troiani ductus insigne in eo quoque, uoluit demonstrare, ut contemptor diuum mezentius aliquando
inueniret, quæ timeret. Miratur & magni uenulus diomedis ad urbem, Qui pe-
tat auxilium, & latio consistere teucros. Tanta formido italorum tenuerat mentes, ut
conquirendorum auxiliorum non inuenirent terminum nec caperent finem. denique, etiam ad diome-
dem miserant uenulum, qui auxilium poscat. Et quoniam petendi ars illa prima est, ut illud,
quod petendum est, ostendatur etiam illi profuturum, qui dederit mandata, ad ipsam deferat ea,
quibus et mulcere hominem, et impetrare posset, quæ uolebat. longe autem fuerat diomedes,
perindeque, nesciebat, quæ in italia gereretur. facillimum uidebatur eum etiam falsis terroribus ad dā-
dum posse prouocari. Mandata igitur pro natura causæ hæc erant, quibus suasoria posset imple-
ri. primum ut aduentum aneam classe narraret, hoc est ut de aduentu aneæ ignarus non fieret,
quem in troia nouerat uisum, eundemque, nauibus aduentum, ut ex hoc uerum esse consideret, et
arbitraretur, paruis opibus fulsum timendum propter bellorum incerta non esse. Victosque
penates Inferre. Secum uehere deos suos, quos ipse diomedes in excidio troiæ contempserat.
Quum hunc asserit penates secum uehere, ostendit eum his constituendis in italia sedibus cogita-
re. Et satis regem se dicere possi, Edoceat. Referat etiam aneam dicere, quæ sibi fato-
rum ratione italia debeat, licet hoc non adeo posset diomedem terrere. ualebant sufficere col-
ligere, aneam in causa sua de regno debito esse mentitum. adduntur supplementa terroris falsa,
quæ inimicum ueterem in magnam sollicitudinem mitterent. Multasque uiro se adiungere
gentes Dardanio, & late latio increbescere nomen. Hæc non fuerant facta, sed ita
eo ueris admixta sunt, ut pro certis acciperentur. se neque ipsa diomedes poterat formidare, etiam
si hæc pro ueris accepisset. Diceret aduersus, eos profutura, quos in italia sui æmulos inuenisset.
Multasque uiro se adiungere gentes Dardanio, et late latio increbescere nomen. multos, inquit,
gentes. maior metus intuebatur ex eo, quæ neque numerum expresit, aut gentium nomina. Dehinc
dixit, adiungere et increbescere, imperfecto enim modo maior formido poterat exoriri, quæ auxi-
liorum et fauoris aneæ quotidie crescebat effectus. nam si aliquid perfectum nuntiaret auxiliari-
poterat, et forte contemni. Duo igitur mandata portabat uenulus. Vnum, quod indicaret quæ
gererentur in italia. alterum, quod terreret. edoceat, non semel accipiendum est. quod ita in me-
dio posuit, ne turbaretur ex continuatione narratio, si in capite uel in fine consisteret. Ordine-
mus ergo omnia, ut intellectus fiat illustrior, et propter demonstrandam petitionis causam, edoceat*

se arbitrabantur interituros. alij ergo propter odium iuuabant didonis necessitatem, ne pygmalion obtineret, quod uolebat, et thesauris inuasus fieret fortior, alij propter metum, quibus oī ei coatur occasio, ut carerent hominis scēuissimi dominatione. **N**auēs, quę forte paratę, corripunt: hoc est magna prope ratione in unum colligunt naues, quę forte in praesenti fuerant paratę non tales quęrebat necessitas, quę desiderarent fabricam, aut indigerent aliquibus armamentis, sed quę essent piratę. si enim uideretur aliquid nouari in nauigij, aut ea lem nonnulli instrui datur atque ta su pīcio, quod fuge subsidium, et transuersioni copia pararetur, differe' atur quoque quod fuerat maturandum. **D**ixerantque auro, Sichæum superius dixit retulisse, aurum atque argentum incogniti ponderis fuisse in thesauris, et omnia cum transferenda mandasse, ne ex illis aliquid remaneret, quod in hominis scēuissimi lucra conuertere potuisset, sed ne ubi ad ipsam fugam uentum est, fugituri, quales consilium habuerint, poeta commemorat. si enim uellent totum aurum ferre, et omne argentum, maior numerus nauium fuerat necessarius, quem constabat in promptu non esse. non ergo impositum est totum, sed quod pro modo nauium potuit ferri nec pretij inferioris species, sed ea quę potioris meriti fuit. **A**uro inquit naues onerant, melius enim fuit, ut argentum teneretur, cuius pretijum in comparatione auri constat esse inferioris. onerant inquit ut ostenderet, et amplius impositum, quę naues ferre potuerant, ut infinitum cum argento, quod transferri non potuit, aliter diuitiarum copia exprimi non potuit, nisi diceretur alij exportandam thesaurorum substantiam, nec naues sufficere potuisse, ut uel aurum solum ualeret auferri. **P**ortantur auari pygmalionis opes pelago. **O**mnē hoc eo redigitur, ut probetur quod est dictum. Diuissimus agri et hericū fuerat sichæus, ignotum pondus argenti et auri habuit, portantur auari pygmalionis opes pelago. **T**antum ponderis fuit ut propter auri tantummodum species transferenda, et hanc non omne mare fuisset necessarium. **Q**uod autem dixit Pygmalionis opes, non quod ex bonis pygmalionis descenderit, sed quas arbitrabatur alij auilitat: suū mox esse uenturam, in quo non immerito aspergeretur cruciatibus auaritię, quę sic doctura esset, quasi reuera proprium fuisset amittit. **D**ux facinorosa facit. **I**psa enim potior omnibus fuit, et propter ipsius causam, et necessitatem ibant omnes, qui ascenderant nauis. certe et hoc ad insultationem positum possumus intelligere, ut luce faxina perdidit, quod proprium putabat effectum. **L**auatur interea fugientium consilium, quos non tenuit cupiditas amplius asferendi, quia nec poterant ferri, nec debuerant immorari. **D**euenerē locos, ubi nunc ingentia cernes. **M**enia, surgentem per nū carthaginiis arcem, **M**ercatiq; solum, faci de nomine bersim, **T**aurino quantum posset circundare tergo. **P**rius dixit, ut nunc ingentia cernes **M**enia, surgentemq; nouę carthaginiis arcem, et secundo loco posuit, mercatiq; solum, quoniam edificium instrui non potuerit, nisi emptio loci primū, prouenisset. **I**t est reuera quod moueat quod illi ad ordinationem sensus ueniatur, quia facta patebit dictionis integritas, ordinatur ergo sic. **D**euenerē locos, mercatiq; solum, ubi nunc ingentia cernes **M**enia, surgentemq; nouę carthaginiis arcem, pręsens tempus ostendit. **E**rgo integre posuit, primo emerunt, et sic coeperunt edificare taurino quę possent circūlare tergo, huius loci diuersa tractio est, alij dicunt pecuniā tūc ex corio bubulo fuisse, et in pecuniā dictā, quę ex pecore originē duceret, tantūq; fuisse in pīto loci, quę tūc bouis unus coriū cōficere potuisset, alia tractio talis est, quod uelitor loci hac fraude deceptus sit, ut tantū, quę uideret, quantum coriū bouis circūlare potuisset, alij tūc fraudis suspicatum arbitratū esse, tūc sedis tractasse, quę tūc posset occupare itegrum coriū, si per terrā iaceret, aptores uero fraude sito cōmīto i corrigā tenuē solidū coriū duxisse, pīdeq; factū, ut aptius quę debuerat teneretur, sed oīa hęc fabulosa sūt magis quę uera, nam si cōsideremus. **U**bi nunc ingentia cernes **M**enia, surgentemq; nouę carthaginiis arcē,

latino consistere teucros : aduectum aeneam classem, uictosque penates inferre, et satis se regem dicere posset. Per singula ergo, quae dicta sunt, subaudiendum est, edoceat. Item inferioribus aptandum, ut sit, edoceat multas gentes uiro dardanio se adiungere, item edoceat late latino increbescere nomen. Haec exempla docendi debemus imitari, quum aliqua scribimus. Odiosa est enim in his continuatio, quae sit melior, quum unum uerbum in medio positum superioribus simul inferioribusque responderet. Incipit pars alia mandatorum interponi, ut si impetrationem non concederet ex periculi sui contemplatione postulatis diomedes annueret. Quid struat his captis, quem si fortuna sequatur Euentum pugnae cupiat. Manifestum est, inquit, quid eius capta significant, manifestum, quem cupiat euentum, si fortuna consentiat, dicit iam maiori metus causam. Manifestius ipsi, Quam turno regi, aut regi apparere latino. Ex aperto ait, non turno aut latino esse cupit infestus, quum constaret nullas causas adu praebuisse. Sed illi, quem propter excidium troiae execrabilem habuit inimicum etiam huic parti, doceat, debet adiungi, quia, ut dictum est, semel positum omnia tenuit. Ponamus ergo in capite, edoceat. Et cum ipsa dictione percurramus omnia. Mittitur et magni uenulus diomedis ad urbem, qui petat auxilium, et huc doceat aduectum aeneam classem, edoceat uictos penates inferre, edoceat satis regem se dicere posset, edoceat multas gentes se adiungere uiro dardanio. quod addidit, dardanio, non uacat. Admonere enim uoluit diomedem adu ueteris, quod metuere debuit propter excidium troiae se doceat, latino increbescere nomen eius, edoceat, quid ferat, his conceptis, edoceat aeneam hinc esse sententiam, ut si euentum pugnae sequatur, fortuna prosperior ex aperto magis ipsi diomedis ueteri hosti relicturum uicem, quam latino aut turno nociturum. Talia per latium. Multi hic distinguunt, et finiunt. et faciunt caput, cum quodam transitu. et sequuntur dicentes. Quae laomedontius heros Cuncta uidens magno curarum fluctuat aestu, Atque animum nunc huc celerem, nunc diuidit illuc, In partes rapit uarias, perque omnia uersat. Nos hanc pronuntiationem propositi uersus sic trademus, addita ordinatione sensus quae cuncta italia uidens laomedontius heros per latium geri, magno curarum fluctuat aestu, et cetera, quae sequuntur: ut nulla sit separatio. cuncta uidens, id est plane considerans omnia, et habens comperta ac manifesta. quod ait, cuncta, illud exprimere uoluit, ex illis, quae par diuersa agitabat, nihil aeneam latuisse. laomedontium dixit, aestum, callidum, uigilantem, et respondentem uirtutibus laomedontis. Et reuera haec prima sollicitudo est in ratione bellorum, ut unusquisque intelligat, quid hostes agant, quid innouetur. haec igitur aeneas sic nouerat, ut ea lem ipsa non solum audisse, sed uisum uideretur. ita omnes aestus diuersae partis inuestigando collegerat. Magno autem animi aestu et uehementi agitabatur, considerans totius italiae factionem, aestus animi ex causa translationis dicti sunt. ceterum proprie maris dicuntur aestus, quum ultra naturam suam aequa ex causis elatur, aut inunlat. Nec immerito igitur prudentissimus diuersis cogitationibus et inextinguibili cura huc atque illuc propria cogitata tenebat. Videbat enim aduersis omnem italiam studis confusa, missum quoque etiam ad diomedem, quem non sperabat auxilia negaturum. considerabat opes suas, quae contra tantos ac tales stare non possent, utpote quae essent satis exiguae, et nullius extrinsecus subsidii fulgere. Haec exposuimus, capta coniectura ex praesentibus. ceterum poeta nullas cogitationum speciales causas aperuit, aestimationi relinquens, quae ille pro loco, pro tempore, pro persona, pro causa uoluere secum ipse potuit. Nihilominus mira arte traxit naturam animi, qui, quum diuersis, ut mare caperit aestibus agitari, cito in alta rapitur, et cito reuocatur, mittit comparisonem, ut unusquisque animi mobilitate, quam latentem

LIBER.

Et quod inferus dixit, Instāt ardentes tyru pars ducere muros, Moliriq. arcem, et manus sub/ uoluere saxa, pars optare locum testō, et concludere sulco, lura magni ratuq. legunt, sanctumq. senatum, hic portus aly effo hant, hic alta theatri fundamenta locant alu, immarq. col. minas Rupibus exciunt, sc. enis decora alta futuris. His templum iunoni ingens fiducia dila. C. c. it. Inueniemus tanta ac tam magna non potuisse, nisi locus latioribus condi, quā comparari sine du/ bio non possent ex unius coru utraq. parte, licet ipsi poeta addiderit ueri similitudine, quā credibile faceret factū dicēdo, de noīe byrsa, factū de noīe byrsa, quasi locū ipsū cōderet ciuitati necessariū, atq. emptum cogitauerint byrjam, quā appellatio et lingua græca, unde dido fuit, et punica: hoc et ipsius regionis in qua res gesta ferebatur, significabat corū. byrsa app. græca appellatione coriū est, et burfal, punica elocutione corium significatur. cōpendio tamen sufficit noscere per primos ho mines ex empto habuisse illa loca non inuasa per uolentiam. Sed uos qui tandem? quibus aut ueniatis ab oris? Quo ne tenetis iter? Mira breuitas interrogationis, quæ toto uno uersu cōplexa est scilicet, ut dicerent qui essent, unde uenirent, quod iterum in responsione mōstrabitur, interrogatio tamen ipsa non caret fraude. nam idcirco immissa est, ut adhuc ancas non leuē, sed hominem crederet, quod leuera non prouenit, nam, aneam a. quæ poeta non trans duci calliditate fallenti. sed in eo perseverare, ut deam crederet, nam ipsi parti primo, tel. hic aug. sitis cum magna animi la. eratione respondet. nullus enim mala sua et ea in quibus adhuc uelatur sine dolore commemorat. ait ergo. O dea si prima repetens ab origine per am, Et uaret a. niles nostrorum audire laborum, Ante diem clauso conre net uel sper Olympo. Deam, inquit, te esse certissimum est, quā autem cupis audire, et muta sunt, et proluxa. duo enim sunt quæ impediunt. unū quia non uacat, alterum quia narrationem malorum unius diei tempus impleri non patitur. properabat enim redire ad suos et in locis in/ cognitis et desertis post finem dici se peratus ab ipsis inueniri non debuit. Hæc ergo breuissima prin cipia fuerunt, in quibus bene uolentiam fecit, et honorificentiam cum deam appellat et fecit atten, tam cum dicit, multa esse mala, quæ referre cogebatur, et eo genere ostendit se non omnia, sed ali qua esse dicturum. incipit iam ipsam narrationem, et respondet propositis, sed non eo ordine, quo quæ sita sunt. illa enim dixit. Sed uos qui tandem? Ille secundo respondet, et sic prima. in secun/ da enim inquisitionem dixit. Quibus aut uenistis ab oris? Nos troia antiqua si uestras forte per aures Troia nomen ut diuersa per æquora uestros forte sua li. uis tē pestas appulit oris. Ecce secundæ interrogationi sati. fecit. Ostendit enim ex qua parte orbis uenissent. nos, inquit, a troia profecti sumus, dicit et eius laudem, antiqua, inquit, quam credimus te opinione noscere. magna enim magni sunt opinionis, perindeq. fama corrente cū uereta et licet an ni unius cōm. moratione professu. sit tū fuisse prolixū, ut totus dies eā cōplecti rō. esset, tū usus admirāla breuitate labores simul oīum cōclufit amorū. dicendo. r. disc. tendo de litoribus troia te p tigit prima tporis partē. Forte sua libycis tē pestas appulit oris. Hinc ignarus affectus quia uenel ris uerbis au. hant, sed fines libyci. dicit tā q sit ipse q loquatur. Sū prius m. eas. Et qā cū dea se or bitratur loq. cōme. lat psonā suā dīc. do. Rantos q ex hoste tenates Clatse uel bon. ecū. Ut cōderet i excidio patrie hoc se habuisse p. cipuū, q. tē alia penates li. eraret. t. n. m. sup. a. the ra notus. Famam medie posuit eui lenter alienant quali. fama, quoniam multi etiam ex mala fama noti sunt. quali autē fama notus fuerit a neas ipse. Virgilius alio genere demonstrauit. dixit enim eide. rium et religiosum iuxta deos. Fama super athera notus. cum laboribus inquit et moribus meis notus factus estē toto orbi, fama noīs mei sine fine d. scurris, cū tā quo tē dretur nō

in intextorem pectoris non poterat cernere, proposito uideret exemplo. Sicut a iux tremu-
lum labris ubi lumen ahemis Sole repercussum, aut radiantis imagine lunæ, Om-
nia peruolat late loca, iamq; sub auras Erigitur, summiq; ferit laquearia tecti.
Aqua enim putentibus uasis condita, et percussa solis aut lune radius, si habeat motum emittit
ex sese quodam lumen uagum atq; discurrens. et nunc tecta ipsa, nunc parietes omni celeritate
percurrit. quod ipsum scircò positum est, ut intelligatur, quanta molilitate animus aneq; per di-
uersas cogitationes uideatur cucurrisse. Nox erat, & terras animalia fessa per omnes
Alituum, pecudumq; genus sopor altus habebat. Quum pater in ripa gelidoq;
sub ætheris axe Aeneas tristi turbatus pectora bello Procubuit, seramq; dedit
per membra quietem. Nihil cogitantibus, et nulla cura discentis aderat noctis tempus, quod
somnia suaderet, et requiem. sed aneq; a iudice ignat, ut fecerit, quod homo, et fecerit, quod
sollcito congruebat. Quum, inquit, cuncta animalia somnus habuisset, ac pleno otio requiesce-
rent, solus aeneas per aliquantum partem noctis peruigil fuit: sed ubi uiuit natura uigilantem, et
resistentem superauit. non quaesita sunt tecta, nec procuratus est ad delicias torus, neq; omne cor-
pus trahitum somno. sed, ab nudo æthere, atq; in fluminis ripa: hoc est ubi pro ratione temporis
et loci frigus supererat et pruina, procubuit super, omne corpus quieti concessit, serum capiens
somnia, hoc est tardum, quod procul dubio faciunt illi, quos sollicitat salutis cura: nec uoluit pri-
mo uespere in lucem usq; dormire. Huic deus ipse loci fluuius tyberinus amœno Popu-
leas inter senior se attollere frondes Visus. Ecce felicitas cogitantis dormit, auxilia po-
tiusq; delicias quaesiturus. nim deus ipse fluminis praesentis uisus est dormienti, non occultus aut
dubius, nec aliterq; fuit apparens. nam ipso alueo fluminis inter populeas frondes et aquae uirentis
latus emerferat. Eum tenuis glauco uelabat amictu Carbasus, & cunæ umbriola
tegebat arundo. Ex ipso haec illi intelligebatur, qui ei et, etiam si eum uidit et imprudens ha-
buit aeneas, uitaq; pererat maximum meritum, quem cubat somnus, leuabat et somnium.
Tum sic attari, & eundas his demere dictis. Dubitari non potest, quantum detur aneq; suc-
coribus, ut assensibus licet praesentis omni eius cogitationum remoueretur acerbitas. cultus autem
ipsum uisum non inuenter positus dormiebat. sed fuit enim dormiens euidenter cernere, quis es-
set. ne laret humanis erroribus, quod magni benefici loco fuerat praestitum: hoc autem ei de-
mebat leus ipse, quod cum importunis cogitationibus uexari cognouerat. O sate gente deum,
tota manu ex nobilibus urbem Qui reuclis nobis, æternaq; perzama seruas, Expel-
late solo laurenti, arundisq; latinis. Peruenit, quod uenerat deus excussurus om-
ne te humi cogitantis, dedit ei etiam laudem, quam si sola dixisset, nec addidisset alia. sufficeret,
quæ sub laudatio contextu posuerat. Primum enim dixit, O sate gente deum, cogitas, inquit,
humana pericula nate ex diis, nec respiciis salutem tuam in hominum manus uenire non posse,
quem intuetur nativitas sua incolamitate consistens, et saluum et integrum illibatumq; retinet.
Perzama quæq; interisse, quæ asserat: quum tecum durent in tempora æterna mansura? Olim
te sperabat italia, tenet praesentem, et optatis amplexibus fouet. Hæc dicendo, magnam spem fu-
turi temporibus pollicetur. addit alia, ut animum æstuantis maiore securitatis sponsione confirmet.
Hic tibi, inquit, certa domus, certi ne absiste penates, Neu belli terrere minis.
Qui speratus uenisse dictus est, magis magis, securior redditur, q; illic habiturus esset sedes, il-
lic penates collociturus, illum nihil debere metuere, neq; illam sollicitudinem ferre, q; crude-
scerent bella, et maiora pericula minarentur. Timor omnis, & iræ concessit deum.

habere, ad cælum et superos etiam uenit. Tertia inquisitio superat, quo te tenetis inter cetera, ipse respondet dicens. Italiam quero patriam. Dixit ergo quo tenderet, addidit quod quaesitum non fuerat ornaturus meritum suum dicendo. Genus ab ioue summo. Quaro bis accipiens est, ut sit italiam quero patriam, et genus quero, quod a ioue summo descendit. His adiungit aliqua de causa sui erroris et ea, quae tenerent profectiois initia, et praesentis temporis mala. Bis denis phrygium conscendi nauibus æquor. Matre dea monstrante uiam data fata secutus. Quum numerum nauum diceret, ambitiosum fuit quod dixit bis denis, quum si diceret uiginti sicuti pro nihilo posuit. Vix septem conuulsa undis euroque supersunt, Matre dea monstrante uiam. Quam breuiter auditus est, quod gratias ageret matri, licet ipse quasi apud incognitam commendationis suae causa, hoc uoluerit dicere, quod ex dea sit genitus ipsa enim uiam monstrauit dicendo in secundo libro, Eripe nate fugam, sinemque impone labori. Nusquam abero, et tutum patrio te limine sistam. Hic ostendit poeta etiam illud, quod aeneas de troiae litoribus non uoluntate nauigauerit iungendo, Data fata secutus. quoniam fatalibus dispositionibus contentum magis est, quam inefficaciter resistendum, ecce praeterita sitis etiam transiit, et in praesenti immoratus propter maiorem misericordiam commouendam, Vix septem conuulsa undis euroque supersunt, Ipse ignotus, egeus, libyæ deserta peragro, Europa atque asia pulsus. Singula uerba, quae teneant uim, quæue habeant intellectum, necessario noscendum est. aut enim bis denis nauibus ueniebam, designatione numeri, magnis copys motum nauigationem uoluit de modo trare. Vix septem conuulsa undis euroque supersunt, Qui uult animum dolentis compitenter excutere, separatis singulis pronuntiare debet. Vix, ut ostenderet se cum magna difficultate euasisse, Septem, ut ex magno numero exiguum quiddam superet. Conuulsa undis euroque supersunt. Hoc est dissolute duplici malo ut maris et temporis, ad approbandum uero calamitatem suam, utitur occasione loci, ac temporis, dicendo. Ipse ignotus, quod est in rebus humanis extremum, in alienis nullius habere notitiam. Egeus, quod est iuxta infelicitatis argumentum si enim non egeret non esset ei cuiusquam notitia necessaria. iuncta igitur fuerunt mala duo, ut incognitus fuisset, et egeus, et additum est ad cumulum malorum, ut solitudo quoque, et deserta concurrerent, ut nihil ad uictum uel ex agresti solitudine suppeteret nec inueniretur quisquam, qui miseri posset, Europa atque asia pulsus duas partes orbis nominauit, de tertia parte contigit, quae asyriae fuit, et in ipsa positus loquebatur. dicturus etiam alia malorum suorum fuit, sed quia uniuersa habuit nota, uel quia non libenter haec patiebatur ulterius enumerari, uel quia consulesse uia ante noctem fuerat maturanda, ait. Nec plura querentem passa uenus medio sic interfata dolore est. Quia de solitudine ac desertione nauigiorum, de inopia quoque fuerat conquestus, et incognitum se se narrauerat omnibus, uenus occurrit, et in omnibus securum praestat. Quisquis es, inquit, perseverat adhuc, quasi cum incognito loquatur, quasi diceret siue aeneas es siue troianus. Haud credo inuisus cælestibus auras Vitales carpis, tyriamque adueneris urbem. Dicit inquit propitius constat te uitam tuam lucere, quando post infinita aduersa uisurus es carthaginem. haec inferendo proculdubio spiritus debet effectum eorum, de quibus aeneas fuerat conquestus. nam et colligebatur, et notitia hominum, et ut ita celeberrime licet, et humanitatem promississe. Perge modo atque hinc te reginae ad limina perfer, hortatur eum ut non secum iam intentionem suam, ad naues et ad socios redeat, sed magis perget ad ciuitatem, et ipsam reginam, atque ut hoc ipsum sollicito et anxio persuaderet, facit letum, facitque omnia securum dicens. Naque tibi reduces socios claresque relatae Nuntio, & in tutum uersis aequilonebus acta.

LIBER

In leuitatem plenissimam uersum est, quod animorum timoribus ferebant numina, et in omnem placiditatem illorum durata, dudum iracundia commutata est. perindeque, cessit felicitati tuæ, quicquid solebat esse contrarium. Iamque tibi (ne uana putes hæc fingere somnum) Littoreis ingens inuenta sub ilicibus lus. Tringita capitum factus enixa iacebit Alba solo recubans, albi circum ubera nati. Benignus monitor omnia ei adimit, quæ incertum bellum fecerant, nouerat quippe multos homines falsi per somnum, et somniare superflua. quod ne aeneæ accideret, dat ei dormientis signa quæ uigilans probaret in luce. hinc, inquit scies, ueris te instruis, quum prædicta in presenti ipsa occurrente ueritate cognosces. Quippe inter littoreas salices emerget sui formæ maximæ, cum fratribus tringita. Nec immerito ingens, quæ posset uno partu tanti numeri incolumes factus exponere. Fuit ergo unum signum a loco, et eius qualitate, alterum a genere animalis, et magnitudine, tertium, quod numerus infatu consisteret, quartum, quod uisurus esset iacentem natis circum ubera constitutus, quintum, quod albi omnes, et uno colore cum matre, quid autem significaret, hoc ipsum, quod prædicebatur, ipse aperit, atque ipse disponit, dicens. E quo tendenis urbem redeuntibus annis Ascanius clari conuict colognominis albam. Hoc, inquit, ligno monstratur ascantus conlaturus ciuitatem albam, atque in ea per tringita annos regnaturus compleuit omnia, quæ adimende sollicitudinis causa prosecutus est. dixit alia quoque, quæ tenerent futuri temporis. Item, in tantum ut prosperitatem ipsam diceret, per aeneam ipsum ad ascanium quoque uenturam, confirmationis omnium fuit. Faus incerta cano. Quod solet euenire, dum homines dormiunt. ista, inquit, uera sunt, et certo profuerunt auctore. Nunc quia ratio est quod instat Expedias uictor, paucis, aduerte, docebo. Qui prædixerat futuri temporis bona, haud ambigua etiam de presenti prosperitate pronuntiasse uidentur. et tamen nihil uolens occulto remanere, addidit etiam hæc, quæ illum facerent latiore. Audi, inquit, nunc et quomodo præsentia declines, ausculta. bene promissit breuitatem, ne tamdiu sollicitum sermonis prolixitate suspenderet. Archades his oris genus a pallante profectum, Qui regem euandrum comites, qui signa secuti Delegere locum, & posuere in montibus urbem, Pallantis proau de nomine pallanteum. Et li bellum assidue dicunt cum gente latina. Hos castus adhibe socios, & fœdera iunge. Promiserat se paucis esse dicturum, et hoc tenuit. sed ipsa pauca latum habent intellectum. nam nihil de necessariis prætermisit, ut solent efficere, qui compendio student cōstricis sermonis. Dixit enim genus, nomen, et unde uideretur assumptum, quem secuti noscerentur, et si proximi essent, ne talis ance foret tali tempore longinqua profectio, aperuit, ubi ciuitatem contingerent, et quo ea nomine uocaretur, et in cuius honorem tale uocabulum meruisset. Præuenit uero omnia, quæ opponere contrario potuissent. dicturus quippe, inde posse auxilia prouenire. præcepit deprecationem. posset enim dici, fortassis non itunt. Atque ideo dixit, illis nonumquam cum latinis causam extitisse bellandi, ut aeneas sciret certis, et ad illos præsumpta intentione contenderet, deberet illos ei posse castris troianis adiungi, quum uetus inimicitia uincula subsisteret. Hæc erunt signa instructionis, quæ doceret nescientem. Idcirco autem dixit, arcades non esse indigenas, ut italos ostenderet peregrinos habere peregrinos, et si hos arcades demonstraret contra amulos suos cum peregrinis posse uenire troianis. consequens fuit etiam illam peruenire partem, quoniam nouus, perinde incognita habens uniuersa, petuit dicere. Nec homines, nec loca, nec uiam, qua duce ad eos secure perueniam. Ipse ego te, inquit, ripis, & recto flumine ducam, Aduersum remis superes subuectus ut animum. dicit, qui ait, et quomodo

LIBER.

Quomodo id potuerit fieri, u. l. quo non illa scire poterit, potuit, inq̃ri, ait. quæ cōquereris p̃dita, mo-
ta iteratione uentorum ex indignis partibus tuta loca tenuerunt, dixit ergo *Ex* uentum, quo euase-
rant. unde id scire consequenter exequitur. Nā frustra augurium uani docuere parentes.
Ne uanos intelligamus, hoc est quasi stultos, qui prauiter auguria reppererunt, ordinandus est sen-
sus sic, atq; ita sentiendum, si non fuerunt uani parentes nostri, hoc est maiores, et non frustra nos
auguria docuerunt. Aspice bis senos latantes agmine cyncos. Ecce duodecim cynci
numero nauium, quæ coquantur, quas anea putabat oppressas. Aetheria quos lapsa plaga
iouis ales aperto Turbabat caelo, nunc terras ordine longo Aut capere, aut cap-
tas iam despectare uidentur, Ut reduces illi ludunt stidentibus alis, Et cætu cin-
xere polum, cantusq; dedere, Haud aliter, puppesque tuæ putescq; tuorum Aut
portam tener, aut pleno subit hostia uelo. Dicit cyncos iras post aquilæ perturbatio-
nem, ut naues tempestatibus emulabat esse turbatas hoc est dispersas, hilaritate omnem latitiam re-
cepisse, et ut cynci ordine soluto securi uolitant, sic, inquit, et naues tuæ et omnes tui securi del-
gunt, ac tuti sunt. Perge modo, & qua te ducit uia, dirige gressum. Posset anea
dicere, non noui quo eam, hoc illa precepit dicendo. uia tui monstrabit quo tendas gressus tu-
os. Dixit, & auertens iocosa cervice refulsit, Ambrosiaq; comæ diuinum uertice
odorem Spirauere, pedes uestis defluunt ad imos & uera incesu patuit dea.
Remota anea suspitione, ueram consiliuit deam. completis quæ uoluit, dimisit irrisu: in ex re-
cedens plurimus gentis monstrauit filio, quæ esset, ut pleno uisu aduerteret cum qua sibi fuisset col-
loquium. nam refulsit splendore, qui fuit, et relaxata ueste usq; ad uestigia ipsa est contestata.
supra enim dixit. Nuda genu nodoq; sinus collet Quentes. odoribus quoq; deam se esse monstra-
uit. Sic enim eius comæ se effuderant, ut ipsi præsens putaretur ambrosia, quam mulieres unguen-
tis admiscerent. Ordinatur sensus sic. Ambrosiaq; comæ odorem spirauere. Ille ubi matrem
agnouit, tali fugientem est uoce secutus. Ecce non tantum deam se constituit, uerum
etiam matrem, sed ne præsentem fraudis auget, proripuit eadem se se, sed ille quando repen-
tino interstitio eam gradiendo uel currendo sequi non potuit, secutus est uoce. Quid na-
tum tunc erudis tu quoq; falsis Ludis ima inibus? cur dextræ iungere dex-
tram Non datur? ac ueras audire, & reddere uoces? Incusatio est non contu-
meliosa, aut de amritudine ueniens, sed de religione et affectu. Cur, inquit, ante hoc nomen
tuum matrem confiteri noluisti? cur quasi aliena locuta es mecum? An nunquid tam infelix
sum, ut in me etiam ex materno pectore crudelitas orta sit, quanto melius erat ut miserræ meæ
ex aperto matris fabulis leuarentur? et congressu dexterarum pietas cognosceretur? nec semel
hoc fecisti, sed iterius. conliabat enim inter iras multa et uaria fuisse colloquia, in quibus anea
et uultu matris et habitu, et sermonibus falsus est. Longa post fugientem incusatio esse non
dedit, sed tanta, quanta posset peruenire ad aures tota celeritate recedentis. Hinc igitur ma-
ture decessit carpens uiam ad ipsam mania tendentem. Idcirco posuitur est. Talibus in-
cusat, gressumq; ad inem tendit. Addidit. At uenus el scuto gradien-
tis a re lapsa, Et multo nebulæ circum dea fudit amictu Cernere nequis
esset, neu quis continere posset, Molitue morum aut ueniendi poscere,
causas. Non tamen sufficit matri, quod uerbis instruxerat filium, li et sciret, eadem em-
nia composuisse mercurium. nam quatuor causis mota, euntes nube multa circumdedit, rel-
antequam ad ipsam didonem peruenirent aut uiderentur ab aliquo, aut contingerentur

quomodo fiat. hoc enim conueniet studio plani fauleris. ergo, inquit, te ducam per
 amnem ireum, hoc ce laturus meritis tuis, ut aduersus undarum cursus remis superes,
 et omni remoto lustramine ad destinata peruenias dicendo contra amnem etiam tendendam,
 edocuit, in ea parte constructos arcades, quæ flumini caput, et originem dabat. Ne
 autem eo ipso terreretur ancas, ille ipsi sollicitus est futurum ducem, et difficilia om-
 nia remoturum. Surge age nate dea. Surge et age lortantis sunt potius quæ iubens
 tis. Primisq; carentibus astris. Hec est anteq; iussu exortus omnia astra remoucant.
 Iunoni ferre preces. Nouerat enim, utpote deus, ipsam trotantis fuisse infestam:
 proinde placandam dicebat, et potentem deam prius obsequijs leniendam. Hec et ipse in
 ea sententia est, in quæ helenus fuit: sed opportunus hic iuadet rogandam, quoniam su-
 pra dixit, timor omnis, et ire. Concescere deum. Itamq; minasq; Supplicibus su-
 pera uotis. Sola remansit in tumore animi iuno, quæ, placanda tibi est, ut cæteris ip-
 se quoq; animo promptiore consentiam: et placandam iunonem docuit, sacrificiorum obse-
 quijs. et institutum tempus ostendit, diuinis honoribus conuerire. ut fecit alio loco ancas,
 ubi dictum est, Vota deum primo victor soluebat eoo. Supplicibus, inquit, super-
 ra uotis. Potentium quippe inimicitia obsequijs potiusq; resistendo franguntur. Mihi ui-
 ctor honorem Perse lues. Quam senseris beneficia mea, quam latus de effluibus fue-
 rit, tuæ mihi representabis, quæ mereor propter hanc causam. et portuit ancæm euiden-
 tius nosse, quis ille esset, et sciret, cui per tanta beneficia factus esset et obnoxius: sub qua
 occasione et deum aduerteret monitorem, et sciret, quæ per eius amnem ad optata auxilia pos-
 set peruenire. Ego sum, inquit, pleno quem flumine cernis Stringentem ripas,
 & pinna culta leantem, Cæruleus tybris, coelo grati sumus amnis. Non ar-
 ruerant tetigit laudes suas, sed necessario: dei uen enim ancas multisario modo, quis ille
 esset confitorum bonorum commodissimus demonstrator euidenter attendi: eum considerato tan-
 torum autore dictorum, sciret uera esse, quæ audiuerat, atq; auribus senserat. Hic na-
 hi magna domus. Hic ait, commoror, hic domicilium habeo. hic dixit, ubi loqueba-
 tur. Celsis caput uribus exit. Ingrem, inquit, uero et caput inter celsas urbes
 habeo. Dixit, deinceps lacu flumens se condidit alto In a perens. Rediit ad sedem
 propriam aquarum profundo submersus, quum ea compleret, quæ ad insruendum uirum
 fuerant necessaria. Nox uicem, somnolq; tenuit. Nil si ceteris dei, uel deserti-
 bi potuit, ut ancæm expere tactum, et noctem consumptam esse monstraret, tantumq; ancæm
 dormisse, quantum dei conuentioni sufficere potuit: Potuit enim fieri, ut ante lucem media no-
 cte uigilaret, reddidit poeta totius noctis rationem. In prima parte, uigilauit ancæm occupa-
 tus curis ingentibus: dehinc, transito non paruo spatio noctis eiusdem dormiuit necessitate na-
 turali compulsus: et ipsam uidetur non sine numine precuratum, ut diuinis effectibus in-
 spuit potest, et secutus reddidit: fas enim non fuit, ut eum uigilante deus loqueretur: Dum
 igitur tunc rebus ipse occupatus noctis ipse consumpsit: nec transacta est hora, quæ iunoni iussus fuerat
 uoce solueret. Surgat & ætherei sœdæ omnia solis Lumina rite cauis unda de flu-
 uio palamis Subulit, ac tales effudit ad æthera uoces: Quæ in consumpta fuerat nox, surre-
 xit et. Et uoce ubi hoc est intues recente unda ipsius fauoris sui, maritus subtulit,
 et tunc uoce effudit claram, si licet ancæm. Nymphæ, laurentes, nymphæ genus anibus un-

aut uisfos qui, si interrogationibus uarijs detineret, uel certe ueniendi causas exquirens properantibus motam afferret, ante noctis enim tenebras peruenire debuerant. Ipsa paphum sublimis abit, sedesq; reuolit lera suar, ubi templum illi, centumq; labæo Thure calent aræ, lectilq; recentibus halant. Corripuere uiam interea, qua semita monstrat. Iamq; ascendebant collem, qui plurimus urbi lumen, aduersasq; aspectat desuper arces. Descriptio loci in lacitur, qui opportunus incurrerat ad ciuitatem uenientibus, huius altitudo euidenter expressa, si, quæ solet esse celli, in quos non est dissuilius ascensus, propterea tamen et ex prioranlis rebus apertissimus, huius latera sic fuerunt sura, ut prolixiora essent ab ea parte, qua ciuitas fuit, deniq; adærse arces inde apparebant, hoc est ubi cæta oculis, et contrap. sitæ, in collis aditio stantes, inde aeneas magna cum admiratione cernens operantes, plurimos in ea regione, in qua non puta at aliquem commorari, Idcirco positum est. Miratur molem aeneas, magalia quondam. Miratur portas, streitumq; & itata uiatum. Hæc generaliter sunt posita, omnes enim uia seruabant portæ omnes, et omnium, quæ inter uniuersos gerebantur, strepitus personabat. ut tamper, perfectes operum et operantium. Instant arcentes tym. Laudantur quia nō inuolant laborant. Pa s ducere nuntios, moliriq; arcem. Curabant, inquit primitus quæ aduersus hostes conseruationis salutis fuerant necessaria. Et manibus subuoluere saxa. Nec terrebantur a peritate laborandi, et manibus suis saxa uoluebant quieti publicæ profutura. Pars operum locum tecto, & concludere sulco. Secundo loco priuata ædificia curabantur. Iura, magistratūq; legunt, sanctumque senatum. Disponbant leges, et honores curiales, et ipsam curiam. Hæc portus alii effodiunt. Et hoc pertinet ad salutem salutisq; subsidium. Hic alta theatr. fundamenta locantur. Et omnia, quieti publicæ, quæ possent uel saluti uel honoribus proficere, de uoluptatibus ita et de delicijs cogitabant, quod non sit nisi in ea ciuitate, in qua otio sunt omnia, quod aeneas fuerat necessarium. Alta fundamenta, ideo quia magni operis moles pedamentis debet fortissimis sustineri. Immanesque columnas rupibus excidunt, scænis decorata futuris. Ut non tantum theatri gestia iuuarent unumquemq;, uerumetiam aspectus pulcherrima operis delectaret. Qualis apes ætate noua per florea rura. Exercet sub sole labor, cum gentis adultos Educunt fetus, aut cum liquentia mella Stipant, & diuici distendunt nectare cellas, Aut onera accipiunt uementum, aut agmine facto Ignavum fucos pecus, a præsepibus arcent. Feruet opus. Immittit apum comparatione, quod genus animalis nunquam a laboribus est uacuum, et in plurimo numero constitutum est, unanimi societate concordans, quodq; habeat prouidentiam, et partiendi laboris naturalem industriam, usq; a leo adiutum, ut fucum pellat a sedibus suis, quod genus animalis non tantum est iners et desidiosus, uerumetiam aliena bene parta cõsumit. Quæ cum uiderit aeneas non inuidet aliene felicitati, sed hinc projectus est laudem, quam colligit ex comparatione fortunæ suæ dicens. O fortunati quorum iam menia surgant. Hoc est scilicet, quando et ego ad hanc felicitatem perueniam. Infert se septas neotia mirabile dictu, per medios, miscetque uiris, neque cernitur uia. Tantum ualuit prouiso matris, ut miseretur aeneas omnibus achate scito, ut uideret ois, et is a nemine uideretur, quod ait, his accipiendum est, infert se, et permiscet s. Lucus in urbe fuit media letissimus umbra. Nihil interest, an lucus media in urbe fuerit, an umbra fuerit medio i loco. Quo primam uictum undis & turbine patri Effodire locum signum, quod regnum. Admonet ut caput æneæ qui sic nunc fore bello Egægiæ, & faciem uicti perlecta gerat. Si occasione Virgilius docet, quemadmodum futura noscant

per.

ILBER

de est. Hic versus diversas potest pronuntiationes admittere. Dicimus ergo unam sic, *nymphae laeantes*, quoniam ipsarum causa praedicabatur, et ipse in tempore fuerant necessariae. Secundo adtentum, *nymphae* genus amnis unde est, ut *nymphae* italicae uniuersis amnis genus dedisse ut leantur. Item alia sic, *nymphae, laeantes nymphae*, duplicatio nominis significans potestatem cumulant honorificentiam deprecantis. dehinc dicendum genus amnis unde est. Tertia sic, *nymphae*, et subintelligendum, ut incipiens generalitatem uideatur ingressus. Dehinc correctae ea, ad speciem redert dicens, *laeantes nymphae*, quomodo ipse ceteris fuerant praeposenda, quas rogabat, et quarum in praesenti beneficium senserat. Ergo quum omnes habeant rationem suam, aut iudicio legentis elicenda est melior, aut sequenda sunt omnes. Tuq; o tybri tuo genitor cum f' unice sancto. Accipite xnean. Genitorem. tybrum, aut honorifice dixit, aut suum, quoniam ad similitudinem paterni moris consilia eius acceperat. Interea uideamus, cur primo *nymphas* intulerit, et secundo loco nominauerit tybrum, quem primo debuit uenerari. hunc sciendum est partem secutum laudatuae materiae, in qua retinendum est, ut parentes eius praeferrantur, qui forte laudandus est. quum uerum ipse ista dixisset, *nymphae*, genus amnis unde est, non fuit eius iniuria, qui secundo loco est positus: ipsius enim etiam illud fuit, quod primo laudatum est. colligitur de iterum laudantis sic, uos *nymphae*, et tu tybri tuo me aluco subintelligitur: Tuo, quod dixit ad tybrum pertinet, quia ipse fuit eius genitor. Accipite, autem ad omnes, qui rogabat. Et tandem arceat periculis. Et ut quando, inquit, liceat sine periculo nauigare, et ab omni discrimine esse discretum. Quo te cunq; lacus miserantem incommota nostra l'onte tenes, quocunq; solo pulcherrimus eris. Quo te cunq;, his accipiendum est, ut sit quocunq; lacus tenes, et quocunq; fonte contineri: sed horum alterum ad eius originem pertinet, alterum ad exitum. Semp. r honore meo: semper celebrat ere domus. Siue, inquit, ad originem tuam uenero, siue te in aliquo loco constitutum exeuntem reperiero, uel conditum lacu, celebratio te domus semper, et semper honorabo muneribus. semper duplicatum, praeterit praestitorum memorum memorat. Fons et lacus non sunt eadem. Fons est, ubi est aquae initium. Lacus, ubi fontis aqua collecta. hoc ergo nuntius sonat. ubi te, inquit, inueni, siue ex fonte nascentem, siue in stagno collectum, siue fluentem. per licet exitus, uenerator te pro meritis tuis, et semper offeram uota: semper etiam uel uidetur significare, iuxta inferendi muneribus futurum obnoxium. Solent quippe liberi nexu, qui semel promittunt, et semel uota persolunt. Corniger helpendum fluminis regnator aquarum. Corniger ideo, quia nonnunquam summa scilla in partes, tanquam in cornua huiusmodi, dignus qui per italiam fluat, regnator aquarum non suarum tantummodo sed omnium fluminum. hoc dicendo uoluit hunc studio laudantis uniuersis amnis esse potorem. Adsis o tandem. Adsis uisus meus, hoc est illud meos non deferat peto. Et placidus tua numina firmes. Placidus mente, placidus flumine propter imminentem nauigationem. Si memorat, geminas per legit de classe biremiae, Remigio per aptat, socios simul instruit armis. Magna breuitas et pulchra in breuitate descriptio. Nauis est per duas has instruit remis et aptas cursibus praestat, et armat socios, quos fuerat portaturus. Ideo elegit biremes, quo modo contra uim currenti fluminis maior co-

LIBER

tur, supra quippe cycnorū po-uit exēplū. hic afferit penos delatos ut tēpestatis et turbine i eo loco, ad que primo puererāt, cū sunt lameta opproderūt, et caput iuuisse. In cuius forma luceret quoddā signorū vis, aere autē demonstraret, interpretatio signi talis extiterat, quod illa gens futura esset in certaminibus bellicis fortis, et subsidys uictus, et copiosissima. et hoc signum cōstabat iunōis suffragio demonstratū. Hic inquit templū iunoni ingens lidonia dido condebat. Condebat inquit templum dido, et cum non lum persequeret, tanta iam reuerentia colebatur, ut et donis copiosissimum esset, et dea ipsa præsens esse crederetur, propterea posuit. Donis opulentum & numine diuæ, Acrea cui gradibus surgebat humi nexæq; Aere trabes, toribu cardo stridebat ahenus. Omne hoc opulentiam et deuotione condentis demonstrat, et potentiā uel meritū numinis. Hoc primum in lūco noua res oblata timorem Lenit, hic primum aenea sperare salutem Aeneas & afflictis, in huius contedere rebus. Cuius est propositionis, dicturus est enim quod uidet, unde et erauerit aliquid boni, unde metus eius lenitus est, nō dixit unde securus sit redditus, sed unde timor eius imminutus. Semel enim totus erat si non potuit. Noua res oblata. hoc est contra spem uisa, quippe eius oculis tanta spes occurrera, qui paulo ante omnia uidisset deserta, uel ille conuersa uidebat. Ilii pietas troiani belipuerarumq; certamina. Incipit tam reddere rationem, ut ostendit, quid illud faciat, quod leniebat aeneam metum, et spem irrequiam promittebat. Nā postquam ingressus lustrat dum singula templo Regiam opperens, dum cure fortunam sit ubi, Artificum per manus inter se, operumque latorem Minatur. Tuetur hic aeneas Virgilius, ne manibus captus uideatur remansisse, quem conuererat reditum maturare ad socios suos, nec ulterius teneri illecebris felicitatis alienæ. namque, inquit sub ingenti lustrat dum singula templo Regiam opperens. ecce dixit unam necessariam causam, Regiam opperens, quā sperabat, ut factum est, ad opera uidenda processuram. Ex hac autem occasione processuram, ut circumtulisset oculos, et singula consideraret, nec minus etiam illud fuerat cognitione præcurrente necessariam, ut conderetur etiam ipse ciuitatem nouam aduerteret, quanto labore id constaret, considerabat etiam urbis illius fortunam, quæ surgebat ingenti substantia et pulchritudine operis, ac firmitate uisantis placebat aspectibus, artificumque manus inter se, tanta omnium artium in illo templo uenustas extabat, ut intuens nullam alius præferre potuisset, ita omnes pariter unagratia et pari subtilitate certabant. descripta magnitudine operis et fortitudine, ad ornatum et pulchritudinem transit, ut picturas quoque enumeret, sed miratur, cum semel sit positum non semel sed saepius, debet aduertit hoc modo. Dū quæ fortūa sit urbi miratur, artificūque manus inter se miratur, et quoque labore miratur. uidet iliacas ex ordine pugnas, dū laboriosa diuersorum opū et subtilitate singularū artium miratur, et quod ageretur explorat, aduertit picturam monstrantem iliacas pugnas, beliaque, quorum opinio per totū orbem fuerat uulgata. nam non pingerentur nisi quia ad ipsas partes fama corrente peruenerant. sed consiliantes ei primo uis dicentis. Vidit inquit pugnas belli, quæ fama per totum orbem uulgata erant, ut non solum interitum troie totus orbis cognouit, et uerum etiam qui, et quemadmodum, et quo euentu certasset. hic uersus propositionem tenet futura de erytionis. ostensurus est enim quid sint pugnae, quid sint bella. Vtrūque in certamen bellicum perit. tamen Virgilius ostendit e diuerso genere fieri bellum quippe est, quod inter plurimos geritur, pugna quæ inter duos agitur, ad eandem propositionem pertinet. Atropa priamum et iacuum, ambobus achillem. Sauum mabibū, ipocles est comparationis, ut sit sator fuit achilles agamemone et menelao. Constat & la. hryman, prius iam locus, inquit, achate. Que regio in terris uestigia, oyle

na laboris? Vbi hec aeneas uidit, cōstitit mīte scilicet ex corpe, turbatur uero ubi agnouit, q̄ cōt
illa quæ pictura esse mōstrabat, soluit ex quasi reserietibus. socio indicauit ex expositis, ex quō causa
fuit doloris maximi, relationem eius ex uocem lachrymæ præcesserunt. d. lebat quippe de aduersis
suis impetibus, troiam ex suorum intentu factas esse fauillas, quæ loquerentur homines, ex præter
olectionem suam pingerent, quæ uidei, inquit, digesta picturis, aduersa sunt nostra, quæ res indi
cat nullum locum in orbe remansisse, qui clades nostras ignoret, quando etiam malorum nostrorum
finitas illas solitudines currendo peruenit. sic tamen docenda prætulit, ut parte etiam consolationis
inferere, prius tamen agnationis ipsius ostendit indicium dicens. Inprimis. Dehinc adiungit.

Sunt hic etiam sua præmia laudi Sunt lachrymæ rerum. Et in ipsa pictura quod dolorē
moueat, est, quod malorum solatium ferat. hoc ipsum colligit et argumentis non uero iudicio. Solue
, inquit, metus feret hinc aliquid tibi fama salutem Mala enim cuiusq̄, dum nota sunt,
uel cum scitur qui fuerit, uel a qua fortuna detectus sit, manifestum est ipso nasci miserationem, quo
nim atque tristitia humanitas non negatur, ut compleret superioris propositi. nem quæ dixit. Hoc pri
mum in luce non uires oblata timorem Lenit, hic primum aeneas, ipse rare salutem exus, ex affli
ctis melius considerare rebus, Inprimis. Non tantum demonstrant, est uirum etiam dolentis, potest
enim sic aluerit, ut uideatur dixisse. ecce ad quam infelicitatem perductus es, inquit, caput iam
dolores suos exprimere, quod ex perisina potissimum regis, et quoque soceri caput lat. Sui hic et a
sua p̄mā illi, Sui lachrymæ rerum, et ipsa propositio est. nam fataliter dicturus est, quæ laudanda uel
quæ dolenda sint, E- mente non mortalia tangant, absolute posita tangunt, intulit illi ē
mortis ium mentem tangunt, quæcumque aduersa mortalius acciderint, deinde sequitur. Solue metus
feret hinc aliquam tibi fama salutem. potuit enim ex conas didonis uel inuicem mīcratio. Sic
ait, et per animi pictura p̄fuit inani, Multa gemen, largoque humectat flumine uultum.
uultum. Propositio enim monstrat quæ in illa pictura eius animum reserient, quæ ue accētatē
doloris exacerbat. Vtrunque tamen considerantis animum ducebat ad lachrymā. quo factum est, ut
diceretur, Largo humectat flumine uultum. Dolet enim quod licet egregie factum uideretur pe
rierit tamen, dolet etiam quod præcessit aduersum. incipit iam respondere propositioni superiori.

Namq̄ uidebat uiri bellantes pergama circum Hac fugerent graui premeret troia
na iuuentus, Hac per hyges, instaret curru criatus Achilles. Ecce sicut proposuit, osten
dit bellum esse, quod inter plurimos geritur, simul etiam monstrat quid pro gloria troianorum fa
ceret, qui incurreret dolorem. Faciet enim pro gloria cum troiani grecos insequerentur, ex p̄
patri laborabant, mouebatur dolor ubi greci superiores uidebantur, quod exprimit dicens. Nec p̄
cul hinc rheus inuens tentoria uelis Agnoscat lachrymans, primo quæ prodita iunio Tydides multa
uulsiat cæle cruentus. Ardentesq̄ aduertit equos in castra priusq̄. Pabula gresserent troia, xan
thamq̄, bibissent. Mox enim ut uenit occisus est, et abducti sunt equi eius ad grecorum congrega
tionem, castra enim non soli pericetant, uerum etiam collecta in unum, in illi in multitudine. Id
circo autem dixit occisum rheum, aut ipse equi eius aut pabula degulsi, est troiana, aut bibissent xā
thi undam, ut exitus eius ex uirtute celerem in ipso aduentu denotaret, et inquit, Multa cæ
de uulsiat homedestent, inquit, cum rheo plurimos esse mactatos, non enim ferit potuit, ut so
lus ad auxilium ueniret, aut si in tentorio requiesceret, abiret tanquam fugam qua se ab iter
achillem ex troilum, sic enim posuit. Parte alia fingens an illis troilus armis Infelix puer
et atque impar congruus ac illi. Unde infelix quia puer, et impar est, et quia iuuentis inje
rare non posset. Fertur enim puer, utruq̄ haeret resupinus manu Lora tenens tamē, hunc

LIBER.

bris: Mirantur & undæ. Mirantur nemus insuetum. *Vertenda. ordinatio est. Ne-*
mo, n. dicit, nisi qui prius aliquid dixerit, ut sit mirantur undæ, et nemus insuetum, dicun-
tur ipsa miracula: Fulgentia longe Scuta uirum fluuio pistalq; innare carinas.
 Vnde et nemus mirabatur, scuta et naues, natæ per fluuium. Pulcherrimum poeta ex oc-
 casione tenuit locum propter eneam factum, ut contra totius antiquitatis fidem loca illa et
 naues uiderent, et armatos in naus. Olli remigio noctemq; diemq; fatigant. Et lon-
 gos superant flexus, uariisq; reguntur Arboribus, uiridesq; secant placido æquo-
 re siluas. Ostendit, quanto ipso tempore peruenisse uiderentur, nocte una inquit et die
 remis fuerunt intenti et transferant longos fluminis flexus: ideo curuituras et inflexiones
 tetigit: quia flumina omnia recta esse non possunt: per omnem autem illius navigationis cur-
 sum ex placiditate undarum isti sunt, et opacitate nemorum. Sed medium cali con-
 scenderat igneus orbem Quum muros, arcemq; procul, ac rara domorum Te-
 sta uident. Dixit omne tempus, quo navigationis peractus est cursus: et nunc horam dicit,
 qua ad locum uentum est. Medium, inquit, celum sol tenuerat, ipsa est sexta hora, et
 quum iam non tegerentur nimia umbra arborum, apparebant hi muros ciuitatis, arx quoq;
 et rara domorum testa, illo tempore aut rara, quo æneas acciderat. Quæ nunc, hoc est
 quum uirgitas hæc scribitur: Romana potentia celo Aequauit, tunc res inopes
 euander habebat. Et hoc æneas uirtutibus applicatur, teliciti enim romanæ ipse nun-
 tium dedit: ut ex humili et parua fieret maior, et perueniret culmen eius ad caelum.
 Ocyus auertunt proras, urbiq; propinquant. Ocyus ideo, quia ad desideratum per-
 uenerant locum. Forte die solemnem illo rex archas honorem Amphitryoniadæ
 magno, diuisq; ferebat, Ante urbem in luco pallas huic filius una, Vna om-
 nes iuuenum priui, pauperq; senatus Thura dabant. Non est uitium, quæ dixit
 pauperq; senatus dona dabant, non enim senatus respondit pluraliter: sed omnibus, qui illic tunc
 erant, ut res diuinas complerent. Tepidusq; cruor fumabat ad aras. Eo tempore, quo æneas
 uenit ad auxilia postcenda, læta omnia atq; ad diuinas res pertinentia gerebatur, in herculi luco,
 qui extra urbem fuerat constitutus. Nam hæc eadem die soliti fuerant arcades anniuersaria uota
 persolvere: Amphitryoniadæ nixit, ut intellexeretur, de quo hercule loqueretur quantus: et erant
 enim fuisse et alii: nec tamen illi soli, sed et ceteri, dum ibiquebatur: ipsi tamen et ceteri, quo ip-
 sius debita solennitas fuit. Ecce læti homines, sacer locus, religiosus locus arborum nemorositate gra-
 tissimus, conuentus etiam nouorum hominum et religiosorum pacatissimus: pauperem senatum
 debemus accipere, et numero, et opibus: quomodo et ipsum regem pauperem dixit. Volunt autem
 quidam pauperem senatum numero tantum dixisse uirgilium: quasi fieri posset, ut regi pauperi
 diuites obsequerentur. hinc itur adunati illo die fuerunt: aderat et pallas filius regis, ut deo eutus
 beneficia senserant, uota persoluerent omnes et darent thura: quæ quum fierent, fumabat iuxta
 aras tepidus cruor. tepidus ideo, quia uicinæ fuerant aras ardentis: aut quia in continenti fuerat
 effusus. interea quanta dicta sunt in narratione breuissimas. Nam dicendo solemnem diem, et
 tempus designauit, quod obseruari consueuerat, et causam, quæ solemnitatem ipsam fecerat. Rex
 arcas, et personam regis designauit, et gentis nomen, quæ eilet exortus honorem amphitryoniadæ
 maiori, et dei nomen cum omni honorificentia tetigit, et licendo honorem, ostendit meritum præces-
 sisse et, cui honor anniuersarius debebatur, diuis quoq; exhibebatur hic ipse honor, quæ specialis solem-

LIBER

cervixq; comæq; trahuntur per terram, & uersa pulvis inscribitur i asta. Descriptio est eius qui sarpinus trahebatur. Interea ad templum non æque palladis, hoc est iratæ ibant crinibus iades pallsis peplumq; ferebant Suppliciter tristes, & tunc pectora pilis-peplum ferebant genus est uelut, pertinens ad ritum sacrorum mineræ, alio scilicet modicum dicunt. Diua solo fixos oculos auersa tenebat. Quod faciunt irati, & respiciant quod oderunt. his adiungit achillis & hec toris picturam, in qua non tantum dolor ostenditur cõsiderantis, aneæ, uerum etiam hostilis crudelitas grauius reprehenditur. nam omne inimicitiarum uirus inter hostes eo usq; manere debet, donec interueniat finis uitæ eius, qui fuerit superatus. Ter circum iacos raptauerat hec tora muros. exanimumq; auro corpus uendebat achilles. Achilles exanimem per muros patrios hec torem dedit pertrahendum, tentoria eius immanitas demonstratur, ut hoc non semel sed sapius fecerit, nam per murorum ambitum ad restitutionem plenam tertio circulo pertraxit. Ter circum iacos raptauerat hec tora auro uros Exanimumq; auro corpus uendebat achilles. In singulis grande pondus est, intelledus ad exprimendum dolorem uidentis. gemit enim primo occisi fortunam, & tanti uiri sortis, dehinc qd de eo triumphas est altus, & quod erat malis omnibus pectus, sed qd sit ciuitatis, & cetera, ut de Jensenforem illum saum cerneret, tot aduersis attulit. Quanta in his uitas rerum, in dicitur hec tor ante muros eximius, quod plena uirtute defenderat, & circum lacelatur tota nequitia cognitione illius durissimæ casus remaneret exceptus, tantumq; petuit hostis immanitas, ut in primo patri auro uenderet, orbitatem suam non respexit, quas ille dum damno moueri petuisset, uel funus captiui pignoris redimi totis opibus cupiebat. Interea pro delentis animo cum hæc pronuntiamus, extollendum est hec toris nomen, & achillis deprimentum. notatur quippe ipsius achillis impietas & auaritia. quis enim mortuum uendit nisi impius? quis in regno positus ferindeq; lucres aurum desiderat nisi auarus. Tu n uero ingentem gemitu n dat pectore ab uno. Vt si chias, ut currus, utq; ipsum corpus amici Tendentemq; manus priamum conspexit iuuenes. Cum dicit Tum uero, ostendit alios quos animi dolores præcessisse, sed non tales, quales ex hec toris casu dixerat scilicet, constitit & lachrymans, qui iam locus, inquit, achate. Quæ hic i teris nostri non plena laboris. Item, Multa gemens, largoq; humectat fumine uultum. In his quoq; inuenis tentoria uelis Agnoscat lachrymans. Hic ergo ubi maiores causas doloris accesserant. tunc uero, inquit, Ab imo pectore gemitum dedit, dura & immoderata ac multiplici acerentia deprece. uiderat enim spolia erepta uiro fortisq; eius optimo, Amici etiam corpus & currus, aut si uult hec toris currus, ut inter spolia haberentur, aut achillis, quibus hec torem traxit, & omnibus lachrymans priamum tendent in manus, hoc est rogantem. Quod autem ait. In priamus in eius nomine lachrymans nobis de lit intelligendi tractatum. Priamus inquit scilicet et qui fuerit gratio uisatam, & cetera, status regie, qui per infinita tempora cum omni felicitate floruerit. solebat in eorum etiam lachrymans, patrem tot uirtute patorum liberorum, auum quoniam, multorum nepotum ad hanc necessitatem relatum, ut post amissa omnia in causa durissimæ orbitatis hostem simplex rogare cogeretur. manibus, inquit, inermibus, aut simpliciter sine armis, aut certe sine insignibus regni, quia qui rogatu uenerat in omnibus se inferiorem debuerat demonstrare. Se quoq; principis illius reuocatum, agnouit a huius. Ad id ampropositionem pertinet, qua dixit. Sunt hic etiam sua præmia laudanda. Ita se se pectum aduertit, ut principibus græcis mixtum esse conuaret, utia tuit clorijum, ceteris uis hostis im, & confertissimos primorum cuneos non timuisse significat. Ecceq; ac e. & n. ag. i. memnomis arma. Agnouit. Nō semel accipiendum est Agnouit enim se gneas, agnouit coas aut

nitas replicata propter herculem, occasionem præbuerat religiosis, ut deos quoque alios iungerent ante urbem in loco: designatus est euidenter locus, et qualitas eius expressa, proximitas quoque, et non longe esset separatus a mœnibus ciuitatis. Vna autem fuerat pallas euandri natus, nam tantis uetis, iecerint non debuit filius regis. In hac autem descriptione, ut in omnibus, non uacat quidquid constare dictum: nec superfluum est, et ibi fuisse etiam pallantem dixit. hunc enim dicturus est occurrisset troianis: una fuerunt iuuenum primi propter obsequium regis et numinis. Interfuit et pauper senatus, tunc pauperi, quum per euandrum regebatur. Dicitur iam, quid illic negotii gererent. Aris, inquit, imponebant thura, sacrificia facta non dixit, sed ostendit præcessisse hæc, quum effusum cruorem assereret, tepidum, et fumantem. Ut cellas uidere rates, atque inter opacum Adlabi nemus, et tacitos incumbere remis, Terruntur uisu subito. Quem non terreret talis affectus uenire subito, uentre nauibus per inuicta, et contra naturam morem tacitos remis incumbere? Cunctique relictis Consurgunt inensis. Omnes enim tum cunctos ingruere periculum arbitrabantur: perindeque, uniuersus, idemque. Simul excitauerat error. Audax, quos rumpere pallas Sacra uerat. Audax dictus, non temerarius, sed propria uirtute confidens: ferindeque intrepidus: pallas, inquit, ne perturbatio illa piaculum sacris, aut offensam inferret. Non erupto, quod esse continuum debuit, euolauit prohibitis cæteris nec tamen incernem, sed rapto telo festinantem in tanto metu rapuisse dixit gladium, non tulisse. Et procule tumulto. Ecce alia cautela. nam et gladio munitus fuit, et in tumulto constitit, ut aliquanto ab his remotus esset, et illi, ait, quos habuit in re incerta suspectos. Quid n. contra plurimos posset, si contraria sententia gereret. quod ois timerint, quod illis interrerat sacris, dubium esse non poterit, si supra scripta uel descripta tractentur. Dictum est quippe, huius bellum assidue ducunt cum gente latina, sperasse, igitur intelleguntur obseruare hostes italo diem, ut extra urbem in solemnitate sacrorum constitutis arceles inuaderent. perinde, qui se regem ac regis filium, senatum omnem, et iuuenum primos uno tempore suissent intercepturi: Ergo, ut e tumulto loqueretur, habuit considerationem sui, nec totum se uenientibus obtulit, fuit enim quum uenirent, incertum, et magis suspectum, quam securum. Ergo aliquanto longius positus locutus est hæc. Iuuenes, quæ causa subegit Ignotas tentare uias? quo tenditis? inquit, Qui genus? unde domo? pacemne huc fertis, an arma? Oratio non superflua in tanto metu sed neceparius interrogationibus plena. Iuuenes, inquit, ab ætate trahens post se illos inferre uolentiam, quæ, inquit, causa subegit? bene posuit, subegit. Intellexit enim magnam fuisse necessitatem ipsa parte ueniendi, qua nulli transitus antea extitisset ad incerta sciret et incognita, quo tenditis? uenerant enim et ad oram fluminis defluerant, ex eo ostendentes se non transituros fuisse, sed descensuros. Qui genus? unde domo? honestum et exquisitum locutionis genus: non enim, quo estis ex genere, uel ex qua ciuitate exerti. Compendiose enim audito nomine ciuitatis augentis poterat nosse, quo animo uenirent: et tamen addidit, pacemne huc fertis, an arma? bellum, inquit, fertis, an pacem? Tum pater æneas puppi sic fatur ab alta, Paciferæque manū ramum prætendit oliuæ. Suffecerat ad indicandum securitatem, ramum ostendisse pacifice frondis: quia multa ille quæsiuerat, quibus debuit ordine respondere, inter quæ intellexit sollicitudinem iuuenis de conspectu armorum. Icarco præmissis signo pacis exorsus est. atque ita omnibus breuiter respondit, ut securum cea

es agnouit nigri memnonis arma. Ducit amazonidum lunatis agmina peltis Penthesi-
lea furens, in d. sp. in nullibus ardet, Aurea subnectens exserte cingula manū Bel-
latrix, audetq. uiris concutere uirgo. Laude dixit erus, quæ in famulino hac tu uirili au-
dacia ducebatur, illa uero cōstantia fuit, ut egressione bellas uiris certantibus nō timeret, nec re-
uocaretur uirginali uerecundia, ita uero autē fiducia uenire uidebatur, totūq. ardere i bellū, ut quod se-
cretū esse uirginibus sciret, illa off. rret uidētibz sciret qū exerta pū illa p. gnaret p. tnet hoc at ad
preliantis a. l. l. am, ut pugnaret p. a. m. n. a. quæ munimine tegeretur armorum. Hæc omnia p. i. l. l. u. r. a.
ram, quæ spectat p. i. l. l. r. p. o. e. t. a. l. e. s. e. r. i. b. i. t. n. o. n. o. l. u. m. f. u. e. r. u. n. t. i. n. t. e. m. p. l. o. , s. e. d. c. o. n. s. i. d. e. r. a. t. u. s. a. n. e. æ. i. n. t. e. n. t. i. o. /
r. e. m. i. l. l. u. e. n. t. u. s. d. i. d. o. n. u. s. i. n. t. e. r. u. e. n. i. e. n. s. r. u. p. i. t. , q. u. o. d. i. f. i. s. o. n. s. i. c. i. m. p. e. r. f. e. c. t. u. m. p. o. n. i. c. o. n. u. e. n. e. r. a. t. e. s. s. e. t. e. n. i. m.
p. o. e. t. æ. u. i. t. i. u. m. , s. i. c. o. m. p. l. e. t. o. p. i. e. l. l. u. r. a. r. u. m. s. p. e. c. t. a. c. u. l. o. , i. n. l. u. x. u. i. e. t. d. i. d. o. n. e. m. p. r. æ. c. c. e. s. s. i. s. s. e. d. e. n. i. q. s. i. c. p. o. s. u. n. t. .
Hæc dum d. i. d. a. n. o. a. n. e. æ. i. m. i. t. a. n. d. a. u. i. d. e. n. t. u. r. , D. a. m. s. t. u. p. e. t. , o. b. t. u. t. u. q. h. æ. r. i. t. d. e.
f. i. c. u. s. i. n. u. i. o. N. o. n. l. i. x. i. t. q. u. a. n. o. m. n. i. a. c. o. n. i. d. e. r. a. r. e. t. a. n. e. æ. , s. e. d. l. u. m. m. i. r. a. t. u. r. , d. u. m. s. t. a. p. e. t. , d. u. m.
o. m. n. i. a. i. l. l. i. x. i. a. i. n. t. e. r. i. m. e. c. o. n. i. d. e. r. a. t. , u. t. o. s. t. e. n. d. e. r. e. t. s. u. p. e. r. f. u. i. s. s. e. a. d. h. u. c. m. u. l. t. a. , q. u. æ. c. o. n. s. i. d. e. r. a. r. i. p. o. /
t. u. i. s. e. n. t. , m. a. g. n. i. t. u. d. i. n. i. n. p. o. e. t. a. l. a. t. i. t. u. d. o. n. o. n. m. u. l. t. i. s. s. e. t. p. a. r. e. t. e. x. p. r. e. s. s. a. , u. t. u. n. a. r. e. s. q. u. a. t. r. i. p. a. r. t. i. t. o.
p. o. s. i. t. i. b. r. o. a. i. m. e. h. æ. r. e. t. u. r. , n. a. m. u. t. e. s. t. s. o. m. m. i. d. o. c. t. o. r. i. r. e. s. b. r. e. u. e. s. l. a. t. e. d. i. f. f. e. r. e. r. e. , i. t. a. a. r. t. i. f. i. c. i. o. s. u. m.
e. s. t. a. t. i. s. s. u. b. t. i. l. e. , l. a. t. i. t. u. d. i. n. e. m. m. a. t. e. r. i. e. s. t. r. i. c. t. o. s. e. r. m. o. n. e. c. o. l. l. i. g. e. r. e. . R. e. g. i. n. a. a. d. t. e. m. p. l. u. m. f. o. r. /
i. n. i. p. a. l. h. e. r. i. m. i. t. a. n. d. o. I. n. e. d. i. t. , m. a. g. n. a. i. u. u. e. n. u. m. s. t. i. p. a. n. t. e. c. a. t. e. r. u. a. . D. u. m. a. n. e. æ. s.
c. o. n. i. d. e. r. a. t. i. o. n. e. p. i. e. l. l. u. r. a. r. u. m. t. e. n. e. r. e. t. u. r. i. n. t. e. n. t. u. s. , p. r. o. c. e. s. s. i. t. r. e. g. i. n. a. u. i. s. u. r. a. o. p. e. r. u. s. s. u. r. g. e. n. t. i. s. e. f. f. e. c. t. u. , q. u. æ.
r. e. s. e. t. a. n. e. æ. a. n. i. m. u. m. e. t. u. l. i. o. n. e. c. o. m. m. u. t. a. u. i. t. , n. a. m. l. e. b. a. t. c. o. n. u. e. r. t. e. r. e. o. i. n. n. e. m. i. n. t. e. n. t. i. o. n. e. m. s. u. a. m. a. d.
e. a. , q. u. æ. a. t. t. u. l. e. r. a. t. p. r. o. c. e. s. s. i. t. e. t. a. t. i. o. , s. e. l. p. r. i. m. o. c. o. m. p. i. e. t. p. o. e. t. a. p. r. o. c. e. s. s. i. o. n. e. d. i. d. o. n. i. s. , d. e. i. n. d. e. r. e. d. i. t.
a. l. a. n. e. æ. t. r. i. b. u. t. u. m. . P. r. o. c. e. s. s. i. t. , i. n. q. u. i. t. , r. e. g. i. n. a. i. n. t. e. m. p. l. u. m. m. a. g. n. a. i. n. t. e. c. a. t. e. r. u. a. . D. u. p. l. e. x. p. r. o. c. e. s. s. i. t. /
d. e. n. i. h. n. e. c. e. s. s. i. t. a. s. r. e. g. i. n. æ. , n. o. n. s. i. c. i. t. , s. u. p. e. r. f. i. a. , u. e. l. m. a. x. i. e. f. o. r. m. o. i. a. q. u. æ. c. u. m. m. u. l. t. i. s. u. i. r. i. s. i. n. c. e. d. e. s. s. i. t. /
r. e. t. , i. n. u. e. n. i. e. t. u. r. i. n. u. e. r. e. c. u. n. d. i. a. , q. u. æ. f. a. c. i. l. e. n. u. l. l. a. e. g. e. n. t. e. c. a. u. s. a. p. u. b. l. i. c. i. s. e. l. e. o. f. f. e. r. r. e. t. a. p. e. c. c. i. b. u. s. .
I. n. c. e. s. s. i. t. , i. n. q. u. i. t. , i. n. t. e. m. p. l. u. m. . E. c. c. e. r. e. l. i. g. i. o. n. i. s. e. t. u. e. n. e. r. a. t. i. o. n. i. s. c. a. u. s. a. p. r. o. c. e. s. s. i. t. u. t. r. e. g. i. n. a. h. a. n. c. e. n. i. m. p. r. o. /
p. t. e. s. t. a. t. e. i. n. g. e. b. a. t. u. i. d. e. n. i. h. e. t. c. o. n. s. i. d. e. r. a. t. i. d. i. n. e. c. e. s. s. i. t. a. s. , u. t. n. o. s. c. i. e. r. e. t. q. u. a. n. t. u. m. q. u. e. r. u. m. t. e. m. p. l. i. p. e. r. f. i. c. i. e. /
r. e. n. t. , q. u. o. l. p. l. e. n. a. u. e. n. e. r. a. t. i. o. n. e. c. u. p. i. e. b. a. t. e. s. s. e. p. e. r. f. e. c. t. u. m. h. a. n. c. p. o. e. t. a. c. o. m. p. a. r. a. t. d. i. a. n. æ. e. i. u. s. q. f. o. r. m. a. m. ,
u. e. r. e. c. u. n. d. i. a. m. , m. o. r. e. s. , i. u. s. t. i. t. i. a. m. q. c. o. m. m. e. n. d. i. t. , a. n. e. æ. i. a. m. p. r. æ. s. t. a. n. s. l. a. u. d. e. m. , q. u. i. a. b. e. a. s. u. s. c. i. p. i. h. o. s. t. i. l. /
t. i. o. e. t. a. m. a. r. i. c. o. m. m. e. r. u. i. t. . Q. u. a. l. i. s. i. n. e. a. r. o. t. æ. r. i. p. i. s. a. u. t. p. e. r. i. u. g. a. c. y. n. t. h. i. E. x. e. r. c. e. t. d. i. a. n. a.
c. h. o. r. o. s. q. u. a. m. m. u. l. t. e. s. e. c. u. t. æ. H. i. n. c. a. t. q. h. i. n. c. g. l. o. m. e. r. a. n. t. u. r. o. r. e. a. d. e. s. i. l. i. a. p. h. a. r. e. t. r. a. m.
F. e. r. h. i. n. e. r. o. , g. r. a. d. i. e. n. s. p. d. e. a. s. s. u. t. e. r. e. m. i. n. e. t. o. i. n. n. e. s. , L. a. t. o. n. e. r. a. c. i. t. u. m. p. e. r. t. i. n. e. n. t.
g. u. a. r. d. i. a. p. e. l. l. u. s. . C. o. m. p. a. r. a. t. i. o. n. e. e. t. o. c. c. a. s. i. o. n. e. i. s. t. i. u. s. e. x. p. r. e. s. s. i. t. p. o. e. t. a. , q. u. i. l. a. t. i. s. u. n. t. p. a. r. e. n. t. e. s. c. u. m.
p. r. o. s. p. e. r. i. s. j. u. c. c. e. s. s. i. b. u. s. p. r. o. d. u. c. t. u. s. u. l. i. b. e. r. i. s. s. u. o. s. . T. a. l. i. s. e. r. a. t. e. i. d. o. t. a. l. e. m. s. e. l. e. t. a. f. e. r. e. l. /
b. a. t. P. e. r. m. e. d. i. o. s. . I. n. t. e. r. o. m. n. e. s. u. i. r. o. s. a. m. b. u. l. a. b. a. t. , e. t. n. e. a. l. i. e. n. u. s. a. l. e. x. u. a. c. p. e. r. h. o. c. i. n. u. e. r. e. c. u. n. d. u. s.
e. i. u. s. p. a. t. i. e. t. u. r. i. n. c. e. s. s. u. s. , a. l. l. i. h. i. n. e. c. e. s. s. a. r. i. u. s. c. a. u. s. a. s. e. t. h. o. n. e. s. t. a. . I. n. s. t. a. n. s. , p. r. o. p. t. u. s. o. p. e. r. i. , r. e. g. i. n. æ.
n. i. s. q. f. u. t. u. r. i. s. . V. n. a. m. c. u. r. a. m. p. e. r. e. m. , q. u. æ. t. e. s. t. a. r. e. t. u. r. d. e. u. o. t. i. o. n. e. m. p. r. e. c. i. n. d. i. t. e. m. p. l. o. m. , a. l. i. e. r. a. m. ,
q. u. æ. o. p. e. r. i. m. u. s. i. n. s. t. a. n. t. i. a. m. d. e. m. o. n. s. t. r. e. t. , T. a. l. i. s. e. r. a. t. d. i. d. o. , q. u. a. l. i. s. e. r. a. t. d. i. a. n. a. c. u. m. c. h. o. r. i. s. u. i. s. . T. a. l. /
l. e. m. s. e. l. e. t. a. t. r. e. b. i. t. , l. e. t. a. m. u. l. t. i. s. l. e. x. j. u. c. c. e. s. s. i. b. u. s. e. o. r. u. m. , q. u. i. d. u. e. r. s. a. r. u. m. t. i. l. i. c. i. a. r. a. m. m. o. l. e. s. u. r. g. e. l. /
b. a. n. t. . P. o. s. t. h. e. c. d. e. s. c. r. i. b. i. t. u. r. m. e. r. e. d. u. s. e. i. u. s. i. n. i. s. t. u. m. t. e. m. p. l. u. m. , i. n. q. u. o. e. t. a. l. e. r. e. e. t. d. e. o. p. e. r. u. m. l. i. b. o. l. /
r. e. i. u. l. i. c. a. r. e. c. o. n. s. i. d. e. r. a. t. . T. u. m. f. o. n. b. u. s. d. i. u. e. , m. e. d. i. a. t. e. s. t. u. d. i. u. e. t. e. m. l. i. S. e. p. t. a. a. r. m. i. s. ,
s. o. l. i. o. q. a. l. t. e. s. u. b. n. i. x. a. r. e. s. i. d. e. t. . H. i. c. i. n. s. i. r. d. i. n. a. t. i. o. n. e. s. e. n. s. u. s. i. n. t. e. r. , i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. n. o. n. p. o. t. e. r. i. t.
c. o. m. p. r. e. h. e. n. d. i. e. r. i. t. e. n. i. n. i. s. i. n. u. e. r. t. i. m. u. t. p. o. e. t. a. d. e. s. c. r. i. b. e. r. e. t. , N. o. n. i. s. t. e. t. u. r. q. u. i. p. p. e. , a. t. i. s. e. l. e. r. u. i. d. i. d. o. ,
e. t. u. b. i. a. r. m. i. s. s. e. p. t. a. s. i. t. . O. r. d. i. n. e. m. a. s. e. r. g. o. s. e. n. s. u. m. s. i. c. . C. u. m. p. o. r. t. i. e. u. s. d. i. u. a. s. e. p. t. a. a. r. m. i. s. m. e. d. i. a. t. e. s. t. u. d. i. n. e.

ILBER

terris faceret: Troiagenas, ac tehi uides inimica latinis. Troia, inquit, cernit nos, ac tela portamus non uobis inimica, sed latinis. hoc sic accipiendum est, quasi dixisset illis sumus inimici, quibus ex uos: ac ne intulisse bellum ciuibus ex indigentis uideretur, ait. Quos ille bello profugos egere superbo. Superbum bellum dixit, quia est ex iustum. Secundum autem fuit hoc ipsum pugnare, ne meruisse uideretur ex scelus in se malis actibus prouocasse. hoc genere uitus est personam suam, ex deformauit inimicorum. quibus, ait, nihil fecimus, bello uos superoo egerunt, ut consuetudo est illis, omnes homines infantes ex bonos superbis inimicitus petere. hoc libenter auiebat pallas inimicitarum precedentium causa, addidit profugos egerunt bello, ut illos ostenderet duos, ex iuxta perceriros immites: ex se demonstraret in profugi appellati ne non, in diem terris audere potuisse. Euandrum petimus. Ad euandrum, inquit, uenimus. Ecce uixit a laurus sui causam, quam ille quaxfierat. Ferte haec & dicite lectes Dardaniae uenisse duces, socia arma rogantes. Ferte ex dicite, pluris est numerus, quam poeta solu aduocasse dixerit pallas, nisi quia fieri non potuit in tanto metu soluisse pallantem filium regis uenisse. Lectes duces, ad meritum eius pertinet, qui fuerat rogandus, ex ad terrorem, si contrarius uotis exigeretur. ex idem lectos, ut non illi crederetur ei, qui uenerat. **Dardania uenisse duces, extolli debet dardania**, quia loco laudis est positum. socia arma rogantes, dixit aduentus sui nece, itale. Obsequiuit tanto perculius non uine pallas. Nec immerito, quia non miretur a tanta loca uenisse troianos, pcepta omni securitat. Egrederere o quicumque es, ait. Quicquam os, ad non enim hominis, non ad origine retulit gentis. scilicet quia troianus esset, nouerat pallas. Coramque parentem Alloquere. Quod mihi dicis, coram refer patri meo. Seruauit summum iudicium, ex patri ex regi, ne ipse temere aliquid pmitteret aut negaret. Ac nostris succedere penatibus hospes. Veni, inquit, ad domum nostram iure hospitum. Ecce quod in potentate eius esse potuit, obtulit, humanitate hostium, asserens melius esse, ut quae mondanla aneis crederet, ferret ipse pfe. Interea quam dicit, tu loquere cum patre meo, regis se filium demonstrauit. Accepitque manu. Scilicet descendente de nauis. Dexteraque amplexus inhielit. Haec enim sunt signa ex pignora societatis ex amicitiae, tangere dextras: sed benignitate meritum amplexus re. igitur testatur. Progressi subeunt luco. fluminique relinquunt. Conuersum erit rectus. nam primo re. ctus est flumini, secundo uentum ad lucum, ut sit progressi relinquunt. Tunc re. xneas dicitis affatur amicis. Aeneas non fecerat humile cas: nec ex eo, quia petebat auxilia, interior se praestitit. Rex igitur cum rege familiariter loquendi exhortum sumpsit, ea fiducia mentis ac simplicitate pfectus, ut amicum se uenisse euidentius comprobaret. Optime graugena, cui me fortuna precari. Et mita cōptos uoluit praetendere ramos. Haec oratio satis artificiosa est, satis subtilis. Laudat enim eum, a quo beneficium fuerat petiturus, ex beneuolum facit, dicendo. Optime graugenum, ut omnibus graecis ipse melior uideretur. nam inde optimus, quod esset fortunae melioris, ex eo, quod aneam supplicem uideret: sed haec obliqua est quarecia. nam subtiliter incusat inimicum fortunae iudicium, quae graecum addixerat romanae felicitatis autorem. simul asserit suum tristum esse deterrimum, quo in cas angustias ductus est, ut ei, qui esset ex origine hostium, perindeque persequendus foret, preces supplex funderet melior es, inquit, omnibus graecis. plus est enim anea rogantem uidere, quam uicij e, magna felicitas tunc est indigentibus uiliter necessarii. Non euidem extimus, danaum qui ductor, & arcas, Quodque a stirpe fores geminis coniunctus atridis. Non, inquit, timui, quod natus es, uel quod esses inter tuos potior. Quam multa congereret, primam posuit uirtutem suam: secundam ilam sen-

LIBER.

tempore illius, ante sol nixa resedit. quomodo est officiorum omnium confectio. Iam autem iudices usque ad fores secretarii, ibidemque officium remanet, illi uero ingressi sol. qui ascendunt, ex se sedent; omnes tunc qui in obsequio fuerunt, primum procederet regina, armati ante fores remanent. Iam la regis. Ista est cum inermibus qui ibidem iacebantur, ex ubi ad mediam tetradem templi, hoc est a meliorem arcem peruenit, ascendit solium quod ipsius causa fuerat collocatum ex primo ante con surgens sedit. interea honorum regine se ipsa meritum demonstrauit. cui enim tot uiri obsequi bantur, procul dubio animi uirtute habebat egregias, quae demonstrarentur in femina, quas co lerent, ex quibus competenter obedirent. Et etiam specialiter numerauit bona ipsa. Iura dabat, legesque uiris. Iura dabat, sic alii exponat in peribat, se non ita est, nam quod sub nouo agebat non dum ha bebant leges ex iura, quibus tenerentur. hoc ergo iura, ex leges dabat, hoc est constituebat. tenentibus quip pe imperium plena potestas est, iura scribere ac leges proferre, quibus uiuat quod agunt sub imperio. non enim im po test recte uiuere, nisi quem tenet iuris legumina ne cessitas, hoc igitur fuit principium in eius laudi bus, cum scriberent leges ex iura, quia acquiescebant uiri iussu. famine. ecce enim cum a publicis consultis et ad opera ueniret, ostendebat a quietate sua, ex in consilio sol pro uilitate, operumque ita labo re partibus aequat iustis, aut sorte traheret, aut iudici. suo quoque partes singulis ascriberet, quae ex prima ratione iustitiae possent sine sollicitudine gratia definiri, iura autem natura sua ad ipsam aequari non pote rant, retraheret autem iustitiam, ut iudicio dabat, ut ex urna licet grauiorem accipiens laboris par tem, non iam reginam inuideret, sed fortunam suam, ex hac sicut praeturas non fecit poetinam cum multa uideret ludo, multumque lili meret, non enim enarratis omnibus, quae agebat, interuenit repentis nauis euentus rerum, ex alii iustitiam descriptio est. Cum subito ueneas concursu accede re magno Anceas, sergestumque uidet fortemque cloanthum, Teucrorumque alios ater/ quos ex iure turbo Dispulerat penitusque alias da uexerat oras. Agente autem uenit/ donec quae alii ostendebant regine pertinebant, subito anceas ad ea uenientes aduertit, quos in pelago puta bat exstinctos, ecce completum est quod anceas mater praedixerat. Obstupuit simul ipse, simul et percussus achates. Obstupuit ex percussus hic accipiendum est, obstupuit uterque ex percussus est, denique sic posuit. Simulque se hoc est anceas simul, ex achates. Letitiaque metu quia uidi conuigere dextras Ardebant, sed res animos incognita turbat. Bis ergo dubio, animi motibus obstupuerunt ex percussi sunt, letitia scilicet ex metus impellat eos, Letitia ut se ostenderent ex suorum lextis iungerentur, reuocabat metu. omnium rerum incer/ tos, denique subiungit metus ipsius causa. Dissimulant et non uel e cana speculantur amici. Quae fortuna uiris classem quo litore linquunt. Ecce quod posuit causas, quae anceas ex achatem incertos reddiderant, una et letitiam mouerat, quae fuerant maris. Iam si uenit, meri to ergo prudente consilium fuit, primum explorare, quae fecerant metum, ut sciretur, Quae fortuna uiris, hoc est quae euaserant uel quae confecerant ex optura. Classem quoque litore linquant. Rex enim non tantum de hominum, uerum etiam de rebus inuenerat letul ite sollicitus, dicit ex non tantum causam. Quid ueniant. Quomodo huius cunctis nos sustineant. cunctis non tantum lecti nauibus ibant. Crantes ueniam, et templum clamo re petebat. Cunctis dixit eos omnes quod de se alii dicit uenerat non omnes, quod et in nauis iusto libo et, na le. hoc est quod ista causa loquuntur, in solium tenere sermonem. Iam orates uenia ex et propter clamo re petebat, Crantes ex templum clamore petebat. Nonne heret nam ora et clamo re petebat. Causas igitur non tantum coram licet uterque nosset, conuigebant tamen ex ipsorum clamore uis magna eos

tentiam, quam terentius tenuit dicens: *Mihi spes omnis in memet sita est.* Multum ei in-
 ualet, qui non in aliena, sed in sua uirtute fiduciam ponit. Addidit huc deorum fauorem,
 qui interueniens euentus bonos auxilio fortunæ conuoluit. Sed mea me uirtus, & san-
 cta oracula diuum, Cognatiq; patres tua terris dedita fama, Communare ti-
 bi, & satis egere uolentem. Hæc fuerunt, quæ contra fortem uirum ex deorum fa-
 uore munitum, nihil aduersi sinerent concitari. Addidit tertium, quo ceterum debuit, etiam
 si illa non essent, uirtutem scilicet ex deorum responsa. ante oculos, inquit, Labuit tu-
 tum fere aduentum meum, qui licet incognitus tendebam ad finem. Hoc genere ostendit
 se non timuisse, quod esset græcorum stirpe progenitus rex arcas, se magis habuisse fiduciam,
 quod troianis quoque ratione sanguinis uteretur annexus in conuulsi ne posuit, tua terris dedita
 fama. Cessanti us quippe omnibus, quæ supralicta sunt, maiorem se asserit usus habuisse
 fiduciam, quod religiosum uel bonum nouerant omnes, ex cursum per terrarum partes no-
 men eius ex beniuolentiam præferebant. continere tibi, ex satis egere uolentem, significat
 iussionis auctoritatem, cui nec ipse reniti potuit, nec debuit euaderi relictum. Postremo ad-
 iecit uoluntatem, ne id, quod agebat, inuitus uideretur suscipere. quæ optas et etiam ipse
 se nosse astinem, quem summo laudis præconio omnes populi præferebant. Tua, inquit,
 terris dedita fama: non fama respondit plurali numero: sed omnibus, quæ posuit, antequam
 de fama aliquid diceret. Intuit post hæc expositionem ex narrationem talem, quæ euen-
 dri se monstraret astinem: quomodo supradixit, cognatiq; patres, hanc uirtutem rationem san-
 guinis stemmate exilato prosequitur sic: Dardanius iliace primus pater urbis & au-
 tor, Elestra (ut graui perhibent) atlantide eretus. Necesse est posuit, ut graui per-
 hibent, ut te, limoni um græcorum esset in confirmatione ueritate, ex eundem homo generis
 potius quam troianis testibus credideret. Aduertitur te ueros. Continuis sensus est, sic, dardanius, in-
 quit, natus ex elestra atlantis filia, ad teucros uenit, ex ipsum primū roianis patrē. Ecce ostendit
 unā originis partē, uenit ad alteram. Vobis mercurius pater est, qui ē car dida ma-
 ia Cyllenes gelido conceptum uertice fudit. At maius (auditis si quæ equā cre-
 dimus) atlas, idem atlas generat, cœli qui sidera tollit. Ne similitudo nominis falso
 usurpari uideretur, uel maxime quā adlitteretur ex signū, quod illi ē atlas, quod troianis origi-
 nem elestra ex dardaniū de lerat, cœli qui sidera portaret, illi uero qui genuisset natū, ex ea mer-
 curiu nepote suscepisset. Sic genus amboiū hoc est dardani ex mercurio. Scindit se sangui-
 ne, ab uno, Atlantis scilicet, quā utriusq; partibus origini dederat, secundū prædictā rōnem. cōstitua-
 mus tū illustriori intellectu. elestra genuit dardaniū ex maiā mercuriū. dardaniū de illi troianis primū
 cipū, ex mercurius arcadibus: inde unus auus est amboiū, dardanius scilicet ex mercurius. præba-
 uit cognationis cōtextū, redit ad ea, quæ paulo ante dimiserat, quā rōnem sanguinis redderet. His
 fretus, nō legatos, neque primā partē Tentamēta tui perigi. his, inquit, fretus hoc ē illi,
 quæ supius dixit, hoc est uirtute sua, deorū rōnis, ipse, ex fama optima ipsius regi. nō legatos misi,
 nec sententiā tua alia tua artis calliditate tacui. Memet ipse. Duplicatio eius ē, prout prius addi-
 dit lictiōi podus. Meūq; obieci caput. & supplex ad limia ueni plus ait feci, ut ad fores tuas
 ipse per gaturus accedere. exponit deprecationis ipsius cā, in his ostendens, quod, ex cōtra quos peteret:
 quod ipsum nō tū sibi profuturū ostendit, uerū etiā ipsi, quod rogabatur, ut daret. Censurac ē, quæ te
 crudeli daunia bello Insequitur. Quid tam pulchrum, tūq; egregiū, ex imperatori ipsi ne-
 cessarium, quod in deformatione personæ hostium, ipsius partes primas ponere, qui daturus uidetur

urgeti necessitate, ut ante clamosas voces effunderent, quam didonem ipsam uidere potuissent et ro-
gare, clamanti causas iustas fuisse non seditionem ipse uirgilius docuit. nam dido intus fuit, offi-
cium uero foris cum nullus nuntiaret, aliter ad scientiam eius peruenire non poterant nisi excla-
mantium uox fuisset audita, sequitur. Postquam introgressi & coram data copia
fandi, Maximus ihoneus placido sic pectore fatur. Recte hic poeta et locum per-
uauit, et tempus, et personam, et hoc genere ostendit, non seditionis uoces emisisse eos, qui sup-
plices uenerant, clamabant, inquit, cum essent foris, sed postquam introgressi sunt, et tempus loquen-
di occasionem dedit, locuturo fiduciam tribuit, nec deerat persona, quæ rogaretur ac postulata præ-
staret loquendi modum, uel maxime in templo, et apud eam, quæ teneret summam rerum,
temperauit. qui fuerat locuturus, hoc est ihoneus, qui quum diu ceteris fuisse meliorem, intel-
ligere debemus, qualis ab ipso sermo proferri debuerit, Placido, inquit, sic pectore capit. foris
et moribus agebatur, ubi negabatur persona didonis, quando data est fandi copia, id est quando cum
præsentem regina coram licuit loqui, mutata sunt omnia, quæ turbulenta uidebantur. O regil-
na, nouam cui condere iupiter urbem, Iustitiaque dedit gentes frenate superbas.
Magna dicendi arte locum istum poeta complexus est. primum omniam, ut principia ipse aetio-
re breuitate succingeret, et tamen plurima necessaria continerent, primo personam didonis lau-
daret, iubilem obiurgationem non committeret, redderet in ipsa obiurgatione beneuolam, inuidi-
am inhumanitatis et superbia reuocaret in alios, ipsam diceret iustam, neque eam laederet, cuius fue-
re petuere auxilium. sinoula ergo, quæ diximus quæ sint, uel quomodo illa priora reddatur ne-
cessario prouidendum est. At meus ueniebat ad incognitam regionem, qui loca illa hominesque nesci-
ret, perindeque incertus omnium, quæma lino la aliaqua laude assumpta beneuolam fecit, coniectura
collegit, senserat enim, et probauerat homines impios et inhumanos mores, quos in posteriore
orationis suæ parte euidenter expressit. suspicionis utique debuit duci, et illi effecti illa, cuius teneban-
tur imperio. sed hanc partem meliore ratione argumendi correxit. nihilominus etiam ipsam ob-
lique contigens, ut ex aliena hoc est suorum reprehensione confusa, erutesceret talis uideri, et
præstaret se beneuolam. Collectis igitur contrariis omnibus componitur duobus uerbis, plena lau-
datio. O regina quod est proculdubio difficillimum. faminam regnare. ex difficultate igitur, fit
laus, quod factum nisi diuino fauore peruenire non potuit. Nouam cui condere iupiter urbem.
Ecce secundum meritum quod ab eo uel maxime sine admiratione dici nequibat, eo loquente, quæ
constabat dolere, quod sibi id prouenire non poterat, sicuti ex persona anæ superius dictum est.
O fortunati quorum iam mania surgunt. Quum igitur femina faceret, quod difficulter proue-
nire uiris posset, apparebat proculdubio non humani, sed diuini opibus fieri. surgebat quippe non
fabrica pectus alicuius leuissimæ, sed ingenti magnitudo ciuitatis, et duo miracula in laude sunt
mulier regnat, et mulier ædificat ciuitatem nouam, addidit tertium, quo laceret admirationem,
Iustitiaque dedit gentes frenare superbas. Hoc est te solam præterea florere iustitia. nam pro frenis
æquitate, ut regas homines, quibus parendi sensum natura sponte negauit, frenare autem quum
diu ostendit plenam gentium feritatem, quæ cumque cum non succumbunt imperio, frenorum pos-
sibilitate franguntur, quæ sponte non currant. In hominibus contra est, sic deterior cui exquirere/
tur contra naturam, quod nasci non meruit, in istos homines non pariter sed contrariis superantur,
humanitate scilicet repente, et uoluptate, quæ in libidine forte colligit sapientius inuoluit, neque
qui ut aperit inuoluitas, et inhumanitatis arguendo, in istos homines, cuius beneficiæ requirebat. Ec-
ce tacite ostendit præsentem causam, et docet quæma lino ad humanitatis partes rediguntur,

quales in deo principes
... et ...
... ad ...

LIBER

retur auxilium: ut in ipsa donatione et dare troianis beneficium. et sumere uideretur. illud quoque si mirum est positum: crudeli bello, ut eum ualidius commoueret, et indignus unius gentis uiuentiam sustineret: quæ omnium consensus merito præferebat. hic quoque, grande loquendi compendium tenuit, euandri partes, suasque coniurgendo: nam semel dicta utrumque continentis gens, inquit, ea tempe dicendo unam gentem, extenuauit metum, qui poterat forsitan exoriri. addidit daania, quasi abiecta, humilis, et omni ignobilitate depressa: quæ te, te quod posuit, significat te, qui sic magnus et ab omni merito memorabilis, crudeli bello insequitur. duo mala coniunxit, bellum scilicet iniustum, et improbitatem hostium, quibus non suffecerat iniquitas facti, uerum etiam persequebantur inuolentes. Cruelle bellum est, quod iniusta iustificante ratione indicitur, denique, et iustum aliquando dicitur, et iniustum aliquando dicitur. et iniustum perinde asseritur, nec sibi nec euandro eam gentem a lucrum esse debuisse si æquitate gens eadem natura tradente suspicasset: Nos si pellant, nihil abfore credunt. Quin omnem helperiam sua sub iuga mittant, Et mare, quod supra teneant, quodque alluit infra. Iulius demonstrat expulsiōem cogitatam, ut uiam sibi in altam referret partem: quæ mare inferum superumque complectitur. Debuit euander his auertis præuere, ne cum alijs etiam ipse seruiret: Accipe, dauid, te nomen. Sume, inquit, auxilium, et laqueando, contra quem, auxilium peto, communis est hostis: potest dici, impares sunt uires tuæ, et non tantum mihi poteris prodesse, quantum ego tibi. occurrit priori, et ait. Sunt & nobis fortia bello peritura, lunt animi. Labor enim bellico et animi uirtus et corporis substantia necessaria est. ut, inquit, uos fortes estis, ita et nos. probatio fortitudinis troianorum robustius fuerat demonstranda. hanc impulit, dicendo. Et rebus spectata iuuentus. Insignis est uirtutis, inquit, quod factorum probauit effectus. Dixerat æneas: ille os oculosque loquentis Tandudum, & totum lustrabat lumine corpus. Aeneas quum loqueretur, intuebatur euander prius incognitum. et uocem ne corpus. Aeneas quum loqueretur, intuebatur euander prius incognitum. et uocem eius ac singula corporis membra considerabat. Tunc sic pauca refert. Pauca enim dicti conuenerat, ne fabule longiores solemnitati solæ essent impedimento. pauca debemus accipere, hoc est pauciora, si licet potuerunt. Ut te fortissime teucrum Accipio agrosque libens, ut uerba parentis, Et uocem anchisæ magni uultumque reconor. Magna mens recordantis, quum nesciret hominem, hoc est nomen eius, aut patrem. dicit de uultu ac uoce collegisse, quod ex anchisæ genitus esset. ait ergo, quum te audio loquentem, et uultum tuum libenter intueor cupiens te cognoscere: nam plene colligere redeunte memoria puto, mecum anchisen loqui, et ipsum etiam nunc esse præsentem: subiungit gesta ueteris facti, ex eo ostensurus caritorem futurum susceptæ societatis affectum. quum patris eius uerterem notitiam replicat, et beneuolentiam eius repetit. Poterat enim æneas querere, quocasa emergente factum esset, ut habuisset ille anchisæ notitiam. Icirco ait. Nam mecum hestiones uiscentem regia sororis Laomedontiaden priamum salamina petente Protinus arcadæ gelidos inuisere fines. Tū mihi prima genas uelabat fore iuuentus. Ecce felix memoria recordatus. nō et personas tetigit, et tēps, et cōm, et psonarū nomina, et locorū et reuera miraculū fuit, ut loquens senior, et adolescentiæ suæ tēps assignans ista omnia sic tenaciter dixerit, quasi pxieme gesta uideretur. Mirabarque duces teucros, mirabar & ipsū Laomedontiadem sed cūctis altior illat anchises. Laudaturus et prælaturus anchisen præfert oēs, et dicit anchisen fuisse præstantiorē: nec esset occasio præponēdi, nisi inuolueret prima cōparatiō, sine qua laus esse præcipua nō pōt. peliue apppe ē bonū esse, meliorē uero arduū

LIBER.

et retinentur in uento, quibus obsequendi studium natura non tribuit, quantum ad beneuolentiam ducta est, cui dictum est, quod alii preceptis impositis nituntur efficere, tu humanitate complexus, et perficit lenitate principiorum ratione confecta, quibus laudauit reginam, et incolarum mores, ferociamque graui inuidia perfudit. suam debuit purgare personam, quae purgatio ad id reuocatur, ne uisite uideantur passi uolentiam. Troes te miseri. Quam cito et quae euidenter expressit et personam, et fortunam suam, et eius specialem significationem, quam rogabat, quod autem ait miseri, ostendere uoluit nihil miseris audere potuisse uel perire, quod commodis didonis officeret. Ventis maria omnia uecti. Oramus. Ut appareret illos ad illa litora non sponte, sed necessitate esse delatos. Ecce totum breuitas tenuit pro temporis ratione et pro persona loquentis. Incipit iam summa petitis summi breuitate collecta tam iusta tamque sine praestantis detrimentis expressa, ut quibus inhumanus et durus facillime flecteretur. Prohibe infandos a nauibus ignes, parce pio generi, & propius res aspice nostras. Ecce postulata admittitur, ne incenderentur naues ut ostenderet se et necessitatem habere abeundi et uoluntatem, atque ex hoc ipso per locum et casu potius, quam ad inferendam ut lentam uentis. Parce pio generi, cuius enim de incipit, qui per eam facit primum, quae inelucta, inquit, et amari laudanda non est, apud hanc naturam sanguinis, et generis luctu non aliqua contrisitione mouetur. Et propius res aspice nostras. Tertia peritio generalis est, et quicquid ad commodum nostrum spectat oramus, ut percellas. Haec non pomen to per praesentia, honestius complexus est, quam si designaret euidenter intelligi tamen potest illos omnia consequi potuisse, si fauorem reginae plenissimum fuissent consecuti. Delata, coacta li lo et humana iuxta ipso fuit, et recepit hospitio, et ipse infinite munera constitutus in nauibus misit. Non nos aut ferro libyco populare penates. Venimus, aut raptas ad littora uertere praedas, Non ea uis animo, nec tanta superbia uictis. Assertio innocentiae, cum probatione sua, nec ad hoc, inquit, uenimus, neque enim sumus natura, ut in aliena exercere inuimus manus, aut exerceamus direptione, et hoc si gereremus animo, qui lauderemus uicti? quantum miseri uiti possemus? ad probationem istius innocentiae pertinet, quod laura dixit. Ventis maria omnia uecti. si enim uellent aut possent facere uolentiam, fessissent in aliqua uetus terrarum partibus, et caruissent uiolentia maris, quam per omnia littora naufragio perferant, nauisimum argumentum probabilis innocentiae fuit, quod posterius posuit. Oramus. nullus enim negando uult consequi, nisi qui alienus est a cogitationibus uiolentiae. Et hoc, quod uenerint, non est uoluptate cuiuspiam factum, sed ut mari, et necessitate turbatum, quibus erat, troiano non uenisse ad carthaginienses partes, sed carthaginis littora naufragantes ereptos. Et Troes, lepernam tran cognomine dicunt, Terra antiqua, potens armis, at quae replebit, Denotum conuere uiri, tunc fama minime. Italiam dixit, ducis de nomine gerem, Huc uisus fuit, Cum subito allurgens fuit utramque, susorion In uicti exet tulit, per resque prociacibus ausus, per quod undas superante liaber quoniam saxa Dupulit, huc pueri uictis a maximus oris. Et locorum et hominum carthaginis plena deformitas, sed non aperta, nam quoniam laudat partes, ad quas tendebat, illis hic loquitur, at praesentia et illa et. Ibamus, inquit, ad optimas terras italiae uberes et coactis, quae uoluerunt nostri uiri, qui non ita si uenit, optimi utique et precipui, sed existentes oratione. Ceterum si in uictis, haec est in solitudine et horrendam desertionem sumus.

Altiores dixit, corporis forma, quoniam sic posuit. Sed cunctis altior ibat Anchises, hoc est incedebat. Mihi mens iuuenili ardebat amore Compellare uirum, & dextra coniungere dextram. Accessi, & cupidus phenei sub moenia duxi. Quauis, inquit, adolescentis ætas prouectiori non congrueret, tamen, quoniam est ardor quidam iuuenibus, noscuntur potiores. ad eum accessi, & eius amicitie cupidus eum duxi sub moenia phenei. iunxi dexteram meam eius dextere, amicitiamque firmavi. At humanitati meæ officium respondens. Ille mihi insignem pharetram, lyctiaque sagittas Discedens, clamydemque auro dedit inextremam, Frenaque bina meus, quæ nunc habet aurea pallas. Dedit mihi, inquit, pharetram, sagittas & frena aurea, & clamydem auro intertextam. quomodo ornavit ipsa munera, ut uicta uiderentur? pharetram dixit insignem. sunt enim pharetre nullius meriti. sagittas dixit lyctias, ut illis regis sua tribueret ornamenta, clamydem auro intertextam. Frena, inquit, bina aurea, ut numero hæc laudaret, & qualitate materiæ. Ecce addit prædicationis supplementum. Horum ait apud me propter dantis meritum fuit gratia. ut quum his per ænium uti non possem, traderem filio meo, & in hodiernum usque diem perdurant. Eodem quodam modo perseuera te domino cum patris & filii una persona laudari munera meruerunt propter has causas. debuit enim ancas probare libenter acceptam largitatem patris sui. debuit & Anchises ostendi bonus largitor in precibus pretiosis, & euander non leue quidam accipere meruisse. Ergo, & quam petrisui etiam est mihi fovere dexteri. Et lux quum primum tertis se cristina reuertit, Auxilio lectos dimittam, opibusque iuuabo. Ergo, inquit, propter præteritam & præsentis temporis causam, profiteor me societatem fœderis habere uobis cum. & exsistite in luce uos instructos opibus cum auxilio limitam. respicite quæsitum, & prout non distulit in prolixum tempus, pollicens proxima luce se facturum, quod petuit fuerat, adiens, quod ancas non perit. Ipse enim euander more boni promissoris inatus debebat efficere, quod fuerat præstiturus. hanc auxilia promissit, & uictus necessaria. ne moram lucis alterius fecisset, nisi interesset sacra solemnitas, & eiusdem diei pars lucis sole currente transacta esset. Interea sacra hæc (quando huc uenitis amici, Annua quæ differre nefas, celebrare fauentes Nobiscum. & iam nunc sociorum assuescite mensis. Reddit causam dilationis in alteram diem sacra, inquit, quæ celebrari constituit, nefas est differri, uel aliqua ratione præsumptum. sunt enim annua, hoc est quæ per singulos annos nouantur. & hunc habent diem, quo numini redduntur. hæc quoniam amici uenisti, celebremus pariter. erit enim quædam nouæ amicitie consecratio. mensarum auspicia sub testificatione diei præsentis exordium sumant, & ipse nos primitus iungant, quæ tanto dicte sunt numini. Nouemus, inquit, nouare est repetitione annua nouam ex ueteri facere eam rem, quæ promissione frequentioris cultus posset abscondi. Hæc ubi dicta. dapes iubet & sublata reponi Pocula, gramineoque uiros locat ipse sedili. iubet, & reponi, non semel accipienda sunt. iubet dapes reponi: iubet reponi pocula sublata. sublata, aut metus causa, quoniam subito uenerant troiani, aut sublata, satietate interueniente. Deinde ipse officio boni hospitis cunctis collocauit omnes in sedili gramineo. Ecce non fieri præcepit, ut longeuus & rex, sed ipse per se humanitatis plenissima cura compleuit. Sedili, inquit, gramineo. quomodo in ne more conuiuium fuit, & ratio ritus ipsius sedendi potius quam accumbendi consuetudinem fecerat. Te latet hoc ipsum etiam alio loco uirgilius. denique septimo libro hanc tetigit partem quum diceret. hoc illis curia templum, hæc sacris sedes epulis, hic ariete cæso perpetuis soliti patres confidere mensis. Ecce illis nobilibus quoque, non licebat accumbere. propter hospites igitur iussit reponi

appetit. qui ergo relictis melioribus pergit ad deteriora? nisi qui non suo sed arbitrio compellitur alieno? si igitur non sponte uenimus, apparet, nos nullum uiolentiae studium gerere. qui enim hoc cogitat, destinata loca et ad praedam disposita, sponte aggreditur, sponte occupat, sponte inualit, et aliquid eligit, in quo sit uberior praeda. Descriptionem naufragy non frustra posuit. nam huius adiectio potuit mouere misericordiam, paucorum autem idcirco mentionem fecit, ut firmaret didonis animum, quod nullam parassent uiolentiam. quid enim audere possent, quibus nec animus fuit, nec substantia multitudinis? ecce omnem, qua laborabat, inuiolentiam uiolentiae purgatis ad plenum partibus retorquet in partem calumniantium, usus antitragicae. dicit enim ego non feci aut mei, sed tui in innoxios extiterunt uiolenti. denique sequitur.

Quod genus hoc hominum? quare hunc tam barbara morem permittit patria? hospitio prohibemur arenae, Bella cient, primaque uetant consistere terra.

Sub iure querelarum, occasione et deformatione tyriorum tenet et suam laudem. nam cui inhumanitas aliorum displicet, et ipse utique humanus est, et qui alienos mores grauius reprehendit, ab hisce se proficitur alienum, usque adeo displicebant, ut nomen illorum inuenire nequuerit, dicendo. Quod genus hoc hominum? Omnes enim feris immanitate uicerant tyru. Quare hunc tam barbara morem? hoc est quare uel cuius regionis in tantum saeva barbaries, et tanta feritate extitit? quanta tui usi sunt aduersus nos? nomen ergo, quo esse uellaret non inuenit, exemplum non reperit quod erat grauius, potuerant enim defendi similitudine alterius gentis. Hospitio prohibemur arenae. Probatio plenissima inhumanitatis, prohibemur in arenis consistere. quid fieret? si humano more tectorum hostiti/um peteremus? Bella cient, non saltem leniter prohibent, sed more bellandi utuntur hostilibus armis. Bella cient. bella, inquit, non patiuntur, sed inferunt. primaque uetant consistere terra. dixerat enim uentis maria omnia uesti. ut misericordia dignos ostenderet in illa terra, quae licet inutilis et deserta, naufragos tamen prima suscepit. certe etiam sic potest intelligi, primam esse terram litoris tractum. secundam, quae longius progredientes excipit, ut satia- ret, quod dixit, hospitio prohibemur arenae. perseverat in hac subtilitate dicendi, ut inhumanitatis etiam ipsam didonem oblique criminetur. nam quum de his queritur, quos imperio dido retinebat, et regno ipsam quoque appetit, et culpatur, a qua iussa mandataque proficisci dubitari non poterat, usque adeo hoc uerum est, ut relictis subtilitate, in ipsius quoque reginae personam inuidiam omnem posterius torserit, addidit enim.

Si genus humanum & mortali temeris arma. Non dixit temunt, sed temnitis. Ar sperate deos in muros fandi atque nefandi. Ecce et hic sperate posuit, ipsam quoque didonem et per inhumanitatis amictens, Si contemnitis homines, sunt di, qui iniusta uendicent.

Rex erat aras tibi, quo iustior alter Nec pietate fuit, bello nec maiori & raris. Quem si fata uirum seruant, si uestitur aura Aethera, neque hoc crudelibus cubat umbris, Non metus, officio nec te certasse priore Paruit. nam si siculis regionibus urbes Armaque, non inique a sanguine clarus aestes. bene etiam boni animi laudat, et corporis. animi sunt iustitia et pietas, uirtus in exercitiis et laude, quae non superflue posuit. nam pro benefactis promississe intelligitur condonandam aem ab eo, qui iniuria praestaret et pietate, pro malefactis ultionem, quam possit

1. ius gentium. P. in amict. prior.

LIBER

epulas, & pocula ipse uero collocauit omnes troianos sedilibus struillis ex gramine. Percipit uenitque toto, & uulsi pelle leonis Accipit aeneam, solioque inuitat cerno. Ut jectis merito discerneret aeneas, qui ceteris fuerat potior, & sublimem ei locum dedit, & cultiorem ornatum. Leonis ergo pellem, quod conueniebat hercules sacris, egregiam quoque fellam, & materia pretiosa perfectam, quae eius dignitati congrueret, praecipuum dixit singulare & solum. Tum lecti iuuenes certatim, araeque sacerdos viscera tosta ferunt taurorum, onerantque canistris dona laboratae cereris, bacchumque ministrant. fuit quidem ciborum copiosa substantia: sed bubula caro, panis & uinum. haec portabant iuuenes, qui plurimum plurimis apponerent, aderat etiam sacerdos ipse propter epulas sacras, ipse quoque aliquantum cum iuuenibus gestans, nulla interea, ut apud regem, ambitione sedebatur, nullo uestium adhibito cultu. caro portabatur manibus copiosa, sed bubula asina, id est non aliquibus impensis excocta. potus non argento uehebatur, sed canistris uinum similiter ministrabatur minus nullo cultu adornatis. Hae non simpliciter accipientia sunt nam sicut infra monstratum est, ritus agrorum hic erat, neque aliud in his sacris aut alio modo exhiberi licuit. nec paupertati euandri applicanda, ex qua inter praecipuos fuit. Vescitur aeneas simul, & troiana inuentus Perpetui tergo boues, & lustris uis extis. Etiam si aeneas uel teueris epulae ille insisterant, edebunt tamen apprita, uel quia aliud non fuit, uel quia sacris intererant, quae cuncta praeter bubulam reclusissent. ut autem fuit integrum latus tauri, sic cum extis appositum, uescitur aeneas simul & troiana inuentus perpetui tergo bouis, & lustralibus extis. quum hoc pronuntiamus, aeneas nomen & troianorum debemus extollere, quibus indigne apposita est bubula asina, nec saltem aliquo iure conlita: & reuera iniuria fuit. si tollamus e medio sacrorum more, qui alia reuebat.

Postquam exempta fames, & amor compressus edendi Rex euandrus ait. Caro illa si edendi delicias non habuit, habuit tamen famis excludenda substantiam. Postquam igitur hoc factum est, & edendi fastidium de satietate successit. ex illis sic capit loqui mirantem positum, praeterquam exempta fames, nullus enim in conuiuio libenter fabulas conserit, aut audit alias, nisi si uenter fuerit plenus. Longam quippe narraturus fuerat euander fabulam, & ipsam non superfluum, sed natam ex eo, quod ipso tempore gerebatur: debuit habere auditu, et animi liberis, & nulla ex causa suspensis, quod procuratum est auxiliorum promissis, & media excelsa. Non haec sollemnia nobis Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram Vana se perfusio uereturumque in ara decorum Imposuit. lauis holpes troiane periculis seruati facimus, meritosque nouamus honores. Dum uult originem praesentium referre, sacrorum simul & epularum genus excusat. Sciebat enim quibus apparatibus tantus hostes excipi debueret, si non obsisteret lex instituta sacrorum. & sacra ista, inquit, & epularum morem, & aram, quae cernis, non inanis uel rationis expers perindeque superflua ritus aut terror improbit patrum, nec falsis aut dubiis assertoribus ducimur, ut colamus incognita, aut minus probata persequamur. Vidimus beneficia huius dei, & per ipsum non leuibus sed saeuis periculis sumus liberati. Proinde haec pro nostra conseruatione condidimus, tantaque huic numini pro praestitis debetur ueneratio, ut quotannis nouentur ista sollemnia. ne ullis obscurari temporibus possint. Incipit iam respondere propositis suis, & aperitius referre, quid esset: saeuis periculis seruati facimus. perindeque cognoscat non inaniter dictum, meritosque nouamus honores. Nouare est ut iupradiximus replicari loquetera quam iam facere nouitatem, & hoc modo excludere uetustatis inuidiam, quae multa per de sustulit obscurat, ac tollit. Iam primum saxi suspensam hanc aspice rupem Disce-

At procul ut moles, defestaque montis Stat domus, & scopuli ingentem traxere
 ruinam. Antequam factum diceret, quod auro currente transierat, ex sola poterat relatione co-
 gnosci, primum cepit a teste, ut ex eo, quod oculis subiacebat, fides accedere posset. auditus pri-
 mum, inquit, hoc est antequam audias causam rerum gestarum. rupem hanc attinge, quam jaxis fa-
 cit natura pendentem. Vidi scopulos ruinarum euerfione disiectos, solitudo illic horrenda est me-
 morabilis facti sola durante memoria. Hic spelunca fuit ualida lumineta recessu Semi-
 hominis caci. Quis enim semiteri prælonga habitatio esse debeat? nisi occulta, grandis, iu-
 uita naturali opere ac tenebrosa? Facies quam dira tangebatur Solis inaccessibilis, hæc
 etiam extrinsecus dira et horribilis, usque adeo ut sine tremore uideri non posset. tanta autem im-
 manitate fuit, ut hanc solis radii nec tangerent, nec uiderent. Sen perque recenti Cæde tene-
 bat humus. Hoc potuit leue aestimari, nondum enim speciem, cadis dixerat, nec perstricauerat,
 quorum illic sanguis uideretur effusus, necessarioque adit. Feribique affixæ superbis
 Ora uirum tristi pendebant pallida rabo. Tanta illius mentis fœnia, et ita, ut huius res-
 centi cæde gauderet, semper humani sanguinis uaporibus aëretur: nec id faciebat occidit, sed
 ostentationem propriorum scelerum cæsarum capta figebat in foribus. Quæ uero talo corrip-
 pendebant, fixum durabat, quod solidum in ossibus fuit: corruptio uero carnis pendula remane-
 bat. Huic monstro uulcanus erat pater, illius atros Ore uomer et iores, magna se-
 mole ferebat. Hoc, inquit, monstrum uulcanus genuerat: uicant incendia in pectus illi natæ
 grauerant, exibant de eius faucibus fumus, et flammæ, et quum ipse contra naturam rerum non
 arderet, urebat tamen, quod flatibus attigisset: nec de sua substantia corporis animæ feraci con-
 ueniens. Mignus fuit, et ad incutiendum terrorem altissimis gressibus ferebatur, quis possit to-
 lerare magnum cupire, et ratione paritatis tutum, ac uomentem uulcani patris incendia: hæc
 recitantes sunt posita, ne inertie autum teneret incolæ, qui a ualecunque monstrum unum omnes non
 ualuerunt superire. accessus enim ad eum, quicquid esset: cuius anhelitus flammæ fuerat, et in-
 cendium uomitus: hoc genere herculi credebatur prædicationis augmentum, quod solus per se uictus
 miserram necem, quam uniuersi regionis illius homines tentare non ausi sunt. Attulit & no-
 bis aliquando optantibus etas Auxilium, aduentumque dei. Aduersus monstrum in-
 tolerabile, quum optarem auxilium competens prouenire, oportunitate aliquando tempus aduen-
 tum dei illius concessit, ut nobis quoque prodesset in cæteris. suscepimus igitur hospitium, et opta-
 tum diu probamus iudicem. Nam maximus ultor Tergemini nece Ceryonis spoliisque
 superbus Alcides aderat, taurosque uictor agebat Iugentes, uallumque boues
 annemque tenebant. Occiso trifurmo monstro, et uindicatis regionibus, quas perniciose
 posse lerat, tanti mali calamitas per nos uictor Alcides, uictor habuit transitum letus secundi re-
 bus et spoliis pompa gloriolus ducebat iuxta ingentem numerum bouum, in quibus fuit emo-
 lumentum et signum per se uictoris. hi boues pastus et fœtus causa harbosam tenuerant uallem
 et flumini ripam, loci et ipsarum armentorum incerta descriptio est et significata innume-
 ra bouum multitudo, quoniam cæco ipsa dederant occasionem furandi, ut occultus illicita gereret,
 et de multis perisse aliquos, non posset intelligi. At furis caci mens effra, nequid inau-
 sum Aut intentatum scelus uel doliue fuisset. Quattuor a stabulis præstanti cor-
 pore tauros Auerit, totidem forma superante iuuenas. Quoniam tanta temeritas
 fuit et caci, ut dolo uel fraude auerteret aliena, morem proprii furoris arripens oculo boues electos
 ex omnibus furto subtraxit. Atque hos, nequa forent pedibus uestigia rectis, Cauda

secus res dura, ne tanta in fœdum crudelitate perfecta, sequeretur pygmalion, qui scel-
 ris sui mercedem sperabat quaesiturus, et necaturus sororem, quæ mariti auxilia perdis-
 set. Idcirco igitur rem duram dixit, mariti interitum, ne diceret quod nefarie consuebat ad-
 missum, uel ne diceretur uerum, quod iam dictum est ex persona ueneri, et fieret res iam
 cognita repetitio. Ostendit ergo sollicitudinem illam fuisse uehementissime necessariam, ob-
 iecta autem a suis suorumque moribus aliena confirmat dicendo, cogunt ut custodia cautior li-
 torum repellendæ potius uolentiae causa facta uideretur, quod ilioneus conquectus est, non
 inferendæ, perindeque non esset ex moribus aut natura uitium, si urgente duplici metu, dili-
 gentiores fuerint et solliciti, competenter hoc ipsum ut melius probaret, purgatione subne-
 xit beneuolentiam, ut crederetur uera dixisse, ut turbatos congruæ honorificentiae ratione compo-
 neret dicens. Quis genus æneadum? quis troiæ nesciat urbem? Virtutesque, ui-
 rosque, aut tanti incendia belli? Merita inquit nostra, et singulorum troianorum
 uirtutes, et aduersam fortunam troiani excidi, quæ quasi nescienti numerare uoluis, o-
 lim nouimus, et habemus plenissime cognita. Hæc dicendo dat humanitatis spem. Facile e-
 nim succurritur his, quorum aduersa sunt nota. Non obtusa adeo gestamus pe-
 ctora pœni, Nec tam auersus equos tyria sol iungit ab urbe. Corda in-
 quit nostra non sunt ab humanitatis partibus aliena, nec sic uiuimus, ut solis equi tam cursus
 suos a nobis auertant, quum aliquod apud nos nefarium genus perspexerit. Seu uos
 hesperiam magnam, saturniaque arua, Siue crycis fines, regumque optatis Ace-
 stem, Auxilio tutos dimittam, opibusque iuocabo. Prosequitur summam be-
 neficiorum suorum, nihilominus et propositis respondens. dixerat enim ilioneus, si regem re-
 ceperimus incolumem, tendemus ad italiam, si autem contra meritum suum aliquid inhu-
 manitatis acciderit, pergemus ad siciliam, aut dido, non faciam contra troianorum uolunta-
 riam dispositionem, quocumque ire uolueritis, non tenebo inuitos, et omni subsidio adiuuabo
 nauigantes. Vultis & his mecum pariter considerare regnis? Acceplena bene-
 uolentia eos in societatem uocat regni, qui omnia desererant. Urbem, quam sta-
 tuo uestra est. Primo dixit mecum considerare regnis, nunc autem auxilium studium be-
 neuolentiæ, plenam illis possidendæ urbis offerens facultatem. Multi uitium putant esse, quia
 dixit Virgilius, uestra est urbem, et reuera potest esse, si non remoueat error, ordina-
 tione sensus effecta. sic enim accipiendum est, Quam statuo urbem uestra est. Subdu-
 cite naues. Tros tyriusque mihi nullo discrimine agetur. Huic parti non ple-
 ne respondet. Ilioneus quippe postulauerat. Quæstatam uentis liceat subducere classem, Et
 syluis aptare trabes, et stringere remos, Dido cum responderet, non obtulit duo, ut subdu-
 cerentur naues, et componerent. Subducite, inquit, uoluit de componendis aliquid loqui.
 mouerat enim se dixisse subducite naues, addens. Tros tyriusque mihi nullo di-
 scrimine agetur. Ne arbitrarentur troiani inferiores se fore, miro ingenio tenta-
 uit, ut diceret troianos uno cum incolis futuros affectu, ut honorificam se ostenderet iuxta
 hospitales, non eos postponendos tyrys, nec deiceret suos, et inter populos inimicitiarum causas im-
 mitteret, si peregrinos faceret potiores his, qui cum ea de tyro in tanta necessitate nauigauerat.
 At u uitium rex ipse noto compulsius eodem Afforet anas. Quia aduertit troia-
 nos satis de salute regis sui esse sollicitos, ultro offert inquisitionis eius auxiliū, et optat aduētū.

LIBER

[illegible]

LIBER

Equidem per litora certos dimittam. Certos, dixit, explorata diligentie homines, atq; ut satiare oblati beneficii gratiam, addidit. Et libyæ lustrare extrema iubebo. Si quibus eiectus sylvis, aut urbibus errat. Hoc ostendit Virgilius sub didonis imperio non illam tantum, quæ condebatur, sed multas alias fuisse ciuitates.

His animum arrecti dictis, & fortis achates, Et pater æneas, iam dudum erumpere nubem Ardebant. Supra enim dixit, lætitiæq; metuq; audi contumgere dextras Ardebant, sed res animos incognita turbat. Dissimulant ex nube caua secutulentur amicti, Quæ fortuna uiris, classem quo, litore, linguant. Quum igitur omnia cautus explorassent, ne dido quasi absentem æneam iuberet inquiri, consilium fuit, ut ultro sese offerrent, qui fuerant iam de sua ac suorum salute securi. Prior æneam compellat achates. Nate dea.

Licet socius tamen quia fuit inferior, non nomine suo eum appellauit, sed cum omni honorificentia omisso uero nomine natum dixit ex dea, reliqua breuiter explicat, quæ eos sollicitauerant.

Quæ nunc animo sententia surgit? Omnia, inquit, tuta uides, classem, sociosq; receptos. Unus abest, medio in fluctu, quem uidimus ipsi Submersum, dictis respondent cætera matris. Confirmatio rebus prosperis, animo ardebant rupta nube, omnium se præsentare conspectibus, ut didoni gratulus fieret suscepisse se faciliore uia, quem magno labore cupiebat inquiri. Considerandum est, quomodo hic quoq; teneat poeta dicendi uirtutem, quemadmodum locis suis personarum merita discernat, ac seruet. inferior achates fuit, ex meliorem præsentiam debuit ænea tribuere, quem constabat esse potiorem. sic ergo induxit priorem achatem loquentem, ut sine uitio eius ex nota eius, cum quo fuerat locutus, sermonem faceret. ne si prior loqui cepisset, uideretur arrogans ex superbus. Expectare enim debuit arbitrium, potioris, nec debuit sensisse uideri, quod ille non aduertisset. temperatur, mire totum, ex inducitur achates non tam facundum suggerens sed quid tum facientem esset, sequata sine dubio honorificentia eius, quæ consilio ex autoritate præstaret.

Quæ nunc animo sententia surgit? Interrogantis hæc uox est non iudicantis aut iubentis. Omnia tuta uides, classem, sociosq; receptos. Ne specialitas properantibus prolixitate sua faceret moras, clausæ dixit clausæ, clausæ dixit socios, ut cito transiret. Dictis respondent cætera matris. quam cito per uniuersa transiit, constabat enim illi, quam securitatem mater per auguria promississet.

Vix ea fatus erat, cum circumfusa repente Scindit se nubes, & in æthera purgat apertum. Non dixit ex nube caua speculantur, sed nubes ab ipsis abiecit, ut ostenderet ænea commodis etiam rerum naturam seruasse. tamdiu, inquit, cælatis sunt nubis obtentu, quædiu necessitas fuit, ubi opus non erat, sponte discessit.

Restitit æneas, claræq; in luce refulsit. Quantum gratiæ dedit ænea, quum illum dicit suo splendore tribuisse lucem diei meliorem? Dicit iam, unde tantus apparuisset.

Os, inquit, hume osq; deo similis, namq; ipsa decoram cæsanem nato gentrix Iunonæ iuuentæ purpureum, & lætos oculis adflarat honores. Beneficia hæc haud difficulter præstiterat, quia mater fuisset, ex dea.

Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flauo Argentum, pariusue lapis circumdatur auro. Tantum inquit splendore suo æneas addidit gratiæ luci, quantum ebori manus attribuit, uel ipsum addit aurum argento.

Tum sic reginam alloquitur, cunctisq; repente Im /

mis aderat tyrinthius omnemque Accessum Iustrans huc ora ferebat, & illuc, Den-
tibus infrendens. Inter berculem ex cacum non plurimum supererat spatium. Denique ille cum
se uideret uelocitate fortioris arctari, ingressus speluncam non soluit cathenas, ut securus, sed
rupit, ut timens. Celeriter enim claudendi fuerunt fores, quæ speluncæ interiora uenienti nega-
re potuissent. rupit cathenas ergo, non soluit, ex deiecit saxum, quod ferro ex paterna arte pen-
debat. Duabus rebus pendebat saxum, quibus speluncæ illius aditus claudebatur. ferro scilicet,
ex arte: ferro hoc est materia ipsa, arte uero fabrica cathenarum. quantus autem in illo fuerat
metus, ut securitati sue putaret non posse sufficere speluncam continuis lateribus montis, ex uer-
tice satis tutam? nisi saxi tanti ponderis firmitate a latis obicibus eam roborasset? ne quo casu aut
impelli posset, aut fortibus euectis excludi? Ut igitur hæc omnia facta sunt, ex propter tuitionem
suam metuens prædicta firmavit. Ecce furens animis aderat tyrinthius. posset sic carmen poeta
componere, ut celeritate berculei cacum uideretur præuenisse. sed reseruanda fuerat difficultas
facti. ut talem haberet gratiam, quæ merito suo ex nouari quotannis deberet, ex ad præferos quo-
que magna cum ueneratione transire. omnemque accessum Iustrans huc ora ferebat ex illuc dentibus
infrendens. Considerabat oculis omnes accessus, ex spatia montis illius, ex quum uisus eius ni-
hil quod tenere posset occurrit, magis magisque agitabatur ira, ex dentibus infrendebat. bene tran-
stulit frendere. Frendere quippe aprorum est, quum arrepto furore irascuntur, ac sæpiunt, ex
acuunt dentes. Ter totum feruidus ira Iustrat auentini montem, ter saxea tenet Li-
mina nequicquam, ter fessus uale reledit: ipse mons auentinus dicitur, sed ornatus dis-
cretum est, ut non ipse, sed ille nominaretur, cuius summi præerat nomen. quantus labor fuit tante alti-
tudinis montem cursu transcendere, ex huius altitudinem immensam non semel sed tertio circuire?
Ter, inquit, frustra tentauit fores caci, ter fessus ualle reledit, fatigatus assidua circuitione mon-
tis. Assidua sibi sedendi refectione consuluit. Sed ita igitur tractans ex maximum pudorem susti-
nens, quæ iniuriæ suam latente autore uindicare non poterat. Stabat acuta flix præcis
undique saxi, Speluncæ dorso insurgens, altissima uisu, Diratum nidis domus op-
portuna uolucrum. Tractantis oculi animoque satis alto grantis ex in immensum deducta
occurrerat flix, sic laterum abscessione munita, ut in ea diris auihus ex commanenti facultas ex
securitas si la fœtibus educandis non decisset. diras aues possumus uentire eas, quæ cadaueribus ali-
tur, ut sunt uultures, ex aliorum generum, quæ carne pascuntur. Elance, ut prona iugo
leuum incumbere ad amnem Dexter in aduersum nitens c. cussit, & iunxerit Auul-
sum soluit radicibus, inde repente Impulit. impulsu quo maximus resonat æther,
Disultant ripæ, refluitque exterritus amnis. In hoc facto non tantum herculis uirtutem
uerum etiam prudentiam laudat. Suspitione enim ex animi uigore colligita potuit existimare illam
scilicet postrema speluncæ contegere. at hæc remota posse quod clausum fuerat, referare. Fuit
igitur a dorso speluncæ deuexa flix in sinistram fluminis partem, qui montis radicibus inhærebat:
ex quia tot seculis, quum esset prona, non occidit, impellenda non fuit, ut alii putant, sed reuo-
canda, ut laxatis nexibus solus posset a consortio montis, ex inde impulsu præcipitari. Itaque cum
in sinistram partem incumbere, ex reducta esset in aduersum, hoc est dextrum, aduersum enim est
incumbenti, quod stat aduersum quoque, sinistro est dextrum, ex leuum dextro, ut albo nigrum,
ex lucidum tenebroso. Ergo hercules uirtute ex prudentia pollens a sinistro in dextrum nixus,
scilicet adduxit, cuiusque radices hoc consilio soluit, ex hanc in partem, quia tacebat impellendo re-
uocauit. Ita factum est, ut casus eius strepitu ex terrore uniuersa compelleret, intantum, ut contre-

prouisus ait. Tanta celeritate factum est, ut improuisus cunctis ueniret ad uerba, quem nudauerat nubis abscessus, quem monstrauerat naturalis lux, et proprius splendor, ipsa potior luce, completa suggestione, neque ancas respondit. Praeuenit enim euentus rerum, qui eos reddidit luci, et quia iam uenerant in hominum conspectum, mutata ratione temporis, rationem loquendi non immerito mutare debuerunt. Resistit ancas (ut dictum est) sed aliquanto melior quam fuit, hoc enim sollicita propter iunonia hospitia, procurauerat mater, ut amore potius proodio dignus uideretur. comparatur deo, auro, ebori, et argento, quae cum per se splendeant, meliora tamen fiunt, si his uel artificis manus uel gratia societatis accedat. quod autem comparatur deo, non fuit fauoris poetae, cum sit nepos iouis, et filius ueneris, perindeque et caesaris ipsius affinis. Hunc autem omni occasione laudat Virgilius, atque ita, ut praecipui uiri laudandi sunt. nam uirorum forma, et splendor corporis iunguntur fortitudini. sola enim pulchritudo corporis sine fortitudine plurimorum obfuit fama, coniuncta uero ornare consuevit uirum fortem. per corporis igitur partes, ut appareat in illo, quid decoris, quid fortitudinis fuerit. nam ipsa decoram caesariem nato genitrix lumenque iuuentutis purpureum, et latos oculos adflauit honores. Haec ad partes pulchritudinis pertinent, ad uirtutis autem, quod supra laudauit humeros eius, ut fortitudinem corporis demonstraret. Nato, inquit, genitrix duo posuit nomina infiniti inter se atque inextimabilis meriti. quicquidem possunt parentes libenter conferunt suis filijs. interea comparatur uenus artificis, quae sic ornauerat filium. Enumeratis igitur speciebus, ancas introducit loquens. Tum sic reginam, inquit, alloquitur. prior enim ipse debuit loqui ante omnia, ut quis esset nuntiaret nescienti, deinde, ut gratias ageret ob eam causam, quam ipse oculis et auribus comprobasset, ut ostenderet illic se fuisse praesentem, unde sermonis sui sumpsit exordium. Coram quem quaeritis adsum Troius ancas, libycis ereptus ab undis. Omnibus quae auhierat praesens nec pleno uersu respondit. Celeritate enim opus fuit, ut cito ad agendas gratias perueniret, dicendo, coram adsum, quem quaeritis, et pluralem numerum tenendo, ostendit anciam et didoni simul et ilioneo respondisse. Ilioneus enim dixit. Quem si fata uirum seruant, si uestitur aura Aetherea. Item sin assumpta salus, et te pater optime teucrum. Dido uero dixerat, Equidem per litora certos Dimittam, et libyae lustrare extrema iubebo si quibus effectus sylus aut urbibus errat. Quod autem ait, adsum troius ancas, ne didoni tantum uideretur dixisse, cui fuit incognitus, libycis ereptus ab undis. Quia ilioneus et dido arbitrabantur eum uiolentia maris oppressum, utrisque intelligitur demonstrare. O sola infandos troiae miserata labores. Magna arte dixit hanc laudem, usque adeo ut et specialem praedicationem complexus sit, et ceteris laudibus dicendi instructam de leui formam. prima pars rhetorica disciplina fuit, quae loci, et temporis, et personae, optime ignarus loquens apud carthaginem, hoc est in ciuitate, quae propter iunonem potuisset esse inimica, loquens in ipso aduersariae templo, et apud eam, quae summam teneret imperia, atque eo tempore, quo post neufrapium terras ipsas cupiebat euadere, nihil sit de iunonis fustione conuictus gratias agit nullum culpans, nullius commemorans impressionem. sola inquit miserata labores nostros, quum dicit solam iuxta troianos extitisse beneuolam, et laudat tacitum, ex eo quia carebat exemplo, et miratur occulte illic inuentam regem, ubi euidentissimum periculum sperari potuerat, causas praeterit aduentus sui, quia has dudum

LIBER

regina illeoneo narrante compererat, quæ no- scilicet nos reliquias Iani sum, quomodo satis aper-
 ta non est, num intinui et tempore perierint, quo etiam ipsa ciuitas concedit troianorum reliquias terræ
 elarco dixit, quia fugiens de troia, quum cretam uenisset multa suis contagione perdidit.
 Reliquias maris, qui contabuit naufragio, quo in litora carthagini electi sunt, oronem
 interisse. Omnis aus exhaustos iam casibus, omni in egenos Urbe, domo
 socias. Currit per amplificationem prætorum, exto- ens in maius quod fuerant con-
 secuti. Omnibus, inquit, exhaustos iam casibus, quum licet se aduersus casibus exhaustum,
 ostendit inopia non originalem, quasi aduersæ personæ, sed fortune uolentia extuisse.
 Omnium egenos. Quod est inter mortales difficillimum tangi misericordia, quum
 quis inopem uiderit et egentem. deniq; ut præta comprobaret, hoc ipsum consecuta repre-
 bensione dilecti complexus est, quæ oratio misericordem in causa miserorum fecerit dilo-
 nem. Non ignara, inquit, mali nascis succurrere disco. Argumentum lau-
 dis multo, itat dicens, urbe, domo socias, ambulabit autem ad humanitatem demonstran-
 si in ciuitatem fuissent, discepti, susceperunt uoluntate dilecti. tanta benignitate, ut illos non tan-
 tum in hospitium, sed etiam in familiam fixera uocauit et. Ille non dicit potius, quæ sunt
 curanda in laudibus, nam impar in re ipsius reprehendit, debuit tamen rere, sed quum
 hoc uellet exequi, inuenit neque uiam, nec tamen a laudationis offi- cio alienam, quæ multi-
 tudinem troiane gentis laudaret, quæ per orbem sparsa apud carthaginem in numero ext-
 guo fuit. Ilarco ait. Cui res patuloluere dignas Non opis est nostræ dicto,
 nec. nequid ubiq; est Gentis dudanæ, magnum quæ sparsa per orbem.
 Neq; inquit, nos pauci gratias competentes referre possumus beneficiis tuis, sed nec omnes
 nostri, si ex toto orbe, qui sparsi sunt, colligantur. Du tibi, si qua pios respectant
 numina, siquid Usq; iam iustitæ est, & mens sibi conscia recti, Præmia di-
 gna ferant. Quotiam beneficiis tuis, multis, magnis, et singularibus, atque cæteris præ-
 ferentis, humanæ uocis obsequia respondere non possant, habeamus deos, qui tibi pro nobis, quæ
 mereris exoluant, ipsi enim humanos actus et perpendere iustus possunt, et a quitate discernere,
 sequitur alter locus laudis. Quæ te tam leta tulerunt secula? Qui tu, in-
 quit, seculis, tu sola talis prouenire meruisti hoc est dicere, cur non et alij similes nati sunt?
 hoc est, quod superius dixit. Sola infantes troiæ miserata labores, hoc uult obscure digu-
 tare Virgilius seculorum esse, ut boni uel mali nascentur, unde apparet dicentis intentum, qui
 hoc cupit adstruere querendo secula, quibus dido talis potuit nasci, quia cum per orbem to-
 tum troiani restati sint solam beneuolam humanam et largam inuenire potuerunt. Qui
 tanti talem genuere parentes? Quia nascendi ratio per parentes prouenit, horum
 est sollicitus, si præcipuis suscipiunt liberos, quaruntur secula, quaruntur parentes, dido
 sola in toto orbe rarissima memoratur, ut totum singulare sit eius, quod summum est, nec
 habeat cum aliquo societatem uel comparisonem, quod dixit. Du tibi præmia digna ferant.
 Conclufit uerum, ne remittendo superius omnem reciprocam uitam, ut se uideretur totam ne-
 cessitudinem reieciisse, teorum, inquit, si cura præmia referre meritis tuis, quod humana
 mens exequi non potest, post non tacebo laudes tuas, Nam, Infanta dum filium cur-
 rent, dum montibus umbre lustrabunt, coniecia potius d. m. tydæa p. l. c. r.
 Sophonos, nomé p. tuū, laudesq; manebū. Hæc gñe oñliar futuræ c. m. demeter, et

irritum esset, quod aduersus alios praeualebat. hunc corripit, dictum est, in modum complexus. hac species in imitationem uenit in agone certantium. nam frequenter occurrit pars ista certantis, ut exempto brachio, ceruicem cum capite alter alteri comprehendat, et occurrente aliam manu colligitis digitis fauces gulamque concludat. hoc igitur hercules fecit, ut famiferas fauces, et ipsa quibus fidebat incendia, brachiorum uirtute premeret: quo facto oculi fumus et flamma cum ipsa simul caci anima defecerunt. Panditur extemplo foribus domus atra reuulsis.

Extemplo, quum dicit celeriter patefactam significat. furus reuulsis, auulsione etiam saxa, et ruptis cathenis precepi fuerat iatus. quo facto omnia scelera patuit demerataque ita, ut omnibus exinde securus daretur accessus, et eunte cernerent, quod incognitum fuerat uniuersis.

Abstracti quoque boues ab iurati quoque rapinae Caelo ostenduntur. Abstractas mortuas uel occisas significat. abiurata rapinae ut in istis bobus fuerant, aut in speciebus aliis caelo ostenduntur, aut in luce inproferuntur, aut sideribus cum inuidia offeruntur, et multa dimiserant, quae illicita commiserat cacus. Pedibusque informe cadauer Pertrahitur. Vel quia hoc mersum, traheretur. uel quia propter magnitudinem membrorum fieri non potuit. protrahitur, est porro trahitur. hoc est extra pelancam informe inquit. in, non ad minuendam corporis formam positum est. informe enim una pars est orationis, et significat ultra scitam formam, ut ista qualitate ceteras formas uideretur excedere. exponit tam, quid sit informe. Nequeunt expleri corda tuendo. Terribiles oculos, uultum, uillosaque scitis Pectora senseris, atque extinctos faucibus ignes. Ecce unde informe, quia etiam mortuus oculorum terribis omnes formidabat obtutu. uultus ipse plenus sceleribus apparebat, et illud gerens, quod uiuus habuerat. Villosoe fuerunt pectora eius, utpote, miseri. cunctis autem in omnia eius miraculo essent tam magis, quod anima eius incendia quoque considerabantur extincta. Ex illo celebratus hic nos hactenus minores Seruauere diem. Et illotempore, quo his terris securitas facta est, honores et decreta sunt, et celebratum ignis laudibus factum. Seruatum quoque per minores, quod non frustra fuerat institutum. Primumque potitius auctor, Et domus herculei curat. pinxisti scitum, hanc aram ioco statuit, quae maxima semper Dicitur nobis, et erit pre maxima semper. Primus huic ritum potitius dedit, et maiorum domus hanc aram constituit, quia nullam habemus potitiorum, nec erit alia praeter istam. Quare a te o iuuenes, et nuntium in munere laudum Cingite fronde comas, et pocula peragite dextis, Commemorate uocate deum, et date uini uolentes. Munus dicitur cura uisusque rei perfructus. immensa cum necessitate faciendi. At ergo quoniam huic interestis muneri, et amicitiam non cum iuratis solum iunxerunt, nobiscum uocate communem deum. Communem bene positum, ut ostendat uel per contumeliam fœderum mihi me te troians. uel ideo communem, quia supra ex parte maiore ostendit poeta troie et arcadie populos isdem parentibus genitos. et date uina uolentes, id est are uinum infundite, quum deum uocare coeperitis. addidit autem uolentes, quia obsequia non accipiuntur, nisi plena uoluntate fuerint persoluta, aut ideo uolentes, quia aliquando, si ante praepositum est, inimicus troie hercules fuit, ut uideatur hoc dixisse, qui inimicus uesier fuit. Fuit tam inimicus uobis, qui nostri essis effecti. Ecce euandri etiam in hoc beneuolentia, ut iam etiam offensum deum uelit illis esse propitium. Dixerat, herculea bicolor quum populi uinbra Velantur comas, foliis innexa perendit. Mox troiani uel quia occasi fuit, uel si istud uultum facere. uel quia non debuit reui, quod arcades magno cultu uenerabantur, ne ex hoc lesi postulata non facerent. hercules se hoc est populeis frondibus coronaue

uniuersarum rerum finis, quum licitur, quod diu fluuii currendo miscebantur fluctibus maris, quamdiu stabit cum sideribus cælum, quam diu solis umbra uel luna lustrauerint conuexa montium, denique et alio loco dixit, Dum domus æneæ capitolii immobile iaxum Accolet, imperiumque pater romanus habebit. Quæ me cunq; uocant terre. Hoc est quæcunq; terræ me uocant, subtiliter se nec cessaturum dixit, nec est pollicitus habiturum, ne laderet didonis animum offerentis societatem regni, aut de consensu teneretur. Sic fatas, amicum ilionea petit dextra. Recte amicum dixit, et hunc cæteri anteposuit. tunc enim melius probantur amicitia sicut ilioneus fecit, ut amicus præsens amici absentis causam sic tueatur ac seruet, ac si assistente eo uideatur esse completum. Leuaq; serestium. Intellegamus amicos ad ambos pertinere, sed prælatum cui dextera porrecta est. Obstupuit primo aspectu dido sidonia dido. Cui deinde uiu tanto, & sic ore locuta est. Primo, inquit, aspectus æneæ sic didonis animum commouit, ut oblapuerit uisa eius forma, casum eius deniq; miraretur. Redeamus ad superiorem eius descriptionem, inueniemus stuporis eius causas, dixit enim Os humerosq; deo similis, et cætera, recte ergo commota dido obstupuit. Casu deinde uiri tanto primo, inquit, reginam tanti uiri commouit affectus, secundo casus, quo liberari potuit, et ad ipsam nullis uisus repente peruenire, sic tamen et ipsa respondit. Quis te nate dei per tanti pericula casus Insequitur? quæ uis inuicem applicat oris? Dicendo in prima parte sermonis sui, nate dea, ostendit se aliquam generis eius habere notitiam. et hoc licet apud æneam possit esse mirabile, addidit in ligne illum ut ex dea genitus, delatus sit per naufragia ad regiones suas. Tu ne ille æneas? quem dardanio anchise Alma uenus phrygiæ genuit simoentis ad undam? Ecce et locorum tetigit, et æneæ ipsius nomen, et personam parentum. ostenditque se miseratione commoueri, quum dicit, per tanta pericula, quis te casus insequitur natum ex dea? miratur enim quæ debuit potentia numinis sui demonstrari, aut tueri filium contra omnia incommola, nec tamen fecit, ut autem æneæ admirationem auferret, quæ idem teneri potuit, exponit ipsa, quomodo factum sit, ut et ipsum (quamuis opinione) et genus eius nosceret. Atque equidem teucerum memini sidonia uenire finibus expulsam patriis noua regna petentem Auxilio Beli, gemitorem Belus opum uallabat cyprum, & uictor aitione tenebat. Tempore iam ex illo casus mihi cognitus urbis Troianæ, nomenq; tuum regesq; pelægi Me quoque. Quando inquit teucer pulsus patris regnis ibat ad nouam sedem colendam, transit per patrem meum, et susceptus hospitio retulit et casum troiæ et nomen tuum et grecorum commemorationem fecit, ex eo noui omnia, et memoria tenui, expositis causis, et narrato ordine fabulæ, offert ultro hospitium, maiorem humanitatis suæ gratiam sperans si eiusmodi beneficium non petita conferret. Quare agite o tectis iuuenes succedite nostis. Quum dicit, Quare agite, hoc debet intelligi. Quum uideatis uos non esse incognitos, nota autem esse mala uestra, et morem esse familiæ meæ, ut uenientes uos excipiat, sicut teucer a patre meo susceptus est, ipsi quoq; uos tectis meis excipiam. Me quoq; per multos similis fortunæ labores læt itam, hac demum uoluit consistere terra. Nec pudeat, igit, quod tantum uos attriuerit a uersa fortuna, qui enim interuenit maior uis, et quo animo sustinenda est, atq; ut hoc resuaderet exponit exemplum suum, et dicit causam miserationis suæ. att. n. Et me, quam uidetis uelut felicem, aliquando infelicitas pressit, qui factum est, ut lætata per infinita incommoda

LIBER

runt. Et facer impleuit dectram secribus. Sacer iccirco posuit, quia quibus sacrorum cura est, habent licet inominas uasa, quibus obiecta diuina perficiunt. Ocius omnes immensum leti libant, diuosi precantur. Hic est leti libant, quod est, et uolentes. qui enim sacra numinibus sunt, ne uirtus debet esse, nec trahis. Omnes ergo infundebant unum mensi, et id faciebant, quod aeneas. Deuexo interea propior sit uel per olympo. Poeta memor est sui. hora enim sexta, hoc est mediis curibus solis supra dixit anciam peruenisse, nunc diem dicit peracti prope spatium omnibus clausi. Iamque sacerdotes, primusque positus ibant Pellibus in morem cineti, flammamque ferebant. Sacerdotes, quorum primus potius fuit secuti institutum morem ibant accincti pellibus retinentibus in manibus faces. Instaurant epulis, & mensa grata secunda Dona ferunt. Hanc secundam mensam laetitiae nuntiam in speciebus plurimis ferebant sacrorum. Cumulantque oneratis lancibus aras. Debut enim repetito conuiuium hominum etiam numini secundum officium representari uti bonos reseruent causa solemus. Tum salit ad cantus. Saliorum nomen genus ministrorum significat. Populeis adiunt euincti tempora ramis. Dixit, qui dicerentur. dicit etiam quem a molu coronati uenissent. testis, inquit, habebant corpora populeis ramis. Hic iuuenum chorus ille senum, cum carmine laudes herculeas & facta ferunt. Patres ad cantus querant non turpes aut ab ipis sacrorum, leuitatibus alienos, nec humiles, ut imperito sermone contumaces, sed digestos condiscentis carminis disciplina honestatem quoque dei ueneratione testantes. hic aut iuuenum chorus ille senum. usque adeo religiose parabantur, ut senes consisterent ex una parte, quod non leceret nisi sacra cantare, et iuuenes ex alia, qui uos maiores imitarentur qui carmine laudes herculeas, et facta ferant. Iam dictum est ipsius dei laudes fuisse, quod senes iuuenesque cantabunt quo generaliter posuit, hoc est laudes, incipit specialiter dicere. Ut prima nouerca Monstra manu geminosos premeas eliserit angues. Hoc, inquit, sunt primae in puero uirtutis initium, quod serpentes singulos singulis manibus conscriptis faucibus contriuit. hic multiformis est laus. quam mirandum est in puero nullum pauorem fuisse non timuisse in duobus anonibus maiorem utolentiam rudem scilicet et insuetum et inermem. tantam uero exitiis in ipso facto inultum, tantamque uirtutem, ut ea parte tenerentur, qua hostem suum uenientis moribus appetere potuerant et occidere. eliserit inde tractum est, quia uenit maiore gutture. hoc licetur, unde etiam dicimus quicquid ipse ex causa fuerit mortuum. Ut bello egregia iduissent urbes. Nondum dixit quales et quanta, ut innumera intelligantur et mirae. Tunc uenit ocellum uenit. Hic non fuerunt se, sed sumptae ex generalitate. ut ex his apparere posset, quales uel quanta fuerunt. Multi hoc loco angilium reprehendunt. quod praesentibus tantum triumphum actum de troia non debuerit ponere, quasi demum in hominum praesentibus tantum generatio natiui hoc genere manueretur solemnis illa laudatio eius dei, cuius ipse etiam meritum in maximo aeterno honore fuerat constitutum. Ut duos mille laeures. A qualitate laeures, a quantitate mille. Rere tuus Euryleo facis iunonis iniquae Pertulerit. Nunquam enim nouerca expectat uicias comminationis causas: sed nomen suum exornat causam esse se uenit, senserat etiam hercules duo mala, nouercam implentem partes suas et euryleum reem aptum inuicis iustis. Tu nubigena inuice bin embres, hylleum ue, et holuque manu, tu chresia macia longia, & castum uenit sub r. uel leonem. Quod semel dixit, manu macia, factus recipiendum est, ut sit, tu nubigenes, hoc est centauros, qui ex dimidio homines, ex altero equi sunt atque alter datur lyceus a t. h. l. u.

maestas

LIBER

[illegible]

maestas manu, utpote inuictus, Tu minotaurum maestas manu: tu leonem uastum maestas manu: uastum dixit, et crudele, et magnitudine sublime: Te fugit tremuere lacus, te imitor orci. Id est lacus, per quem ad inferorum interiora transit, et tanter cerberus quem ad iuperos duxit. Ossa super recubans antro semesa cruento. In retrahendo cerbero ulam licet herculis mirabilem extitisse uirtutem, ut tremuerit cufos foribus appositus distis seuus semper, semperq; super ossa recubans: Cuius significatio ex parte crudelitatem certe ostendit, qui tantum sauebat, ut consumpta carne ad ossa erodenda remearet. Cruentorum autem illic est intellectus, qui est descriptus in caeci spelunca his uerbis, semperq; recenti caede tepebat humus, ut etiam cerberus semper recenti praeda pauci uideatur. Nec te ullæ facies, non terruit ipse typhoeus Arduus, arma tenens. Non terruerunt diuersæ monstrorum formæ: nec tibi formidinem typhoeus incurrit ingentis corporis mole confidens, atq; armis instructus. Non te rationis egentem Lernæus turba caput circumstetit anguis. Cumq; tibi Lernæus anguis quæriturus occurreret innumeris capitibus fidens, in illo extinguenlo malo nec uirtus tua, nec ingenui uis uacitas desuit qui cum habuisti naturalem industriam, cur quæreret alienam? Salue uera iouis proles. Par est ista laudatiua materia, ut præferatur unde ortus sit, qui laudatur. Apparet, inquit, esse teuerum filium iouis dum paterna potentia sacrorum nobilitate rebonet. Decus adante diuis. Nec ideo factus es deus, ut ornareris ex alius diuis: sed ut nos accessione tuæ societatis ornaret. Et nos, & tua dexteradi pede recta secundo. Summa nostra deprecationis est, ut a iis nolui pressere et sacris tuis propitius intercede digneris: Talia carnuiabus celebrant. Talia, inquit, hoc est quorum ipsi non sentierant commodum uenerationis causa laudant. si per omnia scilicet, quæ supra dicta sunt, caeci speluncam aduocant, sperantemq; penibus ipsum. Abbi quæ hercules in alieni reuolubus perierat, ad caeci speluncam recte peruentum est. debuerant quippe etiam sui comandi meminisse, qui tanto malo per ipsum uirtutem fuerant liberati. Consonat omne nomen strepitu, collectq; reuolunt. Vix uentum est ad ea, quæ sibi fuerant præstata, creuit omnium uox et laudationis affectus in tantum cumulatus est, ut exultantium clamor emissus in nemore, perueniret ad montes. reuolunt, exultat, quod magno scitu illicitur, et tremis quasi reuolunt. Exim te cuncti diuini rebus ad urbem Perfectis referunt. Vbi uota peragunt, reuolunt omnes ex luco, et ad urbem caperant remeare. quin et hora propinquanti noctis ad sedem propriam reuocabat uniuersi. Ibat rex oblitus aui, Et comitem xneam iuxta, naturq; tenebat Ingredivens. Ibat, inquit, rex contra meritum potestatis: ac ne esset obsecrum, quid sit, ibat: non uehebatur, inquit, sed ambulabat suis pedibus senex, qui et itineris laborem, quem longauus ferre non poterat, remedio toleraret. Comitem xneam iuxta naturq; tenebat Ingredivens, id est ambulans. duorum adminiculo innitens, ipse medius. nam ex una parte xneam, ex altera filium retinebat. Varioq; usam sermone leuabat. Vnum fuit adiumentum, qd itineris labor duorum auxilio iuuabatur. Accesserat aliud, quod ueniebat ex uarietate fabularum: et uere nulla alia res sic animum leuat, aut animi tædium reuolunt, ut sermonis alterna collatio aut diuersitas uisus. sermonis uarietas euandro latur, facilitas uisus xneæ partibus applicatur. Penta iugatur. Miratur, facilesq; oculos fert omnia circum Aeneas. Illi fabulante, hoc est euandro, xneas circumferebat oculos admirans ea, quæ forte complexisset unde descenderent.

[illegible]

LIBER

[illegible]

elena.

Quos illa mycenis, Pergama cum peteret, inconcessa sibi hymenaeos Extulerat, ma-
tris ledæ mirabile donum. Diximus ergo primum meritum istarum specierum esse, &
sint erepta de ruinis & castris patriæ. accedit aliud. ipsa enim helena quæ esset regis uxor, perin-
doq. loca petijit, quum iret ad triam, has ut pote præcipuas secum sustulit, non reddituram se
sperari propter admissum adulterium. nam idcirco posuit. Quos illa mycenis pergama quæ
peteret inconcessa sibi hymenaeos Extulerat. addidit etiam matri, ledæ mirabile donum, ut tanta
pu chritudine, & tanti meriti species nisi a matre donari non potuerint, & quæ derarentur mi-
ratos esse, qui uiderent, quum laudare illas potuissent. Has ergo idcirco secum dixit auexisse, &
ipsis uteretur quæ uolebat esse formosior ipsis, etiam sine dubio adultero suo melius placitura.
Ecce meriti manerum quæ generibus, uel modis exarsit quæ superabat formam, quæ purgi nõ
potuit, pulchritudinem q. reideoant. di. en. b. ergo ornatus arguitur helena, hoc intelligi Virgilius uo-
luit. q. cecidit ipsa operatam illius mulieris formam, redditamq. pulchriorem. Præterea

fceptum. Huc quoq; additur meritum sic. Illone quod gesserat olim - Maxi/
 ma natarum priami. Quod habuit, inquit, præcipue nobilis regi, filia, ex natu maxi/
 ma s' lent enim religiosi parentes, quæ habent optima, filijs deferre maioribus. Colloq;
 monit. Baccatum & duplicem geminis auroq; coronam. Hec quoq; admiranda de/
 bent intelligi non n. dissimilia esse possent, quæ tantus tãq; opulentissimus rex, ex beneuolus pater
 filie natu maxime contulisse dicebatur. Hæc celerans iter ad naueis tēdebat achates.
 Celerans, inquit, laudat hominis diligentiam, qui mandata cum celeritate complēbat, quorum
 ess. etus, cum prædictis causis ex ratione temporis uergeretur, maturitatem plenisimam require/
 bat. At cytherea (hoc est cum hæc gererentur) Nouas artes, noua pectore uer/
 sat Consilia, ut faciem mutatus & ora cupido Pro dulci ascanio ueniat domusq; fu/
 rentem Incendit reginam, atq; osibus implicet ignem. Quippe domum timet
 ambiguam, t. nolq; bil. neues, Vrit atrox iuno, & sub noctem cura recurſat.
 Magna ex necc. jura inuenit. ueneris de liberatio, cuius assus angebat, consideratio loci, tempo/
 ri, atq; per. max. aneus quippe acuten miserat, qui mandata eiu. debuit implere, felicitatur uc/
 nus, & tunc tenetur anea. Credendus, eo ex committendus non fuit nepos, quantis eni fuissent tro/
 es libenter ex tota humanitate, & pti, metuebatur tamen hominum natura infidelis, & fallax, sti/
 mulabat tunc p.essimus, iudicium, ne temporis opportunitate captata, occasione quoq; loci suaden/
 te, qui troianos in unum conge. erat, quos c. t. i. g. m. extrahere non possent, faceret in terris
 carthagini interire. Inquiruntur igitur at e. n. v. ex. i. l. i. n. o. t. a. q. u. i. a. n. t. u. r. ut ascanio, nō
 p. r. geret, ex achates tamen iussa compleret, quantis i. b. i. l. i. t. a. t. e. u. a. s. t. u. o. n. u. s. ut delectorem q. sum
 p. r. m. i. t. u. l. l. e. r. e. t. d. e. b. i. t. e. c. e. t. e. r. o. s. , a. l. i. q. u. i. s. f. u. r. a. t. e. q. u. i. b. u. s. u. e. n. i. a. t. u. r. , l. e. q. u. i. t. i. e. t. i. a. m. p. a. t. r. e. m. h. o. c. c. o. m.
 m. e. n. t. u. m. p. r. o. m. i. s. c. e. b. a. t. , e. i. o. r. i. p. a. r. t. i. , q. u. i. s. o. l. l. i. c. i. t. a. n. t. u. e. n. e. r. e. m. t. i. m. p. o. r. i. n. a. t. i. o. , & e. x. i. g. u. a. l. i. b. i. s. a. n. t. i. a. ,
 q. u. a. m. e. r. e. s. s. e. n. d. i. c. o. p. i. a. f. u. i. t. p. e. r. p. a. u. c. o. s. , n. e. c. f. u. g. i. e. n. d. i. , q. u. i. h. e. m. i. s. e. r. a. , & n. o. n. n. a. u. t. i. q. u. i. i. m. p. e. d. i. s.

se illenitate superare ac pace potius frenare uoluit quam potestatis imperio redigere in unum di-
 versis ex uariis, ex contra insitam feritatem placide societatis amore coniungere: populorum
 benivocantia non nuntur omnes, populorum quippe appellatione multa natura ac morum di-
 uersitas demonstratur, quam regere sine metu imminuentium pœnarum ex legum felicitatis est
 pœna. Deterior donec paulatim ac decolor ætas Et belli rabies, & amor succes-
 sit habendi. Deterior ætas ex decolor illorum iuuet, qui fuerunt post Iaturnum, deter-
 rior dicitur, qui ex bono in contrarium mutatur, ex sit malus, decolor uero, qui ex optimo colo-
 re ex ipsi uido in sordidum aspectum conueritur. Alitatem dixit aut succedentium homi-
 num, aut sequentis temporis, bene autem addidit, paulatim. Longa enim beneuolendi consue-
 tudo non potuit semel abrumpti. Recente igitur imperio Iaturni felicitas seculorum eius in-
 facto statu manere non potuit, successerat enim ætas deterior, hic est pessima hominū ac temporis
 ratio, quæ homines a beneuolendi usu in malam uiuendi consuetudinem uerteret, hic uirgilius
 bene uel male uiuendi rationem non rectorum uult esse, sed temporum, nam supra dixit, aurea
 secula extitisse: nunc dicit, deterior ætas successit. Felix tamen est, cuius imperio natura cura-
 sus arripit. Felix uero cuius administrationi temporum iniquitas deputatur. Et belli rabies,
 ex amor successit habendi: quorum alterum sine altero esse non potest: sicut multis locis ple-
 ne tractatum est, habendi cupiditas sine crudelitate ex sicere non potest procurari, nam ubi
 quæ in nō habet aliena, hæc crudelitatis ex se uis adiumento consequitur, crudelitas quoque
 ex perpetuo Iulæ sine auaritia esse non potest, quia raro aliquis sine lucro malus est.
 Tunc Iulæ uis, & gentes uenere licant. Sæpius, & nomen posuit Iaturnia
 rebus. Tunc gentes, inquit, malis crudelitatis, ex auaritia, quum diuersarum gentium
 populi in hæc loca uenirent, felicitas merum simul cum nomine præcipui rectoris op-
 eris erat, ex rebus uenire caput, quæ Iulæ dicebatur. Tum reges, asperque
 in uis corpore tybris. A quo postitanti hominum cognomine tybrim Diximus.
 Tunc repperunt, inquit, reges succedere. Succedunt ex tybris grandis corpore, atque ani-
 mo terribili, ex cuius nomine fluuius diuisus est tybris. Amisit uerum uetus albula
 nomen. Et amissa albule nomine, tybris caput nominari. Me pulsum patria,
 postea in extrema sequentem Fortuna omniuiuens, & ineluctabile fatum His
 peruenit locus. Etiam se nemorat esse per peritiam, atque id fuisse non hominum cul-
 pa, sed fato atque fortuna, ut gentilem patriam perdidisset. Ac ne esset uitium in eo,
 quod dicit, ne pulsum patriam nemo enim patris terras non excluditur: uel ne quæreretur præ-
 cedens causa, maxime subicit, fortunam fecisse omnia, ut mutaret terras, ex in arcadia
 partem hanc, illi: omnipotentem fortunam, ex fatum ineluctabile, ut ostenderet
 se nec fortunam uirtute, nec fatum luctando superare potuisse, perindeque consensisse po-
 tui: Marius perere tremenda Carmentis nymphæ monita, & deus au-
 tor Apollo. Ex occasione alia commentat origine suam, quæ dea sit matre progenitus, ex hæc ex æquat
 Apollo, & deus, qui loca perdidit, sum post expulsiōis tactu, quum fortuna impelleret, truderet
 fatis, & periret, mater uero ret. In uocabulo matris, quantum non lus est: lubebat mater ex dea
 mater, quæ filium, inter cetera meriti monere non possit matris, habens nomē, et prænuntiandi sub-
 stantiam, cetera uero, quæ ex filiatione, quæ exiret perit, horrendum iudiciū matris abru-
 ptum, & ex illa, ne periret, & erit, Et carmentale uocabulo nomine
 periret, quod non transitu nouit narrationem, ne continua pareret fæditatē, pulchre

LIBER

enim ambulantis Iuveni poeti interposuit moram, propter audiendi tedium. progressus ergo mon-
stravit, et portam matrem meriti testem, aram quoque, ut ex hac probaret deam.
Qua ut memorant nymphæ pulchrum carmentis honorem. Hanc aram uel hanc por-
tam uel, constitueant, et ideo hoc nemine appetant uoluerant, quod in his honor nymphæ ui-
deatur esse constitutus. Interea etiam hoc pertinet ad supradictam moram, ut ambulans sparsim
per omnem aram moniret, non uno in loco congesta, ut omne iter haberet fabularum diuersa
per recreationem, quum euasit multa gereret, antequam moniraret, aut diceret, Votis fa-
cilis, et deam dixit, et matrem, et fatuam fuisse confirmat, hæc addendo. Cecidit
quæ prima futuros Aeneas magnos, & noue pallanteum. Ipsa, inquit, pri-
ma magno futuros in his terris aeneas, et noue pallanteum cecidit. Ecce apertum docu-
mentum, quod deam et nympham et fatuam eam uel habuit matrem: quod ipsam potuit aene-
as libenter audire: quod dea, quæ prima pronuntiat, futuros magnos aeneas, quod autem pri-
ma hoc ipsum dicit: est cecidisse, hanc habet gratiam et fidem, et præcedentia respicienda reuocanda
deantur. Et hinc lucum ingentem, quem totum uis acer alij lunt. Retulit, & gentia
monstrat sub rupe lupercal. Minus ruit et lucum, qui posita a romulo asyli non in ac-
ceptum mon, ruit et lupercal sub rupe gentia. Rapes dicuntur saxa composita et prærupta et
directa naturaliter in altitudinem in montem. Lupercal uel, hinc fensit, unde luperci et iu-
percalia sunt, serunt nomen. Parrhasio dictum panos de more lycæi: Parrhasium non
et me se memorant, et eius incolae parrhasi et etiam unde lycæum serunt extingit, cuius ex mo-
re cautores sacra reddebant. panos unde, singularem numero pan dicitur: hunc enim areales pluri-
mum uenerantur. Nec non & sacri monstrat nemus argilei. Testatur quem locum,
et letu docet hospiti argi. Monstrauit lucum quo interemptus est argus, sacer hoc est crudelis et
peptinus. Unde et ignis sacer dicitur morbus, qui hominem pectore persequitur. Unde et auri sacra
fares, hoc est leti anda. Letu aut ipsius argi et leti eam referebat euasit. quo auri ex hospiti-
te professus sit inimicū, nec eunde euasitū putabat hospitibus auribus intimare alterius et ipsi ne-
ce, et qua reddi batur fusti rō, et mortis sua ipse existerat cā, et ut impulset tota uirtute, qui in-
iusta parauerat ualentis. Testaturque locum, & letu docet hospiti argi. Testamentum atheni-
bens loci, ut probaret scelerati hominis metū, qui hostis atheniensis memorie goni, non atheniensis recipi-
cū, sed hostis atheniensis scelerate fustis. Hinc ad caputā sedē. At turpem si hinc montem.
Et Capitolia ducit Aurei. Nunc, leti qui hoc, monstratur a poeta. Omnia lyli et et us
horrida diuinis. Et ai tūc, inquit, et illi loco caputā, non aurea, non euasit, ut nunc non in igni ca,
sed siue ribus diuinis obiecta, quod dixit, laxit eum ad turpem montem, et capitolia ducit ob-
fessa, fieri non potuit. ut senex, et qui alieno aduinculo uideretur maxime inminente iam
uere, iret ad montem, et ad loca, quæ sentes occuparent. Ergo intellendum est possibile ali-
quod, possit ex subiectis comprobari, ut monstrando duxit eum uideatur, non ambulando scilicet
cū, ut uideret oculis procul, quo iri non poterat. Iam tum religio pauidos tenebat agre-
fies Dira loci, iam tum filiam iuxumque tremebant. Dixit iam tum, loceli, uum et et
lucis ille humilis atque desertus, iam habuit numen. Eratque illic quod terreret accedentes, et hinc in-
ceteret horrorem maxime rusticantis, qui pauore naturali omnia metuant, et uniuersa formidant.
hic genere ostendit numen, quod in aureis capitolijs temporibus casari habitabatur. posse etiam
tunc, quū locus ipse uideretur abiectus, et conditiorē meliori fabricæ numini cā illic habitant. de-
tuisse, qui fecit quum numen secutum esset ambitionis insignia. Hoc nemus. hunc, in-

LIBER.

mouetur, non recedens a personarum ratione. nam in principio se appellauit matrem & cupidinē filium. hic aeneam noluit filium dicere, sed quod faciebat ad causam, frater, inquit, tuus, ostendens operam eius non in extranei alicuius negotio, sed in fratris esse necessariam, quod fuit sine dubio bonum, & primum, ut frater pro fratre laboraret, uel maxime in salutis causa, dicta aeneas persona, dicit labores eius cum miseratione, infortunia quoque infanda commemorans. Et ut magis auxilium prouocaret affectum, dicit eum omnia immeritum pati, & deformat inimicæ personam, quæ persequeretur innoxium. quum enim dicit Frater ut aeneas pelago tuus omnia circum Littora, tactetur o ly, iunonis iniquæ. iniquam dicendo ostendit, aeneam nullam culpam extare. Iniquus est enim quisquis non præcedente peccato persequitur quenquam, & perniciosè persequitur, atque, ut uere iniquam probaret & maiore oneraret inuidia, Persequitur, inquit eum omnia circum litora, ut nullo loco nocendi occisionem prætermiserit, ac per hoc, nec in præsentis omisuram intentionē otiosus. his addidit, nota tibi. & hoc ad laudem cupidinis pertinebat. maximum enim crimen eius esset, si fratris aduersa nesciret. unde autem uenus nota esse fratri fratris incommoda diceret, ipsa euidenter affirmat dicendo.

Et nostro doluisti sæpe dolore. Hoc genere cōpellit eū ad ea complenda, quæ fratri essent profutura. si enim præteritis frequenter doluit, debet etiam nunc cauere, ne iterum dolenda succedant.

Huius phrenis sa telet dido, blandisq; moratur uocibus.

Præstruit sine labore posse perire, quod erat dictura faciendum. iam, inquit, tenet eum dido uis, a leo bona uoluntate, ut fabulis blandi, moras procuret, ne quoquam absce lat, ostendens non esse difficile, ut teneatur animus eius affectu, ac per hoc non esse iam necessariū amoris initium, quod habere difficultate posset, sed amoris argumentū, uerūne cupido diceret si iam amat, qui opus est ut at eā pergāt utriusque poeta seruauit, & ostendit nullā esse in causa difficultatē, propterea dido amaret, Et dixit necessitatē, quæ ipsius amoris desideraretur augmentū, Ait. n. Vercor quo se iunonia uertant hospitia. Quum hoc dicit, ostendit talē amorē didonis fuisse, quæ ratione iunonis, quæ in illa ciuitate magna ueneratione coleretur posset abrumpi, proinde necessario quarerebus iam collocatis fundamentum, ut talis amor imponeretur cupidinis opera, quem inimicæ potentis uisus expugnare nō posset, uoluntarius quippe amoris assensus, & humani arbitrio exortus facile potuit eadem uoluntate dissolui, etiam si iuno e diuerso non esset. sin uero diuini ardoribus fuisset interfectus, hunc nec didonis perfidia rumpere potuisset, nec iunonis autoritas. Haud tanto cessabit cardine rerum.

Carlo, est proprie qui ianuam tenet, uel possit. hic fidem facit quomodo fores clauduntur, & tribuit firmitatem. denique ipse uirgilius cum patefactum per ianiciam domus uestibulum diceret. Et emoti, inquit, procumbunt cardine postes. Trans'atione igitur hic usus poeta ait, haud tanto cessabit cardine rerum. erat enim in potestate dissoluere amorem, quem uoluntate susceperat, ceterum diuinitus impetitus non posset humano arbitrio submoueri, asserit ergo necessarium esse remedium, cui omnis illa factio superata succumbat. Idcirco ait.

Quo circa capere ante dolis, &ingere flamma Regiam neditor, ne quo se numine mutet
Se iunonia tunc aeneam mecum teneatur amore.

Ut non tantum amet aeneam, quantum iudicio suo amicum putat, sed et tantum maiore uiolentia cogatur in amorem, quantum mater amantissimum, cuius amor nullius uiolentia numinis ualet abrumpi. Quo circa capere ante dolis, tractare ut prius prouentionis remedia mala, quæ metumimus ne accedant, quæ uelle afflicti rebus & perditis obuenire. Narrat desideriorum lumen, auxiliorum se omnibus diligenti eximere, ne dissocia, ut super effectū desiderii complendo, inuoluit in cupidinem redderet, necessaria prouidit, plurimum enim prodest in rebus gerendis iuuare cōsilio eum, quæ in negotio expediendo præfecerit.

quit, frondoso uertice collem Quis deus incertum est, habitat deus. Hic manifestus sit, non illum circumisse loca singula, sed demonstrasse, quum dicit, hoc nemus constitutum in frondoso co'lis uertice. non enim illo ascenderat. quis deus, inquit, inbalitet, incertum est: est illic tamen deus. Arcades ipsum Credunt se uidisse deum iouem. Arcadibus illic apparuit, quod ostenderet deum in terra, ex coniectura currente crediderunt iouem se uidisse praesentem. Dicit, unde hoc suspicari potuerint, uel certe conycere. Tum, inquit, se uidisse arbitrati sunt. Quum saepe migrantem Aegida concuteret dextra, nimbosq; cieret. Proinde quia iupiter pluuiam facit, iupiter tonat, iupiter fulmina emittit. Et tunc, quum hoc fieret, uisus est: uisi sunt sibi deum uidisse in loco. inde crediderunt iouem illic gratissime commorari. Hac duo praeterea disiectis oppida muris Reliquias, ueterumq; uides monumenta uiro- rum. Hac duo oppida, quae ruinarum labem murorum dissipatione testantur, reliquiae sunt ue- terum conditorum. Hanc ianus pater, hanc saturnus condidit urbem: Ianiculumque huic, illi fuerat saturnia nomen. Quum dicit, fuerat, ostendit etiam nomina, quum oppi- dorum manibus abdit. Talibus inter se dictis ad testia subibant Pauperis euandri, passimq; armenta uidebant Romanoq; foro, & lautis inuicere carnis: Quum hac inter se essent locuti, non enim solus euander locutus est, sed aneas etiam. nam supra dixit, ex singula letus exquiratq;, auditq; uirum monumenta priorum. Ad testia subibant, inquit. Non subibant testia, ut ingredi sed tam ut propriiores fieri uiderentur, pauperis euandri, huic euandri memoria praedicabilis, q; pauper ex inde merito praeficiendus. Quia magna eius gloria ex- tit in paupertate regnasse. atq; in regni potestate positum, nec quassisse nec auxisse diuitias. Sic tamen pauperem debemus accipere, non egestate oppressum, sed congruentem regi non habuisse subitanti. describit, quid sit, quod dixit passim, uel qualis fuerat ipsa paupertas. passim, inquit, boues errare uidebantur in foro, ut per locorum penuriam non esset discretio inter homines ex boues, ex ubi hominum strepitus esse debuerat, illic armenta lautis carnis mugirent. Carinarum fecit commemorationem, ut significaret loci nomen. non ut ueras naues in foro fuisse monstraret. Ut uentum ad sedes. Ecce aperitur, quod supra dictum est, ad testia subibant, ut non ad ipsa testia, sed prope ipsa ostenderentur uenisse. nunc ergo peruentum est ad ipsas sedes: quo factum est: Hac, inquit, limina uictor Alcides subiit. Quonia non tanta merita fuerant euandri, ut per se lauare potuissent, ut factum est, quum latini regia praeferruntur, quasi uictor euander sua laudem ex persona herculis, ex debemus nosse qualemcunq; domum regis regiam dici posse. Re- gi enim illam usu hominum oratius uocat, non quae dignitate aut magnitudine operis cetera praecedit, sed in qua commaneat rex. At ergo hac limina uictor alcides subiit. personam herculis posuit, meritumq; uictoris, utraq; humilibus testis incongrua, ex tamen quum aliud non esset, illum fuisse contentum, ac mentem potius hospitis, qm ipsius hospitis angustias tractauisse: Hac illum regia cepit. Non ideo regiam dixit, q; parietum eius aut cultus aliqua fuisse ambitio: sed tantam illius dei uoluit ostendere beneuolentiam, ut magnum putaret, qui fuisset ingressus. Aude hospes contemnere opes, & te quoq; dignum finge deo, rebusq; ueni non asper egenis. Quantum anea laudibus euander de- dit, quale est autem uatum sua mentis ostendit: quando eum herculi, ostendendo domum suam huiusmodi inquit, ut latos semper uictores afficiat. Quod uero ait, aude hospes contemnere opes, ostendit contemptum opum esse difficilem: debere tamen eum tolerare pauperiem, ubi de temporali hospitio non de diuturna habitatione tractatum est. Et te quaq; dignum finge deo. ex sic posito fastu,

quis iam libenter quippe mandata suscipiet, cum aduerterit impositum munus compendioſo remedio releuatum. dicit ergo conſilium ſuum inſtruetum ratione perſonæ, loci quoq; , et temporis, temporis quo aſcanius iuſſu patris uenire præceptus eſt, hoc eſt quod ait. Regius accitu cari genitoris ad urbem Sidoniam puer, ire parat, in ea maxima cura. Perſonæ q̄ in cupidine et aſcanio ætas conſimilis eſſet, merito dixit puer ire parat, quia diſpoſuerat dicere, Et notos pueri puer induc uultus, præſtruebatur, ut oſtenderet in cōmutatione formæ ætatis cōmutationem non futuram eſſe difficilem, ad perſonæ rationem etiam illud accedit, quod conſilii ſpondebat eſſe/ctum. Illi enim ſperabat reginam daturam oſcula ut pote puero, et dulcia, quia amabilis eſt ætas puerilis, cuius perſonæ gratiam auſtura erat prælatio munerum. nam primo libenter gratiæ danti reſeruntur. In honore etiam eſt ille, qui munerum perſulator extitit. Dona ferens pelago, & flammis reſtantia troiæ. Talia, inquit, dona, quæ ex maiore ui ignis ſcilicet et pelagi li/berari non potuerunt, uel ſapereſſe hoc ideo, ut uiderentur interiſſe meliora, interea ad perſonæ rationem etiam hoc pertinet, quod ait, mea maxima cura. nolebat enim mittere aſcanium, ne duorum ſollicitudine frangeretur, uel ne eum mitteret, qui exoriente uolentia, uel dolo, ſibi per ætatem adreſſe non poſſet, uel quia ultra liberorum affectum nepotes haberi dicuntur. Ne autem diceret cupido, quum ego perrexero, quid fiet, ſi ſequatur aſcanius? ait. Hunc ego ſopitum ſomno ſuper alta cythera, Aut ſuper idalium ſacrata ſede recondam, Ne qua ſcire dolos, in medius uel occurrere poſſit. Bene ſomno ſe dixit capturum puerum, In quibus ætibus illa ætas poſſet retineri, uel certe, qui pueri omni cura uacui altius et diutius dormiunt, et mora fuerat neceſſaria dum cupido iniuncta matris cōpleret. annectit mandati ſummam ſimul etiam facienti conſilium ſuggerit, opportunitate temporis expeditum et idoneum ſatis ad capiendos mulieris animos, mulier quippe mandabat, quæ fœminarum metus optime noſſet. deſignat igitur tempus quod amoribus opportunum eſt. deſignat etiam locum dicens. Tu faciem illius nol/ctem non amplius unam Falle dolo, & notos pueri puer induc uultus, Ut cum te gremio accipiet lætiſſima d. do Regales inter menſas laticemq; lyxum. Huic ſententiæ etiam terentius aſſentitur, qui dixit, ſine cerere et libero friget uenus. unde hic facilior eſſe potuit mentis inclinatio, quia utrunq; ſuppeteſſe, ut pote in regina conuiuio, noſtem non amplius unam, ut oſtenderet non longi temporis operam neceſſariam, et mature id fieri debere, quia aſcanius non potuit proſſo ſpatio ſomni occupa'tionibus detineri. Completis omnibus, quæ artifex et ſollicita loquebatur, uidemus quid aſignet perſonæ fili, nullum dat ille reſponſum. quid enim perſonæ matris uel maxime in tali cauſa reſponderet? et tempus facta non uerba uel fabulas exige/bat. Paret amor diſtis caræ genitricis, & alas Exuit & grefſu gaudens incedit iuli. Officioſi filij partes cōmendat, quippe quæ hortabatur matris, affectus et fratris charitas exci/tabat. exuebat autem alas, ut alienam ſpeciem mentiri potuiſſet. Et grefſu gaudens incedit iuli, gau/identem inducit cupidinem, uel q̄ quaſcunq; ibat ad patrem, uel q̄ plena uoluntate iuſſa matris implebat. Hoc eſt enim præcipuum obſequentiſſi ſtudium, ſi libens agat, quæ præcepta ſunt, nec in/uitus compleat. Ergo cupido agebat partes ſuas. At uenus aſcanio placidam per mem/bra quietem irrigat & fotum gremio dea tollit in altos Idaliæ lucos, ubi mollis amaracus illum Floribus & dulci aspirans complectitur umbra. Traſtatur na/tura hominis et ætatis, pueri enim facile dormiunt, ut pote ſecuri quod facilius ſit et diu, ſi accedunt alia, quæ animum cuiuſq; diuerſo ſuauiſſi ſenſu magis ac magis inuitent. Prouidetur loſ/cus, mollities quoq; et flores, odor ſorum, reſeſſus ſilentium, et opacitas umbrarum, dicit.

LIBER

fac, quod deus fecit: res s; ueni non asser egeris. sic putatur positum, ut ad res egenas non asserere ueniret: jam non ita est. non enim euander de egestate, sed de paupertate fatetur. pauper est enim, cui deest minor copia familiaris rei, et tamen aliquantum sibi substantie est: egenum autem rerum significatio miseria exprimit, et mentis licitatem plenam. Quid ergo asserimus euandrum dixisse? ut hoc non sit, quod ita diximus intelligendum. Ne asser uenias, inquit, aut offensus ex eo, et ingre leuis pauperis domum, ego enim si copiosus non sum, nec abundantius pro merito tuo, non sum tamen mendicus aut miser. Quapropter quum dicimus, rebusq; ueni non asser egeris. non, his debemus accipere, ut sit non asser ueni, uisurus rebus non egenus. Dixit & angustis subter fatigia tecti Ingentem xneam duxit, stratisq; locauit. Ingentem dixit corpore et dignitate. locauit eum stratis, quo posset uescere tam uergente dormire. dicitur tam quale stratum habuit pauper. Effulctum folijs & pelle. Iacebat uir tectus folijs falcatis et pelle. hoc enim solum paupertas petuit exhibere, ne tamen in totum deprimeret, quod tanto utro praeberat, pauper addidit. Libystianis uisa: Ut ex pretio bestiae aliquid stratis ipsis gratiae potuisset accedere. Nox ruit, & fuscis tellurem amplectitur alis. Describitur non tam noctis initium: sed nox ipsa plena, et tenebris denigior. At uenus haud animo nequicquam exterrita mater, Laurentumq; intus, & d'itro nota tumultu. In ordinatione uerborum huius loci est intellectus. hac enim celesse uenit ut in partu solo filij nec animo mota sit uenus, et tanto existente tumultu conturbationis ita se ne paucis uideatur exterrita. Sic igitur currit oratio, et uenus mater haud in partu animo exterrita intus Laurentum. Item aut nequicquam mota tumultu duro: Dedit ergo tantum solutulin. matris, quantum debuit: quae etiam ex leuibus causis sunt susceptae pronatae. huius autem mentem nimis turbauerat terror, quum aduersus aeneam tanta ac tam dura pararentur. hac praeterea specialiter commemorare non debuit. quoniam superius dicta sunt omnia, scilicet conturasse omnem italiam, auxilia multarum gentium cateruatim congregata uenisse, cum turno etiam camillam acrem in dimicatione bellorum, et uenisse cum multitudine in fracta. Misam quoq; et diomedem ueterem troianorum hostem. Vulcanum alloquitur. Filij quidem uiscerum, se tamen maritum suum: tantum habens speret quantum uxor postulans mereret de coniuge debuit: et tamen pones in desperatione, quantum ostendebat odium, quod inter priuignos esse conuenit, et uisceribus. hac igitur uenus tractans se apud uiscerum pro priuigno inest faciter locutur: et consilio occasione temporis rapuit, ut extorqueret fraude, quod quilibet alia ratione non poterat. Tempus intus sociavit et hoc. indeq; ipsa uxoris loci et temporis suffragabatur occasu. rectro dixit. Thilamo: hac coniugis aureo Incipit. Ut mater blandimenta et amplexus secreta lectuli ab ea quae poterat nolle, alienus extorqueretur afflicto, fieret alio modo possibile, quod alio modo per uenerabilem potentiam negare. Et dictis diuinum aspirat amorem: Perfidiae hectorum inspirabit, quod se humanis pectoribus diuino quodam dono conuenerit inferere. Diuinus amor, quem latratura, quum nascimur, quo fit ut amemus parentes et liberos, fratres, coniuges, et ceteros, quod nobis aliqua sanguinis ratione iungimur. Diuinus amor non est in amicis et ceteris, qui uoluntate libet nus aut ceteris alicuius aut beneuolentiae causa: hac igitur ratione libet laborat. et tamen uiscerum relinqueret, quales esse debet patres in periculo filiorum. Incipit ergo huius ex alio priuigno, ex eo quod sit difficile priuignum uiscerum iuuari auxilio. Ceterum tunc non obstat, sed tamen fluctu coniugis, et ab ipsis rebus incire. Dum bello atreolici uidebatur pugnare reges Debita, casurasque inimicis igitur arces. Dum pugnare inquit, reges

LIBER.

Ibat duce Letus achate. Ecce subtilitas simulantis alienam personam ipsum primo achate
tem fallit, qui alium ducens pro alio transfigurationem factam non uidebat portabat dona regis et
letus fuit, non fatigabatur puer onere munerum nec tedio ponderis aut itineris si agebatur. **Et**
enim dixit, pallam signis auroque regentem, et sceptrum illic quod gesserat olim, ut ostenderet spe-
cies quas puer pro leui ferre non posset. Cum uenit aulxis iam se regina super bis Au-
rea composuit sponda, mediamque locauit. Ecce prouenit opportunitas ueni-
poris quam praedixerat uenus. nam ea hora, qua cupido pro ascanto ueniebat, caperat diuinitas.
Et primum quidem discubuisse inducit conuiuium dominam, et ambitione quae conueniebat regine,
eo uel maxime tempore, quo susceperat hospitio tantum regem, ceterosque troianos, eo loco quo po-
tior apud ueteres fuit. denique et salustius fertori conuiuium sic describit, ut ipsum quia optior fuit.
Iam pater aeneas & iam troiana iuuentus Conueniunt, stratoque super discum/
bitur ostro. Non iuuentus conueniunt, sed aeneas et iuuentus troiana simul conueniunt, ut autem co-
rum meritum emerget, deferantur his loca talia, quae ostro confectis uestibus fuerant super arula.
Dant manibus famuli lymphis, cereremque canistris expediunt, tonsisque ferunt man-
talia uilis. Hic dispositionem familiae regalis ostendit. alij enim haec est uiri aqua
abiuentibus manibus dabant, alij mantilia porrigebant, quibus manus ablatae tergeretur, alij ca-
nistris panem ministrabant. mos enim fuit apud ueteres fuisse, ut panis non argenteis uasculis inferretur
sed canistris hoc est speciebus factis ex uimine. **Quum uaginta in us famulae quibus credi-**
ne longo Cura penum struere, & flammis adolere penates. Longum ordo est,
capituli eandem rem seruatis uicibus administrant. ubi regitur fuerant quinquaginta, ad quarum
curam pertinebat procuratio cellarum et deorum penatium cultus, proculdubio et las longo ordine ut
cistudo tangebatur. Centum aliarum totidemque pares aetate ministri, Quidam hos
mentis onerent, & pocula ponant. Quanta eleganti, quantaque breuitate diuitias expre-
atque laudauit, Cum enim uellet ducentorum facere mentionem, eorumque sexus atque aetates discer-
nere, non tenuit circuitum ut diceret ducentos, ex quibus essent centum mares, et centum foeminae, et ois unus
essent aetatis, sed celeritate usus et numerum unum et utrumque sexum expressit. Hic leuiter legem
tes accipiunt ducentorum descriptionem, in quibus eadem aetas fuit. sed nihil magnum affirmantes
si regina ad hanc partem officii ducentis ministri utebatur, et reuera mihi fuit magnum ad diui-
tias regales de memorabile si numeri tantummodo faceret mentionem, taceret de aetate. Cum au-
tem hoc ipsum adiecit dicens, pares aetate, ille omnibus familiae copiam decoremque et substantiam
am demonstrauit. In euidenti est enim quanta seruorum reginae fuerit multitudo, Ex qua ducenti
pares aetate deligi potuerunt, digni qui curarent super praedicta. Nec non et tyrum per limina
lata frequentes Conuenere tonsius in discumbere patris. Ecce diuersum discum/
bentium meritum, troiani super ostium discumbent, tyry uero super pictas uestes, ac per hoc in-
fertoris pretij hoc est quod superius dixit, malis, parant conuiuia tellus, Arte laboratae uestes,
ostroa, superbo. hospitibus delatum est, ut super ostium discumberent, ciuibus uero pictarum ue-
strum locus attributus est. **Mirantur dona aeneas.** Hunc locum duplici in eis actu positum
debemus accipere, et utrumque ad aeneam laudem pertinentem. si enim consideremus personam dido-
nia, cui tyrum obsequabantur, et regina fuit et uxor diuitis, ipsa quoque ditissima, illic inueniemus
specierum laudem cumulatam. Mirabantur ergo, quae ad donandum cupido peruexerat, quem pu-
tabant uulsum esse, perindeque admiratione monstrabant regnum suum, tales species nunquam habuisse,
nec apud quem, uanum est uisuisse. Alter intellectus est in eo, quod dictum est. Mirantur dona aeneas,

ex arge bello uasabant: ex arces incendio uasabant, sicut uasla ferebant: quo a'io loco dictum est. Et campos, ubi troia fuit, ut sic uaslat: noscitur in ea ru'um fuisse & lictum: debuit, hoc dicta truit causam non petiti tunc auxilij ipsam fuisse, quia Iucibus graeci futorum ratione troia debebatur exitum: Non ullum auxilium miseris, non arma rogaui Artis opes p' tuæ, nec te carissime coniux, Incassumue tuos uolui exercere labores. Nolui, inquit, tunc aliquid a te petere quoniam iam aduersantibus perituro: uiuere non poterat. Quauis & priami deoerem plurima natis, Et durum æneæ fleui semper laborein. Licet me, inquit, arctaret afflictus & succurrere debebam filij priami. hoc propter creusam potest uideri dixisse, quæ filia priami fuit, ex ipsius ueneris nuru: & rem quoq; uehementer laboribus æneæ: nolui tuos labores effundi. Ecce ostendit se mariti sequentem, ac se hoc genere commendat, q' in petendis beneficiis nec assidua fuit, nec perinde o'sa. neq; hoc impetranti dissidentia factum, sed ne troiani quum ualcani beneficiis interirent. hoc item illius quoq; profecit partibus, adeoq; asseritur tunc tacitum: ut consiliu' fuerit siluisse, non desperatio impetranti. sic enim prouocari ad largiendum præsens beneficium uide'nt. potuit, si uerecundiam in eo probasset uxori, ut mariti operam non inuiter quaereret. Non ullum auxilium miseris non arma rogaui Artis op'ue tuæ. Arma uoluit pertinere ad artem, auxilium uero ad opem ipsius dei. Interea satis asseruit perisile imperium troia, quod ipsius uictio ueneris constabat eragum, ut inuictam satis tergeret, ex uraret causam filij sui, secum fecit, in qua maximum sustinebat dolorem, quoniam quæ potiora sunt melius colligantur in se. Nunc iouis imperiis rutulorum constitit eris. Ecce necessaria inuentio, ex utris ad persuadendum. qui enim iouis imperio Itali inuenire comp'us est, non mirabatur in casum. perindeq; constabat ex illam opportuno tempore potulare, ex illam u' n' de'ceder præstiturum. Ergo etiam supplex uenio, & sanctum m'ri nunt en Arma rogo genetrix nato. Idem, hoc est, quæ tunc tacuit, nunc necessario ex opportunius rogo. Genetrix nato, dicens non hominum sed necessitudinum nomina, maiorem miserationem mouit, ac subtiliter d'icere uisa est, Si uxor non essem, tamen quia mater pro filio peto, etiam si extraneam r'care n' uideri leuaram: certe quantum fuit subtile remouere odiosi nominum uicinia atq; prius u' n' ex illud dixisse uteretur. Ego uxor a te impetrem pro filio meo, quod priuigno tuo non u' as præstiturus. Armi, inquit, rogo quibus ex ille tutus esse possit, ex qua tibi sit præstare p'stare. Te filia uereci, Te potuit lachrymis tithonia flectere coniux. Extranearum personarum datur exemplum, ut quod illis facile præstitum est. facilius præstetur uxori. Aspice qui cocant populi, quæ mænia clausis Ferrum acuunt portis, in me, excidium p' meorum. Epitologica dictio, quam scitro ad finem distulit, ut melius partes miserationis impleret: dicens autem, qui populi, ex quæ urbes, multitudinem ex feracitatem gentium, ex urbium magnitudinem in pronomini'bus duobus uoluit significare. quod uero in periclitam item dixit, cocant, illud exp'essit, quod adhuc colligebantur, quæ res creabat maximum metum, quum per dies singulos metuenda crescebant. hoc idem significat ex acunt, quicquid enim imperfectum est, plus habet timoris, dum malorum fierat augmentum. Alidit aspice, propter fidem lictis suis faciendam, ut probarent oculis eius, quæ dolentis animam mentemq; ferebant. Hæc omnia clausis portis fieri maiore metu affirmabant insipientibus, qui gladios inclusi acuebant, ut nullus sciret quid gererent, in perniciem meam meorumq;, inquit, parari uniuersa manifestum est. hæc

hoc est mirantur talia aneam uel habere uel donare potuisse. Mirantur etiam substantiam ex animi
 mum largientis. Mirantur iulum, flagrantisque de uulnus. Ut ecce eum, qui si b
 riortali forma habuerit immortalis nummus dicitur. hoc ex personae diuina debemus accipere.
 Ceterum oes qui aderant iulum esse arbitrabantur. Iamque uisus. Cum omnes, arguit, ter e
 ret, admiratio, eo magis diuinem, quae non satiatur uisum, si magna consideratione nutrit, bat
 incensum sensibus suis, quod fuerat peritura. Ardescitque uenero. A contrariis posuit,
 considerationi satis intentae fastidium parere debet non in expectanda diuinitate. Ille ubi
 complexu aeneae colloqui pependit. Itam hic magnum pietatis consilium est. primo enim
 obsequium patri a iam representari conuenerat, ut ipse primus in errorem nunc transfiguratio
 nem non intelligeret etiam ceteri, atque ita factum est, nam secutum est. Et magnum falsi
 impleuit genitoris amorem, Regem inquit. Et si in per, non quod non esset pater eius,
 sed quod aeneas ipsum aeneas patrem primo subtiliter cupido fecit. Et cum in tantum errorem nunc
 sus est, ut arbitraretur se filium amplecti ex osculari praesentem, ergo non intelligente in has pal
 tre, quasi uerum hospitii filium uenientem ad se regina suscepit. Iamque ois hic peccato
 roto heret, & interdum gremio fouet. Exhibens amorem, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 inuolatur cum uenter, ex interdum gremio continetur. Iamque uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 rursus miser deus. Tanto libentius primum in prole, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 scilicet quidem deum a moueret amplexibus suis. Bene autem in prole, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 benigni in oibus animum representabat, quae esset statim inuolatur, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 tunc. At men or ille Matris acerbare, pauca in aeneae, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 in uo tentat praeuente e amore. Iam pridem in si e amore, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 uis enim amor inferri non posset, nisi uisus in uisus, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 in uisus in uisus, non semel hoc est in uno impu, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 conjugalis, nouus propter sic haec memoriam uehementer, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 in uisus, uel maxime quia aliquanto tempore leserat, idere, quia amore hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 est in uisus didonae, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 stimulationem non tantum ipsius didonae, uerum etiam aeneae recta conferuet ne illum renouit, hinc uenit,
 na prole pudoris sponte amasse, aut prouocata muneribus uideretur, ut in uisus, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 inuolatur de amoribus illicitis cogitatione. Postquam in uisus, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 remotae, Crateras magnos statuunt, & uina orolant. Max prolixum e pulchrum
 conuiuium describitur, nam confectis epulis bibendi hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 Etis uocem ex per a uisus uolunt Atrium. Sine in uisus, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 dunt perpotantis esse non potuit. Derendunt hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 Huius loci oratio tunc est, deperdent laquearibus aureis, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 mis funi hinc uenit. Consumito iam perrotationibus, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 procurit hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 Hic regina grauem gemmis auroque poposcit. Impleuit hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 est poposcit ueram impleuit, mero Laucipiu per, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 neratio si dora uel magni meriti fuerint, aibus dora hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 gemmis ornata. Quam belus, & omnes Abels hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 dicitur, quia ipsi uisus in uisus, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,
 transmissa est. Tum facta silentia tectis. Rediit in uisus, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit, hinc uenit,

LIBER

[illegible]

LIBER.

Et strepitus conquieuit. Supra enim dixit sit strepitus tellus uocemq; per ampla uoluitant atria.

*Iuppiter hospitibus nam te dare iura loquuntur. Dixit quem rogauit, dixit et eius uirtutem uel potestatem. hoc dicendo ostendit hospitum causa se id facere, approbans factum, ac demonstrans, q; pleno uoto troianos excepisset, ut inuicem societatem hospitalis iuppiter suo testimo-
nio et studio roboraret, quum hoc illi troiani non promississent. quum autem ipsa esset sidonia qua
si quodam mortis sue praesagio. Tyrriorum et troianorum fecit tantummodo mentionem, ut illi di-
e ille esset latus, merito dies meminit, quod confirmabat et societatem per sacra et conuiuium.
Triste enim fuit tenebras nominare uel noctem, uel maxime quia continuatio diem nocti coniunxe-
rat, et nondum ilum erat ad requiem. Nostrosq; huius meminisse minores. Sicuti
factum est, ut etiam nunc duret de aetibus didonis fabula.*

*Adsit iactitiae bacchus dator. Vinum intelligimus dictum, sine quo iactitia esse in conuiuiis non potest, licet alio loco dixerit pœ-
ta ipse. bacchus et ad culpam as de lit. sed hoc i potestate est hominis, positum, si eo bene et moderate, aut ma-
le et intemperanter utatur. Plerumq; enim quae ad salutem inuenta sunt, dum male non nulli utuntur, in
perniciem et exitium cadunt. Et bona iuno. Nouerat enim inimicam fuisse troianis, ut ma-
gis bona cum solito odio interesset. Et uos o cætum tyrii celebrate fauentes. Ne
esset aliqua incolarum aduersus peregrinos amulatio, quod ipsam quia nouerat sapere feri inter
ipsas sacrum religiones interdixit.*

Dixit & in mensa laticum libauit honorem. In conuiuiis enim cum huiusmodi honorificentia numinibus exhibetur, pro ara mensa succedit.

*Primaq; libato summo tenuis attigit ore. Prima propterea, uel quia ipsa libabat, uel quia
ipsa potior omnibus fuit, ut pote regina, summo tenuis attigit ore, ut religionis potius, q; uiui cupidam
demonstraret, summo labris tetigit poculum.*

*Tum biciae dedit increpitans. Hic de
potioribus fuit, deniq; in sequentibus dixit, post alii proceres, ut ostenderet etiam biciam de nullo
mero fuisse maiorum. Increpitans, clara uoce exhortans. Idcirco autem hunc elegit, cui porri-
geret pateram, q; sciret eum uini esse amatorem, quod ipsum probatur ex eo quod sequitur.*

*Ille impiger hausit spumantem pateram, & pleno se proluit auro. Et quum pa-
teram, inquit, uacuum fauces eius transmittere non possent, perfudit etiam se. Post alii proce-
res.*

*Intelligitur, ritui obsecuti sunt post exacta conuiuia, post honores diuinos expletos,
post consecrationem federum, post consensum potiorum, hoc est biciae et cæterorum principum, In-
ducitur latorum descriptio. hic enim regibus uel personis potioribus mos est, ut peractis conuiuiis
exhibeantur uoluptates, quae ad producendam potationem homines teneant, sed quales ludos habue-
rit regina uideamus, nihil fiebat turpe nec dicebatur obscenum.*

*Cithara crinitus Iopas
personat aurata. Constat cithara artem inter honestas professiones numerari, deniq; per
hanc orpheus plurimum potuit, hanc etiam philosophi procul dubio graues et prudentes amant, hanc
diligunt musæ, quibus tradentibus in usus hominum uenit, hac in agoribus hoc est saris certamin-
bus coronatur. Ecce ars honesta, conuiuium quoq; non dissimile, uideamus qualia canebat. Deu-
it, inquit, quæ maximus atlas.*

*Hoc est non turpia aut obscena sed uenientia ex philoso-
phia fonte quæ docuerat atlas maximus, plenus uirtutum et uera philosophia. dicitur iam quid
atlas uel ferri sit uel docuit. Errantem lunam sol. scq; labores. Tractauit, inquit,
curfus solis, et lunæ. Unde hominum genus, & pecudes, unde imber, & ignis,
Aurum, plumas p hiadas, geminos p triones, Quid tantum oceano properent
se inuicem sole hiberni, uel quæ tarcis mora noctibus obster.*

*Quæ ille de
rerum natura pertrahens docuit, hæc iopas et uoce et iocunditate cithara personabat, scilicet
curfibus*

buisses, et curam, ut in eo constitueretur beneficij commodum, si quod celerius periret tardius in-
 teriret. Et nunc si bellare paras, atque hæc tibi mens est. Respondit ad præterita, et
 ad præsentia benignior uenit. Ita enim et alieni bello comprobatur utilem se tractantem exhibere
 posse, si præsentis necessitati respondeat profuturum. Si uere, inquit, bellare disponis, et huius
 gerendæ rei tua fixa sententia est. Quicquid in arte mea possum premittere cuique,
 Quod fieri ferro, liquidoue potest electro. Alterum pertinet ad firmitatem, alter-
 rum ad pulchritudinem: plurimum enim terrorem hostibus incutit etiam splendor armorum.
 Te etiam promissis, quæ petierat uenus, debebat quippe postulanti sola arma ex ferro premittere,
 hic addidit dicens factam ex ferro, et quod ultra necessitatem est, electro ornabo, quod fecero.
 Quum tamen ignes, animæque ualent. Dabunt, inquit, mecum operam, ignes, et uenti, ani-
 mas quippe et uentos, quibus ignis animatur, ut fortius calefaciat ferrum. Absiste præ-
 cando Viribus indubitate tuis. Absiste, dissidentiam tuam monstrare, dum rogas, pro-
 inde quum quicquid possum tuum sit, remotis precibus utere uiribus tuis. Ea uerba locutus
 oritur de litæ amplexus, ubi uerbis talibus plenos promissis effectus iuxta in amplexus uxoris, per
 amplexus cætera quoque consecuta intelligenda sunt. Placidumque petiuit Coniugis infu-
 sus gremio per membra soporem. Significatio gremii uersitatem tenet, gremium enim
 intelligitur non solum sedentis sinus, uerumetiam quicquid homini ad requiem præsterit lo-
 cum. Denique hoc ipsam etiam alio loco tetigit poeta, quum de caulem uenere et de ascanio lo-
 queretur. At uenus, inquit, ascanto placidum per membra quietem Ingerit, et forum gremio
 dea tollit in altos Idææ lucos, gremium dixit sinum, quem parauerat dormituro. Item, hæc ocu-
 lis, hæc pectore tota hæret, interdum gremio fouet, hoc est reficit sinu, quasi eum qui pedibus
 suis peruenisset ad patrem. Et coniugis in gremium late descendit, quia quum prout, excipit
 terra quicquid de summo descendit. Ecce et hic coniugis in gremium, meminit infusum uul-
 canum, hoc est totum proiectum in corpus uxoris. Bene posuit infusum in uxoris sinu, quia supra dixit,
 Ille repente accepit solitæ flammæ, notisq. medullis Intrauit calor, et labefacta per ossa cucurrit: inun-
 dit ergo animam amoris liquefacere calor. Inde ubi prima acies medio namque celis, bædæ
 Curriculo expulerat somnum. Vbi, inquit, metum noctis excludimus, et satiatus som-
 no uigilauit, non dum completæ sensu, quo ostenderet poeta uulcanum surrexisse ad conficien-
 dam armorum fabricam, in luxu in melio comparatorem, et præstitit saltum. peracta, eius de-
 scriptione relictæ a euntem. Cum femina primum Cui tolerare colo uitam, te-
 nui si minerva, Impositum cinerem, & sopitos suscitatur ignes, Noctem addens
 operi, famulasque ad lumina longo Exercet ienso, castum ut seruare cubile Con-
 iugis, & possit paruos educere natos. Haud secus igitur ipse in nocte tempore legi ior
 illo Mollia uisceratis opera ad fabrilia lurescit. Quemadmodum solet famina labo-
 re et honeste lanificij necessitatibus domesticis subuenire non temporibus lucis, castum serua-
 tura mariti coniugium et pastura liberos suos, non grauatur uigilare per noctem, conficere ad
 lumen flamina, et exercere famulas suas. sic et uulcanus placiturus uxori mollia strata deiecit
 ut laborem præferens uoluptati, ut infantiam uulcani armorum præparatione præta describeret.
 comparauit ei feminam pauperem, quæ non tantum alimonia sua uerumetiam natorum sollicitu-
 dine tangeretur, et castitatem maritali toro debitam euperet et studire. huic famulas dedit,
 nocte uigilantes, quæ laborabant. A ueritæ facti ipsius causam in qua uera pauper es demonstra-
 tur, castum ut seruare cubile coniugis, et possit paruos educere natos: melius existimans la-

cur ibus solis et luna stare hominum genus et pecorum, tractauit et quomodo imbres ex-
istunt, unde mittuntur fulgura unde siderum transitus fiat, uel quibus ex causis, in bre-
uitatem aut longitulinem commutentur dies et noctes, quæ omnia ad rerum naturam perti-
nent, et nisi a doctissimis tractari non possunt. Ingeminat plausum tyrii, tro-
esque sequuntur.

Primo dixit tyrios plausum dedisse, deinde troianas, ne scientes ca-
nim consuetudinem reginæ troiani, nihil debuerant priores efficere, ne in aliquo dyslicerent,
sequi tamen eos, qui ex more faciebant, non fuit temerarium. uniuersi interea in his uo-
luptatibus fuerant occupati, hoc est cantando, audiendo, plaudendo, uel bibendo regina au-
tem non ægre putebatur noctem his generibus trahi, sed ipsa quoque, morarum causas requi-
rebat, quibus in longum uigilias duceret. Alijs enim potantibus unum ipse à amore bibebat. Idcirco ait.

Necnon & uario noctem sermone trahebat Infelix dido,
longumque bibebat amorem, Multa super priamo rogitans, super hec-
to- re malta. Nunc quibus aurore uenisset filius armis, Nunc quales ome-
dis equi, nunc qua itus achilles.

Superflue quæ nouerat et pieta habuit requi-
rebat, quæ igitur summa retinent specialitatem tenens, hæc immisit sperans eas fabulas tan-
tam moram parere potuisse, quanta sufficiebat ei, cuius animus de æneæ præsentia satiari
non poterat. Interea ad procurandum temporis tractum, ad generalitatem quoque, sese conuer-
tit. Et orsa interrogationibus nouis ait.

Inmo age & a prima die hospes of-
ficine nobis Insidias, inquit, danaum, casusque tuorum Errorisque tuos.

Breuis quidem propositio, sed quæ non breuem fuisset habitura narrationem. respondetur
ergo primi duabus propositionibus in secundo libro, tertiæ autem in tertio. Nam in secun-

do insidias danaum et suorum casus executus est. in tertio uero errores suos nume-

rauit. licet in tertio ipse etiam casus suorum nonnullos addiderit, quum de po-

lydoro et de perditis suis contagione socys, et de amisso patre locutus or-

ditur. nouissime posuit. Nam et iam septima portat

Omnibus errantem terris & fluctibus ætas. Ut

æneas intelligeret, et gesta in troia et septem anno-

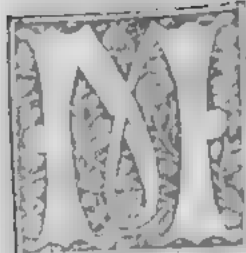
rum cursum sibi esse narrandum.

ILBER.

nificio et labore uisum, qui non erat liberis paruulis, sed corrupta et uiolata matrum. *in fide* et
 quirere. Ecce quantum animus amoris, quantum proficit artificum ueneris, excitatur uulcanus
 noctis medio, relinquitur pulchra uxor, et blanditatis fœmina deſeruntur amplexus præponi-
 tur quieti labor, cælo ſpelunca, et ſtrato molli contempto ſabuli artis difficultas cecidit. hoc
 enim deſiderabant ratio temporis et graues æſtus uxoris, ut ſubmeta omni ſegnitie perfectis
 opportune armis gratior rediret ad coniugem. Deſcribitur locus, in quo uulcani fuerat officina.
 Inſula ſicamum iuxta ſatus, totumque Erigitur liparen, ſumantibus ardua ſaxis,
 Quam ſubter ſpecus, & cyclopum exela caminis Antra æthnea tonant, ualidiq;
 incudibus ietus. Auditi referunt gemitum, ſtriduntq; cauernis Structuræ chaly-
 bum, & fornacibus ignis anhelat, Vulcani domus, & uulcani nomine tellus.
 Quod de tali loco exire potuit, uel ſonares nixi fumus, ignis, et geritus, ſtrepitu q; ſunden-
 tum ferrum? Lipare, inquit, inſula fuit iuxta fines ſiciliæ, hoc eſt opportune proxima.
 Digne alluſit ex his quæ in eadem uertebantur. Aeolia illic erat, inquit, ſcilicet propter uento-
 rum neceſſarium ſtatum, et ipſa in ſublime tollitur ſatis ſumantibus, et in altitudinem ſuaſpe
 natura perſuadet, ubi cum artificis nixu in effectus celeret etiam natura certabat, quam ſubtus
 ſpecus et cyclopum exela caminis antra æthnea tonant. In locus enim uacuis et inanimis atq; con-
 electis nuda uox, aut emergens ſtrepitus duplicatur. Deniq; non ſonant dixit, ſed tonant, ualidiq;
 in culibus ietus. Ualidi ietus, utpote cycl. per, auditi referunt gemitum, incuſi ietus audiebantur
 quum uiderentur, iſi tamen non ſonitum ſed gemitum reuocabant. Magnitudo iſelun-
 ce deſcripta eſt, propter multorum operum molem, et operantium cycl. ueum uacuitatem. Sri-
 duntq; cauernis ſtructuræ chalybum, et fornacibus ignis anhelat. Ferrum quippe quum uali-
 dum igni exarſerit, ſtridit. ignis autem quum aſiduis uentorum ſtatibus uerberatur, anhelu-
 tum quendam ſpirat, ac mittit. Vulcani domus ac uul. antea nomine tellus. Aptus locus, in quo
 uideamus conſiderari leuiſſit, et regio ipſa conueniens, quæ non immerito uulcana diceretur.
 Hoc tunc igniporens cælo deſcendit ab alto. Augmentum illorum, quæ ſuperius di-
 cta ſunt. reliquit coniugem formoſam, et blandam, ſtratum molle medio noctis deſertum,
 liborem del. cui præpoſitum. Vulcanus enim in tali negotio et urgente tempore in ea cauſa, quæ
 uerberante urgebat, uxore in periculo ſilu ſuſpenſa non miſit aliquem, ſed ipſe cælo relicto per-
 rexit, hoc eſt per uentum, producentia eſt, o, ut aduerbium loci ſit, et ſat uentum, ut ſit
 hoc cælo relicto ſolem in quo geta ſunt, quæ ſuperius dixit. Cæterum ſi iſelunca locum ſi-
 guſicare non uult, liceret hac deſcenſit. Ferrum exercebant ualſto cyclopes in antro,
 Brontesq; ſteropesq; & nudus membra pyragmon. Quum ueniſſet ad iſeluncam,
 inuenit cyclopes in alijs operibus occupatos, quæ res futuris rebus addidit gratiam. Inuentum
 eſt quippe ut propter æneæ meritum poſtremi debuit: uerum prius ſupra dixit antra æthnea
 tonant, Dat cyclopibus nomina, quæ tonitruis et motibus cæleſtibus conuenirent. Brontes a ru-
 gita, ut ext. ite quum ſabricæ opus exercetur et uelut tonitrua militatur. Steropes propter
 ſcintillas, quæ in motum ſtellarum mittuntur, quum ardens maſſa contunditur. Et pyragmon
 nudus propter tonem, ſine quo duci infirmas ferri ſpecie non poteſt. Quod ait, nudus, ad tres
 cyclopes intellegendum eſt pertinere. non enim unus operam ſabricis dabat nudus uestitis alijs
 ac per hoc nudus brontes, nudus ſteropes, nudus pyragmon, ferrum exercebant ſimul omnes,
 His informatum manibus iam parte polita fulmen erat, toto genitor quæ pluri-
 ma cælo Venit in terras, pars imperfecta manebat. Tres umbris torti radios,

LIBER

TIBERII CLAVDII DONATI AD TIBERIVM CLAV DIVM MAXIMVM DONATIANVM FILIVM INTERPRETATIONVM VIRGILIANAE AENEIDOS LIBER PRIMVS EXPLII/ CIT. INCIPIT SECVNDVS.

MEMOR poeta superiorum, quoniam dixit: Fit strepitus tellus, uocemq;
per ampla uolitant atria, et cithara erimilus topas personat, et ingeminant
pulsusum tyrrhoei sequuntur, nec non et uario noctem sermone trahabat
ipse iuxta dido. caput secundum librum. Conticuere omnes. Tyrrhoei
pulsusum et troiani, qui strepebant uocibus et plausu, topas quoque et dido ipsa,
et dido in etiam. Intentique ora tenebant. Et tacuerunt, inquit, et de
sisterio daceoanur uolendi. Tacuerunt, partim propter eius honorificentiam, qui fuerat locuturus,
partim quia mens hominum nouis fabularum contextionibus delectatur. Et regina uolente audire
de uerat exhiberi silentium, ne loquentem impedirent, et desideratum didoni auditum clamori-
bus reuocarent. Inde toto pater aeneas sic orsus ab alto. Silentio facto inde, hoc est
ex loco in quo discumbebat, atque ex altitudine tori, unde et uideri potuisset, et melius audiri.
Infandum regina iubes renouare dolorem, Troianas ut opes, & lamentabile re-
gnum Erucunt dadas, quique ipse in ferrima uidi, Et quorum pars magna fui. quis
taliamando Myrmidonum, dolopumue, aut duri nules ululi. Imperet a lachry-
mis, & tum nec humida celo precipitat, luadentque cadentia s, dera hominos, Sed si
tantus amor casus cognoscere nostros. Et breuiter troia supremum audire labo-
rem; Quamquam animus meminisse horret, luctuque refugit. Incipiam. Nar-
rationis istius principia multas uirtutes oratorias continent. nam et loci, et temporis, et personarum
Virgilius memor est, et aeneas ipsum inducit proposita retinere. quod quum uult ostendere simul
prolixa asserit et multis, quae nec loco, nec tempori, nec personis, conuenirent. haec erant uel maxi-
me relaturis contraria, nam a dide tristitia, et proprios dolores referre non est par, nec aequali morsu
animum ferit. sed quia haec cupiebat regina cognoscere. cuius uoluntati pro ratione temporis relatio
exakta negari non poterat, contigit ad breuitatis remedium, ut neque ipse multis dura referendo lo-
gos cruciatus recurreret, neque didonem tempore quietis fugiente plurimum uigilare proficeret. hoc
loco supra artis precepta Virgilius docet, quid in talibus causis obseruandum sit. nam cum ois nar-
ratio debeat breuitate succingi, tum magis colligenda est, cum propria mala narrantur. nullus enim
haec referret, nisi esset aliqua ut aeneas necessitate compulsus. Vnde sentiendum est, et contrario
urium non esse narrantis, si in relatione letarum rerum aliquantum fuerit commoratus.
propera quidem et referentem iuuant, et erigunt audientem. Tractemus ergo, infandum
regina iubes renouare dolorem. dolores omnes qui ex malis accidentibus oriuntur non ha-
bent parem causam, perindeque aequales esse non possunt, sunt igitur leues, sunt medi, sunt grauis-
mi, sunt ex multis diuersisque infortunys conpositi, et merito infandi. Repetit ergo alijs uerbis

tres nubes aquosæ Addiderant, rutili tres ignis, & aletis austri. Fulgores nunc ter-
 rificos, lotumq; metumq; Miscebant operi, flammisq; sequacibus iras. Part
 alia marti cursumq; rotasq; uolucres Instabant, quibus ille uiros, quibus excitæ
 urbes, Aegidiq; horrificam, curuatæ palladis arua Certatim squamis serpentunt
 auroq; polibant, Conne. osq; angues, ipsamq; in pectore diux Gorgona delecto,
 uertentem lumina collo. *Quantum istum spectrum descriptio ad laudem posita est: in-
 de enim crescit æneæ meritum, quum ipsi necessaria diuinis præponuntur operibus, ex inde ma-
 ior eius gloria est, quum ipsius primo perficienda mandantur tantorum deorum speciebus sine
 aliqua perfectione relictis. Iccirco sic uulcanus exorsus est, dicens. Tollite cuncta, inquit,
 ceptosque auferre labores Aethnei cyclopes, & huc mentem aduertite. Cunc-
 ta, hoc est uniuersa, quæ spectatum superius enumerauit fuisse in manibus cyclopum. Ecce
 quantus ardor perficendi, quæ uxor postulauerat pro filio suo. Lubet omnia remoueri, nec
 saltem persona totius excipitur, qui deorum omnium retinet imperium. Quumq; alloqueretur cy-
 clopes, ex remouenda uniuersis perciperet, ex remotionis ipsius causas mutaret, ex egeretur edic-
 cere. non prius aliquid protulit, qm moneret attentius audienda, quæ fuerat narraturus. Acthæos
 cyclopes, laudis causa posuit. hoc enim illi honore gloriabantur. Debit quippe hoc genere etiam
 beniuolos facere, ut lenitas laudis auctoritatem subentis attolleret. Arma acri facienda ui-
 ro. Quam cito, ex quid fieri oporteret, dixit ex tetigit licet sub generalitate personam as-
 serens acrem: ut in eo exprimeret, quibus arma fieri conueniret. Interea quum loqueretur, ex
 remouenda uniuersis mandaret, ex remotionis ipsius causas efferret, quod secretum inter se ex uxo-
 rem suam fuit breuitatis ratione ductus animi, ex pudori sui causa, contextit. Turpe enim fuit
 dicere ex ius prolixum, uxor incipit, ut filio eius arma faciam. Iccirco uent, ne animum
 ipsius letum, si non fecero, aut tardum fecero. Omnia igitur expressit, nec uenerem in eo, nec
 æneam nominauit, ne in causa priuigni, qui ei per naturalem malitiam carus esse non potuit, uxo-
 rem se magis ostenderet, ex probaret. At igitur e' uir acer, cui uolo arma fieri: utrum dixit,
 qualem in themate posuit dicens. Arma uirumq; cano. utrum enim etiam hoc loco dixit, non ut
 sexum significaret, sed meritum eius, ex corporis. Deniq; acri addidit, ut ostenderet dignum,
 quem ipse uulcanus armaret, ut meriti uireretur dixit cuncta, ex omnes de medio ceptorum ope-
 rum labores auferre. Nunc uiribus usus, Nunc manibus rapidis, omni nunc arte
 m'igistra. Tria posuit, uires, manus, ex artem. Illi enim ferrarium opus potest explicari.
 Precipitate moras. In beneficiis quippe uel maximis belli præstandis non solum factum sed
 ex facti ipsius maturitas oritur est. precipitate moras, ad omnia pertinet, hoc est ex ad remotio-
 nem specterum, ex ad fabricam, ex ad pulchritudinem armorum. Solet enim diligentia mora
 comitari. uel enim uel omni aliquid rectius fieri, necesse est, interueniat mora quæ ne fieret, præ-
 uenit dicens, non tantum lene fiant, quæ iubeo, uerum etiam cito. Nec plura effatus.
 Tanta quippe necessitas demonstrata est, ut necessaria potius strictim qm superflua plurimis dici
 debuerent, uel maxime, quum breuius ipse nihil subtraxerit cause, quum dictum sit, fiant ar-
 ma m'igistra arte, hoc est fortis ex decora, ex omni perfectione compleantur. At illi Cycus
 incubuere omnes. Hic ostensa est mandatorum men oris, ex subentis auctoritatis omnes si-
 milis laborem uocari sunt, hoc est nullus seruum remansit in mora, ex cum omni celeritate
 incubuerunt. hoc enim maxime inter mandata uulcanus dixerat curandum, quod ait, incubuere,
 ostendit cyclopes opus iussu totis uiribus egregios. Pariterq; laborem Sortiti. In hac*

didonis propositionem, et ostendat multorum et gratiam in idorum relationem breuitas esse consuetudinem, et tunc si te ipse aut locus admittat, ut aliquid inde referatur. Caterum in conuentu conuulsi latuisti, ne cum iam caelo nox praecipitaret somnos, nec triste nec prolixum aliquid uideretur esse dicendum, persona quoque narraturi incongruum uideretur, quæ fabularum genus, quoniam tamen aeneas non aliena mala sed propria fuerat narraturus et congesta ex infinitis aduersis, idcirco ait, infandum regina iubes renouare dolorem Troianis ut opes et lamentabile regnum Eruerint danai. Quod dixit danai abiecte pronuntium, et quasi homines imbelles et nullius uirtutis.

Troianus autem magnas et merito legendas, quæque ipse miserrima uidit, Et quorum pars magna fui, perdidit enim regnum, uidit miserandam exitio polytis et priami, uidit interisse cum patria omnes opes regni, uxorem quoque amisit, et patrem, et post omnia perdit malis adhuc innumeris uexatur, certe nec ipsam didonem in tanta letitia conueniebat audire, quod mala sua fieret enumeranda, idcirco additum est. Quis talia fando? Myrmidonum, dolopumue, aut duri miles ulissi Temperet a lachrymis? Talia inquit desideras audire ab eo, qui passus est, quæ si hostes ipsi referant, uel audiant, non possint a fletibus temperare. Ibi enim fuit unus ex grecis achemenides, quem fleturum asserit, si troiae casus acciperet. Tempus quoque, quod quieti hominum non fabuli attributum est, non esse multiloquio conterendum, quod ait etiam nox humida caelo praecipitat, suadent cadentia sidera somnos, Non nulli sic intelligunt nox praecipitatur caelo, et praecipitat positum pro praecipitatur, sed non ualeat, et magis sic intelligatur oportet, etiam nox humida caelo praecipitat somnos, suadetque cadentia sidera somnos, ut hoc idem suaderent cadentia sidera quod nox humida caelo praecipitat atque hoc uoluit dicere iam media nox absumpta est, siquidem et aura humida iam cepit, et sidera in caecum labuntur. Nec enim non fiunt nisi maxima noctis parte transacti, sed si tantus amor casus cognoscere nostros, Et breuiter troiae supremum audire laetorem. Quamquam animus meminisse horret luctusque, refugit. Incipiam, si quis, res dardas amas audire, multiformes luctus meos relatione breuitate constringam, quod enim horret animus meminisse ueloci debet sermone transire. Incipit iam respondere primæ propositioni, et dicere Insidias danaum.

Fracti bello, fatisque repulsi
Ductores danaum, tot iam labentibus annis. Satis subtili, et artificiosa narratio hominis scilicet ueluti, et eius, qui uidetur sibi suis, et patriæ, adesse nequisse, eius, cuius auxilium didoni metuenti per omnia debuit uideri necessarium, quod in se certam uentre non potuit, nisi aeneas primo personam suam iusta defensione purgasset, sed hæc a ratione temporis sumitur atque per sonum, nos, inquit, quod magis dolori est non fortes uicerunt, nec bello strenui, quod ipsum, ut citius ostenderet et probaret, subnexuit argumentum a persona, ut dictum est, et tempore, a persona sic fracti bello, nullus enim bello frangitur, nisi imbellis, nullus bello frangitur nisi uirtute resistentis, a tempore sic. Tot iam labentibus annis, quoniam in congressione aperta per annos plurimos obtinere non potuerunt, satisque repulsi. Quamdiu, inquit, troiae impertum fatis consentientibus stare potuit, repulsi sunt uirtute nostra ductores danaum. Instar montis equum diuina pallas arte Aedificant sectaque intexunt abiete costas. Ecce in bellum factam uerterunt se ad insidias, ut desperatam in aperto Marte uictoriam adminiculo fraudis obtinere potuissent. Proinde ad instar montis equum pallas aedificant, et diuina arte costas eius intexunt. Cur autem pallas nomine aedificatus sit, datur color quo possent homines ab insidiarum suspitione transducti.

Vorum, inquit, pro reditu simulant eafama uigatur. Sparsum est plena fraudis epinio, ut et illos studio belladi deposito redituros troiani crederent, et in munere, quod ueluti redituri fuerant relicturi, nulla sollicitudinis suspicio remaneret, hoc autem idcirco greci uinc

ILBER

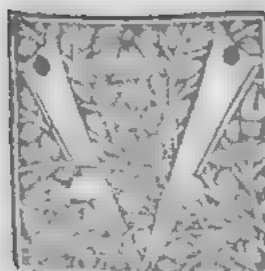
enim arte, ut in alijs, diuersa sunt officia facienda, quæ in unum dehinc collecta unam speciem reddunt: necessarium igitur laborem sortiti sunt, hoc est sortis iudicio diuiserunt. Igitur æs tilius, aurique metallum, Vulnificusque chalybs uasta fornace liquefit. Interfuit et illi quæ sit plurimum differt. fluit enim quod sic soluitur ut currat effusum. denique fluit, inquit, riuus scilicet ut aqua. hoc pertinet ad æs atque aurum: ferrum uero quoniam est materia durior, liquefit, dixit, hoc est tantum molliuit, ut per tanta duricie, quæ est in eo, in liquorem ut caloris ardeatur: ut neque contritum sit neque fluere possit ut solutum. Ecce dixit quomodo laborem operis diuisissent. alij, inquit, consistant æs, alij aurum, alij ferrum moliebant. non enim fieri poterat, ut diuersi generis metalla in unam fornacem congererentur: sed ut omnia uno tempore futuris speciebus parata peruenirent. alij igitur alij operam dabant: unam interea faciem, quam dixit uastam, sic debemus accipere, ut una singularis non omnibus pariter uideatur fuisse deputata, perindeque, ut una auri fuerit, alia æris, alia ferri. Vulnificusque chalybs. Tunc uulnificus, quia propter fabricandos gladios paratur. ceterum si erit in nauale opus aut rusticum aut simile aliud, non erit uulnificus. Ingeniem clypeum informant. Hic simul sunt omnes, ut informaretur una species maior. Unum omnia contra tela latiorum. Exposuit quod dixit, ingentem clypeum. posset gladiator occurrere etiam si latinis omnibus simul iactis tela contigisset. Sed hæc ex persona poetæ debemus accipere. Ceterum nesciebant cyclopes, cui uel contra quem arma illa pararentur, per se, ut igitur formam contextus eius esse quænter ostenditur. Septenosque orbibus orbibus Impediunt. Quatuordecim circibus sic clypei textam carrebant ordinatis orbibus, ut uicem em necesse esset impediri, uiderentur. Incipit rursum exponere, quid sit, pariterque laborem scribit. Alii uentosis foliibus auræ Accipiunt, redduntque. Non, quod uentum habeant folles uentosi testis sunt: sed, quod uentum aduolant, ubi auræ acceperint. ceterum si non mouentur, nullus ex ipsis uentus exiit. Alii stridentia iungunt Aëra laci. Emitit quippe stridorem terra, in accensum, quum in aqua fuerit ressum. Cemit im osibus incudibus antrum. Genibat omne antrum crebro uerberatis incudibus. Illi inter sese multa uibrachia tollunt In numerum, uersantque tenaci forpice massam. In numerum tenebant, in numerum maxima uersabant, ordinatis scilicet uersibus ferendi atque uersandi, ne telus illiderent telibus, aut massam tempore importuno conuerterent. Quia incudibus dixit pluralem numerum tangens, ex hic singulari numero posuit forcem et massam: responsum omnibus debet intelligi, non enim unam massam plurimi tenebant aut uersabant: sed qui singulis incudibus præerant aut tundeant in aluæ: aut unusquisque, massam, quam in opere habebat, forcipe uersabat. Hæc pater æolis properat dum lenibus oris. Ex aenea uelutrico partem fecerat dolus uxoris. denique patris ad prænium dum fungeretur officio ex perfractis armis instanter operam dabat. Euandrum ex humili testis lix suscitabat alma, Et maturum uolucrum sub columine canus. Scientia futurorum attollens famam, et fata nepotum, latabatur futurorum nescius, portans posterorum suorum fata, ex multorum curricula seculorum: atque hæc uno humero atque uno scuto quantum ad clypei rationem pertinet, quod sub aenea factum asseritur, futura continebat: sed et omnia temporibus celsis præterito etiam tanta numerabantur: quæ futurorum præscius uulcanus in cæcis expresserat: rota uero de rebus iam gestis ex istis reuersionibus celsis et præteritis inuentione textum ipsum descriptionemque complexus est, ut cæsaris præsentis gesta laudaret.

LIBER

pro uero uulgauerant, ne uidentibus causa fabricati equi per multas et diuersas con-
 ueluras occurreret. hoc igitur commentum, quoniam in occulto pro magnitudine sua esse non
 potuit, accepit uerisimilem rationem, et diuulgatum est. quod autem potuit insidias praeu-
 terere si fieret cognitum, in occulto perfectum est. denique de equo dixit. Ea fama uagatur, ubi uenit ad ali-
 am insularum partem, quam latere conuenerat. ait. Huc delecta uirum sortiti corpo-
 ra furtim Includunt caeco lateri. Quales uiri includendi essent in equi secretis, uel
 quo ordine de plurimis reparari quoniam publica necessitas fuit, et pleno obtinendi studio ducebam-
 tur, poeta pertrahit, licet aeneam loquentem induxerit, uult enim exemplum hinc nasci, quid fa-
 cientium sit in talibus causis, ut paucorum periculo uniuersis proueniat, quod speratur commode
 profuturum. Eliguntur inquit egregia uirorum sortitum corpora, et ut ipse quum patefieret equus
 docuit, non plebeiorum, sed ducum hoc est potiorum. Et quia incerta unicuique formidolosa sunt, nec
 possunt sponte appeti, fors, inquit, dedit ex fortibus primis et plurimis, quos equus capere atque oc-
 cultare potuisset, hos igitur includunt caeco lateri tenebroso scilicet et undique uersum clauso.
 Penitusque caernas Ingentis uterumque armato milite complent. Cauernas, in-
 quit, et uterum, cauernas debemus accipere loca quae praeter uterum esse stuerunt, ceruicis scilicet
 et armorum et fœnarum. In hoc exemplo etiam hoc discendum est, unumquemque in causis diffi-
 cillioribus reipublicae si res exigat, etiam salutem suam debere contemnere. Est in con-
 elu Tenedor notissimum fuma Insula diues opum, priami dum regni manebant,
 Nunc tantum finis, & statio malefida carinis. Huc se praeueni deserto in litore
 condant. Nos abuisse rati, & uento petulisse mycenae. Descriptio loci non inaniter
 posita, talis enim inuentus est, qui hostiles insidias scelerare potuisset, et troianorum sustiones auer-
 tere, describitur eius felicitas prior, sequentis autem temporis fortuna deterior. hanc enim insulam
 si arbitretur dido incolumem quam omnes homines opinione diuitem nouerant, non cederet com-
 plentis graecorum insidias opportunam esse potuisse. Omnis ergo eius descriptio ad excusationem
 tenit non intellexit fraudis, lecirco ait, In conspectu fuit tenedor, sed insula, quo facile transiri non
 posset, nec uideri aliquid praeter ipsam, impeditabat enim mare, quod fuerat clausa. apta igitur grae-
 cis ad insidias proximitatis etiam causa, diues opum, priami dum regna manebant, magna, inquit, fu-
 it, sed cum staret imperium priami, hoc i leo positum est fuisse aliquando maenam, ut dido ab eius
 ueteris felicitatis opinione discederet. si enim staret eius fortuna per idem tempus, quo parabantur
 in insula, esset suspicio, potuisse hostes illic esse habentes annonae de celebritate substantiam, insignatur
 ergo illis annonae et plena defectio, ut unusquisque crederet, illic graecos etiam si uellent in praesentia cau-
 sa non fuisse mansuros. Additur, et statio malefida carinis, ut magis esset uerior fides, hostilem me-
 tum peritus recessisse. Quum litus illius insulae periculosam stationem nauibus daret. Malefida
 autem statio est, ubi stari aut tempore est, sed malefide, hoc est ubi deceptio posita exoriri, si aduersa
 turbinum tempestatumq. nascantur. Hanc partem itcirco poeta posuit, ut constaret troianos non ua-
 cua suspitione arbitratos nauigasse hostes, cum uementes locus ille sine periculo tenere non posset, nos
 abuisse rati, et uento petulisse mycenae. Cum omnia, inquit, conuenirent relictum scilicet (ut opinio
 pertulerat) diuum minerva, egestas insulae tenedor, et litus infidelitatio, abuisse eos arbitrati su-
 mus, et telio temporis sedes suas uentis iuuantibus petuuisse. Erro omnis longo soluit se
 teneri iustu. Panduntur portae, iuuat ire, & donica castra desertosque uidet lo-
 cos, litus per relictum. Moralitas plena hoc loco monstratur, ubi enim creditum
 est, et multimoda suspitione firmatum belli rabiem ab secessu hostis esse submotam, si litus

TIBERII CLAVDII DONATI AD TIBER-
IUM CLAVDIUM MAXIMUM DONA-
TIANUM FILIUM INTERPRETA-
TIONVM VIRGILIANAE AENEI-
DOS LIBER OCTAVVS
FINIT.

INCIPIT NONVS.

VTQVE Ea diuersa penitus in parte geruntur. Quum
haec, inquit, diuersa et longiori parte agerentur, hoc est, quum armis ca-
lestibus et auxilijs instrueretur aeneas, quos actus habuerit turnus, poeta
describit. Vult enim ostendere comparatione facta, qualis aeneas in co-
gitationibus belli, et qualis fuerit turnus. In prima quippe parte osten-
di libri competentem viro dardanio sollicitudinem dedit, describens eum
sic tota mente fuisse suspensum, ut quum esset nox, et omnia silentio et
somnia requie tenerentur, solus ipse uigilaret sub caelo et loco gelido constitutus procumbens in
ripa fluminis non tacens, ubi ex uicinitate frigidarum aquarum acerrimum frigus et durissimum
fuit, curdusq; dormisse, non uoluptatis, ut apparuit, causa. sed ut cum eo deus ex occasione loqui,
eumq; securum reddere, et firmare consilio potuisset. Ecce et hic laborem maximum suscepit
eumq; perrexit ad remotas penitus partes scilicet uenturus instructior. Interea propter eos, qui ab
intellectu manifesto diuersi sunt, et putant diuersam partem quasi aduersariorum dixisse uirgi-
lium. Addamus exemplum, ut ostendamus diuersa parte longius separata significare. Qui-
pe in quinto libro ait, Quo diuersus ab eis iterum pete saxa menate, hoc est plurimum a me-
ta et cursu necessario separatus. Item in hoc libro sic positum est, diuersa in parte furenti, hoc
est a troianorum castris longe discreta, turbantq; uiros perfertur nuntius hostes Feruere caede
noua, et portas praebere patentes. non enim mitteretur nuntius, nisi ad eum, qui longius ageret,
et cum ius talia geri nesciret. Et in praesenti probat poeta ipse, quid sit diuersa parte. nam sic
induxit iram loquentem, ut ipsa exponat, quid sit hoc ipsum, ut omnes ambiguitates excludat.
Irim de caelo misit laturnia iuno Audacem ad turnum, luctum forte parentis
Pilumini iacrata ualle sedebat. Ecce quum ea, quae diximus aeneas gereret, quum cautio-
rem turnum facere debuisset inimici propinquitatis, nulla bellica certaminis tangitur cura. Se-
dere autem uel maxime hoc loco non tantum corpore uerumetiam otiosum animo esse significat.
Volunt tamen aliqui quasi tractatibus necessary uacantem dici, sed non ita esse multis documen-
tis apparet. nam et illius quoq; inertia uult poeta per comparationem aeneae laudes ex tollere.
deusq; ut aeneam ipsum praetulit a loco et frigore fluminis, sic huic a loco obtrectationem conflat.
sediebat, inquit, et sedebat in luto, ut amoenitas eum et opacitas nemoris delectaret: et tunc se-
debat, quum pro ratione suspecti temporis discursibus necessary uacare debuisset. sedebat in lu-
co parentis pilumini, quasi demum illum aut pilumnus mortuus, aut uallis consecratio inuare.

Comparatio Aenei

et longi temporis lustris, et reseravimus portas, ausi quinetiam sumus procedere aliquantum, reuolare loca, quae hostibus obliuiscerantur. Et dixerat dicebat desertos uidere locos, hoc est ut nos ab hostibus, quos dudum animus oppletus horrebat. Pars stupet innupta domum ex ale miteritur. Et molem mirantur equi. Mirabantur aliqui et iustitiam artis, et iustitiae magnitudinem. Primusque Timotheus Duci intra muros hortatur, & arce locari. Dicit dolo, seu iam troiae sic fata ferebant. Huius post exitum rerum sententia uenit in aubium, et quia nihil ex aperto constiterit, partim proditoris animo, partim innocenter sentire iudicatus est. Ideo proditor quia primus ceteros hortatus est, ut equi per luceretur usque ad mineruæ templum, idem innocens quia maiore ut constabat interijce imperij trece. At capys, & quorum melior sententia menti, Aut pelago danium uel fidiis suspecta, dona Praecipitare iubent, subiectisque urere flammis, Aut terribre cauas uteri, & tentare lateras. Capys, & quos, et alii melius sentientes, sed non tunc iudicati sunt reus, et capys, & exatium troiae, contra capys sententiam tractantes alia dicebant facienda. Ideo aut. Secundum incertum sturdia in contraria ualuit. Cum totum enim suspitionibus ageretur, nihil tunc recte permansit, quod ergo dicebat pars, quae contrarium uelis, arce trium iusserat. Dona hostium debere esse, & pectus proinde terrenda in praecipitem aut consumenda incenlio, aut terribre tententia, interea omnium consensum incertum ad lustris. Primus ibi ante omnes magna comitante caterua Laocoön ardeas summa decurrit ab arce. Laocoönem apparuit inter illos non fuisse, qui diuerse tractabant, denique summa decurrebat ex arce, cum ceteris ingenti, exatatus uti opinionibus intertarum sententiarum, quod incertum metuens ne imperij ciuitatis uel teretur peruenire cepit. Arce lentem autem hic non festinantem dixit, ut alii uolunt, dixerat enim decurrit. Itaque expressit festinantem, et plus est currere, quam testitare. Superest ergo ut arce lentem. Inter dixerit fuisse et aut incertum uigilantem, aut pro statu publico commotum uehementer, certe non uel crederetur ad cursum nunc minus necessario metu fasset exatatus. Et procul. Tantum enim tantum ostendit poetam esse turbatum, ut adhuc longe postus clamaret, et antequam tractantibus misereretur contrahens, ne suspecta hostium dona ducerentur in patriam. () in se inque tanta infamia ciues. Inuestio arce lentis hominis non contumelio a ciues, sed pro statu publico necessaria, miseri sunt inquit qui ea sentiant, quibus miseri essentur, lenique creditis duo accidere sine fraude potuerit, non sic posuit. Creditis uide, hos hostes? Quia enim tot per annos gesserant bellum, nec fuerat ut illud uictoriae premium consecuti, non longius abscederent, creditis etiam illud tutum esse pro, uel utrum fraude, donum daret mineruæ, quod reliquerunt inimici, hoc est quod ait. Aut ultra potestis dona carere dolis danaum? Non tantum hoc suspectum est, inquit, uerum etiam omnia, quae sub beneuolentiae specie praecors arbitramur praestitisse. Danaum quod dixit non solum regis uoluit demonstrare, sed hominum etiam genus ueritatem, dolosum, callidum, atque, ut hoc a se uideret, traxit argumentum a persona ulissi, qui bona nesciret, et in malis fuisse satis inuestus. Sed non uel ulisses? Quia omnes tales essent, quos etiam si constaret esse dissimiles, fieri potuisset, ut iniquiter et uelissima semper et noxia cogitarent. Danaum, sic pronuntiatum est, atque sententiam, quia si omnes essent ueritatem et infideli, quod dissimulatur generaliter positum ipse talitate sequenti olect comprobare, aliter enim peruenire non poterat raptis ad diuersa consilia, nisi euoluerentibus argumentis persuatione suae intentionem notis et cognitis assertuibus roborasset. sic notus uelisses. Arce uelitate usus est, ut unus ulissi tergiversatione notissima, totam gentem macula tergiversationis a terroret. Incipit iam publicare, quid sentiat, tractato scilicet argumento,

ILBER

potuisset. Hunc igitur usque adeo poeta desidem notat, et in periculo suo satis incautum, ut ipsi quoque, tum non duplici, et. nam hac fuit causa, ut et eum irim mitteret: quæ torquentem ad aliquam facinoriam compelleret, quæque hoc esset satis notabile, addit et ex crimen audaciæ. non enim hoc faceret tanto, si ille in periculo positis partes suas recte tractaret. Audacem ergo inconsultum et temerarium accipiondum est. nam qui tales sunt, ut incerta pro certis teneant, non possunt ut deri probare sententiae. Ipsi quoque, iri reprehensionem eius loquendo persequitur, et inculcat ignavia: Turne, inquit, quod optanti diuū promittere nemo. Auderet, uoluēda dies en attulit ultro. Turne, inquit, qui salutis tuæ profutura trahere non nescis, ultro occurrisse non sentis, quod optatum multiplicibus uiris, etiam si facerent numina, præstare non possent? non arripis, quod sponte detulit dies opportuna, dum se uoluerit? Aeneas urbe, & sociis, & classe relicta Sceptra patini, sedemque petiuit euandri. Nec satis, extremas comiti penetravit ad urbes, Lydorumque manu collectos armat agrestes. Quid dubitas? nunc tempus equos, nunc poscere currus. Rumpere moras omnes, & turbata arripe castra. Hæc dictio intellectam multiplicem tenet: habet enim ex una parte exhortationem: terrorem uero et obiurgationem ex alia. nam, quæ dicit aeneam longinquum petiuisse tanto labore, ut usque ad euandrum tyrrhenosque peruenire potuisset. obiurgatio etiam est, qui ne sciebat inuicem tractatus et rursus. Ille enim impere ut illebat providens partibus suis. turnus se lebat periculum suum non e tantis, trahens otium quasi quies omnis. Quod uero armari populus, et cogens dixit gentes ad bellum, inuicem terroris causa est. Exhortationis partes sunt hæc per relictis urbe, nauibus, ac focus longinqua penetravit aeneas. monet igitur huius tempus esse, ut antequam in structus ueniat, inuadantur praesentes, quorum rector abscessit. quod ipsum confirmat consilio profuturorum, ut quæ securus quum auxilium uenerit, suam stragem funeraque reperiat. Eoque fiat, ut sicut accessu duplicaturum se crederet exercitum, solos inueniat superesse, quos dicit. Rursus ex eo uenit metum. nam si beneficium est quod aeneas ut lebatur abesse, apparet, id fieri non posse, quum inuicem uenerit. Ecce quanta aeneas prædicatio, solus abest, et troianorum omnium timetur interitus, quasi demum ipse omnes et defendere possit, et tegere. Solus aeneas rursus timetur a uentis, ne rebus integris redeuntis impetum turnus sui incere non possit. Hæc, ut aperte exponitur, ipsa sigillatim tria uerba tractamus. Turne, capit a nomine, quasi excitaret dormientem, quod optanti diuū nemo promittere auderet. uoluenda dies en attulit ultro, nihil interim specialiter indicandum, fecit attentum, simulque commendat, quod erat dictura. Magnam esse utile, necessarium, et omni celeritate rapiendum. Attulit tibi, inquit, uolubilitas dierum, quod si a ruminibus multis precibus posceres, nec consequi posses, nec illi præstare ualueris. aeneas, et magnam pontus in ramine, qui enim metui, qui tueri socios, qui armis obtegere propria quæ obesse re audientibus possit, urbe, et focus, et classe relicta discessit, atque ita ut longinqua et procul remota tetenderit. Unde magnum beneficium tuis quæsitum est commolis, quod abest, et omnia sub tua ditare leserunt. Urbe, inquit, ipsa scilicet prima, in qua fuit uirgo, quæ patre ac troianis oppressis potuit tolli. nam quid profuit facta urbis commemoratio? nisi, quia sint in ea quod specialiter aeneas ferre potuisset focus, et classe relicta? quæ plena ut et uia potiri possit ostendit, nisi interirentur naue, et omnis interiret exercitus. Proximo, quæ dicit aeneas, dicamus ad quæ perrexit. In hoc a uirgo et maior melius potest ostendi, et ostendendi turno maior occasio. Sceptra patini, sedemque petiuit euandri nec satis, hæc est, non eius intentioni sufficit usque, et tetenisse, extremas curui penetravit ad urbes, Lydorumque ma-

1

[illegible]

num, collectis armis agrestes. Armatis lytorum nanum, armatis collectos agrestes, metus est. Scipio palatini selemq. petiuit euantri. Potuit leue et minus formidolosum uideri, quia scibat turni, euantrum non magnis opibus fultum. Addit, extremas corui penetravit ad urbes. neq. dixit quas, nec dixit quantas. In hac enim infima generalitate metus esse potuit maior. Lytorumq. manum, collectis armis agrestes. manum dixit singulari numero, et collectos agrestes plurali: prout de separanda sunt hæc collecta atq. coniuncta. ne uittum per genera et per numeros faciant. Quid dubitas? lubitare timentis est signum. tanta, inquit, persona et temporis occasio non est deliberationibus differenda. non enim tractandum est, faciendum ne sit aliquid, an non faciendum. iam dixit, quid faciendum sit. ne ille capiendo consilium perderet tempus. Nunc tempus equos, nunc poscere currus. Rumpemoras omnes et turbata arripe castra. Iam, inquit, dehes, equos et currus petere, et arripere castra turbata. Turbata dixit, indispota et sine rectore: Dixit & in cæcæ paribus se sustulit alis, Ingentemq. fuga secuit sub nubibus arcum. Vbi impleuit partes suas, obiurgauit turnum, terruit, insinuat, hortata est, et uult facere deberet, o' endit. alius partibus remeauit ad cælum. bene addidit paribus, nisi enim pari nexu uolatum præstare non possunt. nam si una est debilis, incolumis uero alia, perinde sunt, ac si ambo uexatæ sint. Agnouit iuuenis, duplicesq. ad sidera palmas sustulit. Duplices dixit, non duas. neq. enim ultra duas habuit, neq. habere potuit: sed ambas simul erexit, quod fuit signum pl. ne agentis gratias. Ac tali fugientem est uoce secutus: Irasce, ut ostendat et penitiam iræ et non meditatione collectam. deniq. tanta fuit celeritas subsequente uocis, ut fugientis abscissum hoc est celeriter recedentis, uox et uis fuisset sua secuta. Cum iocunda autem gratiarum actio est quando iras ante inuenit, qui gratias ageret, an non ad selem propriam reuerire potuit? In decus cæli. In reuerentia ista prorsus expium, pro iræ laetibus, deinde cum plene et nouo genere prædicationis expressisset. Voluit enim delectare in laude ipsa, iras qui sit, et in ipsa definitione totam complexa est laudem. Iras, inquit, deus cæli. Ornare cælum, quanti est meritis pulchritudinis, quanti ubi tot sidera suo quæ replentore et uis et splendore. et tamen quum iras extiterit, omnia illa cum ipso sole uincuntur. ne si securatur radius solis, si leuissimus diu rursus, paret cælum, et ipsum solem gratia splendore exuerat. Hæc pro uoluntate dicta sunt eius, qui agebat gratias, non quo reuera iras sit uis et splendore. Quæ et in hi nubibus actam Detulit in terras? Intellego, inquit, me tum me meruisse de superis, et tum in regionibus cæli, quorum es ornamentum, ad terrarum mei causa uenire petiuit, ac mei causa uiduare tuas ornatibus, quod decorare consueuisti. Unde hæc tam clara repente Tempestas? Hæc tam ad iram non pertinet. completo enim eo, quod et ipsam loquebatur, disputare cepit de diuersis moribus cæli. Unde, inquit, hæc repente tempestas? et cur clara hoc est sine caligine aut nub. saliculus ostentus? Vnde et meditum recedere cælum, Balantesq. polo stellas? Cur resunditur sine nubibus cælum? cur reductus huius aperitur? cur stellæ radius solis ex more non cælunt? et rupta lege naturæ alienis temporibus in lucem uenire non dubitant? Quam hæc tractarent, collecto eo q. tot signa monstrabant, incipit iudicare de omnibus. Sequitur, inquit, omnia tanta. Quil uis in ardua uocas. In illis signis facile fuit sententiam dicere, quæ illam iam in manibus fuit. Et tamen ille non tam futurorum bellum dixit ostendi tot uocis et uis præferos demonstrari. Itaque. Incommodum hoc. Sequor prouocantem, quoniam læta nuntiantur et prospera. fecit hoc qui potius dixit hominum more, ut pro se intelligeret, quod rerum exitus probauit aduer-

pe nunc danaum in fidias, et crimine ab uno Disce omnes. Viri fortis animo destruit
græcorum personam occasione omni, et de se in sua, totum in deorum et tuum suum reuocat, ut
ostendat græcos infidias et deorum iniusto favore obtinuisse uictoriam, sibi uero æneas et defen-
sionem procuraret et laudem, cum asseruit in troia claudibus non græcos sed deos extitisse uictores.
ait ergo, Accipe nunc danaum infidias, et crimine. Duplicatione criminationis græcos assergit ex
sona captiui, atque, ut hoc magis demonstraret, addidit, ab uno disce omnes. Vnum quippe notabile uult
esse in uero forti, ut non congressu sed infidias certet, ostensurus autem sinonem mendacem, et criu-
um, et sacrilegum, ait, et crimine ab uno, ut non si non solus qualis esset sed ut tales esse omnes græcos asse-
ret. Namque ut confectum in medio turbatus internis Constitit, atque oculis phry-
gia agmina circumspexit. Ad commouendam misericordiam omnes, inquit, circumfusos respici-
ent ingemunt, et hæc dixit. Heu quæ nunc tellus, inquit, quæ me et iura pollunt Acci-
pere? aut quid iam nostro mihi demique restat? Cui neque apud danaos ullus lo-
cus, insuper ipsi Dardaniæ infensi penas cum sanguine poleunt. Ille enim
pæna, quæ non adimat uitam, hoc ergo dixit et crucior generibus multis malorum, et sanguis me-
us queritur. Quo gemitu conuersi animi, compressus & omnis Impetus. Lonitatem
troianorum uult æneas ostendere, qui pro suo plicio ultimo, quod sperabat sinonem, solo gemitu et
pæna contenti flexi sunt. Hortamini fac, quo sanguine cretus, Quidue ferat, men-
ret, quæ sit fiducia carito. In ista inter-rogatione tria posuit uim propositionis continentia, ad
quæ sinonem respondere conueniret. Ille hæc deposita tandem formidine fatur. Cuncta
eui lem tibi rex, fuerit quodcumque, fatebor uera, inquit. Promittit se omnia uera di-
cturum, qui nulla in parte fuerat relicturus ueritatem. Tibi inquit rex uera dicam omnia, assu-
pta fiducia uelut confitendi, quod apud regem fuisset locuturus, qui et cognoscendi et igno-
centi facultatem habuisset, locutio autem talis est, utcumque est, quod iam relicturus, Cuncta di-
cam uera. promittendo ueritatem commendauit personam suam, et dicendi regem, hoc est
eum, cui tanta reuerentia deberetur, beneuolum fecit, eo magis quod promittebat narrationem
quæ fidem ueritatis ostenderet. hoc inquit primum, quid enim ante omnia in huiusmodi causis quæri-
tur, nisi ueritas? fatebor et reseram non est unum, nam reseram significat cum indicatur
aliquid simplex, et potest proferri sine tormentorum metu. fateri autem est aliquid prode-
re, quod sit contrarium confiteri, et habeat crimen ac si fuerit fraude suppressum, et pos-
sit penitus durioribus pectore negantis excludi, fuerit quodcumque, cuncta, inquit, et quicquid fuerit
fatebor, ut sit, hoc bis accipitur, ne fiat per numeros uitium, ut sit fatebor cuncta, ut fatebor quod-
cumque fuerit, hoc primum denique, inquit quod negare debueram, hoc primum confitebor. Neque
me argolica de gente uerabo. Quod in aperta probatione esse potuit, etiam si ipse non dice-
ret, hoc primo confessus est, ut putaretur cætera sine fraude dicturus, neque me argolica de gente ne-
gabo, græcus sum, inquit, hoc est dicere, huius sum uester. Hoc primum, nec si male-

rum, si uera sinonem Finxit, uanum etiam, mendacemque improba finget.
Ita si in periculo inquit uerum loquar, fortuna enim statum mihi prioris felicitatis eripere po-
tuit, non tamen mutare quod natus sum. dixit ergo, quo sanguine cretus, addidit etiam nomen
suum, ut per hoc suam plenissime demonstraret, hoc argumento quod suadebat impleuit, ut tro-
ianis credent reliqua uera esse dicturum. Incipit causas ostendere cessationis suæ, non enim uacuum
fuit, et troianis omnibus græcus solus ipse sine aliqua ratione remansisset, et ad hanc ipsam par-
tem duxit ex alto principium, in quo sine dubio fuit fabula omnibus nota, perindeque, uera. sed hac

LIBER

sum. Signa quippe illa constabant esse contraria: sed turnum gratiosa coniectura fallit: qui putabat interitum hostibus non sibi portendi, et prouocanti imminere perniciem. Quis erat sequor omina tanta, quisquli in arma uocas, quum ipsum constaret priorem arma iam p[er]ire. Et sic effatus ad undam, Processit summoq[ue] hausit de gurgite lymp[hi]. Multa deos orans, oneravitq[ue] æthera uotis. Fecit turnus, quæ scilicet facere, qui dabit iudicari sunt: tunc uberius rogant, quum numinibus potiora persoluant, et maiorem, hi fauorem, quæ perum promerendo conciliant. Iamq[ue] omnis campis exercitus ibat apertis. Diues equum, diues pictæ uestis, & auri. Iamq[ue], celeritatis significat executionem, cuius qui ducturus fuerat exercitum omnem semel effusum. maiorem quippe multitudinem corporum maior potuit capacitas ferre. Campi apertis dixit, in magnam latitudinem iacentibus, nullo impedimento lignorum aut speciei alterius. Diues equum, diues pictæ uestis, et auri. pretium enim et multo cultus in bello auget hosti terrorem. Dixit ire exercitus, quæ pergerent, qui cultus et qualis eorum esset incessus. nunc describere incipit ea, quibus illa multitudo ducibus regeatur. Miles apus primas acies, postrema coercent Tyrridæ iuuenes, medio dux agmine turnus. Vertitur arma tenens, & toto uertice supra est. Dixit, qui esset in prima exercitus parte, qui curaret postremum, ut cuncta multitudo pergeret non ultra q[uam] necesse esset effusa. In medio uero turnum fuisse. Potestatem enim maior in medio est: quod quum sit et primis est posita, et a postremis non longe distat. Censetur enim tur. ens se satis manibus altus. Per tacitum ganges, aut pingui flumine nilus, Quum rediit calceis, & iam se condidit alueo. Non dicitur in praefati exercitus licet, q[uod] leniter se habuerit ut militum artem euidentissime demonstraret. Si enim quippe fuerat uentilum, ut imperati esset, et incautos hostes inuaderent. Ictus igitur, quia tacito agmine incebat turnus, comparationem dat poetæ duorum fluminum gangis et nili, quorum ganges quum sit copiosus et septem diuisus in flumina, semper lenis est: Nilus uero tunc magis mitis, quum ex maxima camporum latitudine in alueum redit, et inde alia moliori impellitur. Descripta est pars turni, et ars ducendi exercitus demonstrata. Videamus quæ es æneas recessurus præferat sua. Ille subitam nigro glomerati puluere nubem Prospiciunt reueri, ac tenebras intingere campis. Iba. quidem taciti, gressibus exercitus turni, sed nimis procuratum. Iam enim profuit, prodit quippe quantum tacitis puluis, et troianis semper ab ente rege diligenti curi sollicitis, quasi quidam nuntius a uentum infelix hosti indicauit. Videant igitur atri pulueris nubem accedente multitudine glomerari, et tanta lucis excessum tenebris campis incumbere. in imperfectis maior semper est terror. illud enim quod iam accepit statim de perfectione potest habere dispositum animum. illud uero quod adhuc in augmentu[m] est et habetur incertum, quemadmodum euasurum sit, plus terret q[uam] necesse est. deniq[ue] malum illud, quod sic per momenta crescebat, ut primo in modum nubium glomeratio tetra. dehinc tenebræ non agrorum angusta sed campos obtegere cernerentur, addebant terrorem intuentibus. Primus ab aduersa conclamat mole caicus. Aduersa lixat, unde uidere poterat, qui contra ueniebant. Primus caicus, q[uod] esset longe superior et uidit et nuntiavit dicens hæc. Quis globus o ciues caligine uoluitur atra? Ferre citi ferrum, date tela & scandite muros. Hostis adest eia. In una eademq[ue] persona diuersi exitere tractatus. uidentibus quippe troianis nihilq[ue] sustinentibus mali solum profuit, caicum uoluisse, qui primus hostium intellexit aduentum: et tamen etiam ipse sic exorsus est, ut fateretur se primo dubitare, hoc est quod quasi interrogans locutus est, Quis globus o ciues caligine

LIBER

exposita in prima parte subiunxit falsa, quo facile illud, quod composito mentiebatur credi potuisset. Itaque coniungitur. Fando aliquid si forte tuas peruenit ad aures. Belidae nomen Palaedus, & incl. a fama Gloria, quem falsa sub prodatione pelasgi Infontem in fundo induto, quia bella uetabat Demisere: eci, nunc callum lumine lugent. Palaemedus uera fuit fabula, nam inter ipsum et uissem graues inimicitiae extiterant, usque eo ut argumentis uissem uelut periretrem conslet occisum, ea uel maxime coniectura, quod graecos reuocaret ab affectu bellali, et in territorio eius esset inuentum aurum, quod eundem uissem ferunt supposuisse. hoc ergo quod facerat uerum de palamedis morte, dedit occasionem mentiendi, ut diceret. Illi me comitem, & consanguinitate propinquum. Pauper in arma pater primis huc in sit ab armis. Damus stabat regno incolumis, regnumque uigebat consiliis & nos aliquod in armis. Deius per Celsus. Pater, inquit, meus ex ea causa quod esset in arma pauper, hoc est imbelis etatis, atque ea contemplatione, quod palamedes esset affinis, me ei socium iunxit, deferabatur enim patri meo, quia in numerum regum fuit, et plurimum uiguit. haec nobilitas generis itarco composita est, ut troianarum misericordiam de praeterita et praesenti fortuna prouocaret ad lenitatem. maiorem enim in uirtutem diu mouent, qui ex opulencia in miseria fuerint lapsi. redit rursum ad fabulam comitem in per omnia peritiam suam, ut ostendat se bonum socium, bonum amicum, bonumque propinquum. comitem etiam palamedis memoriam, dicendo, quia bella uetabat, ut ex ea causa praestaret inimici uicem, quod palamedis defuncto non poterant. Inuidia postquam pellacis uissem Haud igitur nota quod superis concessit ab oris. Posteaque, inquit, idem palamedes (ut omnibus notum est) recessit a saepis, non dixit mortuus est sed concessit, ut memoria eius digna esset, quod post hominis finem uiuere mereretur. ego, inquit, post illius excessum, cui et comes fui, et commendatus a patre, cui me constabat esse affinem. Afflictus uitam in tenebris luctuque trahebam, & ea cum infantis mecum indignabar amari. Hoc uult intelligi, ut non sic duceret uitam, quam optat uiuere, sed quam cupit mori. hoc non erat uera, sed quesita ad facilius, et ut maiorem moueret misericordiam addidit praeterea aliud, quo nimios uelut dolores suos exprimeret, quibus quasi ex palamedis luctu fuerat pressus. Nec tacui demens. & me fors si, uia tulisset, Si patrios uirum remissam uideret ad aigos, proni uultorem, & uerbis odia aspera moui. Cuius tam, inquit, defendendam esse amicum uim assum ex criminibus suis, et defendendum esse uicem, centem, sed nimium dolor tantum potuit, et me facisset insanum. denique quod legendum animo fuit, ut quod alto silentio retinendum non uoluntati meae neque integro statu mentis potius esset, quam dixi. cum in pietate cogit, nimis disposuerat dolor scilicet, de morte infantis in sedibus patris me autorem futurum esse ultionis, neque ipsam sic affuturam causam, ut admissi sceleris ultio proueneret, sed omne illud quod in aute dolore diffuderam, insidiantis inimici tergiversatione prauertitum est, scilicet in me meis professionibus constituto, neque ipso leui, sed exitum mihi salutis acquiritur. quid enim cogitare posset inimicus? qui se sperabat non esse uictorem nec multum, si ego incolumis ad patriam remeassem. Hinc mihi prima mali labe, hinc semper uissem Crimenibus te tere nois, hinc spargere uoces. In uulgi ambiguitas & querere colas. Notabilis persona est eius, qui sic uitam suam dedit, ut sita contineat inimicos. haec ergo sine multa falsa aluit, et purgat, ut dicat, ego quidem iusto dolore commotus inimicitias professus sum, nec prouocaui alterum, sed ille me dum in amicum meum scelus admitteret, prouocauit. Me iniustus a uersis me inimicitias suscepit, ut occisus innoxie, me quoque morti eius ultio praeterit, pataret opprimere. Cum igitur me ultor metueret, spargebat in uulgi nouum de me crimine.

ues caligine uoluitur atra? ubi nullus intellexit, nullusq; respondit. ipsi rurs. in confirmat. armo ait. Ferte citi ferrum, date tela, scandite muros. subnectitur caus. facienda. hostis adest, atq; ut mature fieret, accessit hortatio, et dictum, etia. Hic locum more suo poeta executus est, in his. n. quæ habent aliquam perturbationem, primo dicit facienda, dehinc adiecit rationem, propter quam debent fieri, ut in quarto libro, praecipites uigilate uiri, et consilium transitis, Soluite uela citi. Ecce dixit, quod pro rerum necessitate fieri debuisset. dehinc ostendit iustitiam suæ rationem. deus, inquit, æthere missus ab alto, F. sinare f. am, torosq; incidite funes, Ecce iterum stimulat: hoc consilium hanc tenet subtilitatem commode. necdum prius referat causam, medium tempus celeritate hostis et uelocitate praeventum necessaria non sinat opportune disponi. Ait igitur, ferte citi ferrum. festinandum enim fuit hostibus in proximo constitutis. proximitatem quippe istam nuntiat ut magnitudo pulueris, et noctis atra præbebat indicium. Date tela, non hoc idem qui dandum dixerat ferrum. ferrum quippe alterius species potest habere significationem, et tela alterius. nam sunt gladij, sunt sagittæ. certe et sic accipi potest hoc dictum, ut ferrum primo uideatur dixisse præparandum in hostes sagittis et gladijs, tela uero in quibuscunq; speciebus, quæ occidere hominem possent, ut sunt lapides, fustes, et cætera huiusmodi, quibus repelli hostis queat, aut superatus occumbere. cui quidem semel positum, nos omnibus dictis aptemus, quo melior intellectus appareat: ut sit, citi ferte ferrum, et citi date tela, et citi muros ascendite. non enim in tanta perturbatione fuit ex illis aliquid, quod segnius curari debuisset. Ecce nouissima interuenit causa. hostis, inquit, adest. non dixit affuturum, ne daret occasionem differendi: sed iam adesse, ut praesens uideretur urgere. Nouissimum fuit etia, quod dictum hortantis est potius, q̃ iudentis: Ingenti clamore per omnes Condunt se teueri portas, & mœnia cōplent. Cogesserunt se omnes intra septa castrorum, et oppleuerunt portas et mœnia. Cuius potuit duci, et manifestum timoris inditum uideri, quod ueniente hoste sese clauserint potius q̃ iniruxerint aciem. hoc genus obtreclationis ne uiris fortibus inhaereret, purgat honesta excusatione u. rgilius, dicens. Nāq; ita discedens præcepat optimus armis Aeneas, siqua interea fortuna fuisset. Ne ustruere auderent acies, non credere cāpo, Castra mudo, & tutos seruaret aggeres muros. A Eneas, inquit, affuturus, qui tractare n. sset incerta bellorū, tale fuit mandatum dederat, ut si aliqua emerisset certandi necessitas, non auderent struere aciem, nō auderent cāpo committere, sed solum aggerem tuerentur, et castra, quæ securitatem illis plenam præstare potuissent. Magnā interea existimans esse uictoriā, si suos remeans incolumes inueniret. Ergo & si cuferte manu pudor, itaq; mōstrat: obiciūt portas tamē, & præcepta faciunt. Armatisq; canis expectāt turribus hostē. Quas illis uirtutes dedit: unā, ne imbelles uiderētur: alterā, ne iuxta regis præcepta incumbentes ignaui uiderentur. nam pugnare cupiebant: sed mandatorū contemplatione reuocabantur, melius existimātes pudorē ferre, q̃ contra regis præcepta reatū temeritatis incurrere. Quapropter munierūt portas firmis obiciibus, et armati, qd hostis moliretur accedēs, uigilāter speculabātur. huius præcepti et calcū memori ē fuisse uerba eius ostendunt. nā dixit, date tela, ferte ferrū, muros ascendite, nō dixit eamus ad campū, occurrāmus hosti, et certāme pugnādi subeamus. Turnus ut ante uolās tardū præcesserat agnē, Viginti leuīs eqtū conuertatur & urbi impronitus adest, maculis quē thracius albis Portat equus, crissaque tegit gleba aurea rubra. Et quis erit mecū iuuenes, qui primus in hostē. Sic ait. Notandum fuit agmen, aut tarde ambulabat: sed comparatione tardum putabatur. T. armis enim ut

genae, et oia iactabat ambigua, quia uera quae diceret non habebat, quarebat consiliorum tela, qui
 bus me confoderet, occasioneq; captabat. Nec requieuit enim donec calchante ministro.
 Ceperat referre sequentia, sed hæc arte mira talendi suppressit ut troianos magis desiderio audien-
 di accenderet, et hac ratione sibi conquireret uentiam. Idarco ait. Sed quid ego hæc
 autem nequicquam ingrata reuoluo? Quid ue moror? si omnes uno ordine la-
 betis achiuos? Idq; audire sit est, iam dudum sumite poenas, hoc ithacus uelit,
 et magno mercentur atridæ. Vbi ad ipsum cardinem uenit, in quo mentis factorum cen-
 silebat effectus, negauit se dicturum, ne ultro omnia referendo daret suspitionem falsitatis. Ait
 ergo, iam scio me moriturum, cum retulero omnia, melius est reticere, et atridæ in lucro habeant,
 q; secreta eorum non proditi, neq; enim propter unum inimicum debeo omnes meos prodere. Ordi-
 natur sensus sic, et eius expositio talis est. sed quid ego nequitiam reuoluo hæc. hoc est refero,
 quæ apud uos erunt ingrata. Qui ue moror? cur differo poenas mea post relationis beneficium con-
 tinuo moriturus, uel quid mihi proderit meorum secreta uobis reuelare, quos uicem mihi scio non esse
 reddituros, quin potius si omnes achiuos pariter uno odio persequimur, professus sum iam dudum
 me uestrum esse inimicum, sumite de confesso suscipium, nec uobis hoc imputabo, cum enim ma-
 lum mihi idem uidebitur intulisse, qui me quolibet pacto quarebat occidere. Tum uero
 ardemus scitari, & quartæ causas, Ignari scelerum tantorum artisq; peritiæ.
 Hæc comitis nos accendit audiendi desiderio, dentia scitari cupimus, hoc est imperij sui quærere et
 interrogare cās, ea est propter quæ sit aliquid mihi enim sit nisi quod præcedat causa facienda. Igna-
 ri scelerum tantorum artisq; peritiæ. Nos inquit ex nostra simplici et honesta natura iudicantes
 grecos uera sinonem loqui arbitrabamur. Porro autem illi omnes docti sunt et resq; fallaces, et
 hoc est, quod ut superius, ab uno disce omnes. Presequitur pauitalis. Pauitatem
 debemus accipere, aut simulato pauore loquentem, aut uere pauitatem, ne titubante lingua curs-
 su insidiarum deceptio nasceretur, quas iam uidebat intus. Et ficto pectore fatur. Pecto-
 re capiti loqui, hoc est, dissimulata ueritate aliud promebat officio lingua, quæ aliud pectore retine-
 ret. Sæpe fugam danai troia cupiere relicta Molui, & longo fassi disce eie bello
 Mendacium cum argumento, quo credibile uideri potuisset quod dicebat parauerunt, inquit, sæpe
 reditum greci, hoc factum fuerat, alidit causam ueluti reditus maturandi, et argumentum sum sit
 a tempore, longo sepi discedere bello, ut qui anni tot uictoriam consequi nequiuissent crederentur
 diuturnitatis testis affectum reticisse certandi. Fecissentq; ueniam Bene optabiliter po-
 suit, hoc enim et troiam libenter audiebant, et sinon proderat. huius consilij ner per se illi ul-
 tro rationem præstat, potuit enim dici e diuerso, si hoc disposuerant cur factum non est. Sæpe
 inquit, Illos aspera ponti Interclusit hyemis & tenuit auster euntes. Ut non
 consilio factum, sed euentus defuerit uoluntati. Præcipue cum iam hiematis ibus cō-
 textus acernis Staret equus, toto sonuerint æthere nimbi. Nec poli uenti, nec al-
 speritas maris uolentes a nauigio reuocauit, Impediunt, inquit, et signa cælestia. Sui en-
 si Euryplum scitarum oracula phæbi Mitimus, atq; adytis hæc tristia dicte a reuor-
 tat. His, ait, quum omnes non immerito mouerentur, missum est ad apponim, ut aut idud
 portenderet, uel quid pecto opus esset, possemus addiscere, sed euryplum ren cansit, et in oia m
 nuntiant et dubiam. Sæpe enim plebs ista tenet & uirgine cæsa Cum primum ille acas
 danu uenisset ad oras, Sæpe uenit euer niti reditui ut inq; litat. Cum Argolica
 Cæse uirginis ferunt ueram esse fabulam, hoc autem quod dicit apollinem respondisse, ppe si non ad

LIBER

ceteros praeueniret, ductis secum equitibus viginti cecidit egressis itineri modum, quo congregata multitudo uel consuevit ambulare, uel potest, celerius uenit. Tata maturitas fuit, ut ante urbe im-
prouisus apparuisset non iam itinere, sed quasi quodam uolatu peruectus. Quum uero equum eius descri-
beret, dixit, caput eius fuisse galeatus: quam galeam fulgentem auro et rubra fuisse memorauit: ut
longe appareret regem fuisse, qui uenisset. continuo autem suos hortatur ad initium belli, et hastam pri-
mus misit. hoc est quod ait. Et iaculum intorquens emittit in auras, Principium pugnae,
& caput sese arduus infert. Iecit te tu, age iulicet obseruata bellorum, nulli enim fas est mo-
uere arma uel telum iactare priusquam mittat qui ducit exercitum: non autem, ut aliquem feriat, sed
ut solemnitatem compleat, et legem. Denique, turnus in auras iaculum non in hominem contorsit.
Hyperbaton hic debet averti, cuius causa, quum pronuntiatur, totum debet uno tractatu suspen-
di, et illi fieri, ubi primo uerbo responderit ex fine. Caput enim sic, atque ita ordinatur, turnus
uolans uenit. Et quis erit mecum iuuenes, et misit telum. Clamorem excipiunt socii,
feminaeque sequuntur Horrifono. Ecce quo loco uidet uniuersis, quae fecerunt, hyperbaton.
Descripti sunt actus rutulorum. Videamus, qui troiani post haec non mouebantur. Denique, se-
quitur. Teucrum mirantur inertia corda, Non ex quo dare se campo, non obuia fere-
re Arma uiridis castra fouere. Pro animo suo rutuli quum aenea consulta mandataque, ne-
scirent, inertes teucros indicabant, quum illi prudentissimi regis sui praecepta seruantes non se-
derent campo, sed castra diligentius custodirent. Huc turbidus atque huc Lustrat equo
multos, aditumque per auiam quaerit. Fremens turnus, qui contra se hostis coactam non ha-
beret, circuebat muros explorans, qui a eos existere posset ingressus, quem negabat castrorum
firma constructio. Describit per parabolam, quomodo turnus clausos hostes et murorum fir-
mitate munitos non ualebat inuadere. Ac ueluti pleno lupo insidiatus ouili Quum
fremitu ad caulas, uentos perpersus, & umbres Nocte super media, ruti sub mar-
tibus agni Balatum exercent. ille alper & improbus ira Saxit in absentes, colle-
cti faciunt edendi Ex longo rabies, & sicca sanguine fauces: Haud aliter rutu-
li muros & castra tuenti Ignescunt irae, & duris dolor ossibus haeret. Qua ten-
tet ratione aditus, & quae uia clausos Executiat teucros, uallo atque effundat in
aequor. Et hic hyperbaton est, nam proposito capiti respondet in fine, unde totum debet in
pronuntiatione suspendi. Media enim pronuntiationis sunt. Sic, inquit, turnus circuebat
muros, quomodo lupo exagitatus fame et ouilia infestare contendit, nec potest aditum re-
perire. Ouilia sunt loca, in quibus oues manent. caulas dixit, ambitum ipsum, quo tutae
auersus insidias continentur: improbus, abruptus scilicet et immoderate saeuens. plus enim
trarum accedit, quum in manus uenire non potest, cui trahimur: quod ne fieret troiani
consulto praeuenerant. ille autem querebat, quo consilio posset eos et turribus in planum fun-
dere. arbitrabatur enim profuturum sibi, quod hostis formidabat. Classem, quae lateri
castrorum adiuncta latebat Aggeribus septam circum, & fluuialibus undis,
Inuadit. sociosque incendia poscit ouantes. Non potuit fecisse, quod fuerat primum,
conuertit se ad aliud, ne in totum nihil profecisse uideretur, occasione quippe ledenda
atque nocendi, utrumque nauium uicinitas fecit. namque adhaerebant castris. Ex alia ue-
ro parte tutas reddebant circumfusi aggeres, et unda fluuialis. sic tamen eas aggressus
est poscens incendia, quo facilius interirent. Ouantes socios dixit, qui nescientes con-
silia troianorum pro uictoria habuerunt: quia nullus egrediebatur e castris et nullo

LIBER.

fallentem composuit, ex more suo falsum ueris admisit, ut ea quæ fuerant composita mendaciter credideretur, ad adi, animamque utendum arguitur, quia dicturus fuerat se quæ situm ad mortem non in singulis hominibus, liceret necessarium potuit quicumque, mactari, alienus scilicet a natione grecorum. Et se quomodo componit, et responsum, ut reuera uideretur inimicus eius occasio non rep. i se, quæ eam liceret occid. n. lum. Cæx, inquit, uirginis sanguine piaculis uentos, cum iretur ad troiam, sanguine quærendi reditus, utiq. alia uirgo debuit occidi ob reditum, sed quia in exequiis uirtutis non lo fuerant, dixit: fuisse talem reponi partem, ut iam non sexus sed cunctis/bet greci dantaxat prouideretur interitus.

Vulgi quæ uox ut uenit ad aures. Obscure animi gelidusq. per ima cucurrit Olsa tremor, cui fata parent, quem polcat apollo. Cum diceret aliquem ex omnibus occidendam, non inaniter subiunxit uniuersos metuisse supplicium, generalitas enim quem fuit, et spectatiter productura, habebatur incertum.

Hic innacus uatē magno ca'chanta tumultu protulit in medios, quæ sint ea numina diuina flagrat. Ecce excusit calchantem, nunc enim dicit uim passum, ut falsa pro

ueris diceret in quo ipse ex a persona argumentatus est, quia ulysses asseruit inperpetrandis fecere bu. eruditum. Et multum in muli crudele canebant Artificis scelus, et taciti uentura uir'ebat. Bis pueros silet ille dies, teētusq. reculat. Hodere uocet tua quen

quæ, ut opponere non. Vix tandem magnis ith. et clauetibus actus Conposi o' nupit uocem & ad d. sinat. At. Al. uolere omnes, & quæ sita quisq. timebat, Vires in mule i exitum con. erla tulere. In i. so mendacio cautus fuit, ne dignus

ut recet, qui pueretur, talia. Si enim ita uixerat, ut omnes suos habuisset inimicos, nec a troia is uenam in ruit inperare. s'um ergo dicit in seclum sibi ulysses fuisse, quem iusta ex causa ferot inimicum. calch. enim ex coactus fecit, ex diu nihil uoluit dicere. Ex his tamen quæ in sinuatiene ulysses acceperat, magno in seclis ex perniciosi hominis tumultu prouocatus dixit, ad uita, acris cia sinuati. singularem populari, quo facti omnium processit asersu, non ideo q. apud omnes b. buisset o. lion. inon, sed p. unu. quæsq. metueret, ne in de. ignati locum subderetur, ulysses autem facti. uenē fuisse in nup. Nam apertissime comprobatum est, ex eo q. hæc periculum uentura multi prædixerat, et calch. p. plurimos dies nullum uoluit designare mactandum.

Iamq. dies infanda al. ratam h. fieri pirari, Et saise fug. s. & circum tempora uitta. Iam, inquit,

dica. al. rat. execrata, quæ mihi lucem fuerat ereptura, usq. adeo ut iam in me sacrum esset comp. et i. silemota, sola supererat mea salutis interitus. Certe ex uitis meum caput fuerat nexum,

ex libumina pirata ferebatur, ad quæ ite aderat nefarius dies. Eripui fœcor, ieto me, & uincula rupi.

Fugi inquit, non culpam alicuius admisi, sed ut crude uirtutis mortis exitum innoce. uitarem, fuit, ne morte mea prouideret inimicus, fugi ex me fugisse confiteor, potui dici, q. comodi uita h. fugere, qui fueras uinctus, an n. le, rupi uincula, atq. ita mea saluti pro

specti. Limoloq. la. u. p. no. tem. obscurus in uua Dehtu. Singula non se

ne ratione p. ut nan. omni. t. uro. u. r. agari. potu. runt, Limus, ex lacus, quo non facile possent

u. se. u. e. a. t. arare, p. s. u. r. g. r. t. m. ut non tantum al. et uerum etiam a tempore duceret argumē

t. i. e. et. b. q. i. u. l. r. e. t. u. r. i. l. t. a. t. b. i. a. r. u. s. in u. l. u. a. d. e. l. u. u. i. t. u. m. i. n. i. t. a. u. u. l. t. l. e. n. d. o. s. t. r. a. r. e. u. t. e. i. s. t. i. d. i. s. t. i. c. t. o. p. e. n. u. i. a. l. t. u. s. p. i. u. t. i. r. e. t. u. r. a. l. l. i. l. e. r. i. t. a. i. t. a. q. u. i. s. e. s. s. e. p. e. c. u. r. i. e. r. p. o. s. s. e. t. In u. l. u. i. b. u. s. u. l. u. p. l. u. r. i. a. t. i. n. t. e. g. e. q. u. a. u. i. l. g. o. b. u. l. a. a. p. p. e. l. i. c. i. t. n. o. n. i. t. i. d. i. c. i. m. u. s. i. t. e. r. e. s. e. u. r. u. i. t. a. s. i. t. a. n. a. t. e. r. i. a. s. q. u. i. s. s. p. e. c. t. o. l. i. m. o. d. i. d. i. c. i. m. u. s. in loco i. q. u. o. s. p. n. o. d. e. f. a. l. s. e. q. u. o. d. c. a. l. u. r. e. h. i. e. m. p. e. s. e. t. I. t. u. u. e. i. a. d. a. u. t. e. T. u. n. d. a. f. u. t. u. r. u. s. in o. c. c. u. l. t. o. q. u. i. l. u. n. a. u. i. g. a. r. e. n. t. u. t. i. u. o. s. m. a. g. i. s. q. u. i. t. r. o. i. a. n. o. s. m. e.

obstante possent naues exurere. Atq; manum pium flagranti feruidus infert. Prior ipse rapuit facem, ut ceteris audendi præberet exemplum. Feruidum sic dixit, facem ardentem manu corripuisse, quasi ex ipse aliquo igne capisset ardere. ac per hoc allusit feruidum dicens, quia ferebat facem. Tum uero incumbunt. Hoc est tum magis cæperunt operam dare. Urget præsentia turri. Nihil uertus, nihil secundum moralitatem dicere præstius potuit. hoc solum ad implendos effectus sufficit, ut præsens sit, qui iubere potuerat, quum potius plus ualeat præsentia, q̃ iussio. si enim iubeas, ex recedas. potest iussio negligi: præsens uero etiam quum nihil iubet tacita præsentia uidetur urgere, Vnusquisq; enim præsentia necessitate magis magisq; compellitur facere, quod aduerterit esse faciendum. Atq; cni es facibus pubes accingitur atris. Tantum rebus implendis animorum dabat turri præsentia, ut omnis exercitus facibus armaretur. ideo desituerunt igne focos, ex omnis infacies flamma migrauerat. Piceum fert fumida lumen Teda, & commixtam uulcanus ad astra fauillam. Ipse exposuit, cur atris facibus dixerit. quum dicit, fumida teda fert ad astra piceum lumen, ex ignis fauillas emittit ad sidera. Quis deus o musæ tam sæua incendia teucris. Auertit: tantos ratibus quis depulit ignes? Dicite, prisca fides facto, si d fama peremnis. Intellectus in uerborum ordinatione aperitur. Dicite o musæ, quis deus a teucrorum nauibus tam sæua auertit incendia? tantos ignes quis depulit quod dixit, a nauibus, manifestum est naues fuisse arsuras: ut fugæ subsidium troiani non haberent. huius, inquit, facti antiqua est fides, ex posset uitio uetustatis intercipi, nisi illud fama propter admirationem suis posteris tradendo perpetrasset. Huius igitur autorem uult poeta libris suis inferere, ex ut maiore fide confisteret, uult uideri musis suggerentibus posuisse ueritatem. Incipit iam loqui, quod uelut musæ rogata docuerunt. Tempore, quo primum phrygia formabat ab ida. Aeneas classem, & pelagi petere alta parabat, ipsa ceum fertur genetrice berecynthia magnū Vocibus his affata iouem. Tempus, ex locum, ex personas, ex rem posuit, quibus maximam relationis fidem fecit. Tunc enim uerum ostenditur factum, quum dicitur, quando extiterit, ex ubi, ex quibus annitentibus. itaq; memoriam tangit illius temporis, quo regressurus ancas, ex littoribus patriæ suæ nauigia præparabat, sicut in prima parte tertij libri dictum est. Classemq; sub ipsa Antandro ex phrygiæ molitur montibus ida. non posset enim nisi nauibus jugere, quia ipso tempore non fuerant. Dixit tempus, dixit locum ex speciem facti, ex dixit plena auctoritate. Manifeste enim constabat ancæ nauigia fabricasse, ubi ad eam partem uenit, quæ in cælo, ex inter deos gesta dicebatur, ait. ipsa deū fertur genetrice berecynthia magnū Vocibus his affata iouē. hæc quis audiuit? qui, quū dicerentur, interfuit? quis ascendit cælum? uel quis inde, ut rejerret, deiecit? Solas musas possumus arbitrari insinuassee uirgilio, ex qm̃ mihi sic poterat asstimari fabulæ am, ait. ipsa deū fertur genitrice berecynthia magnū uocibus his affata iouē. fertur inq; locuta ad iouē. incertū posuit, quæ uerū fieri nō potuit. Hæc aut fuisse memoratur uerba postulati. Da nate petēti. Mixta dictio habet auctoritatē matris, hñs ex polcētis blandā uocē. Da, quū sit impatiuus modus, pōt oñdere fi-
ducti parentis. dixit nate, quod nomē ad impetrandi cām satis abundeq; superat. securū est petenti, ut facilius mereretur postulū, quæ iubere debuerat. Et hoc ipsum faciat, quasi dicat nihil negandū esse parentibus, quum aliquid iubent, quanto magis, quū regant. Verū quia sunt parentes, qui nihil te liberi mereantur, addidit, cara. quod dictum utranq; personam tangit, ut sit da parentis quam diligis, ex quæ te amat. Fecit ergo attentū necessario ex abundanti, ex beneuolū, quod non

fecit, nisi qui expediendi necessitate constringitur. deuuit proculdubio principis subn. Herē. Ite
 summam, sed non fecit. oportuit enim, ut rem arduam petitura primo causas inferret iuste
 petitiones, ut mereri facilius posset, quod obseruandum est, quoties in materis talis locus occurrit.
 si. n. primo dixeris, quod petas. perturbas audientē petitionis forsitan iniquitate, quum iā nō admit
 tat causas afferentē ipsius desiteri. quocirca incipit dicere, cur petat. et petitionis speciem seruat
 ad finem. Picea silua mihi multos dilecta per annos, Lucus in arce fuit summa, quod
 sacra ferebant Nigranti picea, trabibusq; obscurus acernis. Dum refert lucū se habuiss
 se, quod merito eius ostendit, ut non tantum ipse, uerumetiam quicquid ex eo factum est iudicare
 tur dignum uenerationis habui, inquit, licet gratū ex loci positione. nā fuit in summa arce, q con
 stabat ex arboribus diuersi generis, hoc est pini picea, et aceris, quae merito ad fabricā nauis ne
 cessaria negari nō possent. Lucus fuit dilectis arboribus per multos annos cuius aff. et nutrit
 rat futuritas tporum, et dil. et iungit, custoditus usq; adeo honore praestans, ut hūc sacris meo
 de celebrarent. Ex eo igitur, quod meus debet habere ex mea mercede priuilegiū, quod gratis ex
 anxnitate, q nullus unq; manu contactus, quod seruetur tporibus multis, q incolarū iugiter bo
 noratus est obsequijs. Ecce quanta praemijit, ut quod desiderabant mereri petuissent. Et as ego
 dardanio iuueni. Grande pondus in uno nomine et p. nominibus duobus. dixit. n. has, hoc e quas
 sacras habui, q ias ut lauit nullus, quas p infinitos annos incolae uenerati sunt quae an. anitatu et
 ingentiline sua incēte loco gratia dabant. Igo, id est aut sollicitus habere, quod uellē. ego, q re
 liq; sibi de deo fauere troianis. Dardanio iuueni, pio, forti, religioso. Quū elisis egeret Lx
 ra dedi. Quū recessurus de troia subsidiū nauigandi nō haber. t. hoc. n. est beneficii summi, quū
 urgeant necessaria, dire. quod dixit dedi, ostendit se nō potēti praestitisse. Addidit alia gratia, ut cū
 breuia mentis et se asserat contulisse. Quod dixit, lata dedi, ad accipientis meritum pertinet, ut
 beneficium d. gno uideretur praestitisse. Multis enim inuitis extorquetur, quod praestatur in luxis.
 quod aut dedi, potest etiam sic intelligi, non petenti libentius de ille enim licet in magna neces
 sitate positus auleret postulare, quod nouerat sacrum, aut escindere quod ab incolis omnibus
 uenerari consueuerat. Nunc sollicitam timor anxius angit, Solue n. etus, atq. hoc
 precibus sine posse parentem. Permite, ait, securam impetrare precibus matrem tuam
 quod te e tam non rogatum conuenerat sine mora praestare. Venit ad summam petitionis con
 fectis omnibus, quae praemitti debuerant. Neu cursu quassatz ullo, neu turbine
 uenti Vincuntur. Id est ne currendo quassentur: neue eas uentus suis turbinibus superelo
 Profit nostris in montibus ortas. Non debent eiusdem esse meriti, cuius sunt alia, quae
 non fieri ex lucis oriuntur. Filius huic contra, torquet qui sidera mundi. Fuit
 us, cuius potestas est, et nollet datam omnibus lucem, quū poscente matre corrumpere, contra
 respondit, hoc est non est assensus ei, quae studio magis q; ratione ducebatur. reddenda tamen
 ei ratio fuit, cur non posset impetrare, ne lasa discederet, et mereri tamen aliquid debuit,
 quod l. etus datis non irrogaret iniuriam. Incipit igitur sic. O genetrix quo fata uocas
 a ut quid petis istis? Fiducia, inquit, uteris matris, atq; ut possibile impetres, sacrum no
 men pietatis opponit: sed in hac causa quo in regendi mundi necessitate constringor, nec poss
 sum celestatura conuellere, non solum quae, aut a quo petas, uerumetiam quid fieri uelis, debes ex
 petere. Incipit iā tractare quale sit, quod petatur. Et q desiderium matris uolebat implere, usus est
 inuentione mirificauit nō arborū sacrarū, quae aternitatem merelatur, nec originis fabrica, sed nauis
 faceret usam. O genetrix quo fata uocas? aut quid petis. Mortali ne manu facta, inimos

LIBER.

[illegible]

tale carinz Fas habeant? certusq; incerta pericula lustrer Aeneas? cui tanta deo
 permisa potestas? Vis, inquit, mater fatorum cursum mutari? contrarijs posui. et duo utraq;
 fatorum legibus nexa: unum, ut nauibus decernatur aternitas alterum, ut aeneas currus subeat:
 incerta utraq; impossibilia non interire necesse est, quod manus hominis fecerit? tantus autem est
 in discursibus nauigationis euentus, ut si deus aliquis uelit nauigare, securitas illi sponderi non
 possit. Immo ubi defunctæ, finem pontusq; tenebunt Ausonios, olim quæcunq;
 euaserit undis, Dardanumq; ducem laurentia uexerit arua, Mortalem eripiam
 formam, magniq; iubebo Aequoris esse deas, qualis nereia clotho, Et galatea se
 cant spumantem pectore pontum. Faciam tamen, inquit, quod tuum mater exuperet
 postulatum, ut fiant pelagi deæ, quæ laborandi necessitate transmissa dardaniur in italiam inue-
 nem cursu prosperiori peruenerint: ex sit miraculo omnibus sub alta forma naues incolentes es-
 se sub fluctibus, quibus perire consueissent: sic hoc loco dixit defunctæ, quomodo in sexto libro, O
 tandem magnis pelagi defuncte periculis. Alias enim defunctum moriuum dicimus: sed in utroq;
 una significatio est. defungi est enim complere. defungitur ergo, qui manus debitum complet. de-
 fungitur quoq;, qui tempora sua uiuendo transniserit: perinde ex naues defunctæ dici poterunt,
 quæ aeneam ad italiam completa nauigandi necessitate uexissent. Mortalem eripiam formam, ma-
 gniq; iubebo Aequoris esse deas, qualis nereia clotho Et galatea secant spumantem pectore pon-
 tum. Plus promisit q̃ tenuerat postulare, ut ex mortaliibus fierent deæ pelagi, ex cæteris aqua-
 rentur. Dixerat, idq; ratum stygii per flum inafractis, Ier pice torrentis atraq; uo-
 ragine ripas Annuit, & totum nutu tremefecit olympum. Quænam rem arduam
 promiserat, futurum effectum iurando firmavit. Iurauit ergo firmum fore, quod dixit. ex tu-
 rauit per stygem, cuius tanta potestas est, ut etiã ipsi ducere laur esse ueritatem, ut ipse uirgilius
 etiã in sexto libro posuit, Cocytus sagna alta uidet stygian q; paludem, Dycæius iurare timent,
 ex fallere numen. Ergo aderat promissa dies, & tempora parca Debita complebant.
 Retulit, quod olim gestu uideretur, rediit ad cãm. ex al præsentis tēporis necessitate. Venerat, in-
 q̃, hic p̃missi, ex dispositionē sua fata cōpleuerant, hoc est ex nauigiorū manus expictū fuerat.
 ex aeneas in italia fuit. rescribit, ut naues deposita forma mortali uerterentur in deas. Cū turni
 iniuria matrē Admonuit: ratibus sacris depellere sedas. In obliuionē uenerat deū matrī,
 sed interuenit inturia, hoc est im̃proba cogitatio, quæ il ā cōmouere fecerit, ut a nauibus sacris, hoc
 est quæ ex sacris arboribus adificata fuerāt, incēdia ex fauces auerterent: p̃inde nihil tale fieret,
 si nō extitisset inimici uolentia. Hic primū noua lux oculis effulsi, & ingēs Visus ab au-
 rora cœli transcurrere nimbos Idzique chori. Bene posuit hic primū. debuerunt enim an-
 te commutationem nauum ostendi signa, ne casus uideretur, quod deorum uoluntate ex arbitrio
 fuerat p̃cessurū. Primū igitur facta est lux noua. lux ē, quæ præter solitā nascitur, ex ab oriēte
 parte nimbi cursus ostēsus est. deinde idæi chori sonus auditus. Debuit. nam ipso facto et tēpore au-
 tor intelligi. Tū uox horrenda p̃ auras Excidit, & troiū rutulorūq; armina cōplect. Pri-
 mo erga signa posuit quibus sola coniectura colligi posset, quod per id temporis gerebatur: de-
 inde quod signis ipsis accessisset. augmentum ut uniuersi suspitionibus exclusis ipsa ueritas ue-
 niret in medium. nam uox horrenda idest non deformis sed metuenta reuenter emissæ est
 ex tam clara, ut troianorum ex rutulorum ægrina complect. Ne trepiditate me-
 as te icti defendere naues Neue armate manus. Cesset, inquit, officium uestrum
 in defensione nauum, nec manus uestræ profuturis onerentur auxilijs. habent quippe defensionē

cia meruerunt. Fas mihi graiorum sacrata resolvere iura, Fas odisse uiros, atq; omnia ferre sub auras Si qua regunt. Ecce quum summam deprecationis suæ colligeret, ostendit se a suis alium. Liceat, inquit, mihi graiorum sacrata resolvere iura, quasi iam ipse graecus non esset, uel illi eius non fuissent. Fas odisse uiros atq; omnia ferre sub auras, si qua regunt, liceat, inquit, si id uel proderet eis, qui ciues mei esse noluerunt. hæc ad deprecationemq; commendationem sinonis pertinent, cetera alium ordinem tenent. nam sinon illi primæ parti respondet, quæ supra priamus dixit. Amisos hinc iam ob iuscere graio, noster eris. Idcirco ait teneor patriæ, nec legibus ullis, parum enim fuerat professum se esse desisse, nisi etiam illud ostenderet, factum esse troianum, hoc est abiicisse quod natus est, et esse quod prouenerat beneuolentia troianorum. Teneor patriæ, nec legibus ullis. Plus est enim uoluntate retineri q̃ legibus. Alterum quippe ex studio puræ mentis, alterum ex necessitate descendit. Tu modo promissis maneat, seruataq; serues troia fidem. Apostrophæ ad ipsam ciuitatem fecit, quæ se ostendit suspectum esse, ne forte post narrationem omnem iuberetur occidi. Tu, inquit, troia conseruatori tuo fidem serua, mereor enim uitæ, qui prior salutis tibi beneficium confero. Si uera feram, si magna rependam. Rependere dicimus erogare aliquid, uel quicquam cuiuslibet conferre ausus est ergo sinon tali uerbo ut diceret rependam, quasi tantum reciperet, quantum dederat, hoc est ut salutem mereretur, qui se afferbat salutis beneficium prestare. Idcirco posuit, si uera et magna pro incolumitate tua feram, debet varia rependere. Respondit igitur etiam illi parti et pollicitus est se uera dicturum, quoniam priamum meminerat dixisse, mihi, hæc edisserere uera roganti. Incipit sequentia, quia quaesitum ex eo fuerat. Quo molè hanc immanis equi statuere? q̃s autem? Quid uepatit, q̃ religio, aut c machina belli? Sed quia in propositionis ordinatione responsionis uitium non est, sino singulis ita ut sunt preposita a reatur, incipit iste ab ea parte, quæ nouissimâ quaesierat priamus, id est, n. et cui tu postremum posuit. Si non uero ut fulle di propior pateret occasio, inter initia fuerat necessaria. incipit ergo, que religio? Omnis spes danaum & capti fiducia belli Palladis auxiliis semper stetit. Hoc falsum est, sed illud uerum. Impius ex quo Tydides, sed enim scelerumque inuentor ulysses, fatale a gressi sacro auellere templo Palladium, caesis summe custodibus arcis Corripuere sacram effigiem, manibusq; cruentis Virgineas ausi diuæ continere uittas. Item subiungit falsa, ut melius ueritas superioribus et deinceps mendacis positis adderet fidem. Ex illo fluere ac retro sublapsa referri Spes danaum, fractæ uires auersa dex mens. Nec dubius ea signa dedit tritonia iuonstis. Vix positum castis simulacrum arserit coruscæ Luminibus flammæ arrectis, salusq; per artus Sudoruit, atq; ipsi solo mirabile dictu Enuciuit, parmamq; ferens hastamq; tremantem. Dixeramus iam quemadmodum uerum graecorum factum poeta extulerit, quæ a limo huius more præcipui oratoris unius inuolam criminis, alius quoq; ex eo uenientibus criminibus cumulauerit. Alter enim minorem grauius iratam sacrilegis persuadere non posset falsus ipse narrator, nisi ostenderet, eam multiplici cogerie scelerum prouocatam amore pristinum in acerbū otium commutasse. Impius ex quo Tydides, sed enim scelerumque inuentor ulysses. Debet primo a limo scelerum narraturus, tales personas ostendere, quæ uidere illicita et facere potuissent. Idcirco sinonula singulis dedit, alterum appellans impium qui in illo scelere, et diuina iura et humana utolasset, alterum dixit inuolam scelerum, hoc est, aut runq; inuenit quod recte probari potuisset. Inuentor scelerum proprie est, qui relictis uisitatū noua inuenit scelerum. petor est inuentor scelerum sceleratis, quia ipse inuenit, unde ex innocentibus scelerati reddantur. Et atale agressi sacra

LIBER

nem meam: nec possum pati perire, quod meum est. Maria ante exurere turno, Quam
 sacras dabitur pinus. Pulchre ab eo loco, in quo gerebantur, arripuit impossibilitatem facien-
 di. Ante, inquit, proueniet turno mare incendio, quod naues exurere, quas tuetur origo uenerabi-
 lis. Vos ite soluta, Ite dex, pelagi genetrix iubet. Vos aut solutis uinculis pergitis,
 et ne perisse potius quam liberata uiderentur ad hunc lit, Ite dea, pelagi genetrix iubet. Ostendit in-
 fonsis auctoritatem dicendo, genetrix iubet. Et sua quaeque, Continuo puppes abrumpunt
 uincula ripis. Rupta uincula uim periculi imminuentis ostendunt, nam si esset otium, i. lue-
 rentur potius uincula eadem, quam rumperentur. Delphinumque modo demersis aequora ro-
 stris Ima petunt. Ipse exposuit, quid sit, delphinumque modo, quum dicit, nauum rostra pri-
 mam ima aequoris petisse, delphinos enim quum una maria petunt, primo mergunt sui corpor-
 ris partem, hoc est caput. Hinc uirginem (mirabile monstrum) Reddunt se totidem
 facies, ponto perferuntur Quot prius erate steterant ad litora proter. Quot naues
 mersae sunt, totidem facies uirgineas pelagus reddidit. Obstupere animis rutuli. Quod
 dixit, obstupere, ad solos rutulos pertinet. Totidem, ideo, ut ostenderet reuera ipsas esse, quae
 fuerant mersae. Obstupere animis rutuli. Ut pote quae tanta probabant merita troianorum.
 Obstupere, non ad permutationem nauum pertinet tantummodo, sed ad omnia, quae uisa fue-
 rant, uel audita. Obstupuerunt igitur simul universi, nec remansit quisquam, qui non admira-
 tione teneretur. Conterritus in se Turbatus melsapus equis. Territus et ipse quaeque ne-
 sapus, atque equi eius uisa ipso turbati sunt. Ipse, inquit, melsapus, qui et et constans inter suos,
 et fiducia uirtutis utrepidus tantum perterrefactus est, ut equos suos tenere non possit quos con-
 stabat cum domino esse turbatos. Qualem interea putamus terrerem fuisse, quum illa scerent,
 quando maiestatis potentiam animalia etiam muta senserunt. Cui clatur & amnis Raucis lo-
 nans. Raucus sonus est undae tarlior et parua: Reuocatque pedem tyberinus ab alto.
 Retardatur etiam potentissimus tyberis: et ex his quae in fauorem nauum gesta sunt, in fluctus
 miris non audebat exire. At non audaci cessit fiducia turno. At turno audaci non ces-
 sit fiducia. Omne, inquit, facti nouitate occupauerat stupor, homines, equos, et flumen cum ip-
 so leo suo. audacia tarli turni immobilis mansit. Temerarii non mouentur ex accidentibus, nec
 succedentibus malis aliquantulum franguntur, sic pereunt manifesta grauique pericula proleutibus et
 dubis animis. Ultro aios tollit dictis, atque increpat ultro. Ecce secundum temeritatem suam
 intellexit factum, et intellectu ipsum, quod flere fortuna sua debuit, insultanter exprobat: quae insulta-
 tio praeterebat suis, ut animis recideretur sed quos tu licet immoderatus fauor affligerat. Troia-
 nos haec monstra petunt. Caput non a principio, sed ab ipsa disputatione, ut mature recideret, quod
 si solum fuisset, sufficeret, quod non fuit in tempore necessarium: nisi ut sciret exereitus illud quod gestum est ma-
 lum quod esse, se et expectare troianos. Adidit alia, quibus adrueret expositionem suam: His iuppiter
 ipse Auxilium solitum eripuit. Solitum dixit non quod solitus esset praestare iuppiter, sed
 quod troiani semper in fuga uti consueverant. Non tela nec ignes Expectant rutulos. Ultro,
 inquit, iuppiter praestitit, quod intendendo cupiebamus efficere: quid enim fuit pro imbellium per-
 na necessarium, nisi ut fugiendi subsidium non habeant: quos formido turpis retinet inclusos. Denique
 arreptas fides deponite, et remouete, quae tenetis incendia. Dus tuuantibus factum est, quod per
 nos praestari impleri non potuisset. Ergo maria inuia teueris, Nec spes ulla fuga, re-
 rum pars altera adempta est, Terra autem in manibus nostris. Votis nostris optata
 ce, serunt: terremus hostem metu desperationis oppressum, mare fugiendi subsidium negat. armis

LIBER.

to auellere templo palladium. In singulis singula sunt genera sacrilegi. fatale hoc est in quo siaret
 fatum græcorum, dixerat enim palladis auxilium semper stetit. Et si ergo sacrilegium aggressi auelle-
 re, ut cum sacrilegio conueniret crimen uolentiae. nam aggredi et auellere uolentium est. sacro
 auellere templo, si diceret templo, leuis esset. multa enim sunt templa, quæ iurata non sunt, nec
 habent aliquam uenerationem, perindeq. contempta non iudunt, consecrata uero si attrita uel
 leuiter fuerint, grauitèr commouentur. Auellere t. plo palladii. alladii cū pronuntiamus pondus
 addendum est. In ipso enim nomine magnitudo numinis expressa est. Casus summa custodibus ac-
 sacrilegium cum homicidio. et homicidio admissio in ipsa summa arce, hoc est ubi simulacrum ipsius
 sacrarium fuit. augmentum criminis admissi homicidii in plurimos, et templi custodes, qui tunc a-
 nitatis contemplatione, et respectu præsentis numinis, cui obsequabantur, contingi ne leui qui en-
 iuria debuerant, augetur autem crimen homicidii etiam ex merito personarum. custodes enim tem-
 pli non a libiti fuissent nisi probatae uita homines, et admodum religi- et casti, ac pudici, qui de-
 tanta ac uirgini inferuire meruissent. Corripuere iacram effigiem, manibusq. cruentis uirgibus
 ausi huc contrigere uittas. Videamus scelus admissum in deum quomodo exierit, uti quædam medi-
 exaggeratū, aggressi sunt templū, inquit, et sacro templū, quod ingredi qui quædam ueneratione actus
 esset, custodes capiti et usq. ad ipsum simulacrum gradum uentum, iamq. nefarium oculis, et
 pollutis sanguine humano manibus impius contrectatū, uix eo ut non simulacrum corpus uerum
 etiam uultus eius et uirginales uittas, quas in capite gestabat, in stare ausi sunt. Completa
 narratione ueri facti, quod etiam ipso troianis cognitum fuit, mercedis signum artificis ad-
 iunxit, dicens ex illo fluere, ac retro iubilantia referri. Spes danaum, fractæ uires, ueritatem
 superiorum memorem sinonem posuit. nam dixerat omnis spes danaum, et captiua. et al-
 ladii auxilium semper stetit, hic dixit, ex illo fluere ac retro iubilantia referri spes danaum. Sed in-
 quit, græcorum stabat propitio palladii numine, spes fluebat, et stabilitate perditâ retrorum labe-
 batur, læsa tot sceleribus dea, auersa deæ mens, propter duorum sceleratorum impie nefarieq. com-
 mixta ab oibus græcis numinis fauor abscessit. dixit ergo et læsam minerua, et causas offensionis
 exposuit, memorauit etiam hoc genere græcorum spem esse subuersam, dicit argumentum multi-
 plex, irata dea quomodo potuit apparere. Vix positum castris simulacrum, arare coersit. Lu-
 minibus flammæ arreptū. Hoc primum, inquit, in licium iracundie suæ dedit, quum esset commotum
 tot sceleribus numen, inquit enim ut eius simulacrum in castris est positum, ex oculis inanimatis
 materiam flammæ non leues, sed in modum fulminis mittebantur, dicit etiam secundum signum, sal-
 sisq. per artus sudor ex simulacro non potest profluere, nisi cum aliquid mali portenditur, ter-
 tium signum. Terq. uisus lo mirabile dictū emicuit. hoc quod fieri non potuit, ut se moueret si-
 mulacrum, cui decrat substantia, quod id posset implere, nisi cum perniciem aliqua prænuntiata-
 tur. Parmamq. ferens, hastamq. tremantem. Quantum signum grauiusimum perniciem eui len-
 ter ostendens, nam se hostem sui professus est erigendo scutum, hastamq. quiescendo, quod non facit ali-
 quod simulacrum numen, nisi cum alicui comminatur interitum. Completo eo quod uultus est dicere,
 quæ religio incipit, quis auctor, exponere, et quo molem hanc immanis equi statuere? qui lue-
 petunt.

Ex templo, inquit, tentanda fuga cauit aquora calchas. Non posse
 argolicis excindi pergania telis. Omnia ni repetant aras, numenq. reducā,
 Quod peligo, & curuis secum aduexere carinis. Et nunc, quod patrias uento pe-
 tiere mæcenas, Arma deosq. parant comites, uelagoq. remenso Improvisi ademit
 ita digerit omnia calchas. Iam pro palladio mouiti, pro numine læsa Effigiem

clausimus terrā q̄l̄ superest remotis incertis, nisi certa uictoria: hinc pergit ad ceteras materiae partes, ut ab omnibus, quæ obiectari potuerant, ipse magis quasi obiectis occurreret. Equidem primam questionem noluit euidenter ponere. Potuit enim dici sic, si occidisset istos, quid faceremus in illos, qui cum aenea uenturi sunt? hinc ex occulto respondit dicens. Tot millia gentes Arma ferunt itale. Hunc locum quum pronuntiamus, separare debemus tot millia, separare gentes, ne contumēta uitium faciant, si dicamus tot millia gentes. Separatione uero facta non semel intelligamus positum tot, ut sit, tot millia, tot gentes arma ferunt: quod ipsum sic intelligitur posuisse, atq; dixisse, ut assereret, se nec illud metuere, quod cum auxilio aeneas sperabatur esse uenturus. Hinc transiit ad aliam questionem. potuit enim dici frustra contendimus contra eos, qui dys et fatis uolentibus ad italiam uenerunt. At ipse. Nil me fatalia terrent, Si qua phryges praese iactant responsa deorum. Nec illa me, inquit, terrent demum responsa, quæ cum fatorum uoluntate se meruisse consingunt. Phryges, pro conuitio posuit non enim potuit hostes suos sine iniuria nominare. Sat fatis, ueneritq; datum est, tetigere quod arua Fertilis ausoniarum troes. Noluit in eo perseuerare, quod de responsis et factis troians mentirentur. Sed hac pro ueris collocat, et tanq̄ uera dissoluit. Non hoc, inquit, solum assero, quod troians mentiantur: sed soluta iam sunt, et si uera iactantur. Tetigerunt italiam, quid amplius quarunt fatis ueneritq; factum est, et illorum fata completa sunt. aliam partem dispositionis fatorum responsorumq; diuinorum, quoniam destruere non ualebat, omisit scilicet quod illis et ueniendū in italiam, et in ea regnandum esset. Idcirco dixit certe debebatur troians uidere italiam, factum constat, nihil iam praeter eorum exitum superest. Sunt & mea contra, Fata mihi. Fatis, inquit, illorum oppono etiam ipse fata mea. non enim solis licet habere. fatum fuit istorum, ut terras italicas tangerent. habeo et ipse debitam meis uirtutibus partem. Ierro scelerata u excindere gentem Coniuge p̄cepta. Infundam, inquit, sceleratorum sanguinem repetiturus armis coniugem, et habiturus eam non patris uoluntate sed iure uictoris. Nec solos tangit atridas Iste d. Ior, solisq; licet capere aima mycenis. Admirandum exemplum repetit. nam persona eadem fuerunt, et similis causa. optum autem pro tempore, ut ostenderentur facilius posse superari, sicut primo scelere. ut uictos esse constabat, et se libus suis exclusos. Plus interea fuit, quod istorum et in ipsos proferebatur exemplū. Sed pulse seniel satis est, peccare fuisset Ante satis. Aliud crimē annēdit quo magis magisq; troians d. formentur. Post primum quippe facinorosum amissum, post ultionem iusti debuit morum prouenire correctio. ducuntur, inquit, peccandi consuetudine et morem sceleratorū pertinaci temeritate scelerātur. Penitus modo nō gignuo omne perosum Famine um? Vel non interea, ut penitus quos exitum suum ad bonam uitam formare non ualuit. supra posuit, si qua phryges per se iactant, et in appellatione phrygum occultum conuitium dixit. Hic autem dum loqueretur, uehementer exarsit. quod ipsum intelligitur ex eo, quod in apertam iniuriā ruit, licendo perosum famineū genus, ut corruptionē sexus sui non aliqui sed omnes rōne nascendi uiderentur habuisse. Probatto ex praesentibus fuerat colligenda, ut inertes, ut soluti diceretur. Quibus hanc mediū fiducia ualli, Fossarūq; moris latti discrimina parua Dāt animos? Vsq; adeo, inquit, inertes ac stolidi, ut inde se arbitrentur superiores ac fortes, q̄ eorū exitū puulū interstitiū ualli e. exigua mora fossarū d. n. teret: ac si diceret, quantū inter ipsos putatis et mortuos interesse quos tuetur interim, quod p̄oi facillime superari: Desinit interea, q̄ sit uallū, oel quātū praestet ābitus fossae. hoc, inquit, praestāt, ut paulo tardius moriātur. Deniq; hoc ē, quod aut

statuere, nefas quæ triste piaret. Hanc tamen immensam calchas attollere molem. Roboribus textis cæloq; educere iussit. Neu recipi portis, aut duci in mœnia posset, Neu populum antiqua sub religione tuetur. Calchæ ntem asserit uatem, lajam de am ab argis ad troiam reuocari iussisse, ut ostenderet, quis autor, dicit etiam quidue petunt, hoc est quid disponant. Et nunc quod patrias uento petire mycenæ, Anima deosq; parant comites, pelagoq; remensio Improvisi aderunt, ita digerit omnia calchas. Dixit quod troiani, esset contrarium, scilicet redituros grecos, ut cætera facilius crederent. Religionis ergo placandæ causa factum esse asserit, ut expiarentur, quæ memorauerat per scelus admixta, exponit dehinc quo molem hanc immanis equi statuere, hoc est cur tantæ magnitudinis. Idem (inquit calchas iussit grandem molem fieri, ne portas uestras posset intrare, hoc enim pacto asseret et fauorem deæ ad uestrum auxilium esse rediturum. Nam si uestra manus uolasset dona in uerug, Tum magnum exitum (quod dii prius omen in i. sum conuertant priami impetio phrygibusq; futurum. Si lassisset equum ipsum, qui in honorem tanti numinis factus est, multiforme exitum consiari posset troiani ait, sed hoc ne uelut in maledictum proficeret troianorum, addidit, quod dii prius omen in ipsum conuertant. In conclusione ait. Sin manibus uestris uestram ascendisset in urbem ultro asiam magno pelopeia ad mœnia bello Venturam, & uost os ea fata manere nepotes. Satis illi profuturum, si ipsorum manibus in patriam duceretur, usq; ad id ut troianos firmaret ad excedendam græcorum imperium ultro esse uenturos, & in eorum nepotes omne exitum esse rediturum. Talibus uelid is, perituriq; arte linonis Credita res, captisq; dolis, lachrymisq; coacti. Quia poterat dici a neæ, cur tam faciles, cur tam creduli, cur in uestris precibus minus digne, et cauti fuerint, cur beat. pore hoc tum ista asserentem putassis uera similiaq; dixi, Ies ait credidimus eam iuraret. Omnis enim religio, qui periturus esse non potest, facile fidei iurantes admittit. Crede limus cū slerat, exitumates uias lachrymas uero morju doloris non fraude mentientis ejuncti, quod ait. Capti dolis et lachrymis coacti, post interitum cognitū est, non illo tempore, quo sinon loquebatur. Ioli, uero capti hanc habet rationem. Ioli definitio est, quum aliud agitur, aliud simulatur, aliud ergo i. sinonis fuit, aliud in uerbis, et lachrymis, et i. eq molem magna, quæ non religio, ut figmentis, asseritum est, sed imperij troiani permixtus fuit. Quos neq; tydides, nec lary, saus achilles. Non annu don, ueie decem, non mille carinæ. Vnus fraude decipit janus, qui fortij, unorum manibus, et ingenti numeri per annos decem non sumus superati. Complexus est hic personas, scilicet positas per numerum mille carinarum. Teiporis uero ratione excusationem prætexuit, monstrans imperium troiæ non uirtute aliqua sed insidijs et fraude esse superatum. Insidias fuerant in equi factis, reliqua in persona sinonis. Interea uidetur illi propositioni priami non respondisse, quia dictum est, aut quæ machina bellis. Sed quid opus fuerat huic respondere, quum alio jam traxerit et per rationem, quæ fuerat troiani et ipsi res suspecta. Huc aliud manus in sensu, multoq; tremendum Obicitur magis, atq; improuida pectora turbat. Omnis occasione purgat a neæ crimen perditæ ciuitatis, et regni, et in eo ipso, in quo recipiendi poterat, partes laudis exquirat, ostendens (ut superas positum est) grecos non uirtute sed dolo, et fraudibus consecut. e. uictoriam, adiungit hoc quoq; dolis ipsos atq; ipsas fraudes potuisse troianorum a latus auerti, si scilicet superum diuersa partis consilia nō intuenti fuerat, ut troianorum etiam mentes omni errore confunderet, deniq; annectit, quod hoc ipsum ostendat et probet. Et xoon ductus neptuno forte sacerdos Solimæis tantum ingentem naua tabat ad aras. Læoon, inquit, non iussit nec catu, nec uoluntate, sed multo

uallū, et fissa leti parua discrimina, ipsi expugnatis, nihil superest moræ, quæ hostes intereat. Si enim
 uiderūt moenia troiæ Neptuni fabricata manu cōsidere in ignes, fiducia perit, quæ ad
 fenluntur fessus ex uallo post paulum morituri, quasi non uiderent ignes muros mira fabrica uide-
 ne atq. ad mirabili magnitudine structos, ex neptuni diuinis manibus fabricatos in ignes conuersos. Comparationem
 se? Non dixit incendio dirutos, sed in flammarum substantiam esse conuersos. Comparationem
 inluxit maioris ælis ex minoris, ex illorum, qui hæc atq. illa condiderunt, ex laudat peritiam,
 ex deprimi peritura. Proinde quum pronuntiamus mania troiæ, extollere debemus, ut fue-
 rint magna, neptuni etiam nomen cum laude extendere, ut muros troiæ ille fecisse uideatur, quæ
 integri elementi habeat potestatem. Rursum, quum dicimus cōsidere in ignes, ita intellegimus,
 mus, ut nullæ ipsorum reliquæ post flammam superesse ualuerint. Reliquæ debent intel-
 lectus ad eum finem, qui si mania ex dei manu constructa perhiderunt, multo fortius eorum
 presentia perdere, quæ non salarentur tanto firmitatis subsidio, nec tali uidentur aut re.
 Sed uos o lecti. Hæc suorum quoq. ex hostium facit comparationem. non enim cogit, quæ
 dixit in exhortationis primordio, uos o lecti, troianos enim deprimi, aut esse ex reliquis tro-
 iæ. perinde, non lecti. Ferro, quis scindere uallum Apparat? & in eum non tantum
 pidantia castra. Dixit suos lectos, hostes uero trepidante: eam trepidationem non
 nisi uiderat o solatis ex certamine metus, terram assiluit, ad tractanda humanenta ual-
 lum, quod ait, mecum. uidebatur enim de uictoria securus, persuadere manu uictoris, qui
 tatem facienti fuerat habiturus. Non armis nisi uicari, tenente eam is. Lit-
 opus in teucros. Ecce o tenet non magno labore opus est, ut superentur. non, ut possit
 faciam, quod græci, ut mille nauum subsidia componam: non exercitus, tantos adducam, quanto
 illi tot nauibus uexerant in interitum. Troiæ, non armis mihi uulcani, nec quæ arma uicari. Hæc
 exprobatio est ipsius regis, quasi dei clementia uirtutis fuisset effectum, ut arma illi uulcani para-
 rentur. Adhuc se protinus omnes Etrusci socios, teuebras & inerna fuita Pal-
 ladi, castis lumine custodibus arcis Nec timeant, nec eum circa condeperant in
 uo. Deprimunt omni pro qualitate materie, ut paucorum ferrum penitus terat. Nec
 tremunt, uaput, esse difficile superire troianon. Fecit arma uulcani manu filio, ita nec quæ-
 ro, nec timeo, nec mille nauibus a longe aqua tenentem esse. Verum, etiam conuenienter
 uniuersi ad eorum expugnationem, nulla doli tentamenta, nec eximio sciam quod ineres græ-
 ci, patet et praelium non uocabat: non eius castis, nec optam, non libri alio opam, non
 uter armis abscondam: nihil nisi harum metuant. superat hoc per la uirtute. superat per lu-
 cem non reuertunt illorum ebrietates aut tenebræ, non equum uictis sepulchris aut sonna. Lu-
 ce per uincitum in circunfere muros. Igitur potius uictor a grechar. mactabo gen-
 uos a corum eximio. Sed mihi auxilio ignis est necessarius, si enim imbelles necari conuenit,
 quod et laudi usus ex potitudo deseruit. Haud sibi cum danai, ten faxis & pube delas-
 et. Hæc peritiam eum quos distulit hector in animo. Ecce hic quoq. græcorum uictoriam
 tenet, superat per re argumento, dans erimum, quod post apparatus nauum mille, tota, innume-
 rit, etiam quæ, decimo uix anno obtinere ualuerunt: ex hoc quæ interuenit casu mors hectoris: quæ
 unum etiam impediunt ex hostibus. Ex persona igitur hectoris cuius uita tenet teucros, quæ anti-
 fuit, quæ potuit, etiam materius tui potuit. superat si hector inter tritu les esset. Nunc
 a de meior quæ uia par, a de dici. Ex eo quod potuit esse nauigium tui et huius. Dixit
 illa hic se, quod eius pars tanta laetitia pepisset. Quod suum est lati bene gatis corpora

LIBER.

et sortis neptuno sacerdos ordinatus erat, quod munus procul dubio nō sine arbitrio diuino per sorte
laocoonti appa-ebat iniunctam. Debut ergo ipsorum fauore tutus esse aduersus omnem uitae suae
perniciem, quorum uoluntate fuerat ordinatus, sed nihil hoc ualuit, ubi per sacrificantis interitū
a l omnium troianorum et ipsius patrie dispositum tendebatur exitum, intantum ut ipse neptunus
sacerdotem suum sacrorum solemnitate gerentem in ipso adhuc actu constitutum maestantem ingentem
tauram, hoc est optimum, cuius forma amplissima sperauerat se se numm placitum, nec iauerit
aliquo auxilio, et magis eius hostibus hoc est geminis anguibz, quo facilius peruenirent placidum
præbuerit mare, hoc est quod ait.

Ecce autem gemini a teneo tranquilla per alta.
Potuimus hoc signo praeuidere manifestam imminere perniciem, significabant enim hostes uentus/
ros a teneo, et maximos duces et geminos. Vbiqz ponitur ecce autem, res horrida et repen/
tina significatur. ut ecce aut telis Patrus elapsus achiui, et ecce aut elapsus pyrha de ca. depolytes,
et multis alus locis est positū. Horresco referens. Quatio cū tremore uisu est, cuius relatio sine p/
turbatione ai nō potuit explicari. descriptio uenientis satis aperteque terribilis. na festinatio, et oca/
li ar dentes, et lingua saepe continua uibrantes demonstrabant aenit allatur os interitu. hoc osien/
dit dicendo.

Immensis oribus angues Incumbunt pelago, pariterq. d litto/
ra tendunt. Pectora quorum interfuctas arrecta iubaq. Sanguinea exuperant
undis, pars ceteri pontu n. Pone legit, sinuatq. immensa uolumine terga. fit so/
nitus sonante salo. amq. arua rei ebant. Ardentesq. oculos suffecti sanguine &
igni Sibula lambunt linguas uibrantibus ora. Diffusus uisu exangues.

Pontum pone legit, test transmittit, transit, ut alio loco, sutoraq. et rylepimus, quod est preteritum,
quod ait in reliqua uenientum descriptione eius solum hoc continet, quia. tueris terroribus fuerat
plenum. uenientibus uero anguibz a. l. terram diffugimus, inquit, exangues uisu ipso consternati,
quoniam de anguibz loquebatur, alludit, ut diceret, diffugimus exangues. Exangues tamen pro/
prie significantur sine sanguine. Calor enim, quo constat sanguis in corpore, si metus interuenierit,
qui frigore non caret, excluditur. perindeq. coruaiecente geli la passione consumitur, quod caie/
bit.

Illi agmine certo laocoonta petunt. Agmen licet actus serpentum. cur/
sus enim ex iter potum est, quos constat non habere serpentes, perindeq. improprium est, si hos dica/
mus ambulare uel currere. Laocoonta petunt certo agmine, ipsum scilicet sacrificantem.

Et primum parua duorum Corpora nitorum serpens amplexus uterq. Impliat,
& miseros morsu d. piscitur artus. Impletatem hic serpem uehementer exprepsit.

primo enim sacerdos in ipso adhuc sacrorum solemnitate constitutus appeti perne te tanta non de/
buit concremari, nec cum filiorum exitio occidi, tum pater filio subuenire riter etur infontibus, ip/
si etiam paruuli, qui in illa etate nihil au lere aut committere poterant, ut crudeli morte interi/
re meruissent. Reliqua descriptio serpentum ad demonstrandam scutia s. d. l. pertinet, et ad crude/
litatem numinum confirmandam. Interea necatis liberis, quum ipse quoq. pari cursu urgetur ad
mortem.

Chiuores inquit horridos ad sidera tollit, Quales mugitus fugit
cum iuicis aras Taurus, & in iram excelsit ceruice secutum. Qua es tollit mugis/
tus, quia trist taurus a motu nō p. n. d. l. p. utitur, et ara effugit, tales emittit at laocoon clamor/
res ad sidera resq. h. l. s. a. d. o. l. l. bat, q. nec subueniret t. s. u. a. y. f. e. r. t. i. b. u. s. et indigna feri pateren/
tur. alludit autem le mugitus tauri, quoniam in illi sacrificio taurum fuisse memorauerat. Tollit
hic accipiendum est, ut sic, tollit mugitus taurus, tollit laocoon clamores ad sidera, ut illo uel
uox perueniret unde infontibus non potuit subueniri. At gemini lapsu delubra ad summa

dracones

rebus Procurate uiri, & pugnam sperate parati. Vnum, inquit, faciendum restat, quia
omnia pro uoluntate prouenerunt, ut repositis uestra corpora cum gaudio, si ei melioris, et ant-
mos ne uis imminenti tam certantini preparatis. Interea uigilum excubis ol' fidere por-
tas Cura datur messapo, & mixta cingere flammis. Recedendum paulisper fuerat
reficiendorum corporum causas: debuit cu necessaria dispositione discere, ne ali quo casu caderet,
qui tenebantur inclusi, data est igitur messapo cura huiusmodi, ut uigilans et uigiliis custodiret
portas, et omnes troianorum o' seruaret egregius. muros uero cingere flammis incipit dicere,
quali dispositi, ne iussa curantur. Bitheptem rutuli, muros qui n' illi seruent, De-
lecti, alii nolos centem quen' asequi. Pappura cistis iuuenes, aut oia corulei.
Electi, inquit, fuerant quatuordecim, qui centem iuuenibus, et ent praepositi, instructi armis
et in ip' armorum habitu, alii superq' periculum. Coordinatur, ensas sic. Electi bis septem, qui
rutulo milite eruent muros. Discurrunt, uariantq' uices. Sic enim uigiliis exercendis au-
rari conuenit, dum utique uigilando noctis transigitur tempus. Iuliq' per herbam lincol-
gent uino, & uertunt crateras ahenos. Velut de proteritate secum non retinendi cor-
poribus, ut turnus mandauerat, sed onerandis uino atq' obruendis operam dabant. u'q' adeo ut
uasa exhausta uerterent: queres ostendebat tantum bitutum, quantum in uis non quantum natu-
rali refectioe sufficeret. Coillucet ignes. Vt pote omni: us adhuc uigilantibus et nondum
uino sepultis a somno. Noctem custodia dicit In' omnem ludo. Vigilant, bibebant,
ludabant. que omnia non refectioe proderant, sed fatigationem parcerant. Nec super e ual-
lo prospiciant troes. Hec uidentes troian, factis enim fuit de iunmo procerus, quia
ignis plurimis locis accensus nihil occultabat. Et armis ista tenent. Luct, inquit, securi ei-
sent munitione uanis. tamen armati uigilabant, tenentes a troa. ne quid praeter eorum aspectus
moliretur hostis, a d' faceret. Nec non trepidi formidine portas Explorant, ponte q'
& propugnacula iungunt. Nec non, inquit, sed, et alia, inquit, tenerant armati, et
portas firmanant satis intenti, ne has a' qua uis superare possit et vincere. trepidos dixit cum ti-
more uigilantes nec immunes a' ciuitatibus et etiam pro uiciori cautela. tel. gerunt. tanta
eorum fuerat cura, ut firmatis omnibus telis etiam pererent, quasi iam hostis intellus insisteret.
Instant nunc leus, acerq' sceridus. Acer, in medijsq' tum, et melleo patesc' apparuit,
et scerido. Quos pater troas inquando aduersi uocant, Rectores iuuentum, &
rerum dedit esse mazithios. Ius fuit omnis communiter conuig'are. prout si aliquid tenta-
retur a ueris, regerent iuuenem, et omnia consilio meliore firmerent. iuuenem aut' ascanium
dixit, aut appellatione unius iuuenis omnes intelli'ci uoluit. Idcirco ergo, ut tanta cura gererent,
faciebat ductorum praeferenda scientia, quibus d. cendi tabentia sua. partes teneas dederat.
Omnis per muros legio sortita periculum, Excubit, exercetq' uices, quod cuiq'
tuendum est. Inconsuetudine uel maxime bellica non est consimilis labor, nec periculum aqua-
le. proinde uic' im de sorte diuiditur, quod fuerit pro temporis necessitate iubeundum. Nisi us
erat portae custos, acerrimus armis et i' reatides, comitem troae quem miserat i' ea
Venatrix iaculo celerem, leuibulq' sagittis. Quam cito dixit homini nomen, leum in
quo e, et natus, quo genitus patre, quibus p'adit, qua natura, et qua arte pol' erit. Porte, in-
quit, n'is curante ca' os iudicio sortis exalterat, naturam suam, perindeq' qui e, et in labore na-
turus, hyrtaco genitus patre: commemoratio paterni nominis ad explendam potius est laudem.
et quia maiorum laus tunc proficit, quam uis, qui lau'atur, paterni glorie nominatq' respondet

dracones Diffugiunt, seuq; petunt tritonidis arcem, Sub pedil usq; der clypeo
 petiq; sub orbe regitur. Confirmatur ista coniectura, quod non inertia sua, neq; sola si-
 nonis frivole, sed inimico etiam deorum studio et uel maxime ipsius minervæ, cuius donum laocoontis
 manu contabatur esse pulsatum, troiani decepti sint. Cum dracones ambo perfecta laocoontis ac li-
 berorum pœna, ad templum minervæ contulerunt, nec solum fuerunt contenti parietibus templi
 sed ad ipsam quoque arcem, hoc est ubi deæ simulachrum stabat, celeri lapsu perucnerunt,
 uellut ipse eius ex clypeo contenti sunt, mirandum non est, clypeo ex simulachri uestigijs te-
 gipotuisse, quos supra ex longos ex ualidos dixit, ex multiplici ambitu circumdedisse laoco-
 ontis corpus ac liberorum, ex fuisse superfluum partem. Interea amplexus dixit serpentum,
 cum pueri ex laocoonte necarentur, ut ostenderet Virgilius blandos esse aliquando etiam per-
 nitioso amplexus, uulgatum autem constat ex omnibus manifestum, in mari angues, in terra
 serpentes, in templo dracones poetam dixisse. Tum uero tremefacta nouus per pe-
 ctora cunctis Insinuat pavor. Tum uero, tum magis, supra enim dixit, horrescere
 freni, ex diffuimus uisu exangues. nunc uero perfecto laocoontis ex filiorum exitio, ex
 draconibus confutis sub scuto ex pelibus deæ, magis magisque creuerat pavor. Et scelus
 exponit se merent in Lao. oonta ferunt, sacrum qui cuspide iobur Laseint, & ter-
 go scele atam intorserit hastam. Ex augmento eiusmodi timida omnium coniectura
 ducebatur, omnes quippe arbitrabantur laocoontem merito pœnas dedisse, utpote eum, qui do-
 num minervæ uisisset, se pœna filiorum laocoontis, qui insontes necati sunt, qui nec quic-
 quam admiserant, nihil hoc loco dixit. natorum enim durum interitum, quem ante suam mor-
 tem laocoon uiderat inter paterna supplicia numerant. Ducendum ad sedes simu-
 lachrum, orantibus dixit Numina, conclamant. Omnium una fuit eademque sen-
 tentia, atque ab uniuersis concordanti uoce clangebatur, lucen lam in patriam simulachrum equi,
 ex numinibus letis atq; offensis satis esse faciendum. Di uidimus muros, & mœ-
 niapindimus urbis. Accingunt omnes operi, pedibus rotarum Subiaciunt la-
 psum, & per uincula collo Intendunt. Plena deſeritur amentia troianorum,
 nam eo tempore, quo nec finitum bellum fuerit, nec positum, neq; aliqua coniunctione sopi-
 tum, muros magis si potest ciuitas debuit. Scandimus, inquit, muros, ex hoc pacto totam
 per uincula ciuitatem tem. muros enim inuolante patefactis, interiora maniapandebantur. Ecce
 ex ingentium sceleris, accingunt se omnes operi, nequis ab illo nefario ex in pio facinore esi-
 sit immunis. pelibusque rotarum Subiaciunt lapsus ex stupea uincula collo Intendunt. Qua-
 rebantur celeritatis remedia, ut mature in patriam mitteretur interitus. nam pedibus ingen-
 tus in hinc subiuebant rotarum lapsus, ex funes intendebant collo, ut rotarum mobilitas ex
 tritus sumum, ex ciuitum atq; statum omnium ex sexuum conatus, exitiale illud malum
 celeri in patriam dacerent. Scandit fatalis machina muros Fata armis. pueri circum
 innipetant puellæ Sacra cinunt, funem p manu contingere gaudent. Ibat in
 patre in ultimam fatum, ex puerorum utriusq; sexus imprudens ætas secuta errores nostros
 reuocosa cantabat, exercebant innoxii parricidales manus patriæ, simul parentibus ac sibi ducen-
 tes catervis, quod si funem contingeret, uel rotarum lapsus adiuuisset, latabatur, existimans se dus fo-
 re talibus obſecuplaciturus. Illa subit, medixq; minans illabatur urbi. Mira admodum de
 scripto ingredientis equi, cum enim traheretur tanta magnitudo, cum quodam tremore mouebatur.

LIBER

ait hunc acerrimum fuisse in exercitatione bellorum, usque adeo ut iaculo bonus esset, et sagittis iacientis ipsisque nus, tanta autem industria florentissimus, ut dignus esset, qui animum tanto principi comitis officio fungeretur. Ecce plena instructio dicta est laudatque mater. Et iuxta comes eurialus, quo pulchrior alter Non fuit aeneadam, troiana nec induit arma. Ceteris troianis pulchrior fuit, pulcherimus tamen quam arma sumpsisset. Ora puer prima signis intonsa iuuenta. Desinit tempus aetatis ipsius, et quia incongruum fuit incogniti hominis aetatum numerum dicere, signo corporis, quanti esset temporis, aperte signavit. Primam, inquit, barbam habuit nondum plenam, nondum tonsam. His amor unus erat, pariterque in bella ruebant. Magnum familiaritatis exemplum, singulare quoque, ac novum in diversis aetatibus affectum similem existere potuisse: et quia in diuturno amore invicem tenebantur, quoties usus esset, pares ibant ad bellum, nec expectabant venire ad se hostes sed ultro ruebant in ea quae essent necessario subeunda. Tum quoque communi portam statione tenebant. Supra dixit de sorte singulis curanda loca provenisse, quod ipsum fuerat ad istorum felicitatem, ut nec ipsa fors diuisisse videatur, quos tanta familiaritas iunxerat. Nisus ait, dii ne hunc ardorem mentibus addunt Euryalus? an sua cuiusque deus sit dira cupido? Animorum, inquit, motus et cogitationes maximas deus aliquis movet? an ipsi sibi mens hominis deus est? Aut pugnam, aut aliquid tandem invadere magnam. Mens agitat mihi, nec placida contenta quiete est. Ianitulum, ait, desiderio ducor maximo, aut pugnam magnis nixibus aggredi, aut aliquid gloriose perficere. Ideoque sic animus agitur, ut uno in loco stare non posito et ecce occurrit occasio, quae est omni virtute rapienda. Cernis quae rutulos habeat fiducia rerum. Hoc est, quemadmodum nos hostes contemnant, vides. Nam illorum negligentia ex quo nascitur? nisi quod nos arbitrantur imbelles? Luminaria rara micant. Quod primum signum fuit soporati hostis. Somno vinoque soluti conticuerunt. Quum esset contestura de raritate luminum, accessit et silentium, quod geminum diversa parte procurauerat malum. Somnus et vinum, quibus strati conticuerant. Silent late loca. In tanta locorum latitudine silentium ubique est et plenum. Percipe porro, Quid dubitem. Hoc est quid in animo meo tractando voluerim. Et quae nunc animo sententia surgat. Quid decreverim faciendum. Aeneas acciti omnes populusque patresque Exposcunt, mittique viros, qui certa reportent. Cogitationibus mens consentit opportunitas et necessitas temporis. nam uno omnes eodemque consensu tam patres quam etiam populus ad aeneam decreverunt esse mittendum: cui res virtus est necessaria, quae tam egregium factum et aggredi possit, et implere. Si tibi, quae posco promittunt. (nam mihi facti fama sat est) tumultu uideor reperire sub illo hoste viam ad muros, et moenia pallantia. Si tibi, ait, me petente aliquid decernitur commodum nam mihi sufficit gloria, quae nascetur ex facto: uideor mihi posse me invenire viam sub illo tumultu hoc est per hostis transitum, qui pergenti ad euandrum praebeat facultatem. Obstupuit magno laudum percussus amore Euryalus. simul his ardentem affatur animum Euryalus etiam ipse cupidus laudis, quum haec accepisset, dictis suis animum est affatus ardentem. Me ne igitur socium summis adiungere rebus Nise fugis? solum te in tanta re pericula mitram? Et prospera simul et adversa proposuit contra meritum, inquit, veteri amicitiae consilium nise capere potuisti, et solitam facili gloriam tuis tantum titulis usurpare, ut licet sperans nihil posse in contrarium verti: quod si tu explorat amicitiae virum praestiteris, non ausus adiungere, ego te non deseram in pericula pergentem non vis tu gloriosus remeare cum. fortis

LIBER

hunc tremorem Virgilius ratione temporis distante uertit in comminationem, ut non tam moue-
 ri uideretur magnitudine sua, q̃ minari. Medixq; minans illabitur urbi. Nisi ordinatio uerborum
 competenter accipatur, remanet poeta in uitio. Quomodo enim equus in media urbe labebatur,
 qui portas non lum fuerat ingressus, & posterius enim dictum est, quater ipso in limine portæ iussit.
 Ordinemus ergo sic, ut nec uitium sit, & manifestior intellectus appareat. illa fuit, & illabitur,
 & rōndu n̄ ingressa, iam mediæ urbi minari uidebatur. O patria, o diuum domus istum,
 & in lyra bello Mœnia dardanidum quater ipso in limine portæ Subiit, atq;
 ureio sonitum quater arma dedere. Instamus tamen inimiciores, cæciq; furore,
 Et montum infelix sacrata sistimus arce. Non, inquit, in hac causa diu paty di fuerunt
 nam omne malum, quod mox fuerat uenturum, ipsi. per signa monstrantibus euidentissime prodi-
 tum est, sed mens impedita plenius erroribus, id quod pro nostra salute faciebat, non curauit aduerte
 re. In ipsi enim porta & frequenter subiit, hoc est lapsus eius impediti sunt, & quoties id factum
 est, toties ex eius utero armorum sonitus dati sunt. Cumq; hæc ferent, & res manifestæ nec mente
 intelligerentur, nec uiderentur oculis, inde magis gl'icente amentia, unde potuit iniuriarum prodi-
 commentum, factum est, ut in sede re'c'osa crudelis fabrica latebræ conderentur, quod a tem ait.
 O patria, o diuum domus istum, hoc a librære uoluit, illam ciuitatem non tam planè a templa mul-
 torum leuim habuiss'e, uel uarietatem templum fuisse cunctarum. Tunc etiam faris aperit
 cuncta, & ferit. Ora, deinde non unq̃ credi a teueris. Accessit, inquit, his omnibus
 etiam lenitatio ea, in lra, quæ accepta non est, quia responsa ei, fuerant apollinis iussione lamo-
 nata. Nos delubra diuin miseri, quibus ultimus esset Ille dies, festa uelamas
 f. uade per urbem. Tanta, inquit, nos per idem tempus dementia pre, erat, ut imminen-
 te nostro & ciuitatis exitio, latis frōtib'us templa omnia tegeremus, non dixit coronauimus tem-
 pla, sed teximus, ut ostenderet satis officiosos fuisse iuxta deos, qui in illa clade cum ipsis essent cul-
 toribus perituri. Vertitur inter a cælum, & ruit oceano nox Inuoluens umbra
 magna terram p̄ polum p̄, Myrmidonumq; dolos. Vertitur cælum, & ruit nox.
 hoc uult alludere, q̃ uersata aliqua re cadat ex ea, quod intrinsecus tenet. uersato ergo cælo, quod
 prebebat lucem, tenebræ ex eo continuo ceciderunt, hoc est nox diei successit, ut insid. græ-
 corum sufragium quoque nocturni temporis iungeretur, inuoluens umbra magna terramque
 p̄lūmq; Myrmidonumq; dolos. Inuolutum dicimus, quod quum apparet primitus, dehinc ope-
 ritum penitus oculorum cōtēstibus abiuratur. Inuoluta igitur dixit, omnia utpote, quæ non
 uiderentur obassentibus tenebris. Fusi per mœnia teueri Conticuere, sopor fel-
 sis complectitur artus. Necessitate, inquit, laboris ac temporis, silentium factum est
 omnium, omnesq; dormierunt, fusi labore propter equitactum concepto tempore uero, quo homi-
 nes natura urgente coguntur in somnum. Et iam arguit phæam instructis nauibus
 ibat A tenedo. Iter per terram dicimus fieri, hoc tamen loco ibant, inquit, hoc est na-
 uibus ferebantur, quoniam in ulam dixerat tene lon, ne si nauum non fecisset mentionem,
 putaretur immemor sui, ut terram poneret, quam secundum descriptionem superiorem nul-
 lam esse constabat. Tacite per amica silentia lūne Litora i ora petens. Mul-
 ti uitium putant silentis, ut qui dixit, & ruit oceano nox inuoluens umbra magna terramq; po-
 lūmq; myrmidonumq; dolos hic liceret, tacite per amica silentia lūne, nullum in hoc uitium est.
 siquidem nonnullæ noctes habent primas partes tenebrosas, sequentes uero luna superueniente

ego veniam tecum, ne pereas solus. Non ita me genitor bellis assuetus opheltes Argo
 licum terrorem inter troizque labores, Sublatum erudit, nec tecum talia gessi,
 Erudire est nouitatem indoctam hoc est rudem facere docendo meliorem. tractum est hoc a uesti-
 bus; quæ cum rudes sunt nullem retinent gratiam et posita rudimentorum illuuit arte suscipi-
 unt spectosissimam formam, quam inter initia non habebant. Magnanimam aenean & fata
 extrema secutus. Non sic sum instructus a puero, nec tale magisterium patris accipi. patre na-
 tus sum bellis assuetus. probauerunt uirtutem nostram labores patrie: et si aduerso Marte pugna-
 tum est, non nostrum sed fortunæ uitium fuit. do uiri metie, aut cum scitis, aut pro foris mo-
 ri. rudimentis meis non defuit causa, qua uiri fortis filius magisterio tanti genitoris inueneret.
 ardebat infelix patria, uastabatur armis hostilibus, et laboribus paternis adiutus, quum non
 dum ætas humeros meos lacertosque firmasset, aut faciente quod peteram. aut in animo discebam.
 O pietas consultissimi patris, adolescentem filium periculis urgentibus dabat: tam tum præcipuo
 magisterio docens fluctuantem rem. p. uniuersis assiduisque potiore. quam putas ire animi cō-
 stantiam ferre: et quando illis temporibus nec occumbere timui, nec armorum fragores expau-
 i. hinc egredi cum rege subsidium quod extremis supererat fatis, pariter sumus aggressi. quid ubi
 unquam disciuit in moribus meis? quando non unum sensimus? quando in duobus pectoribus nostris
 non uidem tuere tractatus? Voluisti aliquid, uolui. si improbatum est aliquid, sententiam tuam
 secutus, istam, quam recusasti, damnaui. Est hic, est animus, lucis contemptor. & iū-
 Qui uita bene credat emi, quo tendis honorem. Noui ipse quoque pro laude uitam sa-
 lutemque contemnere noui facinus magnum sine magno periculo compleri non posse. quippe gloriæ
 pretium est, uitæ status necesse, discrimen. talisque in ea parte conditio, ut aduersi euentus et pro-
 speris uiros fortes in fallo semper et ubique probent. ergo nise consimile pretium, quo honorem sum-
 mum comparare disposuisti, communi cedat amicitie, quod fortuna præstiterit. Nisus ad hac
 ostendit obiectis se esse reipensurum. ille dixit nisum male de arte uoluntate sensisse, iudicasse
 tumidum, asseruisse imbellem. idcirco solum se ire uoluisse. hæc ipsa quæ sufficiens fuerant col-
 lecta. atque cum ingenti inuidia exposita non negat nisus, sed aperte confitetur, et soluit, essen-
 dere cupiens id se merito fidelis amicitie, et animo religioso fecisse: cuius rei, quoniam nul-
 lus testis extabat, et dispositionem suam solum tractantis nouerat pectus, ad litem iusiurandum,
 ut leorum testimonio, qui soli humanæ mentis possunt nosse secreta, confessionis puræ firmaretur
 assertio. Incipit igitur sic. Equidem de te nil tale uerebar, Nec fas. Hoc est, nil tale,
 quale tu dixisti. Non ita me referat tibi magnus ouantem Iuppiter. Non separandum
 est a sequentibus. quum uersum ipsum pronuntiare coeperimus. Tunc dicendum, ita me referat
 tibi magnus ouantem iuppiter. Nam si totum iungamus, erit maledictum potius quam iusiurandum.
 Aut quicumque oculis hæc aspiciet æquis. Aut iuppiter, aut dei alterius numen, cui æqui
 tas placet. ecce et ipso iusiurando confitetur se solum ire uoluisse, et in ea etiam tunc uolunta-
 te persistere. quum enim dicit, Ita me referat tibi magnus ouantem Iuppiter, quid animo gere-
 ret ex ipso signauit huius rei tamen causa prosequitur non ex maleuolo studio, sed ex beneuolen-
 tiæ partibus prouenientem. Sed si quis quæ multa uides discrimine tali? Siquis in ad-
 uersum rapiat casusue deusue, Te superesse uelim, tua uita dignior ætas. Sit qui
 me raptum puella, pretioque redemptum Mander humo solita, aut si qua id for-
 tu uenerit, Absenti ferat inferas, decoretque sepulcro. Neu matri misere ran-
 ti si causa doloris, quæ te sola puer multis e matribus ausa Prosequitur magni

illustres. Tale ergo noctis tempus elegerant græci, quod tenebras haberet opportunas complendis insidijs, et quod somni quietem daret, et dehinc aliquid luminis ex radys luna, ut sine periculo uel errore uenirent a tenclo ad ciuitatis excidium. Litora nota petens, ut duo uenientibus suffragarentur, luna et litorum notitia. Flammas cum regia puppis extulerat. Quia si uenientes sinon uideret ne quid, flammaram lumine aduentum suorum poterat noscere. quo cognito idem sinon. Fatiscq; deum d fensus ini iuis. hoc est uoluntate deorum ad troianorum aduersa seruatus. qui solus peruigilans, et propter complendas insidias. Inclusos utero dadas, & pinea furrim Lavat claustra sinon, illos patefactus ad auras Reddit equis. hos inquit auras reddidit equis, quos tenebat inclusos. bono uerbo usus est, reddit quos inquit latebris occultandos acciperet, relictis aeri, non potuit dici reddit luci eductos ex tenebris, quoniam nox fuerat. Latidq; cunctis se robore promant. Latid uel propter conseruationem salutis suæ, uel quia peruenierant, quo desper. itam multo tempore uictoriam cõplere potuissent. Incipiunt enumerari, qui fuerant clausi, ut speculiter eorum nominibus et meritis expressis, ostendatur in causa reipu. hoc et publici commo li et timum quenz. salutem suam debere contemnere. Tisandrus, sthenelidq; duces, & dirimulides. Ecce ostendit et nomina et dignitates sed licet ulysis non dixerit dignitatem, intelligatur timentiam de ipso dixisse. cum enim dicit duces, et his ulyssem a liungit, etiam ipsum uideri potest. lucem posuisse potest etiam sic, ut iccirco de ulysis dignitate tacuerit, quoniam fuit nota personis. Tribus euit inter ostensis ne continuatio nominum fastidium parceret, quemadmodum uni uersis rex equi altitudinem descenderint ad terram, in medio posuit. Deinde iam inquit, la si per f. item. hec descriptio, et ad superiora nomina pertinet, et ad ea quæ postcrius posuit. Athinasa, rhoasq; Pelidq; neortolenius, primusq; machaen, Et menelaus, & ipse doli fabricator epeus. Doli fabricatorem non fabrum intellexere debemus, auontiam tantimoles ab uno fieri non potuit, sed inuentorem fraudis, ipsius. Omnes (ut dictum est) demissum lapsi per funem, quod ipsum ingeniosum fuit, ut tacu per funem laberentur, ne ex altitudine saltu uenientes in terram, aut laderentur, aut strepitu suo dormientes facerent excitari. Deniq; etiam hoc profecit ad effectum fraudis, usq; adeo ut nec ipsi uigiles armatos subito emerfisse sensissent. Inuadunt urbem somno uinoque sepultam. Caduntur uigiles. Imperatum malum uigiles primo pertulerunt, et ante omnes occisi sunt, ne nuntiarent suis quæ gererentur. Portis que patentibus omnes accipiunt socios, atque agmina conscia iungunt. portas patentes dixit et illam, quæ uere porta fuerat, et illam quæ propter equi transitum fuerat procurata. ordinatur autem sensus sic. Caduntur uigiles portisq; patentibus omnes Accipiunt socios, atq; agmina conscia iungunt, et inuadunt urbem somno uinoque sepultam, ut sit uilius porta, quod primum fraude ex genatam urbem posuit, ac postea descripsit. socios omnes receptos esse per portas. non enim soli, qui in equis fuerant conliti, omnem poterant iradere ciuitatem, sed prudenter agendi ordo fructus est, nec aliquot temere factum. nam primo patefactus est equus, dehinc uigiles occisi, ne hic ipsam nuntiarent uniuersis, suscepit quoq. omnes socii. Tunc per totam urbem si arsi sunt, et ad uicem mortuorum dormientes cadere ceperunt, quippe quos duplex oppresserat malum, uinum plurimum, et ex fatigatione alior somnus. Ecce laus bonorum ciuium, periculo quippe paucorum procurata uis est, quæ annis decem, et mille nauius, et infinito armatorum numero quæri non potuit. Tempus est at, quo prima quies mortuibus agris Incipit, & dono diuinum et at. Minia f. per. Ne crimen esset ipsius anea et ipso dormiente ciuitas interisset, iusta et multiplex prætextus excusatio, omnes inquit iuncto silentio tenebantur, et dormiebant. bñ

LIBER

nec maxima curat acesse. Sed quoniam hoc tempore et in tali causa minus spei ac plus timoris est disceptationem meam utriusque commodum continentem paucis aduerte. Tractaus quippe non illam tantum sed et personam tuam, personam quoque tuam matris et meam. Sicut ante oculos meos periculum facta, quod a quo animo longeuus feram: et si casus aut deus me subiugauerit morti, relinquam te incolumem, cuius ætas dignior, et dignior uita, te, inquam, qui amicissima repertum terræ commendes, aut funerationis causa præmio redimas, aut si neutrum fortuna præstiterit, constituas honoris causa sine funere tumulum, in quo inferias mihi soluas, et amici tui memoriam supremo honore testificeris. Certe non ero matri tuæ doloris causa, ne consilia mea istu scruentis orbitatis accuset. meretur illa non decipi aduersis casibus tuis. ipsa est, cuius affectum nec ætas minuit, nec longæuus tot nauigationum labor affixit. tantum illo præcipuas matris partes impleuit, ut remanentibus apud accessem tot matribus, laborem præstulerit otio, et humanitatem ac diligentiam tanti hospitis præuerit, quam putas illis temporibus eius intentionem fuisse? laborare pro cultibus contra ætatis meritum maluit, quam diuelli a conspectibus tuis. O præcipuum studium matris. O pretas in longam propaganda memoriam. quam nec labor terruit, nec cessantium traxit aut mutauit exemplum. Quanta materiam istam subtilitate, quanta arte conclusit. seruauit quippe ad finem personam matris, et eius merita euidenter ostendit. sed ille animam gerens rei. p. ne essetum, priuatis prætulit, quod publicum fuit. Ille autem, causas neque iuram neque inanes, Nec mea iam mutata loco sententia cedit. Quam cito allegationes omnes nisi dissoluit, ascendo inanes esse causas, quas ad excusationem sui putauit esse necessitas. si enim reuera considerentur, reperientur omnes ipsæ causæ a profectione uiri fortis alienæ. superesse enim euryalum uoluit, ea uidelicet causa ne in primis annis occumberet, quasi domum optare uir fortissimus debeat, cui pulchrum est in corpore potius quam in lectulo mori. deinde sepulture subnexuit aliam, qua non decuit moueri præcipientem. quando enim sentiant mortui commotam sepulturam? quando terræ beneficium? quando inferiarum superfluas depes? Tertia non posuit matris causam, quam putauit ualidissimam nescio. sed ipsum quoque euryalus uideretur tetigisse et transmississe pro leui. cur enim illa grauius filii luctus exciperet? si illi in certamine perderet? quam conueniebat ad omnia animum tenere compositum? quæ uiri fortes conditio rem nosset? quæ utpote longæua tot bellorum incerta experientia didicisset. Accedemus ait. Ecce iam celeritatem suadet, ut ostenderet studio suo et dispositionibus rei. p. profuturis moras non esse necessitas, in quo ostendebat persuasionibus aliis sententiam suam mutare non posse. Vigiles simul excitat. illi succedunt, seruantque uices statione relicta. Ipse comes niso graditur, regemque requirunt. Si uigiles fuerunt, quomodo excitabantur? manifestum est nullam hic esse questionem: uicibus enim seruatis, ea hora dormientibus aliis, qui fuerant uigilaturi, niscus tunc et euryalus uigilabant, proinde recessuri excitabant alios, qui uenerant ex uigilum numero, quo facto dimissa statione id est dimisso officio, cui fuerant deputati, fuerunt pares, ut quærerent regem. Incertum enim fuerat qua in parte castrorum inuenire potuissent ascanium. Cætera per terras omnia animalia somno laxabant curas, & corda oblita laborum. Ductores teucrum primi, & delecta iuuentus, Consilium luntis regni de rebus habebant. Quid facerent, quisue neque iam nuntius esset. Dicendo cætera animalia quæta fuerant, et per omnes terras non laxabant curas, uult troianos solos per uigiles fuisse, tractantes de summa regni hoc est de iactu. quia ohsesti tenebantur, et incerti quid agerent, uel quis ad æneam ire nuntius posset, cogitabant. ostendit et homines dici posse,

LIBER

diceretur, si somno tantum *et* non etiam uino uiderentur oppressi, sed tamen *aneas* asserit ea hora quietam fuisse, qua omne animantium genus reficit somnus, cuius initia tantum ponderis habent, itaque ui mentes opprimunt, ut omnium cogitationum cura summoa altius sopiantur. cumq; sit somnus diuinum munus, *et* ad refectionem hominum *dys* uolentibus attributum, crimen non est, si concesso tempore dormiatur. In somnis ecce ante oculos mentis hecior *Visus* adesse mihi largosq; effundere fletus. Hic *Virgilius* tractat non ueras sed uerisimiles iracines uideri, cum aliqua dormientibus offeruntur. idcirco dixit ex *aneas* persona *uisus* adesse, quia hecior illi non uerus, neq; ipse qui fuit, sed uerisimilis *uisus* est, incipit iam imaginatio ipsa, describit tristitia omnia atq; aduersa significans, *maestus* inquit fuit, largosq; fletus uidebatur effundere. Raptatus bigis ut quondam, aterq; cruento puluere perque pedes traiectus lora tui, euntes. Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo *Heciore*, qui redit ex uuias indutus *achillis* Vel *danaum* phrygios iaculatus puppibus ignes. Squalentem *barbam*, & concretos sanguine crines, *Vulnera*que illa gerens, quae circum plurima muros Accepit patrios. Gerens ad omnia pertinet, ut sit squalentem *barbam* gerens, *et* cuncta ligeretur funesta portendere, utpote quae essent ueluti, occisi, tristes, ac sordidi. *Ultio* fletus uel se uidebar Compellare uirum, & moestas exponere uoces. Ecce *et* hic asserit poeta non ueras esse imagines, sed uerisimiles, quae uidentur in somnis. deniq; non dixit *aneas* fleui, aut locutus sum, sed mihi *uisus* sum flere uel loqui tristitia sine dubio, quia talis persona uidebatur adspicere. O lux dardaniz, spes o fidissima tenerum Quae tantae tenuere morae? quibus *hecior* ab oris Expectate ueni, ut te post multa tuorum Funera? post uarios hominumque, urbisque labores Defessi al' icimus? quae causa indigna serenos sedauit uultus? aut cur haec uulnera cerno? Ille nihil, nec me quarentem uana moratur. Sed grauius gemitus imo de pectore ducens. Errorem dormientis uoluit poeta describere, ut quod optime nouerat quasi *nescius* interrogaret, deinde eo tempore, quo manifesto discrimine tenebatur, eo tempore, quo non ad inanes fabulas, sed ad insinuandum interitum troia *et* ad excitandum dormientem fuerat uentum, deniq;. Dum uana superfluaq; perquireret, non ille ad interrogata respondit, sed cur uenisse uideretur, ductus ex alto gemitibus expressit, qui tamen, uel ex qua causa fuerint ipsi gemitus, ipse in sequentibus euidenter ostendit. Fugam quippe suadebat uiro forti imago uiri fortis, cuius optimo optimus ciuis, quod ipsum non suaderet si superesset aliquid, cui p'isset ope aliqua uel auxilio subueniri, deniq; mox consequitur causa, quae omnem uim desperationis ostenderet, ipsaq; ois stricta breuitate concluditur, ut periculum p'ens *et* mox inuitabile futurum uitari potuisset ait. n. Heu fuge nate dea, teque his ait enipe flammis. Scilicet non uenturis interire sto spatio temporis, sed quae in praesenti, *et* monstrari *et* uideri potuissent. Recte autem caput a doloris signo dicens. heu fuge. dolebat enim duo. Qui enim ad auxilium debuit hortari uirum fortem magis dicebat fugiendum ei, *et* quod sic interierat totum, ut non superesset aliquid, quod p'isset toni ciuis adiumento fulciri, additur secunda desperatio. Hostis habet muros. Possedit hostis, unde is regei poluerat. Tertia desperatio. Ruit alto a culmine troia. Hoc est concidit iam, nerant. Fuga (ut dictum est) iudicla uiro forti, *et* interitus troiani imperij. Verum ne deserta per rationis adiungit, ut hunc modis omnibus submoueret. Nulla est quippe si relinquatur, quod sic per

animalis. Laus interea exprimitur ducum, qui absente rege tantum curam ac diligentiam dabat, ut ultra tempus uigilarent, tractantes regni commoda, et quid fieri in tanta necessitate congrueret, uel quis ad aeneam posset nuntius destinari. Stant longis adnixa hastis & scuta tenentes castrorum, & campi medio. Præter uigiliarum laborem non saltem sedentes sed stantes et tenentes scuta et longis hastis adnixa, ecce et armorum gestatio quantum laboris imponebat uti gentilibus, quos solum leuabat hastarum auxilium, quibus innixi iuuabantur. Medio. bi. accipendum est, ut sit, medio castrorum, et medio campi. campum hic dixit non talem, quales sunt in quibus bellicæ congregationes agitantur. sed spatium intra castra constitutum. Denique, ideo ad dedit castrorum medio, ut ostenderet spatium, quod campi nomine appellauit intra castra iussu constitutum. Campum ergo debemus accipere spatium intra castra, tractantibus necessarius deputatum. Tū nixus & una Euryalus confestim alacres admittit orant. Rē magnam, tum pretiumque moræ fore, primus iulus accepit trepidos ac nixum dicere iussit. Tum inquit, hoc est eo tempore, quo illi uigilabant, qui stabant, quo astibus tractabantur, quo tractantibus publicis non occurrebat effectus. Opportune uenerant simul euryalus et nixus, qui alacres orarent, se in illud consilium admitti. Alacres, hoc loco non gaudentes, sed festinantes debemus accipere, non enim conueniebat gaudium illi tempori, aut personis, aut locis. hoc uerum esse sequentia probant. Rem, inquit, magnam, pretiumque, moræ fore. dicebant enim illi res magnas se ferre. et earum inextimabile pondus, et labi posse, si fieret mora. et merito fuerat properandum, dum in hostibus uinum fuit et somnus, et dum paratas fraudes noctis tempus poterat adiuuare. pretium significare utilitatem et multos autores dixerunt, et ex eo sit manifestius, quia opere pretium dicitur, quum ex aliquo actu quaeritur commodum. ergo celeritatem rogabant, ne mora corrumpere parata consilia. primus iulus accepit trepidos, id est turbatos cogitatione necessaria, et properatione, ac nixum dicere iussit. debuit quippe de ferri natu maiori, et ei qui per aetatem potuit ferre matura consilia. Tum sic hyrtacides, audite o mentibus a quis Aeneadæ. Præclare in ipsis principis posuit, mentibus a quis. ne quis quum audisset, inuideret audientibus. Neue hæc nostris spectentur ab amnis Quæ ferimus. Ne arrepta etatis nostræ occasione leuiter sumant, quod est pro omnium salute profectum. etatis commemoratio facta est propter euryalum, de quo supra dixit. ora puer prima signans intensa iuuenta. multum enim, egregius amicus omnino gratiam iuuenti consilii participare cum socio. Rutuli somno uinoque soluti Conicuerunt. Bene posuit, conticuerunt. potuit enim dici, et unde scis eos dormire? ex eo, inquit, et tacent, dormiunt. quod autem uinum hoc fecisset et somnus, uiderant omnes. Locum insidii cōspeximus ipsi. Qui patet in biuio portæ, quæ proxima portui. Interrupti ignes, aterque ad sidera fumus Erigitur. Hæc quoque, signa constabant esse dormientium. ater, inquit, fumus. non quo sit aliquando albus, sed ut crassum copiosumque monstraret. Interea more suo uirgilius ante ipsius consilii cognitionem possibilitatem præmittit effectus. tunc inuentionem ipsam dicit, ne contrarius interrogationibus relationis ipsius intentio rumpetur. si enim in prima parte diceret nixus, ne tractetis ulterius, nosimus ad aeneam posset respondere, quomodo istis, si circumfusi sunt hostes? hæc ipsi inter initia non negarunt: sed sepultos uino esse asseruerunt ac somno, promde pro absentibus haberi debuerant, qui ad mortuorum uicem fuerunt stricti. Si fortuna permittitis uti Quæ sit aeneam ad mœnia pallantia. Mox hic cum spoliis ingenti cæde peracta Affore cernetis. Tetigit disciplinam militarem et per potiorum quippe iussu nonnulli licere absistere. fortunam, euentum debemus accipere, si per

rit, ut nulla possit opitulatione fulciri, quod ipsum ut apertius signaret, addidit. Sat patrie priamoque datum. ut plenum uenisse interitum demonstraret. Si pergama dextra defendi possent etiam hac defensa fuissent. Quia poterat aeneas dicere auxiliator captae urbi, ille praeuenit, et ait, contra tantam uim humanam nihili posse uirtutem, et subnexuit huius rei probationem. Si possent, inquit, pergama humano auxilio communiri, etiam hoc est adhuc et mea potuit dextra defendi. Si, ergo pronuntiandum est, ut dicamus, si pergama dextra defendi possent etiam. Sic enim et alio loco positum legimus, praedico ne etiam pugnabis amori. hoc est adhuc ipso uerbo hic quoque, ut is est, scilicet potuisse sua dextra defendi patriam. Si ei adhuc incolumitas relinquatur. Sacra suoque tibi commendet troia penates, Hos cape fatorum comites, his moenia quae Magna, pererrato statues quae denique ponto. Ecce ostendit et fugiendum esse, et non esse flagitium, si fugerit. cum ipsa prius defendi non possit, inducit aeneam uelle liberari per fugam, et sacra, et deos, atque eo magis petendam fugam, quod conuaret regnum illud ope hominis ulterius defendi non posse, quod nec diui tueri potuerunt, quantum autem aenea addatur ad meritum, ex hoc statim intelligi, cum illi sacra et deos suos intercepta troia commendat, aut enim nimis religiosum probare uoluit, aut ipsis religionibus conseruandis aptissimum, aut diis ipsis certe potterem. Nullus enim commendatur, nisi qui sit eo cui commendatur inferior. Haec autem dicit sacra, et eos commemorat deos, quorum poeta in themate mentionem fecit, dicens, Inferretque deos lato, ecce etiam hic agitur causa fugituri, ne uilam ex eo contrahat culpam, suadet fugam imago uiri fortis, suadet ipsa etiam patria, quae in auxilium sui uiri fortis animum debuit inuolare, datur fugituro deorum societas, omniumque sacrorum, quod enim aeneas posset in ea causa, in qua dii ipsi nec iis nec sibi adesse potuerunt? Verum quia sacrorum et deorum debuit expressum ostendere rationem, a generalitate transit ad speciem dicens. Sic ait, & manibus uittas Vestamque potentem Aeternumque adytis effert penetralibus igitur. Sacra dixit quae ad consecrationem pertinebant, uittas scilicet, et aeternum ignem, deos dixit penates et Vestam ipsam. hos cape fatorum comites, aut commendatur alicuius meriti debet ostendi, ut ipse quoque monstraretur profuturus, et cuius auxilium senserit. Icarco ait, hos cape fatorum comites, adiuuabunt, inquit, fata tua cum tui comites fuerint, his moenia quae Magna, magni sunt, inquit, magni debes parare, hoc quidem quoniam maximam futuri temporis praesentatur, ut calamitatis praesentis incommodum, uenturae prosperitatis uilitate pensetur. Ilii autem statues moenia hoc est perficies, pererrato ponto, ut ostenderet uelle insinuare, praefixit prospera, et his laboriosa coniunxit. Diuerso interea miscetur mixtura. Et maior atque magis quamquam secreta parentis Anchisae domus, arboribusque oblecta recessit. Clarescunt sonitus armorumque ingruit horror. Conplexus inquit, admonitionibus hectoris, malorum omnium uis diuersis generibus cumulata est. nuntiabatur quippe caedes et eductio frangere armorum, et lamentabilibus uocibus, Incendia uero ignuere significabat ignuere, istas, quoniam in pulsatibus ardoribus, nunc illud scire profuit, quod domus patris mei logius fuerat submoti. Excitior somnionem dixit expressus, hoc enim aut ex sanietate somni contingit, aut de tracta. q'ltu ne ai ac securitate metus potuerint, quae ergo dormientis abrupta est. Et summi fastigia teti. Ascensu supero, uia de arrectis auribus alto. Volui, inquit, quod causa est explorare de summo, et igitur meo iussu summi testu et attentis auribus singula capi captare, comprehensurus scilicet ex alto, quae uideri per incendia possent, uel audiendo cognosci. mittit similitudinem, ut ostendat quemadmodum ciuitas ardet, et quemadmodum strepitus, uel clamores diuersi ueniebant ad aures eius. comparans sibi pastorem, segetes uero ardentes incensa patriae, maiorem uim maiori

LIBER

mittitis ut subeamus euentum, possumus transire per hostes ebrios et dormientes. praebebit nobis transitum locus, qui patet in biuo portae quae proxima ponto. Pergemus quaesitum hoc est ad inquisitionem aeneae ad pallanteam ciuitatem. erit argumentum prosperitatis illius, ut uideatis redeuntes onustos spoliis, et peracta caede uictores. potuit dici, quomodo pergetis, qui uiam non nostis? huic parti occurrit, dicens. Nec nos uia fallit euntes. Ecce accessit huius rei assertio. Vidimus obscuris primam sub uallibus urbem Venatu assiduo, & totum cognouimus annum. Hic non querenda est ueritas. eundi enim cupidi potuerunt in sua afectione mentiri. assignauit dictionem poeta hominum perturbatorum. supra enim dixit. Primus iulus accepit trepidos. hunc locum dicamus apertius. Audite o mentibus aequis Aeneades, neue haec nostris spectentur ab annis Quae ferimus. principiorum cursus habet continuationem suam. sed quando est ad alia uentum, exorta interruptio est. ubi enim cepit dicere, quid hostes agerent. non coniunxit uniuersa: sed miscuit, quae ad actus rutulorum non pertinerent, et ad ea rursum reuolutus est, et sic compleuit interposita. sed haec confusio facta ordinatione monstrabitur, et inuenietur intellectus instructior. Rutuli somno uinoque soluti conticuere, interrupti ignes, atque ad sidera fumus Erigitur. hoc pertinet ad actus rutulorum. dicitur qui et ex qua uia faciendum sit, locum insidiis conspeximus ipsi, qui patet in biuo porte, quae proxima ponto, si fortuna permittit, ut quaesitum aeneae ad moenia pallantea. mox hic cum stolus ingenti caede peracta affore cernitur. nec nos uia fallit euntes. Vidimus obscuris primam sub uallibus urbem Venatu assiduo, et totum cognouimus annum. Hic annis grauis, atque animi maturus aethes. Maturi hominis et tantam sollicitu linem gerentis quales esse debeat responsio uideamus. Diu patris, quorum semper sub numide troia est, Non tamen omnino teucros delere paratis, Quum tales animos iuuenum, & tam certa tulistis Pectora. Profecta ad eos aletha actio gratiarum magnam nisi et euryali continet laudem. nec immerito sic exorsus est. deorum quippe beneficium est nasci homines magnanimos, fortes, utiles, ac necessarios. quando, inquit, tales meruerunt habere troiani, quid ipse sit, longe monstratur. Sic memorans humeros, dextramque tenebat Amborum. Hoc signum fuit gratias agentis etiam ipsis ante uerba. Et uultum lacrimis, atque ora rigibat. Gratulationis fuerunt lacrimae, et doloris. gratulationis quod extinguerent tales uoluntarii, doloris uero, quia dixit omnino non tamen teucro delere paratis. Recordatus est enim, quantos perdidissent magnanimos heroes troiani. Quae uobis, quae digna, uiti prota libus ausis Proxima posse reat solai? Eene dubitauit, ut in ipsa dubitatione metuisse uideretur, ne minus diceret, quam illi merebantur. Pulcherrima primum data, moxque dabunt uestri. Ecce tractatum accipitem inlicitum. quicquid, inquit, debetur meritis uestris, reddent. digni praestantibus uobis recte bonis etque uiuentibus. Tum cetera reddet Astutus pius aeneas. Astutus dixit, solutus enim reciproca est utiuitudinis, proxima debuit promitti ipsius aeneae, pro cuius salute tam dura incerta fuerant subituri. Atque integer xui Ascanius, meriti tanti non immemor unquam. Ne illi dicerent, quanto tempore nobis poterit aeneas prodesse? Addidit aetatem pueri, ex quo plurima longo tempore sperari potuissent: meriti tanti nunquam immemor futurus. hoc non tantum promittentis est, uerum etiam optantis. hoc enim desiderabatur, ut aeneas mature remearet. Immo ego uos, cui sola salus genitore reducto Excipit ascanius. Excipit ascanius. primo debuerat poni. Est enim portae persona et deinde, immo ego uos cui sola salus genitore reducto. quum haec ascanius dicebat. ergo post aletham excepit eos ascanius dicens. Immo ego uos. alethes duorum, liberalitatem pollicitus fuit ascanius, immo ego uos nunquam

LIBER

violentie, furentes auctros seu iuentibus praecis. Iccirco ait. In segetem ueluti cum flamma fu-
rentibus autris Incidit, aut rapidus montano flumine torrens Sternit a, ros, ster-
nit sara leta, oumq; labores. Praeires trahit syluas, stonet inscius alto Accipit
s sonitum saxi de uertice pastor. Tum uero manifesta fides, danaumq; patefcunt
Insidiae. Tunc, inquit, incertis ex dubys recedentibus manifesta ueritas patuit, tunc graecorum insi-
die dominantibus iam malis nostris euidentissime claruerunt. narratis interea, quae auribus acceper-
at, incipit referre quod pertinebat ad usum. Iam deiphobi dedit ampla ruinam Vulkano
superante domus, iam proximus ardet Ucalegon, figra tibi freta lata relucet. Iam
inquit, ardebat quicquid nostris parietibus proximum fuit. deiphobi ex ucalegonis domus ex iam fur-
nestus incensus patria illuminatum fuerat mare. Exoritur clamorq; uirum, clai goraq; tuba-
rum. Eopertinet, quia dixit, Tum uero manifesta fides, danaumq; patefcunt Insidiae. Tan um quip-
pe profecerant graecorum doli, ut nihil iam superesset, quod occulte moliretur, usq; adeo ut nec cla-
mare metuerent, nec suorum animos tubarum clagoribus excitare. Videamus hic qualis aenea tra-
ctatus in lucatur, cui imago hectoris fugientum esset. dixerat, ex cuius affectibus interitus patriae sub-
icebat. Audito, inqt, tubaru clagore, ex aperto exercitu ciuitatis accesus non fuit, ut hectori usum
esset, sed, Anna imens capio, hoc est omnis uis aduersis mente turbata non in tuga sed in arma concursus
sum. Nec si rationis in armis Sed Homerum manum bello & concurrere in arcem
Cum locis ardent animi. Non nancuit integram mentis intentionem habere potuit, quem tubaru
clagor, ex exercitu patriae genitalis accenserat. Secutus igitur, quod amat, armatus, ex di-
milio tutore consilio, quod amena confuderet ardente patria, ipse quoq; ardebat furore bellicio, usq; ad
deum ut glomerata sociorum manu quereret bello, ut si fieri potuisset, arcem saltim tueretur ab hostibus.
Furor ira; mentem precipitant. Iracundia, inquit, ex furor consilio deficiente mentem precipita-
bat, hoc est, non quo uolebat impelleretur, sed quo uellet amena. Hoc loco egregie potius, mentem precipi-
tant, quicquid enim precipitantur urgetur maiore impulsu, non quo uoluerit, sed in ea parte cadit, in qua
ruina prorsus a laxerit. Palam homo: mox succurrit in armis, quia uictoriae conquirenda non
fuerat spes, non ut uinceret, se rebar in bellum, sed armatus uolui mori, ex iterare cum patria. Ecce autem
telis Pithus elapsus ichinū, Pithus oeniades, arcis phoebique sacerdos, Sacra manu,
ui totiq; deos, paruumq; nepotem Ipse trahit, cursuq; amens ad limina tendit.
Ego, inquit, aio ardebat ut collectus iam plurimis uel arcem defenderem, sed iam etiam ipsa tueretur ca-
pta. Iam, Pithus arcis eiusdem sacerdos ex phoebique, uolentia inde periculi praesentis exclusus, re-
pente apparuit, ex licet telis hostilibus fuisset elapsus, quia tanta fuit pietatis ac religionis, officij sus-
etiam in ultimo discrimine non est immemor factus, nam secum auxerat omnia, quae in illa arce co-
lebantur, portabat quippe suis manibus sacra, portabat ex deos uictos, ut esset deus huiusmodi auxiliū
: luerus ea enim non fuisse necessarium, cui ipsi quoq; de pro se resistere neuuenerunt. Partumq; nepo-
tem ipse trahit, quoniam fugientis passibus non ualebat occurrere, trahetur, cursuq; amens ad li-
mina tendit, tutus exclusus a non tuta confugiens, plenā testabatur amentiam, quā eo f. gressus curreret,
ut cum ipsis deus potuisset incendi. Quares summa loco parit uel manu per euenimus ar-
cem? Interrogatio breuis pro ratione temporis sumpta, quae sita est pro persona fugientis, qui se ac-
deus ac nepotem hostili uolentia subtrahere cupiebat, pro eius quod persona, qui aduersa licet cele-
riter uolebat auire, ut ergo, Quares summa loco Pithus? summa rerū est malorum uel bonarum,
concinna definitio, qua celerius exprimi possint aduersa, uel prospera, quam perendimus arcem?
arx est secunda defensio, inuenta iccirco, ut euictis muris ipsa succedat, recte ergo quaesitum est,

merabo, et adiecit causam, propter quam faciebat obnoxium, cui sola salus genitore rediit. tunc scio tutam fore uitam meam, quum remeauerit pater meus, proinde pro paterno reditu, et pro conseruatione salutis meae: ego uobis meliora soluam, addidit et iusiurandum, quo magis securiores de promissis efficeret. Per magnos nise penates Alsaraciq; larem, & canae penetralia uestae Obtestor. Haec enim praecipua troiani, quae colerent, habuerunt, penates deos, alsaraci larem, et uestam canam, hoc est antiquam et perpetuam. Obtestari est ob aliquam causam deos testes adhibere cum iuriurando. Quaecumq; mihi fortuna, fidesq; est. Fortuna in euentu est factorum, fides autem in potestate. quaecumque, inquit, in me fuerit fortuna. hoc est, si melior me fortuna prospexerit, et si qua in me fides est, hanc seruabo meritis uestris, in tantum, ut in uestra sit potestate, qui et rependi uobis pro meritis debeat. Reuocate parentem, Redd te conspectum. Haec fuit desideria summa, haec promissorum causa, ut rediret pater, et hunc filius reduci uideret. Nihil illo triste recepto. Hoc non solum ad ascantum pertinebat, sed ad omnia iecirco posuit, nihil futurum triste, quum ille remeauerit. Bina dabo argento perfecta, atq; aspera signis focula, deuicta genitor quae cepit arisba. Bina dixit, non quatuor, sed duo, ut bina manu lato crispans has et ia ferro, et singula singula pocula haberent. species autem numeris cum laude sua posita est. argenteo, inquit, perfecta atq; aspera signis pocula deuicta genitor quae cepit arisba. non enim tollebatur post uictoriam, nisi quod esset magni meriti. Et tripodas geminos, aut duo magna talenta. Omnia utrisq; communia obtulit. Cratera antiquum. Ex ipsa uetustate mirabilem. Quem dat sidonia dido. Additum est istius meritum ex persona eius, quae dederat. sed et hoc, quia unum fuit, commune ambobus datum est. dat sidonia dido, sic posuit, quasi tunc non ab ascanto, sed a didone proficisceretur. postea ab eo, qui dabat in praesenti futuri quoq; temporis, separata singulis munera pollicetur, et quae esset largiturus, expressit. propter quam rem promiserat, quaecumq; mihi fortuna fidesq; est, hoc ipsum nunc exponit. Si uero, inquit, capere iraham, sceptrisq; potiri Contigerit, uictori, & praedae ducere sortem. Hoc est, si praedam nos ducere dy concesserint. Vidisti quo turnus equo, quibus ibat in armis Aureus, ipsum illum clipeum, cristasq; rubentes Excipiam sorti, iam nunc tua praemia nise. Certus enim de adipiscendo esse non potest, cui obstat sortis incertum. Iecirco dixit, excipiam, ut haec iudicio potius hominis, quam euentu sumeret sortis. haec erunt nise praemia tua. Praeterea bis sex geritor lectissima matrum Corpora, Captiuosq; dabis sua, quae omnibus arma. Duodecim ex captiuis feminas formosas. quod ait, matrum, non solum mulieres intelligere possumus. quoniam sic multis locis posuit. uerum etiam propter muneris laudem facundas, ut praeter numerum et formam. inde quoq; earum cresceret meritum, ut ex illarum etiam partu magna possent emolumenta conquiri. Usq; adeo ostenditur facunditatem tetigisse in appellatione matrum, ut de isto intellectu non debeat dubitari. Mater enim dici non potest, nisi quam constat peperisse. Cum captiuorum non desinit quantitatem, ut mulierum fecit. Intelligitur etiam ipsis duodecim promississe, ut in mulieribus ac uiris idem numerus teneretur. Insuper id campi, quod rex habet ipse latinus. Huius campi facere uidetur commemorationem, quem tuendum latinus crediderat. campum magnum quippe futurum esse constabat. quod habuisset rex in possessione regis. ex aperto significatur etiam latitudo terrarum. Interea mos poete ad imitationem retinendus est. ubi enim multa narranda sunt, ne continuatio fastidium pariat, haec diuidit, interponendo aliquid tamen, quod non sit alienum. nam in media enumeratione numerum interposuit. Excipiam sorti

quam prendimus arcem, uidebat enim fugientem panthum ab arce cum ijs suis dyis euidenter exclusum, et sciebat nullam esse aliam præter ipsam. nouerat quoque ex insinuatione præterita hec toris, hostili multitudine iam muros esse possessos. Vix ea fatus eram, gemitu quum talia reddit, Venit summa dies. Miram in respondendo celeritatem posuit, extitisse pro ratione temporis supradicta, et pro ratione personarum fugientis scilicet, et audire cupientis, antequam in interrogationi meæ finem feci, ille mixto uerbis gemitu talia reddidit. Cum propositionibus omnibus respondere conueniat, hoc uel maxime loco prædicanda uehementer est portæ nostræ artificiosa subtilitas, uislem enim uerbis eademque breuitate et instruxit inscium, et quæ summa esset rerum, plane perlocuit. Ille dixit, quo res summa loco, hic dixit uenit summa dies. Et ineluctabile tempus dardaniæ. Hoc est, quod luctando superari non possit. Venit, bis accipiendum est, ut sit uenit dies, uenit tempus. Fuimus troes, fuit ilium, & ingens Gloria teucrorum. Interit, inquit, totum quicquid apud nos fuit. Expressa rerum summa incipit dicere quid geratur, uel quid uiderit, quâuis et hoc possit ad summam rerum pertinere. Feros omnia iuppiter argos transtulit. Feros iuppiter moraliter positum. In aduersis enim nimio malo, uel certe ut putamus iniusta ex causa commoti, etiam deos male tractamus. unde ergo feros, ipse ostendit dicens, omnia quæ apud nos fuerant lœta, transtulit in græcos, et sic nos nimia feritate prostrabit, ut cui noceret postea non haberet, nullis scilicet reſeruatis. Argos omnia transtulit, hoc est, felicitatem alienam argos transtulit, argos non ad argos quasi ad græcos, sed ad ciuitatem quæ argos diceretur. Incendia canui dominantur in urbe. Non pugnant adhuc græci, sed securi de uictoria dominantur utpote ardente uniuersa ciuitate. Arduus armatos mediis in mœnibus affans Fundit equus. Magna perturbati hominis et metuentis prosecutio. quum. n. iam equus fudisset armatos, omiſſis rebus perfectis, quasi adhuc gererentur, quæ transferant, fundit, inquit, non fudit, modus n. imperfectus maiorem terrorem facit. ordinatur autem sensus sic, arduus equus in mediis mœnibus affans fundit armatos, ne incipiat esse uitium, si dicamus in mediis mœnibus fundit. Victorque sinou incendia miscet Insultans. Quum teneretur inter initia sinou. Insultabant captiuo troiani, uni omnes. nunc ipse uniuersis et patriæ ad cuius interitum fouebat incendia hostis magno animo, qui necesse faciebat tunc insultationem. hoc fuit, quod dicit. Portis alii bipotentibus adsunt, Millia quot magnis nunquam uenere mycenis. Ecce etiam hic portarum bipotentium significatio est. supra enim dixit, portisque patentibus omnes accipiunt socios, atque agmina socia iungunt. ostendit unam portam, quæ ingredientibus atque regredientibus muris incolumibus fuerat præparata. alteram dicit, quæ diruta murorum parte fuerat patefacta, ut equi moles immensa possit induci. per has ergo portas cum paulo ante poeta dixisset, omnes accipiunt socios atque agmina conscia iungunt, hic quoque illo imperfecto modo utitur panthus, ut metum maximum referendo confirmet, adsunt, inquit, millia quot magnis nunquam uenere mycenis, quasi non teneo remeassent, quos habuit troia. Dicitur iam causa, propter quam nec panthus fugere extra patriam potuit, nec æneas secundum hec toris sententiam ualebat exire. Obſedere alii telis agulla marum. Oppositi, sicut ferri acies mucrone corusco Stricta parata neci. Omnes, inquit, aduersa sunt, et in eum de perationis cardinem ducta, ut nec consistere in patria quam sine periculo possit, nec saluti fugiendo consulere. Vix primi prælia tentant Portarum uigiles, & cæco Marte resistunt. Cum supra dixerit caditur uigiles, quomodo hic dicit, uix primi prælia tentant portarum uigiles, et cæco Marte resistunt: aut non omnes cæsi tunc fuerat, quum hostis muros intraret, et reliqui resistebat. aut illis omnibus cæsis aliarum portarum uigiles utcumque certabant.

LIBER

iam nunc tua præmia nise. Quis non arbitraretur completam fuisse enumerationem ipsam? uel
nit ad alia, redit præterea, quum posset continuare, ex completis omnibus dicere. hæc erunt
nise præmia tua. Te uero mea quem spatii propioribus ætas Insequitur, ueneram
de puer, iam pectore toto Accipio, & comitem casus complector in omnes.
Multum enim ualet ad confirmandam religionis affectum ætas ætati conueniens. Deinde ait. Te
euryale quoniam ætas nostra prope æqualis est, sic totis accipio sensibus meis, quoniam ipse abhinc
tue uirtutis apparet, sis mihi comes Nulla meis sine te quæretur gloria rebus Seu pacem,
seu bella geram. Tempora omnia uiuendi complexus est, dicendo, seu pacem, seu bella geram
Tertium enim non est. Nil i maxima rerum uerborumque fides. Es enim talis, ut tibi tu
to committantur consilia pacis ac belli. Contra quem talia fatur Euryalus. me nulla dies
tam fortibus ausis Dissimilem arguerit. Nunquam, inquit, fiet ut dies aliqua mutet sen
tentiam meam, uel maxime in hac causa, in qua tanta gloria ex tantus futurus est labor: nec erit
quisquam, qui me mutati consilii teneat reum. Tantum fortuna secunda Aut aduersa ca
dit. Solum illum absit ne fortuna in nos uultum contrarium uertat, quod in nostra non est po
testate, sed potius in ipsius fortune arbitrio. Sed te super omnia dona Vnum oro. Vnum,
inquit, ne post tanta, quæ fuerant, odio suspectior fieret. Incipit iam uenire ad ipsum unum ut
te mirifica. commendat tantum eius personam, a quo ipsum unum fuerat petiturus, nec in hac par
te poeta morem suum deseruit. Primo enim dicit a quo petat, deinde pro qua petat. tunc uenit ad
illud, quod ex necessitate poscendum est. multum enim desideriorum iuuant præmissi. causæ, si po
nantur primæ, quæ postremæ nestantur. Ponit igitur commendationem primam, quæ filii meritum
non teneret, haberet tamen ex ratione sanguinis pondus. atque ita hanc arripit partem, ut ingrat
tum se non esse de præteritis monstret: ex tamen adhuc sibi aliquid asserat necessarium, in quo ip
se non auaritiæ sed pietatis studium comprobaret. Genitrix, priami de gente uetusta est mi
hi. Magna pondera uerborum singulorum præposita sunt est maternum nomen, quod religione
transseat affectus ceteros, ex maiestate pietatis exuperet. sequitur sanguinis causa, quæ esset ex ge
nere priami, nec accessione noua sed uetustates ratione coniuncta. Ecce quot merita mater tanti
uiri, et quoque, cui commendabatur affinis, atque ex gente priami interiore descendens. quod illa non
mereretur ab eo, pro cuius patre euryalus tot incerta fuerat scabitus. Quid ille largiri non
debit consorti sanguinis sui? quam non tantum generis ratio, uerumetiam ipsi tuebatur antiqui
tas. quam decorabat filii meritum, quam priami nomen ornat, qui ausus fuisset occidit. hoc per
tinebat ad ordinem generis. dicit iam ipsius non immerito præferenda, frustra quippe laus orbi
nis tangitur, nisi ipse, qui laudatur, moribus optimis ex probitate uitæ maioribus suis recte re
spondet. Quam miseram tenuit non illi tellus Mecum excedentem, non mœnia re
gis aclestæ. Hæc, inquit, tantum me dilexit, ut illam me recedente de troia, nec originaliter terræ
retentaret affectus, nec ceterarum cessantium tardaret exemplum. hæc apud aclestem mea causa
otium labori non pretulit. contempsit delicias affluentissimi ciuis, ne desereret filium. hanc ergo, nunc
uideamus, quid significare possit. hanc, inquit, quæ tantum laboris mea causa suscepit, quæ n a tribus
cunctis tale monstrauit exemplum, quæ nostrorum tedium non sensit errorum, quæ constantiam
seruauit usque ad ipsos effectus. Ego, quem conuenit reddere maternis affectibus religiosissimam ui
cem Ego supra matrum nomen dilectus ab ea, Ego qui ingrati culpam declinare debueram, nunc
solicitus. sin tempore, quo hostis castra circumdedit, quo etiam si abessem, debui curare præsen
tiam meam. Hanc ego nunc ignarâ huius quodcumque periculi Inque salutatam in quo.

Quod fuit

LIBER

[illegible]

myrmidonumq. dolos sequenti in parte dixit, *Tacitæ per arica silentia lunæ*. Item ait, oblatis per lunam, nunc nox atra caua circumuolat umbra. Diuersitas ista hoc genere uidetur posse dissolui, ut iam diximus, ut nox illa nec tota habuerit tenebras, nec omnis ex radiis lunæ fuisset, uideatur illi lucris, si ergo primum noctis tempus fuit tenebrosam, sequenti uero superueniente luna probatur illustre, atq. ita ut in diem quoq. durare potuisset. quomodo hic dicitur nox atra caua circumuolat umbra, debet enim conuenire in ista luminum comparatione, etiam noctis similitudo, quæ tunc in idius apta est, quæ densatur tenebris, hic accipere possumus perseverasse quidem lunam, se ipsam obscuratum eius lumen, quæ ex magno ciuitatis incendio uomebatur. Quis cladē illius noctis, quis funera fando Explicet, aut possit lachrymis æquare labores. Meminerat se dixisse, quis talia fando Myrmidonum, dolopumue, aut duri miles ulyssei, Imperet aia hyemis: hoc ipsum hic quoq. repetiuit, multiplices, inquit, dolores et uel maxime pro prios, cuius animus potest referre sine lachrymis, et aut libere tantos uerbis æquare: hanc generalitatem incipit enumerare per species, asserens in ipsa relatione personam præcipui ciuis et deorum reliqui cultores, speciesq. ipsius diuidit in ea, quæ maiores possent gemitus excitare. Vbi antiqua ruit multos dominata per aia nos. Cecidit, inquit, urbs antiqua, ruit dolus perit, quam utiq. religio ciuis optabat sibi esse superstitem. perit, et cuius imperium per annos infinitos floruit, ruit antea antiquum nobile, et mixtum meritis ueteris potuerunt, nihil enim potest esse diuturnum, nisi quod sit firmum et dignum, quod licet non sit, tunc seculis reuerari. huc igitur nobilitati patriæ suæ compulsum tempus, quo ipsa cum ciuib. atq. uniuerso imperio et opibus suis assumpta est felicitas, inquit, tantorum temporum unius noctis quæ uis a uersante subuersa est, fuit ergo etiam consideratione tenenda dolor. Quoniam enim perditur gemitur, quæ inimicæ n. et unius arguisset, ex ælia latuiline longæque felicitatis exultant, alie in ieranta, quorum alia succubant iniquitatem rerum, alia crudelitatem hostium, postremo alia, quæ in deos quoq. alimosa sacrilegia testarentur. Indignitas fuit q. intersectorum corpora oppleuerant uias, quæ aliter uici appellantur, et contra suum decus non meruerat hunc exitum talemq. mortis casum saluare cum celerent. Ecce exequitur, quod præter ciuis affectum etiam de contemptis numinibus dolet, utpote deorum antistes præclarus et cultor. Perq. deos, inquit, Et religio deorum hominum. Ut non tantum uici uerum etiam priuatæ domus, templa quor. huminis corporibus plena et castrorum hominum sanguine redundarent. tantum hic addidit, ut relationis inuicem gradatim faceret grauiorem. quid enim deterius dici potuit accidisse? illi. utrumq. in illa fuisse progressa, ut homines, qui hostiarum sanguine placere consueuerint deis, hos cruore proprio funestarent? Ita in unam colligitur omnium infelicitatis, ut uerice prima patria cum regno atq. opibus suis, ciues casi iacerent in publico, aut in domibus suis, aut certe in templis sub deorum occisi conspectibus nihilq. iam reliquum foret, quod sine mæno luctu uideri potuisset. Nec soli pænas dant sanguine teucris. Quoniam et a numeris redit in præcordia, uirtus Victoresq. cadunt danai. Dicitur aut. q. quid a crimine hoc exisset, calebant etiam græci certantibus nobis, sed nihil proderat, iam enim cum libet eos plenim uictoriam consecutos, fuit tamen solatium in aduersis uicti manibus cecidisse uictorem. Cruelis uictoria Luctus, b. p. pavor, & plurima mortis imago. Quacumq. oculorum esset intentio sola lugenda cernebatur, et lachrymæ. Primus

LIBER

horrentisq; leonis Exuvias, galeam fidus permutat Alethes. Mnestheus in-
 quit, pellem leonis nixi dedit. Alethes, uero galeam permutat. hoc est dominum,
 quod in ea habuit, transferret. Protinus armari incedunt, quos omnis euntes Pri-
 morum manus ad portas, iuuenumq; senumq; Prosequitur uotis. Quos
 omnis euntes, quum pronuntiamus, separare debemus quos omnis, et moram facere: de-
 hinc dicere, euntes, qui fuerunt duo. ordinari autem debet sensus sic, quos euntes idest
 euryalum et msum, primorum et senum et iuuenum omnis manus hoc est multitudo ad por-
 tas uotis prosequitur, optans scilicet bona patrie eos prosequeretur, ad quos cura pertinebat
 et summa tractatum publicorum: Iuuenes, quibus adhuc fuerat laborandum, et excitaban-
 tur exemplo. Senes uero quicquid nixi et euryalus fuerant aggressi, admirabantur omnes,
 ergo isti uotis prosequerentur duos, et ad incerta pergentes. Nec non & pulcher iulus,
 Ante annos, annuq; gerens cura uilem, Multa patri portanda dabat mandata.
 Egregium inuentum, ut a ceteris separaretur ascantus. esset enim magnum poetę uitium, si
 hunc uniuersis æquasset, qui specialiter in causa patris esse magis sollicitus debuit. Et si
 puer, inquit, ascantus fuit. tamen ante etatem congruam tangebatur uirorum cura, quam ne-
 cessitas temporis requirebat. dabat multa mandata, quę ferrentur ad patrem. Sed aurę
 Omnia discerpunt, & nubibus irrita donant. Ille quidem præcipui filij partibus
 funo batur. Sed totum ibat in nubes, et uentos. etenim mox hi duo fuerant perituri.
 Egredi superant fossas, noctisq; per umbram Castra inimica petunt. Transie-
 rant fissa, quibus tute antea fuerant, et perueniunt ad loca ipsa, in quibus debebant inimici,
 quod fuit facta facillimum iuuante auxilio tenebrarum. castra, dixit militari more non con-
 firmita parietibus, sed locum, qui tenebat exercitum. Multis tamen ante futuri Exitio.
 Et si perituri fuerant. erat tamen solatium glorię, quia multos ante fuerant occu-
 ri. Inimica castra dixit, quoniam illo contenderant, unde non erant redituri. non
 ergo quasi diuersę partis castra dixit inimica, sed specialiter nixi et euryalo occasio-
 nem perpende cælis dederant, qui iacebant pro mortuis, utpote quos fatigauerat lu-
 dus, et somnus præsserat. et possederat somnus. Ecce comparatio regis, et regis
 dacum, et dacum exercitus, et exercitus gestorum. In troianorum parte et rutulo-
 rum aras describitur uigilans, et in peregrinis agens inter gentes incognitas. Tur-
 nus sedens in lucis nihil cogitans, utpote qui nihil prorsus fuisset aggressus, nisi es-
 set impulsus ab ea, quę troianis esset inimica, quęq; ageret causam suam, et aliorum
 malo ipsum anciam miteretur extinguere: Exercitus uero troianorum mandata regis sui
 recte custodiens, uigilans, sobrius, intentus, ac diligens: et ne tunc quidem aliquid con-
 cedens otio, quo hostis uinum et somnus oppresserat. Rutulorum uero copias nimis som-
 nus ac temulenta uini uis belli tempore luxuriosas pronasq; in ludum, tantumq; ad insidias pa-
 tentes impulerat ut duobus troianis sanguinem præbuisent, et colla, quos licet aduer a tenuis-
 sent, ausus tamen memorabilis fuit, et interfecisse plurimos gloriosum. describuntur iam lu-
 dibria rutulorum. Pulsim somno uinog; per herbam Corpora fusa uident. Pulsim
 dixit, non more dormientium cum ordinatione aliqua, sed uti quisa, superatus ebrietate conten-
 deret non stratis tacere, sed per herbam, ut non tam dormientium sed mortuorum funera putaren-
 tur. Arreptos hinc currus. Non ut solet belli tempore currus paratos habentes ad lignum.
 Inter lora, rotasq; uentos. Ut nulla humani moris ordinatio uideretur. Simul arma iacere,

LIBER.

se danaum magna comitante caterua Androgeos offert nobis socia agmina credens Inscius, atq; ultro uerbis compellat amice. Inferiore in parte ostendit uir-
gilius auspiciū dimicantibus troians oblatum, q̄ errauit androgeus. nam hoc corebus coniectu-
ra collegerat. idem androgeus socios suos existimans inertis ex tarritatis obiurgans sic arguebat,
ut tamen in obiurgatione ipsa perfectam uictoriam nuntiaret. Prima enim disciplina bellantium est
obtine gloriā, tunc demum uenire in prædam cum totius gloriæ securitas fuerit procurata. An-
drogeus igitur ait. nos consecimus bellum, nos prædas egimus de hostibus uictis, ex incensa omni
ciuitate opes troianas in nostra lucra conuertimus, ex uos tanquam nihil intercogitum sit, nunc
primum uenitis mortis omnibus implicati. ad hunc tractatum pertinet. Festinate uiri.
nam quæ tam fera moratur Segnities? alii rapiunt incensa, feruntq; pergama,
uos celsis nunc primum a naubus itis. Dixit. & extemplo neq; enim responsa
dabantur Fida satis, sensit medios delapsus in hostes Obtupuit, rei roq; pedem
cum uoce repressit. Cum hæc dixi, et neq. responsum acciperet. consulto enim tacitum
est, ne de similitudo linguarum corrigeret eius errorem, intellexit se se in manus hostium uenisse.
deniq; stupefactus cum se subtrahere niteretur, non ualuit, quum esset nostro circumdatus catu.
Improuisum aspris ueluti qui sentibus anguem Preilit humi nitens, trepidusq;
repente refuit, Atro lent in uis & carula colla tunica. Comparatio
facta est quomodo sensit androgeus hostilem se incurrisse conregationem per imprudentiam, ex
quomodo se subtrahere uoluit. Idcirco ad idit. Haud secus androgeus uisu tremefactus
abibat. Ut ostenderet errore confusum se fugiendo explicare nequisse, ex dicit quo
modo factum sit. Irruimus densis & circumfundimur armis Ignarosq; loci
passim, & formidine ciptos Sternimus. Quum uidissemus, inquit, errore captos
hostes metu exignoratione quoq; loci confusos irruimus, inquit, densis ex circumfundimur armis, hoc
est in circulum summur, ex uniuersos occidimus. Solum induxit loquentem androgeum, solum
se subtrahere uoluisse. dixit tantum ignarosq; loci ex formidine captos sternimus, et test occidimus,
ut ostenderet non solum eum fuisse sed plurimos. licet ex supra dixerit, primus se danaum magna col-
mitante caterua. quod autem dixit grecos metu ex locorum ignoratione confusos. hoc proculdu-
bio proficiebat troianorum commoto, qui nec metu premebantur neq; locorum cognitionem ple-
nissimam retinebant. Aspirat primo fortuna labori. Primo labori, quod ait, in-
tellectum duplicem potest demonstrare. ut primus labor habuerit prosperam fortunam, quam sequis
non habuit, aut certe quia in primo ostendit, auspiciū fortunæ ex hostis errore posse ceteros di-
uersis erroribus superari. Atq; hic successu exultans animisq; corebus, O so-
ci, qua primi, inquit, fortuna salutis Mōstrat iter. quaq; ostēdit se dextra sequamur.
Propter amorem cassandræ corebum uenisse ad troiæ auxilium superius dixit, propter eandem
causam posuit etiam ex præsentis euentu gratulatum. deniq; primus suspicione ductus est, prospera
esse posse futuræ dimicationis auspicia. si quod ostenderat exitus rerum, troiani sequerentur. ait
tis plerit, si diuinū beneficiū exintelligere uelimus ex seq. Error cū suis decepit androgeum. erroris
utilitatem facienti, frustra enim unicuiq; suadet aliquid faciendum, nisi ex uia monstratur, qua
fieri possit, ex esse facile ex commodum, fuerit demonstratū. Turpe autem non esse insidus hostē

Vina simul. Nulla specierum discretio appareat, confulerat ebrietas, quæ sit sobriorum solertia separare. Prior hytácides sic ore locutus. Euryale audentium dextra, nunc ipsa vocat res. Euryale, inquit, autere debet manus, quod opportuna monstrat occasio. Hæc iter est. Aperienda est per neces hostium via, atq. ista parte pergendum. Nequa manus se attollere nobis A tergo possit, custodi & consule longe. Hæc ego uasta dabo, & lato te limite ducam. Magna cautela ex sollicitudo satis superq. laudabili: constituti inter eos fuerant, quos ad mortuorum uicem strauerat somnus, ex uinum tamen prouultus fuit nixus, nequis a tergo adueniens imprudentes inuaderet. ego, inquit, aperiam perfectis cadibus uiam, tu proinde, ex longius respice. ne a tergo opprimamur incauti. non metuebat nixus ex præsentibus aliquem, sed ne uenirent alij, ut mox factum est, tum iam cadibus satiati, ex spolijs anssi discederent. Interea in ipsis mandatis hominis longo usu erudit quam doctissimum magyrum. longe, inquit, prospice ne nos insidia repentina opprimant, ut medium quod interesse statum posset, euadendi consilium, uel copiam daret. ceterum quid offerret commodi propius procurata conspectio, quum prius hostes oppressurus esset improvidus, q̃ eius numiaretur aduentus. Sic memorat, uocemq. premit. Silentio quippe opus fuerat, si qui. q̃ hostem euigilaret, aut surgeret. Simul eni e superbum Rhamnetem aggreditur. hoc primo aggreditur gladio rhamnetem superbum. exponit, cur ipsum superbum dixerit. hoc est elatum ambitione diuturnum. Qui forte capetibus albis Extructus, toto prostrabat pectore somnum. Plena est istius rhamnetæ reprehensio, q̃ tali loco ac tali tempore multa ueste ex ultra pacis delicias constructa dormiebat, toto pectore efflans somnum: perinde nescius uiuus faceret an mortuus. spernebat enim quod non fecit nisi qui securus fuit, ex otio constitutus est. Ecce quales uigilie ratulorum, ut m. clarentur ex se tructari nescirent. Rex idem. & regi gratissimus augur. Augmentum de decoris, ex rex, fuit ex augur. sed quomodo regere alios posset, qui iam utem suam tueri non potuit. aut quantum in arte augurum ualuit, qui nec exitum proprium uidit, nec uitare contentus. Tres iuxta famulos temere u. ter tela iacentes. Temere dixit, passim ex incaute. Arrigeruntq. R' emi premit. Hoc est necat, aurigamq. sub ipsis nactus equis. quomodo enim reperiri debuit, qui deligend. loci oppressus uino arbitrium habere non potuit: ut cecidisse potius uideretur, q̃ corpus suum sponte ad requiem tradidisse & ferroq. secat penitentia colla. Premit, in medio posuit. ut sit. premit famulos, premit aurigam. Parum autem fuit dixisse, temere inter tela iacentes, ex aurigam sub ipsis nactus equis, ut altissimam e ritatem ex grauissimam demonstraret. alidit, ferroq. secat penitentia colla. secare est enim abscondere cum ira, quæ mora procululatio ex securitate ueniebat facinra, ex ex patientis ignoratione, qui colla sua secari nesciebat. quod ipsum quum plurimis feret, nullus fuit, qui dolorem sentiret aut ferrum. Tunc caput ipsi aufert domino, truncumq. relinquit Sanguine singultantem. Conatus exeuntis anima, quoniam iubato capite parere non poterant, singulis sanguinis morsalantur. Arrotem pefacta cruore Terra torrida madent. Tartus ex multis calaueribus fuerat cruore pefacta, ut tepescita ex madida efficitur fieri terra simul ac teri. feminino ex masculino, ut tepescita ex madida efficitur fieri terra simul ac teri, quum ad huiusmodi locutionis culmo neutrali genere occurrit, quod imitandum est, quum ad huiusmodi locutionis fuerit uentum. utraq. igitur maduerant sanguine. utraq. eius cal re tepuerant, ad

vincere, et periculum praesens docere debuit, et captum de gratia exemplum. **Mute-**
mus clypeos danaumque insignia nobis **Aptemus.** Consilium corebi non quaesivit nec
 difficulter inuenit. Offerebat enim prosperitas arma retrahenda prostratis. ecce unum subsidium,
 maturandi uero nullum offerebatur impedimentum, cum induere aliena arma expositi propius
 non esset tardum, uel certe difficile. Dolus an uirtus quis in hoste requirat? **Arma**
dabunt. Optemus, inquit, ut sequatur uictoria, quis postea quaesiturus est fraude an uirtute
 uicerimus. Sic fatus deinde comantem **Androgei** galeam clypei que insigne de/
 corum induitur, iterumque argiuum accommodat enses. Accomodat, dixit, com/
 mode apponit. Hoc **ripheus**, hoc ipse **dymas** omnisque iuuentus lata facit. Descri/
 pto corebi omnibus seruit, qui hoc idem fecerunt, fecit enim et **ripheus**, fecit, inquit, etiam ip/
 se, fecit et **dymas**. et ne singulorum nomina specialiter enumerando moram faceret, transit ad
 generalitatem, simul etiam uitauit longe diuisionis horrorem, quem posset incurrere, si omnium
 percurreret nomina. Aut enim hoc fecit etiam cetera iuuentus lata. nec immerito posuit lata, uide
 batur enim posse fieri, ut hoc fraudis genere obtinerent. **Spolis** se quisque recentibus armat.
Spolis ideo recentibus, quia mox fuerant retracta mactatis. **Vadimus** immixti danais,
 huius numine nostris. Ecce quantum profuit inuentio doli et fraudis, abamus, inquit, im/
 paret hostibus mixti, et non uoluntate impulsus propria, sed nescio quo numine. **Multaque**
per cecum congressi praelia nocte in **Conferimus**, multos danaum demittimus
orco. Diffugiunt alii ad naues, et litora cursu fida petunt. Hac, inquit, oc/
 casione et noctis suffragantibus tenebris, cum nec uideri nec agnoscere possemus multos graecos occi/
 dimus usque, adeo ut hostes ipsi caecorum metuentes exemplum, confusa mente terga dare cogerent/
 tur, fugientes ad litora, aut equi latebram repentes. Verum quia pro natura singulorum terror
 ipse fuerat describendus, diuisit metuentes, quos enim non admodum formido turbauerat, f/
 da litorum et natum suffugia requirebant, qui uero in plenam fuerant amentiam uersi concurre/
 bant aequum, quasi illa ratione tegi ac defendi potuissent, qua dudum **ulysses** et ceteri. **Heu**
nihil inuitis fas quenquam lidere diuis. **Detur**us insidiarum dolum diu et usque, ad
 plenum effectum durare nequisset, asserit etiam deos his esse aduersatos, qui pro patria laborabant.
 diu, inquit, successibus nostris inuidentes persistebant, ut opibus troianis plenus praeueniret iteritus.
 Bene ait nobis consiliorum dolosi fauebat inuentio, se id quod contra deorum uoluntatem humana
 procurarat industria, mox inefficax redditum est. **Ecce** trahatur pallas p i meia uir/
 go **Crito** ibi a templo **cassandra** adytisque minerue, **Ad** caelum tendens ardentia
 lumina, frustra **Lumina**, nim teneras arcebant uincula palmas. **Consilium**, inquit,
 nostrum, quia contra deorum studium nitebamur, mox incurrerunt aduersa, **Videmus** repente
 in qua omni exerceri in **cassandra**, propter cuius amorem nimium auxilio corebus troianis ac/
 cesserat, cuius causa tristum est, ut ex maxima spe certaminis prosperi in ipertam perniciem uenire
 rem uenerit, ut leonius nunc, quam uim habeat intellectus descriptionis **cassandrae**, partes enim
 loquitur com nuntius, et uerborum singulorum angustus latissimam tenet exaggerationis inuidiam,
 ac, ut pronuntius **thyma** esse in eoc, qui personam talem de loco religioso sic trahabant, quemad/
 modum uerius posuit. ecce, inquit, pallas criminibus priameia uirgo **cassandra**, a templo et adytis
 minerue trahatur. In singulis uerbis crimina singula continentur, quae quia hostes faciebant, fel/
 ba: tuto utpote ture belli, et illi hoc gratissimum ducebant, quos constabat inimicos, sed troianis hos

LIBER

omnium necem responlit, dicendo: Atro tressalla cruere terra toriq; madent. interru-
 em fuerat sicut ex auriga. ipse autem dominus in toro. Nec non Tamirumq;
 lamumque, Et iuuenem serranum. Quum dicit necnon, etiam Los nifu, ut aut-
 gatur occidit. Illa qui plurima nocte Luserat. Hec est plurima parte noctis, per-
 in leg. maior. cuius fugatio ebr etati coniuncta hominem non somno sed quasi sepul-
 ture trahiderit: Insignis facie, multoq; iacebat Membra deo uictus. Forti-
 um tantummodo uult itam ostendere, quem somno oppressum, quod fuit petus, ut solo
 uto superatus sic iaceret, ut illi, qui ex utroq; iacebant fusi. Helix si protinus il-
 lum Ae ualser nocti ladum in lucemq; tulisset. Felix esset si ludum toto tempore noctis
 apisset: hic est continuans perseverasset in lucem. Impastus ceu plena leo per om-
 lia turbans. Hec est turbas dani. impastum dixit, esurientem. feritatem quippe
 uicta contulit fimes. leoni comparauit nifum, rutulos uero inertissimo animalium
 generi. (Soudet enim uesana fames) uanditq; trahitq; Molle pecus. Duo
 oportuno praele confutende. leonis fames, ex tineritudo animalis. accedebat enim timor
 huius recoris naturae ueniens, quod nescit clamare, dum peritur. Ecce quanta gloria tro-
 uat in, quantum rutulorum ludium comparatur. ut dictum sit, Nifus leoni, ex out-
 bus rutulis. Nec minor euntali exies. inccis & ipse huiusmodi ac uictam
 in medio sine nomine pl. beni Fabum; hebescum pl. labit, rhetumq; abanum ue-
 l. eos, t. e. m. uigilantem, & cuncta uidentem. Quia multos cum nomina-
 ba. t. e. m. p. l. u. t. e. r. e. t. h. a. c. q. u. a. m. d. i. c. e. r. e. t. s. i. n. e. n. o. m. i. n. i. b. u. s. c. o. m. m. e. m. o. r. a. u. i. t. h. a. c. e. n. i. m.
 g. e. n. e. r. a. n. p. r. i. c. i. o. s. s. i. g. n. i. f. i. c. a. r. e. p. o. t. u. i. t. c. a. s. u. s. u. o. c. i. b. u. l. o. r. u. m. e. n. i. m. e. n. u. m. e. r. a. t. i. o. s. p. e. c. i. m. u. i. d. e. n. t. e. m.
 t. e. m. t. u. n. i. r. e. n. o. n. p. o. s. s. e. t. c. e. r. t. e. d. i. x. i. t. e. x. c. a. u. s. u. m. q. u. a. n. o. n. a. d. m. i. s. i. t. d. i. c. i. n. o. m. i. n. a. s. i. n. g. u. l. o. r. u. m.
 l. o. r. u. m. e. x. p. l. e. b. e. i. n. q. u. i. t. f. u. e. r. u. n. t. q. u. i. s. p. o. t. e. s. t. n. o. m. i. n. i. n. o. s. s. e. m. u. l. t. o. r. u. m. e. x. c. o. r. u. m. q. u. o. r. u. m. n. u. l. l. u. m. a. p. p. a. r. e. a. t. m. e. r. i. t. u. m. e. f. a. b. u. m. t. a. m. e. n. e. x. h. e. b. e. s. u. m. r. h. e. t. u. m. q. u. a. b. a. r. u. m. q. u. a. i. g. n. a. r. o. s. : c. u. m. h. i. s. s. c. i. l. i. c. e. t. q. u. i. e. x. p. l. e. b. e. f. u. i. s. s. e. u. i. d. e. b. a. n. t. u. r. s. u. b. i. t. a. d. o. m. n. e. s. p. e. r. t. i. n. e. t. q. u. i. a. l. l. e. r. u. n. t. u. r. o. c. c. i. s. i. i. g. n. a. r. o. s. q. u. a. n. q. u. o. d. a. u. t. a. d. o. m. n. e. s. s. i. m. i. l. i. t. e. r. p. e. r. t. i. n. e. t. r. h. o. e. x. c. e. p. t. o. q. u. o. n. t. a. m. s. e. q. u. i. t. u. r. r. h. e. t. u. m. u. i. g. i. l. a. n. t. e. m. e. x. c. u. n. c. t. a. u. i. d. e. n. t. e. m. : S. e. d. n. a. g. n. u. m. m. e. t. u. e. n. s. s. e. p. o. s. t. c. r. a. t. e. r. a. t. e. g. e. b. a. t. I. s. t. e. t. i. n. t. u. m. o. c. c. i. s. u. s. e. s. t. s. c. i. e. n. s. e. x. c. o. n. s. i. d. e. n. s. u. n. i. u. e. r. s. a. : o. b. s. i. t. t. i. m. i. d. i. a. s. s. u. a. q. u. i. q. u. a. m. m. a. g. n. u. m. h. o. s. t. e. m. u. l. t. r. a. m. o. l. u. m. m. e. t. u. e. r. e. t. s. e. s. e. p. o. s. t. c. r. a. t. e. r. a. m. n. i. t. a. b. a. t. u. r. a. b. s. c. o. n. d. e. r. e. I. l. l. i. c. d. u. b. i. t. a. t. u. r. q. u. o. d. d. e. b. e. a. t. a. p. p. l. e. a. r. i. q. u. o. d. d. i. x. i. t. m. i. c. r. u. m. m. e. t. u. e. n. s. a. c. m. a. g. n. u. m. p. o. s. t. c. r. a. t. e. r. a. : s. e. d. m. e. l. i. u. s. e. s. t. m. a. g. n. u. m. h. o. s. t. e. m. a. c. c. i. p. e. r. e. p. r. o. p. t. e. r. n. i. m. i. u. m. t. i. m. o. r. e. m. q. u. i. m. a. g. n. u. m. q. u. o. d. o. c. c. u. l. t. a. r. i. n. o. n. p. o. t. u. i. t. d. e. n. i. q. u. i. d. e. o. c. c. i. s. u. s. q. u. i. a. u. i. s. u. s. e. s. t. u. e. l. u. t. l. a. t. e. n. s. : P. e. d. i. o. r. e. i. n. a. d. u. e. r. s. o. t. o. t. u. m. c. u. i. c. o. m. i. u. s. e. n. s. e. m. C. o. n. d. i. d. i. t. a. l. l. u. r. g. e. n. t. i. E. t. u. i. s. u. s. e. s. t. i. s. t. e. e. x. t. u. l. i. t. h. o. s. t. e. m. u. e. n. i. e. n. t. e. m. e. x. a. n. t. e. p. a. s. s. u. r. g. e. n. s. p. l. e. n. e. c. o. n. s. e. r. u. e. n. t. i. s. n. a. m. i. m. p. a. s. t. u. s. i. n. t. e. r. s. e. l. u. r. o. e. x. m. o. l. l. i. p. r. a. e. u. a. l. u. i. t. f. e. r. r. u. m. s. o. l. i. d. u. m. n. a. t. u. r. a. e. x. r. i. g. o. r. e. s. a. t. i. s. a. p. l. e. a. c. o. m. p. a. s. i. t. u. m. h. u. i. c. i. n. t. e. l. l. i. c. i. t. u. r. f. e. r. a. r. u. m. q. u. a. m. p. e. r. c. u. t. i. u. n. t. u. r. c. o. n. g. r. u. i. t. f. a. c. t. u. m. q. u. a. s. a. l. t. u. a. c. p. o. n. l. e. r. e. s. u. o. u. e. n. i. e. n. t. e. m. a. d. i. u. a. n. t. i. s. t. u. m. E. t. m. u. l. t. a. m. o. r. t. e. r. e. c. e. p. i. t. P. u. r. p. u. r. e. u. m. V. h. i. u. i. t. e. h. o. m. i. n. e. m. p. l. e. n. a. m. o. r. t. e. c. o. n. s. e. c. t. u. m. r. e. u. o. c. a. u. i. t. g. l. a. d. i. u. m. q. u. i. a. p. r. o. p. t. e. r. a. l. i. o. r. u. m. n. e. c. e. m. d. i. u. l. t. u. s. i. n. u. n. i. u. s. m. o. r. t. e. r. e. t. i. n. e. r. i. n. o. n. d. e. b. u. i. t. q. u. e. m. i. a. m. c. o. n. s. t. a. b. a. t. e. x. t. i. n. c. t. u. m. p. o. t. e. s. t. e. x. h. i. c. i. n. t. e. l. l. i. c. i. t. p. u. r. p. u. r. e. u. m. u. o. m. i. t. i. l. l. e. a. n. i. m. u. m. q. u. o. n. i. a. m. s. a. n. g. u. i. s. e. i. u. s. c. o. l. o. r. e. m. n. a. t. u. r. e. s. o. c. i. u. r. e. n. o. n. p. o. t. u. i. t. i. n. p. u. r. p. u. r. e. i. c. o. l. o. r. i. s. s. p. e. c. i. e. m. s. a. n. d. e. b. a. t. u. r. p. u. r. p. u. r. e. a. q. u. i. p. p. e. n. i. t.

LIBER.

fuerat insignis in unum, et nisi aenea uel maxime, propter id quod dixerat, quæque ipse inferrima
 uultu, primum, et eo quod ait, ecce hoc est dum bene accipere certamina nostra ferrentur, re
 penti apparuit, quod multo iam indignitate et scelere altum, nostrorum cursum, et gestatorem
 trahatur erim per pulchrum quæ paterno merito et suo ne cum honestis quidem officiis multo
 rum secut obtutus os orris, trahatur uirgo uirorum plurimorum manibus, trahatur crimin
 bus patris, quod fuit uirginis uerecundia satis inimicum, trahatur sacerdos manibus impiol
 rum, trahatur a impiis, et ab his deæ penetralibus raptæ, trahatur manus post terga con
 strictæ ad caelum tendentis ardentia lumina frustra Lumina, nam teneras arceant uiricula jamas
 Cum hæc tot indigna perferret, tendebat oculos ad caelum, quia impedita nexibus maris in uere
 non poterat, quod faciebat frustra, querebat enim in cælo ultores deos, quibus aduersum illi im
 perium troia conciderat. et eos, quorum domus esset illum, templis suis prodere noluerant uel
 certe non potuerant. sic ergo crimina adimplenda in castrandram colliguntur, quæ regalis, quæ regio, quæ
 patris, criminibus, quæ criminibus trahatur, quos habuit ad ornatum, quæ per publicum, quæ uincta, quæ tra
 hebatur a pluribus. In deos uero hoc mo, quæ at pto, quæ ab ipsi, penetralibus, quæ sacerdos, quæ ac pelli
 bus, ex quorum alterum dedit aeneas affinitati causæ quæ sita per uxorem suam, alterum reli
 gionis, ut neque et deorum artifices et cultrix. Non tulit hanc speciem si rita
 mente coribus Et se te medum inuenit periturus in agmen. Cum omnis nobis,
 inquit, non immerito indignissimum uideretur. tum magis coribus exarsit, quæ talia uideret in ipso
 sa, non ergo uassus est ulterius tale spectaculum de suis afflictibus fieri, et quia amore et factu
 suis indignitate non tantum ira sed furore ducebatur, neglecto salutis suæ commodo non pugn
 turus in hostes sed moriturus eos inuasit, mediumque agmen irrupit, medium agmen uentus
 non est, quæ non timuit mari. Consequimur ei nesci, et densis incurrimur armis.
 Non quoniam, inquit, non desuimus periclitanti. nam statim etiam ipsi secuti armato hostium catu
 sumus circumlati. Hæc primum ex alto delubri culmine telis Nostrum
 obruimur. Fice iam quoniam multi numinibus certamus occasione horrenda uis, quæ
 exercebatur in castrandram, quod antea prodesset experat, in contrariam uerum est. nam indu
 ti spiritus hostium, dum coribus et castrandram cupimus subuenire de summo delubri tecto, dum
 putamur etiam nos græci, nostrorum telis obruimur. tela hic accipi debent, quæ homi
 nem possunt uulnere quolibet opprimere, ut lapis, fustes, et cetera similia. hæc enim pos
 sunt de summo armato, occidere ista potius et pondere. ceterum grauius nihil proficit iactus
 ex parte superiore, et super arma descendens. Oriturque miserima cædes.
 Miserima, inquit, cædes, quam ciues ciuibus inferrebant. Antiorum facie, et
 grauius errore iubarum. Exensatur ciuium in ciues crudelissimum scellum, nos
 rantia merito. hos enim armorum hostilium facies, non uoluntas propria in scelus inpu
 lerat. Tum dum a gemitu atque ereptæ uirginis ira Undique collecti inuadunt,
 accersimus aia & gemini atride dolopumue exercitus cuninis. Compendio usus
 est, ut non tantum ereptam uirginem, uerum etiam multos hostes ob eam causam cernit
 eos diceret conuolasse simul, etiam subnexuit præcipuorum nomina, et aliorum numerum generaliter

gra est cum rubore. sanguis igitur ex vini ammixtione corruptus et colori suo respondēbat ex vini. hunc intellectum poeta ipse monstravit dicens. Et cum sanguine mixta Vina refert moriens. Quantum interea bibitum fuit, vini superfluous modus copiam superauerat sanguinis. Hic furto feruidus nescia. Hic tanto magis perficiendis cadibus operam dabat, quanto uidebat occasionem multiplicem suffragari, tantoque perficiebantur furtiva uictoria, quanto animus uiri fortis rapiebatur ad gloriam. Iamque ad messapii socios tendebat. Ipse est, de quo supra dixit. Interea uigilum excubus obsidere portas Cura datur ne Tiro. Vult ergo ostendere: quarum iste gesserit uigiliarum sit commissarum curam, ut probet in parte rutulorum, et ipsius regis, ducum, et totius exercitus summam fuisse inertiam. Ibi ignem Desicere extremum Ibi, inquit, uidere coepit ignem, ut extrema sui deficientem, hoc est ignis consumi reliquias, quod fuit dormientum et remulentorum signum, ubi enim ignis fomenta non sumpserit suggerentis indolentia, continuo languescit, et perit: Et religatus rite uidebat Carpere gramen equos. Et equi omnibus liberi nexibus non errarent per gramina, si pressio esset, qui alononum ex more suggereret. Breuiter, quum talia niscus. Sentit enim nimia curae atque cupidine ferri: Dixit factum, et simul causam facti ipsius ostendit. Talia, inquit, breuiter locutus est niscus reprehensurus enim moras non debuit plurimis loqui. ne multiloquus ea excluderet: dicit iamque illum ratio coegit in uerba. senserat quippe non satiari euryalum cadibus, sed magis accendi: Abistamus ait, nam lux inimica propinquat. Recedendum est, inquit, quum lux proxima sit, quae nos posset hostibus prodere: nec immerito dixit, inimicam lucem. si enim tenebrae profuerunt, ut gloria capta perficerentur, proculdubio obfutura fuerat lux, quae nihil relinquit occultum. Euryalum exhaustum satis est, uia facta per hostes. Recedendum suadebat niscus, sed dicere euryalus potuit, occasionem talem non esse perdendam, qua hostes in maiori numero possint trucidari. hoc ne diceretur, prior niscus occurrat, ad necesse statum rei satis abundare, quod factum uidebatur. transitus, inquit, nobis per hostes fuerat necessarius. factus est. quid amplius quarimus? nec considerandum est hoc tempore, non quid infligi amplius leuaret. si uicinatim usque ad ipsum aneam susceptum ingruatur officium: ne lux ingruens perdat, quos tenebrae tegunt. Multa uirum solido argento perfecta relinquunt. Arctasque, craterasque simul, pulchrosque tapetas. Qui sola gloria ducebantur, non capiti sunt rebus pretiosis et magnis, nec uoluerunt onerari pondere, qui expediri properare debuerant: Euryalus phaleras rhamnetis, et aurea bullis Cingula, tyburti remulo ditissimus olim, Quae mittit dona hospino, quum iungeret absens Caecicus, ille suo moriens dat habere nepoti. Post mortem bello rutuli, pradaque potiti: Contemptus, quae superflua pro tempore esse potuerant, ut abiecit, quod ornaret uirum fortem, et posset in necessitate bellica communicare, rapuit is, cur cingula occisi rhamnetis ornata aureis bullis, quorum merita tam ut appareret, ordo commemoratur originalium dominorum. Caecicus, inquit, haec miserat remulo, qui esset ex oppido tyburti absens absenti ob confirmandam amicitiam et honorandam hostium religionem. Ille autem, hoc est remulus, moriens reliquit haec nepoti, quae, et ipse bello ditatus quum fuisset, transiit fecerunt ad rutulos, a rutulis nunc ad euryalum: Hæc rapit, atque huius nec quicquam

posuit, sic acerrimus *anax*, ex gemini *atrida*, hoc specialiter ex generaliter conclusit dicendo *dolopum* uel exercitus omnis. qualis autem concertatio extitisset facta comparatione monstrauit

Aduersi rupto ceu quondam turbine uenti Configunt *Zephirus*q, notusq, & *lætus* eis *Eurus* equis, stridunt *Sylux* sœuirq, tridenti *Spumeus*, atq, imo *nercus* ciet æquora fundo. Licet enim singulari incumbente uento magna turbatio existat in pelago, sœuior tamen est cum aliquot uenti confligunt contrarijs e partibus flantes

Illi etiam si quos obscura nocte per umbram Fudimus insidius, totaq, agitauius urbe Apparent. Præter illam cladem, quæ nostrorum telis inflicta est, dum græcorum armis instructi putamur hostes esse, etiam ex parte ipsorum hostium alia calamitas accessit, nam illi, quos persecuti sumus, in tenebris per urbem totam, uel quos errore armorum suffragante fecellimus repente apparent.

Primi clypeos, mentitraq, tela Agnoscunt, atq, ora sono discordia signant. Ab eo quod est discors, declinauit plurimū numero ora discordia, nec immerito acrius mouebantur q̃ moueri hostis in hostem debuit. dolebant enim fraudem se passos eius modi, ut sub cæcorum armis latitantes euaderemus hostes, ex alios quoq, miteremur occidere.

Ilicet obruimur numero, primusq, corebus Penelei dextra diuæ armipotentis ad aram Prociumbit. Ilicet, ubicunq, ponitur, extrema omnia accidere uel accidisse significatur. dudum enim dixit, telis nostrorum obruimur, hic dixit, obruimur numero hoc est, ita sumus multitudine ingenti uallati ex circumuenti, ut occurrere non posset, aut resisti. deniq, qui primus inuentor insidiarum fuit, primus corebus occisus est, ex primus ante ipsius mineræ alras occubuit, nec ei prodesse numinis præsentia potuit, propter cuius sacerdotem defendendam uidebamur esse collecti.

Cadit & *rhipeus* unus Qui fuit in teucros & seruantissimus æqui. Ecce, inquit laus deorum, perit indigna morte, iustitiæ ex equitatis merito sic ceteros anteibat, ut solus esset, nec haberet aliquem, cui comparari potuisset, quare hoc factum putatur, ut superiores fierent scelerati, ex perirent immeriti. Dns, inquit, aliter uisum.

Vbi ponitur hoc, illi utiū est, non iustum iudicium, sed prauæ uoluntatis studium, ex libido significatur. deniq, ut dictum est, perierunt innoxij, ex sceleratis uincendi copia attributa est. additur quod in lignitatem ipsam magis accumulet. Pereunt *hypanis*q, diuinaq, Confixi a sociis. Admittebatur scelus, neq, ullum fuit crimen, ut pote quod non unusquisq, uoluntate, sed errore admisserat.

Nec te tua plurima panthu Labentem pietas nec apollinis infula texit. Seruauit ad finem cum apostrophe eius personam, in qua ostenderet deos tantum fuisse a commodo troianæ defensionis alienos, ut etiam panthus occumberet pius, grauis, ex religiosus, cum ipsis insignibus sacerdotis.

Iliaci cineres, & flamma extrema meorum, Testor, in occasu uestro nec tela, nec ullas uitauisse uices danium, & si fata fuisset Ut caderem, meruisse manu. Quia uidebat *aneas* esse criminosum, uel esse posse dedecori, q̃ cadentibus tot tantis ac talibus ipse euasisset, iurisiurandi religionē ultro, ante obiectum quod metuebat, opposuit. habet enim maiorem scilicet, quod priusquam exigatur offertur. habet ex bonæ constantiæ firmissimum testimonium non extorta sed oblata purgatio hos, uersus nonnulli male pronuntiantes, intellectum planum ex manifestum sic errore confundunt, ut longe aliquid quam dictum est tradant, sic enim uolunt, *iliaci cineres* ex flamma extrema meorum testor in occasu uestro. ibiq, distinguunt addentes postea, nec tela nec ullas uitauisse uices danium. hic rursus pronuntiationis faciunt separationem, ex subnectunt, ac si fata fuissent ut caderem. addunt in fine accusatiuum singularem, ut dicant meruisse manu, quum meruisse manu

LIBER

fortibus perat. Id est apte componit. quicquid enim portandum est si bene feratur leuius relictur. Quare igitur imposuit humeris nequicquam fortibus quia mox et ipse fuerat periturus quod et si ex ordinari, Omnia humeris fortibus imposuit nequicquam, quia hæc fuerat cum iam in periculo periturus. Tum galeam messapiabilem cristisq; decoram Induit. Hæc est cristina galea, et capiti suo aptissimam: Excedunt caltris, ac tuta capelsunt. Illis gestis reliquerunt loca rutulorum, quæ fuerant eorum uitæ contraria, et tuta perierunt. Interea proximis equites ex urbe latina, Cætera dum legio campis instructa moratur, ibant, & turno regi responsa ferebant, Tercentum scutati omnes uolente magistro. Quoniam primo loco dixit, præmissi, hoc primum exponamus. ueniebant enim equites, ueniebant et pedites. ex utroq; quum esset exercitus, non potest uno ducitineres quia humani gressus generi equino comparari non possunt. ne igitur per armatos pedites, perinloq; oeratos tardarentur, equites primi erant præmissi simul: illi uero instructis ordinibus sequebantur ex urbe latina. Ecce dicitur, unde missi, non ad solos equites fuisse, et ostendit an pedite remanissent. instructis enim ordinibus ambulabant, non ergo remanserunt. sed cum mora ueniebant. iter enim peditem tardum est uel maxime armorum: designat quantitate præmissorum. Trecenti, inquit, fuerant scutati omnes. non omisit, quomodo essent missi. Turno regi responsa ferebant, ueniebant ad turnum cum responsis: quæ ista essent, uel curis, et utrum leorum an hominis, non dixit. Volente magistro. numeri enim militares sine moris et non possunt. totum dixit, et summa breuitate collectum. Iamq; propinquabant caltris uiroq; subibant. ipsi scilicet equites. Quum procul hos læuo spectentis hinc ceciderunt. Viderunt nixum et euryalum in sinistram transitus partem ite fluctuantem. Queritur quomodo per noctem uideri potuerunt? Et galea euryalum sublustri noctis non noua prodegit innumerecem, radiisq; aduersa refulsit. Sublustrum uix est, quæ seorsum habet aliquod lumen. Tamen igitur quum esset nox, galeæ splendor sargens ex se radiis exercitus uenturum. Non ergo ipsi homines uisi sunt, sed eorum inditium arma per uia delerunt. Attribuit hinc nixum et eurylo ex aduerso euentus exorients, ut ea hora illa egredierentur e caltris rutulorum, quæ uenientes hostes prope ingressum fuerunt: attulit, et incuria euryali malum, qui per eam galeam non abscondit: Aut temere est uisum. Quum hoc uidisset exercitus, non credit esse tenendum. non enim uacuum esse potuit, quod splendor ille nuntiabat. Conclamat ab agmine uolscens. State uiri. Quasi ipsos reuera conspexisset, et sic clamare cepit, state: Quæ causi uix? quine estis in armis? Quoue tenetis iter? Tum summa breuitate quæsiuit, qui essent, quo armati tenderent, et quæ eis duceret causa. Ante omnia clamabat, ut starent: quo facilius intrarent ignorantem. Quum uero clamaret uolscens, et ista inquireret. Nihil illi, hoc est nullum dedere responsum, nec uoluerunt consistere, quoniam fuit illis inimica cessatio, et homini incertissimo non fuit sermo reddendus, qui aut tractus est aut fieri posse, aut emitti responsum ab his, qui euadendi discriminis causa, quærebant fugendi subsidium. Nihil illi tendere contra. Sed celerare fugam in siluis, & cadere nocti. Nutrebat fugientium spem qualitas loci, et noctis opportunum tempus, quæ ipsa in contrarium uersa sunt. Inde quippe decepti sunt: unde se fore sperauerunt tutos in loca incognita ac densissimis occupata tenebris noctis, instantis periculi metus sic eorum uisum confecerant, ut non discernerentur interseipsos, et quam in partem tendere deberent, turati nescirent. Interea considerandum est, quomodo istorum perso-

Haec

LIBER.

legi tum sit et vultum. hinc aliena pronuntiationi addant in testis etum similem ducti error/
 re, quo male iungunt et deterius separant, non sic pronuntiant tum et intelligendum dicimus. Illaci
 cineres et flamma extrema meorum et separamus testor, quod testor semel positum sapienter debe/
 mus accipere. dehinc dicemus in occa uostro nec te la ne. uoluit autem uice, danauit, dum si para/
 tione facta ueniamus ad sequentia, I si fata uisissent ut calerem, et ita hic quoque separati ne con/
 claudemus dicentes, meruisse manu, ut autem cinderi et fiat huius pronuntiationis in grauias, ostend/
 demus, iam quoties accipi debeat Testor, quos, inquit, testor illaci cineres et flamma extrema meoru/
 demus, iam quoties accipi debeat Testor, quos, inquit, testor illaci cineres et flamma extrema meoru/
 in occasu uestro, nec ullis uitauisse uices danauit. Testor, dicturus est recentior et diuersos ho/
 stes uenisse. Quomodo domus priami fieri sui, et pro ea pugnauimus, cuperet subuenire, et si fata/
 fuissent ut calerem, testor, ut sit, illaci cinere et flamma extrema meorum, uos testor, sic ad cer/
 tamen exisse, ut si fieri ullo modo potuisset obtinerem, sin uero ad id ita uoluissent ut calerem,
 utrumque enim uiro forti congruens fuit, utrumque periculum, ut si posset uinceret, sin uero aduerio e/
 uentu fuisset exceptus, cum patris genitalibus et sacrum cineribus interiret, testor, meruisse manu.
 Aperient si melius huius loci causa, continuum dicamus interitum, ubi et pronuntiationis inue/
 niatur integritas. Testor, uos illaci cineres et flamma extrema meorum, Testor, in occasu uostro
 non timuit arma et hostium ut, et per quos alteris recentior et uiceret, non timuit
 separare uel mori, et si fata fuissent, ut calerem, sic inuit proest ad bellum non ut uiuerem
 tantummodo, uerum etiam ut calerem, et si fata uoluissent. Minus autem officio fudum testor
 in plurimum meruisse, hoc est labor uice, cinere, inquit, illaci, ut et adheret non remansit, et prater
 cinere, iurauit et flamma extrema meorum, extrema flamma est, quae illaci si uerat, donec sit aliqua
 substantia, quae cineribus in cinere, et materies simul interit, et columitur in cinere, per haec igitur iura/
 bat ancas, quoniam fide rerum nullis poterat testibus appropiare, quae necessitas cum exisset, iur ad ea, quae ma/
 xime iunt uenerationis, ut credi posset, quod deficientibus probamentis asseritur, adstruit tam re/
 bus manifestis ea, quae collegerat, cum iuraret, ut euidenter ostendat, et animum suum et labores
 proprios firmabat, hoc ipsum sum dicendo, se non gladios timuisse hostium neque sub recentiorum armis
 succedentes. Diuellimur inde. In te, inquit, diuellimur, hoc est necessitate adacti uiolen/
 tia inuicem separamur ab eo loco, in quo certamen supra dictum nobis fuerat, quales uel quanti non
 inaniter posuit, a qualitate et quantitate ducens probationem labori sui, hoc enim genere ostendit
 morti se uoluisset, sed fato uoluntati eius aduerso esse seruatum. diuellimur inde, inquit, dicit qui, uel
 quanti, uel quales. Iphitus, et pelias mecum. Separandum est diuellimur inde, si parant/
 dum ab eo iphitus et pelias, ceterum si iungatur mecum, erit factum, ut ut testur dixi et diuelli/
 mur inde mecum. ecce duo soli remanserant cum anca, supra enim dixit necem ceterorum, ipsi uero
 duo quales fuerint gloriae suae causa et ostentationis assignat. Quorum iphitus et pelias. Iam
 grauior pelias et uulnere tardus uulsi. Amborum fella comparatione utrumque, monstra/
 uit imbellem. Alter quippe grauior fuit aetate, alter et uulnere, hoc est ambo quidem senes fue/
 runt, sed alterum debilitauerat eraulus senium et grauior aetas opprimerat, alterum, qui aliquid
 forsitan posset non tantum senectus implicauerat, uerum etiam uulnere causa. quoniam iur ostend/
 dat se tantum laborasse pro patria, ut dudum cum paucis fuerit, nunc solum se asperat ostendit, ostend/
 dit se secutum praemissum iussurandum et certandi quantum posset habuisse antecellum, ostend/
 endi uoluntatem, neque enim sperare uictoriam potuit, quoniam tam hominum et rerum omnium in/
 teritus extitisset. Protinus ad sedes priami clamore vocati. Non est locus hic per tran/
 situ habendus, de superioribus enim pendet, denique si subtrahatur uerba iurifurandi, et quae du/

nas pro aetate, poeta descripserit, alia enim dedit niso consilia, qui natus fuerat maior: alia ex auryalo, de quo supra dixit. Ora puer prima signans intonsa iuuenta. Nisus consilium reperit, quo ad aeneam iri potuisset: nisus ducere euryalum noluit, nisus dixit euryalo, ut caueret, nequis a tergo imprudens inuaderet. nisus dixit, abstinamus, nam lux inimica propinquat: nisus, nihil tulit, quod postea fieret aduersum. Nisus euasit in sylua, et impleuit factum, si euryali captiuitas non extitisset. Contra euryalo spes magna, sed puerile consilium tantum feruens et immoderatum acleue. Contra rutuli, quid fuerint moliri uideamus. Obuiant equites sese ad diuortia nota, Hinc atque hinc omnem aditum custode coronant. Potuerunt inter initia existimari de numero fuisse rutulorum, quorum in galea fulserat, sed cum uoluenti non rasset responsum, intelligitur etiam esse potius quam socios: proinde notitia locorum instructi clausurunt custodibus syluam, et omnia loca, per quae euadi potuisset, tenuerunt. Sylua fuit late dumis, atque ilice nigra Horrida, quam densi complebant undique sentes. Rara per occultos ducebat semita calles: Situs syluae in tantum describitur, ut nihil superfluum teneat, hoc exigui breuitatis ratio: et enim solum habere debet, quod niso et euryalo facere posset errorem: cetera uero descripta non sunt, quae negotio non congruebant. Sylua igitur occupata sentibus fuit per immensam latitudinem fuscis ilicibus nigris, ramosis, et fissis. tenebrosa, ut praeter obscuritatem noctis alias atris frontibus suis tenebras adderet. Rara per occultos ducebat semita calles. Difficilis transitus et plena inuestigatione quasitus inter angustos calles poterat reperiri. Callis quid sit, ipse poeta expoluit: uix quippe sunt perangustae inter dumos, quae uix admittant transitum. duo igitur fabulae ut niti scilicet atque grallandi fugientibus negabantur, et ipsa describenda sylua fuerat causa, per haec enim separati sunt, qui non debuerant discerni, et ultimus supplicius dari. incipit iam deceptionem ipsam dicere. Euryalum tenebrae ramosum, et erosa praeda Incediunt, fallitque in ore regionem uarum. Non praeda impediunt, quantam singularis numerus plurali iurati non possunt. sed ramosam tenebrae, et praeda impediabant fugere cupientem: accedebat etiam timor, eo quod terrore simul et locorum ignoratione confusus, quo iter tenderet, nesciebat. Nisus abierit, iamque imprudens euaserat hostes, At lacus, qui post albae de nonni e dicti Albani, tum stabula alta latinus habebat: Nisus, qui nullo ponderis impedimento tenebatur, alutus et teneretur adiutus prosperitate fortuita omnia impedimenta dum nescit, euasit. Ut stetit, frustra abientem respexit amicum: Respexit, inquit, absentem quae sit. Ut stetit, frustra abientem respexit amicum: Respexit ergo, hoc est retrorsum affexit, et quum si uideri posset, qui non erat praesens. Respexit inquit, respexit, quia, quem eum, cuius causa hoc fecerat, animaduertisset absentem, frustra, inquit, quia, quem uidere uoluerat, non inuenit. Eurvale infelix, qua te regione reliquit, ut et sequatur? In hoc uersu diuersa distinctio est. Infelix enim sic in medio positum est, ut et niso et euryalo possit adiungi. si niso sic pronuntiandum, ut dicamus eurvale, et hoc nomine suspensio consistat, infelix qua te regione reliquit: deinde accedat, quae sequatur: ut in regione suspensio consistat, infelix qua te regione reliquit, quum amicum perderet, ubi amicum deberet inquirere. Alia distinctio est. eurvale infelix, ut miserationis uideatur esse, quum perditum nominat. et ideo infelix, quia amici peritioris gressus obseruare non potuit. quate regione reliquit, quae sequatur? Infelix quoque infelix, quia sic errauerat, ut inueniri non posset. Iudicium hic legentis est necessarium, ut sequatur utrumque, aut delegat alterum, quod putat.

dum dicta sunt, inferioribus iungantur, unus fiet sensus. descriptione enim pugnae recesserat, in qua ceciderunt corebus, panthus, et ceteri, dehinc dixit diuellimur inde, iphitus et pelias, ipse enim fuit tertius, qui loquebatur. si coniungamus ergo superioribus, protinus ad sedes priami clamore uocati, erit unum, atque coniunctum, ut sit per illorum mortem et panthi protinus inde diuellimur. iphitus et pelias clamoribus uocati mecum, qui ex domo priami mittebantur. unde post iusturandum non caput fecit, quasi noue relationis, sed remcauit ad ea, a quibus recesserat ut, iuraret protinus ad sedes priami mecum clamore uocati. non specialiter uocati ab aliquo, sed clamor ipse suggererat, subueniendum esse domui regis priami. Hic uero ingentem pugnam, ceu ceteri nusquam Bella forent, nulli tota morerentur in urbe. Sic martem in domum, danaeque ad tecta ruentes Cernimus, obsisumque acta testudine limen. Hic, inquit, ingentem pugnam cernimus, martemque indonatum cernimus, danaosque ad tecta ruentes cernimus, obsisumque acta testudine limen cernimus, Tanta illic autem uis pugnae fuerat, tantaque illo hostium multitudo confluxerat, quasi per ceteras regiones urbis nusquam pugnaretur, nulli ea terent ferrum, ne frequenter poneret cernimus, et turparet dictionem suam, semel posuit cernimus, sed licuti superius exposuimus, quo frequenter posito debet intelligi. causa autem, quae fuerit tunc certumini in aperto est. ibi enim fuit rex, uxor, ac liberi. hi propter maiorem uictoriae gloriae gloriam, aut occidendi tuerant, aut capiendi, praeterea, quod illic sperarentur regales diuitiae aut uictoriae expleturae uictoris, O fidebat limen eius testudo. Haerent parietibus scalae, postesque sub ipsos Nituntur gradibus, clipeoque ad tela sinistris Proiecti obiciunt, prent sunt fatigati dextris. Manifesta descriptio. alii quippe obsidebant ante fores, quas fugere possent, quae clausi tenebantur. alii per scalas ad summa tendebant. scuta, inquit, et gladios sinistris in manibus tenentes ac tegentes corpora sua. propter ea quae de summo iaciebantur, dextris uero nitentur, ut tectorum fastigia occuparent, fastigia aut tectorum, ut diximus posuit, aut superiora periclitantur, quoniam paulatim ascendebat. Dardania contra turres, ac tecta domorum Culmina conuellunt. Nostri, inquit, diruebat turres, et domorum ruinas pro telis utebatur, causa autem diruendi haec ostenditur. constabat enim troianos non recte agere ut domus regiae in manus infestas inferrent. Icturco dixit. His se, quando ultima cernunt, Extrema tum in morte perant defendere telis. Extrema tam in morte constituti, inquit, nullum iam sperantes fore superstitem, cui deberent illa reseruari, diruebant, ne instantem uim possent uel morari faciendo, aut ultionem aliquam consequi de uiolentiis. Interea, qui scalas dixit, non tantum plures asseruit, uerum etiam locuti plurali numero dici oportere. docet hoc etiam salustius, qui ait. postquam una atque altera scala commutatae sunt. haec ergo graeci fictabant. redit ad troianos. Auratae per trabes ueterum decora alta parietum Deuoluunt. Nulli per circuitu locorum, nulla hymetas fuerat necessaria turrium atque tectorum, ubi occurrebat saluti ultimi. sperant, hoc extrinsecus et in superioribus agebatur. redit ad ea, quae extra fores uel intrinsecus agebantur. Aut enim. Alii strictis mucronibus imas Obsedere foras, his seruant agunt dardani. Qui in superioribus fuerant iaciebant ponderosos telus, ut tectorum tela linem rumpere, qui autem fores intus obsederant, obseruabant paratis ad necem mucronibus, ut si hostes aliquid forassent, in ipsis ingressibus mactarentur. Instaurati autem regis facit utroque. Auxilioque lenare uiros, uimque ad reuictis. Constituta, inquit, in periculo mansisse debuit domus regis subueniri, et licet uiros ex precedentibus defecissent, tamen res ipsa fouebat animi affectum, et nouitatem quandam uirium suggererat. Oportuit enim fo-

LIBER

uerit melius. Mihi tamen uidetur secundum animum nisi tantum doluisse perditum, ut se po-
 tius infelicem diceret, quia tardius respexit. Deniq; addidit accusationem suam dicendo, que
 te regione reliquit non dixit quam regionem reliquisti: ut ex inde infelix niscus, quia nescit,
 quum perderet ex perditum tarde intellexit. Rursum perplexum iter omne reuo-
 luens Fallaces sylux simul & uestigia retro Obseruata legit. Quem intellectum
 nobis dederit, caute considerandum est, ut plenius appareat infelicitas nisi. nam rursus cer-
 pit repetere, quod cum maximo labore semel transmitti potuit, quantæ infelicitatis fuit,
 uix uiam repetere perplexam, hoc est multis impedimentis obsequiam: subire omnem redi-
 tus molem: ex remeare, unde fuerit periculi contemplatione discessum: repetere fallacem
 syluam. sylux significatione ex latitudo monstratur ex durorum impedimentum: fallacem au-
 tem ideo, quia quum nulla gradiendi facilitas esset in tenebris, in ea magis supererant, quæ non
 regerent, sed fallerent ambulantes: uestigia uero considerare, ex redeundo colligere quis po-
 tuit: quum tali tempore ac loco uideri non possent. Tamen quantarum morarum hæc fuit,
 ex quantæ diligentia. Dumisque silentibus errat. Tantum uoluit aduersa natura lo-
 ci, ut cum ipsa speculatione curiosa, toto simul implicatus esset errore. Audit equos, audit
 strepitus, & signa sequentium. Tantum inter ipsum ex hostes supererat spatium, ut ad eius
 aures equorum strepitus ex sequentium hostium signa peruenirent: Nec longum in me-
 dio tempus. Non plurimum temporis consecutum est. Quum clamor ad aures peruenit.
 Clamor capti scilicet euryali. Ac uidet euryalum. Videt dixit, auerit. Quem iam ma-
 nus omnis Fraude loci & noctis subito turbante tumultu oppressum rapit. Cap-
 ti euryali defensionem porta proiectus est, ne iners nec per imbecillitate uideretur factus esse car-
 ptiuus. Captus est, inquit, euryalus, sed illi locorum fraus hostibus dedit, et tumultus repetitus, et ini-
 micum tempus tenebrarum, ac celerante multitudinis uiolentia, quæ tota circudederat syluam. Et conantem
 plurima frustra. In ipso tamen angustis non sibi defuit. conatus est quippe multa pro se. sed contra tot dif-
 ficultates obtinere non ualuit. saluti quoque, ubi ponit conatus est, nullos effectus consecutos ostendit.
 Quid faciat? quia uiuente, quibus audeat armis Eripe? an sese medios moriturus
 in hostes iecerat? & pulchram propter puulneta mortem? Quia niscus perdidit euentum pri-
 ma inuentionis suæ, in deliberatione repente mutatus est: sed prima illa pars fuit assuantis, ut ami-
 cum incolam non ut aut armis si posset, eriperet: aut quia id contra multos impleri non poterat, hostibus
 sese ipse quoque, ingereret subiturus gloriosam cum socio mortem. Ucyus adauisto torquens ha-
 stile lacerto Suspiciens altam lunam, sic uoce precatur. Deliberantis, inquit, hæc fuit
 in illa necessitate sententia. Cito reduxit cum hastili dexteram. Cito ideo, ne locum mutarent,
 qui euryalam detinebant, re luctis autem manus idcirco fit, ut fortius exeat, quod fuerit desina-
 tum. Altam lunam intelligere possumus, aut magni luminis, aut in excelsa cæli parte constitu-
 tum. Tu dea, tu præsens nostro succurre labori, Astorum decus, & nemo-
 rum latonia custos: Idcirco, inquit, te rogo, quia dea ex socia est præsens succurre labori
 nostro. præstis petitio, quæ sequentibus patefacturus est. Prius, n. uult connumerare obsequia iuxta cæm
 sui patris, ex sua promissa nihilominus narrare. Amant enim humana laudari, quum rogantur.
 Tu es ait, astorum ornamentum, ex decus cæli, tu nemorum custos, ex latonia filii. Si qua
 tuis unquam promie pater hyrracus aris Dona ruit. Bene addidit pro me, quoniam
 nullum esset ex eo illius meritum, si ille non pro filio fecisset. Si quia ipse meis uenatibus
 auxi, Suspendiue tholo, aut sacra ad fastigia fixi. Ecce addidit etiam obsequia sua,

LIBER:

ueri, qui pro ea certabant, ipsorum animos solatio nostra opitulationis attolli. uult ostendere se laborantibus subuenisse, sed quemadmodum id facere potuit obsecris foribus domus priami, et ingēti eo collecta armatorum manu, utiq. non incassum fuerat referendum, potuit enim non credi saluum, quum obstarent multa contraria. Limen erat, cecaeq. fores, & peruius usus Tectorum in uerse priami, postesq. relictū A tergo, infelix qua se, dum regna manebant, Sapius andromache ferre incommutata solebat Ad soceros, & auo puerum alyanaesta trahebat. Præbuit mihi adeundi facultatem locus, cuius cognitionem habere potui, utpote priami et ciuis et generi adem ex hac causa incognitus hostibus, quæ a tergo domus relictas fores habuisset, relictas dixit, et a tergo. quicquid enim post dimittitur, relictū manet ac desertum, ut alio loco positum est. cui pauca relictū lugera ruri erant, hoc est deserta. usq. adeo inaccessa illa pars fuerat, ut andromache post infelix facta ex mariti sui hecitoris morte manente adhuc regni fortuna ire sapius soleret ad soceros, priamum scilicet et hecubam, qui ipsum genuerant hectorem, et secum alyanaesta filium trahere, quia deerat, qui tuaret aut itiam aut puerum. consideranda sunt interea sigillatim uerba, quæ tantam habent uirtutem, ut exprimant reuera remotum fuisse locum illum ab hominum accessu. Limen erat. hoc est fuit hostium, cecaeq. fores, non quæ fores cecæ, neq. in oculos habere potuissent sed, sic fuisse instituta, ut pterclite has ut dore ne possent, et reratus usu, tectorū priami celebrabatur earū usus, sed ab eis qui interius comanebant. hæc descriptio ostendit duas domos fuisse coniunctas, unam in qua priamus, alteram uero in qua hecuba commanebat, ut transiretur ex una ad alteram, fores dabant occasionem, quæ ob hæc causam fuerint factæ, ut essent notæ commanentibus, extraneis uero incognitæ. Hunc locum cum prouoluimus, sic debemus orlinare, a tergo, ut a tergo sint limen et postes, non relictū a tergo, Dubium enim non est a tergo fieri, quicquid fuerit relictum. quæ se, dum regna manebant, Sapius andromache ferre incommutata solebat Ad soceros, et auo puerum alyanaesta trahebat. Tam in obtruso et ablitto fuerant constituta, ut per has andromache nullis in obsequio comitibus, hoc est deducitoribus, ut matrem et natorum regis adhuc florentis imi decuit, non semel sed sepius transiret ad soceros, facie is hoc sine pudoris et uerecundia detrimento, utpote quæ iret per secretum locum a personis frigione satis ac nece. Prudinis ratione coniuncta. Huius loci tanta etiam proximitas fuit, ut alyanaesta filium suum admodum paruulum non uauantibus baiulis, sed ita ad aluum propria manu reuolvens traheret, nec ipse fatigaretur, licet maternis gressibus aquare non posset, ne quæ sentiret laborem, quæ non magni roboris traheret infantem. Euado ad summi fastigia culminis. Scilicet, quæ se andromache ferebat ad soceros, nec uidebatur ab aliquo. ego, inquit, euado ad summi fastigia culminis, hoc est uadendo et ascendenlo peruenio ad fastigia culminis summi. Tela manu miseri iactabant intra teucra. Illo, inquit, perueni, unde nostri satis inter tela iactabant, sed frustra. testudo enim superius descripta telis ipsis adhibuit offitium. dicit tam consilium, quod se egerat necessitas pro ratione loci, ac temporis et personarum. In summo enim fuerunt, quæ a hostes in imo positos impedirent, et propter testudinis ultra pugnabant. opportuni ad obtinendum fuit, si prouideretur aliquid, quod non quæ licetq. testudo uelutinem laderet, sed opprimeret pondere. Turrim in reor t. Partem, suam sp. sub astra Edictum tectis, unde omnis troia uideri, Et danaum solita naves & aciaicae stria Argus si ferro circum, quæ summi labantes Iuncturas tabulata dabant. Meritum turris datur, sed tam solus officus non necessarius. omni enim

felicitas

ut ostendat se quoq. eius esse cultorem. Tholom ferunt esse medium testi in rotunditate collecti. subiungit prece completa petitionis summam. Hunc sine me turbare globum, & rege tela per auras. Non petit impossibile, quod intrare non posset, liberationem scilicet suam, ex Jocy euryali. sed ex ut turbaret saltem hostium congregationem, ut postea factum est. Dixerat, & toto con nixus corpore ferrum Conicit. Toto corpore connixus, aut quia paulo longius Jato bat, aut quia mittebat iratus. Hasta uolans noctis diuerberat umbras. Et uenit aduer si in tergum fulmonis, ibiq. Frangitur, ac fixo transit præcordia ligno. Expressum est hic beneficium dei, ex humane fortitudinis robur. hastam enim rutuli fulmonis scutum exci pit, ibiq. frangitur non hasta, sed scutum. deniq. sequitur, ex fixo transit præcordia ligno. diui so scuto atq. per fracto transit hasta per illius præcordia, qui tenebat. Voluitur ille uomens calidum de pectore fulmen frigidus, & longis lingulibus illa puiat. Ille, inquit, frigidus effudit uomens sanguinis calidum flumen. de frigido aut fundebatur calidus sanguis, quoni am recedente eo, quid in corpore calidum est, quid supererat, nisi ut frigus repente succederet singulis uero sanguinem sequebantur. expirantis enim signa sunt, quum uis maior animam uisce ribus excludit. plena descriptio morientis ex magno ictu per plagam, qua eius fuerant perforata præcordia, uomebat, ut dictum est, calidum sanguinis flumen. ipse recedente calore frigidus rema nens singulis lucens anime luctantis, quam in extremos exitus coquebat exitium. Diuersi cit rum spiciunt. Non omnes unam partem intuebantur. sed alii aliam, uolentes miseri teli auto rem, ex malitanti originem nosse. Hoc acrior idem. Ecce aliud summa telum libra bar ab aure. Magna copia describentis, magna uarietas, supra dixit adducto lacerto missum telum, hic dixit, ab aure librabat. Vbi igitur primum factum euentus consecutus est, acrior fa ctus erat alterum ab ipsa aure. quanto enim retroriam ducitur telum, tanto ictus ex longius uoluit ex fortior peruenit. Dum trepidant. it hasta tago per tempus utrumq. Stridēs, traiecitq. huius tēpē facta cerebro. Dum rutuli uirtus casu commoti turbantur, percussus est etiam tēpē. nam per eius atrumq. tempus transit hasta. Sæuit atrox uolscens nec reli conspicit usquam Atrōrem, nec quo se ardens immittere possit. Plus enim cresce bat iracundia eius, q. autor facti non appareret. nec constabat unde ultio debuisset exposci. Tū tamen interea calido mihi sanguine pānas Persolues amborum, inquit. Quo niam lateat, inquit. hoc est tuus. tu interim durum pānas expendes. Simul ense recluso Ibat in euryalum. Dictio irati feruens satis ex breuis. non enim in uerbis sed in facto ultio fuerat rescedenda. Ibat igitur in euryalum educto gladio ex parato ad ferendum. Tūc uero exterritus amens Conclamat misus, nec se calare tenebris Amplius, aut tantum potuit perferre dolorem. Quando ad amici necem uentum est, latebras dolor ulterius ferre non po tuit, in tantum ut se ipsum sua perderet uoce. Videamus nunc qualis uox perturbati esse potuit, ex eius, quem ex causa maximi doloris amentem dixit effectum, quum ad ea respondere cogere tur, quæ dixerat uolscens. tu tamen interea calido mihi sanguine pānas persolues amborum. Ni sius contra ait. Memē adsum, qui feci, in me conuertite ferrum. o rutuli, mea fraus omni i. nihil iste nec ausus Nec potuit. Deficientis uox fuit, propter nimium dolorem deniq. quod animo tenebat, non potuit semel effundere. ait ergo me: ex quum deesset continuatio uerbo rum sequentium, ait iterum me. tertio, ubi cepit paulatim sese colligere, adiunxit adsum qui feci, quarto, in me conuertite ferrum. Quum igitur hæc pronuntiantur separanda sunt, ne contun cto minuant intellectum. Magna subtilitate dispositam, quod autem duplicatum est me, infra com

felicitas troiana cōciderat. contemnēda proinde fuerat, quæ cum ipsis de sensoribus suis mox tuisset arsuræ. Hanc, inquit, petimus ferro, et abscissis turturibus oībus, quæ magnitudinem tantæ altitudinis retinebant. Cōne limus altis sedibus, impulsimusque ea lapsa repente riuini & ū sonitu trahit, & danaū super agmina late Incidit. Hæc profuit æneæ consiliū, quod repentinū eximperiū ruinæ pontus adiuuit. huius in iu t cōcidens magnitudo lanaum super agmina late incidit, quod dixit late, potuit fieri, ut ruina illa super plurimos cecidisset perindea non paucos necassēt. ac troco posuit danaum sup agmina, ut hoc dicendo consiliū suum præficeret et inuentum.

Ast alii subeunt. Hoc ipsum, inquit, hostium multitudo frustrata est, alii quippe continuo successerunt. Nec saxa, nec ullum Teiorum interea cessit genus. Scilicet quibus expugnaretur recentior multitudo. Vestibulum ante ipsum. Vestibulū primā ianua partē posuit. Primoque in limine pyrrhus Exultat. Ferocem naturam hominis monstrat, uel enim, aut rene uictorie fiducia gereret, sic, n. priami domus possessa fuerat, ut ad ipsum limen et uel ibi priami ingressum nō tñ inrepi lus, uerum etiā exultans pyrrhus puenisset. Telis & luce coruscus athena. Erectus animo, et cōspicius munimentis armorū. Qualis ubi in lucem coluber mala gramina passus, Frigida sub terrat umidum quembruma tegebat, Nunc politis nouus exornis nitidusque iumenta. Lubrica conuoluit sublato rectore teiga. Adus ad solem, & hinc uis micat ore trifidis. Descripturus hostem natura forū, a tate in cōtem, et successibus prosperis superbum, ipse quoque, æneas hostiū animum in aduersarios gerēs, quæ hūc diali credi lit cōparandū sic, inq̃t, s. rubeat, ut serps qui uomit uenena, iure sit aliquando re fereri, qui captat tempora quibus procedat aut lateat, qui se tunc putat esse formosum, cum emerit ex latebris. hæc comparatio in deformationem præbet pyrrhi, nam ut s. rubeat non uirtuti sed ueneno confit, ita et huc non arma ad capiendam uictoriam, sed insidias aperit profuisse, nec unq̃ in plus uisum, nisi tunc cū alienis doli procurata uictoria est. Una ingens perihia. & equorum a uicator achi'lis. Armiger autum edon, una omnis syria pubes. Omnes isti quid faciebant, qui iuncti fuerant pyrrho? Succedunt, inquit, tecto & flammæ ad culmina iactant. Virtutem dicit artem, mittentium flammæ ex inferiore parte ad altissima culmina tectorum.

Ipse inter primos correpta dura bipenni Limina petruit. Correpta bipenni, hoc est propanter bipenni rapta, prumpkat dura limina, hoc est fortia, et quæ facile superari nō possent. potest tñ uideri bipenni durā dixisse, hoc est idoneā, quæ tanti roboris fores prumpere potuisset, denique alit. Posteaque a cardine uellit Aeratos. Ut apparet durā speciem fuisse necessariā, quæ firmitatē aratorū postū posset euincere. Iamque excisa trabes firma cauauit. H. obora, & ingentem lato dedit ore fene trū. Ecce q̃tum ualuit bipennis fortitudo, uirt, quod putatur uirt nō uirt. aliusit aut de hostio ad fenestrā, ceterū cauerna diuere debuit facta i hostio, inq̃t, fenestra facta e, nō quæ posset totus hō ad interiora ptendere, sed p. quā interim cerneretur oculis, q̃ i. terius ageretur. Apparet domus intus, & atria lonia patescunt. Apparent primi, & ueterum penetra reum. Armatosque uident stantes in limine primo. Fenestra illa totū, quod p. hostibus hostiū negabatur, oñdit, uidebatur q̃ppe q̃q̃ l. iterius fuit, uidebatur in ipso uestibulo obseruantes armati. At domus interior cernit, miseroque tumultu Miscentur penitus, quæ caue clintonibus. ades famineis ululant, ferit aurei sidera clamor. Tum pauidæ tectis in tres ingentibus errant. Amplexusque tenent postes, atque oscula figunt. Crescente desperatione et intercepta se clausæ antea domus, plangebant formine omnes, quæ interius clamoribus atq̃ ululatibus prodebant hostibus extrinsecus formidat.

LIBER

etiam quasi ost.

comitatum est alectione, falsa uerborum, quæ inter initia seculo non fuerant. si, inquit, malum in nos a iunio, quæritis rutuli: præsto sum, au dte contentem, et ferrum retorquere in uos ab exilio innocentis. me percutite, me pœnis, quibus uolueritis absumite. Me quippe autore et inuicte factum constat quicquid uobis intulitum est. Mea fraus omnis, Inventiones fraudis in perniciem uestram concepte meis consiliis processerunt nihil ille nec ausus est, nec potuit. Considerate eius ætatem, inuenietis eum nec aliquid audere potuisse, nec facere probatur istius amentia, dum putat hostes iusiurandum inimici in tantis angustis acceptare posse. Caelum, inquit, & conscia sidera testor. Hic quia potuit et dici, si iste reus non est, quid hic facit, uel cur tecum est? et occidit ultro, et ait. Tantum infelicem munus dixit amicum. Quod ait tantum, consilii debet in pronuntiatione non produci. ut sit hoc solum deliquit, quia uenit huc mecum, amicitia infelicis hominis ductus non odio uestro. errant autem qui producant etiam, et sic etiam, et quasi nescius dixerit tantum me amauit quasi matrem, quod si solam est, non impeditur lectum ut excusetur euryalus. Matrem enim putauit interire natus inter reum facti et eum, qui interfectus sit facto, nec tamen aliquid fecerit, quum ambos terreat una sententia. sed hoc uirgilius non approbans pro dantis et turbati per amentiam personam fuit. ut quasi hoc genere parceretur ei quod dicitur ab amico non potuit. Talia dicta dabat, sed uiribus entis a tactus Transiitque corstis & pectora cindida rumpit. Nescius quidem loquatur, quæ prolixæ euryali opus est. sed hostis tenuit intentionem suam, et quantum ire gereret animo in tela, quod euryalum percussit, ostendit nam uiribus omni uis adgit enim per costas eius et pectus. Voluitur euryalus deo pulchroque peractus Et cruor, in humeros ceruix colaque recubuit. Porpureus uultu cum flos succus intro Languescit moriens, lassæque papauera collo. Duntaxat caput plura animi forte grauantur. Duo genera comparauit funeri purpureum, florem toto corpori præter craticem et caput, papaueri ceruicem et caput, quia sic infestatur cum maturitate lassatur, aut humoris onere prægrauatur. At uiscus ruit in medios, solumque per omnes Volucentem petit, in solo uolucem moratur. Vixit hostium multitudine nescius, et rupta circumstantium turba ad autorem ipsum peruenit occisi, nihil de sua morte formidans, qui moriturus irruerat, et post amici mortem petebat potius quam uitabat interitum. Quæ circum conuerati hostes hinc conuersati hinc Proturbant. Proturbant eum, qui poterint et ferire, sed obstruunt patris uulnere, nec temere audere tam aequalibus tractare, ubi fuit excelsior potestate, qui arbitrio suo pœnam deberet exere, sed non ausus intentionem si perturbantium multitudo. Instat non segetius, ac rotat enseni Fulmineum. Quæ magis instat, nec deseruit consilium suum, rotat enseni fulmineum. hoc est in morem, tu uis magis sit elatum, quasi taceret fulmen. Donec rutuli clamantis in ore Condidit aduerso. Opportune iactus est ensis, fuit enim penetranti fide uis, ut os clamantis simul feriret, et clauderet. Consilium præcens desiderans ultionem consors occisi manu propria ferire non potuit. Impediebatur enim proturbantium turba, et tamen rotato enee utiditiam, quam desiderabat, impieuit. Et moriens animam abstulit hostis. Hoc dicendo, ostendit etiam nescius fuisse peremptum, propter uolucem exitum. cui gloriola mors fuit: quia uindicta consorsie diem ultimam clausit. Tum super exanimam sese proiecit amicum Concessus, placidaque ibi denum morte quieuit. Et quum multam spiritum redderet, in animo habuit animum si huius diuinum. Dentque cum ab eo nollet etiam mortuus seruari, super ipsum maluit cadere, et super carissimum funus animam iure. Fortunati ambo. Exagauit amborum fidem, exagauit lau

LIBER

rem suam, quæ res utiq. accendebat hostes, ut perfecterent intentionem suam. Deniq. sequitur.
Instat ui patria pyrrhus. Qui enim non provocaretur ad effectum plenissimum rerum ad
 diendo talia, et ut lenior Descriptio autem domus atq. eius amplitudo non frustra narrata est, in qua
 non tantum ædificiorum ambitus præferebatur, uerumetiam monstrabatur nobilitas, et superior se
 ditas primum. dixit enim, Apparent priami et ueterum penetralia regum, ut ostenderet regnum,
 quod priamus tenuit, per muros eius ad eum succedendo peruenisse quanti autem doloris fuit una
 nocte concidisse penitus, quod per interitus reges nultis etiam seculis floruerat: Armatosq. uident
 stantes in itinere primo. Ipsi sunt, de quibus dixit, Imas obijedere fores. Nec claustra, nec ip
 si Custodes sufferre ualent, libet aniete crebro Ianua, & eironi procumbunt card
 ni postus.
 Cum eo magis pyrrhus insisteret, quia uiderat armatos interius, et euer
 tentis fortibus operam daret maiore ui, nec claustra, nec custodias, qui intus aderant, nec posset, nisi po
 terant ferre hostes, posset etiam possumus accipere, quoniam alio nomine etiam custodes appellatur,
 disti a custodiendo, is enim nitentibus ianua custoditur, et firma stabiliq. perdurat. et quicquid i
 omni domo est, plena fide seruat. omnia itaq. cum deficerent, cum ipsis euerisq. ad plenum
 obtinente uis, ceciderunt. Et uia ui, ruinpunt aditus, primosq. trucidant Im
 menses dadas, & huc loca milite complent. Vis, inquit, inuam patefacit, ubi aditum ledit
 ad interiora tendent, et q. quam primum qui in ipso uelutulo primi uolentis occurrerant.
 Non sic aggeribus ruptis cum spumeus anans Ex it, oppositasq. euenit gurgite
 moles, ferur in aui furens cumulo, campolq. per omnes Cum stabulis armenta
 trahit. Comparatio, qua multius possit aduersi, quatuor aut fuerit pyrrhi, qualis etiam cetero
 rum in torrentis comparatione, qui immenses aggeres et firmissimas obices rumpit, et ita et uis
 fuit, ut qui, qui inuenerit perdat aut rapiat, potiore uult extitisse uolentiam dicendo, non se
 aggeribus ruptis cum ipsum us amnis Exat, oppositasq. euenit gurgite moles. Vidi ipse furem
 cem Cede neot tolemum geminosq. in limine atridas. Vidi, inquit, furore pluri
 mos hostium ferri, et infinitorum non tantum supplicis. Vidi hecubam, centumq. nuras,
 priamum, et per aras Sanguine tedantem quos ipse sacrauerat ignes, Quinquagin
 ta illi thalami spes tanta nepotum, Barbarico postes auro, spoliisq. superis et reco
 buere, tenent diuina qua deficit ignis. Vidi, inquit, multa indigna, ille enim, fuit ad huc
 præbens domus regni, inde contigit, ut malorum omnium spectator et, qui uenerat de se furus, ut
 re non lerei in partem, et dixit in alia, ut capite. Quia q. ipse miserima uidi, et est genus pro
 sitiois, na di, lura, et p. tarmetæ mortis exitu, ut ondit, quo arces et ignis quo, ipse anq. et uel
 rat, et et et et et et et. Tenent ianua qua lesit ignis, no dixit, tenet dadas, quia ignis non fuit, sed
 qua l. fuit, ut onderet oia ta fuisse et, ampta, ignis em ubi habuerit quod abjurot, exp. t. abj. n. p. l. l.
 aut, qbus nutrebat et uigebat, ualere non pot. a la ergo parte erat græci, qua ignis deficeret, neq. ad
 huc superat, quo l. ardere possit, exponamus nunc, quia l. uel l. et l. a la distulimus, aut. n. uidi ipse
 fante cede neoptolemū, g. mirorq. in limine atridas, et est uia neoptolemum, uidi geminos atrides,
 ubi intelligitur uidi, sed et atridas, debemus fidentes intelligere, ut neoptolemum. Vidi hecubam,
 centumq. nuras, priamum, et hic quoq. ter accipendum est uidi, ut sit uidi hecubam, uidi nuras, uidi
 priamum, hucusq. intellegendum est uidi, quod ipsum noluit crebro penere, ne inferret distioni se
 diatem, item dixit, quinquaginta illi thalami, spes tanta nepotum, Barbarico postes auro, spoliisq. su
 perbi procubuerunt, sicuti ad omnia aptatum est uidi, ita et in communibus respondet procubuerunt, hoc
 modo procubuerunt, inquit, quinquaginta thalami cum tanta nepotum spe, procubuerunt, et possit

dem. Euryalus enim noluit nisum relinquere in pericula pergentem. ecce et nisus, qui cuiserat ne amico exarime superstitisset, properavit ad mortem. Id quoniam res fuit prædæ exempli, digni ueniunt sunt, quarum per uirgili carmen memoria conderetur ad posterum. Ideoque facta apostropha, ait. Si quid mea carmina possunt, Nulla dies unquam memori uos eximet tuo. Ne uideretur arrogans in laude carminum suorum, dixit, si quid mea carmina possunt, hoc est, si ligna fuerint carmina mea, quæ concelebrat secutura pietas, semper ipsi eritis in laude. Dum domus atrox capite limobilis saxum Accolet, imperiumque parerio manus habebit. Hæc licen lo, ostendit ribil fore perpetuum. et omnia ad ultimum finem esse uentura: tamen magna fuit gloria illorum cum omnibus sua quoque durante memoria uno cum omnibus sine concludi. Victores præda rutuli spoliisque potiti. Victores dixit obtrectationis natus sine concludi. Victores præda rutuli spoliisque potiti. Victores dixit obtrectationis causa, qui putaret, se aliquam magnam fecisse, quia trecenti occiderant duos, cum et duo ac potius alter duorum iam ipsi tres peremissent. Item, qualis uictoria fuit? quam sequebantur lachryme perditorum? quod insum ut saltaret, ait. V. Licentem exanimum flentes in castra ferebat. In castra dixit, ubi pars alia erat exercitus, qui troianos obsederat. spoliis, inquit, potiti, et hoc non facile. Gloriantur enim pro magno existimantes, quia acceperunt ea, quæ solus portabat euryalus. Intel' lignus prædam fuisse in speciebus, quas tulerat nisus. Spolia uero, quibus it, et nisus fuerant in tuti uel armati. Nec minor in castris luctus thannete reperto Exingit, & prius una tot æde percipitis, Serranoque numaq. Ausus est eorum luctus ex altorum cadibus repertis in castris, pro primos et partimos una simul calamitas strauerat. Inrens conuersus ad ipsa Corpora. Vel quia uidebatur plurimorum acerbitas funerum, uel quia uoluerant scire, quos quantosue perdidissent. Tantum autem momenti unius claudis infixerat, ut omnes simul turbati calamitatum causa tenerentur intenti. Seminecessque uiros, sedidique recentem Cade locum, & pleno sanguine riuos. Scelus recentis alii tum ex erecoliebant, nonnulli autem aliquam partem spiritus retinebant, et calorum sanpans non tum miserat e locum, terrarum si non huiusmodi calor ex cruoris effusione reddebatur, unde magis agebantur dolentes, quasi aduersa illis fortuna non impedisset, nihil emerisset eiusmodi, quod prægerent aut lacerent. Ac non sicut spolia inter se galeamque nitentem Messapi & mætro phaleras sudore receptas. Agnoscebat messapi galeam et phaleras sudore lorissimum recuperatas. Intel'gi potest etiam sic, ut adhuc moneat rutulorum ludibrosa laudatio, ut trecenti summati receperint futoie ingenti, quæ susstulerant duo. Et iam prima nouo paterebat lumine terras Tith microceum linqueus aurora cubile. Iam sole insoletam rebus luce retereis. Iam, inquit, consumpta nox fuerat, et apparebant omnia, quæ occultauerant tenebre. Turnus ut arma uiros armis circumdatus ipse suscitatur, suscitatur utpote dormientes, nec posset alios in bellum constantius excitare, nisi etiam ipse primo fuisset armatus. Aetatis facies in prælia cogit. Quisq. suos, uariisque acuiunt rumoribus iras. Reg. procedente ad bellum, armatas acies unusquisq. dux cogebat in prælia. Quin ipsa arreptis (uisa miserabile) in hastis Prefigunt capita. & multo clamore sequuntur Euryali & nisi Ipsa capita, quorum alterum euryali fuit, alterum nisi hastis infixa insultatio. nisus ea ita ministrabant. non sibi troianis miseranda, clamore magno eadem persequentes. clamor ipse quod uenerit ex persona insultantium poterit estimari. Ordinatur sensus sic, ipsa capita euryali in præfigunt erectis hastis. Et magno clamore sequuntur. Aeneade dum. Duros dixit durantes in labore murorum. In parte sinistra Opposuerat aciem, iam dextera cingitur

barbarico auro superbi, et spolys. Aurum barbaricum ad ornatum possum pertinet, eorumque fabri-
cā, qua fuerant superbi, fabrica autē barbarica, ut nomen sit artis, opus quippe quod barbaricum di-
citur, ceteris praestat. Itē spolys superbi, gloriā ostēdentes perireuntibus eorū dominorū, quā illa pugnan-
do atque uincēdo detraxissent hostibus superatis. superbi ergo ornatu artis atque materię, siquē etiam spolys.
Forſitan & priami fuerint quae fata requiras. Vtitur referēs magno cōpēdio, ut quā iuebat
quā potuisse, ipōte igerat, prius quā expectet interrogatiōne, mala enim sua et plena crudelitatis uel maxie
tpe, quo res oībus optabatur, debuit maturius factō fine cōcludere. forſitā, inquit, et priami fuerit quā
fata requiras, licēdo et priami, ostēdit oēs quorū supra meminī esse cōsumptos. Illicet itā dixerit oīa per-
cubuisse, dixerit etiā priamū ipsum interisse cū aras fēdasset sanguine iuocātū. nō hoc idē repetit, sed
ordinē nūc et genus mortis eius exponit, et indignū exitū uitae, fortunāque, cuius miserabilē memorat.
Vrbis uti captae casum, conuulsaeque uidit Limina tēctorum, & medium in pene-
traliſus hostem. Crescitū maiori ubi sic fieri uidit augmenta, uti nihīl itā nisi captiuitas iuxta
capta enim ciuitate, quā restabat spectat accessum est ad limē domus, sumpsit augmentū desperatio. hosti nō
tū ingressus, uerūcūq; usque, ad penetralia puenit, quod fuit extremū, quā facere debuit sapientissimus
rex nisi captiuitatē indignā qualicūque mortis exitu puenire inferre sibi manus nec poterat nec au-
debat. Arma diu senior desueta tremētibusa uo Circundat nequicouam hume-
ris, & inutile ferrum. Bis accipiendū est circūdat, ut sit, circūdat arma, circūdat ferrū. Cingi-
gitur, ac densos fertur moriturus in hostes. Visum est et arma capere, nō ut intret pugnā,
aut certādo uictoriā quāereret sed ut in armi, posuit, per integro et forti pēberet. Desueta tremē-
tibus a uo circūdat neque humeris, et inutile ferrum. Et psona et res inutilis posuit, nā diu desueta
arma, hoc est quā in usu ēē desierat superuenēte dñi senectute, pindeque, otiosi et fessi, ac per hoc uicti-
corrupta, humeris antiq̃tate dissolutis iposuit, et inutile ferrū quod assumptū et rubro longi tpe
Huius gestis cingitur, hoc est armaturus, et quasi certaturus specie in cōp̃to hostes moriturus egreditur,
esse usque adeo affectum morie li habuit, ut unus senex otio quoque, iōgissimo dissolutus desuetudine tor-
pidus, esset in hostes desos, auctori suae mortis facile inueniendus in p̃urimis. Hoc loco plerique, errantes
putat, priamū amētia quā dūctū hoc uel temeritate fecisse, quod fecit cōilio et singulari pruden-
tia, qua uti solet in extremis sapientes, ut moreretur potius quā captiuitatis ludibrys subiaceret, sed fal-
luntur isti discedentes ex subiectis, poeta enim, diuino ingenio p̃ditus loca semp ac tpe psonasque p̃trastā, de-
dit uero prudētiā, et in aduersis aptissima cōmū definitionē, quā hostes obtinuerat patriā, possederat
domū, penetralia quoque, diripiebāt, tpe in psona mulieris alia sentētia fuit, quae per ingenio faminei
sexus arbitrata uirū suū turbatū ex p̃sentibus amētia ferri. Quae mens tam dira miserrime
coniux Impulit his cingi telis, aut quo ruis, inquit, Non tali auxilio nec defensori-
bus istis Teus eget, non siiple meus nunc afforet hector. Huc tandem concede-
hec ara tuebitur omnes, Aut moriere simul. Traſtaut hecuba, psonā scms nō cōuenire la-
boribus belli, xillimā itū uinci di causa ueluti certadi stimulo puocari, arma certe et sa rutigine
ac uetustate et desuetudine corrupta nullo dimicaturi cōmodo pfutura, nō posse a sene defendi pa-
tria illi uel maxime tpe, quo iuuenes et fortissimi perierant, nec loci esse fiduciā, quā itā hostes in ip-
sis domus penetralibus degerēt. Nō tūc sum p̃ditus oībus subuenire nō posse, sed ne ip̃um quē hecto-
rē, si etiā tūc mī esset incolūm, huc tandem cōcede, haec ara tuebitur oīs, aut moriere simul. Aliqd
numinis ara ista retinet, oīs faciet sauos, aut si nihil ualuerit, oīs pariter moriemur. Sic ore effa-
ta recepit ad se se, & sacra longaeuum in sede locauit, Cuius aetatis fuit uel qualiū uirum
in se apparet, quā hūc mulier anus ab inepto reuocauit, et in sacra sede cōstituit. Ecce autem ela-
psus pyrrhi de caede polites Vnus natorum priami per tela, per hostes, porticibus

I L I B E R

amni . Ingentesq; tenent fossas, & turribus altis Stant mæsi . *Supra dixit causam, propter quam non egrediebantur, et fossas tenent aut turribus oppositas, et accem in laevam partem dextra enim manebat amnis. tristis interea dicitur causa matris.* Simul ora virum præfixa movebant Nota nimis miseris . Muebant rutuli occisorum capita, quæ trotant ex notitia agnoscerent, et darent . Atro, y fluentia tabo . *Quæ tabo corrupta agnosci non possent, nisi ab his, qui ex penitus noscunt.* In eo autem trotanos dolor augebat, quæ ex tales viros predidissent, et nihil fuisset æneque nutritum . Interea pauida volitans pennata per urbem Nuntia fama ruit, matrisq; allatitur aures Luriali . *Poetica descriptio cæterum nuntium dicit ad matrem euryale peruenire, et quod iam fuisset occisum.* At subitus illæ calor ossa reliquit . *Quum audisset fuisse matrem a generali nuntio, corporis calor dirigit et reliquit ossa eius torquentis.* Exculsi manibus rati, revolutaq; pensa . *Dolor enim vel maxime imperatus ac repentis non ruos eius membra, quæ dixerat.* Evolat infelix . *Vixit, quæ ante non tum occisum comperit, quod didicisset absentem.* Et fœmineo ululatu deserta cenam muros amens at per amica cursu laniata petit . *Ecce quæ faciunt luctus, et iustus dolor amens, inquit, esse, etiam ex amena inconsideratis atatis et sexus accessit.* petebat deniq; muros cursu, et illis factis, et maximis ululatus attollens : Non ulla virum non illa pericla Telorumq; nec mor . *Petebat impetenter muros non cogitans se viros conjungere nec se incurrere periculum posse.* Quid enim tam me tum pulchri formidaret, aut non item : quem possitum talem cupiebat extingui : Mirandum non est, si animam grauioris atatis cursu muros pertransire condescere, quam mentis permatatis in amentia fecerat fortem, et plus videre quæ leberet, aut perisset . Cœlum dehinc quædams implet . *Ecce etiam voce fortior facta est ex dolore : namq; querelis suis compleuit et cælum.* Tunc ego te euryale aspicio : Ad hoc, inquit, de luctu est euryale infelicitis mea : ad hoc incolumes inierunt oculi mei, ut post illum ætatis tue florem hunc te viderem mater, hoc est occisum, et triumphum præbentem hostibus duris . Tunc illa senectæ serena me requies : hoc est quod senectæ meæ fuisti solatio : quod ait seræ, probatur, cur seræ, apparebat enim illum in proecliori matris ætate susceptum, quum illa anus esset, euryalus vero prima signans insonsu iuuenta . Ergo recte dictus est serus accessisse materno solatio . Potuisti inqueri solui, Crude lis : Piena accusatio in paucissimis verbis . Nam quanti est sceleris, matrem in periculis inuicere : quanti est peccati, deserere eam, quæ altera sola meam non haberet . crudelis autem signum est, quod tam execrabile malum in ipso esse non debuit . Possent ad hæc dici experiri si non, inquit, sum utpote miles, qui non fui in potestate mea manus hoc militis, non voluntarium fuit . at hæc ille ait . Nec te sub tanta pericula non isum Affari extremum misere data copi mitti : Non, inquit, accuso abscessum tuum, missus es, nec tui iudicii fuit, quod maiorum tuorum in ponebatur arbitrio faceres tan en, quod fuerat potestatis tuæ, quod publicæ non officeret causa : faceres quod reprehendere nullus auderet . Subiectus casibus uideris primitus matrem non leuissimum incertum . Videres matrem tanta in pericula coniectus . dares loquendi liberam locum, miseremur extrema colloquia omnia hæc dolenti sunt . Cæterum quid prodesset occiso, aut eius matris si hæc quæ dicta sunt, extitissent, missum sub tanta pericula, potius etiam sic intromittere, ut subrogatum periculis accipiamus . sed illud est melius, quod subrogatum est, ut non ipse uoluntate, sed impulsus esse uideretur . non enim sciebat mater, quæ euryale occisus erat . Fleu terra ignota, canibus data præda laniis, Alitibus præda . *Id est augmentum, præter orbitatem quippe accesserat alia, quod gemeretur*

LIBER

longis fugit, & uacua atria lustrat. Saucius illum ardens in festo uulnere pyrrhus
 Inlequitur, iamq; manu tener, & premit hasta. Ut tandem ante oculos euasit, & o-
 ra parentum, Concedit, ac multo uitam cum sat gume fudit. Fortuna priami, quem sa-
 pra posuit poeta, describit. uoluit. n. mori, occurrit uxor ne fieret, sed casus attulit uia p' eundi. poly-
 tes q' p'p' unus ex filijs eius pyrrhi uulnere letali percussus seruauit ex euētu aiam, donec ad cōstētū
 parētū fugiēs pueniret, sed urgēte hoste q' ita imminēte, ut alio iētū sauciū grauius premeret, cōci-
 dit, q' mortuus est. hic poeta definit aiam eē sanguinē aut in sanguine esse aiam, deniq; effuso polste
 sanguine, aia quoq; cū ipso cōsumpta est. ecce fortuna priami q' fatū, cuius causa factū est, ut filius
 eius letaliter percussus uicerit ualētē hostē, ut añ oculos patrios caderet. Hic priamus, quanquā
 in media iam morte tenetur, Non tamen abstiniuit, nec uoci itaq; pepercit. Ecce in-
 uēta est quā sita mortis occasio. nā pyrrhus potuit polyten sauciū fortis q' ualēs seq' fugientē, nec
 plōga spacia currēs alicutus percussione accepit. totū. n. fortuna seruauerat priamo, ut causas mortis
 quas querebat icurreret. deniq; factū est, nam excitatus luctu q' acerbitate mortis filij, immanissi-
 mi hostis ferā naturā male dictis in se durissimi prouocabat. At tibi pro scelere exclamat, pro
 talibus ausis Di, inquit, si tua est calo pietas, quæ talia curet, l'ersoluant grates di-
 gnas, & priamia red'ant Debita. Di tibi, hoc ē præsentes, ad quorū se suffragiū defensionē a-
 cotulerat. q' si est in calo aliqua pietas num inū, quæ ne facile cōmissa reciproci ultionibus uindictā,
 p'soluāt meritis tuis detestabilibus cōgrua. incipit iā unius facti crimina memorare, dilatas inuidiā,
 q' ius in hostis p'sonam. Qui nati coram me cernere letum fecisti & patrios fœdas. i fun-
 nere uultus. Hoc ex occasione obiciebat pyrrho p' crimine, quasi polyten ipse distulisset, ut ante
 draparētū occūberet, quasi quod casus attulerat, alterius culpæ debuerat applicari, q' nati coram me
 cernere letū fecisti, q' patrios fœdas. i funere uultus. Nō culpāt hostē q' polyten occidit. stulte q' p'e
 faceret hoc reprehēdere in eo, quod (ut diximus) iure belli faciebat, aut fœderat, sed hoc culpāt, quod
 nō hostis sed euētus attulerat, quod nō faceret nisi dolēs q' desiderās mori, post maledicta etiā con-
 uitia subnexuit, dicēs. At non ille satum quo te mentiris, achilles Talis in hoste fuit
 priamo, sed iura fidemq; Supplicis erubuit, corpusq; exangue sepulchro Reddidit
 heftoreum, meq; in mea regna remisit. Places tibi, inquit, et nobilitate paterni non minus san-
 des, quā achilles pater tuus nō sit, hoc est quā achilles pater tuus nō sit, mater tua in achilli: matris
 moniū posita, te adulterio cōceptum protulit. hoc uerum esse argumēto cōfirmat. si filius, inquit, a-
 chilles esses, seruares in persona mea, quod ille moderatiōe custodita seruauit. na cū ad eū supplex
 issem, erubuit potius, q' doluit fortuna mea, qua mihi in aduersis gratulatus est. corpusq; heftoris
 reddidit, q' me remisit in statū, quo fui. q'a adstruebat achillis f'ctū, q' uolebat eu ius ē aliqd oī de
 re præstuisse, ut ex hoc deformaret p'ersonam pyrrhi, tacuit ille scelerati hōi funus p'cepto auri in
 genti pōdere, remisit ad sepulturā, iustus s' nō humanitate sed p'ramio. cūq; alia quoq; exercere pos-
 set in supplicē, me quoq; in regnū meū redire permisit. Cum autem de concessio heftoris corpore lo-
 queret, hōi poeta posuit, reddi lit. hostibus. n. sola anima debetur hosti. Corpus aut, qm in nulli-
 us est potestate, dimittitur sepultura. reddidit ergo, quoniā hoc cōtra humanitatis leges illicitē tene-
 batur. Sic fatus senior. telumq; imbel'le sine iētū comecit. Ecce desideriū mortis manife-
 stū, post maledicta q' iniurias senex iuuenē puocat. nec corporis nec telū sui suffragate uirtute. Telū
 aut imbel'le, ut firmaretur, quod superius dixit, q' inutile ferrū. quod aut dixit sine iētū cōiecit. p'cedēs
 dictū uoluit approbari. positū est. n. tremētibus quo circūdat neq; q' humeris. Rauco quod pro-
 tinus ære repulsum. Et summo clypei neq; q' umbone p'epēcit. Nōnulli hic faciunt

[illegible]

LIBER

Rutuli, qui ad hoc uenerant, ut dimicarent accensi quoque ex fasce dederunt belli signum per tubā. tanto nixu et ferali cantu oppleta fuerunt uniuersaeque remugit calum. Inter mugire et remugire hoc interest, mugit unda mugitus primo proficitur, remugit quod mugitu alieno percussum reddit auribus, quod accipit. Accelerant acta pariter testudine uolsci, Et fossas implere parant, ac uellere uallum. Post hoc signum uenerunt uolsci uno animo unoque consensu acta testudine. Testudo est, quae coniunctione scutorum facta latentes subter tegit armatos: quae tunc fit, quoties inferiora adeunda sunt, et superiorum metuitur uolentia, in summo igitur fuerunt troiani, uolsci autem pro rutulis facientes parabant fossas implere, uel rumpere quo possent etiam ad turres parietes perducere. fecerunt itaque testudinem, ut disposita complerent, cui res ut factum est, una mentium conspiratio fuerat necessaria, ne maiore troianorum uel testitudo ipsa dissoluta succumberet, huius societati animorum celeritatem quoque coniunxerant: ut a praedientium tarlitas expugnationem faceret fortiolem. Quae sunt pars aditum. Quae sunt alitum diuisis, disceat tam quomodo querebant. Et scalis ascendere muros. Quae rara est acies, inter lucetque corona Non tam scilicet uiris. Alii consilio potius quam temeritate ducti uoluerunt scalis appositis muros ascendere per ea loca, quae utlebant non multis de se foris instructa. Apparent enim rari, et sperabantur defensionem murorum superesse non posse. Telorum effundere contra Omne genus Teucri. Quum non enumerat genera telorum, relictum intellectui latissimam suspicionem, ut misisse troianos arma tremar, quicquid hominem in inferioribus positum negare uel excludere potuisset: cuius rei magnam copiam extitisse monstrauit, quum dicit effundere, plus est quam mittere. et illic fundit cui magna est copia: nec mittendi metuit finem nimia existente substantia. In eo quod dixit effundere etiam illa possunt intelligi, quae mitti non possunt: sed iusa proficiunt, ut aqua calida, ut pix feruens, et soluta, uel oleum. Ac duris detrudere contis. Hoc tunc fit, quum scalae occupantur, et prope ad summum peruenitur, et fortissimis contis traditur ascensus, ne considerata possideat. Vnde intelligendum est scalis usque ad troianos esse peruentum, quando uirtute res agebatur et contis. Assueti longo muros defendere bello. Faciebant hoc, utpote illi, quos troiani belli prolixa calamitas fecerat doctiores. Saxa quoque infesto uolabant pondere si qua uolissent testam aciem perirumpere. Praeter illa, quae prius comprehenderit missa, uel potius effusa, dicit nunc ea, quae testudinem quantum firmam et fortem opprimere pondere uel dissoluere potuissent, Cum tamen omnes Ferre hinc et subter densa testudine casus. Troiani haec intanter agentibus constituti sub testitudine fortiter tolerabant ex summo detecta quarentes aduersae uictoriam. Nec iam sufficiunt. Iam tamen ceperant uinci, et expugnationem superiorum ferre non posse, posset hoc et de troianis intelligi, quod fundendo atque mittendo defecissent. Nam quae globus inuolueret ingens Immalem teucri molem uoluuntque trahunt. Hic confirmatur, quod troianorum defectio maxime dicta sit, quam rutulorum, nam quum minuta nihil proficerent, et uirtum extitisset magna defectio, super congregatam multitudinem magnam molem trahendo atque uoluendo miserunt troiani praecipitem. astra mandam est, quid habuerit moles illa ponderis, quae quum ferri non posset, tracta in praecipit uel inuoluta peruenit, ne autem in ductum ueniret, praecipitatis molis euentus dictus est. Quae strauit rutulos late armorumque resoluit Tegmina. Super quos quum tanta ruina concidisset, mox eos necauit, aut soluit: Nec curant caeco contendere Marte Amplius audaces rutuli, sed pellere uailo. Minilibus certant. Post factam de suis stragem alia non ausi sunt rutuli testitudinem iucre, sed remota fraude, atque insidiis bellicis caperunt missilibus et aperta illi,

LIBER

mentiret, ingens bonore uel corpore. Litore. Vbi litare consueuerat quoniam intra domū ex
 te aras cōstituit accijam. Truncus. Atq, utina non diuisus in partes ex sine nomine corpus, iacet in
 gis corpus, ex sine nomine, nonnulli hi, sine nomine, sine dignitate accipiunt, se l non ita est. nam cū
 corpore tractum fuerit caput, erit sine nomine cū cognosci nequauerit. iacet ingens litore trunc-
 cus, iacet auulsum humeris caput, iacet sine nomine corpus. Separata sunt hæc a superioribus dum
 pronuntiantur, ne intellēctus patens facta confusione turbetur. ab accusatio enim casu transiens si
 ab nominatui casus de cōtationem pronuntium ueniat facit uitium, iungens troiam incensam ex p-
 lūsi a lentem pergamam, tot quondam populis regniq, superbum Regnatori asiae, iacet ingens iuo-
 re troiae. Auulsumque humeris caput, & sine nomine corpus. Semel positi iacet, ad
 tria, q, a lieta pertinet, quæ ipsa tria cū nouissimo sunt posita, supiora uero cū accusatio. Proin hie
 ex parte separari. At me tum primum læuis circumsternit horror, Obsupui, subit cari
 guntoris imago, Vt regem æquum crudeli uulnere uidi uitam exhalantem. Hor-
 ror, uis, tui prima me horror inuasit, cōstiteras q, ppe et meis a- etibus aliquid simile, aut ita est/
 & c, aut fuisse in imminere nō inaniter comouebat. ut li. n. cōcidij, fortuna regi q, a p- uis met
 facit patris, ut exiliante uita per ingis uulnus. ecce ubi probatur fieri a se. ssi in caput, et ita la-
 tuatio ex p- p- am, leni q, hoc uult, e uulnus, ceterum auulsum humeris, caput non q, uulnus
 uulnere aut, iusu sum in illo exemplo imaginem patris, fatalis, mueris, loq, et ne domus ro-
 stre ex p- p- am iacerit, hoc est quod dixit, uulnus cari gentis uis imago, ut rege æquum cru-
 deli uulnere uidi uitam exhalantem. Subit deserta creusa, Et direpta domus, & parui ca-
 sus Iuli, Respicio, & quæ sit me circum copia lustro. Nam, me, inquit, etia me confide-
 rans q, remaserat, solus. Deseruere omnes defeiti, & corpora saltu Ad terram misere,
 aut ignibus ægra dedere. Redyt ad illa partē qua dixit se in domo priami super tella frūge cu-
 plurimis, deseruerunt, inq, me omnes fessi pugnando nullo laboris consequente successu. nam cum
 summa de peratio esset aut præcipientes se se dederant, aut animos ex propria corpora tradiderat, a-
 mis, ecce etiā hic solū se asserit remansisse, laudas occulte fide sua, ex. tanta subtiliter præteries,
 excusat ex matre suā, quā cōstabat causam fuisse malorū orum, quæ enarrabat. Cum mihi se
 non ante oculis tam clara uidendum obtulit, & para per noctem in luce retulit
 Alim parens, confessa deam, qualisque uideri Coelicolis, & quanta se let, dextar-
 que prenentum Continui, uoleo que hinc insuper addidit ore. Dixit cōs de, uulnere
 q, et la. erat, cū defunderet domū priami, ex il frustra faceret q, se quo recesserit dicit, ne uidetur
 etia p- e operis timore fatigatus recessisse. De, inq, laborado, etia ex sine aliqua utilitate contendo
 debet redditi tadio aduersari uera mori maluerit, ex dup. de uo utarie morti occasione rati,
 cū illu lo nō deesset ex incedia dominaretur, aut p- pites dederat se, aut petterat p- am, ne ex
 ipse alteru facere, aut quod, q, erat tertio p- p- occideret remanenti, mater mea, nō ut facere p- p- al
 dubis aut incerta sed manet, q, uenit me ab ipsis inefficaci, imis p- libus reuocauit. Q, n. n. alius
 credere nisi ead. se meis p- p- atibus sine fraude obtulisset. tū. q, quæ reuera sunt cū de. n. uero
 ex cælibus mitteretur, cuius tū extiterat admonitio. Nate quis in domū tantus dolor
 excitat iras? Quid furis, aut quoniam postea tibi cura recessit. Hæc dictio multa continet
 tingit eni anea ipius laule p- p- uis uis remanenti occisus ceteris, aut defessis s. ius tūc i el p- p- ri
 ma, in qua fuerat cordeus ex patris, solus etia cū uenisset ad domū priami solus cū ab ip. p- p- ine f-
 ficere expugnationē p- p- ne h. uis uis, ut sine crimine uideatur recessisse de patria, ex ex cōp- p- ad
 de sibi idcat, p- nō esset recessurus, nisi uisisset troiano impio deos esse magis, q, homines inimicos,

micatione certare: quia supra dixit, quærunt, et alibi sit pars aditum, et scalis conscendere muros.
 hoc ipsum quærunt, ad multas partes, non ad unam pertinet, Denique ait. Parte alia horrendus
 uisu quassabat etruscam pinum & fumiferos inferit nezentius ignes. Horrendum di-
 xit usu trucem animo et corpore ingentem. Et fumiferos inferit nezentius ignes. Ibat ergo mezen-
 tius, quem uidere tantummodo magnus fuerat tremor, concutiebatur pinum, non paruam faciem sed
 ipsam arbore nunc pinum fumiferam, pinum dixit, quia hoc materis genus quum arderet, plurimum fu-
 mum emittit ex se. At melesapus equum domitor neptunia proles Rescindit uallum,
 & scalis ad moenia poscit. Ecce alia pars, in qua fuit melesapus neptunia proles, filius scilicet
 euerforsis troie et antiqui inimici, obtinuit uallum. Et quia sola supererat turris, quæ esset occu-
 panda, scalas petebat, quibus ad summam eius posset perueniri, quanto istorum laudatur instantia,
 tanto preferantur troiani quos ingens manus iugare non poterat. Vos o caliope piecor
 tanto preferantur troiani quos ingens manus iugare non poterat. Vos o caliope piecor
 asbitate canenti. Quas ibi tum ferro strages, quæ fanera turnus. Ediderit, quem quisque
 uitum demiserit orco. Et mecum ingentes oras euoluite belli Et meministis enim
 diue, & memorare potestis. Sub inuocationis contextu, quæ esset dicturus, ostendit, inuo-
 care uelut unam, specialiter mujam, et tangens generaliter sub plurali numero uniuersas, ut om-
 nes uocare uideantur. Obseruanda sunt ergo subiecta, ut colligi possit, ubi et quemadmodum pro-
 positæ portæ responderit. Turris erat ualto suspectu, & pontibus altis opportuna lo-
 co. Sed postus est sursum aspectus, quæ iam enim in summo ductum est, uideri non potest, nisi ocu-
 li fuerint in superna porrecti. Ideo loco opportuno, quia muniebatur ex maxima parte undis flu-
 uia ibus: sicut ipse uirgilius supra dixit Classem quæ lateri castrorum adiuncta latebat. Aggera-
 bus septum circum, et uariationis unius, pontibus altis, quia quod altum est, altos necesse est habe-
 re pontes, quibus in cacumen eius esse posset ascensus. Summis quam uiribus omnes Expu-
 gnauerant, summa peruenire opum in Certabant. Hanc turrim, quæ a troiani tutissime de-
 fendebant, omnes ita, omni ahibita uiribus opibus, totis interueniunt euertere, sed nec illi deerant si-
 bi dent, ait. Troes contra descendere saxis. Nequis ad euerfionem turris accederet,
 hinc troes defendebant, saxis mittent. Perque cauas deuili tela intorquere fenestras. Den-
 fratem hinc, conficiebat timor, et plena uiribus instantia. Princeps ardentem coniecit
 lapsum lituos: et flammam affixit lateri, uix plurima uento Cornipuit tabulas,
 & de libu, hinc adiecit. Principem dixit turrim, aut omnibus potiore, aut qui ante omnes
 fœderum esset ardentem, sed quam peccatum est, ante omnes coniecit, magis in eo accipiendum est
 principem, quia tacet primus coniecerat. hinc igitur quoniam uenti suffragio iuuabatur, quo in-
 coctis nutriuntur, hinc positis, et hos cepit absumere, facile enim ardere potuit, quod adesum
 fuerat uirtute. Turbati trepidare intus, frustra que malorum Velle fugam. Quum
 immactis ignibus se perire uoluerent, trepidi quid facerent cogitabant, quando fugiendorum malo-
 rum non deerit, quoniam per omnia discurrebat incendium, et hostis tenebat, quæ euadere potuerat.
 proinde aut flammis periculum fuit, aut ferro. Dum se glomerant, retroque residunt
 In partem, in qua perire caret. Dum se, inquit, in eam partem congerunt omnes, quæ interim care-
 bit incendio. Tum pondere turris Procubuit subito, & coelum tonat omne fragore.
 Bene alibi sit faber, quoniam si signum dedisset liberari forsitan possent. Semineces ad terram
 immuni more secuta Confixique suis telis, & pectora duro Transfixi ligno ueniunt.
 Descriptis accidentibus per eam turris, præceperunt, inquit, homines, et mox ruina coniequitur
 ta est. Inuenit semineces aliquos, alios suis telis, alios lignorum fragmentis infixos. Vix unus

perin leq. græcis (ut sepe fecit) uirtutis meritum tollit, cum eos dicit fecisse contra imperium troi-
æ, qui oblationibus humanis superari non possent. continet præcipuum ipsius æneæ mæritū, cui
licet humanis oculis deus uideri præsentis, continet purgatione maternā, facit, quod putetur, ma-
lorū quæ accellerant causis, paride atq. belena præbuisse Nate, inq. præmisit pietatis nomen, si
mitteretur facile quod fierat suadura. nullus est enim qui filios in contrarium morcet. qui, si
tas tantus dolor excitat iras? Quil furiss aut quonam nostri tibi cura recessit. Iratus, inquit, ei tu-
reni, qui lagere debeas nescis. utrunq. enim consilio est inimicum. doles, irasceris, furis, ex ultione,
quæ non rep. rere non potes, ingrato labore sectaris. Cumq. uanis ex non profutura persequeris, curam
no triserutis sensibus reieccisti. addidit etiam personam suam personis mortalibus. non quod ipsa quod ali-
qui pati possent, sed quia ipsa feriebatur in omnibus. si maritum, filium, nurū perleret, aut nepote.
inquit tū singulorū causas enumerare, qbus ondat omnes periculis oportunos nisi subito fuerant,
Non prius aspicias ubi fedum ætate parentem Li. ueris anel is n. Ecce dixi. tē, le
corpori. aut uirio tacuit. cur enim diceret ei, qui patre noſcitur ex cum sufficeret atas, ex qua si n. p
est debilis, sanctus, etia n. si nullo uirio extrinsecus prægrauetur. Si ueretur coniux de cre. uis.
a luertendu est ex recte, an superet coniux creusa, quam constabat sexus ratione sibi adesse n. rō
se. Ascantus p. pner. Nec cōsilio filius nec per ætatem sua uirtute munitus, cum hæc p. pner, hoc
ut letar dicere. lū quæris uincere, quos non potes, perdes tuos, a l quos postea cū p. pneris
rus ex. cumulat texti. do persuasit. em suam. ex ne de. peratio atq. interitus m. p. alienaret p. pneris
aium, nūtiat opera sua, omnes esse incolumes, sed ex proximitate m. torū hostiū in summo di. cō
ne cōstitutos, imminētibus uel maxime incēdio uel flāmis. Non tibi tyn aridi. facies inu. ta
lacene, Culpat ilue paris, uerum in dementia diuum Has euerit oces, steri. itque
a culmine troiam. Propositio huius rei fuerat necessaria, ut hoc n. sum uerum esse doceretur.
hoc enim generi potuit inhibere uiri fortis impetū, ex incitato. aiōs si p. pner inania uacuaq. sectan-
tes. Fecit hoc uenus etiā ppter se, nouerat. n. dici sibi posse, ut hæc pateremur tu fecisti, ergo nō im-
merito dixit, nō tibi tyn laridis facies inuisa lacena, Culpat uel paris, uerum inclementia diuū Has
euerit op. steritq. a culmine troiā. ex q. ipsius inuidiæ uel maxime apud filiū pōdere prem. ba-
tur, ut. Aspicere nanq. omnem, quæ nunc obducta tuenti Mortales hebetat uisus ti-
bi. & h. uind. i. circum Caligat nub. ni enip am. Inter homines ac deos mediam inesse cali-
gin. p. r. it, et nebula quā tā contracta ex humore mortales oculo. hebetare, hæc se remoturā uenus
p. n. it, ut uideri æneās posset, quod oibus nefas est intueri. Aspicere, inq. ex ne timea. r. uis. a parentis
ob. seruare, quoniam nihil tibi materna pietas contrarium iubet, sed p. pceptis religiosiis monet te ob-
tempere. Hic ubi dilictas moles auulsitq. saxis Saxa uides, mixtoq. undantē pul. uē
re funi. t. Neptunis maros, magnoq. emota tridēti Fundamenta qrit, totāq. a. l. di
bus uroem Erigit, hic iun. s. exis saxuissima portas Prima tenet sociumq. furer s. a
nauibus igni. n. Ferro ac cincta uocat, Iam summas arces tritonia. n. s. ice. palas
in. sed. n. nub. effulgens, & gorgone s. exa. Ipse pater danais animos uir. f. f. cun-
dis. f. i. f. i. f. e. de. s. in dardana luscitat arma. Cū oñderet, nō græcos troiano imperio,
sed leo. m. p. n. enumeratis ex demonstratis plurimis seruauit ad ultimū uouē. nec nomē eius, quod
ali. ce. le. brat, dixit, sed quo ip. a. cū appellare debuit q. fuerat filia. eo magis cū oner. as inuidia, cū d. a
cit, p. p. pater, hoc est, q. cōtra m. lū aliorū studiū maiore potestatis autoritate p. nobis certare debu-
it, ipse nō t. n. græcorū fautor est, uerū etiā ceteros deos in odiū troianæ utilitatis accit. it. Dat igit-
tur uenus remediū contra hæc. Ant. n. Enipe nate fugam, finemq. impone Labori.

LIBER

[illegible]

flammas ex ruina deliceret: Ilioneus saxo atque ingenti fragmine montis, Lucetium portæ subeuntem, ignesque ferentem. Emarthia nā liger, choriteum sternit aſylas. Semel poſitū ſternit, ter accipientum quoniam tres a tribus dixit occiſos. Ilioneus quoque ipſe lucetium ſtrauit, emathia nā liger ſtrauit, choriteum aſylas ſtrauit. Similiter intelligendam ex portæ ſubeuntem ignesque ferentem trium perſonis aptandum eſt, ut tres ad incendendum portam acceſſerint, tres a tribus uideantur occiſi. Hic iaculo bonus, hic longe ſalente ſagitta. Ad iſtorum trium perficiendum necem, unum dixit uſum eſſe ſaxo, alterum iaculo, tertium ſagitta. Ortygium ceneus, uictorem cenea turris. Turnus ityn, clonijumque dioxippum promulque Et ſagarum, & ſummiſtā ſtan-tem pro turribus idam. Subauditur occidit. ſed querendum eſt, quid ſit, ſummus ſtan-tem pro turribus. poteſt enim intelligi, quod ante turres ſtabat: ſed hic magis, quia de obſeſſis loquebatur ex clauſis, pro deſenſione turrium ſtātem, hoc eſt laborantem debemus accipere. Priuernum capis, huc primo leuis haſta themiſſe Strinxerat. Primo, inquit, illum themiſſe haſta non grauiter percufferat. Ille manum proiecito tegmine demens Ad, uulnus tulit. Demens hoc eſt incautus atque inconfideratus, proiecito ſcuto, quo aduerſus iniurias uel ſecuturam uim tutus eſſe potuerat, manum tulit ad uultus. Ergo alis elapſa ſagitta, Et læuo infixā eſt lateri manus abdiraque intus Spiramenta ani-mæ letali uulnere rupit. Et quum ſe opportunum deſiſſet ad mortem, ex uulnus cur-peret manum contingere, ex premendo dolorem mitigare Sagitta ſequens ipſam eius manum lateri infixi, ex uſque ad interiora uteri pertendens letale uulnus ruptis omnibus, quæ ani-mam tenent, commota mora difficultatis inuexit. hinc intelligitur, quia iſtus haſtæ nihil letale percufferat. Stabat in egregiis Arcentis filius armis. Huius nomen non dicendo ex demonſtrando, patris uidetur oſendiſſe, quod recens etiam ipſe diceretur: ex illa intelligi poteſt per partem: ut oſtenderetur iſte, cuius fuit nomen incognitum. Sta-bat, inquit, in armis egregius. Piſtus acu clamydem. Ex acu habens picturas in clamyde. Et ferrugine clarus iberā. A nomine loci addidit ſpeciei dignita-tem: quomodo alio loco, tyrisque ardebat murice lena. ſed illic purpura ſignificata eſt conſecta ex murice. hic autem ferruginem lixit aeris coloris. Inſignis facie. Hic eſt iuſſe quique formoſus. Genitor quem miſerat arcens. Hunc in bel-lum pater ſuus arcens miſerat. Edactum martis lūco. Educatum atque nutri-tum in martis lūco. Symethia circum Flumina pinguis ubi, & placabilis ara paliri. Dixit lūcum, ex cui deo uideretur eſſe ſacratus, addidit ex regionis ex flu-minis ſigna. hunc tuānem notabiliter poeta deſcripſit, quaſi bellum aut tempus, quo tro-iani in periculo tam graui fuerant conſtituti, non deſiderarent aut pulchros aut octoſos, aut uelle conſpiciuos. Stridentem fundam poſitis mezentius armis Ipſe ter ab ducta circum caput egit habena. Quanto enim contorta fuerit fundā frequentius: tanto iſtus perſectus ex ipſa fortius currit, ex grauior peruenit: poſitis, inquit, haſtis mezentius, ad fun-dam ſe conuertit. Cur enim contra mortem ferro contenderet? ex illud intelligi poteſt ille circum ſe habens poſuiſſe, ut expellitur eſſet ad fundam. ſtridentē aut fundā, quia dū torquetur ut imperū collapſum ſubſtitit. ſed de intortā quanta uis fuerit, conſequenter oſtendit, ſubiuciendo. Et me-dia aduerſi liquefacto tempora plūbo Diffidit ac multa proreſtū extendit arenā.

aut non dedit qui feriat et si misericordia auctus solas exuias tollet, uel si remansero in sepul-
 tus, iactura ista me non sollicitat. facile enim contemnitur, quod post exitum uitæ non sentit ex-
 animus. Iam pridem inuisus diuis, & inutilis annos Demoror, ex quo me di-
 uum atq; hominum rex Fulminis afflauit uentis, & contigit igitur. Olim est, in-
 quit, p̄ cupio mori prima existente fulminis cā, qua debilis factus diu aduersis frustra moror in lu-
 ce, quod uel nunc facien lum est, Post troiani imperu perlitum florem. Tali perstabat
 memorans. Perstabat, inquit, tanta memorās. Fixusq; manebit. Fixus hoc est
 immensi sententia. Nos contra effuli lacrymis. Cum adhuc loqueretur nos con-
 trād. Lres nostros lacrymis uberrimis testabamur. Coniuxq; creusa. Nec tantum
 nō, uerum etiam coniux mea creusa. Aescaniusq; omnisq; domus, nec uertere secū
 Cūcta pater, fatiq; urgenti incumbere uellet. In oblatione sentē tractabamus
 omnes, et ipsius casum, et periculum nostrum, sciendum qui se fuerat. Hoc prouenire sine
 ipso non posset, remorari sine periculo quomodo posset: ubi maius ei lenis fuit, idem conebamus, ne il-
 le in eadem sententiā perdurans consentiret aduersæ fortunæ, et se et omnes nō faceret interire.
 Ex illius optatur uoluntate, salutis omnium status ratioq; pendebat, cum ipso enim fuerat morien-
 dum, nec eum dimittere non uidebat. Iedile, quem fixum tenuerat una sententia, qui consentirebat
 pater non satis in extrema uergentibus, uoluntate sua nostra iuuabat aduersa, non mei, non nurus lux,
 non nepos, non omnium lareissimis tectibus flexus, in ea mentis oblatione permarsit, negauit/
 q̄ se uelle utuere post excidium patriæ. Rursus in arma feror, mortemq; miseru/
 nus opto. Nam quod consilium, autque iam fortuna dabatur? Tali exit/
 stente patri mei sententia, cum sciendi spes conuicta, et, rursus ad arma conuerſus sum. nam quid
 erat talis et caula sciendum, nisi ut id facerem, quod aduersa fortuna distabat? Armabar, in/
 quit, mori impotius exoptans, quam iam oppresso tantis elatibus, uitæ se p̄bebat. Me e/
 efferre pedem reor, et te posse relicto sperasti tantumq; nefas patrio excidit ore?
 In uita te tantum dicto, se te plena pietati et ex aspectu religioso descendens, habens in pronomi-
 nibus graui, unum p̄ndis, et satis ualidum, et in ipsa breuitate retinens latius in am causa ratio/
 nem. In pronomi nio sic me ne, inquit, et te me ne, hoc est filium tuum, cuius pietatem offi-
 ci religionis, optime comprobasti. te qui sis pater meus, qui bene nosti, quid parentes debeant libe-
 ri, pater filii parentibus, te qui præter naturalem affectum sis senex. sis uitio corporis impedi/
 tu, te quem amauerim semper, semperq; coluerim, dein te ipsa causa q̄ grauis, q̄ impietatis cris/
 minibus plena, abire sine patre, abire sine autore propriæ salutis, relinquere senem ac debilem illo
 tēnere, at p̄ illo loco, ubi hostis uictor fuerat, superq; discrimen, ubi flamma, ubi superant gla/
 dii, ubi mors aut detestanda captiuitas imminabat. Me ne, inquit, abiturum sine te sperasti opti/
 me pater? aut ali quo pedem moturum? et potuit tibi uenire in mentem tam dirum tamq; impium
 nefas potuisti cogitare? quod abhorret a moribus meis. potuisti ore paterno promere, quod me/
 fueret parricidam. Si nihil ex tanta superis placet urbe relinqui, Et sedet hoc
 animo, penituræ nō addere troiæ Te quoq; nosq; iuuat, patet isti ianua leto.
 Arripit ista dictio satisq; subtilis, conſentire se simulat eius uoluntati, et tamen hunc uehementissi/
 me tenet, ne in eadem cresendi prauitate periret. si hoc, inquit, placuit superis, ut de magna ur-
 be nulla reliquæ superſint, id est, et tu probas, quod a luerſariis gratum est, non deest omnibus no/
 bis occasio moriendi quum fiat istud cum hostium ueto. Iam nō aderit multo priami de
 sanguine pyrrhus, Natum ante ora patris patrem qui obtruncat ad aras. Quia

LIBER

Solent ex lapidibus multi tormentis : sed ut lentior est species plumbi , quum iacitur . hac enim consilia sinu fante dum fertur , aere dissipatur et ueniens non tantum ponere uerum etiam liquore plumbeo quasi ignis quicquid inuenit urit , atque dissipat . Denique innotuit faciem ueniens , eum qui stabat non armis sed uoce conspicuus , uno ictu prostravit . Tum primum bello celerem intendisse sagittam . Dicitur , ante feris solitus terrere fugaces . Ascanius fortemque manu fuisse numanum , Cui remulo cognomen erat , turnique minorem Germanam nuper thalamo sociatus habebat . Ecce quanta necessitas , ut puer inter iuuenes auderet arma tractare . Poeta tamen quoniam impossibile uidebatur pueri manu robustissimum iuuenem cecidisse , non se facit autorem . dicitur , inquit , factum , ut in auspiciis ascanii , qui seorsum agitis agitare consueisset numinum cecidisset , qui alio nomine etiam remulus diceretur , et sorori turni , iuxta esset natu maior , nuptiarum esset forte coniunctus . Quum dicit thalamo sociatus habebat , ostendit honestam coniugii societatem fuisse contractam . Irigebat etiam regalis puellae coniunctio , nouum regnum , et asinitas turni . Is primam ante aciem digna atque insignia relatu Vociferans . Insignia relatu , turpia debemus accipere : quae non decuit grauem partem et honestum inferere carminibus suis . Turni uoluit nouo praecordia terro . Ibat , & ingenti sese clamore ferebat . Tanta est et munitionis tantaque paratia ferebatur , ut acriter ante aciem et tenere staret . Inle eximians mignum , quia et amabat . est autem tale hominum genus , qui secundum res suas differuntur , ut qui sunt , uel quales , nec nisi discernant . Incipit dicere , quae essent relatu digna omnis deterioribus , quae tanto carmini potuit necesse . Non pudet obliuione iterum . Ilco iterum , quia obsidi fuerant in troia , et rursum in praesenti . Vallo uicineri ? Quod semel dixit iterum bis debemus accipere , ut sit , iterum obliuione iterum uallo . quid sit iterum ipse exposuit dicendo . uti capti phryges . sed idcirco , inquit , non semel uobis hoc colligit , quia phryges estis . hoc gentis nomen pro conuulsio posuit , quasi enervati , molles , imbeciles , ac feminis proximis , et captiuitatibus crebris affecti . Crimen enim fuit , quia iterum potuit quippe casu fuisse in prima obsidione , sed primum secundo quoque uallati sunt . nec prima potest capibus applicari , nec secunda obsidio . Et morti praetendere muros ? Nouum , inquit , inuentum meritis , quae sibi murorum munimenta conquirit , non ut clausos defendant , sed ut obsessos abdicent . En qui nostra sibi bello conuulsia polcunt . Singula habent uim suam . En , inquit , uruperantis demonstratio est haec inquit , hoc est mendici , naufragi , dissoluti . nostra quasi mettorum , atque nobilium bello connubia poscunt . Volunt , inquit , bello alienum coniugium quarere , qui in causa simili sciunt sese mactatos . Quis deus ita liam ? Quis deus iratus scilicet uos ad italiam morituros adduxit ? Quae uos dementia adegit . An dementia uos huc impulit : quae soletis ferri praecipites ? Non hic atridae , nec fandi fictor ulixes . Inter nos , inquit , non sunt atridae , nec ulixes . primos graecorum maculit , ut reliqui deteriores inueniantur . ulixes enim mentiendi atque fallendi arte peritissimus fuit . Atridae quum summam tenerent imperii , helenam perhilerunt nescientes , et tamen obtinuerunt aduersum uos , et uicerunt . et uictores , fecistis , qui alios sperare non possent . Durum a stirpe genus . Genus , inquit , nostrum non arte aequa fit durum , sed nascitur forte . Natos

LIBER.

contempserat, tenex et delicta utem suam, non eius tantum, fore periculum dicitur, sed propolis
 et templo de illo quoque morte terretur, ne forte hoc genere posset inflecti. Cumq. hoc asseritur, et
 ut pro u. dubio intelligi patet, non solum interitus sui anchisen admoneri, uerumetiam filii,
 et eius et nepoti, ne forte et a necesse adinu periculo frangeretur. Datur in tercia exemplum crud
 d. am h. filii, et eius qui diuina et humana iura despiceret, datur exemplum personae hostilis, et
 ultra hoc non modum, cunctis, datur ei fructum. Iam, inquit, aderit pyrius. post effusionem re
 contentum sanguinis polye et priami. nouit ille ordinem ferendi, nouit quemadmodum patres liberi of
 rum in u. r. u. attugat, nunquam iam ille percussit patres, nisi prius cecidisse uiderit liberos suos, ille
 nec occasionem faciendo perdit, nec loca in quibus faceret ab habita consideratione discernit, totus in
 tenens in factum, persequitur eandem, etiam si sacer locus ac uererandus occurrat, aliam in matrem
 quoque inuidia et etat, salua quae materni nominis reuerentia, hoc non ut ingratus ostendat filium, sed ut terrae
 patris accumulet. Hoc erat alma parens, quod me per tela, per hostes Erixis, ut me
 eius hostem in penetralibus, utque Alcaniumque patremque meum, iuxtaque creu
 sam Alterum in alterius mactatos sui guine cernam. Versa sunt, inquit, in perni
 cin meam inter beneficia tua. qui perdidit, per euagilatio et titulus transiit per flammae
 qui prole, quod ad deum adtracti olamite auxiliante peruenit. Cur am redditus dicitur
 et periculis patris non amor ei ipse, sed imminens supplicium, uidet patrem meum in c. n. p.
 etu mo occidit, uel hoc si ignoramus et est unum omnium sanguinem. Iam, simulque m. i. r. i.
 et non in unum corpora funeraq. proferunt, perdidit in aluiis grande commodum n. i. s. e. p. o. l. u.
 nescire quod timeo, quod posuit, cernam, ad omnia pertinet, ac per hoc non semel accipiem tam
 et hoc modo, ut modo hostem in penetralibus cernam, utq. ascanium cernam, patremque meum
 cernam iuxtaque, creusam cernam, mactatos cernam, alterum in alterius sanguine. Aliud delict
 genis terroris aliturgit, ne fieri posset, ut suam patrem mutaret aliquando sententiam. Anna ui
 ri, ferre animi, uocat lux ultima uictos, Reddite me danais, sinite instaurata res
 m. u. m. p. i. a. l. a. m. n. u. a. m. omnes hodie monemur inuiti. Ut cum uideret solum in p. e. s.
 r. i. c. l. a. r. e. l. i. t. u. r. a. m. , amplexeretur consilium sage, ait. Ferre arma, hoc est uenite mecum armis ue
 stris instructi, uocat lux ultima uictos, iam nos uocat finis ultimus uitae, ut non pugnaturi pergere
 sed morituri uiderentur, ait ergo ad tantam necessitatem cogimur adueriante fortuna, quasi redet
 unte in bellum, hostem possumus superare uictorem. Reddite me danais, sinite instaurata reui
 son Preterea. Capio, inquit, me representare certamini. posset dicit, ad quam spem, respondit ip
 se, nunquam omnes hodie moriemur inulti. non ait, ut unam, sed ne omnes inulti pereamus,
 non tantum ipse, qui bellum repetiturus fuerat, uerumetiam remanenti, anchises, ascanius, et
 creusa. Hic ferro accingor rursus, clipeoque sinistram insertabam aptans, me/
 qui extra tela ferebam. Cum ne his quidem dictis moueretur, inquit, animus patris,
 caperim processurus arriari, iam in lucam futo humerum meum, iam caperam extra limen exi
 re, simul faciens utrumque, hoc enim properantis necessitas exigebat, ut non stans sed ambulans
 armiger, accingor, dixit, instruo. Ecce autem complexa pedes in limine coniux
 Haerebat, paruumque patris tendebat iulum. Regente, inquit, emergenti uxor in
 posuimine me tenuit excusam, et re minoris meriti prerogatiuam haberet apud uirum par
 uum iulum offerebat patri. non dixit mihi sed patri, ut si maritum non sceleret precibus suis,
 patrum tamen moueret affectum. ambos proinde ostendebat inutiles, ambos imbelles, se multo

rem, ex illum precum, ut a tunc ratio uel iexus renocaret militiam. quanta autem uigantis uxo
rience? Itin fuit, quando al pedes meos deciden, atq uis, quibus egredi poteram, ip tater re
tineat, non respiciens meritum suum, nec matrimonii decu. nec nomen uxoris, et non com
mune, gressu oculis meis. uideamus quid sit, quo non complecti amicum, quod nomen, quod
p d i c e m p l e x a m m a t p r o p r i a n t e m, quod offerbat solum patri. hac enim i quanta pro te
ra, non uisita uia p r e c t a, i g n o r a b i t u r q u i p p e a u g u s t o n o n f u t u r u m, q u o d u r i, u e r a t u e l
a n t e u a l e n z e h e p e r a n t i s i n t e n t i, a r m a p l e n t i a q u i r e p o t u r, n e c l i n e x i r e i m p e d i t
f u c t u n o n c o m p l e x t u p e d e s, p u l c r a p r o p e r a t a u e l l e m. p a t e b a t h o c p e r s o n a m a l e r i s d o
m i l i t e, i n c e c u s, f a c i b a t u x o r i, q u e m a t r i m o n i i n e x i b u s r e t o c a r a t e x c u n t e m, o f f e r e b a t p a r
t i c i p a t i o n e m, p e r p u e m t a c t u n e l a t m a i s a n o x d i f f i c i l i e x d u r a m e n t i s a t a c o n t r i c t a c u i
n e c o p e r i t u r, p o t h e c c o n j u g a t a j u u o x, d e b e m u s i n c r e d e, f u i t c a r a. u i l i s, n a c q u i s t a, p o
h o m i n a, e x a l p e r f u a d e n t u m u e h m e n t i m i c e m o d a t a. Si p e n t u r u s a u i s, & i c s

[illegible]

diu flos aliquid impendit ex utroque bellum. Talia uociferant, quanta tuorum
 omine replebit. Non tantum armibus decrescit, uerum etiam generis testatur.
 Cum subito diuina erit in uia uolunt monitione. Tunc est casus ille, quod
 et, Talia uociferant, quanta tuorum. Vides aliquid fieri fluctibus ad sidera tuit.
 Item hoc dum laudibus uoce miranda uolunt, Dant flaret, phantasmata haeret defixus in
 uno Regina et templum, et pulcherrima dei, Ite ille, magna tuorum stipante cater/

LIBER

s. dedicata.
 Stant iuuenibus senectutem, nescit apud nos senectus tardos efficere, quos iuuentutis sint-
 bus quum uenit exclusit, Vna temporum aequatio est, nec imminem metumus
 senectutem: neque eius senes detrimenta sentimus, sola canorum signo discitur alienisse,
 Ipse capitis candor non solum hostes, sed ipsa quoque uitia senectutis expugnat, imponi-
 tur senectuti galea, ne minorem faciat, quem gloriosam iuuenta tradente suscepit. Inte-
 rea ab ipso obiurgationis initio comparatiue materia partes induxit, Completis, quæ pro-
 se facerent transit ad deformationem troianorum. Vobis, inquit, picta croco, & ful-
 genti murice uestis. Desidæ cordi. Delicata enim uestimenti species dissolutio-
 nem animi ex corporis parit, denique ostendit corruptionem uestitus multa initia comitari.
 Iuuat indulgere choreis. Vestitum uestrum turpis saltatio sequitur ex faminarum
 similis estis. Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ. Vsq. adeo in
 uobis utrorum nihil est, ut pro scutis sit uobis manicata uestis, ex mitra progalea.
 Ouere phrygiæ (neque enim phryges). Errat, inquit, quisquis uos phryges ex
 non phrygias uocat. nihil enim inter uos ex uestras mulieres distat. unus uobis est cultus.
 una debilitas corporis, una dissolutio mentis. Certamen uobis est maximum, ut turpitu-
 dinis studio feminas uestras nitendo superetis. Ite per alta Dindima, ubi assuetis
 biforem dat tibia cantum. Tympana uos, buxusq. uocant berecintia matris
 Iacæ. Apparet qui sitis, quum ea, quæ colitis, recensens lo conuoluo: nec immerito ex im-
 ite mitris sacra sectamini. Ite psallite cum tympanis, habetis illic amœnitates ex bucco. potestis
 uacare his, quæ uestræ personæ moribusq. conueniant. Sinite arma uiris, & redante ferro.
 Habetis, quæ uos ipsa magis sacrorum solemnitate corrumpant, patiamini uiros arma tracta-
 re, ex ferrum, quod uiris paratum est, ac uobis non congruit, ponite. Talia iactantem
 dictis, ac dira canentem Non tulit ascanius. Recte facit poeta uerba obrectan-
 tis abscondens: neq. enim expectantem fuit irascenti, ut ille adderet multo petora. Loquen-
 tem igitur ex adhuc deteriora meditantem non est ultra passus ascanius. Neruoque ob-
 uersas equino Contendit telum, diuersaq. brachia ducens, Constitit ante io-
 ue n supplex per uota precatus. Quia primordia fuerunt, merito rogatus est iup-
 piter, ut fieret. cætera descriptionem tenent sagittam missuri. Stabat, inquit, tenens
 arcum habentem neruum equinum, latere uno retrorsum uerso sagitta imposita, brachius
 in diuersam ad ductus, huiusmodi precem fundens. Iuppiter omnipotens audacibus
 annue cæptis. Hoc loco bene posuit omnipotens: is enim poterat omnia, ex idud
 ualebat implere, ut puer sterneret fortiozem. Ipse tibi ad tua templa feram solem-
 nia dona, Et statuam ante aras aurata fronte iuuenem (andentem, par-
 terq. caput cum matre ferentem, Iam cornu petat, & pedibus qui spargat
 arenam. In obsequio huiusmodi plenum debet officium exhiberi, quod ostenditur ex pro-
 batur in ipsius hostiæ oblatione, signatum animal sacris, si non macie uel ætate confectum
 fuerit. Hæc ergo ascanius tetigit, feram, inquit, ad templa tua dona solemnia. noluit dona ipsa
 solemnia specialiter licere, ne faceret moram. adducam ad aras tuas bouem iuuenem, can-
 didum, uaccam quoque matrem. non iuueni matrem dixit: sed quæ iam peperisset, unde
 consuetudo permanfit, ut uacca simul taurus auratis fronte ex cornibus iouis capitolino ma-
 rentur. Talem quæ iuuenem, non let, non qui esset breuis, sed qui iam sese p. f. et agno-
 scere. Auduit, Et cæli genitor de parte serena Intonauit læuum. Auduit

LIBER.

nosse et imitari debemus. Incerta enim et imperata loquentes inveniunt, non expectant uerborum finem, sed molis et imperfecta colloquia actus rumpunt. dum igitur gemit creusa, dum clamat, dum me, inquit, retinet, ecce exoritur subitum et mirabile monstrum, gemitus eius et clamores abrupti. Nanque manus inter moestorumque ora parentum, Ecce leuis summo de uertice uisus, iuxta Funere lumen apex, tactuque innoxia molli Lanibere flumina comis, & circum tempora palci. Vere ait mirabile monstrum. Habant enim multa contra naturam rerum, ut humano de capite apice insoletum procederet lumen, nec tamen pueriles comis, perindeque molles ac teneras, tempora quoque insupercurrere exueret, aut silem leuiter laxaret, parci quoque illud incendium uiribus suis, non nutrire detrimentis alienis. Nos pauidi trepidare metu, crimenque flagrantem Excutere, & sanctos restringere fontibus ignes. Nos, inquit, hoc est parentes. supra enim dixi. Namque manus inter maiorumque ora parentum Ecce leuis summo de uertice uisus iuxta Funere lumen apex, non ergo parentes, quibus in causa filiorum etiam leuia et secunda suspecta sunt, exagitabamus a criminibus flammis, et sanctos ignes contrario unlarum elemento restringere nitabamur, humano scilicet errore ducti, quod humanum fuerat, prope sacrilegi maioribus appetentes. At pater anchises oculos et sidera rectus Extulit, & exlo palmis cum uoce tetendit. Interea, inquit, pater meus, penes quem lacorum caelestium plena scientia fuit, nolis insuper omniuntque ignaris et triplici filio, in latitiam repente mutatus est. tenet huiusmodi ad sidera oculos, ac manus, locutus est haec. Iuppiter omni potens praetibus si flectens ullis, Aspice nos, hoc tantum & si pietate meremur. Da deinde auxilium pater, atque haec omnia finia. Vbi adeo bonum uisum est patri meo, quod repente monstratum est, ut precibus totius effusis confirmationem peteret facti. Vix ea fatus erat sceler, subitoque fragore Intonit lauum, & de caelo lapsa per umbras Stella facem ducens multa cum luce cucurrit. Tantum, inquit, patris mei iuxta deorum cultum, non tunc fuit, ut cum ipso deprecationis, inesset auditus. nam, et intonit lauum, et exlo leuiter et partibus lapsa ostendit futuram latitiam rerum, et rogantis preces auditas, quod uenit, ait lauum, debet hoc prosperum intelligi. nam cum in hac causa haec est ratio, laui in aliis contrariis significatur, In sacris autem signis iocundo prospera accipiuntur, quae sunt laua, quia scilicet erigenti uel precantis latus laui dexteram est eius, qui postulat largitur. Illic uero uisus genitor se tollit ad auras, Affaturque deus, & sanctum fidus adorat. Puer meus, qui neque fletibus nostris dulcum nec precibus flexus est, his uisus apertus et uictus est et gratias egit superis, et reiecta priore sententia, quod nobiscum ire uel ei uero tentatus est, dicens. Iam nulla mora est, sequor, & cum ducitis adsum. Diu patrii. Primum dixit sequor, et si qua ducitis adsum. quum primum sit ducere, secundum sequi, sed ordinato sensu corrigitur, ut sit, qua me ducitis, sequor du pater. Seruate nepotem, Vestrum hoc augurium uestroque in numine trita est. Auctus hoc augurium natum est, uesirum est tuere, quod agimus. Cedo equidem, iter nate tibi comes ire recuso. Probauit, inquit, fugam tuam filii deorum uoluntate dependere, colopotioribus, et ibo quo uolueris pergere, persuerabo comes tuus, nec ulquam a tua pietate lisiangar. Dixerat ille, et iam per moenia clauor ignis Aditur, proci usque estus incendia uoluunt. Haec locutus est pater meus, sed in apertum iuniorum crumen uenisset, si existeret iulius ulterior mora. nam crepitantium flammarum uentus per-

iuppiter cœli genitor, ex de parte serena Insonuit a sinistro latere, non enim esset aliquod signum si de nubibus fragor exiret. Ea sunt autem læua quæ a laua parte nuntiantur: quia quod potenti- bus læuum est, id est præstantibus dexterum. Sonat una letifer arcus. Arcus le- tifer, qui hosti fatum portat aduersum. Effugit horrendum itruens elapsa sagit- ta, Perque caput remuli uenit, & caua tempora ferro Traucit. Sagit- ta, quæ fauore numinis ferebatur, per inimici caput temporaque transiit. I uerbis uirtu- tem illude superbis, Bis capti phryges hæc rutulis responsa remittunt. Hæc ascanii uerba sunt, nunc, inquit, uelim uerbis superbis troiani insultes: talia bis ca- ptis phrygibus responsum accipere meruisti. hoc tantum ascanius uel fecit, uel dixit. Teucri clamore sequuntur, lætitiæque fremunt, animosque ad sidera tollunt. Commoti troiani ex felicitate facti tulerunt clamorem cum lato premitu, ex sperantes tan- to auspicio meliora, plurimum gratulabantur. Aethera tum forte plaga crinitus apollo Desuper ausonias, acies urbemque uidebat Nube sedens, atq; his ui- ctorem affatur iulum. Iulus tam facti auspicio ardebat ad gloriam, sed apollo qui- noisset, quid in sagittarum arte ageretur, noluit illum ulterius animos tendere, nec quicquid de- hinc audere, hunc igitur monebat dictis, ex a certamine reuocabat. Macte noua uir- tute puer, sic itur ad astra Diis genite, & geniture deos. Laudat ascanium, ex ne incipientis animum frangeret, eum quem a certamine reuocare cupiebat, extollit. suf- ficiat te, inquit, in ipsis ceptis ex in exordio placuisse, auctus es noui facti successu. se- peruenitur ad cœlum. Nec tibi erit hæc sedes insueta, nam diis genitus ex geniturus deos dignus es qui opinione factorum ad ipsa usque astra peruenis. Iure omnia bella Gen- te sub alsaraci fato uentura relident. Quum dicat geniturus es deos, ex resi- det bellorum omnium timor, pacem fore perpetuam spondet, ex spem pollicetur præsentis temporis ex futuri. Nec te troia capit. Erit tale meritum tuum, ut hinc non iam imperium, sed fortiora conueniant. Simul hæc effatus. Loquutus est hæc sed con- stitutus in nubibus etiam, quem audire ascanius posset, qui præsentem affatus est. sed quia ascanii dei nomen puer uel cuiuslibet ætatis altus ferre non potuerat. Ab alto athe- re se mittit, spirantes dimonet auras. Scilicet, quibus uestus ad terras uenerat. Asca- niumque petit. Hoc est ad ascanium uenit. Formatum uestitur oris Antiquum in buten. De igitur hominis formam, qui antiquitatis ex exercitationis longinquitate collecta merito sanum dare consilium posset, ex dei uisset audiri. Hic dardanio anchisæ armiger ante fuit, f. d. usque ad limina custos. Armiger belli tempore, ex quum esset an- chisæ in otio fidelissimus, ei fuerat custos, ex non ab eo discedebatur. dicitur eius etiam aliud me- ritum, ut ostendatur amoris causa iuxta ipsius nepotem. Tum comitem ascanio pater addi- dit. Necessario istum fidelissimum senem tali tempore filio addiderat pater, nepotem qualem an- chisæ auo in armis ex in pace præbuerat. Ecce alia dicitur causa commendationis ex fidei, quæ apol- linem fecerat talis uiri sumere personam. Ibat apollo Omnia longæuo similis uocem- que coloremque Et crines albos & læua sononibus arma. Ibat, inquit, deus latens sub hominis forma, ex mortalem iuslinens cultum, ac uocem. His ardens dictis affatur iu- lum. Solent secundæ res erigere homines etiam ætate prouectos: sed quando ad pueri ani- mum uentum est, sic ardere cepit, ex prosperis ferri. ut alia quoque non dubitaret audire: sed hunc ille, de cuius persona tanta dona sunt, sic per sua signa reuocabat, ut sciret ascanius

ueniebant, ad aures nostras, et uenire incendia assus grauissimi nuntiabant. Ergo age care pater ceruici inponere nostræ, Ipse subibo humeris, nec me labor iste grauabit. Ego cum uiderem propinqua incendia et patrem uix assensum, nequo casu mutaret repente sententiam, arripui optatum tempus, pater, inquam, non tibi desunt meæ ceruicis obsequia, iam imponere humeris meis, pondus tuum delicta meæ sunt, faciet pietas leue, quod putas esse grauissimum, sarcinam tuam libenter tolerabit affectus. Quo res cum per cadere Vnum. et commune periculum, Vna salus ambobus erit. Aut utrisque proueniet salus, aut utroque finis inueniet. Mihi paruius iulus Sit comes, & longe seruet uestigia coniux. Omnis quæ obicisci possent, ultro respondit. potuit enim dicere anchises, quomodo fugiam, et senecta impeditus et corporis causa? huic recte respondit. ego te humeris meis feram. potuit dici, te grauabit onus meum, ait, onere tui corporis non grauabor. potuit dici, quid facies filio paruulo? quid facies uxori? iuuabo ait filium meum comitatu meo, et auxilio dextera meæ, uxor gressus meos uestigiaq. sectabitur. quod ait paruus iulus sit comes, et longe seruet uestigia coniux, consiliu fuit, ut tutius fieret fuga. si enim plurimi congregarentur, non facile latere potuissent, uerum quis et suis consilium debuit, dat manum lata cæteris, ut alio fugam arripiant, sibiq. accurrant, ac ne forte errore delicti aliorum tenderent gressum, hos euidenter ille præceptum infiruxit. Vos, inquit, famuli quæ dicam animis aduertite uestris. Est urbe egressis tumulus, templumque uetustum Delictæ cereris, iuxtaque antiqua cupressus Religione patrum multos seruata per annos, Hanc ex diuerso sedem uenimus in unam. Commendat mandata sua natura enim serui mali sunt et negligentes, nec facile his obtemperant, quæ iubentur. Considerans igitur tempus et causam ait, quæ dico animis aduertite, hoc est intentis animis audite, quæ sunt necessario facienda. Postquam hoc dicto fecit attentos, illud quod fieri oportebat breuiter intimat. est urbe egressis tumulus, templumque uetustum Delictæ cereris. Sollicita et cauta mandata traditurus, et locum dicit et loci nomen ostendit, et quæ eius dignitas fuerit, quæ uel in præsentis fortuna, arbores quoque, signum et genus et antiquitatem euidentissime comprehendit, prorsus ut nihil dubium, nihil remaneret incerti, ubi insinuauit hæc, dicit etiam causam propter quam mandata ista præcesserant, hanc ex diuerso sedem, hoc est ex diuersis locis uel itineribus uenimus in unum. Tu xenitor cape sacra manu patrisque peratis. Dicit cæm, propter quæ deberet anchises id facere. Me bello e tanto digressum, et de recenti Attreltare nefas, donec me flumine niuo Abluero. Docet huius poeta quomodo se purget si cadebois aut alio genere fuerint forte polluti, simul et excusat aeneam ne patri suum si perfluit uideretur onerare, quem senem constabat et debilem, licet ipse esset omnia suis humeris portaturus. Hæc factus latos humeros subiectaq. colla Vestis super fuluque inbentor pelle leonis. Et ad laudem fortitudinis suæ hoc aeneas posuit, et ad meritum patris. Onus, inquit, patrum laturus uestibus et leonis pelle humeros meos strauis. debuit enim cum commodo suo ferri, ne ingratum fieret, quod pleno reddebatur obsequio. Succedoque oneri. Strauis, inquit, colla et humeros meos, et oneri successi. Dextra se paruus iulus Implicuit, se iuiturque patrem non passibus æquis. Dixit factum, dixit et causam. Tenet at mihi, inquit, manum filius meus sequens me, et cum deberet lateri meo inhaerere semper posterior fuit. non enim poterant patri fugienti, gressus pueriles æquare, et in hoc laborem suum uoluit demonstrare, ut unum ferret, alterum traheret, dein se personam coniungit uxoris. Pone, ait, subit coniux. Vxor sequebatur omnes. Iterimus per opaca locorum. Per loca scilicet diuersis ar-

LIBER

animum suum robustiori etati seruandos. Sic satis æneidæ, telis impune numanum Op-
petisse tuis. Sufficiat tibi, inquit, qui sis æneæ filius, p. numanum tuus tuis impune pro-
straueris, uisus es magnum facinus aggredi: necemq. hominis cum tua incolumitate comple-
cti, sufficiat, quod si t. neq. Primam hanc tibi magnus apollo Concedit laudem,
& paribus non invidet armis; Cetera parce puer bello. Imitatus es apollinis stultum.
ipsum facere, paulus a sit completum est, non inuadet captus tuis. Caue aliquid puer tentare pos-
terioribus ab eo, quod q. primo cui æneides, declinauit, et dixit uocatus æneide Sic o. sus apol-
lo. Ise enim fuit, non bates et p. comp. uit. uicta. etiam puerum i. g. uixit manda-
tu utilibus, et o. tendit in esse tu occisi potius a iutorem f. e. q. iouem. Mortales medio
aspectus sermone reliquit. Et procul in tennem ex o. uis euauit auram. Hanc
locum sic pron. etare decemus. si o. is apollo mortuus. hoc est cons. ituta sub h. u. r. i. sermo
tunc licet lam medio aspectus sermone reliquit, Anteq. sermonem acciperet, medium sermonem
reliquit, et deseruit humanos a. fectus, et in auram tenuem reperte discessit medius sermo, qui
communicatur cum alio uel medius, qui non impletur aliqua occurrente causa, quod intelligen-
dam est in presenti. Multa enim dicit ut serant se i. in corpore mortali deum diutius esse non de-
cui proinde ulterius uideri noluit, et abire it. Annuncie deum p. ceres diui-
ra u. tela Di. i. m. d. ph. etram que fugi senseri sonantem. Dura u. i. e. inquit,
p. ceres prudente, et p. b. u. agnouerunt deum locutum esse, non hominem, et m. i. e. u. q. l. q. ar-
ma diuina ser. i. sent. Ego aut. imp. u. r. a. d. etis, ac numine phœbi Asiat. am. pio-
hibent. E. g. aut. dum pugna. o. f. a. i. am, et sua, et (quod potissimum omnibus fuit, uoluntate
te p. b. u. i. prohibebant, p. ceres se certamin. com. m. teret. Ipli in certamina cursis Succedunt,
am. i. e. y. in aperta p. e. n. i. a. i. m. i. t. u. t. Utrote quos aperta exen. p. l. a. c. t. i. o. s. f. e. c. u. r. q. p. r. a. l. i. t.
t. e. n. i. t. U. e. l. a. m. u. e. t. i. o. p. e. r. p. o. p. u. i. c. u. l. a. m. u. r. i. s. E. m. i. t. t. e. b. a. t. u. r. a. u. l. a. x. e. l. a. m. o. r. p. e. r. o. m. n. i. a.
m. i. t. t. e. b. a. t. u. r. o. f. f. u. l. a. I. n. t. e. n. d. u. r. a. c. i. o. n. e. u. s. a. m. e. n. t. i. q. u. e. t. o. r. q. u. e. n. t. S. t. e. n. d. u. r. o. m.
n. e. S. t. e. n. d. u. r. a. l. i. s. F. a. n. t. a. t. i. l. a. m. i. t. t. e. b. a. n. t. u. r. o. m. n. e. m. o. b. r. e. g. e. n. t. t. e. r. r. e. m. F. l. u. i. d. u. r. e. u. a. q. u. e.
l. l. a. n. t. S. t. e. n. d. u. r. a. l. i. s. g. a. l. e. x. Q. u. o. d. t. e. r. r. e. d. u. c. i. u. r. i. t. h. i. o. b. i. e. c. t. o. q. u. o. d. d. i. t. g. a. l. e. x. e. t. i. m. p. e. r.
e. s. t. i. t. e. o. m. n. i. u. s. d. a. n. t. e. t. b. e. l. l. i. n. t. i. n. a. n. i. m. e. e. t. m. i. s. i. t. u. m. m. u. l. t. i. t. u. d. o. e. t. c. o. p. i. s. i. t. e. m. a.
f. i. g. u. r. a. m. i. t. t. e. b. a. t. u. r. c. o. m. p. a. r. a. t. i. o. n. e. e. t. b. e. l. l. i. d. u. r. a. q. u. a. n. t. a. u. t. t. e. l. o. r. u. m. f. u. i. s. s. e. t. e. t. g. e. n. t. i. a. m. o. m. n. i. u. m.
r. e. s. i. n. d. u. t. q. u. e. p. e. r. c. u. t. i. e. b. a. t. u. r. t. e. l. i. s. Q. u. i. a. u. t. a. d. o. c. c. u. s. u. u. e. n. i. e. n. s. p. l. u. u. i. a. l. i. u. s. h. i. d. i. s.
V. e. r. b. e. r. a. t. i. m. p. e. r. h. a. u. i. m. q. u. a. m. t. u. i. d. a. g. r. a. n. d. a. e. n. i. m. b. i. I. n. u. a. d. a. p. r. æ. c. i. o. n. a. m. q. u. i.
i. u. p. p. i. t. e. r. h. o. r. i. d. i. o. u. l. l. i. s. T. o. r. q. u. e. t. a. q. u. o. t. a. n. h. y. e. m. e. m. & c. a. l. o. c. u. a. m. i. l. l. i. a. t. a. p. u. t.
T. a. m. c. r. e. b. r. a. i. n. q. u. i. t. f. i. e. r. a. n. t. a. u. t. m. i. t. t. e. b. a. n. t. c. e. r. t. a. m. i. s. u. t. p. l. a. p. e. r. c. u. s. a. r. e. s. o. n. a. b. a. n. t. q. u. i. c. o. n. s. i. j. u. n. t.
p. l. u. u. i. e. q. u. a. m. h. a. l. i. u. m. p. l. a. s. e. x. u. l. i. t. e. t. q. u. e. m. a. d. m. o. d. u. m. c. r. e. q. u. a. t. g. r. a. n. d. o. q. u. a. m. d. e. n. s. i. s. e. n. u. b. i. u. s.
f. a. n. l. i. t. u. r. P. a. n. d. u. r. a. s. & b. i. t. i. a. s. i. d. e. o. a. l. e. m. o. r. e. c. r. e. t. i. Q. u. o. s. i. o. u. i. s. e. d. u. x. i. t. l. u. c. o. s. i. l. u. c. t. i. s.
h. i. e. r. a. A. b. i. e. t. i. b. u. s. i. u. u. e. n. e. s. p. a. t. r. i. s. & m. o. n. t. i. l. i. u. s. a. q. u. o. s. Q. u. i. a. i. s. t. o. s. d. i. x. i. t. i. n. l. u. c. o. e. d. i. t. o. s. i. n.
l. u. c. o. q. n. u. t. r. i. t. o. s. L. o. n. g. i. i. n. q. u. i. t. f. i. e. r. a. n. t. u. t. a. r. b. o. r. e. s. e. t. d. u. r. i. u. t. m. o. n. t. e. s. P. o. r. t. a. m. q. u. i. d. u. c. i. s.
i. m. p. e. r. i. o. c. o. m. m. i. s. i. s. i. t. e. l. l. i. d. u. n. t. C. o. m. m. i. s. s. a. m. p. b. i. u. i. s. s. u. d. u. c. i. s. p. o. r. t. a. m. i. n. q. u. i. t. u. t. p. e. r. p. e. t. u. o. c. l. a. u. s.
s. a. t. e. n. e. r. e. t. u. r. p. a. t. e. f. i. c. e. r. a. n. t. i. t. u. r. h. u. i. u. s. o. s. u. o. f. r. e. t. i. a. r. m. i. s. h. o. c. e. s. t. f. i. d. u. c. i. a. m. g. e. r. e. n. t. e. s. i. n. a. r. m. i. s. i. r. i. m. u. m.
p. o. s. s. e. n. t. U. l. t. r. o. q. i. n. u. i. t. i. n. t. i. c. e. r. i. b. u. s. h. o. s. t. e. m. U. t. h. o. s. i. s. o. c. c. a. s. i. o. n. e. i. r. r. u. n. p. e. n. d. i. d. e. c. i. p. i. p. o. s. s. e. t.
e. t. a. u. d. e. r. e. t. i. n. t. r. a. r. e. I. p. a. i. n. t. u. s. d. e. x. t. r. a. a. c. l. e. u. a. p. r. o. t. u. r. r. i. b. u. s. a. s. t. a. n. t. A. r. m. a. t. i. f. e. r. r. o. & c. r. i.
s. t. i. s. c. i. u. i. t. a. l. i. a. c. o. n. s. i. l. i. a. S. t. a. n. t. u. t. p. r. o. t. u. r. r. i. b. u. s. a. s. t. a. n. t. h. o. c. e. s. t. n. o. n. a. n. t. e. t. u. r. r. e. s. a. u. t. p. r. o.
p. i. a. r. a. m. d. e. s. e. r. p. t. i. o. n. e. t. i. n. c. u. m. m. o. d. o. s. e. l. a. d. u. i. c. e. m. t. u. r. r. i. u. m. q. u. o. n. i. a. m. u. t. e. x. c. e. l. s. i. f. u. e. r. u. n. t. e. t. f. o. r. t. e. s. u. t. i. d.

horibus occupata. Et me, quem dudum non ulla iniecti mouebant, Tela, neque aduersi glomerati ex agmine graui, Nunc omnes terrent aures, sonus excitat omnis, Suspendium, & paniter comitumq; onerumq; timentem. Non, inquit, quo ipsas metuerem tenebras pollicitus fui, sed ne de tenebris improvisus hostis emergeret. Cum solus, inquit, essem, et circumfusus hostibus tegeret latera mea, nullo metu tangebar, sed cum affectibus meis iberrandis operam darem resque ipsa esset in manibus, non me hostilis aggressio, sed causa terrebatur. quum enim turpe esset metuere uirum forti excusationem necesse, larum timoris adiunxit, ut magis laudari debuerit, quam timuit, quam si ferientis desiderio traheretur, comitumq; onerumq; timentem, in singulari numero non in unum comitem intelligendum est, sed utrumque ut oneris significatio portus neat ad patrem, comitis ad uxorem. Iamque propinquabam portis, omnemque uidebar Euasisse uiam, subito cum creber ad aures Visus adesse pedum sonitus. Non dixit audiui sirepitum uenientis alicuius. hoc enim licet falso uidetur occurrere quod quilibet ammet, Iamque propinquabam portis, ipse exponit quid sit iamque propinquabam portis. hoc est enim. Omnem uidebar eua hanc uiam, subito cum creber ad aures uisus adesse pedum sonitus. Genitorum per umbram prospiciens, nate exclamat, fuge nate, propinquant, Ardentes charpeos atque ara immanitia cerno. A contrario dixit, senem aliquem in his ex tenebris, quum etiam per diem tardus perire aut prope nullum habere possit obtutus. sed dixit quod clem, quae magis per tenebras facillime uideatur. Ardentes charpeos, atque ara immanitia cerno, et eneampaulum, et anthesen metuentem expressit. quod autem ait propinquant, illud uoluit ostendere, quod leuera certissimum est. omnis enim flamma per tenebras, prope uidetur quod est, accessit et metus, et fecit angustiore proximam estimationem certe quae pulchre ipsum fecit longius uidere, quod consilio uitari debuisset. fuit enim in summo, liberumque, ei fuit non uadentem pedibus suis, quo uellet oculos torquere et flectere. Hic mihi nescio quod trefido male nunc meo amicum Confusam eripuit mentem. Male amicum nomen, inimicum nomen accipiunt. Id putamus male amicum esse, quod uno tempore aduersa prospera misceat, ut in praesentibus factum est, male amicum extitit iuxta aeneam, quia facilitatem prebuit exeundi, et non uidit uxorem. Amicum igitur dici non potuit, quia non seruauit uniuersis, inimicum dici non potuit quia praestitit beneficium. Dictum ergo proprie maleamicum, ut puta quod in alterum malum et bonum in altero improbatum est. Confusam eripuit mentem. Culpam perdit, et uxorem per negligentiam suam uultis allegationibus purgare contendit, ut uiciorum moralitate lenissima. quando enim uultis istos astus non habere aduerso exitu concludunt, culpatur numen, quo nos deamus regere. Nescis quid, inquit, maleamicum nunc enim mentem meam multis cogitationibus confusam praeripuit. Id est aliam excusationem, ut iam enim deum dicit alienationem mentis tunc eo attulisse, quod hinc ipsum uult et confusio confusorum omnium, quae uentabat ex diuersis et innume- ris causis. purgare ut ait in hoc genere perdit, et uxoris culpam, ab omni se reprehensione dissoluens, qui premi potuit, utpote qui nescit quoniam, uel quo genere perdidisset uxorem, Namque ante cursu Dum sequor, nota exco regione uiarum. Dum, inquit, satis per praerapre hanc metus, dum autem magis teneo, dum formido longam uiam quam gradi diuisi huius fuit, dum iter sector quod fugitibus congruit. Heu misero comitum fatore erepta circuli Subitum, errant ne uia, seu lassata resedit Incertum. Ecce iterum negligens cum fatore aliter dicit fuisse incertum, nec iudicare potuisse, utrum uxor fati inuidentibus rapta esset, et an errasset. dixerat, nunc sine uia abulamus, ne lassata forsitan resedisset, quae dixit currebat, cum

Anchises clamaret fugite, omnia autem culpa eius fuerunt, quia non postremus ibat, sed primus. po-
tuit enim aut sedentem opperiri, aut iam iuuare. Nec post oculis est reddita nostris.
Non dixit, non illam uidi post, sed cum eam respicere uellem, non est reddita oculis meis.
Nec prius anillam respexi, animuq; reflexi. Quam tumultum antiquæ cereris.
sedemq; sacratam Venimus. In hac causa quid faciendum sit, uirgilius dicit, pars ter-
tia perierat, euaserant duæ. nunquid in medio itinere, in periculo euidenti, in tenebris, et sine
ope cuiusquam patrem senem ac debilem et paruum filium relinquere debuit, et perditam qua re-
re sub incerta spe non fecit, sed uxori, inquisitione dilata potius quam reiecta. primo duobus con-
suluit. uenimus, inquit, ad designatum locum. Hic demum collectis omnibus una De-
fuit, & conuictus, natumq; uirumq; sefellit. Vidi, inquit, quod animu meū insania durissi-
mi doloris accenderet. solam scilicet defuisse coniugem meam. Quem non inculcavi amens
hominumq; deorumq;? Dolo, inquit, nimio insanire capi, intantum ut perduto statu
menti omnes homines uicissim, et uniuersos irreuerentibus uerbis appeterem deos, calamita-
lis illius reos detrans cunctis, qui ne unum quidem potui reperire traſſanſo, tantus apud me uxo-
ris perditæ gemitus afflicto, ut omnia illius tēporis a lucra superauerit, tata fui oppressus aren-
tis, ut illi quoq; inludicrem, quos ueneror semper, et competenti deuotione suspecto. ecce et cō-
fusus est et purgauit crimen. I habet enim ueniā, qui quid admittitur per furorem. Ascanium,
anchisenq; pitreū, teuerosq; penates Commendo locis, & curia ualle recon-
do. Ut loci secreto, et sociorum defensione tuti esse potuissent scilicet multitudinis fiducia.
Ipse urbem reposito, & cum os fulgentibus armis. Ecce effusus puri et honesti ma-
trimonii, et perditæ uxoris dolor. decreuit, inquit, ob inquisitionem diuinitatū coniugis duo contra-
tus fortis, et periculis omnium sortem in uatis laboribus experire. Stat casus reno-
uato omnes, omneinq; reuerti Per troiam & rursus caput obiectare periculis.
In illo interea furore non considerans, quid illo in reditu salutis meæ posset accere, hæc transce-
ram mecum, ut puta amens ad omnes euentus confirmata sententia. Cingor fugentibus armis. se-
cū, quæ me in tenebris ceteris hostiam proderent, potiusquam tutum defensumq; praſtarent.
Præcipio muros obscura i limina portæ, Quæ gressum extuleram, repeto. & ue-
stigia retro Obleuita sequor per noctem, & lumine lustrō. Propterea eadem uia
quæ uenerat, fuit ei redeundum, quia suspitione illa ducebatur, ne suſſiſſet laſſa, aut certe
reſiſſet. Ibi uia limina portæ, hoc est in abdita parte constituta. sicut in alio loco, dixit. Li-
men erit, cæcæq; fores. et uestigia retro obſeruaſe sequor per noctem, et lumine lustrō. Vetiſ-
gia quomodo per noctem seculis jū ipse exponit. in ipſiſ, inquit, tenebris noctis, quæ fuit lumen
ex flamma arborū pitræa considerabam uestigia, ne transitus etus colligi potuiſſet. Fuisse autem
lumen ex flammis illa nocte, et alio loco posuit dicens, sigæa ignifreta lata relucet, radiata
enim inenſi lumine relucebant, hoc est splendore suo accepto per flammæ, reddebant aliud lu-
men. Honor ubi, annos simul ipsa silentia terrent. Plus me, inquit,
silentia terrebant, quam nox et solitudo. ecce animus timentis. supra dixi omnes terrent auræ,
foris exiit omniſuſpenſum hic rurſum dixit se etiam silentia timuisse. Inde domum,
si forte pedem, si forte tulisset Me refero. intruerant danai, & testū omne tene-
bant. A porta, inquit, perrexi ad domum, ne illo se forsitan contuliſſet. sed ingredi non

LIBER

*d*icebat, quo calosieri amplius non potuit. Tum ineropem atq; erymanta manu, tum fieri
 nit apbiduam. Et isti de illis fuerant, qui primi furenti occurrerant turno. magna distribu-
 tionis uarietas, alios enim iaculo stravit, alios manu, scilicet non iaculo, ut alios, sed gladio.
 Tum bitian ardentem oculis, animisq; frementem. Isse ex oculis monstrabat feroci-
 am mentis, ex quid intus gereret a feritate animi testabatur. Non iaculo (neq; enim iac-
 cul uitam ille densisset) sed magnum^{us} ridens contorta phalarica uenit. Fulminis
 atri modus, quam nec duo taurea terga, Nec duplici squama lorica fidelis & auro
 sustinuit. Aduersus nouam hominis formam nouam inuenerat turnus speciem, quam gentem cor-
 pore mollem uilet cingere. non enim rite iaculo superari poterat. misit igitur phalaricam genus
 teli, quod omnia superabat: quæ cum bitie corvus letali uulnere penetrasset, putabatur fulmen de
 celo transmissum. Describitur iam quanta sit uirtutis phalarica perforauit duobus tauri coruis
 procurata munimenta, ex lorica duplici squama coniectam. In primo libro dixit, Taurino
 quantum posset circumlare tergo hic, splendidi^{us} locutus est: duo taurea terga, non dixit tauri-
 nis. Collapsa ruunt immania membra. Præstantiauit descriptionis aliquam partem.
 Ut tellus ce nitum. Ido, inquit, calente cum tanti corporis pondere gemuit terra. Et cly-
 puer super intonat ingens. Magna clapsu species magnum fecerat sonitum, in tantum ut calum
 putaretur intonisse. Qualis in eubæico bariæ littore quondam Saxea pila cadit mag-
 nis, quum molis uice contritum incidunt ponto. Talem dat sonitum pila, quam uis
 coruæ aciem terant ponto bariæ littori homines. Sic illa ruina prona trahit, penitusq; ua-
 lis illa recumbit. Dixit duas causas, quibus uolentior aduectatur, ex cum ingenti ruina
 peruenit. Vna est, quia saxis ex impensarum admixtione congeritur, altera, quia urgetur in-
 præceps, penitus ualis illa recumbit. Necesse enim est, una petere, quæ magnis ponderibus
 cadunt, ex tanto depresso, quanto fuerint grauiora. Idcirco factum ex facto. Misceant se
 maria, & ngra tolluntur arena Tum sonitu prochyta alta tremuit, durumq; cubi-
 le Inatime iouis imperis imposita tiphoco. Pile, inquit, casu multa alia contremuerunt.
 Hæc mars oimæotens animos uiresque latinis Adiuit. Turni factum ceteris au-
 dendum licet inlelit. Et stinnulos acris sub pectore uerit. Et quasi quicquid iam stimulis rur-
 sam belli certamen accendit. Imminit & fugam reuertens, arriumq; tui orem. Contra tro-
 tans inicit metum, ex eo fugam non enim fugit, nisi qui stare formidat, ex diffidet præsentis-
 ens. Unde per conueniunt. Causa conuenienti dicitur. quoniam data copia pugne, quæ antea
 non fuit. Bellatorque animo deus incidit. Tum in unum conuenerant troianorum timor,
 ex fuga, ex turni ex prospera dimicatione successus: Data quoq; regnandi copia, ex belli gerendi
 arbor, quem arripit deus uniuersis ingesserat. Pandarus, ut fuso germanum corpore
 cernit, Et quo sit fortuna loco, qui casus agat res. Pandarus quum considerando cognos-
 ceret, in fratris intentu partem se auxilii perdidisse, ex utrum interis, quem putabat inuictum,
 casibus quoq; multis sustinere, quæ homines agunt, ex suam mutatam esse fortunam. Portam
 in multa conuerso cardine torquet, Obnixus latis humeris. Hoc fecit, ut emendaret
 factum suum, quod aliter corruerant. Multosque suorum Manibus exclusos duro
 in cerra mine Inuit: At alios secum includit, recipitque ruentes. Portam clau-
 dere quam cogeret hostes expleuerant, quante fuit uirtutis: fecit tamen quod exigebat ne-
 cessitas, exclusis aliquot suis ex ad perniciem traditis, receptis uero nonnullis hosti-
 um: quod ex enim etiam esset, contrarium posuit, quia aut occidi illic potuerunt, aut

LIBER.

potas. omnem enim hostis tenebat, aut flamma. interiora hostis, superiora vero lectorum scuta incendia possidebant. procedo hoc est progredior, et ulterius accedo, et priam te des arcemq, reuiffo, ne illa ad domum patris sui, aut ad munitum aliquem locum se contulerit. Et iam portibus uacuis iunonis asylo Custodes lecti Phœnix & dirus uulsi s Prædam leuabant. Inuenio seruari tam prædam in portibus uacuis, hoc est a bello iam immunibus. prædarum enim congestio ostendebat certamen, quod fuerat, esse confectum. quod autem posuit iunonis asylo, sic accipere potuit, ut inimica iuno lataretur ante oculos suos esse proposita, quæ præcorum uictoriam testarentur. Huc undique troia gaze Inceffis crebra aditis. Hoc est, troianæ diuitiæ incendiis ereptæ aditus. non dixit sublata de templo, sed de istis ardentibus asylois, hoc est penetrabilibus raptæ, unde apparebat ipsa quoque penetrabilis incendio cum istis diuiciis consumpta. uerum quia generalitas non tantum in lignitatem poterat demonstrare, fuit per enumerationem specierum, ut sacrilegus quæsitè euidentius aperiret. Mendaq, dorum. Quæ a diuinis honoribus ad sceleratorum iura transierint. Cratere sa, auto fundi. Quos priam conendi deuotio fecerat, et copia substantia, non exauriente accurrente materia, sed in solutum rursus. Captiua pueris congeritur, pueri, & pueri uxoribus et matres stant circum. Singulari numero non amittitur, sed lingua utitur, ut sit, ut sit, hic congeritur quicquid in diuiciis speciebus fuit. Pant circum, parum testatur. Cetera alij in locum, ubi præda captiuaq, terribetur, ubi cultu hostiorum omnium cunctis parant, phœnix et uulsi, dirus. dicendo, dirus uulsi, talem ostendit etiam phœnicem fuisse. ad unum quippe effutu a quæles moribus fuerant legentis. Ausus quin etiam uoces iactare per umbram. Luc presentibus execrandis custodiis, tamen, inquit, accipit tantum, ut me uideret prædam uulsi conge, lam et raptam considerasse, per species nauisse cultus. ducel, t enim amittitur, et diuiciæ coniugit eo, ubi uenire posset in manus eorum qui m. lereri non nescit. Ille prope nutus esset æneæ meritum, si alia non alidisset. per noctem quippe latere potuit, et occultatus teneris non uideri. quinetiam, inquit, ausus sum uoces iactare per umbram, quem suatrabebant oculi hostium tenebræ, prodere poterat sonitus uocis, cum alij forum peram et auditum. Inuicta clauo e uias. Argumti de lit ipsi s. d. licet impleui clamore uias, uno, in pt, in lo, uias multas clamoribus meis uias impleui, hoc est tam claras uoces in doloribus meis emisi, ut etiam ad alias uias, hoc est et ad alios uicos uox mea si peruenisset, quasi in omnem prælon clamarent. alia patenti doloris demonstrati, q. iapurum et plenum mariti demonstrant affectionem. Matulq, creusam necquequâ ingemantem iterumq, uocant. Ne t'lam, inquit, forte in longinquis partibus positum generatū exclamatio mariti sceleret, et ad aures eius quamuis clara uox ueniret, putaretur aliena, nomine ea n. propria non timet uocare creusam sepius repetens, quod ipsum quoque, plurimis uocibus et clavis admodum ac sepius et multo in locis repetiti frustra est factum. nini' enim uoluit prouerire quod dolorum et flamma, extingueret. Quarenti, & tectis uerbis sine fine forenti. Infelix sin uulacrum, atq, n. flos umbra creusæ. Vifa mihi ante oculos, & nota in uor imago, uisamibi ante oculos, ut uita neutri plurali dixerit, et non imago tantum sit uisa, sed omnia quæ ibi erant, simulacrum, generis, neutri, et infelicitate in parte similiter posuit, dicens. Illic re. l. t. x. regnumq, et regia contur parta tibi, quæ te minime generis. l. u. l. p. t. e. t. d. i. x. i. t. et neutri in me lio, scilicet in omnibus neutro plurali respondit. et multus alius locus tali usus est arte, Ille, inquit, fuit ad extremum mei laboris effectus, Infelix ut

prævalere. Demens, qui rutulum in medio non agmine regem Vident irum-
pentem, ultroq; incluserit urbi. Nisi illum multa aduersa turbarent, plenam potuisset
procurare uictoriam: si irrupentem turnum cum cæteris recepisset, eum sibi, et, qui ultro ue-
nerat ut periret. Inimicem ueluti pecora inter mentia turmi. Ecce uisum eius, qui
non uidit turnum plurimum inter cæteros eminentem, quod si fecisset, esset tale, quale si clau-
sisset cum paruis pecoribus tigrum. Continuo noua lux oculis effudit, & anima Horren-
dum sonuere, tremunt in uertice cristæ Sai guineæ, clipeoq; immania fulmina mit-
tit. Tanta fuit inter cæteros dissimilitudo turni, ut uelum forma corporis, et armorum qua-
litate quous possset agnoscere. Deniq; agnouerunt aeneidæ tale, qualem inq; uiderant: et li-
cet turbati, quis esset, intellexerant. Turbati subito æneidæ tum patet ardens Eua-
cat, & mortis fraternæ feruidus iras Effatur. Repens panlarus uidit, quem ante ne-
quiuerat noscere: et in ira perdit fratris positus gratulatus hostem ablatum ad panam, sic in-
sistunt loquit. Non hæc dotalis regia amatæ Nec muris cohibet patris uicinia ardea
turnum. Sic, inquit, fretus audacia consistis, ac si te amatæ regia habeat? iocunditer hoc di-
xit, quoniam amata illum uehementissime diligebat, aut quasi, inquit, teneat ciuitas patris, in qua
otiosus esse consuevit: noli me res ulterius. Castra inimica uides nulla hinc cæne pote-
stas. Tenent te obsessum castra, quæ inimicus intravit, nec aliquem tibi exitum tribuit.
At furidus sedato pectore turnus: Diuersos armorum motus singulis dedit. Pan-
darus dixit sublato animo, quod turnum teneat in septo castrorum, et quod esset fratris amissione
confectus. dedit et superbum quoq; sermonem. turno patientiam tribuit. deniq; sine timore
mentis responsum dedit, huiusmodi sermone. Incipe siquæ animo uirtus, & conscie dex-
tram, hic etiam inuentum priamo narrabis achillem. Leuissimum fortitudinis uirarum
potius, quam contumeliosum reddidit in respondendo sermonem. locutus etiam ipse de nominibus, ut
pandarus fecit, si, inquit, aliquatenus tua uirtute consistis, inuicere, ego te ad priamum mittam,
ut in italia alterum achillem nunties inuenisse. Dixerat. hoc de turno sit dictum. Ille. Hoc
est pandarus. Rudem noctis, & cortice crudo lutorquet lumen admixus uiribus
hastam. Incompositam scilicet et impositam, quam sola fortitudo non axima potuisset emittere.
Excepere auræ: Hastia ipsa auras potius, quam hominem uerberauit: Vulnus saturni iun-
cto Detorsit ueniens: portæq; infigitur hasta. Quippe auxilio iunonis detortum est uulnus
a turni corpore: portæq; magis infixæ: ictus quam ualidus fuit, ut excerptum auris portæ sce-
retur. At non hoc telum mea quod ui dextera uersat Effugies, neq; enim is teli
nec uulneris autor. Verba sunt turni loquentis ante ictum. hoc inquit telum tu non effugies,
quod magna ui uersat dextera mea, neq; etus telum poteris euitare, non enim hoc tu mittis, ut in-
efficaciter currat. tale enim ueniet, qualis ego sum, cuius manu portatur, et regitur. Sic ait,
& sublimiter alte consurgit in ense. Ecce qua ratione ait, effugi ictum tuum, uelina-
re tu non poteris meum. quanto enim telum misile est, potest declinari uigilantibus oculis, et cor-
poris mobilitate. quum uero uentum fuerit ad manum, atq; ense pugnatur, ictus nulla potest ra-
tione frustrari, et tunc uera uirtus ostenditur. timentis est certare hastis, et telum longius mit-
tere. turnus igitur, ut se ostenderet uirtute potiozem, gladio magis usus est, nec timuit tantum
hosti propriæ fuit, ut conuenire inensem posset, et ferire, quod non facit, nisi qui propriæ
uirtuti consistit. itaq; ut manum, inquit, erexit. Mediæ ferro gemina inter tempora fron-
tem Diuidit, impubesq; inuicem uulnere uialas. Totum hoc quod factum deserpsit,

pincolumi miserā la effigies eius ac de formis occurreret. oblata est oculis meis auct. rayotiusq̃
 remotura lachrymas me. occurrit de formis, occurrit, quā meū reuocare nō pos. m. hoc iu tū
 ingrenti p̃stuit illa ueni. lo, ut saltē casus p̃litae de huiusmodi, occurrit an p̃litae forma. q̃ quā eū et
 in luce, occurrit talis. p̃mariti oculis placere nō p̃stet. occurrit, i. alium meū p̃stet horrore cōfun-
 deret. leniq̃ totus corporis mei uigor repitino ex insperato p̃cussus a cōitu stupore succideret. mu-
 titus est. obrigit oībus membris. uox dudū clara, cū, rerē ha serat ex cōsumptae. statim uulnus na-
 li fuit, ut comae quoq̃, natura molles, p̃stixitate flexibiles, semp̃ in ima deiectione cōstiteret. illa tū
 amissionis suae intelliges eam esse silentii ex stupore me. locuta est ipsa, accitico oportet addi. b̃stui
 pui, steterūt q̃ comae, & uox faucibus haēsit. Tūc sic attar, & cū his demerit d̃y-
 ctis. Quid tātū in fino uiuat indulgere labori? O dulcis cōmū, i. o hūc sine nemine
 diuū Eamrit, nec te cōmte hūc al. portare creu am Fas, haud ille finit si perit re-
 gnator ol. m. n. Locus iste necessario mihi est primus, ut i. b̃net aneas, p̃eq. se t̃la nēq̃. ceria
 p̃litae, aut il. a. sio arbitri. mirra aut h̃. i. p̃litae, creusam. i. p̃am. d̃. uerit ex. lant. i. o. q̃p
 p̃tpe at p̃, illo loco q̃ cōio ari alius a p̃stetū enca. p̃et m̃. ipsa uxor amissionis suae reideret cō-
 ex dolent. maritū ac ip̃i m̃xoribus cō. o. at. officio subleuare. i. p̃. igitur s̃. q̃it cō. s̃. b̃. a. s̃.
 fortunae suae, solame cō. igit. ex o. s̃. u. uat. q̃. i. nat. p̃. deit maritū d̃. uis, quod tū h̃. uerit t̃. i. o
 ris ex entis, q̃ tibi doloris eius t̃. labor m̃. i. ca. s̃. i. t̃. uis est. quod c̃. les, t̃. o. i. o. uat. p̃. f̃. eū. o.
 debes. i. o. a. i. o. terre, quod tū m̃. uar p̃. t̃. s̃. a. s̃. i. n. f̃. l̃. i. x̃. i. t̃. o. exare q̃. ñ. t̃. i. a, quod nō p̃. t̃. s̃. r̃. i. ñ. a. i. o. t̃. a. f̃. r̃. e
 d̃. o. p̃. t̃. i. a. s̃. i. r̃. e. ñ. d̃. o. uincū. t̃. a. r̃. o. i. o. ñ. o. s̃. t̃. r̃. o. s̃. i. ñ. e. a. u. l̃. i. t̃. i. x̃. i. t̃. a. s̃. i. p̃. e. i. d̃. i. p̃. i. p̃. l̃. i. c̃. u. i. t̃. u. t̃. i. e
 r̃. e. t̃. i. u. e. r̃. i. s̃. cō. i. u. o. r̃. e. x̃. a. b̃. i. r̃. a. r̃. u. s̃. i. ñ. a. l̃. i. a. t̃. e. u. nō p̃. o. r̃. a. r̃. e. i. u. x̃. o. r̃. i. Lōg̃i tibi exilii, & d̃. u. i. ñ. u. s̃.
 a. q̃. u. o. r̃. a. r̃. a. ñ. a. u. Ad terrā helperia uenies, ubi lydius a. u. a. Inter o. r̃. i. a. u. i. u. i. l̃. e. ñ. f̃. u.
 it a. g̃. i. ñ. e. t̃. y. b̃. r̃. i. s̃. Ad cō. i. d̃. a. t̃. i. o. ñ. e. m̃. u. l̃. t̃. i. p̃. u. i. e. t̃. q̃. o. l. u. t̃. a. r̃. a. p̃. r̃. u. i. c̃. i. t̃. h̃. o. c̃. ñ. p̃. r̃. e. i. a. p̃. l̃. a. t̃.
 a. l̃. d̃. e. o. r̃. a. s̃. e. o. s̃. e. q̃. e. s̃. s̃. e. t̃. r̃. a. t̃. i. t̃. a. ñ. o. s̃. s̃. e. q̃. p̃. e. l̃. i. u. i. a. nō p̃. o. i. t̃. i. ñ. i. p̃. l̃. a. d̃. i. ñ. i. p̃. e. r̃. i. t̃. i. p̃. r̃. i. o. e. o. i. b̃. e. t̃.
 q̃. o. l. u. e. r̃. o. i. ñ. s̃. e. r̃. a. u. i. t̃. m̃. a. r̃. i. t̃. i. e. x̃. g̃. ñ. t̃. r̃. u. o. i. a. m̃. f̃. a. c̃. i. t̃. a. c̃. l̃. e. t̃. a. ñ. a. p̃. u. i. u. i. t̃. c̃. u. i. d̃. a. t̃. o. i. o. s̃. l̃. i. u. e. r̃. a. u. i. ñ. t̃. u. m̃.
 e. i. o. l̃. a. i. t̃. Lōg̃a tibi exilii, ex uasitū maris equor arana. Ad terrā helperia uenies, ubi lydius arua
 Inter o. r̃. i. a. u. i. u. i. l̃. e. ñ. f̃. l̃. a. i. t̃. a. g̃. i. ñ. e. t̃. y. b̃. r̃. i. s̃. I. d̃. a. r̃. a. p̃. p̃. e. r̃. i. u. i. m̃. f̃. e. t̃. e. r̃. i. t̃. t̃. i. b̃. i. ñ. g̃. t̃. p̃. u. e. ñ. i. e. h̃. a. d̃. i. t̃. a. l̃. i. l̃. a
 b̃. o. r̃. i. e. ñ. f̃. u. i. t̃. e. x̃. p̃. e. l̃. i. g̃. i. p̃. l̃. i. x̃. i. t̃. r̃. a. s̃. m̃. i. s̃. t̃. o. s̃. e. d̃. l̃. a. b̃. o. r̃. i. e. u. i. t̃. u. i. s̃. l̃. a. t̃. a. s̃. u. c̃. c̃. e. d̃. i. t̃. t̃. e. r̃. r̃. a. t̃. e. r̃. i. l̃. i. b̃. i. s̃.
 g̃. r̃. a. t̃. i. a. l̃. e. s̃. c̃. r̃. i. b̃. i. t̃. e. x̃. s̃. l̃. u. m̃. i. p̃. s̃. u. m̃. cū l̃. a. l̃. e. p̃. l̃. e. ñ. i. s̃. t̃. u. s̃. e. x̃. q̃. o. l. u. i. ñ. u. e. r̃. i. t̃. q̃. u. a. s̃. i. ñ. o. e. t̃. a. s̃. s̃. i. m̃. a. t̃. i. o. d̃. o.
 e. s̃. i. ñ. i. b̃. i. l̃. e. s̃. s̃. q̃. u. o. l. u. s̃. u. p̃. o. s̃. l̃. a. t̃. e. a. t̃. u. e. l̃. e. o. s̃. q̃. u. i. b̃. i. cō. m̃. r̃. e. ñ. t̃. u. r̃. l̃. a. u. s̃. i. ñ. t̃. e. r̃. a. s̃. l̃. a. m̃. i. ñ. i. u. l̃. a. e. p̃. c̃. o. p̃. i. o. s̃. u. s̃.
 q̃. u. e. ñ. i. t̃. q̃. i. ñ. i. p̃. s̃. o. a. q̃. u. a. r̃. a. r̃. e. l̃. a. t̃. a. ñ. t̃. i. t̃. r̃. a. c̃. t̃. a. p̃. a. g̃. r̃. o. s̃. u. b̃. e. r̃. t̃. i. ñ. a. e. s̃. i. ñ. i. b̃. i. l̃. e. d̃. a. t̃. I. l̃. l̃. i. c̃. r̃. e. s̃. l̃. e. t̃. a. r̃. e.
 g̃. a. i. p̃. & r̃. e. g̃. i. c̃. i. u. x̃. p̃. a. r̃. t̃. a. t̃. i. b̃. i. I. l̃. l̃. i. c̃. i. ñ. u. i. t̃. a. m̃. i. s̃. a. c̃. p̃. l̃. i. t̃. a. r̃. e. c̃. p̃. l̃. i. r̃. e. l̃. a. t̃. a. i. ñ. p̃. u. i. e. t̃. cō.
 i. u. r̃. e. g̃. i. a. h̃. o. c̃. e. s̃. t̃. p̃. l̃. a. ñ. t̃. e. g̃. i. ñ. e. Q̃. u. i. u. i. t̃. d̃. i. c̃. i. t̃. r̃. e. g̃. i. a. a. u. d̃. i. t̃. e. t̃. d̃. i. u. i. t̃. e. a. ñ. t̃. e. r̃. a. ñ. e. i. ñ. c̃. e. r̃. t̃. a. u. e. l̃. d̃. e. b̃. i. a. u. e. l̃.
 i. p̃. i. r̃. i. t̃. a. p̃. m̃. i. t̃. t̃. e. r̃. e. u. i. l̃. e. r̃. e. t̃. u. r̃. a. i. t̃. t̃. i. b̃. i. p̃. m̃. i. t̃. t̃. o. i. a. p̃. a. r̃. a. t̃. a. s̃. u. ñ. t̃. p̃. i. t̃. i. t̃. u. a. ñ. e. c̃. e. s̃. s̃. a. r̃. i. a. e. s̃. t̃. u. t̃. a. d̃. i. l̃. l̃. o. p̃. u. e.
 ñ. i. t̃. h̃. i. c̃. e. x̃. l̃. o. q̃. u. e. d̃. i. r̃. o. l̃. i. c̃. i. t̃. u. r̃. r̃. e. i. a. u. i. t̃. l̃. a. t̃. e. r̃. e. g̃. ñ. u. a. e. x̃. r̃. e. i. a. c̃. o. r̃. a. x̃. p̃. s̃. u. i. t̃. f̃. i. m̃. i. ñ. i. u. r̃. i. p̃. l̃. u. r̃. a. l̃. e. t̃. ñ. e. u.
 t̃. r̃. i. i. ñ. g̃. a. l̃. a. r̃. e. e. x̃. r̃. u. r̃. s̃. u. m̃. f̃. r̃. a. ñ. i. ñ. u. s̃. i. ñ. g̃. u. l̃. a. r̃. e. e. x̃. ñ. e. u. t̃. r̃. o. p̃. l̃. u. r̃. a. l̃. i. r̃. e. a. ñ. d̃. i. t̃. u. t̃. s̃. i. t̃. r̃. e. i. l̃. a. t̃. e. r̃. e. g̃. ñ. u. m̃.
 e. x̃. r̃. e. c̃. i. a. c̃. o. i. u. x̃. p̃. a. r̃. t̃. a. t̃. i. u. s̃. u. ñ. t̃. p̃. a. r̃. t̃. u. m̃. u. e. p̃. a. r̃. a. t̃. u. m̃. a. c̃. c̃. i. p̃. i. e. ñ. d̃. u. m̃. e. x̃. e. l̃. i. p̃. a. r̃. t̃. u. m̃. t̃. i. b̃. i. i. d̃. e. r̃. i. t̃. i. l̃. i. c̃. e. s̃.
 q̃. u. i. s̃. i. t̃. u. m̃. l̃. a. b̃. o. r̃. i. b̃. u. s̃. a. l̃. i. e. ñ. i. s̃. a. d̃. a. u. t̃. e. m̃. q̃. u. o. d̃. a. ñ. e. a. m̃. u. e. l̃. m̃. a. x̃. i. m̃. e. g̃. e. m̃. e. r̃. e. s̃. i. t̃. e. h̃. i. t̃. ñ. o. ũ. i. s̃. s̃. i. m̃. e. p̃. o. s̃. u. i. t̃. u. t̃.
 e. u. i. a. l̃. o. l̃. o. r̃. e. ũ. i. t̃. i. ñ. u. a. c̃. o. ñ. i. u. g̃. i. s̃. p̃. r̃. o. m̃. i. s̃. s̃. i. o. ñ. e. t̃. r̃. a. ñ. d̃. u. c̃. e. r̃. e. t̃. q̃. u. o. d̃. u. s̃. q̃. a. l̃. e. o. a. r̃. t̃. i. p̃. e. ñ. i. u. m̃. f̃. u. i. t̃. u. t̃.
 i. l̃. l̃. i. c̃. o. a. l̃. i. ñ. i. s̃. e. t̃. p̃. e. r̃. s̃. o. ñ. a. m̃. t̃. u. a. m̃. d̃. i. c̃. e. ñ. t̃. Lachrymas dilectae pelle cō. s̃. i. t̃. I. l̃. l̃. i. c̃. e. s̃. t̃. d̃. i. c̃. e. r̃. e. c̃. u. m̃. h̃. a. b̃. e. a. s̃. d̃. e. s̃. i. ñ. i. t̃. u. ñ. m̃. a. t̃. r̃. i. m̃. o. ñ. i. o. t̃. u. o. l̃. e. b̃. e. s̃. r̃. e. m̃. o. ũ. e. r̃. e. l̃. a. c̃. h̃. r̃. y. m̃. a. s̃. q̃. u. a. s̃. p̃. r̃. o. p̃. t̃. e. r̃. m̃. e. e. s̃. s̃.
 f̃. u. ñ. l̃. i. a. l̃. l̃. i. t̃. q̃. u. o. q̃. a. u. g̃. m̃. e. ñ. t̃. u. m̃. c̃. o. ñ. s̃. o. l̃. a. t̃. i. o. ñ. i. a. c̃. o. m̃. p̃. a. r̃. a. t̃. i. o. ñ. e. d̃. e. s̃. c̃. e. ñ. s̃. Nō e. r̃. o. ñ. y. r̃. e.
 m̃. i. d̃. o. ñ. u. m̃. f̃. i. d̃. e. s̃. d̃. o. l̃. o. p̃. u. i. u. e. s̃. i. p̃. e. i. b̃. a. s̃. A. s̃. i. c̃. i. a. m̃. O. r̃. d̃. i. ñ. a. t̃. u. r̃. s̃. e. ñ. s̃. u. s̃. s̃. i. c̃.

LIBER

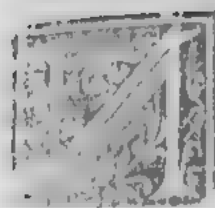
licet exponi non debeat, quia planum est: tamen melius apparebit, quum fuerint inspecta sequen-
 tia. Et sonus, ingenti concussa est pondere tellus. Sonus, quem ipse ictus fecerat et
 rursus prostrati. Pondus autem sensit terra, quæ sustinebat occisum. Collapsos artus atque
 arma crue ita cerebrum Sternit humi moriens. Impleuit terram funere proprio, et dis-
 soluto cerebro ac sanguine suo arma quoque perdidit. Atque illi partibus æquis huc caput,
 atque illuc humero ex utroque pependit. Hæc est omnis descriptio mortis pandaris medio,
 inquit, capiti est unum teli uenens excepit, et per frontem ac faciem plaga descendens singulas
 partes singulis humeris ledit. ecce propter quam causam supra posuit. sic ait, et sublatum alte
 consurgit in enssem. hominis enim longi, et eius, cuius forma arboribus luci comparata est, ca-
 put et faciem uno ictu in duas partes separare non posset, nisi in enssem consurgens altior esset
 effectus, ut lesentens plaga facilius compleret hominis necem. Tanta autem facti celeritas fuit,
 ut alacris consistentes pandarus uenientem mortem uitare nequiverit. Diffugiunt uerbi
 trepida formidine troes. Troiani omnes tali exemplo perterriti fugiunt. Et si conti-
 nuo uictorem ea cura subisset, Rumpere claustra manu, sociosque immittere por-
 tis, Ultimus ille dies bello, gentisq; fuisset. Occisus illis, qui ualebant consistere, si uis-
 sorem turnum congrua cura tetigisset: uel maxime, quia fugerant ceteri, ut perruptis clau-
 stris portas patefactis suis admittisset: eodem die omnis troianorum gens fuisset assumpta, et
 plebs belli terminus proueneret. Cur hoc non sit factum, subicitur. Sed furor arden-
 tem exdisque insana cupido Egit in aduersos. Inpeluit hoc consilium furor, qui huma-
 nas mentes a tractantibus commotis proturbare consuevit. raptus est enim, ut insequeretur fu-
 gientes, et non uidit, quod prodesse plus posset. Principio phalarum, & succiso popli
 te gygeus Exciuit, hinc raptas fugientibus ingent hastas In tergum. Locus iste
 intellectus duplicem rationem potest admittere. Aut enim hastas sublatas hostibus ingererat,
 aut a ueruptis in eos iacebat, qui fugerant. excipiebant autem iactus omnes in terga, quæ dede-
 rint hosti. (Iunonem uires arii tumq; ministrat.) Vbi erexit laudibus turnum, ibi eum
 plenus utuperatione deiecit. Nihil enim propria uirtute faciebat, sed iunonis iuuabatur auxilio.
 Adde alia comitem, ex co. fixum phegea parua, Ignaru. deinde in muris mor-
 tem uenientes. Dicitur autem comit in balum et hegeum, qui nesci, quid esset cum alijs ge-
 stum, pugnam in muris nouere nitabantur. Alcandruniq; haliumq; neionaq; Pry-
 taniuque Lincea tendentem contra, sociosque uocantem Vibranti gladio con-
 nixus ab aggere dexter Occupit, hunc uno deiecitum conuulsus ictu Cum galea lon-
 ge iacuit caput. Post multos quoque prostratis comites dedit, lynceum aggressus est, qui socios uo-
 cavit ad bellum. sed quum istum animantem ceteros et hortantem obutum habuissent, occisione ag-
 gressi sublimior fittus caput eius e summo percussit, et uno ictu abscisum longius fecit iacere
 cum galea. quod dixit, cum galea longe iacuit caput, uirtutem ferientis ostendit. nam non longe
 cum galea pondere iacisset, nisi magna fortitudine uirtum fuisset excussum. Inde fera-
 rum Vastatorem Amycum, quo non felicius alter Vigere tela manu, ferrumque ar-
 mare ueneno. Ille uenator fuit, qui ut facilius feras occideret, ferrum armabat uenenans
 unguentis. Et clitum AEolidem. hoc est æoli filium: Et amicum cretea musis.
 Amicis musarum qualis uixit, ex sequentibus docet. Cretea musarum comitem.
 Non tantum amicus musarum fuerat, uerum etiam comes. Cui carmina semper, Et ci-
 tæ iuxta cordi. Non unam tantummodo musicæ artem nouerat. sciebat componere carmina, no-

LIBER

nō ego myrmidonū ex dolopū supbas sedes afficiā. Aut graiis seruitum matribus ibo Dardanis, & diuā ueneris nurus, Sed me magna deum genitrix his detinet oris. Nec te, inquit, fragat casus iste. In aduersis, n. q. q. d. acciderit, quod saeuura depellat, gratuladū est. Tenet me mater deū, tenere potuerūt myrmidonū ex dolopū matres, illa ad honore retinet, ille potuerūt retinere captiua. nō ibo seruitū uictoriae exultantibus, nō uidebo sedes hostiū, ut ceterae captivae aeternū seruituti pollicetes, cū ea futura sim, ex qua oēs du gratulatur se esse pgenitos, quā ueneratur oīs, q. libeter potioribus deferat. nō cecidit fortuna mea, nec debilitata succubuit. Dardanis, ex diuā ueneris nurus, pferētis aīo positū debemus accipe, myrmidonū dolopūue sedes aut graiis matribus ibo seruitura, detrahetis aīo dictū. Dardanis laus cōmunicata cū oībus troianis, diuā autē ueneris nurus, quae fuit specialis ipsius, a psona ex loco traxit graecorū obtrectationē, a psona liberata sum, inquit, infimoru hoīum captiuitate, ex extremo seruitio. a loco non ibo ad graecorū sedes, sed ero in originalibus locis, ex cū deorū oīum matre, tenet me illa, quae oīs deos rōne noīs ex potestatis anteuenit. cōpiratio ista agit, ut dictū est, mariti solatiū, qn ex captiuā uxori recepit, nec occisam, qn potius de tentā uolūtate eius, qua nullus est potior. Iamq. uale. & nati serua ce immunis amoenū. Cōsolationē suā fili cōmentatiōe cōclūsit, pot ut lora ita dixisse nates suauolū, eius amore serua, ex amissionē meā leuius feres, ex plurimū mihi detuleris, pot ex sic inteligi. sciebat, n. qd inter cetera pfixisset, futurū, sicut aeneas habiturus esset cōiugiū nouū, a. turus, ibi uxori, sicut nouū cōm. Hoc igitur m. tuēs mater nouissima c. locauit, ut haberet altius paternopēcton, quod cupiebat esse seruatiū, nō aut nouū sua lebat affectu, q. sciebat se loq. cū patre, q. morti filiū tā tenebat in sensibus, ite q. dixit serua amorē nati cōi, q. p. poterat effici, ut fauore uiuatis ex noua cōiugis ductus, cū p. poneret liberos filio ex cōiuge suscepto, t. pauit ergo ut diceret, serua. nec dixit q. te ei sufficiens suam, ne secus sensisse uideretur, ex recessuri aīum laderet. Hae ubi dicta dedit, lachrymantem, & multa uolentem Dicere, deseruit, tenuesq. recessit in auras. Ingratu, inquit, ac sceleratū fuisse, ut aeneas ab umbra uxoris si cōiugio recessisset, debuit, n. uel sua dicere uel ad ea resōdere, quae uiderat, accirco dixit, du lachrymas fundo, du uolo atq. dissono pferre, quae necessario fuerat dicenda, recepte discessit, ac uolente multa dicere deseruit, posset, n. meciū esse diutius, si expectaret meū it. p. r. sam, hū dixit, deseruit uolentē loq. nō dixit, ego illa dimisi. Ter conatus ibi collidare brachia cucum, Ter frustra compressa manus. Proprie descripsit uolente amplecti, quod corpora, e. n. tuerat, saepe hic frustratu, manusq. sibi occurrisse frequētius, cū nō esset in illu, quod tenere potuisset. Efrugit imago, par leuib. uenis. Efrugit, inquit, ut uictus, recessit ut s. n. n. u. amore s. illu. dixit, conatus sum, ibi, n. ponitur conatus, ubi effectus seq. nō potuit. Sic deum socios cōtūpta nocte reuiso. Quāto se dixit laborasse p. cōiuge in tatis discursibus ex uigiliis p. tota nocte toleratis. Atq. hic ingentem conitum affluxisse n. uorum. Inuenio admirans numerum, matresq. uirolq. Collectam exilio pulchram, miserabile ualgris. Undiq. conuenere, inimis opibusq. parati, In quascunq. uelim pelago d. ducere terras. Camq. hic fecissem, multos, quos diuāseram, congestos inueni uolentes mecum ire, quo uelim. adactus uolentia superum non solum se dicit necessitatem ad scedendi habuisse, sed p. larimos, munuit illam partem, ne uideretur solus dimisisse patriam, si id nullus alius fecisset uideretur. Iamq. iuris summa surgebat Lucifer idē, Ducebatq. diem. Noua d. t. r. t. i. e. usas est dicit necessitā an q. i. m. exoritur lucifer, hunc in supna sedenti sequitur lux, quae licet t. c. n. i. p. l. u. e. t. c. o. n. f. i. r. m. e. t. uidetur ergo lucifer nō tm nuntius diei esse uenientis, sed fidus quoq. certiss. p. l. a. s. t. o. r. Danaq. obsessa tenebant Limina portarum, nec spes opis ullā

dabatur. Posuit salutē suā suorūq; cōtraria, unū lucis, quē reuelatura fuerat, quod uelauerat tenebra. aliud q; tenebat hostes oēs egressus, quē res ostendebat uictoriā esse confectā. nullū etiā defensio in locū sup̄fuisse, hoc fuit tertiu q; nulla esset spes cōmodi alicuius. Cessi, & sub'aro montem genitore petiui. I x plano, inq; inutiles ad utilia montiū superiora cōscendi. p' e iū exultationis in ultimo posuit uerbum. Cessi cōstrictus, inq; maiori uoluntate p'batā mibi p'are totis exitiū, per d. l. gentis matris, quā mibi deos potius q; grācos inimicos ostendit. permissum incendii ex filij mei uerti ce, per hortatu patris, & religiosas uoces uxoris, & diuina, quā tradidit, uerū i, cessi p' ueribus, neq; n. debui ulterius niti, q; toties dis repugnātibus frustra certauit. plene rēdit interrogatū. l. i. tōtis, quā dixit. narra mibi insidias danaū casusq; tuorū, quol q; factū ē, aggreditur alterā, errorē suos euitatissime relaturus. habet tñ etiā ipsa, casusq; tuorū, nā p' l. i. l. cōtagiōe socios, amisitq; patrē.

TIBIRII CLAVDII DONATI AD TIBERIVM CLAV
DIVM MAXIMVM DONATIANVM FILIVM
INTERPRETATIONVM VIRGILIANAE
AENEIDOS LIBER SECVNDVS EXPLII/
CIT. TERTIVS INCIPIT.

ARRATVRVS, secundum d. donis p'positionē etiā errores suos, in de primū sumit exordiū, unde reuera cōuenerat. na laborū eius caput fuit, ab eundē de troia necessitas. neq; n. errare p' diuersa potuisset, nisi primū patrie suae limbus fuisset exclusus. in ipsius igitur professionis seu nauigatoris capto, quot dolorū causis afflētus sit, quantūq; oemuerit licet diffusa & magna, summa tamen breuitate constringit. nō omittēs etiā tunc excusationē suā, quā uult esse firmatū non tñ grecis sed his a lueris, & ob nulla eius aut suorū culpā perisse imperiū troia. quapropter inq; sic. Postquam res a lue, priamiq; euertere gentem Immeritam uisum superis, ceciditq; superbum Ilium, & omnis humo fumat ner tūia troia, Diuersa exilia, & desertas querere terras. Auguris agimur diuum, clāssēmq; sub ipsa Antandio, & phrygiæ molimur montibus idē, l. i. uerū q; o fata ferant, ubi sistere deunt. Omnia, inquit, in uia a lueris cōfluxerāt, & q; trāacta uelabatur, & ā portabat a lueris futuri t'p'is spes, nec fuit qd' cōs'iretur p'terita, qñ futurorū quoq; immanitas uelabat. ponit ergo p'terita a uat tuor, & futura totū l. p. ria uel deteriora cōstruēs. p'terita sunt hēc. Post q; res a lue, hoc est post interitū illius impu, priamiq; euertere gentē immeritā uisum superis, mētiōe facit p' priami, quasi solo p' flet in troia. quod ideo intelligitur posuisse, qā uehementer angetatur p' lue uxoris luctu, quā cōs'abat fuisse filia priami, q; cū nihil tale de funere cōmeruisset, ab antecētib; eius matrimonioq; disiuncta ē. quā uero licet uisum superis, cōtū nō hoīum tale meritū fuisse, uel regni, ut funditus p'irent, sed intolerabili leorā interueni se prauitatē, ut innocētū ipes, salus, & fortuna cōcterēt. Cecidit, superbum Iliū, ut nō leue uel uelatur, cuius dolebat interitū, dixit superbū Iliū, hoc est magnū. & oī. humo fumat ner tūia troia. omnis, inquit, fumat. esset enim solatium in a lueris, si aliquid saltim semiuisum uel semirutum remansisset, quod ait humo fumat, expressius dici non potuit, omnia tūisse consumpta, cum ipsis enim, quā comburit finitur incendium, & deficiente materia fumum sola

LIBER

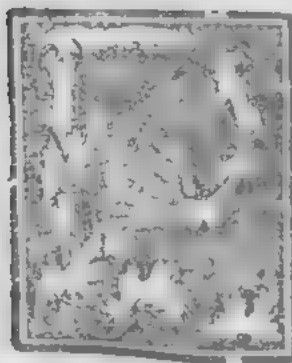
*lius putet per tela et per hostes exire, quod uideri cessasse. Claud aliter retro dubius uel-
 gia turnus Improperata refert, & mens exaltuat ira. Sic, inquit, fecit igitur turnus: hic
 ira non uacuis retrorum uestigia referebat: Quin etiam bis tum medios inuaserat ho-
 stes. Bis confusa fuga per muros agmina uertit. Et tamen, inquit, quum sensim cede-
 ret, bis etiam tum hostes troianos inuasit: tantumque, solius impetus potuit, ut simul omnes bis
 in muros aufugissent. Sed manus e castris propere coit omnis in unum. In unum om-
 nis multitudo conuenit, ut uni resisti potuisset. quantum dat turno ut troiani prodefensione tan-
 tum simul undique congregarentur uniuersi. Nec contra uires audet saturnia iuno sus-
 ficere. Tanta aduersus turnum illa uis potuit, ut iunonis quoque pro turno auxilia defecissent.
 Ecce hic post maximam laudem deprimitur turnus. uult enim non turni fuisse, quod potuit, sed
 eius, quæ fauebat turno. denique ubi deficit iuno, ibi deficit et turnus. Aerem calidam
 iuppiter iram Demisit, germanæ haud mollia iussa ferentem. Ni turnus cedat reu-
 erorum incensibus altis. Misit, inquit, iuppiter ad iunonem sororem suam sub terris, catione
 durissima. Atque ut hæc proferri ocyus, et facilius possent, iram destinauit instructum manda-
 tis haud mollibus grauitè se commoueri posse ante denuntians, si turnus se non attingit, et e'
 castris troianorum. Ergo nec clypeo iuuenis subscutere tantum. Nec dextra ualet.
 Insistentibus teucris et iunone cessante, nec clypeo tantis telis ualebat occurrere, nec dextra pu-
 gnare. Iniectis sic undique telis obruitur. Tanta uis telorum iacebat in turnum, ut il-
 lum obruerent potius, quam ferirent. Strepit assiduo caua tempora circum. Timitu
 galea. Circum caua tempora non hominis sed galeæ, quæ turni tempora contigebat. Repre-
 bat igitur, et tinnitum dabat percussa telibus crebris. Et saxis solida æra fatiscunt.
 Aes quantum solidum quo formata fuit galea, durior telibus, multo amplius saxis cunctum in
 rimas plures ut matore uersum et. Discusque iube capiti. Crissarum quoque omnis or-
 natus et iuba capiti eius excussa sunt. Nec sufficit umbo telibus. Quomodo enim unum
 scutum tot milibus telorum omni ex parte uenientium ualebat occurrere? aut tantum ponderis
 sustinere. Ingeminant hastis & troes. & ipse Fulmineus mænesteus: Ne esse enim fue-
 rat, ut cum omnibus faceret, quod heritatu suo uidebat universos efficere. ipse quippe alios se-
 gnes et debiles redit, qui quod uideret communicare non curat, et laborantibus cunctis solus ces-
 sat otiosus. insisolebat igitur etiam ipsa, ut turnus aut truderetur manibus, aut armatus ire coge-
 retur in gurgitem: aut uiculis peremptus occumberet: Tum toto corpore sudor Liqui-
 tur, & piceum (nec respirare potestas) Flumen agit. Ibat sudor ex turni corpore pi-
 ceum flumen ostendens: nec fuit spiritum resumendi aliquod statum. Fessos quatit æger
 anhelitus artus. Fatigata hominis membra anhelitus debilitior reddebat. ægrum anhelitum di-
 xit, quia ægros facit et debiles. Tum demum præceps saltu sese omnibus armis. Hoc
 est aut omnium uirtute, aut cum armis omnibus, quoniam armatum esse constabat. In fluuium
 dedit. Non timuit se præcipitem dare, qui sciebat se in undas esse uenturum. Melius quippe
 certum periculum fuit ei subire, quam quod esse potuisset incertum. Ille suo cum gurgite
 fluo Accepit uenientem, ac mollibus extulit undis. Contra spem omnium et suam, tur-
 nus exceptus est: et quia altitudine gurgitis uel maxime armatus premi potuerat, uirtute ma-
 gis undæ collectæ suspensus est. Et lætum locus abluta corde remisit. Atque ita factum est,
 ut flauus eum placide accepisset, atque ablutum remisisset ad socios. non quod flauus hominem excepit aut
 remisit. Sed ipse turnus elatus ac e' fluuii facile cgressus ad socios se retulit.*

LIBER

remanens terra respirat. interea postquam non semel accipiendum est. quamuis semel positum
 uideatur, ut sit. postquam res asia, postquam uisum est superis euertere gentem immeritam priami, postquam cecidit
 supbia i. u. postquam ois humo fumat neptunia troia. haec sunt quatuor praeterita, uideamus futura, utrum
 a. i. q. i. e. praeteritis habere poterint, quatuor fuerunt etiam ista et delectanda. Diuersa exilia, et de-
 sertas quaerere terras, Augury agitur diu. ecce ex his duo pessima. auellebatur quippe a terminis
 patrie, diuersa exilia, et terrarum similitudines petaturi, habet. n. solatiu, quod urgetur, quod ad adoptiuum uel ad
 definita mala compellitur. Classemque sub ipsa Antandro, et phrygia molimur motibus idae, incerti
 quo fata ferat, ubi sistere detur. Dixit alia duo. parabamus, inquit, naues nescy, quo ire deberemus, uel
 in quibus locis comorari contingeret. hoc ipsum incertum parua fuit maxima. res. n. quis acerba si cuius
 specialitate signetur, meditatione continua gignit aliquam tranquillitatem, ut animus subleuet. Ceperunt, quatu-
 or aduersa, quae ad futurum tempus pertinebant. diuersa exilia, desertas, incerti, quo fata ferat, et ubi siste-
 re detur. Contrahimusque uiros. Scilicet, ut cresceret comitum numerus. Vix prima incepe-
 rat restas, Et pater anchi es dare fatis uela iubebat. Fugitui non agitur, quod uoluit, sed quod
 facere cogitur, pinde maturum, inquit, pelago tempus opprimi nequimus, sed mox cum ipso aestatis tempore iniquo
 nauigauimus, et quia definita loca non habuimus, nauigauimus, quocumque uellet fata, et quo duceret ue-
 tus. Litora cum patriae lachrymans portusque relinquo, Et campos, ubi troia fuit.
 Non dixit, dimitto patriam nauigans, quam ois interierat, sed dimitto litora ciuitatis quondam lachrymans
 et dolore coactus. relinquo securitatem portus ac terrae, et in altum perducor, hoc est ad incerta alto-
 ris et interioris pelagi, ubi sola desperatio est uides capos, ubi troia fuit. duplitem locum isepotest ad-
 mittere intellectu. unum quod dolebat latitudine maris per capos antea ingentes effusam sic interisse, ut
 ex ea nihil extaret. alterum, quia caporum planitie uidebat, in qua in altitudine immensam surrexerat tro-
 ia. hic aeneas memorat poeta perimpleisse excusationem suam. di. n. doloris sui causas exponit, ostendit etiam,
 illud non fuisse aliquid, quod possit separari, et se magis augury deorum quibusuis exclusum.
 Litora cum patriae lachrymans portusque relinquo, et campos ubi troia fuit. Trias posuit, quae per na-
 turam suam non potuerunt ire, littus, portum, et campos. Feror exul in altum Cum locus,
 natoque penatibus, & inagnis diis. Tacuit patrem suum, quia supra dixit, Et pater anchi es dare
 fatis uela iubebat. proinde quem iam memorauerat ibi fuisse superfluum, indeque uitiosum fuerat ille
 rum nominare. Terra procul uastis colitur mauortia campis, Thraces arant, acri quo-
 dum regnata lycurgo Hospitium antiquum troiae, locumque penates, Dum fortuna fu-
 it. Descriptio terrae ad incerta nauigantibus prima occurrit, quae sic euidenter didoni exponitur ti-
 gnoranti, ut et situs loci, et incolarum persona signetur, deinde opportunitas, quae detinere posset erra-
 tes. nam et proximitas placebat labore ablatura fugientibus, et ubertas laeta camporum, commoda
 uidebatur his, qui rem omnem substantiamque perdiderant. quod uero thraces incolae amiserant lycurgum
 regem, uidebatur fieri posse, ut aduersarius nullus emergeret, qui posset prohibere uenientes. firma-
 bat omnem spem remanendi interpositi dudum religione faueris, diuturnitate quoque temporis roborati.
 quis enim non fideret, non negaturos beneuolentiam miseris? quae floribus adhuc rebus et debita fu-
 it, et memoria longiore seruata. Feror huc. Non dixit uenisse, sed ex uetu delatus sum, ipse enim
 hoc non consilio neque humana uoluntate effecerat. Et litore curuo Moenia prima loco fatis in-
 gressus inquis. Aeneadasque meo nomen de nomine fingo. Max, inquit, ut littus attigi
 loci eius, ad praepositionem suam nouae ciuitatis aggressus, meos ois signas nomine meo, ut aeneada diceretur. fa-
 tis ingressus inquis. hoc rerum exitus, non initia docuerunt. ceterum si ante praestitisset, transire
 potuisset, sed res magnas non auderet incipere. exponit id, quae ratione iniqua fata cognouerit. Sacra dio

TIBERII CLAVDII DONATI AD TIBER-
IUM CLAVDIUM MAXIMUM DONA-
TIANVM FILIVM INTERPRETA-
TIONVM VIRGILIANAE AENEI-
DOS LIBER NONVS
FINIT.

INCIPIT DECIMVS.

ANDITVR Interea domus omnipotentis olym-
pi Conciliumq; vocat diuum pater atq; hominum rex Sy-
deream in sedem, terras unde arduus omnes, Castraq; darda-
nidum aspectat, populosq; latinos. *Lucem autores nonnulli dixe-
runt, tunc pandi, quum exoritur dies: tunc claudi, quum finito die tem-
pus noctis accedit, et ne longius istius assertionis documenta requirantur,
ipsius maronis consentientis in hac dicta repetamus. Hic enim ait fan-
ditur, ut ostenderet diem uenisse: alio autem loco dixit. Ante diem clau-
so componet uesper olympo. Hoc ipsum firmatur ex eo, quod caelo etiam*
portas assignant. quod enim habet portas, aperitur, et clauditur: nec aliud officium potest esse
portarum, nisi ut clausae ingressum denegent: aut quum patent, uenientes admittant. Vnam re-
ferunt portam, qua sol exoritur: alteram, quae illum excipit occidentem. Quum igitur dies ex-
actis noctis temporibus aduenisset, et caelum esset patefactum, concilium deorum fieri iuppiter
iussit, et in unum congregari uniuersos. Illic enim deos sedere conuenerat, ubi tenebantur et si-
dere, nec illud uideat, quod dixit, diuum pater atq; hominum rex, quoniam id dicere fuerat necessa-
rium. Quia enim deus a quo homines una potestate retinebat, debuit omnes a quo moderationis arbitrio
gubernare, et illic habere concilium, ubi dum praesentes essent: et unde omne humanum genus ui-
deri potuisset: non tamen exaequauit homines et deos. nam diuum dixit patrem, hominum autem
regem: quia officia aequitate et moderatione consistunt. Causa autem contrahendi concilii fuit, ut
obligatione conuenienti omnes deos, et iunone ipsam oblique troianorum amulatione compesceret.
quum per iram supra secreto commouerat, ut troianorum hostem fouere desineret. Consi-
dant tectis bipatentibus. Bipatentibus dixit propter duas portas, quarum supra secundum
poetam ipsum reddidimus rationem. Incipit ipse. Ipse scilicet diuum pater, et hominum
rex. Caelicolae magni. Omnium fecit causa, quia in fauorem iunonis omnes erant troianis
infecti: et in conuentu publico sororem suam eandemq; coniugem spectem exprobatam uolebat
exponi. Quae nam sententia uobis Versa retro? tantumq; animis cecidit iniquis?
Quis caelum, inquit, incolunt, et in deo magni sunt, et qui omnium populorum retinent princi-
patum, iusti esse debent, et in una minere sententia: non moueri et non uti perfidia. At uos con-
tra mobiles resistentes, ea, quae semel ad placitum dicta sunt, irreligiose in regem, et iniuste
in homines, quale studium uestrum est, quod neq; ego probo, et mortalibus displicet: addit etiam.

LIBER

tantumq. animis certatis iniquis? Ecce ut iniquitatis ipsius exprimeret uim, ait. Ut si faciendum aliquid fuit contra fas fuisset. modus tamen imprudentiæ aliquando deberet imponi. Summa ergo obiurgationis ipsius hoc modo colligitur. Facitis quod deorum personæ non congruat. non statis in una sententia, non regitis homines æquo iudicio: sed innocentibus estis infestis: eo. ut si uobis licentiam uendicatis facientes contra sententiam meam. Et quod est inter omnia notabilius, longis temporibus in errato persistitis: Abnueram bello italiam concurrere teucris. Hunc locum, qui exponunt, uolunt ipsum iouem reprehendentem alios esse mentitum. ajerunt enim aliud secreto in primo libro filix esse confessum: aliud uero in præsentis consilio simulare. quod absit a poeta nostro, ut telem inducat, quem in deorum et in homines habere potestatem multis locis asseruit. Et uera ille dicebat: nec ab illis dissimilia, quæ prædixerat filia. Sed si primo libro propætita congrue intelligerentur, ad errorem præsentis loci, intelligentium non ueniret intentio. Quid enim in primo libro futurum prædixerat, bellum ingens geret italia: et hic dixit, Abnueram bello italiam concurrere teucris. huic primam error exoritur, quod separant bellum ingens geret italia. Caterum si contextam iouis rationem aduerterent, nunquam fallerentur. Illic enim et personam inuenient gesturam bellum, et contra quod id est, futurum manifestius præuiderent. Nos tamen ab illis omnia repetamus ut intellectus deducatur in lucem. Parce, inquit, metu citiberea, manent immota tuorum fata tibi cades urbem, et promissa lauant moenia, suolumq. feres ad sidera cæli Magnanimum aneam, neq. me sententia uertit. Hic tibi, fabor enim, quando hæc te cura remordet Longius euoluens fatorum arcana mouebo. Hæc ad ea pertinent, quibus uenus posset mature securior reddi: in quo ipse anea nomen non omisit. huic nominis ubi tangendam est bellum ingens geret italia, subtrahitis uersibus, qui narrationem continuam diuturnam. hoc est, neq. me sententia uertit, hic tibi (fabor enim) quando hæc te cura remordet, Longius euoluens fatorum arcana mouebo. Hoc ergo subtrahendum est, de hinc tangenda sunt cætera, et ut integretur narratio futurorum: ut sic sublimem feras ad sidera cæli: magnanimum aneam: et sequatur, bellum ingens geret italia: id est non italia geret ingens bellum, sed ipse anea bellum ingens geret italia. De iusta hic in præpositione, fecit ex poetica licentia, sed ubi adtenda est, ut sit bellum ingens geret in italia, populosaq. feroces contundet, ipse scilicet anea. moreq. uiri, et moenia ponet ipse anea. Ecce dicit et quanto tempore regnaturus. Tertia dum latio regnantem uiderit æstia, Ternaq. transierint rutuli hiberna subactis. Hæc procul dubio ad anea non ad præuocæ personam pertinent. si enim italia fuerat bellum gestura, quem intelligimus percepta uictoria potuisse regnare. non est igitur diuersum, nec fecit iuppiter quenquam, dicendo, abnueram bello italiam concurrere teucris. Prædixerat enim in primo libro futurum bellum in italia, atq. hoc bellum aneam feris et indomitis adhuc gentibus illaturum. Hic dicit, hanc fuisse dispositionem, re itali belli uim troianis inferrent, quod reuera non fieret, si iunonis tergiversatio quiescisset: quam iuppiter oblique pulsit, et quasi nefarius autorem facti perquiri. Deniq. sic posuit. Quæ contra ueritum discordia? quis metus, Aut hos arma se qui, ferrumq. laceßere. Non, ut dictum est, quæsiuit ut ne sciret, quo autore ista uiderentur admissa: sed reprehendit: et quum omnes deos obiurgat, ipsam iouem insolentis crimine aspergit et notat. Adueniet iustum pugnae (ne accersite) tempus, Quum fera carthago romanis arcibus olim Ex tuum magnum, atq. alpes iunget aperas. Tum certe re odas, tum res rapuisse licebit. Veniet, inquit, iustum tempus: quo in hæc populi romani odia exercere debeatis: tunc scilicet, quum fera carthago

LIBER

tem ipsam latius extendit, ex uno crimine multa exoriri posse euidenter cōdens, quæ tñ ipsa instruat animo, non arguentis ingerit, fuit quidem primū crimen et solum, sepulchri uiolati, ex hoc hēt rōnem loci, tps, et personarum. alia quoq; cōgruit, qd miserū, inqt, anea lacera. Ecū fortuna ait hominis miseranda esse debeat, et subleuanda potius q; ledenda, cur anea tuo illicito labore uexatur? qui semper coluisti pietatem, quod autem nomine iuo eundem uocaret ex eo intēdēre potuit, quod notus cum noto loquebatur. ecce duo ante principale crimen et miser, et notus accedit ad sepulchri uiolati inuidiam. Iam parce seculo, hoc est uel modum, ierua. Tercio enim iam faciebat. Parce pius scelerare manus, aliud dat in notitia signum propter augmentum criminum probandum. Aliud est enim peccare in ignotum, aliud in eum, qui sit notus, quum igitur dicit, parce pius scelerare manus, ostendit, quia et ipsum, et mores eius, et uiuendi studium nuerat, sed quare cur dixerit, parce pius scelerare manus, quum iam quod prohibuerat fieri, factū esse cōsaret. Nō est ad monitionem et cognitionem ait, parce scelerare, prius enim facta, quæ anea ipso nesciente processerant, potuerunt habere uentam. hæc enim fecerat, qui nescerat causam. Hæc autem inexpectabilis n. ta si fuerit uoluntate peccatum, ergo recte dixit, parce scelerare, anteq; facto et mente peccaret. Parce pius scelerare manus, quod prohibeo, inquit, fieri, et mihi prodere et tibi, hoc genus per suasionis inignum est, ut quod unusquisq; petitur, erat etiam iuxta futurum, et mihi anq; tibi, et tibi erit commolun, ne manus tua pius et religio susfunctus, et inexpectabilis tibi conuictus præ senti uel maxime tempore, quo facta numinibus reat. Nonne tibi troia externū tulit, dicit, inquit, in hominem, peccas in miserum, peccas in de fundum, peccas in tuum, peccas in tuum. Cru sa enim fuerat frater polydorus, perindeq; anea affinis, putabre tamen dixit. Nonne tibi troia externum tulit, hoc est non ita me tibi ciuem genuit troia, ut tantummodo ciuis tuus es, iam, uerum etiam ut tingerer generi tuo, haud cruor hic de jure ite manat, anq; uita ferit potuisse, ut ex ligno sanguis exisset. ecce tractat et partes loci, iam enim, ut dictum est, personarum, tractauit partes, et temporis. Heu fuge, inquit, crudeles terras, fuge litus auarum. Hominum cuius a et morum, ascribitur terris, in quibus nati sunt, quasi demum non hominum genus, sed eorum parens terra peccasset, hoc satiat, et hoc uult intel. igit, ne unum quidem illic esse, qui uiuat hominum more, ac per hoc uitium eiusmodi non hominum esse, sed loci, in hominibus q̄p̄e est, proculdubio diuersitas, neq; n. aut omnes boni, aut omnes mali reperiuntur, sed hic, quia iudabat iugam, etiam terra ipsam dixit immanem, ne speraret aneas posse illic aliquem referri, qui humanū animū gereret, et hac spe translatus in alium locis remaneret, in quibus occidi potuisset, sed nō ad saluam conseruationem salutis huiusmodi potest admonitio pertinere, non enim debuit pius et religiosus inter sceleratos et impios cominorari, etiam si nihil auderent aduersus ipsam atem, quod ait, fuge crudeles terras, fuge litus auarum, lapitatio antus uerbi magnam habet cogendi necessitatem, nam bis ait, fuge, ut si ne dilatione fugeret, interea docemur instruente Virgilio, crude uaten sine auaritia, et auaritia si ne crudelitate esse nō posse, nam expleri auaritia non potest, nisi spes interuenerit lucri, itaq; sic iter se cōnexæ sunt, ut altera sine excessu alterius cōpleri nō possit. Hic locus i priō lib. ex p̄p̄e malitiosis personis tractatus est, idē mōdus est in pius, et q̄ euri cupiditate cecus maritū sororis in fontē necasse. Nam polydorus ego. Nōmē iustū dixit, tacuit de patria, quia iā supra dixerat, non me tibi troia externū tulit, tacuit de parētib; tacuit de p̄sona eius, cui fuerat cōmendatus a p̄tre, tacuit de causa, p̄pter quā cōstabat occisam, omnia n. præter sepulchrū eius aneas nouerat, solum ex quo iussu fecerat nomen dixisse, p̄pter illam partem, qua dixit, non me tibi troia externū tulit. Hic confixam ferrea texit Telorum l. ges, & iaculis increuit acutis. Et factus in se admissum re-

fert, illud firmare contendit, quod dixit fuge crudeles terribiles, ut non tñ telorū multitudinē, verum etiā naturam seuorum hominum simul oñderet, tela. n. pcul dubio manibus hominum portantur quum peteretur corpus infantis, tanta, inquit, sauitia cunctorū fuit, ut cum unum telum pueri necem pficere potuisset, unum in corpus omnes omnia telapressissent et cōfixissent. Et saculis increuit acutis, ut ad illius funus acuto ferro multitudo sua cōfuisse uideretur, quod aut dixit, increuit, crebro percussit accipiendū est, ut nō remāsisset locus immunis a uulnere. Tum uero ancipiti mentem formidine pressus Obstupui, steteruntq; comæ, & uox faucibus haesit. Propterea dixit, tum uero, qā supra dixit, Mihi frigidus horror Membra quatit gelida, s; cōt formidine sanguis horror. n. q. ex uisu sanguinis stillātis ex ligno fuerat exortus uoce dehinc polydorigementis casus suos uehemētissime cumulatus est, usq; adeo, ut mens omnis in hebetudinem uersa sit. et in silentiū transiret uox, comarū uero mollities obdurata consisterit, retulit polydori uerba, delecta sua subnectit, ut ostendat quō factum sit, ut troianus puer in alienis terris fuisset occisus. Hunc polydorum auri quondam cum pondere magno Infelix priamus furtim inmandarat alendum Thetecio regi, cum iam diffideret armis Dardaniæ, circūq; urbē obliatione uideret. Hunc, inquit, nutriendum infelix amico et regi dederat priamus, cogente illa necessitate, q. uideret obsidiōe pfecta, nullā spem remansisse, uim. s. ipis passus, ut posteritas eius quæ fuit in pluribus liberis, in uno saltē supsiste remaneret, ac ne deesset uicturo subiacta, maximū quoq; auri traditit pōdus ex sua natura mores alienos expendens, p. indeq; nihil existimans secus iter uenire potuisse, quod amicitias ueteres rūperet, regi quoq; aūm, q. ei opulentiā supflueret, transducere non posse in eam partem ut auaritia p. ei cōmendatū fieri innocentē amici filium filiumq; collegæ confoderet, inde igitur magis priamus infelix, q. in aduersis dū filium incolumem cuperet, nihil contrarium prauisens, de dit materiem preti et p. n. deris magni, non qua uiueret puer, sed qua posset occidi, egit causam priami, ne imprudens, ne incautus, ne in causa filii minus diligens fuisse uideretur, dederat. n. uicin (ut dictum est) noto amico, ueteri, dederat non cnerosum, dederat cū substantia, dederat diuiti, dederat regi, dederat pressus, dederat desperatis omnibus. Ille ut opes fratris teucrum, & fortuna recessit. Res agameinnonias, uiciniq; arma secutus, has omne abrupit. polydorum obruncat. & auro Vipotitur. Ille, inquit, id est q. speraretur humanus, q. amico seruaturus fide putaretur, ille diues, ille rex, ille dilectus ex plurimis, et hesitantis priami deliberatiōe ceteris p. latus, q. alendū suscepit innocentē amici ueteris filiū. intelligit patris fortunā et troianorū, uotisq; hostiū auaritia p. ei itate cōsentientes oia foderā religiosa corrupit, iugulauit puerū, et scelerosata cōsecutus est lucra, interea cū de mō auri loqueretur, de disce, inq; magna, quod q. specialit. itē nō habet, nos arbitremur tñ, q. tum rex, q. tum pater filio q. cum ulterius uisurus nō esset dare potuit. cūq; illos cōsumptos secū oibus postea fuerat collaturus, postremo tātū, q. tum amicam in perfidiam, q. tum in auaritiam regem, q. tum miserrimi status et ueteris amicitie debito, regē in necē pueri potuit puocare, hic quoq; locū, tēpus, p. sonāq; tractauit, qua funesta ac nefanda facturo opportūa sunt uisa. nā lacus q. uis p. ximus, tñ interpositiōe pelagi s. putus erat a finibus troia. persona uero tractatus fuit, q. facile puerū et solū necare potuisset, de fers. rē autē emerfurū credebatur nullum, qui ultionem moliretur occisi, idonea uero tēports dabatur occasio iliensis, in p. r. felicitate deiecta, ferit ille, quod infelix de hoste priamus metuit ecce Virgilius docet in aduersis nec amicis habendā si lem, ubi possunt scelere lucra captari. 'difficile est enim seruari si lem, quum fatarum a luerfa fuerit facta conuersio. perinde. n. inter amicos fides est, ut fortunæ et fatorū cursus sese præbuerint. hinc poeta cōpulsus ex persona eius, quæ loquentē induxerat, sic cupiditatis auri ui-

LIBER

Cernis, ad omnia pertinet, quæ uenus conquerens enumerabat ut sit cernis ut insultent rutuli • cernis ut turauit seratur per melioris ignis equis cernis ut tumidus secundo Marte ruat • et sic cetera, quæ potest aptari quod semel dictum est, cernis. Quod ait per medios insignis equis fratur. Inde erat mentis acerbitalis morsus, ut in medio troianorum positus salutis periculum non timeret: quin potius gloriaretur, et insignis incederet: Aeneas ignarus abest, Hæc, inquit, omnia aenea geruntur absentes ut ostenderet etiam ipsum ab his actibus alienum. Nunquam ne leuari obsidione lines? Non dabitur malis troianorum finis, nec releuato aliqua? neq, aliquando erunt ab obsidionis liberi? obsidionis troianæ facit commemorationem præsentis, deniq, sequitur. Muris iterum imminet hostis Nascentis troiz nec non exercitus alter. Pergit, inquit, antiqua troia, nec alteram renasci admittitur. Recepit grecorum exercitus. Qui tandem perdidit patriam alter imminet, ne recidua conjurat. Atq, iterum in teneros ætholis surgit ab arpis Tytides. Non ipse sed ad ipsius similitudinem alius. Eundem credo, mea uulnera restant. A diomede enim dicitur uulnerata: ac per hoc si sperabatur alius emerjurus in diomedis uicem, quid supererat, nisi ut humanis manibus uenus iterum laderetur? Quod dixit mea uulnera ipsa exposuit, quid in pronomine debeat intelligi, attendo. Et tua progenies morral a deu oratoria. Pronominis uim alterius pronominis substantia patefecit. Nam quod dixit, mea uulnera hoc, exposuit dice illi, et tua progenies. Si, inquit, contemptum fuit in me meritum meum in primo uulnere: uel nunc nihil tale lebet exiri, quia filia tua sum? S. sine pace tua, atq, inuito numine troes Italiam petiere, luant peccata: neq, illos Iuuenis auxilio. Secura hæc dicebat, nihil enim factum est, nisi ex eius uoluntate. certe, inquit, si contra sententiam tuam troiani fecerunt in eo, quia uenerunt ad Italiam, nec intercedo nec rogo, noli iuuare improbos, sed contumaces extingue, cur illi non mereantur interitum, si te multo aliquid ausi deteguntur. Sunt tot responsa securi. Que superi manesq, dabant. Pro peccato habent quia per dictationes et tot dæorum responsa sectati sunt, et monita ex infernis partibus data. Cur nunc tua quisquam Vertere iussa potest? aut cur noua condere fata? Quis, ait, iste potior te est, cui licet tuam abolere sententiam, aut noua fata conscribere? Duo illi citi posuit. uertere enim non debuit, quod oportuit esse perpetuum, et nihil statui nouum contrarij uoti ueteri firmum. Vertere nullam spem reparandæ rei significat, quo uerbo uero usæ est in primo libro dicens. Quæ te genitor sententia uertit? Quod enim habet aliquid, et uertitur totum perit, et nulla in eo reliqua manent. Quid repletam exustas erycino littore classes? Per omissionem enumerat, quicquid rotantis infictum est. In hoc autem et locum commemorauit et factum. Quid tempestatum regem, uentosq, furentes Eolia excitos. Naufragium tangit, quod descriptum est in primo libro. Aut actam nubibus irmit? Quæ ad exurentias naues matres troianas accendit. Nunc etiam manes (hæc u tentata manebat S. rerum) mouit. Nunc hoc est recenti tempore commouit manes. id enim ei remanserat solum, quod nuntum in troianorum excierat necem. huius partis grauitur exaggerat fictum. Commouit, inquit, calum, maris fluctus et uentos miserandis immisit. postremo quod tertius finis intentatum remanserat, inferos quoq, cum ista luce commiscuit. Et superis immo cæcudente Allecto medias italium bacchata per urbes. Viderunt superi, quod uideri non licuit, alecto furiam istis quoq, inuisam per medias urbes itales atq, in luce impune bacchantem. Nil super imperio moueor sperauimus ista, Dum fortuna fuit, uincant, quos

LIBER

superatione clausit, ut generali exclamatione diceret. Quid nō mortalia pectora eegis An-
 ri sacra faines? Quum dicit, quid non? non tantum de præsenti causa sentit, sed de omni genere per-
 sonarū et necessitudinum et decriminibus omnibus, sicut enim lectum conjat, et exemplis uete-
 rum docuerunt, fecit auri cupiditas patrie proditores, auriq; pondere fidem, et militum fractam,
 fractā coniugū, fractā nautarū, fractā proximorū, fractam fœderum, fractam amicorum. dedis-
 mus intelligendi uiam, cætera lector inueniet, quæ tanta sunt uno uerbo conclusa, ut hæc libris ex-
 plicari non possent. Postquam pauor ossa reliquit. Supra enim dixit, Tum uero ancipiti meos
 tem formidine pressus Obsupus, steteruntq; comæ, et uox faucibus hæsit. Postq; pauore discedente
 integratus est, inquit, animi mei uigor. Delectos populi ad proceres, primumq; parentem
 Monstra deum refero, & quæ sit sententia posco. Quid uidij, ei, uel qd audijset, primum
 ad patrē, q; iudicare de mōstris et augury, nosset, deinde ad potiores ceteros pertulit. dicit, n. quid
 fa? In opus eēt oīum desiniri sentētia. Omnibus idem animus. Uēs, inq; unū tenuere cōsiliū.
 Scelerata excedere terra, Linquere pollutum hospitium, & dare classibus ausi-
 ros. In tractatibus publicis, quā dubia in medio ueniunt, id maxie fieri cōuenit, q; plurimus cordi sederit,
 hic aut, qm̄ euidēs malū uidebatur, et tā execrabile extiterat factū, oēs q; bāt esse fugiendū, ne i ter-
 ris crudelibus pū et religiosi cū iugi salutis suæ periculo morarentur. nūq; n. dissimilitudo nō oīs
 a uicitiæ uinculis potest coniungi. præter hanc causam, accedebat alia, p̄ inuicem uincentiæ et pollutum
 fuisset hospitium, hoc est soluta per scelus amicitia, quæ religionis prætere fuerat iuncta. unde ad
 id tendebat res, ut illic cōsistere utile nō uideretur, et irreligiosum esset illic remorari, ubi innocē-
 tis troiani pueri sanguis fuisset effusus. Dare classibus ausi-ros. Locutio non tantum non uitiosa, ue-
 rumetiam splendida. simplex. n. fuerat dicere dare naues uentis sed ut nouitatem induceret eloq; uē-
 tis, ait dare classibus ausi-ros, ut ad fugam paratas naues efficerent. dare enim uentum nauis, est fias
 bus obucere, ut agi possit auri exceptis, et uelocius currere. Ergo instauramus polydoro fu-
 nus. & ingens Aggeritur tumulo tellus, stant manibus aræ. Caruleis moeste mit-
 tis, atraq; cupressos. Et circum iliades crinem de more solutæ. Inferimus tepido
 spu uinr a cymbia lacte, Sanguinis & sacri pateras, animamq; sepulchro Condi-
 mus, & magna supremum uoce ciemus. Læsi manes placari debuerant interueniente sacro-
 rum solemniam ritu, accedebat. n. ad expiationē uiolati sepulchri etiam p̄sonæ meritum, quia ciuis
 fuerat, et affinis æneæ, si ius regis, q; q; monuerat, ut sceleratas terras, et auarum litus troiani res
 liquerent, et apertis periculis liberarentur. ergo talia sunt exhibita, quæ possent curare, quod ma-
 le fuerat gelum, et quæ talem sacrorum p̄p̄tem demonstraret, quæ etiam statim mortuis exhiberi
 consuevit. hac occasione poeta docuit, quemadmodum talibus causis possit occurri. Inde ubi pri-
 ma fides peligo, placaræq; uenti Vant maria, & lei is crepitans uocat auster in al-
 tū. Vnā rē copiose dixit, et ambizioso genere, quæ nauigaturus ex sententiis occurrerat. nam tem-
 pestas lucia dabat, quo et mare placidum fuerat, et flatus ita temperat, ut lenitate sui etiam inuictus
 horum uis potuissent ad nauigandū. demq;. Deducūt loci naues. Quas māsuri subduxerāt. Et si-
 tora cōplēt. Et boibus. s. et nauibus opplebat litora, qm̄ oībus abeūdi stabat una sentētia. Pione
 humi. r. portu, tertæq; urbesq; recedūt. Qua cito dixit nauigatu et i altū p̄ducta nauigia,
 et tūc ut nec terra iā, nec urbes uiderentur. Sacra mari colitur medio gratissima tellus. Ne-
 reidum matri, & neptuno aegæo. Quam prius arcitenens oras & litora circum
 Errantē miconē celsa, q; atq; reuixit, Immotamq; colit dedit, & cōtēnere uetos.

Huc feror, huc fessos tuto placidissima portu Accipit. Dicendo, fessos accipit, et longam et laboriosam nauigationem ostendit, casu autem factum, ut ad illam insulam deferrentur, non enim nouerant eam. Interea descripsit insulae situm, et quo conditore confiterit, et quod nomen in ea coleretur, quoue deo auxiliante exerratica et mobili, stabilis et immobilis facta sit. Egressi ueneramus apollinis urbem. Ut primum, inquit, natiui sumus egressi, uenerati urbem sumus in honorem eius, qui eam firmavit et condidit, et qui in ea praecipue colebatur. Rex anius, rex idem hominum phoebique sacerdos, Vitis, & sacra redimitus tempora lauro Occurrit, ueterem anchisen agnoscit amicum. Quod autem occurrit, magna laus eius est, qui cum esset rex, et sacerdoti dignitate praeditus non expectauit, ut ad se peregrini potius uenirent, sed ipse occurrit, humanitate uel maxime ductus, quam testabatur occurrendo, quod autem dixit, ueterem anchisen agnoscit amicum, non antiquum, quasi ueteris amicitiae tantummodo debemus accipere, sed talem quoque, qualis fuerat, cum flaret fecilitas troianorum. multi enim ut polymnestor fecit, qui cum teucrorum fortuna mutatus est, tandiu amicitias tenent, quantum stat uniuscuiusque substantia. Ecce iste anius, non fortunam praesentem considerauit anchise, sed ueterem tenuit, tantumque habuit amicum, quantus fuit, non quantus ueniebat. Laurus et uitis insignia fuerunt sacerdotis, non signa latitiae, quoniam non conueniebant tempori, quo uicti susceperantur et tristes. demique sacra lauro, inquit, ut ostenderet eam religio suis causa portari. loco magna exempla in hoc polymnestore et antio uirgilius posuit, mala bonorumque amicitiae, quibus homines uel a pessimis actibus reuocat, uel hortatur ad bonos. Iungimus hospitio d'ixras, & tecta subimus. Merito, inquit, patris mei rex cum omnibus amicis tum iunxit et uniuersos induxit in domum. de exhibitis alimonis tacuit. qui enim occurrit uenientibus, qui duxit in domum, officia quoque plene humanitatis implese monstrabatur. Tempia dei sacro uenerabat structa uetusto. Opus templi uetustatis ratione laudauit. quicquid enim uetus dicitur, nec tamen antiquitate uexatum est atque illud sum permanet, procul dubio magnum est. Da prociara thymbræ domum, da moenia fessis, Et genus, & mansuram urbem, serua altera troie Pergama, reliquias danaum, atque immitis achilli. Quae sequimur, iure ite iubes, ubi ponere sedes, Da pater augurium, atque animis illabere nostris. Occasio fuit, ut ex responso apollinis purgaretur scrupulus, qui troianorum animos uehementer angebat, quia incerti in omnibus fuerant, nesciebant quo tenderent, nec nouerant ubi certam sedem habere potuissent. sic enim superus dixit. diuersa exilia, et desertas quærere terras Augurium a iurum diuum, Incerti quo fata ferant, ubi sistere datur. Praefatio igitur aeneae plenam tenet dehortationem, manifestissimamque petitionem, est in breuitate uerborum tamen intellexit, latissima. sollicitus quippe diligentissimusque consultor omnia compieci debuit paucis, ut accepto donec responso semel a oibus redderetur instructior. Da propria thymbræ domum, da significat ostendere, quae nobis futura sit domus. Addidit propriam, ne talis teneretur, quae iterum perderent sicut in thymbra factum est. Da mania fessis, et paratam, inquit, ciuitatem, quoniam fessis non uiam condere diticillimum est, et genus scilicet augmentum generis, quod ex maxima parte in exilio troie fuerat consumptum, et mansuram urbem, quae nunquam periret ut troie. serua altera troie Pergama, reliquias danaum atque immitis achilli, et quicquid te monstrauit nostrum fuerit factum, tu serua, nos quoque custodi. posuit duo, incertus enim fuerat, quid foret apollo dicturus. petuit parata mania, et ne forte haec illi facturum ratione negaretur, secundo petuit, ut Pergama, quae se conditurum esse sperabat, rogatus

LIBER

se diſſe, ꝑ labores tot ꝑ pericula ſine commoditate ſuſcepſiſſe? Xanthum & ſimoenta Red
de oro miſeris. Neceſſarium poſuit red. le. ꝑſus enim iuſſu ſines regionum ſuarū troiani diſmiſe
rant: ipſe reſt. dere debuit, quod iubendo ſuſtulerat: aut id quod pollicitus fuerat, dare. Magnum,
inquit, meſ praſtabis beneficium, ſi patriam antiquam illis reddideris ſed nō uere, ſed propter inui
diam dicit l. deo ſequitur. Iterumq; reuolueret caſus Da pater iliacos reuocis. Et ſi hoc pu
tatur iuſtum, iterum in labores redeant, ꝑ periculis rurſum ſtudio deteriore ſubdantur: ut oſtende
ret iniquū eſſe, negari praſentia iniqui, imo, factis et ad ea, quæ per tot annorū ſeriem uix euoſerāt,
reuocari. Tum regia iuno Acta furore graui. Furorem dicendo, oſtendit inuſſe commotā
ata, excitatam uehementer. ubi enim furor interuenit, uerum animi iudicium ceſſat. Furorem
igitur iuno collegit, primum ex ea cauſa, quod in conuentu deorum omnium dolēbat ſe eſſe con
fuſam: quod mira arte egerat uenus, ut quum eſſet contra troianos, omnium deorum in ſauo
rem iunonis ſtudium ſuſceptum, iunonem peteret: ſolam, quo cæterorum aſſenſum ſuis partibus quæ
reret, quod prouenire non poſſet, niſi diſſimulatio fuiſſet adieſta. Accuſare autem aut omnes, aut
plures qui t. proleſſe: quum autore detecto, nihil eſſet ſtudi ueteris in cæterorum ſenſibus remanſu
rum: hinc igitur iunonis mentem furor inuaderat: quia ſolam ueneris timebat inuidiam acceden
tem, eo quoq; iri obuiam capſis ſuis, quæ inique ſuſceperat, conſiderabat ipſum etiam iouē a qui
tate uſum pro troianorum partibus facere, cur n. n. faceret: cui auſus ſuos non permittebatur im
piere cur non faceret, quæ l. berius ueneris uoce gemitabat ſe eſſe contemptam: quod tamen dicat,
conſiderandum eſt. ipſius enim reſponſione obiectorum purgatio erit, ꝑ in ueneris ꝑ in troiano
rum perſonam omne criminat. onis reuocabitur pondus. Ecce quantum profuit ueneri non pauca
dixiſſe: qui multa paucis dici non poterant. Occaſione quippe arrepta conſilii argumentorum
ueterum co. lecta congeries ſemel deberet effundi, quæ penitus amulam mitteret in furorem.

Quid me alta ſilentia cogis Rumpere? & obduſtum uerbis uulgare dolorem?
Dixit principium ex perſona ſua, quam ſciebat graui inuidia laborare, aſſerens. qua non habuit
uerecundiam, ꝑ grauare ex eo cupiens uenerem: quæ ſe dicebat prouocari in colloquium publicū,
ꝑ cauſam dicere, quæq; monſtrare ſe cupiebat modeſtam, ꝑ perſonam ueneris prouocantis im
pudentem. Qui l. inquit, me prouocas loqui: quid urges in publicum proferre: quod uerecun do
ſilento luti, ſime preſſi: quæ proſecto a huc ſenſibus retinerem, niſi eſſet crimen, impudenter ob
iecta nō refutaſſe reſponſo, quod ait me hoc uidetur tetigiſſe, uerecundiam, me iniurias diſſimulantē,
me inimicam nulā. Rumpere quoq; n. in inaniter poſitum eſt. hinc monſtrat uelut compulſam
loqui ſe, ꝑ coactam reſponſere. Rumpitur quippe quicquid magnam uiolentiam ſenſerit, ꝑ
non emergit ex a. t. pectoris, niſi quod uis cogentis excluditur. Obduſtus uero: dolor eſt, quum te
git patientia diſſimulantis. commendata in principis perſona ſua ꝑ diuerſe partis nonnullis ca
tumulus aſperſa. ori. it. narrationem, quia hanc ipſam ſcientibus ingerere fuerat uitiuſum, ꝑ
obſcuras quaſtiones magis fuerat proponendam. In his quippe ꝑ purgari ſe poſſe arbitrabatur
tano, ꝑ troianos ſibi potius non aliquem aliquando nocuiſſe poterat demonſtrare. Aenean ho
minum quiſ ſua n. d. uumue lube. ut Bella ſequi: aut hoſtem regi ſe inferre luti. nō?
Nuitur colorare cauſam malam. aeneas quippe non mouit bellum: ſed exiſtentibus inimicis affuit ſi
bi, nec latuit ſe hoīem proſeſſus eſſe. ſed hi, qui inſinecti ipſius iunonis primi ſumpſerunt arma. Ita
ham petuit fatiſ autoribus, ſero Caſſandre impulſus furis. Et hic ſubauditur eſto. Et
quis hoc negare nō pot. ut, quod uerū eſſe conſtabat: non cauſa eſt improbare: quin potius conſenſit
ꝑ hoc nititur ali. genere pragrauare. Nū, inquit, linquere caſtra t. loitati ſumus. aut uitā

LIBER.

apollo seruaret. serua bis accipiendum est. serua altera troia pergama. serua reliquias danaum, atq;
 immitis achilli. reliquiarum igitur fecit commemorationem, ut misericordem faceret, quem ro-
 gabat. quem sequimur: nouerat enim nonnunquam in responsis etiam per signa monstrari, quid agen-
 dum sit, quoue ire iubes, ut super terrarum uocabulo incertos dignaretur instruere, ubi ponere se-
 des, ut locum ipsum nosset, in quo nouam construeret sedem. in conclusione petitiones suas recte cō-
 mendat, ne responso dubio (uelut factum est) ignis incertior feret, qui plena et perspicua deſide-
 rat audire. Da pater augurium, atq; animis illabere nostris. Paterno, inquit, animo nos instrue,
 fauore plenissimo animis nostris, quæ desideramus infunde. hoc loco aneæ uerba consideranda sunt.
 quum enim supplicis et deprecantis more, diuina beneficia postulare debuisset, imperatiuo modo
 usus, da, inquit, propria domū, damonia da genus, da mansurā urbem. item serua altera troia p̄gama,
 serua reliquias danaum. item da pater augurium, et illabere animis nostris. omnia imperatiuo mo-
 do profecutus est. hoc cum non sit deprecantis, sed iubentis, intelligitur fiducia nūc inis sic locutus
 et meritis suis. deniq; et in sexto libro ex eiusdem aneæ persona sic positum est. apollinem semper
 troianorum fuisse autorem. preces enim illic sunt necessariae, ubi concilianda est beneuolentia eius,
 qui aliquid postulat. cum uero iam ex alijs beneuolum constat esse, remoto circuitu desideria ipsa
 oportet exponi. Vix ea fatus eram, tremere omnia uisa repente, Linni aque, Lau-
 rusque dei, totusque moueri Mons circum, & nauire adytis cortina reclusis.
 Mox ait, ut dicta compleret, omnia mihi uisa sunt tremere. a generalitate transit ad species. Di-
 xit enim l. minaq; laurusq; dei, totusq; moueri mons circum, et mouere adytis cortina reclusis, hoc
 sic mota sunt, uel mugierunt, ut deum ipsum præsentem fuisse monstrarent. Summum illi peti-
 mus terram, & uox fertur ad auras. Pauore, inquit, nim. o uelut firmis non potuimus sta-
 re, demissiq; ad terram has uoces audimus. Dardaniæ duri. Hoc est ad tolerandum la-
 borem fortes. Quæ uis a stupe parentum Prima tulit tellus, eadem uos ubere
 lato Accipiet reduces, antiquam exquirite matrem. Quid breuius, quid euidenti-
 us hoc responso scius tanta beneuolentia est, ut cum sine uerborum consulenti prolutum sit, et ane-
 am dudum s. spensum atq; incertum instructum, securum, letumq; reddiderit, ostendens troianos
 apud illum peregrinos fuisse. perindeq; non iniuriam ex deorum iniuria, sed beneficium cons. cutoto
 ut originalibus terris et suis parentibus redderentur. ut autem propriam domum fore et genus atq;
 urbem in æternum mansuram manifesta ratione monstraret, addidit. Hic domus aneæ cun-
 ctis dominabitur oris, Et nati nitorum, & qui nascentur ab illis. Iccc et altera
 pergama perpetuo mansura digniter ostendit, et troianam progeniem magna incrementa sumpturā.
 Hæc p̄icebus. Post eiusmodi responsum, quo solum continebatur incertum, ut constaret, quæ
 esset illa regio, ad quam tendere deberent. Mixto ingens exorta tumultu Latiria, &
 cuncti, quæ sint ea maxima quærunt, Quo phæbus uocet errantes, iubeatue re-
 uerti. Latii quidem fuerunt omnes, q̄ optata cognouissent, sed uniuersi quærebant nomen loci.
 antiqua enim memoria fuit, quam posteriori æui homines ignorabant, quam quum omnes non
 nossent, deerant, qui imprudentes instruerent. Tum genitor ueterum uolens moni-
 menta uirorum. Anchises pater meus, qui longe ceteros annis, et sitientia præcedebat,
 reuoluta prisce familia expositionem reſperſi audeſter ingreſſus, Audite oſſecres, ait,
 Et spes discite ueſtras. Quid, inquit, sperare debeatis audite. Creta iouis magni me-
 dio iacet insula ponto, Mons idæus ubi, & gentis cunabula nostræ. Centum
 urbes habrāt magnas, uberrima regna, maximus unde pater si site audita recor

committere uentis? Ad utrumque pertinet, id est castra et navigationem. Ecce argumentum
 iunonis contra ueneris inuentum. ueneris enim consilium fuit, non accusare plurimos, hac ratio
 tur miscere sibi alios, omnesque conuicere, ut unam omnium faciat causam: ne sola esset in obie-
 ctorum inuitia. Nunquid nam nos, inquit, cum sumas hortati castrorum tuta dimittere, et com-
 mittere animam uentis, et reuera maximam signam temeritatis et reprebensione dignum, quod
 primo loco credi licet obiciendum: sed et retorquendum in eam, quae hominem quietum in extre-
 mam necessitatem compulsi, ut satius esset petere incerta propter expeditionem necessarium, quam
 cum ipsa castrorum defensione consumi. Num pueri summam belli? num credere
 muros? Tyrrhenianae fides, aut gentes agitare quietas? Et his omnibus aptandum
 est, hortari sumas. recte posset uideri: hoc quoque obiectum est. Si aeneas reuera summam tel-
 li aut defensionem murorum commisit uisitati, quae ne sibi providere consilio posset. nec
 periculum uirtute propellere: sed hoc aeneas non fecerat. Dispositio enim affuturi tunc exte-
 rit, qualis in nono libro descripta est ab ipso uirgilio inter aeneas laudes hoc quoque enumerante hoc
 modo. Namque ita discitelemperat optimis armis Aeneas, siqua interea fortuna fuisset,
 Ne strueret aedarent aciem, ne circiter campo, sed tuta seruarent offere muros, et alio loco,
 instat munitus, acerque serens, Quos pater aeneas, si quando aduersa uocarent Rectores iu-
 ne et rerum leuiter edoceat magistros. Ecce nihil credidit puero, sed ipsum magis cum omnibus facien-
 di consiliis et lenis et robusta exercitatione florentis uiri, perperam prouisione commisit. Tyr-
 rhenos uero non excitauit quietos in bellum: sed tuta ex causa commotus eos nauigaturus inuenit.
 hissemque se tum distinxit, quos ipse turnus iussu aeneas bellum fecerat suis partibus inimi-
 cos, nec bellum geri cum hostibus iussit: sed uenientibus electa a geris et defensione turris obse-
 ssit. Obicit iuno uelut in lege aeneas: tacet facti causas, quod ipsa conflagraret. Quis de-
 us in fraudem? quae dura potentia nostra Egit? ubi hic iuno, demissaue nubi-
 bus iris? Nunquid nam inquit haec iuno fecit, aut iris? et conuolat haec iunonem fecisse
 per furtum, et per irim excita se turnum, quum illi ius patris sederet in loco. Indignum
 est italiam troiam circumdare flammis. Nascentem, et patria turrim consistere
 terra. Cui plurimum auius, cui diua uenia mater. Quid face troianos atra-
 uim ferre latius? Atque aliud iugo premere, atque auertere praedas? Quid soc-
 ros lexere et gremius abducere pactas? Pacem orare manu praefigere puppibus
 arma? Per comparationem nititur leuare partes suas, et grauari partem aduersam.
 Comparat enim personam suam et ueneris, aeneas, et turris fidem suam, et fidem ueneris.
 per aeneas, et genitum. Aut ergo indignum esse arbitraris italiam aspicere commodis suis,
 et nascentem troiam flammis circumdare? Nunquid indignum etiam illud est, ut turnus ter-
 ris sibi patrias uindictae originalibus aut regibus maioribus natus, ac diuina matre progenitus?
 hoc uerum aerebat iuno: sed tacuit de aeneas genere, quoniam pluvio iuppiter non fuerat
 conferendus, nec ueneri uenilia, sed obiecit incensum italiam parasse troianos. Sed hoc falso
 contulit. Et terra aliena tu oprimere, non fuit uerum. nam hoc uoluisse troianos proba-
 ri non potera: atque auertere praedas, quomodo haec audere potuerant, qui rogantes uenerant ad
 latinum? et lexere autem socros aut gremio pactos adducere. quando aeneas praebatur uoluisse?
 quod nec potest haec, nec ex rem dux, nisi latinum habuisset promissum: et ultro alata affini-
 tatis iura. quando autem post acceptam pacem troianos poterat monstrare, arma et ante sumpsisse, quod
 esset promouatus ad bellum. Post haec, quae falsis construxerat, dicit uera, ut ex his daret omnis fide.

dor) Teucus rhæteas primum est aduectus ad oras, Optauitque locum regno.
 nondum illum, & arces Pergamæ steterant, habitabant uallibus imis. Hinc ma-
 ter cultrix cybele, corybantiaque æta, Idæum, que nemus, hinc fida silêtia læcis,
 Et iuncti currum dominæ subiere leones. Ergo agere, diuinum ducunt qua iulsa,
 sequimur, Placemus uentos, & gnoscia regna petamus. Nec longum cillant cunctu
 (modo iuppiter adlit) Tertia lux classem cretæis listet in oris. Non tantum expectit
 anchises id, quod secundum responsum senjerat, uerum etiam partes suas plenissime prosecu-
 tus est, faciens in omnibus lætiores, quos apollo promissione meliorum. hauris fecerat. item quod ipse
 dixerat, quæ uos a stirpe parentum primatu teletus, ea tem uos ubere læto accipiet reducos, an-
 quam exquirite matrem. Hoc dicto ademit omnibus luctum per litæ ciuitatis, non enim magis do-
 lor esse debuit obuentitiam perdidisse, uel maxime cum originalis salua incolum, si promitteretur.
 certe quam pulchrum, si honestum, si religiosum fuit, his terris reddi, quas parentes in origine
 protulerunt. et quia potuit fieri, ut a melioribus ad interiora cogerentur, ad ut ubere læt. ecce
 ostendit et commodum. ubere quod dixit, alludere uoluit, qui in præteritam per uiam ex-
 pellauit. læto autem iocundo posuit, ne se odiosos uel graues uel certe in portuos uentare, et ar-
 bitrarentur, ad ludit reducos, ut satiaret non futuros oneri his terris, quæ non a lucas sed a deo es-
 sent felicitus receptura, Anchises igitur hoc responsum se existimans interpretatum, uide-
 ter, quod ueluti dubium fuit, incipit aperire. sic tamen, ut non tentur, dicit quod sit, et ad
 itam apollinis promissa multifariis commodis rerum et honestis accipiet. Cretæ uero magis, i-
 xit et nomen loci, dixit et deum, qui illic coleretur, et ad quem specialiter respicienda pertine-
 ret, ipsumque magnum esse, perindeque in magno nomine magnam faueris et incola per se proe-
 nire substantiam, dignam uero insulam, in qua tantus deus et esset, et præcipue coleretur. Me-
 dio iacet insula ponto. Ecce dixit situm eius, ut ostenderet fluctibus clauam, ac per hoc aduer-
 sus insulas tutam, facilem autem uictu, et alimonie propriæ commodam, quod uero dixit iacet,
 modum eius et immensam latitudinem uoluit demonstrare. uenit iam ad signa, mens idem ubi, et
 gentis cunabula nistra, quod hic dixit gentis cunabula nostræ, et nihil expressit, specialiter infe-
 riore in parte patefecit. interea euidentius aperit, quod generaliter memorauerat, nam iacet, in-
 quit, nunc exponit quid sit, iacet. Centum urbes habitant magnas, uberrima regna, scilicet et
 numero, et magnitudine, atque ubertate præcipuas. intimat etiam, quod obscura, etiam dixit, et
 gentis cunabula nistra, Maximus unde pater (si rite audita recordor) Teucus rhæteas primum
 est aduectus ad oras. maximus pater est qui maioris generis sui antiquitate præcedit. neque enim so-
 lus ille dicitur pater, ex quo nascimur, uerum etiam ille, a quo regiamur. ducimus, ubi enim generis
 defecerint nomina, et gradus sanguinis fuerint expleti hoc est patris, aut proauis, abauis, atauis,
 tritauis, ueteres eorum aut maiores dicuntur, aut patres, maximus ergo est pater in serie maiorum
 rum, antiquissimus denique anchises æuo, omnibus qui tunc supererant potior. Si rite inquit, au-
 ta recordor, theucus rhæteas primum est aduectus ad oras, optauitque locum regno, non tum uiam
 et arces Pergamæ steterant, habitabant uallibus imis. ecce et ipse fabulam quantum satis anno-
 sâ ex alijs dicit au-
 et hac repetit notante memoria. affirmare. n. pro uero scilicet in-
 opinionem narrabat in-
 gmentum capi-
 tum primo enim qui hic commorabantur, in uallibus habitabant, et si adeo fer-
 mabat certam et promissam, ut non tantum homines a teucro descendentes illic diceret uicere, acru-
 etiam sacrorum obseruationem eandem, quæ in troiana ciuitate tenebatur, afferit custodiri iur-

LIBER

Tu potes anciam manibus subducere grauium, Proque uiro nebulam, & uentos obtendere inanes. Et potes in totidem classem conuertere nymphas. Nos ali- quid contra rutulos iuuisse notandum est. Tibi uis, inquit, inuita. ut anciam manibus eriperes hostium. artificiose posuit, nam si diceret, tibi inuita liberare filium. Recte ubique fecerat mater: quod uero de conuersis in nymphas nauibus oblectandum credidit, non uenus sed deum curauerat genitrix. Nos aliquid contra rutulos iuuisse notan- dum est. Scelus ut putas admissum, & ex aliqua parte adiuuimus rutulos. bene extenua- uit, quod ipsa praestitit, dicendo in inuidia sumus, quia aliquid pro rutulis fecimus: ut intelli- gatur ex eo, tu plurima ex magna contulisti: sed non fuerunt personae consimiles, nec pares sub- stantiae causarum. uenus pro filio, pro uoluntate fatorum, secundum deorum responsa, quae ju- peri ex manes attulerant, in causa iusta affuit non tantum aui sed sibi. Iuno uero pro alieno in causa ipsi odus contra fata contra omnia, quae supra dicta sunt, rutulos fouebat, ex turnum. Aeneas ignarus abest, ignarus & absit. Obiicit, inquit, mihi aeneae peregrinan- tis absentiam. ex qualem mihi horum fuit, atque utinam semper in erroribus degat: nihilque gestum factumque cognoscat. Est paphos, id est in tibi. sunt alta cythera. Quid gra- uidam bellis urbem? & corda ilpera tentas? Hanc loca uoluptuaria, amena, delicio- si, conuenientia si in tuum uid quare tentare, quod prouocatum ferre non possis. alibi perseue- rat, quae troiani mouerunt bellum. grauidam bellis urbem ex corda aspera tentas? Quid quare tentare, ubi bella congesta sunt? ex moueri eo, qui sunt natura ferri: quae non facile sedari possunt, quum fuerint moti. Nos ne tibi fluxa phrygia res uertere fundo Coramur: nos an mi- seros uii troas achuis Obiecit? Quae fortia fuerunt seruauit ad finem: ex in quibus uenus ip- sa potuit spectatiter deformari. querens ait, ex troianorum mala grauitur ingemiscis, atque in me ag- gerendum existimas, quod tuorum est criminum. Ego ne perdidisti imperium troie? ego ne illa quae graecis miseros troianos obiecit, quasi dolens miseros uocat: quibus atrox fuerat inimica, ut per- sonam ueneris grauisimo inuidie pondere pragrauaret. Troiani, inquit, non perdidissent impe- rium phrygiae si luxuriosi non fuissent, si non te duce alienum matrimonium inuassisset: si non il- lorum dissolutis moribus tuis sceleris iunxisses argumentum. Quae causa fuit consurgere in arma? Europamque, asiamque, & fœdera soluere furto? Me duce dardanius Ipariam expugnauit adulter? Aut ego tela dedi? fouue cupidine bella? Denique ait, discutia- mus causam tunc belli amoti, tu inuenieris in crimine. tu enim uiam ex fontem adulterio conficien- do praebuisti nam quae fuit causa alia, ex qua ad expugnationem tot urbium ueniretur. tu uirorum manus armasti, quo in facto cupido tuus non amores solitos sed bellorum faces accendit. Causam mali aures ex iniuria amparitis in sensibus gerit: ex huius commemoratione suppliciter facit, ut ostē- dat exitiū troie nulli deo e diuerso ueniente, sed solo facto ueneris extitisse. fœdera soluere, est fur- to matrimonii iure honestos nexu, ex uincula turpi conuictione dissoluere. Tunc decuit in etu- ilse tuis nunc fera querellis. Haud in istis alsurgis, & irrita iurgia iactas. Praeposero, in- quit, tempore tuorum te sollicitudo commouit. tunc fieri leuit pro troianis aliquid, quum illorum durabat inte- gritas. id seruū est, quod tibi agere, quae per te illis inflata sunt, emendare contendis. quod tibi clamores, aut iur- gia, quae frustra uisitas, prodesse possint: ut per lita referas, aut amissa recuperes. Talibus orabat iu- no. Talis iuno fundebat ex ore. Cūstique fremebāt Coelicolae aethere uario. Hoc citius pro- uenit in cōuictu multorum: ut alii et alii facinoris ducatur in partē, quod scelus at illo tempore. Denique alii fœdebāt iunoni, alii ueneri. Ceu fœmina prima, Quū dephēsa p̄mūt syluis, & caeca uolu-

tāe Murmura, uētuſos nautis prodentia uenti s. *Conperationem nuntiarum* scilicet *inter deos* uidebatur exortam. nam fuit tale, quod est initium ueni, quo in silis frenit futura nautis nuntians augmentum statuū: quippe propter praesentiam regis uerecundiā leui strepitu significabant. quid profusa quique parte sentirent. Tum pater omnipotens, rerum cuncti summi potestas, Inſit. Hec est fars incipit. studio partium ductantur deus, sed ille, qui primam consulendi habuit potestatem, non tacito ut alii murmure, sed autoritate plena, totius iustitiae ac ueritatis assertor experat loqui. Eo dicente deum domus alta sileſcit Et tremefacta solo tellus, silet arduus aether Tum zephyus posuerit premit phlegethon aquora pontus. Lecturus tunc silentium praebeant omnes dii praesentes, caelum, terra, mare, ac uenti. Accipite ergo animis, atque haec mea figure dicta. Quandoquidem ausonius coniungi facere reuerſis Haud licitum, nec uestra capit discordia finem. Quae cuique est fortuna hodie, quam quique ſecat ſpem, Tros rutulūſue ſuat nullo diſcrimine habebō. Seu factis itaui caſtra oſidione tenentur, Sine errore malo troia, monitiſque ſitūſtis. Nec rutulos ſola ſuo cuique exorſa lai orem Fortunamque ferunt. rex iuppiter omnibus idem. Fata uiam inuenient. Iuppiter quum ſudia partium plena conſtantia ſelare non poſſet, ſententiam pro altera noluit ferre: ſed utroque ſic amiſit: ut nulla ſuperior abſcederet: ea uidelicet cauſa, ut nec huius laderet nec uxorem. Quando, inquit, ueſtra diſcordia nullus concludit terminis poſſit: dimitto factis ex troianos ex rutulos: dabo cui uoluerint, ex quam ſecreuerint uiam. Tunc probabitur, quis ſiducia meliore contentus erant apud me omnes aequales. docebit exitus rerum, quis fatorum uoluntate, quis audacis temeritate nitatur. Rex iuppiter omnibus ille Stygi per flumina ſiatriſſe torrenſis atque uoragine ſiſpas. Annuit, & totum ne tu teneſcit olympum. Hoc ſe ſeruatutum iurauit iuppiter perſſigiam, cuius alio loco poſtea commemorationem fecit, dicens per curſus iurare timent, ex fallere numen. Hic ſiſſe ſandi. Fini uerbi in poſſitū ad omnium perſonam pertinere intelli, entum eſt. nam nullus d. hinc aliquid dixit. Solio tunc iuppiter aureo Surgit ex ille medio, quum ad limina ducunt: ſed ſolus, lum ſe diſſe non poſſuit. ex ſolū ſurrexiſſe ſoluto conſilio, quem mediam omnes dii ſe laxerunt ad ſe ſem ſuū, hoc eſt ad eam cœli partem, in qua commorari ex aſiſſe conſueuerat. Quod dixit meū poſſumus intelligere, uoluntate. ex aut medium, quia utrique parti ſuit in ſu licando cōmunis. Interea rutuli portis circumſtantiſſe inſiſtēte ſternere eade muros & moenia cingere ſiſſe. Reditus eſt ſe narrationis: ut poſt ſine non ſiſſe, conſilio ſe ſcribi de cauſa diſmiſſe. Denique ſi haec ſubtrahantur, quae uenustano, ſe iuppiter elocuti ſunt, continuabantur omnia, quae de caſſe ſe un exiſſe notare dicebantur. Dixit igitur, quae rutuli molirentur laborante, ſcilicet propter inferendum caſſis per flammam exiſſe, ex procurantia h. minū necē quum enim inter deos praediſſe gererentur, & cœli tū Pu dia non querebant: ſed erat acutus ex parte rutulorū quod ſiſſe fortuna prōptior apparebat. Dicit ea quod cōtra in troianorū peſtes perſſe uiderentur. At legio xneadū ual'is obſeſſa tenebatur. Nec ſpes uila fuge. Quantū ual'et ſoſſa, ut interiores munit, tantū ſi capatur obſeſſio, inuenietur eſe contra uenustano. non interiora neminem ſiſſe, ita occupata armis h. ſiſſibus quēq; exire non poſſit. ut quod ſiſſe, ex ſiſſe poſſit ad deſenſione. hoc eſt obſeſſe caperat uenustibus euadere. Miſeri ſiſſe tunc h. ſiſſe. Neq; qui & rura muros cingere corona. Stabat, inquit, in altis turribus. ſiſſe ſiſſe eadū altitudine: ſed fruſtra ſtabant. n. ut pote, qui eſſe pauci, ex q. aduerſus pluri

qui puppim nautæ impellit, quod autem dixit tandem allabimur, quum anchises dixisset, tertia lux classẽ cretæsis sistet in oris, non prolixè aut tar se nauigationis fuit, sed cupiditatem desiderantium uoluit demonstrare. tardum est enim cupientibus, etiam si celeritate summa ad optata uel sperata prouentant. Ergo audis muros optatæ molior urbis. Aut lum dixit, non auerum, sed hæc ocio consentiunt et ab ociosis fieri consueverunt rem instituentam satis properantem. Pergameamque uoco, & lætam cognomine gentem. Ut pergamei uocarentur, quibus troia decrat nomen. Hortor amare focos. Ut haberent cum laribus nouis affectum. Arcemque attollere testis. Quæ præcipue amauit in troia, hæc reparare cupiebat, et arcem in altum ducere. Iamque fere sicco subductæ litore puppes. Vbi aqua maris finitur, litus licitur, ita et finis terræ, quæ litore iungitur, pelagii litus dixit, propterea subductas naues dixit fuisse, et in sicco litore constitutas, quia (ut dictum est) est et uelum intus. Connubis, aruisque nouis operata iuuentus. Subductis nauibus tanquam in loco mansuri, connubij et rei rusticæ operam dabant, hoc est, qui iuuenes erant, iungebantur uxoribus, uel insisterant cultores agrorum, quæ res ostendebant plenam fiduciam commanendi. Iura domosque dabain. Aut leges uiuendi et domus, aut ipsarum domorum iura, hoc est dominia leuibus deputans, quod paratæ urbi defuerat, hoc solum decruebat ancas addendum, muros, arcem, ut pergame referre uiderentur aliud pertinens ad tuitionem commanentium, aliud quod affectum horum, quæ in troia dilexerat, demonstraret. Subito cum tabida membris Corrupto cæli tractu miserandaque venit Arboribusque, fatisque lues, & letifer annus. Generalis quidem malorum propositio, sed aperitur sequenti specialitate discussa, securus, inquit, ac dispositis omnibus repentina morbi calamitas grauis omnibus perniciosas attulit causas, nam ex aeris corruptione lues exorta contagionem inflixerat diuam, non tantum humanis corporibus, uerumetiam arboribus, et his omnibus, quæ uisus causa fuerant, troianorum laboribus satis, supra enim dixit, aruisque nouis operata iuuentus, defecerant quoque arbores, herbe, et quicquid protulerat terra, ad hæc mala etiam illud accesserat, ut languore ipso correpti non euaderent, et letifer annus, aut per totum annum homines sunt mortui, aut annus die letum rebus omnibus attulit, enumerat iam euidenter, quæ mala ex illo principali malo exorta sint. Linquebant dulces animas, aut æra trahebant Corpora. Aut moriebantur homines, aut, aut corporibus tabe dissolutis trahabant miserabilem uitam. Tum steriles exurere syrius agros. Syrius cum exoritur, omnia, quæ terra gignit, exurit, et facit eam sterilem, ut ipse est, adimendo, quæ portabat, tantum denique, in omnia inuaserat malum, ut nonnullis perditis, nec illis spes salutis retinenda esse posset, qui se euasuros forsitan credidissent. Rursus ad oraculum ortygie phoebumque remisso Hortatur pater, ire mari, ueniamque precari. Pater, inquit, meus quia et sapientia ita exercitatione ceteros anteibat, primus sensit aliquid factum contra præscripta responsi, proinde dicebat ad appollinem repetita nauigatione redeundum, ut errati uenia peteretur. Quem fœsis finem rebus ferat, unde laborum Tentare auxilium iubeat, quo uertere cursis. E. diceret laborum finem, finendi que, ipsis laboribus, unde prouenire auxilium posset, uel in quem locum tuberet cursus nauigationis inflecti iubeat, in medio positum est, et tenet omnia, omnibusque, desideratis aptatur. Nox erat & terris animalia somnus habebat. Quæ tulerat anchises facienda nox interueniens distulit. denique omne animalium genus pro necessitate naturæ ac temporis dormiebat. Effigies sacre diuum, phrygiique penates, Quos mecum a troia mediisque ex ignibus urbis Extuleram, uisi ante oculi

LIBER

mos ultra aliqui laudare non possent: Ecce inevitabilia duo, nec consisti enim sine pernicie potuit,
 imminentibus ex omni parte immoderatis incendiis, et adempta spe fugae: quae periclitantibus solet
 esse praesidio. quum tenebantur obsessi, proinde sola illis desperatio reliqua fuit, et rara muros cinxe-
 re corona. Tantum illos diversis casus assumpserant, ut rari viderentur in muris. Ecce exprimit, quod
 sit rari, dicendo, non singulos, et nomina specialiter enumerando, raritatem ipsam evidenter exprimit.
 Iasius imbrasides, Icetaoniusque thimetes, Asaracia duo: & senior cum castore ty-
 bris, Prima acies. Quam haec acies fuit, prima in fronte constituta, quam fecerant homines quinque.
 Hos germani sarpe tonis ambo, clarus et ethemon lycia conatus ab alta. Comitaban-
 tur hos isti, sed posteriores intelligi sunt: quati in etiam isti fuerint, videamus. Quum est enim
 utrum separatim sine nominibus positi videantur germani sarpedonis, et extra fuerint, clarus et the-
 mon, an ipsi sint sarpedonis fratres, aut enim quattuor fuerunt, aut duo, aut omnes septem fuerunt,
 aut quinque, soli, et hi duo in secunda. Igitur ugens toto conmixtus corpore ore saxum Haud pariter
 exigua moris lyneus Agmon. Nec chlio genitor minor, nec fratre menochirco.
 Quam cito dixit, cuius esset filius, et frater: Ferebat, inquit, totis viribus, non iam saxum, sed per em
 non exiguum minus, habens originalem virtutis substantiam, nec patre inferior aut fratre. Hi iac-
 culis, illi certant defendere saxum. Non evidenter dixit, qui sunt hi, qui sunt illi: sed ex gene-
 re telorum intelligi possunt. Illi enim pugnant saxum, qui fuerunt in edmothi vero iaculis: qui con-
 stituti videbantur in plano. Molitque ignem, nequeque aptare sagittas. Troiani uno telum in
 genere nitebantur: rutuli uero plurimis, non fuerunt quippe iustitiam iaculorum ignis, et per tota
 rum: et fuit multitudo, quae officia diversa compleret. Ipse inter medios ueneris iustissimum cura
 Darfanius caput ecce puer detectus honestu. In illa necessitate rerum ascanus quoque, certan-
 tibus fuit admixtus, pueriles annos animi uirtute prauegens, non iam habens caput, hoc est sine galea,
 utpote non pugnaturus, quoniam prohibitus fuit responso, quod dictum est, cetera, parce puer bel-
 lo. In lucitur comparatio ut ostendatur, quomodo fugebat idem ascanus. Quales gemma ni-
 cat, saluum quae diuidit autumn. Aut collo decus, aut capiti, uel quale per artem In-
 clusum bursae, aut oncia terebinto lucet ebur. Quomodo, inquit, medio ex auro ma-
 cat gemma, aut ornatur caput, aut collo, uel quemadmodum ebur lucet bursae, aut terebinto inclusum,
 in ascani laudem tanguntur etiam illi, quibus fuit admixtus. Ascanus quippe comparatur gemmae et
 eburi, circumstantes autem troiani auro et bursae et terebinto, redit ad laudem ascani. Fusos cer-
 uix cui lactea crines Accipit, & molit bene dens circulus auro. Fusos habuit in circulo
 crines, circulo tamen auro tenebantur molle aurum ad speciem futuram rettulit, non ad ipsam
 materiam, ut productum magis quam nudum fuisse uideatur: ne oneri magis esset puero, quam decori.
 Te quoque magnanimus uiderunt ismare gentes Vulnera dirigere, & calamos artina-
 re ueneno. Meonia generose domo, ubi quingua culta Exercentque uiri, patris utique
 irrigat auro. Hoc est armare ueneno, ut duobus casibus inferat mortem ferro, quod periret
 hominis corpus, et si letalem plagam inferre nequiverit, uitam percussu ueneno consumat. Lauda-
 uit ex regionem, unde esset ortus: ut eius laudem etiam originalis terra praedicatio conueniret.
 Affuit & mnestheus, quem pulsi pulchra turia Agere mitorum suorum lumen gio-
 ria tollit. Et capys hinc nomen campanae ducitur urbi. Magnam causam ex
 facto uirtutis: capys uero a merito ciuitatis. Illi inter se de anni certamina belli. Con-
 tulerant, media aeneas frena nocte seclat. Illi inter se certamina belli in die non
 fuit, agebat quippe nauigantium hoc etiam tempore noctis intentus. hunc locum quum pro-

LIBER.

Ios altare iacentis In somnis. Virtutes animi sui ex meritum iuxta deos omni occasione
 commendat, et subtiliter profert. Dormientibus quippe omnibus animalibus, et competentem in-
 pore iam quietis, silus prop. peragitur, et tunc tacere, arcebat tamen ab oculis meis plenum
 diuersæ sollicitudinis somnum repente apparuerunt deorum imaginibus, sicæ, illorum scilicet, qui
 me hoc troie flammantis incensis rapui, et mecum sustuli, ac relinquentes meis uicem in conspectu
 meo manifestissimi uisi sunt conuicti, ne contra superiora locutus ut leretur. dixerat enim no-
 stem fuisse, ac per hoc tenebras addidit. Quia se plena per inertas fundebat luna ferre-
 stras. Inde, inquit, fuit per noctem lumen maximum, quia luna terrestri pateribus pleno orbe o-
 culis meis apparebat obiecta. dixit in somnis, hoc est ut somnians uideret, et deus ipsos uelut loqui-
 tes audiret, et uideret presentes, lumen præstantibus radibus lunæ. Tum sic affari, & cul-
 ras his demere dictis. Ne ulterius, curis recurrentibus frangeret, his uerbis loquutus est.
 Quod tibi delato ortyriam dicturus apollo est, Hic canit, & tua nos en ultro ad
 linna mittit. Ne cumulatæ geminis assurgibus labor te rursus ad ortygia reuocet, atq. cadē
 quæ transiueras mirra, impetrat alterius. p. in necessitate cogaris intrare, ultro quæ desideras,
 apollo porrexit. habes namque eius erande copendiu, ut hic nobis referētibus discas, quod cum in
 genti laborum uictura fueris contentus. ecce quantus ex te numinis fauor. non rogas, et fauctur
 desilens tuo, non nauis, domo quæ non egredieris, lumen ex deo. Ha famu' antibus uis ad aus-
 rustas animam i portatur. pone hoc tam, quæ uexaris, et gemitum meum, et quid loquamur,
 quidue r. feramus aduerte. Nos te carissima uicinia, tuæque arma secuti, Nos tu
 midum sub te permensi clasisbus æquor. Iidem uenturos tolamus in astra in por-
 tes, Imperium ue urbi dabimus, tu maxima magnis Magna para, longi me ue
 fuge ne linque laborem. Post errorem primi responsi sic anciam insinuat conuenerat, ut om-
 ni ambiguitate submota, ut qui loquerentur, et quæ referrent, euidenter audiret, et cerneret, de-
 buit enim ad hæc perferenda talium ahiberi persona, ut incredibilia et mira dicturus facillime cre-
 deretur. denique ipsi enumerant beneficia sua, et nouissime etiam præsentis temporis sociant com-
 memoantes præterita, ac meliora in futuro et gratia pollicentes uiuentibus tuis et eorum postel-
 ris profutura. Sic enim et primo apollo ipse prædixit. hic domus anea cunctis dominabitur orbi,
 Et nati natorum, et qui nascuntur a. h. hortantur quinetiam ne sit laboris impatiens, et arte mi-
 nistri componant eius animi, ut futura quamuis laboriosa licenter audiret, artis gignitur fuit ex-
 cludere arte omni sollicitudinem primam, et liberato a. g. oribus animo, si alterius navigationis
 labore, inueneret. lenis purgato a. plenum et afflicto. Iudum mæroribus corde facienda in præsen-
 ti uel futura narratur. Mutanda sedes. Suffecerat hoc solum dixisse, ut sciret sibi esse
 in præsentum, dicunt tamen causam, et apollinis esse uigilantem, quod ut nosceret. Non hæc
 inquam tibi littora suauis Delius, aut creta iussit consistere apollo. Ecce iam ex-
 arcto fit certior, ne rursum uexaretur incertis, et insinuat regio imperio eius et posterorum
 successibus debita, sic instructa et plena narratione peripicua, ut uocabulis signis, uberrimo
 loci situ, incolarum fortitudine, decuria quoque seculorum omnium origine signaretur.
 Est locus, hesperiam gaudet cognoui in edunt, Terra antiqua potens armis, at-
 que ubere glebe. Enortia coluere uini, nunc fama minores Italiam diuise du-
 cis de non fine re tam. Quam multa dicta sunt pauca, sed hæc ueterem tenent ordinem
 rerum, ueniunt dehinc a. eam partem, in qua talis anchises simile quidem sed non necessarium
 fœnerat, ut ostenderent, non apollinis in causa responsi, sed interpretantis errore laboris uacui ut/

nuntiamus, sic delenus distinguere, ut æquora assignemus media, non nossem. hoc modo media æneæ freta, et facimus moram, et sic dicamus, nosse sciebat, ut ostendatur regis prosperantis instantia et labor, qui nec nossem metuebat, nec medium maris. Namque, ut ab euandro castis ingelsus herulensis Regem adit & regi in memorat nomenque gentisque. Quidue petat, quidue ipse ferat. inquit nuntius arma Quæ sibi conciliet, uiolentaque pectora turni Edocet. humanis quæ sit fiducia rebus Admonet: simul etque preces: haud sit mora, tarchon iungit opes, sed dulcis ferit. Loquor contextus est eorum, quæ æneas cum tarchone dicebatur egisse. sedilem, si per partes exponatur, poterit facilius aduersi. Tria enim dixit, memorat, edocet, admonet. Inter ea, quod primo posuit, usque ad finem pertinet. sed ipsa tria interim consideremus: memorat nomenque gentisque, memorat quid petat, memorat quidæ ipsa ferat. edocet turni uiolenta pectora. Edocet quæ sibi arma conciliet: admonet, quæ sit humanis rebus fiducia, miscebat et preces. Diximus quæ singulis aptentura quæ uero ars in petitione sit seruata, ut sciamus. Intimauit regi primo personam suam. hoc est indicuit, quis esset, et quantus. Sportuit enim tarchonem nosse, cum quo uel cum quali iuncturus esset amicitiam, indicauit et genus, ne ignobilem putans se spernendum, potiusque suscipiendam laueret. In editione autem generis non dubitamus cum asseruisse, quod ioue auo esset et uenere matre progenitas. dehinc subiicit, quid peteret, uel qui ipse ferret. Facilius enim postulata impetrat, qui se ostendit oblata utilititudine profuturum. Hic intelligendum et petitum a tarchone auxilium et inuicem ab æneâ promissum. Petebatur enim tarchon, ut contra turnum et mezentium gentiles inimicos suos auxilia prerogaret: quo in facto considerare debuit, sibi se prius daturum quam alteri: et arripendum tempus, ut troiani laborantibus et descenderent tyrrenum, et secuti in posterum redlerentur. Mezentius arma, quæ sibi conciliet. Uendebat quædam militum armorum popalorum mezentius iungeret: ut hoc facto aduerte- ret etiam si non appropinquas uiolentia plurimorum, sic ratulis contra troianos obtinere contingeret uiolenta pectora turni edocet. Consideraret quoque turni personam uiolentam, hoc est quæ enim hoc contaret nihilque respiceret, nisi quod esset quietis rebus et placidis inimicum: quod ipsum apertis fœderis rationibus potuit: nam qui tyrrenorum hostem mezentium suscep- rat fœdentem iuncturæ etiam suam fuerat ex aperto confessus. humanis quæ sit fiducia rebus admonet. Ut terre presens illis quibus rex non immerito commoueri debuerat, humanas quoque necesse est non sine ratione propulsi. ne liceret tarchon, si esset mihi si mezentius uel turnus emerent, quæ sint res humana, dicendum est. Adiuuare laborantem ex fortiore sub-stantia, et se aduersa alterius et incerta releuare. gloriosum est, si potior ei manum porrigat quem necessitas premit. hoc talis homines uiuere, ut accitencia mala optius et auxilium subleuentur. Amittit et preces. Post omnem petendi artem preces quoque subnexuit, ut supplicatio mereretur, ut capriori fœderis impetrare non possent. haud sit mora, tarchon iungit opes, fœdusque ferit. Hoc non uim operis necessaria inter eos. Mox factum est, quod tenebat utrumque desiderium, iuncturæ et petitiuæ. csi fœdus. Iungere opes, est opes opibus necesse: quoniam tarchon et se iuncturæ, et iuncturæ. Tum libera satis Clusiam conscendit iussis gens lydia. Etenim communis duci. Perfecto fœdere libera rexibus responso gens lydia classe. Rex enim iussit iuncturæ et iuncturæ. In octauo libro meminerat se poeta dixisse. Retinet et iuncturæ et iuncturæ, et plura quæ sequuntur. Ecce felicitas ante non suo duci sed exter no conueniunt, nec sua sed deorum uoluntate, quæ tantum ex peregrinis partibus utrumque uirtutem esse prodixerat.

Humana quæ

tium esse contractum. Hæ nobis propriæ sedes. Bene inquit hæ nobis, supra enim dixerant. Tu mænia magnis magna paræ, et quia responso tenebatur, quæ nos asperæ parentum prima tulit tellus, ea leu uos ubere læto Accipiet reduces, antiquam exquirite matrem, hæc partem manifestissime dixerunt dicentes. Hinc dardanus ortus Ialiusque pater, genus a quo principe nostrum. Hos dicunt in ita iagenitos, sed Ialum temperetis antiquitatem, mater ergo Italia est, et maiores Iasus et dardanus, a quo dardani dicti sunt troiani. Surge age, & hæc lætus longæuo dicta parenti Haud dubitanda refer, certum tamen que require Antonias, dicta negat tibi iuppiter arua. Refert inquit Ialius qui antiquitatis merito etati non conueniat fuit, ratione cuius originis suæ Italiam petiit et colitum petat. cæterum iuppiter, qui cretæ peculiaris amator est, non se penitus ipsam denegat sedem, surge et age hortatum uerba sunt, et hinc æneas ostenditur per somnium uisum et audire, quæ superius dicta sunt, quamuis alij sic exponant, ut in iornis quasi sine iornis et per hoc uigilans intelligatur, surge igitur, et hæc lætus dicta longæuo parenti induit uerba expone, recte possum lætus refer quia in lucro fuit labor nauigandi ad ortigia, et ablata omnia perspicua narratione perceperat. longæuo, cum reprehensione occulta perfraserunt, quia errare non debuit, enex in originis suæ causa. Talibus attonitus iussis, & uoce deo um. Duo quippe existerant miranda, deos uisere, et loquentes audire, quibus inquit ita se habentibus attonitus iactus sum, hoc est iuore præsentium numinum iupui. Nec sopor illuderat. Non enim pleno somno hæc aut uisera aut audierat. Sed coram agnoscere uultus, uelatasque comas, præsentiaque ora uidebat. Ut sit, quum non plene uigilaret, nec plene dormiret, accedebat eo, per sic uenerant manifesti, ut dubitatio nulla ex parte potius et existere, uultus idem illis fuerat, quem noueram comæ opertæ ex more, et ora manifestæ. Tunc gelicus toto manabat corpore sudor.) Ecce alij pauoris indicium, ut enim toto corpore stupuerat, sic et omni ex parte membrorum sudor frigidus manabat in eo. quod dixit sudor manabat, ostendit immoderatum fuisse, et ultra humanum morem. Hic aliud demonstratur, ex frigido corpore tantum sudorem exisse, cum confect hunc caloribus prouocari consuesse. omnia hæc confirmationis sunt, quæ æneas deos præsentis, ut uigilans, et uideret, et audiret. Corripio e stratis corpus. Usque a leo ostendit prope uigilantem, ut diceret corripio corpus e stratis, cæterum poneret ex perges factus sum, et somnio considerato surrexit. Corripio e stratis corpus, expressit festinantem. rem enim satis optatam prouentumque eius expletum narrare cupientem, non debuit sic describere et stratum relictum: quomodo re, inquit ille, qui nulla dicti aut facti necessitate corstringitur. Corripio, inquit e stratis corpus. Tendoque supinas ad cælum cum uoce manus. Licet aliunde uenisset beneficium tamen omnibus dys referebat gratiam, tendendo manus ad cælum. Et munera libo Intemerata focis. Munera sunt unum et thus hæc tradidit focis. Perfecit lætus honore Ancilem facio certum, renique ordire pando. Completus, inquit, illius obsequiis anchijen facio certum. certum ideo, quia primæ interpretationis uitio probatur incertus. hic uirgilius ostendit diuinas admonitiones referendas non esse nisi primo per sacrorum et preces obsequia diis fuerint commendata, ut prosperentur uberius si bonæ sunt, si malæ mutantur in bonum. lætus perfecto honore datum possumus intelligere, primo quod sic pertineret ad deos, deinde quod labor eius secundæ nauigationis est uigilans et, resisterem quod in iussus euentibus et perspicuis monitis nihil tam peremidaret incerti. Agnouit prolem ambiguam genui olque parentes. Seque nouo ueterum deceptum errore locorum. Errorem fecerat eximi

LIBER

Eneia puppis firma tenet, rostro phrygios subuecta leones Imminet ida superpro
 fugis granibus teueris. Primo loco, inquit, naus mouebatur, in qua aeneas fuit habens in ro, ro
 leones sanctos, quod erat signum tutelae matris deae, id quoque, in superiore loco fuit expressa, propter
 originem matris, ex qua fuerat facta: et ad troianorum solatium, ut patrium montem Iecum habere ui-
 derentur positi in regionibus alienis. Hic magnus sedet aeneas. Id est, hoc est in naui, quae illam
 habuit et leones. magnus in hoc loco aeneas dixit magni consilii magnarumque cogitationum. Secumque
 uoluit Euentus belli uarios. Ecce dixit causam, ut ostenderet cur dicitur sit aeneas magnus.
 Primo quia sedebat eo tempore, quo securus de auxiliis esset debuit, et quo omnes homines quieti fu-
 erant, ipsum quoque dormire aut reficiendi corpori causa pro uigiliis scilicet susceptis debuisse, sed uol-
 uebat ingentes pectore curas. Dixit alteram tractatus partem, quae etiam sumptis auxiliis beatorum
 consistit incerta, ergo, quod sit magna, ad animum eius reuoluit. Quae enim non curis omnibus sol-
 uerent auxiliorum impetrati subdit, et tamen cum ipso sine cura non fuerat iudicans in euentu
 incerto, quam multo iudicare hominum consiliata esse uictoria: utpote quae penderet ex capibus: et se-
 rum lebere pro uerum, et timere contrarium. his quum animo tractaretur aeneas. Illas Similitro
 affertus latenti iam quae sit sidera opae Noctis, ueritatemque palus terraeque mari-
 (1) ut conuenientia singulis sedet aeneas prope in luxu pallantem, ac per noctem etiam noctis tempore ne-
 cessarium, periculosa, cumque sit in incerta tractantem. pallantem uerborum et animarum
 tractantem, ut non periret animi cura conuenientia, ductam a talis ratione, et cupiditate inquirendi
 si forte in terra terrarum fuerent irres, uidebat enim ipse dicitur in nauigia, et in ipsis quae-
 dam autem et uera demonstret, querentem quoque audire, quae a uacuo, quae in terra, quae in flu-
 mine aduersus periculum affixus, inquit, sinistro lateri. Atque xum debemus accipere aut ratione
 amari, aut cupiditate inquirendi, atque noscendi, sinistro lateri locus secreti positus no-
 scitur, quasi si fieret. Inportunum non fuit sedere ad dexteram potiori, sed et fuit etiam debiles,
 dexteram potior indicari conuenientia, quomodo sedere deuiisset. Melius enim aeneas fuerat con-
 stitutus, utpote qui esset uobis potior, secundi meriti dextro lateri apparen-
 tes palus: quoniam
 am si sit rectus sit et etas tantum beneficium utleber extitit, et certus sinistro lateri deputan-
 dus, qui erat in uobis infertor: querentem in luxu pallantem iuxerat, quae ipsius tempore ab
 infertoribus si in uobis hominis affixisset intentio, non debuerant querentem noluit conuenire
 aeneas conuenientia, ut ostenderet eum magis necessariis cogitationibus non periculis quae sitis fuisse
 aduersum. Pandite nunc helicon dices, cantusque mouete, Quae manus interea thu-
 scis comitetur ab oris Aeneam, armetque rates, relaxoque uahatur. Inuocatio ista te-
 net summum rerum, et fecit propositum: nec aliud debet sperare deberet, si illi continent
 uersus. Dicitur enim, quae manus, hoc est qui populus uel quanti cum aeneas ex iniqua litto-
 ribus inuenerint. Musici erata princeps secar aquora tigni. Et quo nomine uoca-
 retur dixit, qui ductor fuerat naus, et eadem quae diceretur, et qualis esset, expressit.
 Sub quo mille manus inueniunt. Non mille manus, ut fiant quingenti homines, sed ma-
 nus hoc est multitudo hominum mille. Qui maxima clusi, Qui per urbem liquere
 coacti, qui reliqua, qui contiguae laues humeris, & leniter arcus. Nomi-
 na cunctis resulat, et genera armorum. Vna toruus abas, hunc totum in-
 firmis armis Agmen, & aurato fulgebat apolline puppis. Abas nauis habet
 in illis tantum habens apollinis simulacrum. Toruum accipere potius, aut oculis illor-
 tri, aut contracto uultu. Sexcentos illi dedit, et populoma mater Experto. Belli inue-

nes, ast Ilua trecentos Insula. Compendiose locutus est, nam omnes dixit expertos belli, hoc est qui haberent usum peritumque, certantem probatissimam, quam assidua exercitatione capissent. In exhaustis ehalybum generosa metallis. Propter usum armorum habuit occasionem, quod ex eo fuissent loco, in quo metalla ferraria exercebantur. Tertius ille hominum, diuumque, interpretes asylos. Cui pecudum fibre, cœli cui sidera parent. Et lingue uolucrum & praefagi fulminis ignes. Thuscum fuisse auripicem dixit, a quo auferant, externos optate duces. Ecce et hic thuscum dicit omnibus gentibus in rœtum, ut ostendat in thuscis hæc genera hominum interesse, cœli cui sidera parent, et cœtera supra dicta ostendunt nihil ei fuisse occultum. Mille rati densos anhelos, atque horrentibus hastis. Ipsi parere iubent alpheæ ab origine pilæ. Pilæ non enim est ciuitas, quæ ex ipsa rati densa dicitur. Urbs herculeæ solo. Et ipsa, quæ rati densa in solo fuit herculeæ constituta. Sequitur pulcherrimus astus, Ast in equo fidens, & uerticolumibus amissis. Versicior est, quam uteritur mutat colorem. Tercentum aperiunt. Non dum dixit, qui adhaerent. Mens enim uerticolumibus una se iungendi. Qui sunt isti, qui adhaerent, et quibus una est mens sequendi? Qui carere dunt, qui in animo is in armis. Et per ipsos ueteres, intempereque grauilis. Dixit hoc in nomina, in quibus istis nominabantur: Non ego te lycurum ducior fortissime bellis. Transierat cyane & pennis comitate cupatio. Non cito, inquit, cyane cupatio, quæ figurata est et ex te cito partem in us præterito carmine meo. Cyneus est transiens propter odorem nominum continuationem, quæ in cithalgiis semper est: hunc autem merito suo non ex omni, quod dicebat uoluit carminibus suis cum laude inserere. Erant enim pennis. hic igitur fortissimus fuit omnium liquorum, quod quum dicitur, ostenditur etiam sua fortis, quibus præstita, esse uidetur. urbs enim ista laudauit, quod alio loco. Lycurum uero, sed bello curia curia. Venit iam ad ipsius lucis cultum. Cuius uoluntate luiguit de uertice pennis. Mortuas pennas dixit fuisse in eius gremio hoc est cyneus: more suo uirgilius uult inducere fabulam cithalgiæ ut in cithalgi septima libri de rhylio fecit. Inter cithalgi quippe tot nominum, quibus ipsi homines, montes, loca, et flumina significantur, aut fortes, aut cetera. immissa narratio legentem subleuare debet, et erigere aduocentem. Cuius amor uellum, formæque insignis pareretur. Transfiguratiuam fictam pro penna posuit. penna autem sine crimine esse non potuit, pater autem ex feruenti amore præcedente factus est autis, cuius fœdissime amor fuit causa, et sic amoris est crimen. quod uero ille pennas habuerit ex cyneo hoc ipsius fuerat ornamentum, et signum originis suæ. Namque ferunt lectu cyneum phætonis amati, l'opul'as inter frondes umbram pilorum. Dum canit, & matrem musa solatur amore. Cuius mentem mochi pluma duxisse senectam. Linquentem terras, & lyætra uoce sequente. Fabulorum ueterum perinde incertum se aut rem non uult poeta constitutore. iteo sic cepit, ut diceret ferunt: quod si falsitas existeret, alij potius mendacens haberentur. Amata, inquit, suo fuerant phæton et cyneus. sed quum phæton actus esset in mortem, doctus cyneus ipsum familiaris sui, dum inter populeas frondes miserabile decessit, sic in auem albam tanquam canentem senectam uertit et ex relictis terris uolatu iuuante contendit ad sidera. Dum autem phætonem et cyneum tribulam dicere, etiam sororum phætonis eiusdem exitum demonstrauit. quum enim flerent patrem, in arbores populeas ueritæ sunt. bene autem posuit, linquentem terras, quasi hoc uoluntate fecisset. transas ergo terras et liquit in quibus amicum ulterius uidere non poterat. Voce autem potens sidera: quasi inuidiam faciens illis, quibus autoribus ille perierat.

primum se attollere tandem Visa aperire procul montes, ac uoluere fumum.

Egregie descripsit, quæ nauigantibus accidunt, cum uno impulsu omnia simul elementa turbantur. In qua ipsa descriptione et initium tenuit, et augmenta descripsit et finem. Quippe, Tum mihi cæruleus supra caput affuit imber, initium est. dehinc quæ consequuntur ostendunt augmenta uolentia, noctem hyememque ferens. ex his quoque quæ exorta sunt enumerat breuiter. Inhorruit unda tenebris, continuo uenti uoluunt mare, magnaque surgunt Aequora, dispersi iustamur gurgite uasto. Agebantur enim non arte nauigandi, sed qua diuersorum uentorum flatus urgebat. accelleret etiā eo, quod ait, Inuoluere diem nimbis, et nox humida celum Absulit. ecce iam si possent, aliquid contra maiorem uim providere non poterant. tulerant enim diem nimbis, hoc est remouerant lucem. nox quoque humida obtentu nubium abstrauerat sidera, quæ uiam in fluctibus monstrant. Ingeminant abruptis nubibus ignes, hoc est crebrae fuerant coruscationes, sicuti fit cum est elementorum magna turbatio. Excutimur cursu, et cæcis erramus in undis. Excutimur ubicunque ponit Virgilius, nimiam facti necessitatem significat, ut excutitur pronusque, magister uoluit in caput. Item excutior somno, et cæcis erramus in undis, non undis cæcis sed hominibus undas ipsas non uidētibz, et qui nullo cum affectu rapiantur, erramus, inquit, et ciago quia erat in latitudine uel maxime pelagi et plus currit quam necesse est, et inani labore consumpto ad destinata non peruenit. Ipse diem noctemque, negat discernere calo. Nec meminisse uia media palinurus in unda. Violentia ipsius mire conclusit augmenta, asserens tantam fuisse rerum confusionem, ut ipse palinurus dies ageretur an nox euidenter pronuntiare non posset. quod autem ait, ipse, hoc in pronomine uult intelligi, ipse palinurus peritissimus gubernator, ipse qui regendorum nauigiorum arte polebat, ipse qui uias in fluctibus et diligentiore cura rationem siderum nouerat, ipse cuius magisterio gubernatores ceteri regebantur. Apparet ergo, ut sapius diximus in pronominebus esse plerunque maximum intellectum. ipsum autem palinurum ducem fuisse ceterorum in pelago. alio in loco possum constat, quod dictum est, densum palinurus agebat Agmen, ad hunc alij cursum contendere iussi. Treis adeo incertos cæca caligine soles Erramus pelago, totidem sine sidere noctes, Quarto terra die primum se attollere tantem Visa aperire procul montes, ac uoluere fumum. Descriptis omnibus, quæ orta temporis, et actus perfecerat, et factus eius et finis ostenditur, cum addit. Vela cadunt, remis insurgimus, hand mora nauis Adnixi torquent spumas & cærula uertunt. Comparationē fecit præsentis temporis et præteriti. in tempestate enim mare ipsos agebat inuitos sicuti dixit, excutimur cursu nec ulla quoniam uentorum successerat quies, et fumus minus caperat uanescente caligine, remis undas urgebant, ut ad littus procedere potuissent. Interea diligēt ratione tractandum est, ut ostendamus poetam non posuisse contraria. fecit enim quæstionem quandam non attente legentibus dicens. Ipse diem noctemque, negat discernere calo. Inuoluere diem nimbis, et nox humida celum absulit, et ipse dixit. Treis adeo incertos cæca caligine soles, Erramus pelago, totidem sine sidere noctes. Ipse rursum posuit, Quarto terra die primum se attollere tantem Visa. Quomodo igitur dierum colligi numerus potuit: si dies noctesque, discerni nequuerant? possumus hunc locum hac ratione dissoluere, ut dicamus poetam obscuritatem aeris uentis seuentibus factam nimium iactare uoluisse. ceterum qui fieri potuit per dies tempus sic accidere tenebras, at inter ipsas et ueram noctem nihil interesset: memor tamen poeta ipse. Treis adeo, inquit, cæca caligine soles, ut probaret fuisse in caligine aliquid lucis, quod dierum tempora separaret a noctibus. Vel certe sic intelligi potest, dierum et noctium numerus, quia dixit crebras fuisse coruscationes,

LIBER

Filius æquæ comitatus classe catervæ. Filius eius, hoc est, quem supra, cum pennicibus, de jectis, & ducebat catervæ æquæ ei, aut ætate æquæ les, aut æmorum cultu. Ingentem remis Centaurum proa ouet. Naum, quæ centaurus & catur, ex ingens fuerat, proa muebat. Ille In itaque, laxumque unius immatæ minatur Arduus, & longa sulcat maria alta carini. Homini d. jectis, euitatem, qui q. ta pondere ex magnitudine sua nautis tardius agebatur, putabat ir. giendam mari, ex unius ita ingentis jacti minus esse tendendas. Ille etiam patris agmen ciet oculus ab omis, Fatidicæ, nautus & thesei filius ænnis. Ocnus, inquit, juius fuit mantua, ex the. sei ænnis: jui. itam dixit, quæ jata homi. non responsis aperiret. Quis muros, ma. nua. n. q. dedit tibi mantua nomen. Hic, inquit, ex muros dedit mantua. ex de matris nomine mantua n. n. mantua: Mantua diues auis, sed non genus omnibus unum. Inaerit occasionem poeta, quæ aliquid h. eret de patria suæ mantua diæci auis, h. c. est ge. erogis ex præcipuis matribus sul. l. i. q. s. tamen auis non unum genus omnibus fuit, sed ex diversis or. ginibus adunatum. Genus illi tri. lex populi sub gen. te quaterni. Sed tribus gentibus populi quaterni fuerant, hoc est, quætecum. Ipiæ caput populi thui. o. de lang. ane u. res. Ipiæ ciuitas tamen omnibus fuerat caput. Hinc quoq. dicta est m. nua, ex eas, p. alis. Quingentos in se mezenius annat. In se, iduersum se annat me. n. tus. P. alis. a. cutio. Et inquit ut alacrias me. zentiam armati ualere, & se per. fecerit. P. u. m. m. h. c. s. i. t. u. r. i. t. a. p. p. i. t. q. romano duct. etiam mantua auxilium pro. re. uit: Quos p. ar. benaco uelatus arundine glauca Mucius, in. tella ducebat in. x. u. o. r. a. p. i. u. Quos quingentos naut. p. r. i. b. a. t. m. u. c. i. a. s. n. u. s. ex benaco, habens, arundinis uelata tempora, eo more, quo pinguntur flamina: It grauis auletes, centenaq. arb. ue. flu. tus Verberat alacris, spumant uada marmore uerso. Non t. se auletes grauis: sed nautis, in qua fuerat jata ponderosa. de. a. q. centum non iam remis sed arboribus agebatur. Ceteri le. scription in tenent pelagi, quum uerberatum remorum scibus s. sumat. Huc u. hic immanis triton. t. r. m. a. m. a. x. i. m. a. p. r. o. m. a. g. n. i. t. u. d. i. n. e. i. p. s. i. u. s. n. a. u. i. s. f. o. r. m. a. t. u. s. E. t. c. æ. r. u. l. a. c. o. c. h. a. E. x. t. e. r. e. n. s. t. r. e. t. a. C. o. n. s. t. i. t. u. t. u. s. i. n. c. o. n. c. h. a. e. x. t. e. r. r. e. n. s. f. r. e. t. a. c. æ. r. u. l. a. C. o. i. l. a. t. e. r. u. m. t. e. n. u. s. h. i. s. p. i. d. a. n. t. i. t. r. o. n. s. h. o. m. i. n. u. m. p. r. æ. f. e. r. e. i. n. p. u. t. i. u. m. d. e. h. i. n. t. a. l. i. u. s. S. p. u. m. e. a. s. e. m. i. f. e. r. o. s. u. b. p. e. t. o. r. e. m. u. r. m. u. r. u. r. u. n. d. a. V. i. s. s. a. l. t. i. t. e. r. a. p. r. o. s. t. r. e. b. a. t. h. u. m. a. r. e. c. o. r. p. o. r. i. s. f. i. r. m. a. m. h. i. s. s. i. d. a. m. t. a. m. e. n. h. c. est uferam. Reliqua pars etia. in. e. g. l. i. a. m. m. a. i. n. a. m. m. u. t. a. b. a. t. u. r. e. x. s. u. b. j. e. m. i. s. f. e. r. o. p. e. t. o. r. e. f. l. u. t. u. s. s. p. u. m. a. r. e. u. i. d. e. a. n. t. u. r. T. o. t. l. e. t. u. p. r. o. c. e. r. e. s. t. e. r. d. e. n. i. s. n. a. u. i. b. u. s. i. b. a. n. t. S. u. b. l. i. s. d. i. o. t. r. o. i. x. Omnes, inquit, p. p. l. o. r. u. m. e. n. u. m. e. r. a. t. o. r. u. m. p. r. i. n. c. i. p. e. s. t. r. i. g. n. t. a. n. a. u. i. b. u. s. p. e. r. g. e. l. a. n. t. u. t. r. o. i. e. a. u. x. i. l. i. u. m. f. e. r. r. e. n. t. n. o. n. l. i. x. i. t. t. r. o. i. a. n. s. s. e. l. t. r. o. i. æ. q. u. o. n. t. a. m. h. o. m. i. n. u. m. c. o. n. s. e. r. u. a. t. i. o. n. e. p. a. r. t. i. a. r. s. u. n. d. e. b. a. t. u. r. a. u. x. i. l. i. u. m. j. u. m. r. e. q. u. a. m. t. r. o. i. a. n. s. r. e. p. a. r. a. r. e. n. i. t. e. l. a. n. t. u. r. P. r. o. p. t. e. r. e. a. t. a. n. t. i. a. c. t. o. r. l. e. t. a. r. e. i. n. m. e. n. s. i. s. p. u. t. i. s. m. a. r. i. s. s. e. c. a. n. t. f. l. a. c. t. u. s. p. r. i. m. o. t. r. o. i. æ. s. s. u. b. s. i. d. i. o. I. a. n. q. d. i. c. i. t. c. æ. l. o. c. o. n. c. e. s. s. a. t. a. l. m. a. p. c. u. r. r. u. N. o. i. m. a. g. o. p. h. æ. b. e. i. n. e. d. i. u. m. p. u. s. i. d. a. t. o. l. y. m. p. u. m. P. o. s. t. n. o. n. i. t. u. m. d. i. e. m. q. u. o. t. n. o. c. t. u. t. e. m. p. u. s. q. u. o. d. m. a. g. i. f. i. c. a. t. u. r. r. a. d. i. u. s. l. u. n. a. q. t. e. n. u. e. r. a. t. m. e. d. i. u. m. c. æ. l. u. m. s. u. p. p. r. o. d. i. x. i. t. a. i. n. t. e. r. s. e. l. u. r. i. c. e. t. a. m. i. n. a. t. e. l. i. c. o. n. t. u. e. r. a. n. t. m. e. d. i. a. æ. n. e. a. s. f. r. e. t. a. n. o. c. t. e. j. e. c. a. b. a. t. h. c. d. i. c. i. t. l. u. n. a. l. e. s. c. æ. l. o. c. o. n. c. e. s. s. e. r. a. t. q. u. u. m. s. e. m. i. t. h. i. s. t. a. m. s. a. t. i. s. f. u. i. s. s. e. t. n. o. n. h. o. c. i. d. e. m. d. i. x. i. t. s. e. d. s. u. p. p. r. a. t. s. e. r. u. i. t. i. n. t. a. m. n. o. c. t. u. s. q. u. o. d. a. g. e. b. a. t. u. r. q. u. o. d. u. e. n. i. r. e. n. o. n. p. o. s. s. e. t. n. i. s. d. i. u. s. l. u. c. e. c. o. n. s. u. n. j. u. t. a. F. u. i. t. i. n. q. u. i. t. t. o. x. d. e. l. u. n. a. t. e. u. i. t. n. o. n. l. u. m. q. u. i. p. p. e. e. m. e. r. s. e. r. a. t. s. e. c. u. n. d. o. l. o. c. o. a. n. t. r. e. c. e. s. s. i. s. s. e. q. u. i. d. e. m. d. i. e. m. e. x. i. n. t. e. r. e. q. u. i. m. i. s. t. u. s. l. u. c. e. m. u. e. n. i. e. n. t. i. b. u. s. t. e. n. e. b. r. i. s. q. u. a. s. s. u. p. e. r. u. e. n. i. e. n. t. i. l. l. u. s. t. r. a. u. e. r. a. t. l. u. n. a. q. u. æ. m. e. d. i. u. m. t. e. n. a. c. r. a. t. c. æ. l. u. m. H. æ. c. i. g. i. t. u. r. f. u. i. r. a. t. c. a. u. s. a. r. e. p. e. t. e. n. d. æ. d. e. s. c. r. i. p. t. i. o. n. i. s. s. d. i. e. s. c. o. n. s. u. m. p. t. i. s.

LIBER

quæ ruptis nubibus stellas possent demonstrare uel solē. Seruatum ex undis strophadum me-
littora primum Accipiunt. Nō uult uideri seuerasse mala fortuna, sed nec in totū p̄p̄a pro-
uenisse. procurauerat quippe, ut eos opulētum litus exciperet, quæ p̄r eū. dū in p̄fessum plenissi-
me foret, si illis in locis arpyiæ non fuissent, quas p̄st̄ p̄hinei cāiū regiones ipsas occupasse consue-
bat. Strophades graio stant nomine d̄ cl̄e Insule. Me, inq̄t, insula gr̄ca lingua nominata
acceperunt. Quas dira celano, harpyiaq; coit̄ t̄ alia, phineia t̄ ost̄q; Clausa domus,
mensaq; metu liquere priores. Cum dicit arpyia q; coit̄ t̄ alia. Cons̄at q; etiam celano arpy-
ia fuisset, et haberet cōsum les alias. h̄c, inq̄t, p̄st̄ p̄hinei causam illa loca tenuerūt. T̄ n̄st̄us t̄ and
illis monstrum, nec senior ulla Pestis, & ira acum stygiis sese extulit ui dis. Propter
unam quæ illis multa aduersa n̄st̄auerat, execrabatur omnes. n̄c̄l, inq̄t, p̄st̄us ab inferis potest̄ exo-
riri q̄ sunt arpyiæ, et dicit causas. Virginei uolucrū uultus Hoc nō esset mōi r̄uofum, si c̄a
tera cōuenirent. T̄d̄isima uentis Proluies. Iparum sc̄uitet, quæ nihil interioribus
suis morari paterētur, et fundit, inquit, statim, quicquid uisus causa receperint. Vinca q; n̄ anis.
Armata ad rapiendum nō in lūria sed natura. Et pallida semper ora fame. Quorum enim
uēter nō retinebat cibum, nō tantum n̄n̄ aliabantur, sed semper patitur̄tur famem, atq; ex ea pal-
lor succedebat. Cūct̄a h̄c̄ uic̄circo describit, quia omnia ipsa d̄ct̄us ei sibi ac suis fuisse cōtra-
ria. Huc ubi d̄ l̄ti portus intrauimus, ecce Lati bouū palam̄can pis armenta
uidemus Caprigenumq; pecus nullo culte de per herbam. Inruimus ferro, & di-
uos, ipsum n̄ uocauis In partem pr̄daniq; iouem. Omnia, inquit, in urum cōueniant,
quæ nos illorum animalium armata et greges inuadere prouocaret, diuersitas p̄st̄, aliud alia, p̄ngue
d̄o, quam ingētes herbæ procurauerat, cūct̄os n̄st̄us, qui prohibere posset inuadere. dedit autem di-
uersa nomina diuersis animalium numeris, armenta quippe appellauit boues, pecora autem capras, ut
ostēderet nec boues pecora dici possē, nec capras armenta, mox ait exerere capimus ferrum, macta-
re quantum libuit, tantum super fuit cop̄iæ, ut et nostri. usibus alimonia superesset, et d̄us atq; ipsi
ioui fieret portio, ut quod fiebat illicitum, esset nobis commune cum superis. Tum litore
curuo extruimusq; thoros, dapibusq; epulamur opimis. Tacuit de apparatu epula-
rum, quem descripsit in primo libro deterius, et lic̄ enim clare dixit poeta, quia nulla necessitas quere-
bat breuitatem. hic, hoc est apud lidonem, colligend̄a narratio erat propter nobis tempus, et omni-
um qui auditores aderant, requiem. dixit enim supra, et breuiter iroia sup̄ren̄um audire laborem.
Ergo cum dicit occidimus, et capimus epulari, ostēdit parato ordine suo, quæ mandata fuissent. Ex-
truimus, thoros, In primo libro dixit poeta, fus̄a per herbam, quia ass̄tu uine et fame naufragi
urgebantur, hic uen̄ extruimus, p̄ thoros, quia in magna cop̄ia herbarum nihil magnum fuerat, cō-
geriem c̄et̄itum struere, quibus discumbi posset et non magna properandi ad epulas necessitas urge-
bat. At subit̄e horrida. o lapsu de montibus adsunt Arpyiæ. & magis quam iunt cl̄a
gonibus alas, Diripiuntq; dapes, contactuq; omni foedant In n̄m̄ d̄o, cum uox
terrum dira inter odorem. Venerunt arpyiæ improuise de montibus sonitu alarum horribilē
metum incutiētes, et quæ erāt omni corpore immunda, diripuerūt ureis pedibus omnia et suis cōta-
ctibus polluerūt, et tetro odore oppleuerūt oīa. sic uicis execrabilis troiano horruerūt sono ut eēnt
procul luto fugientia. Rursum in f̄c̄c̄su longo sub rupe cauita Arboribus
clausi circum, atq; horrentibus umbris Instruimus meiss, atq; p̄ reconimus ig-
nem. Dent̄que, inquit, propter eiusmodi detestabiles formas petuimus succ̄ssus lonc̄itu-
dine et densitate arborum tutos. quo facile (ut putabamus) adire non possent aut uolas

.X.
quoniam aliud se lerat prima pars noctis , alius sequens : potest et sic, nauigabat aeneas iam
die consumpto . quum nox ageretur , et luna medium caelum tenuisset , eius tamen urri non
quererat cura . Sedebat quippe ac uigilabat , et gerebat nauium , et uelis necessariam praebebat
temperamentum : ut hoc esset , quod in eo porta laudauit , continua ionem diei et noctis non fati-
gasse laborantem . deniq; sequitur : Aeneas . Sed hic mora facienda est , et sic dicendum .
(Neq; enim membris dat cura quietem) Ipse sedens clauemq; regit , uelisque mi-
nistrat . Virtus ut dictum est aenea describitur . quum enim esset nox , et iuna tam medium cae-
lum tenuisset , quonia tanta cura somnis teneri non poterat si lebat . ecce auxilium labor . et non dor-
mire illo tempore , et se lere . accedebat his , q; uictus ans et sedens non fuit otiosus , alius duobus
muneribus seruans . nam et gubernacula tenebat , et uelorum sinus arte moderabatur . ordina-
tur sensus sic . Ipse aeneas se lens clauumq; regit , uelisque ministrat . neq; enim membris dat cura
quietem . Ipsa enim fuit causa uigilandis : quoniam nauigationis et futura belli sollicitudine dis-
tensus dormire non poterat . Atq; illi medio in spatio . Medium spatium et maris po-
test esse , et in terris . quod inter eius nauium et ceteras fuit . Chorus ecce suarum occurrit
comitum . Comiti dixit nautis , quae cum ipso semper fuerat . Chorus est numerus collectus
ex plurimis . dicit tam , quae essent in ipso choro . Nymphae quas alma cybelle Numen
habere maris nymphasque nauibus esse Iussit , iniabant pariter , fluctusq; secar-
bant . Hoc poeta non pro nouo posuit . ut quasi incognitam fabulam inscys lectoribus indica-
ret : sed commemoratis functis officio , replicat gesta . Ipsas , inquit , dico nymphas ad aeneam ue-
nisse : quas mater deum ex nauibus fecerat : quibsq; immortalitatem concesserat . Innabant pa-
riter , fluctusq; secabant . Sic ipsae nymphe natantes ueniebant , ut nulla praecederet alias .
Quot prius arate steterant ad littora prorae . Intera appellauit per partem ma-
ris , quae abluuat proram . Agnoscent longe rethem , lustrantq; choreis . Quum pri-
mus uenerunt ad finem prorae , quae arate fuerant , cognouerunt regem . recte posuit , cogno-
uerunt longe regem . Inter lunam enim et obscuritatem noctis et reperi ab alio rex non facile po-
tuit renosci . choreis dederunt signum matris deum . ut inde tam sciret sua esse ; non maris .
Quantum quoq; fandi doctissima cynodocaea donec sequens dextra puppi tenet .
Tunc quanta potentia deum matris precibus , ex gnetis nymphae et deas ire iussit in siluissus . effecit
ut loqui possent , et eloquentiae doctrina polerent . Cynodocaea tamen , quae ceteras ante-
ibat arte loquendi , posteriorem nauis tenuit partem . In us enim gubernacula aeneas retinebat et
uelorum sinus certo moderamine temperabat . Tenebat igitur puppi manu dextras : Ipsaq;
dorso Eminet . quum ex hac causa unum non tegetetur , et dorsum eius appareret : Ac le-
ua tacitis subremigat ut discilento metu iungira maris ac sine undarum strepitu subrems-
sibilis subremigare et non pennis conatibus remigare . Tum sic ignatum alloquitur . Mirum ora-
stabit enim ge ? alicubi reliquerat suos . Vigilas ne deum genus Aenea : Mirum ora-
stionis principium : recte enim dubitauit , quae loquebatur : quia tempus fuit petendi somni , et
dormire non lebanit : quia gubernanda nauis gerebat officium . uigilas , inquit , an dormis aeneas
genus a' numinibus dactis . in nunc una laus est , altera in generis ratione . Vigila , &
noli immitte rudentes . Perseuera , inquit , et consenti flatibus : quia prosperis successibus
nauigas . et habenas nauis currentis ne relines ne felicitatis tuae successus obiecta tarditatis im-
pedias . Hoc est una distinctio : est altera ut sic pronuntiemus . Vigila : ne deum genus , ut suppres-
so interim nomine diuinis sanguinis diceret prole : atq; ut melius ostenderet , notam loqui per-

re impedita ramis arborum et umbra sylvarum, et sub caua rupe quo tutiores effimus nouimus
 thoros, et repetimus cibum, uti quoque igne reficimus hoc est iterum parare cibus. Et ut an
 ex diuerso coe'te et eis per latebris Turba sonans praeda pedibus circumuolat ut eis.
 Nihil inquit, posuit omnia quae dicitur, nam per se ita ea partes et occurrunt taliter raptam quicquid
 appropinquat uacuo per libus rapuerant, uincis dixit tenacibus, quia quae recta sunt aliquid tenere non possunt
 sunt. Polluit ore dapes. Ne reliqui remanentes in usus hominum proficeret, ore, hoc est, quod uultu
 etiam in ore haberet, polluit dapes. Socius tunc arma capiant Eulco, & dura bellum cum
 genere gerendum. Deficiente, inquit, industria et mutatione, ut eo socius arma capiat, ut cum dirigen
 te bellum gereremus, ad ledendo diragete, excusauit crimine uolentis, quam celeno factis pro causa sua
 plenissime prosecuta est dicens, troianos persecutus res innocentium arripit. Haec secus ac uulsi
 faciunt. Illi inquit non aliter fecerunt ac tu, inuisti uerbum, si non participium. Tectosque per
 herbam Disponunt enses, & scuta latentia condunt. Scilicet et ut in, diu arripita non ut
 derent, hic quoque, narrandi compendio usus est, solum enim gerendum cum arpyis bellum praedixerat
 sociis, et arma caperent, non tamen, ut haec contingerent heredes, sed illi fecerunt ingenio suo sapienti
 bus enim locutus fuerat. Vna in praecelsa confedit rupe celeno Inferix uates, ruitque
 hanc pectore uocem. In praecedente rupe, quoniam ut iterum parari ut morari uoluerat. Bellum
 etiam pro caede bonum, stratisque iuuentis, Laomedontidae bellumque inter et para
 tis. Inuectio, quam oportuit non habere principia, fuit enim in trajectu, cum uos ante non per panas
 pro illat uolentia debeatis, facitis more generis ac iri, ut prouocet, et ita paterna, et ita, ut per
 ro innoxia appetatis, irata inuectio breuis exitu, dicitur, et a breuitate enuincit, omnia non a se
 ruit personam suam, licet loquar essent innoxia, de forma uis aduersariorum partem, et per eandem Laome
 medontidae, quod nomen pro consilio posuit, dixit ipsum causam tuencos, ad hoc, et ita, per se cele
 et hoc genere propositum inuicis, omnis crimen, dixit etiam crimine, ipsa augmentum, ut ipsi in praetam
 in armenta et greges uolentiam etiam de expugnatione dominarum ac nece cogita, et uidetur, in
 ipsa quoque, significatione tuencorum multum ostendit dolorem fuisse, plurimum etiam iussu, et si se
 cie inuadatur, cum sit meritum nullum, aut maiorem habeat deprecatio utilitatem, dixit in iustis,
 qui iniquius quam persequi bene uiuentes, et eas, quae mihi priores inuicis tentassent, quae propri
 um contra improperitatem defendere cuperent, ad hunc, Et patuo harpyas insones pel
 lere regnos. Haec definitio admissa est, factum enim non fuit, quod obieci, sed deprendo quid fa
 ctum sit pro facto tenet, quod fuerat cogitatum, quid est enim armenta et greges inuadere, quid ar
 mare iuuentutem, nisi gra latum ad id tendere, ut eriperent alienum imperium non male quaesitum,
 sed relictum a parentibus, et quod autem de, et uictor a inimici, ipsi pro ultione ingerit, quod est
 praesenti poena grauissimum, quid enim est instanti supplicio poena, quam diu expectare quod metuas,
 quid scilicet durius, tormentis, quam gerere pectore quod animum diuturna expectatione tor
 queat, et omne corpus affligat. Accipite ergo animis, atque haec mea fite dicta.
 Accipite, inquit, quod mentes uestras affligat, atque animis haec mea dicta sunt, haec est, quae in
 fixa uos uulnerent et excrucient competenter, uerum ne in contemptum uenturum, quae faciunt di
 ctura, lat illis auctoritatem uementem ueluti ex praeccepto iouis, et quod inuicis, quod eo credet e
 uictori troianis potuit, quia cum rursus navigare ad apellinis oraculum uellent, diu penatibus nunti
 ty futura hinc sunt. Aut ergo. Quae phaebo pater omnipotens mihi phaeodius apollo
 Praedixit. Praedixit tibi accipitur, ut sit, quae phaebo pater omnipotens praedixit, mari phaebo, et
 lo, praedixit. Vobis furiarum ego maxima paedo. Non mea ad uos sed magnorum

LIBER

sonam, addi lisse nomen eius, *enea uigila*. Si, inquit, uigilas. *perseuera in eo*, et *labenas onnes* uelis immitte. Exhortatio istiusmodi fuit in duplicationem eiusdem dicti, u. ceteri attentius ad direct. Illud uero non erat in totum dubitantis, quod post incertam uocem sub eadem, *enea uigila*. Videtur enim remouisse, in quo dubia fuit, dicendo, *enea ui*, i. a. quia gubernans nauim dormire non debuit. sequitur persona loquentis euidentis demonstratio, ut *eneas* nosset, quæ omne nuntio nomine loquerentur, in quo ipsa gesta posset apertius noscere. Nos, ait, *lunus iace* sacro de uertice pinus. Quid apertius ista narratione? quæ *lunus* est, quæ *pinus*, et *lunus* de? Nunc pelagi nymphæ classis tua: Et quæ naues tuæ fuimus, nymphæ mari iuramus effectæ. in perspicua breuitate totum dictum est. sed quando *eneas* id crederet, *pinus* fieri, nisi subsequuta cetera ignorantem docuissent, tantum numinis ualuisse potentiam, et possibile fieret, quod *humana mens non auderet admittere*. Nos sumus *idæa* pino de uertice pinus. Nunc pelagi nymphæ classis tua. Dum dici conuenerat, posuit tertium, et quod tertium secundo ordinauit, nam primo arbores fuerant, naues postea: tertio loco nymphæ. sed in hac ordinatione non errauit poeta. splendidius quippe uoluit loqui, nec ordinationem ipsam loquendo contempsit. quid enim dixit, arbores fuimus dudum. nunc nymphæ sumus effectæ, quæ tantas naues tuas ornatius dictum est, *idæa* licere, et arbores fuimus, de hinc nunc, postremo nymphæ. *idæa* pino *eneas* nouerat, strictim dixit. sciebat enim unde *pinæ* ligna sumptisset, et quid fabrum, et ex ipso. quemadmodum uero nympharum in faciem uergerent, nesciebat. Hanc igitur partem latius refert: breuitate quippe in istis plene non poterat, qui nouo et incredibile exemplum gesta non nouerat. Perfidus ut nos *Pæcipites* ferro rutulos, flammæq; premebat, *Rupis* iuuix tua uincula, teq; per æquor *Quærimus*: Inimici nomen noluit dicere. sed pro ipso conuictio duo posuit. dixit enim *perfidum*, dixit *rutulum*. *premebat nos*, inquit, *hostis*, *ata*, utram aliquanti merui, urgebat ferro, urgebat et flammis, ut *naufragium* de nobis efficeret, aut adsumptis ignibus in cineres uerteret. sed hæc præuenimus fugiendo, melius existimantes obrumpere uincula tua, quam ad interitum remanere: te per æquor *quærimus*, qui in ista est, quærere unum quæque per mare, in quo tanta latitudo est: nec sciri quæ in parte riparum, et in qua tua amor ostensus est tanto labore suscepto? Hanc generis faciem in sermone fecit, Et dedit eise deas: Ad tantam leserationem uenimas, ut quod uterque non nobis, et cuiusque diuina miseratione mereremur. Genetrix enim, hoc est deum mater, hanc nobis *deas* fore fecit, ac ex mortalibus immortales effecit: Acumque agitare sub undis: *Adæ* enim, *pinus* naues enim merguntur, ut percant: istæmersæ sunt, ut euaderent nymphæ. *idæa* pino persona sua, et edito casu, quo nymphæ esse potuerunt, incipit referre, quid agatur. ut apparet, quare dixit, et uelis immitte rudentes. At puer *asianus* muro fossisq; tetent. *Pir* mam causum inmisit *ascanius* ostendens spem ostendensq; metum. spem, ne eadem animos eius frangeret. metum ut festinaret auxilium ferens: neq; adhuc incolumis fuisset, ut pateretur, *idæa* pino sciat hoc ipsum monstrans, quomodo spes, quomodo esset metus. ex parte scilicet sunt *murus* et *fossa*, quibus munebatur *ascanius*. ex parte autem metus puerilis ætas, in qua constitutus fuit. *Tela* inter media, atq; horrentes *maris* latinos. Inter ipsam tamen et mortem non plurimum dicebat intere, se discriminis. debuit igitur properare, antequam ad eius interitum hostis aut dissimulus perueniret. Iam loca iussa tenet *forti* permixtus *hetrusco* *Arcas* eques. Directionem istorum poeta non descripsit. sed hinc intelligitur facta, hos igitur nuntiat, eam loca tenuisse. quæ in mandatis habuerant. *Medias* illis opponere *turmas*, *Ne castris*

LIBER

deorū autoritate ueniens pando. hoc genere de diis, & suā personā aliquam potestatem dicendo, maxima sum furiarum, ligna procul lucio, per quam tristia mandarentur. ut autem in hoc quod contrarium fuerat, & illis aliquid proficiens facilius crederent, & propterea iunxit aduersis, dicendo. Italiam cursu petitis, uentisq; uocatis Ibitis Italiam portusq; iurare licet. Hæc troianis fuerant optanda, sed contraria nouissime posuit, ut de superioribus propteris crederentur, & sumerent si leuē. sequitur enim. Sed non ante datam cingetis mœnibus urbem. Quā uos dira fames, nostræq; iniuria cædis Ambelas subigat malis abtunere mentias. Ut necessitate famis diræ, hoc est crude, iūmæ atq; grauissime, non remedio, nec sed sacrilegio subuenirēt. ha. n. mīsas dixit, quæ ex frumeto cōfecta dyspenatibus cōsecratur. sed hoc genus panæ potuit uideri ab ultione harpyiarū esse discretum, addidit celano, nostræq; iniuria cædis, ut troiani sic irēt, uelut merito harpyiarū inultum non fore, quod fecerant. Dixit & in syluam pennis alata refugit. Dixit Italia, & refugit in syluas, nec apparuit postea. At socii luōna gelidus formidine sanguis Dirigunt. Regentina, inquit, infecta formidine socii natus dirigit sanguis, hoc est de uigore suo pulsus est, & in frigus calore mutatus. Cecidere animi. Fiducia sup̄ oraciorum aduersis debilitata nuntius concidit. optime posuit cecidere. non enim cecidit nisi cui metus fuit in summo animi. igitur troiani instructi propteris ex deorum responsis, cum sit limes accidere a diuisis summisset. Nec iam amplius animi, Sed uotis precebus uoluerit cōposcere pacem. Vssaleo cōciderat metu, ut affectu ceciderat reuēti & iacere fardentia precibus, & uota sacra ceciderat. hoc est sacrificia, quas placere potuissent, & uenia dare. Siue dixit non sint ea & obsequiaq; uoluerit. Nec cōgratulantia ea, quæ essent autores dicti uel tantū, uel quale ei, et, sed quæ laudata sint considerandum, siue enim essent deæ, siue monstruosæ uolucres, resistere daretur, dū modo fierēt ea, quibus in multis mala remoueri possent. At pater anchises patris de litore palmarum Nūmina magni uocat, meritosq; indicit honores. omnibus locis uirgilius primas dat anchise cōsiliū omniū partes, & ipsiq; sacrorum scientiam plenā fuisse cōmemorat. deniq; quid significaret procedens ex capite ascensu flamma ipse prodidit, & quemadmodum polydori piaculum purgari putasset ipse inuenit. ipsius consiliis feterunt desideria troianorum. uideamus & hic, quid consilij habuerit, quum omne troiani dicerent, Siue deæ seu sint diræ obsecranaq; uolucres, placandus esse uotis & precibus. Ille, inquit, prouidentissimus non secutus est errorem omnium, qui tractabant superflua ne omīssis ueris obsequiis, facerent ea, quæ instabant necessitati prodesse nō possent, nō rogat harpyiam, quam cōsiliabat esse monstruolam, nō rogat eā, quæ se aliorū iussiones pertulisse professæ est, nō rogat eā, quæ autoritatem per se rebat potestatis alienæ, rogabat, inquit, magna nūmina, ipsa enim placanda fuerant, quibus origo feralis nuntius dicebatur exorta. meritosq; indicit honores. meritos debemus accipere nō delatos arpyis offensis, ut ceteri dicebant, sed diu potissimum conuenientes pro magnitudine petitis & eorum persona, qui uere fuerant rogandi. aut meritos secundum interiorem sacrorum scientiam. ut enim desideriorum genera diuersa sunt, ita & uota & precesq; diuersæ. Hæc igitur fuit eius uox, atq; hæc summa petitioni. Di prohibete minas, dii calem auertite casum. Ne celano composita uel falsa propter iniuriā tuam pertulisset. minas inquit. minæ enim quāq; non habeant fixæ alicuius sententiæ definitionem, ita & etiam ueritate cessante, ne omen facerent, petit minas prohiberi, non nunq; enim accidunt, quæ ab iratis optantur. dii talem auertite casum, & si uere talis casus imminet auertite. ut autem melius prohemus, & incerta & certa esse potuisse, quæ dixerat celano, atq; hoc anchises recte nō esse, uerba ipsa de precibus cōsideremus altitius, quā dixerit, dii prohibete minas, ostendit nihil fuisse

iungunt, certa est sententia turno. Vnum propter dicit, quia perueniant sui, dixit
 contrarium, quia turni dispositio fuit melior opponere, qui eos casibus suorum non finirent iun-
 gi. Hoc genere ostendit omnes in periculo esse, quam alij subuenire non possent. pro-
 pterea celeritatem sua lebat, ut ante aeneas ueniret, et turnus cogitata perficeret: potuit quippe
 aeneas adueniens et clausis et uenientibus subuenire. Surge age. Hortatur ut surgat: sed pro
 dentem excitat, non dormientem. surge age non est tui eni, sed urgentis ad gloriam. Et auroa lo-
 cios ueniente uocari. Primus in arma iube. Et tarora, inquit, ueniente. hoc est ut i-
 plena re leat lux in arma conuocari socios primus praecipit. primum a i monet facere, quae res un-
 centi si luciam promittebit. Et clipeum cape, quem dedit ipse. Inuictum igitur ignipotens,
 atque oras ambiit auro. Conspiciantur haec, inquit, si te primum uiderint imperare, g-
 gredi, certamen, atque armis diuinis instructam. Crustula lux, mea si non uirra dicta pur-
 tatis, ingentes rurum spectabit credis acutius. Ecce praedict, et iura, ut uere appa-
 reat dea. si non ait mea tibi contemneris, et monita mea uenia tenueris. Probabis quantas de-
 rutulis strages uidebit cristinus dies: Dixerat, & dextra discedens impulit altam, et aud
 ignara moti puppim. Quod naui fuisse aliquando, altam nauim discedens impulit, et ex
 tra sua, motum seruans. quo sciebat tuto conitari nauem: non enim debuit p. u. fieri propter te
 ritum, nec minus propter tarlitate. accedens igitur ipse loquens altam tantum, quantum
 profuerit, sequentia probant. ait enim Fugit illa per unitas: Quam naui fluctibus pertaretur,
 non uidebatur currere, sed uolare: Oes or et iaculo, & uentos exquante sagitta: Atque ita
 uolabat, ut uelocior esset iaculo et sagitta, quae uentorum flatibus se et aequari: Inde alia ce-
 lerant cursu. Qui enim prodesset, si sola naui, in qua aeneas fuit, celerius tenderet, ceteris
 lento acta remanentibus: Ibant ergo omnes celeres immutabilitate sui mota. Stupet inscius
 i se Troas anclisiades. His autem et uis obliuiscit aeneas ipse. Animos tamen omne
 tollit. In ipso tamen stupore constitutus, quamquam gesta nesciret, tamen omnia ad omen tra-
 hens, animos tollit. considerabat arripe diuina, mirra se ere partibus suis. non dixit, latus
 efficitur, quoniam audierat et alioquin atque formidolosa fuisse, tamen melior spes subleuatis
 animis erectis fuit. Tum breuiter supera aspectus conuersa precatur: quia non nymphis agenda sunt
 enim non habuit pluribus loqui. supera autem a se etant precatur: quia non nymphis agenda sunt
 gratias: se tibi, a qua bona illi proficere esse uidebantur. Alma parens idcirco deum. Tria po-
 suit, quibus fauorem eius in suas partes magis ac magis adlucet. alma idcirco parens deum, aug-
 mentum dehinc laetitia et laetitia: Cui dyndum cordis Turnigeramque urbes, biugique ad fre-
 na leones. Summam de hinc petitionis arripit deprecatione ac laude conclusa. Tu mihi nunc
 pugna princeps, tu rite propinques Argenti, phrygiibusque adsis pede diua secun-
 do. Quae, inquit, prima actus meos facere ex p. ti, tua auguria ista prosperitate plena confirma-
 et secundis accessibus meos meorumque, constas attolle. Tantum effatus, & interea reuo-
 luta rebat, Matura iam luce dies, noctemque fugarat. Cum sine uerborum eius lux
 clarior exerat fieri. Prin. ipso focus eduit, signa leuantur, Atque animos aptent ar-
 mis, pugnaque parent se. Edicere, est cum autoritate aliquod curandum iubere. Quod igitur
 multorum praceptorum fuit, subacti sermone colligit: ut se iacerentur frena, componerent ani-
 mos, et hos pugnae et inuenient certimini praepararent. Hoc enim uocant efficere: quod cum o-
 doceat docente praeeperat: quum diceret, surge age et auroa socios ueniente uocari Primus
 ad arma iube. et clipeum cape, quem dedit, ipse Inuictum ignipotens, atque oras ambiit auro.

LIBER.

Inquin conspectu teucros habet: & sua castra. In quibus fuerant sui, ex ipsi uideri po-
 tuerant. Stans celsa in puppi. ad altitudinem naui accessit aeneas quoque, satis eminent
 forma. nam, quum conlaret, multo altior est factus ratione loci, ex corporis proceritate.
 Clipeum tum deinde sinistra Extulit ardentem. Ecce multipormi altitudini accessit aug-
 mentum. Irexit quippe pertrans manum cum clypeo, ardentem, addidit, ut ex altitudine ex
 clypei ardentis flamma facilius occurreret oculis troianorum properantis aduentus. Clamor
 rem ad sydera tollunt Dardanidae e muris, spes addita suscitatur iras. Erekti sunt,
 qui tacebant, ex gaudium, quod ex aduentu regis sui ceperant clamoribus testabantur: tantum
 potuit spei melioris hortus, ut irascerentur hosti, quos metus paulo ante detulerat. Tela ma-
 nu iaciunt. Denique et tela audebant tacere. Quae sub nubibus atris Strimoniae
 dant signa grues, atque aethera traunt, Cum sonitu, fugiuntque nostros clamore se-
 cundo. Quemadmodum solent grues et metus atrarum nubium libertate suam uolantes
 nuntiare letitiam: sic troiani gratulantes exclamauerant. At rutulo regi, ducibusque ea-
 rum ex altissimis mirabantur. unde uisus esset repentina letitia. Donec uersas ad littora
 puppes Respiciunt, totumque allibi classibus aequor. Dum rutuli causas capiunt
 ter positum est, totumque allubi classibus aequor. Turbati quippe et perituro terrore plus appar-
 rebat, quam testatur fides rerum. ceterum quando fieri potuit, ut per totum aequor nauigia bar-
 berentur? Aderat apex capiti, crinisque a uertice flamma Funditur, & uastos umbones
 uomit aureus ignes. Ipse quoque, aeneas in ipsa uenientum multitudine uidebatur. apice ca-
 pitis ardenti, ex coruscis umbones ita ut ex eo non fulgur, sed flamma uideretur exire. Non
 dicitur tale sit in morbo, quod ferens mortalibus aegris Nascitur, & laeo contristat lumi-
 ne celum. Quia scutum ex alia, quae aeneas liberalitate uulcani meruerat, in multorum
 hoc ferant huiusmodi ex inter tam plurimum: Hac dicuntur ex imperii commolationem por-
 tendere, quod et laeo lumine, tale est quale illud, quod ait. Nam lux inimica propinquat ut offen-
 dat: lux enim non semper esse optimum: sed aliquando extorri contrarium. Nam cometes ex
 non fiducia cessat Litorea praecipere & uenientes peliere terra. Quum contraria par-
 tium uis turnas aperiret, non perdidit eo uisa constantiam: sed audacia, qua semper est usus,
 saluatur hostis hominis audacia, ex etiam qui nollet suos trepidatione confundi, asseren-
 tis pro se potius, quod potuit uideri contrarium. Quod uotis optastis, adest perstrin-
 gere dextra In manibus mars ipse uiris, nunc coniugis esto Quisque suae, reddique
 pietatis effectum est hostem haberi in manibus. exercete dextras. ipse mars attulit, quos cadatis-
 mus inuoluit uiris. Quisquis utrumque, inquit, animum gerit, fidat manibus suis, ex praesen-
 ti occasionem temporis non omittat. Dehinc opportune primam coniugum posuit causam: ut
 quisque cogitans aduersa certaminis, quid pati uxor hostibus dominantibus possit, animo praepar-

LIBER

Aeneas haec de danuis uictoribus arma. Magna breuitas tituli, sed intellectus uberrima sa-
titudo. Aeneas posuit, Aeneas scripsit, quod fuit ex aperto memorabile, ad uia eum loca uenire potuisse
tutum illic fuisse, ubi fuerat periculum inerte tu habuisse arma sublatam uictoribus, et in ipsorum sedi-
bus eade orationis causa posuisse, addidit, quod epigramma quod testaretur scribitis gloria et coru-
q supiores recesserat, lu lu ria demōtraret, qui uult dona huiusmodi apud se uictores et securare sint
soliti, Aeneas fortuna prouenisse, aut apud uictores arma ipsis reparata atq, erepta uictoribus puel-
ce collocaret. Linquere tum portus iudeo, & confidere transire. Hic factum, quoniam ul-
terius illic remorari contrarium fuit, iureo, inquit, iocū, ut naues in altu promoueant. Certatim so-
cu ferunt mare, & equora uerrunt. Obsequentes, ait, iussis meis et salutis propria con-
sules, aggressi sunt nauigationē, subiungit tra, itus sui cotextu discurre per insularum nomina,
non quae necessariae fuissent, sed ut perueniret ad eā, quae reuera tacere non debuit. hoc loco etiā il-
lud reperiendum est, poeta non considerasse omnium insularum nomina, ne faceret narrationem et
ipsius continuationis uitio odiosam. Immisit enim comm. ratum Aeneam apud Apollinem, diu exhibuis-
se lu los et abantis clypeum iuxta positibus tempa, nauigare iterum, ut nominaturus alias insulas
quandim faceret relationem uisitate. Iterum Aeneas phaeacum abscondimus arces, hoc est
transimus, ecce generalitas, ubi et cetera. Metio non fuit necessaria. Littoraq; epini leuimus. Id-
est uirginis rotemus. Portuq; subimus Chironi & cetera. Iam butroci abici dimis-
urbem. Excessit igitur quam dicitur, praeter sunt cetera. de uisitate habuit, quod referret, quod in alus
n habuit. Hic in credibilis rerum tam occurrat ad aures. Priamiden Helenū gratias
regare per urbes Coniugio et iude priami sceptis p. portum. Et patris andro-
machē iterum cel. ilse marito. Ad ha. igit, uenit, locu loquere summa praet, i. tadiu nō puta-
ut esse cred. Is, i. haec rebus ip. et meo oculis cōprobassem. Incipit enumerare ipsa incredibi-
lia, Priamidi dixit et Helenū, Priamidi. q. p. per uniparide q. uxore iustulerat Agamemnoni, oes fi-
lios Priami posos graeci habuerūt. An ergo incred. his fama de Heleno, q. filius fuit Priami et peri-
dis frater, quod dixit Helenū abiecte p. nuntiandum, et accipiente ut p. fortuna, i. incurrerat. capti-
uus enim fuerat, perindeq; seruus, Heleno gratias regnare p. urbes, uelut imperare uictoribus hoc di-
xit a persona, a loco autem troianum in graeci, a p. tate non per una ciuitatem, sed per plurimas, a
fortuna uero regnare coniugio et iude pyrrhi. s. p. tritum, hoc fuit ipsius incredulitatis aug-
mentum, uxorem et i. pyrrhi, eueritru troia, et Priamidi gentis et iem Heleno, quem Priami filium
esse cōstabat simul cum regno cessisse, cum iem pyrrhus uita fuisset exemptus. Et patrio andro-
machē iterum cessisse marito. Tertium accedebat quod dictis p. idem afferre non posset, androma-
chē uxorem quondam Hectoris post captiuitatis p. tem malamq. fortuna in eius uenit e coniugium,
qui eius esset et affinis, hunc enim Helenum coniugabat filium et e Priami Hectoris fratrem. Obstitu-
p. i. muto p. incensum pectus amore Compellare uirum & calus cognoscere tantos
Troedior portu classes & littora lin. uēs. Religiosa curiositas, et honestum desiderium.
hic, inquit, auditis obstupui p. otius, q. miratus sum, et licet oia ex celebritate fama id p. ueris ducens,
tū nolle cupies casus, q. talia perfecissent, capam ad ipsum Helenū t. dere p. gressus e portu ut ex ipso
cui tata p. spitas uenerat, oia certiori fide cognoscere. Itaq; cū nō lōge a nauibus p. cessissem. Solē
nes tum forte dapes, & tristia dona Ante urbem in luco falsi simoentis ad ui. dam
I. abat cineri andromache, manetq; uocat at Hectori in ad tumulum, u. ri-
di quoniam cespiti inueni. Et seminas causam lachryu facrauerat aras.
Quomodo, inquit, at Helenum pergebam, quod decuit grauem uirum, ut uir uiro referente

vidente tractaret Et eiusmodi ludibria virtutis auxilio praeueniret. tueretur quoque omnia sua;
 quae domi habuisset, ne inimicorum commodis cederent, quae longi temporis congesserat labor.
 debere ante oculos stare laudes et facta maiorum, ne degeneri inuenti esse ac suorum clarissima.
 facta veterum tuce amitterent. eugenda est magis per posteros illorum gloria fortitudinis nixu,
 quae inertia cessantis minuenda. Perficiente gloriae debuit consilium dare, qui audendi dissuade-
 bat effectum, simul etiam aperire profutura consilia sunt. tunc enim excitare petuit animos sine
 gulum, si facilitate in aggrediendo, et ex congressu commodum praestiterent: ut per id pro-
 peranter fieret, addidit. Dum trepidi egrediuntur labant uestigia prima. Vltro occurri
 descensuris debuit, ne firmitatis post parua momenta crebris uestigiorum resumerent firmitas
 tem. Praestat, inquit, labantes aggredi quae exclusio pedum languere firmos. Auscentes fore-
 tuna iuuat. Non tuat fortuna torpentes: sed audentibus adest: nec desinit auscentes ad glo-
 riam, sed ausus egregios optatam perducit ad palmam. Hae ait, & sic cum uerbat quos du-
 cere contra, Vel quibus obsessos posset concedere muros. Quum haec locutus esset,
 elepit, quos secum contra duceret: hoc est contra eos, qui nauibus uehebantur: et quos obsidione
 conferuandae dimitteret. Metus enim necessario debuit: ne dum omnes intenti litus obsequere
 contenterent, ut utrinque, emergens medium agmen oprimeret. Interea amas socios de pup-
 pibus altis Pontibus exponit. multi seruare recurus Languentis pelagi, & ueni-
 bus se credere saltu, Per remos alii. Descensus eorum, qui cum aenea uenerant, uarie bre-
 uiterque describitur. et in ea desperatione ostenditur, quam praestulerat turnus. Aeneas, inquit,
 alios appositis pontibus exponebat, multis ambulandi desuetudine trepidis: quorum gressum metu
 ra sua infirmauerat mare, usque adeo ut relabentis undas et languentis pelagi, hoc est placidi metue-
 rent: quia causa obseruabant eorum reditum, ne remeantes in altum traherent exte cupientes. Tan-
 ta fuit constata gressus, ut metueretur etiam placidi a quoris motus. Et breuibus se credere sal-
 tu. Alij breui saltu sese iactabant propter infirmitatem pedum: alij uero descendebant per re-
 mos. Speculatus littora tarchon, Qua uada non sperat, nec fracta remurmurat un-
 di, Sed mare inofensum crescenti ailabitur xlitu. Auertit subito proras, sociolap-
 precatur. Tarchonis impatiens uirtus quam in discedum oras averteret, uisum est ei, ut per
 eam partem littoris ualeret, qua omnis tranquillitas fuit: nec unda illidebatur in saxa: nec ali-
 qua uentem uala terrebant. Repente igitur proras obuertit: deprecans socios ad officia uir-
 tutis implenda, plurimum enim ad effectum proficit, quum prece utitur, qui iubere potuerat.
 Nunc o lecta manus ualidis ueniunt remis, Tollite, ferte rates. Magnum ardorem
 uiri fortis inducit, et eius, qui ob intenti nem pugna ipsa nauis, quia non ducitaret admittere, in co-
 que, ut omnino auferret, ipse esset hortator, ipse proponeret, quae in contrarium uenire potuissent
 et ipse responderet. (.) ut enim reseret in uado cessare remigia debuisse: quis ignoraret frangi
 potuisse nauis, ubi altitudo pelagi desiciens se lassos nauibus pericula demonstraret? Incum-
 bit, inquit, iuuenes remis. Potuit dici quomodo incumbere, et desit in ica subartia, quae na-
 ues ab inimica terra suspendit. Ille respondentis animo ait, Tollite, ferte rates: ut fortitudo
 praestaret hominum id quod loci natura non poterat. Inimicum cum findite rostris Hanc ter-
 ram, sulcum sibi preinat ipsa carina. Et si erit, inquit, in nauum anisitione detrimen-
 tum, proueniet tamen nomen maximum, et inimicam terram scindimus rostris. Frangeri nec
 tali purrim statione recuso Aeneas tellure lenel. Certe quid ultra nauibus opus est,
 quando terras, quas quarebamus inuenimus? Quae talia postquam Effatus tarchon.

3. nota
 "epit. ampland 11

desiderata cognoscerem. euentus attulit ipsius primā andromache praesentiā. nam haud pcul a nas-
tibus constituta in luo, qui extra ciuitatem fuit, defuncto hectori, in cuius matrimonio inoluma
triatenebatur, redde' at triste obsequium. tunc enim constituerat inanem, hoc est sine funere homi-
nis tumulum propter lachrymirum causam, ut quasi auersam mariti memoriā perges occajicem
flecti haberet, et cum ad tristes epulas aduo. aret. descripit eā fuisse in luo, et parentalibus obje-
quijs occupatim. uideamus utrum poeta memor fuerit sit. non uult. n. aneam cum muliere spon e cō-
seruisse colloquium, quo l ueniret ex dispositione ppriæ uoluntatis. debuit et illam inducere pri-
orem uidisse aneam, quæ ex occultis lucianis spat. pot. ut prima con pteere uenientem. Ut in-
iqt, conspexit uenientē, & troia circū Arma amens uidit. Et cōfirmata ex repetitio casu
armorum troianorum consideratione certior facta est. Magnis exterrita monstis Dirigit
uisu in medio. Reuera monitum fuit, ut quo tpe hectori manes uocabantur ad tumulum, æ-
neas in peratus apparuit, et, quasi et ipse defunctus, dirigit uisu in medio, Ante q̄ plene uidisset, di-
rigit, quod explanat sequētibz dictis. ait. n. Calor obs. reliquit. Quippe turbata mente recedit
calor. Calore recedite qd sapesset, n. i ut frigus succedat et terce' ut uigor ei quo corpora governa-
turg et constant. Labitur. Cum hac ex causis stare nō pot. et, lassus est. defectus. s. an mi et corporis.
Et lōgō uix tan tē tēpore fatur. P. longum tempus recepto sensus aliquantulo uigore ha. lo-
cuta est. Mirum con p tam poetæ ad personam mulieris soluentis inf. rias mortuo, et amorem ma-
riti et n. p. diti retinentis. prater sexus errorem, et muliebrem imprudentiam, addidit etiam con-
fusione mentis, ut imperfectum putaret quod uiderat. n. m si plene uid. s. t., intelligeret uiuum,
quem uenire con pexerat, cuiusq. arma cognouerat. q. um igitur loquit, utcumq. potuit, et uellet, ape-
ruit saxe mentis errorem. ecce prior ut lit mulier, prior loquitur, anea uere cur dia intemerata ierua-
tar, q. i respon dentis officio functas ostēditur, nec aliqui l prior exegit. Veria i te te facies uerus
mibi nuntius affers Nate dea uiuis ne aut si lux alma recessi. Hector ubi est?
(Q. in amatis feminae indasta psona est, et i supra tractata sunt, ostēdunt eius errorem, dicamus secun-
dum eā, qui l senserit, existimabat uiuum, quoniam et armatū uiderat, et per diē mortui uideri non
possunt. rursus arbitrabatur mortuū ex occasione loci, et parentationis causa, quia illic fuit licet in-
anis hectoris tumulus. et tunc aneas apparuit, cum hector solemniter uocatur. si uiuis, inquit, re-
fer. Sin uero mortuus aduenis, cur nō tecū est hector? Dixit, lachrymasq. effudit, & omnem
Impleuit climore locum Post mariti, inqt, nomi quo l gemebunda p. d. erat, nihil potuit loq-
dolor enim ei totā a lemerat uocē, quid tamen animo gemeret, ubertate lachrymarum, quas copiose
fun lebat, et clamoribus tristibus demonstrauit. potest et sic intelligi et (ut arbitror) hoc magis est
uerum, non fuisse necessariū alia querere, quoniam in dolore posita de se lo maris debuit loqui, quē
putabat ære sociatum. Te, et affers, his debemus accipere. ut sit, uera ne te fides. affert: uerus te
mibi nuntius affers? Vix pauca furenti subincio. Insani doloris muliebris immoderatione a sta-
tu menti exciuius, uix, inquit, etiam i se paucis respondi, u. l q. essem turbatus, uel q. sit rem ulam
plura audire non p. t. Et raris turbatus uocibus h. l. o. Perturbatiōe mentis labā, potius q̄
loqueri. rare sunt enim uoces, quum oh aliquam causam continua uerba esse nō possunt. Vix eo
quidē utiq. extr. ma per oia duco. Cito respon dit i positus, et fortunæ suæ miseras breuif-
simas, inuati re signat, ut aut confirmaret, quæ dixerat diuit. Ne dubita nam uera uides.
Sciebat enim se cum ei loqui, quam amentem fecerat dolor. Heu quis te casus deiecitā conu-
ge tūto Excepit aut quæ digna satis fortuna reuulsi. Incipit anea, uicissim, inq. rere, in qua
fortuna andromache post captiuitatem constituta uideretur, quo l ipsum non sine dolore faciebat

LIBER

Quem quum tarchon fuisset effatus, ex alia dixisset, quibus ultra respondere non possit. Sic enim concurrere transitus, spumantemque rates ardens inferre latius. Nesciuntur remissa, sed ut contrario more naues non in fluctus, sed in terram surgerent. In hoc factum non frustra, sed utriusque portante cupiditas probabatur. Quippe consecuta victoria totum, quod pro ea utebatur amitti, potuit raparari, si esset, et nec sciretur. Donec rostra tenent sicum, & sedere carine. Omnes innocue. Iam perueniunt in sicum rostra: ex quod fuerat imperatum, pro pereuentus adiuvat, ut omnes illi se consisterent. quod dixit innocue, non quod ipse cuique non nocuissent dixit, sed quod ipse nihil contra et aduersum. Sed non puppis tua tarchon: Omnes, inquit, euaserunt excepta ea, in qua fuerat tarchon. Incipit causam eius narrare. Namque iussit uadis. Hoc est infecta iniquis litrorum locus. Dorso dum pender iniquo. Dorsum dixit locum etiam, in quem acta consisteret. iniquitas licti est, quae ueniente non uiam seruare uel sustinere non potuit: Ancep, sustentata diu. Quum dismutabunda nunc in unam partem, nunc in aliam iungeretur. Soluitur, atque uiros medius effundit in undis. Repente dissoluta est, et in unda adhuc posita. uiros, quos portabat, effudit. Fragmina remorum, quos & fluctuantia transita Impeant, retrahitque pedes similis unta relibris. Quum se unda, et rare niterentur, impediabantur naufragi perire, et unda et remora ducta nitentiam pressus et uersa reuocabat. Nec tuncum licti, is tuncum morat. Quum hoc tuncum uersa, nulla in ea periret retineri. Sed rapit acer tota uia in tuncum, & cō in litore sistit. Quanta tuncum aut licti, quanta eius eme gētis occipit, quanta de a tuncum tuncum, per se tuncum cōdēt elegit ubi impedit tuncum, per se undis, & diuerso uenientes facit, ut tuncum expugnare possit. Si uia canunt. Signor, in tuncum cantu istum est in certamen. Primum turmas inuasit agrestis. Accipit omen pugnae. Primum possentis accipere, non tantum primo incipientem, uerum etiam sine a tuncum, in tuncum, magis enim licti, tuncum est, ipse unus in exitum plurimum. Stravit, plures: Occidit plurimorum quam non licti nomina, nec exprimit quantos intelligendum est multos, esse propterea: et ubi dicitur tuncum, accipit turmas facile, nullus procul dubio tuncum potuit. Occidit tuncum. Iam tuncum cum nomine posuit, quod sit, et cognitus et magna uirtutis, quantum autem sicut extitit, sequentia probant. Virum cum maximus. Illorum scilicet, qui strati sunt, aut ruitur. Virum tuncum perit: Tuncum scilicet est, qui non dabit, et ultro ire in anea pernam: sed hanc facile occidit tuncum nobilitate potioris, qui ab alio non posset occidi miram enim fuit anea uirtutem. Hunc tuncum, perque uia scuta, Per tunicam squalentem auro latus haurit apertum. Fuit quaedam difficultas in perforandis munimentis eius: sed omnia potiori uirtute cesserunt. Denique probata est fortitudo congrementis, non eum eminus sagitta percussit, aut saculo, quod faciunt, qui formidant hostis accessum: Res gladio gesta est. tuncum sicutia et securitate terentis, ut rupto munimento arati uersus plenus sētus per temerary hominis latus exisset: Inde. Hoc est tuncum. Licti tuncum, ex tuncum iam matre perempra, Et tuncum tuncum sacrum casus euadere ferrum. Quod licti tuncum. Propter hoc tuncum in a tuncum et tuncum legentis immittuntur fabulae non necesse arde descriptis. Iam a licti tuncum, quomodo tuncum natus est, quomodo nutritus. Iam, inquit, non edidit in tuncum tuncum. Iam tuncum occisa ex tuncum uenit in lucem, consecratusque est phœbo, ut adiumento numini in uirtutem produci potuisset. sed quum ad aneam uenisset consecratus et iuuenis tuncum. Itaque illi, cui paros licti tuncum tuncum euadere, scilicet quum matris exanimis utero edit, esset, fortis tuncum.

LIBER

denique non a uerbis sed a gemitu cepit, utpote qui non tantum eius casu, uerum etiam hec toris recorde-
datione mouebamur. a leo hoc complexus est, et dixit, heu. et postquam uero gemitus signo dolorem sui
animi demonstauit, quis, inquit, te casus deiecitam coniuge tanto excipit aut quæ digna satis fortuna
rearsit? quis te casus nunc habet? uel quid sit fortuna tua præsentis tempore. quando constet am-
issione tanti coniugis te esse deiecitam. quæ autem sit ipsa deiectio, ex conuenientibus inuenimus.
Hectoris, inquit, andromache pyrrii conubia seruas? Post coniugium hec toris nobis
lis atque fortis, qui filius fuerit tanti regis, andromache, quæ tanti uiri consortio antea iungi meruisti,
nunc obserues coniugium pyrrii: hæc noia jecundo dicentis animum sic debemus posita intelligere,
ut sciamus duo dicta cum laude, tertium uero cum uituperatione. unde cum pronuntiamus, hec toris
et andromache nomen debemus attollere, deicere tertium pyrrii, quoniam et ipse hostis fuit, et pa-
tris eius memoria esse debuit odiosa. achilles enim hec torem peremit, insultatio et iniuria ultima fu-
it, ut interemptoris filius uxorem teneret occisi. Dicit uultum, & demissa uoce locuta
est. Vbi ad partes pudori uentum est, quamquam constaret nihil sponte deliquisse captiuam, tamen
uerecundæ confusa tormentis deiecit uultum, et demissa uoce locuta est, et ipse pudori causam,
quoniam factum negari non poterat, summissæ uocis purgatione defendit. O felix una autem ali-
as priameia uirgo Hostilem ad tumulum troie sub incensis altis iussu ueni.
Quodammodo turpe despectum negatiam, ut ait a comparati ne perennarum, et facti felicitatem
appellat parum, quia tam laetitia est, quam letitia, antumgetus extinguit, et constaret ad sepulchrum
hostile pyrriam mactauisse. Priam regis, sed quia in alias deteriora commissa sunt, felicem dies
conuenerat, cuius mors omnes excludit pudori. Priam, una, inquit, ante aliam, significatione numeri
dixit plenam felicitatis laudem, qui lentum euenire præstiterat potuit, et inter tot clades patriæ et gra-
uissimos casus solam meruisse cum castitatis honore procumbere: quum autem solam felicem dicit,
non se solam asserit in causa turpi esse constitutam, sed et alias priameia uirgo perit, inquit, uirgo,
perit salua dignitate paterni honoris, Troie sub manibus altis, quæ in patria interempta est, neque
eius interitum uisit, hostilem ad tumulum iussa mori, quæ non ad hostilis cubilis iniurias, sed ad se-
pulchrum ducta est. Intelligendum est hoc loco, quia et si occisa est nec ipsius nec fructus perue-
nit ad mortuum, quia nihil exanimis sentiunt. proinde et hoc felicitati eius adscribendum. Quæ
fortitus non pertulit ullos. Ut in diuisionem non ueniret per indicium sortis, nec in alie-
nam potestatem caderet. Nec uictoris heri tetigit captiua cubile. Nouissimam posu-
it, quæ premeatur causam, quæ se uolebat exolucere, faciem asserens, quæ non habuit dominum, et
ingenuitate quoque salua et uirginitate iugulata est. sequitur let nullo deterius seruitutis, nec uictor-
is heri, ut ipse dominus esset, qui tandem fuerat inimicus. tetigit captiua cubile, non ad honestam
sed ad liberosam conuentionem, etiam in ui a per lucta. ecce egit oblique causam suam qualitate ab-
soluta, non tum contingens ex aperto per onam propriam, sed ea occasione, quæ prosperitatem lauda-
uit alienam, asserens non in factis esse crimen sed in uoluntate. superior quippe hostis cum iure belli
dominus fuerit effectus. Non domini æquitatem, uel iussi seruitutis retinet dominum sed auctoritatem
sequitur superbiam, uictoris. conclusa comparationis parte, quam de exemplo uirginis soluit, quæ
se purgauit, re lit ad personam suam, ut propriam jabalam referat comparationis eius sem intentione
nec uictoris. Nos patria incensa diuersa per æquora uestræ stupis achilleæ faulus,
iuncti inq; super um, der uito enixe talimus. Illa, inquit, incolumi uirginitate ac liberta-
te mactata est, illi moriens incolumem patriam reliquit, nos incensam atque ex ea causa consumpta. Il-
lius fanus et sanguinem solum patrium tenet, nos per diuersas et elagi partes sumus transportati,

mi h: totū ferrum iam iuuenis uilare non potuit. hoc loco ius fatūm ex aperto monstratur. me-
 dicorum ferrum, quid istum prorsus eussisse? quid apollinem habuisse proprium? iuueni, inquit,
 qui non dum natus non potuit perire cum matre. Nec longe cyseia durum Immanem, q̃
 gyam sternentes agmina claua, Deiecit leto. Non longe, inquit, a lūb. funere deie-
 cit morti cyseia ex gyam claua pugnante, ex qui tum plurimo prostrauissent. Nihil illos her-
 culis arma, Nec ualide iuueni manus genitorq; melampus Alcide comites, usq; gra-
 ues dum terra lal ores Piebuit. Supra dixi lūre, non profunde apollinis numen. ius
 quoq; arma herculis uirtutem propriam ex meritum paternum auxiliari nequit. Icarco enim
 herculis insigne gestabant: quia eorum melampus p̃ter intant. in herculis lal uibus fuerat tun-
 ctus, ut quicquid ille esset aggressus, nunq̃ uirē nclaret. Quod fello arbutabatur per meritum
 patris inuictos se esse manuros, ex ad exemplam uirtutis herculeæ se periculo non futuros obno-
 xios. Ecce pharon uoces dum iactat inentes, Intorquens aculom clamanti sistit
 in ore. Pharon, inquit, non ferro in certaminibus bellicis, sed clamoribus irritis exultans
 esse certandum, dum inertia perjonat, ore ipso scutu uenientis excepit. Tu quoq;
 flauentem prima lanugine malas Dum sequeris chytium infelix noua gaudia cy-
 don, Dardania stratus dextra, securus amorum, Qui iuuenum tibi temper
 erant, misera, te iacres. Fecerant hyperbata concutitatem. multa enim uoluit uno
 sensu colligere: ex maxime ea, quæ semel posita non semel accipienda sunt. scribit enim per
 apostropham cydonem oc uli putuisse aneg gladii, tum amores turpissimos se pueretur, qui esse
 iuuenum solent, uislerat enim adolescentem cxtium tina lanugine malarum, hoc est tam non
 puerum nec tamen iuuenem plenum: quem dum securus cauitur amoris ardore possessus: qui
 amor ex-crabilis iuuenibus scelestissimus flet me: c quo nihil natura uap̃t repugnare uidetur, ut
 hūq; leo prauus, quod plurimum mirabiles exitus ostendunt: nec poeta alia hic inuit. B̃
 eos qui feliūm hūc sequuntur uillam, tam leui infelix p̃tū exitium, dum t̃p̃ur hoc sequitur
 salutis sue imminere t̃ctus est. Apparet aitem hunc n tari uirgū carnantibus, non quia adolescen-
 tis amore captus est, quo l̃ tunc licitum t̃t: sed quia uo loco t̃a illo tempore de sal. te potui q̃ de
 libidinis morbo fuerat contententum. t̃ t̃ iura iuuentū t̃t uūbum. apti tum in oīam q̃ oq̃ a t̃atē
 inhonesta continuatione protegerat: dent. hic reprehendit uicem q̃ cum ea t̃er t̃us aperuit, uli posuit
 noua p̃udia, ex qui iuuenū t̃: semper erat Nouum enim t̃at ut in t̃uoris a t̃us auderet, quod
 iuuenum fuit. t̃a t̃uē a t̃at infatū t̃us lem t̃ur t̃ad uē a t̃ore m̃l̃st̃, ne sinatio ĩt̃us
 loci t̃at t̃. tu quoq; cydon infelix ex miserone, qui dum cxtium flauentem p̃rima lanugine ma-
 las sequutus noua amorum gaudia sequeris. q̃ t̃ amores effi sceles orū iuuenum solent iacres stratus
 dardania dextra, ecce dicitur, cur no f̃t occitus. Nihil t̃u t̃t̃ata cohors feret obuia t̃ hor
 ci Proxenes. t̃t̃en t̃t̃ cydonem libidinis etiam tum de t̃atū, quum salutis pericula tractarentur
 casu potius anee manibus q̃ propria uirtute liberatum. nam eo momento temporis, quo anea per se-
 quente poterat interire, emergerē fili phorci ex densati sunt simulq; collecti. Septē numero sep-
 tēna p̃tela Coniiciunt. Periculum in his etiam manifestum. quis enim unanimes cōgregatos ex
 tanti numeri non timeret, uno t̃tū septem tela iacentes? Consilium igitur fuit contemnere inte-
 ritm cydonis necem: ut hori collecto in ceterum relideretur primitus, in quo maior ut periculi fuit.
 ex si fuisse cōm̃is, magna p̃t̃et de pluribus uictoria puenire. Partim galea clipeoq; ñt̃t̃at
 Irrita: Veniebat q̃ t̃ lem t̃t̃us ornatum in aneg scutum ex galeā: sed l̃ t̃ t̃i corpus nulla prouenire
 bat occasio, dicit causā, quæ magis faciebat tela irrita. Deflexit parti strigētia corpus Alina

multa tolerantes, quæ in unum hominem mala conuenerunt, qualis enim esse potuit, qui natus fuerat ex achille? ex eo uidelicet, qui nulla miseratione mouebatur: cuiusque etiam ætas iuuenilis augebat: et iuuenibus autem nulla morum grauitas deputatur, quæ cresceret magis in pyrrho: festu successuque uictoria. qualis ergo iste fuerit, simul colligamus. natura malus, ætatis ratio ceterior, conditione fortunæ intolerabilis. seruitio enixe tulimus. enixe aduerbium esse debet, ut sit fastus eius intolerabiliter seruitio tulimus, ex eo, quod dixit tulimus, ostendit nimium fuisse seruitus pondus, enixe ergo et tulimus hoc idem significant, interea causam suam communem cum cæteris facit, ne uideatur sola esse in eo, quod poterat displicere. licet hanc partem quamuis amo re infelix erat) plena defensione purgasset, peracta causa, quam personis plurimis artificiose coniunxit, separat personam suam relatura, quid ipsi specialiter accidisset. Qui deinde inquit, secutus ledæam hermionem, lacedæmonios uel hyernæos, Me famulam, fani ueloque heleno transmisit habendam. Ecce necessitate iuncta est pyrrho, necessitate heleno, ut secunda et tertiæ coniunctionis facto, pudori non accesserit detrimentum, secuturus inquit, illicitam hermiones coniunctionem tradidit me heleno, et iunxit, quos una status conditio retinebat, fecit istud ut dominus, cui resisti non potuit. Dixit coniunctionis inter se et helenum rationem. uenit ad eam partem, ut dicat, quemadmodum ad helenum regni potestas et iura peruenirent. At illum, inquit, erepta magno inflammatus amore Coniugis, & scelerum furis agitated orestes. Excipit incautum patrisque obtruncat ad aras. Orestes iniuriam dolens erepta sibi uxoris, magno amore eius exagitatus, ultus est, et ad aras patrias incautum maculauit adulterum, hoc facto. Regnorum redditæ cessit Pars heleno, qui chaonios cognomine campos, chaoniamque omnium in troiano a chaone dixit. Ecce retulit quo ordine ad helenum etiam regni potestas perueniret, qua sumpta, affectus retinens patrie gentilis, propter presentis temporis solatium, plurimis loci troiana indidit nomina, et hanc terram chaoniam dixit propter memoriam chaonis, quem constaret fuisse troianum. Pergamæque iacæque iugis hanc addidit arcem. Ultra eius ex æneæ persona dictum est, effugiem xanthi troiamque, quam uestra fecere manus, et supra cetera dixit, falsi Simentis ad unum iam libabat cineri an. tromache. et infra æneas idem dixit. Procedo, inquit, paruiam troiam, simulataque magnis pergama, et arentem xanthi cognomine riuum Cognosco. jcaæque, amplexor limina portæ. Sed tibi qui cursum uenti? quæ fata dedere? Aut quis te ignarum nostris deus appuuit oris? Et gratulantis de salute ac de aduentu eius insperato est ista uox et inquiringis quid ipsum prouenerit casu, dicendo, quis deus? qui uenti? quæ fata? ostendit diuinum extitisse beneficium, ut illi æneam uidere contingerit. Quid puer ascanius? superat ne, & uestitur aura? Quem tibi iam troia. Religiose quasiuit de salute pueri, qui eius esset affinis, addidit. Et quæ nam puero est annis cura parentis? Plus enim pueri amant matres. Icirco quasiuit, quantus ei dolor esset ob matris amissionem. Et quid in antiquam uirtutem, animosque uiriles, Et pater anelias, & auunculus excitat hector? Posteaque de salute pueri quasiuit, uoluit nosse, utrum tentaret iam uirosum fortium partes, imitatus patri et auunculi uirtutem. Talia fundebat lachrymans, longosque ciebat Incassum fletus. Nihil, inquit, locuta est sine lachrymis, excitans loquendo, quod incassum plangeret, quid prodesse potuerant lachrymæ? cum si mel amissa reparari non possent. Cum sese a manibus heros priamides, multis helenus comitantibus affert. Dictura adhuc intelligitur fuisse complura et responsurus pro-

LIBER

uenus. Aderat enim mater filio et potentia numinis sui uentium telorum ictus uiolentiamque frangebat, ne corpus etas aliquatenus laderent. Iudum xneas affatur achatem. Aeneas cum uisisset coisistipati cuncti turbam in gno aduersum se telorum numero certare atque contemnere, alloquutus est achitem fidum sibi et comprobatum in omnibus: ut tela in eos iacienda suggerat, erat enim maiore ut uis maior excludenda. Suggere, inquit, tela mihi (non ullum dextera frustra Torserit in ratulos, steterant quæ in corpore gratum Iliacis campis. Quasi consuetudinem haberent illa tela ferienti, sic ait, suggere tela mihi, quæ steterunt in grauiorum corpore, quam pugnaretur in troia: quasi sic possent stare in corporibus ratulorum. scio enim hæc dexteram meam non frustra esse missuram. Tum magnam corripit hastam Ec iacit. Magnam hastam posse tacere, quantæ uirtutis est? illa uolans ei per transuerberat ara Meonis, & thoraca simul cum pectore rumpit. Thorax statim inflame tum, quo bellator usque ad pectus manat. hasta igitur missa ab aenea et scutum et thoraca pectus meonis perripit. Hunc frater subit alcanor fratrem neque ruentem sustinent dextra. Quam meon caderet, occurrit alcanor, qui ex ciperet cadentem, et sustentaret, si posset. Traiecta missa lacerto Itronius hasta figit, traxitque eruenta tenorem. Dexteraque ex humero neruis moribundis pendit. Alcanoris mortem hoc modo descripsit. quum enim contineret dextera sua illum, qui ceciderat: alia hasta hamerum eius percussit, quæ causa abscisis neruis pendit manus sic sepirata a corpore, ut mortem suam testaretur et interitum plenum. Tum numitor iaculatus frater is de corpore rapto Aeneam petit. Numitor, inquit, eodem rapto saculo, quo debilitatus fuerat frater, aeneam petit. Sed non & figere contra Est licitum, magni que semur peritriaxit acie. Myrina comitis fides, qui dimicaturus ita fuerat tum. Illi uero testinatum in aeneam ieiunium isse proximitatis occasione suscepisset. denique licet in aenea uideretur esse frustratum, semur tamen acbatque percussit: quod non fieret nisi protegenti offensus et fissus infixus. Hic cum bus fidens primæuo corpore clausus Aduenit, & rigidi dryop n ferit eminus hasta suo mentum graui ter prelia. Dum illi cum aenea certant, superuentem clausus comitantibus uiris dryopem hasta eminus missa sub mentum percussit hinc est superiorem gutturis partem. Pa iterque lixquentis Vocem animamque rapit tra erito guttute. Necesse enim fuerat utrumque simul auferri, quum caparis corporis clausus esset, quæ uox habuit exitum, et quæ sublitum uita reperiebat ingressum. Traiecto guttute. hoc fecerat ictus fortior ferri: quod per illius guttur plene uirtute transierat. At ille. Hæc est de n ipse, per cuius guttur transierat ferrum. fronte ferit terram, & crallum uo in ore eruoceim. In faciem hunc ostendit cecidisse, quando terram fronte percussit. crassa suam uicem cruorem uomebat, ut pote ex parte adhuc uiuus, et ex parte iam mortuus. In uisui quippe corporibus non congeiascit sanguis. In morientibus uero confringitur. reflectitur crallum dixit, quod uometat ille. Tris quoque threicius boreæ de gente lupreima, Et tris, quos idas pater, & patria ismara morit, Per uario, steterit casus. Compenlio usus est, ut omnes simul pinceret. et eorum exitus sub generali significatione transiret. Occurrit halelus Auruncæque manus subit & ne prunia proles Insignis melsa pugnans. Cur isti occurrerent dicitur, expellere, inquit, tendunt. Nunc hi, nunc illi. At hæc aseruntim congredebantur, quos altera pars nitebatur retinere solidum terra, altera ne fieret prohibeat. Certatus lumine in ipso Ausonia. Bene dixit lumine pro-

LIBER.

cui lilio fuit aneus interrogationibus tanta benignitate prolatis, sed ne id fieret, heleni aduentus
 effecit, qui cum maens de lectorum caterua inperatus processerat, bene interuentu heleni respon-
 su nene a portis uestracit, ne in relatione eius nota etiam dicta repeterentur. Agnoscitque su-
 os, letusque ad limina ducit. Fecit helenus, quod est inter homines sepe difficile, nonnul-
 li enim fortunæ sufragis tu ti despicunt suos, quos fata dixerint, nonnulli pudore potiusquam
 uoluntate humani sunt. isie et agnouit suos, et letus duxit ad domum. Et multum lachry-
 mas uerba inter singula fundit. Ut modus uerborum lachrymarum copia uinceretur, u/-
 no in loco duos motus animi eodem tempore heleno dedit, lætitiæ saluet et maroris, qui sunt si-
 bi ex affectu contrarii, nam quomodo lætus fuerat, si iugiter flet atque quod latum dixit et flentem,
 alterum fuit, quo letabat suos, alterum, quod malorum communium recordatio dolentem cogebat
 ad lachrymas. procedo, inquit, hoc est ulterius accedo. Procedo & paruam troiam,
 simulataque magnis Pergama, & arentem xanthi cognomine riui Agnosco. scæ-
 que amplector limina portæ. Plurimum derogasset nobi itati patria sua, si consimilia di-
 ceret cura heleni fieri potui, e, quam fuisse sciebat in troia. ideo posuit paruam troiam simulat-
 taque, maens Pergama et arentem xanthi cognomine riui Agnosco, scæque amplector limina por-
 tæ, ut ostenderet fuisse qualem multa, quæ similitudinem et uocabula locorum ueterum attenderet,
 non tamen ostenderent mentis linem, nam troia fuerat, id paruam, et pergama me hocriter stru-
 cta, et sitiens xanthi non le, de quo alio loco dictum est, nec reperire etiam neque uolueret possi-
 set in mare se xanthum, e, e ostendit uerum xanthum copiose fluere, alium uero simulatum et ri-
 uum e se et arrium, ut illud nomen non etiam parem substantiam retineret. Nec non &
 teueri socia simul inbe fruuntur. Aeneam, anchijen, et ascantum duxit ad domum
 suam. troiani ceteri per ciuitatis hospitium acceperunt ea religione, qua non peregrini, sed qua socii
 excipi debuerunt. Illos porciibus rex accipiebat in amplis. Accipiebat, dixit.
 pascebat. hoc uerbum denique, et hæc loquendi consuetudo etiam nunc in usu est, quum sumpto
 aliquo communi licimus tanti, bene nos accipis, hoc est bene nos foues, bene nos pascis, ceterum si
 non ita ut positum est intelligatur, erit uitium, si in amplis portibus, non in amplis portibus
 accipiebantur. Iamque dies, alterque dies processit. Augmentum benignitatis
 ostenditur, cum hoc non tantum una die, sed et altera exhibebatur hospitium. Et auræ
 Veli uocant, cumidoque inflatur carbassus austru. Bene, si fragrantem etiam uentum
 dixit, non enim sola aura nauigariis fuerat necessaria. His autem agredior dictis, ac
 talia querio. Agredior quasi superbum est, quæso autem humile. unum fuit quod ueniret
 ex filia eius et asinus, alterum honorificentie, quam deorum omnium cultor debeat sacerdoti.
 Troiæ genæ interpretes diuinum qui, numina phœbi (Qui tripodas clari. Hoc est apol-
 lino. Lætos, qui sideris sentis. Hoc est, qui laurus et sideris sentis. Et uolui-
 erum linguas, & ora pennis omnia pennæ. Inter omnia que fuerant in illo uiro laudan-
 da, primo tripodam dixit, ut plurimum daret ei hominum generi, ex quo fuit etiam ipse, qui
 laudabit. interpretes diuinum, qui felicitas quæ nosse, qui uelint uel qui cogitent diu et uel dignum esse
 per quem loquantur in hominibus numina et (Qui tripodas. tripodam dicimus trium pedum, quæ
 alio non minus curiam pellatur, et est in templo apollinis, ut sit ordinatione facta, qui tripodas cla-
 ri phœbi, laurus sentis et sideris, hoc est, qui scis, qui sideram in te transiit, significent, et
 uoluerunt linguas et pennis omnia pennæ, et nobis quid auris lingue uel uolatus ostendant. ecce
 laus, laus, cum enim diuersa sint uatum genera, et ut singula uaticinationis in singulis reperi-

209

incipiæ finem maris, et initium terræ. Migno discordes æthere uenti Prælia ceu
 tollunt animis & uiribus æquis. Sic, inquit, uis æquis uiribus inter se contendeant,
 quomodo nonnunquam uenti animo pares et nixu se muticem conantur excludere. Non
 ipsi inter se, non nubila, non mare cedit. Anceps pugna diu, stant obnixa
 omnia contra. Non sibi cedentibus uenti ea quoque non cedunt, quæ ipsi flatibus suis
 feruendo commouerint. nam nubila, ac mare dum tradebantur alii, et e diuerso alii jube-
 bantur, non cedant uno in loco. Haud aliter troianæ acies, aciesque latine Con-
 currunt, heret pede pes, densusque iuto uir. Ista est enim dimicatio fortior, qu-
 um non militibus, sed gælis resgeritur, hanc limacis habitationem una causa faciebat, quod
 uictoria partum in eo contabatur ut illi coningerent terram, aut illi eam tangere non sinerent.
At parte ex alia, qua saxi rotantia late Intulerat torrens, arbutaque diruta
ripis Arcadas insuetos acies inferre pede ties. Ut uidit pallas latro dare terga
 sequaci, Alpera quis natura loci dum te e quando dualit equos, unum quod
 rebus restat egenis, Nunc prece, nunc dictis uirtutem accendit amaris. In
 a 10 littoris loco deponit exanimem bacuisse torrentem, aduexit, e dirutas arbores, et saxa eo
 infinita traxisse. arcadas uero equites nec equis inter hæc agere, nec pedestri contra morem
 suum pugna certare ualuisse: proinde in fugam expulsi emiserunt et terga horum dare. hoc
 enim in alacris et e subitum fiet, ut sicut ferientur, quæ dimicando non potest
 defendere pallantem, quum hæc uisisset, non curare eo, non oburgare expulsi, ne deserta glo-
 ria uiderentur anteponi fugam, et uictoriam hostibus inqueret. Quo fugitis loci per
 uos, & fama facta erducis euandri nomen, deuotaque bella dæmonique uicem,
 putre iuxta nunc subit amula laudis. Tenet omnia præ moriente reuocant. deatque
 ordinati non paucerrimum dedit. Aut, quippe pater in loco quo fugitis: hoc hoc est di-
 cere, ad uiam tentum partem: quum omnia teneant. Des per uos, nam enim unicuique est
 temerem, quumque in te alibi, et fortia tanta hortari ad aduictum certamen unum-
 quemque, et semper in prælia contra committit, in eam sent ad implendos persuasionis effe-
 ctus, excepta per per uirtute, quam deo curare. Poterunt enim rursum uincere, qui laborio-
 bus hostem et alio uictorias, et ne facta gloria et uictoriis obruat, operam da-
 re per lucis euandri nomen, ut curam inter merita sua curarent, ne ducti sui nomen etiam stem-
 triumpho, et uictis et uictis militibus macularent, ultimo loco communis aut tyrocinia sua di-
 cent. Spem, in eam parte, quæ nunc subit amula laudis, amulus aliquando inuidus, ut amulus
 etiam in eam, aliquando imitator, ut hoc loco, et similis imus intellegendus est. Proinde, qu-
 um in eam parte, ostendit imitorem se paternæ uirtutis, non inuidum, in istius uerbis huius-
 modi intellectu retinendus est, ut eum pernamus ex aperto dixisse, pater meus dux insignis uester
 in ista bella uirtute confecit, gloriosus remeant ex omnibus. ergo pater eius, et nunc primum du-
 ctus uester effectus, cui cum æternis triumphis certamen est primum non similis redibit: dicit iam
 quod tanto opus sit. Idcirco ne peribit. Incertum inquit, bellum præter omnis in dexte-
 ram meam esse in peribit. Ferro rumpenda per hostes Est una, qua globus ille
 uirum dentilatus urget. Hic ues & pallantia dæmon patria alta reposit. Et nunc
 inquit, si uiam in patriam perire, rumpatur ista per hostem peribit, et accedent um strages
 perferet iter uirtus, ut deinde uirtute sic conuerit uos redire cum nouo duce, sic intrare patriam,
 ut qualis solet gloriosus impat. Numina nulla premunt mortali urgemur ab hoste, Mor-

rantur. hæc esset heleni summa præbentio, quod omnium professionum scientia redundabat sentis autem non sēme ac spion tam cit, in mediū enim positum et superioribus et inferioribus potest applicari. sed hoc ipsum sententiā multipliciter positum est, ne esset odiosum, nec in capite aut in fine multorum continua congregatio deformeret dictionem. posuit igitur ut iam dictum est in medio, ut superioribus, inferioribusque applicit præstaret gratiam, præcepta quoque rhetoricæ disciplinæ non omisit. nam qui necesse erat, debuit demonstrare posse illum quod petebatur, monstrare. perindeque non esse discepte, quod ei et largiturus, damnum quoque non esse, nec turpe, si id diceret, quod eius origine ipsius pudoris detrimento nomina pronuntiare uoluissent. honestum uero et religiosum, ut ciuis in rebus dubiis et periculis instrueret ciuem. Idcirco autem in ipso principio troiugenam dixit, ut ciuica religione constrictas, quod poterat non negaret. Fare a te. Hortationem poscentis significat non auctoritatem iubentis. Dicit iam ipsam causam quæ illum sollicitum faciebat. Namque omnis cursum mihi prospera dixit Religio, & cunctis suaferunt numine diui Italiam petere, & terras tentare repostas. Sola nouam dictuque nefas arpyia celano Prodigium canit, & truces d. nuntiat iras, Ut scænamque famem, quæ prima periculi uito. Prodigia diuntur, qui us denuntiantur a lueria. dixit ergo metu sui causam. acbini remedium posuit, quo aduersa omnia tolerare posset aut fugere. idcirco addidit. Quid ue sequens tantos possim superare labores. Hic helenus cæsis primum de more iuuenis Exorat pacem diuinam, uitæque reuoluit sacrati capitis. Helenus, nihil ance p. s. i. u. a. n. t. i. respondit, factum se se promitteret aut negaret. fieret enim mora suspensio, et uentorum prosperis flatibus, sed quod fuerat melius, quod non promiserat uerbis, comp. eturum se factis euidentioribus demonstrat, irat at tenens ordinem, ritus sui primum ergo casorum iuueniorum sanguine fauorem deorum futuris reponis et desideris conce. i. a. t. ut per sacrum obsequia ad ueram posset futurorum scientiam peruenire. uitæ autem reuoluit sacrati capitis, ut penum ostenderet offitium sacerdotum, fecit solui uitæ, ut penderent, quæ fuerant nexæ. Nec uae ad tua limina phœbe Iple manu multo suspensum numine dicit. Rem. e. i. m. c. o. m. a. p. p. i. o. p. n. a. p. r. e. c. u. s. e. t. i. p. s. e. inquit, helenus me retinens manu, quod s. a. i. t. a. p. e. r. t. u. m. e. a. c. c. u. n. t. a. u. g. n. u. m. ad tua phœbe tem. p. l. a. p. e. r. l. u. x. i. t. s. u. s. p. e. n. s. u. m. quod posuit numine, ut n. o. m. i. n. i. u. e. n. e. r. i. n. e. t. a. r. e. a. m. aut inde suspensum, ne contraria q. i. o. p. t. a. b. a. t. a. u. d. i. r. e. t. Atque h. r. e. c. e. n. d. e. c. a. n. t. d. i. u. i. n. o. e. x. o. r. e. s. a. c. e. r. d. o. s. Diuinum dixit quod diuina caneret. Nate dea nam te maioribus ire per altum Auspiciis manifesta fides, sic fata deum rex sortitur, uoluitque uices, hic uertitur ordo. Nam, cum sit contactio rationalis, non debuit hoc loco prima con. i. t. u. s. ne sit sentitur uitum ordinamus ita, Nate dea maioribus te ire per altum auspiciis manifesta fides, nam si p. a. d. e. u. m. r. e. x. s. o. r. t. i. t. u. r. u. o. i. u. i. t. q. u. i. c. e. s. i. s. u. e. r. t. i. t. u. r. o. r. d. o. Pauca tibi e multis quo tu. t. i. o. r. h. o. s. e. i. t. a. l. u. r. e. s. æ. q. u. o. r. a. & a. u. s. o. n. i. o. p. o. s. s. i. s. c. o. n. s. i. d. e. r. e. p. o. r. t. u. Expediunt dilectis. prohibent nam cætera parere dicit helenum, fatiguen etat saturnia iuno. Multa, inquit, tibi instructionis causa fuerant referenda, sed ne id pat. d. u. p. r. o. h. i. b. e. n. t. m. e. s. c. i. r. e. et iuno aliqua referre non patitur, tamen dicam quæ possunt esse in mea potestate. Princi. p. i. o. i. t. a. l. i. a. m. q. u. a. m. t. u. i. a. m. r. e. r. e. p. r. o. p. i. n. q. u. a. m. Vici. n. o. s. q. u. e. i. g. n. a. r. e. r. a. r. a. s. i. n. u. a. c. e. l. r. e. p. o. r. t. u. s. L. o. n. g. a. p. r. o. c. u. l. l. o. n. g. i. s. u. i. a. d. i. u. i. d. i. t. i. n. u. i. a. t. e. r. r. i. s. A. n. t. e. & t. r. i. m. a. c. i. a. l. e. n. t. a. n. d. u. s. r. e. m. u. s. i. n. u. n. d. a. & s. a. l. i. s. a. u. s. o. n. i. l. u. s. t. r. a. n. d. u. m. n. a. u. i. b. u. s. æ. q. u. o. r. I. n. f. e. r. n. i. q. u. e. l. a. c. u. s. æ. æ. x. q. u. e. i. n. s. u. l. a. c. i. r. c. e. s. Q. u. a. m. t. u. t. a. p. o. s. s. i. s. u. r. b. e. m. c. o. m. p. o. n. e. r. e. t. e. r. r. a. A. n. t. e. q. u. a. m.

LIBER

tales, et tunc vel is animusque manu. Hæc supplementa sunt persuasoris, nullum invidet
 dentibus, namque: ana nobis ex hostibus n. fien li moriendique con titio ej: manus totidem gerimus,
 anime sunt quot illis, ex nobis. Cur metuam pares: cur metuam mecum simul natura subier
 tos. Ecce matris magna claudit nos obice pontus. Deest iam terra fugæ, per
 lago troiane petentis. Clausit nos mare, negatur fugientibus terra: inueniat utrius
 quod necessitas negat, ut qui navigare non possumus, troianorum castra suis b. sibus teneamus.
 Hæc ait, & medius densos prorumpit in hostes. Magni suavis fœdus est parti
 bus, primus in hostem contendit: ex non extremos agminis, sed medium agmen irrumpit. de
 buit enim primus conseretos inualere, qui diuise partis globum suadet esse rumpendum.
 Obuius huic primum faris aduēctus inquis It lagus. Dicendo satis inquis obui
 us sit lagus, ostendit periturum. denique iunxit eas interitum. Hunc, inquit, mag
 no uellit dum pondere saxum. Sciret, quod in palantem mitteret, uel it recte
 posuit, quia terra retinebatur. Intorto figit telo discrimina costis Per medium qua
 spina dedit. Ut prout fuit nitens, saxum uelere, quod in palantem iaceret, sic per uis
 est intorto iaculo, ut per foris spina eius ex hostis ultima discrimina receperet. Hæc tamq
 recepit of fens herentem. Quanta ictus illius uis fuerit, hoc genere ostenditur. quum
 hila uix reducta sit, que prostrati o. thui penitus inhæsit, et. Quem non super occupat
 hibern. Et hibern occisus est, sed non super occisi a terius cecidit corpus. Ille quidem
 hoc sperans. Ille item hibern sperabat: hoc sibi euenire p. e. Nam pallas ante ruen
 tem Dum farit, incautum crudeli morte sodalis Excipit, at, ue ensem tumi
 do in pulmone recondit. Quum hibern saluti, orbitate percussus amens, iureret, pallas
 ruentem ex incautam exipit, ex in eius pulmone tumida n, ensen recondit. sic feruntur
 huiusmodi securis percussoribus, quo reciproca discrimina non timentur illis altorsum intentis.
 Hinc helenam petit, & Rhene de gente uetusta Anchimolum, thilamos au
 sum in cecitare moueret. Origines singulorum ex crimina uel certe alia uicario addidit
 potest, non quo sint locus ex tempore necessaria: sed ne joiti nominibus longus narrationis con
 textus horrejat. Vos etiam gemini ratulis cecidit in aquis Daucia landæ,
 tynber que si uilima proles Indulcra suis, gratulque parentibus error.
 Dicit p. que fratres dicit manu palantis cecidit, dauci patre uno editos partu, ita similes
 ut ipsam etiam parentam intentionem grato errore confunderent, fatis quinetiam pari il
 loram quippe, ut uno eodemque momento pr uerit exortus ita utranque unus exitus, ex inuen
 di finis abjici. nunc utriusque interitum prater laudem uictoris, speciali descriptione signa
 uit, hoc m. lo. At nunc dura dedit uobis discrimina pallas. Nascenti quidem
 unum, inquit, uobis exitus tempus, pares uentis in lacem, similes corpore, uiuendi quoque
 conditi. contuncti. sed genus leti liuersum uobis pallas infixit, ex separatione supplicio
 rum dura fecit in ipsa morte dissimiles. Dicit iam quomodo diuersum in ambobus supplici
 um fuit. Nam tibi tymbre caput euandius al fluit ei sis. Te cecisa summi la
 ride dextera quærit. Alter caput a ter dexteram perdidit: sed al fisa dextera corpus unde
 auulsi fuerat, querere uidebatur. Semianumque nucant digiti, ferrumque etia
 erant. Morientes illius digiti mouebantur recusantes ferrum, quod tenere non poterant.
 Trahere e' ferrum tenere ex pugnare: retractare autem recedere ex reculare. Hæc sul
 it iussu liueritas, ut unus panam dederit capite, alter abijcta obierit dextera.

LIBER.

æneas uenire ad italiam posset, et in ea condere ciuitatem dixit, per quod loca, per quam prolixæ esset maria transiturus. primo, inquit, italia ut ianarum porta non est proxima, nam longe cam ab his locis natura disiecit. Denique, ante trimacria latus in tu, renus in unda, hoc est sicilia, et salis aïsonu lustrandum nauibus æquor. dixit et italiam, interius lacus, et inq. insula circæ, quam tu ta possis urbem componere terra. Tunc, inquit, poteris tuta terra condere ciuitatem, per hyperbaton fecit quandam obscuritatem, aueritur tamen si quod longe separati in est, ordinatione uerborum procurata iungatur. Ante, inquit, tibi multa transeunda sunt, quæ tibi contingat ad italiam peruenire, et dixit quæ sint ipsa multa, et hæc peculiariter posuit, quæ dicit primo transeunda, et iter manifestiorem autem instructionem ait. Signa tibi dicam, tu corda mente teleneto. Commentat, quod fuerat disturus, ut ostenderet, et magnum esse et uerum, quod dicturus sum, tene sensibus conditum, nec proleui habitum reuera ex animo tuo. Cum tibi sollicito secreti ad fluminis undam Littoris inuicis inuenta sub illicibus lus Trinita caput fatus enixa iacbit, Alba, solo recubans, albi circum uetera nari, Is locus urbis erit, requiesca certaliborum. Quid tamen apertius quam ignoranti solentis instruere? dixit in locu, id est signa de t.umine, ac, de arboribus dedit, nec quæ sit locum, sed secretum, dixit tempus, cum nimis, inquit, si uicitudine fueris pressus, dicit iam signum ipsum. porcam, inquit, inuenies, ipsi quoque porca applicauit iudicia, ne a teran forte alio tempore ita alio loco reperiri, tolleretur, de t. ignu de corpore, ingenii significans, ut ea crederent triginta fetus exponere potuisse, dedit de colore quæ alba, se lit de fetu eius numeru firmas triginta capitu, ipsorum quæ colore rem consimilem spondens, ipsam ut roborea quæta et iacenti. Hæc ergo ubi, inquit, uideris, illic habebis sedem, illic laborum requiem supra fidem rerum est posse porcam parere fetus triginta consimiles omnes materno colore respondentes, si tamen consideretur monstratio, potest fieri, nam tactum est sape, ut præter naturam multa proferantur, quæ aliquod bonum uel malum demonstrarent, ut ignis ex capite ascanii militis et innoxius, ut in causa polydori lanous ex lignis, ut sudor ex decorum simulacris, ut uox humana ex pecudibus, et multa alia, quæ extitisse commemorantur, et quia sciebat æneam famis imminens formidine uehementer affligi, atque huius rei causa uel maxime consulere uoluisse. Nec tu, inquit, mensarum morsis horresce futuros. Non prædixit helenu futuros mortis mensarum, sed ab arpyia prædicto firmavit. uiuum enim non metuendo dedit, ostendit emersuros quidem, sed non metuentos. AENEAS enim consulens helenum super eadem re ait, quum multa responsa acciperemus, nihil nobis de fame, nihil de mensarum sacrilegio dictu est. celeno tantummodo hæc futura prædixit. nosse cupio an illi debeat credi respondit helenus, harpyie quidem dicta compendiose confirmani, sed extenuato metum, quum enim licet. Fata uiam inueniunt. Vult intelligi uere futuros mensarum morsus, sed ne formidet sacrilegium, tenebunt enim fata ordinem suum. Adenit, quæ uocatus apollo. Ostendit quidem futuram, sed non diram famem obsiscentis his tate, et uel maxime apolline. Has item terras. Redit ad ea, quibus supra recitauerat, et ne in obliuionem ueniret, unde recessisset, fieretque lector incertus, repetit nomen loci dicens, hæc terras. Itaque hanc littoris oram. Aperit iam, quæ esset ipsa ora. Proxima quæ nostri perfunditur æquoris æstu. Effuge. Dicit causam fugiendi. Cum a malis habitantur moenia grauis. Si non diceret malis, hoc ipsum, quod posuit geri, ostenderet ut fecit per ipsos non esse transeundum, quum esse constabat ueteres inimicos, sed addidit malis, quia sine deformatione personæ hostiis loqui non potuit, ipse uel maxime,

qui aliquando apud illos captiuus fuit. dedit autem augmentum terrori, ne aeneas contemneret illam fiducia, qua multas urbes graecas tutus in columisq. transferat. enumerans quae, uel quanta in loca, dicens et commanentes, ut eo magis ab hac nauigatione aeneam auerteret. Hic & ianicii posuerunt inopia loci. Et salutinios obsedit milite campos Lyctius idomeneus, hic illa ducis meliboëi. Parua phloetete subnixta petilia muto. Transiit ad alia. Quin ubi transiisse steterint transaquaora classes, Et positis aris iam uota in litore solues, Purpureo uelare comas adopertus amictu. Ne eua inter sanctos ignes in honore deorum, hostilis facies occurrat, & omina turbet, Hinc socii morem sacrorum, hunc ipse teneto, hac casti maneant in religione nepotes. Benignus interpret, utpote cuius & affinis dicit futura, et obseruanda pronuntiat, quod etiam illud studio facere intelligitur, ne exorta offensa in deos aliquid mutetur, quod deorum fidem uexet, quae uisa uentura firmabat. At ubi dixit, sicule te adinouerit ora Vetus, & angusti rarefcent claustra pelori. Et signum littoris dedit, et pelori, et docere incipit, quid sit necessarium faciendum. Laeva, inquit, tibi tellus, & longo laeva petatur AE. uota circuitu, dextrum fuge litus, & un. as. Dicit nunc causas propter quas dextera fugienda uiderentur, et laeva retinenda. Inducitq. primus descriptionem loci, ut ostendat quae ratione factum sit, ut quot unum fuerat mare, diuisum in duas partes heret laeva heretq. dextera. Hanc loci uis quodam, & uita coacta uis ruini. Tantum æui longinquua ualet mutare uetustas. Dissiluisse erunt, cum protinus utraque tellus una foret, uenit nati dioui pontus, & un. as. Hesperium sicul. latas abiecit, aruaque & urbes Littore diductas angusto interluit altu. Descriptionem partis huius poeta cum omni cautela prosequitur. dixit enim esse opiniones ueterum, unam fuisse illam atq. sic hanc terram, confirmat in terueniente uiolentia, et igitur angusto licet fracto esse diuisam, ut inter italiam et siciliam esset medium mare. Et quia hoc uirgilius noluit esse fabul. sum, adidit argumentum, ut quod incerto autore ferebatur, uel uerum uel uerisimile fieret, ait enim. Tantum æui longinqua ualet mutare uetustas. multorum enim locorum situs et facies, longorum temporum uetustate mutantur, et recedente natura in alias formas repente uertuntur, dixitq. causam pelagi, et terrae naturalis speciem unam antea, postea diuisam in duas partes. Incipit dicere, cur magis tenenda sit laeva, cur dextera fugienda, sed hic aduertendum est tendentibus ad italiam dici laeuum latus, et dextrum. ceterum re leuantibus scilicet, quod fuerat dextrum, hoc ita esse probatur ex eo quia primo multa uita incipit referre lateris dextri sinistri, sed facta cōparatione uult referre, quod latus uideatur esse dexterius. Dextrum, ait, scylla latus, laeuum implacata charabydis. Obsidet. Litus et obsidet, his accipiendum est hoc mō, dextrū scylla latus obsidet, laeuum laeus charybdis obsidet. scyllam primum posuit, deinde charybdim, uerum ne hiantem faceret distinctionem non rediit ad scyllam, ut iam primo describeret, sed secutus est charybdis demonstrationem, et sic rediit ad scyllam, utrum ergo charybdis fuit talis. Atque uno baratri tergurate uastos Sorbet in abeuotum fluuiis, rursusque sub auras Erigit alternos, & sydera uerberat unda. Vtrum peruenit, sum nauigantibus, aut cum sorbet et nauigia, uorat aut cum ructat, et excutit in altum. rursus de summo in ima precipitans, dextri quoq. lateris quae metuenda sint monstrat. At Scyllam cœcis cohibet spelunca latebris Ora exstantem & naues in saxa trahentem. Hanc poetarum more formam monstrari aliquam assignat. asserens, eam superioris corporis parte humana specie demonstrari, pubetenus, hoc est usq. ad inguina, propel-

LIBER

to pater, quid haleso filio inimica fata portarent, soluis absconderat, ne inuentum perirent. Ut senior leto canentia lumina soluit, Iniecere manum parex, relique sacra erant Euandri. Sed quum sollicitum senem longa aetas traxi, et in mortem, desolante pia custodia destituto, intulerunt fata uiolentiam, quam parauerant ex euandri telis tradiderunt iugulandum. Quem sic pallas petit ante precatus. Fata est hic nonnulla obscuritas, quia iunxit petit, et precatur: quasi utrumque ad deprecationem pertineat quod non ita est. Petit enim telo, dictum est, non uerbis. sic, inquit, eum fecit telum appetens eius salutem emisit antea precibus, ut futuro fusto diuinum prouideret auxilium. Quantum huic uirtutis datur, ut occidi non posset, nisi percussor eius deuteretur auxilio. Da nunc tybri pater ferro, quod missile libro, Fortunam atque uiam duri per pectus halesi. Rogat pallas regionis suae deum, ut duo praearet, quae mortem facerent inimici, fortunam, ut perueniret istus, et uiam hoc est aditum plagae, quomodo supra dixit, seq. in sua colligit arma. Proinde corpus testum penetrari non poterat. Haec arma exuuiisque uiri tua quereus habebit. Arma, quibus ille securus dimicat, quibusque munitus est, consecrabo arbori tuae: hoc est armis atque exuuiis eius trophaeum suspendam in luo tuo. Audit illa deus. Ila scilicet, quae tenuit deprecatio: ecce iam praestatur uia, ut esset occiso ferendi. Dum texit uirago halesus Arcadio infelix telo dat pectus inermum. Quia extrema sui fata debebantur, quae cautus ac diligens precatus erat pater, quum alium cupit a morte defendere, se ipsum nudato pectore opportunam trahit morti. Haec praestitum est, saltem, quod de deprecatione complexus est. ut uideretur nudum hominis pectus, et uia, qua ferire potuit, et, et fortuna, ut istus haberet effectum. At non cede uiri tanta perterrita laetus Pars ingens belli sunt agmina. Haec lausam terruit illius caedis exemplum, aut agminis multitudo, licet cecidisset uis tantae fortitudinis, in cuius salute pars ingens fuerat belli, hoc est securitas. Primus abantem oppositum interimit pugnae nodumque irorantem. Lausus occidit abantem, qui pugnae tanquam obex oppositus impedimentorum nexus tenebat et moras propter deueniendum istam, qui moras et impedimenta praestabat, ne ceteri crederentur. dixit agmina praetermissa: isto autem occiso, patuisse in ceteros uiam et omnes morarum modos unius interitu dissolutos. denique sequitur. Sternitur arcadix proles sternuntur hetrusci. Et uos o grauis imperdita pectora teuci. Cum arcadibus atque hetruscis sternerentur et troiani, qui iliensis belli calamitates euaserant. Agmina concurrant, ducebantque & uiribus aequis. Concurrere est, agmina currendo miscere. Item concurrere est pugnare aduersus aliam, et pati pugnantem. In nullo, inquit, fuerat motus. quum in exercitiis fuit aequalis uirtus et in duobus fortitudo consimilis. Extremi densant acies. Qui in extremo agminis fuerant, densabant se. qui enim densi consisterint, melius tui sunt. Nec turba moueri Tela manusque sinit. Tanta fuit multitudinis constipatio, ut nec manus quicquam nec tela mouere potuisset. Pallis hinc instat & urget. Hinc contra lausus, nec multum discrepat aetas. Instat et urget, et ad palantem pertinet, et ad lausam. magna autem libra aetates eorum descripsit, primo non dixit quot esset annorum, quum natales utriusque non nouisset: nec dixit aetatum ipsarum definitam distantiam. nec quis alterum numero praeteret: tantorum inter aetates, inquit, ambarum non plurimum fuit. Egregia forma. Ad omnes pertinet lausi ista forma, et talis intelligi potest,

LIBER.

[illegible]

suffragentur, nec nauigaprius, si sibyllam consulas, proderit enim tibi istiusmodi tarditas, ut instruas
etior ab eas. Quis esse possit huius rei fructus, subnectit. Illa tibi italia populos, uen-

tura, que bella & quo quenque modis fugiasque ferasque laborum expediet, cur
sus dabit uenerata secundos, Hæc sunt, quæ nostra liceat te uoce moneri.

Ipsa, inquit tibi edicet, quæ ego prohibeor aperire scilicet, rix ingruant belli, qui populi e di/
uersi uenturi sint, et quomodo singulos labores uel tolerandi trageas uel super in domino mitiges, conclusit
helenus responsa, letu æneâ dimittens, et hortatur ad litus. Vade age, & ugentem factis fer
a l'ethera troiam.

Fac, inquit, ugentem troiam pro merito tuo, ugentem ideo, quia
fecerat helenus ipse, sed paruam, certum facit hæc dicendo, per irsum troie fortune resurgent,
uates, inquam eo ore locutus est, ut et uatis officium et amicitia intelligatur implese. alia quæ enim
dixit futura, ut sacerdos, aliqua ut amicus monuit, ut cessantibus partibus uatis celerius reddi
tura sit. Quæ post quæ uates sic ore effatus amico est. Hæc ergo cum beneuolo ore fuisset lo
cutus, et æneam si letiter instruxisset, muneribus cumulauit. Dona dehinc auro et auro, se/
cto si elephanto. Fit commemoratio munerum cum ornatu suo, nam species selecti ebore, et multi auri pon
dus, si signis ostendebat meritum munerum, quæ helenus donauit, et iussit ad naues ferri. Stipatque cari
nis ingens argentum. Largiorem præcipuum dicit, qui tantum dona et argenti, quan
tum naves nisi stipata ferre non possent. Dedit et hos que haberes. Pecuniarum gen
us ferunt esse lebetes.

Loricam consertam amaris, auro que trahere, Et conum
infirmis ualer, et multasque comantes, Arma nec optoleui. Dedit, quæ opes au
gerent accipientis, donauit, quæ a lueris hostibus impetu uidentur tuerentur, singula cum decore
suo posuit, dicendo quippe, consertam hamis, hoc est palestra arte confectum, et aurum ignem
et patet in eam mantem. arma ne optoleui, nouissimum uoluit, cuius essent arma, illis dicit, qui
capitulos habuit troianos, et troiam ut erat, quo est et inultatis arma uictum per fidere uictoris.
Sunt & filia dona parenti. Dedit etiam anchiæ filia dona, id est quæ ætati eius merito con
uentrent. Addit equos, Adiditque duces. Adidit equos cum ducentibus suis, Remigium sup
pler. Quæ per remigius decrat ipse compleuit. Socios simul instruit armis. Nullum
nisi muneratum reliquit, dant quod competebat fortibus uiris.

Interea classem uelis ap
tare iubebat Anchises. Helenus in officio religiosi fuerat occupatus. qui autem hæc ageret, iu
bebat suos anchises parare naues et aptare nauigatoni necessaria, hoc est apte et conuerue dispo
nere. Fieret uento mora nequa ferenti. Cur fieret ligit, ne fieret mora suffragan
tibus uentis.

Quem proieci interpretes multo compella honore. Hinc helenus
hanc uentis uerbis alioquin contumeliosis subiectis laudem. datur laus, nisi. Coniugio
anchisa ueneris digne iuperbo. Non quod si propter or dignatus sit iungi matrimo
nio ueneris, sed quod si dignus esset uiuenti cui ueneretur, per esset filia iouis. hoc locutionis
genus et in primo libro posuit licens. hanc et per talem tali me dignor honore. Cura deum.

Id est, quem tu amarent, probatio huius dici. Bis per amaris et eterne uinis. Quæ cum
esset ad hunc, non semel sed secundo etiam liberatus sit periculis patriæ, in qua ceciderunt uiri fortes,
dicendo his ostendit non euentum fuisse uel eis in, sed laure numinum esse seruatum.

Fere tibi ausonæ tellus, hanc arripe uelis, Et tamen hanc pelio pare libare
uoluisse est.

Æneæ uixerat longe esse italiam, uerum non etiam senex pereretur longam
sperans superesse nauigationem, sollicitu linem eius releuat sponte leni proxima, usus est dicto.
ecce quasi iam manu teneri potuisset, aut oculis cerni. Licet sit, inquit, proxima usque adeo ut de

LIBER

[illegible]

LIBER.

monstrari et uideri possit, tamen comprehendi non potest, nisi ad eam fuerit nauigatum. hanc arripe uelis, facilitatem nitendi uocari demonstrare. Ausonia pars illa procul quam, pandit apollo. Quid ait, ecce, demonstrantis est, hoc est quod compleuit, dicendo partem esse italiae, quae templum praeferebat apollinis, constabat autem longe non esse discretum, quod demonstrari poterat et uideri. ecce apollo consulitur et respondet, apollo deos penates facit loqui cum anca, ne ad ortygiam re leat. apollo nunc italia monstrat. Vade, ait, o felix nati pietate. Ornamentum totius laudis seruauit ad finem felicem indicans eum, qui haberet filium tanta pietate praestantem, usque adeo quod summum fuit (ut dictum est) seruauit ad finem, ut nihil dehinc addiderit, quod pertineret ad laudem minuitur enim meritum laudis, et cadit si post praecipua et magna meriti inferioris deiectione iungantur. Quid ultra Prouehorum & fando surgentes demorauit? Veni, inquit, flant. non debeo fabulis longioribus immorari commodum uel forum. Nec minus andromache digressu inuenta supremo fert picturatas auri sub tegmine ueltes, Et phrygiam alcanio clamydem, nec cedit honori, Textilibus que ornata domus, ac talia fatur. Andromache, inquit, tristis de suorum supremo abscissu ferebat auri alcanio sub tegmine uariatas hoc est filo auro incluso distinctas, quum dicit quale, dicit quales et non licet quantas, neque ipsas specialiter numerat, plus uoluit in generalitate seruari quam in iuranti et phrygiam alcanio clamydem, nec cedit honori. duo merita posuit clamydis, unum quod et phrygia, quae res dare potuit usuro solatium, quia ueniebat illa ex originibus terris, alterum, quod tantae gratiae fuit, ut honori et merito conueniret alcanio. nam digna fuit, quia ut et artatis, dignus etiam alcanio, qui tantam rem applicaret uisibus suis, hoc moraliter perit in omni. Sunt enim plerumque nonnulli, qui cum ipsi sint humiles atque deiectione utuntur, uestibus quas despiciunt, iungunt, qui cum uestibus suis pari honore contendunt. in Alcanio igitur et clamyde pariter uirtutis et utilitatis est, clamydem solum specialiter laudari commemorauit, cetera generaliter, textilibus, ornata domus, ac talia fatur. in heleni parte dixit si patet carinis, hic dixit, onerat. helenus tunc argentum, lebetas, galearum, loriceam, arma personis apud fortioribus ueste pueri uirtutis. Noceat enim quod cuique dare debuisset. donat autem puero mulier in uelibus uirtutis. haec enim conueniebant utrique personae. Quum autem offerret alcanio, addidit etiam uersa penae religionis, et quae animi beneuolentiam apertius demonstrarent, commendationem quoque continentia et tanti et munerum. Accipe, inquit, & haec manu tibi quae monumenta meorum sunt pietatis, & longum andromache te sententur amorem. Duas partes inuenit fecit, unam quae in antiquis opibus fuisset, quaeque esset confecta manibus alienis, in qua clamydis auri sub tegmine uariata. alteram, quae non tanti pretii fuisset, esset tamen manibus confecta largientis. quum ergo has quoque offerret, ait, Accipe et haec, hoc est praeter clamydem et fidelis, accipe et haec, quae confecta ipsa manibus, meis ut haberet alterum quod esset in pretio, alterum quod oia religione praueiret, nec consideraret, quid datum uideretur, sed respuerit potius personam dantis et affinitatis affectum. addidit andromache. Coniugis hectoris. Hoc est, si pretio suo meritum apud te sta habere nequuerint, habeant saltem, quod has donat andromache uxor hectoris aunc dantis. huius quippe necessitudinis commemoratione fiet amoris nostri memoria in uis sensibus diuturna. Cape dona extrema tuorum. Libentius accipi debent, quae tibi offerunt tui dantis occasionem aliam non habituri, manu tibi, quae monumenta meorum sunt puer, et longum andromache te sententur amorem. hunc habent intellectum, quia puer es, et spero te diu uicturum, poterit apte esse amoris mei diuturna memoria. Omnia sola mei suoper altyanactis

pastoranae imago. Sic oculos, sic ille manus sic ora ferebat. Et nunc. quili tecum pubesceret. Miserrabilis uox eius, et filij sui similitudine ut uolat, etiam, quales tu oculos habes, et manus tales et ille habuit, sic fuit omnis facies eius, ut tua. atas quoque. compositum in teum pubesceret, si in hoc tempus misisset icolum. cum gemit filij memoria, tu dolere uos miserata uoce precat, et dicit causam liberalitatis suae arbitrabatur. n. tanta composita et ei, quod phanacis similitudine ferret, non se extraneo donare se lito. Hos ego digrediens lachrymas affabar obortis. Igo, inquit, recessurus a ciuihus bonis ac religiosis ab his, quod ergo me ac meam tam liberales extitissent, non potui abire sine pectoris morfu. nam quum maeroris animo gererem, et abitur oculi mei obortas lachrymas ingenti ueritate fundentes, obortas dixit. si non coactas, aut cum liqua et cogitatione platas. inter ipsas tamen lachrymas huiusmodi uerbis affatus utrum sum, hoc est helenum et an. n. a. k. e. Vivite felices, quibus est fortuna peracta. Iam sua, nos alia ex aliis in fata uocamur. Vobis parita quies, nullum maris et prior arandum. Arua nequa. Ite sena et cuncta retro. Quam ueltra fecere manus, melioribus opto Ausoniis, et qua fuerit n. nus obuia grais. Optima occasione poeta repperit, qua delirerit, quid sit feliciter uiuere. Feliciter est uiuere, inquit, manere otiosum in uno loco, et aduersa fortuna uitae non timere. Admiranda conceptio lictoris. Aeneas. n. fortunam suam graui et satis aduersam felicitate comparat alienae. denique totus in eo est, ut singula cum singulis cogerat. felicitas est, inquit, et t. ora ducit uitam quorum infortunia transacta sunt et mala composita, pinde uiuite, quam uobis, uitae delectatio et otium superest. nos. n. uitam ducimus miserandam, quod trahimur per incerta, uobis puenit quae plene successu, nec ingruit plena periculis nauigandi necessitas uiuite quod ei us a mea infelicitate discreti, nec meum queritis italiam, quae tamen liscedit, quantum eam nos insistendo persequimur. non ita posuit arua retro cuncta, quare uere possibile esset, sed ut exprimeret eius hominum taedia, qui per tot annos tantis laboribus consumptis nondum inueniebant, quo peruenire cogebatur. effugit xanthi, troiamque uidet. Quam ueltra fecere manus, habebant enim numina originalis terrae, quae ideo addiderant, ut amissa ueritatis aspe. Etiam simulatorum uocabulorum nuncupatione pensarent. Quam ueltra fecere manus. Gratius est. n. et dulcius quicquid per nos fabricatur aut surgit, melioribus opto ausoniis, et qua fuerit melioribus opto ausoniis, memor nominis troiae, quae aduersis satis penitus interierat, re aliquod alterius troiae. nomen simile nasceretur, addidit dicens, fecistis quidem troiam, sed opto ut melioribus facta sit composita, nec habeat aliquando obuios graecos, aut eorum faciem nouerit, quod nomen facile petuit nascesse et accellere constituta in artibus suspectis. Sed hoc obtinuit, ne aliquando loret. Si quando tyberim uicia per hybridis arua Intruro, gentique mea data nocere, ceti am. Si unquam, inquit, tyberim ueltra contigerit, et agros italiae ac moenia, quae nobis sacra ratione dicuntur esse secreta, quam licet quanto, ostendit plus esse in proximitatis desperatione quam si quid dixit. Italiam sequimur fuentem. Cognatas urbes olim populosque meos propinquos. Epiro hesterna, quibus et in diuinus autor, Atque idem casus, unam faciemus utranque. Troiam animus nostros maneat ea cura nepotes. Et si nos, inquit, per longa regionum diuortia fortuna commellit, tamen animorum potest esse indissus affectus. quum enim uno generis autore nitamur, sit ut ueltra terra et nostra animorum religione nectatur. quibus enim in aduersis eiusdem casus infortium fuit, debent felicitum quoque temporum per ueritate coniungi. maneat nostros ea cura nepotes, nostros si uoluerit imitari, quod uiderint nos esse sectatos. Prouehimur p. Igo, uicina ceraunia iuxta. Unde iter italiam cursusque breuissimus.

LIBER

[illegible]

LIBER

Vt, inquit, pelago prouecti sumus, hoc est porro uecti ad eum uenimus locum, qui non longo cursu
 auesset ab Italiis. Sol cuit interea, & montes umbrantur opaci. Elapsus fuit dies ex maxi-
 ma parte. Sternum at optata gremio telluris ad undam Sortiti remos. Remis, inquit, ad
 littus accessimus. Paullimq; in attore sicco Corpora curamus, fessos super irrigat artus.
 In ipso illo littore reiectis ex cibo corporibus iedimus, mox uero ut fessos artus solet somnus tenui-
 it. Nec dum orbem inaequum nox horis acta subibat. Paucis designi stratis surgit pali-
 nurus, & omnes Explorat uentos, atq; aumbus aera captat, Sydera cuncta rotat ta-
 cito labentia caelo, Arcturum pluuiaq; hyadas, & ennosq; triones, Arnatumq; au-
 ro circumspicit orionae. Ictum iocenti peritq; ex de ipectu gutterra oris expulit. quod eni
 pertinebat ad eius curam euigilaat cōpetenti tempore, quod ad peritiam sidera omnia in se exit, quod
 uero ad diligentiam explorauit uniuersa. Triones quida uolunt quasi Virgilius de nomine ipso al-
 quid detraxerit, cū hoc solo nomine uocentur, si namq; habeant ex numero stellarum additam nu-
 mini. siue igitur dicimus triones, siue septentriones, hoc refigitur res, ut utraq; sit integrum. I ost-
 quam cuncta uidet ex o coactare seren, Lat clarum puppi signum, nos castra uo-
 uimus. hoc est nauis. Tentamusq; uiam. Primum, quia uia tentamentis initium, samitar na-
 uigant, ut naues in a tum producantur. Et uelorum pardinis alas. Uelorum, inquit, q̄tata
 ex arduis q̄erimus. uarpatum est, ut alia dicantur uelorum, q̄tata uelorum p̄stet in pelago. inde ē,
 quod alio loco ait. Linquimus ortuq; portus pelagoq; uiamus. I q̄tata electa at illis auro-
 fugatis, Quin procal obscuros colere, huiusmodi uidemus Italian. Non quia natu-
 ra sua humili erat atq; tepre, sed quia etiam illa, quae a ta sunt cum nauigantibus longe appa-
 rint, esse uidentur humilia. Itaque praeus conchamates, Italiam lato socii clan-
 re saluant. Gratula' antur se repperit Italiam, quam per tot annos quaesitam inuenire nequiel-
 rant. Tum pater anchises magni cratera corona Induit, am̄ leuitq; mero, diuolq;
 in uota uocauit Sanscelsa in puppi. Ob id, inquit, p̄ uia iacet Italia, pater meus dys uota
 soluebat. Diuinitis & terrae tempestatūq; potentes Ferte uiam uento facilis, & spi-
 rate secundi. Hoc est, uiam faciliū prebe te per maria, ex fauorem uel rum temperato flatuum
 suffragio commodate, ecce accedit petitis fructus. Crebra sunt, inquit optata aura. Natura
 li more dixit, a ira enim nascitur cu primū exoritur lux, quam supra induxit nascente, quo acceden-
 te crebrescit uentus. Portusq; patescit Iam propio, ten. plumque apparet in arce mi-
 rere. In arce ait, hoc est in altitudine templum minerae apparet. Vela leuunt socii. Hoc uer-
 biu natu est familiare, nā tunc, ex uela quae colligunt, uel aliqua loca transeunt, legere appellant.
 Vela legunt socii, & priores ad littora torquent. Arrpta. statim filia, q̄portu fuit de
 seculere refectiois causi sequitur descriptio portus, q̄uentibus occurrerat. Portus ab eo flu-
 ctu curuatus in arcum Obiecta laeta spumant aspergine cautes. Ipse later. gemino
 demittunt brachia in uto Turni scopuli, refugitque a litore templum. Portus sum
 non humana in lustris, sed natura pcurauerat. nam ab oriente sole, quae maris fluctibus inlestarī po-
 tuit, magnas natura subiecerat cautes, quae uioletta maris exceptis fluctibus frangeret, ssuma tantum
 apparebat, quae cū nūctus esset uirtutis, nocere n̄ poterat ipse, inq; latet, hoc est cum sautunt flu-
 ctus, cū scilicet uierla perturbat, ipse ne cu qd agatur in pelago, sic n̄, eius ius est, ut ueti illū quā
 uiuat h̄re, perire nō possint, pcurat eius tranquillitate altius saxora, quae in modum brachiorum
 ut in p̄uolte contra procellas ex turlines quasi a luer sus hostes murum praestant. resurgitque
 a litore templum, conuultis in portu eodem templum non apparet. Obfissentius enim sequi-

ipsūq. mōmentū, quō raptā sunt, fuisse osurus. Hæc proponendo pronuntiabat poeta euan-
surum fuisse turnum, si pallanta non præsisset, aut balteo ipsius non fuisset acinellus. Inter-
rea si queramus causam descriptæ fabulæ, quæ auro baltei tenebatur impressa, nulla alia conie-
ctura occurreret, nisi quia et ipse turnus in causâ non concessarum nuptiarum fuerat mortuo-
rus. At socii multo gemitu, lachrymâq. Impositum scuto referunt pallanta fre-
quentes. Verus hic dolor expressus est, quum iunus pallantis multo gemitu atq. uberioribus
lachrymis frequentes prosecuti sunt socii. scuto, inquit, referunt. quantus fuerat dolor, ut quo
defendi incolumis solet, portaretur occisus? O dolor, atq. decus magnum reditūre pa-
renti. Duo proposuit: utrisq. respondit. Dolor enim ad personam patris pertinet. decus ue-
ro ad memoriam mortui, qui tixerat, aut leto insignis, et qui fuerit gloriæ dari, si aduerso uul-
nere calat in bello uir fortis. demq. sequenti dictione ipse aperit poeta, quid afferat dolorem et
quidq. lecus ostendat. Hæc, inquit, te prima dies bello dedit, hæc eadem aufert.
Pirata pertinet ad dolorem. ingemendum enim fuit optima pater iuuenem eodem die oppress-
um, quo auspice est dimicationem ingressus. ecce dicuntur partes gloriarum, præter maiorum
consolatione, et ut ostendatur locus et is. Quam tam ingenies ratulorū huius aceruos.
Et si, inquit, acerbum est, et cecidit, dum fortiter facti. sic tamen incurrisit ultimum fatum
multis hostibus in aceruum strage facta coniectis. addidit aceruos ingentes, ut cumlaret lau-
dem quæritam in aduersis ex aceruorum numero infinito et magnitudine generaliter posita.
Nec in fama mali tanti sed certior auctor Aduolat æneæ. Hoc malum non fama,
quæ solet nuntiare nonnunq. pro ueris falsas: sed certius autem et nuntius ad æneam fideliter ue-
nit tanta maturitate, ut ipsam quoq. famam celesiter preuenteret. addidit ille nuntius. Te
nuid sciri e leti Else suos. Hoc est inter ipsos et mortem modicum remansisse moræ
diferimen. Tempus uersis succur eir teueris. Tempus esse suggererat, quo uersis suis
æneas tem subuenire debuisset. bene temperauit uersis tempus succurrere. quasi qui suadebat
subuenientiam, ut esset metus et ipse. facile enim extingui possent, si nullus succurreret utpote
uersis, facile uero eadere interueniente maturo auxilio, quum non ad plenum fuerint superati.
Proxima quæp metit gladio, latumq. per agmen Ardens limitem agit ferro.
Quid faceret, qui properabat ad sua, cui dictum fuerat subuenienti tempus urgere, et ho-
stibus in medio præsitis transire non poterat? quæ uerit proxima fuerant, metit gladio. Me-
tere licemus secare talibus legem, quæ quum ab initur, non resistit, et ferro tota fa-
cile subiecta est. et iste cadat medios non occidendi in etu. quum properabat se ardore tran-
seundi. accirco alit, latumq. per agmen ardenti limitem agit ferro. Quanta fuit uirtutis
pro infinita bellantium latitudine aperire casorum funeribus uiam, et incolumem transire per me-
dus? Te turne superbum Cæde noua querens. Occidendus fuit ante omnes, qui il-
lo tempore causas tanti doloris influxerat. bene positum, querens, quum enim inter plurima,
quod magis necessarium est, queritur, negliguntur cætera, et remouentur in partem, ut ad id per-
uentatur inuestigando et scrutando, quod necessitatem inquisitioni inuexit. Quærebat igitur
turnum occisi pallantis causâ, et hunc de nouo hoc est exquisito supplicij genere cupiebat inuenire.
Pallis, euander in ipsis Omnia sunt oculis, mentis quas aduena primus Tunc adne
dextræq. daret. Voluebat æneas omnia in animo surante eius oculos stabant uniuersa. Pri-
mus pallis, quem bellicum meturum miserrimus crediderat pater. ætas adolescentis et spes, uel
et unicus seni. Euander pater scilicet orbatu filio, pater in occidua ætate deceptus. beneuolus

lis in immēsum ductis uideri nō pōt. Quattuor hic primū omen equos in gramine uidi
Tondentes campum late. Speciosum dictiōis genus. nō. n. dixit, uidi equos in capō latissimo gra-
mē tondentes, sed. u. h. inquit, equos in gramine tōdentes capū latissimū, et cū nō dicit quibus alijs her-
bis pascerētur, oñ lit sola illic gramina fuisse. Candore nivali. Ecce in eqs, quod oēs quattuor jue-
rāt, et colore niuei cōstitutati in magna alimoniae substantia, et iata in ubertate caporū. Et pater an-
chises, bellum o terra hospita portas, Bello armantur equi, bellum hęc arma menta mi-
nuntur. Pater (ut) meus anchises fiducia sciētiae suae, mox pronūtiavit equorū uisum bella pōrien-
dere hac cōiectura, qd equis eatur ad bellū cōfirmatio afferentiōis ipsius fuit, et pleniss. ma pronūtiatio,
quod additur, bellū o terra hospita portas, bello armatur eq, bellū hęc arma menta minatur. et huc hic
qd lā cōiungunt, p anchises exēplo eq ductas, p quē put impium troiaē pñuntiauerit equos istos bellū
significare, sed falsum est. item qd iudiciū suū ex interiore sciētia p latū sequi ti et cōtraria dispu-
tatiōe dissolut. dicens. Sed tamen iidem olim curru succedere sueti. Quadrupedes, &
frena iugo cōcordi ferre. Nōnunq̃ solet, inquit, hoc animantium genus, et ad currū iūgi, et iug-
ga portare, et fr. na cōcorditer ferre, quo gñe seductus in al. ā partē. pes est pacis ait. Quō, in-
quit, significāt bellū, pacē quoq; significare possūt, dixit quēadmodū ualeat etia pē pacis oñdere, qm̃
signa pacis sunt, quae de numero, de curru et de frenis oñdit, pñuntiatōe tñ duplici, atq; diuersa us-
traq; fecit incertā. Tum numina sancta precamur Palladis armiferae, quae prima ac-
cepit ouantes. His oibus signis demōstratiōibus p cōiect. ras bellū, quod temp. ū armatae palladis oc-
currebat, quae merito rogabatur, ut prosperū faceret, si qd forte imminere possit aduersi, et ouātes de-
mitteret, quos ouātes excepit. Et capita ante aram phrygio uelamur amictu. Rogabamus,
inquit, uelatis capitibus an aras more patrio staret. an aras dixit, ut oñderet nō solas preces fuisse, ue-
rū etiā mūera, aras dixit fuisse i nauī, q nō erāt, ut oñderet nō solas preces fuisse, uerū etiā mūera, a-
ras quoq; dixit fuisse i nauī, quae nō erāt, ut oñderet arā dici possē, ubi cūq; sacrificatur. Praeceptis-
q; heleni dederat, quae maxima, rite Iunoni argiua iullos adolemus honores. Memo-
res ait praceptorū heleni, quae maxime curāda et semp retinēda mādauerat. Iunoni argiua hoc est,
quae apud grecos praecipue colebatur, uel grecis fauebat. Iussos, oñdit necessitatē faciendi fuisse, nō
uoluntatē. Haud mora, continuo perfectis ordine uotis Cornua uelatarum ob-
uertimus antemnarum. Perfecto ait uotorū ordine submota oī mora, obuertimus uelatas antē-
nas, ut cursum nauibus mutaremus. uelatas antemnas dixit, quae teneret uela. dicit causam propter
qua hoc fecerunt. Graiū genūmq; domos, suspectaq; linquimus arua. Quae. n. suggesta
sunt dimitti debēt, si nōia locorū exegetur, q trāsierūt, uel q euaserūt. Hinc linus herculei (si ue-
ra est fama) tarentū cernitur, attollit se diua lacinia contra, cauloniscq; arces, & nauī
fragum scyllacrum, Tū procul e fluctu trinacria cernitur aethna, Et gemitum in
genem pelagi, pulsataq; saxa Audimus longe, fractasq; ad littora uocis, Exultant-
q; uada, atq; ællu miscentur arenæ. More suo multa superflua descripsit, ut ad eum locum
ueniret, qui fuerat necessarius. debuit enim partes charybdis tangere, ut responzorū heleni fide ap-
te ostenderet. hanc primus anchises intellexit, ipse enim dixit. Nimirum hic illa charyb-
dis, hos helenus scopulos, hanc saxa horrenda canebat. Parum sunt loca intellexisse, nun-
tiasse etiam, dat quoq; in praesenti consilium, ut euadi potuisset dicens. Eripite o socii panterq;
insurgite remis. Socios nō frustra appellauit. in cōmuni. n. piculū oibus fuerat laborandū, ne
mul omnes sorteret charybdis, quod si diceret pro uobis facietis, q piculorū pñentiū participes essis.
Haud minus ac iussi faciunt. Consecisti, ut iussi sunt, fecerunt, quippe aduersus praesentem

LIBER

spes, humanus, utilis, cum nodus largitor auxiliorum: in tanto facilis, in providendo præci-
 puus. mensæ quæ a luena primos tunc adyt, dextraq; datæ. communicatio mensurum, quas ei exhib-
 buit in herculei sacris, quas adyt primus, ad quas uenit incognitus, quibusq; a luena quam auctet,
 exceptus est. Horum quanta religio, quantum mensis cæteris potior, quarum reuerentiam huma-
 nitas hominis ex dei præsentis testimonium sup'rauerat: tantarum etiam letterarum fides, iu-
 ra unitæ societatis amicitiaq; sine difficultate susceptæ? Hæc omnia laus, ne contriti fæ-
 darent litionis ornatum. ex interpretis, in ipsis omnia sunt oculis. nos hæc ip'um posuimus in ca-
 pite. ut ordinatio illustri rem faceret intellectum, hoc modo, in ipsis omnia sunt oculis. pullos, euan-
 der, mensæ, dextraq; daret: ut hæc sunt omnia, quæ ille ponebat ante oculos suos, ex præ-
 sentibus recenset. Sulmone creatos Quattuor hic iuvenes totidem quos educat
 uis Viuentes rapit, inferias quos immolet umbris, Captiuq; regi perfundat
 sanguine flumina. Sulmonis filios quattuor, ex utentis t'it'len hoc ex quattuor. sicut ut
 ut fuerant, rapuit. in o'ib' hominibus non al' l'it' sel' rapit. quanta aneæ uirtus ostenditur?
 quanta nob' sequum propter honorandam memoriam mortui: hoc accipere faciebat, ut hostiam ne-
 ce manes placaret o'c' si, ex captiuorum sanguine regis fl'q; perfunderet ianuas. In te mar-
 go procul inferas am contendierat hastam. Ille astu sulit, ac tenet abut da l'oper-
 uolar hasta. Podes q'it'is rapit uiuos, hast' in m'git in m'grem: sel' q'it'is i' al'it' eua-
 deret, ille per altit'um humilem se fecit, ex i'peru ante i'ac' u'it'um, q' em' f'ecit ex p'turus,
 euit. Et rem amplectens citatus talia supp'lex. Et quum transi'it i' hanc aneam in-
 totum euolare non potuit, et, ad genua eius cum huiusmodi prece conf'igit. Per patris ma-
 nes, & spem surgentis tali Te precor hanc animam serues, natoq; patriq;. Duo de-
 precationis commoda tenuit, patris memoriam, ex h'ic, filij surgentis. alterum, quod con'ecra-
 tum esse apud aneam debuit pium. petiturus autem pro se etiam filio sui nexu i'ac'um, pro-
 pter q' em' uiuere cupiebat. recte similibus personis principis petitione i'it'it. si peperceris,
 inquit, mihi seruabis me ex filium meum, perindeq; non unum, sel' tuos. Ecce rogabat eum,
 cui filius esset, ex nasset quomodo posset exoriri detrimentum, si filius perleret patrem uel quid
 boni, si liberari meruisset. Verum ne solæ preces impetrati nem detinere non possent, promit-
 tit ex gratiam. Est domus alta. Hæc est locup'les ex magnarum diuitiarum: in qua ar, di-
 centi, ut promissurus pretium pro conseruatione sanguinis sui primo in l'co ostenderet esse do-
 centi sub tantam. frustra enim promittitur, ubi non s' p'ecit, quod impedi p'ecit, aut debeat
 in corpso. quum licet p'at'isset, sel' non tanta f'ic'it'at'um copia est, quæ redemptionem e'grua
 l'it'it'one p'odit implere, ad'it'it. Iacent p'entus dei illa t'it'it' Calat' at' centi:
 Et i'hrutum dixit, ut m'ignam m'it'it'æ ostenderet copiam, ex ab arte duxit i'it'it'um, ut pulcher-
 rum demonstraret. Sunt aut' i' condera facti, Iniectaq; mihi. Hæc est i' i' p'ecibus
 ex m'it'is. de modo ac p'olere m'it'it' l'ixit. ut generalitas tantum con'it'it'æ tr'buere, qu'it'um
 f'it'it' in l'it'it'it' non haberent. Non hic uictoria tenebram Veritur, aut animi a uia da-
 bit d'it'it'it'it' tanta. Rationabilis p'it'it'it'io ex complexa omnet partes, quæ a l'it'it'it'it'it'it'
 sent exitus prouocare. prima humanitatis f'it'it'. sequens, quæ i'p'onderet ex d'it'it'it'it'it'it'
 commotum. quid ergo, si parere, ex i'acere incommotum f'it'it'? occurrit d'it'it'it'it'it'it'it'
 et i'it'it'it'it' non unius n'ce con'it'it'it'it', nec in uno con'it'it'it'it', quæ e' diuersa m'it'it'it'it'it'it'
 r'it'it'. Finem ille sui p'ecibus fecerat. Aeneis contra euit talit'it'it' d'it'. Cui m'it'it'it'it'
 tra, ostendit, non esse preces rogantis admissas. Argenti atq; pau'it'it'it'it'it', quæ multa

LIBER

et maximam uim celeres et maximi omnium conatus fuerant necessarij, quorum periculum fuit.
 Primusq; rudentem Cōstorsit leuas proram palinurus ad undas. Læuam cuncta co-
 hor, remis uentisq; petiuit. Palinurus in hac caua, quem obseruabant uniuersi, qui pericu-
 lum uitare potuisset, consilium primus arripuit, ut ad læuam miteretur, hunc imitabantur ceteri, iu-
 uabat et uentus, se lumbi profuit peruenire, nisi qui apparati uenerunt ad resistendum, tamen obti-
 nuit in idum quod nauigijs implicabat. Tollimur i cælum curuato gurgite, & uidem subdu-
 cta ad manes imos descendimus unda. Descriptionem fecit charybdis secundum heleni des-
 criptionem, factis primo quippe uertutibus peragi, cum ipsis nauibus ad cælum exelians unda p-
 uenit, dehinc remeans in altitudinē demersam reuocatus adduxit. Ter scopuli clamorem inter
 caua laxa dedere, Ter spumam elisam, & rorantia uidimus atra. Tale fuerat malū,
 ut hoc cōstet et non semel ualuisse, sed sapius, tantaq; eius fuerat ut, ut sereno cælo astra uideremus
 in nubibus roranti, ut ad plenum redirent unda, quas ructauerat charybdis. Interea fessos uen-
 tus cū sole reliquit, Ignariq; uix cyclopū allabimur oris. Post periculum charybdis, dela-
 ti, inquit, sumus ad monstra, et quia dici potuit, cur tendebat ad hæc loca, quæ saluti uestræ potue-
 runt esse contraria, ne se utro usus est excusatione prætendens locorum et uitarum ignorance,
 et tenebrarum noctis, hæc describitur situs. Porrus ab accessu uentorum immotus, & in-
 gens Ipse, sed horridis iuxta tonat æthra ruinis, Interdumq; atram prorumpit ad
 æthra nube n Turbine famantem picco, & candente fauilla. Attolitq; globos flā-
 minis, & fide a lambit, Interdum, scopulos auulsaq; viscera montis Erigit cru-
 ctum, in uetastaq; lava sub auras, um genatu glomerat, fundoq; exastuat inde. Dū
 uas, et portus ueni malis, narrare, habuit occasione, ut æthra quoq; flamas, ruinas, motus hor-
 rendos, et sonitus, et eruclationes fumosi incendij describeret. Fama est enceladi semustū ful-
 mine corpus Vixeri mole hac, ingētēq; insuper æthra Impositā ruptis flāma expi-
 rare caminis, Et fessū quoties motat latus, intremere oēm Murmure trinacrii, &
 cælū subtexere fumo. Huius æthra etiā origine et casus uolēs poeta subnectere, qm incerto au-
 tore plura uidebātur, pinde q̄ erāt fabulosa atq; incredibilia, fama est, inq; ne in rebus incertis et
 fortassis impossibilibus ipse se quasi certū autore cōstitueret, inserit etiam ipsam fabulā nō se autore
 (ut dictū est) sed fami uulgata, Enceladū, inq; gigante finxerūt in sacrilegio quod aduersum de-
 o, cū ceteri, gigantibus a iunserat semustū fulmine totū, ingeti, æthra motibus esse subiectū. perin-
 doq; montē ipsum ignē ructare fulminis pæna, facere aut motū terræ, quū idē enceladus conuersus
 in aliud latus alterius uoluerit uice effectus uires, et tolerādi substantiā separare. Noctē illā tecti
 syluis imunia mōstra Perferimus, nec quæ sonitū det caula uidemus. Nā neq; erit
 castrorū ignes nec lucidus æthra Sydereæ polus, ol scuro sed nubila cælo, & lunam
 nimbo nox intēpēta teiebat. Faciebāt, inq; nobis horrorē sonitus syluæ, nox nubila nullo
 solatio uel lunæ uel sideru. Nūq; appenubes obtexerāt. Postera nūq; dies primo surgebat coo.
 Humētēq; aurora polo dimouerat umbra, Cū subito e syluis macie cōfesta lupre
 ruit Ignoti noua forma uiri miserandaq; cultu Proccedit, supplex, manus ad litora a-
 cēdit. Mox, ait, ut lux caput exoriri, enarsit e syluis ignoti noua forma uiri, non hoc est: noua
 forma, quid est ignoti, noua enim forma ad ea pertinet, quæ infra de cultu eius et sordibus p-
 terp- fuit, ignoti uero, quem reuera nesciunt. miserandaq; cultu, et hoc ad generalitatem p-
 tinet, quam inferius aperit describens tegumenta eius et barbā. supplexq; manus ad litora te-
 lit, gēsu corporis et manibus oñdes, qd rogaret, quæ uox eius audiri nō poterat, ipso in littore posito et

talenta Gnatis parce tuis. Admiranda responsio pro persona eius, qui eotempore nulli decreuerat esse parcendum propter pallantis ultionem, et commodum uictoriae suae. illud enim, quod promittebatur, ad uictores cum, iam uictoria erat transiturum. proinde sic incepit. utilitas tuai parce libertis tuis. hoc ierua. inde enim parci dicuntur, qui non nullum erogant, quia, post haec erunt seruati. nam et iulem parcum uirgilius idem dixit alio loco, quia tradita sunt, cupis sit. ait enim, Ut parci iule contingunt, hyemq. reponunt. Belli committitur turinus. Sullae uisus prior iam tuum palla te perempto. Humanitatem, inquit, poscis. quae inter partes, post aliquanto praeteritis sedulam inhiatus ille sustulit turnus, et inhumanitatem plenam morte putantis docuit sentire non erat meum, sed fuit misereri promptissimum mihi, sed magisterio pariti uestra dicta, quod mihi non le sit natura nascenti: factus sum, quod non eram, et in contrarium est, quod aliquanto praestabam. Hoc patris anchise manes, hoc sentit iulus. Magis hoc factum placebit manibus patris mei, placebit et iato. Ex hoc enim facti a utrunque peruenit gratia, si orbis euanescit uindictetur, et interitus pallantis. Sic factus galeam leua tenet, atque rursus exa Cervice orantis capulo tenus abdidit enseni. Vbi cumq. ponit ensen usq. ad capulum in corpus hominis uersum, tractum significat facientem. Nec procul a monides phaeon triuicq. sacerdos, Infula cui sacra redimibat tempora uirga, Totus col uicens, uelle, atque lignibus aruis. Non longe a mago amonides apparuit, quem licet phaeon et triuic fuisse sacra erantem, quem quis esset prodebat habitu capiti, iustas autem gestabat, quas non nisi sacerdotes habere consueuerunt, fuit idem etiam aruis et uelle conuicis. Quem coniectus agit campo, lapsuq. superflans immolat. Exultatam et lapsum immolauit. pulchre non occisum se immolatum dixit aludens ex officio a nomine sacerdotis. Ingentiq. umbra tegit. Quia dixit aneam super lapsum constitisse, dixit iacentis corpus praeruptis iam umbra contectum. Arma sensus Leda refert humens, ubi rex geritae et phaeon. Ecce arma, inquit, sustulit ierchius non cupiditate ierchius, sed ut armati bene ramdeo trophaea ostentatione iaceret: utpote quia supradictum est. Totus col uicens, uelle atq. in lignibus aruis, perindeq. ligna, quae uiderentur in templo, atq. ita timoratus, qui in memor est se ius apollinem diuinamq. deserens, processit in campum, morte ueni exultat, et templum debeatatoris sui expulso uincit. Instaurant acies uulcani foveae cretus, aculus, & nomen, martiorum montibus umbro. Duo igit, quum uicerent, necesse fuit, ut dicerent necem instaurabant acies, quae fuerant aeneas turbante confide. Dicitur autem contra fuit. Quis enim non moueretur in immensum modum iram amplexibus ius. Anxius enim timitram Et totum clypei ferro deiecerat ortem. Aeneas hoc uisus, quum iureret, anxius sinistram manum amputauit gladio, quae abscessit, quod gestabat, condidit scuto. Dixerat ille aliquid magnum, uimq. affore uerbo Crederat ex loquacium fortasse ferel at. Canicemq. sibi, & longos promiserat annos. Reprehendit hunc uirchius, quia contra conditionem generis humani, quod futurum est incertum, ferebat promissi spes sibi, cessurum effectum credebat, quod ad canicem et longos annos peruenire potuisset. In eo autem ad caelum ferebat animos, & solus esset maiore seculute uicturus. Tar uirus exultans contra fulgentibus armis Syluicolae fauno diuope quem in tropha creatas Obuius ardens sese obtulit. Huius nomen dixit, et genus, et quem in tropha uidentem animum gerens, se obtulit ardenti, quasi aeneam certamine iugratorus. Hic reducta Loricam, clypei q. ingens onus impectit hasta. Clypeo et

nobis in naubus constitutis. Respicimus. Ideo respicimus posuit, quia non auferiebatur uox rogantis. Dira illi iuies. Non respiciamus dira illi iuies, sed separatim pronuntiandum est, et absolute intelligendum, ut sit, quod diximus, dira illi iuies fuit, non sufficit nominasse illam, ait, et dira immissa quae barba. Immo ista hoc est ultra modum grauius. Consertum tegmen spiritibus. Non illum texerat tegmen more habuimus, sed habuit conseruatam finis, non enim in talibus locis acum habuit aut fila, aut fuit species integra, quae honesto genere iungeretur, spiritus ergo frustra pannorum continentibus conseruatum illius fuerat tegmen. A cetera grauius Locuti is locus est quod est, nuda genu. In ceteris, inquit, genus apparebat. nam superioribus sordibus ita conseruata in illo fuerant omnia, ut quis intelligere posset hominem graecum. Et quondam pitius a i troiam missus in armis. Apparebat eum ex uis esse, qui ex partibus graeciae ad expugnam tam uenerat troiam. quod gratum fuit troianis, ut tale uideret inimicum suum. Isque ubi dardanos habitus, et troia uidit Arma procul, paulum aspectu conterritus haesit, Continuitque gradum, non se ad litora praecipit. Cum fletu precibusque tulit. Ex eo, inquit, magis sic leximus unum fuisse de hominibus, et ex eo prior nostrae firmata suppositione, quia cum nos troiano cultu et armorum indicio cognouisset, territus conscientia substitit paululum, sed ubi metum eius necessitas uicit, mox sese ad littora praecipit cursu precibusque tulit. praecipit, hoc est ultra modum festinans, et nihil metuens, ne desiderium eius cursus nauum praeueneret. cum fletu precibusque se tulit ad littora, atque haec cum rogaret dixit. Per sidera te stor, Per superos atque hoc caeli spirabile lumen, Tollere me te uen, quae scumque abducente teras. Cum longe esset, gestu corporis se supplicem demonstrauit, at uero ubi ad littus peruenit addidit preces et lachrymas, quoniam uideri poterat et audiri. Hoc sat erit. Abundabit inquit, mihi ad solatium, si cum hominibus fuero. Scio me danais e clasibus unam, Et bellidacos satcor petiisse penites, Pro quo si sceleris tanta est iniuria nostri Spargite me in fluctus, uasto autem mergite ponto. Si peream manibus hominum petilis. iuuabit. Vt ergo confusus est origine sua, atque hostem se esse non negauit, et propter sacrilegium, quod in deos penites admisisset, iudicium de se habuit omnibus praenitens dignum se esse confirmans. fecit hoc, non quo uere mori uellet, sed ut consulendo indulgentiam mereretur et uiueret. addidit, spargite me in fluctus, id est partes, scilicet huiusmodi, quod facile fieri potuit ex occasione loci, sed ne fieret, crudelitas facti descripta est. conclusit hanc quasi reuera libenter quereretur mortem, et ait uastoque mergite ponto. id est si peream, hominum manibus iussu iuuabit. ecce ubi perdidit, quod uiuere maluit, quam occidi. si peream enim dixit, non cum periero. si peream quum dicit, et discriminis sui exitum facit incertum, et ostendit si duci se, quod impetrare misericordiam posset, hominum manibus perire iuuabit. seram, inquit, mecum solatium moriens, quia non ferarum moribus, sed hominum manibus perire comertus sum. Dixerat, et genua amplexus, gemitibusque uolutans haerebat. Non solum fletibus ac uoce, uerum etiam obsequiis corporis extorquebat saluti beneficium, gentibus enim nitebatur per terram, et genua retinebat amplexibus.

Qui sit fari, quo sanguine cietus Hortamur, quae deinde ageret fortuna fateri. Tria quaesita sunt, nomen eius, quibus esset prolatus parentibus, quae uox esset eius fortuna. haec ut fateretur, hortamenta nostra non deerant. fari et fateri uno loco posuit, quod non pro uno atque eo idem Virgilius intelligi uoluit. Fari est enim si nullo licet aliquid referre, fateri autem ex necessitate, quae secreto contegantur publicare. Loqui ergo debuit, ut supplex, et confiteri, quod tot scelerum fuerat reus. Ipse pater dextram anahises, huius multa moratus Dat iuueni, atque animum praesenti pignore firmat. Hortamur autem nostris pater meus robur adiecit porrigendo ad dexteram suam, quod quia fuit in uoluntate, dubitantis animus ac pauentis firmatus est et securus effectus. Denique sequitur. Ille haec

LIBER

*torra impediendis, omne quum corpus bifide ferire non posset. Tum caput orantis ne-
 quequam & multa parans Dicere, disturbat terre truncum & petri em I nouo-
 luentis. Caput ornantis truncum & parantem multa addere, conuersa interiore sua praeculit
 terre, & truncum reddidit. Super hoc inimico peccatore fatur. Expressit irati personam
 nam illum perduto capite prius erat, hoc est impuit, quasi castris non esset. adhibet & uerba
 post factam, qualis furens promere deuit, & uictor inimicus effundere, breuiter dicit.
 Ilic nunc metuende iace. Sic, inquit, iacere meruisti, qui te tam arduis uisus es, ut timeri
 debuisses. Non te optima mater Coniunct humi, patrioue honorabit nimbis epal-
 chro: Alitibus linquere feris, aut gurgite mersum Voda feret, pile & ta patii uul-
 nera laudent: Meruisti, inquit, capiti supplere. erit tibi alia pana, si non ortem funus
 tuum non propter matrem tuam, nec humilit exanimem nec dabit olusum patris pater, haec
 adhibet & alia, quae ista sint, dixit. Aitibus linquere feris. quum, inquit, terra nulla te con-
 texerit, aues te terra continent, aut si ingurgitem fueris merum non laetabit, portabit te quippe
 unta sublinem, & praesum famem oportuna praedia iactabis si totius armenum & lycam
 prima armina tumi perleuiur, fortemque nubem, fuluuntque camerum. Magnani-
 mo uoluerunt satum, diris, minus agri. Qui fuit aulonidum, & ta iis resonant au y-
 clis. Non antheus & lucas iis primi, hic est uirtute praestante. fuerant in armen exercita,
 sed & ceteri, quos pullea nominauit, & tamen cum aliam uerum ent, uirtuti eius auget & ex-
 ferunt. denique per equebatur eoi. hic quod dixit, persequitur, non ad unum sed ad omnes per-
 tinet, ut illorum nominem utam limis, & uideatur. Ego qualescent uim cui brachia di-
 cunt, Centenisq; manus, quin quingenta oribus ignem, Pectoribusq; arsisse, 10 is
 cum fulmina contra Tot paribus streperet clypeis, tot stringeret enses. Morem ju-
 um etiam hoc loco praeter seruauit, ut eius, quod in cretibus fuerat & sababulum, non se pro-
 ferret autorem. Quasi, inquit, ego non facile perhibetur, quem tuant centum brachia nabuisse
 se, & totidem manus. brachia & manus, non unum ten q; significant. nam brachia uult esse
 ab humeris usq; ad eam partem, quae in tellos autitur. manus uero digitosq; s. Quia quoq;
 quin quingenta, acer omnibus solitum incendiis uirtute. aut, se autem qui quingenta pectoribus 10
 uis incendias, quum contra contenderet. Unquingenta gladius pectoris, quinquaginta, quod dixit,
 ad omnes pertinet. Proinde non parum acceptum est, ut sit, & non qualis, centum cui brachia
 dicunt, Centenisq; manus dicunt, quin quingenta oribus ignem tene, pectoribusq; arsisse dicunt.
 ata tot paribus clypeis, gladius contra totis fulmina certasse dicunt. Sic toto aeneas deser-
 uit in acquire uictor, Ut leucl interit muerio. Completa est parabola per aeneas per-
 sonam, tum dicit eum sic in hostes lauisse per campos, & in tanta multitudine exstiti & uictorem,
 quasi habuisset centum brachia & manus centum, gladios q; inuaginta, & scuta quingenta,
 & ignem, quo cunctos incenderet. Tantum autem caesum aegerit numerum cecidisse, ut pla-
 duceius sanguinis calore tepuisset. Quin ecce Nymphes & hadruces in euas, ad-
 uersa p brachia tendit. In equos nymphes aduersa tendit brachia, scilicet ut hunc cum equis
 appeteret. At illi longe gradientem, & disa frementem. Ut uisere metu eis ier-
 tri priuenter Effunduntq; duceim, rapiuntq; ad litorea currus. Iungunt, ut aere
 am uiderunt sic frementem. ut nihil ei posset obillare. quauis ejunt multa animalia, Ilic intel-
 legerunt eius uim se ferre non posse. qua causa fuerunt ad litorea ejunt in torino, ejunt intel-
 ligere debemus etiam occisum, quia de nece eius perfecta nihil dictum est. Ilic aequa uia uis in-*

fert se iucagus albis In medios, fraterq; Liger, sed frater habenis Flectit equos, stri-
ctum rotat acer iucagus ensē: Interea significat ut alia transitum, ut continuatio inter-
rupta narrantis, legentis tedium releuet, remoueātq; ex uarietate fastidium, et alia similiter pro-
pter hanc causam inuenta sunt, ut uelut quandam nouitatem narrationis inducant. Cygus, albis,
inquit, iucagus, et eius frater liger uno curru ueluti se è intulerunt, hoc est iniecerunt se ante.
Exposuit autem ipse quid officij singuli gererent in curru coniuncti. liger, inquit, regēbat equos, lu-
cagus autem pugnabat. Haud tulit æneas tanto seruiore furentes. Aeneas ipsos si impu-
ne seuentes pati non potuit, tanta enim fiducia ueniebant, ut sicuti supra dictum est, medys sese
inserere hostibus non timerent. Irruit, aduersaq; ingens apparuit hasta. Quod dixit
irruit, celeritatem facti significat, deniq; consecutum est, apparuit. mox enim ut irruit, apparuit.
nam repentinum et inperatum fuit, quod æneas effugerat, contenta quippe uia, a ingens ipse gestus
tor salitus ante bugas seuit. Cui liger. Non diomedis equos, nec currum cernis
achillis, Aut phrygiæ campos. Ter intelligendam, quod supra dictum est, cernis, ut sit,
non diomedis equos cernis, aut achillis currus cernis, aut phrygiæ campos cernis. Nunc belli
finis, & tui his dabitur terris. Elegit eorum nomina, qui inter græcos præcipui fuerant,
et hæc non pro merito suo, sed in uiriose significauit, ut et illos et æneam obirellatione perfun-
deret: quasi ipse cum equis suis esset omnibus potior non ipsis, inquit, diomedis equi se, aut achil-
lis, quos eualeere potuisti, nec in phrygiæ campis constitutus es: et hoc pro conuictio positum, quasi
in quibus nascerentur imbelles. Ecce et terrarum fecit comparationem, quasi ipsa proferant for-
tes, uel debiles faciant, et melius, inquit, factum est, ut nobis occurreres, ut facis tua simul cum
ipso bello terminum sumat. Vesano talia iate dicta uolant ligeri. Huiusmodi uerba ligeri
fandebat uesana mente, utpote qui iam factis ultimis traheretur in mortem. Sed non & tro-
ius hæc dicta parat contra iaculum nam torquet in hostem. Sed iaculum parauit,
nec uoluit referre conuicta, quæ animum lacerare non uita disrimen inferre potuissent: sed hastam
fecit, quæ ipsum hominem cum suis uerbis extingueret. comp'uit sapientis bellatori laudem: qui
illo tempore atq; illo loco non uentosis uerbis se ferro deuit, et nec operam hostium dare. Lu-
cagus ut pronus pendens in uerbera telo Admonuit biugos, proleto dum pede
leuo Aprat se pugnae, dubit oras hasta per imas Fulgent scyperi, & læuam perforat
inguen. Lucagus, qui pugnandi tenebat officium, dum equos admonere nititur telo, et sese ad
certamen habitu specioso componit, dum unum pedem reducit, alterum porrigit, læuo inguine sub
imas clypei partes idem hasta euntis exceptit. Excussus curru moribundus uoluitur
armis. Nam quomodo potuit eximi curru, qui fulmineo ictu fuerat petitus, nisi inde illum uis
facili excuteret morientem: iacit autem moribundus in campo, qui superbia ferebatur in curru.
Quem prius æneas dictis affatur amaris. Ecce consilium uiri fortis confecto certamine et
uictus interim procurata morte ipse quoq; amaris usus est uerbis, egressus præter pietatis sua mo-
destiam, quum iniurijs uocibus esset prouocatus: tractatus etiam quæ etiam in hac parte præcipuus
ut illum primo peteret, quem uidebat armatum. Ipsius enim mortem interitus facie si quebatur
alterius, qui non arma, quibus fideret, sed habenas tenebat equorum. Lucage nulla tuos cur-
rus fugi sezmis equorum Prodidit, aut uana euertere ex hostibus imbra. Loquel
tur quæ cum eo, qui posset aliquid audire uel sentire post mortem. quod ipse non imprudenter
sed insultans an non faceret. Lucage, inquit, nihil est, quod equos peccasse causetur. illi non erant se-
gnes, nec eos aliquis fefellit imaginatio, hoc est dicere, nihil te prodidit, nisi inertia tua. Ipse

LIBER

rotis saliens iungi deseris. Verbis suis in locum uoluit iungere dicens, eum non excussum mi-
ro se quasi uoluntate excidisse, excussum ubicumq; ponit, maiorem uim i teruenisse significat,
ut est. ludi, Excussus, pronusq; magister uoluitur in caput. deserviebat enim magna fidei uis
ex assus intolerabilis pelagi: Hec ita fatus Atropis bingos. Aliter inermem, aliter pe-
tat armatum, ubi enim lucagus fuit, eminus hasta pugnatum est. quum autem liger nauatus et
fratris auxilio, missos e quos aeneas tenuit, quibus fugiendo ille periret euasere. Frater tendebat
inertes Infelix palmas, curru delapsus eodem. Fratre occiso ex cum suis armis iupe-
rato, ac retentis equis, quorum auxilio ex fuga liger potuerat liberari, quid iupererat? rursus se
quinq; penas pro conuictis daret: quod utrum quum uisisset, relicto curru infelix se conuertit ad
preces, tendens supplices manus eo facilius quia illas nulla occupauerant arma. quoniam inermi
parci potuisset, nisi infelicem lingue proteruita, leceperet. Ierte, per qui te ta en genuc
re parentes Vir troiane sine hanc animus, & miserece precantur. Conuicta, aciebus
in obsequium uertit: ex laudare cepit eum curru pugnante ut iuperatio dicebatur. Pluribus ora-
ti Aeneas: Offensus iuppe constitutus non potuit ad miseratam breui contextu deprecationis
allici: sed dicturus fuerat plura, aeneas uero non passus actus sacro immeritis huiusmodi
quo diuitis detineri. occurrit necessario sermone, ex quid diceret, breui elocutione te, uti est.
Haud talia dedit. Dedit dabis. Preces, inquit, tuas molesti priorum laudis, nec tuam
te praeiudicium talam, ut hoc impetrare salutis tuae beneficium merearis. Moneo, & fra-
tre, in ne desere frater. Potius mori nolum esse tu, ne fratrem desera. frater, accet enim ei te
morsus sorte coniungi, quod aduersum me asus otis ueniret. Tum libere abduxit pe-
dis inuione redidit. Desinit, quid sit pectus in pro, inquit, astina laet, et talis est, quo
parafastis prolietur, ex interemptis consumitur. quum igitur hec aeneas dixit, omnem conmo-
tionem suam in se, quod in gerum perdit, eulenter exprefit, agerentis in uis phoebe, fluxus,
animam, funtendo: Talia per campos et hanc funera uictor Dardanius, torrentis
aqua, uel turbinis utri More furens. Sic, inquit, aenea furens altus ex aestu ducuntur.
sic per campos et hanc funera ut torrentis furunt unde, ut turbinibus moerent, quum ma-
menso furore raptantur. Tandem erumpunt, & castra relinquunt, Alcanus pater, &
nequicquam obfissa iumentis: Ecce quantam uicinitatem exa praesentia quantim f. c. u. lea
dit obfissa illius aluentis. non tam partibus detin-tur, non clausis se patiuntur uerius, ex-
unt tandem, ex relictis castris uno impetu omnes feruntur in castrum, arbitantes proculdubio
enea praesentem meliorem partem obtinere castrorum ex melius tulos fore in aperto campis, quod
periculis tenere tur, ex uallo Huius uir tanta fiducia ducuntur, ut non solum iuuentis hoc fa-
cisse uiderentur: uer metram ascanius puer, quos omnes frustra abiecerant rotuli. Iam enim
inter ca conpellat iappier ulro. Quum haec agerentur, aut haec cerneret iuxta, talia
iunoni, dixit uerba. O germana mihi, atq; eadem transsua conuix. Duobus uocabu-
lis mero dei affectu uenientibus compellant tam iunonem credidit iuxta, scilicet quod uxor esset ex
soror, quid enim his curius, qui iungi conuictio, ex ratione sanguinis sociari? Vt rebare, uenit
(nec te sententia fallit) Troianas sustentat opes? non uunda Lello Dextra uir-
tutis, feror? pater eius periculi? Non, ait, uideris tibi te falli sententia tua, qua arbitra-
ris, uenerem frueri troianos? ipsa pugnantes subieuat, an eorum uirtus ex uirilis animus, ex
quod in rebus gerentis est maximum, ad dissimulandum labores consuetudo? uerentis? Cuius
submissa. Iecirco submissa, ne pro commodo animi sui fratris ac mariti mentem ab equo ex

LIBER

tus erat, summo cum mōre uidemus. Ipsum inter pecudes uasta se mole mouen-
tē Pastorem polyph. inuim. Statim, inquit, ut achemendes, relictis, iuxta uela cō-
cluyit. ecce ipse notū p. i. phemus apparuit agens in monit' us p. cetera, & ad rē a lit. ra faciens gres-
sus. exponendum fuit, quomodo potuit uenire cecatus. nouerat hāc, inq. art. q. lumen amisit. et. de-
niq. sic posuit, & litor. a. notā petentem. Monstrum horrendum, antoimie ingens. Vi-
dimus mon. strum, in quo n. itara non tenuit temperamentum. nam fuit horrendum & forma uig. en-
tis. Cui lumen ademptum Trunca manu pinus regit, & uestigia firmat.
Huius gressus trunca pinus regebat abscisa, atq. amputatis ramis, hoc est art. or. p. m. ci. pro baculo
fuit, quae posset in forma hominis cæci corpus ingenti fortitudine regere, ac sal. inere. Lanze-
re comitantur c. ues, ea soli uoluptas, Solumenq. mali. Voluptatem ex anima. ious
habuit, cum uideret, cecatus uero pecorum suorum commo. lo. orbitatem propri. luminis sol. b. dur.
Postquam altos tetigit fluctus, & ad aquora uenit. Postquam transiit undā. l. iteris,
& in altum prouectus est. Luminis eff. olli. fl. andum. l. uir. ind. e. cruorem. Abluit s. a
guinem qui fluctat ex oculo eius, p. am. c. n. siabat. e. p. am. ecce ut. i. acta. cum achemendes. exp. iu-
i. i. et. tertium, i. e. il. le. mensē. ex. e. p. o. b. p. ad. la. tam. l. uatam. c. n. ita. n. u. p. uatatur, cum a. huc. f. unde-
ret. i. r. u. m. m. propter hoc. igitur. dictum. e. p. i. a. a. b. it. Deatibus. n. f. i. c. i. e. n. s. c. m. i. t. u.
t. o. r. e. n. i. m. i. r. i. c. u. n. t. u. r. c. a. e. i, q. u. i. d. u. m. n. o. n. u. i. d. e. n. t. i. e. u. i. d. i. g. i. n. o. n. p. o. t. u. i. t. Graditurq. per a-
quor. Iam medium, nec dum fluctus latera arana tinxit. Mira mon. str. de. s. c. r. i. p. t. i. o. & im-
mētia proceritatis exp. r. i. o. ambu. d. e. at, inquit, in medi. mari. quasi gradetur in terra, neq. ad eius
latera p. r. i. s. t. a. n. l. i. m. a. r. i. s. u. n. d. a. p. e. r. u. e. n. e. r. a. t. N. o. s. p. r. o. c. u. l. i. n. d. e. f. u. r. a. m. t. r. e. p. i. d. i. c. e. l. e. r. a. r. e.
Præsen, inquit, periculum uitare cupientes fugā dabamus instantiam competentem. Recepto
supplicē sic me. i. t. o. Liberari enim meruit, qui nos propria instructione seruauit. Tacitiq.
incidere funem. Verrimus & prom. cer. antibus. a. q. u. o. r. a. r. e. m. i. s. Cum uideremus eui-
dens malū, taciti funem inci. l. i. m. a. s. & uer. s. o. r. e. m. i. s. p. e. t. a. g. o. in altum capimus taciti nauis. p. e. l. l. e.
re. taciti cessantes scilicet remorum s. i. r. e. p. i. t. u. & cantilena nautarū, siue qua remi operari nō p. o. t. u. i. t.
Sensit. Hoc ipsum, qui non uidebat, aurium susceptione col. l. e. c. i. t. quod silentio cecēbatur, & ad so-
nitum uocis uestigia tor. s. i. t. i. t. a. silentio adhibita non potuit in totam uacua e. s. s. e. o. m. n. i. s. i. r. e. p. i. t. u. n. a. u. i. g. a.
t. i. o. Sensit, inquit, & ad sonitum uocis uestigia tor. s. i. t. i. t. Verum ubi nulla datur dex-
tram aff. e. d. a. r. e. p. o. t. e. s. t. a. s. Nec potis iomios fluctus equare sequendo. Vbi neq. manu
p. o. t. u. i. t. a. l. i. q. u. e. m. c. o. p. r. e. h. e. n. d. e. r. e. & p. o. t. e. n. t. i. a. j. a. c. t. a. u. m. u. i. d. e. l. u. s. e. s. t. n. e. c. u. a. l. u. i. t. a. l. i. q. u. e. m. s. e. q. u. i. t. Clamo-
rem imminensum tollit, quo pontus, & omnes Intremuere undæ sp. n. i. t. u. s. q. u. e. t. e. r. r. i. t. a.
te. i. l. u. s. I. t. a. l. i. e. c. u. r. i. t. u. s. i. m. m. a. g. i. t. æ. t. h. n. a. c. a. u. e. r. n. i. s. Clam. r. e. inquit, eius omnia contremu-
ere, & tam longius posita, & magis quæ fuerant in. p. r. æ. s. e. n. t. i. u. m. i. a. m. o. r. i. s. e. x. p. r. e. s. s. i. t. n. a. m. q. u. o. m. o. d. o.
s. e. r. u. i. t. i. t. a. l. i. a. m. t. r. e. m. u. i. t. e. a. d. q. u. a. m. n. o. n. d. u. m. u. e. n. e. r. a. t. At genus e. s. y. l. l. u. s. c. y. c. l. o. p. u. m. & m. e. n. t. i.
h. u. s. a. l. t. i. s. Excitum ruit ad portus, & littora cōplet. Quanta multitudo fuit, ut itto. r. e. y.
c. l. o. p. e. s. c. o. m. p. l. e. u. i. s. s. i. n. t. Cernimus altantes nequic. o. r. a. m. I. l. l. e. n. e. q. u. i. c. q. u. a. m. q. u. i. a. n. i. b. i. l. f. o.
t. e. r. u. i. t. a. u. d. e. r. e. u. o. l. e. n. t. e. r. a. l. u. e. r. s. u. s. e. o. s. q. u. o. s. l. i. b. e. r. a. u. e. r. a. t. f. u. g. a. & p. e. l. i. g. i. a. l. i. t. u. l. o. Lamine toruo.
V. i. n. a. t. u. r. a. u. e. l. i. r. a. t. o. q. u. i. a. p. e. r. d. i. d. e. r. a. n. t. p. r. æ. l. a. m. Aetne. g. e. o. s. f. r. a. t. i. e. s. c. æ. l. o. c. a. p. i. t. a. a. l. i. a. f. e. r. e. n-
r. e. Concilium horrendum. Cō. i. u. e. r. u. n. t. p. r. o. c. e. r. i. t. a. t. e. j. u. a. u. i. u. e. n. t. e. s. a. b. o. r. a. m. c. e. p. a. r. u. m. a. t. i. u. a.
d. i. r. e. m. c. o. n. s. i. l. i. a. t. i. u. m. i. n. d. o. r. u. m. l. u. c. i. s. q. u. æ. i. c. c. i. r. c. o. i. m. m. e. n. t. i. e. s. u. n. t. q. u. i. a. p. r. æ. t. e. r. n. a. m. j. u. a. m. p. a. r. t. i-
m. o. n. c. o. n. s. e. u. n. t. u. r. i. n. c. r. e. m. e. n. t. i. l. u. m. r. e. i. g. n. i. s. c. a. u. i. s. s. e. r. u. a. n. t. u. r. P. r. æ. t. e. r. i. t. e. s. n. e. t. u. s. a. c. c. r. a. g. i. t.
q. u. o. d. u. n. p. r. u. d. e. n. t. e. s. E. x. c. u. t. e. n. t. & uentis intendere uela secundis. V. i. g. e. b. a. m. u. r. inquit,

[illegible]

bus si. n. debet, breuiter oratione in laud. Sic igitur breuiter exorat iuppiter loq. Si mora pri-
sentis leti, et patitur cadit ico. Oratur in ieni ineq. h. c. ita ponere sentis. To le fugatur
nā atq. astutus enip. satis. Ne uideretur iuppiter totū deū g. e. p. et. i. u. c. d. i. t. quod iato
ru cursu uexare nō p. o. i. e. t. ut uxori postulata nō l. e. d. e. r. e. t. p. a. t. i. o. r. , n. q. t. ut i. a. u. i. n. t. e. r. i. m. i. n. g. r. a. u. i. a. l. a
s. a. b. t. r. a. h. a. s. m. o. r. t. i. , p. u. e. c. a. d. a. c. e. s. s. e. m. a. n. i. f. e. s. t. u. m. e. s. t. . C. a. d. u. c. i. u. d. i. c. i. t. u. r. q. u. i. c. q. d. i. m. m. u. r. a. t. u. r. t. o. p. e. c. a. d. i. t. ,
ac deperit, ut sunt arboru fractus, quorum pars appellatur caluca, que in m. i. s. s. i. m. i. n. u. u. e. n. i. e. p. r. o.
pterea q. nō a. l. e. p. t. a. p. r. o. p. r. i. a. m. a. t. u. r. i. t. a. t. e. p. r. o. t. e. r. n. a. t. u. r. a. c. p. e. r. e. a. t. . I. n. d. e. t. r. a. n. s. l. a. t. u. m. e. s. t. u. t. c. a. l. u. c. i. d. i. c. i. t. u. r.
tur homines, qui in pu. r. i. t. i. s. a. u. t. i. u. u. e. n. t. a. m. o. r. i. u. t. u. r. . H. i. c. t. r. a. s. l. a. t. p. o. e. t. a. d. i. a. t. a. p. o. e. u. l. t. i. q. u. a. l. i. b. h. o. m. i. n. u. m.
n. s. m. o. r. t. i. , u. i. t. a. u. e. r. o. p. p. e. t. u. a. e. s. s. e. n. o. p. o. s. s. e. a. u. t. e. r. g. o. s. i. m. o. r. a. u. i. s. i. n. t. e. r. p. o. n. i. u. t. a. l. i. u. a. n. t. o. t. u. r. i. u. s. c. a. d. i. t. ,
iā fuerat periturus. Et sic tenus indu. l. i. s. s. e. u. a. c. a. t. . I. d. e. s. t. h. u. c. u. j. a. p. o. t. e. s. t. i. l. l. a. t. a. f. u. t. u. r. a. l. e. p. e. p. r. a. s. a. r. i. .
Sin altior illis Sub precibus uenia uili. t. a. t. e. t. , t. u. m. q. i. m. o. u. e. r. i. , M. u. t. a. t. u. e. p. u. t. a. s.
bella n. i. s. c. e. s. u. a. s. i. s. i. n. a. n. e. s. . S. i. n. u. e. r. o. p. u. i. u. i. l. i. t. e. r. a. t. u. r. p. r. e. c. i. b. u. s. t. u. i. l. i. t. a. t. u. r. , t. u. o. l. i. t. a. t. u. r. , t. u. o. l. i. t. a. t. u. r. .
c. e. d. e. n. t. p. o. s. s. i. t. . e. y. p. u. t. a. s. a. u. t. p. o. n. t. b. e. l. l. i. , e. y. i. t. m. a. t. u. r. p. a. t. i. o. n. e. u. s. , u. a. n. a. l. u. c. e. r. i. , i. s. t. e. q. u. i. t. a. f. i. e. r. i. r. e. c. e. s. s. i. t.
e. s. t. , q. u. o. d. f. a. t. i. s. d. i. f. i. n. i. e. n. t. i. b. u. s. e. i. u. t. u. r. e. s. t. . e. y. p. o. n. e. r. e. , e. s. t. q. u. a. s. i. a. l. i. q. u. i. d. a. m. p. r. o. m. i. s. s. i. s. i. n. a. n. i. u. s. o. p. t. a. t. a.
n. u. t. r. i. r. e. . e. c. c. e. b. o. n. u. s. l. a. n. g. i. t. o. r. b. e. n. e. f. i. c. i. t. e. r. i. n. c. a. p. r. o. m. i. s. s. i. t. e. y. q. u. e. m. a. i. o. r. i. l. e. p. r. o. c. u. r. a. r. i. p. o. s. s. i. n. t. , p. o. u. e. n. i. t.
c. o. n. s. i. o. r. i. u. r. e. m. e. l. i. s. d. e. m. o. s. t. r. a. u. i. t. , u. t. t. u. g. a. s. u. b. t. r. a. h. e. r. e. t. a. l. i. q. u. a. d. u. i. u. i. n. g. r. a. t. i. s. l. e. t. i. p. r. e. m. e. b. a. t. a. c. e. r. b. i. t. a. t. i. o. n. e. .
C. a. u. t. u. n. o. i. l. l. a. c. h. r. y. m. a. s. . P. r. e. c. i. a. t. i. o. n. e. u. e. r. b. a. i. a. c. h. r. y. m. i. s. s. i. c. i. u. n. o. r. e. c. i. t. a. t. . Q. u. a. d. h. u. c. u. o. d. u. o.
c. e. g. r. a. u. i. s. M. e. r. e. d. i. r. e. s. t. a. t. q. u. i. h. i. c. t. u. t. o. t. a. u. i. t. a. m. a. n. e. r. e. t. . N. u. n. c. m. a. i. o. r. i. n. t. o. n. t. e. g. r. a. u. i. s.
u. i. s. e. x. i. t. u. s. , a. u. t. e. g. o. u. e. n. i. V. a. n. a. f. e. r. o. r. , q. u. o. d. u. t. o. p. o. t. i. a. s. f. o. r. m. i. d. i. n. e. f. a. l. s. a. l. u. d. a. t. & i. n. m. e.
h. u. s. t. u. n. q. p. o. e. s. o. r. s. a. r. e. f. l. e. c. t. a. s. . Q. u. a. n. t. u. i. n. q. t. , f. i. d. a. t. i. n. t. e. p. e. t. i. t. o. r. e. m. i. a. , e. y. p. r. o. m. i. s. s. i. n. e. l. u. d. a. t. u. r. .
c. a. r. n. o. i. l. l. i. t. u. r. i. t. u. r. p. i. d. a. t. u. r. , u. t. t. u. r. n. o. r. a. t. a. m. i. n. e. a. t. u. i. t. a. , h. o. c. e. s. t. i. n. t. a. p. e. s. t. a. b. i. l. i. t. a. t. e. , e. y. i. n. c. o. n. p. u. i. a. r. a. l. i. c. e.
p. l. a. n. a. m. u. n. o. i. l. l. e. s. t. p. l. e. s. t. , p. r. e. s. t. i. u. s. u. i. u. l. t. i. u. t. e. g. o. u. e. n. i. u. a. n. a. f. e. r. o. r. , i. d. e. m. e. a. l. i. a. c. o. r. u. , q. u. i. a. c. u. l. u. r. , e. y.
d. i. b. i. t. i. o. n. e. s. t. u. a. s. m. e. d. i. c. i. o. t. e. g. i. t. u. t. m. e. f. a. l. s. a. f. o. r. m. i. d. o. l. i. s. i. f. e. r. u. c. i. e. t. . e. y. t. u. c. i. n. m. e. l. u. s. t. u. a. d. i. c. t. a. c. o. n. s. i. l. i. a. t. ,
a. c. t. a. n. i. f. a. l. a. l. a. t. i. f. i. c. e. s. , c. o. p. l. e. u. i. t. p. a. r. t. e. s. s. u. a. s. t. u. n. d. e. t. a. n. t. o. m. n. i. a. , e. y. p. e. a. b. i. e. c. i. t. a. d. u. i. u. i. s. s. e. r. a. t. i. o. n. e. i. o. u. e.
a. l. i. q. u. i. d. m. o. r. t. i. s. i. n. t. a. l. a. p. e. t. i. t. i. o. n. e. f. a. c. t. u. r. i. u. . H. i. c. u. b. i. d. i. c. t. a. d. e. d. i. t. , c. e. l. o. l. e. p. t. i. m. a. s. a. i. o. M. i. s. i. t. ,
a. g. e. n. s. h. y. e. m. e. n. i. m. u. o. s. f. i. c. c. i. n. t. a. p. a. u. t. a. s. . I. l. l. a. c. a. q. a. c. i. e. & l. a. u. r. e. t. i. a. c. a. l. t. i. a. p. e. t. i. t. u. r. . V. e. r. i. t. u. n. o.
h. a. c. d. i. x. i. t. e. c. a. l. i. p. a. r. t. i. b. u. s. d. e. s. c. e. d. i. t. a. d. t. e. r. r. a. s. , e. y. p. r. e. x. i. t. e. o. , u. b. i. t. r. o. i. a. n. i. e. y. i. t. a. l. i. f. u. e. r. a. t. c. o. s. t. i. t. u. t. i. . T. u. m.
d. e. a. n. u. b. e. c. i. u. a. t. e. n. u. e. s. i. n. e. u. i. r. i. b. u. s. u. m. o. r. i. . I. n. f. a. c. i. e. a. n. i. m. a. u. n. i. m. i. r. a. b. i. l. e. m. o. n. s. t. r. u. m.)
D. a. r. d. a. n. i. s. o. r. i. t. t. e. l. i. s. , c. l. y. p. e. u. i. q. i. n. u. b. i. l. i. q. . D. i. u. i. n. i. a. s. i. m. u. l. a. t. c. a. p. i. t. i. s. , d. a. t. i. n. i. m. i. a. u. e. r. b. a. .
D. i. c. i. t. u. n. e. m. e. n. t. e. f. o. r. u. i. , g. r. e. s. s. u. t. q. u. i. e. s. s. i. t. e. i. u. s. . I. n. u. e. n. i. t. t. u. n. c. o. n. t. i. u. , q. u. o. s. e. c. u. n. t. u. p. m. i. u. m.
i. n. a. t. u. r. n. o. e. p. u. g. n. a. , s. a. b. t. r. a.

rai prouocare inde sumptū est, ut ex homines irritari dicatur, quū in aliquā par'e asperitatis argen-
 tur. hoc igitur agebat hora illa, ut turnū nō ipsa sed aeneas prouocare uideretur. Initiat cui turnus
 iridenteq; eminus hastā Cōcitat. Sumpsit audacīa turnus, qui tam modicū fuerat prouocatus, ex
 uerū exultans hoste recit hastā, sed hoc eminus fecit, ut congrēdi n. non in. non au. ebat. Illa dato
 uertit uestigia tergo. Illa, inq; hoc est umbra mox in jgā uersa est. Tū uero aeneā aduersū
 ut cedere turnus Credidit, atq; animo spem turbidus hausit in i. ē. Licet ante aeneā
 putasset turnus, in que nūq; miserat. tū magis quam esse crederet, quē fugire prauiērat. Illa dato
 uertit uestigia tergo more, inquit, timetis in fugā uerā. Tū uero aeneā aliter ut cedere tur-
 nus credidit, atq; animo spē turbidus hausit inani. p. e. fuit uanus error in er. u. u. turni, ut crederet
 aeneā terga uertisse. Quo factū ē, ut uana spē dūctus, uel daret in u. c. dūct. Quo fugis aeneā,
 thalamos ne deicere pactos. Quid, inq; fugis aeneā expecta, ut seruata p. d. i. n. e. q. i. u. d. u. a.
 cas uxore. Hac dabitur dextra tellus quā sita p. undas. Leo tibi mea dextra dabo terram,
 quā diu quāsiuisti p. maria. Talia uociferans sequitur thētūq; coruscet Mucionem. nec
 ferre uidet sua gaudia uentos. Clamabat, ex sequebatur fugiente, gaudebat qu. q. ex. i. r. i. t. u. m.
 gladiū portabat, utpote paratus ad ferendū: nec intellegebat omnia hac in uitos exire, hoc est inania
 esse ex uacua, quē clamabat. Forte ratis celsi conuenera crepiuine saxi. Expositis stabat
 scalis, & ponte parato. Umbra illa quā fugeret, habuit fortuna p. curante opportunitatē naui,
 quā posset accedere, uel maxime quē habuit substantia pōtina: stabat iuxta crepid. nē saxi. crepi. nē
 accipere possumus parte saxi, quē respicit mare. Na huic saxo colligatus fuerat funis, qui nauim te-
 nebat. Quia rex elusius aduersus osuius oris. Ille nauis elusius finibus uellus aduenerat ofi-
 ntus. Huc sese trepida aeneas uenientis imago Conuenit i latebras. Huc in nauim cōten-
 dēs uelut aeneas imago trepidatū se i latebris dedit. Nec turnus segnior instat, Exupatq; mo-
 ras, & pontes transiit altos. Turnus in aedi. so. nō. fuit. i. q. n. i. n. a. j. p. a. t. i. s. o. m. n. i. u. s. m. o. r. i. s. p. o. t. ē.
 tota celeritate transcendit. Vix pram attigerat. Statim, inq; ut turnus nauis tetigit prorā. Rupte
 siturnia funem, Auulsamq; rapit reuoluta per aquora nauim. Quod dixit, rupit, fune
 nē, nō. f. u. n. t. ex. auulsā, inq; nō simpliciter separata a saxo, esse dicit magnā interuenisse necessitatē.
 Adhibenda quippe facta fuerat uti, quo citius fieret, quod fuerat necessariū, anteq; turnus aduenteret
 inane esse quod gesserat, ex rediret. ubi uq; poeta p. p. u. s. rupere, esse dicit maiore necessitatē. deniq; ait
 in libro tertio, atq; ab littore fune rupite, ne interueniente i. l. u. e. n. d. o. i. u. u. i. n. c. u. l. o. r. ū. m. o. r. a. m. a. n. i. b. u. s. e. y.
 elipū nauigia teneretur. ut quā fuga caci in octauo libro. Desideret, ait, ruptisq; immane cotenis
 deiecit saxū. si. n. sōluere uoluisset uelocitate p. uentus herculis, p. x. n. a. s. f. a. c. i. l. i. u. s. d. a. r. e. t. s. i. s. p. e. l. u. c. e. o. c. c. u.
 paretur ingressus. tale est ex rapit. nā ex hoc quoq; celeritatē saxi significat. si. n. paulatim nauis in
 altū duceretur, ex ascendendi ex ex. i. n. d. i. r. e. p. p. e. r. i. s. s. e. t. u. r. n. u. s. r. e. m. e. d. i. ū. p. o. s. s. e. t. Nunc rapta est, ut ante in
 altū puerneret, i. s. e. n. t. i. r. e. t. u. r. n. e. x. i. b. u. s. l. i. b. e. r. a. q. u. a. s. i. i. n. h. a. s. s. i. s. s. e. t. s. a. x. o. s. i. c. d. i. x. i. t. a. u. u. l. s. ā. a. u. e. i. l. i. t. u. r. n. q. u. o. d. s. i.
 ne ut nō potest separari. Illū aut aeneas absente in praelia p. scit. Verus aeneas absente igno-
 rās turnū querebat, ex petebat in praelia. Obuia multa uirū dimittit corpora morti. Quā
 quereret turnū, quēq; illi obuia fuerut, morti sunt traditi. Tū leuis haud ultra latebras iā e. g. g.
 rit imago, Sed sublime nolas nubi se imiscuit atræ. Leuis umbra, quē aeneā simulauerat
 fugiente, cōpleto eo, quod fuerat necessarium, ulterius latebras non quaesit: sed se nubibus miscuit
 ex eo, unde uenerat, remeauit. Quum turnum in edio interea fert a quoque turbo. Interea
 commotū pelagus turbine trahēbat longus turnus. Relinquit ignarus iterum, ineratūq; salu-
 tis. Et duplices cum uoce manus ad sidera tollit. Pro aduerso existimans turnus, ex pro.

LIBER

ipſas fuerat ſalute perfectum: & gellorum pro ſe neſcius, teſen ſit manus ad ſylera, & hoc gemitu
bundus effudit, quo in faſto potaſſet ingrati crimen incurere, niſi geſta neſciet. Omnipotens
genitor tanto, me crimine diuinum Duxit: & tales uoluit expedere pœnas: Hoc
cine tibi ſuppiter placuit: hac me pœna dignuſſe dixit: hæc ut ſciat, oſceditur intellexit, & fra-
dem, quã uiffus eſt. Incipit enumerare omnia, quæ illi pœnas animi afferrebant. Quo ſerotus unac
abiit. Neſcio, inquit, quo ſeror, unde tamen receſſerim, ſcio. Quæ ne fuga, quæue reduceret
Qualis ſum, quũ fugiſſe uideor, qualis ad eos, quos deſerui, rediturus ſũ. Laurentis ne iterum
muros, aut caſtra uidebo: Si rediero, qua fronte iterũ uidebo muros & caſtra laurentũ, unde
fugitiuus abſceſſi. Quid manus illa uirũ, q me meaq; arma ſequitur? Quosue (neſas)
omnes inſanda morte in reliquit. Qui, ait, dicent illi, qui armis meſ ſuas oſes fortunaq; iũ
xerunt: quos proſtridi deſerẽdo, quũ fugiẽdo decepi, quos dimiſi ad necẽ. Et nũc palantes uideo
gemitũq; cadentũ Accipio. Morantatem tenuit, na quis in incertis relinquimus quenquã, uel
ad incerta dirigimus, cuius male ſperamus euenire poſſe q; bona. Videre ſe cadentes dixit, & gemitus
cadere pereuntũ, & totũ tamen ab oculis & auribus lōge eſt: cernebatur hæc animo, & animi audi-
ri rutabatur: ſi ſũ imaginationes, trã ſenſibus tractatus occurreret. Quid aga, aut quæ iũ ſatis
rima reſcribet Terra mihi? Deſiderabat recipiſtatibus terre, & in fluctibus eã requirebat. quæ
nō erat, & cuius capũ nō haberet. Vos, o potius miſereſcite uenit. Ecce intellexit iſſe fruſtra
ſe tentare terre diuitias: & apollinẽ ad uetos ſacra rogare. Iſſe totũ cepit, & pœnã pro lĩſi uo-
poſſe dare. In rupes inſa aq; uolens uos turnus adoro, ſerte ſate, ſex uilq; uadis immit-
tetur, it. Quo neq; me rituli, nec cōſcia fama ſequatur. uota aduerſa, pœneri nau-
ſtigia cõtatur, ut ſit perire beneficiũ. miſereri eſſe dicitur, ut nauis feratur in rupes, & collidatur in
ſaxa, nō quo reuera interire cōmodũ uideretur: ſed lucuſta nō & ludibrium coruiſſe, pulcherrimũ: cer-
te ſi malũ, inq; putatis eſſe, quod poſterũ quia hoc cupio. p bono, quod iudicati, eſſe cōtrariũ u. leti
mori: miſericordia portat, qui et procurauerit mortẽ aut ſi me malueritis cōtra mea uota ſeruare, ſa-
te ſyrtes ſæuas, & ſyrtrũ uada. illuc trahã miſericordia uultũ, quo nullius ſequi ualeat, & unde opinio nomi-
nis mei ad meos omnes uenire nō poſſit. Hęc memorans, animo nunc huc, nũc fluctuat il-
lic. An ſeſe muctor, & ob tantũ dedecus amens Induat. & crudũ p collas exigat enſẽ
Fluctibus an iaceat medius, & littora nãdo Curua petat teuerũ uiterũ ſe reddat in
arma. Quum hæc animo uolueret, & animo fluctuaret. apto uerbo uſus eſt, fluctuat. alij ſunt enim
quomodo in fluctibus ſuit, ut mente quoq; fluctuare uideretur, huc atq; illuc uertens tractatus ſuos.
omnes inſtat, & uago: incipit dicere, qui ſint iſſi tractatus, & quantas ſint in ſpecies ſub ince-
to diuifi. aliquando enim parabat ſeſe percutere gladio, & ferro abolendum decernebat dedecus.
ſuam, ſi quantum ut trect in fluctus, & nando perueniret ad littora ſed hoc armis efficere non uale-
cat, non enim natum poſſet armatus, inermis autem quomodo ueniret ad terroſi ſi arma uencere ar-
mi hoſium pleno ardore feruentibus. Ter conatus utranq; uiam, ter maxima iuno Con-
tinuit. iuuenemq; animi miſerata reſcribit. Quoties uoluit appredi alterum de duobus, to-
ties iuno ardore animi iuuenilis oppreſſit. quid enim prodeſſet morti, & ſe ſubtrahere ſi ſe in ma-
ri perimeret, aut necatus in pelago ferretur ad terram? Labitur alta tecans, aſtu fluctuq;
ſecundo: Et patris antiquam dauni deſertur ad urbem. Ecce quantum potuit iu-
no, quum diuerſos tractatus excutit turnus & deliberationis ſententiam, exiſtentibus atque oc-
currentibus contrariis fingere uel ordinare non permittitur. Nauis ſine rectore, ſine arte, ſine
ſuffragio proſperante uentorũ ad antiquã urbẽ ſecundis laſſibus uenit. Cōpletũ eſt quod apud iouẽ

LIBER.

que nunc suscitant in somnia terrent? Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes? Patior, inquit, soror insomnia, dum considero nihil esse in hospite nostro, quod praferri non debeat. Noua quippe in illis sunt omnia neque in uno magis, quam in aliis, ut iam est dido hospitem non uin pro amantis animo non quasi recenti suscepisse, sed noua quadam et singulari corporis atque animi species debemus accipere. Quam sese ore ferens, quam forti pectore, & armis? Quod tacet, inquit, quod loquitur, quod mouetur, quam gratum est, quam iocundum, quam uiro fortiter conueniens. Credo eundem (nec uana fides) genus esse deorum, Degeneres animos timor arguit. Tanta in illo uiro constantia est, ut appareat illum diis esse progenitum. argumentum adlitur, ut hoc ipsum firmaret quod uidebatur asserere. degeneres, inquit, animos timor arguit hoc est si degener est et humilitatis suae conscientia premeretur, ecce quantum laudabat, quae alieno hoc est cupidinis arbitrio ducebatur, non somno, sed hic poeta fauor est, qui omni occasione uirtutes aeneae meritaque condat. Inter bona eius ponit, quod non amauit ipse ut uulgaris, ut turpis, sed amatus est. neque, amatus ab ea, quae esset pulchris abiectionis, sed ab ea, quae petita esset consilio ueneris, et cupidinis fraude. Heu quibus ille Iactatus fatis, quae bella exhausta canebat. Omnes partes exequitur, quae amanti congruerent. ecce enim dolet caryus eius et grauitur ingemiscit, Quaequam autem praemissa ostenderent amore illam captam, tamen incipit sensim confiteri, quod amet. Si mihi non animo fixum, immotumque sederet, Ne cui me uinclo uellem sociare iugali. Postquam primus amor deceptam morte fefellit, Si non pertaxum talium tedaeque fuisset, Huic uni fortiter potui succumbere culpa. Usque adeo dixit illum uirum sibi placere, ut dignum iudicaret consortio matrimonii sui, nisi secundas nuptias primis decepta damnasset. ecce uenit ad plenam confessionem. Anna, inquit, fatebor enim miseri post fata sychae Coniugis, & patris, fraterna caede penates, Solus hic inflexit sensus, animumque labantem Impulit, agnosco ueteris uestigia flammæ. Verum ne ista confessio reprehensibilis remaneret, annexuit iusturamentum, quo sibi nuptias horruisse firmaret. Sed mihi uel tellus optem prius imadhescat, Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras inferantes umbras herebi, noctemque profundam, Ante pudor, quam te uiolem, aut tua iura resoluam. Confessa sum, inquit, de amore, sed melius proueniet, ut ante uideat terram, et me recipiat aut totius fulmine demittar in tartarum, quam ego pudoris leges aut iura dissoluam. Ille me primus, qui me sibi iunxit amores Abstulit, ille habet secum, seruetque sepulcro. Ipsa sororis suae uiam necessariae persuasionis ostendit, ut quod erat factura amoris impulsu, hortatu magis alieno coacta facere uideretur. ait, geneli nupsi, habeat ille mortuus pulchris mei pignus, qui mihi florem uirginitatis eripuit, et secum habeat ac suo sepulchro conseruet. hoc est oblique dicere, quid dubitem nubere, quum alterius nuptias sepultus ille nec uidere possit nec aliquando sentire? quod praecipuum habui, tulit, sufficiat ei uirginitatis meae decus, relinquat uiduam necessitatibus suis, et si aliquid sentit coniugii nostri sacratissimum nomen, et si ille maritali debita thoro mors media sustulit, mors deleuit nouitatem quada illius procurauit excessus. superflua reuerentia procul abscedebat. uis maior urget, uis intolerabilis, cogit. impune secundi coniugii fortuna suscipitur, et si aliquid sentire manes possunt impune peccatur. Sic effata finem laetymis impleuit abortis. Fudit, inquit, post uerba uberes lacrimas, uel quod ueteris amoris recordatione mouebatur, uel quod urgebatur efficere quod animo respuente damnauerat. aborti sunt lacrymae, hoc est subito orta, quod toties fit, quoties urgen

profusa est lano. et n. quin ex pugne subduceretur, num ex danno posse incolamē lenare.
 ti. A. iouis interea monitis inuentus armis Succedit pugna ere. eros.
 tes. inimicum suis agerit ioue, at me. et illum uirtute accē, n. ora calu. et in armis at.
 erit immitteret certaminis succū, seu uictori gaudet. bu. Cōcurrunt tynderea uen. ar.
 nibus um, Vni odusq; uito telisq; fre. uenibus iustant. Omnibus, iugul. p. an. ac pre.
 quentibus telis uni utro omnes in. cubant. Ille uelat rupe, u. illum quæ prociit in. x. uen.
 Obuia uentorum furis, expositaq; ponto, Vni cunctam, atq; m. a. p. fert cor. n. q.
 man. q. Ipsa immota manens, tuc sic omnibus re. lebat immobilis, ut op. op. op. op. op.
 bus rupe, quæ producta in mare uim ex. i. ac minas p. te. l. manens fixa uirtu.
 chaonis hebrū sternit humu. Incipiant desor. i. bi. quos me. zentius occisi. p. r. u. m. p. r. u. m.
 brū dol. chaoni. p. r. u. m. Cum quo latagum pulmamq; f. g. ac. m. Sed latagum. saxo. atq;
 ingenti fragmine in montis occupat os, faciēq; ad. e. lam, p. o. l. re. p. a. n. o. Succiso.
 lui. e. g. i. e. s. i. n. t. Occupat lat. qu. saxo, et fa. tem. e. u. i. aduersam occupat. m. u. e. n. i. m.
 occupat, non erit l. u. t. i. o. i. n. t. e. g. r. a. n. e. e. p. i. e. n. s. d. e. s. c. r. i. p. t. i. o. Ingenti fragmine montis:
 et uirtutem uoluit monstrare gestantis, et saxi pondus. s. t. e. n. d. e. r. e. q. u. i. a. d. i. t. i. n. g. e. n. t. i. f. r. a. g. m. i. n. e.
 fragminis p. m. i. f. i. c. a. t. i. o. e. s. t. d. i. t. s. a. x. u. i. l. l. u. d. p. r. i. q. u. i. s. i. a. d. i. o. s. h. a. b. u. i. t. e. u. t. i. l. l. u. m. i. n. i. l. l. u. s. f. a. c. i. e.
 et acuminibus crebris re. e. m. h. o. m. i. n. i. c. o. p. l. e. r. e. t. et p. o. n. d. e. r. e. p. a. l. m. u. q. f. u. e. r. e. n. o. i. s. i. m. d. i. x. i. t. s. e. d. s. u. c. c. i. s. o. r. e. p. l. i. t. e.
 ne uulterius p. g. e. r. e. t. i. m. p. l. i. c. a. t. u. s. A. r. i. e. a. p. l. a. u. s. o. D. o. n. a. t. h. a. b. e. r. e. h. u. m. e. i. s. & u. e. n. i. e. f. i. g. e. r. e. c. r. i. s. t. o. s.
 S. o. u. t. e. r. g. a. l. e. a. d. e. t. r. a. c. t. a. h. o. s. t. i. l. i. n. o. s. e. l. i. t. u. r. i. u. o. n. n. u. m. i. n. i. c. u. i. q. u. o. h. e. c. i. r. u. a. r. e. p. o. t. u. i. t. a. u. t. c. o. s. e. c. r. a. r. e.
 q. u. i. d. e. o. s. c. o. n. t. e. n. e. r. e. p. e. r. p. e. t. u. a. e. i. n. m. a. t. t. o. n. e. d. i. l. i. c. e. r. a. t. N. e. c. n. o. t. e. n. a. n. t. e. p. h. r. y. g. i. u. m. p. a. r. i. d. i. s. n. u. i. c. a. n.
 ta. A. e. q. u. a. l. e. c. o. m. i. t. e. p. l. u. s. i. n. t. e. l. l. i. g. u. n. t. u. r. o. u. i. a. q. u. i. n. o. c. t. e. t. h. e. a. n. o. i. n. l. u. c. e. g. e. n. i.
 t. o. r. i. a. m. r. e. o. d. e. i. t. & f. a. c. i. e. p. r. e. g. n. a. n. t. C. i. l. i. s. i. s. t. e. n. n. u. m. i. n. i. c. e. c. i. t. p. l. e. p. a. t. e. r. n. a. c. a. r. l. a. t.
 i. g. n. i. t. u. l. a. n. t. e. h. a. b. e. t. o. r. a. n. a. t. a. l. u. d. i. t. i. n. t. e. r. l. u. c. i. n. o. m. i. n. a. e. t. n. u. i. t. a. t. e. s. d. e. p. a. r. e. n. t. e. s. e. t. m. o. r.
 t. u. i. o. c. c. i. d. i. t. n. a. m. e. z. e. n. t. i. u. s. I. u. o. s. e. u. a. n. t. e. g. e. m. i. n. a. n. t. a. q. u. i. p. a. r. i. d. i. s. a. i. u. a. n. d. i. f. u. i. s. e. t. a. q. u. a. l. i. e. t. c. a. m. e. s.
 e. t. t. h. e. a. n. o. e. t. a. r. y. e. d. i. c. i. t. h. a. n. c. n. a. t. u. r. i. n. o. i. d. e. m. u. e. r. o. e. x. c. i. t. a. l. e. r. o. r. e. u. i. p. a. r. i. s. e. t. e. t. l. o. m. n. a. n. t.
 q. u. i. p. a. r. i. i. n. u. r. b. e. p. a. t. e. r. n. a. o. c. c. i. d. i. t. a. l. i. i. n. t. r. o. i. a. m. i. r. a. n. t. a. a. u. t. e. m. l. a. u. r. e. t. e. r. e. x. c. e. p. e. r. u. n. t. c. a. d. e. n. t. e. r.
 A. c. u. e. l. u. t. i. l. l. e. c. a. n. u. m. m. o. r. s. u. d. e. m. o. n. t. i. o. u. s. a. l. i. s. A. c. t. u. s. a. p. e. r. m. u. l. t. o. s. u. e. l. u. l. u. s. i. n. m. p. a. r. i.
 f. e. r. a. n. n. o. s. D. e. f. e. u. i. t. m. u. l. t. o. p. p. a. l. a. s. l. a. u. r. e. n. t. a. t. y. l. o. a. l. a. t. u. s. a. r. u. r. a. n. e. a. c. Q. u. e. m. a. d.
 m. u. l. t. u. i. n. o. t. m. o. r. a. m. c. a. n. u. m. a. t. i. b. u. s. a. p. e. r. e. x. c. l. a. t. u. s. p. a. c. u. e. l. u. l. u. s. m. o. s. r. i. n. c. i. s. a. r. t. o. r. b. u. s. e. n. s. u. s. m. u. l. t. o. s.
 p. a. n. n. o. s. l. e. s. e. n. t. i. e. t. e. n. u. i. t. u. t. p. a. l. u. s. l. a. u. r. i. t. u. s. i. n. s. i. u. s. a. l. u. i. t. a. t. q. u. i. n. a. r. t. u. i. t. l. e. s. t. n. o. i. a. t. e. r. s. e. n. a. u. e.
 r. u. e. l. s. i. n. t. u. r. i. n. f. e. r. e. m. i. n. t. a. f. e. r. o. x. & i. n. h. o. r. r. u. i. t. a. n. i. m. o. s. N. e. c. e. n. i. m. a. p. r. i. e. s. u. e. a. c.
 c. e. l. e. r. e. i. n. t. e. u. s. S. e. d. i. a. c. u. l. i. s. t. u. t. i. l. p. p. r. o. c. u. l. e. l. m. o. n. i. b. u. s. i. n. t. h. o. r. e. t. a. t. h. e. r. i. t. u. l. t. a. q. u. i. b. u. s.
 e. s. t. m. e. z. e. n. t. i. u. s. i. r. e. N. o. u. l. l. i. e. s. t. a. n. i. m. u. s. s. t. a. t. o. c. o. c. u. r. r. e. r. e. f. e. r. o. M. i. s. s. i. b. i. b. u. s. l. e. g. e. & u. a.
 s. t. o. c. l. a. m. o. r. e. l. a. c. e. d. u. n. t. I. l. l. e. a. u. t. e. m. p. a. u. i. d. u. s. p. a. r. t. e. s. e. u. e. l. a. t. u. r. i. n. o. n. t. e. s. I. d. e. n. i. b. u. s. u. f. i. e.
 d. e. n. s. & t. e. r. r. o. d. e. c. u. t. i. t. h. u. l. l. a. s. Q. u. a. d. m. o. d. o. a. p. i. n. t. e. r. r. e. t. i. p. s. i. u. s. f. u. i. t. i. t. e. t. a. r. m. o. s. e. x. c. u. i. t. a. c.
 d. e. n. t. i. b. u. s. f. u. i. t. e. t. n. u. l. l. u. s. a. u. d. e. t. p. r. i. u. s. a. c. c. e. l. e. r. e. s. e. d. i. a. c. u. l. i. e. x. l. o. n. g. i. n. q. u. o. m. i. n. i. t. u. r. i. n. i. l. l. a. q. u. o. i. m. e. z.
 z. e. n. t. i. u. s. f. a. c. i. t. i. n. u. l. l. u. s. d. o. l. o. r. e. i. p. e. t. a. t. q. u. a. n. q. u. a. i. l. l. i. c. o. s. m. i. s. s. i. t. i. n. c. u. r. r. e. r. e. t. i. n. o. i. n. a. u. g. e. r. e. t. c. e. r. t. a. r. e. c. o.
 m. m. u. n. i. s. d. q. u. o. l. t. u. t. i. u. f. u. i. t. m. i. s. s. i. b. i. b. u. s. e. x. l. o. n. g. i. n. q. u. o. i. a. e. l. i. s. e. t. c. l. a. m. o. r. e. c. e. r. t. a. b. a. n. l. e. u. e. r. o. n. o. m. e. z. e. n. t. i. u. s.
 f. e. l. a. p. e. r. i. t. i. p. s. u. m. e. n. i. m. r. e. m. e. a. u. t. u. t. p. a. r. a. b. o. l. a. m. c. l. a. u. d. e. r. e. t. o. m. n. e. p. a. r. t. e. s. o. b. s. e. r. u. a. n. t. f. a. c. i. e. s. e. x. u. i. t.
 e. t. i. p. e. l. l. i. t. V. e. n. e. r. a. t. a. n. t. i. u. s. c. o. r. i. n. t. h. i. d. e. f. i. n. i. s. u. t. i. c. o. n. G. r. a. u. i. s. h. o. m. o. i. n. f. e. t. o. s. l. i. n.
 q. u. i. n. u. s. p. r. o. f. u. t. u. s. i. n. u. i. c. i. p. i. e. s. N. i. l. k. o. r. u. a. d. b. e. l. l. i. u. m. p. e. r. t. i. n. e. t. c. a. u. s. a. m. s. e. d. a. p. e. r. a. d. i. c. t. u. e. s. t.
 r. e. m. u. n. d. o. l. e. c. t. o. r. i. p. r. o. p. q. u. i. u. e. l. n. e. d. e. t. u. r. g. e. t. u. r. d. i. s. t. i. o. s. i. f. i. g. u. r. i. s. a. c. s. o. l. i. s. n. o. m. i. n. i. b. u. s. c. o. p. a. r. a. t. u. r. I. t. e. i. g. i. t.

te animo dolore funduntur, ut hoc loco. ceterum cum de finonis fletibus diceretur, lachrymis, inquit, coactis, hic cinum aut lachrymis impleuit obortis, ut lachrymarum ipsarum copiam demonstret. Anna refert. Intellectis anna, quæ agerentur, et coniectura manifesta collectis, eam rem repetit de iurando scilicet, quoniam illa mentis suæ talem ueluti sententiā tulerat, ut quanta angore teneretur, diceret tamen se secundas nuptias perhorrescere. incipit igitur a persona sua, ut ostenderet futuram persuasionem agere amore processurum, causa ergo meri consilium fuit, quod ait primo. O luce magis dilecta sorori. Hoc dicto parauit sibi sororis animum. non enim causam eius leuiter tractare debuerat, quam plus se amare professus est quam lucem. In eo autem omnis cardo fuerat, quia dido amare se confessa est et amor ipsi propter prædicatas causas negauerat se esse cessuram. hoc itaque fuerat destruendum, ut suaserat eius intentionem obtinere potuisset. Sola ne perpetua moerens carpere iuuentas? Nec dulces natos, ueneris nec proemia nonis? Dua causas posuit, sed quæ in unam redigantur. nam ecce, inquit, iuuentum solam remanere non conuenit, ut opportuno tempore procreari liberi possent. uerecunda persuasio, ut non in uanis contemplatione uideatur sororem hortari ad nuptias, sed natorum causa, qui profecto nisi ætatis nouellæ suffragio prouenire non possunt. uenit ad quaestiones, quæ ipsi uisum si consilia turbare potuissent. dido enim dixerat seruare se uelle reuerentiam mortuo. hoc et ipsi parti respondens ait. Id cinerem aut manes credis curare sepultos. Hoc est cui de ferre contendis, nisi sit honor. centiam tuam. cum anima enim sensus morientis extinguitur, totum interit quo uita retinetur, perdit obsequium. quisquis illud non homini sed cineri prærogare contemnit. Et o ægram nulli quondam fievire mariti, Non libyæ non ante tyro despectus iarbæ, Dueto resque alii, quos africa terra triumphis Diues alit, placit. nec enim pugnis amoris? Cum adhuc, inquit, esses ægra, hoc est, quum recentis mariti perditu te affligeret dolor, petitores reiecasti potentes et plurimos. consenuit lassum tempus. dolor, amor placuit, compendenda sententia est. an tibi quod præsumis sic animo debet uideri retinendum, ut perpetuis luctibus uacans iuuentam omnem coniugia reseruando transmittas? si igitur petitores primi fœdus impediens doloris nihil pro uoluntate meruerunt, quod nunc placuit, non debet contraria uoluntate dissoluta. Nec uenit in mentem quorum confederis aruis? Quod obsecrare dixit, quorum confederis aruis, incipit euidenter exponere. Hinc getulæ urbes, genus insuperabile bello, Et numidæ infreni cingunt, & in hospita syrtis. Hinc deserta siti regio, lateque farentes Barcæ, quid bella tyro surgentia dicam? Germanique numas? Plenum gladium suadentis exequitur, utpote una sola cum suo metu percurrentis. non, inquit, uenit in mentem quorum confederis aruis. hoc est non tractas te esse per grinam, atque in peregrini partibus imperium te uelle fundare initia omnia habere laborem durum, uel maxime in causis imperii noui, quod fœmina & sola in alienis terris parere contenta, firmissimam se rem esse innumeras gentes, quæ te maximo urbium numero infesta, re non labitent, quæ ferocitate gaudeant, et potentia uiribus possint implere, quicquid animo experint, et cogitant ne perficere. Hinc getulæ urbes, genus insuperabile bello, quod genus hominum noceat, inquit, uincere tam intulerit bellum. ecce tu autem et uincendi spem, ne diceret dido, et si inuenerint arma superabo eos. et numidæ infreni cingunt. cum dicit infrenos ostendit indomitos, et eos, qui nulli iure terreantur, ac sat legibus uiuerent, nec uellent alicuius imperio subigari. et inhospita syrtis, non quod non suscipiat hospites, hoc est peregrinos, sed quam inhumanitatis

LIBER

tur quāto bellū li ducebatur affeſſu, ut græcus ſe ueteribus hoſtibus iūgeret, magiſq. intētus eſſet in
 pīū, q̄ in nuptiis nouas. Hūc ubi miſcentē lōge media agmina uidit purpureū pēnis, &
 p̄ſte cōiugis oſtro. Impaſtus ſtabula alta leo ceu lœpe perigrās. Duadet. n. uelana
 fames) ſi forte fugacē Cō pexit caprā, aut urgentē in cornua ceruū. Gaudet hians
 imane coinās arrexit & hæret Viſceribu ſup accūbens: aut iproba teter ora cruor.
 Sic ruit in denſos a et inzentius hoſtes. Etiam parabola propter ornatum diſſonanti inter-
 ponuntur, ne horreſcat totum, ſi nomina ſola iungantur. quum igitur græcum iſtum longe conſpe-
 xi ſet mezentius, aſigit cauſam, que fecerat, ut longius appareret. habuit inquit purpureas pēnas, ex
 uxoris ueſte pertinēq. ſæminea conſpicuus fuit: quum in talibus inertia potius q̄ uirtus oſtendatur.
 mox in eum irruit mezentius auditate tanta, quanta exuriens leo in ceruū aut caprā fertur. in duo
 ſcilicet animalū genera, quæ nec pugnare ſciunt, nec habent aliquid in reſiſtendo uirtutē. cætera ad
 pōtam deſcriptionis pertinent, ut leonis auſtrai. ſentitur, q̄ tunc gaudet, quū etui ora copia nimia
 cruoris horreſcunt: licet illius cauſa, qui uerē ac pennis conſpicuus fuit, mezentius aduolāſſe: tamē
 cū per actus ad eū puenire potuiſſet, multos ex ea occaſione protrahit. Sternitur infelix acron.
 Bene dixit, infelix, utpote qui ſere iſta oſtroſū deluſarū parte perrexit ad certamen martiū, quod
 implere nō poterat. ex inde infelix, q̄ nec nuptiis noue cōiugii potiri potuit, nec ſalute. Et calci-
 bus attri. Tū tē hūc ūe pira. ſuſſraſſa q̄ tela cruentat. Expirā, tūdebat calceis terrā.
 ſic. n. facta occiſi tūdebo terrā pedibus, dolore mōdrantes, que interim leniūt, quū alia ratione
 nō poſſint. ſanguine autem proprio tela infraſſa cruentabat. infraſſa non fraſſa debemus accipere.
 oſas enim infraſſum ſatis fraſſū ſolet ſignificare. Atq. idem. Hoc eſt mezentius. Fugientem
 haud eſt dignitus oro len Sternere. Non dignum arbitratus eſt oro len ſternere fugientem.
 quanto. n. gloria e, ſe potuit auerſum ferre. Nec iacta ex cum dare euſpide uulnus. Aut
 non uidentis letale uulnus inferres: qui dignus fecit. Obuius, aduerſum occurrit. Vicit etui ſu-
 gā, ex et aduerſus apparuit, qui paulo ante poſterior fuit. Sequi uo uir Conſulit, haud fuito
 melior, ſed fortibus armis. Virtute melior q̄ furto, conſulit manum, ex aperto certamine ſu-
 perauit eum, qui ſe ſupientem ſperauerat euſarum. Tum ſuper abiectū poſito pede nixus
 & hiſti Pars belli haud tenendū uiri iacet altus horodes. Conclamant loci letum
 preana ſequuti. Huius mori magnum ſas parti attulerat detrimentum. Perierat enim, in quo
 pars maxima uictorie fuit, ex per quem in magna pugnandi deſperatione pars aduerſa eſſe potuerat,
 ex qui maiorem partem belli uideret implere, prodes. a. tus alit uando. ſic ut ſublimis. alit ſignifica-
 triplex nam tenet laudem. deniq. in laude urbis rome exprimentia. quum nihil fortius porta repperiſ-
 ſet, ait, itq. alit mētia rome. Letum autem clamorem loci dubant, q̄ uir tanta fortitudine pede
 atq. ha. a mezentius premebatur. Ille autem expirans. Non me quicunq. es inulto. Vi-
 ator, nec longum ſerabere, te o. o. q. fata Proſpectant paria, atq. ea ſem mox arua
 tenebis. Quiliſcunq. es, inq. hoc eſt quantū uis te arbitrare fortis ſimū, mortis meq. non euad. ula-
 tionem, nec erit longi temporis lētula tua. nam te quoq. cōſeſim uidebunt iſta arua proſtratū. hoc
 i. leo poſitū eſt, quū dicantur diuinare mortites. deniq. expirantē oſtendit hæc locutum, ex etuiſmodi
 diſſa probauit exitus rerū: p̄p̄e ænee manu mox interceptus occubuit. Adquē ſubridens miſta
 mezentius ira. Mezentius, quum hæc auſuiſſet, iratus eſt propter male liſſa, ex ſubriſit. quod
 proferrebat a heo, qui ſuum uideret interitum. ſubridere non plenum ri lentis affectum demon-
 ſtrat. Nunc morere, ait de me diuum pater, atq. hominum rex Vident. Interim, in-
 quit, tu morere. nec cures ulterius, aut i. mibi turpiter inſenſui præparet. Hoc dicens, eduxit
 corpore telum. Quum hoc diceret eduxit telum e corpore hoſtis, quo etui perſecerat necem.

LIBER.

causa omnis formidet a lueniens, uel oderit peregrinos, Posuit in media cingunt, sed tribus appli-
candum est, ut sit, Getuli, numidae, et iyrus cingunt. hoc ipsum cingunt, habet ingentem me-
tum, mixtissima, formidinem. nam cingere est ambire, ut et infiniti monstrantur inimici, et si fue-
rit ex necessitate fugiendam, per tantos actales exitus inuenire non possit. hinc deserta siti regio, la-
teq; furentes barcae. Sicut etiam istorum metus est. Nam quomodo fuga per sitientes terras per-
indeq; desertas fieri potest, aut per eos qui sic furore rapiantur ut furorem ipsam latius tendant?
Quid bella tyrosurgentia dicam? quod habuit maximum, seruauit ad finem. c. considera, inquit,
in quanta desperatione sis posita, quantum sit tua fortunae conditio, quando cum tot immanissimis
gentibus iungitur et frater, quid futurum sit, si ille cum copiis suis instructus adfuerit causa. con-
siderandum est quando nec persistendi facilius superesse potuerit, aut certe fugiendi, tenebit enim
ille subsidium maris, et quaecumq; fugientem hostis durus excipiet. itaq; fiet in his terris quod do-
mi compleri non potuit ad omnia concurrat illud quod superius dixit. Solane perpetua marens car-
pere iuuenta. Si enim per iuraret iuuentam sola transigere, quis tot ac tantis resisteret inimicis, uel
quis iam quæreretur ex actis temporibus feminam? quae maritum procreatione filiorum patrem non
posset efficere. postremo cogitandum cui tantum florem imperii ac tanto labore quæsitus esset tra-
ditura, si liberorum posteritas non superaret, quorum tantam gratiam esse constaret, ut parentes
gaudeant. si ad id potius bene parata transmittant. Das equidem auspiciis reor,
& iunone secunda. Huc cursum iliadas uento tenuisse carinas. Optabat iuaden-
tis uoto unum, quod si obtineretur mouere potuisset, ne forte hoc ipsum contra uoluntatem tu-
nonis fierit, quam constabat troians infestam. Tulit hoc prior anna, et coniecturaliter posuit non
timendum. ait enim, si nollent du nobis coniungi troianos, nunquam nostra littora tetigissent,
deniq; ipsam iunonem procurasse confido ut pulsi propriis regnis nostris potius utilitatibus adderen-
tur. nam non esset secunda troians, nisi hoc regnum, quod struis, securitas exegit, et. dehinc of-
fenditur commodum, quod ex facto ipso esset prouenire. Quam tu urbem soror hanc
cernes? quæ surgere regna? Coniugio tali teucrum comitantibus armis? et unica
se quantis attollet gloria rebus? Si, inquit, sola tanta potuisti disponere, quanta
erit felicitas tua, quantumq; rebus omnibus prosperitatis accrescet acquisito tali coniugio, et troia-
nis opibus felici societate coniunctis? Tu modo posce deos ueniam, sacrisque litatis
Indulge hospitio, causasque inne?e morandi, Dum pelago defauit hiems, &
aquo ius orion, Quassataeque rates, dum non tractabili coelum. Post omnem
peruasionis cursum dat consilium, quo aeneas in illis terris diutius tenere potuisset. sic, inquit,
sacrificia numinibus, et eorum fauorem sic obsequendo concilia, cumq; hoc necessario feceris indul-
ge hospitio, hoc est illorum peregrinationem uberius foue, re deficiente uictus substantia discede
re troians cogerentur. dein te procurata istiusmodi securitate inne?e properantibus moras, per-
tende causas, quæ illos a nauigatione deterreant. die importuna iam interuenisse hyemis tempus,
si lera quoq; uebementer esse contraria, quassatas naufragio rates asperis interea flatibus non esse
credendas, motus cæli quoq; contrarios. Hæc troians proponenda non incassum anna mandabat.
sciebat enim facile his moueri posse formidinem, quorum tanta millia aenea referente cognouerat,
et qui recentes a naufragio fuissent, facilius cessaturos. His dictis incensum animum
inflammat amor. Spemq; dedit dubie menti, soluitque pudorem. Reti-
non poeta, quia non inuitæ sed uolenti sua lebat, et quod superius dixit, et didonem cæco igni
carpi hic posuit. his dictis incensum animum inflammauit amor, ut dictis antequam uentorum ad

[illegible]

vimento, quod ardebat fortius, validiusque flammaret amore. bis accipiendum, ut sit, bis dictis
vincens animum amore. inflammavit amore. hoc est amore primum amoris augmento cumula-
vit. data quoque sic commodi ex his, quae profutura dicebat, obtinuit, et quicquid dubitationis
esse potuerat, penitus remouit. lousque, donec uerecundia omni. et pudor persuasione ceciderent.
Terenti in sententia hanc loco conuenit, quae dictum est. tum in dubio est animus paulo momento
huc uel illuc impellitur. facile enim, quo quis ueluerit animum dubitantis adducit, quoniam
inest iam pars spirata uoluntatis. Principio delubra adeunt, pacemque per aras Ex-

quirunt. Ecce fiunt, quae soror sorori dixerat esse facienda, et primum et ante omnia, quod
dictum est, tu modo posce deos ueniam sacrorum praemissis obsequiis. ecce atque iam templa, et
deorum fauorem sacrorum sibi exhibitione conciant. Maestant lectas de more bi-
dentes Legiferae cereri, phreboque, patrique lego, Iunoni ante omnes, cui uin-
cla iugalia cutes. Maestante, solemniter ea animalium genera, quae diu ad causam necessa-

rius conuenirent, et primum cereri legiferae, propterea quod populi consensus nisi legibus tene-
ri non possit. phrebo, ut in futurum prosperiora perficeret, quae optabatur. libero patri, ut pra-
staret letitiam sempiternam, Iunoni uel maxime, quae coniugiorum tenebat plenissimam potestatem.
et ne transiret uelence exueneret. ditans affectu quae splendori dicta ad uirtutem ciosa, quae in
ordinatione uerborum uirtutem posuit Iunonem, nec tamen nouissima significatum memorauit.
ad lenilo enim ante omnes ostendit ipsi primo sacrificiorum honor exhibitos. Ipsa tenens

dextra per tripudium herraui dido Candentis uaccae media inter cornua fundit,
Ante ante orem dei in pingues spatatur ad aras. Fiebant per alios autem, dido uero
officio sacerdotis functa, inter uaccae cornua pateram funderet. aut ante aras pingues, hoc est peco-
rum corporibus meritas, in uaccarum conspectu spatatur. hoc est cum hi de rede diuices cre-
berim et procerat. In paucaque diem domus. Neque hoc semel sed saepius fa-

ciebat, ut praeceperat Iem, uolens diutius bibere et neminem, quem amabat. Pecudum
que res lusi. De donibus inhians sperantiae consulit exa. Quaeque futura in in-
teritibus pecorum. consilium, si possit quasi exa possent reuocare responsum, sed uidentur re-

spicere iam consulentium uisibus signa committere consultationem ostendunt. Heu uatum
ignare mentes, quid uota furentem? Quid delubra iuuant? est mollis flamma
in illis Interer. & tacitum uiuit sub pectore uulnus. Fiebant, inquit, ab impra-
dentibus fieri nullis amorum necessitatibus profutura. fiebant ab his, qui sibi uelut uaticinandi sci-
entiam non habuerant, et quum alius ageretur, non intelligebant didonis ardorem. profuturos se ar-
bitrabantur his, quae interueniente ignorantia nescirent. qui enim, quae louebantur numini
ita incensum prorupisset? Est mollis flamma in illas Interer, & tacitum uiuit

sub pectore uulnus, uritur infelix dido, tota uie uagatur Urbe furens. Denique
in illa omni frustra accenditur, amor didoni me lullas et uiscera consumebat, neque eam patie-
batur ullo in loco consistere, ut uiganti totius ciuitatis non sufficerent spectacula. In ciuitate hanc
poeta, ut ostendat quemadmodum per totam urbem dido ferebatur, et quae hanc in necessitate fu-
erat. Quis coniecta cerua sagitta. Quam proci uicantem nemora uiter

creta. Quis Pastor, carens telis, liquitque volante ferrum. Neque uia fuga si u-
uissit, sique perierit. Ductos, haeret lateri leuiter abs harundo. Fugientem compa-
rauit ceruam. siluas ciuitatis. mobilitatem ceruae didoni discursibus. sagittam per arboris sagitta cupit.

O LIBER

*si sua uirtute non fidant. Ille hoc uidetur dixisse. deus mihi est dextra mea, cur alterius aduincu-
 lum quaeram? deus mihi est telum meum, quo possum inimici sanguinem funderet, cur aliquem et gemi-
 sunt alii supplices, qui non habent proprium, quo tuti esse in periculis possint, et huiusmodi opera
 re certando. Voueo praedonis corpore raptis Indutum spoliis, ipsum te laute tro-
 phaeum Aeneas. Solent uiri fortes, quum aliquem uirum memorabilem junxerint, dum uictus
 et morti uel maxime trophaea muneris et gloriae causa conferre. et quum id faciunt deum esse a bo-
 ris truncum, etq. occisi arma suspendere, ut tantum armati homini, spectem mentio. Mezentius,
 qui deos suos dixit esse hastam et dextram suam, atq. omnes semper et ubi conuenit, cui se colla-
 turum spondet, quae se sperabat aeneas superato posse detrabere trophaeum, ait te factam laqueum, induam
 te spoliis, quae aeneas rapuero, et ad uicem inanis numinis tibi consecrabo melius, qui quid dederit
 hostis occisus. Dixit, stridentemq. eminus hastam Iecit. Vbi haec dixit, et cetera. Et alia emi-
 nus Iecit: quod ait eminus, ostendit metuentem, nullus enim ex longinquo uenit telum, nisi qui uobis
 congregari cominus timet. At illa uolens clipeo est excussa, proculq. Egregium anthorem
 latus inter, et illa fixit. Missa hasta dum uolat ot lectu clipei occurrit exiussa et peruenit
 perimere non potuit, in anthoris corpus, quum proximus staret, excussa peruenit, atq. eum in thorace et la-
 tus uulnere lata confixit. dicit autem, quis fuerit anthor, et unde, et cuius meritis. In sculis an-
 thorem comitem, qui missus ab argis Haeserat euadit, atq. ita comitatur urbe.
 Anthor est, qui merito uirtutis fuisset herculis comes missus ab argis ad euadendum et amicitiam co-
 rinxerat, et in urbem ita esse maluerat, quam ad suos reduci procurare. Sternitur infelix alieno
 uulnere. Huius exitum poeta non inuoluntate gemuit, non uir tantum in congregatione ceciderat, quod de-
 bile est magis. Sternitur, inquit, infelix. unde infelix? aut alieno uulnere fuerat peratus. Cuiusq.
 aspexit. Quasi inimicum morte sua deorum iudicium reprehendes. Et dulcem morte is renunti-
 tur argos. Veniebant argi in mentem morienti quasi hoc uel alio genere apud suos non esset motu-
 ras, si remeasset, aut a suis in totum non recessisset. Tum pius aeneas hastam iacit. De per hoc loco mi-
 sericordiam uoluerimus accipere, quum non pro eo positum reperitur, quod ipse faciemus enim, et cetera, et
 orlinantis. Quomodo, ait, pius, qui hominem quamvis inimicum uolebat occidere, priorum, et cetera, et exera-
 ri hominis necesse, et misereri potius, quam seueritatem ratio temporis flagitat. consilium ita est. Neque
 persona contemptoris diuini, et eius qui frustra hastam miserat, utpote, qui nullo numine tantum, et cetera,
 rimus scire, qua ratione hoc loco aeneam dixerit pius, qui sitiebat homini necem et eius inuicem
 uolebat effundere. accipiamus aeneam pius officiosum in sacris deorum omnium aequum, et cetera,
 numque cultorem. Et hoc exemplo discamus, qui in sacris et quid religio mereamur. Sternitur,
 ut infra positum sit, contemptor diuini, et deorum cultor abiicit de congregatione superiorum, et huiusmodi
 ta mezentio consecrat morti, qui colebat deos et interit, qui pro deo habuit dextram et hasta sua, et
 improvidus spolia promiserat filio. hoc ita esse et pius et religiosus illuc complet exemplum secundo con-
 tinuum li-
 bro, Ait, n. ipius ex quo titides sed, n. scelerumque inuictor uixit Fatale ingressi sacro auelere templo
 Palladium caesis summe custodibus arcis Corripuere sacra effugit, manibusq. cruentis Virgineas ausi di-
 ue contingere uittas. Itaque in octauo. Quia pius aeneas tibi, n. tibi maxima iuro Maest sacra ferens.
 ecce offendimus pius religionis contemplatione distulit Si n. impij distulit sunt, qui in deos tam nefanda com-
 miserant, merito per appellandi sunt, qui integro ritu deorum cultus obseruant. Tum pius aeneas
 hastam iacit, illa per orbem Aere caui triplici. Hoc est triplici aere firmatum. Per lineam terga.
 Accipit, n. scuta lineam texturam, quam fiunt. Tribusque transit in textum tauris opus. Tarsit,
 inquit, et opus roboratum tribus corium taurorum. Imaque sedit iugum. Peruenitque ima pars ferri*

LIBER.

didonis, pastorem cupidini. cursum inefficacem ceruæ cū didonis errantis immoderatis anfractibus,
 subtrahit similitudinis illius contextu superioribus inferiora iunguntur. dictum est enim, *Vixit*
ur infelix dido tota, uagatur urbe furens, connectitur. Nunc media aneam secum
 per iu eria ducit. Sic furebat dido, sic per totam urbem amoris exaguita stimuli, fere/
 batur, ut a suis conspectibus aneam non pateretur abscedere. ducebat, inquit, cum secum, atq;
 ut eius presentia non uideretur esse superflua, ostendebat ei fidonias spes ubi beneq. paratam, mon/
 strabat ea, quibus naufragi animus, et de institutione noui domicilii cogitans capi facilius posset.
 quis enim non tenebatur diuitiarum itinerum spe, et affectu eius urbis, quam alterius labor et
 instantia procurasset? sed hoc pro animo didonis est positum. Caterum aneas amoris eius furorē
 nesciebat. Incipit effari, mediaque in uoce resistit. Addebat ad moras iuba/
 lerum inuicem interpositionem, præcedens uerborum continuationem, ut loquendi spatia profer/
 ret in longum. Iliacoliq. iterum demens audire labores exposcit. Consum/
 ptis omni uis insentionibus, cum iam nihil esset, quod ad moras proficere potuisset, quodq. ipse ul/
 terius monstraret, aut diceret, ipsum uolebat iterum narrare labores atq. ultimos exitus traxe.
 Demens, inquit, utpote quæ ante paululum narrata iterum desinere audire. Iendet
 que iterum narrantis ab ore. Optabat enim ipsum iterum audire loquentem. Iost/
 ubi digressi, lumenque obscura uicissim Luna premit, luadent uel cadentia fide/
 ra sol uinos sola domo moeret uacua, stransque tenetis incubat. Tranactis
 omnibus, quæ ardore sui causa amantis potuit industria repperire, marce in adhuc inuentione cu/
 pit litate, licet, uis est ad quietem. Consumptus enim fuerat dies, et noctis tempus adueniens actus
 didonis abruperat, ac non immerito homines urgebat in somnos. sed recedentibus conetis, pœa dido
 morabat in domo, quod demens sciret absentem, ipsa quoq. strata despicens, quod uitam non ha/
 berent. Illum absens absentem audetque uidetque. Cum thoro incumbet,
 nec totum corpus suum trahebat lecto non tam refectionem fessorum membrorum, sed desiderat/
 tum cubilis sui potius querere uidebatur. merito ad huc, illum absens absentem audetque uidetque,
 quia tñ falsebatur aius amantis, ut huc audire et cernere uideretur absente. Aut gremio alca/
 nium genitoris imagine cipta Detinet. Interdum ad uicem patris amplexiebatur quo/
 nium, aut portabat gremio suo, ut similitudine paterni uultus amoris uolentiam fulleret.
 Non coepte assurgunt turres, non arma iuuentus Exercet, portus uel aut pro/
 pagiacula bello Tuta parant, pendent opera interrupta, minaque Muitorum
 argente, equata pueni achia coelo. Miro modo moralitas, expressa est, nam cum in
 amore multa sunt uitia. tum magis, q. obliuionem negotiorum omnium parit, et nimiam in acen/
 di, necessarius negligentiam. hoc ad personam didonis refertur, quam in primo libro descripsit,
 insulat operi regniq. futuris. dehinc ad personam ntyrorum, qui occupata in aliis regina de ciuitat/
 rant omne operi genus obliuiscit, scilicet salutis suæ. deniq. cum iam opera multorum ac turrium crade/
 nitis machinis prope perfecta uiderentur, et ad effectum peruenire la decisset instantia, torpue/
 ra t omnia, et omnium operum seruor desertione p'ena languerant, hic sciendū rectorem cō/
 plere omnia, cum inquit et iubet, atq. eius negligentia omnimodo frigere uniuersa, quæ ante
 feruebant. Quam simul ac tali persensit peste teneri Cara iouis coniux, nec
 famam ob late furori. Talibus agreditur uenerem lacrima dictis. Vbi,
 inquit, sentit uis furorē didonis, hoc est amorem intemperatum ulterius occultari non posse,
 nec habere remedium, his dictis aggressa est uenerem, quum dicit, aggressa, ostendit eam a paulo
 inuidiose

ad inguinem, seditq; illic consumpto impetu. Sed uires haud pertulit. Nec uires
 pertulit, sicuti firmitate impedita. Et licet necem hominum pedire cogit, et talia
 lit tale, quod debilem redderet. Ocyus ensem Aeneas in otynhentia
 pit a femine & trepidanti feruidus instat. Aeneas latuisset, si non
 nem uidisset, eduxit gladium, et animo feruenti iniebat, ut uenerat, nec
 cem. Ingeniuit cari grauitate genitoris amore. Ut uidet lausus iachum ac
 lutæ. Huius casum lausus ingemuit. tetigit enim eum paternus dolor, et
 gereret aberrimis lachrymis indicauit. uidebat enim, quid paterno corporis
 quid perficienda necis eius causa hostis acerrimus prapararet. Hic moris d
 optima facta (Siqua fidem tanto est operi larura uetestas), Non quidem,
 iuuenis memoran de filebo. Duram mortem a latetem retulit, ad
 putauit laudi, quum in defensione patris occubuit. et quia tale exemplum
 debuit, ait poeta. nō filebo facta tua, memoran de iuuenis, confido enim
 et futurum in laude maxima, si libri mei habuerint fidem. Ille pedem
 referens & inutilis inq; litatus (cedebat, clypeoq; inimicum
 hastile trahebat. Quum se mezentius consideraret, cilem
 atq; ex eo ultimam sibi superesse fortunam, referre pedem nitebatur,
 et nexibus uulnerum pedibus paulatim cedere. prudenter autem faciebat,
 ne auersus nularet terga, sed retro am sedens præsens
 uitaret exitum. trahebat interea infixam hastiam cypreo,
 nec carere ea puerat, quam senserat inimicam. Proripuit
 iuuenis seseq; immiscuit armis. Sese hic accipendum, ut sit,
 proripuit iuuenis seseq; immiscuit armis. Quod quia duplicare otium
 fuit, ut superiori simul inferioriq; seruiret. Iamq; allurgentis
 dextre piagam. Ientus Aeneas subit mucronem, ipsumq;
 morando Sulunuit. Expulit, quod dixit, proripuit
 iuuenis sese. Iam aeneas paratus fuerat, ut periret. deniq;
 tam leuauerat dextram, et ferisset, nulle celertus
 idum uenientem prauitens patris corpus iugulumq;
 texisset. Seci magno clamore sequuntur. Dum genitos
 natipalma protectus alnet. Telib; committunt,
 perturbantq; eimius hostem. Egratum factum
 filu sicuti loci clamoribus misilibusq;
 hostem terrebant expellentes procul eius
 accessum donec sultraheretur, qui ex causa
 uulneris salutis suæ non ualebat assistere. Vixit
 aeneas, testulaq; teret se: Quid enim facere
 potuisset tot obliuentibus, nisi aduersus
 mulitantis uim sese committere? Luctabat
 tamen, q; plenam de tanto hoste uictoriam
 reportare non poterat. De uictoria
 grandine nimbi Præcipitant omnis
 campis affluunt arator. Oriti & agricola,
 & tuta latet arce uiator. Quemadmodum
 quum de nubibus grandine nimbi fundatur,
 ce lunt campis aratores et agricola, et
 contra maiorem uim arce sibi uiator
 consulit. dicitur enim artem ipsam
 inlustriam. Aut amnis ripis. In lateribus
 quippe amnium inuentantur loca, quæ
 hominem tegunt, aut exesorum laterum
 receptaculis. Aut alij fornice saxi. Hoc
 est aut suffragi saxet fornici uitat, quod
 aliter non potest tolerare. Fornices
 dicuntur curuaturæ, quæ arcus aut
 cameras faciunt, siue sint naturales,
 siue hominum manu perfecta. Dum
 pluit in terris, ut possint sole reducto
 Exercere diem. Hunc locum, quum
 pronuntiamus, ibi moram facere debemus,
 ubi dixit, dum pluit, et sic addere in
 terris, ut possit sole reducto exercere
 diem, ut rusticus uel uiator fugiens
 grantinem tandiu se abscondat, quantum
 pluit. reducto uero sole exeat de lateribus,
 et in terris exerceat diem scilicet, ut
 operetur. rusticus, et uiator reliquum
 itineris, aggrediatur, ac repetat. Caterum
 si ita pronuntiamus, ut pluit

LIBER

in terra, sed et effe, fiet utrum non pietas et male pronuntians, pluit enim in terra denuo, non pueri error. Sic obrutus unum telis Aeneas nubem teli dum detulit, omnes subinet, ac lausum increpat lauroque narratur: Sic, inquit, se aeneas tuebatur adversus nubes bellicae, qui in praesentia gratiam infra posuit, quae non exiit nisi contractis undique nubibus. Iccetero celum, et nubem bellicam, et letimet, et lausum increpat, omnem uim telorum, prout letet, et nubem bellicam, increpat, lausum, hoc est frequentibus uocibus arguebat, et tenebat manus uerbo: Quamortiture ius, maioraque uiribus iudicet. Bene, inquit, pro patri iuste succedere, si necum a quo mare certare potueris, non uicturus sed morturus rursus in praesentia, ad hoc quod sperare non poteris extrema dementie est, tam cupis egregiis pro bare pietatem, si et ipsa eadem incautum et improbatum deceptura est. hoc est quod ait: Valde re incautum pietas tua, nec minus te Exultat denique. Traheta errore dementie, tum aeneam in tu lausum clenter exultat, exultare potius maius saluti suae magis et uita contrarius. Socer nam ualtius ira Dato in o surgunt ductori, exieratque lauso Patre fili legunt. Supra dixit, parit aeneas, tectusque tenet se, habuit ergo iracundiam, quod merentuncem non sinebat respicere, sed quum lausum in altaret elatus dementia, ira superior cum malitiae est. Conuenerint autem duo, ira aeneas patris, et imminens terminus lausi. Valde namque exiit e isem Per medium aeneas iuuerem, totumque recordit: Expres sit in te per uerba in mentem, et facti uatem caelis assentit, nam aut potuit adire meliorem, si oportunitatem habuisset, quem feriret, qui uero totum gemitum conlilit, quantum faciat ira crescente commotus. Transiit & parmam inuero leuia arma nana, Et tunicam molli mater amica uenerat auro. Transiit, non semel accipiendum est, ut sit transitu parmam, transitu leuia arma, non solita, propter aetatem minacis, quasi ad terrorem compulsi: et tunica commoda et nem tacit, ut ostenderet vulbre potius uelatum quam armis fortioribus tutum, denique, non sicut in uelut, sed parmam, non lorcam sed auro claram uellem, reuerat, inquit, non fecerat, auro parum sit ante texturam, hoc posuit, ut perfectam speciem demonstraret, quomodo enim per uelut non uenire hominis, nisi neque sit aurum et texuissent, descriptione perfecta, percussis, gestu et mortenti imaginem. Imp'ecuto sinum sanguis. Quia medium iuuenem dicitur et per uelut, hoc est in praesentia regulam, ad sit eius sanguinem sinum morientis implese. Tunc, ut ait, aurum Concessit nigra ad manes, corrusque reliquit. Vnde ait sanguis est, et receptus est. Aeneas, ut uultum uidit morientis, & ora. Ora modis ancipitibus, et aeternis, Inuoluit naerans trauster, dextramque tetenuit, Et mentem exire subit pietatis imago. Aeneas, ut uidit uultum morientis, miris modis pallore corruisum ingemuit, et per plenam seratione commotus, et tetenuit dextram. Cur hoc fecerit, multum interpositis datur interea ad miserationem causam, ut ostendat ex qua causa miseratione ipsa uideatur exstitisse, mentem ipsam, inquit, commouit ratio pietatis, quia fuerat pater, et patri religiosus seruauerat, neque fugerat eum, quid si u parentibus, quid parentes debeant liberis: O mihi tibi nunc miserande puer pro lausibus illis: Quid pius aeneas tanta dabit in dolo si uinum? Arma quibus letatus habere tua, teque parentum Manibus, & cincti (si uia est cura) remitto. Hoc tamen infelix miseram solabere mortem. Aeneas manu dextra cadis. Deliberat aeneas, quid conferret mortuo, et solutim uolens praestare non potuit. Voluit, inquit, puer miserande seruare, inuoluit, ne facerem, qui tunc praestabo tibi: quem uivum seruare contendis, quid regis pietati, quod conferat ei, soluit,

LIBER .

nus egit subtilitate mirifica , 'ut' diceret , ego quidem uolo , sed resio an fata conser-
 tiant , aut iuppiter uelit . ut autem ostenderet perire non posse , dimisit eam ad iouem , ut ex ip-
 sotiis contraria reportaret , et gerneret e deſtinata non potuiſſe complere . Tu coniux, tu
 hiſis animum tentare precando . Per ſe ſequar . Quicquid ſecretum , ait , retinent
 uiri , facile continentur uxoribus . tanta igitur eius ſententiam , quicquid ex ipſo audieris fieri poſ-
 ſe , ſuauiter amplectar , et qua diſpoſitiones tuae præceperint , ſequentur et mea . Tum ſic
 excedit regia iuno . Non interceſſo ueneris dolo in hæc iuno reſpondit . Mecum
 erit ille labor , nunc tua ratione quod inſtat Conſieri poſſit , paucis (aduerte ,
 doceo . Hæc dimiſit , ait , partibus meis . uerū q̃a quod iſtat hoc ē quod uiget , debet imp̃eri , ſci-
 entia ac perſeueranti conſilium dicam . properabat enim ipſam compleri coniunctionem , ut q̃a
 ueneris diſtione cōmota metueret , ne aeneas inſectis rebus abſcederet . ſperabat autem illum ipſam
 poſt perfectam coniunctionem ad ſonis matrimonium non relicturum . ſcirco dixit , Caraco ego
 que te ſoluit ibant . dummodo coniunctio diſpoſita compleatur . uſq̃ adeo cupiet at hoc quicquid
 occasione fieri , ut ipſa perſeueranti conſilium laet . Venatum aeneas , unaque mulieri
 miſero dido In nemas ire paruit , ubi primos craſſinus ortus Extulerit titan,
 ramique retexerit orbem . His ego nigrantem cominxtra grandæe nimbū
 (Du a trepidant ale ſalutis tue indagine cingunt Delap̃er uſturgam , & t̃m̃
 tr̃i cœlum omne ciebo Diffuſient comites , & no. de regentur opa a . Sp̃eluncam
 dido , dux & t̃m̃ manus e in eam Deuenient , adero , & tua ſi ñ alii certa uoluntat,
 Connuſtorungam ſt̃bili , propriamque diabo . Hic hi mentus erit . Atq̃
 er̃ u lux cœſt̃m̃ er̃ t̃ exorta , aeneas ex dido uenatum ire diſ̃nunt . prima occaſio ut in uia
 uenerit ſitu i ad ſec̃nem proſa , quæ opacitate ſu om̃tiam uig̃s excludant . his , inquit inmit
 t̃m̃ q̃a in , at roq̃a t̃m̃ptui habeantur , miſcebo grandinim , hæc deſuper inſundam , cumq̃
 aeneas t̃m̃ uerſis uoligo , nimbos et grand̃ non ſinent conuenire diſperſos , et ad reginam
 mat̃m̃ t̃m̃ uenire , lum a t̃m̃ trepidant , ſam obſeruantes ad retia pedem referre non poſſunt , mox
 m̃ uolgo quæ t̃m̃ tr̃uſ , ut cum terrori om̃ia fuerint , in unam ſpeluncam ſoli fugientes ſauere
 m̃ uolgo ac t̃m̃ deueniant , ſi tamen etiam tuæ uoluntatis conſenſus accedit , connuſio iurgam , atq̃ ita
 ut ierp̃etuo in matrimonii uinculo teneantur . Non a luerſata petenti Annuit , atque do-
 lis riſit cytherea repertis . Cum hæc iuno dixiſſet , noiunt uenus aduerſari petitioni ac u-
 luntate eius . perinde q̃ conſenſit ridens aduerſariæ doloſ euidentiffimi patuiſſe , quæ ſic inſiſtebat ,
 ut fieret a t̃m̃ pul , quod eſſet aeneas troianiſq̃ contrarium , ſcilicet ut reg̃nam italia it̃ycas auert̃-
 ret oras , hoc eſt ad libycas oras uerteret . Oceanum interea ſurgens aurora reliquit
 It portis iubar exorto delecta iuuentus , Retia rara , pl̃æ lato uenabula ferre ,
 Miſſiſque ruunt e uites , & odora canum uis . Aut dido m̃ meritum fuit , atq̃
 d̃m̃ locas tyriorū , ut expẽtarent reginam conſtituti ante ſores eius , hoc eſt ſax̃m̃ ornatibus occu-
 pitam . (ſtroq̃ inſiſtis & aur̃ Stat ſonipes , ic frena ſ̃roſſi ; um̃itia ñ audit . Re-
 g̃a t̃m̃ pot̃ſta oī q̃ne ab̃iti m̃s exprimitur . ut purpura et aur̃ inſiſſet op̃erens domino
 p̃ce ſurā . Tandem progreditur magna ſtipante caterua . Proceſſio eius c̃uſtoq̃ deſert̃
 bitur , ſ̃duc̃atur ſ̃q̃t̃ ſ̃p̃ata magnat̃ uenenum muſſu line . Si d̃m̃i p̃i o clamydē c̃uſto
 di a limbo . Lum̃ous regibus ſep̃atur , et d̃m̃ , qui eorum caput canaſſo orbe circumdet . C̃uſto
 pharetra ex hureis crines nodantur in aurum . Aur̃a purpuream ſ̃̃b̃neſcit ſ̃̃b̃
 l̃uſt̃em . Tu quod habuit , aut aur̃ fuit , aut purpura pret̃ia . Et ideo tandem , quæſit̃ p̃i
 ceſſet , ut am̃is et quæ placere cuperet et am̃aret . diſcripta ē dido cum ſuis ad h̃m̃us quæ

cuius morte gaudere non possum: etatis tuæ inde finis non potest accedere titulis meis: non possum gloriari de puero, et de eo, qui mortem potius uoluit, quam patrem uidere confectum. ferre non potest animus, ut armis tuis trophæa componam. Arina quibus lætatus habet tua. non enim conuenit hæc alicuius leuissimæ suæ, conlere. sed parentum manibus, et cineri: si uia est ea cura) remitto. Remittit te, inquit, ut perterris ad tuorum sepulchra in torum. præstat hoc manibus tuis, si tamen aliquid lenitiam sentiant mortui, ut humanitas mea uel esse proficiat. Verum quia ex morte tua nihil acquiri potest gloriæ meæ, a celat tuæ, et te magnus æneas occidit. Iste quippe memorabile in aduersis solatum nomen meritumque uictoris, et ea cecidi, et dextra quam multi auri fortes absumpti sunt: Increpat ultro Cuius tantis socios. Quam accederent et uenirent rutuli, ut præstratum tollerent, ultro eos obarguit, tanta carlos et negligentes: Et terrea subleuat ipsum Sanguine turpantem comptes de more capillos: Subleuabat iacentem, comas suas ex more ad pulchritudinem compulsum terræ puluere et sanguinis suis uertit de turpante. Interea genitor tyberini ad fluminis undas, Vulnera siccabat lymphis corpusque lauabat, Aronis acclius trunco. Truncus dicitur proprie rbur arboris, quod relinquitur sine ramis et capite. hoc tamen loco integræ arboris truncum dixit partem scilicet, quæ in mo ramis est uicua. Id id est esse ex consequentibus probat. Iste, inquit, grauiter uulneris et salutis suæ de heratione lesa: et ostenditur arbori truncus: Procul circa rami Dependet galea. Galea autem et a rami. super se pendebat, tangens truncum et ramos procul iubo arborem integram significauit, cuius una pars se mixturis libat, quæ ramis non habebat: Et præto graduat na quiescent. Galea, quæ non mouet pondere suo, pendebat ex arbore. arma, quæ crassa fuerunt, et ita reposita quiescebant. Sed et læti circum iuuenes. Qui possidentur ægram, et libilem tuerentur: Iste regit a' elan. Cola fouet: Adiatu arboris trunco reficiebat e' la, quæ fuerant dolore læsita: F' las propexam in pectore bat h'm. Iste ex abundantia et r' itum. Multi super lauro rogitat multosque remittit, Qui reuocent, moxque feror mandata parentis. Conderans ex aduersis suis, quantum uim pertulisset ærea cortante, tractans quæque si u' personam, et atatemque considerans, quarebat plurimum, quid ageret la' sa, et i' urinas mittebat, ac sape, qui reducerent imprudentem, ac m' si patris mandata perferent: m' si merito, ut p' te qui ex uulneris causa satis saucius, de filio esset m' si m' si i' te lo' licitus. At lausum socii. exanimum super arina ferebant Ille u' ingentem, ita, ingenti uulnere u' tum. M' si autem ueniebant flentes, non reducentes uiuum sed super arma et u' ites occisum. Agnouit longe gemitum præsagantia mens. Quam uenientum gemitum sollicitus acceperat, antequam nati fanus cerneret, oculis suis, qui l' m' si acc' l' et, gemitu præuideret quippe animus prælegio mala, et quid futurum sit, infelicit' cogitatione lenitissimæ. Can' enim immundo deformat puluere: Bene posuit, immundo puluere, et enim et m' indus. Et animas ad cælum tendit pulmas. et corpore inheret. Verus uiuentis est l' ore, quum mortui fanus amplectitur. non est ulla in amplexu f' ueris de' est u' ito: sed p' elum me' t' ma plangenti: Tanta te me tenuit uiuendi nate uo iustas: Ut prone h' u' si paterer succedere dextæ, Quam per uis tua uel ac genitor per uuln' ra seruor. Morte tua uiuens: heu tunc n' de om' ibi d' m' m' t' u' itum infelix, nunc ille uoluit aditum. Hunc u' itum habet ex u' m' m' m' a et optatum uiuendi desiderium, hunc u' itum tenet, ut infelix pater per s' u' itum seruaretur: O m' s' ser u' ito mortu' it. u' ito ego, quem priorem conuenerat mori. et interit, qui s' p' ere se debuerat per

æneæ processus demonstratur.

Nec non & phrygiî comites, & lætus iulus Incedunt, ipse ante alios pulcherrimus omnes Inferit se socium æneas, atque agmina iungit.

Non dixit solus inter ceteros fuit æneas formosus, sed formosior ceteris fuit. pulchritudinis augmentum fuit: comparatione cum aliis. et, ex eo quod omnes licet separatim procedentes, tamen in unum fluvium pergentes, id est, ut non deesset quibus æneas pulchrior probaretur, immittitur parabola, ut æneæ processus erigeretur in melius.

Qualis, ubi hybernium lyciam xanthi perfluentia Deserit, ac delon maternam inuisit apollo, Instauratque choros, nictique aetia circum Cratesque dryopesque fremunt, pitetique ara hirsii, Ipse iugis cynthi graditur mollique fluentem Fronte premit crinem fingens, atque implicat auro. Teli sonant humeris, haud illo segnior ibat Aeneas, tantum egregio decus enitet ore.

Ut æneæ pulchritudo præferri ceteris posset, deficientibus humanis exemplis, apollo inter deos solus inuentus est, qui æneæ meruisset æquari. iocunde tamen inuentum, ut huic non alium sed appollinē compararet, quia dianæ similitudinem dederat cum didonem in primo libro describeret procedentem.

Postquam altos cecidit in montes, atque inuia lustra, Ecce feræ saxi de uertice capix Decurrere iugis.

Feræ, inquit, capræ hoc est agrestes, quas capreas dicimus, mansuetæ sunt enim que sunt in gregibus nostris, et quæ non metuent hominum conspectum. agrestes uero timide et leues ad cursum, quo fiebat ut saxi de uertice et iugis præcipitarentur.

Alia de parte patentes Transmittunt cursu campos. Varia descriptio, et ex diuersitate copiosa, ut alia de montibus agerentur præcipientes insequentium metu, alia exagitarentur in campo.

Atque agmina cerui Puluerulenta fuga glomerant, montesque relinquunt.

Non fugi puluerulenta, sed agmina. Ordinatio enim sic est, agmina puluerulenta glomerant cerui fuga, currentes quippe fugientesque per campos excitabant suis unguibus pulverem.

At puer ascanius mediis in ualibus acri Caudet equo, iamque hos cursu, iam præterit illos. Spumantemque dari pecora inter inertia uotis optat aprum, aut fuluum descendere monte leonem.

Ascanius quoque pro ætate laudatur. nam etiam ea, quæ leuia maioribus natu uidentur, laudantur in pueris. in his enim futuri temporis spes præsentium facturum coniectura colligitur, quod magnæ uelocitatis equum habuisset, et discurrebat gaudens, quod cursu nunc hos nunc illo præteriret, nec lignum habuit, feræ et inertia pecora pertinaciter sequi, sed optabat occurrere suis discursibus leonem aut aprum. prætermisit poeta datos equos trotantis ad uenandum, quod nã proprios non habebant, utpote qui a nauibus uenerant, an ideo, quia in tertio libro dixit, inter cetera munera belenum et equos dedisse, addit equos, additque duces.

Interea magno miseri murmure coelum Incipit, insequitur commixta grandine nimbus, Et tyrii comites passim, & troiana iuuentus Dardaniusque nepos ueneris, diuersa per agros Testa metu petiere. ruunt de montibus amnes.

Fiunt ea, quæ Iuno prædixerat, mouetur cælum, tonitrua concrepant, nimbi funduntur, grando exitum portat, et contra naturam rerum de summis uerticibus montium amnes innumeri præcipitantur. deserta uenali uoluptate fugiunt oēs, et diuersa occupant testæ. diuersa ideo, quod dispersæ rusticæ domus tantâ multitudine a lunatâ ferre non possent, uel quod unusquisque, usum in tanta necessitate cõpendio non pulchrū suffugiū testæ sed proximū astuisset. Spelūcā dido, dux & troiāus eadē Deueniunt. Aduocatis, inquit oibus, atque ipso ascanio, et per diuersa discretis, dido et æneas in unâ spelūcā deue-

LIBER

tri. seruator infelix per filii interitum, et iustum carum, et proxi-
 Igo ista miserrimus feci, et malum omne, quod attulit mea fortuna. Ne
 te sinerem cum tanto hoste certare, et abimperi pugna te cuncti rati
 feranda confutatio praesentium caesa, nescia futurarum. si te scilicet
 ras, facere te debuerat mea calamitas cautiorem. pergis non deservisse
 tre moriturus, cui adhuc seruator infelix. cui non uiuendi uoluptas, quae
 sed luctus accreuit ex pena. Haec est sortis mea plega deterior, hoc
 nus, quod nullum temporis spatium nulla praesentis medicina sanare.
 nitus interna possedit. nihil dolore est uacuum. Idem e o nate tuum
 ne nomen. Nec me fugit malegea mea et obrutam multi criminibus
 um et innocentiam maculasse. Incipit tam eam criminari quibus
 preffis. Pulsus ob inuidiam solio, sceptrisq; patens. Iam
 per inuidiam, quum dicitur inuidiam, uult ostendere non se meruisse,
 patris poenas odusq; meorum. Aut si regis patebat ad praerogati-
 but. Dio litora tetigit, aut nihil aduersi de ciuitibus meruit, aut
 tentum esse conuenerat. non enim uiuentium fuit cum odio con-
 mortes animam fontem ipse decessit. Conuenit rem aduocare
 qua uellent, pena congerent. Nunc iuro, nequa huiusmodi
 Sed lingua. Nunc, inquit, uti, qui dicitur debueram in ciuitate
 uersi ciuitas meis qualibet ratione diuinitus, et alicuius hominis
 liberabit, et per incerta consilia rapiatur. Exit sententiam, et
 sensit dicens, sed lingua. faciem, inquit, eras, quod dicitur
 dicens attollit in aegrum se semur. Cuius ultimo uerbo
 dum, in aegrum se extulit semur. Et quanquam uis alio
 daretur alit uoluerit, uoluerit, huius de ecclesia tamen, neq;
 rubet, ut eo uoluerit de ecclesia, quod uult scilicet fuerat, quum
 men erat, bellis hoc uictor abibat. Oculi uis. Ipse
 tum, ipse uis, ipse remeant bellis ex omni uis uis. ecce non
 que auxilium sperabat. talis etiam fuit, qui ad ultimum
 megenti captus est, qui interitum uindicare, talis ergo
 remeare consuevit. Alloquitur in mentem. Quasi
 Et talibus infelix. Et hanc talibus ueris
 libas uis. Viximus. Quis debatur tristis, sentiebatur
 tem. diu est, inquit, quod uiximus habere, si tamen
 quod claudatur sine. Aut hodie uictor spolia
 Et caput a nex teter, lau-
 siq; dolorem Vltor eris mecum, aut aperi-
 Prætera simul et aduersa proposuit, quae
 uiuente, sed turbandi filium. Haec primo
 poterit esse contrarium. quum hoc ipsum
 remealimus, inquit plorosi post factum, et
 se beneficium. Neq; enim foris in
 reuocros. Neq; enim dignum est, ut in
 et per uis tenet, et per uis tenet

LIBER.

norant, hoc est male uenerunt, quia personis regum non conueniebat spelunca depressio. dedit igitur occasionem coniunctioni perficienda locus secretus. dedit tempus, quo periculi uitandi causa nullus audebat exire de suffugio. dedit solitudo, quia soli fuerant duo, dedit persona, quia uterque in prima aetate, uterque formosus. factum autem intelligi uoluit poeta non dici. **Falsere ignes & conscius aether Connubii.** Tantum ualuit iuno, ut etiam ipsa elementa fauere uiderentur itemque ignes de caelo fulserunt. non dixit, emissae sunt fulgura, sed pro nuptialibus facibus ignis caelestis apparuit ad impediendum autem italici imperii tantum iunonis dolosa fecit inuentio, ut aeneas in illa coniunctione non uoluntatem habuisse, sed uim quendam passus esse uideretur. fiunt uelut nuptiae cum turpitudine omni, et uolente iunone solus testis extitit mundus. Summoque ulularunt uertice nymphae. Ille dies primus leti, primusque malorum causa fuit. Duo proposuit, quae ex una causa profluxissent letum et mala. letum, quia se ob eam causam dido intererunt. malum, quia ex facto turpi et inhonesto contraxit detestabilem famam, quae inter praecipuas mulieres castitatis merito potior dicebatur. ecce aeneas fortuna et consiliorum exitus. quae habuit iuno dum uult suae prodesse, et commodam fugere carthaginis, aeneam uero ab italicae partibus separare. sic didoni non coniugium sed uitium procurauit interitum, nec profuit carthagini, et emulum suum tenere non potuit. ut autem probemus hanc ductam intentam esse iunonem, ut aeneam ad italiam nollet peruenire, offendimus ipsam iunonem esse se praesens ex duobus alterum uoluisse, scilicet aut aeneas ipsum interitum, aut eius ab italia separationem. dixit enim, nec posse italia teucrorum auertere regem. quia igitur uolens praesentem salutis eius nihil naufragia ualuerunt, hunc ab italia praedictis fraudibus auertere nitentur. Ille dies primus leti, primusque malorum causa fuit. Neque enim specie, famaue inuenitur. Cum duo proposuisset exorta ex illo facto causa mortis, ut turpem famam praetermisso leti genere, quod postea seculum est, secundo sic respondet. Neque enim specie famaue mouetur. Nec iam furtiuum dido meditatur amorem. Non specie, inquit, mouebatur admissi criminis, nec mala fama. Coniugium uocat, hoc praetexit nomine culpam. Hoc est a matrem non misie turpissimam culpam credidit tegendam, uerbo iuris usus est, ut diceret culpam. Sic enim definitum est culpam esse mulieris, cum pudoris in causa peccauerit. quae autem spe ducebatur de loco matrem aut quod eo genere contraxerat quae ipsam aeneam in conuiuio referentem audisset, responso creusae uaticinantis accepto, et regnum italia iam situm paratum esse, et coniugem regiam, apollinis quoque, et deorum penatum, habent etiam unum idemque extitisse praedictum, quo non tantum aeneas uerum etiam liberis et posteris eius per uxoris italicae consortii italiae atque orbis totius debere memoratum est regnum. Exemplo libyx magi as in fama per urbes. Huius, inquit, facti nulla interposita uel modici temporis mora per urbes africae magnas et plurimas fama percrebuit, uerisse aeneam troiano a sanguine cretum, cui se pulchra uiro dignetur iungere dido, Nunc hiemem inter se luxu quam longa fuere Regnorum immemores, turpique cupidine captos. Haec praesens idea fata uirum diuinit in ora. haec fama referebat troianum uirum consensu didonis exceptum, iudicatum lignum cui se regina coniungeret, cum conuiuiis suis uacare ac luxuria, hoc est libi linis partibus. ferueat. non uenere uoluptates, sicut terentium ait, ubi interuenerint ceres, et liber neque, hoc breui tempore, aut diebus interpositis, sed hyeme praeter longa, hoc est praeter longa est ac per hoc omni usque adeo, ut omni

ut diximus posuit, et aduersum: sed falsa spe in altero ductus est, in altero praesegium prae-
lit. Nam qui fieri potuit ut aeneas manus debilitatus euaderet, qui praeuidenti corpori tam
grauiter potuit uulnerari? Aliud tamen quod praesegium loco complexus est, accidit. nam et tri-
um in secundo certamine ceciderunt: Dixit & exceptus tergo conuersa iocauit Membrum.
Non dixit, ascendit, quum hoc facere non potuit. sed exceptus est, inquit, ut uideret ex quo
perire loco in equi tergo esse susceptum. Manuque ambus iaculis onerauit acutis.
Quantum timorem procedentis exprimit: qui quum se aduerteret uirum peritum, aut in
manus telis multis et acutis onerauit: quasi cessante substantia dimittentis, totum in uirum aut
numeros hostem superare potuisset: Aere caput fulgens, cristaeque hirsutae exstant.
Quid debitis toto prolesse popet, aut surgens gaeta, aut ptoja in capite cecidit: Die uir-
sum in medios rapidus cecidit: Equi cursum in me las uedit, non iuuat. Aestuat uir-
gens Imo in corde pudor, multoque inania luctu: Exposit, cur dicitur sit, equum
rapit de lit. duobus enim animi motibus assuabat. pudoris, qui timorem perirem, et
curus uirtutem in uulneris atrocitate persenserat: et luctus, quia tacem perdidit et filium.
At hic aeneam magna ter uoce uocauit: Debit non prouocare eum, cuius uirtutem
senferat, et timere potius, quem exemplo suo probauerat fortiterem: sed cur metueret cui
aquis uotis aut uincere optabile fuit, aut perire? Vocauit igitur aeneam magna uoce, et ter
hoc dixit. ostendit magnam in se post uulnus acceptum animi peruerentiae et conuersantiam, nec
de se uisum alio comatibus diminutum. Aeneas agnouit eum, letulque precatur: Mox
ut aeneas uisus sit mezentium uenientem, et uocem, toties clamantis audiuit, tunc exiit quae causa
debilem reuocasset ad campum. sciebat enim dolore perditum perire compellere, quae
res attulerat periculisorem maximam, ut in congressu periret, quod impeditilibus multis pri-
mo complere non potuit: remittit tamen etiam ipse reuerentiam, ne timorem aliquem silentio tes-
taretur. Sic uisus illi deum facit, sic alius apollo, lucipias conferre manum.
Iccirco ait, incipias conferre manum. quia hactenus supra certatum est, et inde ut uocatur euagisse,
quia praerimorum defensu auxilio certamen uulneris us effugerat. accedente etiam eo, qui ap-
parebit eum non collatum manum, qui equo potius, si leret, non iati uiribus. Tantum effar-
tus, & in fletu subit obuius h. ista. Magnam animi ac uirtutis. fraudem monerat, qui in ho-
stem primus, tela contendit. quod aeneas, non dubitauit perficere pergens obuius, cum in fletu
basta. ne habens, tanta equi suo, idum iterum uerteretur in fugam. h. ille autem, uisus mezen-
tius, inquit. Quid me exopto foeculissime nato Venies? hae uia sola fuit, qua per-
dere potes. Nec mortem horremus, nec diuum parauimus ului. Uisus est, iam uenio
moniturus, & hae tibi porro Dona prius: Orobatum filio frustra tentas patrem.
magis enim potest illius excessum cupio mori. quam me ipse cupis occidere. sed in hanc par-
tem frustam tuam potius contemnis exercere, quando formidolosus uerbi terret, cuius tam est,
post filium mori. Uidi hanc lucem, in qua incolumem natum meum uideri non possum. inueni-
stusam, qua mezentium perleres: alia enim superare non potes. tunc uita mea conseruata
est, quam cecideret lausus. tunc perui, quum finis eius in fletibus oculis uidet. non h. rre mor-
tem, quam potius am. Hae enim dabit finem doloribus meis. hae mihi uiriteris. si nam red-
det, et minibus eius potrem miserum benigna contingeret. nihil est saue huius, quod ne uideris
terre u. mori mihi benedictum e, curus mihi a uentum. non parco dui, quod ipse uenerari,
et colui, nec superstitiosus precibus rogabo, quos contemno. habes emulos studi tui. si reuerentius

curam disponendi recondendiq. reuerent. hoc est, quod ait in superiore libri parte. Non castra
 assurgunt turres, non arma iuuentus. Ixeret, portusue, aut propius nacula leui. Tut. perant,
 pen lent opera interrita, min e. j. Murorum ingentes, aequataq. machina caelo. Hæc de didone,
 æne e uero reprehensio fuit, q. in alienis commorans regni commoditatem suam negligebat, quam
 partem ex iouis periona uirgilius non minus possit plenissime prosecutus est. Ieu regni ex cætera, hæc
 possim de te la uirum diffundit in ora, reu dea te la. ubi enim, quid secus admissum in hominū
 scientiam uenerit, turpius q. admissum est carpitur. interea definitionem famæ repetamus, quam
 præta interponendo fecit hyperbaton, ex eum textum in duas partes absq. amposit, ex minus at/
 tentus facit errorem.

Fama, inquit, malum quo non aliud uelocius ullum Mo
 bilitate uiret, uiresque acquirit cundo. Et cito, inquit, ambulat, ex sit fortior.
 uires enim non per lit, sed acquirit. nam contrarius tuatur uti ore monstrum.

Parua me/
 tu primo, mox sese attollit in auras, Ingrediturq. ue solo, & caput inter nula con
 dit. Veteres ois multis incorporalibus noia dederunt ex formas, ex nonnulli pro numinitus habue
 rint, ut Fortia, s. cor lia, lili. ordia, furore, somnū, ex cetera similia. ita ex fama corporali est uelut
 rūt, ex lea. ut tēc uirgilius hoc loco ait. hæc possim dea uirū fæda d. j. u. lit in ora. huc a lili ut ex. cr.
 vus ex corporis incre liliem mobilitatem, ex loquacitatem satis effusam, nihilq. occultatum. hoc
 amplius, ut non tantum ueritatis sit nuntia, uerumetiam ueris facta commisceat, illam non ri
 esse genus natam ex terra cum gigantibus, uolatu alarum uigere, ex pedum celeritate, autum
 quor. insu. ex o. ulli quamplurimis semper uigilantem, loquentem plurimis linguis, nullo tē
 pore habentem requiem, noctu diuq. uolitantem, atq. currentem, explorantem de summis locis
 aut lili singuli agant, quidue loquantur, magi praua ex fæda q. uera nuntiantem. uicirco dixit.

Illum terra parens ita irritata deorum Extremam (ut perhibent) ce co encela
 doque sorotem Progeniit pedibus celerem, & pernicipibus alis, Monstrum horren
 dum, ingens, cui quot sunt corpore plumæ, Tot uiriles oculi subter mirabile
 dictu, tot linguæ, tot. dē ora sonant, tot subrigit aures. Noctē uolat coeli medio,
 terre per umbram Stridens, nec dulci declinat lumina somno luce sedet cultos,
 aut summi culmine tecti, Turribus aut altis, & magnas tenitat urbes.
 Tam fæti primumque tenax quam nuntia uen. Hæc tum multiplici populos ser
 mon. replebat Claudens, & pariter facta atque ufecta canebat.

Parua est, in/
 quit, fama cum metas interuenit. Tuc metas est, cui d. perij. u. potioribus incipit liqui, Sed ea
 dem licit, primo parua est metu, ex constat eam postea non timere, sed furere aus. mentum, de
 ni. se uatur, mox sese attollit in auras, ingrediturq. solo, ex caput inter nubila cōdit. ingredi
 tur solo, huc est ambulat in solo, ut sit integra locutio. ut autem ostenderet monstrum
 esse, ultra inastunabilem formam, peles, inquit, habet in terra, ex capite tangit calum.
 quod ait, ut perhibent, morem proprium tenuit. in fabulosis quippe ex incredibilis
 non se facit autorem. hoc dictum sit de famæ definitione. nunc redeamus ad reliqua, quæ eadē
 fama per insunt u. passim loquendo pertulerat.

Protinus ad regem cursus de torquet
 hiarbam, Incenditque animum dictis, atque aggerat iras. Si poetice, ex ita
 ut uolunt est, intelligamus, intruxit ei iam, at i. ira eius. aggerat, quæritur utrū quas fecerat, an
 quas apud hiarbam inuenerat? uelut est intelligere, quas inuenerat, q. dixit exaggerat.
 facilius enim excitatur in iracundiam maiorem, qui habet animum ex eadem causa comentum.
 hiarbas quidem qui fuit in didonis petitione contemptus, eoque maxime alienigenam

LIBER

es, feri sacrilegum. si perniciosus hostis macla captiuum. sileat iam proteruitas lingua, et sermo, quo te plurimum tactus, terminum sumat. Vna eademq; mihi sententia est, moriturus potius, quam uictoriam quaesiturus aduento. sume tamen morturi munusculum, et antequid fiat, quod prouenire iam cupio, excipe bastas meas, ut irascaris, et feras. Dixit, telumq; intorsit in hostem. Inde aliud super, atq; aliud tigit, uolatq; ingenti gyro. Post haec, quae dixit, iacere bastas plurimas cepit circumiens aeneam ingentibus gyris, ne uersum ferire potuisset. Sed sustinet aureus umbor. Occurrebat aeneas omnibus telis, et haec excipiebat scuto. ecce probatum est quae causa mezentius ambo acutis telis onerauerat manus. Tecta enim non mittebat, nisi hoc consilio primitus praeuideret. Ille igitur multa tela mittebat, haebat multa, sed haec scuti ambitus sustinebat, excipiebantur resistens arte, nullum ueniebat in corpus. Ter circum adstantem lauos e iustauit inort es Tela manu iaciens. Quum aeneas uno in loco conisteret, ter mezentius lauos in gyros circumit stantem, manu dirigens tela. Ter secum trinus heros Inmanem arato circumfert regmine syluam. Quoties mezentius circumit aeneam gyris, toties heros trinus occurrit scutum obiciens. quod iaculis tam fuerat infestis insertum, et siluae faciem praeferebant. Inde ubi tot traxisse moras, tor spicula exder Vellere, & urgeret pugna congressus iniqua. Vbi tanta crasse sunt morae, ubi pulebat tantum telorum numerum scuto portare, tantaq; essent, ut haec uelli aut iam portari non possent. Et quum urgentur iniquo certamine, iniquum certamen ideo fuit, quia mezentius, equi praesidio et summo pugnat. aeneas uero in pleno positus maioris laboris pondere grauebatur. Multa moueri, animo iam tandem erumpit. Multa, quae facere deberet, ipse conferens secum, tandem reperto consilio erumpit in factum. arte enim opus fuit, ut ipsa peteretur causa, quae iniquitatem certaminis faceret deniq; morti abruptis. Inter bellatoris equi caua tempora coniecit hastam. Magno hoc consilio factum est. nouerit enim mezentium ideo equi auxilium petuisse, quia ipse debilis fuit. recte igitur aeneas de equi prima perniciie cogitauit. Ipso enim occiso, non magni laboris fuerat, ad ipsius equitis interitum peruenire. Tollit se arrectum quadrupes. Hoc est erectis primo per aera pedibus, primis posterioribus stetit. Ereclibus autas Verberat. intelligitur hoc mutato sebonate pulchrioribus pedibus tectisse, et cum dolore pernicioso turbaretur, obsequium solitum et portanti consuetudinem perdidisse. Effusum equitem super ipse secutus Implicata Aut ruina corporis sui equus dominum implicauit: aut quia sic deiecit, ut ille se explicare non posset. Eiectoq; incumbit cernuus armo. Praeter letale, quod exceperat, uulnus, aliud et casus accessit, ut recto armo cecidisset. Cernuum dicunt, qualem ipse uirgilius demonstrauit, porrecto uno pede hoc est altero ex primis, reliquis uero collectis: capite quoq; in terram coarctat: huc accesserat malo, quod armum etiam perdidisset: ut nec ipse reparatione aliqua iuuari potuisset. Clamore inueniunt caelum, troesq; latiniq;. Quis enim non miretur, aut consilium uiri fortis, aut factus, aut fortuna euentum? Aduolat aeneas. Celeritate quippe opus erat, antequam ille se forte colligeret, aut iterum subueniretur a socys. Vaginaq; erunt ensem. Et super haec: Et aduolat, et erigit, totum ad celeritatem demonstrandam pertinet. Vtrumq; simul factum intelligitur, et super terrorem educti gladii haec addidit in tantibus uerbis. Vbi nunc mezentius acer, & illa Effe a uis animi? Quam breuis distans est, aut se praeparabat ad exigendam penam? quo nunc, inquit, mezentii fortitudo discessit? quomodo simul tua feritas tecum perit? quid profuit sic auxilium, aut male meruisse de socis

LIBER.

meruisset, quod ipse impetrare non ualuit, debuit acrius commoueri, sic extra poeti-
cum textum quæramus intellectum simplicem, cum hiarbas audiret rumoribus sparsis
eneam ex longinquis partibus uenientem sibi pximo et ut ipse arbitrabatur potiori esse præla-
tum, uehementer motus est. in his enim uel maxime causis intoleranda repulsa est, quæ tunc ma-
gis sentitur, cum inferiorem putamus nobis esse prælatum. interea ostendamus hyperbaton, quod
diximus factum descriptioni. n. jam tunc posita una descriptio diuisit. hac si subtrahas, erit una narra-
tio, ne exempli libyæ magnas sit fama per urbes. sequi debet, protinus ad regi cursum detorquet hiarbas.
Hic hæmone satus rapta garaniatide nymphea Tépla ioui ceterum latis immantia regnis
Centum aras posuit, uigilemque sacrauerat ignem, Excubias diuum æternas, pel-
lendum per cruorem, Pingue lolum, & uarias florentia limina fertis. Hiarbas
(ut uirgilius posuit) natus ex ioue hæmone. constat enim ioues perurimo, fuit e. Habuit garaniá-
tilem uxorem, non legibus acceptam, sed raptu interueniente quaesitam, africa quippe finibus
proximi feruntur esse garamantes. hic in finibus iui, ac per omnes regni iui partes centum templa
formæ amplissimæ constituerat ioui, atque aras et tilem uigilemque ignem, hoc est, qui semper nutri-
mentis necessarius focus extingui non potest, perindeque excubias diis continuas exhiberet. alius au-
tem tanta ueneratus fuit, ut hostiarum cruore assitius pingue esset lolum, uarias florentia limina
fertis, non tamen dixit, cuiusmodi fertis, sed quum dixit, florentia limina uarietatem fertorum,
splendore usus locutionis, enire, per en lit ex, oritur, fuit, e diuersis. Itaque amens animi,
& rumore accensis amaro Dicitur, ante aras media inter numina diuum Multa
ionem manibus duplex orasse sapientis. Media inter numina, quasi præsentibus tes-
tibus diis. Iuppiter omnipotens, cui nunc mauius pietatis Censu pulata tor-
ris lenzum libat honorem, Aspicias hæc? ante te genitor cum fulminator, ques, Ne
quicquam horremus? cæci que in nubibus ignes Terrificant animos, & inania
murmura nudent. Iuppiter, inquit, quem omnis hæc regio ueneratur, si uides mala,
quæ gerantur in terris, cur tibi non displicent? cur hæc fieri sinis? aut si non uides, et non ex te
mittuntur fulmina quæ homines terrent, cur coleris. cur non te uniuersi contemnimus. Hæc fue-
runt principia eius, qui loquebatur, amens animi et rumore accensus amaro, ecce offendimus. hæc
fuisse amaritudinem animi, quam cumulauerat fama, perinde duplici ratione commotus talibus
causis a principio positis, ipsam iam prosequitur causam approbatione per personarum, ut indignum as-
serat factum. Ioemina, quæ nostris errans in finibus urbem Exiguam pretio po-
suit, cui litus arandum Cuique loci leges uedimus. Tuit se a nomine et
dignitate personæ, et a femina quasi abiectione. nam Terentius ita ex iracundi sentis per-
sona ait femina quasi abiectione. Tu, inquit, mulier quæ me in loco lupi non hominem putas. Adhuc
secundum conuictum, quæ nostris errans in finibus, hoc est peregrina et uagans urbem exiguum
pretio posuit, non quo uere exigua fuit, et, sed tale dicere debuit, qui deformantis animum loqueba-
tur. pretio posuit quæ adhuc sedem non habuisset. nos ergo ei exiguum spatium uendidimus,
ut hoc genere ostenderet nouam dominam deferre potioribus et originibus incolis et prioribus
dominis debuisset. Cui litus arandum, cuique loci leges dedimus. Colona, inquit, non est, et sub no-
stris legibus d. gen. Hæc non sunt omnia pro ueris accipienda, quæ amens fundebat, quæ iactabat inuiri-
cus, quæ clamabat iratus. Connubia nostra reppulit ac dominum æneam
in regni recepit. Et personarum et facti comparisonem faciens, ait, recu-
sant nostra connubia, nostra quædam, in pronomine meritum personæ quasi meliori, et paten-

[illegible]

LIBER

TIBERII CLAVDII DONATI AD TIBER- IUM CLAVDIUM MAXIMUM DONA- TIANVM FILIVM INTERPRETA- TIONVM VIRGILIANAE AENEI- DOS LIBER DECIMVS. FINIT.

INCIPIT VNDECIMVS.

CCEANVM interea surgens aurora reliquit: Intum-
dit dicta uen-ge, et eam r-um, qua non dum luce exorto preceden-
tum apparet aur-ra. AENEAS: quamquam & sociis dare tem-
pus humanis Praecipiant cura, tuta atq; tutare meus est)
vota deo p-imum uictor sonabat e-o. Duo statim aeneas que
taceret, b-um re-utis, et d-utis per-uerere. alterum enim p-pter
humanitatem fuerat: carantibus a-teram p-pter uenerati nem-ecum,
quibus iuuantibus multa p-ssere g-erit, debuit impietis. sed quia utana obsequia ceteris em-
nibus p-ponenda magis, et uo u-utis m-erit. et i-um aeneam in deorum cultu uult c-ien-
dere peritissimum, sic consilia eius a-ignat. Licet enim aeneam ip-iam tangeret cura humani eos,
quos bella letecerant, hinc tamen deorum causam non omisit: sed ag-utis ne-utis, et d-um ue-
ris tractatibus tribuens. Orate quippe aurora anteque quidquam nostrorum altum moueamus,
præteritorum recte g-erit uota p-uenia sunt, et futurorum uel p-æsentium p-ponenda p-
peritas: Ingentem querecum decisis undiq; ramis Constituit tumulo. Illi enim
templum tum erat na-lum, cuius f-utis captiua arma i-uen-eret, aut int-eret p-ritus.
Elegit igitur ostentationi causa tum u-um multo alius distorem: hic constituit ingentem quere-
cum amputatis undiq; uersum ramis, ne brachia arboris g-erit in lumentis ob-arent. Ingen-
tem uero ille, ut gestantis omnibus, que magni ponderis fuerant idorea perduraret. C-um
ma h-ic i-udes aeneas te-lantur, p-eris de-utis, p- humanitatis mem-r, p- uirtute p-æcipuus, q- in-
tr-actantibus p-ritus, et p-ritus in p-eris, et quidquid de b- u-ous manu eius occisus p-æsentis
genere dicitur, p-ritus i-udibus appl-atur p-ritus. tunc enim apparet non eo meritum q- u-eris,
si dicitur p-ritus, aut i-utis a-eritur. con-erant h-ic q-utis trophæi causam quam putamus
f-utis: nisi que tangeret deorum uenerati nem-ecum. Debut enim armis eius uotum f-utis num-
m-ecum, qui sacrilega mente deos semper et u-utis contemp-
sit. Fulgentiaq; induit arma.
M-erit u-eris ex-utis. M-erit, quam p- nuntiantur, non en-utis del-ecum extolle-
re. ut in app-atione h-erit tant-utis int-erantur et p-acta u-eris. f-utis, induit arma me-
zenti l-utis ex-utis, ut in l-utis p-ite cernerentur, quibus m-erit p-ritus: Tibi magis tro-
phæum Bell-utis: E-eritq; tibi addita. E-erit tens mars, quorum te d-um
nam cum ceteris n-utis: ut c-erit. p-ritus q-utis p-ritus ex-utis in m-erit m-erit c-erit
quippe tot us ex-utis d-ax, c-erit, quinquaginta elapibus magis f-erit e-erit u-eris, ce-
cidit, qui

LIBER.

thignem iratator p. dat. nec in animo habet, quæ l'li terræ fataliter attributa sint. quod de car-
 thaginis iuramento hic jstich. dictum e. l. in manu lani. infra positus plenius dicit. ex celeres defer mea
 diffiner a. r. b. sic ait m. m. l. ut a. l. i. m. mandata meatosa celeritate perueniant. consideremus
 catasini li uerbi us. sit sapienter. Vnde imperatui est, age hortati. Cum imperatui autē
 religiosum ex. ptum connectit. uoca. l. uere, alioquere, defer. quæ imperatui sunt, quorum
 a. l. i. s. t. ad personam patris, regis uero a. l. a. ut a. l. duplici necessitate constrictus uoluntatem
 patris imuleret, ex. r. r. e. Non illum nobis genitrix pulcherrima talem Promisit, gra-
 tiam que ideo bis uindicat armis. Sed fore qui gravidam impernis, b. illoque freme-
 rem Italiani reueret, genus alto a sanguine tenebris Promeret ac totum sub leges
 mitti. r. e. o. b. e. u. Quid aut, talem, hoc significat amatorem desidiisum, neelgentem, ob-
 liti. sum. a. n. e. hunc uituperatione. e. p. t. u. r. plena laudatio. non ideo, inquit, b. i. e. u. sit infortun-
 nis. r. i. e. f. i. e. ut carthaginiem foueat. ex. p. u. l. i. r. m. o. t. i. o. ex luxurie uacet, sed ut feroces italiae
 p. r. o. d. o. s. l. i. m. e. t. ex. p. u. l. i. a. r. i. p. e. r. a. u. i. r. t. u. i. u. e. m. a. l. e. s. a. t. e. c. o. r. i. s. c. a. t. r. e. p. e. t. a. t. o. r. i. e. n. t. e. p. a. t. r. i. a. ex. g. e. n. u. s.
 tenebris e. i. o. i. b. e. f. e. i. c. i. o. r. e. f. o. r. t. u. n. a. e. e. r. u. e. t. a. l. h. a. f. e. i. c. i. t. a. t. e. n. a. t. u. r. e. l. a. d. h. o. c. i. l. l. u. g. e. n. i. t. r. i. x. l. u. a. s. i. n. i. e.
 p. r. o. p. t. e. r. a. u. t. a. e. c. c. o. d. i. c. u. n. t. u. r. q. u. o. d. a. u. t. a. u. t. i. l. i. t. e. i. t. e. r. e. c. i. o. t. a. t. a. p. r. o. p. e. r. i. t. a. s. d. e. l. e. a. t. u. r. p. e. c. c. o. d. i.
 m. e. t. a. n. t. i. p. r. o. p. t. e. r. n. o. n. i. m. p. r. o. p. t. e. r. h. i. a. r. a. p. e. r. i. m. u. m. u. e. l. p. r. o. p. t. e. r. c. u. m. q. u. i. e. s. t. a. n. t. i. q. u. i. d. c. a. r.
 t. h. i. n. o. n. i. m. p. e. r. i. m. u. m. p. r. o. p. t. a. r. l. e. o. r. a. t. e. r. a. t. e. m. i. l. a. m. e. t. a. m. m. a. l. i. m. d. e. r. e. t. e. x. c. l. u. d. i. t. a. l. i. i. l. i. t.
 c. a. m. i. l. i. m. i. t. a. t. u. m. a. c. c. u. m. h. i. a. t. A. c. c. u. m. p. u. b. l. i. c. e. c. o. m. m. i. t. t. e. r. e. t. o. r. e. m. a. n. d. i. c. i. t. e. n. i. m. a. n. t. e. r. o. m. a. n. u. m.
 i. m. p. e. r. i. u. m. q. u. i. d. a. b. e. n. e. a. s. a. m. p. l. i. t. i. n. i. l. u. m. r. e. q. u. i. p. a. l. i. n. u. l. l. i. t. e. a. m. n. e. x. i. b. u. s. i. u. r. e. l. i. a. c. e. r. e. h. e. f. u.
 t. u. r. u. m. u. t. r. e. r. b. o. n. i. t. a. r. i. s. i. a. s. p. p. i. e. l. a. e. n. e. u. e. i. t. u. m. o. r. b. e. m. s. u. b. e. p. e. e. s. s. e. t. f. o. r. t. u. n. a. s. u. f. f. i. a. g. a. n. t. m. i. s. s. u.
 r. a. t. Si nulla accendit tantarum gloria rerum, Nec super ipse sua molitur laude la-
 borem, Afanio ne pater romanas inuidet arces? Quid struit? aut qua spe inimi-
 ca in gente moratur? Nec prolem ausoniam, nec launia respicit arua? Nauiget,
 hæc summa est. hic nostri nuntius esto. Dixerat. Si nulla, inquit, cum apit futuri tē-
 poris spes, nec excitatur rebus laus, nec contemplatione laudis aliquem laborem molitur, hoc est
 si torpens otio non uult laborare pro gloria sua, ex contra institutum nature faciens inuisa f. i. o.
 i. m. p. e. r. i. u. m. t. a. n. t. u. m. q. u. i. d. a. l. i. s. t. r. u. i. t. a. u. t. q. u. a. s. p. e. i. n. i. m. i. c. a. i. n. g. e. n. t. e. m. o. r. a. t. u. r. q. u. i. d. f. u. e. t. a. m. u. l. e. m. q. u. i. d.
 s. t. r. u. i. t. c. u. m. i. n. i. m. i. c. a. n. e. c. p. r. o. l. e. m. a. u. s. o. n. i. a. m. n. e. c. l. a. u. n. i. a. r. e. s. p. i. c. i. t. a. r. u. a. Expers nauis bene prof-
 cecit, quoniam futura nauerat, ex uentura bene habuit cognita. nauiget, si illam, inquit, in ob-
 litionem laxit, non licet hic immorari, sed inimicæ carthagini exclusus finibus nauiget. hæc
 summa est, hic nostri nuntius esto. mandatorum, inquit, hæc summa est, hic nostri nuntius esto.
 Hæc est conclusio l. i. b. r. i. p. r. a. e. p. t. i. u. t. r. e. l. i. n. q. u. a. t. c. a. r. t. h. a. g. i. n. e. m. n. a. u. i. g. i. t. o. r. e. h. o. i. l. i. o. m. e. t. u. l. o.
 n. u. n. t. i. a. r. i. c. o. n. f. e. r. e. n. d. i. s. o. n. t. a. u. x. h. i. a. r. b. a. s. i. n. i. n. u. i. d. i. u. m. c. o. n. t. u. l. i. t. e. x. p. e. m. i. l. i. m. d. i. a. m. h. a. c. a. c. c. e. p. t. u. m.
 p. r. o. p. t. e. r. n. e. r. e. m. a. n. e. a. t. i. l. u. l. u. t. i. n. e. x. c. l. u. d. i. o. n. e. s. n. e. c. h. i. a. r. b. a. s. u. n. i. l. u. a. t. u. s. e. s. t. u. i. d. e. n. t. u. r. n. a. m. n. o. n. i. t. i. e. l. i.
 u. r. p. i. t. e. r. r. u. r. e. u. t. s. u. p. r. a. d. i. c. t. u. m. e. s. t. m. a. g. i. s. u. l. e. c. o. m. m. o. t. u. s. e. s. t. q. u. i. d. a. r. e. x. i. n. o. b. l. i. u. i. r. n. e. m. q. u. i. l. i. m.
 m. o. d. o. u. e. n. i. s. s. i. t. i. l. i. i. e. x. c. o. n. s. u. l. e. n. t. i. s. o. t. i. o. m. e. r. c. u. r. i. u. m. m. i. s. i. t. q. u. i. d. i. m. a. h. o. r. i. e. x. p. r. o. p. r. i. a. t. r. a. d. e. r. e. t. s. e.
 g. n. e. m. p. r. a. u. l. e. s. i. o. m. u. s. i. u. u. i. p. i. a. u. e. r. b. i. c. o. n. s. i. d. e. r. e. n. t. u. r. n. i. b. i. l. i. h. i. a. r. b. a. c. o. n. t. e. m. p. l. a. t. i. o. n. e. i. n. u. e. n. i. e. t. u. r.
 m. a. n. d. a. s. s. e. m. e. r. c. a. r. i. o. n. e. c. a. l. i. l. i. u. o. d. i. a. u. a. m. c. u. p. i. m. p. e. r. t. i. n. e. r. e. p. o. t. e. r. i. t. q. u. i. c. a. r. t. h. a. g. i. n. i. s. f. r. i. b. u. s. e. x. c. l. u. d. i.
 p. r. o. p. t. e. r. u. e. l. i. x. e. r. a. t. u. p. p. i. t. e. r. s. u. l. i. c. e. t. c. o. m. p. l. e. t. a. a. u. t. e. m. u. l. i. t. i. n. e. i. n. t. i. m. i. a. s. u. b. i. u. o. g. i. t. q. u. o. s. a. c. t. u. s.
 h. a. b. u. i. t. m. e. r. c. u. r. i. u. s. I. l. l. e. p. u. t. i. s. m. a. g. n. i. p. a. r. e. p. a. r. a. b. a. t. I. m. p. e. r. i. o. & p. r. i. m. u. m. i. n. p. e. d. i. b. u. s.
 t. a. d. u. n. e. s. i. t. A. n. t. e. r. q. u. æ. s. u. b. l. i. m. e. m. a. l. i. s. s. i. o. e. r. o. u. o. r. a. s. u. p. r. a. S. e. u. t. e. r. r. a. m. i. n. p. i. s. o. p. a.
 n. i. t. e. r. c. u. m. f. l. a. m. i. n. e. p. o. r. t. a. n. t. T. u. m. u. i. r. g. u. m. c. a. p. i. t. h. i. c. a. n. i. m. a. s. I. l. l. e. e. u. o. c. a. t. e. r. o. p. a. l. l. e. n.

cilic, qui in turri clausus igne ferebatur, esse uirtutis, cecidit et tunc crudelitatis autor, et scelerum
 princeps, peremptus est ab aenea certamine, quem omnis suorum multitudo iussis odit, excitata ne
 care uti sperant, extinctus est, quem sibi turnus credidit necessarium, uir datus est euanter uincit
 eum thyrrenti, quibus impune tot supplicia, et tot strages inflixerat inuentus aeneas, cuius occumbere
 ret manus, qui praeuerat semper deos. Apertae rotantes sanguine cristas. Sed licet adhuc si la
 tes sanguinemque enim momento mactatus est. Telaque trunca uiri. Trunca hoc est sine dominis
 haec autem tela accipienda sunt, quae scuto aeneas exciperat, atque iuxta fecerat, et laquei, quae adhuc
 portabat mezentius, itemque uir trunca incligit, quae nec hostis necem perficere, nec donum tue
 ri ualuerunt. Et bis sex thoraca petiti, perfracturaque locis. Quantum uisus est, quod
 duodecim plagis occidi non potuit? constat enim debere uictis, et quod sum de huius terminum uitae.
 aptat dixit, apte componit. Et hoc ipsam aptat, non tam de accipiendum est: aptat enim cristas
 galeae, aptant tela, aptant thoraca. Chelypeum perexare similiter subligat. atque eundem
 collo suspendit eburnum. Subligat, et suspendit iura e fructum quicquid uerbis diuinitatibus
 uariavit, sed scutum sic apparebat, quali teneretur, tamen etiam ipsum pendens sinistra subli
 gitum: hanc quoque conuenit, quam uiuo adhuc laeso mezentius nigerat. Tum locos
 (nam potius eum stipula tegebat Turba ducum) sic incipiens hortatur orantes.
 Tum hinc et perfectis diuinitatibus sociis, quos incipit alloqui, et licet enim cum duobus affuerunt
 frequentes cum piena letitia, quae tam permixto hinc caruissent, et in quo pars tota fuerat debi
 lis relictis. Incerca quanta occasio loquendi hinc rebus, et sociis uel maxime petentibus in unum
 collectis, fieri uultu significati non solum troiano, sed eos, qui in auxilio uenerant debet intelligi, et quod
 illi certam nibus interfuerunt. Maxima res effecta uiri, timor ei abesto. Quid superest,
 haec sunt spolia, & de regis superbo Priami tremantibus; uicis mezentius hic est. Ce
 cis, inquit, nec est maxima pericula, et exspectat, re, quia non sunt metuenda, quia in superest belli, per
 emptoribus, pericula quae est, nullus conuenit mezentius in qua mezentius non est, ac ne forte dubi
 tem, occipit, inquit, de quo prius in seipso, et perdet in arbori truco. Tunc redditus ma
 nibus meti, quod uideri maius hinc cetera diuinitatibus non dubit per se copieri, qualem dedit is
 muni, hoc est, huius meti, tale rebus firmitate, et cetera prius, et per licetur, quae offerantur diis
 de fructibus nouis, aut fatibus praeu. De regis superbo, hinc troi, meretur occidi, qui in regni po
 testate constituti opprimat potius, et subleuat iura, quia de se perindebat aeneas, cetera fecit, alium
 est, cui aliena mala ta grauer de, et debant. Nunc per ad regem nobis, in utroque, latinos Ar
 ma uirate animis, & spe praestumite letam. Dixit cetera, et agens praenuntiat, nunc, inquit,
 nobis ad regem dirigendum est, per, et ad ipsam ciuitatem, quae relictum est inimico, solum su
 pere, et, ut constat, plena uictoria arma, per in animis uictis, armaque, tractentur, sperate gerun
 dum nobis esse certamen, et quem parata esse uincendis, et dictis, quae necessario fuerant proferen
 da, re, et ratione, ostendens, quid fuerit causa, ut illa praestaret. Nequa, inquit, mora ignaros
 (ubi primum uellere signa Annuerunt sui, et pubemque educere castris) Impedi
 at, sequi, qui metu sententia tardet. Hoc, inquit, per praerea ante tempus dixi, ne uos mea dispo
 sitionis, ignaros turbaret, et repentina comotio, et opportuna facienda celeritate mora aliqua ex timore
 corrupta: nec tunc consilia capiuntur, quae uires requiruntur, et facta. Interea si cios inhumana
 ta per uictoria, et rex Ma demus, qui si huius horis ac erote sublimo est. Interea, inquit, hoc
 est, de uictoria, certamine, inquit, huius horis ac erote sublimo est. Interea, inquit, hoc
 est, de uictoria, certamine, inquit, huius horis ac erote sublimo est. Interea, inquit, hoc
 est, de uictoria, certamine, inquit, huius horis ac erote sublimo est. Interea, inquit, hoc

ceis, aliis sub tartara tristia mittit, Dat somnos, adimitq; , & lumina morte resignat, Illa fretus igit uentos, & turbida tranat Nubila. Post dicta patris, mercurius, ut nulla pot uisset pena executione compere, necessaria uisibus suis adhibebat, quorum adimiculis a litus ex uolare posset, ex commota potentate ad desinita contendere. Iamq; uolans apicem, & litera ardua cernit Atlantis duri, cælum qui uertice fulcit Atlantis, cinctum assidue cui nubibus atris Piniferum caput & uento pullatur & imbrui. Nix humeros infusa tegit, tuas flumina mento præcipitant semis, & glacie riger horrida barba. Ex occasione describit atlantis situm, ex cum sit mons, tamen quia hominis habuit nomen, hunc designat sub de iniunctione humani corporis. uolans, inquit, mercurius cernebat latera luri atlantis, durum dixit propter saxa montis, ex qui per duri naturam roboris cælum uertice suo sustinere potuisset, ex terre, lent per sequitur, cælum qui uertice fulcit, ut ostenderetur, quod sit, duri. dixit ergo durum, deinde dixit cælum qui uertice fulcit, ut altissimum quoq; monstraret, usq; a leo ut suo uertice sustineat cælum, ex hoc ad intellectum potest accedere, uerticem ipsius esse superiorem potuisse, nisi hunc cæli magnitudo præcipiet. Atlantis, cinctum assidue cui nubibus atris Piniferum caput uento pullatur ex imbrui, uidebat atlantis latera, uidebat humeros, uidebat ex cinctum, uidebat ex caput eius piniferum, quod assidue imbribus pulsaretur, ex uentis. piniferum caput, aut ex cinctum, quia tanquam de homine loquebatur, aut arbores pineas in cacuminibus uidentem, sua reuerentia rem horribilem, nix humeros infusa tegit, Cum non dicit aliquibus temporibus, uidentur huius perpetuis nubibus abundare. Tum flumina mento præcipitant semis, ex glacie riger horrida barba. Nixes q; aut corge glacie rigeant, aut dissolutæ uertebantur in flumina, ex prolixæ præcipitant, misent ad eum aquarum, ex niuium, ex altitudinis aliter ostendi non poterant. Et, glacie riger horrida barba ex hic riger tanquam quale est, nix humeros infusa tegit, ut semper rigere uideatur. senem uer. recte præcipit, uel quod mons esset antiquus, uel quod mercurius uisus esse diceretur, uel quod semper canis esset ex niueus. Hic primum paribus nirens ex illentis illis Constitit. hic toto princeps se corpore ad undas Mihi. Non frustra pares alas misit, alas enim remigium cunctare non potest, nisi fuerit pares. Mercurius igitur alas partes carthaginiensis lenis hic primum condit, nec mirum non debuit enim præterire montem, qui aut sui nomine consecratus esset, ex qui ex occasione urgentis transitus necessarius fuerat ex opportunus. Ausiliis, quæ circum littora, circum Piscosos scopulos, humilis uoluit equora iuxta. Sic mercurius se a undas misit, ut solent aues quibus esca piscis est, ex propter expellendam famem uolant iuxta undas ex littora. Haud aliter terras inter cælum puolabat Littus arenosum libye uentosq; secabat, Materno ueniens ab auo cyllina proles. Autum more inter terras cælumq; suus sensus littus libye arenosum, uentosq; secabat mercurius ueniens ab auo materno, hoc est atlante. Ut primum alatis tetigit in ista plantis. Mox ut uenit ad loca in quibus aeneas fuerat. Aeneam fundantem arces, a recta non intem Conspicit. Vidit eneam fundantem arces, ac lecta nouantem, uoluit, inquit, non oculis sed animo existimans ipsum esse nouorum operum conditorem, cæterum noctis fuerat tempus, quo ille dormiebat, leniq; sequitur. Atq; illi stellatus huiusmodi fului. Ensis erit, tyrioq; ardebat murice lena Demissa ex humeris, diues quæ in meta did. lecerat, & tenui telas discreuerat auto. Descripsit regis dormientis distentum cultum. habuit, inquit, circi se gladium gemmarum copia pretiosa distinctum, lenam de missam ex humero, quod est, ipse, quum alto somno homines detinentur. hanc, inquit, lenam enee

LIBER.

[illegible]

LIBER

[illegible]

extinctum. o. dispar pugna in de conditio, o fortuna diuersis fauo. huc currens, alter inter alios
gladios p. test. in penum. lare. cum socio altera. dies una ex p. una expectant ad mortem. Post
etiam sic tunc. g. Corpus. u. exant. sapientia. opum acc. ex. servabat senior quia iuvenes tene-
bat sollicitudo pugnandi. quia propter uel quia senex perire d. u. uacua, uel quia uiuenti appositus a
patre recte sanus seruus. al. occip. Circum. omnes. famulumq. manus, et rotasq. tulla, Le-
moet. familia ies. crine. de more sol. ut. Serui. d. uin. p. casum, et. trane. n. uires. infeli-
cem iuuenem. pena. m. ratione. plang. erant. crine. u. n. aris. Vt uero. aeneas. f. tribus. se. uinu-
lit. altis. Supra dix. t. recit. itq. ad. lura. gressum. ut. p. uic. caret. primu. ingre. am. u. u. in. que. pal-
la. iacebat. exanimus. nunc. monstrat. eam. partem. itq. il. me. e. brum. ubi. reuera. sanus. expe. tan. p. a-
gebatur. ut. inqt. fores. interiore. ingre. s. u. e. I. ter. tem. remittit. tundi. ad. fia. ta. ellit.
Pe. toribus. moest. itq. in. mugit. regia. luctu. M. a. d. tem. ut. multi. lecti. p. ut. ex. ere. em-
nibus. etiam. hoc. loco. eu. s. t. enter. ex. p. re. nam. graui. t. mugit. et. p. arguit. ubi. affuerit. que. ma-
ior. causa. lo. oris. exag. it. ut. igitur. aeneas. ingre. us. est. tati. om. u. genitus. ex. pland. u. consi. sunt.
ut. etiam. primas. fores. ex. ip. sam. regia. graui. luctu. imp. e. i. t. Regiam. primam. ingre. s. u. e. nam.
quam. la. uini. ue. g. bulu. le. s. e. re. eret. sic. dixit. Tectum. au. p. ut. ingre. s. u. e. centu. sub. lime. col. am. u. u. Vt
be. fuit. summa. laurentis. regia. p. a. l. p. e. caput. niuei. f. uctum. p. allantis. ex. era. ut. uidit. Mortui. cor-
pus. noua. art. l. u. l. u. t. Augent. enim. d. orem. r. a. ex. u. t. u. d. f. uctolau. a. r. t. t. u. t. in. u. t. p. u. l.
las. p. a. chritudo. u. erat. ut. eam. nec. maris. p. a. d. o. r. n. are. u. l. u. t. et. non. p. a. l. e. b. a. t. u. e. sed. niueus. ap-
paret. ut. que. rei. a. q. e. b. a. t. l. l. rem. re. g. si. u. r. i. quam. in. uno. ca. u. multa. fieret. ex. in. e. a. s. i. e. m. in
uenis. u. r. a. patris. ex. p. a. l. e. r. u. l. u. l. u. m. ex. p. r. i. s. Leui. q. patris. in. corp. o. e. u. l. u. s. Cuspis.
ausoni. e. Vt. uidit. non. semel. accipienda. m. e. s. t. ut. ut. u. l. u. e. p. u. l. f. a. c. t. m. r. u. e. l. p. a. l. a. n. t. u. s. ut. u. l. u. t.
ora. ut. u. l. l. e. u. t. p. a. t. e. n. s. in. corp. o. e. u. u. n. u. s. c. u. p. i. s. a. u. n. t. a. n. u. a. c. a. t. locu. s. i. s. e. que. p. l. o. g. a. itq. eius
m. p. a. l. e. s. i. g. n. i. f. i. c. a. t. o. e. s. t. nam. in. l. u. l. u. e. l. u. g. r. a. t. o. n. o. i. s. p. e. n. t. u. s. s. i. u. n. n. o. p. a. d. e. r. d. o. u. l. u. r. e. s. e. d. p. l. o-
r. i. f. i. n. t. e. r. i. t. a. l. a. h. y. m. n. i. s. r. a. t. a. u. t. a. b. i. r. i. s. Vt. u. e. r. u. s. i. d. u. r. ex. p. r. e. n. t. u. s. c. u. l. u. s. n. a. r. e. l. a-
c. i. r. y. m. a. n. n. m. e. d. i. a. t. i. o. n. e. p. i. n. e. t. u. r. i. c. o. g. a. n. t. u. r. ex. i. r. e. l. d. i. s. p. a. n. t. e. a. n. t. e. u. r. b. i. f. u. n. t. a. n. t. u. r. a. n. t. e. a. n. t. e. s. lo-
c. u. t. u. r. u. n. e. m. p. r. a. u. e. n. e. r. a. t. u. e. r. i. s. e. l. u. s. ex. p. r. e. m. i. t. u. c. o. p. o. s. i. t. u. l. u. s. n. o. p. r. a. c. e. s. s. e. r. u. n. t. T. e. n. e. i. q. u. i. s.
m. l. r. a. n. d. e. p. u. e. r. q. u. i. m. l. x. a. u. e. n. i. r. e. l. u. a. n. d. e. f. o. r. t. i. n. i. m. h. u. n. e. r. e. g. n. a. u. i. e. u. s. N. o. r-
s. t. r. i. t. u. e. p. a. a. e. d. u. i. p. o. r. i. c. h. e. c. r. e. p. a. r. n. a. s. i. Q. u. i. d. d. i. x. i. t. e. q. u. i. m. p. r. a. n. t. i. p. r. o. n. c. i. a. n. t. i. s. e.
r. u. l. a. s. e. x. t. r. a. u. t. e. t. i. q. u. i. t. p. a. s. e. r. a. b. i. l. e. p. u. e. r. a. m. e. t. e. p. u. e. r. e. l. h. u. s. p. u. t. n. o. s. t. r. a. r. e. g. n. a. c. o. m. p. l. e. r. e. s. p. l. e-
n. o. r. s. e. l. a. d. i. x. i. t. n. o. s. t. r. a. q. u. i. c. o. m. u. r. a. t. i. s. t. h. a. n. t. a. r. u. s. c. u. m. e. x. p. a. l. u. m. e. m. l. a. t. a. c. r. a. s. s. e. n. t. e. s.
q. u. i. c. o. n. i. e. n. e. r. a. t. i. p. a. t. r. i. ex. u. l. t. o. r. e. m. p. a. t. e. r. n. i. s. s. e. l. i. u. s. r. e. l. i. n. e. u. r. t. r. i. p. h. o. s. m. e. o. m. e. c. u. n. n. o. p. o. t. u. i. s. s. e.
p. a. r. t. i. r. i. i. m. b. i. t. o. r. t. a. n. a. p. o. r. t. a. b. a. t. d. i. m. i. c. a. n. t. i. i. n. f. r. a. s. i. e. u. r. m. o. r. t. e. t. u. a. f. i. x. a. t. e. l. l. o. s. m. e. o. s. e. u. r. g. r. a. t. u.
l. i. t. o. n. e. m. a. n. a. r. u. m. p. e. b. a. t. t. u. o. i. n. t. e. r. i. t. u. s. a. n. t. e. s. f. u. t. u. t. s. u. c. c. e. s. s. i. b. u. s. m. e. u. s. e. p. t. a. t. i. l. a. t. i. t. a. m. d. i. m. i. c. a. n. t. i. c. o.
f. e. r. r. e. t. a. n. m. a. g. i. s. i. n. m. i. c. a. d. u. m. f. a. c. i. e. t. i. p. s. o. p. r. a. t. i. i. t. i. p. a. r. u. s. u. i. n. u. i. d. i. t. u. r. t. u. o. b. i. e. c. t. u. s. e. s. p. e. r. f. i. d. e. u. r.
t. u. p. i. t. u. s. o. c. c. u. r. r. i. t. i. f. u. l. l. a. c. i. p. u. e. r. u. m. u. i. r. c. o. i. n. t. e. l. l. i. g. i. t. u. r. d. i. x. i. s. s. e. u. t. u. i. s. t. o. r. i. s. m. i. n. u. e. r. e. t. g. l. o. r. i. a. m. A. l. i. o.
e. n. i. m. l. o. c. o. i. u. u. e. n. i. m. l. i. x. i. t. i. p. s. u. m. q. u. i. q. i. n. t. e. l. l. i. g. i. t. u. r. e. x. c. u. s. s. e. q. u. a. s. i. d. i. e. r. e. t. n. o. n. s. i. i. a. s. s. e. t. q. u. i. t. e. q. u. e.
r. u. m. u. i. t. u. t. N. o. n. h. r. e. e. u. a. n. d. o. d. e. r. e. p. r. o. m. i. s. s. a. p. a. r. e. n. t. i. D. i. s. c. e. d. e. r. s. d. e. d. e. r. a. m. c. i. n. i. n. e.
c. o. m. p. l. e. x. u. s. e. u. n. t. e. m. M. i. t. t. e. r. e. t. i. n. m. a. g. n. u. m. i. m. p. e. t. u. m. n. e. u. e. n. i. s. q. u. i. m. o. n. i. e. r. A. r. t. i. s.
e. l. i. o. s. i. t. o. s. q. u. i. d. u. r. i. p. r. a. l. i. a. g. e. n. t. e. s. Q. u. i. l. f. a. c. i. a. m. t. u. o. p. a. t. r. i. c. u. t. d. i. s. c. e. d. e. n. t. i. n. o. n. t. r. i. u. i. a. s. e. d. l. a. t. a.
p. r. o. m. i. s. s. a. i. l. l. e. m. e. a. n. g. l. e. x. u. s. e. s. t. d. i. s. c. e. d. e. n. t. e. m. o. i. n. u. e. n. i. b. e. n. e. u. o. l. o. p. r. a. m. o. n. e. n. s. ex. c. a. s. t. i. o. r. e. m. m. o. r. e. n. o.
r. e. l. l. e. n. s. i. b. i. g. r. a. u. i. t. h. e. d. o. t. i. m. p. e. r. i. u. m. i. n. p. n. i. s. h. e. e. s. t. a. u. o. l. u. i. r. i. b. u. s. n. o. s. t. r. i. e. t. i. n. g. e. n. t. i. b. u. s. n. i. t. u. r. i. b. i. s.
c. o. n. t. r. a. r. i. t. e. e. r. i. t. u. s. e. s. t. o. c. u. t. u. s. i. l. i. g. e. n. s. e. s. t. o. f. a. c. i. e. c. e. l. a.

disponere, quod filij commodis obflaret, aut suis struere, disponi, atq. tractari significare manifestum est, quia alio loco dictum est, quid struat his ceptis, id est quid molietur tractando. Hec utiq. discerentur, si responsionem hominis deus præsens potuisset accipere. Tum uero ancas alpe-
ctu obmutuit amens, Arrectæq. horrore comæ, & uox faucibus hæsit. Recedente
mercurio euigilauit æneas, cumq. secum consideraret uisa ex audita elinguis effectus est, hæsit fau-
cibus uox eius, ex comarum mollities pauore interueniente, dum iaceret, durata est. Videmus
post hæc, quales cogitationes habuit monita mercuri pertractant. Audeat (inquit) abire furi-
dulcesq. relinquere terras Attonitus tanto monitu impetioq. eorum. Non ina-
nis. Liberatio apud eum fuit, quem constabat deorum esse cultor in cuius rei contemplatione per-
motus tractabat non minus etiam aliam partem. occurrebat enim didoni humanitas, ex ipsa qua
discunq. coniunctio terre, iam dulces ex mora: cumq. uno ex latere metus diuinæ iustionis insisteret,
ex altero pudor, quid facere deberet in tanto negotio cogitabat. constabat tamen iouis ac mercurij
sententiam præponendam, quæ faciebat pro utiuitate tractantis, ex potestatis autoritate cæteris de-
buit anteferri. remanserat igitur consilij ratio utrum sciente, an inscia didone discedi deberet, aut
posset, hoc est, quod ait. Heu quid agat? quo nunc reginam ambire furentem Au-
deat affatus? & uix prima exordia sumat? Neq. ai inuicem nunc huc celerem, nunc diui-
dit illuc. In his tamen aestibus animi constitutus, quum reuerentia maior cum pudore contenderet,
coniuncti diu exagitationum robore fortiore consilium. ex quo in partes tota celeritate rapiebatur cau-
tione definitiore firmatum est, hæc alternanti potior sententia uisa est. Incipit tam dicere, quale con-
silium. nam in deliberatione delegisset, utpote is qui in tali causa non tumultum facere nec id passim,
sed multa luerasq. uolendo maturum exitum reperire derouet. Mnisthea, leige-
stiumq. uocat, fortemq. Cleanthum Claudem aptent taciti, socios ad litora coquant,
Arma parent. Vocatis principibus, inter quos lipe, timonem, aram, jecrete, rictim, breuiterq.
commisit ut pararent nauigia, ut omnes socios ad littora uic compellerent, ex pararent ar-
ma, licet cause istorum præceptorum dicte euidetius non essent, signis tamen colligebatur. non
enim in occulto esse iam poterat æneam ideo tacita esse uoluisse consilia sua, ne imparato dido
tuberet inuadi: paratis uero omnibus nullam esse metum reuertiendi, quum arma præposita essent, quæ
his ualentia posset excludi. nonnulli hic arma, remosq. cetera huiusmodi accipiunt, quoniam
alio loco ait, Colligere arma iubet. sed hic uera arma posuit. nam, quod ait classem aptent taciti,
aptari utiq. nauigia rebus omnibus iussit. Arma autem certamini necessaria significauit esse paran-
da. nouerit enim, quid offensa dido tubere potuisset, ex hæc consilio preuenire cupiebat cautelam
præcurrente. Et quæ rebus sit causa nouandis Dissimulent. Cui (inquit) post
speratam cessationem fiant ista, dissimulent, hoc est quasi id se simpliciter facere consingant. Se se
interea? quando optima dido Nescit, & tantos rumpi non speret amores? Tenta-
turum aditus, & quæ mollissima fandi Tempora. Diuisit officium agendi iter se, ac
suos illis paratus urgentissime nauigationis iniunxit: atq. ut præstarent, arma pararent, uen-
rentq. facienti causam, dissimulatione interposita sibi reseruauit fallendæ reginæ consilium. uo, in-
quit, quæ man laus complete. ego curabo, ut cum regina de amore meo secunda est, ex nihil sperat,
quod dilectione coniunctionis abruptat, aditus tentem, ex sua leam ei contrarium, quæ æneam uti
magna posse lerit, qui nullam persuasionis rationem admittit, quem in aliquam necessitatem aliena
potestas animauerit. Hæc deniq. est, quod supra dixit, heu quid agat, quo nunc reginam ambire fu-
rentem audeat affatus? quoniam amor, nec habet rationem suam, nec admittit alienam, nec cogitat

LIBER

[illegible]

LIBER

nisi il, quo ducitur, nec potest reuocare, quod non sua uoluntate suscepit. Et que mollissima funditur portio, occasio quippe temporum in causis uel maxime durioribus paruum protegi. Qui rebus de cetero modus. Observationem enim opportunitatis temporis dextera omnia proserat, seclantur. Quis omnes Imperio latiparent, ac iussa facessunt. Sicut ancas inuitus cohibetur a Naazigalum, quia commorandi locus habuit causam, hoc est quod ostendit dicendo, potius ne mutaret fortis uoluntatem, si mira interueniret. Imperio parent, quoniam id fuerat iurum, quod omnibus fuit optabile, et oportuit fieri: latiparentem hoc faciebant, qui contra uoluntatem apud carthaginem tenebantur: et si non pro loco intelligamus, ille est gratus cuiuslibet iurionis effectus, qui preceptis letus obsequatur. hoc denique et terentius tenuit dicendo. Nulla est tam facilis res, quam huiusmodi sit, quam inuitus facias. officium enim compendi preceptis si uoluntate capitur, et implatur facile, et cum latitia perficitur. quod autem gerit inuitus, et oneratum additur quoniam natura leue sit, et non conueniente sententia sit triste, nec pro iocundis uoluntate tractatur, ac iussa facessant. iussa effectibus plenius complent, intantum ut nihil recipiatur onus. At regina dolos quis fallere possit amantem, Praesens motui, excepit prima futuros, diuina cura timens. Expremit amantium morem, semper quippe iurissimant, se spera iuranti. accersit ad alibi causam, quia non amata fuerat, sed amata nouerat. ancas peregrinam ea intentione cecece, ut ad istam tuleret potius, quam expectare quod carthaginem remaneret, unde praeter amantium morem ipsa cautior fuit. denique, deos prima praesens, nullus quippe potest amantis animum et uigilantiam fallere. amans enim perpetuo distat metu, etiam si tuta sint omnia. Motusq. excepit prima futuros, adeo dolos prima praesens, quid in causa sua ipsa diligenter et cautior fuit, additur poeticum quiddam non uerum, sed ex deorum ne compositum: ut quod illa astute ac uigilanter inuenerat, uideretur fama nuntiare. Iam inquit inuidia fama. Que barbaram docere commouerat, ut iuri conuictaret inuidiam, et iura ancas nauigare conuictus est. Iuranti detulit. Qui fuit integrum mentis non habet, et hunc amans comparatur, quoniam a consiliorum omnium integritate deperit. Iuranti, et iuranti nuntiare commemorat, et parari, que procul dubio nocerentur amori esse contraria. Sed et armati d'alem. Quod ipsum solum ostendere poterat parari diserum, addidit. Cuius sum qui parari. Ut ostenderet non tamora interueniente futuram nauigationem. Sicut et iuranti. In ipsa enim est, qui in aeternis ciuis deperit, nec statim quo potest consilio iuranti re. ecce huiusmodi iuranti est malum. amanti quippe et iuranti malum commota, aue it iuranti aliaq. mentis agitatio. Totum per incensa per ardem Bacchantur. Augmentum casam/ tris sumptit, ut contorta uerecundia sexus, et honestate regit, per totam urbem d'ur et more bacchantur, tribu uirei carrenti iuranti iura iuror, qui pudorem matrona u bonelatis exclusit, ferobitur et oper totam urbem, et quasi sacra liberi patris aperentur per arrentum bacchabatur in eum malum. Qualis commotis exorta factis Thyas, ubi iuranti simulant thetetica baccho Oritia, nocturnusq. uocat clauore citacione. Iuranti huiusmodi conuictit uocibus iuranti. Praeuenti iuranti ancas tractatus. supra enim dixit, iuranti interea quando optima huiusmodi nequit et tanto rumpi non speret amores, Tertium adius, et que mollissima fuit huiusmodi Tempora. ecce de lo licet paulo tardius, quia tam inuenerat iuranti, iuranti sam aperiatur. neq. enim ad expectare debuit, quam tota anima iuranti iuranti, et que iuranti nouerat, quod iuranti de lo, tanlempertinet ad iuranti, qui ad iuranti uocem huiusmodi iuranti ad iuranti iuranti dolos. uocum uero commemoratio exclamati. nem futuram iuranti, iuranti iuranti

diū ausonia, & quantum tu perdis iule. Et præsens tempus tetigit & futurū suamq. personā, & euandri & pallantis quoq. perierat enim patas, euander uero senex nō diu sperabatur esse uicturus. Ita efficiebatur, ut neq. aeneas euandri u. tertius speraret auxilium, neq. iulus pallantis, quem conliabat extinctum. Ilic ubi defleuit, tolli miserabile corpus Imperat, & toro lectos ex agmine mittit Mille uiros. Quum tanta dixisset, & tanta, totū iam præcipit funus, & in eius pompam uiros mille ex omnibus lectos iubet exte, qui supremum comitentur honorem. Interfuntq. patris lachrymis. Diæ sunt causæ, propter quas hæc faciebat. una quippe fuerat, que regale funus competenter efferret, quod obsequii genus supremum dicitur i lco, quia postea nullum est: altera propter solatium & lachrymas patris. ut aut ipsi do orem merentis lenirent persuasionibus suis, aut ex congregatione tantorum leuaretur animo inte lyens in tanta necessitate bellorum filii sui causam fuisse potorem, propter quam tot lecti fuerant uiri: & aeneam saluti propriæ pallantis obiequa prætulisse. Et sic litia luctus Exigua ingentis, misero sed deuota patri. Non secirco hæc fiebant, ut iniectus internis sensibus dolor, & illud insanabile malum hi generibus penitus tergeretur, nea enim illa ingentibus luctibus æuari potuerāt: sed ut magnus dolor exiguo saltem solatio præsentium leuaretur. debitum hoc & mortui fuerat munus, & infelici patri conuenerat exhiberi. Haud segnes alij crates, & molle pheretrum Arbutis texunt uirgis, & uimine querno. Extructosq. thoros obtentu frondis inunbrant. Humanitate in ui & regis iustine cogentibus non erant segnes: hæc est properante, aggredi caperant necessaria. alij parabant crates, quibus solemnia portarentur, & molle pheretrum, quo funus p. um ferri potuisset, arbutis, texunt uirgis, & uimine querno. dixit lignorum genera, que præbuerat locus, aut funeris ratio: uel quia ligna ipsa in uirgas cresecunt, & molles & longas. Extructosq. thoros obtentu frondis inunbrant. Hæc que contexuerant uirgis, inunbrabat frondis obtentu, hoc est t. ge. ant fronde, & inunbrabat interiora, que ramis molli bus frondis q. contexerant. quam pulchre posuit, inunbrant. non enim illi aut penitus a temp'a lux fuerat, aut ad plenum tenebrarum erat studio congesta. Hic. Hoc est in pheretro. Iuuenem agresti sublimem in stramine ponunt. Agresti stramine, hoc est quod a. ro herbi detra. tis p. ornatur super hoc igitur p. fuerunt sublimē. Qualem uirgineo demesum pollice forem, seu mollis uolæ, seu languentis hyacinthi. Cui neq. fulgor adhuc, nec dum uis forma recessit. Non enim mater alit tellus, uiresq. ministrat. Duo genera sunt uolarum ex uet. coloris, & purpurei. quod ex his cōparauerit pallantis, hyacinthi cōmemoratione mon. rati, ei enim coloris etiam ipse purpurei inducitur igitur funus pallantis retinens adhuc uires h. m. n. s. p. e. m. itaq. tacens in stramine tale habuit colorem, qualem habet flos uolæ, uel hyacinthi, dum languet ab usus, & quum i. l. adhuc naturalis permanet fulgor: & tñ uires s. l. it. m. iter tam denegat terra. Tum geminis uestes, auroq. ostroq. rigentes Extrulit aeneas. Diciturus aeneā uestem fineri contulisse, dicit eius pretium & meritū. duas, inquit protulit uestes speciebus pretio, & pulchris ornatas. Quas illi leta laborum Ipsa suis quondā manibus si nonia dido lecerat, & tenui telas discreuerat auro. Quot uestiū enumerata sunt merita: hæc inq. fecerat dido. ecce unū manu sua & labore xpro augmentū laudis, quū manibus suis & labore xpro p. fecerat illa: scilicet, quæ fuisset regina & haberet per quas hæc faceret fecit tamen aeneā, quem dilexerat plurimum ut uerum & plenum amantis demonstraret affectionem. Sed non i. l. lecerat. non frustra hoc tacta commemoratio est, quum enim dicit salonia, uult ostendere faciendi artem ac substantiam non defuisse. Illic enim suppeditant

suram in ingratum. nesciebat enim facti causas mercurium peperisse. Dissimulare etiam sperasti: pertide tantum. Posse nefas? taciti scq; mea decedere terra? Non a leuibus sed a' ipso scelere facinoris caput augmentis, dilatans omnem inuidiam arte mirifica. nam primum crimen fuit potuisse post tot et tanta merita beneuolentiae cogitari perfidiam, deinde hoc ipsum pro leui ducere non cum dissimulatur, nisi quod potest etiam sperni. sunt ergo interim duo crimina esse inuentum scelus, et dissimulare potuisse. addit aliud, tacitusq; mea decedere terras nec saltem, inquit, sic discedere, ut gratiam uel uerbis referres meritis meis. nam, quid erat abire tacitum, nisi beneficiorum immemorem confiteri? ut enim durum est, quēquam non moueri miseratione laborantium, ita scelus est praestitorum immemorem fieri. semina igitur quaedam plurimorum criminum inter initia habita et summum congesta in unum congregat. sequenti tamen in parte singula latius tractat docens, quid sit scelus, non respondere benefactis, ad eandem generalitatem pertinet, quod ait, mea decedere terras in eo, quod dixit terra mea, hoc potest sentiri in qua tibi tanta sunt praestita, quae specialiter dictura est. sed tunc cum obstinatio aeneae patuerit. tunc enim diuisio temperata est, ne iniuria non reuocet, sed urgeat properantem. interea possumus aliter quoque sentire, quid sit terra mea, quod illa intelligi potius uoluit, qm̄ dici. Mea ergo, quae te suscepit naufragum, seruauit ignotum, inuicem fouit. tacitus hoc est, qui praestitis uel uerborum obsequio non ageret gratias, perinsequi et letis raturus, quod est admodum inter homines graue, non sentire beneficium. qui enim non respondet auidem una praestitis uitam, is monstrat, aut nihil se eorum meminisse, aut omnino habuisse pro leuibus. ecce scelerata sunt, quae laedere potuerunt ea uero, quae audientis animum uexare non possunt. dicuntur aperius. Nec te noster amor, nec te uera deesse quondam, Nec mori uis tenet crudeli funere dido. Dicta sunt tria uolubus uerbis sed per ingrati crimen exortant. si illa inquit, utilia non fuerunt et pro leuibus homines, quae cum uis omnibus beneuolentia mea largiente coniectus es, specialia tamen animo tuo inherere debuerant. amor scilicet noster, de suo loco dixit, noster, ut plerumq; fit, quum unus plurali numero se appellat ut ait palamon, quum solus inter duos indicaret. non nostrum inter uos tantas compingere lites? hoc magis probandum est, quia sola amauerat et aut noster dixit, ut amor mutuus uideretur ex contumelione interuenisse: perinde quod unus fuit, duobus factum esse commune. Nec te data dextera quondam, quod sit cum contumelia ipsa perficitur. potest hic et uis hostily intelligi quoniam alio loco ait poeta. Iungimus hospitio dextras, et testa subimus. Nouissimum commouenda miserationis causa posuit interitum suum, dicens. Nec mortura tenet crudeli funere dido. nec comita si nauigationem tuam crudelem secuturum interitum. praedixit in ultimo mortem suam, etiam si non amare existimans, et ex eo fecit in misericordiam posse. Quin etiam hiberno molis sydere clausum: Et mediis properas aquilonibus ire per altum Crudelis? Dido inquit, arbitret te moueri posse contemplatione salutis: quando tuam quoque perniciosa obstinatione contemnis? ut crectus naufragio in has terras, quid tempestates, qui hyemes, et quid sidera ualeant tantum perniciem ferant animo recordante non tractes, scilicet tantam crudelitatem et offusque, ut ut uiuam salutem diuerso sed tamen detestabili genere simul uelis extinguere. Ecce amantia permittit licet laesa dispositionibus inimicis, tamen ostendit se et pro ipsis aeneae incolumitatem in breuem. () uid si noua arua aliena domosq; Ignoras pereres? Euadas licet temporis relicta, uolentiam, qui speras futurum, quum aliena terra tentaueris, et quum ad novos homines uereris? quis incognitum sumet? hoc est dicere, decepturum est te exemplum meum, dum existimas omnis esse beneuolus, ad quoscunq; peruenieris. hoc dicendo occulte persuadet,

LIBER:

Peries, quibus præter hæc conficiuntur, et artis iudicium plene superfiunt, et tenui auro digni. e-
 rit texturam ipsam. Pietas quippe non potest exprimi, nisi interpositis in speciebus alteris factis
 fuerit aliqua exaratio. quantum laudatur auctor qui confecit, quantumq; perierunt hæc, quæ
 has illæ confectæ sunt: tantum crevit libertatis æneæ reliquos afflicti, et eius meritum, cui par-
 tem mediam fuerat collaturus. magnum hic anæx amorem demostravit exhibitum patre, aut donec
 aut tanti præstati decem regine manu confectam, donatam sibi ab ea, quæ firmam statem manjuram con-
 iunctionis per munera et meritum roburare cupiebat. cuius laborem operi, illa non generat: fece-
 rat enim libens, fecerat læta, non quemadmodum faceret, sed cui faceret cogitans. Etatum
 unam inueni supremum moestus honorem. Inquit, aurorasq; comas obnubit
 amictu. Tanta igitur faminx tantum manus duarum uellum cum defuncto diuisum ex-
 stas, non quia libat, sed quia expenderat exanimis. et enim nulum si rem tantam pueri inco-
 lumis sumeret. qui tunc proderat contemnit, et quo nec sentiret mortui, et cum eo mox esset
 arsurus. Dicit enim moestus honorem, supremum non moestus, quia dicit, sed quia nullissima hono-
 rificentia fuit. stabat enim iocundum, ut pueri sentienti conferret ac sepe. Aurorasq; comas ob-
 nubit amictu. Texit comas etas nunc uiste, nequis eas uideret ardentes. Aurorasq; comas obnubit
 amictu. Tanta enim pulchritudinis fuerunt, atq; honoris tanti, ut hæc non nisi aurum ex osium
 deberet incendere. Multa q; præterea laurentis præmia pugnae Augerat, & longo præ-
 dam iubet ordine duci. Audit eque, & tela, quibus ipse lauerat hostem. Vbi u-
 nas æneæ et tibi præstat, ut ipse uideat, non tenet. ubi uero ad euenit, quæ iuxta illis ipsis
 sunt, interpretatur generatorem: Post telem, non debuit ueritatem interiora contingere.
 multa dixit laurentis præmia pugnae, eorum scilicet, quæ sgeratis in bello detracta noscebantur ar-
 matu. Multa dixit, exaggeratq; ipsa multarum pæctum signis tante præmi. Longo autem ordine
 prælam duci iubet, ne in globum collecta ambitionem funeri ac pæpè minueret. Adit equos, et
 tela, quibus ipse lauerat hostem. Et hæc quædam in intellectu colligendo euenit, dubium quid sit, quæ
 rui dixit equos et tela, utrum etiam ipsa hostibus retracta uideantur, an quibus ipse usus uideretur, præ-
 lior arbitror intellegendi rationem, ut etiam hæc hostium fuerint, quum captiua uel maxime con-
 ueniebant præferre, et de hac re etiam tum loquebatur, et quæ præter æneæ præstanti fuerant
 sequi ut factum est debuerint, non capiti spectentur adiungi. Vnde et de postea uideat, ut
 quos mittet in umbra Inferias, celo ipsa nos tangant, ut statim. Adit et captiuos,
 atq; ut eorum conditio et fortuna euentibus apparet, ut in præterea ratione, ut res pal-
 lantes flammis præter sanguine spargerent. Inditosque rubeos hostibus armis
 Ipsos ferre duces, amica, ne nomina sipt. Ducit iubet tropæas prætere cum non inibus
 occisurum. Ducitur interitæ xuo co itectus acetes Pectora nunc foedans puernis,
 nunc unguibus ora. Acetes quq; ducatur non eo causa, quæ aut sed q; esset luctu atq;
 ætate confectus: ut trahi potiusq; ambulare uideretur. Ibat autem infelix lenex in exequi iuue-
 nis, ibat tunc infelix, qui cum euanthro felix remeare consueuerat. Pectora nunc foedans
 puernis nunc unguibus ora Sternitur, & toro proiectus corpore terit. Sternitur
 placet, si si diceret casit. denique sequitur toto prælectus corpore terræ. Contunderat au-
 tem puernis os suum, et pectus uerum dolorem in cruciatibus sui pectoris indians, quem
 senectus auxerat, et cumulauerat luctus. Ducunt, & rutulo perfringunt sanguine eue-
 nus. Carrus scilicet eorum, quos ex rutulo pallas ipse leuauerat. Post beator equus
 us positus insignibus æcon, et lachrymans, guttisq; humectat grandibus ora

LIBER

ne relinquat nota, ne leserat certa, ne susceptam carthaginis amicitiam fugiat. Et troia anti qua maneret? Quid faceres, inquit si siaret troia? aut ad notos ire disj oneres? secura dicebat, quia nec troia stabat, nec illum aliquis nouerat. Troia per undosum peteretur classibus æquor? Properans fors in reprehendi non posses, si cum periculo uel ad tu redire uelis? Me ne fugis? per ego has lachrymas, dextramque tuam ste, Quando aliud mihi iam mise re nihil ipsa reliquit) Per cōnubia nostra, per inceptos hymenæos. Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam Dulce incum, miserere domus labentis, & istam Oro (si quis adhuc precibus locus) exue mentem. Quum non, inquit, superest troia, neq, ad notos sis aliquando uenturus, ostendis nauigationem tuam non aliorum duci deside rio, sed odio meo. quum dicat me ne fugis? hoc intelligendum est, cuius beneficia habes, ex natis causas offensæ. colligit autem multa, ex quicquid ad eneam flectendum habuit, simul effudit. quod ipsum summa cum obsecratione prosecuta est: quia confusa ex plurimis motibus animi loquebatur. posuit itaq, per, ex contextuit omnia, ex sic dixit, oro. hæc duo non sunt simul accipienda, ut quæ dicta sunt, intelligantur euidentius, ut sit, oro te per has lachrymas, aut ego oro, quæ fiducia præ stitorum debeo impetrare, quod uolo, ex flens rogo. quod est uerum doloris indicium: nec putes has inaniter fundi. testes ista sunt pænarum pectoris mei, ex quicquid interna dissecrat, celare nō possunt. tantum fides oculi gerunt, ut latentes angores pectus proeant, ex abstrusa, internas causas manifestis probationibus prolant. per dextramq, tuam te oro. dictum, uel uiro forti conueniens uel amanti, aut enim supra. nec te data dextera quondam. per connubia nostra, hoc est per matrimo ny fidem te oro. quod est mihi tibiq, commune. per inceptos hymenæos te oro. quod significat per nuptias nostras comuni consensu firmatas. asserit dido nuptias non solum illas, quibus adiunct plu rimi dici posse, uerum etiam quæ duorum tantum conuentione nullo teste perficiuntur. nouerat enī quo genere in enee consortium ueniret, ex hanc partem munire nitebatur metuens, ne sibi obcyere tur, quod infra enneas asserit dicens. nec coniugis unq, prætendi: Incepta uero dispositiones sunt, ut plurimis locis ex apud plurimos lectum est. ex definitiones animorum significant: ut ipse Virgi lius. Me ne incepto desistere uictam? Et Salustius. Nam talia incepta ni inconsulto reuertissent rep: pestem factura. Multos hoc loco trahit pars illa, q inter eneam ex didonem noua coniunctio age batur: ex sic inceptos hymenæos intelligunt, quasi recenti tempore contractos. quod contra est. nam si ita esset, captos diceret non inceptos. certe ex animus didonis inspicendus est, quæ uult illud, quod passim ex uulgo factum est matrimonium dici, ex eneam quærit consensus præiudicio, ex coniugy legibus detinere. Oro te, si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicq, dulce meum. ex beneficiorū suorū, ex affectus coniunctionis ipsius intelligitur tetigisse rationem. Oro te miserere domus la bentis. commoueat te miseratio, ne consumatur memoria nominis mei, scilicet ne labentem ssem meam adiumento tui abcessus impellas, ex spernas. ex istam oro si quis adhuc precibus locus) exue mentem, ex sic inquit pluribus rogo, ubi adhuc pars aliqua pectoris tui uacat, atq, est spatum, quod meas preces excipiat, in lefessis uiribus rogare non cessem. dixit se morituram, ut cretatur id poss se ex debere perficere. dicit causas, ut enneas causarum ipsarum causa esse uideatur, ex aduertens in se omnem inuidiam corrigi, rogantis precibus acquiesceret. Te propter libycæ gentes, numia dumq, tyranni Oedere. infensi tyrii. Propter unum, inquit, te ex meos omnes, ex gentes acinas offendi, domi forisq, odium me non frustra circundedit. quum dicit libycas gentes ex numadiū tyrannos, tangit q, hominum genus asperum, satis ostendit ex offensa graui posse illos crudelius ex im manius commoueri. suppressit autem quantitatem gentium, ex tyrannorum, ut infiniti numeri for

[illegible]

[illegible]

LIBER

[illegible]

LIBER

breuiter respondit, ne causa turpis perfidie immoraretur, uel ne superfluo multiloquio tereret tem-
pus, qui iam cogebatur abscedere. uicinus nunc, multorum criminum reus promissa illinc capit, un-
de illi ingrati consilia t. n. uicinus q. o exemplo docemur, ut quoties multa e diuerso proponuntur,
fortiora prinitus excludamus, ne taliter, in leuibus aspera metuere uideamur, quae pro magnis ob-
iecta sunt, et ad uictoriam conquisita. Ego te, quæ plurima fando Enumerare uales, nun-
quam regina negabo Promeritam. Quod sciebat factum et negare non poterat, etiam
ipse asserit uerum, ait enim quæ enumeras te mihi m. s. p. omnibus prastitisse, non negabo. in omni-
bus enim commoluitatem meam constat te promeruisse, sic locutus est, quasi potiori inferior obsecuta
uideatur. Nec me meminisse pigebit helix, Dum memor ipsi mei, dum spiritus
hos reger artus. Et quandiu uixero, quandiu memor mei fuero, hoc est Janus et consilia de
sensu t. i. pro, non me pigebit, nec erubescam (inquit) recolens nominis tui beneficiorum q. m. m. o. a.
ista ergo libeant separatam rationem iussum. Pro te pauca loquar. Dicam (inquit) pauca
pro rei ueritate a. q. o. ista ueritas enim multiloquio non asseritur, cum i. t. ipse per se p. c. p. i. u. s. ne
q. ego, ut tu com. m. plurimis. inquit. t. m. obiecta purgare, uel refutando excludere. Nec
quæ ego hanc absc. m. f. uito Speram, ne finge fugam, neq. conjugis unquam fix
tendi redas, aut hec. m. i. a. d. e. r. u. e. m. Non at, f. u. m. sed i. a. u. g. a. t. i. o. n. e. m. p. a. u. u. i. a. d. u. e. r. i. t.
et designata contenten: nec ut tu, m. i. t. r. i. m. m. e. m. i. g. u. s. t. u. a. x. i. h. o. c. f. a. c. t. a. m. l. i. c. e. t. i. m. a. g. i. n. a. r. i. a. u. e. r. i.
nuptiarum solennitates recessisset, f. u. t. u. r. s. e. l. o. r. a. t. i. o. n. i. a. u. i. t. u. t. e. d. i. g. n. a. u. t. d. i. s. i. n. e. n. s. q. u. i. d. a. m. m. a. t. r. i. m. o. n. i. u. m.
num. iunctu. s. a. n. i. n. q. u. i. t. i. b. i. s. e. d. i. l. l. u. d. n. o. n. p. o. t. e. s. t. c. o. n. i. u. g. i. u. m. u. o. c. a. r. i. n. o. n. e. n. i. m. s. e. m. p. e. r. m. a. t. r. i. m. o. n. i. u. m.
ac uiri conuictio m. a. t. r. i. m. o. n. i. u. m. f. i. c. i. t. a. l. i. u. d. u. o. c. a. t. u. r. q. u. o. d. g. e. r. i. m. u. s. q. u. a. l. e. n. m. m. a. t. r. i. m. o. n. i. u. m. u. t. a. b. i. n. d. u. l.
lus testis interfuit nulla ex more solennitas nulla p. u. e. l. i. o. r. f. a. c. i. e. s. n. u. l. l. a. n. u. l. l. a. i. p. s. i. u. s. p. a. t. e. r. i. t. o. b. i. e. c. t. a. n. o. t.
Mesi fata meis paterentur ducere uitam. Auspiciis, & s. p. o. n. t. e. m. e. a. c. o. n. f. o. r. m. i. t. u. r. a. s.
ras, Urbein troianam primum, dulcesq. meorum Reliquias colerem, & p. a. t. r. i. a. n. t. e.
Et alta munerent, Et recidua manu posuiss. sem. p. e. r. g. u. m. a. u. i. c. i. s. Hoc quod s. a. n. i. q. u. i. t.
quit, quod nauigare dispono, non est uoluntatis meæ, nec mihi liberum est uiuere, ubi uelim: quod si
præstabat remanere in cineribus patrie, colerem meorum memoriam: non errarem per diuersa l. e. t. a.
rarum: nec ueniss. naufragus ad patriam tuam, ne c. l. o. n. g. i. n. q. u. a. t. a. n. t. i. s. l. a. b. o. r. i. b. u. s. q. u. æ. r. e. r. e. m. S. e. d.
nunc italiæ magnam Grynxus apollo Italiæ lyciæ insere capessere sortes. N. d. l. u. m. d. e. l. e. s. t. a. t. r. e. l. i. c. t. o. o. t. i. o. d. u. r. i. s. l. a. b. o. r. i. b. u. s. s. u. b. i. u. g. a. r. i. u. t. c. r. u. m. q. u. a. d. m. i. s. e. r. i. a. s. u. e. l. u. i. s. e. d. e. o. r. u. m. t. u. s. s. i. m. a. t.
tus impellor, quæ contemni non possunt, sunt enim et multa et ueneranda. Hic amor, hac pa-
tria est. Quantum ad humanam peritret uoluntatem, quod esse potest in potestate mea, m. h. u. c.
ciuitatem tanto affectu, ut arbitrer ipsam esse patriam meam. ad. d. i. t. a. l. i. u. d. q. u. o. d. a. s. s. e. r. a. t. n. o. n. s. u. o. a. r. i.
bitrio homines uiuere, nec alienum magis sed ipsius diuonis assumit exemplum. Si te, inquit,
carthagini arces Phoenissarum, h. i. l. y. c. i. q. u. e. p. a. s. p. e. c. t. u. s. d. e. t. i. n. e. t. u. r. b. i. s. S. i. t. e. p. h. a. n. i. a. m.
hoc est non hoc ioca, sed in regionibus longe posita matam, arces carthagini et libycæ urbis delectat
aspectus. Quæ tandem ausonia teucros confidete terra Inuidia est: Cur teucris inu-
detur italia? Et nostis extera querere regna. Licet et n. o. u. i. s. q. u. e. m. a. d. m. o. d. u. m. t. i. b. i. i. n. a. l. i. e.
nis terris imperium querere. ad illam partem respondit, quæ dixit dido inter cætera, quid si non
arua aliena domos, ignotas peteres: quia et ipsi didoni eucnerat, ut in alienis regionibus imperaret.
nullus autem melius et rob. u. i. u. s. u. i. n. c. i. t. u. r. q. u. i. q. u. i. p. r. o. p. r. i. o. s. u. p. e. r. a. t. u. r. e. x. e. m. p. l. o. Me patris an-
chise quoties humentibus umbris Nox operit terras, quoties astra ignea lugeant,
Admonet in somnis, & turbida terret imago. Similem, inquit, obliu. g. a. n. t. i. u. i. d. e. o. p. a. r. e.
meum instantem

meū instantē ut italiā petā: et qm̄ de mortuo loquebatur, ut credibile fieret quod dicebat, addidit tēpus, quāties ait a tra ignea surgūt, et nox operit terras et somnus me habet, adest ille cum grauius mortis officiu seque spectatus et patris. Me puer alcamus capitūq; inuincati, Quē regno helpetre fraudo, & fatalibus aruis. Vibi atq; aīo meo occurrit iſes filius ei, qui debet iſperitū ita: ut aīa illis sortes et aeneratū, pōt. Nūc etiā interpretes diuī. none natus ab ipſo. Teltor utrūq; caput celeres mādāta p auras Detulit. Luce in praesenti etiā in te presidiū, hoc est mercurius horrentū. Luce est quā sine horrore mentis referri non possunt, et uenit de cōel, ac nō sua pōte neq; proprio delapsus arbitrio, sed destinatus iouis: uerū ne hoc errore mētis uanū et irritū didici ut daretur, addidit. Ipse deū manifesto in lumine uidi. Intrantē muros, uocēq; his auribus haasi. Cōfirmato ipsius plena est, quā tūc, p a iſes o in lumine uti, et a. dicit. Horū omniū ut robustiore faceret fide, pōuit in medio iſurandū. itans, te flor utrūq; caput, hoc est iouis, qui misit, et mercurij qui retulit. Desine meq; tuis incende te querellis. Cognouisti iustas abſcessus mei causas, desine me ac te querellis tuis incendere. Itali non iponte sequor. Herent mihi crimina querelis tuis expreſſa. si erga te non uirtutate multarum metuendarumq; iustionum, sed mea uoluntate peccare. Talia dicentē nō audiū a terſa tue ur, Huc illuc uoluens oculos, totūq; pererrat luminibus tacitis. Quod est maximum irascenſis signum, ut cum totum nolit uisum, totum tamen errantibus oculis, cernat tā dū lu, inquit, uerſa titurbatur loquentē, hoc est ex quo caput loqui, quā delom, non pluerent, non cum comleuisset. Et sic accensa profatur. Quā consideratione tamq; incendio accensa iectu nō lan praeumpit in uocē. Nec tibi aīa patens, generis nec dardanus autor. Perfice, sed iuris genuit te ca itibus horrens Caucasus, hyicangq; aon. orunt ut era tygres. Vbi uidit de lo nihil ualuisset preces suas, et omnes partes miserationis exclamās, uerit se ad couitia. ſactura satis animo suo, si hominem lederet tam intētiōne pertinaci obstinationis alienum, dicit te, inquit, fili im ueneris, ſaſum est. hiberes enim aliquid matris, et eſſes in affeſtus cōſideratione tractabilis, ecce animorum quanta mutatio. quum amaret, dixit. Credo equidem (nec uana fides) genus eſſe deorum. hic quia magna ut agitabatur, p̄riori ſententiā ſua diſſoluta nec eſſe filium ueneris, et a cōel, im ſanguine aſſerit eſſe diſcretum. dardanum quāq; cōſanguis autorem generis tui. nihil hiberes humanitatis eius, et morum, quo confirmes uera eſſe, quā composita ſaſitate mentiris. at ego uerō parentes tuos et nutrices enumerem rebus ipſis, hoc ipſum et tui moribus probatura. genuerunt te ciues, rupes et cautes. hinc durus, hinc aſper, hinc ab humana ratione diſſimilis, ut p̄te qui ſis natus e ſaxis, tygres quoq; te aluerunt, quarum ſeris nutritus uberibus hominum inſuetu linemētis. Tractat poeta hoc loco pueri per alimoniam lactis etiam nutricum mores inſanctis, quod ipſum et Ciceroni placuisse manifestum est. qui in educatione futuri oratoris tuus p̄ſcripta adhiberi mulieres: non gnarus per obſequiū uberum naturā ex alia in aliam poſſe trāſire. Num fletu ingemuit noſtro? num lumina flexit? Num lachrymas mētis dedit? aut miſeratus amantem eſt. Diſputat quā in homine, quā in uiro bono offeſſe eſſe debeat, quā uita non habere diceretur. quum me, inquit, cerneret ſcētē, dura uit inſanctum eſſe, non flexit oculos ſuos. ſupra enim dixit. Ille iouis moniti immota teneb. lumina: et cum taturum proteſtaretur interitum meū, nullū per lachrymas ſignum miſerationis offeſſit, ne caſum inſeſci amittis ingemuit. Hec tria ſunt, quibus tacti homines oſtendant, quid geratur inſerui, ſi miſerati ne moueantur, aut enim gemunt, aut lachrymas fundūt, aut oculos ſpectit. Quē quibus ante fecim? T. ita, inq; mala iuxta me, tā acerba, tā dura cōmiſſa ſunt, itaq; ſunt

LIBER

plexus fuerat drances, quasi uno ore omnes profitebantur se esse facturos. Bis senos per-
 pigere dies, & pace sequestra: Ita peractis omnibus receperunt: ut per duodecim dies sepe-
 liendum funerum causa pax sequestra teneretur. sequestra pax est: quæ si interponitur, non
 terminet, sed differat bellum. Inter sylvas tenebris, nullique impune latuit. Errare iugis.
 Tantum ualuit interposita passionis spes, ut diuersarum partium uiri per silua non erentur im-
 pune: Ferro sonat alta bipenni fraxinus: Alta fraxinus ista terra, hoc est idu ferro
 reo percussa resonabit. Euerunt acies ad sidera pinus. Atlas ad sidera, hoc est in tan-
 tam altitudinem porrecta, ut sidera pergere poterent. Hi omnes euerendis arboribus operam
 dabant: Robora nec cuneis, & oleum scindere cedrum. Nec plaustris cessant ue-
 stare rementibus ornos. Alii impetant rorantibus, intentis, alij portandi. Ordinator
 sentas, sic. Necesse sunt robora, uel se trahi, aut ornos plaustris imponere, ac transire aut cuneis
 scindere, sed non omnes idem faciebant: nam stabant opera. Et iam fama uolans tanti
 praenuntia luctus, Euandrum, euandrique domos, & in ruina conplectitur. Quia modo
 uictorem litro palantia ferebat. Quum trotant ex latini hac agerent, iam mortem pal-
 lanti ad euandrum, atque eius domos, ex totam urbem fama nuntiusque peruenerat, cuiusum esse
 afferens palantem, quæ iam apud latinum ferebat: e uel rem quæ grauis fuerat luctus ac-
 cipientis de eo: cuius ante momentum uelisse nuntiantur ex latini: Idcirco morante
 tem hoc loco seruati debemus aduertere. nam, ut fit, terribis nuntius ad aures euandri pri-
 mo peruenit: dehinc ad domos eius, postremo ad omnem ciuitatem: Arcades ad portas ruere:
 Proprie dixit, ruere. festinabant enim commoti interati matrem, ut irent obuiam funeri. nec am-
 bulare tam se in modum ruentium congersi uidebantur ad portas. Et more uetusto et uene-
 reas ruere facies. Ruere ex rapere plenam significant terminati nem. funereas facies terro-
 re dixit, quia sunt uotorum. Lucet uia longo ordine flammatarum, & late discrimi-
 nat atrox. Discriminare est decem a decem immensa separare. Tunc una fuit facies terre
 interfectis, tamen facibus utebatur in partes esse diuisa. Contra turba phrygum ueniens
 plangentium. Sunt Agmina: Quum dicimus contra turbam phrygum ueniens, moram de-
 bimus interuere, ex sic dicere plangentis tuncunt agmina, ut non soli phryges sed et arca-
 des phrygibus mixtis agmina turbae utebantur. ceterum turba iurgunt agmina, faceret maiora
 discrimina totam urbem potius non fuit. Quæ postquam uideret succedere cædis Vide-
 runt: Quæ agmina, postquam uiderunt matres intra porta: Mactam incendant clamo-
 remque, rhorum. Matram significatione uel mulieres generaliter accipere possumus: uel
 eandem rem, cum aenea perrexerant: ut similitudine capis commota, ex propter regi filium
 dolo uterentur, ex suam periculum trahere cum animo. At non euandrum potuit uis
 uilla tenere. Sed uenit in medios. Quum grauis esset quid ceteros luctus tum magis ani-
 mum patris, mentemque percussit. denique non illum tardauit dolor uolentia, non atas cōtra-
 buit, corpus sine clute desolatum: nec expectauit donec illuc corpus batui curas perueniret
 sed ipse occurrent in medios uenit. Pheretro pallante reposito. Procerbuit super, atque
 hæret, lachrymans: gemensque. Atque ita, ut pallas tacebat depresso pheretro procul uenit euan-
 der supra. exinhæsitque corpori cum gemitibus ex fletu. Et ma uix tam eum uoci laxa-
 ta uoce e est. Tanti fuerat dolor infelicitis patris, ut uix, ex interposito tempore loqui po-
 tuerit. lachrymabat, unde reddidit uocem, uox enim quæ loquitur, solere loquendi præ-
 fuit laxamentum. Non hæc opala dederas promissa parentis. aut ut se uel-

LIBER.

paria, ut ordinatione comparationis æquantur, et alia aliis præferri non possint. Tam si nec maxima iuno, Nec saturnius hæc oculis pater aspicit æquis. Et tamen hæc communiter fiunt, et intus deorum luminibus placent. apparet cur primum iunonem præfuit, quia uel regina deorum iudicare debuit intus: uel quia apud carthagine iura capere coleretur uel quia iam ex aliis esset inimica troianis. Nusquam tuta fides. Quando in hac causâ tuta pater inueniri non potuit. nusquam est tuta fides, cregia duorum auctorum licet. interrogantis unum, alterum iudicantis. Terentius quippe ait, pro iuppiter ubi nam est si les et putauit enim quarendam, existimans posse congruam reperiri. Virgilius autem iudicauit quarendam non esse, quod reperiri tuta non possit, perindeque superflua esset fluxa. Incipit enumerare beneficia sua: quorum contemplatione oportuit integram fidem intemeratamque seruari. Eiectam littore euentem Excepi, & regni demens in parte locaui, Amisam elisæ sociam a morte reduxi. Inquit, hoc est naufragum littore, ac per hoc sine testibus in hoc euentu sine ope uictus ex cepi. excepit eneas dido ducendo eum cum suis in didonem, a quo quoque cum eo potentiam regni partiendo, amissam uero classem ætleni interitu, et socios a morte reducendo: dixit specialia, quæ ipsi eneas contulit, et constituit in ultimo loco: quorum consecratis illi in contrarium uersa est. seruata enim naves a feruit, et socios reductis a morte. hoc enim si incolumes non haberet æneas, non potest aliquid loqui decessere, amissa enim classis sociis, a morte relaxata, non naues sed homines relaxati a morte. non si eripuit, ut naues inueneretur, aut in se quoque liberarentur a morte. a morte tentur a periculis homines perire, re laxi uero et al homines et al naues. quod ipsam ordinatione facta expressitur, et sit, amisam classem relaxi, et socios a morte. et relaxi, non semel sed bis accipitur. Heu formis incensâ. Ad infantiam, inquit, me res præue plucuit. Nunc augur apollo, Nunc lictor fortes, nunc & ioue missus ab ipso Interpretes diuū fert horrida iussa per aras. Quod dixit nunc, hoc putamus intelligendum. quod exclusis importunis superioribus otium cum opibus consecutus est, in eius mentem ueniunt apollinis responsa, et lycia sortes, et cum manibus iouis mercurius metuendus adueniat. si ista uera sunt, cur non existerunt ante beneficia mea. Scilicet is superis labor est, ea cura quæ et eos sollicitat. Nimirum deorum, inquit, curam tangit. quod homines agant, et ipsorum quietas mentes hominum commouent affectus. Ne per te teneo, neque dicta refello. Et nunc si uere sunt assertiones tuæ, res falsæ, nec tenco te, nec ea quæ licet obiectu cuiuspiam deputationis expugno. I seque re italiâ uertis, pete regna per unlas. Scero equidem medus si quid pro numina posuunt supplicia huiusmodi scopolis. Iratæ animo locuta est, sed tali genere lictionis, quod duos intellectus admittat. unum est, quo eum terret ne nauiget. nunc quod dixit. I seque re italiâ uertis. pete regna per unlas. non ex animo dicebat. nam obicit unlas et uentos: quibus terreret præsentem. et si animo lictantis hæc diceret, ita lechur liquet. I seque re, pete regna. non a hungeret, quod timori lechur et, quod quod impellente formidine reuocaret infantem: hic est intellectus unius deputationis, ut lechur mus quid sit alius. bene inquit contigit, quod desideratum imperium tali euentu et fluctibus petiturus es. habeo occasione in qua possum tuis supplicibus latari. spero enim te pro meritis tuis inter scopolis hausitum innumeras præuic, et testis uisurum. ut a ioleo, hauris hunc oculis ignis crudelis ab alto dar danus. hoc est, uis testis. Et nomine dido sepe uocaturum. Tunc (ait) recordaberis mei, et nomen meum frustra frequentius repetere quod loquar tibi co. et si ista minus minus ex te, exemplo prioris beneuolentiae subuenire non potero. Seque re attris iunibus ab se. Imaginaberis me absente, quasi te factum persequar præsens. hoc loco absente et mortuâ uoluit, et la it exempla impropria, ut non uno sed pluribus locis probentur errare. horum primum

[illegible]

LIBER

alio dignet te funere palla, Qui pius aeneis, & quā magni phryges & quā Tyrrheni
 phry reliq; duces. Nihil ad illa ad pompa funeris tui. nihil enim facit minus, q̄ conuerat fieri.
 Quid sit aeneas officia suas eadem quoq; cum tyrrhenis complere troian. s. Tyrrhenūq; exerci-
 tus omnis Magna trophæa ferunt, quos dat tua dextera leto. Hæc ad consolationem
 pertinent. Est enim quoddam in doloribus temperamentum, quo acritas ipsa minuitur. Lenie-
 batur igitur doloris ipsius a feritas, quod ex se mortuus pallas uidebatur. uirtutis tamen eius mul-
 ta non irabantur, ex magnas lætæ quippe tyrrhenorum exercitus castrorum trophæa portans: ex
 in illa multitudine fuerat nullus, qui pallanteæ uirtutis testem non gestaret in ligno. Tu quoq;
 stares immanis truncus in armis Turne. In hoc, inquit, trophæorum numerum etiam tu
 esses turne, si ætas filij mei ætatis tuæ congrueret, aut robur corporis eius tuo robori membrisq;
 conueneret: Recte in doloribus suis deformationem inserit turni. Et quasi ita peraget causam,
 ut quod ille præferebat in sese, id iste facta uictoris ex uicti comparatione deuceret. Si una, in-
 quit, uos eademq; ætas, ex robur corpori habui, et trophæo tuo istorum numeris cumulares: atq;
 ille uiueret, ac de tuo quoq; interitu triumpharet. Sed infelix teueras quid demoror ar-
 mis? Ipse reprehendit multiloqua sua, quæ dolore cogente urgebatur effunderet: ex reuera quum
 in patre breuis esse deberet sermo, in se quoq; non misit breuitatem: sed iocundo uidetur multa di-
 xisse, quia multas partes tetigit, multaq; personas: quæ si separantur, inuenietur breuem in
 finitulis habuisse sermonem. Dixit q; ipse non hæc o' palla dederas promissa parentis. tu quoq;
 o' iancti imaconiax, ex contra ego uiuendo uita mea fata. Item nec uos arguerim teueras. rursum
 redyt ad filij personam dicens: Quin ego non alio dignet te funere palla. Dehinc ad turnum
 fecit ap' triumphum. Tu quæp; nunc stares immanis truncus in armis, si esset par ætas ex idem
 robur in annis turne: tandem igitur intellexit diutius se uagari non debere per multa, ne tantos
 ex electos ex omnibus numeris uiros, atq; ultioni suæ necessarios, superfluo morarum statu re-
 tineret. Qui, inquit, adhuc demoror teueras? quia si infelicitatem meam sit istorum leua-
 tura presentis, regant potius, ex repetant arma. hoc est dicere, q̄ hic uacui remorantur, eāt, di-
 micent, ex orbatatem meam ultione compensent. Vadite, & hæc memores regi mandata
 referte. Valite. hæc loco hortantis est potius, q̄ iubentis: ex mandata mea regi perferre:
 Quod uitam moror inuiam pallante perempto: Dextera causa tua est, turnum
 genatoq; patriq; Quam debere uides meritis. Quod uiuo post pallantis mortem, iocun-
 dam esse causam, ut eius mortis autorem persequatur fortis dextera tua. Intelligis enim te hoc
 debere meriti, ut per te contingat turnum uidere prostratum. hoc pallas exigit, hoc ego infeli-
 cissimus pater. Erat commodum uixisse post patrem, si sub armis tuis turnus occumbat, ex la-
 chrymas mei interitus eius consumat, ex tergat. Vacat hic tibi solus, fortunæq; locus. Red-
 dente uictis tibi locum solum istum fortuna tibi seruaui. expecto euentum atq; exitum ne-
 ci hostilis. Non uita gaudia quæro, Nec fas, si dædato manes perferre sub iugos:
 Neq; enim lelectat me lucis istius uiuo: aut fas est superare orbatum tui filio patrem: sed ut
 nuntius ad inferos pergam, ac pallantis referam optatam ab hoste sumptam esse uindictam. Vi-
 uant quibus locum tantum est uiuere. uiuant qui non habent in uita, quod plangant. uiuant, quibus
 defunt tormenta, quæ uiuente, excrucient: mihi tantum optata succedant, ut filio referam con-
 sumptam uirtute huius turnum. ego illius interitum ei nuntiem, cuius causa mori potius mihi, q̄
 miserabilem uitam iustus feruire tormentis. Quod dixi supra meritis uacat hic tibi solus
 fortunæq; locus non ab eo, quod est meritum, ex merita decernauit, sed ad personas reuoluit. ab eo

LIBER

[illegible]

LIBER

quibus iam corpora arserunt. Primo enim pyrae dicuntur, et r. g. ubi uero arserunt, busta uocantur. Spectabant ergo donec semivivae hoc est non plene uero plenissime consumerentur. Nec auelli possunt. Hoc est recedere inde non poterant, donec ignis partes expleret. Nox humida donec Inuenit celum stellis ardentibus apertum. Vbi eo ardentia funera seruauerunt, donec die consumpto nox ueniret. Nec numerus & numerus diuersa illi parte latini: Vbiq. miseros dicit latinos et hic uel maxime, quum eorum curam sit exequias: qui in aliena causa innocentes perirent: ipsi quoque similiter perituri: lueris in parte, in parte scilicet separat. Innumeras struxere pyras: Dicendo innumeras, ostendit eos multo maiori clade esse affectos, quam fuerant alterius partis afflicti. Et corpora partim Mela uirum terrae infodiunt, auectaq. partim, Finitimos tollunt in agros, libenter remittunt. Caetera confusaq. ingentem cordis aceruum. Nec numero, nec honore creant. tunc undi per uasti & certatim crebris collent ignis us agri. Stragem de istis factam, quam late describit: potest innumeras pyras: et quum non possit flamma omnes exurere, multos, inquit, congeia corpora mole terrae manebant: alios portabant ad finitimos agros: alios ad urbem demittebant, uicini exemplum ante in partantis causa: quanta fuit copia corporum: ut haec locus ferre non possit: Caeteros, quum multi fuerint, non quod cognitione lueris potuerunt. hoc facto uis agri hoc est latum undi: et ex omnibus partibus colluebant: Tertia lux gelidam caelo dimouerat umbram. Primam lucem descripsit, et tertiam, compendio etiam secundam extinguit, significans. Mores, res. Illi tunc, quis enim in curatone tot sanerum tristis non existeret? Altum cinerem, & confusi ruebant Ossa focis, tepido peronerabant agere terre. Separata quod a clade exempla ceteris tepidum aggere, quoniam tanta uis fuit incendi, ut eius uim etiam exemptum triduum non ualisset excludere. Iam uero in testis praedictis urbe latini latere, quum fractos, & longe pars maxima luctus. In testis latini praedictis, et in urbe. in enim his libemus accipere duc, inquit, geriebantur in duobus locis, praecipuus fragor, et longe pars maxima luctus. Singula singulis locis dedit, frigorem testis latini, in quibus gestatur consilium, et luctum ciuitatis. Frager est fractae sonitus uocis, qui nascitur tunc, quum multi turbantur. Frager igitur fuit in latini dmo non leuit: sed maxima pars luctus propter salutis communis causam, et propter latini uilitas. Longe autem, hoc est uis de pars maxima luctus in ciuitate. fuit compactionem propter, qui ex troianorum uita praerit clades. non enim sine a clade aliquorum potuerunt supererere exister: sed in latinorum parte longe maximus fuerat luctus. hoc est placet praedictis. Inter ea quum tres gradus sunt, inuenitur ista comparatio ista superlatiuo superiori. exponit tam per partes, quales est luctus, uel per quas personas ecurreret: hic matres. Seduct, quae per luerant filios: Misere, quum: Quam mariti ceciderant: hic cara sororum Pectora moerentium. Quae gemebant interitum fratrum: Pueriq. parentibus orbis, qui per luerant patres: Dirum execrator bellum turni: quum huiusmodi. Omnes in una sententia constituti execrabantur belli acerbitatem, et nuptias turni. Bellum quippe nullam existeret, si turni pro nuptiis improbitas quiesceret. Descriptio in bellis sexus aetatis tantum ponderis habet ad exprimendam partem luctus longe maximam, ut ostendatur extincta omni iuuentute solos, qui consilio intererant, et mulieres tantum ac pueros superesse. Ipsum maritus, infumamque decernere ferro. Qui regnum itaque, & priores sibi poscat honores. Omnes istis uocibus exclamabant, ut in causa sua ipse uel ferro dimicationis iuberet.

[illegible]

ter implebā, eosdem in susperendis rebus fautores adhibuit. Sic te ut posita crudelis abessen. Et hoc amplius infelix, q̄ in hisce casibus posita assui ego crudelis ex saeva. Iam xrite aneq; soror, populiq; patres p̄ Sidonios, urbēq; ei ā. In summa collegit, quā mala ex orta sint illa mortua. Ixtinxisti, inq̄, te soror, ex me extinxisti, ex populo, hęc est plebs, patresq; sidonios, urbēq; tuā tuo interitu plēxisti. more humano uirgilus plangētis descripsit affectu, hūdo, ea dē me al̄ fata uocasses. Idem ambas ferro, atq; calem hora tulisset, dixit illa, quod factura non fuerat. ceterum si futurum diceret, mox sese iugularet. huius occasionem ladi, quo perierat soror. Dite uulnera lymphis, Abluam. Hęc fuit, quod morientis p̄tui exhiberi, leuare uulnera post uerborum finem. Et extremus siquis super altus errat Ore legam, ut seruare enim uolo exeuntem q̄ritum, p̄les hoc dixit, quia hunc carissimū colligere se potest, trahantur, licet teneri non possit. Ore legam, ductum est, utrum ore suo an ore morientis q̄ritum, ut p̄terit, statim in cassum, quia quod incorporale est nec excipit potest nec teneri. Sic effusa, tradit ut afficiat altos, Semianimem in sinum germana amplexa fouebat Cum gemitu atq; atro, sicabat ueste cruore. Continebat semianimem soror p̄teritū, gemitu atq; atro, sicabat. sicabat autem cruorem ueste, quā cruorem sorbuerat, ut sit a contrario argumentum. cum, cum, mala humectentur uita, mala q̄, re, lantur, solum uulnus siccat, ex, p̄terit, si, auctur. Hęc genus dictionis ex in libro. Iam posuit sic, tyberini ad fluminis undam Vulnera siccat lymphis, corpūq; la uabat. Illa rines oculos conata attollere, rursus Deficit, infirmum stridet sub pedo, re uulnus. Voluit oculos, ex, aperire non potuit, ex, primebatur enim letali uolentia ueneris, p̄les sub pectore, ut significaretur quā partē corporis ille percussisset. Ter sese attollēs, cubito q̄, animi xā, lenauit. Ter reuoluta toto est oculisq; errantibus alto Quasiuit, ex o luce, ingemuit q̄, re, uita. Siona, quē mories dedit, ex, in lebāt eā facti plenitudo, ex, gemitu, ex, o, uita em dori nō p̄terat, deniq; fre uenter se erigere uoluit, ex, quoties hoc nitendo aggressa est, p̄terit, superata fuit. errantibusq; p̄ diuersa oculis frustra quāsiuit celo lucē, ex, cū hanc repperisset, incen uuit, q̄ an is sam reciterare non posset. Tum iuno omnipotens longū miserata dolorē Difficilisq; obiens. Mirēnata iuno longū dolori, ex, difficile mortē cupiens relaxare. Ii denasit olyn. po. ex, in, tantē animam, nexosq; resolueret artus. Omnia, quē uita constans, sibi inuice nexa sunt, se, l cū resoluta fuerint, ata a sese recesserunt, asserunt mortē. in hac parte moris est nota uuantis morientem, ut celerius spiritum efflaret, quā siquid posset, uitam p̄rē, are debuerat, aut uiuēti solueret, cum decerneret mori. Dicitur ratio quē ei, difficles obitus faceret. Nā, uita nec facta, mō, ita, nec morte peribit. Nec fito, inquit, nec morte merito, hoc est, nō secundū institutum nature, quod a fati attributū est hominibus scilicet, ut nulla uita ab iūna moriatur, tunc enim difficles obitus est, quum non consensu nature spiritus redditur, se, l extorquetur uolenter ex, truditur. Sed mihi erant die. Hęc est ante tempus, quo natura potuit trāerre cōsensum. Subit, ex, accensit furor. Dixit, uia causa natura prauēta sit, furor inq̄, hanc cōpuit re, p̄tinus, ut appeteret mortem, quam non lion natura permiserat. subito furore dixit, non tantum re, p̄tinus, uerū etiam nō p̄trahit ito, fidentes, n. consiliū nō hībēt, ex, max quēqd̄ occurrerit fuit. Nō iū illi fluū pro forma uertice cinem Abstulerat, stygioq; caput dū auerat orco. Nec p̄serpina uenerat, quā ex ut a crinē orco solēnter traderet, nō lū, n. ut difficles, nature uenerat tempus. Ergo iris croceis p̄ coelū roseida pennis Mille trahēs uarios aduerso sole colores. Deuolat, & supra caput altitit. Ex occasiōe dixit p̄terit iris arcū uarco coloribus distictū, aduerso solē ra dicitur. Hūc ego diu faciū iussa fero. Bn̄ dixit iussa, q̄ quod factura fuerat, alteri fuit officio.

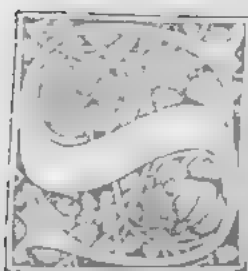
LIBER

queretur, hæc præstet. Fas omne abrupit, poliorum obtruncat ex auro ut potuit in præmalio-
nis ex si. hæc præstet hoc modo a præstet, aurum fuisse causam si. teris perpetranti. Ille sicbeur
Impius ante aras, a præstet, aurum cæcus amore. Cuius terro incautum sperat. Præstet, ut aurum as-
sereret scelerum causam, et a corolgit. Quid non mortalia pectora cogis auri sacra fames, ut
ostenderet universas criminum formas autilitate auri esse susceptas, et incitari posse, si auri pro-
uocentur ardore. Hæc anæa laudem spectant, ut diomeles non aurum contempnisset, sed ipsum
anæam tenuisse uideatur. Nec magna ualuisse preces, nouissimo loco posuit magnarum meri-
tam precum, non quia maior esset impetrandi res uerbis supplicibus, quam in corruptione materie:
sed ut ostenderet contempto præmiorum et munerum commodo, gratuitum officium etiam suis
precibus facilius pernegari. Alia arma latinis Quærenda aut pacem troæ ab re-
ge petendum. Hæc fuit summa responsi, qui enim nihil petentibus præter consilium de-
derat, non debuit præstet loqui, quippe ne in totum beneficio uacuo reuocaret, mandati infirmitas, ut
aliunde auxilium præstet aut ab eo præstet pacem, quem non possent superare certamine.
Deficit ingentibus ista rex ipse latinus: Præstet, la ino dedit lucius maximam partem.
In omnibus enim bellis regem est periculum maximum, quum ipsorum causa præstet con-
siderabat iste statim imperu sui ipse sita patrique responsum, contra quæ fuerat factum.
Fatalem anæam manibus totum numine ferri Admolet ira deum. tum ubi aude tota re-
centes. Inuenient anæam reuera diuinitatis nationis regi. præstet a tem hoc præstet, quum ex eo q. tra-
ta numina propter contemptum hypostitionis iuxta protanti, quorum huius et summi sub oculis
erant, pænas exigi, et firmabat hæc homedes in æliis, quem constabat salutem suam odio ue-
teri, domi, auro et precibus præstet. Ergo consilium magnum, primosque suorum
Imperio accitos alta intra limina coit: De summa resp. tractaturus, quum præstet
disermina uiderentur, consilium non leue ut in leuibus causis fieri solet, sed pro negotii qualita-
te magnum, latinus contrahere gestiens, primos quoque non honore solum sed consilio etiam et au-
toritate præstet, neque alienos sed suos: quorum tractatibus ingrui fideliter posset, iussit
acciri, poterat enim id facere, qui cogebatur necessitate publica, et qui regie potestatis culmine
prebatur. Alta, inquit, intra limina coit. Interiorem domus significat partem, cum dicit
alta intra limina. Ostendit poeta se unum rem sui, et descriptiōne ut iussit regis domus se
dixisse in curiam sibi conuenerat, sed tal tempore, et in tali causa non ille locus fuerat necessa-
rius: qui pietas more comitum propriis celebrari consueuerat: sed multo secretior et suscipienda
de præter solitum in iussit suis aptissimus. Certe quum concilium, non curia ingrueret,
non loci solemnitas, sed ciuitas fuerat necessaria. Coit, inquit, in eo quod dixit cogit, du-
plex potest intellectus occurrere. uidetur enim ille dictum, coit, quia regis imperio non spon-
te ueniebant: potest uideri et cogit quum concilio habendo multitudo hominum communi neces-
sitate hominum urgente congregabatur: Ulli conuenere, fluuntque ad regia plenis Tecta
uius: Moralis descriptio. uenerant, inquit, acciti et plenis uis, hoc est uis consuebant ad la-
tim rera multitudo inestimabilis: ut non hominum congregatio, sed undarum in tecta ipsa d. flue-
re uideretur. faciebat hæc particularum communitum moles, et humana curiositas. uocati enim
patribus ante rochatur et alicuius magnum, et magis pro temporis ratione suspensum, quam pruden-
tum consilia flagitaret: Sedit in mediis, & maximus æno, Et primus sceptris hand
Iuxta fronte latinus: Dixit suas causas, quarum merito latinus uictor extrinsecus sistanti-
bus solus alessit in mediis: et ætate, inquit, præcedebat omnes, et potest de regali aduersa oma-
nia etiam

LIBER.

perindeq, ab usurpationis crimine potuit excusari, quæ potioris habuit faciendi auctoritatem. Teq, isto corpore soluo. Hoc, inquit, facio, ne diu crucieris. Sic ait, & dextra crinem secat. Sectum crinem quid secutum sit nescit. Omnis & uia inquit Dilapsus calor, atq; in uentos uita recessit. Exactionem criminis finis uitæ consecutus est, imposita est pæna periury. supra enim dixit. sed mihi uel tellus optem prius ima dehiscat, Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras pallentes umbras berebi, noctemq, profundam, Ante pudor, q̃ te uiolem, aut tua iura resoluam.

TIBERII CLAUDII DONATI AD TIBERIVM CLAVDIVM MAXIMVM DONATIANVM FILIVM INTERPRETATIONVM VIRGILIANAE AENEIDOS LIBER QVARTVS FINIT. INCIPIT QVINTVS.

V P R A dixit troianos nauigasse: sed interposita descriptione actuum de donis & mortis eius, nauigationis ipsorum diu narrari est. Ad hanc uenit poeta regre litur: quia quod interposuerat, corrigi impetum. ergo subiungit. Interea medium æneas iam classe teneat Centus iter. Interea, hoc est, dum ille perageret fata sua, æneas quantum prouectus esset, nam iam tenebat medium iter, hoc est, in alto iam fuerat conuersatus. sic & in tertio libro ait. Graditurq, per æquor iam medium, nec dum fluctus latera ardua cinxit: certum autem securum debemus accipere, q̃ tam longe esset, & nullum aduerteret sequi. Fluctusq, atros aquilone secabat. Qui intellectum loci istius duris interpretationibus dissipant dimisso eo, quod intelligi debet, argumentatione superflua perquirunt, quod poeta nō sensit. dicunt enim aquilone uento a carthagini litore ad italiam nauigari non posse: permittit q, aneam non aquilonis suffragio nauigationem mouisse: sed uento alio, qui posset in ita, tam ducere, fluctus tamen ab aquilonis parte uenientibus, qui proxime præteritus diceretur extitisse. hoc posset uideri aiquatenus uerum, si æneas illo tempore ad italiam nauigaret. licet enim in prima admonitione iussus sit italiam quærere, in secunda tamen fugere cogetur, & se instantis periculi contemplatione sinibus liberare carthagini. proinde uento aquilone reuera exclusum, scilicet non ita, ut ipso tempore ad italiam teneret. tunc enim quocunq, & in quamlibet eam partem fuerat fugiendum. deniq, hoc ei (ut iam diximus) in secunda monitione mandatum est. non ut iret ad italiam, sed ut imminente discrimine opportune flantibus uentis fugeret, opportunus autem fuerat non ad italiam sed ad fugam, & cum unicuiq, per maria propter ingruentis mali necessitatem fugiendum est, non quo uoluerit sed quo potuerit, nauigauit. Intelligamus ergo fluctus aquilone atros, q̃ fieret in praesenti & suffragium fugienti sufficeret: non qui flasset aliquando. si enim ex carthagini litore ad italiam nō ducebat aquilo, perducebat tamen quocunq, fugientem. similis locus est, cū æneas fugeret arpias. Tendunt uela non, fugimus spumantibus undis, Qua cursum uentusq, gubernatorq, uocabant. Na & illic dimissimus, inquit, quo tendebamus, & iuimus quo potuimus, hoc est euidentis periculi metu nauigabamus in eam partem maris, in quam nos, non consilium ducebat, sed gubernator & uentus. Item cū imminere cyclopes cernerentur ait, præcipites metus acer agit quocunq, rudentes Excutere,

[illegible]

Et uentis intendere uela secundis, non secundis quasi ad italiam ducentibus, sed secundis ad pericu-
 la fugientia, potest et sic intelligi, ut usurpatum sit, aquilonis nomine, alterius dici debuisset, sicuti
 et supra posuit, zephyros audis spirare secundos, hoc est uentos. Non enim multi sunt zephyri, et
 alio loco ait, et in tutum uersis aquilonibus actam, nam et illic usurpatio facta est nominis, et
 numeri, ut uno uocabulo omnes significarentur, qui remotis uentis, quos eolus immiserat, aliorum
 flatu troiani liberati uideantur, utraq; igitur expositio habet rationem suam, ut iam ipse aquilo ue-
 rus fuerit, qui posset quolibet ducere, aut sub aquilonis nomine alterum dicere, qui suffragium fu-
 gientibus ferret. item dixit et melius aquilonibus ire, et hibernis spirabant flatibus euri, et sem-
 per spirantes frigora chauri. Item nec meminit surgentes pampinus austros. **Moenia respici-**
ens, quæ iam infelicis helixæ Collucet flammis. Quod dixit moenia respiciens, aut
 affectus loci fecerat, quem inuitus reliquerat, aut metus, ne forte aliquis inde secuturus fuisset.
 sed dum hac causa carthaginem respicit, quam intento animo, intuebatur, quamq; incolumem reli-
 querit, repente uidit ardentem, quæ iam infelicis helixæ Collucet flammis, hoc ex persona poe-
 tæ bene auditur, qui sciebat unde ignis esset exortus. redit ad æneæ, troianorumq; personam.
 Quæ tantum accenderit ignem Causa latet. Causa conflagrantis incendii ex aperto nosci nō
 poterat. Duri magno sed amore dolores Polluto, notumque furens quid foemina
 possit, Triste per augurium teucrorum pectora ducunt. Intellegi debatur conie-
 ctura currente malum fuisse, quicquid ignis ostenderet, nō tam enim fuit exemplis docentibus quid
 in huiusmodi causis possit doloris acerbitas, quid malis futurū, cum amor lædatur, quid famina
 cogitare, quam propter leuitatem sexus amoris etiam furor excellitur. Hæc troiani cogitantes,
 ignis augurio colligebant aliquid mali in illa ciuitate iuxta salutem didonis esse commissum. Certe
 natus sensus sic, quæ tantum accenderit ignem, causa latet, sed duri dolores non amore polluto,
 non furor, furor quid femina possit, per ignis triste augurium teucrorum pectora ducunt, femina/
 non dolores uel maxime in causis amoris uult uirgine. Stendere satis est et maiores, quantum ei/
 nim in altione reportanda per infirmitatem sexus minus possunt, tanto in se suspitio uertunt,
 quod exipere de alio nequuerunt. Hæc discutiebant troiani necessitatem didonis personamq; tra-
 ctantes, et licet uerum inuenire non possent, sciebant tamen ut diximus triste esse, quod nuntia-
 bat incendium. Vt pelagus tenuere rates, nec iam amplius ulla Apparet tellus, coe-
 lum undique, & undique pontus. Magna descriptio, magnus nauigantis accessus, pri-
 mo quippe ceperunt remis, de hinc uelut uentus est allatus, et illorumq; in terras teucrorum dura/
 uit aspectus, donec carthaginis solum appareret incendium. ecce iam tantum prouecti sunt, ut sub
 tracto terrarum et illius ignis aspectu solum cælum uideretur et pelagus. Ohi ceruleus su-
 pra caput astitit imber Noctem hyememque ferens, & inhorruit unda tenebris.
 Post hæc, inquit, exorta sunt nubila, nimbi et hic pluuia describitur et accedentia ex ipsis, secuta
 sunt enim nix, tenebræ, frigus atq; horror uniarum, quarum formidolosus aspectus accedente
 multiformi terrore cumulatus est. Ipse gubernator puppi salu uirus ab alia, Heu
 quia nam tanti cinerunt æthera nimbis? Quid ue parer i. Neptune paris? Tanta
 fuit elementorum confusio, ut palinurus ipse, qui gubernandi arte pollebat, regenti cursus peritiam
 perdisisset. lentusq; turbatus ingemuit, et dixit, dolenda fortuna nostra. nihil enim boni omnia ista
 significant. Nō scio quid neptune minaris aduersi. ecce palinurus præuidit malum, et gemuit.
 Sic deinde locutus. hoc est breuiter locutus, deinde. Colligere anima iubet, ualidisq;
 incumbere remis. In illo enim omnium metu consilia potius fuerant adhibenda, q̃ uerba.

LIBER.

Introgredi est hoc loco, quod introgressi fuerant ad diomedem gratiendi, ut dextera in
factam est, quod est signum susceptæ amicitie, ut in octauo congruunt dexterae, ut
sunt sedibus. Ergo postquam introgressi, inquit, iunxit. Et coram data copia laudis
est potestas cum praesente loquendi. Munera preferimus. Præcedere enim, ut qui
moditas munerum dedit, ut secuturus jermo aures diomedis gratanter intraret. Non enim
patiani per docemus. Diximus, qui e lemus, et unde, qui bellum intulisse, quod non fuerat factum
narrat, quia usus est apud diomedem, ut diceret troes bellum intulisse, quod non fuerat factum
de formare quippe eos licet, falso conuenerat, quod in suis sedibus, utique, quod perexerant, quod naufragis
ciues bello per insolentiam prouocassent. Quæ causa attraxerit arpos. Quæ causa erexit
relationis quam sic proferri conuenerat: ut qui aia urgebant, uel qui iunxit, ut qui aia
nam narrare unicuique quod nouit, satis uisum est. Interea semel possumus docemus, sapius
dehemus accipere. ut sit, nomen docemus, patria qui bellum intulerint docemus, quæ causa attraxerit
rit arpos. Auditis. Hoc est acceptum, quæ diximus attrahabatur continuo eam per uictoria
clarum. Ille hec. Exponamus quam uim illa duo nomina tenerent. Ille troianorum, ille
licet hostis antiquus. Ille, ad quem magno labore peruentum est. Ille, quem iulius docemus accipere
ta ficturum. Ille, qui nec muneribus, nec gratia, nec leprecati ne commotus est. Nec, qui est
in terata atque contraria a persona sua, et inimici sui, patitur quod non est. Ille, qui est
ra. Placido sic reddidit ore. Quia placida est mens, nec alicui commotione turbatur, qualis
sermo proferri potest, non dubitatur. non potest enim de placido aliquid exire et turbiuentum, quod
magis pro negotiis qualitate fuerat necessarium: ac per hoc dicendo, placido ore, natus est diomedem
longe alta dicturum, quod legatio postulauerat. Fortunatae gentes latini in regem. Antiqui
austoni, quæ uos fortuna quietos sollicitit. turdetque ipsi ora lacrimare. Quia
tis durum et inhumanum fuerat, manum non porrigere pugnaturi. Causam enim uos uultis
propter quam petebatur auxilium. Cur enim daret? quia uos uultis non petere pugnatum
in quo se beneuolum docet. cum tutiore consilio errantes reuocat ad salutem, perueniturus
quod rogabatur efficere. non igitur ut inhumanus negat postulata: ed petitionem ipsam in conspectu re
git: atque ita certandi affectum diuersa per uersione frangendo, nec dat auxilium, nec dedit de
precentes: magisque fore commotum monuit, ut legati remeantes ad uos querendipotius uice
rant fœdera, quam putarent lace tendos uos superare non possent. caput ergo acinacium, uen
tium laude partibus miserationis ammixtis, nam praefert periculum salutem, et dedit erroris
perituram. silet, inquit, honos curius retinere periculis uestra. hunc uocum sic decemus accipere. Dio
medem ingressum, ut fecitatem ipsam non aliquibus hominibus uel temporibus, sed ipsi gentibus
futorum uoto in perpetuum datam uideatur avertere. densa est a saturni regno usque ad praesentem di
em replicat gestis, nihilque tandum ostendit existisse consilium scilicet integra pacis obseruatione cur
rentibus. reprehendit ergo latinorum tractatum, quod relicto ueteris pacis commodo, ad funestam et
suis partibus inimicam bellandi cupiditatem suam dispositione transiissent hoc deterius, quod laces
ferent eos, quorum uirtutem satque nescirent. Interea per, quod in eo, et a latini se euidenter ostendit,
quo illorum felicitas fortuna migrasset, unde e contrario aduersa successissent. ententi uox ista ut
detur esse, at non est, sed potius obiurgantis. nouerat quippe ex his, quæ petebatur, ante ligat illos ostē
Etam retinere pugnantem. nam quia auxilium petit, praeuidet quid cogitet, uel quid faciat, ostendit.
Ista tamen obiurgatio beneuola magis quam iniuriosa est, non enim deuit a fere reprehendi, quia
affectu optati desiderii fuerat remissurus. completi. breuiter principis, probandum, qui inuenit

LIBER.

Iubet uela colliri, hoc est breuari. arma enim dixit uela quod ipsum sequentia docent. ait enim uale
diti, incumbere remis ut niterentur remis contra uim tempestatis ex pelagi. quod dixit colligere ar
ma, exponit quid factū sit. licet lo. Obliquatque sinus in uentum ac talia fatiunt. Hoc fit,
quum uentus uentus est, nam colliguntur uelorum sinus, ex al modū necessarium breuantur, ubi
autem opportuni sunt, flatus resoluti panduntur ipsi. docente uirgilio. ait enim loco ait, uelorum
pandimus alis. oblique uero sinus in uentum est, nec omnes flatus excipere, nec omnes effunde
re, ut pars esset congesta per sinus. pars uentis pro commodo traheretur, quam ipse gubernator li
brans auras exciperet, aut uitaret. quum hac dixisset, ex facta essent. Magninime, inquit,
aeneas, non si mihi iuppiter autor Spondeat, hoc sperem ita iam contingere. uel
Iacet omnia turbata sint, nec maria cui linter cernuntur, aut sidera, quibus caeli plagae pura con
solatione noscuntur, tamen in his partibus esse ita iam sperare non possum, nec si mihi hoc ipse
aut iuppiter spondeat. hoc est si mihi praesens iuppiter dicat in his partibus esse ita iam, si tem. et
habere nō possum. Mutati transuersa fremunt, ex uespere ab atro Confusunt uenti.
Non ipsi sunt uenti, qui fuerunt. successerunt uero contrarii, qui nos in transuersum ducunt.
Atque in nubem cogitur aether. Nec nos obstiti contra, nec tendere tantum. Suffi
cimus, superat qui iniam fortuna, sequamur. Mai rem, inquit, uim tamen de se
re non possumus. aut in nali et aether. ut ex pro aequo nubes sola cernuntur, si uis
m. et fructus, quum uis uis. et cetera. et dicit alim rā tam tententur,
ut in rebus agentis similitudo. hanc conuenientiam. et uelando uiam. hoc
est quod etiam terentius inuenit. quanto, inquit, non potest fieri quod uis. uel quod
Quod ergo in praesentia causa si. et conueniat dicit. Quoque uocat, uertamus iter.
Pergamus, inquit, quo possumus, quia quo uolumus, non licet. ecce effectum consilii, quē
calus ostendit, persuadenter monstra, ut apparet impedimentum fortunae non satis esse contra
rium. ait enim. Nec litora longe Fide reor fraterna erycis portus. ue si
canos. Si modo rite memor seruata remeior astra. Ideo, ait, si memor sum, quo
nam ea transferant, quum al carthaginiensia litora naufragio truderentur, erycis commemoratio
ne nescit, qui ante icesium siciliam tenuit. hunc uolunt ueterum fabulae aeneas fuisse germanum,
ut commemoratione fraternae memoriae aequo animo aeneas ferret illius navigationis euentum.
Tum pater aeneas equidem sic polcere uentos Iamdudum, & frustra cerno te ten
dere contra. Flecte uiam uelis, an sit nulligrator ulla. Quoque magis flectas
o rem dimittere uales. Quam quae dardanium tellus mihi seruat accessum, & pa
tris incluse remis complacitur oia. Ipse quoque, inquit, uis, quae in queri. quapro
pter in uia. latur, uela couerte, et flatus plena uolante. et cetera. nec ipse impho, quod inter ip
cōtraria fortune respexit, ut ad ipm terra imprudens ferret, quae accipere mihi seruat incolumi, et suo
gremio mei patris ossa complectitur nulla mihi est carior, quae ubi amoris uitae habeo, et reueren
tiam patri. Cum hanc inuit terram tetigero. erit mihi mirum in modum gratulandum, sic
me uis. et cetera. ut accipere iterum uideam, et terram mei patris reliquias cen
tinentem. Hec ubi dicta, petunt portus. Hec aeneas dixit, non tamen haerens fecit men
tionem. hoc quippe nomen misit, quoniam quod palinurus dixit, replicare non debuit. a dicit
tamen palinuri latus augmentum nominando accessum et paternam memoriam. Et uela secun
di Intendunt zephiri fertur cita gurgite classis. Mutato navigationis cursu prosperum

moda postulari . quod ipsum tanta uirtute astruit , ut hoc non disputatione fabulosa sed exemplis suis et ueritate confirmet . quid autem ponderis habeat desuasio ab eo proposita , qui passus est , haud difficile est nosse . Suscepit igitur hanc partem , et hoc primum dicit , cuius fiducia ducebatur . Qui cunctq; iliacos ferro uiolauimus agros (Mitto ea , quæ muris bellando exhausta sub altis , Quos simois premit ille uiros) infanda per orbem Supplicia , & scelerum pœnas expendimus omnes . Reor , inquit , uos didicisse fama currente me bello acerrimo in asia certauisse : et forsitan hac ducti ratione uenistis : sed proclue esset aduersus ueteres inimicos longi subsidium : non illud bellum , sed sacrilegium fuit quippe uiolationem illam non debellattonem regionum troiæ tunc fuisse cunctorum , qui scelerata arma sumpsimus diuersa , et uniuerso orbi cognita supplicia docuerunt . posset hoc uideri euentus attulisse non deorum iudicium . hoc ne dicere- tur occurrendo præuenit . ait enim quisq; , ut ostenderet in omnes cucurrisse uindictâ , qui in troia pugnauerant . quod factû non casus attulit , sed irrogata atq; iniuncta diis ultoribus pœna : nam si esset euentus , nec interirent alij , nec in reliquos esset diuersis ultionum generibus uindicatum : iliacos ferro uiolauimus agros , non solum ciuitatem uult sacratam fuisse numinibus , sed omnes agros ad eam pertinentes . Mitto ea , quæ muris bellando exhausta sub altis , quos simois premit ille uiros . stricte transit , quod aliter ipotuit fortunæ bellorum . non , inquit , de illis aliquid dicam , qui pugnan- do con- sumpti sunt : non eorum meritû tangâ , qui ante ipsos muros prostrati iacerunt . non memorem qua- les quantosue simois premit . Infanda per urbem supplicia , ut scelerum pœnas expendimus omnes . Cõ- firmationis uerba sunt ista quæ sita ideo , ut probaretur legatus nec leues pœnas post excidium troiæ consecutus : græcos si infan- las , nec uno in loco , sed p totum orbem , nec aliquotû id malum fuisse sed omniû . tantus in hac relatione terror est , ut omne criminû genus incurrere uideatur , quisquis troia nos bello p- i- i- uersi p- tremo sic orbi suû suorûq; exemplum uult uideri propositum , ut omnes scia- rêt , qd cõseq ens posset si aduersus troianos ulterius arma susciperêt . huius loci ord. natur si sus sic . quicunq; iliacos ferro uiolauimus agros infanda per orbem supplicia et scelerum poenas expendimus omnes . omnes at homines pertinet non ad pœnas , ut st omnes nos scelerum poenas expendimus . me- dia quippe Te posuit quasi non dicta , qui in troia pugna- uerant . potuerûnt quippe , ut dictum est , contra- ria disputatione his . ut . cum uictoria bello quæ sita uacua esse luctibus non potest : tamen etiam , sic latini deterrentur ab effectu bellandi , qd et in ipso bello interire possunt , et post finem belli si exti- terint , nulli essent euasuri supplicium . Vel priamo miseranda manus . Admodum dicit seu- tum in teucros , quam græci nec priamo pepercerunt , et regi , et seni . incipit iam enumerare , quæ summam proposuit , ut ostendat , qui quæ passi sunt , et in quibus locis , uel per quos illis supplicia inflata sint . Sic triste mineruz lydius . Quo atrox perit et socii . Et euboicæ cautes . Vbi similiter pluri nausæ , io lanati sunt . Ultorq; caphareus . Ultorem dixit caphareum cum tam asperum littus pereuntibus præbuit . ut uel ut irati animo cunctos pessunduisse uideatur . Mili- tia ex illa . Ideo , restquam de troia discessum est . Diuersum ad littus adacti . Qua dicitur , non uenit , quo uult : sed eo , quo necessitas ipsa compulerit . quid uero sit diuersum littus , ipse enumeratio exponit . nam est longe ab altero separatum . Atrides prothei me- nelaus ad usq; columnas Exulat , ethneos uidit cyclopas ulxes . Regna neophtho- kemi referam , uersosq; penates Iëonienei lybiconie habitantes littore locros . Isti omnes non sunt , sed cum sociis suis hæc perreperunt . Ipse mycenæus magnorum du- ctor a hiis . Dicendo personam potioris uoluit demonstrare , quod non intelligeretur , mycenæus , inquit , et magnorum ductor abiuum , ideo magnorum , quia accedebat ad laudem

factum est, quod in alia ten lentibus contrarium fuit, quippe ferebantur naues cursibus plenis. Et tandem lati notæ aduertuntur arenæ. Troianis lætitia fuit, quæ ad litus tendentes ad loca tamen nota peruenissent. At procul excelsa miratus vertice montis Aduentum, sociasque rates. Ciuitas, in qua accētes commorabitur, fuit in excoelo, quæ causa longe a litore posita naues cognouit esse troianas, et earum est miratus aduentum. Legitur et accurrit, quod est amplius, quam occurrit. Occurrit Accētes. Occursus iste impatiētiū hominis uere gratulantis ostendit, non enim ferre potuit, donec ad ipsū litus accederent. Horridus in iaculis & pelle libyfidis uulx. Troi Criniso conceptum flumine mater Quenigeniuit. Ipso enim cultu uti debuit, qui ei et tali parente progenitus, flumina enim sine uestis ambicione pinguntur, quod ait troia mater, non patriam dixit, sed troianam mulierem, proinde quum hoc dicimus, in tres syllabas efferendum est, ut sit dactylus Troiæ adiectiuum. Veterum non inmemor ille parentum Gratatur recti ces. Considerans unam sit et illis esse originem ueterum, gratulatus est eos uerum uenisse, huius lætitiæ quod fuit signū. Gara, inquit, lætus agresti Excipit. Ab ipso litore duxit eos, agrestes eis exhibiturus diuitias, hoc est epulas rusticanas, si ad ipsū uirgilium redeamus, intelligere poterimus, quæ sint istæ uel quales, nam ipsas præferens in buccolicis pastor, Sunt, inquit, nobis mitra poma, cassidæ molles, et pressi copia lactis, his annectere possumus oua, atque herbas agrestes, ecce quanta humanitas hominis. quantaque honorificentia occurrit uenientibus, suorum fuit memor, incolumes ac saluos gratulatus est, admodum lætus duxit eos ad domū, quod alteram eorum hoc est secūtum excepiisset aduentum, excepit festos, et opibus rustici paut, plus habens affinitatis et inicitæ meritum quæ ciborum, non enim illa in eo placebant, quæ in paratis exhibebat, sed puritas mentis, et superioris temporis largitas, et lætitia præsentis. Postera cum primo stellarum oriente fugarat Clara dies, socios incoertum litore ab omni Aduocat æneas, tumelique exaggere sitar. Sequenti die in ipso exortu hoc est ante altus altus, inquit æneas omni litore, id est omnes acciri, ac reducti in coetum uel congregatos, ipse in summo consistens, unde facilius auhri posset, his allocutus est uerba. Dardaniæ magni genus alto a sanguine diuum. Licet suorum alloqueretur eorum tamen laudem, in qua et ipse partem habuit noluit præterire, quæ laus eo tendit ut ægerat deos, ex quibus essent genti fauisse potiusquam nocuisse, ut impedito cursu, qui tenebatur, ad siciliæ riuum litura ducerentur, quod uerum esse asserit euidenti argumento, ut exacti anni munus, et incipientis ætatis paternis redderetur imperiis, uere, inquit, magni sumus dardaniæ, et iure nostra pertinere uidentur ad decorum curam, ut pote originem ab ipsius ducentes, et genus. Annus exactis completur mensibus orbis. Ex quo reliquias diuinique ossa parētis Condidi mus terræ moestasque sicra iunimus aras, Iamque dies nisi fallor) adest, cuem semper accerbum, Semper honoratum Sic di uoluistis) habebō. Annus, inquit, concluditur, ex quo diuum patrem meum, hoc est consecratione dignum, terrā condidimus, nō dixit, ex quo mortuus est pater meus, sed ex quo terra est condita, hoc enim intelligi potius uoluit, quam dici, non enim uiuus obrui potuit, et quoniam iam dies adest, et quanto tritus tanto suis obseruationibus honorandus, religiosi filii perionam induxit dicentis, quam semper accerbum, semper honoratum sic di uoluistis) habebō, optabat enim nisi diu persistat, offensa pietatis uiuus potius exhibere, quam mortuo, et ideo fecit apostrophicum quadam inuolūta, quæ ueniret ex dolore, sciebat enim communem omnium consilium, ac superiora inuitata apertius accu-

ducis eorum meritum quos regebat. Coniugis infandæ prima intra limina dextra Up
 petuit, deuicta asia sussegit adulter. Indignitatem & acerbitatem rerum multis modis
 ostendit, ut ille uir ortus ex urbe inclyta mycenarum, qui achæorum nobilior ductor esse com-
 meruit, uxoris nefariæ manu in ipso tomus suæ primo lumine, quod post decennale bellum ui-
 ctor ingredi cæperat, incongruo uitæ fine interceptus ejset & qui euasisset uirtutis merito tot tan-
 taq; pericula inde nactus esset interitum, unde sperabat affectum, ut interiret uxoris ictu, qui tro-
 janorum manus euaserat. Tanta fuit uis diuinæ sententiæ in eum, qui uiolauerat troiam, ut ad
 ulterius coniugis pateretur, & dextera mactaretur uxoris, euaderet reus, & post impunitatem
 admisi adulterii teneret & regnum. Inuidisse deos. patris ut reditus oris Coniu-
 gium optatum, & pulchram calydonia uiderem. Venit ad ea, quæ sibi iter passus
 est, ut non tantum loca extra uerumetiam patriam se ageretur perdidisset. Bere iunxit duo exem-
 pla intra se contrariis, perit innocens maritus, & qui peruenerat ad patriam & domum suam,
 in primo lumine mactatus est nefariæ uxoris manu, & per mari & eadem euasit poenam, quam
 propter admissum adulterium etiam metuebat: ipse contrario conueritur uxorem optinam se ut
 debemus accipere, ut duobus exemplis malæ uxoris & bonæ pene uideatur esse responsum.
 Nunc etiam horribili uisu portenta sequuntur, Et socii amissi petunt æthe-
 ri penitus, Frumibusque uagantur aues. heu dira meorum Supplicia & scopu-
 los lachrymosis uocibus implent. Nec desinunt, inquit, mala mea. nam multis porten-
 tis exsistentibus ad æthera superesse nuntiantur: & socii mei amisso humano corpore in aues sunt re-
 pente conuersi saluo scilicet hominum sensu, ut sine perpetuis cruciatibus non sint. de portentis po-
 tuit esse simulatum: se tunc hinc parti iunxit ueritatem, ut utramq; ostenderet ueram. deniq; banc
 satiat dicendo, fluminibusque uagantur aues (heu dira meorum Supplicia) & scopulos lachrymosis
 uocibus implent. Initium fuit humani remanentis sensus, & in alium forma, uti homines fierent
 & errarent per flumina, & sedes illis essent in scopulis. Interea dum non ualuit continuare dolo-
 rem suum, interposuit, heu dira meorum Supplicia: ut inde magis facti indignitas cresceret, &
 iram essent patris. Hæc adeo ex illo mihi iam speranda fuerunt Tempore, quum ferro
 cælestia corpora demens Appetii, & ueneris uiolauit uulnere dextram. Multi jen-
 tiunt uulcanum & uenerem uiolatos esse diomedis manu. adeo, ut uirgilium dixisse cælestia corpo-
 ra hoc si esset etiam uulcani nomen posuisset. ego tamen sic arbitror. inte. ligendum, & puto hoc esse
 melius, ut quod habet poeta, sentiat, potius qd tenere, quod dictum non est, magisq; redeun-
 dum ad licendi artem, iunctum qd esse ueritati mendacium: ut sacrilegi commissi in uenerem ex-
 generalitate cumularetur inuidia: quasi non solam, sed aliquot deos uiolauisse uideretur. generali-
 tate interea poterat fides accipere: ex eo qd constabat uenerem telo diomedis esse percussam. Hæc
 adeo ex illo mihi iam speranda fuerunt Tempore, quum ferro cælestia corpora demens Appetii.
 Ipse se arguit, ipse se defendit, accusat quippe factum suum, & iure commotos deos asserit. quis no-
 dubiet debere superis pœnas, quum ferro & humanis manibus appetuntur. defendit in hoc ipsum
 extenuando, & asserit ueniam dari debuisse, qd non ab eo, qui esset integre mentis, sed dominante

dementia constaret admissum. possunt enim haberi pro innocentibus, qui furore impulsus in sua voluntate peccauerint. ex illo mihi iam speranda fuerunt tempore. speranda quidam quasi metuenda intelligunt, quum uere speranda uirgilius intellexisse uideatur. nam qui aliquid criminis uel sceleris admisit, consideratione habita facti sperat sine dubitatione supplicium. quod fuit reo diomedis manifestissimum: uel maxime in ea causa, in qua diuicum corpus mortali manu uiolauerat. Ne uero ne me ad tales impellite pugras. Quum dicit ad tales pugnas, ostendit se auxilium dare potuisse, non contra troianos, sed si contra alios postulasset. Nec mihi cum teneris uuluum post eruta bellum pergama. Quod arbitrati sunt latini mansisse odium uetus in animo diomedis, hoc ipse asserit erasum ex sensibus suis post exitum troiae. ex quo, inquit, superauimus troiam, et exes eius euertimus, omnes inimicitias cum affectu pugnandi deposui usque adeo ut malis etas gratulari non audeam hoc est, quod ait. Hoc ueterum memini, letorue malorum. Ut uere probaret non se letari, ostendit nec memoriam quidem facti ipsius in suis sensibus remansisse. Munera, quae patriis ad me portatis ab oris Vertite ad aeneam. Qui auxilium non dabat, instruit legatos consilio, ut meliori una consulerent. negat quod petebant, ac ne spreuisse pro uilibus munera uideretur, asserit haec talia esse, quibus placari possit hostis, et nomen hostile deponi: facilius eum sic superari posse, si cum eo sic ageretur, quam si provocaretur in campum. Sterimus tela aspera contra, Contulimusque manus. Metuendum certamen eius probabat ex sese. qualis, inquit, ille sit in armis, non audiui, sed probaui oculis meis. congressi quippe pariter sumus, uidi hominis, et expendi uirtutem. Experto credite quantus in clypeum assurgat, quo turbine torqueat hastam. Sunt qui sic ipsum locum exponant, quasi diomedes se dicat expertum, cuius esset ille uirtutis, sibi que credendum, quod dixisset, scimus tela aspera contra, contulimusque manus. meliorem tamen lico esse intellectum, si diomedes legatus ito dixisse uideatur, experto credite, ut, quae dicebantur, ipse experiendo comprobauerit, et ex eiusdem aeneae bellicis actibus colligerent, quantus esset, aut qualis: quasi diceret, hoc, quod uobis refero, uel uestris oculis probare poteritis, quum uideritis eum, quantus assurgat in clypeum, quo turbine torqueat hastam: turbine, uis, quae fit ex repentino tempore a statu exortu. quod uiolenta sit, quod fortis, omnibus notum est. Turbinis rursum, quo ueni utuntur, quanta mobilitas et uolubilitas quanta sit nec hoc uniuersis incognitum est. Ex appellatione igitur turbine cognosci potuit, qualis esset aeneas in certaminibus bellicis: leo non nomen accipi debet experto sed aduerbium uel maxime, qui etiam illud, quod dixit torqueat, non praeteritum, sed praesens tempus ostendat. hoc est non illud quo in troia pugnat est, sed quod gerebatur in italia. Si duo praeterea. Hoc est praeter ipsum, Tales idea tulisset Terra uiros. Ut tres esset cum ipso. Altero machias uenisset ad urbes Dardanum, & uersis lugeret graecia finis. Dardani appellatione gentem non unum hominem dixit. dardanus enim aeneae temporibus, et illis, quibus in troia pugnatum est, iam fuerat mortuus: potest tamen et uideri dixisse, quod si tanta tales tres uiros habere potuisset, dardanum primo graecis potuisse inferre perniciem: et conuerja conditione fitorum graecia plangeret, quod ingemit troia. Quicquid a uobis dure cessatum est in troia troia, Hectoris aeneaeque manu uictoria grauium Haesit, & in decimum uestigia retulit annum. A temporis ratione sumpsit probationis argumentum, ut enim, ut in annum decimum deferretur nostra uictoria, aeneae uirtus et hectoris fecit. Ambianis is, ambo milites praestantibus armis. Hic pietate prior. In exercitatione armorum et uirtutis robore aeneas atque hector pares fuerunt: sed aeneas prior pietate. Multum

enitesceret uirtus, potiusquā ludorum turpium corruptione sordesceret. non e sicuntur mimi, qui
solis inhonori, & a salteris placent. per illos enim dicitur, quomodo tum illi citi fiunt, aut fa-
cta noscantur. non e huiusmodi saltationes flexae, in quibus sicut ille est uictor, qui per litum
indicio mentis eorum uirtutis uel robur in saltationem uerterit, non e huiusmodi fura temeritas, cu-
ius angustum iter ac pendulum in periculum magis, quam salutis securitatem deuexum est. oratit
haec uir fortis & egregius nihil cum iuuat illorum, quae scitis, illis exhiberi, quibus possunt place-
re, cum fiant. lectres autem primo aeris tranquillitatem pronuntiavit esse necessariam, quoniam in mari
habiturus nauale certamen ut dictum est placiditatis debuit habere superatorem. Incit itum profer-
re certaminum penes, sed cum conditione temporis, propter aerem incertum. Prima, in iit,
citae teneris ponam certamina classis. Secunda. Quiquidum cursu ualeat. Tertia.
Et qui uiribus audax. Quarta. Aut iaculo incidit melior, leuibus refectus. Quinta.
Sen crudo fidit puellam committere caestu. Enumeratio. Ita. Terminus
ribus ait. Cuncti autem meritisque expectent premia palmarum. Aiant omnes, aut hac
subire uoluerint sperantes, si uis pro suis uirtutibus premia, & pro atque uiciorum uictorum pona.
expectent potest significare sperent, potest, & ut leant. Crepare. omnes. & cugetem
pora tam. In sacris orate, quod silentium comodate. significat hic, ore facite, ex animatio-
nibus letis favorem comodate. Sic factus uelut pueri, si uis pro suis uirtutibus premia, & pro atque uiciorum uictorum pona.

dedit aneam afferenda cum meliorem esse, quam fortis esset, præstans pietate, quum utrumque
 in uno homine fuisse satis difficile est. quod alterum uenit ex substantia corporis, alterum ex ani-
 mi lenitate. fortis est, inquit, anea: sed cito flectitur pietate. utrumque ideo dedit, ut legati et quod
 metuerent, haberent, et quod sperarent pro commodo suo possent: quippe dicere, quid si non
 nobis ignoscit, nec concedit pacem, uirtute igitur amicitiae æquauit, aneam uero, ut dictum est,
 prætulit pietate. quia hæc fuit secundum diomedis consilium legatis necessaria. hec tibi negauit
 hanc partem profuisse. scæuus ubi eadem telo iacet hec tibi. illum quippe scæuum non fortem dixit,
 ut alii uolunt, sed nulli hosti parcentem: quasi diceret, si hec tibi esset rogandus, non tale uobis
 consilium daré, quia scæuus fuerat, perindeque uobis rogata præstare non posset. Concludit persuasio-
 nem suam dicendo. Coeant in fœdera dextræ, Qua datur: ast armis concurrant ar-
 ma, cauere. Quarite, inquit, quibuscumque partibus et remediis pacem: uel tunc periculum uel
 danda fuerunt ob impetrationem pacis premia, et præces cum omni supplicatione fundende: Ideo
 qua datur, dixit. nam et supra ait. Munera, quæ patris ad me portasti, ab oris Veritate ad aneam
 qua loco et precum partes uidetur tetigisse. munera enim huiusmodi sine precibus offerri non
 possunt. Et responsa simul quæ sunt rex optime regum Audisti, & quæ sit magna
 sententia bello. Simul necessario posuit. non enim sola responsa retulerat. dixit enim labor-
 res itineris superatos: et cetera, quæ superius dicta sunt, et quæ esset eius de bello sententia.
 sententia est, qua profertur quicquid de una quaque re sentimus, et pronuntiamus. ecce quanta de
 anea uirtutibus laudantur. animi etiam bona laudantur, et corporis, et fortuna prosperior
 etiam ab hoste profertur: denique in alienis terris potior inuenitur, turbatur italia, et potius
 contrahit coniuratio. diomedes non aulet auxilia largiri aduersus ipsam, et uel de uictoria sua
 gratulari debuit, peras suos de hisse testatus est. suadet quoque concordiam et in alieno pericu-
 culo consilium contradere formidat, in eius causa etiam dona renuntur, et auri cupiditas
 contemnitur, quo fides, quo solet omnis etiam necessitudo corrumpi. laudes animi eius et cor-
 poris prosequitur inimicus, et fetetur metum, qui putabatur extitisse superior. præponitur
 deorum et fauni et latini iudicio cunctis petitionibus gener, et prælatus ciuibus cunctis ipse
 dignior iudicatus: iuuenis odia deuicta succumbunt, factionisque eius commenta soluantur. ex-
 citatum in eius perniciem mare, nihil commotum sæpe uoluit cælum, nec profuit ab inferis re-
 uocata furiam. Contra omnia obtinuit felicitas uiri, et uirtuti eius cessit, qui superauit situm,
 et non tantum uictoriam se in eo quæsisse, sed piaculum admisisse testatus est. Hæc loci causa
 dicta sunt. ceterum per omnes libros quam materiam scripsit, poeta euidenter ostendit, totum
 enim carmen, ut inter multa diximus, laudatiuum est: ut ille, de quo dixit, Nascetur pulchra
 troianus origo cæsar, digno autore uideretur esse prognitus, quum pio, forti, et felici princi-
 pe romanum imperium constaret exortum. Vix ea legati. Mox. ut ea legati lixerunt.
 Variusque per ora cucurrit Ausonidum turbata fremor. Et turbati sunt omnes,
 qui alerant uaria sentientes. Ceu saxa morantur, Quum rapidos amnes, sit
 clauso uirtute murrunt, Vicinæque fremunt ripæ crepitantibus undis. Sic,
 inquit, fremebant uniuersi, concesserat concili peragendi necessitas, ut fractus obiectu saxo-
 rum raudarum amnium cursus et arcatus in gurgitem solet uicinitatem riparum emittere
 per fœdres et streritus. Ut primum placati animi, & trepida ora quierunt. Posteaque sil-
 uerunt omnes, qui diuersis animorum motibus fuerant excitati. Paterus diuos. Hoc est primus
 ad deos locutus. Et solio rex infit ab alto. Locuturus ad populum, orationem futurus

LIBER.

et umbra patris sui. Non ergo sequamur eos, qui putant anchisen plures umbra. Et multas an-
 ma habere. Neque quāvis rursus recepti cineres, qui inimicorum manibus dicuntur erepti, et
 iterā rursus opera cōditi, quod hūi. ita quā non s. fuit mortuus, nō frustra positū ē, neque quā-
 bu. et nō poeta meminat in quarto libro. nam ex persona didonis dixit Nec patris anchise cineres,
 manifeste reat. Ex persona iuli h. e. positum est, neque quāvis ille enim uiuo potius obsequi q̄ mor-
 tuo uoluit. Non hēuit fines italos, fataliaque arua, Nec tecum ausonium,
 quicunque est querere tybrim. Hoc tempore mortis eius ostenditur douisse. In
 tertio enim libro, quā le eius. et queretur, hoc dixit. beu tantis neque quāvis erepte periculis,
 neque quāvis cur ille dictum sit, hic ut fecit. non obtinuit enim patre incol. ita ad italiam per-
 uenire, quod quā non prouenit, et hic ingemissit. Dixerat h. c. Mox, ut locutus ē, ta-
 lia, h. c. sequens sunt. Adytis cum lubicus anguis ab inus Septem iugens gy-
 ros, serena uolumina traxit, Amplexus placide tumulum, lapsusque per aras
 Cerulee cū terga notæ, maculosus & auro squamam inced. bat fulgor, cū rubi
 bus arcus. Mille trahit uiris aduerso sole colores. Adytis, inquit, non i. pat. h. c.
 prae. h. c. equum, ut cōfirmaret anchisen dū esse conuictam. A h. c. enim de. r. u. c. ta. sunt,
 quæ n. d. sacra. ingre. d. ite, templa, n. o. n. p. o. unt. magnitudinem ei. et d. c. e. m. quæ
 c. r. u. s. l. e. s. i. r. s. e. n. t. p. o. s. s. u. m. u. s. a. s. i. m. a. r. e. D. e. b. u. i. t. e. n. i. m. m. a. g. n. i. a. a. l. i. u. o. d. e. q̄ p. u. i. c. h. r. u. i. n. t. e. p. r. o. c. e. d. e. r. e, u. b. i. p.
 l. o. n. g. a. r. a. t. i. o. n. i. r. e. l. i. q. u. a. t. e. n. e. b. i. n. t. u. r. O. b. s. t. o. p. u. i. t. u. i. s. u. e. n. c. a. s. Q. u. a. s. e. n. i. m. n. o. n. m. i. r. a. r. e. t. u. r
 n. o. s. a. m. q. u. i. n. o. n. m. a. g. n. a. m. I. l. l. e. a. g. m. i. n. e. l. o. n. g. o. A. g. r. e. n. d. i. c. i. t. u. r. q. u. o. n. a. t. u. r. a. l. i. e. r. i. m. p. i. e.
 l. i. t. u. r. s. e. r. p. e. n. s. u. t. l. o. c. o. n. o. u. e. a. t. u. r. a. n. g. u. i. s. e. r. g. o. s. e. r. p. e. b. a. t. a. g. m. i. n. e. T. a. n. d. e. m. i. n. t. e. r. p. a. t. e. r. a. s.
 i. n. u. l. o. e. t. d. e. p. o. s. i. t. a. l. t. a. r. i. a. l. i. q. u. i. t. M. i. r. a. c. u. l. a. a. l. i. a. n. o. n. t. i. m. u. i. t. a. n. g. u. i. s. i. p. s. e,
 c. u. m. s. e. r. p. e. r. e. t. p. r. e. s. e. n. t. i. u. m. h. o. m. i. n. u. m. c. a. t. u. m. s. u. m. p. s. i. t. a. t. u. i. c. t. u. m. q. u. o. d. u. o. l. u. i. t. e. t. c. o. u. n.
 d. e. p. r. o. c. e. s. e. r. a. t. r. e. m. e. a. u. i. t. i. n. n. o. x. i. u. s. c. o. l. o. r. e. i. u. s. e. t. s. p. l. e. n. d. o. r. t. e. c. i. r. c. o. s. p. e. c. i. e. c. a. l. e. s. t. i. c. o. m. p. a. r. a. t. u. s. e. s. t.
 u. t. o. s. t. e. n. d. e. r. e. t. u. r. n. o. n. e. x. i. l. i. s. e. s. s. e. q. u. o. r. u. m. d. e. t. e. s. t. a. n. d. a. n. a. t. u. r. a. e. s. t. e. t. s. a. l. u. t. i. h. o. m. i. n. u. m. i. n. f. e. r. a. d. e. n. i. q̄
 u. t. d. i. s. t. i. n. c. t. u. s. e. t. p. r. o. c. e. s. s. i. t. i. n. c. o. n. p. e. c. t. ū. p. o. p. u. l. i. p. r. e. s. e. n. t. i. s. e. t. a. m. p. l. e. x. i. b. u. s. p. l. a. c. i. d. i. t. u. m. u. l. u. m. c. i. r. c. u. m. d. e. d. i. t.
 e. x. a. r. i. s. u. s. u. r. p. a. u. i. t. q. u. a. u. o. l. u. i. t. e. t. n. u. l. l. o. h. o. m. i. n. u. m. l. a. s. o. r. e. m. e. a. u. i. t. H. o. c. m. a. g. i. s. i. n. c. e. p. r. o. s.
 g. e. n. i. t. o. r. i. i. n. s. t. a. u. r. a. t. h. o. n. o. r. e. s. I. n. c. e. r. t. u. s. g. e. n. i. u. m. n. e. l. o. c. i. f. a. m. u. l. u. m. n. e. p. a. r. e. n. t. i. s. l. i. c. e.
 p. u. t. e. t. C. u. m. m. i. r. a. r. e. t. u. r. a. n. c. a. s. n. e. c. s. c. i. r. e. e. u. d. e. n. t. i. u. s. p. o. s. s. e. t. q. u. i. s. e. s. t. e. t. i. l. l. e. c. u. r. i. n. l. u. c. e. m. e. t. i. n.
 b. i. m. a. n. ū. c. ō. u. e. n. t. ū. t. ā. f. a. c. i. l. e. p. r. e. c. s. s. i. s. e. t. q̄. q̄. e. t. i. r. e. p. i. d. u. s. q̄. t. r. a. c. t. ū. s. u. o. a. b. i. s. s. e. t. l. u. m. i. n. u. t. o. t. i. e. s. q̄. d. i. q̄. u. i. s.
 s. e. t. e. s. q̄. e. s. s. e. a. n. i. m. a. t. i. e. r. a. n. t. e. t. d. e. p. o. s. i. t. a. r. e. l. i. q. u. i. s. e. t. a. c. r. e. d. i. s. s. e. t. i. n. n. o. x. i. u. s. i. n. i. s. o. i. n. c. e. r. t. i. s. i. n. p. l. u. s.
 e. s. t. a. l. i. q. u. i. d. e. s. s. e. l. u. m. i. n. a. m. h. o. c. m. a. g. i. s. h. o. c. e. s. t. t. e. c. i. r. c. o. r. e. p. e. t. i. t. h. o. n. o. r. e. s. p. a. t. r. i. o. s. q. u. o. s. d. i. s. s. u. e. r. a. t.
 f. a. c. t. o. l. a. m. s. i. n. e. c. o. n. c. l. u. d. e. r. e. h. o. c. e. s. t. a. m. e. l. i. a. a. c. t. u. a. d. i. n. i. t. u. m. r. e. d. i. t. i. n. c. e. r. t. u. s. g. e. n. i. u. m. n. e. l. o. c. i. f. a. m. u. l. u. m.
 n. e. p. a. r. e. n. t. i. s. e. s. s. e. p. u. t. e. t. h. i. c. q. u. o. n. i. m. i. n. n. o. s. p. o. t. u. i. t. u. e. r. i. u. s. a. l. t. i. m. a. r. i. c. o. n. t. e. t. i. r. a. s. u. s. p. i. c. a. n. t. i. n. o. n. u. a. c. u. u. m.
 i. n. l. i. c. a. t. u. m. e. s. t. a. u. t. e. n. i. m. g. e. n. i. u. s. l. o. c. i. p. u. t. a. b. a. t. u. r. a. u. t. f. a. m. u. l. u. s. p. a. t. r. i. s. n. o. n. a. n. g. u. i. s. s. e. d. i. n. a. n. g. u. i. m. c. o. n. s. u. e. r. s. u. s.
 C. a. r. d. i. n. e. m. u. s. d. e. m. i. n. r. e. b. d. e. n. t. e. s. T. o. t. q. u. e. s. u. e. s. t. o. d. i. d. e. m. m. i. g. r. a. n. t. e. s. t. e. r.
 e. x. i. u. e. c. o. s. V. i. n. i. q. u. e. f. u. n. d. e. b. i. t. p. a. r. e. n. s. a. n. i. m. a. m. q. u. e. u. o. c. a. b. a. t. A. n. c. h. i. s. e. m. a. g. n. i. m. a.
 n. o. s. q. u. e. a. c. h. e. r. o. n. t. e. r. e. m. i. s. o. s. H. e. c. f. a. c. i. a. b. a. t. q̄. p. u. t. a. r. e. t. r. e. l. a. x. a. t. i. s. e. g. r. e. s. s. i. b. u. s. a. n. i. m. a. m. p. a. t. r. i. s.
 e. t. e. o. r. i. e. n. t. i. s. e. g. h. i. c. t. a. p. a. r. t. i. o. n. e. c. o. l. i. g. e. b. a. t. a. n. c. a. s. u. t. a. c. t. a. r. p. e. t. e. r. e. t. e. t. u. o. c. a. r. e. t. a. n. i. m. a. m. p. a. t. r. i. s. e. c. c. e.
 u. n. i. u. m. u. o. c. a. t. i. n. i. n. i. t. e. u. n. t. o. m. a. n. i. f. e. s. t. u. s. p. r. o. b. a. t. q. u. o. d. s. u. p. r. a. t. r. a. c. t. a. u. i. m. u. s. g. e. n. i. u. m. q. u. e. p. r. i. n. c. i. p. a. l. e. m.
 n. o. n. i. n. m. i. n. a. t. i. p. l. a. c. i. d. i. q. u. a. m. d. i. x. i. t. a. n. i. m. a. q̄.

ram his primo commendavit et alto solito invidens sic ait. Iam hoc enim ex quo, ut
 gis persona, ut sedens loqueretur. quare et tuas dixi exatint et
 mo, diu nostra incepta secudent, Augurioque juam, et sequebantur. Dant
 tane quod optas. Ante equidem laum de rei auilse laum. Et
 et uelle, quum prius ait statuisse, ut audientum per nam per t
 am, et si ante debuisse et uelle, et statuere, quum cupit inde
 tempore tali Cogere concilium cum iuros, obidet hollis. Et
 minibus poeta consilium, quod in rebus du. in q. et q. uentur
 dum est. uitanda esse anteque ueniant mala, neq. expectanda, dum
 tuis: quid potest reperiri praestantius, q. ut tractatus conom
 gris adhuc rebus atq. in iuo statu manentibus prauidetur. quomodo
 elinentur, et plus metuatur dimicationis incertum quidatur
 pereat tempus ut prolixiore die, dum suffragatur oitain, et
 tus inueniat ad hac noscenda non fuit segni saluus praueit
 belli, quid mali futurum esset, ostendi. homines quum tam
 gerebatur alienam, illos omnes et ternam na quia
 in libro septimo complexus est ista uipote, qui faret
 portenta, quid uatis faunq. reijonja cecin, genti quantum
 regni sui temporibus longo a quo, eruata tranquillitas. Vox
 procella, ipsi has sacrilego pendet sanguine paxum, q. m.
 plium uotisq. deus uenerabere feris. Nam n. ibi parta
 posset laum iterum commemorare, si oburgatiuem
 tiopotusq. commonitio potuit a. limari. Vtatur
 multitudo animos non posset in cas quas tunc q. roq.
 mo et sermonibus uteretur pro cau. a facientibus. Dubit
 esset auditus. n. inquam, inquit, de summa rei p. rectas
 tuit, quum ego prohib. bam ecia, et uos rapti a lue
 sio uoluis. Prouenit, et igitur n. eis, p. istud ab
 nostra potestate. nunc uaret ho. is manibus
 es. cogimus consilium, quid re. us perdit. in ob. dion
 ab his, quae cominoda esse possent, no. exatiam
 proferit clausis inane quod gerimus. in quam
 eademus et quorum afflicta penitus subuer. q. fortuna
 cum gente deorum, Inuictisq. uis gerimus
 possunt absistere ferro. Concepit omnia, quae
 num gerimus. importunum est, quod de
 ratione suffragum. Quumq. bella omnia aut
 suit, quo uniuersi terrentur. exponit iam ipse, cur
 causam culpa sceleris eius purgari non po. it. Cum
 et sensio: quum in tro. anis eorum p. ientur
 a. rituit, et sacrilegi crimen admittat, si quis
 ui. gerimus. quod, si contemnendos crederent
 G G III

socii, ut poterant singuli. hoc enim anchise meritum exigebat, et honorificentia sui presentis perfectis solennibus. Ordine athena locant alii, fuli, per herbam Subiciunt uerubus prunas, & viscera torrent. Militaris ista ciborum accuratio est, aut ad sacerorum pertinet ritum, nam in octavo libro ait, Viscera tosta ferunt taurorum. Expectata dies agerant, nonamque serena Auroram phierontis equi iam luce ueniebant. Expectata dixit, quasi tardius uenisset. tantum enim optata est. quippe quicquid gratum speratur, aut commodum etiam si mature proueniat, tardum est. interea tantum fauoris etiam, leuissimas elementis dispositiones ance meruerant, ut optabilis omnibus dies ille tranquilla luce tulisset. Famaque finitimos & clari nomen accessit Excierant. Fama edictorum spectaculorum, et accessit nomen, quod in honore apud uniuersos fuerat, excitauerat proximos, ut uenirent, fuit enim in illis regionibus insperata ludorum gratia, quæ ex oriente, repente non tantum commanentes, uerum etiam finitimos prouocaret ad uisendum. Læto complebant littora coetu Viliuæneadas, pars & cetera parati. Breuis distinctio, sed intellectu latissima. Primum quippe, quod dixit uiliuæneadas, expressit leuissimam huiusmodi troianorum, neque enim sola ludorum uoluptas dacebat uniuersos, cum unusquisque ad hoc concurreret, ut etiam uisisset æneadas, erant tamen, inquit, inter eos, qui etiam, uisendo quoque, certantibus dacerentur capturi ex uisa troianorum gratiam et commodum de certamine. tanti autem confluerant, ut latitudinem littorum compleuissent. Munera principio ante oculos circumque locantur In medio. Cum concionem haberet æneas, et ludos ediceret promissis, tenax præmia sedaturum esse certaturis, iuxta res nonnullos adluserat, ut uellent subire certamina. sed quia promissis nonnunquam minorem retinet fidem, muneraque sua arte ex parte certamina in medio circum proposuit, et obiecit oculis omnium, ut uisente maris uiderent certare, et qualitate præmiorum etiam inuiti cogerentur. Circumque locantur in uiculis, non quo reuera circus fuerit extructus, sed in spatio, quod ad uitam circa fuerat designatum. In medio ideo, ut a circumambulans populi partibus uideri potuissent. Sacri tripodes, uiridescens coronæ, Et palmæ. Quare hæc. Præmium, inquit, uictoribus. Honore si licet, quo luctantur gloriam tribuere. Coronæ et palmæ politæ fuerat super tripodes. Arma per & astro Perfringe uestes atque ianua que talenta. Ecce et illa proposuit, quæ maiore pretio certantum dicitur augere potuissent. tanta autem largientis copia fuit, ut proposita spectatum quæ numero uel reuerere tenerentur, dici non possent. Proinde, quia spectatum dici non uoluerunt, compendiosis uelut generaliter dicit, Arma, et auri atque argenti talenta, similiter percurrit. Et tunc commissos medio canit agere ludos. Ecce aggerem posuit, qui dixerat circum, ut ostenderet non frustra fuisse. Prima pares incunt grauib. certamina remis. Quatuor ex emissa classe et ex classe carinæ. Ex omni, inquit, classe deiecte sunt naues quattuor pares, litorum peritum inturæ certamen, pares ideo, quia si impares ordinarentur nulla esset æquitas et spectulorum gratia claudicaret. dicuntur rectorum nomina, dicuntur et nauum. Volo enim inuestireus agit acri remige pristim. Mox italus mnestheus, genus a quo nomine memini. In gentem megras ingenti mole chimeram Urbis opus, triplici pabes quam dardæa uersu impellunt, terno consergunt ordine remi, Sergestis que domus tenet a quo sergi nomen Centauro innabit, et magna scyllique cleanthis Cæcilia genus, unde tibi romane cluenti. Dixit nauum nomina, et earum magnitudines expressit. nominant duces et corum nobilitatem complexus est. Est proci in pelago fixum, scintillantia contra Littora, quod tumidis submersum tunditur olim fluctibus, hylæam condunt ubi

LIBER

timerent, scirent cum his sibi esse certamen, quos prouocare crimen esset, ex de quibus victoria
 negiretur. quos nulla fatigant praelia, nec uicti possent ab, ipse ferro: quia potuit dici tandiu dure
 mus, donec illi descerent, aut cedat. Prior occurrit, agerens eos nec laqueum poye certando, nec uincti.
 et tandiu, inquit, in labore peristunt, donec uictoriam consequantur, et obtineant gloriam: hoc est
 dicere, non discedunt de campo nisi ad plenum superiores extuerint. Spem siqua accitis etho-
 lum habuistis in armis, Ponite. spes siui quisque. Ab hac facit commemorationem auxilio
 rum a diomede negatorum, ut ostendat etiam ipse non timuisse, et eius exemplum esse retinendum.
 deficientibus autem subiit debere unum quem gerenda curare per se. quia dici potuit, si auxi-
 lia deneganda sunt, aderimus nobis nostra uirtute: ideo dixit ipse sibi quisque: sed ex hoc ademit
 eis subdolo. Sed hanc quam angusta uidetis. Cetera quia rerum iaceant percussa
 ruina, Ante oculos, interque innotuit omnia uestras. Et si, inquit, posset prouenire,
 ut sua quemque uirtus defendere a periculis hosti, iam non potest. uidetis enim astricta omnia, et
 probatis oculis uestris, per aliorum ruinas res nostrae noscantur oppressae. si, inquit, assertioni mea-
 filis non adeo, quid agatur, probate ipsi luminibus uestris. quae maior confirmatio esse potuit
 quam ut ipse esset testis, cui ueritatem necesse fuerat oculis propriis comprobare? Nec quoniam
 quam incuso praeiit quae plurima uirtutis habet, fuit toto certatum est corpore regni.
 Sub imagine istius laudis omne probatur in orationis fine. de iterationem, inquit, incuso. fe-
 cit quippe unusquisque, quod debuit. impleuit uestra uirtus facta sua, et omne regnum in ar-
 mis conuersum est, quia diceret, quid faciemus pauci, et festi qui, quum totius regni uirtutibus recen-
 ti uirtute certantes, nec obtinere potuimus, et afflicti discessimus: hanc dicendo, et illud satiat, si
 non esse adtendi aliquos ex propriis uirtutibus: quum uniuersos, quos latine regebat imperium, congrega-
 uisset furor armiarum: hoc est, toto certatum est corpore regni. quod alio loco ait, simul omne tu-
 multu coniurat trepidolatum. Nunc adeo quae sit dubiae sententia menti Expediam,
 & paucis (animos adhibete) docebo. Venit ad ea, quae fuerant pro rerum et tempo-
 ris necessitate futuri: haec non uacue commendata sciebat enim se anxius loqui etiam audiendo ad-
 uersis fractis animis interisse. Hic igitur spondet breuitatem, et eos facit attentos, quum cala-
 mitas inuenerit remedia fuerat probaturus. ordinatio sensus talis est. nunc adeo quae sit sententia
 dubiae menti, haec est in deliberatione constituta, expe diam, et docebo uos pauci, uos tam in
 animis adhibete. nunc non semel accipendum est, ut sit nunc expediam, nunc docelo, nunc
 animos adhibete, nunc hanc habet hoc loco uirtutem quum in rebus urgentibus profutura omni-
 bus et cunctis utilis proferuntur. Est antiquus ager, thulesio mihi proximus amni,
 longus in occlusu, fines super usque sicinos. Coniuncti huius duplex reperitur esse
 tractus. fuit quippe una pars eius, si commorari troes in italia maluit. altera, si abscedere in
 uiras asserit, se uelle esse liberalem. quod sciret hostes sine commodo suo, non esse recessurus
 ab aeterna pugnantia, utpote qui essent superiores: species autem, quas sedare uelle dicturus est,
 sic extenuat, ut sine detrimento dari possint, et sumi pro magnis. cur ergo non fieret, quod non
 laederet tantum? et libenter accipiens sumeret. Est mihi, inquit, antiquus ager: hoc est propri-
 us et olim sine quaestione possessus. agrum quum dicit, ostendit, nullis surculis confutum.
 thulesio mihi proximus amni. In longinquis regionibus incognitus cunctis, perindeque ab lon-
 ginitate amittis regno usque adeo ignotum uult esse uniuersis ex supradicta causa, ut
 re indet, ubi sit, et in qua parte terrarum, et qualis esse diffusus esse uideatur.
 Aaranci, rutaeque serant, & urinare duos Exercent coles, atque hos

LIBER.

*A*dera cori. Trāquillo filet, immotaq; attollitur unda Cāpus, & apricus statio gratis
 si nūc mergis. Ad imagine iudorū circensium co'posuit na'ale cer'ame, naues habuit pro quadri-
 gis, pro arigis uero eos, quorū nūc superius cōprehēdit, spatū pelagi pro circi spatio, saxum quod
 fecanlā naturam suam dēi r'p'ta est, al' uicē metā. Illud igitur saxū em'et, in'it, qui tranqui-
 lū est mare, ex mirinis aubus statimē r'ebet. quū aut cōmouētur in tumōrē, fluctantur, ex undis
 spumantibus operitur, erat aut posuū nō l'oge, atq; ita ut de littore uideri p'ter'et. Hic uiridē r'ne-
 as frōs lenti ex ilice metā Cōstituit, signū nautis, pater. Hic hoc est in hoc saxo, qm' tran-
 quil'itas fuit, et ex un'is apparebat pater, aeneas metā ex ilice frōn'cti cōstituit. Vnde re-
 ti Scirent, & longos ubi cure t'le tere curiūs. Illi scilicet, qui regebant naues, ex ductores ea-
 rum fierāt, ut nō fent ibi illi signo sibi esse re'leundum. Tū loca sorte le-ūit. Vt eri consueuit
 in circo, nō est enim idem labor in singulis locis, ex inde fors athletetur, ne sit in or'inatione
 contentio, aut humanum uolūtiū gratia cuiuspiā transducatur. Ipsiq; in puppibus auro Du-
 ctotes l'oge eff'igēt ostro p' decori. Ip'i ductores, hoc est, qui ad uicem aurig'ini fuerant, r'di-
 niti longe fulgebant auro in'ignes, ex purpura pretiosa, ut qualitate uestitus eui lentius p'ater-
 teris apparerent. Cetera populea uelatur fionde iuuetas, Nūc itosq; humeros oleo
 perfusa nitescit. Cetera iuuetas, a natarū, coronata fuerat populeis frōdibus, oleoq; pertui-
 dicti ceteri iuuentus, o'senlit etiam ductores iuuenes fuisse. Confidunt transitis. Loc' fuit
 et remigū. Inrentiq; brachia remis. Tenentes remos brachiū parata uirtute. Iuuenit ex-
 et in' signū, exultantia p' haurit Cordi pauor pulsus laudū, ar'eda ei pido. Et p'p-
 quū exp'ctabāt, quo accepto certamē aggre'lerentur, ex suspen'sis aī fuerāt co'p'atōrē le-ūit. r'le. ex
 laule, quora euētus fuerat incertus. Inde (hoc est deinde) ubi clara dedit sonitum tuba, fini-
 bus o's, huius mora, p'silue're suis, ferit æthera clamor Nauticus, a'eda- tis t'p'uat
 f'era uersa lacertis. In ar'lore uincendi non more solito remigabant. plurimum illis ad'luerat de-
 si'lerū gl'orie, pariter incumbēbāt remis, ex claris uocibus p'sonabāt, i'usa adeo ut exlū ip'm ingenti
 clamore percuterent, quod aut ferit æthera clamor, hoc uult intell'gi ultra ire clamores petu'it,
 nisi recurreret ex'ū. Torāq; dehiscit Cōuulsum remis rostrisq; stridentibus æquor.
 Trāslatōibus collecta l'escriptio signū q' p'e cu' insinditur dehiscit, ex ar'clatū cuncorū in r'g'is p're-
 c' lentibus aperitur, ex aer cū aratro appetitur, signatur sulcis, ex uomeris uia- glebis inu'ersis
 o'senlit. Igitur aperie'atur mare transitu nautum, ex remorum t'libus crebris. Non tā
 p'cedites huius c'rtamine campum Corripuere, ruuntque effulso carcere cur-
 rus, Nec sic inmissis aurige undantia lora Conculsere iugis, proniq; in uer-
 bera pend'nt. Quia ad circensiu uicem exhi'ebatur nauale certamen cōparati nē de circensib-
 bus fuit. Non inuit, tanta mobilitate c'rris equitue aguntur in circo, quanta certantibus nautis na-
 uigaueruat'ant. quod aut r'gis equos, debemus acipere in iugo constitutos, non iuga quibus et
 quā n'antur. Tum plūlu fremituque uirum studisq; fauentum Consonat om-
 ne neans, uicem in'e'clula uolunt. Lir'ora, pulsati colles clamore resultant.
 P'nta cōp'atōne r'clur al' r'e, populus, inquit, fauoris ratione diuisus cum p'rioris streperet uoce
 ac'cl'us p'nta p'nta intantum, ut nemo, omne dissono clamore fuisse impletum, augebat autē
 e' m'lem i'udis lo'ri natus conclusi, quæ acceptas fauentium uoces reddendo duplicabat. Eff'ig'it
 ante alios p'rimisq; elibitur un'is Turbam inter fremitumq; gyas. Nō inter turbā
 ex fremitū eff'ig'it, sed lū populus fremit, ex certantes turbā ur' p'rimū locū tenuit gyas. Quē de
 inde clauithus Conte puitur melior remis. Si melior remis cur' non p'racessit &

Dicit causam

Dicit causam propter quam non est factū. Sed pondere pinus tarda tenet. Iuuabatur, inquit, remorum meliore substantia, sed lignorū genere quibus fabricata fuerat ex pondere, tardabatur. Post hos. hoc est post gyam ex cleon hum. AEquo est timine. Idest uno ex pari interstitio. Pristis centaurūq. Pristis in qua minjocus fuerat, ex centaurus est iergestus praerat. Locum tendunt supera e priorem Priorem locum tenere nitentur, sed inter se, ere priorem locum inter duos posteriores deponus accipere, quoniam impossibile uidebatur, ut tertius uel quartus excluderet primum quem secundus transire non poterat, interea casu factū est, ut cleonthus qui secundus fuerat, fieret primus, hoc modo, nam gyas, qui prima loca tenuerat menatis imperitis deceptus est, cum enim idem gyas e dem menati dixisset. Quo tantū mihi dexter abis huc dirige cursū, Littus ama. Hoc est sinē saxi. Er laua stringat line palmula cautes, Altum alii teneant dixit sed e ca menoetes Saxa timens pronam pelagi detorquet ad undas. Quo diuersus abis iterum pte laxa menoete. Cum clamore gyas reuocabat. & ecce cleonthū Respicit instantem tergo & proprio a reuente. Ille inter nauēque gyx, scopi l s que sonantes Radit iter lauū interior subi tūque priorem Praetere. Ille uero metuens saxa latentia, quū nauē in altū torfisset, cleon thus qui gyas proximus fuit, arrepta spatii occasione fecisset, quod menates timuit, nam inter saxū ex nauem gyas tenens laua iter rasit, hoc est temere iuxta saxa transitus subito praeterit eū, qui pri mi loci gloriabatur euentu. Et metis tener aequora tuta relictis. Ideo aequora tuta quia in metis saxi periculum fuit, quod euaserat. Tum uero exarsit iuueni dolor olsibus in gens, Nec lachrymis catuere genæ. Cum fortunæ suffragio adeptum locum uitio im/ periti hominis perdidisset, tum uero exarsit, tum magis exarsit intantum ut dolor illum perduxisset ad lachrymas. Segnemque menoeten Oblitus decoris, ue sui sociumque salu tis In mare præcipitem puppi deturbat ab alta. Non, inquit, habuit ante oculos su os honestum aut utile cum omne consilium dolor ipse turbasset, sed oblitus honestatis suæ ex salu tis sociorum rectorem, qui decoris culpam primus negligēdo contraxerat præcipitem dedit in ma re. Ipse gubernaclo rector subit, ipse magister. In officium deiecti ipse succedens, idem rector ex magister effectus est. Hortaturq. uiros clauumq. ad littora torquet. Torfit nauem ad littus saxi, ne tertius fieret aut quartus si illi transissent qui fuerant postremi. At grauis ut fundo uix tandem redditus imo est. Præcipitatus menates ex uix ex tan dem emerfit ex undis, ideo tandem quia uix fuit enim in ipso reditu eius ex difficultas ex mora, dicit causas difficultatis ipsius ex mora. Iam sen or madidaq. fluens in uelle menates. Cadeti in præceps ne mature posset immergere impedimento fuerut senectus ex uestes. Sūma petit, scopuli siccaq. i rupe reledit. Qui fuerat madidis uestibus nō remeant ad nauē sed i saxo sic co cōsedit. Illū & labentē teucris & risere natantē, Et saltos rident reuonimentē pectore fluctus. Mærorē gloriae perdita ille focus suis excusserat cū ca leret, cum emergeret, cū euomeret fluctus. Hic leta extremis spes est accensa duobus, Sergestio, mnestheoque, gyas su/ perare morantē. Duobus postremis spes accessit ex casu gyas, qm̄ eius mora poterat pdesse sequē tibus, ut superiores efficerentur. Sergestus capit ante locum, scopuloq. propinquat, Nec tota tamen ille prior præeunte carina parte prior, parit rostro premit æmulas rictis. Propinquabat, inquit, scopulo sergestus, sic th, ut nō tota nauis esset libera, pars qppre eius uidebatur præterisse, pars uero opprime posterioris rostro, æmulam pristim dixit, quæ transire con teneret. At media socios incedens naue per ipsos Hortatur mnestheus. Mnestheus.

LIBER

buit. fuit enim ipsi latino inuidiosa, et non decuit, ut filiam quoque per legatos offerret. de ista
 men ceteris utam tractandi de ipsa, dum rogandum aeneam licet, et placandum manibus. Ex
 his quippe potuit aduerti, quid ille sentiret de nuptiis fuisse. Tum drances idem uerbi
 quem gloria turni Obliqua inuidia stimulisque agitabat amaris. Largus optimus, &
 lingua melior, sed frigida bello Dextera, consiliis habitus non furis auctor, Sedi-
 tione potens. genus huic materna superbum Nobilitas dabat incertum de patre
 ferebat. Surgit, & his onerat dictis, atque aggerat iras. Drances, inquit, idem ideo,
 quia et supra de ipso dixerat, Ingrauat haec saeuus drances, solumque uocari Testatur, solum pos-
 set in certamina turnum. quum idem drances turno fuerit infensus, et hunc urgebat inuidia glo-
 riarum eius, obliqua tamen nec in apertam professionem ducta, quod fuisset se lituosus et diues,
 quemque extollebat materna nobilitas, nec reuocabat hunc a natura sua pudor, aut trangeba-
 tur quod tentis ludibrium matris, quae illum incerto patre protulerat, surgit: ecce atrox sum-
 persum. rum meritum: rex loquutus est sedens, iste uero surrexit, ut loqui posset, et eneratu-
 rus turnum sic instituit loqui: expressit poeta hominem saeuum et factiosum. qui enim pri-
 ma odia excitare laborando non potuit: nunc quod facile fuit, augere nitetur inuidia, ne per-
 deret occasionem temporis, et opportunitatem regiae uoluntatis amitteret: uel re existeret potiusquam,
 qui latini studium pro aeneae partibus ad utilitatem turni conuerteret. Interca, quam haec per-
 sona uos sit quandam obscuritatem intellectus dare. oratio genus addenda est sic. Tum dran-
 ces idem infensus, quem melior gloria turni obliqua inuidia stimulisque agitabat amaris, si regit. et
 his onerat dictis, atque aggerat iras. Medij uersus de genere de fortuna, de meritis, de artificiosa elo-
 quentia, et quod esset imbellis, itcirco uidentur interpositi, ut constaret illum uersuti animi suo
 perbris quoque materni sanguinis largiendo atque loquendo, quae uellet, explere potuisse.
 Rem n illi obscuram, nostrae nec uocis egentem. Consulis o l one rex cuncti se lei-
 re fidentur. Quid fortuna ferat populi. sed dicere mulsant: Ex sacro et uerbis
 probat poeta, quod dixit. Afferunt enim drancem inimico turno propterea quod uirtutis inuide-
 ret, quum ipse drances esset imbellis, superbus propter nobilitatem maternam, et pro-
 pter substantiam rei familiaris uersutus, callidus, eloquens, seditionosus. ecce primus ex-
 quitur, et non consistorum negotij publici, sed uirtutis hominis inuicatus. et quum nullum lib-
 set cum ceteris tractatum: loquitur quasi instructus ab omnibus atque ut accederet dicti eius ma-
 ior autoritas ex omnium se memorat uenire consensu. Magnum quippe inuentum est, quod
 licet ab uno exortum esset, cuncti approbant et uniuersi confirmant: occultauit priuati inimi-
 citias, ne non publicum sed suum negotium agere uideretur: aperuit tamen odium, quod obli-
 qua exercebat inuidia. idoneam quippe nocendi inuenerat causam. rem, inquit, omnibus miris
 istam locutus es. ecce quasi omnes idem uellent, atque idem sentirent, sic exorsus est. Laudat sen-
 tentiam regis, et hanc, quod melius fuerat, laudando confirmat. non enim debuit post regis arbi-
 trum ipse quoque, tanquam de causa in licans loqui: praefereudo tamen atque approbando plus egit, quam
 molebat impleri: usque a leo, inquit, rex optime tantum cunctis placet sententia tua, ut laudari po-
 tius debeat, quam de ea tractari. sic consulunt, quibus imperio potestas est, et nomen regale commit-
 timus et qui bene commissam sibi reip. regunt, boni regis officium complent, nulli contra publicum
 commodum praestando gratiam, nullumque metuendo. quod ipsum probatur ex eo, quia id sensus est,
 quod nos cuncti scire fatemur. Sed dicere mulsant. Sed metuunt loqui, et mala nostra, res
 si formi line contingant: ne diceretur, cur solus quæris? et illi tacent: itcirco ait, uolunt loqui.

LIBER.

& uideret multo labore compleri posse uictoriam, aut modica tarditate interire, incedens per uic-
 diam nauim, adeſt inter omnes remiges diſcurrens hortabatur uniuersos ad gloriam perſeuerantiam.
 Nunc nunc inſurgite remis heſtorei ſocii, troix quos ſorte ſuprema Delegi com-
 tes, nunc illas promitte uires, Nunc animos, quibus in getulis ſi ritibus uili, loquax
 mari, inalex. & ſequacibus undis. Admonebat eos pterita uirtutis eorum fortia facta cumeſ-
 moras ac repetens ſæpe, quod quater ait nunc, & id ipſum ſæpe comendauit, hoc ſignificat, & c. &
 ria interitura eſſet, ſi illud tempus, ſi occaſio præſens laboretur e manibus. Nunc, inquit, nunc inſur-
 gite, adeſt tempus, quo fortia uirtutis ueſtræ & geſta ſuperioris temporis cõpurbetis. Nunc illis ani-
 mis nunc uiribus opus eſt, quibus uſi eſtis, cum heſtoris effectus ſociati uirtutibus, qui multa mala &
 ingentia ſuperãſtis, quos ego poſt ultimam patriæ ſortem cominus deliqui petiſti & ſic inle. & c. hec &
 rei ſocii, ut tales eos uideatur dixiſſe, quæ uis heſtor fuiſſet, quaſi ſingula ſingula heſtore ſaci-
 re potuiſſent. deniq; addidit & delegi, ut oſtenderet, ex plurimis bonis electis eſſe melior-
 reſte eos admonet præterita uirtutis, ut exemplis ſuis erigantur, potius quam factis prouocentur
 alienis. Ordinatur ſenſus ſic. Nunc nunc inſurgite remis ſocii, ut heſtoreæ laudis. ecco præſentum
 uideant, non quomodo aliquando ſocii fuerant heſtori uſq; eo locus eſt. quos ita ab exemplo uir-
 tutis heſtoreæ laudaret ut addiderit quos mihi delecto, adiunxi poſt patriæ nẽſtæ ultimam ſortem.
 & quorum probauit uirtutem plurimis in locis, imitamini uos, ut quod in manus deſtinaſſet fortuna cõ-
 plemmini. Quãquã o ſed ſuperet, quibus hoc neptẽ d. & c. uti, Extremos puſcat rediſſe.
 Licet tenuerint loca melioris curſus, quibus neptẽ uſq; fragilis ſerre acutis. uictoria. & c. & c. nō
 rediſſe poſtremũ. Hoc uincite ciues, & prohibete nera. & c. & c. tenere neptẽ, ſeu
 dũ ſaltẽ perdere non debetis. ſuperãda ſunt extrema iudicia, & c. & c. & c. & c. ante
 nouiſſimum ſaltem uenire debemus, qui non ualuimus præuenire uictoriam, qui ſecurũ ſuo cum ma-
 gna laude dicebat heſtoreos, magna arte excuſauit a culpa non reſenti primi loci. in hoc neptẽ
 aſſeruit inuidiſſe, qui in regnis ſuis, cui uoluit, fauit. ecce & uictori præripuit gloriam, quia non ſua
 uirtute, ſed alieno adiutus auxilio loca prima poſſederat. Olli certanime ſummo proci bũt,
 uactis tremis iſtibus ærea puppis. Quantum ualuerunt hortamenta deſcribuntur. Ille
 enim non incaſſum auditis, quæ dicta ſunt, dederunt labori operam intantum ut nauis ipſa nixi-
 bus fortiſſimis contremiſſerit. æream nauem dixit, ærea adornatam & communitam. Subtra-
 hiturque ſolum. Sic intenti plenis ſtadus remis incumbēbant, ut nihil præter ſe & nauim
 uiderent, ceterum prolixitas ſaxi cernebatur ex littore, & ſaxo apparebat ſolilitas. Tunc
 creber anhelitus artus, Andaque ora quatit, ſudor fuit unaique riuis. Remigũ
 laborem accidentibus contrariis expreſſit. o, inquit, habebant ſiccum, ex eorum uero corporibus
 fluebant ſudores riuis, quaſi ex interiore corporis parte humor omnis, qui per ora orantium ſole-
 ret mitti, per ſudoris fluxum uideretur effundi ad uirtutis ingentium robur. ecce quantum in reſ-
 bus hortamenta proficiunt. Attulit ipſe uiris optatum caſus honorem. Faciebant
 quidem, quod uincendi cupiditas exigebat, ſed illis ad effectum plus contigit. Nanque fu-
 rens animi. Dicẽdo ac præmittendo, furens ai, aliqd iſte inconsiderate reperietur ſeciſſe. Dũ pro-
 ram ad ſaxa ſuburger Interior, ſpatioq; ſubest ſergeſtus ini. uo, Infel. x ſaxis inpro-
 currentibus hæſit. Dũ inter ſaxũ & nauim ſergeſtus traſire cõtendit, nō uult ſaxa percurrentia,
 & his inhæſit, procurrentia ſaxa ſunt, quæ latentẽ a radicibus emnenti ſaxi in mare tendunt.
 hæc ille ut pote furens uidere non potuit, & ut dictũ hæſit. Cõcuſæ cautes. Tanta nauis

universi, sed timent. Det libertatem fandi, statumque remittat, Cuius ob auspicium
 infatum, moresque limitos (Dicam equidem, licet arma nunc in ortemque minetur)
 Lumina tot cecidisse ducumque, totamque videmus Conscendisse urbem luctu,
 dum troia tentat Castra, fugæ fidens, & cœlum terreat armis. Sed innumera jectio,
 et altissimis dolis instructa. Jurgit enim se metuere, et omnem in turnum invidiam congerit.
 quumque cum afferit plurimum posse, et ab omnibus incui, o. et ei maiora committit, inquit,
 libertatem fandi, statumque remittat, quasi nulli fas esset loqui, cui arbitrio fiderem, nisi uolui et
 turnus, et rogatus præcepisset. Incipit tam erumpere. in ea, quæ olim prætere cupiebat ut cum
 pleret, quæ apud anciam se profectum esse meminerat. dixerat quæque. et te si quam dedit
 rit fortuna latino lungeinus regi, quærat sibi prædara tuinus. utiturque eorum, ne obvia for
 tune, et opportunitatem temporis retinet, quæ ne liorem aut talem posceat, ut te non possit: et
 quæ sub metu positus non obliquas iam sed apertas inimicitias profatur. Cuius, inquit, ob au
 spicium infausum, detestabile scilicet atque funeque. uol loqui caput in scditionibus excitandis ar
 tifex, interposuit aliud, quo mouerentur uniuersi, et unusquisque suorum iura commodum tractans,
 quidquid se turno sperere ageretur, libenter accipere, et audiret. nam equitatem, licet arma mi
 hi mortemque minetur. quod aut mihi, hoc intelligi potest. mihi, quæ commodum quilibet solum
 temque cunitorum quero, interitum parat: prociaculo, et patiens atque et fortuna ratione sequen
 tibus. dirum spondet sua desperatione iupitulum, lumina tot cecidisse ducum, totamque urbem
 conscendisse urbem luctu, dum troia tentat castra. Et ceteri quid facimus ceteri qui stet nos. et
 perdidimus lumina, et non aliquam partem in streuoribus, sed totam ciuitatis faciem iustitibus ut
 demus oppressam. Caligat totum sic, inausa turri supposita quantacunque fixerint clades, ui
 dent omnes, et gemunt: nihil est, quod non luctibus recludat, et lacrymis perire tot luges,
 lumina scilicet ceterorum, perire plures de multis, perire meli res. faciendo totius ciuitatis
 commemorationem, ad omnes, qui consilio intererant dolorem funerum pertinere monstrauit: ut
 reuera non ody sui causam, sed publicum tueri commodum uideretur. quis enim in illa multitudine
 ne fuit: qui non doleret amissum: quum a y patres, alii filios, nonnulli fratres aut propinquos
 uel familiares fidissimos gemerent. dum troia tentat castra fugæ fides, et cœlum terreat armis.
 Et hoc dicebat inflicto, dum ille troiana castra tentaret, et non tam homines, sed cœlum pulsa
 re contenderet. tentat, inquit, non expugnat. denique addidit, si præfueris. tentare quippe est ad
 unam quamque rem distidenter accedere. uidebatur ergo turnus tentare certamen, et euasisse fugien
 do. Proinde desertiones et criminis obiecit: quia in decima libri parte dictus est aufugisse. ter
 nere cœlum uidetur, qui in armis exultat, et cum nullo congregitur. Proprietates tamen illa est
 dicta, ut troiani cœlo comparati uideantur: quod non possent mortalium agressione terreri. troia ca
 stra, sic pronuntiare debemus, ut troia non duas sed tres syllabas faciat tro, i, a' separatim,
 et uocales. i, et, a, separatim: castra quoque, non solum parietes, sed exercitum dictum debet in
 telligi. huius loci sensus sic ordinatur, licet arma mihi, mortemque minetur, cuius ob auspicium
 infausum, moresque limitos Lumina tot cecidisse ducum totamque uidemus Conscendisse urbem lu
 ctu, dum troia tentat Castra, fugæ fidens, et cœlum terreat armis. Vnūque etiā domus istis,
 quæ plurima mitti Dardaniis, dicitque iubes, unum optare regum Adiciat nec te
 ullius uiolentia uincat. Dixit placuisse omniū sententiam regis: sed addidit drances, quod
 ille consilio et uerecunde transiuerat. finis enim bello posset accedere, si tolleretur causa cer
 tamini, aut igitur unum, quod tantam habuit persuadendi constantiam, ut hoc rursum necessa

ipetus incautis remigibus fuit, ut percussa cautos interuenissent. Et acuto in murice remi. Ob
 nixi crepuere. Cum obnixa remis luctantibus tenderent impulsam nauem, meritoque non cedentibus
 saxis, crepuerunt remi. Illis atque prope pendens Proa hoc est, prima pars naui saxum conscen-
 dit cetera parte suspensa Consurunt nautae, & magno clamore morantur. Dum clas-
 mant, fecerunt moras nauis liberandae. Ferrataeque si des, & acuta cuspide contos Expe-
 diunt, fractosque legunt in gurgite remos. Non igitur omnia faciebant, namque alii expediebant
 contos liberationi naui necessario, et si res, hoc est, quibus inherens saxo includi nauigium, et re-
 trorsum reuocari potuisset, alii legebant remorum fragmenta, uerbo nautico (ut plurimis locis)
 usus est, nam legere dicunt colligere, uel a aliqua loca nauigando transire, uela legunt focu. item
 littoraque, et rili. gimus, At latus mnestheus, successuque acrior ipso. Latus fuit mnestheus
 quod optata tenuisset, et inde magis, quia senserat sibi fauisse fortunam, successus autem ipse non ueniebat
 nisi ex malis alienis. Agmine remorum celeri, uentis, ue uocatis Proa perit maria, &
 pelago decurrit aperto. Prona maria, inquit, quasi non praesentia essent, per quae transierant, aut pos-
 si fieri, ut sint maria deuexa, non hoc sensit, sed facilitatem reditus uoluit demonstrare. Pro uim
 enim dicimus quicquid difficultatem non habet, et arduum quicquid difficulter superatur. Qualis
 spelunca subito comota columba, Cui domus, & dulces latebrosos in pumice nidi,
 Ferrur in arua uolans, clausumque exterrita pennis Dat lecto ingerit em, non oxae-
 re lassa quieto Radit iter liquidum, celeres neque commouet alas. Sic mnestheus,
 sic ipsa furia fecit ultima portus Aequora, sic illam fert imperus ipse uolantem. Ce-
 leritate feliciter currentis naui recte uolatus columbae comparauit, tunc enim acrius uolat, quam ad natu-
 ralem mobilitatem aliquis et pauor accedit, hac completa comparatione redit ad rem. Et primum in
 scopulo luctantem deserit alto Serge stum. Tanta est subtilitas recedentis et descriptione, et
 post parabolam redeuntis, ut si subtrahas parabolam tunc inuenias carminis textum, denique ante
 dixit, At latus mnestheus, successuque acrior ipso Agmine remorum celeri uentisque, uocatis
 Prona petit maria, et pelago procurrit aperto, etiam post parabolam iunxit, quae describebat, Et pri-
 mum in scopulo luctantem deserit alto Serge stum, breuibusque, uadis, frustra, uocantem Aus-
 xilia, deseruit constitutum in saxo, deseruit constitutum in uadis, deseruit frustra uocantem auxi-
 lia, quia uolebat uincere, quia poterat subuenire, recirco frustra ad auxilium ferendum uocabatur.
 Plus enim sibi auxiliari debuit, quam alteri. Et fractis discentem currere remis. Huc
 quoque pertinet, deserit. nam deseruit serge stum luctantem in saxo, quod nauem tenaciter retine-
 bat, et meditantem ex necessitate rem nouam, ut nauis eius sine remorum adminiculis curreret.
 Inde gyas, ipsamque ingenti mole chimeram Consequitur, celsis, quoniam spoliata na-
 gistro est. Et factum explicauit, et facti causam. Cedit, inquit, gyas, quia chimera nauis eius ma-
 gistrum non habebat, praeterit igitur urum saxi infixum, alterum uero, quia magistrum non
 habuit, spererat solus cleonthus hunc petebat sperans, quod etiam ipsum transire posset, denique ait, So-
 lus in periculo superest in fine cleonthus. Quod petit, & summis annexus uiribus urget.
 In desperatione sequentis uictoria fuit, quoniam consumpta pelagi patia fuerant, et transire uolentibus
 prolixitas fuerat necessaria, in qua remigum uirtus proficere potuisset, non desit tamen instantia, ut oppo-
 neretur in lustrum quod arctatum iter angustis pernegabat. Tum uero ingenuat clamor, cum
 atque sequentem lustrant studiis, resonatque fragoribus aether. Conatur transire magis faue-
 bat spectantium turba, quia posse uidebatur, tantus autem fragor fuit, ut ipso aethere percusso re-
 sonaret uox populi, ergo hoc studio spectantes ducebatur, uideamus nunc quemadmodum certantium

LIBER

rio reperisset. qui, inquit, troianis misisti multa, multa,q; menisti, adde unum, quod potest fide-
 rum sacramenta firmare, quum magnum fuit, quod nitentur efficere, ut facultatem ostender-
 ret. unum dixit, ut ex quantitate numeri extenuatio nasceretur, quasi nec difficile nec graue,
 sed unum diceret esse facientium, et reuera unum fuit, sed maximum, et quod omnem negotij
 substantiam contineret: nec te ullius uolentia uincat. suppresso nomine turnum tetigit, qui in eo,
 quod frances fuerat suggesturus, poterat laedi. Quingentam ex tercio genero, dignisq;
 hymeneis Des pater, & pacem hanc aeterno facere iungas. Laus unius dicta est, et
 in ea alterius obliqua usurperatio. quum enim egregius dicitur, cui munera mittebantur, et affi-
 nitati latini ligne conueniens: alter nomini egregius iudicatus est, et minus conueniens, qui regis fi-
 liam duceret. dicebat autem plenissime rebus publicis profuturum, si hoc fieret: remota causa
 bellandi pacem plena aeternitate mansuram. Patri, inquit, officium est, uel maxime in causa
 coniunctionis filiae prouidere. q; si in ceteris melius et perperius sciret del gere digniorem, non
 erat quis hoc fecerit. in paterno quippe pectore primum sibi locum liberorum debet pietas
 uendicare. Quod si tantus habet mentes & pectora terror, Ipsum obtestemur,
 uenia:q; oremus ab ipso. Redit ad inuidiosam dictionem: aut si tanto, inquit, ducimur
 metu, tantaq; in nobis turni formido est, ipsum rogemus, et ab ipso deprecemur, quod potest pro-
 uenire per te. dicit quomodo id turnus posset prestare. Cedit. Cedere est locum dare me-
 liori. Ius prootium regi, patriq; remittat. Et patiatur regem ac patrem uti iure suo,
 et sinat propria libertate definire uniuersa, ac sequi, quod sibi commodum tractando perspe-
 xit: Quid miseros toties in aperta pericula ciues Proiciis? olatio caput horum
 & causa malorum. Magnum fastiosum hominis inuentum, ut relicto eo, qui summam malor-
 um tenebat ad eum sese conuerteret, quem uolebat opprimere. Quid, ait, miseros. Mi-
 ser est, qui quam sit innocens et alij impetum fati possit effugere, cogitur tamen infelicitis bo-
 minis extremam communicare fortunam. quod uero toties dixit, hoc fuit quod iam non poterat to-
 lerari, ut qui iniuste atq; incommode pugnare saepe compulsus est, et contrarium meruit, rursus
 cogeretur exire in aperta pericula. est qui tem uiri fortis incertum pugnae non timere. sicut enim
 in eo sperantur aduersa, ita possunt etiam secunda melioribus prouenire successibus. in pericu-
 la autem manifesta unum queng; improbitum ruere summa dementia est. Ciues, inquit, prociis,
 nomen sanctum et religiosum, quod ille habuit uile, et quod non finebat euadere multos saepe
 innumerosi, uelendi. nouissimum fuit, prociis, omni scilicet iniquitate letarius. prouocatur enim,
 quod uile est, quod necessarium non est, quod quum perierit non adscribitur incommotis: sed iste
 plus se tenet dixisse, prociis, quasi ipsis in pericula manifesta coniectis, turnus expectatur qui die-
 ni imperu in otio remanere consueffet. Erumpit iam in aperta conuita, fiduciam gerens omnium,
 quas artificiosa dictione fecerat suos: Olatio caput horum et causa malorum. Ma-
 lorum omnium, quae latum premunt, quaeq; praecesserunt, tu es, inquit, caput et causa hoc ue-
 re obiectum est. per ipsam enim turbatum est latum, q; latinus cum troianis fuerat collocutus
 Nulla salis bello. Si pugnatum ulterius fuerit, nulla iam speranda est reliquis uita, et quia
 ad id leuati sumus, ut spes remanserit nulla. Pacem te poscimus omnes Turnes. Omo-
 ne, inquit, quam a solo dicatur, non ab omnibus pacem te poscimus, non ut hanc daret, sed ut
 cedendo uideretur illi coniugem dari, quem constabat esse potorem: Simul pacis solum in-
 uiolabile dignus. Et recedas ab effectu eius, per quam nobis potest uictoria atq; inuictibilis
 pacis subsidium procurari. Primus ego, inuisum quem tu tibi fingis, & esse, Nil mox

LIBER.

facta describat. Hi propriū reus, & partū indignantur honorem Ni teneant, uiramq;
uolunt pro laude pacis. Qui locū premiū tenebat, hunc ne amitterent, laborabāt, eaq; duce/
bantur gloria, ut hac aluti suæ præmerent preponenda. Hos successus alit, possunt, quia
posse uidentur. Alterius naui uiros, qui primum locum præripere nitebantur, erigebant res
secundæ, et fortunæ suffragiū. eo magis q; uidebantur ausus suos posse cōplere. quanto enim laborio-
sum est partam gloriam e manibus perdere, tanto est gloriosum acquirere desperatam. Et fors
æquatis coepissent premia totis. Pares scilicet ad palmā forsitan uenisset. Ni palmas pon
to tendens utraq; eloanthus Fudissetq; preces, diuosq; in uota uocasset. Nisi uictō/
riam, quæ utraq; posset esse communis præuenisset eloanthus precibus suis, et supplicibus mani/
bus deos alibiisset in uota, hæc prædicendo ostendit poeta ipsum futurum esse uictorem. Di
quibus imperiū pelagi, quorū æquora curro, Vobis lætus ego. Hoc est si lætus de pro-
uentu uictoriæ fuero. Hoc candentem in litore taurum. Hoc e cādidi coloris taurum, et
allen lo candentem ornauit munus suum. minueret autem si diceret bouem, et taceret de colore.
Constituā ante aras uoti reus, extaq; falsos Porriciam in fluctus, & uina liquentia
fundam. Illic uobis candido tauro sacrificium faciam, ubi gloriosus extitero, utpote ma/
nente pollicitationis reus et d bitor, uina etiam fundam et animalis exta fluctibus tradam.
Dixit eum, que imis sub fluctibus auduit omnis Nereidum phorciq; chorus, pal/
nopa que uita. Et ceter ipse manu magna portunus euntem Impulit. In cā sua de
o inuoluit, et adiri comeruit. deniq; intantum omnes diu maris, et ipse portunus fuit, ut nauim
suā ipellerent mimibus, quo celerius puenirent. Illa noto citius uolucrique sigitta Ad ter
ram fugit, & portu se condidit alto. Tantū roganti deorū maris auxiliū pfuit, ut nauis cur
sus uelocior uentis et sagittæ uolatibus prouenisset, deniq; prima tenuit litus, et ad palmā prima
perducta est. Tum factus anchisa, cunctis ex more uocatis. Cunctos uocauit sed præ
sentes, ceterum non erant omnes, tenebatur enim jergestus, qui inhaeserat saxi. Victorem
magna præconis uoce eloanthum Declarat, uiridiq; aduelat tempora lauro. Hoc
non fuit premiū, sed insigne uictoriæ. Muneraq; in naueis ternos aptare iuuecos, Vi
naq; Et hæc extra premiū fuerant, q; edendo uel bibendo cōjumi potuerāt. Et argenti magnū dat
ferre talentū. Hoc fuit, quo laugere rē familiarē potuit, et premiū uideri, alia tū cōmunia nauis
bus fuerant. Iplis præcipuos ductoribus addit honores. Præcipua dicūt, quæ præ/
ter communionem singulis proprio nomine deputantur, ut sit sape in testamentis, quum aliqua per
ceptionem singulorum heredum censuerit esse testator. Victori clamydem au/
ratam, quam plurima circum Purpura, moeandro duplici melibæa cucurrit, In
textulq; puer frondosa regius ida Veloces iaculo ceruos curluq; fatigat Acer, anhe
lanti simius, quem præpes abidi Sublime in pedibus rapuit iouis armiger uncis. Lō
geui palmas nequicquā ad sidera tollunt Custodes, soeuiq; canū latratus in auras.
Laus clamydis dicta est, pp honore dātū, meritūq; uictoris. laudat species, quibus illa cōsecta ē, au
ra scilicet expositum, et purpura pretiosa. ars quoq; et artificium manus, qui ueritatem sic fue/
rant imitati, ut mutæ et inanimatæ formæ utuere ac moueri uiderentur. in p̄miorū aut liberalita
te multis gnribus largitor ipse laudatur, qui haberet alia quæ potuit et donare. in ipsa donatione cō
sistatur enre pietas iuxta paternā memoriā, qm ob eius honorificiā tāti meriti munera donbatur
in hac reitur clamy le raptus a l cælos per aquilam canimedes uidebatur, apparebant canes perse/
quentes latratibus dominum, quem tam in aeris altitudinem raptū liberare non poterant. Custodes

tor, & supplex uenio. Ego, inquit, primus, et quem tu tibi ergis esse iniustum, ecce supplex
tui sum, et te pro salute omnium rogo. magna nocenti caluit acribus, ut te exiliu nam
cis, ut hoc modo desiderata perficiat, atque ut maiorem inuidiam contemnat, roga. omnium nomi
ne: Misere tuorum. Tangat te aliquando tuorum miseria, et in cunctis parce, ne in
tereant reliqua, dum te adhuc inconsideratus error exagitat. Pone autem os, & pectus abi.
Constitutum stare debuit, qui querebat in tanta necessitate beneficium, deserat, inquit, inconside
ratio tua, et quod huiusmodi animo nel extructus excludit, uictus est tunc iam acquiesce fortune: pro
uisurus etiam tibi, si cedendo efficias, quod perseverando uitare non poteris. ecce et beneuolum
se fingit, dum ipse quoque salutis uult esse ueluti consultum, quem persequatur odio, et quem
cupiebat oppressum: Sit funera fusi Vidimus. Datis sit, et castrum cadaueribus plena
sunt omnia. quanta mala in nostros exercita, non accepimus referre fama, sed uidimus.
Iacentes & deuoluimus agros. Bene posuit desolauimus, quia se agri hoc est de solo,
querebatur, quod factam fuerat desertum. addidit etiam insensum, ut non parua sed ingens atque
impressa posset nudata uideretur, uiduatque cultoribus. deolare quippe est auerre agricolam
solo. alio loco uirgilius multo euidens hoc ipsum posuit, quum diceret. duces prima mes
supus et uisus, Contemptorque, deum merentis undique, cogunt Auxilia, et latos uolant cultori
bus arces. Non solum camporum uoluit monstrare ingentem solitudinem factam, sed per
immem in agrorum modum ingentem hominum multitudinem esse maculatam. Aut si fama mo
uer, si tantum pectore robur Concipis. Aut si erubescis cedere, et te tui nominis exa
gitat fama, tantumque in te bona existimas superesse uirtutis, et si aleo totalis regia cordi est: et
sitantum cordi tuo regalis emigra cupiditas fixa est, ut aulli non possit. Aude, atque aduer
sum fidens fer poetas in hunc uitem. Si aliquam uirtutis tuae fiduciam gerts, aule, et certa
men cum solo solus aggredere, atque otio te praesanti uirtute confusus hostem pte. Scilicet ut
turno contingat regia coruix. Nos animae uiles, inhumata, infereat turba sternere
tunc campis. Necessario posita in fine exclamatio est; quae proposita conditione certaminis,
et dari post certamen exitu, teneret uniuersum in societatem uo uictus suae. hoc loco nomen tur
ni, ut abieci et humile debemus accipere pro animo eius, qui iratus et ut inuidus loquebatur.
tuli luctus est iste, qualis est, troianas ut opes ex lamentabili regnum truerint danai. nam et il
lic nomen gentis graecorum, pro conuictio positum est. Contingat regia coruix, mors pro repu
blica, pro patria, pro penatibus, pro uxore, pro liberis, pro parentibus gloriosum est. Iste uero
et personam deformauit, et causam deseruit, idoneam non esse existimans quae merito possit exi
gere auxilium publicum. ut ille, inquit, quam non potest regiam conparatur uxorem. ducere
uxorem speciale unius est uotum. et commodum factis ad unum accidit non ad populum per
tinet. quum igitur non publica, sed priuata sit causa, cur dimittet, cui pericula sunt aduersa, et
secunda non prosint. nos rem innoxu, et extra negotium posuit, repn. a proprio necesse aru ante
ma uiles. non uere uice dixit, sed pro uilibus sternemus campis, per omnes campos iacemus fu
si. Inhumata infletque turba. non habentes solatium lacrymarum aut beneficium exulturae.
Quam uim habet humationis detrimentum, alius locis poeta perlocuit. Vno, quum curualum
mater toleret occulum. alitibus, inquit, linquere fides, aut surgite mors in una feret, pissest
impasti uulnera lambent, Heu terra ignota canibus dare praedictis latens Alitibus taceat, nec te
tua funere mater Pro luxu, praesitue oculos aut uulnera lant Veste tegens. Nec si amittantur ad
corporis iniuriam pertinent. altero asseruit, qui mali accedat etiam anima eius, qui humatus

quoque sic tendentes manus ad sidera, quasi retinere possent, quem fortissima alitis tenaces amplexus innoxia subtilitate portabant. At qui deinde locum tenuit uirtute secundum leuibus huic hamis cōfertā, auroque trilicē Lonicā. Vni genus laudis, hamis, inquit, leuibus, hoc est minutis et oī subtilitate perfectis fuerat nexa, texta trilici opere, quā ē secūda laudatio, admixto auro splēdens. ecce et tortis fuit et pulchra. sequitur aliud, quod illa oīa cumlaret. Qualē demoleo detraxerat ipse Vītor apud rapidū limoenta sub ilio alto. Hāc, cū demoleū superasset apud illū uictoris iure sustulerat, quod nō faceret, nisi illū species qualitas et meritū prouocasset. Donat habere uiro decus, & tutamen in armis. Donat, igit, uiro. ut cōgrueret psona cū specie. digno istā uiro contulit, ut in armis, hoc est, in bello et pulcher esse posset et tutus. tutus per trilicē fluram et hamorum nexus, pulcher quā auro fulgebat. Vix illā famuli phœgeus sazarisque ferebāt Multiplicē, cōnixa humeris, indutus at olim Demoleos cursu palātes troas agebat. Adhuc in augmentis est laudis satis demoleū pferens, quā hanc primus habuit, aeneā quoque, qui occidisset talē, et tanti ponderis specie occiso detrahēre, aut solus portare ualisset, quū ipse quoque esset armatus, nec minus etiam illū, cui donabatur, huic nexuit laudi. quoniam credebatur molem tantam posse perferre. hęc igitur, quum traderetur, uix illam tulerunt duo serui, nec solis manibus, uerumetiam humeris. tantum autem demoleus potuit lacertis atque uirtute, ut hanc indutus habuisset pro leui, et cursu fugiētes ageret teucros, nō ad troianorum crimen pertinebat, quā uno insequente fugiebant, sed aeneā laudis prædicatio cumulata est, qui cumstrauit, quem timuerant omnes.

Tertia dona facit, geminos ex ære lebetas, Cymbiaque argento perfecta, atque aspera signis. Qui tertio loco cōuenerat, congruū munus accepit, quāquā et hoc fuerit piosum, ornabatur quippe argēti materia, et subtilitate artis. Iāque adeo donati oēs, opibusque superbi, Puniceis ibant euincti tēpora tenuis. Vult ostēdere, quātis moris implicatus sergestus uentret, iā, inquit, oēs qui uenerāt muneribus ditati discesserant, et incedebāt habentes uincta tēpora tenuis puniceis, hoc est uittis rubeis, quod dixit, oēs, ad tres refertur, quā p̄sentes aderant, nō ad quatuor, quā nōdū uenerat sergestus. Cū seuo e scopulo multa uix arte reuulsus amissis remis, atque ordine debilis uno, Infirmam sine honore ratem sergestus agebat. Multa cōgessit, quā tarditate illius, ludibrioque, reditū demonstrarent, sic, inquit, sauo inhaeserat saxo, ut plurimā arte uix naus liberari ualeret, ueniebat aut irrisus perdita totius certaminis gratia. egebat, n. naum remorū suorum amissione defirmē, quod dixit, sergestus agebat, quū remos non haberet intelligi uoluit poeta, quā sergesti manibus duceretur, ut sic salū puenire potuisset. Qualis soepe uix deprehensus in aggere serpens Aerea quē obliquum rota transiit, aut grauis iūtu Seminecē liquit laxo, lacerūque uiator. Nec quicquā lōgos fugiens dat corpore totius. Tortus accusatiū plurale posuit, ne serpens uideatur tortus, sed quū se torqueret ex uulneris causa tortus corporis lacerati fecisset, hoc est inflexiones, ut sit hos tortus. Parte ferox ardensque oculis, & libila colā Arduus attollens, pars uulnere cauda retentat Nixante non nodis sequi sua membra plicitem. Talis remigio nauis se tarda mouebat. Sic igit, mouebatur nauis exarmata remorū subsidis, uti solet uno in loco remanere serpens, uolubilis rotæ trāsitu debilis redditus, aut uiatoris iclu percussus, quū exagitatus uulneris cā icassū sēuit, et in sese uoluntur, nec usquam progreditur. Vela facit tamen, & uelis subit ostia plenis. Ne tū ceteris uoluptatibus maiores faceret moras uelis, præuenit flatibus oportune uiuantibus, faciens contra nauticam disciplinam necessitatis causa. nullus enim nauta plenis uelis uenit ad terram, sed cum adhuc in alto est, deponit uela, et nauigium ad littus remigando perducit.

LIBER

peresset, etiam hunc liceres timuisse, et qui hunc falsis roborare contendis: hic ausidum fluvium im-
mensum et magnum retr. post e resurre, et in undas alysiaci maris formidet exire. Eco-
ce hic subtiliter tangit, quod legati ad diomedem missi nullum viderint, & falsa pr se se fuissent
Vel quum se pauidum contra mea iurgia finxit Artificis scelus, & formidine cri-
men aceruat. Certe ait quale illud scelerati commentum est, timorem fingere, accusationes
duras exercere: Non quam animam tam in dextra hac (ablitte moueri) Amittes
habitet tecum, & sit pectore in illo. Exlo secutus drance, parcam tibi licet mercoris in-
terfici. nunquam enim dextra mea imbelles occidit. sit magis tecum anima tua, habitetq. in tuo pe-
ctore. melius enim de te supplicium dabitur votis meis, si diutius utas, et panis iugiter li-
uoris expendas: Nunc ad te, & tua magne pater consulta reuertor. Ex oratione tur-
bulenta, quam pro ratione personae protulit, ad mitem atq. humilem repente conuersus est:
uel quia cum rege instituerat loqui, uel eum eo, quem socerum sibi esse cupiebat Plus tamen ostendit,
se soceri deferre, q. r. g. d. cen lo, Magne pater, altoqui diceret magne rex. In ipsa tamen tran-
quillitate sermonis est quaedam consuetum talium atq. dispositionum occulta uituperatio. nunc
ad te ait magne pater redeo, et ad consueta tuar patrem uidetur dixisse, quasi honoris centiae loco,
utpote, qui loq. uatur ut gener, ut ostenderet, quod diximus, plus se socero deferre, q. regi.
Sed alio loquendi inuentio est. summa enim dispositionum latini dissimulat tunc: deniq. post
appellationem patris secuta propositio est: qua ostendit se de illius consiliis tractaturum: ut ostendat
daret imperium patri. ergo appellatione magis patri irrationem induxit ob id iam, quod de-
ceret, qualis pater es, qui non recte consilis filiae tue: qualis pater, cui suum est facile, et amij-
sa affinitate ciuis, nullo, peregrino, naufrago filiam tuam dare terires: Si nullam nostrae
ultra spem ponis in armis, Si tam deserti sumus, & senel agniti uerbo Fundi-
tus occidimus, neq. habet fortuna regressum. Quattuor sunt com varietate mirifi-
ca, quae tamen latini ex caterorum desperatorem destruere potuissent. Si, inquit, armis non
fueris spes nalli est. Si omnia nos secunda deficiunt, et sic concidimus, ut surgenti facultas ulte-
rius non sit, et fortuna nostra sic abijt, ut remeare non possit, aut nolit: Oremus pacem,
& dexteram tenemus inermes. Oremus in lignum et depositis armis tentamus uacuas ma-
nus. Haec non sic prosequitur, ut fiant: sed ut ostendat conciliij illius quasi iners fuisse factum.
Dixit atque repetito certamine superari posse contraria. non sic, inquit, pugnatum est, ut de-
fectus grauis uel testar extitisset: nec sic conciliij dimicationis conuentus, ut exhibeat urgente desi-
peratione succumbere potest iterum, unde agit, felix relire fortuna. orandam uel licet pacem et
inermes dexteram esse tenentis, huiusmodi possum, quasi reuera oranda esset pax, et adicienda
his generibus uirtus: et quae in hostis uel alium armata tenti deuenerant, inerte ad eorum genus
dexteram uerterentur. Quanquam o si solita quidquam uirtutis adesset, ille nihilo
ante alios, fortunatusq. latiorum Egregiusq. animi, cui nequid tale uideret, et ro-
cubuit moriens, & humum semel ore momordit. Multitotum iungunt, et quod gene-
raliter optauit, et quod caput signare per ipse: quod fieri ditionis natura non patitur. Pro-
inde separandum est, quod ait. quarequam o si solita quidquam uirtutis adesset. Hoc enim pater
tis est: illud a ro, quod secutum est, hoc fuit, quod optatur. Ille mihi an e alio. ille enim
uel maxime cui pr fuit, quod fortiter cecidit, ne tale dedecus cerneret, qui fuerat solus
animi, et in laboribus patiens. Laudat fortunam uiri fortis, et non luit non enim. omni-
bus sentiant, qui cum sua felicitate procui ut. n. c. ad illa conciliij ludibria referu. tusest,
ut sumeret

LIBER.

quia ergo iste non habuit remos, uelis plenis subit hestia, quod fuit periculosum. Sergestū aeneas promisso munere donat. Cū non esset meritis p̄miū sumere, dicitur accipenti ea, ne aeneas iudiciū claudicaret. Seruatā, inquit, ob nauē latus, sociolq; reducto. Nō ergo iectico, quia meruit sumere, qui nouissimus et ludibriosus uenerat, sed quia post graue casum integri nauigio et jōcis remeauit. Latus igitur aeneas ex eo promissum munus acpropositū dedit. Olli serua datur o perū haud ignara mineruā. Hoc est, non nesciēs lanificiū, sed perita. Cressa genus pholoe, geminiq; sub ubere nati. Oīa prēmia cū suis laudibus posuit, uideamus ancilla istius, quibus rebus sit completa laudatio, scilicet quę mulieris personę conueniant. et lanificiū, inquit, nouerat, et fuit plusq; fecunda. nā duos ferebat ad ubera, quos uno partu genuerat fuit autē cressa, quā tali religione ueniens, quā p̄cipuas fēminas mitteret. Hoc pius aeneas misso certamine. Nisio, non dimisso dixit, quasi relicto, sed cōfectis liberalitatibus expedito. Tēdit gramineū in capū. Transitū facit ad aliud certaminis genus descripto superiore cū admiratiōe magna. hoc nauiq; et leue, addidit ei gratiā inferendo uarios euentus ipsius certaminis, et casus aliquot describendos. et erū, si simplicē descriptionē imitteret, nec ullus existeret casus, aut ulla cōtenio. nulla existeret ratio. trāsīt ergo ab hoc spectaculo q̄nē ad gramineū capū, hoc est uacuū ab oī fructu. ne i et dno detrimētū, si illū populus obtegeret pedibus suis. Quē collibus ūdiq; curuis cingebant syluæ media p̄ in ualle theatri Circus erat. Nō illic theatrū adificatione cōp̄sitū fuit, aut circus, sed natura illū locū i morē theatri cōposuerat uera. mōtes ergo circū dederāt planities capi, atq; ito theatri imaginē dabāt plana aut circi uitē poterāt exhibere. gramineū i capū, et sic possumus sentire, artū cursibus, et cursuris opportunū, ac p̄ hoc nō durū, sed mollē, i quo nudis plātis curri potuisset oibus submotis impedimentis. campi igitur planities fuit, quā spatium competens certaturus daret. cingebatur illa inflexis montibus, ut quā in plano exhiberentur, ex summis partibus uideri potuissent. Quo se multis cum millibus heros Cōfessu mediū tulit, extructoq; resedit. Ad hūc capū deductus aeneas comitibus multis et multis hoīum millibus uenit, et ubi extructū habuit sensū, i sublime sese attollēs resedit. nō dixit sedit. sed resedit q̄t significat, iterū sedit. sed quū atca i illo loco nō sedisset, quomō iterū sedit? nō ita est, sed quia sedēs præsuit nauali certamini, mutato loco reete dictus est resedissee. Hic qui forte uelint rapido contendere cursu, Inuitat pietis animos, & prēmia ponit. Promissione quippe et propositione prēmiorū augebatur certare uolentibus studiū, et exoriebatur cupiditas dubitantibus uel inuitis. ecce quantū profuit propositio p̄miorū. Vndiq; inqt, cōueniūt teueri, missiq; ficani Nisus, & euryalus p̄mii. Dicitur diuersitas populi, troianorum scilicet, et siculorum. uerum certamen exsistere non potest inter eos, qui uno sanguinis consortio uel eadem societate tenebantur. quod etiam agnoscitur eorum multitudine transit maturius ad specialem significationem nisi, et euryali, hoc intelligitur, ut poetam fecisse ut magnis eorum meritis cunctis fuisse potiores demonstraret, detulit enim uirgulos, ut nō uacet, quod eas a ceteris separauit. Euryalus forma insignis, uiridq; uirgulus. Ut apertius ostenderet non accuratiōe aliqua fuisse, sed etate bono insigni, prout, talis fuit uirgulus uentus pulcher euryalus. Nisus amore pio pueri. Subauditur de iure p̄mii, quia p̄mii forma insignem, et etate præsistentem amore turpi nisus diligeat uideretur. Quos deinde secutus Regius egregia p̄mii de stirpe ciōres. Post hos precepit dicitur, quia p̄mii de stirpe priami fuit p̄clara et magna. Hic scilicet simol, & p̄mii. Hic scilicet p̄mii de stirpe priami fuit p̄clara et magna. Quorū alter Acarnin, Alter ab arcadia gente sanguine gētis.

Alterū dixit salū, qui esset ab acarnania. ipm. n. primo nominauit, alterū, q̄ esset Jatron ab arcadia magna gente. Tum duo trinacrii iuuenes. Id est in sicilia geniti. Elymus, paucelq; Asfueti syluis comites senioris acellæ. Qui essent assueti siluis, perindeq; durati ad laborē, et digni q̄ acelli comites iungerētur, quū ipse quoq; uenādi cā iret ad syluas, assuetos dixit frequenter euntes ad syluas. Multi præterea quos fama obscura recōdit. A generalitate ueniēs, qua dixit, undiq; cōueniūt teucris, misliq; sicant, ad generalitatem redit, dicens. Multi præterea, quos fama obscura recondit. hoc dicēdo ostēdit, primos fuisse, quorū noīa posuit, q̄ n. dixerat lato compleant littora catu, immemor sui factus, derogaret etiam ludorum celebritati si tot uiderentur ad iubenda certamina conuenisse, qui nominibus suis enumerari potuissent. AENEAS, quibus in mediis sic deinde locutus. Voluit æneas hos alloqui, ut hortatu suo, etiam uolentes impelleret, et scirent labori suo uicissitudinem munerum ēē preparatam. Accipite hæc aīs, lætasque aduertite mentes. Magna principia, quæ pararent præsentēs ad audiendum, audite, inquit, plenis animis, quū lætitiæ uestri sensibus meis insinuationibus imiscetur. Nemo ex hoc numero mihi nō donatus abibit. Quā cito et quāta breuitate mentē pprie liberalitatis expressit, et uolentes securos reddidit. et qui forsā dubii uenerant et incerti, benignitate ipsa liberalitati, sua magna pollicendo firmauit, omnibus munera promittens. nec quēquam asserens a suis fore largitionibus alienum, quum enim fieri non posset, ut omnes uictores existerent, omnibus tamen donaturum se esse promisit, ut et uictores sperarent uictoriæ commodum, et uicti scirent esse cū aliquot muneribus recessuros. Gnosia bina dabo leuato lucida ferro Spicula, cū latāq; argento ferre bipennē. Omnibus hic erit unus honos. Cibus ait simile erit donum uictoribus. s. et par in largitione meritū. Tres præmia primi Accipient. Tres, inquit, accipiet præmia, qui fuerint primi. Flauaq; caput nectentur oliua. Illic ubi oēs p̄fuit, oēs æqualiter se dixit muneraturum, hic excepit tres, atq; illis munera pollicetur, qui primi existerē potuissent, hoc est quibus alios præuenire contingeret, ut præmia perciperent et coronam, scilicet, ut alterū cederet cōmodo alterū dignitati. Primus equum phaleris insignem, uictor habeto. Ex tribus primis q̄ primo loco fuerit, accipiet equū et phaleris insignē. Alter. Hoc est secundū loci. Amazoniam pharetram plenamq; sagittis Threiciis, lato quam circū āplectitur auro Baltheus & tereti subnectit fibula gemma. Tertius argolica hac galea contentus abito. Equum ergo promisit phaleratum, cui ex ornatibus pretiosis addidit meritū. Pharetra uero q̄ alis quando fuerit amazonū, q̄ sagittis threicis plena, q̄ aurato baltheo, galea q̄ ex græcis hostibus fuisset. Hæc ubi dicta, locū capiunt. Locū scilicet, unde initiū certaminis nasceretur. Signoq; repente Corripit spatia audito, limenq; relinquunt Effusi. Ex illo loco effusi limen, relinquūt, nō quot uere esset illic limē, ubi ædificiū nō fuit, sed quasi in ianuis sic stabāt, idēq; cōfisi sunt. Nimbo similes. Fusi sunt. i. q̄t, oēs simul, ut nimbus, cū congestis simul pluuiis uberrimus uenit. Simul ultima signant. Designabāt locū, q̄ finē cursibus daret. Primus abit, longeq; ante oīa corpora nisus Emicat, & uentis & fulminis ocyoralis. Ex illis, q̄ cursu certamē fuerat ingressi, p̄cesserat nisus longissimo spatio relicto alius, tata q̄ppe eius celeritas fuit, ut uinceret uētos, et cursu, fulminis suparet. Proximus huic, longo sed p̄ximus interuallo Insequitur salus spat. o post deinde relicto, Tertius euryalus. Dixit salū niso proximum fuisse, sed proximo interuallo. q̄ si non altius descriptio consideretur, uidebitur non coherere, ut idem ipse et proximus fuerit, et longo interuallo discretus. addidit, spatio post deinde relicto. tertius euryalus, et operuit, quod fecerat obscurum.

LIBER

femine fortes esse uideantur. Egregia de gente. In magno quippe populorum numero sunt non nulli, qui ceteros nobilitate praeueniant. Agmen agens equitum. creuit laudis agmen/tum, meruisse enim exercitum ducere, quanta est felicitas, et parentes are caleruas, ne ignobilibus applicata uideretur. nec eorum quantitas dehinitur. ut aestimatio incerti numeri si dem ueritatis excellens ducis meritum cuiuaret. plena uocorum praedicatio. Multi, inquit, fuerunt instructi equis, et fortes, atque armis, pendulos ac resurgentes. qualis illa gens fuit, quam fortes uiri: quando femina ipsorum et ire ad bellum non dubitant, et praeparantur armatis.

Quod si me solum teneri in certamina poscunt, Idque placet, tantumque bonis communibus obito. Non adeo has exola manus uictoria fugit, Ut tanta quidquam prospere tentare recusem. Coniunctus ille non ex uoluntate turni, sed ex necessitate ueniebat. nam uerba eius sic prolata sunt, ut uolentem potius demonstrarent, si, inquit, solus petor, qui cum aenea congrediar, et hoc putatis conducere commoan uisiri, ut ex uictoria fortunapendeat utilitas uisira, et ego impedit, quod prole, et omnibus potest, cupiens urbis pro uoluntate uisira esse consultum, conditi nem propinquam non recuso. ne autem de se uisiri uideretur, ait. Non adeo me deseru? fortuna propter, ut recuso, quod mihi sperare potest decas et gloriam. Ioanims contra. Ib. magis obuius, nec expectatio dum ueniat, ostendam cunctis totum prole, pugnanti animi peragenda suscepit. Vel magnum praefectum hanc

Facta uolucam manu uisira induat arma Ille licet. Licet ille achi leu uirtute praeueniat: licet ille uolucam totis armetur, ibi contra praefectum solus regem, quam expectatur uis hosti, arbitrium. Pars arma, inquit, quia et ipse habuit aliqua, quae uis. anis fecerat. Vobis innum hunc, socerque latino Turius ego, haud ulli ueterum uirtute secundus Deuoui. Quasi ista uerborum in lationem potius signis cabat, quam pugnaturi auctum. Ego, inquit, uolui et socero deuoui animam meam, licet comparatione uirtutis secundus ueteribus non similem nec se ueteribus aequalem fecit, quia cum arrogantia diceret se esse meliorem. Solum teneas uocat. Verba repetit drance, quia supra dixit, illum achi leu contra qui uocat: re pndit ipse. Et uocet oro. Cypio, inquit, et rogo ut aeneas me uocet solum. utraq, enim conlito pro me est. Si uicero, erit gloria mea, sin alius certaminis exitus fuerit, sequetur memoriam meam ingens fama, pceptis uobis solus certare contenti. Nec drances potius siue hec est ira deorum, morte luat: siue est uirtus & gloria, tollat. Vnum tantum non sicut drances, qui ipse causa aut occidit, aut uici ne ue ex aduersis mei, gaudeat, aut ex prosperis aliquam ibi ueniet partem pulcet ne dicat, ego hunc in periculum, misi, aut impulsu meo factum est, ut certaret et uinceret. Illi haec inter se dubis de rebus agebant Certantes: castra aeneas aciemque mouebat. Reprehensio est latinorum, et aeneas maxima laudum praedicatio. tempore enim, quo dubia tractabantur, hoc est incerta, quum euentum in arcepsiti habent, quum deberet celeriter statui, quid omnibus recte conduceret, illi traherant non tractatibus publici sed priuatis tempus, alii dicendo, audiendo alii costra aeneas mouebat, non parietes castrorum sed exercitus copias, non tam psum aut confuse sed, ructa acie atque ordinibus ita ac si hostis a se et ex more compositas. Nuntius inuenti per regia testat tumultu Ecce ruit. Sabitus nuntius per regia testat ruit cum ingenti tumultu. Magnis que urbem terroribus implet. Moraliter nuntium describit. Primo domum regis, dehinc magni terroribus implet ciuitatem. Duplici autem ratione ad domum latini primo peruenerat, uel quia rex ante omnes super rebus inquit debuit, uel quia illic fuerant

LIBER.

[illegible]

[illegible]

chrimeri decore. Faciebant. p. Turyalo hæc magis gratiosa, q̄ uera, fauor populi, q̄ studio si p̄ nō
 uerit. *luchy*, *maria*, *oratio*, *in iudicijs ueris* et *integris* retinere nō debet locū. *Cura*
tia, *et m̄* l'uo ueniens in corpore e uirtus *Adiutrix*. Tertia eū uirtus pulchritudinis max/
 ta a l'uo ueniens uirtus in corpore, accipien lumen est. quoniam erit uitium: sed ordinato, et
 iū, et l'uo ueniens a l'uo, ita, requirent lumen, at uerborum p̄t, iū integritas. tutatur euryalum grauior
 ueniens fauor. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* pulchro in corpore tutatur ut sit, tutatur fauor eu/
 ryalum, tutatur uirtus *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* pulchritudinis eius fuit, ut ornaretur
 fletibus suis, qui saluti sunt pulchritudinis, et gis deformare. hunc loco terentianum conuenit de/
 ctum. Virgo, inquit, pulchra, et quomodo uirtutes nūc a l'uo erat a tumentis ad pulchritudinem, ca/
 pit' a p̄ssus, nudus pes, ipsa horrida, *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* turpiter, et quæquid boni in ipsa misse: for/
 ma, hæc formam exstinguerent, reuera enim ipsa eū incorrupta pulchritudo, qua tunc quo/
 q̄, inuoluta perdurat, quum pulsatur aduersis, et iū l'uo tumentis non sentit. Qui subiit
 palmæ, frustra que ad præmia uenit. *Vlma*, si p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 D. numero quinq̄, hominum, qui cursum contenterant, *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 erit, euryalus primus uenit, secundus helymus, diores tertius. Aeneas primo, quando, et ter/
 ter, proposuerat præmium. tres igitur fuerant munera liti tam foris ex euentu proceherat, uno cas/
 si lapsus, altero deiecto per dolum: qui tertius uenerat, uidit aeneam uelle munere sanum, qui/
 nea primus esset, aut si secundus, aut tertius intellexit se a tertio præmio excludi p̄t, et si prima lo/
 ci præmium salus lumeret: qua causa indignatus fuit inuitiam, q̄ non esset uirtus iudicium,
 qui subiit palmæ, quis, inquit, palmam sumat. hoc est quam pronuntibus uirtutes. et q̄ is erit
 tertius, si præmium uirtuti alius sumit: et si l'uo præmiu liti, ut iudicium, et iudicium, et iudicium,
 cun l'uo euryalus, tertius helymus, diores uero excludit. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 sic leret, ut nec illud ei prodesset, q̄ noui mus uirtutes. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 secundus, si a l'uo salus, qui nil il meretur accipere. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 Tunc, q̄ aeneas, uirtutes, in/
 quit, munera nobis. Certe manent pueri, et palam. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 Aeneas cum uidisset diorem satis de muneri p̄tceptione fuit, *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 respondit uirtutes. munera uestra tenebant ordinem suum, nec uirtutes. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 ante promissa est. Me hecat casum nasciari insonis a uirtutes. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 innocentia iugiri de meo, cum nihil sitis de uestro fortibus p̄tceptione fuit. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 mus accipere, aut pueriliter sentientes, qui putant aeneas fuit com. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 tra pollicitationis suæ fidem aliquid esse facturum. Sic fatus tertia uirtutes. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 nis Dat falo, uirtutes onerosum, atq̄ unguibus uirtutes. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 tu, et p̄tceptione maioris, q̄ unguibus eius auri fulgor p̄tceptione fuit. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 præmia uirtutes. Et te lapsam uirtutes, quæ munera nullo. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 mer uirtutes laude coronum. Nunc, quæ si p̄mna fortuna in m̄ta tulisset. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 sentis occasione liti insonis insonis tenit aeneas. quoniam te, inquit, tangit laborum malitatio,
 magis me. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 sem, nec est imitatio causa ipsius et mea. quoniam cum esset neu. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 na uirtutes in l'uo. *luchy*, *maria*, *oratio*, *et uirtus* p̄mna falo read utur ha uirtutes.
 multo uirtutes fuit. Proinde quoniam habes l'uo uirtutes uirtutes rationem, et multum interest inter/
 eam l'uo et meum, si iusto tantum præmiu latur, quod erga me fieri conuenit, a l'uo uirtutes iu/
 sta debes expendere. Et simul his dictis faciem ostentabat. Non tam causam sed de

LIBER

& rutulos. Scilicet ut manipuli & rutuli isto curante regerentur. Equites nesci-
 sapus in armis. Er cum fratre coras latis diffundite campis. Conspen-
 diose locutus est, qui festinabat aggredi certamen, ut meiapus & coras fraterque eius per
 campos equites funderent. Pavis aditus urbis firmant, turreaque capessant.
 Aditus urbis portae sunt vel minores ingressus, qui muniendi fuerant omni cura, ne bo-
 stis intraret. propter meliorem uero tuitionem turres quoque custodienda: Cetera,
 qua iusso, mecum manus inferat arma. Cetera manus idest cetera multitudo
 mecum constituta, ferat arma, quo iussero. Illicet in muros tota discurretur ur-
 be. Metu omnes exciti, quia extremum timebatur excidium, concurrebant ad muros
 ex omni ciuitate ipsam saltem defensuri, si posset. Illicet ignis edax summa ad fastigia
 uento Voluitur, exuperant flammæ & furit æquius ad auras. Assumptum fertur ex uite-
 ri consuetudine, sicuti retro meminimus, ex more iudicum, nam quum astus suos exple-
 sent, hac uoce per præconem utebantur, ut liceret, illicet, hoc est ire licet, ut uniuersi,
 qui olerant, obseruationis solitudine lærentur. Consilium ipse pater, & magna
 incepta latinus Deserit, ac desert turbatus rei. pore tristi. Impediente ratio-
 ne temporis, quo tantæ cladis nuntius uenerat, differt latinus consilium desertis magnis in-
 ceptis, hoc est astibus, commotus metu iuicet instantis exitit. Inceptum dispositionem ant
 mi significare, & in primo libro ex personis iunonis exposuimus. Multaque se incu-
 sat. Nunc tangit usus incautissimi multiformem causam. Qui non a ceperit ul-
 tro Dardanum æneam: uenit unque ascendent urbi. Qui non ultro suscepit
 in affinitatem necessarium uirum, commodumque non tantum sibi uerumetiam ciuitati. ul-
 tro illo lixit, quia habere gratiam potuit ex uoluntatis ratione. quod uidebat futurum esse
 ex necessitate. incipit fieri, quod mandatis complexus est turnus, ut portæ necessarius præfi-
 dius firmarentur. Præfodiunt alii portas, aut sara, si desque Subiiciunt.
 He fuerunt munimenta portarum, ut saxi & sulci firmarentur. Bello dat signum
 rauca cruentum Buccina. Quum enim hoc factum fuerit, illico conseritur bellum.
 Tum muros uaria cinxere corona Matronæ, puerique. Imbellis ætas & se-
 xus cinxit muros corona uaria. uarietatem fecerat mulierum, iuuerumque diuersitas, at hos
 mixtos potiusquam separatos debemus accipere, ut pueri cum matribus stetisse uideantur.
 Vocat labor ultimus omnes. Non quo aliqui efficiere retulerent, oppulerant mu-
 ros: sed quum ultimo labore hoc esset periculo suis periculis traherentur. Nec non ad
 templum suum namque ad palladis arces Subuehitur matronarum regina ca-
 tera Doræ ferens. Cum hæc agerentur, subuehebatur regina tendens ad templum &
 artem minervæ ferens dona. Subuehebatur dixit, non ambula bat, quia defecerat animo,
 nec portabatur in totum, quia utcumque iter faciebat pedibus suis. Ibat, inquit, ad templum
 sed continebatur utrumque, ut peruenire potuisset. Iuxtaque comes lauinia uirgo Cau-
 sa mali tanti. Lepitur & causa malis tantis, quia multa acciderant mala: cum ea, in-
 quit, & lauinia respicit, quæ fuerat malorum omnium causa. si enim nuptiarum eius
 controuersia non extitisset, tot nunquam tulissent aduersa. Oculos deiecta deco-
 ros. Deiecerat lauinia oculos, uel propter inuidiam temporis, uel propter uirginalem
 neregundiam. Potuit, inquit, habere fiduciam erigendi oculos, quum pulchri essent: sed pre-
 uebatur conscientia. sciebat enim se esse malorum omnium causam, & quid uirgini conueniret

LIBER .

ceptionis suae causam uolebat ostendere. deniq. sequitur. **E**t udo Turpia membra fimo. Vbi enim uisus fuerat, sanguis fuit, et fimo. Risit pater optimus olli. Quis enim non in risum moueretur? cum ille quasi uisus non esset antea, sic faciem suam et membra fimo recentia oblita demonstraret. Et clypeum efferri iussit? Sic addidit, et quasi iam aliud proferri iussisset, non ita est, nam risit, et iussit clypeum proferri. Laus clypei dicenda est, quae non sine praedicatione dantis explicatur. Didymaonis artes. Magni uidelicet artificis manu formatum, hoc ad laudem clypei specialiter pertinuit, alia addicitur mixta, quae esset clypeo ipsi atque aeneae communis. Neptuni sacro danaids de poste reflexum. Scuti laus fuit, quod facit cum ostentatione erui, et tolli praedicabile. nam gloriae causa fixum est, propter eius insigne: uia dux erat, aeneae uero, qui per insulas graecorum transiens, et euellere potuit transiens, et non ut non metueret, sed diu id faceret, et secum adueheret. maluit autem scutum ipsum sacris deponere postibus templi. non ut neptuno iniuriam faceret, sed ut uirtutem animi sui hostibus approbaret. Hoc iuuenem egregium praestanti munere donat. Quia contemplatione uirtutis egregiae meruit uisus, tanto donatus est munere, quantum poeta cum aeneae laudibus certat: in tertio libro transuentem ipsum per graecas urbes descripsit, clypeum fixisse, id est scutum, et scripsisse. aeneas haec de danaids uictoribus arma. in quo una fuit gloria detraxisse hosti graeco, altera in urbe graeca fixisse. ecce alia uirtus fixum eripuisse regionibus graeciae, et reficere plus habet labores persicere, quam reficiendi mora potuit asferre perniciem. Post ubi confecti cursus, & domi periegit. Aliud ingreditur certaminis genus: perfecta enim retulit, quae ad certamen curjus uel dona pertinebant magno usus compedio, quam reliquos praemia specialiter accepisse non dixit. memorando tamen dona perfecta esse, in generalitate complexus est, quod putatur omisisse. Nunc si cui uirtus animusque in pectore praesens Adsit. Hortamenta sunt ista, quoniam durum certaminis genus fuerat propositurus. quae enim tractata fuerant, et carebant periculo, et habebant partem maximam uoluptatis. Et euindis attollat brachia palmis. Progrediatur, inquit, et palmas suas castibus armatas ostendat, qui certare uoluerit. Sic ait, & geminum pugnae proponit honorem. More suo hoc fecit. propositio quippe praemii confirmat uolentes, et ad certamen dubitantes impellit. Victori uelatum auro utrisque iuuenum. Ensem, atque insignem galeam solatia uicti. Ut praemium esset uictoris, quoniam in eo fuit utilitas. uicti autem solatium, quoniam in speciebus non magni pretii non magnum esse com notum potuit. Nec mora, continuo uastis cum uiribus efiert. Ora dares, magnoque uirum se murmure tollit. Post aeneae dictum nulla mora interposita, emerfit ex populo dares ingenti corpore, uiribus uastis, tanta admiratione cunctorum, ut presso murmure uniuersae mentis suae miracula testarentur. Solus qui paridem solitus contendere contra. Dicuntur istius uirtutis exempla, quibus notissimus fuerat redditus. solus, inquit, idoneus inuentus est, qui cum paride certaret, nominato in castuum certaminibus uiro, hoc quia parum fuit, uel ne uno exemplo eius gloriae minuerentur, adiecit et secundum. Idemque ad tumulum, quo maximus occubat hector, Victorem buten immai i corpore qui se Berycia ueniens Amyci de gente ferebat, Perculit & fulua moribundum extendit harena. In hoc exemplo multa sunt, quae praesentes laudes extollant. uicit, inquit, etiam iste buten, cum esset in aliis certaminibus uictor. uictorem autem superare gloria est maxima. Immani corpore, ne forte talem uicisset, qui esset debilis corpore. hunc certe sic uoluit proferre, ut diceret corporis quoque substantia floruisse, qui e bebricia ueniret. sic bebriciam nominauit, quasi illa fortes uiros

eunti per publicum nouerat. Succedunt matres. Ingressæ sunt matres, ubi fuerat dea. Et templum thure uaporant. Quasi plurima species thuris fauorem numinis multo maiorem in tantis periculo prouocare potuisset. sic officiosis manibus altaria cumulabant, ut uapore ipso tempore partes uniuersi tepuissent. Et mœstas alto fundunt de limine uoces. Quidquid mœroris animo retinebant, flebilibus uocibus testabantur plangentes præterita, et futura metuentes: hoc magis dolore concussæ, ne in æneæ connubium laetitia perueniret. nam iecit eo cum ea ad mineræ templum matres multæ congestæ sunt. fundunt, inquit. Tale est fundunt, quæ est, templum thure uaporant: quasi precum copia extorquere posset numini, quod breuitas nequibat implere. affectus hic expressus est feminarum, quæ uidebant studium suum in turni iuue-ribus defecturæ. et putabant adimento numinis ac tharis copia et multiloquio precum fieri posse, quod prouenire cupiebant. Arripotens præses belli tritonia uirgo. Tria posuerunt, quibus beneuolam redderent, quæ tamen tempori ac personæ congruerent. bellum enim gerebatur. debuit rogari, quæ in armis plurimum poterat, et omnibus belis præesse consueuerat. quæ autem in causa uirginis fuerat roganda. Satiusgitur summa petitionis et ductionis genere, quod personæ mulierum conueniret. trange manu telum phrygi prædonis & ipsum Pronum sterne solo, portisque effunde sub altis. Tria quæ sita sunt, ut frangeretur telum, quod manu portabat phrygius prædo phrygius et prædo deportationis causa sunt posita. Cæterum æneam debuerant dicere. uolunt enim ex facto paridis omnes troianos esse raptos et castitatis uiolantæ grauissimos inimicos. nomen æneæ suppressum est, et dicta sunt ea, quæ habere morjem iustitiæ potuissent. Et ipsum pronum sterne solo: ut confusus atque superatus in faciem caderet. hoc est enim pronum cadere, ut præcipitatus in caput uultum terræ collidat. Portisque effunde sub altis: ut eo loci fundatur taceatque exanimis: unde ab omnibus foeminis e muris turribusque ac portis conici posset. Cingitur ipse furens certatim in prælia turnus. Furens turnus ipse quem maior tangebatur nece citas belli, quem exagitantur litui deæ, et nimia conlata in lancea inimici parabatur instructione bellica furore potius quam consilio prouocatus. Dicebatur enim ipse magna uincendi, ut post uictoriam lauræ nuptias obtineret, et ultionem congruam in perniciem exerceret: certatim dixit instanti responsum. Inque adeo ratulum thoraca indutus ahenis Horrebat squamis. Armari istam generatim dixerat. nunc ad species armorum et corporis membra. Iam, inquit, thoracem sumpserit. thoracem munimen attingitur, ut uirum fortem a scapulis integret usque ad uentris ultimam partem. Squama est, quæ currente subtilitate artibus sic componitur, ut serpentis imitetur exuias. Surasque incluserat auro Tempora nudus adhuc. Post munimenta quippe totius corporis induitur galea, tempora nudus, genus esse locutionis similis locis ostendimus. Laterique accinxerat ens. Sumpsit alis, quibus munitur corpus suum, ensen uero, quo perimeret inimicos, lateri suo apte sensentit. Fulgebatque alta decurrens aureus arce. Veniens ab arce totus aureus appropinquabat. Exultat uel animis, & spe iam præripit hostem. Sic animis exultabat, ut hostem iam superasse consideret. additur comparatio, quæ carmina conueniunt ornare. Quod non abruptis foris præcipi uiculis Tandem liber e iussu, canoque ostio aperto. Præcipia quidem propter alimoniam grata sunt animabus: sed diuturna retinentia uinculorum illis admodum grauis est. proinde præcepta fugi-

fit solita generare, uel mittere. Amyci de gente ferebat. quasi ab amyco degenerare non potuerit. ita sibi nobilitatem uirtutis ex eius nomine uindicabat. Enumerauit bona illius, quem uicit, ut ex his illius enite sceret meritum. memorat etiam locum, in quo res gesta dicerentur, ut ueritatem firmissimam comprobaret. Ad tumulum, inquit, quo maximus occubat Hector. illic cum uicit, ubi superatus est Hector, uel sepultus. dicit ex exitum pugnae, hoc est quem finem uincendi sortitus esset: ex fulua moribundum extendit arena. omni genere probationum daretis uirtus ostensa est, demonstratis personis, ex locis, ex certaminis fine. Talis prima daret caput altum in praetelia tollit, ostenditque humeros latos, alternaque iactat Brachia protendens. & uerberat ictibus auras. Redit, ut incessum daretis ex habitudinem corporis perimpleret. supra enim dixit, Continuo uastis cum uiribus effert ora daret. hic subiunxit, caput altum in praetelia tollit. quod fit ex fiducia uirtutis. ostendebat autem humeros latos: non enim fuerat moles occulta membrorum, quae admirationi omnium poterat subiacere. iactabat autem brachia ex auras uacuis ictibus uerberabat addens uidentibus nondum imita concertatione terrorem. Quiritur huic alius. Non dixit nullum extitisse, qui uellet audere, sed etiam quaesitum inueniri nequisse. Nec quisquam ex agmine tanto Audet adire uirum, manibusque inducere coeetus. Nullus extitit in tanto populo, qui castibus auderet cum tanto uiro contendere. Ergo alacris (id est nimium latus) cunctosque putans excedere palma Aeneas stetit ante pedes. Quum dicit putans, iam nuntiat emer surum, qui cum eo confligeret. quod uero usque ad ipsius aeneas pedes accessit, ostendebat ingentem fastum. Nec plura moratus. Noluit enim non pertinentia ad rem plurimis loqui. Tum laeva taurum cornu tenet, atque ita fatur. Taurum, inquit, laeva manu cornu tenuit. quasi retento cornu totum taurum tenuisset. deinde sic locutus est. Nate dea, si nemo audet se credere pugnae. Dicendo audet, arrogat sibi quamplurimum. Quae finis standi? quo me decet usque teneri? Ducere dona iube. Quandiu, inquit, sto? ex hoc ipsum quo fine laudatur? proinde si nemo est, qui audeat congregari, iube me abire cum dono. Cuncti simul ore fremebant Dardanidae, reddique uiro promissa iubebant. Ipsa est uera iustitia quae uno totius consensu multitudinis comprobatur. proinde in unum iacebant cuncti, ut pro uictore haberetur, qui parem habere non potuit ex duceret dona: quod ait uiro reddi, non sexum significare, sed meritum uoluit. quippe uiro dixisse cognoscitur tantorum meritorum, tantae uirtutis, tantae artis, tot pollenti uictoris, ad extremum quem tanta multitudo pertinuit. Hic grauis Entellum dictis castigat Aescles. Benedixit dictis castigat, quasi ex patientia delinquentem uerberat uerbis. hoc est arguit. Proximis ut uiridante toro confederat herbae. Ex ea occasione cum uerbis obiurgatiuis aggressus est, quod ei in confesso proximus fuisset. confessus autem ipse fuit herbis extructus. quia in campo aliud, quod sessuros exciperet non fuerat. Entelle heroum quondam fortissime. Obiurgatio non inturiosa, sed habens admixtam laudem. Entelle, soles, inquit, inter fortes uiros fortissimus numerari. Frustra, Tanta ne tam patiens nullo certamine tolli Dona sines? Poterit ne tantum durare patientia tua, ut nullo certante frustra praemium in alterius commodum transeat. singula uerba cum argenti pondere persussionis posuit. primum, frustra, hoc est sine laboris merito. tantane, hoc est, tam pretiosa, tam pulchra sine gloria uincendi tolli dona patieris? patieris, hunc potest intellectum admittere, quia ille dixerat, si nemo audet se credere pugnae. dona ducere iube: dixisse aescles uidetur, si passus fueris dona tolli sine certamine, undeberis ipse quoque cum ceteris timuisse. Vbi nunc nobis deus ille magister Ne

LIBER

unt, quum possit exclusam ineliam desiderium libertatis accedi, ut pensetur luxuriantio captiui-
 tas, ex ruptis uinculis et ditorum nexus nodiq. soluantur. At ille impastus, armenta; ten-
 dit equarum. Hoc in pascua, armenta; tendit equarum, aut uentris aut libidinis causa
 raptatur. Aut assuetus aquæ perfundi flumine noto. Aut certe festinat ad flus-
 men, cuius aqua lauari conlueuit. Emicat. Ipse exponit, quid sit emicat. Arrestisq.
 fremitu ceruicibus alte Luxurians. luduntque iuba per colla, per amos.
 Hoc erat emicare, placere sibi omni parte membrorum, dum arrestis ceruicibus se in al-
 tum erigit: dum per colla etus, perque amos ludentes comæ funduntur. hoc ad corpus, ad
 animum uero fremitu, et luxuriatur pertinet. Obuia cui uolscorum acie comitan-
 te camilla Occurrit, portisque ab equo regina sub ipsis Desiluit. Desilire
 celeritatis habet et fortitudinis significationem. descendere uero tarditatis. ubi turnum uidet
 stantem ante portas, ut honorificam sese monstraret, mox equo descendit. Quam tota
 cohors imitata relictis Ad terram defluxit equis. Descendit, hoc est ex alto ad
 plana peruenit: deferre enim turno uniuersi debuerant imitati factum regina. Tum ta-
 lia fatur. Quæ sint uel qualia uideamus. Turne, sui merito si qua est fida
 cia facti, Audeo, & æneadum promitto occurrere turno. Omne potest uide-
 ri, quod camilla in ipso portæ limine excepit exeuntem ducens auxilia equitum, accedente
 etiam eo, quod ei ultro pollicebatur operam suam: uerum ne arrogantis esset, si diceret, quia
 fortis sum, aut eo prima troianorum captis occurrere: posuit in medio dubitationem, ut ne turni
 stem frangeret, nec ipsa aliquid super altum duxisse uideretur. ait ergo, turne. Caput a no-
 mine. Inquebatur enim regina cum rege. in quo si fortune partes insisteret placet, non errauit
 si animorum, recte etiam sic nomen dixit. signum est quippe mæ beniuolentia, cum ora-
 tionem futuram nomen anteuenit. Si quæ esse potest fiducia, inquit, in fortibus, spondeo
 me troianis ire obuiam posse. Ecce signum primum audacia, ut non diceret expectaturam
 se, dum uentrent: sed occursuram imminentibus tyrrenis. Ecce et occursuram sese con-
 firmat, et id solam esse facturam. ait enim. Me siue prima manu tentare peri-
 cula belli. Permite, ut ego primas belli partes excipiam. Tu pedes ad muros
 subsiste, & in uenia serua. Vel quia pari isti aliquanta uictoria in conseruatione co-
 uitatis, uel quia intra ipsam laetitia et socii fuerunt, debuit diligentius et cautiùs de-
 fensari. Fuit igitur magnum consilium forma, ut superaret ipsa tyrrenos, troes cum
 æneis, atque arrestis, ac si ad muros accederent, turnum inuenerent presentem. Turnus ad hæc
 oculos horrendi in uirgine fixus. Horrendam dixit, quæ sine reuerentia uideri non
 posset. O uirum, inquit, tales animos turnus uidisset in uirgine, stetit oculis fixis: placebat enim non
 tantum consilium suum, uerum etiam in igne constanti. ad hæc ergo, quæ illa dixerat, sic ipse in-
 sistit loquitur. (1) decus italie uirgo, quas dicere grates, Quæ ualere referre parent?
 Ecce dictio prolata in necessitate belli. uno enim uersu et dimidio laudem prosecutus est uir-
 ginis, afferens eam ornamentum esse totius italie, et gratias in presenti agit, atque re-
 liturum præstare sese stundet et in generalitate breui totum comprehensus est, quicquid exi-
 stimari posset, aut loquitur. Sed nunc (est omnia quando Ipse. nunc us supra.)
 Huius uersus ordo ratio talis est. Sed nunc, quando super omnia est ipse armis. Me-
 cum nascere laborem. Cuius uideo te, inquit, et me uirtute curas. sperare, rolo enim
 laborem, sed eius partem uolo suscipias: hoc ideo dixit, quia audentem ingentia non debuit

quicquam memoratus eryx? Dicitur magistrum te memoratum erycem frustra habuisse? Vbi fama per omnem trinacriam. Concidet, inquit, fama nominis tui, quæ per omnem siciliam nata est. Et spolia illa. Obumbrabuntur cum uictoria tuorum tam plurima documenta? Tuis pendentia tectis? Ut pudeat istius facti, quoties domum tuam fueris ingressus, ex pendere uideris tectis quæ sita tuis uirtutibus præmia? Ille sub hæc. Hoc est post illa, quæ acstes dixit, hæc subnexuit entellus. Non laudis amor, nec gloria cessit Pulsa metu. Cessit his accipitur, non cessit gloria, non cessit amor laudis, nec aliquis metus interuenit. Sed enim gelidus tardante senectâ Sanguis hebet, frizentq; effræ in corpore uires. Virtus, inquit, mea, atq; amor laudis, non huic sed senectuti cesserant: proinde esset crimen, si adhuc in iuuentute durarem. audere igitur, quod est iuuenum, non ualet etas imbellis, quæ omnis friget, et exclusa uiciorum obtorpuit. Si mihi, quæ quondam, fuerat, quaq; improbus iste Exultat fidens, si nunc foret illa iuuenta. Haud equidem pretio inductus, pulchro q; iuuenco Venissem. Si essem, inquit, eius ætatis, uale iste est. et si non tam studium meum senectuti cessisset, non istum sinerem tanta ducti demencia, ut se ex eo arbitretur inuictum. quia nullus, qui cum eo certet existit: et quia acstes dixit. tanta ne tam patiens nullo certamine tolli Dona fines? ait entellus. Haud equidem pretio inductus, pulchroq; iuuenco uenissem ad certamen. istiusmodi gloria, inquit, me non præmium prouocaret, et excitatus in certamen contemplatione magis laudis pergerem, qm ut præmio et commodo iudicaretur exisse. Nec dona moror. Nec tamen domi contemplatione mora aliqua debet afferri. hæc scircò de ætatis excusatione præmissa sunt, ut dares a longæuo post iactationem maximam maiori ludibrio uideretur oppressus. Sic deinde locutus, In medium geminos immani pondere cæstus Proiecit. quibus acer eryx in prælia suetus Ferre manu, duroq; intendere brachia tergo. Hos cæstus protulit, quibus usus est eryx in hoc genere certaminis exercitissimus et uirtute præclarus. Obstupuere animi tantorum. In tanta multitudine hominum nullus fuit, quem non stupor de admiratione tenuisset. Ingentia septem tergo bouum, plumbo insuto, ferroq; rigeant. Ante omnes super ipse dares, longe q; recusat. Tantum bonoris et ponderis illi cæstus habuerant, ut mirarentur omnes, et ipse quoq; dares negaret se certaturum, si illos aliquis induisset. Entellus quippe certator antiquus et uirtus in suo egit arte mirifica, ut ante ingressum pugne præmitteret talem metum, quo audacem et superbum aduersarium debilem redderet. Deniq; cum cæstus suos, quibus fuerat certaturus, uniuersorum conspectibus obtulisset, nullus extitit, qui non ipsorum pondus miraretur et formam, usq; adeo non mirum fuit omnibus, quando ipse etiam dares, qui certamini parabatur, recusabat pugnam solo interim consternatus aspectu. quantum hic entelli uirtus præfertur, qui armis talibus semper pugnauit, et uicit? Magnanimusq; Anchisiades & pondus, & ipsa Huc illuc uinculorum immensa uolumina uersat. Aeneas tamen qui magni animi esset, et æquitatē nosset omni cum moderatione considerabat oculis. immanitatem tantam, et uersabat manibus, ut quanti essent, quidue haberent ponderis uidendo atq; tractando cognosceret. Tum senior tales referebat peccatore uoces. Non dixit tum entellus. minueret enim a iustitiam suam, si nomen hominis poneret. ætatis tamen commemorationem fecit, ut superbi daretis crimen auget, quum iuuenem senex superaret et exterreret. Ex admiratione uero omnium atq; ipsius daretis ingentem audaciam entello non frustra accessisse, sequentia dictorum eius euidentissime probauerunt. ait enim. Quid si quis cæstus ipsius, & herculis arma Viuisset?

onerare *ſpſurinis*. laus miſſa eſt pro perſona & ſexu . qui inconuenienti ſuit in forma corporis laudare uirtutem . Laudationem eius ad antea bona conſultius reuocauit , quo utrorum fortium exempla transferat . In ipſiſ iam ipſe dicere conſiſt , & audientem inſinuere . Aeneas (ut ſi na fidem , miſiſq; reportant Exploratores) . Vbi hanc uidit turnus tanta animi feruere uirtute , cepit ei diſpoſitionum ſuarum ſecreta committere . relatio tamen ipſa non fabulofa fuit , ſed tempori neceſſaria . loquitur , inquit , forma fidem rerum . res noua fuit ut fama loqueretur aliquando , quod creſci debuiſſet . licet iam unde potuit fieri , ut fama illa ueridica probaretur . Miſiſq; reportant explorat res . quod dixit fama , hoc aſſerunt , inquit , & qui exploratum miſiſi ſunt perindeque non creſcitum eſt temere , quod fama pertulit : quia confirmatur aſſeueratione multorum , & eorum , quorum officium eſt nihil nauigare , niſi quod ſit plena ueritate ſuſcepſum . nam inde hoc tractum eſt exploratorum nomen , quia explorata ferunt , hoc eſt comperta atq; diſcuſſa . Eſtem his debemus accipere , ſedem attulit fama , ſidem attulerunt exploratores . E iunctum leuia improbus arma t' ammiſit , quaterent ei ipſos . Improbum dixit , ne inimicum ſuum ſine laceratione pratermitteret : uel inde improprium , quia bellum prior repeterat . Leuia arma , hoc eſt expeditos eques prae miſit ad hoc ſolum , ut ſacris uer erent campos oſtentionis cauſa , & propter legendum frangdem , non tamen ut certamen inuenerent . Prompte nullum aſſerebat eſſe terrorem , quando ille exercitus ad hoc uenerat , ut ad preludendum potius quam ad certamen exercendum uenire uideretur . Iſſe ad iam montis Per deſerta iugo ſuperans aduenſat ad urbem . Ipſe per montis deſerta & ardua ſuperans , hoc eſt a liſſim ſacum in aſcendenſ , tranſcenſo montis iugo ad urbem uenire diſpoſuit . Completa relatione diſpoſitionum parat ſe uerſe , in qua oſtendit librem camile non fore oneri , ſum uero ubi ipſe aeneas eſſet , futurum eſt maiorem : conſiliorum per priorum inſiſt partes intrare . Fuſta , inquit , paſo belli . Furum belli eſt , quam non aperta certamine , ſed dolo & fraude ad uictoriam tenditur . De re uero in re uenire ſi uer , Ut binis armato oſ ſidam in iſſe fauces . Hoc erat fortium belli , cui natura licet , ſi ſaga auri : quia aeneas cum exercitu ſter fuerat habiturus . Inductur uictus iſſe ſe plens ſeſe pto . Uirtus enim conſiliu apparere non poſſet , niſi naſceretur prima poſſito montem ſummiſſe terrarum : ſed uictoriam ſuit extendi narrationem eo tempore , quo celerius & ſit omnia , & ſeri neceſſe ac exigebat . Hanc tamen , quum oportuit exproſe , propter leuon in diſtinctum tractatus in interioribus poſuit . Tu tyrri enim e uictoriam collatis excipe ſumis . Hanc partem camilia ipſa poſſeſerat : ſed ut audior red doretur , attulit ei , per quoniam eueniret ad bellum . Tecum acer meſſapus erit , turmaque latine . Et ducem laudant acrem dicendo , & turmas latinas affectu laudantis expreſſit . T' uictoriamque manus , ducis & tu concipe curam . Ducis ſic medium eſt , ut ſine praenuntiantis culpa uel ſuperioribus uel inferioribus poſſit optari . quippe ſi dicatur tyrantique manus ducti , inerte dicitur . ſi ducis & tu concipe curam non erratur . Laudant omnes , ne merces ardenti ſunxiſſe uideretur . Sic ait , & patribus meſſapum in prelia diſtis Hortatur , ſociosque duces . Magna diſſio , quae nec repetit diſſa , nec maximis rebus urgentibus ſeſat . Et pergit in hoſtem . Completis , quae fuerant tanta in neceſſitate manſionis , perrexit ad bellum . Eſt curio anſraſtu ualhis uico amoda ſummiſſe Armorumque dolis , quam denſis frondibus attrum Ut get utrumque latus , tenuis quo ſemita ducit , Anguſtaq; ferunt fauces , adituſq;

eristemq; hoc ipso in littore pugnam. Quantum, inquit, unusquisq; uestrum miraretur, si uidisset pugnam in hoc littore commissam istis scilicet cæstibus, cum eryx atq; alcides acerrime certauissent. a populo dehinc conuertit se ad æneam, non iam ut insultaret ei de cæstibus, et fra-terna morte, uerum ut rem gestam simpliciter diceret, in quo ipso fuit solatium uirtutis eius, quia eryx cum hercule contendit, et ab ipso hercule potuit superari. Hæc germanus eryx quodam tuus arma gerebat. Hæc, inquit, arma gestare consueuerat germanus tuus eryx, cum ejset incolumis. Sanguine cernis adhuc sparsoque infecta cerebro. Etiam si ego, inquit, faceam ipsa arma crudelitatem gesti certaminis testabuntur. nam sanguine infecta sunt, et cerebro sparsa. His magnum alciden contra stetit. Auget cæstum laudem dicendo, quia eryx dum illis fideret stare aduersus alciden potuit. et si, inquit, superatus est eryx, quum his ejset armatus, non tamen parua extitit certantis gloria, quod contra alciden faciendo cerebri mentionem ostendit et sanguinem de capite fuisse stare ausus est, hoc est cum alcide contendere, et pericurrare usq; ad mortem. alciden, quum pronuntiamus, nomen ipsum pro magnitudine uirtutis eius debemus extollere, dicta magistrorum laude, uenit etiam ad suam. Quid enim diceret si post tanta egregiorum facta, ipse nihil gessit, aut potuit? His, ait, ego fuetus. Quum dicit fuetus, ostendit his se usum esse frequenter, dicit et tempus, et propter arrogantiam uitandam iam se afferit sensuisse. ut ex eo probet, quæ iuuenis efficeret, quum in præsentem contemneret iuuenem. Dum melior uires sanguis dabat. Dum melior sanguis subministrabat congruas uires. ecce ostendit senectutis ipsius testes crines suos, dicendo. Aemula nec dum Temporibus geminis canebat sparsa senectus. Bene posuit emulam senectutem, quia quum nihil potest, uidetur inuidere uirtuti. Sed si nostra dares hæc troius arma recusat. Idq; pio sedet æneæ, probat autor acestes. Necessario hoc locopium æneam dixit, quia de salute hominis agebatur. ne, inquit, a te certamine pressus interiret, et hoc approbat etiam acestes, autorem dixit, quia ipso hortante fuerat excitatus. Aequemus pugnas, eryx tibi terga remitto. Ut remotis cæstibus, quos entellus protulerat, alios fumeret, ut equales esse potuissent. Solue metus. Non, ait, te ista formido disruiet. sed ut ego istos remoueo, ita. Et tu troianos exue coestus. ludatus enim manibus aderat dares. Hæc fatus duplicem ex humeris proiecit amictum, Et magnos inembrorum artus, magna ossa lacertosq;. Exiit, atq; inrens media consistit arena. Ecce etiam ipse magnitudine corporis et membrorum mole laudatur. Tanti latus anchisa coestus pater extulit æquos, Et paribus palmas amborum innexuit armis. Amborum, inquit, palmas paribus armis innexuit. Patrem dixit æneam paternam habentem iudicium, hoc est æquale et iustum. Constitit, in digitos extemplo arrectus uterq; Brachiaq; ad superas interritus extulit auras. In digitos uterq; arrectus extemplo constitit, hoc est mox, ut arma sumpserunt dares et entellus, continuo in digitos consisterunt, et in digitos arrectus, et interritus, ad utrumq; pertinet. ideo autem in digitos erigitur cæstibus certaturus, quia tanto facilius et fortius percutit, quanto fuerit corporis proceritate sublimior. pronuntiatio et intellectus loci istius talis est. constitit, et facienda est mora, dehinc dicendum, in digitos arrectus uterq;, hoc est ille et ille. brachiaq; uterq; interritus in auras superas extulit, et ille scilicet, et ille. Abduxere retro longe capita ardua ab ic tu. Et hoc uterq; fecit: capitibus enim magis imminet cæstus: hæc resupini reuocabant, ut essent longe ab iclu submota. Immiscentq; manus manibus, pugnamq; lacerant. Et hoc uterq;, fieri solet istud in ingressu certaminis, ut primo quasi per ictum paulatim tamen cō-

LIBER.

motio mentis accedat. Ecce quid singulorum separatim fuerit, licitur. completum est enim, quod
uterq. similiter fecerat. Ille per unum melior motu, fretusque iuuenta. Dareta
dictum debemus accipere. licet enim pronomen posuerit, non nomen. tamen quia addidit, fretusq.
iuuenta. ille intelligitur, qui s. prauiueris dictus est. Hic in nobis, & mole ualens.
Idem Entellus, quia quanto grauior tuit aetate, tanto magis pro remedio .i. bi duxerat standum. tu
tus enim fuerat corporis mole. ecce fecit tam separationem signans, quid singuli agerent. dareti.
inquit, uigil at mobilitate. quoniam p. t. suffragio iuuabatur: alter sistendum esse crediderat pro
pter s. necessitatis impedimentum ex corporis pondus. Sed tarda trementi Genua labant,
uastos quatit aeger anhelitus artus. Non fugae fatigatione nutabant genua eius, aut
certando magnos anhelitus dabat. sed hoc illis aetas prouectior faciebat, & corporis magnitudo.
Multa uiri nequicquam inter se uulnera iactant. Multa cauo lateri ingemunt.
& pectore uastos Dant sonitus, eriatque aures, & tempora circum Ciebra ma/
nus. Hoc est circum aures ex tempora. Duro crepitant sub uulnere mala. Ne
quicquam, ad omnia, quae enumerata sunt, pertinet. omnes enim ictus non tam graues fuerant,
ut hos fortes uiri sustinere non possent. Stat grauis Entellus, nixuque immotus co
dem, Corpore tela modo, atque oculis uigilantibus exit. Flos laudis in entel
lo fuit, qui stanti corpore, oculis tamen omni cautela currentibus ictus uitabat crebro uenientes,
hoc est quod dixit: erratq. aures ex tempora circum crebra manus. quia omnes ille cauendo de/
clinabat. Ille, id est dareti, uelut celum oppugnat qui moribus urbem, Aut monta
na sedit circum calle la sub armis. Nunc hos, nunc illos aditus, omnemq. perer
rat Arte locum, & uariis altibus irritus urget. Dareti entellum sic uerus assuit
bus sine esset, nocendi urgebat. ac si, ut uelit oppugnare urbem magnis moribus construatam,
aut castella destruere summis in montibus constituta. magnam hominis peritiam demonstrant: &
habitu linem corporis. ut qui discursus habere non poterat, sui ponderis causa uno in loco confisus
tela crebro uenientia declinationibus corporis euitaret, ex funderet. haec praesentabant praesens ani
mus, artus ingenium, ex oculi uigilantes. Ostendit dextram insurgens entellus, & al
te Extulit. ille. hoc est dareti. Ictum uenientem a uertice uelox Præuidit, celeriq.
elapsus corpore cessit. Entellus, inquit, erecta quantum potuit dextera, ictum in dareti di
rexerat uerticem, sed ille hunc præuidit. hoc est ante q. perueniret uidit, ex suffragio recessus ce
leris ictu citius effugit. Entellus uires in uentum effundit, & ultio Ipse grauis,
grauiterq. ad terram pondere uasto Concidit, ut quondam caua concidit, aut
erymantho, Aut ida in magna radicibus eruta pinus. Ictum tam fortiter erigatum
ex in uacuum effusum nullo impellente secutus ente lus concidit. ex grauisimi corporis mole inyen
tem ruinam fecit. ita ut solet in montibus arbor pinea radicibus eruta cadere. bene posuit radicibus,
quia cum arbor ruptis radicibus cadit, nullius, ut entellus, procumbit impulsu. Consurgunt
studis reueri, ex trinacria pubes. Consurgunt studii, hoc est uoluntatibus diuersis. tro
iani quippe gratulabantur entellum cecidisse, daretem pro uictore habentes. siculi contra turbati,
ex entellus cecidisset. It clamor coelo. Nec immerito, fuit enim causa, quae hunc magnis
uiribus excitaret. Primusq. accurrit Acestes Aequiuumq. ab humo miserans at/
tollit amicum. Acestes mis. r. tione commotus aequiuum suum, ex amicitiae religione contum
elium leuauit auxilio suo, ex crexit iacentem. At non tardatus casu neq. territus heos
Acrior ad pugnam redit, ac uum suscitatur ira. Non alio erubuit uir fortis. sed iratus

dulcedine mouit. Hæc fuit præcipuus amoris gratia, & cæteris antiquior utebatur. Parit enim maiorem uetustas affectum, & beneuolentiæ meritum temporis diuturna continuatio-
ne con duplicat, si hæc sola fuisset amoris causa, satis abundaret ad incutiendum dolorem, cogeret
aetas, ut probari posset, unde illa carior ante alias haberetur. Pulsus ob inuidiam regno,
uitæque superbas: Et caput incipit fabulæ, & ipsam primo uirginis patrem, in quo re-
bentis potuit magna laude præsequeatur, pureatque etiam personam. quæ enim crimen posset, si cau-
sa non liceret exclusi. maxime quæ opprobrii mereri de ciuibus, & quod est letentius, uniueris notabile fa-
ctus est, quomodo igitur iste deservit? pulchrum est, inquit, regno: non pellitur quisquam, nisi inter-
ueniente uiolentia: uiolentiam non nisi eius iniustitia generat, qui meruit excidui. denique, addidit
ob inuidiam, ut ostenderet nullum expulsionis suæ præbuit materiem: sed illam uim superbia
potius citum & studio emulationis exortam: Iuuenio antiqua metabis cum excede-
ret urbe: Ecce alia defensio innocentie, ut cesset & patius mali & periculi, quæ ob aliquod cri-
men iuste uideretur electas: Infantem fugiens media inter prælia belli sustulit exi-
lio comitem. Magnam patri & multis modis astruit pietatem. qui enim, dum fugeret ui-
olentos, effugit non aurum aut opes curauit, non saltem uitæ subsidia requirit. eripuit filiam bel-
lo perlitæ regni solatium in ipsius salute conlituens, infantem aduexit. magnum onus aggre-
sus non corporis sed ætatis. portabat enim talem, quæ adhuc fieri non posset, & cum decesset nutri-
cis auxilium. melius inter prælia belli. sic & alio loco ait. illum ego per flamma, & mille
sequentia tuli. Eripuit hi hameris, meliusque ex hisce recepi. Duo præcipui exemplis, eripuisse,
& portasse. magnum alterum fuit, in quo portatus est senex debilis & ingentis corporis, &
ideo tolerandus, quia pater: in altero, hoc est præsentis infans & sine adminiculo nutricis ut di-
ctum est, quæ non esset ferenda in fugas: & quæ requiescendi gratia & ratio, quæ decrant repo-
ni non posset: in qua tamen compenjatio teneretur per uicem potestatis & familiaris rei. gratum
in aduersis paterni consilium, quod eo gratius, quia satis minimum fuit. quanta enim sollicitudi-
nis ingruerat cura portare eam, quæ per ætatem periculis esset innumeris proxima? Mar-
tris præuenit. Nuncine easmi de mutata parte can illam. Matris hanc addidit nomen
aliqua in se abstracta particula, ut cum la potius quæ cum illa diceretur, habiurus in exilio co-
mitem item filiam in appellatione infans tulerit, quæ nomen uxoris. Ipse sinu præ se por-
tans in uia longa petebat Solorum nemorum: Diligentius hanc præ se portabat pater,
quasi elegerit nutrices, quibus mos est intus tergo portare. petebat autem solitudines nemorum,
ne in minus persequendum ueniret cum filia sua: Tela undique seua premebant, Et cir-
cumfuso uolabant milite uolles. Hæc est circumfuso, quod est undique, tela seua, quæ ne-
cem insontibus terrent: nec tamen ipsa faciunt seua, sed homines, qui ea portabant. omni au-
tem sustentem præferat de peratis multis undique armatis persequentibus. Ecce fugæ medio
fluminis a uisibus a uindictis Spumabat ripis tantus se nubibus imber Ruperat.
Vbrece patitur, est aliquid noui, ut plurimi loci expiamus. nam hæc loco deceptionem di-
cit occurrere torrentis. antequam, inquit, tuta fugiendo retineret, ad amasenum fluitum uenit.
quem sic repleuerant aquæ, ut fluminis eius ripas operuissent. non quod ita perpetuus fluere: sed
quæ ipso tempore sic pluuia calus attulerat, ut congeßum agmen undarum opportunum transi-
tum pernegaret. Iste innare parans infans an ore Tardatur. caraque oneri timet.
Quum contra armatorum ciuium uiolentiam potius natandi subsidium superet, & obstat ca-
risi in oneris cura. quomodo enim filium præseferret, quum in eam corporis partem incum-

est: que ira stimulus fuit excitandi uirtutis. accedebat tamen nonnulla etiam pudoris contemplatio
 Hectoris enim addidit. Tum pudor incendit uires, & conscia uirtus. Virtus, inquit, que
 sese nouerat, animum irascentis armabat. Præcipitemque darem ardens agit æquore to-
 ro. Ille qui ætate grauis et corpore uno in loco consistens ictus uenientes declinando fundebat,
 ira simul et conscientia uirtutis accensus, repente mobilis et acer effectus agitabat darem per omne
 campum, atque ita ut fugiens ille et præcepti actus stare non posset. agebat autem isum. Nunc
 dextra ingeminans ictu, nunc ille sinistra. Ille, quem iuuenta superbum fecerat, ille qui
 pedum melior fuerat motu, sic cedebat entello, ut insequentis ientis ictus uitare non posset, usque adeo ut
 non iam singularibus sed geminatis et multiplicatis ictibus cederetur, nec una tantummodo manu,
 sed utraq; uerberante. Nec mora nec requies. Nulla uapulanti dabatur requies, quia
 ictibus duris et iugibus nulla morarum præbatur occasio. Quam multa grandine nuni-
 bi Culminibus crepitant. Sic, inquit, illi in darem ictus crepitabant ut iact densa grando,
 quum tellus infunditur, personare. magna comparatio grandinis, et tellorum. quum enim gran-
 do existit, ceduntur tantum tella, non etiam ipsa feriunt, ut ostendatur dares tantum crebris
 ictibus casus, ut ipse suos non ualuisse exerere. Sic densis ictibus heros crebris utraq;
 manu pulsat, uersatque dareta. Denique, ut grando densior tella, sic crebris et utraq; manu
 inclusis ictibus superatus dares, nunc cecidit non ut entellus casu, sed uirtute fortioris est uictus.
 Tum pater ancas procedere longius iras. Et saeuire animis entellum haud paruis
 acerbis. Sed finem imposuit pugnae. Aeneas et sui hominis causa, et quia acerbum fuit
 post uictoriam hominem cædi usque, ad terminum uitæ, finem certaminis dedit. nec passus est ulterius
 progredi saeuientem. Festumque dareta Eripuit, mulcens dictis: at talia fauor. Nece-
 sario uerbo usus est dicens, eripuit. ut ostenderet magnam interuenisse uolentiam, et periculum sa-
 lutis immane. ipso usus est hic quo, ex persona finonis iterum usus est dicens, eripui fateor leto me,
 et uincula rupi. ipso ex persona ancas, illum ego per flammam et mille sequentia tela Eripui hic
 hominis, medioque ex hoste recepi. Ipso ex persona ueneris, Eripe nate fugam finemque impone la-
 bore. ipso ex persona palinuri, eripe me his inuicte malis. ereptum ergo consolabatur dictis in-
 talia. Infelix, quæ tanta animum dementia cepit? Non uiris alias, conuer-
 sâque numina sentis? Infelix est, qui ultra quod potest audet appetere. infelix est, qui secundis
 rebus molum nescit imponere. quod contigit in ipsius daretis causa. quum enim superbia intole-
 randa ferretur, et existimaret se inuictum, atque uniuersis esset terrori, sic fortiozem repperit,
 sic discrimen propriæ salutis inuenit. demens autem est, qui exclusa sanitate consilii, mente perditâ
 non cernit aduersum se non tantum hominem uerum etiam deos ex aperto contendere. hoc autem
 amatoris animo anciam dixisse intelligendum est, ut dares non entelli, sed dei cuiusdam uolentia
 superatus esse uideretur. denique sequitur. Cede deo. Deo, inquit, cede, non homini. sic ipse
 ancas et in sua causa profecutus est, ut in fine secundi libri diis cecidisse potius quam graeci decreret. dicen-
 do igitur, cede deo, minuere uoluit uictoris hominis laudem. errant igitur, qui putant anciam de-
 um dixisse entellum, cuius uictoriam deprimere debuit propter amici miserabilem casum. Dixit
 quæ, & prælii uoce diremit. Quantum potuit iubentis autoritas sola diremptum est uoce,
 quod magno incendio irascentis et furore flammauerat. At illum fidi æquales genua aggra-
 trahentem, Iactantemque caput, crassumque cruorem Ore reiectantem, mixtosque
 in sanguine dentes, Ducunt ad naues, gileamque ensisque uocati Accipiunt,
 palinam entello, taurumque relinquunt. Quum hæc ancas dixisset, quum interposuisset

LIBER

bendum esset, quæ potuit ferri: a' dorso uero, quomodo quæ et in modico haustu necari. Idcirco
 aut in alia præcipiti, unde paternis uisceribus rapit. Omnia secum Vertanti. Genera-
 litas ista intellectum lustrum intenet. Tantum enim patre avertitur pro filie salute tractas-
 se, quantum uniusquisque potuerit coniectando colligere: addidit jecum, in locis enim desertis, quem
 habere consiliarium posset: aut qui in tali causa patre cauto, et ualuit referri. Subito uix
 hæc sententia sedit. Ideo uix, quia occurrunt tractanti contraria: ideo uix quia, ut quod
 facientem tractando reperierat, id non temeritas sed necessitas inruens attulisse uideretur. quum
 dixit uix hæc sententia se lu, ostendit etiam ipsam, quum difficeret temporis urgente desperatione,
 ne, placuisse: non quod esset tanta aut certi euentus: sed quia alta superesse nequæerat. melius
 quippe fuerat incertis filiam credere, quæ retinendo infans hostibus re, euare, in incertis enim pro-
 uenire etiam propter potest. in aperto uero lignimine ac desperatione plenissima nihil præter
 aduersam. Telum immane manu ualida quo i forte gerebat Bellator: Oppor-
 tunitas sup' ex ac præsentibus consilijs congruens. nam ex telum magni roboris fuit, ex fortis
 tor ipse fortissimus. non enim tractari maxima ipse potest, nisi et congrueret uirtus plena
 gestantis. obtulerat autem fortuna æstuantis subsidium, quo inuentum potuit et impleri. neq enim
 illud telum ipsius temporis fuit, aut præsentis necessitatis causa ferretur: sed studio bellato-
 ris iugiter atq ex more seruat: Solidam nodis & robore codo. Ipsius hæc materies
 firma naturæ nobis ex ad fortitudinem artus quæq ingenio tractata. Consilijs textum ex in-
 uentionem mirabili non ante factam pietas retulit, et tam sit, quod admirabili uer fecit, ne dum
 et fort' inuentum, ex consilijs ipsius facta persequatur. Vnam rem iterum diceret, quod est satis
 superæ, attenti: Huic natam. Hæc hoc est telo forti ex se illo, etiam suam, quæ et tota patris ex
 casus sui ratione liberare cupiebat. Libro & syluestri subere clausam Inuicem, atq
 hibilem nudiæ circumligat hastæ. Circumscelsum patrem tanta pietas fecerat, nam ex
 arborum cortice librum fecit quo infantem clauderet. Teneris enim membris necessarium admi-
 niculum fuit, quo contineri possent ex ad ulteriorem ripam integra peruenire. mediæ autem
 hastæ iccirco implicatam nexuit, ne in unam partem grauior optatum spatium transire non pos-
 set, habilem lix bene compositam ex prudenter optatam. Quam dextra ingenti librans,
 ita id æthera fatat. Quod fuit p' ætati patris, ex quod in potestate habuit, fecit: euenim
 uero, quem in manu non habuit, credidit de cælo poscentum, tendens in altum dexteram, qua
 portabat infantem. recte lixit ad cæum, quod leorum omnium templum est, ex rogatur, qui in
 tempore fuerit necesse. Alibi tibi hinc nemorum cultrix latona uirgo Ipse pa-
 ter fuit illi uirgo. Dolentis ex perturbati dictio, ex eius, quem h' uirgo tam premebat exer-
 citus, non potuit esse prælixi sermonis: dicebat tamen concinnam laulem eius, quam rogabat præ-
 ferens eam suis meritis ex maternis. Sub hoc modo, quæ uirginitati honore p'oleret, ex procul
 cetera a' luxuria in uoluptatibus, ex dilegerit syluas, in quibus e, et aseruitas dora. Commemo-
 ratione uero materni nominis auxit laudem, ut alio loco priamilem p'uit ex alias quæ nata es,
 inquit, ex latina. quia laudanti uox est, ex laudis pars in sola appellatione nominis p'uit, nos
 possumus sentire, quæ potuerunt apertius dici, nam ex regalis fuit, ex magna, ex penitus par-
 tu felicitior mater, utpote quæ apollinem diuinamq, peperisset, p' r'cipuos scilicet deo p' exer-
 citatos in saculis ex sigillis. in pronomibus ut leamus, quantum sit pondus. Tiliat, quæ ex
 latona nescit mer. Si, tibi sorori apollini, tibi quæ maiestate numina p' d'ces: tibi cui seruire
 debet filia mea, tu, quæ potes seruare periclitantem. Videamus, quid significet hanc, hoc est

terminum pugne, duxerunt in se amici sui daren afflictum trabentem genua, sancti morbo agra, quæ paulo ante fortis fuerant, ex trecentis nunc buæ, nunc in aliam partem ceruicibus, quas in caelum superbia ferebat ex saltus, valiumque, cruorem cum dentibus fractis ex ore fundentem ad naues ducunt. dixit, ut ferri potius ex parte, ex trahi ex parte uideretur, uocati uero acceperunt præmiâ daretis, quoniam ultro uicti hominis sortem puduit postulare. Palmam entello, tau/ruinque relinquunt. Palmam interea ex taurum uictori entello reliquerunt. quanto istud cum dolore amicorum daretis factum est. ducere hominem uictum, debilem trahere, accipere ludibriosum donum, gloriam palme cum tauro relinquere commodis ex titulis inimici. illam scilicet palmam, quam putabat se adepturum daretis, quum nullus certator existeret, ex taurum, quem cornu tenuerat, quum se putasset inuictum. Hic uictor superans animis tauroque superbus. Entellus gloria euectus, ex præmio. Nate dea, uosque hæc, inquit, cognoscite reucri. Et mihi quæ fuerint iuuenili in corpore uires, Et qua seruetis reuocatum a morte daretis. Et tu, inquit, aenea, ex uos troiani ex præsentis facto, quod mox proferam intelligite, qualis in iuuentute fuerim, quando admiranda longeuus ostendo, simul hoc quoque probaturus, quanta mortis acerbitate liberaueritis daren uestrum. Dixit, & aduersi contra stetit ora iuuenis. Qui donum adstabat pugnae, duosque reducta Librauit dextra media inter cornua coeetus Arduus, effraetioque illisit in ossa cerebro. Stetit, inquit, contra iuuenis faciem, cum illo dixit, ex reducta dextera. tunc enim ictus redditur fortior, si e maioris patio ueniat. librauit in eius cerebrum manum, atque inter cornua castus illisit. hæc pars capitis maximam duritiem habet, perindeque, maximam frangendi difficultatem, ex tamen ictus istius effraetis ossibus usque, ad ipsum cerebrum penetrauit. proinde, qua morte interit bos, ipsa ostendit daren interire potuisse: expressio facti illa est. sparso, inquit, cerebro castus in ossa illi. ossa sunt, quæ cerebrum tegunt. cerebrum ipsum secundum est, hoc est sub ossibus. rursum ossa succedunt, quæ sunt sub cerebro. sic igitur uirtus operata est, ut ictus castuum per fractis superioribus ossibus, ex cerebro sparso, ad interiora quoque, ossa descenderet. Sternitur, exanimisque tremens prostrat cumbit humi bos. Non descripsit morientem. sed ut animi ictus uolentiam demonstraret, post illis, inquit, castus mortuus concidit bos. si bos animal durum dura fronte tam facile concidit, ex fractus est, quid si ipse daretis tam letalem impetum suscepisset? ecce quanta celeritas mortis, quæ teque celeret relictis animam, nec uisus est post factum nisi exanimis ex humi prostratus ei, ex uictis, ex donum bouis commodumque, contempsit. Ille super tales effudit perferre uoces. Entellus post exitum bouis hæc addidit uoces, quum dicit uoces, ostendit hunc dicta sua clara uoce prosecutum. Hanc tibi erix meliorem animam pro morte daretis persoluo. Meliorem inquit, animam quasi melior esset bouis anima, quam hominis, non ipse est intellectus, placare enim uoluit aene mentem ex animos troianorum, quos in perniciem daretis laferat, ex posito furore certaminis ait, melius factum est, ut bos potius interiret quam daretis, meliusque tibi erix bouis anima uota persolui quam hominis. hæc enim est hoc loco anima melior, quæ sine piaculi contagione maculata est. Hic uictor coeetus, artemque repono. Quod dignum spectaculum prouenisset, congruum ei uisum est ab ipsa se artis professione dissoluere, uel maxime quia uictor steterat, ut sæpe de uictoriis quoque ueteribus letus, inde ait. quo loco dedi tale meæ uirtutis exemplum, ibi pono ex artem ex castus, studiumque, certandi. Protinus aeneas celeri certare sagitta Inuitat, qui forte uelint, & præmia ponit. Ingentique manu malum de naue seresti Erigit, & uoluerem traiecto in fune columbam, Quo tendant ferrum malo suspendit ab alto.

Sigillarum

quam in periculo positam non reliqui hostibus meis, quam solam habeo, quæ est solatium calamitarum et exitus mei, quam fiducia tua committo incerti, ut euentissimam fugiat mortem. Ipse pater famulam noueo, qui timidi et uouendi habeo potestatem. sic, inquit, tibi hanc uoueo, ut deinceps mea esse filia. Acquies enim patri utlebatur, ut uiueret, eijetq. in obsequio deq. q. cum ipsa libertate acerbo periret interitu. quod autem dixit, uoueo, non de futuro locutus est, sed te presenti, et perfecto. In promissione quippe post euentum prosperum posset mutare sententiam: post translatum uero lonum nihil cogitare, quod admitteret fraudem: Tua prima per auris Tela tenens: Quum hasta eam teneret innexam, sic locutus est, quasi ipsa hastam suis manibus regeret: Tela tenens supplex hostem fugit: Quæ te uertis meus rogat, et tibi est supplex, non quemquam persequitur, sed infesto, cupit euadere. Accipe te restor Diua tuam. Te te te tibi transcribitur, iudicio meo accipe non promissam, sed traditione perfectam iam tuam. Quæ nunc dubiis committitur auris. Non temeritatis est, quod aeris incerto committitur, sed fiducia nominis tui, seruatum tuam, serua tuo nomini potentiaq. commissum. Dixit, & adducto contortum. hostile lacerto Immittit. Tanto enim fortius, aliquid tacitur, quanto magis manus retrorsum fuerit ducta. deniq. subnixit. Sonuere unde. Ut aquam quoq. ipsam mittentis uim fortitudinemq. sensisset. contortum occipientem est, oculorum et animi illicita destinatione libratum. Rapidum super amnem Infelix fugit in iaculo stridente camilla. Infelicem recte posuit non ideo, quia fuit, et euasit hostes: sed quia illa ætate tot pericula sustinere commisit. Primo omnium infelix, ideo q. in ipso suæ natiuitatis exordio in sedibus patris, amissum etiam matrem orare non potuit q. adhuc infans exercitum ciuium habuit inimicum: quod cum ingenti eius periculo patriam perdidit pater: opes quoq. et regnandi potentiam, uel q. sine adminiculo nutrita euecta est in solitudines et longinqua terrarum, q. occurrente inundatione torrentis ad ipsam mortem plena desperatione perducta est. dehinc quod in ipso iactu diuersis potuerit periculis premittam et cadere in undas cum iaculo potuit: et si transisset terra collidi. certe q. periculum fuit hasta iactu liberari quæ auspicio humanæ necis facta est, non salutis. Omnis hæc desperatio eo tenet, ut met. bi. et camille a pareat meritum, et diuina potentia. Infelicem a dem summam uult esse utgilius, quod inde euasit, unde potuit mori. At merabus magna propius iam urgente caterua Dat sese flumini. Quum subaceret oculis metabi periculum euentissimum fluminis, et aliud urperet a tergo. aggredientum alterum fuit, ut alterum uitaretur. uerum quia ex altera parte manit. la periculis imminet: in alteram uero non dederat spes optata transeundi, dedit se fluuii consentiens. s. aqua, uel maxime quia uerior pars iam retinebat infantem. dat sese fluuii, non solum illud significat, q. in fluuium sese contexit, uerum etiam, qua arte fluminis impetum natando transiit: dedit se fluuii consentiens aqua ut distum est, ut paulatim in obliquum tendens amnem turbidum persecaret. si enim contra amnis impetum niteretur, et laborare paruum et maiorem uim superare non posset: arte ergo et subtilitate completum est. Atq. hanc cum uirgine uictor Gramineo donum trauis decessit uellit: Quum hastam missam supra poeta describeret, non dixit, quali euentu peruenit. sed quia nouerat dispositionem suam pater, misit hanc partem, ut in euulsione eius et præsens factum et præteritum demonstret. hastam, inquit, committit, ut hoc quoq. palam fieret, q. ita uti hasta fuerat colligata peruenit. Virginem hanc uoto patris et se accipiendum est, non ætatis puella distans ratione. uictor gramineo decessit uellit, uictor distus est, non q. aliquos in certamine

Sagittarū .i. hinc certamen induxit propositis præmiis, ex ipsius certaminis genere, crexit igitur ardorem navis magna iuuenū manu, cum hoc dicit per plurimos factū, monstravit formæ fuisse potioris, ideoq. posuit, et scireli nomē, qm̄ dixit superius nauim illam habuisse maiorē. hunc suspendit uolucrē columbā, nō quo sit uila non uolucris sed ut genus ostenderet animalis, et intactis pennis, ac per hoc quæ posset uolare, hoc ideo præstruxit, p̄ dicturus est eā uolasse, et iētū sagittæ ab ipsis nubibus reuocatur, ut eo tenerent sagittis, qui haberent arte peritiāq. mittendi, et qui eam figere potuisset, uictoris sumeret præmium. Conuenerunt uiri. Viros non propter sexum dixit, sed propter acumen ingeni et artis industriam, conuenerunt tales, qui scirent se tendendi arcus habere peritiā. Deiectāq. ærea sortem Accepit galea. Vsus est ad uicē urnæ galea, et cōmisit uiro/rū nomina, hoc non dixit poeta, sed intelligitur factū ex eo, quod ait, sumpsit æneas sortē ex galea e ductā, sorte enim ordinandi fuerant p̄ euentum ferendi, quippe si sine sorte id fieret esset non nulla in ordinatione contentio. si enim primi quique colūbā fixissent, alii nihil haberēt quo ferirent. Et primus clamore secundo, Hyrtacide ante oēs exit locus hippocoontis. Alludit de primo et secundo, sed intellectu discernuntur, primus quippe exiit hippocoön, sed secundo fauore populi, secundo nō post primū sed p̄ spero debemus accipere, nūc ergo fors fecerat primū cōsentiente fauore plurimorū. Quā mō nauali mnestheus certamine uictor Cōsequitur, uiridi mnestheus euinctus oliua. Secūdus exiit mnestheus, qui paulo antecum nauale certamen ageretur uictor exierat, atq. ita, ut coronatus ex oliua et frondibus fuit incedēs, tenebat ordinē sortis. Tertius eurytion tuus o clarissime frater Pandare, qui quōdā iussus cōfundere fœdus, In medios telū torliti primus achiuos. Exiit tertio loco eurytion frater p̄darsi, q. alqñ i grecos contorsit telū non suo arbitrio sed p̄cedente iussione, ut iētū fœdus pugna posset repetitione confundi, tres istos cum signis suis posuit, quæ aggere uinculorum trahebantur, aut factis, melior tñ biprocoontis descriptio fuit, in qua et alludere uoluit et iuuare. nam qui primus exierat, habuit secundum fauorem populi. hunc ergo dixit hyrtaciden hirtaci scilicet nobilis hominis filium. mnestheum uictorū signū et coronā indicio ac repetito nomine euidenter ostendit, eurytionem uero, q. pandari esset frater, qui iussus torquendo in hostē telū fœdus confudit. Extremus galeaq. inia subsedit acestes Ausus & ipse manu iuuenū tentare laborē. Nō acestes, sed acestis nomē subsedit in galea, quæ duci necesse nō fuerat, quia in uno et solo esse nō potuit sortis incertū, q̄ppe ipse exeat necesse est, ubi alius nō est, noluit ergo acestes inter iuuenes munerari non mentis ignauia sed laetum uoto, uel maxime, quum sagittarum certamen non robore corporis, sed usu posset et exercitatione constare. hunc tamen euentus sortis a fortioribus separauit in sinu galeæ retinēdo. Tū ualidis flexos incuruāt uiribus arcus Pro se quisq. uiri, & deponi ut tela pharetra. Multa mēta sunt ista tentare arcus, atq. curuare pro modo utriū suarū. curabant arcus, et sagittas ex haretis proferebant. Primaq. p̄ cœlū neruo stridēte sagittæ hyrtacide iuuenis uolucris diuerberat alas, Et uenit aduersiq. ifigitur arbore mali. Intremuit malus, timuit p̄ exterrita pennis Ales, & ingēti sonuerūt oīa plausu. Hic fuit euentus sagittæ primæ. nā inter alas, hoc est inter alarū pennas transiens ligno potius q̄ colūbæ uisceribus fixa est, quo impetu et arbor ioulsā contremuit, et columba exterrita geminauit trepidos plausus intantū, ut eorū sonus cōpleuisset uniuersū. Post acer mnestheus educto constitit arcu Alta petēs, pariter oculos, reliq. retēdit. Dicēdo aerē et oculos, eū simul ac telū in altitudinē librasse, ita significat aliquid uim i ipsa arte mirabile facturū. At ipsā miserādu auē cōtigere ferro Nō ualuit, podos & uincula linea rupit, Quis in exa pedē malo pēdebat ab alto. Bene pol,

L I B E R .

deiecisset: sed quod euadendo cum filia eius superasset infestos. Cessante uellit gramineo, et per om-
 nis ex congregatione plurimarum herbarum et aggregatione commixta pulueris solidatur. plus ta-
 men si sit ex gramine, quod est natura durissimum coactur fauore numinis dilata est huius, ubi for-
 tius fixa consideret: ne et laxata terra moribus lapsa ipsa perniciem inferret infanti: quam uero
 fortiter haerere cepit, uno uerbo monstratum est, quod est, uelut. nam non uellitur, nisi quod ha-
 bet aliquam difficultatem, et extorquetur magis quam euclatur loco. donum triuix de iacipite uel-
 lit. Melius dictum est, donum triuix, quam si dixisset, filiam suam uellit. consecrata enim in alter-
 rius potestatem et naturam transferat, uel maxime traditione perfecta. Non illum tectis,
 non uelut in arxibus urbes Accipere: Nolit ire ad aliquam ciuitatem, aut in priuatorum
 tectis aut manibus puellae propter eam fugae et filiam nutrienda hospitari. uel quia palebat eum so-
 lum uideri post regnum seruientem iordibus et cunis infantis. Neque ipsi manus feritate
 dedisset Pastorum. Nec consensisset feritate pastorum uitam ducere, hoc est uti uere pastorum
 more, qui ferarum more solitudine ac siluis tra-spunt uitam. sequitur. Et solis exegit mon-
 tibus auium: Et omnem uitam suam in solitudine montium ac desertione transegit, quod imita-
 tus est metabus. Potest et sic intelligi, silis montibus, ut nullo tempore uitae suae reliquerit mon-
 tes propter praestitas causas pulchritudinis scilicet et timoris: Hic natam. Qui proposuit, lo-
 cum et personam, respondit loco, ut ostendat, quid sit hic, uel quem laborem pertuli, et a. e. in
 montibus nutrienda filiam uagientem. Indumis. Iam non tantum decerant stramina, quae
 incedenti subleui potuissent, uerumetiam danti supererant, qui noceret. Inter praeterea horrentia lu-
 stra. Quam sint lustra, in quibus ferae cubitant, merito metuentia adiecit, horrentia, ut il-
 la ostenderet ferarum fuisse matorum, quibus acrior natura est. nec minus etiam illud expres-
 sit, quid sit, solis montibus, uelut qui essent sine homine, bestiarum inmanium causa. Venit
 cum a. l. personae rationem, ut demonstraret quomodo in tam dura uastitate regionum puella
 nutrita esset. Armentalis e. iuxta inquit, mammis & lacte ferino Nutribat. Alebat si-
 lium non humano lacte, quia decerat, sed ferino. duplex ratio est cur equam dicere uoluit feram.
 una, quia in illis locis cum feris degebat in domibus altera, quia equum genus ueteres ferum
 dicebant, quia nondum humanis uisibus seruebat. sed hoc loco ferinum iac debemus accipere
 eius scilicet animalis, quod esset ipsum, et locis regionibusque respondens. Tenebris unmul-
 gens ubera labris. Hoc uult poeta monstrare, quod etiam in hac parte n. et a. tanta alenda
 fuisse sit culta, occurreret, ut nisi ipse per se labris pacillae uberaque seruata moderatione mul-
 xisset, si non a. a. l. n. peruenire non potuisset. Hoc ideo pater iocundus faciebat: quia, quod
 fuit et erant et a. ferum, tenera adhuc infantis labra sustinere non potuerant: nec fauces
 alimere copiam, quam praebat. armentale animal ideo posuit, ne in totum uideretur agre-
 sse, ac si mulgeri non sineret, expressit obiectum multis per. cultis et casibus fatum. nunc ad eam
 acceditur partem, ut palam fiat posse naturam consuetudine commutari. nam quum esset fa-
 mina et amplitudine generis potens eam locorum qualitas et usus utendi sic solidam reddidit,
 ut omne quod sibi natura dederat, respueret. Utque primum primis infans uestigia plan-
 tis Insisterat. iacu'o palmas onerauit acuto: Mox ut stare potuit pedibus suis, in-
 struit eam pater portare, quod faceret: neque enim fuit in illis locis femina, quae incipienti lanam
 monstraret, aut telam. Dixit eam pater, quod praebat locus, non quod sexus exigebat, et
 per. na. l. l. entis. Spiculaque ex humero parue suspensar, & arcum. Ut porteret ma-
 gis ferrum nascit, et humeris arcum et pharetram iungeret. Et cinnali auto, pro

fuit miserandum, nam plurimum non fuit, quod plenè impedit euentum. fecit tamen, quod non longe esset ab artificis subtilitate. nam non dissrupit, non dixit quot fuerint, ut factò aliter gratum, ex nodos rumpere quàm difficultatis fuit. deinde uinea uincula, alia diuiculus quod uincula per se habet, ex lino, quæ species tantum ualeat, ut cum magna difficultate rumpatur, illa autem fuerint linea, quibus columba nexa pede uno pendebat. Illa notos atque atra uolans in nubila fugit. Præter naturam, quæ toties periculū senserat liberata nexibus fugit in altitudine summa uētis, fragantibus. Tum rapidus iam dudum arcu contēta parato Tela tenens fratrem eurytion in uolta uocauit. Voluit poeta monstrare quanta apud eurytionem ualebat frater, una religio, quum hūc tanquam deum propria uocauit in uolta, quia fuit eurytion rapidus, hoc est, omnes moras præueniens, stabat parato arcu et sagitta intentā, et uocat prius in uolta fratris nomine uolantem speculatus est columbam. speculatus est, quod dixit, artis fuerat. debuit enim uolatum eius explorare, quoniam turbato eo atque incompósito ferienti locus inueniri non poterat. Iam uacuo latā coelo speculatus & alis Plaudentem nigra figit sub nube colūbā. Vbi igitur hāc uolūtatē ac securis uolantibus ferri, tecti sagittam et columbam in aere conuexit, quanta peritū fuit uolantem percutere, atque in alto constitutam et prætere obumbrata nube atra. hoc loco et peritū laudatur, et acies luminis, ut in tanta altitudine et adhuc uolant sub colore nūlū tetro, libato prius telo, et uolūte potuerit et ferire. Decidit exais, uita præliquit in atri Aeri. fixa quæ refert delapsa sagitta. Vitam diutē rem non potuit et exanimata sagitta in quam ex ceperat reddidit, non dixit sagitta reuocauit columbam, quia ruptis uinea, erat, sed quod erat pulchrius, ales ipsam sagittā reuocauit. Amissa solus palma superata accessit. Quia tūc erias telum contorsit in auras Ostendens artem paniter acumq. sonantem. Neque minus accessit in gula subsederit. Ecce et hic perdit in occasionem mittendi, quod enim expectari potuerat, usque ad tertiam sortem finem sumpsit. licet igitur relutū esset illa certamen, uoluit etiam ipse ostentationis causa in uacuum sagittā destinare, ut spectantibus demonstraret, et posse aliquid in arte, et si locus extitisset, aliquid implere potuisset. Hic oculis subito obnubilatur, magnoque futurum Augurio monstrum, docuit post exitus ingen, deique t. infici cecinerunt omina uates. Cum aceles sagittā tēctam tēcesset, iulio oculis oīum magnū obiectum est monstrū, quod præuolens lo, nec intelligi potuit, nec aliquid interpretatione dissolut. probauit tamen hoc exitus rerum, et uatū tarda responsa docuerunt. hūc uates et rebus hūc tur, quæ nec intelligere potuerunt nec aluere, usque adeo ut et ipsos, qui illud esset, et is qui secutus est, docuisset. Namque uolans li pūdis in nubibus arsit arundo. Ecce unde nūlū, et mirandū et graue. nā uolans arū lo arsit inter liquidas nubes, hoc est mundas, quā neq. fulgura extarent, et aeris esset nulla turbatio. Signauitque uiam flammis, tenuisq. recelsit Consumpta in uentos. Quū cucurrit ueligiū traxit incedū, et paulatim uanescendo coniungit sui flamma scilicet, et sagitta, quā cōsumpta erat arūdo, quā flama tenuerat. Coelo cū sōpe refixa Transcurrūt, cū neq. uolantia sidera ducunt. Sic sagitta ignea u. a. factis cucurrit, et postea nō apparuit, ut siderum transitus existunt, et quasi quodā incedū uas monstrant cōtinuo recessuras. Attonitis hælere animis, superosque precati Trinacti tenentque uim. C. in mites uisus iste turbauerat, teuerorū scilicet, et pculorum. nullus tamen discernere ualuit quid ingrueret. stupor enim ex repente factō cōsilia et iudiciūq. cōfuderat. Nec maximus omen Abnuūt aeneas. Aeneas existimans secundum magisterium patris, quū exiuli capite exisset si arma, igne prospera potius

aduersa portendere. Sed lætum amplexus acestem. Quū dicit, acestem lætū ostendit etiam ipsum læta sensisse. hunc igitur æneas apud exus Muneribus cumulat in agnis, ac talia tatur. Ecce et augmentum munerū ostendit nihil illi sensisse metu. adu. acceperunt et uerba æneæ, quæ interpretationem tenerent moniri nihil triste significantis. muneribus, inquit, cumulat magnis. debuit enim pro merito personæ suæ competenter honorari, qui fuisset senex, hospes, diues, literalis, officiosus, et ciuis. Summe pater. Verbo et nomine religioni penam præque charitatis expressit, dicendo, sume, et dicendo pater. sume etiam uerbo in hoc loco non tradentem significat, sed hortantem, ut sibi ipse pro suo merito uent. careret, quod plus fuit, q̃ lare. ac si diceret, quod est in usu hominum, res mea res tua est. ille, quod uis patris adtem applicatione omne officiorum genus expressit. considerato enim, quod patribus debetur, inuenimus, quid in hac persona intelligere debeamus, patrem enim non solum propter ætatem dixit, uerum etiam religionis causa. nec habuit aliud nomen, quod paternum transgredetur affectum. est enim in patris potestate quicquid est in substantia filiorū illi tantū debetur, quantum æneas ipse patri debuit ac se ui, exhibuisse monstratur. deniq, hunc collo atq; humeris uexit, ac desperatis omnibus, usq; ad ultimum finem fortuna sæuente perductis, aut cum patre desiderauit euadere, aut cum eo finem inuenire uiuendi. sic enim ille paternis fati sua quoq; fata coniunxit, ut quocunq; esset uitæ uel mortis euentus non separatim alterum, sed utrunq; inueniret. scilicet, et utrunq; coniunctum. certe quam conueniens huic loco persona, ut hic acestem diceret patrem, in quo omnis paterni nominis, etiam post ultimum diem, quo accessit ad superos, illibata reuerentia perdurabat, certe et illud æneam intelligere possumus dixisse, quod illo nomine tam sancto, tā religiose acestem appellare uoluisset, cuius affectum nec mors abolere potuit, nec uiuendi finis extinguere. Nam te uoluit rex magnus olympi Talibus auspiciis exortē ducere honorem. Ecce et hic exponitur, quid sit sume, auspicio, inquit, sagitta quæ repetentino confligauit scēdio, ostendit magnus et uenerabilis iuppiter honorem te ducere, non traditum ferre, nec pertinere ad iudicium sortis, sed esse separandum. deniq, cum errore humano nomen tuum galea cū cæteris sustineret, nō exiisti de sorte, quod diuini fauoris fuit, neq; enim tantus ac talis cæteris æquare debuisti, ut ludicris actibus probarentur merita tua, reseruatus es sacris rebus, ut nobis per tuum factum futuri temporis cōmoda monstrarentur. Ipsius anchisæ longevi hoc munus habebis, Cratera impressum signis, quæ thracius olim Anchisæ genitori in magnomunere cyllæus Ferre sui dederat in onimētū, & pignus amoris. Hoc, inquit, munus apud te debet esse præcipuum, quod amico tuo et æquano anchisæ inter magna munera præferendum cyllæus largitor et diues, dono contulerat. cratera impressū signis, hoc est p̃tiosum arte et p̃dere, p̃derti qd poeta nō meminit, sed dicēdo impressum signis, et p̃dus uide tur tetigisse, qm̃ signis imprimi nō potest, nisi quod fuerit ponderosum, et ualidum. quod igitur amicus religiosus amico carissimo contulit, hoc æneas acesti fieri libentissime uoluit, quem appellauit patrem eo affectu, quasi ipse illa dominum non esset mutatura. Sic fatus cingit uiuidanti tempora lauro, Et primum ante omnes uictorem appellat acestem. Quod fuit in signe uictoriæ, postpositus qui ratione gestorum præponi debuissent, uictorē acestem p̃nūtiat. Nec bonus eurytion p̃tato inuidit honori, Quamuis solus auē cælo deiecit ab alto. Nec inuidit bonus eurytion, honore uictoriæ sibi debitū ad acestem æneæ iudicio esse translātū. solum. n. bonorē primatus non ēt præmiū ab eo constabat auocatum. Proximus ingreditur. Hoc est ad accepiendum præmium succedit. Donis. Ut donum sumeret. Qui uincula rupit. Non donu

LIBER.

ingreditur, se l'ingreditur, i'lest ambulans succedit, ut dona percipiat, qm ipse ruperat uiscera, qui-
bus animi suspensa pendebat. Extre. no uolueri qui fixit arundine malum. His pocooitem di-
xit. At pater aeneas nodum certamine misso. Idesi ante qd certamen equitum mitteretur.
Custodem ad se se comitem impubis iulii Epitiden uocat. Dixit cam, cur ascanus buc
habuisset comite atq, casto lem. impubes, inquit, fuit, quae aetas, quia non potest regi per seipsum, ad-
iungitur ei custos, et comes, qui ipubem non recedendo tueatur. Et fida sic fatur ad aurem. Fa-
cile enim consiliorum suorum secreta fundebat, et u securus spe filii comiserat. Vade age, & asca-
nio, si iam puer ille paratus Agmen habet secum, cursusq, instruxit equorum, Du-
cat auo turmas, & sese ostendit in armis si. ait. ipse omnem longo discedere circo-
Infusum populum, & campos iubet esse parentes. Secreto aeneas praeceperat, quid fieri
deberet, quia epitiden misit. gratiora enim sunt, quae ad spectantium oculos insperata atq, inopinata
perueniunt. ipse tñ oim populu iubet de medio abscedere, q se passim longo circa spatio infuderat, ut ca-
pi uacui facti hominu catibus futuro certamini liberu spatium darent. Incedunt pueri, pariterq,
ate ora parentum Frenas lucent inequis, quos ois euntes Trinicie mirata fremit,
troieq, p iuuentus. Oibus in morem tonsa coma, pressa corona, Cornea bina fi runt
prefixo hautilia ferro. Pars laeas humero pharetras, & pectore summo Flexilis ob-
torti per collum circulus auris. P. ceo erunt pueri ad campu, omnes equites frenatis equis, ipse
dile comitatus ab parentum oculis. cu ludis ipse spectat res interrescent, fremebat omni multi-
tudo populorum, hoc e? hi ince lentibus fremebant tam troiani q si. uli. cultus eorum de hinc de-
scribitur. omnes, inquit, atq, nse et coronati bina ferentes ferrata hautilia corneo ligno, alii sagi-
llas humeris pharetra portantes, et usq, ad summam pectoris partem aureis circulis ornati. hoc
partim de oibus dictum est de hinc refert diuisus esse per turmas. Tres equitum numero tur-
maz, sterniq, ungitur Ductores, pueri bis. ni quinq, secuti, Agmine partito fulget,
puribusq, magis his. Vna acies iuuenum. Alio loco pueros dicit alio iuuenes, sed iuuenes uo-
to magis qd uere iuuenes, ceteru pueri fuerat et. ti ascani coparati. Ducit, qua paruus ouantē
Non enaui referis priamus, tua clina polite Progenies, auctura italos. quem Thra-
cius albis Portat e uis bicolor maculis, uestigia primi Alba pedis, frōtemq, osten-
tans arduus albam. Supra generaliter dixit, tres turmaru fuisse ductores, hic specialiter singu-
los nominat signis e identioribus monstrans. ex his unum priamum memorauit fuisse priami se-
nioris aut sui nomine nuncupatum, equo uestum maculis discoloribus, et album colorem pri-
mis in pedibus et fronte estantem. Alter atis, genus unde atin duxere latini. Alterum
dicit atin nuncupatum, a quo multi postea latini hoc nomine uocitati sunt. Paruus atis, pueriq,
puer dilectus iulio. Magnam enim parit affectum aetas annoru ratione cōsimilis, unde hunc di-
legebat ascanus, ut puta pueru puer. Extremus formaq, ante omnes pulcher iulus. Hos ois
sequebatur ascanus non merito, sed incedenti ratione posterior, pulchrior cunctis. Sidonio est
i iunctus equo, quē candida dido Elle sui dederat mori iuentum, & pignus amoris.
Ascani. s. inquit, equo sidonio uehebatur. hunc enim ei dido contulerat p. uum amoris et meritū
cōstituentē, et diuturnam puri pectoris dilectionem. candidam didorem dixit, animo potius quam
corpore, quae cum se patris eius consideraret uxorem, non eum, ut priuignum habuit, sed dilexit
ut filium, usq, adeo, ut affectum, quem retinebat mente, doni et muneribus comprobaret. hake-
retq, ascanus eius amoris monumentum, quae rotuit et odisse. Cetera trinacri pubes senioris
acestae Fertur equis. Troianos ductores specialiter enumerauit, quando ad siculos uen-

tes. magna subtilitas. licentis ex eloquentiæ copiosa substantia, ut in descriptionibus partium nihil diceret simile. ibant prædicti duces uidentibus obui, ex contra maros positi, quid agerent in campo, facillime uidebatur. Ibant uibrantes spicula ita crebro motu, ut ea iam uideretur esse in iuri. Aduentusq; uirum, fremitusq; ardescit equorum: Aduentus, non ad patriam, sed inter se. Sequitur enim. Iamq; intra iactum telis prog. elsus uterq; belatarat. Progressus iam uterq; exercitus fuerat, ex uicinis cre. scetis premittit equorum, & uicinis ferebantur: quia qui sunt ex usu bellorum, sciunt quando sit certandum sit. Iam, quando arripit potest initium belli. Vbi ergo tantum inter utrumq; exercitum remanet spatium, ut tela utrumq; missa peruenire in alteros possent, subito erumpunt clamore, turant, si exhortantur, & hortamenta uocis ita alibentur, ut excitentur timidi. Vbi ita uocatur, qui iam facientes erant ex in belli certamen exire cupientes. talis est ex uox, alia uocatur, utq; cert. man. in. erietur, ut hortamento sit singulis, ex plurimum in auius uocis in. e. at armati. Iam dicitur sim il undiq; tela Crebra, niuis ritu. Ecce quantum pote: ante certauit & ante. uocem enim in. e. Jam emittitur. in. te quippe nascuntur incrementa uirtutis, ex necessitas plena. e. g. n. d. i. t. e. de timidis paucior accedit. u. l. e. fortibus uires augent. r. nor ergo n. i. a. sunt t. e. u. j. a. j. a. i. u. e. nec ab uno aut ex una parte, sed simul ab omni. u. u. e. h. a. n. t. a. u. t. e. m. m. u. s. u. n. r. e. p. a. b. e. l. a. b. hanc speciem candor ferri, ex telorum diffusa congeries: Continuo aduersus Tyrrhenos, & uicinos Coanxi incutuntur hastis. Hoc dictum est more uocis. nam prima dicitur uolucres erumpunt: quos ceteram urbem seque. conueniat. Tyrrhenus igitur ex uocem. e. cum singulis ex diuersis partibus eruerant. h. a. n. t. a. t. u. p. e. d. u. a. l. q. u. e. l. l. a. ut ruina m. r. e. e. e. t. l. i. s. e. n. t. l. e. n. t. q. u. e. l. a. t. Prima p. ruina. Dant sonitu ingenti, perficiendaq; quadrupedant. De foras personibus rumpunt. excelsas uocem Fulminis in uocem, a. u. t. r. o. r. n. e. n. t. o. p. o. n. i. e. n. s. a. t. i. Ex. p. r. i. m. e. e. e. r. u. m. f. a. c. t. u. m. a. u. t. i. b. i. f. u. e. r. a. n. t. o. b. u. i. e. q. u. e. l. i. n. q. u. i. t. i. s. s. o. r. u. m. e. x. i. s. i. n. t. e. r. s. e. p. e. c. t. r. i. b. u. s. n. i. g. r. a. m. e. m. i. s. e. r. a. n. t. s. e. n. t. u. m. q. u. o. d. e. s. t. e. x. c. u. s. e. s. t. a. n. t. e. u. s. f. u. l. m. i. n. i. s. i. n. u. o. c. e. m. a. u. t. t. o. r. n. e. n. t. o. p. o. n. i. e. n. s. a. t. i. Q. u. a. m. p. e. c. t. r. a. p. e. c. t. o. r. i. f. a. l. i. e. t. i. s. s. u. m. q. u. a. m. a. c. i. n. t. e. u. s. e. x. c. u. s. s. u. s. d. i. c. i. t. u. r. s. i. m. i. l. i. t. u. l. o. f. e. l. i. c. i. t. u. s. l. a. t. e. l. i. a. u. t. c. e. r. t. e. p. o. n. d. e. r. i. s. a. l. i. c. u. i. u. s. q. u. o. d. t. r. u. l. i. t. u. r. a. r. g. u. m. e. n. t. o. u. t. l. e. n. t. a. q. u. o. r. n. e. n. t. P. r. e. e. p. t. a. t. l. o. n. g. e. d. e. u. i. t. u. m. c. i. p. e. r. g. i. t. i. n. a. u. r. a. s. I. m. p. l. e. u. i. t. p. a. r. t. e. s. e. x. c. u. s. s. i. d. i. c. e. n. t. i. s. u. n. g. e. t. r. a. i. l. l. u. s. e. t. i. n. t. u. m. u. t. i. b. a. n. t. i. s. p. a. t. i. u. m. m. o. r. e. q. u. o. i. n. a. e. r. e. c. o. n. c. l. u. d. e. r. e. t. u. i. t. a. m. e. x. a. n. t. e. m. o. r. e. r. e. t. u. r. q. u. i. r. u. n. a. u. p. r. i. u. s. u. t. p. r. e. n. e. r. e. t. t. e. r. r. a. m. t. y. r. r. h. e. n. u. m. p. e. r. u. s. s. i. m. p. u. l. s. i. s. r. u. i. n. e. l. e. s. c. r. i. p. t. e. i. n. t. e. l. l. i. g. e. n. d. a. m. e. s. t. E. x. t. e. m. p. l. o. t. u. r. u. a. t. a. c. i. e. s. E. c. c. e. p. o. s. s. i. d. u. o. r. u. m. c. o. n. g. r. e. s. s. u. m. u. t. d. i. x. i. m. u. s. o. m. n. e. s. c. u. m. u. i. g. e. n. t. i. p. e. r. t. u. r. i. a. t. i. o. n. e. m. o. r. e. s. u. n. t. a. c. t. i. s. V. e. r. l. i. q. u. a. t. a. m. R. o. m. a. c. i. u. n. t. p. a. r. m. a. s. & e. q. u. o. s. a. d. m. a. n. i. a. u. e. r. r. u. n. t. L. i. b. e. r. t. i. n. a. t. o. r. e. m. m. e. t. u. m. a. p. u. d. s. e. e. s. e. s. g. e. n. d. o. t. e. l. l. a. t. i. s. u. n. t. a. u. t. e. r. e. t. o. c. e. r. a. n. t. p. a. r. m. a. s. & e. q. u. o. s. c. o. n. u. e. r. t. e. r. a. n. t. u. t. m. u. r. o. r. u. m. s. i. l. i. s. e. n. i. t. a. t. e. c. o. n. s. i. l. e. r. e. n. t. T. r. o. e. s. a. z. u. n. t. A. g. i. l. i. c. e. n. t. u. r. p. e. c. u. d. u. m. g. r. e. g. e. s. q. u. a. m. d. e. l. o. c. o. t. r. a. b. u. n. t. u. r. a. d. l. o. c. u. m. q. u. a. n. t. u. m. i. g. i. t. u. r. i. n. l. i. t. i. n. i. m. i. l. i. t. i. e. l. e. l. e. c. u. s. t. u. i. t. u. t. n. o. n. t. i. n. t. u. m. f. e. r. r. i. u. e. r. u. m. q. u. i. m. o. r. e. m. u. t. o. r. u. m. e. i. t. a. m. a. l. i. u. m. e. x. i. m. p. e. l. l. i. u. l. l. e. r. e. n. t. u. r. P. r. i. n. c. e. p. s. t. o. r. i. n. a. s. i. n. u. a. s. i. t. a. l. i. a. s. P. r. i. m. u. s. i. n. a. s. i. t. t. u. r. n. a. s. q. u. i. s. e. n. i. m. m. e. t. u. e. r. e. t. f. u. g. i. e. n. t. e. s. I. a. m. q. u. i. p. r. o. p. i. n. q. u. a. b. a. n. t. p. o. r. t. a. s. i. n. f. u. s. q. u. i. l. a. t. i. n. C. l. a. u. s. r. e. m. t. o. l. l. u. n. t. & m. o. l. l. i. a. c. i. l. l. i. r. e. f. l. e. t. u. n. t. V. b. i. i. n. l. a. t. i. n. i. p. r. o. x. i. m. i. e. s. e. x. p. e. r. a. n. t. p. r. i. n. c. e. p. s. u. m. p. t. a. a. u. d. i. t. u. r. p. r. o. p. r. i. o. i. n. t. e. l. l. e. c. t. o. d. e. d. e. c. o. r. e. r. e. p. e. n. t. e. a. d. p. u. e. r. a. m. c. u. m. c. l. a. u. s. r. e. c. o. n. u. e. r. s. i. p. o. r. t. a. R. u. f. u. r. i. a. n. t. H. e. c. s. i. t. u. n. t. i. b. e. n. t. u. s. q. u. a. d. i. s. r. e. f. e. r. r. i. t. u. r. h. e. t. a. s. D. e. b. u. e. r. a. n. t. e. n. i. m. c. e. l. e. r. t. u. s. r. e. m. e. r. e. i. n. c. a. m. p. u. m. n. e. l. o. c. o. r. u. m. c. o. n. s. i. l. i. n. e. a. u. t. a. l. i. q. u. i. b. u. s. i. n. p. a. r. t. i. b. u. s. c. a. r. e. n. t. u. r. u. e. l. m. a. x. i. m. e. r. e. c. u. r. s. u. i. n. f. i. s. s. e. r. a. t. o. d. e. c. e. p. t. i. Q. u. a. l. i. s. u. l. i. a. l. t. e. r. n. o. p. r. o. c. u. r. n. i. s. g. u. i. g. u. e. p. o. n. t. u. s. N. u. n. c. t. u. i. t

tum est, una generalitate complexus est omnes, ut ostenderet eos sub troianis fuisse. Excipiunt
 plausu pueros, gaudent pueri, nates Dardanide, veterumq; agnoscere ora parentum. Ili
 quidem paucos in conspectu publico, sed hos troiani reficiebant; lausit us duplici modo gauden-
 tes, quod uidebant in liberis spem, et in ipsis cernebant parentum similitudinem propriorum.
 Postquam in leti consiliis in oculisq; fuerit. Lustrare in equis. Quam procederent, fa-
 vor eis considerat, nec contemnit, multumq; ca, sed p. si p. acceptis sacra fauoribus recreati sunt, co-
 siderato confessa, in quo alieni non fuerant, p. feci sunt. Sigi u. clau ore paratis Epitides lon-
 ge dedit, insonuitq; flagello Paratis ia, p. u. dedit epitides clamore et flagello. Ulli discus-
 gere par'at p. agmina teris. Diductis soluere choros. Agmen alia specie atq; ordinatione
 compositum in alios sese ordines uertit. hoc n. faciendum significauerat epitides. Atq; agmina tera dis-
 ductis soluere choros, in choros soluere agmina, id est in partes. Rursusq; uocati Coe eue eui
 as inf. sta. p. tela tule e. Alio signo accepto mutati sunt in alium modum, et tulerunt tela infesta, no-
 uere, sed ad imaginem ueritatis infesta, qd sit couertere uis, p. se exponit. Inde, m. q. t. alios u. eunt
 cursus al. o. q. recursus Aduersis s. anis, al. emisq; orbibus o. bes in. p. diu. t. ae, m.
 sent. Pugneq; ciēt simulaera sub armis. Propter im. h. m. uere pugne dixit supra, i. p. q. a/
 lus i. uero certamine, no. ip. q. ludicris op. ra. dabat. Et nunc terga fugae n. d. a. m. c. l. p. icula
 uertit. ifenti, facta pariter nunc pace fruuntur, Alq. simulata f. ga. uertebatur coueris leus
 spiculis, hoc est mollibus, nudato dorso. hic n. f. gientibus mos est, aliquando facta pace remeabant.
 concordēs. hoc genus certaminis pyrrhicā uocat, in qua inest uerisimilis ratio, sed bellis ueris p. p. a.
 z. u. necessaria, deniq; quicq. t. illic geritur, militari artificio p. o. cit. et aperto certamine, ecce ip. d. u.
 ludunt, facie imitati sunt belli, nunc nudantes terga, hoc est uelut in terga uersi, nunc spicula ex. in
 tes nunc facta pace in concordia redeuntē inducit parabolam, ut ostendat, quā ubi uitate quauē r. te
 pu. ri i. ludicro certamine et imaginaria pugna ordines duxerint, et expresserint ueritati, fr. f. r. nt
 flexus, colligerint orbēs, et ordines rursus numerusq; confuderint. Ut quodam, inquit, cetera fer-
 tur labyrinthus in alta. Parietibus textum cecis ciret, incipitq; uile uis habuisse
 d. u. u. qua signa se querendi haberet indeprehensibilis & irremediabilis error. Haud aliter
 tenerum nati uestigia cursu Impediunt, texuntq; fugas, & praelia ludo Delphini. si-
 milesq; n. p. mania huius i. d. n. a. o. C. arpathum, lybicumq; secant luduntq; per undas.
 Et propter labyrinthi perplexas uariū formas, et propter ludicrum certamen delphinarum similitudine
 de lit. n. a. multiplices ostenderant flexus, ut labyrinthum uiderentur imitati, et delphinarum latitiam
 d. mon. trarēt. q. bus, quā in tranquillo pelagi ludunt, nihil est gratius. Hunc morem cursus, atq;
 hunc certaminis primus Aescanius logam muris cum cingeret albā. Reuulit. Hoc est
 a. tulit, ostendit, ac docuit. Quo puer ipse modo, si cum quo troia pubes, Albani docue-
 re suos, hanc maxima porro Accepit Roma, & patrum seruauit honorem. Troiaq;
 nunc pueri troianam dicitur agmē. Tantū certamen illud habuit gratiae, ut ad posterorū quoq;
 et per romanū penus mitti meruerit, et primus aescanius, quo ad tumulū aut sui anchisae hūre certa-
 minis uisit, censuit reuocari, quā albā cingeret muros. intelligitur tūc ludos habuisse x. p. la titiam
 con. l. t. e. ciuitatis p. murorū, n. fabricā totā ciuitatē debemus accipere. quomō autē ipse exhibuit, sic
 t. nuerūt al. hant, et consecratū habuerūt, p. culū existimātes. si hūc que aescanius induxerat, morē
 p. term. h. sent. nec ipi tantum, qui aescanium uiderant, curauerūt esse seruandū, sed docuerūt et suos.
 tantumq; istius memoria ualuit, ut ad romanos atq; eorum posterorū reuerenda obseruatiōe trans-
 fere. deniq; ne origo istius ritus seculis labentibus interiret, quomodo quoque annis ludus ipse replicatur

LIBER

ater ubiq

troia dicitur, et troianum agmen asseritur. Hac celebrata tentis sancto certamina patri. Hic primum fortuna fidem mutata nouauit. Quu haclenus, hoc e hucusq, fuissent iude, et securo curju res troianae ducerentur, repente mutata fortuna est. et ut primo fuerat, effecta est iteru mila, quomodo talis facta sit, demonstratur. Dum uariis tumulto referunt solemnia ludis Irim de caelo misit saturnia iuno Iliacum ad cladium, uentolq, aspirat eunti. Dum omnes intenti lutoru uarietatibus delectaretur, et exhiberent sepulchro socientia, irim iuno demisit a l' terras e regionibus caeli, ad eam litoris partem, in qua naues tantum fuerant, et troianorum feminar, uentisq, a pirat eunti. Multa monens, neq, antiquu exaturata colore. Iris natura sua uelox est. hinc quo properatior faceret uentos addidit iuno, uetus enim et pernix inimica, ne occasionem temporis perderet, quo aberant uiri et ad-rant solae mulieres, mature debuit cogitata perficere, quia troiani perfectis rebus iam redituri sperabantur ad naues. Multa monens, multa ipsa non extra causum posita, sed quae negotio tibi proficere potuissent, intel genda sunt. neq, dum antiquum exaturata dolorem. Vbiq, iuno uigilio difflicet, quia per tot annos, et rindeq, uetus inimica tanquam nouas inimicitias gerebat. non ita, inquit, iurata tanq, si dicat qn id fieret si tot p'ent, ac t'nt. t. p'oribus expl. r' nequitia. q'itauerat aut' incendiu n'ui quaru adme nic illo carth' igne di n'ferant troes, ut i' sic ita saltem per litus nauigandi subit'us remanerent. hoc enim lesi leribit imp'eri, ut aeneas, si perire non posset, italia, alie non teneret. h'nc e si il' ius fuisse sententiam. si etia primu libro testat' est quam diceret. Nec posse italia leucoror' auertere regem. Illa u' i celeris per um le colorous arcum No per mi le color' us, qm' antiu est, sed ita illa uiam m'ile co' m'ru, per arcu e' serant. Nu li uila cito decurrit tranante uirgo, Co spicit inget' e co' r' su, et litora lustrat. Cito trami e, hoc e celeri transitu, q, a lea uirginitas fuit, ut nullu u' l' i' get ueniente. De. er. os q, undet i' ortus, classenq, relictas. Quod faciebat a l' eam, ut oes uiri abfuisent, qbus co' trariu aliqd s' aleri no' possit. At p'cul in sola secretae troides acta Amis'u anchisen flebae. Quaquu uiri abessent, no in longe a nauib' i' separa f' e m' acta c' s' i' d' ebat p' m' n' e. acta dixit, secreta litoris parte. illic i' q, co' stituta flebant anchisen p' d' a t' u. Cunctaeq, profundu Potu ascestabat flentes. heu tot uada fessis. Et r' at' u supe relse maris, uox oib' us uni. Vrb' e orit' t' q' d' e pelagi perferre labore. Occasione nocendi suuabat omnia. primu so ita lo loci, tempus, quoq, quo aberat uiri, persona etia mulierum, quibus facile potuit persuaderi, quarumq, ingenium leue in quacunq, partem duci faciliu' posset, q' amq, iam cunctae laboris et pelagi odio ac formidine, premebantur. deniq, cum ob a iam causam lacrimas funderent, dolentes alienam mortem. de suo quoq, exitu uniuersa ex' itabant, respicien tes altitu linem pelagi et immensae nauigationis futura discrimina, utraq, uam e' e' possent, i' m' m' o le r' atius a' s' t' m' a' n' t' e' s. non enim hac u' n' a' n' t' co' n' i' e' c' t' u' r' a' m' u' t' u' a' b' a' n' t, quae maloru p' r' a' c' e' d' e' n' t' i' u' m' m' a' g' i' s' t' e' r' i' o' d' i' c' i' e' r' a' n' t, quid ma' i' e' s' s' e' t' r' e' l' i' c' t' a' s' e' c' u' r' i' t' a' t' e' t' e' r' r' a' e, i' r' e' p' e' r' a' q' u' e' r, quod i' n' s' i' d' i' u' m' h' o' m' i' n' i, quod multiplici discriminum mole cumulatum esse constaret, quodq, d' e' t' e' s' t' a' n' d' u' m, ac non i' n' m' e' r' i' t' o' f' u' e' r' e' n' t' i' m' s' u' i' s' p' o' t' i' u' s' e' x' i' t' u' s, q' e' x' e' m' p' l' i' s' d' i' c' i' e' r' a' n' t' a' l' i' e' n' i' s. t' r' a' c' t' a' t' u' r' i' g' i' t' u' r' i' s' t' e' m' u' l' i' e' r' u' m' c' o' n' s' e' n' s' u' s' e' o' u' s' q, e' n' i' m' p' r' o' c' e' l' e' r' a' t' f' i' x' a' s' i' l' i' c' e' t' e' t' d' e' s' i' n' i' t' a' s' e' n' t' e' n' t' i' a, ut remanerent in loco, atq, hic sine co' l' e' n' t' a' e' u' r' b' i' s' s' u' b' r' i' c' a' p' r' o' u' e' n' i' e' n' t' . odio quippe his fuerat nauigan', tantu' m' o' d' o' c' u' r' a' p' e' r' p' e' t' i' a, s' i' n' e' m' i' n' u' e' n' i' e' n' t' i' e' c' c' e' q' u' a' n' t' a' o' p' p' o' r' t' u' n' i' t' a' s' o' c' c' u' r' r' i' t' u' o' l' e' n' t' i' u' s' c' u' a' d' e' r' e' c' o' n' t' r' a' r' i' a, ut p' f' u' t' u' r' i' r' u' t' a' r' e' t' u' r, quod esse constabat inimicum. iam u' l' e' b' a' n' t, quod p' r' o' u' o' l' u' n' t' a' t' e' i' u' n' i' u' e' r' s' a' f' u' e' r' a' t' n' e' c' e' s' s' a' r' i' a' m. Ergo i' n' e' r' m' e' d' i' a' s' s' e' s' e' h' a' u' d' i' g' n' a' t' a' i' o' c' e' n' d' i' C' o' n' u' i' c' i' o. I' n' t' e' r' m' e' l' i' a' s' s' e' s' e' c' o' n' i' c' i' a' t, ut uerba eius simul circumfusa omnes audire potuissent, qui enim i' l' u' s'

rimis hominibus locuturus est, medius esse debet, ut omnibus esse proximus posset. Et faciemque
 dex ueste per reponit, hic beroe iuniam coniux longæja dorychi. Traus quæjua e ad jui/
 lenid, si enim jcietur, quæ ejjet, nulla iam ex presentibus jæminis audiet, posit: igitur ueste, ac
 idæ persona jeta est veroe, quam illæ noverant, j nobis ejjet ex genere, quanti ejjet meriti, cutus
 uxor, quantorum filiorum mater, quantæ iustitiæ per atate, digna omni modo, quæ audiri debe
 ret, si qd fort. suadere uoluisset. Ac sic dauidu meaiam se matribus interit. Iam supra
 dictum est, quare me liam. hic uero meaiam dixit, quasi paratq em causa, hoc est unam ex illis, quo
 rum fuit iustitatus in medio.

O miseræ, quæ non inaius, inquit, achaica bello Triaxe
 tit ad le eupatriæ sub incenibus o gens Int. lix, cur te exitio fortuna reletuat. Septi
 ma post troie excidium iam uertitur ætas, Cû hic a cum reiras omi e, tot n. ho
 spita laxa, sideraq emensæ ferimur, dū p mare magni italiæ, equin ui fugientem,
 & uolumur undis. Ut euaderemus, iqt, achalcas manus, ut iustitatus nos. ros nō uideret, troia cū
 eaderet, ut ossibus n. stris occasus patriæ no faceret sepulchrum. non illa felicitas fuit æi in ada. hoc
 inter mitta posuit. antequam nos malorum congeries m. ltiplicata docuisset, infelicitatem i potius
 esse, q̄ superstites sumus, q̄ post tantorum interitum ciuium pænis petusq̄ incōm. dis, reserua
 mur. Intelligamus tandem, quod inter initia imprudentes omisimus, ex infelicitatis n. stræ
 miserabiles casus consilio cautiore tractemus, deterior miseras p. toribus fortuna supplicis semper
 esse obnoxias uoluit. contra certandum est, ut illam si non resistendi constantiæ remedio ju/
 peramus, gens nostra mala fatorum sorte progenita omnis est aduersis destinata supplicis. i. ot
 tuerunt ali quando merito simul interire cum patria, nos. er finis adhucq̄ differtur, ut us
 rius tormentorum uicibus afflictæ perducamur. nam quis erit malorum i. s. urum finis. qui con
 tinuis annorum septem spatius concudi non potuit? maria omnia ex uniuersæ terrarum partes
 cruciatus nostros pœnaq̄ t. stantur, quum italiæ sequimur semper, quæ fugit, aut non est. Hic
 cryeis fines fraterni. atq, hospes acceles. Quis prohibet muros iacere? & caie
 ciuibz urbem? Opportunum prorsus remanendi tempus est. locus uolentibus congruit. neq, ar
 non potest, quod fuerat fratris. troiani sunt harum terrarum incolæ, non denegabunt ciues ne/
 cessariam ciuibz sedem. conueniunt omnia commodis nostris. omittenda non est tantæ expeditio
 nis occasio, ne quæ sita posterius repperiri non possit.

O patria, ex rapti nequicquam
 ex hoste penites. O, inquit patria, quam deseruimus imprudentes, quid profuit penates
 deos e flammis esse subtraçtos. ecce nec sibi potuerunt prodesse, nec nobis quid pfuit nauibus uec
 toi esse, quid effectos comites nobis? errant ipsi quoq, nec suam saltem iniuriam pellunt, miseriæ
 nostræ nullius auxilium sperant, unū superest, ut secuta consiliū, quod uestris sensibus intimaucro,
 prou. leamus nobis quiescenti remedium. dictura, qui t. esset necessario faciendum, pramissit. ex
 hæc, ut persuasionis obtineret effectum. Nulla ne, inquit, iam troia dicentur incenia in s/
 quam Hectoreos amnes xanthum & siuicenta uidebo? Tantum, inquit, errandū est no
 bis, ut quum otium non suppetit, nequeamus reparare per. lita. Hunc aff. ctum uidentur ea occasio
 ne duxisse, quia apud hel. num troiani ex troiam uiderant, ex troia p. rtas agnouerant, simoim
 quoq, ex xanthum, quæ con litoribus suis solatium dubant, si nō magnitudine sa tē appellationibus
 nominum. hoc igitur ista doloribus uelut propriis iungit. q̄ non proueniente otio, spes nulla
 extaret etiam i. sis nouandi quæ helenus potuit. nusquam, semel p. situm, singulis debet
 adiungi. ut sit nusquam hectoreos amnes, nusquam xanthum, nusquam simoim uidebo. nar
 rat iam consilium suum, ex buæ addit auctoritatem exposita persona, ex se sociam facit futuram

10

[illegible]

troia dicitur, et troianum agmen asseritur. Hac celebrata tenuis sancto certamina patri.
 Hic primum fortuna fidem mutata nouauit. Quu haecenus, hoc e hucusq, fuissent iusti,
 et securo cursu res troianae ducerentur, repente mutata fortuna est. et ut primo fuerat, efficitur
 iterum mala, quomodo talis factus sit, demonstratur. Dum uariis tumultu referunt solennia ludis
 Irim de caelo misit saturnia iuno Ihacam ad clauem, uentorum aspirat eunti.
 Dum omnes intenti ludorum uarietatibus delectaretur, et exhiberent sepulchro solennia, irim iuno
 demisit ad terras e regionibus caeli, ad eam littoris partem, in qua naues tantum fuerant, et troiano
 rum foeminae uentusq, a pirata eunti. Multa monens, nee diuantiu exaturata colore. Ius
 natura sua uelox est. hinc quo properatior faceret uentos addi iunoni, uetus enim et pertinax inimi-
 mica, ne occasionem temporis perderet, quo aberant uiri et ad r. n. t. sole mulieres, mature deli-
 buit cogitata perficere, quia troiani perfectis rebus iam redituri sperabantur ad naues. Multa mo-
 nens, multa ipsa non extra casum posita, sed quae negotio u. si proficere potuissent, intellegenda
 sunt. nee dum antiquum exaturata dolorem. Vbiq, iuno uigilio displicet, quia per tot annos, et
 unde p. uetus inimica tanquam nouas inimicitias, gerebat, non la, inquit, iat arata tanq, si dicat qn id
 fieret si tot p. n. t. ac tantis t. p. r. i. b. u. s. explari nequit. agita uerat autem incendium in iuu. quaru admi-
 niculo carthaginiensium di. n. s. e. r. a. n. t. t. r. o. e. s. , ut i. i. s. i. e. l. i. a. s. a. l. t. e. m. p. e. r. l. i. t. i. s. n. a. u. i. g. a. n. d. i. s. u. b. j. e. c. t. i. s. r. e. m. a. n. e. r. e. n. t. .
 hoc enim lesi. l. e. r. i. b. u. t. i. n. p. e. r. i. , ut a. n. e. a. s. , si perire non posset, italia, alte non teneret. hanc e si u. i. u. i. s. u. i. s. s. e. s. e. n. t. e. n. t. i. a. m. , si etia p. r. i. m. o. l. i. b. r. o. t. e. s. t. a. t. u. e. s. t. q. u. a. m. d. i. c. e. r. e. t. . Nee posse italia teucrorum auertere
 regem. Illi u. i. c. e. l. e. r. i. s. p. e. r. u. i. l. e. c. o. l. o. n. i. u. s. a. r. c. u. m. N. o. p. e. r. m. i. l. i. c. o. l. o. r. i. u. s. , i. n. a. i. l. i. u. e. s. t. , s. e. d.
 i. t. a. i. l. l. a. u. i. a. m. m. i. l. l. e. c. o. l. o. r. i. b. u. s. , p. e. r. a. r. c. u. e. i. e. r. a. m. . N. u. l. i. u. i. s. a. c. i. t. o. d. e. c. u. r. r. i. t. t. r. a. n. s. i. t. e. u. i. r. g. o. , C. o.
 spicit ingēte cōuersū, et litorea lustrat. Cito transire, hoc e ceteri trans. i. t. u. s. , q. i. a. l. i. c. o. c. e. r. i. t. a. s.
 fuit, ut nullū uisisset ueniente. De. e. r. t. o. s. q. u. i. d. e. t. p. o. r. t. u. s. , c. l. a. s. s. e. m. q. u. i. r. e. l. i. c. t. a. . Q. u. o. d. f. a. c. i. e. b. a. t.
 a. l. c. a. m. , ut o. e. s. u. i. r. i. a. b. s. u. i. s. s. e. n. t. , q. b. u. s. c. o. n. t. r. a. r. i. u. a. l. i. q. u. i. d. s. a. l. e. r. i. n. o. p. o. s. s. e. t. . A. c. p. e. u. l. u. i. n. s. o. l. a. s. e. c. r. e. t. a.
 t. r. o. d. e. s. a. t. a. A. m. i. s. s. u. a. n. c. h. i. s. e. n. f. l. e. b. a. t. . Q. u. a. q. u. a. u. i. r. i. a. b. e. s. s. i. e. n. t. , n. o. t. i. n. c. o. n. g. e. a. n. a. u. i. b. u. s. s. e. q. u. a. l. i. t. a. e. m. a. i. l. a. c. o. n. s. i. d. e. b. a. t. s. e. m. i. n. a. u. l. t. a. t. i. x. i. t. , s. e. c. r. e. t. a. l. i. t. t. o. r. i. s. p. a. r. t. e. , i. l. l. i. c. , i. q. u. i. , c. o. n. s. i. d. u. t. a. f. l. e. b. a. n. t. a. n. t. i. t. y. n. p. a. t. i. t. u. . C. u. n. c. t. a. q. u. i. p. r. o. f. u. n. d. u. p. o. t. u. a. s. c. e. d. e. b. a. t. f. l. e. n. t. e. s. . h. e. u. t. o. t. u. a. d. i. f. e. l. i. s. s. i. s. , E. t. t. a. t. u. s. u. p. e. r. e. s. s. e. m. a. r. i. s. , u. o. x. o. i. b. u. s. u. n. i. V. r. b. e. o. r. a. t. t. e. d. e. t. p. e. l. a. g. i. p. e. r. f. e. c. i. t. l. a. b. o. r. e. . O. c. c. a. s. i. o. n. e. n. o. c. e. n. d. i. i. u. u. a. b. a. t. o. m. n. i. a. . p. r. i. m. u. s. s. o. i. t. a. l. o. l. o. c. i. , t. e. m. p. u. s. , q. u. o. q. , q. u. o. a. b. e. r. a. t. u. i. r. i. , p. e. r. s. o. n. a. e. t. i. a. m. m. u. l. i. c. r. u. m. , q. u. b. u. s. f. a. c. i. l. e. p. o. t. u. i. t. p. e. r. s. u. a. d. e. r. i. , q. u. a. r. u. m. q. , i. n. g. e. n. i. u. m. l. e. u. e. i. n. q. u. a. c. u. q. p. a. r. t. e. m. d. u. c. i. p. o. s. s. e. t. , q. u. i. a. m. q. u. i. a. m. c. u. n. c. t. a. l. a. b. o. r. i. s. e. t. p. e. l. a. g. i. o. d. i. o. a. c. f. o. r. m. i. d. i. n. e. , p. r. e. m. e. b. a. n. t. u. r. . d. e. n. i. q. u. i. c. u. m. o. b. a. i. a. m. c. a. u. s. a. m. l. a. c. r. i. m. a. s. f. a. n. d. e. r. e. n. t. , d. o. l. e. n. t. e. s. a. l. i. e. n. a. m. m. o. r. t. e. m. . d. e. s. u. o. q. u. o. q. , e. x. i. l. i. o. u. n. i. u. e. r. s. a. c. o. n. s. i. d. e. b. a. n. t. , r. e. s. p. i. c. i. t. n. t. e. s. a. l. t. i. t. a. l. i. n. e. m. p. e. l. a. g. i. e. t. i. m. m. e. n. s. e. n. a. u. i. g. a. t. i. o. n. i. s. f. u. t. u. r. a. d. i. s. c. r. i. m. i. n. a. , u. i. t. r. a. q. u. a. m. e. s. s. e. p. o. s. s. e. n. t. i. n. m. o. l. e. r. a. t. i. u. s. a. s. s. i. m. a. n. t. e. s. . n. o. n. e. n. i. m. h. a. e. t. r. a. n. i. c. o. n. i. e. c. t. u. r. a. m. u. t. u. i. c. a. n. t. , q. u. a. m. a. l. o. r. u. m. p. r. e. c. e. d. e. n. t. i. u. m. m. o. d. i. f. l. o. r. i. o. d. i. d. i. c. e. r. a. n. t. , q. u. i. d. m. a. i. e. s. s. e. t. r. e. l. i. c. t. a. s. e. c. u. r. i. t. a. t. e. t. e. r. r. a. , i. r. e. p. e. r. a. p. u. o. r. , q. u. o. d. i. n. f. i. d. u. m. h. e. m. i. n. t. , q. u. o. d. m. u. l. t. i. p. l. i. c. i. d. i. s. c. r. i. m. i. n. u. m. m. o. l. e. c. u. m. u. l. a. t. u. m. e. s. s. e. c. o. n. s. t. a. r. e. t. , q. u. o. d. q. d. i. t. e. s. t. a. n. d. u. m. , a. c. n. e. n. i. n. m. e. r. i. t. o. f. a. c. i. e. n. d. i. i. m. f. u. i. s. p. o. t. i. u. s. e. x. i. t. u. s. , q. u. i. e. x. e. m. p. l. i. s. d. i. d. i. c. e. r. a. n. t. a. l. i. e. n. i. s. , t. r. a. s. t. a. t. u. r. i. g. i. t. u. r. i. s. t. e. m. u. l. i. c. r. u. m. c. o. n. s. e. n. s. i. s. e. o. i. s. q. , e. n. i. m. p. r. o. c. e. r. a. t. f. i. x. a. s. a. l. i. c. e. t. e. t. d. e. f. i. n. i. t. a. s. e. n. t. e. n. t. i. a. , u. t. r. e. m. a. n. e. r. e. n. t. i. n. l. o. c. o. , a. t. q. h. i. c. s. i. n. e. c. o. l. e. a. t. e. u. r. i. s. f. a. b. r. i. c. a. p. r. o. u. e. n. i. r. e. n. t. . o. d. i. o. q. u. i. p. p. e. h. i. s. f. u. e. r. a. t. n. a. u. i. g. a. n. t. i. , t. a. n. t. u. m. o. d. i. c. u. r. a. p. e. r. r. e. t. a. s. , f. i. n. e. m. i. n. u. e. n. i. e. n. h. i. e. c. c. e. q. u. a. n. t. a. o. p. p. o. r. t. u. n. i. t. a. s. o. c. c. u. r. r. i. t. u. o. l. e. n. t. i. u. s. e. u. a. d. e. r. e. c. o. n. t. r. a. r. i. a. , u. t. p. r. o. p. t. u. r. i. p. u. t. a. r. e. t. u. r. , q. u. o. d. e. s. s. e. c. o. n. s. t. a. b. a. t. i. n. i. m. i. c. u. m. . i. a. m. u. l. e. b. a. n. t. , q. u. o. d. p. r. o. u. o. l. u. n. t. a. t. e. i. u. n. o. n. i. s. f. u. e. r. a. t. n. e. c. e. s. s. a. r. i. u. m. . E. r. g. o. i. n. e. m. e. h. a. s. s. e. s. e. h. a. u. d. i. g. n. a. t. a. i. o. c. e. n. d. i. C. o. m. m. i. t. . I. n. t. e. r. m. e. h. a. s. s. e. s. e. c. o. n. i. e. c. i. t. , u. t. u. e. r. b. a. e. i. u. s. s. i. m. u. l. c. i. r. c. u. m. f. u. s. e. o. m. n. e. s. a. u. d. i. r. e. p. o. t. u. i. s. s. e. n. t. , q. u. i. e. n. i. m. g. l. u. l.

LIBER I.

Superfluum fuit mortuum licere, quum designatione ictus ex loci intelligi ualeat, quid sit consecutum. Orsilocum fugiens, magnumque agitata per orbem Eludit gyro interior, sequiturque sequentem. Fugiens, inquit, fraude potius quam timore, neque ut periculum declinaret, sed ut deciperet imprudentem. nam, qui uere fugit recto ex longo contendit itinere. ista uero in orbem fugiebat interioribus gyris. haec fuit fraus, quae illam fecit sequentem sequi. Tum ualidam perque arma uero perque ossa securim. Altior exurgens oranti & multa precanti Congeminat uulnus calido rigat ora cerebro. Ecce quantum profuit dolus, quae fuit prima, quum gyris interioribus fugeret, tantum potior facta est, ut non eminus neque, hasta sed securi potuerit ferire, circumuentum ita instanter oppressum, ut secundo quoque ictu, quum in cassum multa conferret, in precem mansuetur esse conuersus. quo autem corporis loco ictus exceperit inde apparet: oppressus quippe quum sese scuto cogeret, illa exurget altior ex scuto ipsum ex caput rogatis uno securis ictu atque, alto repetitoque fregit. Incidit huic, subitoque aspectu territus haesit Apenninicolae bellator filius aui. incidit, hoc est in manus eius imprudens deuenit filius incolae montis apennini, ipse tantum bellator. Haud ligurum extremus, dum fallere fata sinebant, ille inter suos non de inferioribus fuit, ex fraude certabat quod diu ei fata uita largita sunt, ex camilla non uidit. Is ubi se nullo iam cursu euadere pugnae Posse, neque instantem reginam auertere cernit, Consilio ueritare dolos ingreßus, & astu, Incipit haec. Quando sic se auertit opproquum, ut respiciens fiducia non non esset: nec spes ulla fugiendi supereret: uertit se ad solitum morem, ut declinaret dolo, quod alia ratione non poterat: his igitur instituit loqui. Quid tam egregium si femina forti Fidis equos Praefris, inquit, ex superbia uani tumoris atto leris, quia equuste fortissimus portat: ex non tuus sed ipsius uirtute praesumis. quando enim potest ulla uirtus esse in femina? Dimitte fugam, te cominus equo Mecum crede solo. pugnaeque accinge pedestri. Quapropter si aliquam tui si lucram geris, petamus campum, ex aqua conditione certemus. sit iustam inter pares pugnae certamen, atque appareat uirtus propria magis quam aliena. quae sita. Iam nosces, ueniosa ferat cui gloria laudem. Experiendo cognosces, quis debet iure meritoque laudari, ex qui per inanem iactantiam uelit esse, quod non est. ueniosa gloria est, quae in uerbis est non in re. ex est ut uentus, qui transit per aera, nec apud aliquem aut aliquo in loco consistit. Dixit at illa furens, acrique accensa dolore Transit equum comiti, paribusque resistit in armis. Mox ut ille auolans uerba consumpsit, camille dolor ex furor excitus est. commota igitur tradidit equum comiti suae, ex ut fuit armata sic stetit. Ense pedes nudo, puraque interrita parma. Quia cito ex stetit ea dixit pedibus suis, ex nudum gladium. habuit e paratum scilicet ad feriendum. pura parma hoc est expedita ex sine polere. stetit autem nullo conditioni. in perdita aut turbata terrore. At iuuenis uicisse dolo ratus, auolat ipse. Haud mora conuersusque furax aufertur habenis. Iuuenem dixit non laudanti studio, sed uituperanti. nam femino quam interrita constitisset propositus conditionis acquiescens, mox iuuenis gnarus, quod superari posset, an fugit pro uictoria retinens, quia subsidio fuga declinauerat mortem: conuersus ab ea habenis, cuius praesentiam cupiebat euadere. Quadrupe demque citum ferrato calce fatigat. Parmam fuit fugisse, ac fiduciam habuisse quadrupe, quum iret uelociter. ursebat quoque quum inus celerem calce ferrato. fiebat hoc mortis metu quam se putauerat euasisse. Vane hinc, hinc, hincque animis elate superbis, Ne quicquam patrias tentasti lubri us artes, Ne fraus te incolumem fallaci perferet auno. Solent, inquit, ligures esse fallaces: sed tu non tantum fallax, sed ex uanus inuentus es non tibi proderit inflata loquacitas, ex elatum solitis tumo-

LIBER.

spondet, ne excusando partes suas, aliarum consensus auerteret. Agite iam quod dico, inquit, et mecum naues istas commodis nostris inimicas incendi. mala quippe quæ patimur, puppiū nauis incolumitas nutrit. ipse infausus sunt, ipsarum est fortuna deterior, abolenda sunt, ne nos ad infelictiora inducant, quibus nulla requies, nullus datus est portus. Hoc faciendum casandra mandauit, et monuit. quum quiescerem dormiens, rarendum est consiliis eius, quæ mihi complenda commisit, et implendi substantiam dedit. hoc est, quod ait, dicens. Nam mihi calandæ p somnū uatis imago Ardentis dare uisa faces. hic querite triam, Hic domus est, inquit, nobis Iam tempus agi res. Personæ consilium sumpsit, atq; uatis adhibuit nomen, a tempore, quo dormienti sibi dictum esse, mentita est. quippe constaret falsitas, quæ eo si alio tempore mortuam diceret uisam esse uel auditam, refert iam uelut mādātū summā, errat, qd, uestri tractatus intentio, non alia uobis, q̄ hæc terra debetur, frustra adhuc percerinandi suscipitur labor. hic quærenda est tria, ubi troiani reperti sunt ciues. querite, hæc significat, quia quod non queritur, non potest inueniri. ideo hoc posuit, quod potuit dici, quid si non inuenietur, contra ait hic potest quæ sita consurgere. hic enim uobis est domus. Commodum consilium uatis, o ciuis ueneranda consulta. loquebatur quid effici conueniret, et quæ uia posset impleri. non dubia ut fieri solet sed aperta ratione monstrabat. uidebatur uisa faces mihi flammanes offerre, ut ostenderet miseris nostris aliter prospici ac prouideri non posse. Nec tantis mora prodigiis, en quatuor aræ Neptuno deus ipse face, animūq; ministrat. Occurrunt pr. barentia fides, et ueritatis supplementa non desunt. incedia quippe nauis cogit nobis jacer ignis occurrit, offert aras ipse neptunus implendis rebus porrigendo substantiam. nam nostros a suis regis prohibet, atq; arcet accessus. fiat ergo cum deorum uoto, quod dicitur, fiat, quod uati, tantæ prædixit autoritas, et numina præsentia probauerunt. itæc memorans prima infensum ui corripit ignem. Sublataq; procul dextra conuulsa coruscet, Et iacit. Ne troianorū fat mine de faciendo uel nō faciendo tractarent, omnia disputationis incerta irris præueniens, ignem prima, dum loquitur, rapuit simul, et misit. subitum enim ac repentinum esse debuerat, quod displicere forsitan potuit, et obiectu contradictionis excludi. Arrectæ mentes, stupefactaque corda Iliadum. Stupuerat hoc factō uniuersarum mēs. Hic uisæ multis, uix maxima iæ tu Pirgo, tot priami natorū regia nutritrix. Discurus ex multis sola infidias sensisse, dedit et ex ætatis maturitate prudentiam. ut autem digna uideretur, quæ deberet audiri, nutritrix, inquit, tu it infinitorum filiorum priami, qui reges esse possent, si troianorum fortuna conuulisset. Non inquit, beroe uobis, non hæc rhoeteia matres. Disputat, quid de illa sentiret. matres, inquit, non est ista beroe, nec rhoeteia hoc est cretensis. potest intelligi ex rhoetes filia. Est dorycli cō iux. Si non erat beroe, quomodo dicit, est dorycli coniux? quum absurdum sit confirmare, quod negatum uideatur. totum negatiuum est. nam, quod dixit, non est, nō semel, sed per omnia intelligendum est, et nō habebit errorem, ut putetur illa esse, et nō ite, ut sit, nō i beroe uotes, nō est hæc rhoeteia matres, non est dorycli coniux. expleta deniq; negantis coniectura incipit susceptionis suæ partes asserere, ut adstruat non esse ipsam, quæ putabatur, neq; hominem esse, sed deam. Diuini signa decoris, Ardētēq; notate oculos, quis spiritus illi, Quis uel us, uocis uel sonus, uel gressus eunti. Animum percurrit, et corpus, ut nihil in ea uideretur esse mortale. quod uidetur, inquit, quod loquitur, quodq; ambulat diuinū est omne, nec sonat hominem, nec lo minem monstrat. aliud a dicit, quod non ex coniectura, sed ex ueritate descendit. ar. n. Iulsa ego mer dudū beroeu digressa reliq; AEgrā indignitatē, tali qd lola careret Munere

nec meritos anchisæ inferret honores. Magna confirmatio. ipsa, inquit, et adiecit ego. duplicatio enim facit meliorem fidem, quum eque dictura est, non ex alius se audisse, sed potius uidisse contendit. Dehinc loquentis uerba sumpsisse auribus, et scuisse quid dixerit. his ergo copiose, quod dicebat, astruxit. dudum, inquit, ducens tempore rationem, hoc est ante paululum significans, ut ex proximitate nulla uiderentur interuenisse causa, quæ memoriam falleret. item a persona ipsa, egomet, persona est. quod etiam heron nominauit, signa personæ ipsius ab actu quoque monstrauit. agra, inquit, fuit. hoc est cruciatur animo, animoque commouetur. dicit causam ingratitudinis ipsius, et commotionis, tali quæ sola careret munere, nec meritos anchisæ inferret honores. dolebat, quod non obsequeretur manibus anchisæ in solemnibus exhibendis. Hæc effata locuta est hæc. At matres primo ancipites, oculisque malignis Ambiguae, spectare rates. Primo ait ancipites, primo ambiguae, primo oculis malignis rates spectabant, hoc est oculis suis malas animo cogitationes demonstrantes: sed cum dicit, primo dubis, et primo incertis et malignis, primo hoc ipsum uidendum est, quos exitus habeat, quoue etus tendat incertum. Miserrum inter amorem Præsentis terræ, fatisque uocantia regina. Tenebantur amoris præsentis terræ, in qua sibi otium spondebant, et malorum omnium sine. uti ciues essent future, et habitura requiem sempiternam, e contrario tractabant si esset uolentibus debitam. hoc fuit sequentis consilii. Quum dea se paribus per cælum susculit alis, Ingenuumque fugit sequentis consilii. Adhuc in incerto sententiæ consistit, iras se demisit, et fugit. euit sub nubibus arcum. Tum uero attonitæ monitis, actaque furore Coi clamant. Attonite, hoc est sollicite effectæ, et etiam non dubie, ac furore correptæ conclamant. ut iam non paucæ sed uniuersæ peccarent, clamabant alacres scilicet, quas primas furor inuaserat. Rapiuntque foribus penetralibus ignem. Pars spoliunt aras. Non sufficiebat furentibus, quod suggererent aræ. ex interioribus quoque partibus incendia rapiebant, ut futuro scelere omne genus criminum tumgeretur. Frondem, ac uirgulta, facisque, Cenuiunt. Atque ut sceleris proueniret effectus, frondem, ac uirgulta, et frondium congregarent. quæ incensa arderent facile, et facilius accensa consumerent. Quantum autem malum ex frondibus atque uirgultis infidelium repente sit et matre cumulatim, sequentes uersus ostendunt atque enim. Furit immixtus uulcanus halenis Trausta per & iemos, et pietas abiectæ puppes. Translatione usus est, dicendo, furit uulcanus immixtus habenis. aurige enim, ut qualiter uehementius currant, relaxant frenos, et habenas remittunt. ignis autem tanquam habendarum laxamenta sumpsisset, ita uirgultis adiutus, et frondibus, et remos occupauit, et transstra atque ipsas puppes plena uirtute possedit. Nuntius anchisæ ad tumulum cuneosque theatri Incensas perfert naues euntes & irsi Respicunt atram in nubo uolitare fauillam. Solet nuntius plerumque non credit: sed quod euincunt atram in nubo uolitare fauillam. melius de incendio nauum dixerat, tam credibile fuit, ut quod troiani auribus si transferant, oculis euidensissime probaretur. quum fumus nubes faceret, et per acra fauilla ferretur. Primus & ascanius cursus uolens equestres Ducebat. sic acer equo turbata peruenit Castra, nec euanescere possunt retinere magistrum. Et si adhuc puer ascanius fuit. senserat tamen, quantum mali esset effectum. quo permotus ipse, dum res letas ageret, et equestre certamen ageretur, aduolauit ita, ut equo uehebatur, nec eum magistri agminis retinere potuerunt. fuit enim sceleris immanitate exanimis relictus. Quis furor iste nouus? quo tenditis? inquit. Fœu miseræ ciues, non hostem inimicæque castra Arguunt, uestias spes uitæ. Inuectio inducta sine principio. sic enim procedere debuit ab eo, cuius commodum fuerat inter-

LIBER

gitioni ipsi pondus adiecit: quanto inquit, a. uine suis congregiti, influemini oculis uestris, & la-
men uos una agit femina, & dicit tergo: conpe. it. signato uisus est uerbo, agit. apt. erim. dicitur
inertia animalia, quod de loco ad alteram ducuntur, aut in uenationibus ad uoluptatem ue-
nantis terroribus inuictos ferre per diuersa agitantur. Quo ferrum? quid ue hac gen-
tis tela irrita dextis? Certe si uobis incerta placet, cur non deponitis ferrum? cur non exo-
neratis dexterarum gladius? Pronus debet, quod frustra ratur? At non in uenientem seges,
nocturnaque bella. Sed tamen uos in a. u. forte. Ad tunc quum uenireum uenitur ad leuam,
et nocturna certamina. Aut ubi curua choros indixit tibia bacchi. Aut tunc minus segnes
estis, quum uobis saltem turpis et choros uno uisq. contenti inducitur. Expectate daptes, & ple-
ne precata mentis hic amor, hostiis h. am. Amatis nila, que uirtutis gloriam regunt, & que
fatas scilicet ut de h. is daptes, et ultra acceptatam naturam ingesta, usque ad elictum. pol-
culus. Dum sacra secundus arulphex Nuntiet, & lacus uocet holia pinguis in
altos. Tantiu, inquit, ut a. conuenit, donec aliquid uobis proferum de. i. a. rex
nuntiet: aut pinguis h. ita temulentis ingeratur ad cibus. Hec citatus, equam in uicinos
moriturus & ipse Concitat, & uenulo ad iersum se ferendus iussit. Cui di-
xit, qui etiam ipse mineret, et ceteri discedant. cibus se, inquit, uenulo aduersum.
debat enim prior aliquid a. h. e, qui omnium hortator extulerat. Disruptumque ab
e. uo dextera conuolentur hostem, E. grimum ante suum multa uiconcitus au-
fer. Occurrit uenulo: et ab e. p. l. e. n. rapuit, inimici eum complexus retinens, & pre-
se portans. hac h. ita. quum non a. t. u. iteret silem, et incredibile fuit, p. se. dorso equa dixit
armatum, & h. h. it. h. it. a. t. e. m. d. i. c. s. m. a. l. i. a. u. i. c. o. n. c. i. t. u. s. a. u. f. e. r. t. u. i. m. a. t. o. r. e. u. i. r. t. u. t. e. u. q. i. m. p. e. t. u. u. e.
mentis et h. it. p. t. u. s. e. l. e. g. e. n. t. i. s. p. e. r. b. a. n. t. ex facilius credant. Tollitur in caelum clamor.
Tyrrhenorum se uocet uoce, qui tunc mirabantur. Cunctique latini Convertere ocu-
los. Ut cernerent, quod nunquam uiderant. Volat igneus & uenulo tarchon Anna uiri q.
feriens. Totum mirabile fuit iussit, p. rapurat uirum, q. per campos uoluitans regebat qua-
drapede cursum, q. tenebat arma, et secum uehebat armatum. Tum summa ipsius ab
hasta Desinuit ferrum, & partes rimatur apertas Qua uulnus letale ferat. Cumu-
lat his augmentis tarchonis laudem, le. u. b. e. n. t. certamen quoque eius, quod inter tot difficultates
non dubitabat exercere primum p. p. p. p. i. n. i. r. e. n. u. s. ex consilio bonus. remittenti iussit fer-
ram, detringens eam partem h. a. e. qua se. e. b. a. t. u. r. i. n. f. i. x. u. s. ne semetipsum h. i. s. e. g. e. r. e. t. i. n. r. e. l. u. c. t. a.
tione ferendi. h. i. b. e. r. i. m. i. r. i. c. a. p. i. t. h. e. e. s. t. a. t. t. e. n. t. i. u. s. q. u. e. r. e. r. e. e. a. m. c. o. r. p. o. r. i. s. p. a. r. t. e. m. : q. u. a. n. o. n. l. a-
deret hominem uulnere, sed necaret. Contra ille repugnans Sustinet a iugulo dextram.
Sustinet enim occursum necessario a iugulo dextram. Et uini uiribus exit. Nec uenulo
consilium desuit. p. u. i. a. t. e. n. i. m. o. c. u. r. s. u. n. e. c. e. s. s. a. r. i. o. i. m. m. i. n. e. n. t. e. m. i. u. g. u. l. o. h. o. s. t. i. l. e. m. d. e. x. t. r. a. m.
tarchon querebat in tarchon, qua h. o. n. t. a. l. e. u. u. e. n. u. s. i. n. f. e. r. r. e. t. u. e. n. u. l. u. s. c. o. n. t. r. a. e. a. m. t. a. e. b. a. t. u. r.
corporis partem, qui uellet occidi. Interes dum contrarius nituntur, ut effudit uenulum,
quod laterebat inimica uolentia. ex hoc memorabile, nam tantum fuit euasisse, quantum fe-
cit. gloriosum. V. u. e. u. o. l. u. n. s. a. l. t. a. r. a. p. t. u. m. c. u. m. f. u. l. u. a. d. r. a. c. o. n. e. m. F. e. r. t. a. q. u. i. a. i. m. p. l. i. c. i. t.
cuius de se, ut qui in quibus h. e. i. t. : S. u. i. c. i. u. s. a. t. s. e. r. p. e. n. s. s. i. n. u. o. s. a. u. o. l. u. m. i. n. a. u. e. i. l. a. t.,
Arre. u. i. s. q. u. e. h. o. r. r. e. t. s. q. u. a. m. i. s. & s. i. b. i. l. a. t. o. r. e. Pulchra inuentio ad ornatum parat. o. u. e.
u. i. u. s. a. r. q. u. i. s. i. t. a. l. e. a. r. o. n. i. s. e. x. a. u. i. l. e. S. a. n. t. e. r. i. m. i. n. s. u. a. g. e. n. e. r. e. f. o. r. t. i. s. s. i. m. a. q. u. i. s. n. e. c. r. a. p. e. r. e. t. t. a. r. c. h. o. n.,
nisi quia fortissimus fuit: nec euaderet uulnus, nisi quia inferior non fuit. descriptio

LIBER.

ceptum factum, inquit, quod deus aggreſſe, & funebris manibus ſpem ueſtram tradiſtis incendio, inſaniam ueſtram cives a nobis impetatur. nullus eſt enim niſi ſatus uebementerq; deſipiens, qui rebus ſuis interitum ferat. aut uobis uisiole, aut dementis eſſe conſtat, aut hoſtis. deniq; ſic magiſtro furore peccatis, ut conſilium uos naves noſtras caſtra urbi ratas eſſe gratorum. noſtrum eſt miſerere, quicquid ardet ex ardetur. noſtram eſt, quicquid per ueſtras manus inimicum conſumit incenſum. En ego inter Alcanias. Vei me, inquit, aſcanium ueſtrum reiecto furore cognoſcite, non ſum alienus a cauſa, qui loquor. Gileam ante pedes proiecit inanem, Quae ludo indatus belli ſimulacra ciebat. Sic debuit agere, qui a furtoſis cupiebat agnoſci, nec aliter potuit exprimi ſtatus deſipientiam. ſi enim ulla ſimilis fuiſſet, illum ex in galea cognoſcere debuerunt. ex proiecit, bene adlitum eſt, ut pueri turbata loquentis melius poſſit aduerſi exiit galeam, ex quod in ſpectaculis ornatus cauſa gerebat, abiit. Accelerat ſimul aeneas, ſimul ignem reuerſum. Qui equo uehebatur preceſſerat perniciem animi. aditus, mox tamen aeneas ex ceteri conſecuti ſunt. omnes enim una ex comuni calamitas mouet. At ille diuerſa metu per littora paſſim Diffugiunt, ſyluaſq; & licubi concaua furum ſaxa perunt. Quae obſtationem ſolui aſcanii ferre nequuerant, multo magiſt perant ſe ipſius aeneas multum ſiniſt, praſentiam ſuſtinere non poſſe: proinde fugientes petebant diuerſa, in quibus latere potuiſſent ſcilicet, aut ab lita littoru, aut caua ſaxorum, aut ſylvarum deua, aut iumma montium, aut longinqua camorum. Igitur incepti lucis. & rubeſcebant, inquit, reprehendentes ipſe conſilium ſua, ex factum deſectabile iudicii ſui definitione damnantes intantum, ut ipſe in ſe uiderentur protuliſſe ſententiam: quod poſt tam neſarium ſcelus indigne carperent lucem.

Suoſq; mutat. Agnoſcunt. Iam caperant ſcelus noſſe, quod fecerant. ex tam ſuos agnoſcere. Exenſaq; in pectore iuno eſt. Succeſſerat enim ianitas, unde iuno liſceſſerat. non potuit fortius exprimi ſcelus, quod troianorum matres admirerant, niſi ut diceret poeta, in earum ſenſibus iunonem fuiſſe praſentem. ſic enim ad eius arbitrium factum eſt, quod fuit troianis adueſum, quaſi ipſa iuno in interitum nauium procurando fuiſſet operata. Sed non ideo flamma atq; incendia uires Indomitas poſuere. Fugiebant quidem ille. ſed qui lardenti pro fuit claſſi, cuius aduerſa creſcebant? Vno ſub robore uiuit Stupa uoimens tardum fumum, lentuſque carinas Eſt uapor, & toto deſcendit corpore peſtis. Teneat ignis uires ſuas. ſed ignis humidus impediatur aliquantum, ſic tamen ut ederet occupata, & correpta conſuſeretur. Nec uire, heroum, infulaque flumina proſunt. Nec uincebatur illud malum labore atq; fortiffima opera troianorum, quum portarent aquam, ex nauibus largiſſimam in funlerent. flumina, cum illic non eſſent flumina, ex praſto eſſet mare. flumina debemus accipere aquam marinam in modum fluminum ſuam. copioſa enim eſſe debuerat, ut magnum incendium ualeret extinguere. Tum pius aeneas humeris abſcindere ueſtem, Auxilioq; uocare deos, & tenebre palinas. Quum uideret aeneas auxilio ſuorum, hoc eſt humanis mixtus contra tantam perniciem nauum opem competentem ferri non poſſe. tum diſciſſi ab humeris ueſte, quod ſignum fuit doloris maximi, quoniam pius fuit, hoc eſt deorum puriſſimus cultor, ſuperum numen reſtingens in incendio ſupplice uoce poſcebat in auxilium. Iuppiter omnipotens, ſi nondum exoritur ad unum Troianos, ſi quid pie antiqua labores Reſpicit humanos, da flammam euadere claſſi Nunc pater, & tenebre teucrum res eripe leto. Complexus eſt omnia, quae pro malorum neceſſitate fuerant poſtulanda. tenuit quippe, quae ad impetrandum proficere potuiſſent. at igitur iuppiter, quod ſi eſſet ſolum ſuffecerat illum nomina

quoque adiecta certantium, ut inde probaretur, quod se extitisset inter tar. h. nem uenulumque cer-
tamen. tenebat traxorem aqua la summo in aere suspensum inherens unguibus et rostro simul.
renitebatur ille sinuosis flexibus, sibilis quoque, et uenientem formidine capitis tenebat in-
stantem. Haud aliter pradam tiburum ex aqua ine tarchon Portat ouans.
Post parabolam respondet superioribus. Ducis exemplum, euentumque secuti Me-
omide incurrunt. Hos non tantum animarunt tarchonis dicta: sed exemplum magis
et facti euentus: in quo aspiciam ceteris fuit, et fiducia dimicanti. Tum fatis de-
bitus aruns Velocem iaculo, & multa prior arte camillam Circuit, & quae sit
fortuna facillima tentat. Fatis debitus aruns, id est fatis camilla: et ipse quoque ul-
timis fatis obnoxius uelocem camillam circumit iaculo, occisi nem quatuor feriendi.
Qua se conque furens medio tulit amine lingo, hac aruns subit, & tacitus
uestigia laedit. Sequitur autem inciam tacitus, et at ipse ibi partes, in quas illa tende-
bat. dixit autem causam, quae perfectum est, ut illa exploratis aruntis non sentiret insidi-
as. ferebatur, inquit, studio belli et furore certaminum. Qua uictrix redit illa pe-
demque ex hoste reportat, hac iuuenis furtim celeres detorquet habenas.
Ileo furtim, quia iuuenis foemina non audeat provocare congressu. Hos adicus
iamque hos a litus, omnemque pererrat. Volique circumitum, certam qua-
rit improbus hastam. Quacunque albat, uel quacunque habuit transitum, et quos-
cunque ita circuitu obibat, obseruabat uic, operiens eam, quo posset circumuenire for-
torem. hastam autem minime frequentius uidebat. hoc enim hominis saggeret improbitas.
hoc est concepta impatenter cupiditas ferendi. sic enim pergebat crebro commouens hastam,
ut uideretur sibi iam implere posse, quod exoptat. Forte loqueri, bele cloro, olimque
sacerdos. Hic est aere consecratus, et eius locutionem pro uerbo antiquitas cybele, id est
lucina quo cybele colebatur. Insigni luce nityans fulgebat in armis. Admi-
rabile hoc, et hanc phlogia arma facere turbant citam. tunc, quum longius degeret.
Post conualscalem hinc per species pueri tarchon erat, ubi, nam ipse est uerus iugor, et ple-
nus, qui hinc pueri apparet, et cernitur. Spem autem agit ibi equum. Non enim
illamant equi, nisi quia plurimum currant. Quem pelias a ienis in pluniam squamis, a uio
confertat. Hic est tarchon de ienis, et pueri odo facta capet, ostendit. Pelle aut fuerat tectus or-
natu, et squamis, et aris, et ex his squama est proprie serpentis et piscis, quod facit compositio na-
turae, quod et ordinibus et aetate et arum plurimarum impressione distincta. quidquid igitur in
hanc similitudinem submittitur aut uiam fingit squama dicitur. haec fit ex minutis lamina inuicem
serpentinibus, quae sicutum sunt quams, et sint tali digestionem compositae, ut est in aulis pluma:
ubi cum una alteram premit, nascitur in speculo gratia, et animum compositio ipsa delectat, ac pascit.
Ise peregrini ferrugine clarus & ostro, Spicula torquebat lycio cortynia cornu. Ip-
se, inquit, ut ab equo ad hominem transitu faceret, ipse ergo eques peregrina ferrugine clarus fuit, cu-
ius sit meriti ista ferrugine ostro, in licet a ditamentis. non enim species specie coniungitur: nisi utraq;
sibi e quo merito et honore respondeat. proinde quia ostro scimus nihil esse gratius ferruginem per-
accipere. habuit autem et cornu, quod hinc cornu hoc est lycio arcu torquebat. cornu hoc loco ligni
genus fuit, non uti uideantur. Aureus ex humeris erat arcus & aurea uati Cassida.
Totus ad pulchritudinem decorumque compositus. Tum croceam clamidemque sinulque cre-

tum esse, qui posset auxiliari. Ad lit omnipotens, qui enim præstare habet substantiam, ualet etiã difficilia aq, ardua remouere: restabat ut uellet. non enim sufficebat posse, nisi et uoluntas accederet. quæ propter addidit, si tamen non odio tibi omnes sumus. multi enim ipso conueniente in troia perierant. accirco dixit, si nondum exosus adunum troianos. quod ait ad unum, hoc intelligi debet, si non etiam me odisti, et me quoq, cum cæteris infensus insequeris, da ut recedat a nea classe incendium. addidit ad commouendam miserationem egestatis, et paupertatis angustias, quæ nonnunq, etiam inimicorum duritiam molliunt. Vel tu quod superest infesto fulmine morti, Si mereor, dimitte, tuaq, hic obrue dextra. Ecce aperuit, quid sit, quod dixit, si nondum exosus ad unum. ait enim si ergo non mereor uiuere, da ne excrucier tot malis, sed potius peream semel, et inteream fulmine tuo. libenter peribo, si dextera tua mihi contigerit morti. Vix hæc ediderat. cum effusus imbribus atra Tempestas sine more furit, tonitruq, tremiscunt Ardua terrarum, & campi. ruit æthere toto Turbidus uerber aqua, densisq, ingermimus austris. Implenturq, super puppes, semusta madescent Rodoia, relictus donec uapor omnis, & omnes Quattuor annis seruatæ a peste carinæ. Meritum hoc loco poscentis ostenditur, et beneficium plenum eius. qui de potentia mature, ac uoluntate studiosa præstabat. Infinitum, inquit, pluuie modum mox iuppiter nauibus insudit ardentibus, atq, ita illarum extinxit incendia, ut arentis oppletis ne uapor quidem reliquus remaneret. perditis igitur quattuor, cælesti beneficio reliquæ liberatæ sunt. quantum enee meruit deprecatio. cui duo sunt præstata, quæ negotio fuerant necessaria. celeritas beneficii. quia, quicquid flamma possederit, mature consumit. et ut pluuiarum maior cum tempestate commoda, quæ ipsas pluuias concitauerat, ut inueni maiorem uim extinguere potuissent. At pater æneas calu concussus acerbo Nunc huc ingente, nunc illuc petiore curas Mutabat, uernans siculis ne resideret aruis, Oblitus fatorum, ita lasne capesseret oras. Hæc fuerant in deliberatione enee consuita. et tamen ibi contraria. nam talia e diuerso ueniebant, quæ confunderent astuantem. unum fuit compendiosum, quod amissarum nauium dånũ ueniebat ex casu, ut in sicilia cum sociis remaneret, huc consilio occurrebat inexpugnabilis fatorum necessitas, quæ illum trahebat ad italia: sed eo teneli non poterat deficiente numero nauum, qui uniuersis transuehendis uidebatur esse necessarius. Tum senior nautes unum tritoria pallas Quæ docuit, multaq, insigni in reddidit arte. Hæc responsa dabat. Deliberationis incertum, et confuse mentis turbata conuicia, instruebat nautes. talis enim fuerat, qui etate potior mereretur audiri, et quem pallas fecisset prudentem, et ad sentiendum prouiderendumq, reddidisset optissimum. Laudem utiusmodi præmittendo, iam ostendit ipsius consilii æneam instructum occurrisset pro temporis ratione necessitatibus suis. hæc ergo dabat responsa, quæ dictabat aduersorū ratio, et quæ protenderet ira magna deum. Vel quæ fatorum posceret ordo. Sciebat enim alia sequei unumquemq, non debere, ne aduersantibus fatis dum nititur, superetur. speramus ergo istum datorum contro casus remedium, et secuturum fatorum cursum, qui aliam in partem peruertere non potest. His eneam solatus uocibus infit. Necesse enim fuerat refici consolationibus astuantem, ut audire remedium posset. Nate dea, quo fata trahunt, retrahuntq, se iuimus, Quicquid erit, superanda omni. fortuna ferendo est. Duas sententias dixit, quæ actus hominum teneant, quas nisi quis sequatur, errabit semper, nec agendi rationem, quam commode amplectatur, inueniet. hæc quæq, ad æneæ causam pertinere uideantur: tamen sequenda sunt omnibus, quos aduersa percußerint. agimur enim fatis, et sumus accirco

LIBER.

alienę potestati subiecti: prout de se qui necesse est, quo quęq; facti pertraxerint. consentientium
 rursum, si ab eo retraxerint, quorum perduxerint. quid enim prolesse poterunt, si aduersus
 ea oboritur reluctatio, quę nitendo superari non possant? bene posuit trahunt, et sequamur. qui
 enim sequentem trahit, procul dubio ostenditur fortior. unde necesse est, etiam inuitum sequi, qui
 potioribus nitibus superat. sequamur, inquit, quicquid erit, hoc est, siue trahant, siue retrahant
 facti. hec est uera sententia, iuxta sequenda est, quum facti aut uolunt aliquid, aut nolunt. alia ue-
 ro est, quę aduersus nostra necessaria est, ut aduersa ferendo potiusq; resistendo utamur. hinc
 sententię et terentianę consentit dicta alius uerbis, mente tamen eadem. quando, inquit, non po-
 test fieri quod uis et uelut, quod ipse uirgilius alio loco dixit, super. at quoniam fortuna sequa-
 mur. quia; uocet flectamus uer. Post consolatoria uerba cepit consiliu dare, et id prestitum
 contra ratione improbetur. Est ubi dardanius diuine stirpis accessit. tunc c. pe confi-
 lis socium. & coniungere uolui enim. H. b. mus hic, inquit, accessit dardani; m; tran-
 de, qui noster est, non reluctabitur, uolet quicquid te uiderit uelle, daturus consiliu, n. unit
 etiam illam partem, qua dici potuit, quid, si quę uolumus, restuat, qui uelle aut nolle habet in
 sua potestate hinc, ut diximus, occurrit necessariis assertionibus, et incipit ipsum consiliu dice-
 re. lunę, inquit, tristitibus tuis eius consilia, et consensum ante omnia retine. Hoc quippe agen-
 dum prout fuit, ut haberet ille suscipiendi uoluntatem. nolenti enim frustra insinuaretur cete-
 ra. Hinc tradam tuis superant qui nauibus. Non enim oportuit imponi nauibus, et
 quę impeterant ferre. ecce unum consiliu in tanta necessitate probabile: subiungit aliud. Et
 quę dardani n. inaxi incepti, reru n. p. tuarum est. Nonnulli sunt, inquit, qui nolunt
 ulterius tentare, quibus p. labor tēho est, aut qui commodam non libenter attendunt, et glo-
 riam non curant. Longeuosq; senes, ac fessis æquore matres. Sequenti loco posuit
 eos, qui etiam si ire uellent, non possent laborem perferre, et frustra ducerentur senes scilicet, et
 q. inu. quibus uicina mors esset: et si his contigisset uiuere per ætates defectum, condituro nos-
 uam sedem auxiliari nequirent. Et quicquid teum inualidum metuens ne periculi
 est, Delize. Bene sub generalitate colligit, alia hominum genera, et quęcunq;, inquit, alios
 inualidos scis, ipi sunt infirmi corporibus, et qui pericula metuant. tales enim nihil faciunt, et
 aliorum etiam vires et au laciam frangunt. hos omnes censuit deligendos, non probando, sed re-
 probando: deligendos ergo, hoc est separandos. alias enim deligere, est meliores discernere.
 Et his habuant terras siue inænia fessis. Quum hæc hominum genera separaueris, per-
 mitte remaneant, et in his terris habeant ciuitatem. Urbem appellabunt te m. sso no-
 min. accessit. Ipsamq; ciuitatem accessam uocent ipso accessu nomen commodante. Talibus in-
 census di. tis senioris amici. Tum uero in curas animus diducitur omnes, Et non
 a. ra polu n. h. gis sub recta tenebat. Consiliis accedentibus nauia, tum magis anæe col-
 gitationes augmentis rationibus cumulatę sunt. monitionis enim necessitas cogebat efficere sed se-
 ler. tum uel hatur, dimittere socios, cum quibus tantum fuerat laboratum. In his igitur cogita-
 t. ibus positum reperit nox, quę curarum omnium fons est, et nutrix. sed cum necessitate na-
 t. r. r. ger licet l. usq; dormisset. Visi dehinc coelo facies delapsa parentis Anchisę
 subito tales effundere uoces. Ecce, et hic asserit poeta anchisę non esse mortuam: sed
 translatus ad superos. si enim mortuum uellet dicere, assereret cum ab inferis uenisse. uenisse
 ergo e summo uisus est, et talibus uerbis cogitationes æstuantis filii soluisse. quod de coelo, dixit
 poeta, uisum anchisę uenisse, pro nuntio fuit dicturus. est enim ipse anchisę dicturus imperio

252
Pulsi cadit, patrias remeabo inglorius urbes. Sine gloria, inquit, uolo remeare ad patriam
meam, damnum ad ista penitus intereat. accedet hoc, si iam tituli meo, non aliquid fecisse ferretur,
sed aurum armis tale ledectus, uoluisse. Audis, & non piceus succedere partem. Men-
te dedit, partem uolucres dispersit in auras. Omnia qui iam phabus aut tibi sed alius
aqua alius, pat. uideamus praesentia, et exclusi tractemus. Sternitur ut subita turba-
ta morte caecum, An aut oranti redirem, ut patria alta uideret, Nam dedit,
inque notos uocem uertere procella. Praesentia deprecanti ut carum, uideamus, aut pro-
sterneret, ut autem incolens ipse remearet, non alius. et hanc precem partem procellis dimit-
sit et sentis. Ergo ut in sam non sonitum dedit hasta per aera. Conuertere aze-
mos acres, oculos perculere Cuncti in regiam uoluit. Alia et hanc coniecta est, et
sonitum te sit, ad ut omnes animo in regiam, uoluit conuersi expectant, quid ille sonus aut
euentus haberet: Nil ipsi nec astra Nec finitus metu orant uerentis ab aethere telis:
Ipsa interea, quam alia cupiditate, occupauerant nec, uoluntatem aut, nec alius de summo
uentem, telam: nec aliquid peruenit uoluit aut finit. Hasta sub eorum coniecta estata pa-
pillam h'elut, uirgineumque alie bibit acta cruorem. Tunc uenit hanc nec sen-
sit, tunc eam hanc pastra percuteret, et totum cruorem eret, uoluntatem, quarta fuit animi eius
occupatio: ut uti hanc uoluit uoluit, et non uoluit: coniecta est carum, descripto, ne
superuam quid uoluit uoluit, aut enim, at motu inter ex te exulit anazon. Vnum ex-
erit latus, ecce si parte interit, quam habuit nudam dehinc dicit, et si pharetram, arcum, secu-
rum, at, hanc uoluit se, his omnibus uoluit esse in uoluit. Conueniunt trepidae comi-
tes, dominum peruenientem Suscipiunt: Trepidant, et uoluit, uoluit hanc uoluit ple-
nam uoluit esse: hanc ante omnes exterius uoluit. Ante omnes, hoc est omnis alie
in hanc. Letitia, uoluit peruenit. Letus fuit, quod uoluit, et compleret desiderium.
metuere, et uoluit, ut uoluit uoluit, uoluit hanc uoluit, ut uoluit: uoluit hanc uoluit
uoluit, et hanc uoluit, ut uoluit sit: Nec enim, aut peruenit. Cetera, nec telis, et
conueniunt uoluit, aucter: Non enim, et uoluit, et uoluit in uoluit: Ac uoluit ille pri-
us quoniam telam uoluit sequantur, Continuo in uoluit, et uoluit alios. Oc-
ci o peruenit lupus, magno peruenit. Consequens, et uoluit, et uoluit: remulens
Sed eam uoluit uoluit, uoluit peruenit. Haud, et uoluit, et uoluit se uoluit ab-
stulit, et uoluit, et uoluit peruenit, et uoluit uoluit. Peruenit hanc uoluit eius
aut uoluit, uoluit sit uoluit ad uoluit, et uoluit uoluit, uoluit sine peruenit. Nam, hanc
uoluit uoluit in uoluit: ut uoluit, quod se uoluit ad uoluit, quod uoluit aut uoluit uoluit,
uoluit peruenit hanc uoluit, hanc arum uoluit uoluit, et uoluit, ut uoluit uoluit, et uoluit
uoluit. Illa manu moriens telum trahit. Non dixit, educt aut rapit, hoc enim co-
rum, et, qui non uoluit uoluit in uoluit, trahit, inquit, ut uoluit uoluit uoluit morientem.
Osses inter Ferreus ad uoluit alio stat uoluit uoluit. Cupiebat telum extrahere:
se hanc uoluit uoluit, et uoluit uoluit: Labitur exanguis, labuntur frigida le-
to Lumina. Recedente per uoluit sanguine, oculi quoque morientis uoluit in uoluit.
Peruenit uoluit quod uoluit uoluit ora uoluit. Deficiente in uoluit uoluit uoluit, uoluit
uoluit uoluit uoluit. Uoluit sic uoluit accam ex uoluit uoluit. Alouit uoluit fiam
ante alia, qui uoluit uoluit. Qui com uoluit uoluit. Quum uoluit tam uoluit red-
deret, elegit uoluit ex uoluit uoluit, et uoluit extrema uoluit uoluit. Dixit cau-

iouis huc uenio. ut ab ipso missum credi potuisset. Nate, mihi uita, quondam dum ui-
 ta manebat, Care magis, nate, iaciis exercite tatis. Principia ex persona patris apposita
 blanda ex religiosa, ex que post mortem quoque, pietatem debuit testarentur. uult enim filium
 labores omnes patris potius fatis iungere, quam suo. et ipse adhuc infortunia perdurare. hoc ideo
 dicebat, ut cogitantis animus abrumperet, et reuera uiam fatali ratione perisse firmaret, aneam
 uero eximiam, sed in longe meliora. Imperio iouis huc uenio. Vi prater amorem pa-
 triam ostenderet, se iubenti iouis auctoritate directum. quo sciret aneam fieri debere, quod esset
 ille dicturus. Qui lassibus ignem depulit. Audiendus est, inquit, cuius in liberatio
 ne nauium seu in beneficio. Ecce coelo tandem miseratus ab alto est. Contemnendus
 non est hoc uel maxime tempore, quo noster fautor esse cepit. ex inimico tandem factus est mitis.
 Consiliis patris, que nunc pulcherrima nautes Dat senior. Ecce et ipsum naute uult
 non humana uoluntate, sed iouis, et quod prouidentem perjerat, protulisse. et ipsum aneam a culpa
 omni reuocare, et iouis in aliena religione sociorum, euidenter excusat. suadentibus enim naute,
 et patre suo, et uolente iubente, facere cogebatur, quod inter initia dubitauerat. Lectos iu-
 uenes. forsitan uerba Deter in italiam. Duo sunt, quae spectantur, quum iuuentus ad
 bellicum certamen eligitur, corporis habitudo, et animus liber ab omni terrore. haec pater filio
 curantem uoluit, addens ad consilium Naute, quod fuerat pro causa commodo necessarium:
 nec tamen ealem monuit, que nautes ille enim enumerauit, qui essent relinquendi, hic de ipsa par-
 te contuit, et dixit, quales essent ducendi. si consideremus tamen horum mentem, unum atque
 idem inueniuntur de hisse consilium. qui enim perjerat relinquendos imbelles, uitiis, et timidos,
 ibi fecit, ut fortes soli ducerentur. rursum, qui dixit lectos iuuenes esse deligendos, et solos ad
 studium ducendos, proutdubio, quid utilius sensisset, ostendit. ergo pulchra loquentium uarietas,
 sed tamen una sententia. incipit rationem praestare consilii sui, quod est in per iusionibus summum.
 sic enim morum effectu prouinit, et auditor commodum proprium in his a disputatione persuasoris
 aduertit. Genus, inquit, dura. et hoc natura est. Atque alpa cultura. Hoc morum. Debellan-
 da tibi laeta est. In expressione naturae ita ex gentis, et morum, non nihil potuit esse terro-
 ris: sed refert ad iacentem, dicendo, debellanda tibi. ostendit quippe futuram esse uictoriam. ita-
 lia, inquit, firmos populos habet: domanda tibi est Iura conflictu bellorum. fortis eo ducenda est
 iuuenum manus, sipe datus quid opus est pugnatorum: qui nec sibi prodesse, nec tuis commodis possint
 confirmat filii sententia, et remans omnibus, quae cogitantis animum distrahebant, dat filio man-
 data, ut sciret, per se esse it curantia, et antequam uideret italicam. Ditis tamen ante Infernas
 accede domos. Ecce unum impossibile. addidit. Et auerna per alta Congressus pere-
 nare mors. Scit scet, quo leuiter utuus implere non posset. hoc loca poeta mortuum dicit an-
 chisen, et apud inferos legere, quem supra ex celi regionibus asseruit lapsum. sed illud pro per-
 sona tormentis ante bene dictum est. quod de caelo uenisset anchises. hoc enim uisum est superato ex
 sedulo errore tormentis: et se tamen mortuum se asseruit, ne falleret filium, qui debuit ueris
 insinuationibus edoceri. tamen in ipsa morte aliditur plurimum meritis eius, quum dicitur. Non
 me in Tartara habent, tristesque umbræ. sed amoena piorum Concilia,
 elysium colo. Nec, ait, horrefas, quod accessurus sis, ubi sunt sedes inferne, non sum sce-
 leratus. inextinguibile, nec tartarus me habet, nec umbræ tristes. umbræ tristes intelligi possunt, non homi-
 num sed loci tenebræ. sed piorum concilia, elysium colo, inuenies me, inquit, in elysii campis, qui
 Pios habent, et precipuorum religiosa concilia. qui non horret ad inferos pergere, ad mortuos

LIBER

[illegible]

ad umbras, ad tenebras? Tum genus omne tuum, & quæ dentur moenia, disces. Ictur
 co aliqua illic læta proposuit, addens, non infructuosum fore, si non fecisset. nam uisurus erat
 patrem, consideraturus genus suum, & agniturus, quæ terra, quæ mœnia, & quæ gloriæ sibi
 deberentur, & qui futuri essent posteri sui, ut his commodis inuitatus tantam mandatorum mor-
 lem a quo animo ferret, & quia potuit dici. quomodo uado ad impossibilia, & ad incognita? ipse
 ultro instruxit nescientem. Huc, inquit, casta sibylla Nigrantum multo pecudum
 te sanguine dæcet. Ut illa monstraret incognita, cui nihil esse conlabat occultum. Iamq;
 uale. Quod dicit iamq; uale, uult ostendere abscessum suum temporis necessitate compelli. ac-
 niq; inquit. Torquet medios nox humida cursus. Et me soeuus equis oriens af-
 flauit anhelis. Non enim finitur mortuis loqui, quum sol fuerit exortus. ex hac occasione
 etiam illud uergilius docet, quæ hora noctis solis cursus ad eum finem ueniat, unde incipit in ali-
 um tendere, ut reparet diem. hic est, dicitur temporis modus, qui mortuos remeare compellit. se-
 uum orientem bene posuit ex persona patris, quoniam cœli cursus inuitum separabat a fratre. ex eo
 uero collectum est solem medio noctis exortum, & hunc gallorum cantus nuntiare dicantur. non
 hoc tantum loco æuus dictus est oriens. nam & illic inimica dicta est lux, ubi tenebrarum supra-
 gium proderat. absistamus, ait. nam lux inimica propinquat non omnibus inimica, sed illis solis
 quos lux fuerat proitura. Dixerat & tenues fugit ceu fumus in auras. Nihil est enim ce-
 lerius fumo, cum liberum habuerit in auras ascensum. Aeneas, quo deinde ruis? quo
 proripis? inquit Quem fugis? aut quis te nostris complexibus arcet? Hoc, ait, non
 est pater ahire, sed fugere. quo recessurus te proripis? uel quis est iste tam durus, qui te ab am-
 plexibus filii separet? Hæc memorans, cinerem, & sopitos suscitât ignes. Verbis iã
 facta sunt, ut sine mora solemnitatis ritus debitus sequeretur abeuntem. non expectauit lucem
 sed noctis tempore ignem obrutum, & commendatum cineribus excitauit. Pergameumq;
 larem, & canæ penetralia uestæ. Ipsi sunt, quos incendio patriæ liberatos secum aeneas de-
 uota mente portabat. Farre pio, & plena supplex ueneratur acerra. Ergo hæc propi-
 tiabat farre & thure copioso, utpote, quod ex plena acerra proferebatur. acerræ dicuntur, quæ
 thuri conlenso ac seruando deferuiunt, & ad templa deferuntur, cum necessitas fuerit. Extemplo
 socios, primūq; accersit acesten. Et iouis imperium & cari præcepta parentis Edo-
 cet, & quæ nunc animo sententia constet. Magna narrandi celeritas. uidit, inquit, ace-
 sten primum, dehinc socios. indicauit, quid iuppiter anchise perferente præcepisset, quid ipse an-
 chisei mandasset, totum strictim transiit, ne eandem rem bis diceret, & quid sibi placeret indicauit.
 quid esse potuit, nisi quod superiora mandata continebant? Haud mora consiliis, nec iussa
 recusat acestes. Acestes ne contra iussa diuina faceret, aut contra necessitatem suorum, nihil
 ex his, quæ comperit, recusauit. Transcribunt urbi matres, populumq; uolentem.
 Deponunt animos nil magnæ laudis egentes. Deputabat mulieres futuræ urbi & po-
 pulum nullam gloriam requirentem. in appellatione populi, & ætates mixtæ sunt, & sexus, & me-
 rita. Ipsi transstra nouant. Nauigandi causa scilicet. Flammisq; ambesa reponunt Ro-
 bora nauigis, aptant remosq; rudentesq; Exigui numero, sed bello uiuida uirtus.
 Ipsi exigui numero, sed qui essent bellis apertissimi nouabant transstra, & remos, quoniam supradix-
 it. farit immensis uulcanus habenis. transstra per, & remos. ideo hic dixit, transstra nouant,
 nauigis aptant remos. dixit etiam funes reparari. quia ait & pignit abiete puppes. non enim sola æ-
 ferant transstra, aut remi tantummodo: cum in illo incendio multa eodem casu commutaret.

[illegible]

LIBER

(The following text is transcribed from the manuscript page shown above)

LIBER.

puppi uentus euntes. *Tantum sacrificia ualuerunt, ut non deesset opportunitas uenti uenientis a puppi. ipse est enim uentus propertior, qui nauem sequitur.* Certatim focii feriunt mare, & aquora uerrunt. *Auentu flatum latiores effecti, remis nauigia in altum proficisci studebant.* At uenus interea neptunum exercita curis Alloquitur. talesq; effundit pectore querelas. *Alloquitur, quae uatem uerbi futuri non exprimit. dubium est enim, quae illi futura sit allocutio. effundit tamen, et querelas ex aperto monstrat esse aliqui, quod iram locutur pronuntiet, et dolorem.* Iunonis grauis ira, & inexaturabile pectus Cogit me neptune preces descendere in omnes. *Quam nec longa dies, pietas nec mitigat ulla, Nec iouis imperio, fatilue infracta, quiescit.* Magna hoc loco et arificio sa conceptio. nam inter ipsa initia, et personam suam commendat, et deformat inimice. dicendo enim, prouocat conqueri, et quae prouocabat, grauebatur inuidia, et quae prouocari sese querebatur, culpa uacuum sese laborabat ostendere: interea capit a nomine, ut ostenderet ex eius primata absumptam potentiam. addidit grauis ira grauis, hoc est, iniusta, et perimle grauis. ferri enim non poterat, quae irascebatur frustra, hoc est, cum causa non suppeteret: deinde, quae irascere tur immoderate: nec pectus eius innumeris troianorum supplicis satiaretur. execrandi autem sunt qui nulla ex causa inimicitias suscipiunt, et, qui in eo ipso non retinent modum. tertium, quorum pectora nec poenarum numero saturantur, nec aliqua humanitate tanguntur. *Quam nec longa dies, pietas nec mitigat ulla. nec iouis imperio fatilue infracta quiescit.* dedit querelis suis augmentum, et eam, de qua querebatur, uebementer exponit. quum irata, inquit, cum causa non esset, irata sine modo, irata sine fine iracundiae, non misericordia flectitur, non iouis frangitur iussu, non factorum autoritate reuocatur. cur fauenter adhuc expectaretur talis, quae nefas existimet effici, quod iuppiter praecepit, et fata praescribunt? aut, quem iniquis odiis data est terminum? quae quum sit uetus inimica, nouam se esse existimat, et recentia tormenta componit? incipit iam dicere, et exemplis probare manifestis, quae proposuit uera esse. Non media de gente phrygi exedisse nefandis Urbem odiis, satis est. poenam traxisse per omnem. Non ei sufficit interitus troiae, nec tantos illic peruisse, quum caderet. nullum praeterit miseros supplicis genus, ipsam patriam ruina consumpsit, et flamma. et post tantorum scelerum cladem, nec habet, aut retinet modum, leue quiddam se existimans perfecisse, quia supersunt troianorum aliqui, et uiuunt aliqui post excidium troiae. Reliquis troiae, cineres atque ossa peremptae Insequitur. Reliquae, dicantur funera mortuorum. cineres, qui post exusta corpora remanent. atq; ossa, quae colligi conuenerunt, et sepulchro mandari. tantum ergo crudelis iuno, tantum impia, ut illa quoque persequenda existimet, quae sunt debita sepulchris et terris. peremptae ossa, miserabiliter posuit. solent enim hostes post effusum sanguinem nullas debinc inimicitias habere cum funere, et protere odiis terminum, quum deest ille, qui audire aliquid possit. reliquas, rursum possumus etiam sic intelligere, quod filios troianae iuuentutis esset perductus ad paucos: quibus se in iunone esset humanitas, debuit largiri miseratio. quis enim tam ferreus, tam durus hostis inuentus est unquam, cuius uictoriae nihil superesse potuerit, post acerba odia partum? datur nonnumquam uenia reliquis, et usque ad uictoriam crudelitas ualet. tam saeva extitit iuno, ut post excisum illud, perditosque diuersa caede troianos persequatur reliquos, et inuentionibus nouis affligat. Causas tanti ciat illa furoris. Huius, inquit, odi si causae requirantur, ab ipsa querenda sunt. nos enim scimus nihil in eam troianos admisisse, quod nollet. causas tanti sciat illa furoris. furoris sui, dixit, non doloris. sine ratione quippe irasci furere est. ceterum dolor illic esse potest, ubi inest iusta commotio

referunt humeris languentibus arcus. Nec ualuit quisq̃ tenere teucros instantes, aut his resistere. leniq̃ languebant metu, et ipsos arcus non manibus paratos ad necem h. sis, sed laxos se rebant humeris suis. Quadrupedumq̃ putrem cursu quatit ungula can. pum: Vrgente maiore insequentium, ipsi equos urgebant, ut quadrupedum cursu satis scilicet properato in patriam redirent. Voluitur ad muros caligine turbidus atra Puluis, & e speculis percussę pectora matres. Fœmineum clamorem ad coeli sidera tollunt. Quum nihil adhuc ē muris expectantium subiceretur aspectibus, impediēte pulueris nube, tamen aperta coniectura res aduersę credebantur: quando caligo densissima omnes uersos precedebat ad patriam. Matres interea, quę suam suorumq̃ intellexerant talem fœminis uocibus hoc est luctibus et tristibus cœlum omne sideraq̃, pulsabant. Qui cursu portas primo irrupere p. tentes, Hos inimica super mixto premit agmine turba. Aliquot, inquit, in hoc calce obsuit celeritas sua, quippe qui primis ingressi sunt portas, et se pericula omnia crediderant euasisse, in ipsis intessere liminibus. nam cum sequentibus turbę multitudo congesta per unum alitum omnes simul intrare non possent, omnes simul sequentium ruina est obrutas. Nec miseram effugiant mortem. Non mortem illi effugerant, sed reperrant fugiendos: eoq̃, detertorem, quia non fuit illa gloriosa sed misera. Incipit dicere, quando misera. Sed lumine in ipso Moenibus in patriis atq̃ inter tuta domorum Confixi expirant anin. as. Quanta clades illo tempore atq̃ illo loco inferes oppressit, ut lib. rati congressionibus campi in portis, in patria, inter parietes suos, quibus tum essent defensi, quę debuerant suis uel suorum gl. alijs defendi, interissent. Pars claudere portas. Hęc locus aperire uiam, nec moenibus audiunt. Accipere orantes. Tanta funerum congeries ipsa portarum iacebat in lumine/ut nec aditus fieri locus uenientibus posset: nec esset tutum rogantes exasp. res. Oriturq̃ miserrima cades, Defensentium armis, & duro sub Marte cadentum. Quia miserum ipse spectaculum tantociens ex h. a. ciuib. suis, et prohiberi sinu patrię, quum tam gr. iue. discernen. inrueret, oculi ab hi. qui defensionis auxilium prębere debuerant. Exclusi ante oculos lachrymantumq̃ ora parentum. Flebant parentes et gemitabant, quum uiderent excludi liberos suos, et a ciuib. sterni. Iars in precipites fessas uigente ruina Volatitur. Exclusi ab ingressu portarum pl. ruri ante plangentium oculos parentum altas precipitantur in fossas et per incertum metum ipsi h. i. querebant exitum quod declinare nitebantur. Immissis pars ex. & concita frenis Accurat in portas, & duos obiecit. Sic alios cecauerat metus, ut equorum impet. in t. ante. coll. berentur in portas. claudend. duru. portaru. hęc necessitas fuit atq̃ his metus, ne h. i. s. t. u. g. i. e. n. t. e. s. p. o. l. l. u. t. e. r. o. b. t. i. n. e. n. d. a. ciuitate. ca. i. s. i. l. i. b. e. r. u. r. e. p. e. r. i. t. e. r. i. t. i. n. g. r. e. s. s. i. m. , a. q. u. i. u. s. e. n. i. m. f. u. i. t. e. x. c. l. u. d. i. a. l. i. i. o. s. p. l. u. r. i. m. o. l. i. b. e. r. a. r. i. c. u. m. p. a. t. r. i. a. Cetera, inquit, pars quę non uideret claudere portas, et aliorum in. p. o. r. t. i. b. u. s. e. x. i. t. u. m. Ipsi de muris summo certamine matres. Monstrat amor ueni. patri. d. u. r. u. i. d. e. r. e. c. a. n. i. l. l. a. m. Tela manu trepida iaciunt, ac robore duro Stripiti. i. u. s. t. e. r. n. o. s. i. d. e. b. i. t. a. m. a. t. u. r. o. b. u. s. t. i. s. P. r. a. c. i. p. i. t. e. s. p. r. i. m. a. q̃ m. o. r. i. p. r. o. m. e. n. t. i. b. u. s. a. d. u. n. t. I. l. l. i. b. e. r. i. m. u. s. a. d. u. n. t. p. a. r. t. e. m. u. r. o. r. u. m. p. a. r. t. e. c. o. n. s. t. i. t. u. t. a. g. i. a. d. i. o. s. q. u. a. s. f. e. r. e. b. a. t. a. l. i. c. u. m. m. u. r. i. d. u. r. o. g. e. n. t. i. b. u. s. i. l. l. i. b. u. s. f. u. i. t. A. s. d. a. c. t. a. m. u. e. r. i. l. l. i. b. e. l. l. a. t. p. a. t. r. i. u. s. a. m. o. r. e. t. s. i. n. c. e. r. u. m. e. t. u. r. o. r. u. m. e. x. e. n. t. i. b. u. s. i. l. l. i. b. u. s. q. u. e. i. n. d. i. c. i. e. n. s. c. a. u. s. a. l. u. m. o. b. t. i. n. e. r. e. n. i. t. e. r. e. t. u. r. , a. c. t. i. s. s. e. p. r. o. b. a. t. u. r. , q. u. o. m. o. d. o. d. e. c. a. r. i. t. u. r. , e. t. c. e. t. e. r. a. p. a. r. t. i. a. e. t. a. n. t. e. i. l. l. a. s. t. u. r. r. e. s. o. c. c. u. m. b. e. r. e. I. n. t. e. r. e. a. t. u. r. u. m. i. n. t. i. l. l. u. i. s. f. a. c. t. i. s. i. n. t. e. r. i. o. r. i. b. u. s. i. m. p. l. e. r. e. e. s. t. a. d. p. l. e. n. u. m. a. l. i. q. u. i. l. i. n. t. u. m. r. e. E. t. i. m. p. e. n. u. r. u. m. e. n. t. i. b. u. s. e. t. c. e. t. e. r. a. p. a. r. t. i. a. m. u. l. t. u. m. i. n. t. e. r. p. r. e. t. a. t. i. s. u. t. u. e. t. e. r. e. s. t. i. m. o. r. e. m. m. u. l. t. u. m. e. s. s. e. V. n. d. e. n. o. n. t. a. n. t. a. m. u. l. t. u. m. a. d. u. e. r. i. t. u. m.

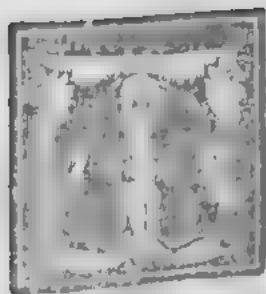
tusta commotio. Ipse mihi nuper libycis tu testis in undis, Quam molem subito excierit, maria omnia coelo Misit, ceolis nequicquam freta procellis. Magnum inuenit assertionibus, sui compendium, ipsum uocando testem, quem audiendis querelis arbitrum cupiebat acquirere. Testis es inquit, et si unius tantum facti, ex eo tamen cetera poteris aestimare, et non sit falsa, sed uera, sic illum communem facit, et in memoriam reuocat. ut tempus et locum et factum replicet. nuper, inquit, nos in libycis undis, quas moles exciuit, quum assumpta potestate uentorum, omnia in troianorum perniciem elementa confudit. quod factum est frustra, dum omne illud te iuuante summotum est. quod ait, quam molem subito excierit, artificium nocendi uoluit demonstrare. quidquid enim subitum est, facile opprimit imparatum. speratum autem et praesumsum, cauendo potest, aut substantia contrariae prouisionis effundi. In regnis hoc ausa tuis. Ut meis procuraret interitum, ausa est te contemnere, et regna tua commouenda, etiam tibi iniuriam facere. quod ait in regnis tuis. dixit, ut ipsi huius facti recte induceret commemorationem. Pettitura enim quietem pelagi, ostendit etiam ipsum neptunum aliam passurum iniuriam, nisi ex troianis prouidisset, et sibi. Pro scelus, ecce etiam troianis matribus actis Exuist foede puppes. Hoc est etiam nunc troianis matribus coactis per scelus exuist foede puppes. troianorum matribus in incendio nauum delictum esse constabat. hi. uenus astitit. dices, non esse requirendum quis fecerit scelus, sed cuius impulsu uideatur admissum. exuist foede puppes. alienis manibus ipsas naues incendit, atque utinam palam et non turpiter fraude concepta. Et classe subegit Amissa, socios ignota linquere terra. Ut ab hoc facto, quod contra ciuitatem, religionem, humanitatemque procefferat, excusaret etiam filium. in iuuentis reuocat relictorum sociorum culpam, quoniam aeneas hoc non jaceret, si pars classis non esset amissa. accedebat ex hoc facto augmentum mali, quia post tot labores nec ad Italiam peruenire potuerunt, et ignotis in terris fuerant relictis. ecce diuersitas posita, et sese impugnans. supra enim dixit. quis prohibet muros facere, et dare ciuibus urbem? hic dixit socios ignota linquere terra. quum ignota non esset, in qua fuerant ciues, sed factum est hoc oratoria uirtute pro persona dicentis. quae uoluit exaggerare inuidiam facti. ut in uno incensarum nauum scelere, multa optineret. intum ut religiosorum nefas incurrere cogeretur, et spargeretur societas. quam una perditio ciuitatis calamitas iunxerat. Interea quae non magnus inuidiae fragor esse potuerat, et ciuibus iunctis fuerant ciues, relictis ratione personarum. aut ignotis terris relinqui socios, graue admodum crimen est, proinde non quarendum est, qui uel apud quos. sed ubi remanserint, est tractandum. ergo unum accipimus ex persona persuadendum. quis prohibet muros facere, et dare ciuibus urbem? alterum ex persona dolentis ueneris, socios ignota linquere terra. ne se contraria impugnet. ubi nouissimum posuit, quod potuit in querelas grauiore ad duci. constabat sicilia, et fas fuisse, in quibus accessus fuerat alienus. uenit ad summam petitionis suae. Ait enim. Quod superest oro. Quasi unum esset petitura, non plurima. singulari numero significauit: quod uellet, in quo ostendit graue non esse, quod peteret, utpote quod in uno esset non in plurimis positura. ideo dixit quod superest oro, quia transacta curari non poterant. quod superest ergo, quod integrum est, et potest praestari. dixit id, quod sit, quod effici cupiebat. Liceat dare tuta per undas Vela tibi. liceat lauentem attingere tybrim. Liceat, inquit per regna tua tutos dehinc nauigare troianos, liceat tenere italia, in qua est tybris. Si concessa peto, si dent ea moenia parca. Non dubitater posuit si. sed ut se ostendat licita cupere, quae constabat neptunum nosse. et illud egregie dictum. liceat tuta uela dare tibi, ut non uentis, aut fluctibus, qui semper incerti sunt, sed ipsi potius neptuno uela cre-

LÿBER

derentur. Tum Saturnius hæc domitor maris edidit alit. Quia placitum mare 12. jo
 tempore quærebat, recte hoc loco neptunus maris domitor dictus est. Fas omne est cy-
 therea meis te fidere regnis Vnde genus ducis. Dehis, inquit, habere iudicium re-
 gni mei, uel maxime, quia inde originem ducis. Merui quoq;. Cur dixit quoq; equum
 nullum adhuc commemorauit se prestitisse beneficium: hoc ut corrigatur, ordinata prima pa-
 nenda sunt, ut sit posterius, merui quoq;, et sit primum. Sape furores Compressi, et
 rabiem tantam coeliq; marisq;. Ordinemus iam simul totum. Sape furore, com, et jia,
 saepe compressi rabiem cæli, saepe compressi rabiem maris. nunc ponere debemus maris quoq;,
 hoc est laborauit quoq; pro tuis. Nec minor in terris (xanthum simoentaq; testor, Aeneas
 mihi cura tui. Quia sciebat se contra troiam nixum, iurat, tamen se pro aenea spectante
 fecisse. dicit et tempus, ostendit et locum, designat pericula ipsa, et cuius eum manibus peris-
 set. Cum troia achilles Exanimata se uens impingeret agmina muns. Tunc, in-
 quit, quum troiana agmina infusus achilles ageret, exanimis periequens, et opprimens su-
 pientes teucros, neq; eos permittens ad murorum tuta peruenire. Mihi multa daret Ictio.
 Tunc, quum innumera hostium millia mactaret. Gemenentq; repleti Annies, nec repe-
 rire uiam, atq; e soluere posset In mare se xanthus. Tunc quum funera omnia onera-
 ta cæsum funeribus gemerent, impedita scilicet, et obcussa, uel maxime xanthus armis, qui
 tantorum corporum retentus obiectus, exitum in fluctus reperire non poterat. Pelides, t. ne
 eg, forti Congressum aeneam, nec dis, uel uiribus æuis, Nube caua eripui.
 Quantum asserit operam suam: uel ex quanta necessitate dixit aeneam liberatum: conuenit, in-
 quit, fuit pelides, licet possit intellegi, quod laudis causa dixisset, per se, tamen ad id, quod
 quantum forte supra expressit, multa millia illum troianorum fugasse, quum, per his rariis re-
 meret, urgeret, ac sterneret. hinc ergo cum esset congressus æneas, nullo deo iuncto, cunctis
 aduersis, uiribus quoq; longe imparibus nube immissa eripui, eripui, inquit, impari, et qui tum
 periturum. Cuperem cum uertere ab imo Structa meis inimibus petiure Ilionia
 troia. Admiranda locutio, in qua se confitetur inimicum, et eo tempore aeneam saluti benedix-
 e, et prestitisse, quum omnes troianos cum ipsa urbe uidebat extinctos. q;, rante iereti cium
 memoratur? quum solus aeneas mereri potuit uentam, irato eo, qui cunctos semel uidebat
 ex inguere, et diruere omnia, quæ suis manibus struxerat, magnus affectus est iuxta ea, quæ
 manu nostra procurrent. magnus quoq; est dolor, si sinistra manu uertantur, sed ille dixit cas-
 sam interuenisse petiure, quæ omnem affectum constructionis abrupta. Nunc quoq; mens
 ea de n prestat mihi. Quæ sit ipsi mens ex consequentibus probat. petuit enim dictum in
 incerto remanere, quoniam iuxta troianos, et troiam, inimicitias se habuisse professus est. que
 ergo mens in pñti præstaret ut lendū est, quū sequētia tractare inceperimus. Pelle, inq;, timores. Ad
 remouēdā sollicitudinē uenit, q; breuib; usus ē uerbis, ut et ipsam securā redderet et liberaret,
 quā legeret mentē. quod si hoc solū lexisset, suffe erat cura remouenda, addidit. Tutus quos
 opas portus accedet auerni. Quoniā peragi tranquillitātē fuerat postulatus, hanc neptunus pol-
 licetur, et si olet, optas, inq;, ut tutus trāseat mare filius tuus: tutus ad portus auerni perueniet. Unus
 erit tantū amissū quæ gurgite quæret. Unū pro multis dabitur caput. Dicit futura ut
 deus, quem tūgere uetura nō possent, hæc ipsa quā triste aduersumq; nūtiabat, extenuat, debetur,
 inquit, interitus per uirum, sed pro cunctis unius procedit exitium. quod ipsum, ex quo animo
 ferendum est, præstat enim unum magis flere, q; plurimos. hoc ideo prædixit, ne illi, qui

TIBERII CLAVDII DONATI AD TIBERI-
VM CLAVDIVM MAXIMVM DONA-
TIANVM FILIVM INTERPRETA-
TIONVM VIRGILIANAE AENEI-
DOS LIBER VNDECIMVS.
FINIT.

INCIPIT DVODECIMVS.

VRNVS VT INFRACTOS AD-

uerso Marte Latinos. Defecisse uidet. Saepe diximus librorum ca-
put a continuae narrationis contextu non esse discreta: sed habere transi-
tum quendam, quem habent distinet etiam in medio. Finibus igitur un-
decimi libri, qui ratulorum certaminis a luer a continet, caput duodecimi
respondet. Proinde Latinos, quos dixit non solos debemus accipere, qui sub
latino agebant: se leo, quoque qui fuerunt in partibus sturni, nam sic di-

ctum est, simile morte omnes esse turbatos: ut primum uelisa in f. gam uersi ut lerentur, ecce mi-
xti fuerant non latini soli: sed etiam alij congr. qui ex plurimis gentibus. Infractis nonnulli in
duabus partibus orationis ponunt ass. rentes, in aliquando minuere et augere aliquanto: hic ta-
men constat non negari fractos, sed potius ualde fractos ostendi, quod ipsam, ut plenissime roborea-
tur, infractis in una parte orationis p. nere debemus, ut est inf. exum. Infracti, inquit, fuerant la-
tini pugnando, infracti sentienti sunt animo scilicet ex uiribus, utpote qui aduerso Marte pugnasse-
sent, et leteriora metuerent. Infracti ergo qui nolent congr. di, et qui pugnare non possent. Vsq;
a leo uel h. f. d. dixit, ut se p. at. r. defecisse uidet, d. f. cere est, n. non tantum l. xari uerum etiam
a com. no. l. uni f. at. u. rei h. sic lere. Quod h. eloco sentientum est, defecisse, pro turmo tam nol-
lo pugnare / et affectum certaminum quod alterius ferre non poterant, reuocasse. Sua nunc
p. omnia reposci: Se ligari oculis. Ex eo, q. d. sero bello omnes simul ad ciuitate lecta
conuenlerunt, r. r. l. xit taurus, qui de summa belli uniuersis sentirent, coll. gens ex ratione ge-
storum, r. p. at. p. d. l. l. ationem suam, q. e. dixit, quod i. me s. lum ten. r. in certamina possent,
l. d. p. acet, tantumq. bonis conmanibus ob. o. non a l. e. h. u. ex. o. s. a. manus uictorio f. git, Vt tan-
ta quicquam p. r. o. s. se. e. lare rec. s. m. i. b. o. artibus contra. Hec p. s. m. aut. h. ouerat, negari n. p. os-
se, q. uel in celebritate com. u. in causa publica et uel maxime sua, in conspectu ac rege praesentia
e. u. f. se se p. r. o. s. u. s. e. s. t. u. r. u. m. Vltro in placat illis ardet. Ardebat iracundia et ob-
sistente ratione imp. r. u. t. s. m. i. r. a. m. l. e. n. t. r. e. u. l. t. i. o. n. e. non poterat. Atto' lit. animes. Debut
enim ultra uelle, uel recurre non poterat. lebut enim inuitus uel e. r. u. l. a. t. u. e. n. i. b. u. s. c. u. r. d. i. s.
a l. p. s. u. s. p. r. i. c. u. l. a. t. u. r. a. t. u. r. h. u. r. a. m. : P. a. n. o. r. u. m. q. u. i. s. i. n. a. r. m. i. s. S. u. c. i. u. s. i. l. l. e. g. r. a. u. i. u. e-
nauit in uulnere pectus, Tum demum mouet arma leo. P. a. n. o. r. u. m, inquit, hoc est

ratum pelagi transmissionem promiserat, in unius casu uideretur uenirem fessum sic ex ea
 sollicita putarentur. Iis ubi læta dæx permulsi pectora dictis. Vbi dictis ita. Tu, t
 animum ueneris, promissum pelagi placiditatem capui procurare. Cuius hinc igitur causam. Iun
 git equos curru gemitor, spumantiaq; addit Frena feris, manibusq; omnes ef
 fundit habenas Caruleo per summa leuis uolat Equora curru. Subiungunt
 unde tumidumq; sub axe tonanti Sternitur æquor aquis fug ut unio æthere nim
 bi. Tum uariæ comitum facies immania cete, Et senior glauci chorus, inouitq; pa
 lemon, Tritonēq; citi, phorciq; exercitus omnis Læua tenent thetys, & melite
 panopeaq; uirgo, Nisæ ipioq; thaliaq; Cymodoceq;. Omnis hæc descriptio pecc
 ca est propter æneæ meritum posita, ut ob eius tranquillam nauigationem neptunus cum dys maris
 uideretur excurrere, eo tamen res reducitur, ut quies omnis pelagi monstraretur effecta, fugati om
 nibus, quæ obesse potuerant, uentis, scilicet qui timore pelagi nocere possent. Hic patris æneæ
 suspensam blandi uicissim Gaudia prestant mentē. Cum hæc æneæ cum ipso nauigatis
 prae pio prouenissent, ex suspensio et stuco, uicissitudine prospera in gaudium reuerte m. talus
 est. Iubet oculus omnes Attolli malos, in endi brachia uelis. Irgi cunstarum nauum
 arcores iubet, et uela solui uniuersa. Vna omnes fecere pedem. Simul omnes aggr. si sunt
 iussu. Panteq; sinistros Nunc dextros soluere linus, una ardua torquent Cœliua,
 detor. uentq; se uirt su. flumina cladem. Tantum potuit iubentis autoritas ut simul ut
 tuerent malos, simul uel. suspenderent, et opportuna facerent uentis, deniq; nauigia omnia flati
 bus prae se ferebuntur. Princeps ante omneis dei sum palinurus agebat Aemen ad
 hunc aliter cursum contendere iussu. Palinurus, q; ejet in gubernandi arte peritissimus, pro
 prius tenebat cursum, ceteri uero, qui in aliis nauibus fuerant, ipsam se quæbantur. hoc enim illis fue
 rat præptum æneæ mandatum. Iamq; fere mediani cœli nox humida metam Contige
 rat. Iam f. te me ita nox agebatur. pars quippe eius iam fuerat transacta, ideo addit ire,
 ut dormanti potius esset, q; definite pronuntiantis. esset enim ultimum poetæ. si nollis tempus, quod
 illi uultu licet non pterat, pro manifesto et cognito poneretur. Placidi laxarant membra que
 re Sub reams, fusi per dura sedilia nautæ. Totum his dedit, dormiebant, inquit, uicti necessi
 tate tempore, et laboris. tuebant hoc, quia tuta fuerant omnia, sic tamen, ut remigum sollicitudo
 nem non in totum uiderentur omisisse, nec delictis tradi se corpora sua, quod fit, cum secure dor
 mitur. nam sub ipsis remis, atq; in sedibus duris, hoc est nullo i. ramine procurato prostrati erant,
 ut ipsi esset refectio, si paululum caperent somnum manente officii sollicitudine, et in certos cas
 sus pelagi dolenter intenta. in loro autem refici, aut lassitudo facit, aut consuetudo laborandi.
 Cum leuis ætheris delapsus somnus ab altis. Leuem igit, quia incorporalis esse affirma
 tur. Aera dimittit tenebrosam, et dispulit umbras. Te palinure petēs, tibi somnia
 tristia cortans Innotuit. Ut conuersus in alienam faciem uideri posset, et agnosci, remouit ali
 quantum tenebras, et uenit ad palinurum soli ipsi infusus, tamen ceteris bonus, illi soli præparans
 mortem. ipsi enim fuerat destinatus leto secundum neptuni prædictum, ei soli portans perpetuum
 somnum, et supremam exitum. leti autem causa non reperiebatur, et tamen finis ultimus fereba
 tur innotuit, non quia meruit. sed ut æneæ amici sui luctu percuteretur ac necessarii, ceteris saluis
 p. unius detrimentum. Pappiq; deus cōsedit in alta Phorbati similis: fu. it. has ore lo
 quelis Sed it, inqt, iuxta palinurum in puppi, illic enim gubernatores sedēt, in phorbatis faciē, q; esset
 unus ex illis, qui eadem nauis ferebantur. talem personam phorbati debemus accipere, quæ guberna

LIBER -

emulos suos

LIBER

re nauim nosset, pendeq; mereretur audiri, et esset firma, cui palinurus nauim recte cōmitteret dormiturus. sic igitur mutatus tal'es effundit ore loquelas uerbum effundit, significat magnam uerborū copiam interuenisse, cum laeta esset omnibus quies. Videamus quibus uerbis, et q̄ multis deceptus sit palinurus. cauto quippe, et diligenti gubernatori desertio muneris paucis persuaderi non potuit. Ita si de palinure, ferunt ipsa æquora classem, æquat æspicit auræ, datur hora quieti. Pone caput, fello, oculos furare labori. Magnum persuasionis crificium, primo enim occurrit omnis, quæ palinurus ad excusationem prætereundam potuit. suffragantur, inquit, officio tuo placitas pelagi, ratioq; uentorum, ipsa quippe maria naues tucunt uenti currentibus blandiuntur, quietis perendæ tempus est, quiesce paulisper, et oculos tuos aliquantulum laboribus subtrahere, ac ne partes tuæ nauibus currentibus denegentur, ego interim officium gubernatoris subibo, hæc dixit, qui suadebat, se latere, quæ diximus opponi e diuerso potuisse. quæq; asseruimus esse præuenta. id enim dixit, ferunt ipsa æquora classem, æquat æspicit auræ, ne palinurus dicere, quod inferius dixit, mare seuum est, et in illud, importuni sunt status, relinquere non possum officium omnibus semper in hac unda suspectis, datur hora quieti. dissoluti est enim dormire ante tempus, et quia esse id ipsum tempus asserrebat, posset dici non esse dormiendum propter perfidiam maris, et nauigationis incertitudinem. Pone, inquit, caput, fello, oculos furare labori. Ipse ego paulisper pro te tua munera imbo. Bene dixit, furare, ut quo latere, o nec ipsa narrant, aut uident palinurus quicquid se, propter pitium medici temporis, et requiem suam, ut obtinere potuisset, quia licet paulo in silis compleri potuerunt, quia causa addidit, se ego pro te uigilabo, eos scilicet iam, si in mari me. ecce ex laibus persuasio de breuitate temporis, et de securitate promissum gubernationis. Cui nix a tollens palinurus lumina fatur. Vix ait illens, quia pre nobis iram uitæ potioris. Me ne salis placidi uultum, fluctusq; quietis Ignorare iube, et mēne huius cōfidere non sit. Puta, inquit, me nescire, quid agatur in pelago, aut quomo. o multos decipiat ista tranquillitas, quæ ne decepit sepe, et arbitraris me incertis commissurum anciam, pro cuius salute tantam sollicitudinem gero. Ecce æneæ meritum, nauigabit tarta, nauigabat etiam ipse palinurus, et cum incerta metueret, nec sibi nec ceteris, sed soli æneæ prouidebat. Quum igitur pronuntiamus, pondus debet habere me pronomen, item hanc monstro, quod de pit multo infido ingenio, et repente meberit. Bene posuit monstro, quia quicquid in aliam faciem mutatur, non firmiter est. me autem, hoc est cui cōmissus est uniuersarum nauium concursus, me qui semper in his diligens fui, me, cui esse debet pro salute æneæ peragil cura, me qui sæpe comprobauerim non habendam etiam tranquillitatem, et fidem, me amabilem regi, et fidissimum regis ipsius amatorem. Aeneam credimus? Id est spiritum romanæ reip. fortem, pium, religiosum, inuictum, in bello, in pace præstantem, ratior incertis circumueniri turbinum, et procellarum subire discrimen? ecce addidit, expertundo si didicisse, quod caueret. Quis enim ait fallacius austris, Et cælor? Quasi fallacius quicq; reperriri non possit austris, et cælo, quoniam insperatis motibus, et cælum mutatur in nulla, et in procellas uenti sæpe uertuntur. interrupto silentio, ecce præter mare, metuendum dicebat et cælum. Talia dicta dicit, clauumq; affixus, et hærens Nusi uam amittebat. Sic loquebatur, ut clauo, id est gubernaculo uideretur affixus, aut tenacius inhaesisse. Oculos re subastra tenebat. Nec amittebat suis manibus clauum, cuius causa uigilabat, nec oculos fidebat a stellis, quarum cursus obseruabat, et mitis, eo magis cautior, quam eos uideri debet, in mari ubi autem deus aliter ita acriter resistentem, dimisit istud, quæ ad plenum obtinere nequebat, non in forma, conuertit se ad potentia. ut ut cōpleretur, quod subtilitatis fraude non potuit. Ecce deus non

emulos suos suam non alienam causam deferuisse. Hunc, ut diximus, metum iccirco proposuit, et
 probaret assertionem suam, ait quippe, aut uincam et habeo quo uictor increpem meos, aut ul-
 tiscar de inertibus mortuis, ut his cum quibus pugnare noluerunt, sint indigno subiectus. Accedit la-
 uinia coniunx. nouissimum posuit, quod fuerat ipsi quoque latino contrarium: ut de filie nuptius
 non ipse sed certaminis exitus iudicaret, et in ipsum oblique hoc dictum est scilicet, quasi si ipse tur-
 nus cecidisset digno perditio inuitus sortiturus esset indignum. Olli sedato respondit cordi lati-
 nus. Et hic modum future orationis ostendit, maturum, temperatum consilio rectiore conceptum:
 se lato, inquit, corde quia de turno dixit, atque ita turbidus instat. assignauit igitur orationem turbidi iu-
 uenis: prosequitur sapientis et senis. O prestans animi iuuenis, quantum ipse feroci
 Virtute exuperas, tanto me impensius æquum est consulere, atque omnes metuen-
 tem expendere casus. Ex latini persona necessarium cunctis induci poeta tractatum. con-
 parat enim mala iuuentutis et senectutis bona. iuueni, inquit, quantum eminet corporis uirtus, tantum
 in omnes casus inconsultate temeritate raptatur. sola meliorum se iuuenis ducitur, totum fore pro-
 pter se putat, nec in euentu factorum præuilet quidquam, uel metuit aduersum. In sene minor corpo-
 ris uirtus sed maior consulendi substantia. omnia expedit, et ante omnia incerta pertrahit, lon-
 gla temporis casibus erulatus tuta inuenit uoluculo consilia: abest a sene temeritas cuius mala
 aut in aliis uisita, aut ipse aliquando persensit. Cauendum existimat prudenter senex, tempusque
 uel maxime firmitat et locum: et magis ubi mors melior est, ferrumque tractatur. redeamus
 igitur ad præpositam lectionem, et quid artis habeat exponamus. O prestans animi iuuenis.
 Laudat eius iuuentutem, et animum præfert, qui suafurus fuerat, ne pugnaret: Ideo, quia se
 inter initia liceret, se armis eius diffidere, proptereaque se elicit ferociorem, cetera non libenter au-
 diret. senserat tamen eum metuere singulare certamen: et hoc in uoluculo finxit laudem, ac diffua-
 sianem suam aspersit incertis, quod et hominis more non propter iniuriam, et id consuetis animo
 potius quam obrectantis scire uideretur. Quantum ipse feroci Virtute exuperas. Satiat hoc
 ipsum, quod in turno laudat atque quum sufficere deberet, præstans animi iuuenis, addidit quantum
 se feroci uirtute exuperas, ut apertiore dicto erigeret audientem. tanto me impensius æquum est, con-
 sulere, atque omnes metuentem expendere casus. Præstas, inquit, uirtute bonus, sed solet uirtus ipsa non
 nullis casibus decipi: propterea decet me prouidere commotus, et in eam partem improuidum
 dicere quæ sit cæteris cautior. non est quippe insane, quod metuo, seruat enim metui consulen-
 tes, et quos temeritas decipere potuit, interire non patitur. Sunt tibi regna patris dauni,
 sunt oppida multa Castrata manu, nec non aurumque animulque latino est. Sunt alie
 minime latino, & iuuentibus armis Nec genus in recores. Quis erit, inquit, nouus fru-
 ctus, etiam si optime uideris. Scio enim ipse luci aliqua pugnaturum, ut conquiras imperium habes
 patris, quod ad te posuit sine cuiusdam inuidia et sine periculo tuo iure legibusque transire: sed lati-
 tudine desiderat imperium habes multa oppida, quæ aliarum labor cepit, et plurimorum subiugauit
 industria, si suffragium meum diuitiasque desideras utrumque tuis partibus non leuo. Si uxorem quæris
 non solum filiam meam italia genuit, denique plures suppetunt intasle, nec facultatibus diuites, nec
 diuitum es sanguine quid igitur per salutis discrimen obtinere contendis quod habes in promptu, et
 potes uia tutiore conquirere? ecce quanta subtilitate instruxit furentem, et uolentem in gladios ru-
 ere, quanto circuitu uenit ad eam partem, quæ diceret, non potes accipere filiam meam, propter
 quam pugnare cœcisus. nec tamen apertius aut abrupte hoc ipsum protulit: sed dicens lo habes alias, eas
 denique præferendo ostendit ipse, alia se gerere uoluntate. Sine me hæc Flaud mollia fatu subla-

letatō rore madētem, Vix soporatum stygia, super utraq; quassat Tēpora, cūctan-
tiq; natantia lumina soluit. Quid enim dabitur, immo grauari palinuro rore, & quē
mox plana meri fuerat tradit irasci, ut inquit, rānum rore stygi, insperfit palinuri tempo-
ribus, & relasantes oculos soluit, habuerant enim adhuc quenlām uigorem, quum palinurus con-
tra miteretur, ubi enim interuenit uis maior, quicquid laratum fuerat, resolutum est, quæ solutio
clausit oculos eius, & presit. Vix primos inopina quies laxauerat arius. Hoc factum nul-
la consecuta est mora. Et super incumbens, cum puppis parte reuulsa, Cumq; guber-
nacula liquidas proiecit in undas Præcipitem, ac locios nequicquam soepe uocantē.
Multum lat palinuro, qui oppressus tanta ut gubernaculum non remisit, contra plus illi, qui diuina
fretus potentia totum ualuit superare, sic enim illum præcipitem dedit in fluctus, ut secum & guber-
naculum traheret, & eius partem naui, cui uis leuatur appositus, clamabat uero ille socios frustra,
& in ipsa uis positus omnes inuocabat, dormiebant enim, sicut supradictum est, nec audire aliquis im-
plorantis uocem, nec subuenit pereunti, hæc fuit causa, ut dormientes troiani describerentur, re esset
qui palinuro pereunti succurreret. Debit enim completi unius anni so quam neptuni uenire uen-
turam prælixerat. Ipse uolans, tenues se sustulit ales in auras. Perfusa palinuri nece, som-
nus, inquit, uolauit ad cælum, quod alato facere facillimum fuit. Currit iter tutum non secius
æquore classis. Amisso duce, nihilominus classis tutis cursibus ferebatur, promissisq; patris
neptuni interrita fertur. Promissis neptuni respondens, qui futuram incolumem dixerat, in'er-
rita, inquit, hoc est secura ferebatur, licet rectorem perdidisset, numine enim neptuni felicius rege-
batur. Iamq; adeo scopulos sitrenum aduecta subibat Difficiles quondā, mult'orūq;
ossibus albos. Dum tota classis secaret fluctus, iam inceperat in prænarum scopulos ferri, diffi-
ciles alijs, dicturus est enim, inde integros euasisse troianos. Difficiles dixit asperos, & nauisq; per-
iculosas, utpote, qui seuitiam suam multitudine ossium testarentur, quæ per uenientium esse poterat.
uict aliorum interitus non fama sed oculis probabatur. hoc ideo dictum est, ut ostendatur neptuni
beneficium, qui troianos illic incolumes reddidit, ubi infiniti perierant. Tum rauca assiduo lon-
ge sale saxa sonabant. Quam euidens tam periculum fuit, quum iam ipsorum scopulorum so-
nus aures troianorum, mentemq; tangebatur. Quum pater amisso fluitatē errare magistro
sensit, & ipse ratē nocturnis iexit in undis. Aeneas ubi a luertit præpinquam periculis clas-
sem intellexit eius perisse rectorem, qua necessitate compulsus suscepit gubernatoris officio, ipse eā
rexit, & quod difficillimum fuit, per totum spatium noctis, laudatur aeneas etiam in arte gubernan-
di. Multa g'mens, casuq; animum concussus amici. Fuit una difficultas regendæ naui,
quam alix sequebantur: dicit, quæ sint multæ causæ, labor scilicet, ac sollicitudo, dolor quoq; amici
perditi, & tantis officijs necessarii. O, ninuum cælo, & pelago confise sereno, Nudus in
ignota palinure iacebis arena. Hæc ex persona aeneæ accipiendæ sunt, qui arbitrabatur de-
iussisse palinurum, atq; egisse negligenter, quasi cælo sereno, & pelago, casu quolibet perire nō posset.
accedebat ad dolorem gementis pæna quoq; amico inflicta post mortem ut inhumatus iaceret, &
nudus in exteris terris, ignotusq; omnibus, in littoribus etiam, quæ nullus incoleret, & in quibus se-
pultorem inuenire non posset.

[illegible]

Deficit expositio principii sexti libri.

Quia cū p̄didisset, et quē gemeret nesciebat. Cui fidus achates in comes, & paribus curis uestigia figit. Ibat cū ipso achates pari cura possessus, quū uero irret. Multa iter sese uariis fer-
mone ferebat, Quē sociū exanimū uates, quod corpus humandū Diceret. Tracta-
bāt inter se, q̄s ille eēt mortuus, uel cuius corpus sepeliendū sibilla praecepisset. Quātū hic laudatur
fides achates, et amicitia, quae paribus curis agebatur, t̄m̄q. torquebatur, quantū aneas, ad quē ip̄s
lucis, et amissio necessarii p̄tinebat. Atq. illi misenū in litore sicco. Idest in arena littoris sic-
ci. In quo uelū litus, ubi pelagus terminatur. Ut ueniētes uident magna morte p̄uēntū Mi-
senū exolent. Mox agnouerū misenū iacentē, in miserabili occijum. enumerat ia, uae iūctus
rore est dolēla. misenū exolide, inq. hoc est sanguine optimo genitū. ecce duo in ligna, leti genus, et
sanctius rō. Quo nō p̄stati ut alter, Aere cedere uiros, m̄tēq. ac cedere cantu. Alii
dit alia. nā in tuba canu nullus peritior fuit, nullus uiros sic accendebat, quū uentretur ad caespitū.
Dixit u. ros, qm̄ imbelles et timidi nullius hortationibus cōmouentur. uiros ergo fortes debemus ac-
cipere, nō ad sexus discretionē. dixit haec. conseruit quoq. alia. Hectoris hic inq. magni fuerat co-
mes, hectora circū Et lituo pugnas insignis obibat. & hasta. Quū sint multi, q̄ alio in
furorē cōtinent heli, ip̄i tñ pugnare nō possint. laudatur in miseno, q̄ faciebat cū uiris, quo t̄ tu-
bā ip̄e dicebat. hectori, inq. fuerat comes. si cōsideretur bellicis in p̄ritulo, cui ip̄e fuerat uelut
intelligitur qualis fuisset et misenus. nā nullus cuiquā comes, aut amicus efficitur, nisi, q̄ fuerit su-
dioris affectu nō dispari. hectora circū, et lituo pugnas insignis obibat, et hasta. quoties cū hēctore
p̄cebat ad pugnā, et lituo placebat, et hasta inferior nō fuit, duo officii simul exercēs. Postq̄ il-
lū uictor uita spoliavit achilles, Dardanio rex sese fortissimus heris Addiderat lo-
cū, nō inferiora secutis. plurimū laudatur misenus. q̄ nūquā in societate, nisi cū p̄cipuo fuit.
nā post hectoris morte, quē achilles occidit se adlitit anea nō di. pari uirtute, uel factu. Sed cū,
forte cui dū p̄sonat equora cōchi Demēs, & cātu uocat in certamina duos, Aenu-
lus exceptū triton (si credere dignū est. Inter saxa uirū spumosa immererat uoca-
llus, inquit, ip̄e. quo cū anea fuerat, dū artē suā exerceret in litore, et cātu eius p̄s marent caua sa-
xorū. rep̄tina demētis p̄isse, sus deos hō incertamina credidit puocālos, sed illū triton exceptū ut
pote amulus. hoc ē ex puocatione a luerisarius, inter saxa collisum dedit in morti, atq. undā imersit.
Licet sit factū, ut deos ad cantus hō puocaret, et mors puocātis extitisset. tñ poetas (si credere di-
gnū ē. inq. ut nō leret, et se dubitare potuisse, existere tantā audaciā, quā in suā p̄niciē diuinū odiū
cōcitaret. exceptū dixit, ut ferā uenabulo. quae dū sua feritate plurimū se posse arbitratur. sic incauta
ruit in ferrū, et p̄nā suae temeritatis expēdit. Ergo oēs magno circū clamore ficinebāt. Pre-
mebāt, inq. iū irascētes in ndm, quae illū tā necessariū, tā optimū uirū, comitē regi, i. digna morte p̄res

admitti. Mala, inquit, quæ mihi acutiora ex ali, turne considera. hæc enim iudicabis per
nam esse a miseri sceleris, ex pro urata de ra n natiute supplicium. nec nulla ipsius rei pro-
batto necessaria est, quum omnia si scita int ocutis tuis, quæ passus sum nosti, quæue ipse ad huc
patiaris, intelligis. Bis magna uicti pugna, u x urbe tuemur Spes italis. Si semel
esset male pugna, daretur hoc eueniat, no p gntum est ex fortiter quidem atq. ut obtineri de-
basset ut tota nisi offe numina p p r uem omnem in aiam partem facta nostrorum cædes
ueris sent. atque utinam malis ipis ueniret finis, manus autem uigent, ac ut noua ex pertinaci-
ter continuata per turant. sequantur in lere a m ueros, ex sem nostram deterius premunt. quid
tam heratur pro feri, quam extra urbem perierunt omnia: ex uix tueamur, quæ retinemus
inclusa. argumentum istiusmodi, quæ arte, a tempore, a numero, ex ad accidentibus duxit
a tempore sic, ex illo, quæ me cala, quæ turne sequantur. Belia uiles. Cur, inquit, ex illo
tempore mala exorta sunt? quo fides est mutata troianis? A numero, toties. ab accidentibus ue-
ro a feruit conuictis ex paribus intentionem suam. transiit ad ea, quibus mala ipsa comprobet tole-
rari non posse. Recitant uolito t. beria uelenta sanguine adhuc, campi q ingentes
osibus albeant. Tanta, inquit, illege funerum fuit, ut tyberini fluminis gelidos curus ex
manose. omnia re exorum sanguis tepido jecerit. Tyberina fluente inuidiose dixit, quum in-
gentes exent ex gelida uehementer, admixtione tamen humani sanguinis calentis superata tepue-
runt sanguine troianorum potius quam nostrorum, aut, quod admitti facile potuit, utriusque
partis fuisse. Campique ingentes osibus albeant. Locum, illece, quorum sanguis apparebat in
flumine. omni miserrato facti non expressit, nisi quod corporum spata non angusta sed
libra, nec in campi sed plurimorum, sic una fidele humana ossi contexerant, ut nihil nisi
aliam uoluit uento occurreret. Quo referor toties, quæ mentem inania mutat?
Si in uolito t. beria uelenta sanguine adhuc, campi q ingentes osibus albeant. Locum, illece,
quorum sanguis apparebat in flumine. omni miserrato facti non expressit, nisi quod corporum
spata non angusta sed libra, nec in campi sed plurimorum, sic una fidele humana ossi
contexerant, ut nihil nisi aliam uoluit uento occurreret. Quo referor toties, quæ mentem
inania mutat? Si in uolito t. beria uelenta sanguine adhuc, campi q ingentes osibus
albeant. Locum, illece, quorum sanguis apparebat in flumine. omni miserrato facti non
expressit, nisi quod corporum spata non angusta sed libra, nec in campi sed plurimorum,
sic una fidele humana ossi contexerant, ut nihil nisi aliam uoluit uento occurreret.
Quo referor toties, quæ mentem inania mutat? Si in uolito t. beria uelenta sanguine
adhuc, campi q ingentes osibus albeant. Locum, illece, quorum sanguis apparebat in
flumine. omni miserrato facti non expressit, nisi quod corporum spata non angusta sed
libra, nec in campi sed plurimorum, sic una fidele humana ossi contexerant, ut nihil
nisi aliam uoluit uento occurreret. Quo referor toties, quæ mentem inania mutat?

fisset. ergo planctus fuerunt non uisum. Solus tunc quoque uideretur admixta. Precipue pius
 Aeneas. Eadem cum et pius Aeneas, cum ex superioribus apparet quod soluerint oes.
 nam supra dixit de Aenea et Achate. quod cum laeta te, uictiam genus ceteri doluissent, ut ue-
 nere, inquit, uident in lignis. et tunc non conuenit uir, forti, nullus
 enim, aut non talis existeret. et tunc caput. et uisus. et uisus. et uisus. et uisus. et uisus.
 festinant flentes. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc.
 tur funus, et eius solemne. Aeneas. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc.
 tant. Minore de ipsis diligentia, et labore ex. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc.
 maturabant faneris ne uisum. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc.
 et splendorum, in tantum autem roboribus congestis eas. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc.
 ultra modum aliquod exhiberi mortuo meruit. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc.
 tur in misere causa, quod amicum fuisse hostis dixit, et Aeneas potius ut uirtutem ceteri platio
 et meritum monstraretur. ceterum et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc.
 mi poterat. Iter in antiquam siluam. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc.
 gentes et ignas. quas siluitudo nutrierat, et multorum prolixitas seculorum. Dicit enim propter quod
 nullus illic habuit accessum. Stabula, igitur, alta ferarum. Significando alta stabula, et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc.
 comorari consueuisse maiores, quarum metas arceret incolae, ne hac per alij cuncta ligna conuenirent.
 reat. Quantum tunc in laetantur, qui non timuerunt euertere stabula alta ferarum. Quod autem dixit,
 Iter in antiquam siluam, et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc.
 quibus congestae ferarum comarentur potioris formae, ut stabulis nostris relecta in unum amata, et
 plicia colliguntur. appellatione, et ad locum ostendit, de qualibus loqueretur. ceterum cubilia dicit, et si
 minores significare uoluisset. Procubunt piceae. Ecce unum genus ligni fecundo incendio non cessant
 um. habet enim quandam succum, quo nutriat flamma. Donat ista secumibus ilex. Ecce unum genus lig-
 ni siluestris. Et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc.
 Seinditur. Lignum, quod robur appellatur, eius est natura, ut scindi facilius possit. Ac uoluit
 in rebus montibus ornos. Ornos, quoque, robora fixilia, quae pro effectu rei, torrens deueniunt. Pro-
 uoluere est, ut quod stat, porro uoluatur, et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc. et tunc.
 Nec non Aeneas opera inter ralia. Talis
 hoc est, quia pertinet ad amici funus. Primus Hortatur socios, paribusque accingitur armis.
 Duplex curabat officium, ut omnium esset hortator, et operum participi. Arma dixit paria, quales
 alii gestabant. qui cedebant arbores, uel iam casae scindebant cuneis. Potest et sic, ut non iam uerba es-
 sent hortamenta, sed et facta, quis enim non faceret, quod faciebat et rex? Prouocabat hunc amici memoria,
 et suadendi necessitas potens. Multum quippe accedit ad effectum expedienda rei, si opera sua quam ali-
 quod laboriosum geritur, rex ipse coniungat. Atque haec ipse suo tristi cum corde uoluit, Alpe/
 dans filiam immensam. Licet esset tristis, quoniam cum funeris gerebatur, et eius expeditio iam fuerat
 certa, et operat coeire, quae ad inuentionem rami pertinebant. uoluerat igitur haec, et cum corde suo,
 quasi cum seculari ratione considerans, immensam latitudinem siluae. Et sic ore precatur. In prece sua of-
 fendit cogitationes suas, quas tacitus secum traestauerat. auxilio quippe diuinum sciebat, opus esse, ut
 inueniretur in tanta pleritate siluae arbor, quae portaret aureum ramum. ubi igitur eius defectu intentio et
 traclat is assuantis, et eum confudit in immensam confusa latitudo, pleritasque siluarum, hic peccatus est uer-
 bis, ut diuino adiutus auxilio desideratam speciem posset reperire. Si nunc se nobis
 ille aureus arbore ramus Ostendat nemore in tanto. Quando inquit, inuenireto
 ramo aureo in tanto nemore difficultas obsistit, utinam ultro se nobis ostenderet. Quando omnia
 uere Hecunum de te uates misere locuta est. Necesse est enim, etiam de ramo uera esse dis-

LIBER

intellectum integrum non dabit. latinus enim ubi necessitas item passus est nominandi triste illud, quod in turno metuerat, ne omen asferret pugnatorio, interpretatur, fors dicta refutet, ut quod dicturus fuerit de morte turni, nec audiret fortuna nec faceret. ergo quum pronum quod dicturus fuerit de morte turni, nec audiret fortuna nec faceret. ergo quum pronum stianus, sic debemus. dissonare. quid consanguinei rutuli? quid cetera dicet italia? si se petentem natam et nostra connubia ad mortem prodiderim? fors dicta refutet, hoc est fors dicta refutet, quod est in usu vulgi, quod non faciat deus. nam triste aliquid nominatur optant primo, ne accedat, ne omen asferre uideantur. Optimo uerbo usus est, prodiderim. quippe ostendere uoluit non uno genere fieri prodicionem. quapropter desinit, quid sit prodere. non enim reuera ille solus est proditor, qui auro uendit patriam aut exercitum decipit, aut necandum hostibus aliqua fraude transfribit. Proditor etiam ille est, inquit, qui parentem patitur in mortem, neque eum reuocat ad salutem. quo magis latinus reum se apud suo. detineri posse assererebat, si affinem suum eundemque filix petitorum imparem patris propositis consiliis implicaret. Ergo fors dicta refutet, et prodiderim, ostendendo beneuolentie causa sunt posita: ut quod latinus dicebat aduersum, id non optantis animo, sed monentis protulit, uidetur. tur atque eo genere, ut dictam est, demonstraret beneuolentiam suam, quum casum mortis infortuniosum ac tristem etiam in ipso dicto se doceret horrere: prout, fors dicta refutet, ut fortunam non admitteret, et recusaret omen dicti: quo latinus licet occulte, turni nominauerat mortem. hoc et terentius in andria posuit aduersus uerbi expressum. Aut enim, si euentus, quam diu prohibeant, dissonant prius optauit, ne accelleret, et sic protulit, quam optauit, ne fieret. Responde res bello uarias. Responde, et ad animum et ad uoluntatem pertinet, sed hic ad animum. Misere parentis longum, ut uisus eius belli animo consideraret, et celeret. Misere parentis longum, quem nunc inestam patri a uide a longe diuidit. Misere, inquit, patris tui, ne quam se aduerterit orbatur in senectute, perinde patris te tutum esse non potest, ne quo de facto uisus mis cogitet. Misere, inquit, ne decipias matrem, ne decipias senem, hoc ipsum materet, si patris dictum est: noverat quippe ex capitis oritur, qui illi esset, perdere patris. presertim iuvenes senem, quos iam non possit in alio reparare. quem nunc maxime patrias uel longe diuidit. Mortem, inquit, tu iam grauitur taturus sis, ex eo comita, qui quum lumis abest ab eo, longe duceretur, quo animo non potest ferre. Haud quia patris diu uolentia turni hactenus, exuperat matris, accrescit in medendo. loquatur locus, sed animas turni non tantum non frangebatur per uolentiam comoda, uerumetiam quasi quibus stimulis uigilatur in furam, potius in hac uolentia, per reuocatus ab intentione, hactenus patris, ut ille commotione deterior, ut lolet, non pro uicente medicorum opera, iret in deterius, quod dolet, aut scuit. Ut primum sciri potuit, sic misit ore. Ut sciri potuit, hoc est non quando uoluit sed quando potuit. quia exspectabat latinum, ut quod dicebat, loquendi sine concluderet. dicendo quando, potuit loqui, tunc locutus est: etiam ad accipere, turrim etiam ante latinum dicta rumpere noluisse: sed hoc, quum mutus acciret, tolerasse silentio propter personam reuerentiam. Quam pro me cura petis, hanc precor optime pro me Deponas. Letumque finas pro laude pacisci. tunc, inquit, mol nanus conuictor et egregius parent, ut scias pro me, quem diligis, curam meam et tamen pro me facies si quomodo uolentiam deponas. ecce et ipse scilicet utilis est. nam quia dilectus erat, quod tam habet in potestate, apertius resistere non poterit, utitur suadentis et deprecantis oratione, detinens quod sit utile. ait igitur, utile esse arbitrari, ut ueram meam mortem omni cautela formidans. sine me optime pater subire, quod metus. Præstabat quippe

LIBER.

Ha. quā de tuo casu misere nimium miserando, uera l. cula est uates. Vix ea fatus erat. *Haec dicit*
xit, et tñ aliquē implorauerat deū. Quippe hoc solū protulerat, ut optare uideretur potius, q̄ rogare
præuenit materna miseratio eunte in preces, et quod desiderabat, ostendit. Gemina cū forte co-
lumbæ. Ipsa subora uiri coelo uenire uolantes, Et uindi sedere toto. Qua columbæ
fuerūt, quia duæ, quia sub eius oculi trāsierūt, quia sederut in solo i. arboſo et iocundo, intel exx
aneas in materno signo omen esse inueniendi rami iūſtantiā. uenientes. n. de caelo aperte monſtra-
bint non alios se ferre niſi eius expeditionē rei de qua cogitabatur in præſenti. Tunc
maximus heros. Laus iſta non ad corporis bona, ſed ad animi uirtutes pertinet. uigi-
lantia enim mentis, et aſſutia. qua aneas pollebat, intell. exiit anguſtias ſuas materno remedio iūbe
uatas, et illas aues expeditionē rebus neceſſariis ferre. hoc eſt, quod ait. Maternas agnoſcit a-
ues, letuſq; precatur. Quod, inquit, maternas agnoſcit aues, his cæperat letuſ i. ortari. Eſte
duces, ſi ſua uia eſt. Bene de uia, quæ ad ramum duceret, dubitauit ſtabat. n. in ſua, cuius dē
ſitas uniuerſa cōcluſerat. Vox inquit uā mōſtrate ſi ulla eſt. Curſumq; per auras Dirigite
in lucos, ubi pinguem diues opaca Ramus humum. Vos enim poteſtis difficultia ſuperar-
re, quas auræ portant, et ſiluarum impedimentis leues penna ſuſpenſunt. uos illo uā dirigite, ubi de
ues humū opacat ramus, locū in quo eſſe cōmeruit. Tuq; o dubius ne defice rebus Diua pa-
rens. Et tu mater ne deſere filium, cum uel maxime, quem incerta conſolunt. o, poſuit,
quam loqueretur cum columbis. O, quum preces torſiſſet ad matrem. Illic enim ponitur, ubi
ſi nplex horritio eſt, et blanda. Si effatus ueſtigia preſſit, Obſeruans, quæ ſigna
ferant, quo tendere perſeant. Præter aduentum enim quo ſpem maximam columbæ
pollicebātur etiā ſedentes aliquid poterant, et motibus propriis nuntiare. quod iſum quia aneas ro-
uerat poſſe prouenire, obſeruabat tacitus ueſtigia fixis, ut ſciret, quæ eſſent habitura iudicia futu-
rorum. Paſcente illæ t. n. tum prodi e uolando, Quantum acie peſſent oculi ſerua-
re ſe iuentum. Proderunt, inquit uolando, proderunt, pedum ſignificat gregem. uoladi cū par-
tes al alā pertinent. ſi ſic intelligamus nō cohæret, uoletur pedibus, aut aliis abutetur. ſed nō iſe eſt
intellectus. uolam. ſicetur medi pars manus, et plātæ. quæ faciebat colūbas uolare. hoc ē uolare
per uolā. unde et inuolare dicimus, quū aliq l. ſ. rtim uola manus ſubtrahitur. et inuolare rurū, quū
uſo et a manu in aliquē diriguntur. ſicuti terentius ait. In facie inuole uenefico. ecce et hic uolare,
poſuit pābulare. caterū ubi pēnarū uolātū dicere uoluit, iqt u. nere uolātes Nullus. n. ſi alio admi-
niculo pōt de caelo deſcendere. Ac ne huius rei remaneret incertū, iſra oſtendit apertius, qd hoc loco ſig-
nificet uolāto. Quū. n. tñ iſſent pedibus, quātū obſeruans oculi ſeq potuiſſent. Inde, iqt, ut i. le-
nere ad fauces graueol tis auerni, Tollūt ſe celeres, li quūq; p aera lapſæ Sedibus
opertis geminæ ſup arbore ſi dūt. Pateſcētū, de quo potuit dicitur. dicendo. n. tollūt ſcelerēs
ne grauē olorē a erni paterentur, et addido, liq luq per aera lapſæ. ut ſcētū ē, oblātæ arboris deſi-
nita cōtingeret. ſe ſerunt igitur colūbæ geminæ ſuper arbore gemina. iſa. n. ſi ſignificabāt numero du-
plici, quæ frondē duplicē materiāq; portabāt. mox igitur, ut ſuper eā ſederūt. Diſcolor ūde auri.
p ramos aura refulſi. Statim, iqt, ex ea quæ uiridis fuit, aliud genus coloris eſſuſſit, et quod
magno deſiderio q̄rebatur, iūctū eſt. Ingreſſitur deſcriptionē, qua illius rami ſimilitudinē mōſtret,
uel colorē. Quale ſolet huius brumali frigore uiſcū Frōde uirere noua, quod nō ſua
ſeminat arbos, Et croceo foetu teretes circūare trūcos. Talis erat ſpecies auri frō-
dētis opaca Ille, ſic leni crepitabat bractea uēto. Quādo modū, iqt, hyemali frigore emer-
gētibus frōdibus nouis ſolēt arborū trūci uiſcoſi uēte perſundi, et colorē crocēū demōſtrare, talis

erat species auri frōdētis. cū admiratione posuē, auri frōdētis opaca ilice miraculū. n. fuit ex arbo
 re ilicis, hoc est ex ligno, durissimum ramum aurcum cū aurcis frōdibus extitisse. Corripit extē
 plo æneas. Propter romouendam narrandi prolixitatem, non dixit, quomodo æneas ad ipsam ar
 borem uideatur perrexisse. quum uolantes colūmbæ uix illo peruenissent propter auerni grauem
 olorem. nostamen, quod breuiantæ narrationis causa poeta prætermisit, intelligere possumus,
 quæsisse æneam aliam uiam, et peruenisse, ut inuentum seminus offerret. statim igitur æneas hūc
 ramum corripuit, utpote diu desideratum. Audusq; refingit Cunctantem. Et cum ramus
 ipse cui litatem properantis retardaret. hunc tamen æneas uicit. Et uatis portat sub testā si
 byllæ. Nuntiaturus completa omnia, portauit ipsum ramum sub uatis testā. Nec minus inte
 rea miserum in litore teneri Fletant, & cineri ingrato suprema ferebant. Rediit
 ad ea, unde recesserat. et completis in causa rami partibus, ad miseri exequias reuolutus est, ne
 tamen ea ipsa obflarent curantibus sepulturam, nihilominus troiani misenum flebant, et cineri in
 grato suprema ferebant. Cum nondum arfisset, sed mox esset arsurus, recte defuncti corpus ci
 nerem dixit, quia hæc agebantur, ut in cinerem uerteretur. Principio pinguem tedis, &
 robore secō, Ingentem struxere pyram. Hæc primum admouerunt, quæ non solum py
 ram struerent, uerumetiam facilius arderent, et alia quoq; accendere potuissent. Cui frondi
 bus attris Intexunt latera. Sunt enim genera lignorum, quæ mortuorum solennitati conue
 niant. Et ferale ante cupressos Constituunt. Cupressus quoq; luctibus congruit.
 Decorantq; super fulrentibus armis. Virorum enim fortium cum ipsis iuneribus ar
 ma apud ueteres conuehebantur: nec solum hæc, sed cætera, quæ habuissent carissima. Pars
 solidos latices & aheni undantia flammis Expediunt. Pars aliqua hominum aquam ea
 lidam procurabant. hoc genere locutionis multo docti usus est poeta. exquisita enim grauior est, q̃
 simplex. Corusa luant frigentis, & uicunt. Hoc fuit causa calidæ aquæ expediendæ,
 ut frigens corpus, hoc est ferendum aua, calida lauaretur. uicuntur autem quo celerius arderet.
 Fit gemitus. Gemitus fit omnis ut ferretur, quum ad supremum mortui peruenitur obsequiū.
 Tum membra toto deflata reponunt. Membra, propter quæ tantas effuderant lachry
 mas, toto cum ipsis arsupro posuerunt. torum dixit stratum, quod fuit in pheretro. Purpureasq;
 fover uestes uelamina nota Coniiciunt. Vult ostendere pretium uestium, quæ propter de
 functi meritum stabantur incendio. illorum uestium commemorationem fecit, quæ ex eo amauisse
 probatur, quia frequentius hic usus est, et inde notum omnibus fuerant. debuit ergo, et in morte
 his uelari, quas dilectas cum uiueret, habuit. sic fecit, et dido. nam exuias, quarum teneba
 tur affectu, imposuit proprio rogo: et has ipsa secum consumpsit, ipsaq; sibi ultro funereum pro
 curauit obsequium: quæ salutis suæ tempus abruptit. Pars ingenti subiere pheretro, Tri
 ste ministerium. Ferendi quippe funeris ministerium luctuosum est, et eo magis in miseri obse
 quio, ubi nullus erat, qui non doleret. adhuc enim extrarios adhiberi conuenerat: sed illic, ubi
 possunt reperiri. Et subiectam more parentum Auerſi tenuere facem. Prisci enim
 quum ignem rogis interebant, non sub oculis suis propter pellendum doloris augmentum, sed a
 tergo suo, ut dicitur, faces apponebant. Congesta cremantur Thurea dona, dapes, fuso
 crateres oliuo. Meritum mortui in stecierum flagrantia probabatur, et cum non dicitur, tantum
 thoris, quantum solet, plus potest sentiri, q̃ constabat impensum. proinde thus, inquit, conge
 sum, hoc est copiosum, traditum flammis ardebat, et oleum non paulatim, sed semel cadis infu
 sum incendi: ipsa cumulatbat. Postquam collapsi cineres, & flamma quieuit Relli

LIBER

[illegible]

L I B E R .

quias uin³, & bibulam lauere fauiliam. Vbi confurp³is membris recessit flamma ex to-
tum in cineres uersum est, quod ardeat, uin³ dicitur. quod fuerat colligendum. Oli³aq³
lecta. Lecta ex cineribus lignum, & carnis. Quid dixit chormeneus ahen³. In eodem
aeneum chormeneus coarctat, & text³ dicitur, q³ia dixit, q³ae non consump³rant flamm³. hec
enim sola sepulchro con³ta conuenerant. Luctu ter socios pura circumtulit unda, Spar-
gens rore leui, & ramo felix olivae. Luctu uero uiros, dixitq³ nouissima uerba.
Quoniam supra dixit, totamq³ in³stat parere ei³sem. hic ex³tionem omnium purgationemq³
describit. quae fit ea ritu, q³ia chormeneum fecisse agerunt. scilicet ut uniuersi, qui obij³quis in-
ter fuerunt, a qua pura & felix oliua, frondibus pargere³ntur. Hec fuit lustratio omnis, & exple-
tio hominum scilicet, & domorum. At pius aeneas ingenti mole sepulchrum imponit
sua parua uito, & iunumq³, & tubamq³. Quae sapientis dicta sunt, aut compie³erant. dicit
nunc, quid ex³ras ipse curauerit perficiendum. pius, inquit, aeneas. hoc loco bene posuit pius, quo-
niam comiti ac familiari suo conlebat memoriam. aut ingenti mole ponit, sepulchrum edificat. quod,
ut magna mole confurgeret, contemplatis faceret miseris mortuorum, quae in uita quae fuerat. ca-
torum mortuos supradixit nihil sentire, quum liceret, cinere ingrato suprema ferebant. quia ni-
hil sentiunt, perindeq³, nec uicem redunt, recte mortui dicuntur ingrati. ergo aeneas animo suo
sitis faciens, constituebat ingens sepulchrum, quod faciebat non tantum, ut ossa conigeret. uerum
etiam, ut quicquid seculi omnibus perduraret. Arma uero etiam, & a³u insignia, non immerito
adlebat. oportuit enim ea cum i³so consistat, per quae in uita i³stuit. & b³clori primum, de
hinc aeneas ipsi a³herere, & commendari committit: Dixit, quid fieret: dicit nunc, quo loco.
Monte, inquit, sub aereo qui nunc misenus ab illo dicitur. Sub aereo, ait, monte. hoc
nomen apud ueteres fuit montis. sed quia uirgili temporibus aliter appellabatur, breuitate miris-
ca & superiori tempore & praesentis respon³dit, ut instrueret nescentes, & doceret commutationem
nominis cucurrisse, ut misenus diceretur ex miseni nomine. qui dicebatur aereus. Aeternum
q³ tenet per secula nomen. Tamen illius uiri meritum uoluit, licet mortui, tantumq³ eius au-
toritas potuit, quod hoc uoluit seruari, ut seculis omnibus misenus manserit, & hoc nomine uocetur
a posteris. Aereum montem, pleriq³ non nomen eius fuisse arbitrantur, sed quot sit altissimus
& hoc magis tetigisse uirgilium. sed non hoc positum est. nam qui dixit, qui nunc misenus, dicere
ostendit a ueteribus aereum nuncupatum. nam, quae esset miseni gloria, aut unde sciretur ipsum
positum, si non illi monti superiori ceteris uocabulo miseni nomen esset appositum. His actis,
propterea exequitur praeccepta sibyllae. Totum propterea asseritur fecisse id, quod illum aut
uero patris impletet, aut misenus inuentus urget. Descriptio a³ducitur ad infernatendens
tis. Spelunca alta fuit, uasto p³imminis h³a. Spelunca fuit alta, hanc ingens his-
tris terra naturae profanum fecerat. scrupus, hoc est saxosus lateribus, atq³ asperis. non enim
illam ar³procurauerat, aut hominis manus. Tuta licu nigro, nemorumq³ tenebris. Hec
quoniam semper patet, ne ad eam culpam sit facilis accessus, pro muro habet lacum, ex undis au-
t in horrentibus & tetris, & multorum arborum tenebris, satis fuerat occulta. Quam sul-
por hand ullae poterint impune uolantes Tendere iter per nis. Super hanc nulla uo-
lucres poterant sine pena transire. illic enim moriebantur. dicit causam. Talis sese h³aleus
atris faucibus effundens supera ad co³nuexa ferebat. Vnde locum graui dixerunt no-
mine aornon. Quantum momenti aibus fuerat necessarium, ut transire incolome possent,
si tanta uis exhalabat ex illis faucibus, ut illic puncto temporis etiam citi uolatus superarentur?

colori quippe respondet et cursu, ut sit antebant illi nives candore, antebant cursibus uentos.
Circumstant propere auri et, manibusque se lacessunt Pectora piaula cauis. Circui
dederunt eos ministri sui, et uelut quidam uerberibus futurum certamen sentientes de
nuntiabant. Caus enim manus non doorem facit: sed excitat certaturam. Et coela conuan
tia pectunt. Norant etiam equi, quid futurum sit, cum eriguntur hortantibus, aut com
punguntur, ut placeant. Ipse dehinc auro squaentem, alboque orichalco circum
dit loriam humeris. illa erat, fient, ipse quoque iunibat munimenta corpore sui, et pri
mum autem humeros suos lorica circumdabat: quae auro et orichalco fuit splendida. Simul
aptat habendo. Ut bene haberi posset et ferri: aptat hanc diligenter. Et semque,
clypeumque, & rubra cornua crux. Ad hac quoque pertinet, quod dixit, si uel
aptat habendo, quod enim bene portatur, et apte feratur, gerantem releuat, patiens redimere.
Ensem quem dauno ignipotens deus ipse parenti Iecerat, & itygia candentem
tinxerat unda. Laudant equos ex occasione tuos, qui dederat pilumno. Laudat et sa
dium, quia illum uulcanus suis manibus eadem fecerat pilumno. Et itygia candentem tinxe
rat unda. Consecrationem quandam ensis ostendere uoluit factam, quia si itygia unda fuerat
tinctus, ut quasi inuictus haberetur, et quaecumque uulnera, et, celerius interiret. Simul
etiam locuit certis necessariam partem. nam molis est certus, quo candens ferrum aqua tri
gitale mergitur, ut ex utroque temperatum nec desit salsi daram, nec rursus inefficax fiat,
si plurimum fuerit molle. Exin hoc est exinde. Quae in mediis ingenti annua colum
na Arlibus ad stabat, ualidam uel corripit hastam. It hastam laudat, et magnitu
dinem suam, et ferrum qui hanc poterat uirtutis tractare substantia. hasta laudatur, quia
tam magna fuit, ut ingenti columnae adminiculis stare posset, et regi, quod sit, ne curuata
hasta usum necessarium perdat. hanc, licet et pro sua magnitudine ponderosa, rapuit tur
nus. Tantum etiam uel roboris fuit, ut illum non tolleret, sed eriperet. Corripere est aliquid
sine constata uelitate corripere, ut nescire. hinc igitur alius grauem et saepe onerisam turnus,
rapuit procul relictus ad aulam hanc, et quod lea minus dixerat, complet. A
toris, inquit, aut in i locum. Auctor fortis auctorio fuerat detract. signa scilicet, quae
reportatam de fortissimis uelut antestaretur. Quasque tremente Vociferans.
Hanc frequenter commouens his adlocutus est turnus uicinis et clari, quod mali an mi ne
cessitatis fuerat excitatus. Trementem proprie dixit. quod quid enim longum est non secun
dum longitudo uelut im tremit, quam pauci motum. Nunc o nunquam frustra
uocatus. Hanc uocatus. Hanc, inquit, feris, haec orni boni, quae quoties uocatus, si
com notum, et cum uel prior rem uel le et pro. Nunc tunc adest. Quam grauius hanc
occurrit, et de uelut hanc uelut adest tempus, ut ultra uelut morem uelut uirtu
tis et uelut uelut. Te uelut adest, Te tunc nunc dextra genit. Nec prioris do
mini meritum te uelut uelut nec prioris uelut, nec prioris uelut, nec prioris uelut
illius uelut uelut uelut, nec prioris uelut uelut uelut. Da sterreie cor
pus, Loricaeque manu uelut la lacerate uelut Semiuu phrygis, & fœre in
pulvere eripe. Uelut uelut uelut, uelut uelut uelut. Ceterum hanc uelut nec sentire poterat, nec audire: usus est tamen suis
fortibus dicens, quid ex perit provenire. Praesa, inquit, ut Bernamus hostem nec me

nec has inuabat, si peterent altum. ad cælum enim usq. perueniebat, quicquid lacus te'er, et hiatus
 speluncæ ractabit. Quattuor hic primum nigrantes terga iuuenos Constituit, front/
 tiq. inuergit uina sacerdos. Et summas carpens media inter cornua scitas, Ignibus
 imponit sacris libamina prima, Voce uocans hecaten, coeloq. hereboq. potentem.
 Contra detestatos speluncæ ipsius hiatus, uates sibylla sacrificiorum remedia procarabat. si enim
 aues uolantes per altitudinem cæli citæ transire non poterant. quid homo efficeret per ipsas jau/
 ces, et lacum teterrimum transiturus: tardo utiq. gressu super tenebras et loca incognita. Qua/
 tuor ergo iuuenos admouit nigros, et numerum, et colorem intelligere debemus, ad ritum per/
 tinuisse sacrorum. frontiq. inuergit uina sacerdos. et tollit setas, ex his, quas inter cornua bace/
 bant, et ignibus sacris imponit. hoc quoq. intelligere debemus factum ratione sacrifician: hæc erāt
 prima libamina. Supponunt alii cultros. Hoc est boues occidunt. Tepidumq. cruo/
 rem suscipiant pateris. Ne consecratus sanguis funderetur in terram, nuni pateris, sicutq. e/
 rant. Ipse atru uelleris agnam Aeneas matri eumenidum magnæq. s. roni Enle/
 ferit, stentinq. tibi proserpina uaccam. Aeneam, q. esset deorum cultor, non latebat,
 quid etiam ipse iuxta deos inferos deberet officere. deniq. agnam mactauit nigri uelleris, et steri/
 lem u. eam. totum enim nigrum deputatur inferis, et sterile animal. quod dicitur ideo infæ/
 cundum mactari, q. ab inferis nihil possit exoriri. Atru uelleris agnam: quattuor simul uoluit de/
 monstrare, colorem, genus animalis, cum primo mactatum: sic in duodecimo ait, Inconsamq. bi/
 dentem. Attulit, admouitq. pecus flagrantibus aris, ut ostenderet tale animal sacrificis esse ne/
 cessarium, q. primam lanam gestet, ac per hoc nunq. sit attonsum, et sit a ueneris rebus immune.
 Tum itygio regi nocturnas inchoat aras, Et solida imponit taurorum uiscera flam/
 nis. Ipse regi inferorum nocturna sacrificia insinuat exhiberi. nam et in hoc tempus, quod te/
 nuerant, inferis conuenit. q. autem solida taurorum corpora inposuit, aut obsequi pleni sunt
 aut uis, aliquis sacrorum lege definita. oleum uero non dubitatur ideo insum, ut aris impo/
 sit: quantitas exurerentur. omnis uero ista descriptio ostendit, qua morte, uel quibus, aut quali/
 bus, et quantis animalibus cæcis inferorum numinum fauor possit acquiri. Ecce autem. A bi/
 bus, et quantis animalibus cæcis inferorum numinum fauor possit acquiri. Ecce autem. A bi/
 mi sub lumina solis. Ne incertum esset, quod significaret sub lumina solis, addidit ortus,
 ut apertam significationem horæ uel temporis demonstraret. potest enim esse lumen solis etiam ho/
 ri, alius, quibus dicitur dies. Sub pedibus mugire solum. Mugire ceperat subiecta pe/
 dibus terra. Et iuga coepta moueri Siluarum, uisq. canes ululare per unbrā.
 Hec fiebant per umbram, prope tamen sub solis exortum. Existebant, inquit, miracula omnia,
 quum de trinitate prope uideretur aduentus, mouebantur et iuga siluarum, mugitus sub pedibus ex/
 ortus hominum aures tangebant, et mentem. canes per umbram ululatus dabant. per umbram ad/
 omnia pertinet, quæ descripsit, licet semel sit positum. His animaduersis sibylla intellexit usam
 uenire inferorum principem. et sic locuta est. Aduentante dea, procul o procul este
 profani, Conclamat uates. Quid sibi uelit duplicatio dicti, cui lentius demonstrat, dicen/
 do. Totoq. absistite luco. Quoniam aduentus deæ nullius profani presentiam patitur.
 discedite, inquit, autem non paululum, sed ita, ut lucum ipsum penitus deseratis. Hoc ait uates,
 et hoc clara uoce nuntiat. conclamat uates, ex persona poetæ dictum est: reliqua ex ore sibyllæ
 processerunt. Tuq. inuade uiam, uaginaque enipe ferrum. Nunc animis opus ænea,
 nunc pectore firmo. Tu, inquit, ænea uiam audacius inuade: educ uagina gladium: animum

LIBER

erat eum, qui vir corpore est et immo ferrens: denique gerit crines muliebri more compositos
 erillat ferro contenti et ad id myrrha: Turpemque igitur, quod ille cum tamis diu
 sternamus campo fatus eius, et multo pulvere turpemque urgentia, et qui perit in iram
 finem ars laetitia compellit, obscurat terram tenens, et arenae in partem perit, cuius
 cet esse, quod natus est, perit, qui non se uirum cupit. Apparet, sed famina perit et
 stultum, quod contra naturam rerum nititur, ut natus sexu, quem indigne sortitus est, se
 minas potius contentat superare, quam uiros. His igitur fatis. Quando enim perit et
 brui perit, cuius ante oculos stabat forma uirginis, et rosus candor. Lotoque lo, perit
 Scintille absistunt. Absistunt, hoc est exire non cessant. Cum nunc acerbis ignis
 signa ista uideri sunt solita, qui concepte iracundia congruus exitus inuenire non possunt. De
 girus ueluti quum primum in praedia taurus Deifico et et aut in se in conuictu
 fati Arboris obtutus erunco, uentolus laceat Ichu, aut lapa ad pugnam po
 ludit arena Similis est in tactur, ut ostentatur turm inens et nulli commodo profutura consi
 tit. Iue nismolion, inquit, taurus uanos ciet mugitu terrores, et iratus incumbit in caua, uicta
 turque cum arboris tranco, centisq. sibi exstimator inimicos auras per libus uerberatque a sine pro
 cul a periculo discretus uerum prouult a belis. Prouolere et luendo imaginem panta uerit
 offendere. Nec minus interea marinis ferus in aridis Aere sacra uerit. & la
 fa citur ira Oblito gaudens componi foedere bellum. Intra haec est, quum praedia
 turnus gerit, et loquatur in uicta et al. et eam nuntio praefereat peruenit, qui f. illo uere
 bellum cepit. Ac uere bellum est ad eius uerem aliquid a dire, ut erute et potius accedente
 remissione torpescat. Satis latus, quia offerebatur, quod omnibus uitis optat. Ium autem
 suscitabat ira nullo hortante uel urgente extrinsecus. Ipse sibi fuit hortamento hoc dicitur, et
 datur optasse, non enim in factum nisi inurus impellitur. h. c. quia opta uim nuntium surperat,
 ipse se exultabit a bellum: gauletebatur nihilominus per interpositam praedictionem faciens futurum om
 nium certaminum finem. Tum socios in alii per metum solatur ubi Fata docent. Suffragios
 socios, et sibi sui metum solamine releuabat ostentans futorum suffragio se que tutissimum, perin
 de i. suam futura. Te uictoria Regi per iubet responsa latino. Certe refert ueros, & pa
 cis d. c. re legi. Futurum inter se turnuq. certamen iubet a regem uicta maluitate perit,
 ut ipse, q. summa eneret pote'ate pacis, leges diceret. Ecce quantu enea dedit, ut ipse consolaretur
 futuros in uero, et fuerit pugnaturus, ipse paueret uniuersis de euentu belli. In quo, peruenit
 hic fert sine fatis. fatis autem ipsa pro suis partibus facere ta uero de uictoria securus est, ut tam pa
 cis leges desideraret audire. Potera uix summos spargebat lumine montes. Cita des,
 quum primu alto se gurgite tollant Solis equi, hic uelatis uiribus effiant. Cum
 certamen magni sub maxibus urbis Ducenti, rursusq. uiribusq. eparabant.
 Quia turnus constituerat, ut luce, ente die proximo pugnaretur, max ut exortu ceperat lux, cum
 pum parabat exercitus partium dimensione corrente, ut latu hinc totu stetit ex a quo supel pro
 uenirent. In medioque focos & diis comitibus aras Cruminas. Propter conuictum
 fatis, et uis. Paruit ex gramine, et parat et f. com. med. quia adhuc incertu tant quia portem
 esset secutura uictoria. Paritatur autem ante urbem patium certaturus, ut de uiris uictis
 oculis subiaceret duorum certamen et fortuna uictorum. In fontem ignem q. ferebant Ve
 ho lino & uerbena tempora uin. Ferebant a n. f. s. nece, lino, qui quq. no. lino cultu
 u. fluit uel ornati. I. roccat legi. nausonidum, pilata, p. p. Agmina se fundit pontis.

LIBER.

præpara, et esto firmissimo pectore. Tantum effata furens antro se inniuit aperto.
 Cum hæc anæe dixisset, antrum, quod semper patebat, ingressa est, furens cum omni proferatio-
 ne. Ille dæcem haud timide uadentem passibus æquat. Ille prior pergebat, quæ nu-
 mine fuerat plena, et cuncti fiduciam gerebat. anæas uero ipsius societate confusus ibat non minore
 gressu, quam sibylla: magnam constantiam anæe fuisse ostendit, licet eas uadentem passibus æquat, haud
 timide. nam, qui confidens præcedentem sequitur, sine dubio posterior ambulat, uel si gra demon-
 strantis obseruans, et qui trepidus ualuit, sit metus causa tardior. anæas autem tanta animi fiducia
 tenebatur, ut sibyllæ passibus suos gressus æquaret. Di quibus imperium est animarum, um-
 bræque silentes Et chaos, & phlegethon loca nocte silentia late, sit nubes audita
 loqui, sit numine uentro Pandere res alta terra & caligine meritas. Dicturus poeta
 quales esse sedes infernæ asserantur, et quæ illic iuxta animas gerantur, ut multa describeretur in
 cognita uentibus ne temerarius iudicaretur uentiam a dis inferis posuisset, ut enim non se aut-
 re, sed alius proferentibus, scripta uel dicta narraturus. Posset enim in utroque reprehendi, si autem
 incognita utius pro uertis assereret, aut preces scissanderet, uera, quæ occurrunt, et leuaret, nec
 in uulgi exire. proinde ait, uentiam peto dis, quibus imperium est animarum, ut mirum per hæc
 at uilita narrare. Ibant obscuri solubus nocte per umbram, et domos atus tra-
 cuas, & inania regia. Per umbras ire, ac per solam noctem, quæ impossibilis est, solam enim nox
 est, cui lux nulla succedit, ac per hoc perpetua. tunc aliquam posset uideat, si uult, simulat uener.
 Quale, inquit, per incertam lunam. Hæc enim in ipso initio posuit, aut sub nubilo conuulsa.
 Sub luce maligna. Non clara, et non plena, et quæ securos inuideat gressus addidit. autem.
 Est iter in filius. Ut ipsam malam lucem maxima ex parte plurimarum sententiarum rapiat. ecce quid
 dimittuntur dixit in illis tenebris fuisse, non tamen penum. ibant enim per loca uacua et inania.
 quia nec quod uideretur fuit, nec cui posset occurri. Vestibulum ante ipsam, primisq; in
 faucibus orci Luctus, & ultrices posuere cubilia curæ. Pallentesque habitant morbi,
 tristisque senectus. Et metus, & maleuada famens & turpis egestas, terribiles ui-
 su forme, letumque, laborque, Tuin comanguineus leti sopor, ac mala mentis
 Gaudia, mortiferamque aduerso in limine bellum, ferreque eum mentium ti ala
 mi, & discordia demens Vipereum crinem uitæ innexa ciuentis. Ierusalem dicit do-
 mam ecce quale obseruabat officium. In primo uestibulo. illic enim iurant omnia, quæ cruciant
 uitos, aut defunctos affligunt. hæc spectraliter enumerata sunt, et cui iuacum fuit, et thetic positi-
 ta. Luctus primo, quorum iordibus et miserabilis cultus est. curæ quæ quæcunq; possident, torquent,
 proiungere cubilia, Significauit eas a uestibulo illo non diuelli. pallentes morbi. omnes enim morbi
 pallorem inferunt ægris, quos corripuerint. Tristis senectus, uel quæ rugis contrahat eorum uultus
 qui uixerint diu, uel quæ morti proximos faciat: et metus quo exeruantur homines, qui ex aliqua
 conscientia aliquam metuunt penam. Fames maleuada. famem non solum egestatem uelut de be-
 mus accipere, quæ inopiæ causa suggerit detestanda consilia: sed illam quoque, quæ unumquemque etiam
 locupletem ducit, ut aliena rapiat, ac uiolenter inuadat ipso docente uirgilio, qui ait, qui non mor-
 talia pectora cogis auri sacra famens: ac turpis egestas: quoniam defectus sustinente famularis letor
 mes facit macie, et ipsius corporis cultu. Terribiles visu forma, etiam solo aspectu terrorem in-
 cipientes. Letum et labor. mors enim et labor odiosa sunt. nec enim appetuntur a quoquam, sed in-
 geruntur inuitis. tum consanguineus leti sopor, quoniam somnus et mors prope unius sunt generis.
 nam qui dormit, perinde facit ac mortuus, hoc solo distat, quod recedens somnus reddit hominem

uitæ. mors autem irreparabilem tenet, quem forte possederit. Mala mentis gaudia. hæc sunt, quæ in sceiera homines ducunt. Adulter quippe, latro, homicida, quum lucra ex uoluptatem de sceleribus capiunt, sic in mala gaudia perducuntur. Inde autem mala sunt eiusmodi gaudia, quasi apud superos multa fuerint, apud inferos puniuntur. quid igitur opus est hoc gaudiorum genus mala mente sectari? si hæc quolibet loco et tempore grauissima pœna consequitur. Mortiferum bellum, nullum est enim bellum, quod esse sine funeribus possit. Ferres eurenidam thalami, duri uidem immites, et discordia demetri. demetres facit quos forte ceperit. non possint quidem esse integro statu mentis, qui fuerint discordia emergente inflammati. dicere eius ornatum, ut ex eo appareat, uel qualis ipsa sit, uel qualis efficiat. Vipereum, inquit, cretem uitæ in nexa cruentis, at uicem criminis serpentibus circumlatum habuit caput, uittis quoque cruentis in exum.

In medio ramos, annosaque brachia pandit Vilius opaca iugens. Transit a descriptione uesibuli et uenit ad interitorem pariem, quæ non esset sub tecto. fuit illic, inquit, uilma arbor annosa, perinde, inquit, ingens ingentibus ramis. iuga, et opaca frondibus bene posuit annosam, et ingentem. sunt enim arbores non tamen ingentes, nec opacæ, nec ornatae frondibus. in hac autem et antiquitas apparebat, et ramorum, et frondium opacitas antiquitati respondens. Quam sedem somnia uulgo Vana tenere ferunt. Hic, ait, dicuntur esse uana somnia. hic uult esse errores, qui pro necessariis maniter occurrunt dormientibus. recte dixit, ferunt: qui supra ait. si mihi hæc audita loqui, nec debuit autor esse incertus. Fobius et sub omnibus hærent. ipsa scilicet somnia. Multaque præterea uariatum uoluntate ferarum. Quæ sunt multa monstra, uel quæ ferarum uarietas, et generalitate ad speciem transferre dicit. Centauri in foribus stabulant. Centauros constat monstra esse nam partem membrorum habent ab humano corpore uenientem, partem ab equorum. iugula, ioculant dicit, commanent, et recte habitationem ipsorum stabulum uocauit. Vult enim eos, plus esse equi, quam hominis, et recte habitationem ipsorum stabulum uocauit. Vult enim eos, plus esse equi, quam hominis, et recte habitationem ipsorum stabulum uocauit. Vult enim eos, plus esse equi, quam hominis, et recte habitationem ipsorum stabulum uocauit.

Scyllaque biformes. Et has atunt monstra esse, quæ pote usque ad pubem uirgines pingantur, et canibus marinis armatae pro pedibus. Et centum geminus briareus. Geminus dicuntur duo gemine formæ, hoc est duplicis. qualem igitur putamus fuisse briareum, qui centum geminis fuit? Ac bellua lerna. Lerna unus anguis fuisse dicitur habens multos serpentes in capite. Horrendum stridens. Ipsa magis quam chimæra, quam infra nominauit, serpentibus enim plurimus stridorem emittebat. fuit ergo monstrum, quæ fuit ultra naturam serpentum. Flammisque armata chimæra. Quæ pro armis habuit flammæ a contrario, ut ipsis defenderetur, quibus posset absumi. Gorgones. Hæc quoque facie fuit humana, pro capillis gestans in capite serpentum turbam. Arpyiaque. Arpyia quales fuerint et quæ multiplici natura compositæ, tertius liber ostendit. Et forma tricornis umbra. Geryonum triplicem fuisse formam memoria ueterum prodidit. Corripit hic subita trepidus rionum triplicem fuisse formam memoria ueterum prodidit. Corripit hic subita trepidus rionum triplicem fuisse formam memoria ueterum prodidit.

Formidine ferrum Aeneas, strictamque aciem uenientibus offert. Perceperit uisus tot malis et repentina formidine turbatus uehementer, strictam aciem uenientibus offerebat pladri, exilissimans illas omnes monstrorum formas aliquid ausuras aduersi, et facere. Et ni dios la cemes tenues sine corpore uitas Admoneat uolitare caua sub immani e formæ, Ite at, & frustra ferro diuersberet umbras. Nisi turbatum sibylla docuisset, inanem ferre in corporibus esse, ut res ipsa indicabat. paratus erat pugnare frustra, et umbras appetere incassum, ut pote incorporeas. quas ferire non possit. Hinc uia tartarei, quæ fertur a hiontis ad undas. Hinc uia, hoc est ex illo loco, quem supra descripsit, tenditur ad fluuium acherontis.

LIBER

[illegible]

LIBER.

Turbidus hic cœno, uastaq; uoragine gurgēs Aestuāt, atq; omnem cœcyto eructat arenam. Pro qualitate interna fuit natura aquę turbida, cœnosa, odoris pœssimi, utpote quę ruēretur a cœno. Portitor has horrendus aquas, & flumina letuat Terribili squalore charon. Portitores dicuntur, qui portas obseruant, iactico, ut, ne ipsorum iussu nullus transeat in alias regiones. his igitur aquis tam grauib; odore, tam horrendis affectu præerat sordibus par, & nulla ex parte dissimilis, loco & regionibus tæris apte conuenienti, uia quæ terribilis c̄haron. exponitur uisus eius metum uidentibus spargens. Cui plurima mento Cariciēs incultra iacet. Barbam, inquit, habuit canam, prolixam, & incultam. Stant lumina flamma. Inflexibiles oculi eius, & semper stantes, quasi quasdam flammās emittēbant. S. ididus ex humeris nodo dependet amictus. Vclamen ei; tale fuerat, quod si nunc corpus tegere non posset. deniq; ex eius pendebat humeris sordidum, tetrum, nec saltem stibula, sed nodo suspensum. Ipse ratem conto subigit, uel. s. que n. inistrat. Et si rug. uea subuectat corpora cymba. Non ille atq; iam potestatem agendi uidebatur habere, sed panam. deniq; ipse agendo subigebat ratem. Quum dicit, subigit, non fuit sine laboris tormento, quod agebat. Ipse dabat uela, ipse corpora uectabat. quum multa, multorumq; officia solas impleret, apparebat ulump. perpetuis deditum fuisse tormentis. Iam senior, se tene, a deo uiridib; senectus. Iam, inquit, senior fuit: si anni eius considerentur. si autem a deo eius quis metiretur ætatem, poterit adhuc iuuentis existimari. alius enim c̄ricies, hæc est senectus uiridis aliud offerebat oculis, q̄ poterat ueritas indicare. Viridem senectutem, non propter colorem dixit, quem habent herbe uel frondes. sed quæ adhuc non parum de reu. is temporibus retineret, eruda, inquit, & uiridis. quia utrunq; nondum aduertebatur ad maturitatem peruenire. dum autem humanę ætatis senectus plena sit. Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat. Huc, hoc est ubi charon obseruauerat, concurrebat omnis animarum turba, ut charontis ipsi a ministerio traicerentur ulterius. Matres, atque uiri, defunctarū ue corpora uita. Magnanimi heroum, pueri, innuptęque puellę, impositique rogis iuuenes ante ora patentiū. In illa turba fuerunt matres, & mulieres. fuerunt uiri, qui compleuerant uitam. uult enim alia genera mortuorum separare. dicit ergo, quorum illic animę in præsen. ti haberentur, matrum, ut diximus, & uirorum magnanimorum heroum, puerorum, & uirginum, & eorum, quos uide. runt parentes rogis imponi. istorum mortem cum miseratione poeta commemorat. quam durum quippe est, iuuenes mori, qui sibi adhuc, & suis, & patrię prodesse commotis potuissent. rari pueros, & uirgines immatura mortis interuentu, quos in spem posteritatis seruari conuenerat, & in longum tempus seniumq; perducere. quam funestum parentes funeribus interesse. h̄erorum curare tam duras exequias, & ardentes aspiciere: cum animas describeret uolentes fluxum transire, discreuit sexus, discreuit ætates. constat enim omnibus his mortem esse communem, nec neciendi esse ordinem, sed confuse ex omnibus ætatibus mori: mittit similitudinem, ut ostendat, quanta illa fuerit turba, uel quomodo mortem obierit. Quam multa in siluis autumni i. fr̄i gore primo Lapsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto, Quam multa glo. merantur aues, ubi frigidus amnis Tristis pontum fugat, & terris immittit apricis. Tsm multa ait, multorumq; animę uolentes fluxum transire confluxerant, ut solent innumera folia excidere arboribus, cum his anni tempus superuenit: aut, ut sunt aues, quę congesta autumnus frigus ingruere caperit adunantur, aprica repetant loca, quibus pruinę effusant. Stabant orantes, primi transmutere cursum, Tendebantque manus ripę ulterioris amore.

[illegible]

Rogantes, exstabant, totam ad obsequium supplicum. dicit causam standi, ex rogandi. et unicuique primus transitus proveniret. tutus amoris affectus tenuerat omnes. tantumque, uti mortis rixâ desiderium habuit. Natura sed tristis. Non enim poterat naucula permo licâ simul omnes ac ipse. Ast alios longe submotos arceret arena. Alios longe submotos ipsam arenam littori, contingere non sinebat. Aeneas (miratus enim motusque tumultu, Die ait o uirgo, quid uult concursus ad amnem? Quidue petunt animæ? uel quo discrimine istas hinc linquunt? illæ remis uada fluida uerrunt? Hæc interrogatio præpositionis retinet uicem, quoniam ad omnia sibylla responsura est. hæc ipsa tripartita est. quæ sit quippe, cur tantus animarum concursus ad amnem fieret, uel quid ipse animæ desiderarent, uel quæ esset inter illas agantia, ut aliæ fugatæ liquerent ripas, aliæ naucula transmitterentur, ex ad altera portarentur? Olli sic breuiter fata est longæua sacerdos. Breuiter quippe loqui debuit relictur: superflua, ne, quæ fuerant necessario agendo, morando deferret. Anchisa genere, deum certissima proles. Natus es ex homine, non in montopauca. habes iuramentis te miditatem: sed nihil debes metuere, qui alia ex parte genus asperis ductus, post principia degendit a læta, quæ interrogata est. Cocyti stagna alta uides, stygæque paludem. Diu cultus iurare timent, ex fillere numen. Hanc intermisit interrogati neminem, a metu, iussit uicem aliquid amplius reterens, ut in irruptionem redderet requirerentem. nec cumulat ex hoc breuitatem sermonis sui, sed breuitati consuluit: posset enim aeneas, quod in prima interrogatione prætermiserat, querere in secunda: quod uisus sibylla præuenit, argutans moras, quas poterat altera inquisitio facere: stagnum igitur illud cocyti, inquit, habet nomen. palus uero, quæ ex se per fæstione aquæ efficitur, styx appellatur: per quam turant, plurimum eam metuunt, re etiam salubritatem numen. Hæc omnis, quam cernis inops inhumataque turba est. Ipsorum est turba, quæ procul repellitur. quam sint inhumati. Porcior ille charon. Clentur, qui portitoris sustinet curam. Hi, quos uerbit uirga, sepulti. Qui uirga portantur, ocy transeunt, sepulti sunt, redit rursum ad sepulchrorum exitum dicendum. Nec ut asca erit horrendis, & rauca fluenta Transportare. Non licet inhumatis aquæ in mare transire. Perisquam sedibus ossa quæ runt. Hoc est, donec ossa ipsorum sepulchris condantur. Cernunt errant annos, uolitantque hæc littora circum. Tum d. n. m. admittis, flagit ex optata remissum. Tractat virgilius inhumatorum corporum animas, fluctum transire uolentibus, nisi prius sepulturam fuerint consecutæ, ex tot illic anno, errantes ducere, quæ sua corpora sine humatione honores acceperint, quod uirgo præmisit poeta, quia aeneam, dicturus est, aliquos illic cognosse de suis, quos humare non potuit. Constitit anchisa satis, & uestigia pressit, Multa putans, sortemque an mo miseratus iniquam. Dolens eos, quos iniqua hæc committis tenuisset, constitit. Cernit ibi moedos, & mortis honore carentes Ieuca somni, & luctu ductorem elasis oronem. Assertioni huiusmodi non deferunt probamenta: ut sit quippe illic beatus apam ex oronem, quos nouerat inhumatos. Quæ simul a troia uentosa per æquora uentos. Obruit autem aqua inuoluens, nauemque, uirgineque. Hæc dictam duas tenuit causas, una est, ut legenti reuocaret in memoriam, quæ essent isti uel ibi, aut quando, aut qua uel interuisse uiderentur altera ne esset aeneas uitium, quæ suos non trahit hæc sepultura. Ipsi sunt, inquit, quos ab ipso superauerunt saua naufragia, perindeque humare non potuit, quos cum ipsis nauibus procella perdiderat, quod uitium purgatur, nec aeneam elargit: quia quos non habuit in presenti, sepelire non ualuit. utpote, quos uentorum procella

LIBER

felix e' melior, ex eo t' se tales bellifurore miscantur. euentat forsitan alio n' boni, si. 3. m'us
ma. in omi s' t' uir b' l' i' r' t' i' s' c' o' n' r' e' s' s' i' t' . e' a' t' e' n' e' f' a' t' e' n' t' i' n' i' l' e' n' t' i' a' c' o' n' c' u' r' r' e' r' e' t' , f' u' i' t' e' t' . A' u'
tor ego audendi. Aulem. inquit, omnia haec me auctore et favore meo confectis. Sic exhor-
tata reliquit Incertam, & tu h' turbatam uulnere mentis. Iuno autem exhortata est
Iulianam, ex quo: si Iulianam uulnerati u' mentis h' uiderat, ut uti p' r' e' c' e' p' t' u' m' d' e' f' a' n' t' i' a' m' p' e' r'
d' i' s' s' e' t' , i' n' c' e' r' t' a' m' l' i' x' i' t' r' e' l' i' a' m' e' s' s' e' i' u' l' n' e' r' a' m' , u' t' e' l' e' t' , q' u' a' d' d' e' r' a' c' t' , e' t' q' u' a' d' m' e' t' u' e' r' e' t' , r' o' n'
d' e' i' s' s' e' t' , n' e' d' e' s' e' c' u' r' i' t' a' t' e' r' e' t' n' e' g' l' i' g' e' n' s' , a' u' t' d' e' d' e' p' e' r' a' t' i' n' e' r' e' m' i' t' o' r' : I' n' t' e' r' e' a' r' e' r' e' s' : e' d' i' d'
f' l' u' g' u' e' n' t' i' a' m' e' s' t' . n' e' f' i' a' r' e' r' n' u' m' e' r' o' , u' i' t' u' m' : d' e' o' m' n' i' b' u' s' e' n' i' m' l' i' c' i' a' m' e' s' t' , q' u' a' p' r' e' c' e' d' e' b' a' n' t' a' l' i' c' o' n'
f' i' r' m' a' t' i' o' n' e' m' f' i' e' l' e' r' i' t' : d' e' r' a' n' t' i' a' m' u' e' r' o' , u' b' i' a' n' i' m' a' d' e' f' e' r' i' t' u' n' t' u' r' : l' i' z' e' n' t' i' i' n' o' l' e' l' a' t' i' n' u' s' : q' u' a'
d' i' n' g' o' u' e' h' i' t' u' r' c' u' r' u' . N' o' n' q' u' o' q' u' e' r' e' r' a' g' i' b' i' b' e' r' e' t' , l' i' x' i' t' , p' a' r' b' i' a' u' g' : s' e' d' p' q' u' a' t' u' r'
i' u' n' d' e' t' a' n' i' m' a' , h' u' c' l' i' r' e' t' u' r' : C' o' n' t' e' n' p' a' r' t' i' c' i' p' i' u' n' A' u' r' a' n' i' b' i' s' t' e' x' t' a' d' i' f' i' g' e' n' t' i' a' c' i' n'
g' u' n' t' , S' o' l' i' a' n' i' s' p' e' c' i' m' e' n' : P' r' i' m' o' s' c' o' l' o' r' a' t' i' n' a' p' r' o' c' e' , i' t' p' a' r' t' i' s' c' u' r' r' a' t' e' m' p' a' r' a' f' a' c' i' e' n' t' i' a'
c' i' n' g' e' b' i' t' c' o' r' p' u' s' , i' n' a' m' b' o' l' e' c' o' n' r' a' t' i' a' u' r' u' s' t' a' n' t' o' m' i' a' n' i' s' p' o' r' e' , u' n' n' i' s' s' e' l' e' t' i' a' u' a' c' t' i' o' n' i' s'
e' x' i' l' e' : B' i' g' i' s' i' t' u' m' u' i' n' a' l' i' s' . B' u' a' m' a' n' u' l' a' t' o' c' u' l' p' a' u' s' . a' l' i' i' a' f' e' r' r' o' s' : q' u' a' d' a' c' t' i' o' n' i' s'
m' e' r' e' c' i' b' a' t' , e' x' p' e' l' i' t' u' r' p' r' o' c' e' n' t' a' n' h' i' b' e' n' : q' u' o' d' e' t' i' a' n' i' b' i' t' u' . I' n' a' m' p' a' t' e' r' t' u' c' a' s' t' o' n' a' r'
n' a' s' t' u' p' i' s' o' r' i' t' o' s' u' l' e' r' e' . s' i' p' r' i' u' s' e' i' p' s' e' o' & c' o' c' l' i' t' u' s' a' r' m' a' s' . I' x' i' l' i' s' , i' n' q' u' a' p' a' r' t' e'
a' n' e' a' t' i' o' l' i' g' a' t' a' e' h' o' m' i' n' u' m' e' t' i' c' i' a' s' , q' u' a' m' p' a' r' e' r' e' h' e' a' l' i' o' m' n' i' g' e' n' e' r' i' p' a' t' e' r' , e' t' r' e' n' a' t' i' o' n' i'
p' a' r' c' o' n' s' i' l' i' o' r' , d' i' s' t' a' b' i' l' i' t' e' r' e' p' e' r' e' r' o' m' a' e' l' o' d' i' b' a' s' , p' a' r' t' i' a' m' b' i' d' e' x' t' e' r' i' o' r' i' a' u' a' l' i' e' t' i' o' r'
d' e' r' i' t' . E' r' i' t' i' a' i' n' a' u' s' i' n' i' t' u' r' p' r' i' s' a' l' t' e' r' a' t' o' n' e' . q' u' a' n' t' u' m' e' t' i' a' n' i' b' i' t' u' . I' n' a' m' p' a' t' e' r' t' u' c' a' s' t' o' n' a' r'
e' x' i' l' i' t' u' r' i' n' o' m' i' n' e' n' t' i' e' r' e' a' n' , e' t' r' o' m' a' s' t' u' r' a' m' c' u' n' u' s' d' e' t' e' p' a' r' t' i' s' c' u' r' r' a' t' e' m' p' a' r' a' f' a' c' i' e' n' t' i' a'
s' e' t' a' u' t' u' r' a' s' : i' n' c' e' l' u' n' t' c' o' l' u' m' n' a' s' : H' e' c' e' c' a' g' i' t' , p' r' o' p' t' e' r' t' e' n' d' i' x' i' m' a' . i' n' a' m' p' a' t' e' r' t' u' c' a' s' t' o' n' a' r'
s' e' p' a' r' a' t' i' o' n' i' s' : i' n' t' e' r' e' a' r' i' g' e' s' . h' e' c' e' n' t' i' a' p' r' o' c' e' n' t' a' n' h' i' b' e' n' : q' u' o' d' e' t' i' a' n' i' b' i' t' u' . I' n' a' m' p' a' t' e' r' t' u' c' a' s' t' o' n' a' r'
f' e' c' e' r' : I' n' t' e' r' e' a' r' e' s' p' r' o' c' e' l' i' n' t' e' n' t' i' s' . I' x' i' l' a' n' a' t' u' r' , q' u' a' r' e' c' o' l' a' t' i' o' n' i' s' , t' u' r' n' u' s' ,
a' n' e' s' i' f' a' u' a' s' , n' o' n' t' a' m' q' u' a' l' i' m' r' e' x' a' l' e' m' i' a' , s' e' d' d' e' i' u' l' t' a' s' a' l' r' e' g' n' u' m' , e' t' p' a' r' t' i' i' n' t' e' r' i' o' r' i' n' i' s' s' o'
p' r' o' c' e' s' s' u' c' o' n' t' i' n' u' e' s' s' e' . P' u' r' a' p' i' n' n' e' d' e' f' a' c' e' r' d' o' s' : P' u' r' a' , c' o' l' o' r' e' a' d' i' n' e' c' p' u' r' p' u' r' a' c' u' a' r' i' a' s' i'
f' l' o' r' i' s' , q' u' a' d' i' c' t' u' r' o' m' n' i' t' a' s' f' r' a' p' u' l' i' b' u' s' i' n' t' u' e' n' t' u' r' , p' u' r' a' m' u' n' i' u' e' m' m' a' i' u' n' t' c' o' n' t' r' a' c' t' i' o' n' e' o' m' n' i' u' e' t' i' o' n' i'
m' i' n' i' m' u' m' i' c' u' l' i' b' e' r' a' n' t' u' r' i' n' o' n' u' n' e' n' . s' o' t' i' g' e' r' i' f' o' r' t' u' m' f' u' i' s' , i' n' t' o' n' t' a' m' o' l' i' d' e' m' A' u' d' i' t' u'
a' l' i' a' m' u' n' i' p' p' e' s' s' i' l' i' q' u' a' n' t' i' b' u' s' a' n' i' s' : E' t' a' m' p' r' o' c' e' l' i' n' t' u' r' n' o' n' s' e' l' u' m' p' o' r' e' a' p' a' r' e' m' n' o' i' s'
u' o' l' u' n' n' o' m' i' n' a' e' s' i' n' i' t' e' n' . I' l' l' i' a' d' f' u' r' i' e' n' t' e' m' c' o' n' u' e' n' i' l' u' m' i' n' a' s' o' l' e' m' , D' a' n' t' f' r' u' g' e' s'
m' i' n' u' b' i' s' f' e' l' i' c' i' s' & t' e' n' e' b' a' f' e' r' r' o' s' i' a' . i' n' a' m' p' a' t' e' r' t' u' c' a' s' t' o' n' a' r' p' e' r' i' d' u' n' t' u' p' a' t' e' n' s' i' p' a' l' t' r' a' n' a' b' l' a' n' c' e' r' e' s'
D' y' n' a' s' t' i' o' n' i' s' , q' u' a' d' i' c' t' u' r' o' m' n' i' t' a' m' p' r' i' n' c' i' p' i' u' m' , h' e' c' u' n' t' , i' n' a' m' p' a' t' e' r' t' u' c' a' s' t' o' n' a' r' i' n' b' u' n' g' u' a' l' i' s' a' r'
e' r' e' s' , h' o' c' e' s' t' p' r' i' m' i' t' e' r' e

LIBER:

prefferat, & immensi per diuersa rapuerant fluctus. Ecce gubernator sese palinurus
 agebat. In hac causa etiam palinurus positus apparebat. Qui libyam nuper cursu, dū
 sidera seruat, Exciderat puppi, mediis effusus in undis. Ab huius quoque casu excu-
 satur aeneas, quoniam insepultum constabat esse etiam palinurum. si enim effusus est naus, cum
 esset ipse quoque aeneas in pelago. quomodo igitur sepeliri potuit. quem exceperat latitudo pelagi, &
 in littorum ignota transuxerat? sic ergo ordinandus est sensus, ne fiat uisum, ut in undis effu-
 sus uideatur, si enim ita esset, dici conuenerat, ut sit exciderat puppi effusus, quum in undis esset,
 hoc est nauigaret. Hunc ubi uix multo moestum cognouit in umbra, Sic prior al-
 loquitur. Tardius agnoscere amicum, crimen est maximum. sed dedit huic excusationem
 magnarum tenebrarum. unde laudari potius debet, quia altis tenebris septum potuit agnoscere. &
 angores eius contracti uultus consideratione metiri. non autem exprimeretur aeneas dolor captus ex
 eo, si palinurum induceret primo loquentem. Quis te palinure deorum Eripuit nobis,
 medioque sub æquore merisit? Dic age, namque mihi fallax haud ante repertus Hoc
 uno responso animum delusit apollo, Qui fore te ponto incolumem fuisse que ca-
 nebat Venturum ausonios. en hæc promissa fides est: Dic mihi, inquit, quis iste sit de-
 us, qui responsa apollinis semper mihi fida in aliis fatis potuit superare? idem enim te apollo italiam
 uenturum mecum cecernerat, apollo nunquam de palinuro aliquid dixit, sed tacendo de eius aduersis
 boni aliquid uidetur promississe. Ille autem. Ad hæc ille respondens ait. Neque te phœbi
 cortina fefellit Dux anchisiade. Mortis meæ inquit, casus responsis apollinis non debet
 inuolue esse aut obrestitutioni. neque enim te fefellerunt, aut me. incipit exponere leti sui cursum.
 Nec me Deus, inquit, æquore merisit. Hæc est, uis maior me oppressit, & fluctibus tra-
 didit, deo scilicet aduerso. ecce respondit interrogationi, qua dictum est. Quis te palinure deo-
 rum eripuit nobis? subiungit res in suam perniciem gestas. Namque gubernaculum multa ui-
 forte reuulsum, Cui datus hærebam custos, cursusque regebam, Præcipitans traxi
 mecum. Hinc, ait, intellige, quantam uis multum resistens pertulerim, quando cum ipso gu-
 bernaculo, cui tenaciter inhærebam preceps datus sum, & cum ipsius puppis parte inimici sui non
 retulit nomen, quia nescit, qui solum phœbantem uiderat. Maria aspera iuro, Non ul-
 lium. Non me tantum coepisse timorem, Quam tua ne spoliata armis, excussa ma-
 gi. Deficeret tantis uauis surgentibus undis. Vt dicti sui fides haberetur, cursusque ip-
 sa maria aspera ait, quasi ipsa causa mortis eius extitisset: quum illa fuissent, quæ illum
 præcipitem dederant. Dehinc subiunxit in casibus suis, nihil fuisse curæ nisi periculum ipsius aeneas,
 ne perditis duobus subsidis, hoc est gubernaculo, & gubernatore. etiam ipse periculi subderetur.
 Treis notus hybernas immensa per æquora noctes Vexit me uiolentus aqua, uix
 lumine quarto Prospexi italiam. Ventus, inquit, notus per longissima hybernarum noctium
 spatia me uiolentis fluctibus traxit. deinde, quarta die italiam uidi. non ipse oculis suis italiam ui-
 dit, utpote super undas, sed ipsum, quo factum est, ut quam cum aenea uidere cupiebat incolumis,
 ipsa cura cerneret in fluctibus se uis exanimem. Summa sublimis ab unda Paulatim ad-
 nabam, terræ & iam tuta tenebam. Tunc ait uidi italiam, quum me proximum terræ fer-
 ret unda sublimem, & tuta tenere capissem. Ni gens crudelis madida cum uelle graua-
 tum, Præsentemque uncis manibus capita alpera monis, I erro inuallillet, præ-
 damque ignara putaret. Non defuerunt crudeles homines, qui arbitrarentur præda se inuenire,
 quis uestibus & aqua grauatus fuero, & uncis me manibus inuaderent. Vncæ manus sunt, quæ
 in modum

[illegible]

0.1

[illegible]

LIBER

semel id. Nam fleſſi aliquid tenui poſſe. Sed cape diſta memor duri ſolatia caſus. Sed tene di-
ſta mea, et horum memor eiſ, habiturus in aduerſi ſolatium ſempernum. Nam tuaſ mitimi
longe late ꝑ per urbes Prodigis acti coeleſtibus oſa piabunt. Et ſtatuent tumulū
& tumulto ſolemnia mittent, Aeternumqꝫ locus palinuri nomen habebit. Melius ex
perſona uatis ei reſponſum eſt, quæ nouerat uincula, qꝫ ex perſona aeneæ. ne quod non licebat, uide-
retur negaſſe uoluntate ſua.

Habebis iocunliſſimum, inquit, ſolatium eorum quæ tuleris in alio. omnes quippe eiꝫ loci
homines, ad quem funus tuum uidetur delatum, et multo longius eorum cōmorſaſti reſ-
ponſis, cum exinde prodigia exiſtere cœperint, et expiabunt oſa tua. quæ uerſa manſerunt, ac
nomine tuo locus ipſe erectus in tumultum, in æternum uocabitur. Tu, ecce ſolium, ac meri-
tum palinuri cum diis autoribus oſibus eiꝫ ſepultura, et celebrabitur. In æternum manu-
ra promittitur. His dictis curæ emotæ puluſqꝫ paruꝫ. Per ſcandore deſor Triti. Tantū
ueriſ cauatis autoritas et conſolatio ualuit. ut palinurus in conſolatoreſſa gram inſeſſa du-
dū relaxaſſet aſ, et dolorē, quo agebatur remiſſet. Gaudet in uenire et. Gaudet ſe
triſſe, licet tñ ꝑpetuā memoriā ſui nominis in illis reſeruetur. Erro iter incertū per
agunt. Inceptum dixit, deſtinatum ata diſpoſitum. Et uero per diu uant. Caput, quæ ad
ſolatium palinuri ſufficerent, perrexerunt ad ſtationem. Nam tunc erat, quos in ma-
ur ſtygia ꝑꝑexit ab unda, Per tacitum nemus reſeruat. In ſtygia inſerere neqꝫ. Sic ꝑri-
ora greditur dictis, atqꝫ inceptat uitro. Quod uir, et uenire, qꝫ agiſſus, qꝫ incre-
pat, dicti eſt. a inteligenſia eſt cōmoti futura eiꝫ. Inſtatione. Quæ uis es armatus, qui no-
ſtra ad ſtationem tendis, rare age, quid uenias, iam uita & cōpime grefſum. Quā-
duo uenirent, cōmotionem ſuā in eū direxit, que uir armatus. mouerat. in uolentia tacite qui tur-
bati ſunt, ſæpius inferre. quis. n. reuera nō moueretur. qui uir et tactos uenire ꝑ occulta nemo-
rū, et ꝑꝑinquare iuuenē ſtrictō mucroneſ. Procul dubio quid charon timebat. Interrogantiſ tamē
hec uox eſt, et magis ſuſpecti, qꝫ inuioſi. quum dicit, rare age, quid uenias. ſperat et uſſas exi-
ſtere poſſe cās uenientiſ, licet eum terruerit aſpectus armati. iam ſtine cōpime grefſum. interea
dū aduentus tui cās dicis, d. ſige grefſus tuos, ne ꝑꝑcediaris ulterius. Umbratiū hic locus eſt.
An inquit, ubi ꝑꝑitiſ ſis neſciſ. umbrarum quippe hic locus eſt. Somni, noctiſqꝫ ſeporū.
Somnus hic habitat et tenebræ noctiſ. quæ ſpora eſt, hoc eſt abundans ſomno. Corpora uiua,
neſis ſtygia uerſare c. rina. Ut autem uiuos trauciam, neſis eſt. Nec uero alciden me-
ſum lætatus euntem Accepſe licu, nec theſea ꝑꝑithoumꝫ. Diſ quancuam ge-
niti, atqꝫ in uiribus eſſent. Dat eorum exempla, ut apud inferos illicita cōmiſerunt, ſub
ea occaſione, qꝫ deorum originem dacerent. Tartareum ille manu cuſtodem in uinculi ꝑeti-
uit. Migna inuaria, ꝑꝑuare inſ. ros ꝑꝑprio culio le. Iꝑſius a ſolio regi. Hoc eſt, ab iꝑſius regiſ
ꝑꝑenatibus. Ecce alia iꝑſius regiſ ꝑꝑior natura. Traxitqꝫ tremementem. Tatū herculi licuit,
ut traheret tremementem, qui neminem timuit. traheret inuitum, hoc eſt. Eli dominam diſis thala-
mo deducere adorti. Potius conati ſūt iſti, ut uxorē regiſ ex iꝑſo cubiculo ſuo eripe niteretur,
qua inuaria uolētia. Quod loca ſūt iſta accuſatiōeſ. uim facere uxorē alienā, uxorē regiſ, et ꝑꝑnitiſ
iꝑſi quoa, regiſ h. c. a ꝑſona. a loco uero, de iꝑſo thalamo ſuo, qꝫ noſte ꝑꝑter maritiū neſis cuiꝫqꝫ. fue-
rit. a ſactō, abſtrahi, quā honorifice et tangi nō licuit. Quæ cōtra breuiter ſata eſt amphryſia
uates. Iccirco breuiter, qꝫ nō egēt lōgo ſermone, quæ iuſſa ſunt. Nullæ hic inſidiz, tales, abli-

ste moueri. Nec uim tela ferūt. Hic ē, quod ait, cōtra locuta ē. hoc ē cōtra ea, quibus se ostēdit
 charon fuisse suspectū, et cōtra illa, quae, en erat, putabat. n. uim parari, quā fecerāt alii. exorsa ē
 igitur sic. nulla hic iūta tales, scilicet, quales illae illorū exēplis extitisse narrauerat. nec uim tela
 ferūt. pauci securū re iditit chironē, qui rati aporteret armatus uolentiā, plerūq. n. geritur ferrū, nō
 ut inferatur, sed ut depellatur uolentiā. Licet n. gēs ianitor antro Aeternū latrās exāgues
 terreat umbris. Casta licet patui terret plerūq. imen. Seruet, inq. cerberus quod ser
 uat, et umbras licet exāgues terreat. licet seruet p. perpina matrimoniū suū, ad curā nostrā nō ptinet.
 potuit iterū dici, quod supius charon exegit si haec nō sūt, quae fuit cā uenit di ipsa ultro igerit, quod
 interrogata potuit rē lere. Troius aeneas pietate inlignis, & armis. Ad genitorē imas here
 bi descendit ad umbras. Exposuit cur po. uerit, inq. nē pietate, et armis. pietas fuit, q. mortuū p
 rexit ad patrē, nec umbras, nec inferā timuit. Fortuito aut, q. hoc ipsum impleri sine uirtutis adu
 mēto nō potuit, et si esset necesse, nō deesset et industria dimicādi. Ecce ad interrogata rēdit, et p
 secuta est ea, quae necessario charonti fuerāt intumētia. Si te nulla mouit tāta pietatis imago,
 At ramū hūc (apit ramū, qui ueste latebat) Agnoscas. Si te nō mouet religiosi bon. int
 factū, ramū, n. agnosce, quē ferre nō merentur, nisi q. iure calescit, et diuinis legibus ad iferos ueniūt
 Ut aut citius cōmōiū cōpseret dū loquitur, sic ostēdit, ramū quem conditū sub ueste habuit. Rabida
 ex ira tū corda residunt. Hoc facto atq. his dictis sedatus est charon, et oēm tumore suae cō
 motionis deposuit. Nec plura his. Post demonstratiōē quippe ramī, nihil ulterius dixit. Ille ad
 mirans uenerabile donū Fatalis uirge, longo post tpe uisum, Caruleā auertit pup
 pīm, n. p. q. propinquat. Admiratus, ē inq. charon, et ramī spēm, et factū, quod infinitorū tpo
 rū fuerat desuetudine pratermissum, mox admoct ratē, ut trāceret propantes. Inde alias ani
 mas, quae per iūga longa sedebāt, Deturbat. Aeneā cā ac sibylla oēs aīas longius exclusit.
 ne his morā faceret, qui cū tanto munere ueniebāt, deturbare est terroribus propellere, ac mouere.
 Laxatq. foros. Opportunū ascensum nauigiū facit. Simul accipit alueo Ingentē aeneam.
 Aut reuera ingentē, q. magno esset corpore, aut ingentē p. capacit. at. naui, quae fuit exigua, intā
 tū ut hanc nō nauim, sed alueum dixerit, utpote quae umbris inanibus, nō utuis corporibus prapara
 tisset, deniq. secutū est. Gemit sub pondre cymba Sutilis, & mūtā accepit rimosa
 paludē. Pressa quippe insolito pondere gemit, et primas recepit paludis limū. Tandē transflu
 uis incolumes, uarēt, uirūq. Informi limo glaucaq. exponit in ulua. Tādē quod ait,
 aut mora fuit in transuersione, quia naui ultra solutū morē onerata tardius peruenit ad ulteriōrē
 ripā. aut p. aeneā, qui propabat ad patrē. Cerberus hūc ingens latratu regna trifauci Perso
 nit. aduerso recubans imanis in antro. Cui uates horrere uidēs iam colla colubris.
 Melle sonoratam, & medicatis frugibus offam obicit. Cū latratu triū faucū oēs certe
 rus inferorū regiones implet. latranti offam sibylla protegit. nec hanc simplicem, hoc est diuersis
 melibus et arte confectam. Hic poeta mel tīmmodo spāliter posuit, reliqua noluit aperire, ne ad con
 sciendā Graeciē legentes instrueret. Ille fame rabida tria guttura pandens Corripit ob
 iectam, a q. immanis uirga resoluit. Fusus humi, totoq. ingens extenditur antro.
 Ecce quantū rotat, vis off. transuorata ingluue triplici, quae sic eū presit, ut iaceret pro mortuo.
 Occupat aeneas aditum custode sepulto, Euaditq. celer ripam irremeabilis undr.
 Irremeabile tr. prae posuit, et uere. nam aeneam ipsum scripsit alio egressu luci superis reddi
 tum. Celerem dixit aeneam transisse sepulto custode, uel quia occasio transeundi fuit tem
 poralis, et offa transuoratione digesta potuit cerberus reddi statui suo, uel quia festinabat ad patrē.

LIBER:

parent, et hoc est tutum, quod insensa cetruria in turnum potuit. Proinde si recipis exemplum, gulare placuit sibi certamen, non erit, qui nobis omnia perignatura occurrat necne alio-
tremine utilitatem turni commodumque tractare. Felix ille est, et bibit etiam in ipsa adversa po-
sitam laudem, perueniet ad deorum consortium, qui agrestibus pugnaturus est: Ille qui iam
ad superos, quorum se deuouet anis Succedet tanta, unusque per ora feretur. Nos
patria amissa dominis parere superbis Cogemur, qui nunc cuncti consecramus aruis.
Erit illius per omne æuum magnificum nomen, cumque illius corpus ualeat sine extinguitur, ja-
matamen manebit incolumis. nos uero sequitur pro litio, regi cunctis, et grauissima seruituti
conlitio. Cumque ipsa seruitus intoleranda per se sit, considerate quolis ingruat, qua profertur a
plurimis, et imponitur insuetis, imponitur indignis, qui dominos periret, quos uictoria decessit
superbos et iratos, offensos. Quod modicum poterit sperare seruatus, quodque ipse futuri sunt,
quos secutarum rerum elatura superbia est, et post inuictum uictoriam uictoria dominantis au-
toritas. non iam exigentur iussa de fructu obsequia, sed de alicuius hostibus perire. Neri potius
et ues placeat, quod seruire uictori. patria, inquit, am, a hoc est perditio libertate. Liber enim ha-
bet patrum, quam non habet seruus, usque alio qui plenam pugnauerit a domino libertatem et ita
sem romanam dicitur consecutus. Talibus uero cens est inueniunt sententia amentis. Quia
iuuene fierant, hoc est fortes, facile quia quod iam fluxu exhortationis uictis sunt. Iam uero
gis atque magis: Algis, inquit, et hoc est perditio libertate, amentis. Iam uero
Sed quod per amina inueniunt. Itaque in proelio inueniunt perditio libertate. Iam uero
atque in uictoria agmina ualentia crescat: Ipsa laude res non tati, ipse qui laude: Iam uero
tes per semper accipere ipse, qui in ciuitate morantur: Iam uero in proelio inueniunt perditio libertate. Iam uero
eis. Ipse igitur qui dixerunt, scilicet et ut turnum conueniat regia cunctis, et inueniunt perditio libertate. Iam uero
ta, inleatque turba Siernercinur cunctis. etiam tu, si qua tibi est, perditio libertate. Iam uero
lum ipse, contra qui uocit. Ipse mutati sunt in eum sententiam quam periret: Iam uero
iam requi in pugna rebusque salutem sperabant. nunc anima uolunt, f. adufo et
cunctis Infectum. & turnum sortem miser nunc inueniunt. Iam uero in proelio inueniunt perditio libertate. Iam uero
tam sperabant turnum et plenam et quietem: qui tam inleat perirem si uictis teneretur, amentis
perent, recessum fœtus, et miseratione turni plenissima teneretur: Iam uero in proelio inueniunt perditio libertate. Iam uero
turni adiungit, & alio, Dat signum et elo, quo non praestat tu solum. Iam uero in proelio inueniunt perditio libertate. Iam uero
mentes itales, inouitque fœtus. Iam uero in proelio inueniunt perditio libertate. Iam uero
quento commouerat, prestantes adiungit, et monstrum tam magnum, et ita ad eam praesentem
tis temporis compositum, ut omnium fœtus sententia: Namque uolens turba saluus iouis
ales, in ethra Littoreas agitabat aues, turbamque sonantem Amentis abgeni, sub i-
to cum irosus ad unda. Cycnum excellentem pedibus rapit in rebus uictis. In-
uentum artificiose compositum, primo, ut alitem masculum immitteret, si uictis in rebus uictis
tangeret amentis personam, deinde aut iouis ales, ut turbamque fœtus nec perirent. Iam uero in proelio inueniunt perditio libertate. Iam uero
iupiter uideretur omentis lere. agitabat ille littoreas aues innoxia. scilicet, nec in portum uictis quento
ru in ethra, celo manlo et sereno. aurora. n. tunc uigire integro plendet, quam nunc
nunc fœtus. de lit ei autem multum linem, qua sententia exercitum: deinde ad uictis laqueum
dixit, inueniuntque cycnum pedibus subulisse, ut inter minores personam aliqua periret. Iam uero in proelio inueniunt perditio libertate. Iam uero
hanc aut cycnum subito uictis pedibus rapuit. Ecce in ipso etiam moris amentis periret. Iam uero in proelio inueniunt perditio libertate. Iam uero
atur. nam nihil est hoc genere aliter fortius, utpote, quod erigitur corporis foris, et in proelio inueniunt perditio libertate. Iam uero

1

[illegible]

quibusq. armatum est, perindeq. qui liquid tenuerit, soniet. dehinc quia pertinet ad iouem, tutum est
 semper nec alicui periculo subiacet: exercitus ipse iners imbellis per littoreas aues ostendatur.
 nam nihil est illis opportunius ad prædandum, cyeno quoq. ineptius nihil, qui tam facile potuit capi
 quando cum ceteris auihus uolare non ualuit. d. inde potuit teneri argutus, quod ipsum sine san-
 guine uulneribusq. non fuit. Attexere animos ita! Quum essent ex omni publico tractatu su-
 spensæ, conuerterunt in aues intentionem suam, ne qui pro suis partibus in illa expectatione collige-
 rent. Cunctæq. uolucres Conuertunt clamore furam, mirabile uisu, Aetheraq. ob-
 scurant pennis, hostemq. per auras facta nube premunt donec ui uictus, & ipso
 Pôdere defecit, prædæq. ex unguibus ales l. roeit fluuiio, penitusq. in nubila tu-
 git. Hæc pars aliqui potuit significare pro turno. nam uolucres cunctæ denatæ in cateruam atq.
 in prædæ persecutæ raptorem aegerant remittere uni uibus prædæ, quod ille fecit pondere supera-
 tus, & impressione persequentium: Perdito autem pōdere fugit in nubila, hoc est eo, unde uenerat,
 remeant. Tum uero auxilium tutuli clamore salutant, Expediuntq. manus. Tantū
 illud auguriū dubitantes hortatū est, armantq. in prædium. ut omnes una uoce quasi felix signū fu-
 turi exitus, salutarent, armaret manus, & bellū, quod dudū obicerant, auerent. Primusq. tolū
 nius ait. Hoc erat, hoc uotis, inquit, quod sæpe petiui. Accipio, ænosco. deos.
 Nam soli falsi sunt alii, ecce sunt in errorē & p̄p̄e, q. auguriorū scientiā profitetur. q. petiui, inq.
 accipio fauentibus diis, quos puotorū obsequia & ritus sacerōrum in meas partes aduoxi, remeant dupli-
 cātis, hinc in l. cumulauit i. testū. Me d. ice ferrū Corripite o tutuli. hoc est me primo ferrū
 corripiente etiā uos manus armate miseri. Incipit ad exponere errores potius arguri q. ueritatē, ut
 hoc genere cōfirmaret animos ualgi. Quos ipso. u. a. iacina bello Territat inualidas u-
 anes, & l. uota uestra Vi non d. it. peti. ille dixit. tutuliq. profundo Veli dabit, uos
 unani m. d. fare ceteras, Et res uobis pugna d. fe. d. re raptū. Quæadmodū uidistis
 imphibitate unius alii, ceteras innoxias optari, atq. ut illa affuerūt potiori oēs, & cum eri-
 puerūt uniuerse unanimem ita ut uiciorū q. ut fug. te h. p̄e, & regē uestrū eripite manibus inin-
 cis fugat ille, & alii nauigū petat, nobis iussit nostrū liberasse captiū. Dixit, & aduersos te
 lū cōsortis in h. res. uirtutis. Prio u. n. eucere telū debuit, q. dixit me me duce corripite fer-
 rū o. miseri. S. uirtū d. re. l. i. i. cornus In l. uiridore. n. telū uolare p. aera nō potuit. Et auras
 certa fecit. Hoc est i. uolabat, ut p. teret quenq. Simul hoc, simul ingens clamor, & cēs
 Turbatie mei, alia l. a. recorda tumultu. Mox, ut ille hoc fecit, secuti ceteri ueluti periti
 hominis l. i. h. omnes turbati sunt, ut caluerunt ardore bel. l. i. Hasta uolans. Illa, s. quā miserat
 arguri. inuas. Vt forte nouē pulcherrima fratrum Corpora constiterāt contra, quos
 f. i. l. i. creati Vni tot arcadio coniunx tyrrhena Gilippo. Ex una atq. eadē matre perin-
 deq. s. i. m. urem cari, l. i. de qui uisum essent parentibus geniti, stabant, inquit, congesti. Dicta est
 causa, unde s. i. m. urem cari, in qua laudatur castitas matris, quæ fidem seruans marmo hos peperit.
 Horum una imad. m. l. i. u. peritur qua futil saluo Ba'teus, & laterum iunctoris fi-
 bula mor. let. E. r. i. p. i. u. f. u. i. a. i. u. n. e. n. e. m. , & fulgentibus armis Transadigit costas,
 fuluaq. exten. l. i. a. r. e. n. a. l. i. horum, inquit, unum percussit hasta directā nō in unum sed in nouem.
 Veniens enim in l. i. u. i. m. a. f. r. a. t. r. u. m. f. r. a. t. r. u. m. non potuit. addit at occisi meritū, q. e. p. r. e. t. i. u. s. f. u. i. t. , hoc est pro
 coru. & r. u. l. i. s. , q. i. e. c. e. t. i. a. r. n. a. t. u. s. . I. d. e. f. e. n. a. u. i. t. e. t. i. m. l. o. c. ū. , in quo i. l. i. u. s. o. c. c. u. b. u. i. t. , l. e. t. a. l. e. . s. . n. e. s. i.
 esset uoluerat l. i. u. e. n. i. e. n. t. e. c. o. n. t. a. n. t. o. d. o. l. o. r. e. m. o. u. e. r. e. t. a. n. i. m. o. s. f. r. a. t. r. u. m. . Illic, inquit, ueniente i. l. i. u. m.
 exegit, ut conuenienti a baltei capite mordacis fibula iunctura concordat. ne hoc ipsum rema-

non erat fas excludi. Inuitus igitur cū ea, q̄ a uix agnuerat, loquitur. hoc. n. manentis in ipso adhuc
a mortis copellens affectus. Infelix dido, uetus in hi nuntius ergo Venerat extinctā, ter-
ro p̄ extremā secutam. Dīctio q̄ tam certe cōcepta est, q̄ p̄ rō i sonant ex earum rone cōposi-
ta libens fuit ut p̄ p̄ recente faceret eam. Nō nō multo an relieta est aman- bus rei si quis morti
dolores uoluerit, attulerit ex tunc mortis eius, p̄ nō int̄ rueret, nisi illa rupti amoris iniuria tole-
rare potuisset. accelet ut hac, q̄ acerbitas uulneris recens, q̄ asp̄. Etas etas, qui tanti mali fuerat cā,
dolori, ip̄ius fauitiā duplicabat. Aeneas uero p̄ sūā depressam in omni us, in q̄ a tantus reatus ex-
tabat, ut ip̄e agn̄. sceret si reum, q̄ de facto purgati ne exp̄sita fateretur, mutauerit. n̄ fide cōtra
didonis meritū, p̄ illu uel humanitate consueuerat, uel amauerat, p̄m q̄ cū suis naufragis excep-
rat, q̄ egente, colligeret. incipit et. o sic. Infelix dido, ut oñderet eius miserā illi casam si grauter
ferre, ut lachrymis eius et uerba cōgruerent, p̄testans oculis, quantū d̄ lori p̄p̄ius ferret, q̄ uo-
ce in licens, quod mentis interna uexabat. in hoc dīcto nō tñ animus doctus expressus est. uerūclā
per extenuatione facti, a liecta purgatio. nullus. n. infelicē quengū dicit, n̄ si dolens. nullusq̄, infe-
lix. n̄, nisi qui fataliter premitur. deniq̄, hoc uult asserere, illi qui lē debitu fuit ē genus mortis rō-
ne q̄ nec. sitate propriorum fatorum, sed hoc magis dolere, q̄ ip̄e huius leti cā putetur extitisse.
uetus ergo in hi nuntius uenerat extinctam, ferroq̄ extrema secutam. f. talis iste nūtiū perueniat,
inquit, ad scienciā meam. quod doloribus tuis abs. effus mei causa, p̄ceptis extremo remedio subue-
nisset. d̄ deham finem uitae tuae, q̄ genere ip̄so mortis uehementer angebar. Funeris heu tibi cau-
sa fuit. Accedebat atq̄ etas animi mei, q̄ sci. bā tibi atq̄ scissum meum tale d̄ plicuisse. sententiam
purgationis probat ip̄i, quā ab homine apud didonē perfido p̄ferebatur, miroq̄nc adhibet firmamen-
tum. Per sidera iuro, Per super. s. & si qua fides te iure suo una est. Quia testes animi
sui, uel maxime apud inferos dicens, habere non potuit. alii si iurandum se conuertit, quo firmam-
tur, quā alii uerbis documentis deficientibus probari non possunt, iurauit per sidera p̄ra p̄peros,
quo reme ire cupiebat. apud inferos posset quoniam illic licebat, eademq̄ loquebatur. Si qua fides,
inquit, qui nesciebat, quod genui. i. iurandi apud inferos haberetur. p̄fuit generalem iurationem
dicens. iuro per silem, si qua in his aut colitur, aut timetur. Inuitus regina iuo de litore ces-
si. Non te, inquit, f. g. f. l. potiorum iustitiis cedit. Quod ait tu de autore, hoc uult intelli-
gi, ut relictis littoribus chartaginis ipsa tamen dido animis aeneas teneretur infixa. Sed me iussa
deum, uix nunc has ire per umbras, Per loca senta situ cognuit, noctemq̄ profun-
dam imperiis egere suis, nec credere quoui. Hunc tantum tibi me discissu ferre
dolorem. Qm̄ poterat fides et iurati nō haberi, uel maxime ei, q̄ apud suos p̄fidus extitisset. sū-
ptū a loco, q̄ tpe rapuit argumentū, quo oñderet se cōpulsum deorū iussi chartaginē reliasse, ut scid-
as, inq̄t, maiore ut tui. terris exclusum, ex p̄ntibus p̄ba. nō n̄ ad has tenebras, q̄ loca horrēda, li-
bē. aut uolūtate descēdi. Ip̄i sunt autores laboris istius, q̄ faciūt dudu, quū inuitus abstraheret a
se libus tuis, quod quū fieret, exstimare nō potui, ad hāc te esse uenturā atq̄ effus mei cā. intelli-
tur hoc aeneas atq̄ liturū fuisse contēp̄ssem cā q̄ remansissem. si p̄fusiūsem, hunc te habiturum
exitū uitae, nō quere cōtēnere p̄tuit. deorū iussa, sed ut mīdacio uerisimili placaret eā, quā sic
leserit, ut ut e. s. r. cursum gladio p̄cederet. Ecce usus est arte, ut quod negare nō p̄terrat, fate-
retur aliter. et uultu lesens p̄p̄aret. Quantū aut̄ o lū et mortua retineret, ex eo nō n̄ scire s. d̄
eul. ter oñ. h. quū sile. p̄p̄uit tacitā, nec expectauit uerborū firē, nec aliqui l̄ ip̄i r̄ndit. aeneas tñ
quū uideret abeūt. re. ista quod licebat, ut oñderet se teneri desiderio eius. Siste, inq̄t, gradū rep̄
aspectu ne subtrahere nostro. Quia enim melius amanti prouenire apud inferos po-

LIBER.

neret incertū. addit transfadigit costas ut ostēderet latus eius fuisse transf. pū. et fratres animosa
phalanx, accensaq; luctu. Et animū habebat ad ultionē prouocare, et germaniū, ut luctu,
ut cōgrue moueretur, eo uel maxime, quia tā plurimi fuerat, ut in uicini numeri facies exortas
appareret. ecce describuntur ardētes ex luctu: et illorū numerus et pro, us eger, luctu, que fece
runt diuersi. Pars gladios stringunt manibus, pars missile feruū. Corripuit, cōcipi tur
unt. Quū soli octo essent, sic descripti sunt, quasi latioris numeri. dixit inq; ar. pū. dū. et pars
missilibus telis manus armauit, cadens in bellū sine respectu discriminis sui. Quos acrimia cō
tra procurrunt laurentum, hinc densi rursus inundant Troes, agilluq; et pietas
cades armis. Sic omnes amor unus habet decernere ferro. Fatiū est per laturnū, et pro
man lauerat. nā et bellum conflatum est, et fatus excussum, in tantū ut una orne, et grandi, et
tia tenuisset, et toto amore quæreretur, et constabat esse contrariū. omnis. n. pugna sine sanguine ip
sius uictoris non potest explicari decernere autem ferro, quid est: nisi opertum habere discrimen?
Diripuerat aras. Cecati furore certandi diripiebant aras, non considerantes in ipsa dissipatōe
deos magis offendi, q̄ gramina quibus fuerant instructi. tam enim ipsarū consecratio cucurrit
iurantibus aenea et latino: ministratis autem per sacerdotes rite solemnibus. Et toto tu lida coe
lo Tempestas telorū, ac ferreus ingruit imber. Volabant tela fridentia in tempe, ut non
dum, et imbrium morem. Craterasq; focosq; ferunt. Auferebant quae dudum sacrae aras
cris atrulerant. Fugit ipse latinus Pallatos referens infecto foudere diuos. Et uel
ro religiosus et grauis, fugiebat ad tuta resera, deosq; pū. dū. ne deterota pū. dū. et in
tereas fœderis pactione perfectā, potest intelligi pallatos, quum ar. dirip. rentur, potest inq; pū.
fatos in eo, q̄ prolatis et confirmationē fœderis contexti sunt. Infrenant alii currus, ut cōpō
ra saltu Subiiciunt in equos, & structis ensibus adunt. Quū res fœderis multas et
morū cura dissoluerat alio rerū exitu excitati, ut infrenat currus, alii pū. dū. equos salto ex
dittores aderat eductis gladiis et paratis ad necē. Melsapus regē, regisq; miligē ge. et ēre Ty
rhenū aulestē aui lus cōfundere fœdus Aduerso preterit equo Melsapus aulestē regē
tyrhenū habentē regis insignia equo obuius pterrebat. Cupiebat, n. firmari fœdera, et fuerit fœ
fœ. Ruit ille recedēs, Et miser oppositus a tergo iuculatur aris In caput inq; hame
ros. Quū retrorsum auletes cederet melsapo prote. rente, non se auertens, ne terga hosti nudaret, se
ceptus est ararū obiectu nō uisore, illic q̄pe in caput inq; humero inuolutu. cecidit. Ac fer. idus
aduolit hasta Melsapus Festinādū. n. fuit, ne ille sese cōtingeret et tā. et fuit, et met. occiso.
Telop orantē multa trabali Desuper altus equo grauter ferit. Multa or ante trabali
telograuter pū. dū. est sorte, ut sunt trabes. quomodo aut. grauter ferterit, ipse poeta
descripsit. graue, inquit, et forte satis habuit telū, quod facile potuit amitti cū ponere, et ex
summo descendit, quū ille equo portaretur. Atq; ita fatur. Qui n. infestus uenerat, et hab. it
fortune suffragium, gratulationis suae uocem misit, q̄ iugularet exanimi. Hoc habet. hic est. et
ne se habet res. Hæc melior, magnis data uictima diuis Nunquid interrupti sunt. Nos nos
firi? sacrificandū numinibus fuit meliore uictima, nota pū. dū. Cum loco meliorem uictimam
Auiditatem hic itaforum expressit, et nobilem auaritiā, qui ante ad detrabenda hostia conu. pū.
q̄ funus obruisset occisi. Obuius ambustū torrem chorineus ab ara Corripuit, & uenit
ebuso, plagāq; ferenti Occupat os f. am. Chorineus et us. tam obuiam uenienti plag. n. dū.
ferenti obuius factus, quum se aduerterit manus hostis permicrose incidisse rapuit ex ara fugiē

ardentē, eumq; ori ueniētis obiecit. Illi ingens barba reluxit, Nidorēq; abusta dedit. Duē fuerat occisiones, una ignis sūpti ex ara, altera q̄ occurrit facies, quē barbē fomite exceptū nutrit, et incendiū. Super ipse iecutus Cēsariē laeva turbati corripit hostis. Impressoq; genu nitens, terre applicat ipsū, sic rigido latus ense ferit. Postea q̄ flāma turbauit hominē, etq; eripuit a pectū, aduoluit ille, implicuitq; eius coma. Laeva, ex nitens genu superatū ad terrā usq; perduxit, impressitq; lateri eius rigida gladium, hic est satis acutū. Podalirius assum Pastorem, prima p̄ acie pet tela ruentem Ense lequens nudo superimminet ille securi. Aduersū mediam frontē mentumq; reducta Dilicet, & lparso late rigat arina cruore. Podalirius, dum assum pastorem sequitur, p̄ p̄terea q̄ ausus esset in prima acie uersari, ille ex aduerso ueniens inimici fas mediā frontem securi percussit tanto pondere, ut usq; ad mentū eius disscnderet: quod ipsum factū est arte ferientis qui post inflectam eade reduxit dexterā. ueniens .n. securis intulit pl̄igā, ex reducta geminauit, quod fecerat. Post tanā autē uim consecutus sanguis caesi arma perfulit. Illi dura quies oculos, & ferreus urget Somnus. in æternū clauduntur lumina noctem. Est .n. quies alia non dura, ex non ferreus somnus, ex nox non æterna, quibus qui utitur ad tempus, incolumem retinent uitā. Ac pius æneas dextram tēdebat inermē Nudato capite atq; suos clamore uocabat. Quis illic hæc non sine sacrilegi crimine gererēt, trotanq; uero partes resistendi studio ducerentur, emerit inde ipse æneas pius idest deorū cultor nudo capite, atq; inermi dextra, ut cognosceretur a iuuant ne ipse quoq; reatus particeps esset, si fuisset armatus. Locutus est autē a lijos clamore magno, ne secuti hostiū desperationē ipsi quoq; sacrilegi sceleribus implicarētur. Quo ruitis. Aliud est ire, aut tedere, aliud ruerē. Ruerē est incōsulte aliqd̄ aggredicāte .n. more decipitur. non .n. quomodo uult cadit, qui ruit, dicitur. n. casus uolentia non propria uoluntate. Queue ipsa repens discordia surgit. Vel quos uos trahit surgens repētina discordis, ex incautos decipit in p̄ntem uestrā perniciose serpendo. Multa subiacebant, quē post dici potuerat. sed tempus non fuit, ut in superfluis moraretur. reuocari. n. a sceleribus debuerant, quos sacrilegi consisterat effectos esse participes. Caterum dicere potuit, o ciues, o socii, aut o miseri uel incōsiderati, ex alia, a it bona aut iniuriosi. Dixit ergo o tantūmodo, ex ne uagaretur longius ad ipsā re .n. quē necessario fuerat dicen la peruenit. Conibete iras, nētum iam fœdus, & omnes Cōpōlit. leg. .n. p̄ntem .n. s. concinere solum. Me sinite, atq; auferte metus, ego fœderis fœderis prima manu tunc et bene hæc iā mihi sacra. Perfecitū, inquit, iusurandū est, ex imple uel legi dēs pacti ex bellis p̄ntibus solus ipse obnoxius teneor me solū fœdera nexuerūt, me p̄ntem uoluntate uel ex exigit, et metus, uirtute mea firmabuntur gesta, quē sacrilegorū temeritate fat. Hæc, si sacra necesse est et mi supplicis exptari. quanta in duobus diuersitas inturbo metus, in ænea conlanti in iurto dēs, et dēs in ænea emines uirtus, ex procul exclusa formido. Postremo, qui uirtus horrescit ac timet, et iras exoptat, ex securus amplectitur. Has inter uoces, .n. edia inter talia uerba, ecce uiro stidens alis allapso sagitta est Incertū qua pulsa manu, quo turbi nea iurto. Quis tantā rutulis laued, casus ne deus ne Attulerit, pressa est insigni. gloria facti. Nec sese ænea iactauit uulnere quisquā. Prope aderat, ut impleret in iurto dēs supra. n. uel. fœderis miseros meliora sequentur. ecce intererat æneas non cuiuspiam uirtute, sed fœderis dū i certamine reuerat suos dū nudo capite atq; inermi dextra loquitur incertū, et iurto in iurto sagitta percussus est: huius autem latere auctor n̄ uult, q̄ sese de tali heroi aduocare. Turnus, ut æneā de dētē ex agmine uidit, Turbatosq; duces. Vidit. nō semel accipienda ē, ut sit, uidit quæ cadete, ut sit turbatos duces, cōpēdiosa narratio, i iura etiā nō dicta possunt

[illegible]

LIBER

intelligi. non enim descripsit aeneā cedentē ex agmine, aut duces turbatos: sed quasi ita dixisset, sic turnū
asserunt hoc ut iſe. Subita ſpe feruidus ardet. Poſcit equos, atq; arma ſimul, ſaltuq;
ſuperbus. Huiusmodi occiſione arrepta turnus ardere coepit, ut uulnerato inſiſſeret, q; cōgredi ante
nō audebat. Poſcere uſtur equos cepit atq; arma, ex exultantiū more quaſi ſupior eſſet eſſectus, gra
tulabatur de hoſtis aduerſo. Emicat in currū, & manibus molitur habenas. Emicat in cur
rū, hoc eſt dū ſe taſtat, tranſiēdit in currū luxuriās, ex habenas equorū tēperat at manibus ſuis ſu
ſcepto reſtoris officio. Multa uirum uolitans dat fortia corpora leto, Semineces uoluit
multos, aut agmina currū Proterit, aut raptas fugientibus ingerit haſtas. Exiſtmani
turnus letali uulnere aeneā eſſe percuſſum, ingēti letitia ferebatur, uſq; adeo ut in aliorū necē iāret,
quaſi de cōſecto potiore ſecurus. multos interea ſortes uiros ſtrauerat, multos dimittebat ſemineces
proterebat alios currū equorū. ſ. pedibus, ex rotarū impulſu, nōnulli quū fugerēt haſtas ingerebat
an ſuas raptas haſtas ingeſſerit hoſtibus, an hoſtibus raptas ideſt ſublatis, incertū eſt, melius eſt tñ,
ut ſuas rapuiſſe ex hoſtibus ingeſſiſſe uideatur. Qualis apud gelidi quū flumina cōcitus he
bri ſanguine s maiorſ clypeo increpat atq; furētes Bella mouens imittit equos,
illi ex more aperto Ante notos zephyrūq; uolant, gemit ultima pulſu Thraca pedū,
circū per artet formidini. ora Irēq; inſidix. per dei comitatus, agūtur. Quēadmodu, inq;
ſo'et miri ſanguineus, nō pſe ſanguineus, ſed p quē anguis effunditur. omnis. n. pugna ſine ſanguine
eſſe nō poteſt. Apud hebrei, inq;, flumina: n. ſe flumina hebrus ictur, ex dixit hebrei flumina, ut illū
apparet per multa ora effundi. clypeo increpat. ſtrepit. n. ſcutū quū forte pugnatur, q; cōcuſſum ſo
nat, uel quemadmodū equos furētes miri dimittit per campū: il uero accepta poteſtate curſu praeue
niūt uētos. Terra aut pulſata crebris ungularū ictibus gemit, ex ultima pedū thraca cōtremiſcit, ex
illuc ſine metu atq; ira nihil eſt ac ſine inſidiis nihil. Talis equos alacer media inter praxia
carnius Fumites ſudore quatit. Sic ex turnus agebat equos ſuos fumātes ex ſudore, ut ardere
putarētur interius. Miſerabile cælis hoſtibus iſultās. Tātos faciebat cædes cū inſultatione pie
na, ut aſſuetus ſic ſine miſeratione uideri nō poſſet. Spargit rapida ūgula rore ſanguineos. Nē
mimetatē fuſi ſanguinis expreſſit, ut q; currētes quaſi quosda rores ſanguineos ſpargerēt urguſti ſuis.
Mixa per cruor cilectur harena. Diuerſitate q; adā' eſcit. n. de ſcriptiōe e proſi ſanguinis, ut pars
eius equorū pedibus ad uicē roſis ſpā geretur, urguſti peremeretur altera. Iāq; neci ſtelenūq; de
dit, hamirūq; pholūq;. A generali deſcriptione caſorū ad ſpecialē tranſitū fecit aſignans uno
in loco tres ſatos neci, ſtelenū t amirū, pholūq;. q; tantū jemel poſuit, dedit, nos tribus aptemus, tranſit
ad laborū necē. Hunc congreſſus & hunc, illū eminus amibo. Nō hunc ex hunc cōgreſſus
occidit, ſed cōgreſſus dedit n. ei hunc ex hunc, dicit ita quomodo illū eminus, alterum cominus hoc eſt
unū gladiū, alterū haſta detecit. Am' o ibralidas, glaucū atq; laucē. Imbra' ſ filios glaucū ex la
den cōpreſſus eſt, glū eminus, alterū cominus neci dedit. Quod. n. ſupra dixi, iāq; neci ſtelenūq; de
dit, hamirūq; pholūq;, etiā ad imbraſis lios ptinet, glaucū, ex ladeu quorū primo dixi, neci cōgreſſus
eſt, ex dehinc eorū patrē n. minuit. Quos imbraſis ipſa Nutrierat lycia panibusq; one
rauer. t armis. Dixit nomina perſorū, diſignauit ex numerū, patris ex regionis ipſorū non en oſten
dit. q; quēdā nō ſū ſunt nutriti atq; armis paribus muniti uiderētur. Exponit iam, q; lūit panibusq;
onerauerit armis, uel cōferre manū, uel equo puertere uētos, ipſa erāt paria arma, ut aboſ ſit. q;
greſſe ſe ſi certamine, q; ho ex equo pugnare. Parte alia media eum edes in phia ſerui. ſ. n
tūq; deſ. bello p. lara. ſ. o' uis. Nomine aut referēs, amir o, manu uel. patre. Q; i
quodā, caſtra ut danaū ſpecularet adnet, Auſus pelidē pretiū ſibi polcer.

LIBER

[illegible]

[illegible]

fuisse uxorem uel in quo tot supplicia pertulit. Hæc facta sunt, inquit, quum me alta quies tenuisset, et iam cretem pro morbo, grauius dormire cogitationibus fractus, et a sibus animi fatigari etiam salustius dicit, Vti animum, inquit, ægrum silet somnus capit. hæc asseruit deiphobus, quæ non fuerunt criminosa uiro forti. quid enim metueret eo tempore, quo publica lætitia fuit? Cur non dormiret, quum nox quietem suaderet? quid formidinis gereret constitutus in cubili suo. excusant ergo plenissime se, et ab omni reprehensione discedunt. et alto sopore dormierat temporis scilicet et loci commemoratione decursa, uenit ecce, ut ostendat prorsus, nihil se metuere debuisse. Egregia interea coniux. Nec hoc loco dixit, nomen eius, sed, quod est grauius, matrimonii uocabulum posuit sanctum et religiosum, et quod inuolatum deberet existere, nec ademittit ei quod fuerat, ut eo detestabilior teneatur, et coniugii fœdera sic diripuit, ac prodidit. egregia interea coniux, quum dicit egregiam, sequentia probant, non laudem, sed uituperationis causa posuimus, potuit enim et laudem significare. Arma omnia tectis E mouet, & fidum capiti subdaxerat ensem. In sceleribus erudita, primo, inquit, omnia mihi arma subtraxit, et ipsum ensem, in quo habere potui ultionem fidam salutis meæ, hoc consilio, ut si insidias sensissem, subsidium mihi defensionis non suppeteret. Intra tecta uocat menelaum, & linuina parauit. Scilicet in magnum sperans fore munus amanti, Et famam extinguere ueterum sic posse malorum. Coniux, inquit, et non dixit mea, perindeque multorum. fuit enim menelaus dehinc paridis, et tunc deiphobi, quæ nec ipsum carum habuisset, cui primo fuerat iuncta. quæque, nesciret uxoris affectum, hostem communem omnium et specialiter meum in execratum cubiculum misisset, uel ut satis factura ei pro ueteribus sceleribus suis, cui primo mutauerat fidem, et supplicis matris pensitura, quæ detestanda commiserat, quasi uiolata matrimonii sanctitas enendationem illam posset admittere. Fertur enim cum consensu proprio per imaginatum raptum eam cum paride ad troiam peruenisse. denique sit huius rei et in primo libro commemoratio, hoc modo. Munera præterea iliaci erepta ruinis ferre iubet, pallam signis, auroque rigentem, et circumtextum croceo uelamen acinthon, Ornatus arcuæ helene, quos i. la. mycen. Pergama cum peteret in concessosque, hymenæos. Extulerat, matris lele mirabile donum. quæ utique non ferret, nisi dispositum habuisset discessum: unde ipsam et sic uirgilius monstrat. Pergama, inquit, cum pergeret, in concessosque, hymenæos peteret, dixit non ut per raptum abstractam: sed ut consensu proprio iunctam esse monstraret. peteret hic accipientum est, licet semel positum uideatur. Ipso uerbo salustius usus est, quum diceret. Libi accensa sic, ut sepius peteret uiros, quæ peteretur. hoc genere, et hic intelligendum est, pergama cum peteret, in concessosque, hymenæos peteret. ut sine aliqua uiolentia ad paridem uel ad troiam uenisse nescatur. hoc enim uult firmare uirgilius ex persona deiphobi, nullam fidem illam seruare tertio marito potuisse. quia nec primo eam ualuit exhibere, ut probaret, quod supra dixit. Egregia interea coniux. quoniam consueuerat maritum fallere et fallendo decipere. Quid inorruptum? irrumpunt. Hæc est cum uiolentia erumpunt. cæterum si uiri non esset, ingrediuntur non fuerat dicendum. Intelligendum est etiam ipsam cum ipsis fuisse, quoniam nesciebant ubi deiphobus requiesceret. ac sola uxor poterat nosse. Thalamo comes additur una Hortator scelerum Acolides. Vxor pestima, et maritus proprias iniurias gemens, acolides autor malorum, et hortator scelerum in unum, inquit, conuenerant in perniciem meam. Diu talia grauis Instaurare, pro si poenas ore reposco. Pulchram fecit apostropham, et multa continentem. fœdus ait, du potestis esse huius sceleris uindices, quo innocens perii, qui talia rependatis grauis, quæ talia in meam exercuerunt perniciem: grauos generatiter male dicto suo collegi: non quo omnes ipsi

LIBER

[illegible]

LIBER
mala intulissent: sed ut genus ipsum punitus mereretur. unde talis uxor, et tales inimici tam se, iam
q. crueles uiderentur ex. r. i. u. i. i. in carcerem intulit, et perterritus, quæ coniecta sunt
uel quæ promptu iussu facerent, quæ illi, seu certum portulit: uel quia malorum, ipsorum re
lationes haberet. Quippe melius fuit praeterire, sapientius, si referre daret, et quæ offerebantur
a peccatis, potest tamen, quæ pota non complexus est uerbi, uideri et non instrasse deq. h. m. quæ
diceret. du. ta. i. g. m. in laurate. utiq. talia, sua fide, statamoni habet. ecce r. i. p. n. h. p. p. o
fuit, dixit quod quæ fuit æneas, qui ej. p. p. n. a. u. m. a. u. t. o. r. quid autem factum esset, quoniam in p. e. l. l.
bus suberat, dictum non est. Sed te, qui uiuum casus agere uicissim, Attulit tu
pela sine uenis erroribus actus? An monitu diu. m. i. a. n. quæ te fortuna fatigat? Ut
tristis sine sole domos, loca turbida adire. Audisti, p. a. u. i. t. casus meos: etiam ipse di. u. m.
refer, cæus ne te ad inferos uiuum miserint, in diu. c. o. p. u. l. e. r. i. m. t. adire tenebras, an f. r. t. u. n. a. h. o. i. e. t. i. a. m.
tibi laboris impegit, ut loca tri. l. i. a. g. y. sole carere, penetrare, et quæ n. h. i. l. i. t. p. r. e. t. e. r. c. a. l. i. g. n. e. s.
habeant, quæ fuit ista deip. ob. u. i. s. e. d. æ. n. e. i. e. p. o. n. s. i. o. n. e. m. o. p. t. i. m. o. c. o. n. s. i. p. o. e. t. a. p. o. t. e. r. i. t. r. e. r. i. b. u. s. p. r. o.
pter quas uentum fuerat mari, prolixior fieret, uel ne repeterentur ea, quæ uigilanter d. i. c. t. a. e. r. a. t. a.
nec æneam fecit negasse re. p. o. n. s. a. m. interuenit enim inter. h. e. l. l. i. o. s. i. l. i. a. t. a. quæ cum uideret. c. o. l. a. s.
bi fabulas omnes et moras ab. i. l. l. i. t. tamen dat. i. a. b. u. m. a. n. i. t. a. t. i. p. a. r. t. i. s. i. a. t. a. e. l. l. i. a. u. i. c. e. d. i. u. o. r.
n. u. m. r. o. s. i. a. i. r. o. r. i. q. u. a. l. i. g. i. s. l. u. m. m. e. d. i. u. m. a. t. h. e. o. c. o. n. s. i. t. a. t. e. r. e. r. e. t. a. m. D. a. m.
u. i. a. t. i. m. i. n. u. i. t. f. a. b. u. l. a. c. o. n. s. e. r. a. e. r. u. n. t. a. m. e. x. a. c. t. a. p. a. r. a. t. m. e. l. i. u. s. l. e. s. E. r. f. a. s. o. u. a. e. r. a. t. i.
t. a. d. h. e. r. e. n. t. p. e. r. t. i. l. i. t. e. r. a. t. i. o. n. e. s. S. i. c. l. e. n. t. e. r. u. e. r. b. a. n. t. e. r. a. n. t. u. t. d. i. e. i. t. h. o. n. s. i. t. a. t. i. o.
Sed con. nes. a. d. a. r. u. i. t. b. r. e. u. i. t. e. r. p. a. t. t. a. t. i. s. i. v. l. i. e. s. S. e. b. i. d. a. q. u. e. i. d. e. s. n. e. s. p. a. c. t. u. m.
e. l. l. a. u. t. i. n. o. m. n. i. b. u. s. i. n. t. r. a. r. e. t. i. g. n. o. r. a. n. t. e. m. c. o. m. m. o. u. i. t. b. r. e. u. i. t. e. r. f. a. b. u. l. a. t. u. m. p. r. o. l. i. x. i. t. r. e. t. i. l. i. t. e. r. a. t. i. o. n. e. s.
p. a. t. u. m. i. n. t. e. l. l. i. g. e. n. s. t. i. t. u. m. d. i. e. m. m. i. n. i. m. u. s. q. u. e. c. o. n. t. a. m. i. u. s. i. p. s. e. s. i. p. s. u. r. b. r. e. u. i. t. e. r. f. e. r. m. o. n. i. s. n. e. m. o. r. i. s.
q. u. a. s. r. e. m. o. u. e. r. e. c. u. p. i. e. b. a. t. i. s. i. p. l. u. r. i. m. a. n. t. q. u. e. n. d. a. n. u. t. r. i. r. e. t. N. o. x. r. u. i. t. a. u. e. a. n. o. s. f. a. c. i. e. n. d. o. d. u.
c. i. n. u. s. h. o. r. i. s. N. o. c. i. d. a. t. e. c. o. m. p. l. e. n. t. i. a. e. l. l. u. s. c. u. r. u. s. c. a. l. i. a. u. e. n. e. r. a. t. æ. n. e. a. s. n. o. n. r. e. s. p. o. n. d. e. t. d. e. i. q. u. o.
b. o. Q. u. i. r. e. l. i. b. i. l. l. a. b. r. e. u. i. f. e. r. m. o. n. e. m. o. n. u. i. t. i. p. s. u. m. a. t. q. u. e. i. d. e. a. l. æ. n. e. i. u. i. t. u. m. u. e. i. p. s. u. s. p. e. r. t. i. n. e. r. e. u. i.
d. e. r. e. t. i. r. t. e. f. i. n. s. i. o. n. e. m. s. u. m. p. s. i. t. a. t. e. m. p. o. r. e. a. t. q. u. e. i. t. a. u. t. h. a. n. c. n. o. n. l. o. n. g. o. q. u. o. d. d. i. c. t. u. m. e. s. t. f. e. r. m. o. n. e. p. r. o. d. u.
c. e. r. e. t. n. o. x. a. u. t. r. u. i. t. æ. n. e. s. e. c. c. e. t. e. m. p. u. s. f. u. i. t. i. n. c. a. u. i. t. q. u. o. d. l. a. b. i. n. o. n. d. e. u. i. t. p. r. o. p. t. e. r. n. o. c. t. i. s. i. n. c. e. r. t. u. m.
q. u. i. l. e. n. i. m. i. n. t. e. l. l. i. g. e. n. t. i. u. n. e. s. t. i. n. c. o. q. u. o. d. d. i. x. i. t. n. o. x. r. u. i. t. i. n. i. q. u. o. d. d. i. x. i. m. u. s. q. u. i. a. s. i. n. e. i. p. s. u. m. i. m.
p. e. l. u. e. n. t. i. s. n. o. x. e. i. d. e. m. u. e. n. i. r. e. n. o. n. p. o. t. e. r. a. t. i. n. a. u. t. e. m. f. l. e. n. d. o. l. u. c. i. n. u. s. h. o. r. i. s. l. u. m. p. o. t. e. s. t. a. d. m. i. t. t. e. r. e.
i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. m. q. u. a. s. i. h. i. e. r. e. t. a. d. q. u. e. m. u. t. i. n. a. m. a. s. t. i. b. u. s. c. o. m. m. o. l. i. s. a. u. t. u. i. l. i. b. u. s. t. e. n. e. r. e. m. u. r. n. u. n. q. u. a. m. t. e.
b. u. s. p. e. r. l. e. t. i. c. h. r. y. m. a. p. r. o. f. u. e. r. u. n. t. f. l. e. q. u. i. d. i. n. t. e. u. t. i. t. a. t. i. s. p. r. o. u. e. n. i. e. t. n. e. c. e. s. s. a. r. i. o. t. u. o. p. u. l. i. f. e. t. u. m.
p. r. o. l. i. x. i. t. i. s. l. a. b. i. t. q. u. a. m. l. o. n. g. u. m. n. o. n. s. i. t. q. u. i. l. q. u. i. l. i. n. e. c. o. n. c. l. u. d. i. t. u. r. q. u. a. p. r. o. p. t. e. r. s. i. a. t. i. n. p. a. l. i. u. t. e. m. p. o. r.
e. q. u. i. d. i. n. u. i. t. i. n. o. b. i. s. i. t. a. n. e. c. e. s. s. a. r. i. a. s. u. b. e. t. H. i. c. l. o. c. u. s. e. s. t. p. a. r. t. e. s. u. b. i. s. e. n. a. f. i. n. d. i. t. i. n. a. n.
h. i. s. I. n. c. i. p. i. t. e. i. a. t. u. r. u. t. e. r. l. e. m. u. l. t. a. r. e. i. n. q. u. o. e. x. u. i. a. e. n. a. t. a. t. e. r. a. f. a. c. t. h. o. n. e. s. i. f. i. c. i. a. l. o. c. u. t. i. o. n. e. u. i. u. s.
e. t. l. i. c. e. n. d. o. i. n. u. n. h. a. s. q. u. a. s. i. d. i. c. e. r. e. t. i. n. l. u. a. s. e. t. s. i. c. e. s. t. i. n. t. e. l. l. i. c. e. n. t. u. m. u. t. a. m. b. a. s. u. i. a. s. d. i. x. e. r. u. t. q. u. a.
e. s. s. e. n. t. n. u. t. e. x. u. n. i. s. s. u. b. n. e. c. i. t. l. e. h. o. n. e. u. i. r. t. u. s. u. i. x. e. r. a. t. i. o. n. e. m. n. e. a. l. t. e. r. i. m. i. n. s. e. q. u. e. n. s. a. l. t. e. r. a. m. i. d. e. r. e.
i. l. l. e. r. e. t. u. r. i. n. c. o. n. i. t. a. m. D. e. x. t. e. r. a. q. u. e. d. i. s. i. s. m. a. r. i. i. s. u. b. n. o. c. t. i. a. t. e. n. d. i. t. i. f. a. c. i. e. t. e. l. l. i. s.
u. n. n. o. b. i. s. & l. æ. u. a. m. a. l. o. r. u. m. E. x. e. r. c. e. t. p. æ. n. a. s. & a. i. m. p. i. a. t. a. t. a. r. a. m. i. t. t. i. t. Q. u. a. m. b. o. n

2 illera pythagorae dyserimine scissa dicorum romana vita

danio iuueni cū classis egeret lēta de di. non un. p. n. dūmus aliq. i. inuiti p. indeq. non lēti, quū ad dan-
 dū m. necessitate aliqua non amore compellimur. apollo autem latus hoc fecerat, quia multum dū f-
 xerat iapigem, ut aeneam mater deum. Incipit enumerare quibus artibus apollo abundaret, auguriū
 et citharam, et celeres sagittas, scientiam quoq. colligenderum futurorum, et musicā, artemq. cor-
 darum, et quemadmodum sagittae dirigantur, ut destinata feriant. sed ille hoc magis sequi maluit, ut
 deponit hoc est iā morituri uel mortui patris sui posset facta in legu ducere, et in aliud tēpus dīger-
 re. Laudat iapigem, q. reuocandi patris causa hanc artem, quam propter alios maluit sequi, scire quā-
 tum singulae herbae habebant, et quemadmodum homines curentur. quonia repetita longā narratio
 ne faciunt, mira usus est arte referendi, ut magnū uitium uitaret. Induxit enim apo. linem magistrū
 fuisse iapigis. uerum quum arsum genera percurreret, quae dilectissimo p. lio tradebantur, non
 omnes enumerauit esse propositas, ne cum uenisset ad eas, quas iapix ceteris praetulit, necesse esset
 iterum eas dicere. Alias igitur traditas dixit, alias uero praetatas ceteris: ut ostenderet etiam ipsas
 apollinē docuisse. iapix. n. eas non habuisset praetatas, n. si quia et ip. p. phaebo docente cognouer. ito
 secutus est ergo non illa, quae placere auribus possent, et cordarum sonis mulcere animos uulgi, uel
 quae beltorū periculis miscerētur, aut futura praediceret: sed quod p. lio p. iet morituri, aut mor-
 tui, et subuenire laborantibus. Maluit, inq., has artes sine piculo sequi, n. ita p. lio ex inuitibus glo-
 ria. Multas artes dixit, quas ille habuit praetatas, propter illas, in quib. uox exspectatur, aut sonus.
 ualere autē proferendi facti artē, non hoc tantum loco uirgilius ag. eruit, sed alibi multo melius. nā
 h. c. dixit p. iet fieri. in septimo autē libro factum esse, et prof. i. p. p. lio dicens. nāq. ferunt fa-
 ma hippolytum postquam arte nouerca occiderat p. lio, ex. lio sanguine p. lio, Turbatus. q. i. a
 etus equi, ad sidera rursus Aetherea, et sup. cultu uenisse sub auras, Paenis reuocātū herbi, et
 amore dīans. Stabat acerba tremens ingentem nixus in hālā Aeneas, magno iuueniū
 & incontinenti uul. Concursu, lachrymaeque immobil. s. Rediit ad narrationē, quā inter. p. lio
 ta dimittit iapigis. fabula. itabat, inq., acerba tremens. adeo at. n. belli potius q. uulnere. causam, et plu-
 rimis circūfusi ac silio lacrimatibus ipse immobil. s. hoc est a uulnere ac fletu omnīū cōstantia firmi-
 tate distimulanti, et hoc quod stabat, magna fuit uirtutis animi. nā i. causa posito pede sedere debuit
 aut tacere potius, q. stare inde debilis esse posset ad lict. ingenti. hālā adiuuētū, quā laborantē iuu-
 re potuisset, et tanti heroi pondus congrue sustinere. Ille adst. iapix. Retorto Praonū in mo-
 re se. n. i. luccin. s. amictu Multa manu medica, phaeboq. potentibus herbis Ne
 quid i. tā trepidat, ne quicquā spicula dextra Sollicitat, p. lio q. tenaci forcipe ferrū.
 Nulla uia fortuna regit, nihil auro apollo subuenit. Quū aeneas staret et fremeret, fle-
 ret praesent. s. et p. lio lachrymas funderet, iapix op. lio nauare cepit, ut med. eas adhibēs manus cu-
 raret heroi, et restitueret bel. n. Accit. xit se iapix more p. lio, hoc est medicorū et alia faciēs ma-
 nu, alia herba. i. cupiens leuare remedio. quarū uim phaebo docente cognouerat. sed quū hoc prope-
 rant ageret nō sequebatur effectu. i. frustra. n. trepidabat, frustra tētabat sagittam, et p. lio forcipe
 frustra nitebatur extrahere. Lōge prorsus fuit fortuna quā iuuaret instātē lōge, apollinis doctrina.
 Et feruus campis magis ac magis horior Cui breuit, propiusq. malū est. Ex una porte
 nō p. lio ebat cura. ex alia malū belis crescebat, et apertū discrimen esse caperat proximū. Iā pulue-
 re coelum rare uident. Talis apparebat puluis, ut caelum portare uideretur. Subeunt
 equites, & spicula castris Densa cadunt medius, it. tristis ad x. hera clamor Bel-
 lantium iuuenum, & duro sub Marte cadentum. Equites iam erant tantum proximi, ut
 spicula, quae mittebant in media castra descenderent. Ibat autem tristis clamor ad celū, eorū scilicet,

LIBER

qui cernebant euidens malum, et eorum audiebant gemitus, qui cadebant. omnis alerat de se ratio, et apparebat, quid tempus afferret, ni fuisset enee subuentum. quanta ei laus his generibus dicitur. solus abest ex causa uulneris, et alios extrema presserunt, alios iam ipse urget interitus. Hic uenus indigno nati concussa dolore Dictamum generitrix cretea carpit ab ida Puberibus caulem foliis, & flore comantem l'urpureo. Admiranda dicentis inuentio, ut tali tempore et in tali causa in tanta desperatione omnibus quoque et ipso ascanio lacrimantibus, trepidante medico, et ipsius medicina deficiente substantia, affuisset mater, quae solatium filio et remedium ferret: quum ipsam posteriorem fecit, ut emeretur filii meritum, et matris affectus. sit igitur. Hic uenus indigno nati concussa dolore. non quo sit aliquis dolor dignus filiorum: sed quia pro animo parentum indignum est, quidquid filii fuerint passus. non fuit haec causam si in sic inefficaciter trahi, admodum quippe uidebatur in congruum, et illum sic terere uulneris causa, et impune periculum crescere. Itaque dicta ida sustulit sui. manibus caule dicta, cognomen est idae ut alio loco dicit, dicta negat tibi iuppiter arua. quod ait, manu carpit, et matris animum expressit, ut ipsa diceret opera sua percurasse, quod sanare filium potuisset, et non ferro propter remedium, sed manu afferret sublatam. dubium. non est certo modo, et suo more ac tempore esse detrahenda terris: quae aliquibus sunt procuranda remedia: ut ipse alio loco uirgilius dixit: Falibus et mense et luna quae uentur abenti Pubes herba. Ecce et illic facibus dixit abenti, et ad luna, et mensis tempore. in presenti uero ait. Manu caule carpit, thirum ipsum. scilicet quo erigebatur, ut emitteret flore, deinde ipsam flore ascruit esse purpureum, et comantem. non enim unius aut singularis est, ut sunt rose aut lilia, sed quasi in comas purpureo flore diffusitur. Non illa feris incoquita capris Gramina, qui non ergo uolucres haxere sagittas. Tota, inquit, naturalis uis est in feris capris. hoc est capreolis, ut qui tergis forte sagittas excerpunt conficiant illico et haec herbae comelae ea, et sagittas simul et uulneribus careant. quanta signa istius data sunt speciei: quippe et regio expressa est, in qua nascitur, et nomen editum montis, et ipsius nominis. deinde, quum et descriptione praestiti gramini accideret, caule, inquit, facit, et comantem flore et colore purpureo. Tolli eum ad usus remediorum procuratum esse ostendit. huius uirtute capre sepe prodiderunt. nam ipsa curatur, quam nouerunt ea, et naturali industria ipsae sibi possunt, quam sagittas appetunt. Gramen appellabit nouo usurpationi genere, alia dicens folia: a terum uero nomine dictami in regione sua dicitur appellari. unde nonnulli sic exponunt hunc locum, ut afferant uirgilium dixisse dictamum generitrix cretea carpit ab ida. quod usque adeo non est, ut si sequentia coniungas, fiat uittum. Dictami enim caulem dicere debuit, non dictamum caule. melior est ergo superior, manu carpit caule, a dicta idae cuius herbae nomen quae non dixit signa eius, infinita protulit, ut posset ferre, si esset. Hoc uero is obscuro facie circūdata nimbo Detulit, hoc fuscum labris splendentibus amne Inficit occulte medicas, spargitque salubris Ambrosiae succos, & odoriferam pinaceam. Venus obscurata nimbi caligine, atque ita, ut uideri a nullo potuisset, hoc detulit, et eodem ipse aquam infudit, quam iapix studiose splendentibus labris infuderat, ut foueret uulnus, et addidit alias species, ut omnium succo et in undas transfusa uirtute melicabilis liquor ex simplicitate fieret. Fount ea uulnus lymphā longiuus iapix Ignorans gesta ueneris iapix, ea lymphā uulnus fount. Subitoque ois decore corpore fugit Quippe dolor, ois stetit imo uulnere sanguis. Pulchre dixit, fugit dolor. Fugit. n. qui si ferit furiosum, et omnis celeritate discedit. dolore uero fugiente sanguis fluens ex imo uulnere stetit. Exclusumque est proinde, quod fuerat inimicum, et successit quod retinere lo uigori corporis fuerat necessarium. Iam uero secunda manu nullo cogente sagitta Excidit. Si nullo cogente quomodo secuta manu: hoc ne clauderet,

LIBER.

per omnia dixit. Dixit eorum autorem, quæ fuerat narratura, ut fidem uerba eius habere potuissent. ait, ergo quantum hocate lucis meritis me prepoluit, quia me docuit omnia, et mihi uni uersa non traxit, cuncta per ordinem referenda, instructam reddens propter eos, quibus fas esset uiuis ad inferna pertendere. incipit ergo ad interrogata respondere tam pie, ut etiam illa coniungat, quæ interrogatio non tenebat. nam frustra describeret illius loci actus et gestis, si non primo cognitorem criminum, et pænarum iudicem demonstraret. dicit ergo primum. Cunctis hæc rhadamanthus habet durissima regna. Potest autem ipse debine subiurgit infinititer. Castigit pænam et dolos, subitque fateri. Quæ cuius apud si per os furto latatus inani. Undulit in letam communi laetitia motem. Hæc, inquit, ille habet potestatem, ut uerberibus et tormentis extorqueat, et ad confessionem usque perducatur, quod apud superos scelere commissa unlicare non potuit, et dilatatam pænam inanis gratulatio consecuta est. Cum arbitratetur sceleratis, si fugisse uelletam, nescientes suffragium furto quæstum panam non deleuisse, sed in auid tempus dura distat, se supplicia. Continuo sorites uultrix accendit flagello Tisiphone quantu sultans, tortosque sinistra Intentans angues, uocat agmina serua sororum. Adest furia reos, santes, et noxios flagellat circumsecans intentans angues, ut tormentorum metu formido eorum magis ac magis ardesceret, uocans etiam sororum immunerabilem modum, quum sola ferri non posset. Tamen cum in horis solo tridentes cardine sacra Panduntur portæ. Tamen, hoc est in de horis solo cardine, cuius unus ad aure sacra panduntur. Cernis custodiam, quæ is Vēribulo sedent facies quæ lumina seruet? Qualis, inquit, et quæ, nec dixit deridenter aliqui, ut quicquid tetrum, horrendum, ac leuissimum esse posset, comici posset, ergo specialitatem recte suppressit, ne sola putarentur, quæ forte per fuisset. Quinquaginta atris immaris hiatibus hydra Scæuior inuis habet sedem. Nec mireris, inquit, istam, quæ subiecta est oculis, ac sedet. quod ait, sedet, officium perpetuum sedendi significat: hoc uerbo et in georgicis usus est licens. Immensaque sedens aliena ad patula fucus: ut ostenderet continuationem fasti et illum sine intermissione aliqua alieni laboribus consumenli semper intentum. ergo hinc, inquit, intellege, quæ sit hydra, quam pars interior tenet. multo quippe est scæuior et immanior, et quinquaginta atris armata serpentibus. quinquaginta sunt, ut multitudinem significaret. quinquaginta, inquit, hiatibus serpentum immanis, ut ostenderet eos et plurimos et ad inuadendum semper paulo ore paratissimos. Tum tartarus ipse Bspiret in præceps. Necessario alidit, in præceps patet, patere enim etiam in superna quid potest, et quod per planum cinest hoc est ante, post læua uel dextera patet demersus. Tantum tendi quæ sub umbris. Quantum ad æthereum coeli suspectus olivum est. Id est quantum in superna patitur, tantum ad inferos tendit habita æstimatione ducta, hoc est ut ab ipso ore tartari quantum ad celum est, hic tantum ad inferos piteat, reuocandum est secundum multum et ipsius maxime uirgili autoritatem alitum et superiorem et demersam decipisse. Hoc ut ostendatur eundem ponemus exempla. Ecce superioris altitudinis Tunum carthagini alte, et alio loco et quæ altemeniam et Conditur in tenebris altum caligine celum. Inferioris altitudinis est. In altum uela dabit leti. Sed hic ex æstimatione poetæ loquutus est potius quam ita uere sit, et hic melior est sensus, hoc enim simili modo in multis locis se it, ut multa etiam uirgi opinione dixerit. Hic genis iniquum terre, citant a pubes fulmine deieci, fundo uoluntur in imo. Præterea fuit dixisse tam uolentem fuisse altitudinem tartari in imo inquit fundo eius pendebant titanes ponit, qui pro sceleribus suis icti fulmine in illum locum iuste meritoque coniecti sunt. Et hic &

sic intelligenda est, ut sagitta non manu tenetis secuta videatur sed fouetis. Atque noua redire in
 pristina uires. Fugite dolore facta est nouitas uirum, et redit totum, quidquid uirum ex
 cluserat, nouas uires multi non tales quales abiecerant, sed multo meliores exponunt. sed quod id in
 sequentibus dicemus, quibus ait redire in pristina uires, nouas ergo post fugatum doctorem separatas in
 telligamus. multum enim fuit, ex debilitato talis esset redditus, qualis fuerat antea quam uirum esset
 inuictum. Arma citi properate uiros: quid statis? iapix Conclanar, pium et loq am
 mos accendit in hostem. Hoc uiso, quum iam sapientem admiratio tenuisset, et clamare cepit,
 date arma uiro fortis, date inquit quamprimum. qua uoce ex sanitatem prouinisse nuntiavit, et fu
 gatam dudum hominis remeasse uirtutem. que uox aeneam ipsum optatum excitauit. in bellum. non
 sibi tamen plurimum dedit, ut hoc ipsum diceret factum opera sua: addidit quippe alia, quia uis nec
 sibi arrogaret aliquid, et aeneam ipsum meliorem se proprie felicitate accenderet. Non haec u
 manis opibus, non arte magistra Proueniunt, neque te aenea mea dextera seruat.
 Mior agit deus, atque opera ad maiora remittit. Non pudenda conserio, quorum iniquis
 praecebat non illam hominis sed diuinam fuisse medicinam, in eo nec sibi aliquid dempsit, et aeneae
 merita studio melioris praedicationis cumulauit. Ille audis pugnae furas incluserat, et uos
 Ille hoc est, qui tam dulcem etiam cum ipso uulnere ardebat, in bellum, consecuta sanitas corporis
 fuit magis magisque properans furas auro incluserat: Hinc atque hinc. Ita ut nihil carum pre
 pararet. Oditque moras. Hic mos est properantis, tardum putare etiam, si quod faceret in
 est, celeriter fiat. Hastamque coruscant. Hastam sic tenebat, ut exilum non aliter posset
 Postquam habilis lateri clypeus, loricaque tergo est. Postquam bene praeparauit clypeum
 lateri, et lorica tergo. habetis bis accipiendum est: ut sit postquam habetis clypeus est, et postquam
 habilis lorica est. Ascanium fufis circum conplectitur armis, Non magis per galeam
 delibans osculi fatur. Non dixit eam per galeam induisse, et hic dicit, per galeam osculaba
 tur filium suum. Ergo aut more suo hoc praetermisit/aut ex osculis per galeam datis, intelligamus
 eum etiam in se ipsum sumpsisse aut uulneratum sic remansisse eum galea: ascanium uero non fufis ar
 mis complexum, sed circumfufis, ut scuto amplexus sit. quem consolari osculis, et uerbis cupie
 bat instruere. aut amplexus armati, ne omen esset deponere scutum, et manibus nudis filium am
 plecti in ipso scuto, quum ad se colligit quo ex se defensurus fuerat et securo filio quorsiturus imperium.
 Interea, quia uiderat eum flentem, et lenius osculis animum pueri, et ne uisus esset de paterna sa
 lute suspectus, dictis quoque composuit: Disce, inquit, puer uirtutem ex me, uerumque
 laborem, Fortunam ex aliis. Disce, non tantum ad uirtutem pertinet, uerum etiam ad la
 borem quoque, et fortunam: ut sit disce uirtutem, discere laborem, discere fortunam. sed diuisit, haec alia
 adscribens periculis suis/alia aliis. Ex me, inquit, fili uelim discas, quod sit commodum studium se
 ctari uirtutis, quanta animi patientia labores duri tolerandi sint, et tolerando superandi, quantum
 autem ad aduentum fortune attinet, sub cuius homines periculantur incerti, opto ex aliis di
 scas. Nunc te mea dextera bello Defensum dabit, & magna inter proxima ducet.
 Facit eum de praesentibus securum, defensionem plenissimam praestans, et ex uictoria commodum.
 Tu facito mox, quum prima adoleuerit aetas, sis memor. Citius enim praeteritum in
 pueri immemores fiunt: quae res necessarii suggererebat, ut gesta praesentis temporis ad perpetuas
 tem memoria committerentur. fatis aeneas, inquit, quum fueris maior, memoriter uoluas, quae
 audieris puer. Et te animo reuerentem exempla tuorum. Et pater aeneas, & auun
 culus excitet hector: Et quum tuos animo cageris enumerare maiores/patrem atque auun

LIBER

culum imitari contendas, hoc est tuorum potius, et ex ceterorum exemplis. Hic ubi dicitur
 deit, portis seie extulit ingens. Ingen, scilicet animo et corpore. Tala natiua quatiens.
 Manantis hoc fuerat signum, plena fiducia pergentis ad pugnam. ferre autem telum inastimabilis
 magnitudinis, et il una manu tractare quantum fuit insignis uirtutis. Simul agmine denso,
 Antheusque mnestheusque ruunt, omnisque relictis Turba fluit castris. Procedente arca
 in campum omnibus bellandi studium creuit. tantumque illius fiducia fuit, ut nullus dubitaret exi-
 re, processerunt denique duces, nec aliquis remansit in castris. Tum cuncto puluere campus
 Miscetur. Neesse enim fuerat globum pulueris crescere, quem maioris numeri commouebat
 exercitus. Pulsuque pedum tremit excita tellus. Tantus impetus pergentium fuit, ut
 eorum pedibus pulsata contremisceret terras. Vidit ab aduerso uementes aggere rursus.
 Bene dixit primo turnum uisisse uementes, uel quia in aggere contrapositus fuerat: uel quia in
 causa sua debuit esse circumpectus. Videre iulsonis, gelid. Ique per ima excurrit. Cala-
 tremor. Qui paulo ante pro uictoribus ferebantur, anca ex causa uulneris impedito, ut uide-
 runt agmen, in se uersum ferri, intellexerunt in illa multitudine etiam aneam ipsam fuisse prae-
 sentem. quo facto non tam pauor, ut metus, sed tremor omnis eos inuaserat. Primum autem alios
 iuturna latinos Audit, agnouitque sonum, & tremefacta refugit. Iacurni, quam
 spectatis pro salute fratris in uiculis tangebant, prima uidit, prima audivit, prima exprobat, pri-
 ma contremuit, et fugit, quod iocundo fecit, ne uideret exitum turni uel eius copias ferri. Ibi
 le uolat. Tanta ancas celeritate ferebatur ut non ambulare, sed uolare uideretur. Cam-
 poque atrum rapit agmen aperto. Campoque aperto atrum agmen rapit. atrum ideo, quia
 sordibus pulueris fuerat oneratum. campum apertum dixit, quia caesis hostibus uel metu stratis, uia
 euas uidebatur et patens. rapiebat ideo, quia uolentem supra descripsit, ut instantibus hostes non
 o. careret residentium mora. Qualis ubi ad terras abrupto lidere iunibus. It mare per
 medium. Quanta uis est nubi, quae conflatur ex magna pluuia copia, cui uis est per me-
 diam mare. Miseris heu praefixa longe Horrescunt corda agricolae. Non enim prius
 fluctas pelagi. insu nisi ante eraserit campos. denique, sequitur. Dabit ille ruinas Arbori-
 bus, stragemque satis. Satis dixit diuersis seminibus terra mandatis. Ruit omnia late.
 Hec est latebris iernit. Ante uolunt, sonitumque ferunt ad littora uenti. Terras
 enim post strages et arboribus et satis illatas, quam propinquare in mare coeperit, praecellit eum
 sonitus aquarum. et antequam ipse perueniat, signa eius uolantes afferunt uenti. Talis in aduer-
 sos du tot rheteius hostes Agmen auit. Quema? modum agmen aquarum torrentibus pra-
 cipit aur, et urget in mare non sine eorum pernicie, per quae forte transierit. sic quum oprime
 suo ancas in rutulos ferebatur infestus. Denique cunctis se quisque coactis Agglomerant.
 Multum enim ualet plurimorum in unum arctata congesio. proinde unusquisque se stipabat in cu-
 neum, ne opportunus heret morti. Ferit ense grauem rymbraus et s. rim. Archetium
 mnestheus, epilonem obruncat achates, Vsestemque gyas. Obruncat, ad omnes
 percussores pertinet, mnesthem, achaten, gyas. Cadit ipse tolmnius augur, Primus
 in aduersos, telum qui torserat hostes, Quo ait ipse poterat dubitare, quid significaret.
 Iste hoc est. Nam prius exposuit poeta. cecidit ipse augur tolmnius, qui mittendo telum primus tur-
 bulenta praedixit postea. Tollitur in ecce unum timor. Quis enim non excitaretur in uorem, au-
 gurem ipsum nec uilare potuisse poenam? nec praetere supplicia? Versique uicissim Pulue-
 rulentia fuga rutuli dant terga per agros. Non conge? affuerant sed strasi fugiebant,

LIBER

ne continuatio narrationis horrescat. Ergo ait qui d memorem lapidas, supra quos pendens saxum
 ruinam promittit, nec tamen cadit, ut perpetuo metu subiecta nexorum mens iugiter crucietur.
 Lucent genialibus alnis Aurea tula toris, epulaeque ante ora paratae Regifico lu-
 xu. Et torus regifico luxu fuerat paratus, et praeposito epularum, non quia his uti meruerant,
 sed ut ab his prohibiti cruciatibus maximis afficerentur. Furiarum maxima iuxta Accu-
 bat, & manibus prohibere contingere mentas. Exurgitque facem attollens, atque
 intonat ore. Denique his apposita fuerat maxima furiarum, quae eos non tantum prohiberet
 ob epulas sed ipsas quoque mensas non sineret uel manibus tangere, exurgens etiam uoce magna per-
 indeq. terribili atque intonanti: ut uetaret acriter ne quid tangerent, et confirmaret uocis opera pro-
 hibitionem ipsam. Hic quibus inuisi fratres, dum uita manebat, Pulsatulusue pa-
 rens, & fraus inuexa clienti. Illic fuerunt, qui odio habuere fratres suos, et patres egerunt
 manu, uel qui pauperibus confluuerunt fraudem. Aut qui diuitiis soli incubuere reper-
 tis. Nec partem posuere suis, quae maxima turba est. Illic etiam illi, qui nati diui-
 tias nullam suis partem facere uoluerunt, quorum multitudo fuerat maxima. Quicque ob
 adulterium caesi. Et qui ob illicitos concubitus alieni coniugii mactati sunt. Quicque arma
 fecerint Impia. Ut sunt, qui necessitudine coniuncti sunt sanguinis aut affinitate inimicitias
 usque ad sanguinem ducunt. Nec ueniti dominorum fallere dextras. Illi quoque, qui de-
 ceperunt dominos suos: possunt etiam intelligi, qui imperatores prodiderunt. Incluli poenam
 expectant. Hoc de omni uis dictum est, quos supra complexus est, quos inclusi expectarent poe-
 nas, expectare autem incertum, peris est, si pati. Ne quare doceri, uam poenam,
 aut quae forma uitos, fortunaue meritis. Quid enim refceret sibylla, quod non dum in il-
 lorum criminum reos fuerat definitum: ne quareat, inquit, doceri, quae poena isti officiantur, quum
 sola sit interim, quae eam expectant: et nec tempus quo poena ipsa uentura sit, norint, nec sciant, quae
 illa sit, quod dixit, his quibus inuisi fratres, dum uita manebat. omnibus potest aptari, quos diuer-
 sorum criminum reos supra enumerauit. omnes enim dum uita manebat, praedicta crimina ad-
 miserant. Saxum intons uoluunt alii. Scilicet sine fine uoluendi. Radisue rotarum
 Distriti pendunt. Et hic intelligitur, alii saxum uolebant: alii pendebant rotarum ralu di-
 stricti. Sedet, aeternumque sedebit Infelix theteus. Theteus sic danatus. Phlebas/
 quoque miserrimus omnes Admonet, & magna testatur uoce per umbras. Phlegon pra-
 positus omnibus fuit ipsis miserrimis reus uniuersis insu. tans uoce magna. Discite iustitiam
 moniti, & non temnere diuos. Post admonitionem enim peccare crimen est maximum, nec ha-
 bent defensionem imprudente, qui hoc facerent: non timere autem diuos sacrilegium est. Ven-
 didit hic uero patriam. Execrabile criminis genus hostibus patriam uendere. patriam, inquit,
 primum altricem sicut quae proprio sinu nascentem uagientemque suscepit, quam supra matris af-
 fectum amore et colere debuisset, quam praecleari ciues liberis ac posteris suis optant cupiuntque esse
 superbitem. Ecce addit causam, quae impulsus multiforme scelus admisit, propter auaritiam sola
 execrandam, inquit, et est auri cupiditatem: decepit eam, pro qua occumbere gloria fuerat, et per
 uitioriam hanc mentis obstinatione durare, et hanc hostibus in exitum eius pernitiemque qua-
 rentibus non dubitaret offerre. definiamus quid sit patriam uendere, decipere ipsam primo, quam
 ut dictum est, superbitem relinquere est gloriosum, decipere insontes, cuius diuersas quoque aetates
 in diuerso sexu constitutas locupletes ex praeda hostes efficerent, ad hanc causam, sola auaritia est, et
 sumendi auri cupiditas execranda, seruaturus hunc, quibus perdidit omnia, quae carissima habere

quæ res indicabat oppressos magna uirtute. Tenlebant autem ad agros indicantes exisse, non
 cre lituros. Ipse neq; a iuersos dignatur sternere morti, Nec pede congressos, nec
 equo, nec tela ferentes Insequitur. Ipse æneas indignum existimabat mæti re obuios, aut
 eꝝ opede congressos occidere: sed nec illos insequelatur a uentehant telis armati. Erit iam qua
 causis fiebat. Solum densa in caligine turnum Veligat Iustrans, solum in cerra
 mina poscit. Nouerat enim ex prudenter considerabat solum eꝝ e uincendum, qui solus esset
 pugnandi causa, seruandam esse plebem uictoria sua, nec uictus cadendam. Hoc concussa me
 tu mentem iuturna uirago Auricam turni media uerba per lora mentium. Exerit, &
 longe lapsum remone reliquit. Ipsa subit, manibus uindante. Flectit habenas.
 Vbi tenit iuturna hoc agere æneam, ut solus turni interitum uideret, redat ad aliam partem
 mentitorum tunonis, quum fratrem in confusionem periret libere non potuisset, cepit hunc in
 facto hosti uelle subtrahere / ne inuentus occumberet. Sic enim illi dixerat, non lachrymis hoc tem
 pus, accelera, ex fratrem, si quis modus, eripe morti, aut tu bella cie, conceptum. Excitatus
 dus. Ergo ut dictum est, quoniam frustra fuit, frater dissipasse, cepit niti subtrahere e re
 turnem: quod fieri sine fraude non potuit: itcirco remouit aury am fratris, ex in remoti locum ip
 se succedit: Cuncti gerens, uocemq; & corpus &, una peruenit. Iaculo enim, in
 quum uellet firmam, transire potuit. Nixta uelut magnæ conuincuntur deus æneas
 Peruolat, & primis alta acria Iustrat. Iuturno Parua uocata legens in re locuar
 e uis elers. Fratribus suis alimonia quæritans, ut salutem in rebus uideat. Ex tunc
 porticibus uicinis nunc humilia circumstagna sonat. Iuturno raudinem, & uen
 ti persona etiam quæ sit domestica, ut iuturna de eadem domo per tunc quæ turnus Iugentis po
 sit. Iuturno quoq; non inuiciter comparationem inluxit. Sed ex tunc in uos iuturna per ho
 fles. Fertur equis, rapidosq; uolans obit omnia curru. Iuturno hæc germanū, iamq;
 hæc ostendit ouantem, Nec conferre manum patitur, uolat acria longe: Volbat
 iuturna sic turnum ostendere, ut gaudere potius æ rebus suis uideret uictur, nec tamen hunc
 committibat congressibus, ex longe ad eam illum ducbat loca, quæ non conparent bello. Haud
 minus æneas tortos legit obuios orbes, Veligatq; uirum, & disiecta per agmina
 magna Voce uocat. Quantum iuturna separabat a congressibus fratrem: tantum æneas co
 piam hostis orbibus præbebat se obuium, ex præueniebat errantem: nec tam occulte, nam hunc per
 erat a arsis exercitus uoce magna prouocabat: Quoties oculos coniecit in hostem, Ali
 pedum a fugam cursu tentauit equotum, Aduersus toties curru iuturna retorsit.
 Quoties uisio histe æneas ire obuiam uoluit / toties iuturna curru in alias partes inflexit. Heu
 quæ ligat? Cogitabat qui laceret, dolens, ex sine aliquo effectu remedi diuersis astibus agita
 tur. Diuerse uocant animum in contraria curru. Quidquid uoluendo tractabat, to
 tum contrariis tractatibus effiebat infirmum. Huic messapus uti laua duo forte ge
 rbat. Lenta lenis cursu prefixa hastilia ferro Horum unum Certo contorquens
 dirigit istum. Messapus ænea forte loco proximus fuit. Huic ex duobus ferratis hastilibus unū
 certo contorquens. Certus istus est, qui sic destinatur, ut feriat. Substitit æneas, & se col
 ligit in arina, Porcile Sul si lens. Hoc artis erat, aptum funderetur telus, quem hostis di
 xit ostentum. Substitit, inquit, poplite, ex se scuto contextit. Ille enim altius miserat, ut caput
 feriret, aut pectus, ex ænoniam pro uoluntate hostis altitudo corporis fuerat recessaria, humilem
 se ille contrariis procurauit. Apicem tamen incita summum Hasta tulit. Ecce uis mit

debuerat. Dominumque potentem Imposuit. Et seruitio potentis domini suos omnes ad-
dixit. iunctus quippe seruitium sequitur. Fixit leges pretio, atque refixit. Corruptio-
ne interueniente præmiorum alias conscribi leges effecit, et alias remoueri, quales esse potuerunt,
quas ferebat inimicis. Hic thalamum inuasit natæ, ueritosque hymenæos. Hic, inquit,
cōtra iura publica legemque naturę filię cōcubitus inuasit, quod libidinis genus isle prætermisit, qui in
nefarios natæ complexus improvidus ruit, nam specialis narratio producta per multos faceret maio-
rem properantibus moram, confugit ad generalitatem dicens. Ausi omnes immane nefas
ausoque potiti. Omnes, inquit, isti nefariorum scelerum rei sunt, et quicquid aggressi sunt
perfecerunt, quum licet omnes, et illos tetigit, quos designatis criminibus deposuit, omnia hæc pœ-
narum et criminum genera uirgilius non inaniter posuit; neque enim id curauit, ut ostenderet se cu-
rare actus infernos: sed ut suppliciorum metu ad bonos mores singulosque conuerteret, et apertius
docere etius uiuerent certi deterius uniri post mortem, quæ sciendo uindicarent homines, aut præ-
termiserint ignorando, mire tamē addidit. Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum,
Feria uox, omnes scelerum comprehendere formas, Omnia pœnarum percurrere/
nomina possem. Generalitas enim necessario adiecta est, ne poeta uideretur omnia descri-
psisse, quæ apud inferos gerebantur. quoniam fuit impossibile latitudinem tantam plene comple-
cti, uel ne contemptui haberentur pœnæ præpositę ex quotidiana mediocritate amplius enim supplicia
incerta metuuntur, certe etiam si sola fuerant, quæ dicta sunt. Accessit humanis actibus, quod pro-
desset ex poetę mendacio. plus enim fecit iure, et minus peccare metuentem, eoque res redit, ut
uiuatur rectius cum infinita. Hæc ubi dicta dedit, hæc ubi longæua sacerdos. Sed iam
age, carpe uiam, & susceptum perfice munus. Sequere, inquit, uiam, ut susceptum
munus populi impere. Acceleremus ait. Ordinatur sensus sic, hæc ubi dicta dedit, hæc ubi lon-
gæua sacerdos, acceleremus ait, age carpe uiam, et susceptum perfice munus. Cyclopum
educta caminis Moenia conspicio atque aduerso fornice portas. Hæc ubi nos præ-
cepta iubent deponere dona. Vbi, inquit, apparent camini cyclopum, et eorum habitacu-
la. illic doni munus iubemur exponere. fornecem dixit cameram in arcum ductam. Dixit/
rat, & pariter gressi per opaca uiarum Corripiunt spatium medium, foribusque
propinquant. Hæc quæ sibylla dixisset, direxerunt iter, ut spatium transmuterent, quod inter
ipsos et locum destinatum fuit, sed ubi ad ipsas fores uentum est. Occupat æneas aditum,
corpusque recentis spargit aqua, ramumque aduerso in lumine figit. Lustrauit se æneas.
et sic ramum fixit. His demum exactis. Omnibus scilicet exactis, quæ dicta sunt, et com-
pleto officio, quod debebat. Deuenere locos letos, & amoena uirera Fortunatorum
nemorum, sedesque beatas. Ut dixit, quid mali sit, male uiuere, atque ut noxios et no-
xtorum pœnas exposuit, ita uult ostendere, quid post uitam profit, recte uixisse: nec a personis, uel
a beatorum fecunditate: sed primum regionum bona persequitur. dehinc qui ex ipsis locis capiant
commodum, et quales bonis ipsis perfruantur. Largior hic campos æther, & lumine ue/
stit Purpureo, solemque suum sua sidera norunt. Nihil illic deest eorum quæ superi
habent, sed illic est, nec desunt sidera, et cælum perspicuum, campi, illic præta, ac nemora bea-
titudinem commorantibus præstant. sed tam illic opus est, quod dimittitur superis. Locis ipsis no-
men in litum est, ut beata et fortunata dicantur, quod ipsum uocabulum ab illis sumpserant, qui me-
rito suo beati et fortunati dici meruerunt. Quo enim nomine appellari debuerunt, quos proba-
uit cur, ut ait, et a pessimis quoque mors ipsa discreuit? Pars in gramineis exercent membra

LIBER II.

tentis, ex altera parte declamantis ingentum. si enim stans remansisset inuenisset hasta, quæ
 neret: sed ipsam ex eo apparuit: quæ in ipsa depressione corpori & ille sum mum perdidit partem.
 Tum iterum adurgunt iter: Tum uero, id est tum magis irarum creuit augmentum. Insi-
 dulas subactas. Parebat enim quod contrarius luderetur in idylis. Diuersos ubi sentie
 equos, curruumque referre. Vbi uidit aliorum duci equos ex currum Multa iuueni, &
 læo relatur fœdendis aras. Iam tandem inuadit medios. Propter fidem iusiurandi, quod
 cum latro pertecerat, sed iam quærebatur turnum, quem sine crimine sacri egypisset occidere: sed
 quum uidet sibi eius copiam denegari, testatur iuuenem, ex ceteros deos, per quos iurauerat se
 in bellum necessitate potius quam uoluntate compelli. Inuasit tandem medios & Marte secun-
 do Terribilis. Tandem iteo, quia diu expectatur. re finis belli per turni solius necem potuit
 finire. melior, inquit, seculo Marte inuasit et terribilis. Magna utriusque con-
 tituit in medias inualere, uti ad circumfusus posset interfici. Ecce ex filitater pugnat uallatus in
 ea multitudine, ex inter tot ac tales terris omnibus fuit: quanta laus est non timere, ex ab om-
 nibus metu. De iam nullo discrimine eadem suscitatur, utrumque omnes confundit
 habenas. Super dedit, quod solam turnum ad necem quæreret, ac caderet nullam, non re ait, uo-
 ntiam illud non prouenit, ad quod tamen cominatus, possum atque confase pernebat quoscunque. rep-
 perit tot, nullum ei gens ad mortem, nullamque prosternebat, tantum consenserat iracundie sax, ut
 nullis tunc retineri nexibus posset. Quis mihi nunc tor acerba deus, quis carnibus ex-
 des Diuersas, obitum, ne dicam uos ex uore toto Inque uicem hunc turnus agit,
 nunc troius heros. Excedat. Dicit, inquit, nunc est necessarium, sed quid sit ipse inuenire
 non possum, quia uere ualeam compelli. quos duces turnus, quos t. saneas occidit: Iam
 non obicit concussere motu Iuppiter æterna gente in pace futuras? Necessario
 exultatio pro te ad mirantis deorum iniquitatem, qui patiebantur in alternam perniciem gentes ten-
 dere in æternam uenturas perpetuamque conuersiam. Aeneas rutulum suorum (ea pri-
 mi ruentes pugna loco statuit teucros) haud multa moratus Excipit in latus: &
 qui fœda celerissima, crudum Transadigit costas, & crates pectoris ensem: Interpo-
 situm est, ea prima ruentes pugna loco statuit teucros. quum properarent, inquit, in hostium ca-
 dem troiani, ibi conuenerunt, ubi aeneas rutulum suorum occidit. nam non multa mora inter-
 posita excipit eu in latus, ex qua uero parte corporis se expediri potuit, ipsa eum percussit.
 nam per latus ex costas transiit: eum eum prostrauit. Interpositum diximus, ea prima ruentes pu-
 gna loco statuit teucros. quo facti, diuisum erat, ut unum sensum. nos hunc subtrahit, integremus, quod
 interpretis huius fuit. Aeneas rutulum suorum haud multa morantem, Exigit in latus, ex qua
 fœda celerissima crudum Transadigit costas, & crates pectoris ensem. Hic surgendum est, ea pri-
 ma ruentes pugna loco statuit teucros, ex erit compositio directa uerbis. Turnus equo de-
 lectum amyceum fratrem que Diorem congressus pedes, hunc uementem cuspide
 l. ex. hunc m. rone ferit, curru que ablenisa diorum suspendit capra, & totan-
 tum uenire potat. Multa semel huius dicta sunt: sed non semel accipienda: quippe turnus equo
 deiecit amyceum, equo deiecit: & fratrem eius diorem. nam quum ad hunc fratremque diorem, ex non
 significat utrumque pedes an equum ferit, etiam diorem hunc uentem fuisse, ergo equo, ex deiecit
 hic m. rone debemus: sed etiam equum amyceum, deiecit diorem: quoniam quod intelligendum,
 ut si illum ferit impetu, sed illum ferit m. rone. ostentat ut. uten fœda inuentione terris,
 & eorum capita ad hunc emittunt: sanguinem secum turnus uerbat in curru. Iam talon. iam

LIBER:

palæstris, Contendunt ludo, & fulua luctantur arena. Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt. Nec non turricius longa cum uelle sacerdos Obloquitur numeris septem discrimina uocum. Iam p̄ eadem digitis, iam pestine pulsac eburno. Vsq; adeo illic seueri degunt, qui apud superos recte uixerunt: ut his honeste & simplices uoluptates etiam illic gratæ sint non illis habendi aut rapiendi turgandiq; asper affectus est: sed quod est gaudium, ludo certant, ludoq; contendunt. Lucta certamen efficit, & palæstræ magnam quandam ueri certaminis fingit, ac nequid eorum uoluptatibus desit, orpheus longa idest submissa ueste compositus mulcet omnia uariis cordarum uocibus, dum has aut impellit. ligitis, aut plestro contingit, & multis exemplis, & hoc loco uirg. ius probat ei hæc artem inter honestas & præcipuas numerari uirtutes, est enim musica ars sane liberalis. Hic genus antiquum tæceti, pulcherrima proles. Antiquos hoc loco ueteres, potius q̄ magnos debemus accipere, quod enim laudis causa dicendum fuerat, dixit, pulcherrima proles. deniq; ut ostenderet se de antiquioribus loqui, addidit. Magnanimi heroes nati melioribus armis. Vt hoc genere probaret alius illos seculis fuisse progenitos, quum hoc dicitur, monstratur illos non solum generis bonos habuisse, uerum etiam sculorum, quibus nasci meruerunt. Illisq; atlaracusq; & troia dardanus autor. Ecce ubi melius aperuit, quia de præscorum memoria loquebatur, quum eos non eninat, quos æneas ipse non nouerat. recte ueteres troianos dixit natos annis melioribus, quoniam præscorum aut et perdidit cum patria imperium, & multo perierant casibus diuersis, & reliqui grauissimis incommodis tenebantur. Armi procul, currusq; ierum mirantur uirgines. Stant terre defixæ hultæ, passimq; soluti Per campum pascuntur equi. Mirantur sibi illa & æneas habere mortuos, quod supers incolumes habent. Quæ gratia currum, Armorum p̄ fuit uiuis, quæ cura nitentes Pascere equos, eadem sequitur tellure repositos. Nitentes equos habere, est semper id agere, ut iugiter niteant, & nunquam uideantur esse neglecti. Talis sensus est in buccolicis, Formosi pecoris custos, formosior ipse. Custos est enim pulchritudinis pecorum, cui est cura, ut semper formosa sit, quæ cura nitentes equos pascere, & gratia armorum, aut currum fuit uiuis, eadem mortuos sequitur, idest cura & gratia præce lenis, quippe diligentiam gratis parit. Hoc igitur mortuis studium fuit, quod uiuis. Conspicit ecce alios dextra læuâq; per herbam Vescentes, lætumq; choro præcanentes. Scilicet conuuiuium celebrantes, & præter epularum lætitiâ, hilaritatem suam festiuat etiam cantibus protestantes. Inter odoratum lauri nemus, unde superne Plurimus eridani per siluam uoluitur amnis. Omnia in unum læta conuenerant, honestiorum personæ, cælusq; iustorum, apparatus affluentes, lætitiæ, cantus: locus herbis hilaris, & iocundus odoribus lauri, nemorosus, atq; unilarum perennium copia semper æquus. Hic magnus ob patriam pugnando uulnera pascit. In maxima enim sunt gloria, qui pro patria pugnautes occiderunt, ut e contrario sunt in maximo crimine proditores. Quiq; sacerdotes cæsi, dum uita manebat. Qui cœntes leos parati splendide castitatiq; operam congruam præbuerunt. Quiq; priuantes, & phœx odigna locuti. Quis instructi literis poetæ phœx hæc carmina dignissima protulerant. Inuentas aut qui uitam excoluere per artes. Qui diuerso repertarum artium genere uitam suam cultiorem facere maluerunt. Quiq; sui nemines alios fecere merendo. Qui humanæ conditionis memores alios beneficiorum largitis suis præmeruerunt. Omnibus his niuea cinguntur tenuiora uitta. Omnibus, quos enumerauit, albæ uittæ pendebant de capite, omnia igitur cōmoda, iustitiæ honestatisq; cultores in illis locis

cunque neci, fortemque cethegum, Tres uno congressu, & maestum mittit ony-
 ten Homine chionium, matrisque genulque peridiz. Ille, inquit, ex incertum puta-
 tus reliquisse, utrum de anea dictum uideatur an de turno. sed non est uitium poeta. nam ex ce-
 thegi nomine, quem constat fuisse troianum, quemq, alius nexuit, ostendit non anciam se dixisse,
 sed ipsum turnum. Tres igitur uno congressu, in quibus cethegus fuit assistente uirtute deiecit. Ony-
 ten uero hoc est onyis ex peridia filium, qui echionio nomine diceretur, separatim strauit. Maestum
 dixit, quis incurrerat hostis manus, quas non potuit euasisse: quod, ait, mittit, non ad onytem
 solum, sed ad omnes pertinet. Hic fratres lycia misos. Lyci ex partibus anea fuerant.
 Et apollinis agris: Ex lycia ex apollinis agris fuerant fratres, lyciam eorum fuisse apollini,
 ex propriam, etiam in quarto libro memorauit licens qualis ubi hibernam lyciam, xantiq, fluen-
 ta Deserit, hac delum maternam inuasit apollo. Et iuuenem exosum nequicquam bella
 menethem. Menethes quoq, perosa habens bella quum inertem aetatem iuuenis duceret, pro
 bellatore prostratus est. dicit causam propter quam frustra ducebatur ad bellum. ipsa enim fece-
 rat, ut pugnare nesciret. Arcada, piscosae cui circum flumina lerna Ars fuerat, pau-
 perque domus, nec ulla potentium Munera, conducti tunc pater cellure serebat. Ar-
 cas iste, inquit, fuit piscandi semper deditus fluuio, qui solum lacum lerna ex domum suam pau-
 perem idest anguste substantiae nouerat: nesciens prorsus, quid diuites agerent, nec alicuius obse-
 quii deditus, nec solum ipse pauper uerumetiam pater eius, nam in terra conducta morabatur dans
 opera feminibus iocientis: Ecce uerecundat paupertas in necessitate posita, non quae sit patrocinitum
 diuitis non maioris substantiae desiderauit auxilium: piscatio alebat filium, conductus patrem ager
 pascibat ex ipse non grandis, sed pro facultatibus pauperis intelligendus. quis enim pauperi ma-
 gnum crederet praedium laudandum in duobus institutum: quos non polluit necessitas, aut aliquo
 paupertas scelere maculauit. Ac uelut immixsi diuersis partibus ignes Arentem in sil-
 uam, & uirgultus sonantia lauro, Aut ubi de cursu rapido, de montibus altis Dane
 sonitum spumosi amnes, & in aequora currunt. Quisque suum populatus iter non
 segnius ambo Aeneas turnusque ruunt in praelia, nunc nunc fluctuat ira intus, rum
 p' intus nescia uinci Pectora, nunc totis in uulnera uinibus itur. Duas flammas, di-
 uersasq, torrentes duobus utris fortibus comparauit. nam quomodo flammae consumunt quicquid oc-
 currerit, ex torrentes quidquid impulerint trahunt, sic isti scruiebant in aduersos elati ira, ex cupi-
 ditate uincendi, non metuentes uulnerum casus, aut mortis. Murratum hic atauos & auorum
 anxiu. sonante Nomina, per reges tunc actum genus omne latinos, praecipitem sco-
 pulo, atque ingenti turbine saxi Excudit, effunditque solo. Hic pronomem est non
 a luerhium loci. proinde hic hoc est aeneas murratum saxo ingenti detecit. magnitudinem saxi ex
 eo ostendit, quum dicit, ingenti turbine. simul probauit ex mittentis uirtutem. huic asserit poeta
 non ad ipsum quumq, peruenerat, d' quoquam contingi non posse, sic anea manu prostratus interuta
 Hunc lora & iuga subter prouoluere rotas, Crebro super ungula pulsu Incita, nec
 do nini mem. rum proculcat equorum. Cadens, inquit, murratus non extra currum,
 sed sub ipsum temonem, rotarum uolubilitate perductus est: quo facto equorum suorum contuna-
 debatur pedibus, ex rotis currentibus terebatur. Equi, ait, non erant memores domini. locari
 uoluit poeta non uerum dicere. nam sensus iste ab equis ex rotis alienus est. Ille ruenti hylo
 animusque immane furenti Occurrit. Ruenti dixi non cadenti sed inconsiderata festina-

in illis locis habent, et fruuntur, omnibus letis, locis sideribus, luce, pratis, nemoribus, cibis, de hisque
 et diu artium diuersarum prope ut illi non exopti uitae, sed ad aliam uiam diuina transire uideantur.
 Quos circūfusus sic est affata sibylla, Muliū ante omnes. ipse enim fuerat praefere
 da persona, quem utpote potiorē circumciderat omnes, hos, inquit, allocuta est sibylla: sed musa pri
 mo, dehinc ceteros intelligebatur quippe, quis fuit, et ex omnibus potior. Atque humenis ex
 tantem suspicit artibus. Inter medios, enim apparere non potest, nisi qui enantius fuerit hu
 meris, ita tamen altior ceteris fuit, ut eius humeri apparerent, cum esset multitudinis circun
 datus catu. hunc ergo et ceteros alloqui ceperat sibylla. Dicte felices animae, tuque optime
 uates, Quae regio anchisen, quis habet locus? Felices, inquit, utpote, qui post. ego, tam
 uitam talibus locis et deus uterentur. ad omnes autem cucurrit interrogatio confusa, ad nūsc
 um uero separata propter honorificentiam indicite, inquit, uel maxime tu uates optime, quae re
 gio habet anchisen, quis locus? In regionis enim diffusa latitudine quia inueniri quēque difficile
 fuit, addidit, quis habet locus, et utrumque coniungit, quia sicut in latitudine regionis locum
 inuenire difficile est, ita arduum sine designatione regionis locum nec. parum reperire. ergo di
 cen la regio fuit, cuius pars necessaria querebatur, quia uero potuit dicere sibylla, quare eum
 quaeritis? primo ipsa dixit, Illius ergo uenimus, & magnos te ebi tranauimus
 amnes. Propter ipsum, inquit, uenimus, et propter ipsum transuenerat heretici lacorem
 suscepimus. Atque huic responsum paucis ita reddidit heros. Nulli certa de mus
 Ad illam inquisitionem hoc pertinet, quae dictum est. Quae regio anchisen habet? Lucis, inquit,
 habitamus opacis, Riparumque toros, & prata recentia riuus lincolinus. Et hoc ad re
 sponsum pertinet quae sita regione potest, inquit, potest enim esse quam colimus, hoc est enim in qua nos ui
 des. Locum non certum aut proprium hic habere cuiquam concessum est, indiusum est hoc statim,
 omnibusque comune. per. in. itaque, incertum est, ubi quis possit inueniri, dum quaeritur. Sed uos si fere
 ita corde uoluntas, Hoc superate iugum, & faciliā tramite filiā. Sed si uos uidendi eum
 cupiditate et, atque in conspectu iugum, quod uultis, hoc est colle superate facto ascensu, et facili ad
 eū itinere me auxiliante uenitis. Beneuola instructio, non enim, qui pleno studio aliqui praeiudicat, debet
 ad ipsum leuare remedio. huius igitur, in quo fuit maxima pars beneficii, quae dixit ego uobiscum
 uenit, ut de summo inspectione habita, positis impere, quod uultis. Dixit, & ante tulit gressū.
 Praecessit ignarus, ut illis faciliā itinere demonstraret. Cuiusque uidentes Desuper olem/
 et. Monstrauit illis subiecta camporum nitentium latitudine. Dehinc summa cacumina linque
 re. Hic de deserto colle descenderut ad plana quomodo deser. fuit, sic debuit esse, et quā pueri in col
 lis cacume, posse lere iter. sed hoc non tantū uisū non est, sed est laudanda breuitas, nullus enim descē
 dit, nisi qui primo intelligatur ascendisse. campos nitentes dixit, ut meritum anchisen monstraret. ne
 in locis fortibus positis uideretur. At pater anchises penitus conualle uicini Inclusas ani
 mas. Nō ad intuiū dixit, inclusas, sed ad meliorem se separatas a ceteris, et penitus uiridi in ual
 le discretas. hoc ipsum potest apparere, quando adiect. u. Superiūque ad lumē ituras. Nō enim dimit
 terentur ad uitā, si ob reatū aliquē tenerentur inclus. Lustrabat st. dio recoletis. Lustrabat, ad
 oculos pertinet, recoletis, ad animi intentioni. Libenter, inquit, oculis ac mente considerabat anchises iuo
 rum numerū, qui propter spem feliciore romane reip. in lucem fuerant cum omni prosperitate uen
 tura. numerum pro multitudine posuit, non enim reuera numero poterant recenseri, aut si fuerat con
 si leranti necessarium. Carosque nepotes. Gradus omnes tetigit futurae posteritatis. quia aene
 et ascendi tempora secuturi uideretur. Fataque fortunaeque uirū, moresque, manusque. Propositio
 R

LIBER

tione properanti. Deniq. huic ex ingentem furorem dedit / ut prorsus nesciret quando uel quem
 alius lumposset occidi: Telum iue aurata ad tempora torquet. Venienti, inquit, oc-
 currit, ut ostenderet constantiam ex fiduciam uiri fortis, ex in tempora aurata ha-
 am fixit. Illi
 per galeam fixo stetit hulta cerebro. Ecce ipse euidentius ostendit: nam galea uicta usq. ad
 cerebrum eius huta in terga peruenerat. L. x. ait cerebro stetit hasta: hic omnis uis expressa est.
 non enim funditur quidquam nisi interueniente maiori uiolentia. nec stat nisi quod alte infixum est.
 Factum hoc at turnum intelligitur pertinere. Dexteram nec tua te grauium fortissime cie-
 ren / Eripuit turno. Ecce ex hic creteum dici interemptum. quomodo igitur fieri potuit, ut ho-
 mo unus diuersis temporibus his occideretur? ne quasi immemoris poeta uitium existat, melius est
 sic intell. gere, ut aliter illi fuerit, de quo dixit, Creta musarum comitem, cui carmina semper,
 ex cathra cordi n. inerosq. intendere nerati. deniq. si idem etiam hoc loco fuerit, artes eius ex
 peritum musica ex silentio et rumpat ulisset: Nec diu resere cupientum Aenea uenien-
 te fuit. Non potuerunt cupientum de sua tuere. Dedit obuia ferro Pectora, nec misero
 claper mora proiit a. ei: Tantum opportunus fuit ad excipendam mortem, ut illum nec
 diu nec momentis corpora potuissent les. nsare. quis enim deus morti possit auxilium ferre?
 quid a lucrium rectas ulro obtulit ferro: tantumque se opportunum prauit: ut nec obitu dy-
 pet a. i. q. s. m. r. t. s. u. x. m. o. r. a. s. a. f. f. e. r. r. e. t. Te quoque laurentes uiderunt aole can pi Oppe-
 re, & lute terram const. m. e. r. e. r. e. r. o. c. c. i. d. i. s. Dixit ex aolum occisum, sed huius poe-
 ti exitum non ine. i. f. f. e. c. i. t. m. s. r. a. t. i. o. n. i. s. i. n. f. e. r. u. i. t. Deniq. occisus ait: hoc uerbum occidis maiorum
 personis aptatur. s. i. q. u. o. n. t. a. m. h. u. n. c. d. e. n. o. b. i. l. i. u. m. n. u. m. e. r. o. u. u. l. t. e. s. s. e. u. i. r. g. i. l. i. u. s. o. c. c. i. s. s. e. e. u. m. d. i. x. i. t. n. o. n.
 e. s. i. m. i. s. s. e. Arguit quem non potuerit phalanges Sternere, nec priami regnorum
 e. i. n. s. a. r. i. c. h. i. l. l. e. s. T. e. x. i. s. t. i. a. i. t. c. o. r. p. o. r. e. t. u. o. t. e. r. r. a. s. i. t. a. l. i. a. / q. u. i. c. o. n. g. r. e. d. i. e. n. t. i. b. u. s. e. x. e. r. c. i. t. i. b. u. s. g. r. a. c. i. s. e. x.
 i. s. s. a. c. h. i. t. e. e. u. e. r. s. o. r. e. t. o. t. t. u. s. r. e. g. n. i. n. o. n. o. c. c. u. b. u. i. s. t. i. : p. e. r. a. p. o. s. t. r. o. p. h. a. m. f. o. r. m. o. s. a. m. c. o. m. p. a. r. a. t. i. o. n. e. m. i. n. d. u. x. i. t.
 e. x. p. r. e. m. e. n. s. i. n. e. s. d. o. l. e. n. t. i. s. i. s. s. e. t. u. m. : q. u. a. s. i. d. i. c. e. r. e. t. p. o. t. u. i. s. s. e. c. a. d. e. r. e. i. n. g. e. n. i. t. a. l. i. b. u. s. t. e. r. r. i. s. e. x. a. m. e. r. e. t. a.
 l. i. o. r. i. b. u. s. p. e. r. c. u. t. i. n. u. n. c. i. n. p. e. r. g. r. a. t. i. s. t. a. c. e. t. e. x. t. e. p. r. o. s. t. r. a. u. i. t. i. n. f. e. r. i. o. r. Hic tibi montis er. a. t. m. e.
 t. a. d. o. m. u. s. a. l. t. a. s. u. b. i. d. a. N. o. n. t. i. b. i. l. e. f. u. i. t. u. i. r. t. u. s. t. u. a. , s. e. l. f. a. t. o. r. u. m. r. a. t. i. o. n. e. p. e. r. f. e. c. t. u. m. e. s. t. , u. t. n. a. t. a.
 t. a. s. i. n. a. l. i. u. s. t. e. r. r. i. s. u. i. u. e. d. i. f. i. n. e. s. a. c. t. e. r. m. i. n. o. s. i. n. a. l. i. e. n. t. i. s. r. e. g. i. o. n. i. b. u. s. i. n. u. e. n. i. r. e. s. : L. y. n. e. s. i. d. o. n. u. s.
 a. l. t. a. , s. o. l. o. l. a. u. r. e. n. t. e. s. e. p. u. l. c. h. r. u. m. N. a. s. c. e. n. t. e. m. t. e. e. x. e. p. i. t. l. y. n. e. s. i. d. o. m. u. s. m. o. r. t. u. i. f. u. n. u. s. i. t. a. l. a.
 t. e. r. r. a. c. o. m. p. l. e. x. a. e. s. t. : T. o. r. e. a. u. t. a. c. o. n. u. e. r. s. e. a. c. i. e. s. M. o. r. e. s. u. o. m. i. s. i. t. g. e. n. e. r. a. l. i. t. a. t. e. m. n. e. s. o. l. o. s. a. n. e. a. m.
 e. x. t. u. r. n. u. m. f. a. g. a. n. t. e. s. i. n. l. i. c. e. r. e. t. A. i. t. e. n. i. m. q. u. i. l. f. a. c. e. b. a. n. t. d. a. n. , f. a. c. i. e. b. a. n. t. e. x. c. a. t. e. r. i. / n. e. c. a. l. i. q. u. i. s. f. u. i. t.
 a. b. e. l. l. i. c. e. r. t. a. m. i. n. e. u. i. c. a. u. i. s. O. m. n. e. s. q. u. e. l. a. t. i. n. i. o. m. n. e. s. d. a. r. d. a. n. i. d. a. m. n. e. s. t. h. e. u. s. , a. c. e. r. q. u. e. s. e.
 r. e. f. i. s. , E. t. m. e. l. l. i. o. n. i. s. e. q. u. i. m. d. o. m. i. t. o. r. , & f. o. r. t. i. s. a. s. y. l. a. s. , T. u. l. s. c. o. r. u. m. q. u. e. p. h. a. l. a. n. x. ,
 e. t. i. n. i. q. u. e. a. r. c. i. d. i. s. a. l. x. Q. u. a. m. p. o. s. u. i. t. s. i. s. s. i. c. e. r. e. , t. o. t. a. a. t. e. o. c. o. n. u. e. r. s. a. a. c. i. e. s. , a. m. i. t. t. o. n. e. d. i. c. e. n.
 d. i. l. a. t. a. c. i. u. i. t. p. e. r. s. p. e. c. i. e. s. h. o. m. i. n. e. s. a. l. i. q. u. o. s. e. x. g. e. n. t. e. s. e. n. u. m. e. r. a. n. s. . P. r. o. s. e. q. u. i. s. q. u. e. i. n. i. s. u. m. i. n. a.
 n. i. c. o. r. u. t. o. r. u. m. q. u. i. i. n. b. e. l. l. o. e. n. i. m. n. o. n. c. u. r. a. t. u. n. u. s. q. u. i. s. q. u. i. s. , n. i. s. i. q. u. e. m. a. d. m. o. d. u. m. p. r. i. m. u. m. u. i. t. a. m. s. u. a.
 f. a. l. a. t. e. m. t. u. e. a. t. u. r. , t. u. n. c. e. t. i. a. m. f. o. c. i. o. r. u. m. . N. e. c. m. o. r. a. , n. e. c. r. e. q. u. i. e. s. , u. a. l. l. o. c. e. r. t. a. m. i. n. e. t. e. n.
 d. i. m. i. t. . N. e. c. m. o. r. a. c. e. r. t. a. m. i. n. i. d. i. b. a. t. u. r. / n. e. c. r. e. u. l. e. i. l. a. b. o. r. i. / c. o. n. t. i. n. u. u. m. f. u. i. t. q. u. i. d. q. u. i. d. i. l. l. i. c. g. e. r. e. b. a. t.
 t. u. r. , h. i. c. e. n. i. m. e. x. i. g. e. b. a. t. m. i. g. n. i. o. p. e. r. i. s. r. a. t. i. c. u. p. i. l. i. t. a. s. q. u. i. n. c. e. n. d. i. H. i. c. m. e. n. t. i. m. a. r. e. x. g. e. n. e. t. r. i. x.
 p. u. l. c. h. e. r. i. m. a. m. i. l. i. t. . N. o. n. c. o. r. p. o. r. e. f. o. r. m. o. s. a. m. u. l. i. e. r. s. e. d. m. a. t. e. r. p. u. l. c. h. e. r. r. i. m. i. a. s. s. i. t. a. t. a. e. x. p. r. o. s. o. l. u. t. e.
 f. l. e. u. a. t. h. e. r. r. i. t. a. m. i. l. i. t. m. e. n. t. e. m. n. a. t. o. h. o. c. e. s. t. c. o. n. s. i. l. i. u. m. . s. i. c. e. x. i. n. p. r. i. m. o. l. i. b. r. o. a. i. t. . n. o. s. t. r. a. m. n. u. n. c. e. c.
 e. i. u. s. m. e. n. t. e. m. h. o. c. e. s. t. c. o. n. s. i. l. i. u. m. . I. t. e. r. u. t. a. d. m. u. r. o. s. i. b. i. q. u. a. d. u. e. n. i. e. r. e. t. a. g. m. e. n. U. c. y. u. s. . N. o. n.
 t. a. n. t. u. m. i. r. e. t. a. d. a. g. m. e. n. , s. e. d. e. x. o. c. y. u. s. i. d. f. a. c. i. e. r. e. t. , e. x. p. o. n. i. t. q. u. a. r. e. o. c. y. u. s. . E. t. s. u. i. t. i. t. a. t. u. r. a. t. e. t.

LIBER

est. 1.2a quam inferioribus explanaturus est, demonstrans qui sint posleri, uel quales futuri, uel quatenus fato, quibusque moribus et fortuna. ecce laus anchisi. locus quippe optimis et praeclaris inuentus est agens etiam post mortem res altas, et gloriose considerans uota generis sui. audatur, et aneas fati cui prouenit occasio, ut etiam ipse ipsem suae posteritatis uiuus aspicere. Iam ubi tendentem ad uersum per gramina uidit Aenean. Prior inducitur anchises uidisse, ut hoc fecerit expectata intentio, uel quia cum plurimis fuit, uel quia aneas nesciebat, quo oculos tenderet, uel quia nemo rui amoenitate tegebatur, ubi igitur uidit aneas contra uenientem. Alacres palinas utraque tetedit. Effusus genis lachrymae, et uox excidit ore. Ecce patris pietas plena, ante ad amplexus filii praeparauit manus, quam fuerit potestas retinendi. ueniebat enim adhuc aneas, non tamen peruenerat. Expressus ergo pietatis affectus, expressus desiderantis ardor impatiens, quum aduentus filii manibus procul occurrit, et uoce fecisset, nihilominus et pedibus, si aetas non obsisteret, et cupientem corporis uitium non teneret. Venisti tandem. Venisti tandem, secundum animum dictum est, cui tardum uenire potuit, etiam si illud, quod gestum est celeriter uideretur effectum. potest tamen et sic et si tarde, tamen quia uenisti, non inculpatur tarditas tua. Tuamque expectata parenti Vicit iter durum in pieras. Ecce tarditatem quam interuenisse desiderans putabat, ipse excusat. Possum, inquit, conuincere. quae causa te fecerit tardum iter durum uitae, et adeundi difficultas, atque ad haec loca tendendi. sed per te filii compertum est pietatem ueram omnibus esse difficultatibus fortiorē. Datur oratueri Nare tua, et notas audire, et reddere uoces. Quam inquit felix sum, cui licuit mortui filium apud inferos incolumem cernere, affari, atque audire gloriosum, et amplecti dulcissimum. Sic e quidem ducebam animo, rebarque futurum Tempora dinumerans, nec me mea cura fessum. Non inopinatus aduentas. certus enim de instituto tuo fui, et speravi fore, quod officio plene pietatis implesti. Dinumerare autem est tempora aestimare, quando quid possit impleri. nec me mea cura fessum, quia iuxta aestimationem meam uenisti. gratulor non fuisse in illis falsas cogitationes meas: expectata pietas est, aut probata documentis, aut sperata temporibus multis. Quas ego te terras, et quanta per aquora uestum Accipio, quantis iam statum nare periculis? Quas ego, duo pronomina, unum pertinens ad diuersitatem, et quantitatem, qualitatemque terrarum quas oberrat aneas, ut perueniret ad fauces, quae dabant ad inferna descensum. Aliud quia dixit ego, hoc est cogitans pater, ego cui essent omnia pro tua salute summa. addidit te pronomem, hoc est, quem non conuenerat tantis laboribus affligi, te filium boni, piam, religiosum: ut illud laxasse uideatur, mihi iucundissimum est, quia uenisti. sed quia id magno tuo labore ac periculis factum est, uehementer affligor. et quanta per aquora uestum accipio, inquit, labor et labor fuit imensus, eundem etiam periculum, apertumque discrimen? Quam metui. Hoc est, quantum timui. Ne quid libyae tibi regna nocerent? Hoc non inaniter timuit. potuit enim illic aneas ex troia, ubi uno propue colebatur atrox nimium et pugnax, inimicitia accedente et sua hominum natura. de qua dictum est. Genus insuperabile bello. et quod genus hoc hominum? quaeue hunc tam barbara non eremittit patrias. Ille autem, tua me genitor, tua tristis imago Soepius occurrēs, haec limina tendere aegit. Pussum pui et reuerentis officia executum se in responsione prosequitur. Quid, inquit, uelis, facere patere? nisi, ut praeceptis tuis duris licet obsequerer? feci te iubente sapius, et labores omnes tui causa contempsisse. Stant saepe tyrrhena classes. Quid iustus hac causa? si timebatur mare, in quo nastragium fecerat, ac iterum classis sub incerto periculi diutius esse non debuit? hoc erat discere, propter eundem te naues meas in tyrrheno mari dimisi, in quibus omnis constituta est ad Italiam praeparata, ut per, quod aut tyrrheno mari, hoc intelligi potest in portu, non in loco naues meas dimisissarum

clude latinos. Grauius est enim malum, ex utroque obtinet, quod inopinantes expectant. Scilicet
enim fuerant intra ciuitatem constituti. alij in campo certantibus. Idem, ut ueniunt, iam
sa per agmina turnum, Huc a que huc acies circumtulit aspexit, urbem limine
tanti belli, atque impune quieram. Dum illuc atque hic oculos tendit, quantum per
sas acies turnum, respexit, urbem sic immunem cladibus belli, ut omnis iniquitas
tas plena/quasi nihil triste inter ceteros gereretur. Ceterum in uo pugnae accedente
gi. Quasi iam fieret, quod mente conceperat, sic accensus est. Minesthra, sergestum
uocat, fortemque serestum Ductores. Non serestum ductores: sed non serestum, per
stum, et sergestum omnes ductores. Iecirco, inquit, hos uocauit, quoniam ductore exercitus
fuerant / et opportuit eos regis consilium nosse. Tumulumque capi. Unde et sita circum
fusis audiri. Quo cetera teucrum Concurrunt legio: Coniuncto enim rege in alto loco
uocatis ductoribus intellexerunt omnes aliquem pro communi commodo futurum esse tractatum.
Nec scuta aut spicula densi Deponunt. Atque ita ut armati fuerant marjerunt: Cuius
tuit quippe plenam esse cautelam, ubi tantus feruor certaminum urtebatur. Cello n edius lians
aggere fatur. Facile audiri potuit, qui in summo constitutus fuit, et stabat medius. Jam in
tellectum latissimum tenet. In necessitate enim tanta si dere non debuit: dein quia decessit honoris
cum esse principem, ut stantibus uniuersis etiam ipse staret: uel quia aliter ut leri et audiri non po
terat nisi ut lisset omnes, et uideretur ab omnibus. sic ergo suum caput referre consuevit. Ne
qua meis esto dictis mora, iuppiter hac stat, Neu quis ob inceptum subitum mi
hi legnior ito. Nulla, inquit, mora interponatur his, quae postea dixero: nec res entium quen
quam consilium turbet. stat enim nobis iuppiter, cuius fauore confido. Incipit iam dicere in
uentus fuit, et ad celeritatem prius instructis proprium referre tractatum. Urbem hodie cau
sam belli, regna ipsa latini. Ni frenum accipere, & uisui parere fatentur, Eruam,
& equi solo fumantia culmina ponam. Dux, inquit, et iuratus, nec maior in ciuitatem
quaerit principalis causa, potuimus noscere. fiat ergo celerius, quod tardius uisum est. exan
dens est hodie ciuitas, cuius adhuc incolumit te uictoria nostra differtur: delendum huius impe
rium, neque acquirere conditionibus nostris, nisi se iussis parituros itali propria professione igna
uerint. In campum relegendam uniuersam urbis amplitudo, et inimica facies ardere debet, aut ca
dere, si superiores non agnouerint teucros, aut de sua conditione fateri noluerint. Scilicet expe
ctum libeat dum praelia turno Nostra pati: rursusque uelit concurrere uictus.
At ego non prouideam commodis nostris, donec turnus pugnare uelit, aut nolit, si cogor supera
ti hominis arbitrium sequi: cur non ipsi sentiant uim potentiamque uictoris? Hoc caput o ciues,
hec belli summa nefandi. Feriendum est malorum nostrorum caput: reliqua post eius suppli
cium parem sortientur interitum. valenda est nefary belli summa, ut conquiescat penitus, quod
ex ipsa per scelus emergit et pululat. Ferte faces propere, foderis ue repente flam
mis. Qua breuitate cepit, ipsa conclusit. Urbem, inquit, hodie causam belli se uelle delere,
et uictoria, et quam ob causam id facere disponderet, breuiter dixit. hic autem docet, quomodo
breuiter uellet impleri. quum dicit, ferte faces propere, ut incendendam faceret. foderis, re
posuit flammis: ut procurarent pacem incendia/quam dolus et humanum procuraret inuentum.
Dixit et, atque animis pariter certantibus. Magnam enim habet uim, quod pariter conien
fi et animam regitur. Omnes dant cuneum. Suffecerat hoc dictum, addidit. Atque
animis pariter certantibus. Atque ut dixerat, saltaret, connexuit, densati ad muros mole

est tyrrenū mare, nouit tā nostra naufragia: cauēdū ē, ne qd iterū molietur, cuius pfidiā senserunt.
Da iungere dextrā, Da genitor, ut qd āplexu ne subtrahere nostro. Didicerat .n. in creusē
causa . . . tuo uel ē fuit aplexus. Sic memorās largo fletu simul ora rigabat. Vel qd ta
le pater ut patre, uel qd ea fuerat maturo reditu deserturus. Ter conatus ibi collo dare bra-
chia circū, Ter frustra cōprisa manus effugit imago, l'ar leuibus uētis, uolucrisq; fil-
mū. Na l'ion . . . factū est, quod . . . ne cōtingeret, timuit. nā quā audis i patri: iret āplexus, et
cō . . . et . . . brachis cingere niteretur, frustra factū ē. quod . . . fuerat inane, teneri nō potuit.
dentq; fugit imago, nō sic dixit, quasi uolūtate filii uota deieceret: sed subtraheretur manibus non
anchis. ita ut . . . naturā deficiente substatia, ac si qd uelit tenere uētos, aut auras manu cōcludere.
Necia uidet aeneas i ualle reducta Seclusū nemus, & uirgulta lonātia filuis. I. theū
quādomos placidas, qui prænitat anē. Hūc circū imūere gētes, populiq; uolabant.
Nigra et cū letheu pīuū nemoraq; eius, et multarū gentiū, inq; agmina uolabat. Ac uelut in
pratis, ubi apes uitae serena floribus insidūt uariis, & cādida c. cum Lilia sūdū tur,
strepit omnis noui mure cāpus. Apibus istas animas cōparauit, quā i ualle secreto īfinita circū
uigulta pīuū uolabat, et fluminis ripas. ideo quia eade apes iuste et caste floribus suā cōcipiunt
pīe, floribus mella cōcipiūt. et fauos honesto labore dante lūt. pīde qd et ille animā p merito suo
cō . . . romāno īperio par . . . batur, et cōpleturē fuerat urbē, et creaturē romanā sobolē, epū catibus
pīscuntur a quate. Florrescit uisū subito. I hoc est cum stupore miratur: Causasq; requirit
iūctus aeneas. Merito requirebat causas, quia infans fuerat. nullus enim quārit nescire, quod nō
pīe. Quare aut ea flumina porro. Quare uiri tanto cōplerent agmine ripas. Hāc aeneas
capitula nescit, quā egerit ista flumina, uel quorū uirorum animē in unum essent congregatē, per in-
teritū . . . respondētisq; pī . . . nā eo portā ducitur carmen, ut aeneas lētus ab inferis dimittatur,
et pī . . . eius adpareat, cui soli cōtingit, ante qd nasceretur, nosse pīeros suos. Interrogatio igitur
eius cō . . . et cōpositione, quā cupiebat audire, quis uel qualis ille sit fluuius, quare sint uiri, qui ad eū
dem cōlecti, pīferent: uel cur eo congregati cōfluērent. Tū pater anchises . . . animā, quibus
alte a futo . . . corpora debentur, lethei ad fluminis undam. Securos latices, & longa
oblina potuit. Quorū . . . immatū, duobusq; quāstus occurrit. dixit enim, qui sit fluuius, et
quā . . . causā animē cōueniēnt. Ite, inquit, animē sunt primis exēptē corporibus eius fati, ut se
cō . . . lac, et altera corp . . . debent reddidit ad letheum fluuium, quem cernis ueniunt. eius enim
natura talis est, ut qui quis ex eo potauerit, quidquid apud iuperos gētorum suorum memoriē man-
daueit, pīdat: quā causa itē cōueniunt. ut dum se undam simplicem haurire arbitrantur, obli-
uionem superioris temporis bibant: nulli enim iocundum est, ad lucem iterum uenire post mortem,
si malū nā, quā in uita pīsens rat, recollectione teneatur. Hic fluuius facit, ut omīssa primo-
rum incommīdorum memoria non uiuēti atq; ad iuperos redeundi odio, sed amore ducantur.
Istis eundem memorare tibi, atq; ostendere coram, Iampridem hanc proli in cur-
pio enumerare meorum. Mior enim oculorum, qd aurium fides est. multo melior si audita ui-
deantur. Quā . . . italia mecum latere reperta. Quē autem istē sint animē, quodq; factu
re, debet nō . . . tunc enim pīatuleris melius italia repperisse, quā quā . . . cuius gaudū etiam
pīe pīaticeps ero. Pater, an ne aliquas ad ea lum hanc ne putandū est Sublimes ani-
mas: iterum, qd ad tanta remitti Corpora: quā lucis miseris tā dira cupidō: Cōueni-
ent factū uisū latitatio, qd īmunera mala duraq; pīessus ē. et in his fuerat, et sperabat adhucsq; pe-
torā, credimus, qd, uelle quēquā nō tāū ad lucē, sed ad uitē tēdia reuocari. quē tāta nascitur cupiditas

LIBER

ferentur. Eo quod iam usque tubentis autoritas, et fiebant iussa consensu omnium, et cuncti tergebantur. Firmitas, inquit, ut ultra molam properantis, quos exagitant tam regis preceptum et utilitas scilicet. Scilicet in promptu, subito per apparuit ignis. Quæritas scilicet et aduersus ignem, a latum non licet statim breuitate narrationis. quid enim poneret, quod ex consequentibus procuratam posset? En hic ergo agendis rebus magna est celeritas adhibita. nam quam cito, aut unde inuenit e sunt scilicet: quæ muris a mouerentur: aut quod repente ignis apparuit: hæc extra murum geriebantur. incipit perturbationem ciuitatis ostendere. Discurrunt alii ad portas. Ne aperte facile propius larent hostibus. Primosque trucidant. Hoc est illos, qui primi inrodebantur. Ferrum alii torquent, & obumbrant æthera telis. Diuiserant effusa subuenientibus: namque a quibus curantibus portis, a quibus miscuit tela torquebant, tanta copia ut obumbratum celum uideri non posset. Ipse inter primos dextram sub mœnia tendit Aeneas, magnique inculcit uoce latinum. Leuitaturque deos, interum se ad prælia cogi. Bis iam ualios hostes, hæc alteri fixa tela rumpi. Quum tela innumera muris tacerent, quum fuit ante portas aliqui occurrerent, aeneas adhuc se beneuolum latino monstrabat. tendebat incrementum dexteram quod fuit signum uolentis pugnare. Loquebatur enim magna uoce latini inculcationem prosequens. gerit hoc est. non enim specialiter dixit, quæ contineret prolixitas uocis, et clamorum magnitudo. Sufficienter tamen aliqua diximus pro persona loquentis. si enim latinus conuersus fuisset in ore latinus filius nuptus, si tot aduersis esset emendatus, non ueniret a latitis. Magna, inquit, uoce alter qui ipse loqui non debuit, qui egente ira et repente perturbaturum tumultu caperebat ueluti. Leuitatur autem deos, qui sunt humanarum cogitationum gnari sunt. Intra ipsi experiri bellum / ipsi etiam rursus facientes contra humanas et diuinas leges rumpentes iterum federa. Exoritur trepido inter discordia ciues. Discordiam dixit animarum dissimiles motus, et non in conuentione incipit licere, quid singuli sentirent. Urbem alii referre iubent, & non lere portas. Discordia his, uolunt que trahunt in moenia regem. Qui uidebant periculum præsen in horum manifestum, dicebant aperire ciuitatem melius esse quam occupari armis aut flammis, et ab hac causa urgebant regem in mœnia, hoc est ad muros. Arma ferunt alii, & pergit ad inferre muros. Quibus tradenda urbis sententia displicebat, manus prolatibroso in pumice pastor Veitigauit apes, fumoque impleuit amaro: Ille intus trepide rerum per cetera castra Discurrunt, magnique acuiunt stridoribus iras, Volantur ater odor testis, et in murum ire exco. Intus laxa sonant, uacuas it fumus ad auras. Mors scilicet propter aliam splendorem carmini subiecit, similitudinem comparans ciuitatem amice latetibus quæ coherere facillime possunt, et cito dissoluta. apes latinorum acerbis, asperum amara uocis. sed quod fumo exiguo potest superari. Castra latinorum, apum ceteris, castris que sine alio niculo uirtutis ex quo possunt momento turbari, et inuadentis leui manu commoueri. et in murum cum latinorum trepidatione / aeneas uelut ignem apum curantem ne fugiant fecerunt castra, et non aeneas urbi minabatur exitum. Accidit hæc fœdis etiam fortuna laetitia. Quod erat in hoc et concussit funditus urbem. Talis est iste locus, qualis est ille. Hic est motus multo terrante tumultu hæc super magna natura diuinitas ab urbe Legati restitit. Et in murum uerit fortuna probatur uirtutis, quoniam mors tam a feritas nec lenitur, et cum maius ad id, et in illam referre causam lucius ingentis, qui totam faciem ciuitatis acerbitate te confudit.

LIBER

miseris ē ut uelint esse iterum, quod semel euasisse debuerant gratulari. miseros ostendit non solum illos esse fortuna in qualibet parte, sed etiam illos, qui non intelligunt, quid suis cōmodis prosit, de terris petūt, et fugiendā perquirunt. U. cā equidē, nec te suspensum nate tenebo. Quae desideranter cupis audire, dicā nate, ne te sub incertis tractatibus diutius teneā. Sulcipit anchises, atq; ordine singula pādit. Aggreditur anchises relationē, et ordine suo singula prosequi cepit, occasione futurę relationis altior tractatus inducitur, ut ostendat porta, ex quibus coniect hominum genus, uel animalū ceterorum, et unde moueātur in gaudiū, unde uertantur in metū, unde diuersis cupiditatibus teneantur, unde affligantur doloribus, unde animę nutrimenta suscipiant. sed prius erat dicendum, quae ista sint, et quemadmodum constant, ex quibus uniuersa nascuntur, et ualent. Principio cōelum ac terras camposq; liquentes, Lucentemq; globum lunę, titaniaq; alitra spiritus intus alit, totāq; insula per artus Mens agit at uolem, & nā gno se corpore miscet. Quattuor quidē elementa esse asseruntur celi, terrę, maris, et inferorū, sed quia apud inferos fuit, qui loquebatur, et agebatur de ratione superiorū, ideo triū tractatū prosequitur, celi, terrę, et maris. addidit duo alia, sed quę in parte sunt celi, solē scilicet, et luna. his enim stare dicitur, quicquid ad cōelum pertinet, et quicquid terra continet, quicquid mare completur, nutrirī spiritu quodā abstruso et recondito, et latenter gubernari, eundemq; spiritū per oīa esse diffusum, et permixtum omnibus. Inde hominum pecudumq; genus uirūq; uolantum, Et quę inatimorco fert monstra sub æquore pontus. Inde, inquit, uiuunt uolantia, inde terrestria, ita etiam quidā ad monstrorum maris unda contegitur. Igneus est ollis uigor & cœlestis origo. Seminibus quantum non noxia corpora tardant. Terreniq; hebetant artus, moribundaq; membra. Ex duorum elementorū substantia hominem memorat esse cōpositum, ut spiritus e partibus celi sumi uideatur, corpus ex terra, quod de cōelo sumitur esse perpetuum. corpus autem interire, quod ex terra concipitur. spiritum mundum esse, corpus uero contagionibus plenum. sed ubi in unum consortium uenerint ut corpus spiritusq; iungantur, spiritū malis corporibus maculari. Hinc metuunt, cupiuntq; dolent, gaudentq; nec auras Respiciunt claustris tenebris & ca cœco cœco. Vsq; adeo corpus inimicum est ei, quem intra se habet, ut cœco carceri comparetur. deniq; polluitur ex eo, et pollutum ad supplicium mittitur, tanq̃ ad pœnam et carceres rei: et quia perire non potest, purgatur pœnis, donec reddatur talis, qualis inter initia corpori fuerat attributus. Quin & supremo cum lumine uita reliquit. Non tamē omne malū miseris, nec funuitus omnes Corporeæ excedūt pestes, penitusq; necesse est Multa diu concreta modis inuoluerē iniris. Tanta labe est corporis, itaq; spiritum polluit, ut cum exutum membris ire ad inferos caperit, pestes omnes secum portet. ideoq; non re. it ad cōelum, quia cœlestē meritum perdidit hospitū sui contagione pollutus. Necesse est. n. penitus inuigere uitia, quę uiuendo contraxit, et concreta non facile purgari: concretum dicitur, quod ex minutis multis in unam redditur massam. perinde multa mala ex longo tempore collecta, quoniam in unum et maximum coeunt, ab' it, uel in suū statum reuocari non possunt, nisi hac uis maior expiauerit. Ergo exercentur pœnis, ueterumq; malorum Supplicia expendant. Incipit dicere, quę pœnis, quę sint ista supplicia. Alię panduntur inanes Suspensę ad uentos. Nihil interest, uentos inanes, an animas dixerit. quia utrumq;, uel alterum rectum esse potest. et sic uel semel positum, bis accipiamus. ut inanes animę, inanes ad uentos suspensę penderem. Alię sub gurgite ualto lufestum eluitur scelus, aut exurituri igni. Distinguit pœnarum genera, quibus animę puniuntur. Quisq; suos patimur manes. Continue

te confultat Regina ut testis uenientem prospicit hostem. Ingressi muros, ignesque ad
 tecta uolare, Nufquam acies contra tutulis, nulla agmina turmi. Quantum huc dedit
 uerecundia, et cautelet Regina, inquit, cum e tectis, sui, bellorum operiretur euentus, ecce curio, am
 fecerit metus, et in se expectabat, quid gereretur in campo: ubi ipse expectare non posset, non tuit
 a laetitia domum, se in sua tecta conscendit. amor eam talem fecerat generi, et contra aneam semel
 suscepta sententia, qui igitur cerneret uenire ad urbem, hanc manu, que materu procul lubio iuu
 ferret, accedere, etia quod putabatur mori, quod uolabat ignis in tecta, quod nulus de poster aderat, quid
 dabit coniectura metuendi eam turmi: nisi quod potuit moritura sentiret, quid quid non etiam uenire in
 incertis, hoc etiam falso sentimus. Iccirco ait. Infelix pugna iuuenem in certamine crecit
 Extinctum. Infelicem mire posuit, que tam cito, que non dum acciderat, extincta turmi. Et
 quaque esset moritura, nunc adhaec eo, que dixit, ut inater. Et subito mentem turbata cor
 lione se causam clamat, crimenque, caputque, malorum. Suetus dolor quum sit iustus, etiam
 quietam turbare, tu magis confunlit ientis, quos suspensos inueneris: inde placet infelix inani coniectu
 ra copulsa est, et in repentina malo, accedente eo quod semina sexu, sui leuitate turbata circum, etiam
 consiliu habere non potuit. clamabat se esse malorum omnium caput, que nihil fecerat, utpote que mari
 to incolunt, de filie nuptiis tu heare non potuit: et tanta pro turmi partibus nixa contra manili perter
 tia interea mox sese ad animi sui desinata conuertit, et secutum est, quod habuit preparatu. Prodidit
 enim in positione suam eum impari tu licans, que cupiebat generu euocare a pugna. sic enim. superius posi
 tum est. qui te cuncta, manent isto certamine casus, et me turme manent simul hec inuisa relinqua lu
 mina, nec generu aneam captiua uidebo. Aliqua tamen loquit copulsa est, et sic uitam suam concudere
 se causam clamat, et crimen, caputque, malorum. Ipse est reatus uerus, et nulla deferfionis epe sit ul
 tus, que reus ipse confitetur, et firmat, quod amata faciebat: quentia cogel at denentia, uixit at et
 furor, nam nullus est, qui crimina sua sponte fateatur, nisi qui agit in potentia mentis: aut quem tenet
 mortis affectus, ipsa igitur prosecuta est accusatione suam, ipsa iudicis officium tenuit in executione
 sententiae, se ipsa cernit partes impleuit. Multa in per mortem demens effata furor
 Multa praterea effundens, que conuenirent demens furorisque personae. Purpureos non itua
 manu discinuit amictus. Et nodu informis leti trabe innedit ab alta. Prater multa
 mala, que per dementia et furore locuta est, et sit sit quoque purpurea ueste perindeque pretiosam, quid
 enim de se erat merito cogitaret, quod etiam am salute sua mortis destinatione contemnerat: et nodu infor
 mis leti trabe nedit ab alta, informis, hoc enim conuenienti, si xur uel honori. Nodus intelligen
 das est, quo nexuit fauces suas, et funus suu pendu am fecit. Qua clade misera postqua ac
 cepere litur, Filia prima manu flauos launina crines, Et roseas laniata genas. Cosen
 tme i fuerat domestica clade mulieres noscere, primo, quonia uiri in alio fuerant occupati. ueru qua
 secundum loco filia putatur nominasse, non secundum dietam, sed cum ceteris in atriis latitis audisse
 eam intelligendum est, quo comperto prima discidit comam prima, ait, uel in indurcta diruit: pri
 ma laniat faciem suam. Ipsa enim debuit primus dolere, et luctu us grauius commoueri: ad qua
 materni fneris acerbitas spectatiter pertinebat. Tunc cetera circum Turba furit. Cetera
 turba earum accipienda est, que miseratione potius regimine tua, quam amicitatis ratione mouebantur.
 Resonant matre clamoribus ades. Moralis dictio paulatim quippe in omnium notitia ma
 la perueniunt. nam et de pallantis morte sic dixit, fama malo tanti praenuntia luctu, euan huius, eua
 drique domos, et mania replet. et hic est, rem apud eam, quod ius latet in mulieribus sine possea
 cessos clamores et ululatus exitus, et plangit, ut rejonas latitudo domus acerbitali fletum occulto

et lux est, quāquā tales sentire pœnas, qualis ad inferos uenerit, si bonas bonus, si malus malas. Exinde, hoc est, post examinationem uitę. Per amplum Mittitur elysium, & paucis lera arua teneamus. Comparationem fecit miro gerere. mittitur, inquit, per amplum elysium pueri, quasi illorum numerum breue spatium ferre non posset. non superflua latitudo paucis fuerat deputata, sed tributa pro meritis, quid enim inter senes et innoxios distaret? si cunctos æquali specie locorum angustię continerent? Docuit poeta non paucis uideri piratam latitudinem, sed pluribus, si tamen ita utuant, ut eo uenire mereantur. quod, quia non fit. quia bene uiuendi studium non omnium, sed paucorum est, latitudinem et diffusa spatia pauci incolunt. Laudatur hoc genere anchises. et eius laus proficit etiam filio, quia in talibus locis patrem inuenire commeruit, ut hoc genere pro tali parente laborauit, nec ipsum eneam pœniteret. Donec longa dies perfecto temporis orbe Concretam exemit labem, purumque reliquit Aetherium sensum, atque aurę simplicis ignem. Tantum inscit animam corporis tabes, ut hanc uis mutet, et prolixa uix possit abducere, scilicet, ut talis fiat ablutione, qualis fuit ante quam in corpus perueniret. Has omnes ubi mille rotam uoluere per annos, letheum ad fluiuium deus euocat agmine magno, scilicet immemores supera ut convexa relinquant, Rursus & incipiant in corpora uelle reuerti. Vbi, inquit, omnes istas animas exercitationem rote per annos mille uoluerit, deducit deus ad lethei fluiui, cuius talis est uis, ut quisque ex eo biberit, memoriū superioris temporis perdat, nec quid fecerit, nec quid passus sit, teneat: perindeque immemor relitus incipiat uelle remeare ad superos, et mala corporis iterum pati. Dixerat anchises, natum puerum sibi uelam Conuentus trahit in medios: turbamque sonantem. Ecce rumulum cauit, inde omnis lōgo ordine posuit Aduersos legere, & uenientū discere uultus. Quā hec dixisset anchises, natum ac syllas ad plurimorum conuentū duxit: atque ut posset nescitis si uultus demonstrare, et nomina singulorum dicere, tumulus erexit. oportuit enim eum, ut in structiore re relinqueret, cunctos ex ordine numerare. Nunc age, dardaniā prolem quę deinde sequitur Gloria, qui maneant itala de gente nepotes, Illustres amirar, nostriūque in nomen ituras Expediam dictis: & te tua tata docebo. Proposuit, qui sit dicturus. nunc, inquit, hinc expediam, uel qui admixti ex italo sanguine nepotes tui regnaturi sint. uel quęadmodum eos uirtutis gloria secutura sit. dicam etiam fata tua, ut quod nulli ante te contigit, tu multo ante condiscas. hoc loco quantum ad uirgilii et casaris tempora pertinet. non futura, sed transacta nūmerantur: et subtiliter ostenditur, quę troianorum progenies ex ipso anea et italo sanguine iudicatur extitisse, et usque ad casarem cucurrisse. hic specialiter dicuntur, quos generaliter in primo libro tetigit iuppiter, non eorum personarum, sed tempora reuocandi significans. Ille (uides) puri iuuenis quiritur hasta, Proxima sorte tenet lucis loca, primus ad auras Etheri aitalo coactis sanguine surget Syluius, albanū nomen, tua posthuma ples. Quę tibi longeuo serum lauria coniux Eruet lyluis regem, regumque parentem. Vnde te uis longa nostrum dominabitur alba. Vides, inquit, illum iuuenem, qui hasta nititur pura, hoc est ferro iacis, nulla scilicet non belli, sed pacis iam proximus, ut in lucem ueniat. Exponit ipsum futurum esse primum ex anea et lauria, et proximum dicit, nō qui cito uenturus esset in lucem: sed proximam ex omnibus, qui illic uidebantur. hic ait nascitur ex italo sanguine, et tuo locum aperit, ut ostendat quomodo, et quando, et quo nomine esset emerurus. Syluius, dicitur: quoniam in hoc nomen albanis familiarius est. habet enim regiones, uel ciuitates nomina, quę præter cetera familiarius frequentant. nascitur enim ex lauria, quam constat italam fuisse

LIBER

esse non sineret. deniq; sequitur. Hinc totam infelix vulgatur fama per urbem. Vnde
tur, hoc est per omne vulgus totius urbis spargitur. Demittunt mentes. Omnes scilicet, qui au-
diere, ceciderunt animis. Et scissa ueste latinus Coniugis attonitus fati, urbiq; ruina
Latinus qui personam mariti gerebat, et regis et suis malis confusus, et publici, quod uerat in uirū
tempus conuenisse, intolerabilia mala uxoris scilicet mortem, et extremum periculum patris.
Ibat autem scissa ueste per publicum rex. Caniciem immundo perfusam pulvere tur-
pans. Et contra atatis meritum et dignitatem loci sui canicem suam turpis immundo pui-
re. non enim eligere poterat dolens, quid imponderet capiti suo. Interea extremo bellator in
æquore turnus Palantes sequitur paucos. Detrahentis animo hoc dictum est: dum enim
hæc in ciuitate uel aduersus ciuitatem gererentur, turnus omnium ignarus, utpote in extremam
porum parte constitutus raros insequabatur. Iam segnior atq; Iam minus, atq; minus luc-
cessu lætus equorum. Prope mortem enim constitutus et ingenium et consilium perdidit, de-
niq; inquit, et ipse et equi eius multo minus poterant, quàm solebant. Attulit hunc illi cæcis
terroribus aura Commixtum clamorem, arrectasq; impulit aures Confusa sonus
urbis & illætabile murmur. Licet ex lōginq; tamen, quia magna fuit causa plangentium reginæ
et patriam, peruenit ad aures eius, non quid factum sit, sed aliquid mali commissum. nam ex con-
fuso clamore coniciebat interuenisse aduersa: quæ totam urbem gemitu atq; ululatu et clamore
confunderent, quantum turni secordia reprehenditur: quum inducitur.

Hic deficit expositio quattuor et quadraginta carminum.

Tu currum deserto in gramine uersas. Tu uersas currum. uersare, est currum non
celeriter ducere, et rotam lentius uoluere: et delicato, inquit, rotarum motu currum. uersas
trahis. addidit, deserto in gramine, delectat te mollicies graminis, ubi sine impulsu ac periculo
tu tecum rotæ uersantur. dicendo, tu, magnum nobis in uno pronomine reliquit intellectum.
tenet quippe obiurgationem plenam hoc modo. tu, cuius causa est, tu, pro cuius commodo onus
italia contendit, et dimicat: tu, qui primus in acie, primus pro patriæ statu asserere debuisti. tu,
qui tantum eras periculis propior, quantum superata fuerint cætera, putas te aliquid agere,
quia deliciosus erras in deserto gramine: hoc est ubi deest hostis, qui otioque turbet, aut terren-
ti certamen intendat. Obstupuit uaria confusus imagine rerum Turnus, & obtu-
tu tacito stetit, æstuat ingen. Imo in corde pudor, mixtoq; insania luctu, Et fu-
riis agitated amor, & concitæ uirtus. Et propoluit, et executus est omnes motus turni.
nam, quod ait generaliter confusum uaria imagine malorum stupuisse, hoc speciatim subiicit. pri-
ma fuit pudoris causa, qua enim fronte ueniret, ad suos desertor commodi sui, et infidelis tot ma-
lis? secunda fuit insania, quæ oriebatur ex eo, qui conualescentibus aduersis non ualebat occurrere.
tunc enim acritus sæuitur, quum spes cessat ultionis. similiter et alio loco dixit. sæuit inopi animi.
accedebat huic et luctus ex eius morte descendens, in qua fuit omnis fiducia uxoris accipiendæ. se-
quebatur amoris causa eius uirginis, quam desperabat sibi posse coniungi. cumulabat omnium ma-
lorum congeriem uirtutis conscientia, quæ tot aduersis simul oppressa respirare non poterat. Ve-
primum discusse umbræ. Pulchre dixit umbras animi. ubi. n. perturbatus fuerit uel maxime
plurimis malis tanquam in tenebris positus, non uidet, quid agat, nec inuenit uiam, qua se possit
exoluere. Et lux reddita mēti. Coptosa dictio, ubi. n. remotæ fuerint tenebræ, lux continuo surro-

LIBER

[illegible]

gata succedit : ut sit , quum nox consumitur , et consequitur dies . Ardentis oculorum orb-
 bes ad mœnia torfit Turbidus , eque rotis magnam respexit ad urbem . Resumpta
 luce post tenebras , ubi animum collegit , torfit ad eam partem oculos , in qua ciuitas fuit atq , ita , ut
 in curru fuerat , mœnia ipsa respexit . Ecce autem flammis inter tabulata uoluntas Ad
 cœlum undabat uortex , turrimq tenebat . Multis locis ostendimus aduersa nuntari urbi
 denique et hic incendium uisum est turris , quæ sic ardebat tabulatorum firmitate correpta , ut
 ex eius summa parte in cœlum flamma consurgeret . Turri compactis trabibus quam edu-
 xerat ipse , Subdideratq rotas , pontesque intrauerat altos . Multiformiter tur-
 nus etiam exconflagratione turris dolore percussus est . Primo quia perierat illud , quod diligen-
 tia sua et proprio labore perfecerat . est enim peculiari affectus iuxta ea , quæ unusquisq facien-
 da curauerit , uel impenso sudore perfecerit . In quo ipse effusum laborem suum et diligentiam geme-
 bat , laborem in extruendo , diligentiam uero in structione pontium , et rotarum , ut facilius in
 eam esset ascensus , et quo necessitas posceret , posset allici . Iam iam fata soror superant , ab-
 sistite morari : Quo deus , & quo dura uocat fortuna , sequamur . Consentendum est his
 soror , quæ renitendo superare non possumus uincunt , et f. ta quo uoluerint , etiam inuitum trahunt
 fortuna et deo urgemur aduersis , fiat quod uolunt , quia nolle non possumus . Stat conferre ma-
 num xne. . Quia hic dici potuit , periclitaberis , si hoc fuerit factum , ipse uelut respondentis par-
 tibus sanctus occurrit . stat , inquit , quidquid acerbi est , morte pati pat hoc est consumptis tractatibus
 uniuersis facienti fixa sententia est , et si certare contrarium est , præstat cum gloria mori , qm cum lu-
 dibrio superesse . Neq me indecorem germana uidebis Amplius . Ut hæc posset dolenti
 sorori extorquere , dixit , quid commodi ex ipsis esset aduersis habitura . Si , inquit , gloriosum fratrem
 soror habere nequis , habebis ex malis meis nonnullum beneficium , quod non uidebis indecorem
 melius est , quod proueniat si semel doleas mortuum , qm perpetuo gemas uitæ ludibriosæ
 subiectum . Hunc oro sine me furere ante furorem Dixit & , currum saltum
 dedit ocyus aruis . Certe insanire ante ueram insaniam cogor . per mitte germana faciam sa-
 tis animo meo . mox , ut hæc dixit , e curru in arua sese cōiecit : nō dixit , descēdit . habet . n . descēsus mo-
 ra . habet aut saltus celeritatē . Perq hostes , per tela ruit , moestāq sororem Deserit , ac ra-
 pido cursu media agmina rūpit . Quid . n . metueret , qui decreuerat mori ? Ac ueluti mō-
 tis saxū denertice præceps Quū ruit auulsum uēto , seu turbidus imber Proluit ,
 aut amnis soluit sublaxa uetustas . Fertur in abruptum magno mōs improbus actu .
 Exultatq solo , si luas , armenta , uirosq Inuoluens secum . Quum dicit parabolam , qua
 turni cursum in patriam monstret : ostendit quibus casibus saxa de montiū uerticibus proruant , auul-
 saq uoluantur . hæc , inquit , a soliditate discernit , aut flatus uentorum , aut pluuia aut uetustas disolu-
 ta , ut est , sic uoluantur in præceps , ut eorum impetus non minuatur saltibus : sed magis incrementa
 percipiat , et quicqd inuenerint , uoluāt . Disiecta p agmina turnus sic urbis ruit ad muros .
 Hic deficit expositio sexaginta carminum .

Deniq sic fallitur auditate retinendi , ut dentes dentibus feriat , quum media præda defuerit .
 Tum uero exoritur clamor , ripeque lacusq Responfant circa , & cœlum tonat
 onue fragore . Falso , inquit , instantium clamor tollitur , et reciproco locorum resonantium re-
 sponso tanquam tonitrua mittuntur . Ille simul fugiens rutulos simul increpat omnes ,
 No nine quen ꝑ uocans , notumq efflagitat ensē . Aeneas mortem contra præ-
 seusq minatur Exitum , si quisquam adeat , terretq tremētes , Excisurū urbē nuni-

pius audis, Augustus cesar. Hic est, inquit, uir, cuius inter maxima
 spectata ornamenta promittitur decus, ipse est Augustus Caesar. Incipit dicere, quid sit,
 quod ait uir, non enim sexum eius significare uoluit, sed facta, denique sequitur. Diuum
 genus aurea condet Secula, qui rursus latius regnata per aera Saturno quon-
 dam, superet garamantas, & indos, Proferet imperium. iacet extra sidera tel-
 lus, Extra anni, solisque uias. ueni califer Atlas Axem humero torquet stellas
 ardoribus aptum. Vir hic est, qui ad similitudinem saturni regnabit, qui aurea
 tempora habuit, regnauitque per italiam: dum saturni commemorationem facit, quem uult
 inter uiuere cesaris numerari, illud uidetur astruere. ut regnandi felicitas generi eius at-
 tributa uideatur. ordinatur sensus sic. hic est augustus cesar diuum genus, qui rursus
 emulet aurea secula a saturno regnata: dicit etiam Casarem gesturum maiora et plura quam
 saturnus, non enim aleo laudis impleset officium, si tantum quae saturnus gesserat, Jac-
 et etiam casarem diceret, quod alius uideatur implese. qui in sola regnauit italia: facit,
 inquit, cesar. quod saturnus: et eo amplius dimittit gentes, et terram: quae iacet extra
 sidera et extra anni uias et solis, uult esse ulterius aliquid poeta, quod sol nesciat, et
 mundum exultat. Vbi est, inquit, atlas barilus celi, et axis eius, qui asiris iugena-
 tibus splendet, illasque imperium casaris triumphique peruenient: ecce minor cesar, quam saturnus.
 qui hic excedere uirtutis, et felicitatis merito asseritur posse, et ultra solis uias
 triumphos suos gloriamque producere. Huius in aduentu iam nunc & caspia regna
 Responsis horrent diuini, & maotica tellus Et septem gemini turbant trepada
 hostia uili. Quam ille, inquit, uenire ad has cepit partes. omnia, quae sunt sub ori-
 ente sole trahuntur. regna scilicet caspia, maotica, et nilus. Nec uero alcides tan-
 tum tellus obuiuit. Post saturni comparisonem, inducitur et secunda Hercules, in-
 quit, cuius multa praeferruntur exempla uirtutum, non tantum ualuit terrarum circuire re-
 giones. Iuxerit arripedem ceruam licet, aut erymanthi placarit ueniora, & ler-
 num transfecerit arcu. Quantus ille, qui ceruam animal totius uelocitatis superauit
 rursus, aut infestantis nece regionem, in qua fuerat, liberauerit. aut sagittis terruerit
 lernam. et subiungit et gesta liberi patris. Nec qui pampineis uictor iuga flectit
 habentis librazens cello nysae de uertice tigres. Duorum exempla proposuit, qui
 placent loca superarunt, herculem, et bacchum, quorum alter ceruam, ut dictum est ueloci-
 tate, currum erymanthum arcu gorgonam uicit: alter indos obtinuit, transcendit et nysam
 montem, et triumphans currum mites tygrides iunxit. hic exemplis usus magnis et memorandis
 meliorum casarem facit, qui herculis accessus et liberi transire ualuit, et tenere. Hanc
 dicendi artem exsecutus est in comedia Terentius assentatoris officium in eo stare significans, ut in
 comedia nescit ille potior, qui laudatur, aut in thraaso miles. Magnas uero gratias thais mihi. ille
 si dicere in uitis, quod interrogabatur non promerebatur patronum, cui placere cuperebat: sed ait ingetes, ut
 exclamatione auditis assentatione superaret. Ita ergo et hic laudauit alios poeta, ut in aliena laudatione
 potior casar faceret. Et dubitauit adhuc uirtute excedere factis: Et dubitat uirtus posse
 peruenire ad uictoriae quam uirtus ipsa non desit, et adiuuet facta. Genus fuit hortamenti, quo impellebat
 filium, ne traugeretur tarditate perueniendi. Quis procul ille autem? Quis procul est? dat
 etiam etiam. Ramus, inquit, insignis oliuae sacra ferens. Ille, qui non longe est, et oliui fructu
 decoratus est. Nostio crimes, incanaque meta Regis romani, prima qui legibus urbem

LIBER

tans, & saucius inſta inermi. Turno quum aeneas inſiſſeret, increpat at ille tantum. *os, et ipſe elabat nominibus propriis illius enſis auxilium quærent, quem dimittat neſcit. dare nullus audebat: aeneas autem contra mortem minabatur omnis, et præſens exitum, ac etiam trementes terrebat. facilis eſt enim terreri metuens, et præſens exitum moueri formidine. minabatur autem ſingulis, ſi aliquis turnum g'adio conaretur inſiſtere. quod ait, increpat ſuos turnus, non obiurgantis fuit. neq; enim laſurus fuerat eis, quorum in tantis argentiſ deſiderabat auxilium: ſed uocabat clara uoce hic ſolum reprehendens, et regi ſuo non ſuluerant. uſq; a deo clara hæc uoce dicebat, ut hunc ſequens aeneas audiret. Quinque omnes explent curſu, totidemq; retexunt. Retexere eſt iter, ut quaſtum eſt, iſſa parte redeatur. Huc, illuc. Iu it enim camporum, et atum, quo fugiens huc atq; illuc contenderet, tale eſt, quale ſupra. Nihil fugit reſugitq; uias. Poetarum eſt enim quencunq; numerum ponere, ut deſcriptio compleatur. catel rum quis illorum potuit numerare diſcurſus: quum fugam turnus peteret, ut aeneas comprehen dere niteretur inſalabilem. Ne p; enim leuia aut ludicra petunt Piamia: ſed turni de uita & ſanguine certant. Inturni diſcrimine atq; euidenti exitio reprehendi non poterat procuratio moræ per fugam. tantum enim in medio timoris, tantum q. periculi ſunt, quod opta bat euadere, qui uiuere cupiebat. agebatur enim non ludicrum aliqui, uel ioculare, ſed quod turni uitam ſeruaret, aut premeret. Forte ſacer fauni foliis oleæ altera uitis. Tunc ille ce rat. In illo, inquit, loco, in quo hæc gerebantur, oleæ et plecter a ligno, et per hoc tunc non ſtabat, quum pugnabatur hæc arbor ſola quidem fuit in campo: ſed non propter deum, nam ſanctificata ſano colebatur. Nautis olim uenerabile lignum. Cum, itaq; quum ſtaret, et quandæ ſtaret. Seruati ex uindis, ubi ſigere dona loquuntur Laurenti di uo, & uoras ſuſpendere uentes. Tantum illi arbori deſerebatur et honorem ei, et dei ut reſuces nautæ illic ſeruati ſunt uis n. la. perſoluerent, et indices deuotionis ſuæ ſuſpenderent ueſtes. Sed ſtirpem t uer n. ſ. diſcrimane ſacrum Suſtulerant, puro ne poſſent concurrere campo. Telo, inquit, n. dantes religionis li ligno al ſuſpendendo curauerunt, ne e. et pugnata. u. p. liment. Sacrum, inquit, ſtirpem genere proferens maſculina, nec hæc loco n. ſ. am, ſed plurimis proſtat, et ſeximino: ſed, ut appareret hominum ſupremam famul noſſent, lignum uero maſculino. ait enim. Styrpis achil. eſt ſiſtus, et romanæ ſupremæ origo et p. p. in a. linſcent phrygiæ: hic maſculino, unde arbor abſiſſa eſt. Hæc haſta a nex ſta bit. Antea miſſum dixit nec ligno infixam. Hæc impetus ille detulerat, fixam & lenta radice tenebat. Tenebatur, inquit, hæc aeneas præſens tunc. ab eo mor ſu, quo illam uis detulerat, et uolatus incertus. dixit autem cauſum, propter quod ſic tene batur, ut educi non poſſet. de ſummo enim cum magno ueniens pondere ligno tunc uiridi et molli uehementer inſerta eſt, et excepta penetrauit lentam radicem. dixit n. ſ. am, quia reuers eris abſiſſio fuit. Incubuit uoluit, ne manu conuelleret ferrum. Vnde uoces. Dimiſſo pauliſper curſu, quo turnum inſiſquebatur, uoluit aeneas haſtam exinere: ſicut quare. Telo ne ſequi quem prendere curſu Non poterat. Ut uolueris iſtus celerita te ſequeretur, quem ex cauſa uulneris impeditus curſu pedes tenere non poterat. Tum ue r. amens formidine turnus. Tum uero tum magis exterritus turnus atque amens fa. Et ſ. intellexerat enim, quid ſibi pararetur. Faune precor miſerere, inquit, tuq; optima ferrum Terra tene, colui ueſtros ſi ſemper honores, Quos contra aeneadæ be. do fecere profanos. Iuſta uox pro perſona loquentis. ait enim faune, et præſens terra*

Fundibit curibus pannis, & paupere terra vi-
 de subibit. Otia qui rumpet patre, residetq; mo-
 delueta triū hi. Azmina. Mul a, gns etis oñt, ut
 agnoscat. olivæ, inq; ramus p. at. ex. Særa cano ex. di baroa cōj. t. licet deb. , n. effect t. p. ri-
 bus sui regni fecturas. fan labit legibus pat. r. nec m. ena at. d. p. l. e. f. u. i. n. o. m. i. n. u. aut fami-
 liaris rei. q. i. a. i. l. a. u. m. l. i. c. e. t. e. r. r. a. r. i. u. s. u. b. i. l. i. s. , a. e. p. m. l. i. c. u. u. r. e. m. m. i. e. n. u. . q. u. i. p. g. e. r. e. t. e. u. l. s. u. c. c. e.
 dit tullus p. l. e. u. r. a. s. g. l. o. r. i. a. s. p. a. t. r. i. , q. u. a. s. e. x. l. i. u. r. u. m. i. t. a. t. e. p. i. e. r. i. s. f. u. e. r. a. m. a. r. u. s. e. o. s. i. n. b. e. l. l. u. ,
 q. u. i. s. m. u. t. a. u. e. r. a. t. q. u. e. s. , o. t. i. u. q. , c. o. r. r. u. p. e. r. a. t. , d. u. c. e. n. s. i. g. m. i. n. a. , q. u. e. d. e. s. i. s. s. e. n. t. u. r. u. r. b. a. r. e. t. r. i. u. , h. a. r. e. n. n. o. p. o. t.
 q. o. f. f. i. c. i. u. p. u. g. n. a. l. i. n. o. p. o. t. u. t. . Q. u. e. i. u. x. t. a. s. e. q. u. i. t. u. r. i. a. t. t. a. t. i. o. r. A. l. a. e. l. a. t. s. e. q. s. q. s. p. l. u. r. i. m. u. s. i.
 bi arr. eat. Nūc quoc; iā nūmū gaudens p. opulantiū auris. Populares aure sunt fauor
 res populi. quos nō querūt sapientes. Vis & tat. uinos r. ges. ai. m. q. supbā Vltoris brutū
 Superbie urium tarquinio applicatur secundum uterum tantus, non Bruto. Fascesq; uicere
 receptos? Consul. imper. um. D. finuit, qui. l. sint. f. i. s. c. e. s. . hi sunt, inquit, per quos apparet
 imperium consulis. Hic primus, s. e. r. a. q. s. e. c. u. i. e. s. A. e. c. p. e. t. n. i. t. s. e. i. p. a. t. e. r. n. o. u. a. l. e. l. l. a.
 monentes Ad p. enim p. l. e. h. r. a. p. r. o. l. i. b. e. r. t. a. t. e. u. o. c. a. b. i. t. I. s. t. e. t. e. x. l. i. c. i. n. q. u. i. t. , a. r. m. i. u. s. p. r. o. l. i.
 bertate patrie parricidium iacturæ est, in etia l. i. l. i. o. s. i. u. o. s. q. u. i. s. e. l. e. r. o. b. e. l. l. a. m. o. t. u. r. i. s. u. n. t. ,
 Vtciq; ferent exsati minores. Vincet amor patrie l. i. d. i. u. m. a. n. u. s. l. a. c. u. r. i. d. o. . A. p. o.
 stropham quisi ad p. l. e. n. t. e. m. f. e. c. i. t. t. r. a. c. t. i. u. n. t. , i. n. q. u. i. t. f. i. c. i. i. n. t. u. u. m. , l. i. c. e. t. e. i. s. u. n. i. u. s. c. o. m. m. o. d. u. m.
 publicor. , tamen uiscerem te reperiet, qui tam p. u. a. s. i. n. t. o. s. l. i. b. e. r. o. s. e. x. t. i. t. i. s. i. t. u. t. e. o. r. u. m. n. e. c. s. a. l. u. t.
 ti nec sanguini peperisse uidearis. Quin decios, drusus, procul, sæuūq; securi Aspi-
 ce torquatum & referentem signa Camillum. i. e. e. x. d. r. u. s. i. r. o. b. i. e. s. f. u. e. r. u. n. t. , e. x. r. e. i. p. .
 plurimum p. r. o. b. e. r. u. n. t. . Sæuūq; securi, i. s. t. i. c. e. t. o. r. a. u. s. t. u. m. , e. x. r. e. f. e. r. e. n. t. e. m. s. i. g. n. a. c. a. m. i. l. i. u. m. . T. o. r. q. u. a.
 tuus l. e. s. e. n. u. s. , q. u. i. s. i. l. i. u. m. s. u. u. m. l. i. c. i. t. u. r. o. c. c. i. d. i. s. s. e. o. b. i. n. i. u. s. s. a. m. c. a. u. s. a. m. . C. a. m. i. l. l. u. s. a. u. t. e. m. l. i. b. e. r. a. s. s. e.
 a. s. s. e. r. i. t. i. n. q. u. e. r. o. m. a. n. i. p. e. r. l. i. b. e. r. a. n. t. . I. l. l. . a. u. t. e. m. p. a. r. i. b. u. s. , q. u. a. s. f. u. l. g. e. r. e. c. e. r. n. i. s. i. n. a. r. m. i. s. ,
 Concordes a. i. n. u. n. c. , & d. u. m. n. o. . e. p. r. i. m. i. n. o. t. u. r. , f. l. e. u. q. u. a. n. t. u. m. i. n. t. e. r. s. e. b. e. l. l. u. m. ,
 si lumina uitæ Art. t. i. q. u. a. n. a. s. a. c. i. e. s. i. t. . a. g. e. m. q. u. i. c. i. e. h. ū. . A. g. g. e. r. i. b. u. s. s. o. c. e. r. a. l. p. i. n. i. s. ,
 at uarce moueri. De. c. e. n. s. , t. e. n. e. r. a. d. u. e. r. s. i. s. i. n. s. t. r. u. c. t. u. s. e. o. i. s. . V. i. d. e. s. , i. n. q. u. i. t. , i. l. l. a. s. a. n. i. m.
 mis q. u. e. a. r. m. a. s. i. m. i. l. e. s. g. e. r. u. n. t. . e. x. u. i. c. e. t. u. r. e. s. s. e. c. o. n. c. o. r. d. e. s. : h. o. c. e. s. t. n. u. n. c. , q. u. i. a. h. i. c. d. e. g. u. n. t. ; e. x. c. o. n. t. e. n.
 d. e. e. a. s. s. e. l. e. s. i. n. f. e. r. a. s. n. o. n. p. o. t. u. n. t. : c. a. t. e. r. a. m. , q. u. a. m. a. d. s. u. p. e. r. o. s. u. e. n. e. r. i. n. t. . q. u. a. n. t. a. u. i. s. d. o. l. e. n.
 d. i. c. o. m. m. i. t. t. e. n. t. e. x. e. r. c. i. t. u. s. e. x. t. i. t. o. r. b. e. c. o. n. t. r. a. c. t. i. s. : e. o. d. e. t. e. r. i. u. s. , q. u. i. s. i. c. e. r. e. x. g. e. n. e. r. h. æ. i. n. t. e. r. s. e.
 i. m. p. i. a. f. u. n. e. t. a. t. , o. c. t. u. r. i. s. u. n. t. . N. e. p. u. e. r. i. , n. e. t. a. n. t. i. a. n. i. m. u. s. a. s. s. u. e. s. c. i. t. e. b. e. l. l. a. , N. e. u. p. a.
 trix ual. i. a. s. i. n. u. i. s. c. e. r. a. u. r. r. i. t. e. u. i. r. e. s. . P. e. r. s. o. n. a. r. u. m. f. e. c. i. t. c. o. m. m. u. t. a. t. i. o. n. e. m. . d. u. m. e. n. i. m.
 d. e. a. l. i. u. s. l. o. q. u. i. t. u. r. , c. o. n. u. e. r. t. i. s. e. a. d. e. o. s. , q. u. i. f. u. t. u. r. i. e. r. a. n. t. e. o. r. u. m. p. o. s. i. e. r. i. s. . N. o. l. i. t. e. , i. n. q. u. i. t. ,
 p. u. e. r. i. : p. u. e. r. i. s. i. c. c. o. a. r. b. i. t. u. r. o. r. , q. u. i. a. u. n. u. s. q. u. i. s. q. , m. o. x. u. t. n. a. s. c. i. t. u. r. p. u. e. r. e. s. t. . l. i. c. e. t. i. n. i. p. s.
 s. u. m. l. o. n. g. æ. u. t. h. o. m. i. n. i. s. a. n. i. m. a. t. r. a. n. s. i. t. u. m. f. a. c. i. a. t. : e. x. i. l. l. i. s. r. e. s. t. e. p. u. e. r. i. , q. u. o. n. t. a. m. i. n. a. t. a. t. e. m.
 p. u. e. r. i. l. e. m. f. u. e. r. a. n. t. u. e. n. t. u. r. i. . a. u. t. e. r. g. o. n. o. l. i. t. e. p. u. e. r. i. m. a. l. e. a. s. s. u. e. s. c. e. r. e. : n. o. n. e. x. p. e. t. i. t. , u. t. t. a. l. i. a.
 b. e. l. l. a. g. e. r. e. r. e. d. i. s. c. a. t. i. s. . n. o. n. i. n. s. u. a. u. i. s. c. e. r. a. d. e. b. e. n. t. a. r. m. a. c. o. n. u. e. r. t. i. , q. u. æ. g. e. r. i. t. i. s. , n. e. c. a. b. h. o. s.
 t. i. b. u. s. i. n. c. i. u. e. s. c. u. m. f. i. c. i. l. e. r. e. r. e. u. o. c. a. r. i. . c. o. n. s. i. l. i. u. m. d. a. t. , o. s. t. e. n. d. e. n. s. q. u. i. l. p. r. o. h. i. b. i. t. i. a. b. a. s. t. i.
 b. u. s. i. n. i. m. i. c. i. s. f. a. c. e. r. e. d. e. b. u. i. s. s. e. n. t. . P. r. o. i. c. i. e. , i. n. q. u. i. t. , t. e. l. a. m. a. n. u. s. a. n. i. m. u. s. m. e. u. s. , i. l. l. e. t. r. i. u. m. p. h. a.
 r. i. c. a. p. i. t. o. l. i. a. a. d. a. l. e. i. . A. l. a. l. t. a. c. a. p. t. i. o. n. a. , l. e. s. t. m. a. n. a. , u. e. l. i. n. a. l. t. u. m. l. u. c. t. a. t. r. i. u. m. p. h. a. t. a. d. i. x. i. t. , t. r. i. u. m. p. h. i.
 o. r. n. a. t. a. . C. o. r. i. n. t. h. o. V. i. c. t. o. r. a. r. e. t. c. u. r. r. u. s. . H. o. c. e. s. t. a. c. o. r. i. n. t. h. o. u. i. c. t. o. r. c. u. r. r. u. m. . l. u. c. e. t. , a. u. t. q. u. o. s.
 c. a. p. t. i. u. s. t. r. a. b. e. r. e. n. t. , a. u. t. q. u. i. b. u. s. i. p. s. e. u. e. b. e. r. e. t. u. r. . C. æ. l. i. s. i. n. s. i. g. n. i. s. a. c. h. i. u. i. s. , E. r. u. e. t. i. l. l. e. a. r. g. o. s. , a. g. a.

miserere contra eos qui uos quoque crediderunt bello esse appetendos, et cultus uestros ausi sunt profanare. per occasionem certaminis nostri non recipiat aeneas ferrum, nec sinatur excludere, quod in exitium uestri cultoris extorqueat. Dixit, opemque dei non calsa in uota uocauit. Quod locutus est, inquit, deprecans, non frustratum est. nam mox est affuit deprecantis auxilium. dicit quomodo. Namque diu luctans, lentoque in stirpe moratus. Viribus haud illis ualuit discludere morsus Roberis aeneas, dum nititur acer, & inhiat. Rursus in aurigae faciem mutata mentis. Procurrit, fratrique ensem dea daunia reddit. Praestitisse aliquid faunum turno pro desiderio deprecationis posuit. Ceterum.

Hic deest expositio trium et sexaginta Carminum.

Vno atque eodem partu, quam detestabilis nascendi conditio, quae triplex malum semel effudit, et omnes diris anguibus iunxit: omnibus alas attribuit, ut in exitium hominum et substantiam nocendi haberent, et celeres pergerent. Haec iouis ad solum. Non tres, sed duae: megera enim immensa non fuit. Sexuque in limine regis Apparent, ac uuntque metum mortalibus aegris. Si quando letum horrificum, morbosque deum rex Molitur, meritas aut bello terreat urbes. Sexum regem dixit, non semper sexum: sed tunc quum ex aliqua causa commouetur. Iste ergo ad solum obseruant reges, et limina, ut homines terreant iniectum metum, faciant terrendo peiorē eo tempore, quo iuppiter hominibus aut morbos parat, aut mortē aut urbes exagit at bello. meritas, inquit, ut ostenderet iouem non sexum esse, sed iustum, illis in haec immittit, qui delinquendo meruerint. Harum unam celerem demittit ab aethere summo. Ecce non est superfluum, quod in descriptione istarum, altiarum commemoratio facta est. nam quomodo posset demitti ex alto aethere, aut peruenire celeriter, nisi pennarum subsidium habuisset. ex duabus igitur unam celerem demisit a summo aethere iuppiter. tanta enim utriusque natura tamque detestabilis fuit, ut implendis tristibus etiam una sufficeret. celerem dixit, non quod aliae essent segnes, sed ut quod erat factura, celerius faceret, et impleteret. In quo omen iuturnae occurrere iussit. Omen fraterne scilicet mortis. Illa uolat, celerique ad terram turbine fertur. Volat, et celeri fertur turbine, utpote quae ducebatur immans natura, et iustionis impulsu. interponitur parabola, qua rationis continuatio rumpetur, ut interiectio media lectum legentis excludat. Non secus, ac neruo per nubem impulsam sagitta. Armata focuit parthus, qui felle ueneni Parthus siue cydon, telum immedicabile torlit, Stridens & celeres incognita transfilit umbras. Quemadmodum solet sagitta transcurrere missa parthi uel cydonis manu tincta ueneno, ac ferro munita, cuius ictus est in medicabilis, et nulli uisa, ac celerius peruenit. Talis se fata nocte tulit. Hoc est generata per tenebras. Terrasque petiuit Postquam acies uidet iliacas, atque agmina turni Alitis in parua subitani collecta figuram, Quae quondam in bustis aut culminibusque desertis, Nocte sedens, serum canit importuna per umbras. Vbi uenit ad locum, in quo gerebatur inter aeneam et turnum certamen, et uterque exercitus aderat, repente in alitis paruae formae sese conuertit: cut mos est aut in bustis sedere per noctem, ut in desertis culminibus feraliter canere. huius omnis solet esse bubo, uel noctua, quae non nisi funereum luctuosumque significant. Hanc uersa in faciem turni se pestis ad ora, Fertque refertque sonans, clypeumque enerberat alis. In huius alitis figuram pestis illa conuersa non cessabat ante faciem turni transire, et eius clypeum alis ut quateret. Illi membra nouus soluit formidine torpor.

mēoniaſq; mycenā, Ipſumq; xaciden genus armipotentis achilli, Virtus auos tro-
 iæ, templā & temerata mineruz. *Quantum ſiliū animum reſecit promittendo interitum
 græci, & ultionem ſpondendo troiani excidit.* Quis te magne Cato tantum, aut te Coſ-
 ſe relinquat? Quis gracchi genus? aut genuinos, duo Fulmina belli Scipiadas cla-
 des lybri? paruoq; potentem Fabritium? uel te ſulco ſerrane ſerentem? Omnes iſti
 diuerſis artibus, meritiſq;, & uirtute floruerunt, quos uirgilius ex perſona anchiſæ dicit non eſſe
 prætermittendos, & propter exempla optima tradendos memoria poſteriorum. Quo feſſum ra-
 pitis fabii? Voluit & fabios demonſtrare, qui futuri eſſent in numero nobilitum, ſed longeuus
 tædium patiebatur ambulandi. Tu maximus ille es, Vnus qui nobis cunctando reſti-
 tuit rem. Hic diu tractando, & conſultius differendo malegeſta correxit. Excudent alii
 ſpirantia mollius æra. Credo equidem, uiuos ducent de marmore uultus, Ora-
 bunt cauſas melius, cœliq; meatus Deſcribent radio, & ſurgentia ſidera dicent.
 Tu regere imperio populos romane memento. Hæc tibi erunt artes, paciſq; impo-
 nere morem, Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos. *Quantam diuerſitas artium
 ornamentum eſt uite humanæ. ait, ſequentur alii peritiam ſuadendi aris, ut uultus ſingant ſic ex-
 preſſos, ut ſpiritum habere uideantur, mollius dixit, ut in duro ære tam figurarum eſſet expreſ-
 ſio, ut per molliciem quantam mouere ora, iſtas qui uide et, exiſtimaret. Alii hæc ex marmo-
 re facient tanta ſubtilitate, ut materia lapidis formatum animal non tam uiuentis ſimilitudinem,
 ſed uiuum oſtendere uideatur. alii eloquentiæ operam dabunt, & erunt in foro meliores. alii diſ-
 putabunt de aſtorum motibus & curſibus diuerſis, & rationibus, orientium atq; occidentium.*
 Tu regere imperio populos romane memento, Hæc tibi erunt artes, paciſq; imponere morem, Par-
 cere ſubiectis, & debellare ſuperbos. tibi autem ars erit omnibus potior regendi ſcilicet imperii,
 ſeruare ſubiectos, ſuperboſq; mactare. Sic pater anchiſes, atq; hæc mirantibus addit.
 Tranſiſtus ſunt qui tam, ne una & continua narratio tædioſa ſit. Et hinc enim generibus uarietas na-
 ſcitur, & quaſi noua initia aliarum narrationum ſunt. Quum hæc ergo locutus eſſet anchiſes,
 alia quoq; mirantibus addidit. aſuerit eos quippe cogitatione futurarum rerum libenter audire.
 Aſpice, ut inſignis ſpolius marcellus opanis Ingreditur, uictorque uiros ſupere-
 minet omnes. Omnia iſte uictoriarum tam ferre iudicia uidebatur, & dinumerare, quæ eſſet
 faſtus apud ſuperos. ſic enim incedeſcat altior cæteris, ut uniuerſos uiros excellere uideretur.
 in ipſiſ enumerare gloriæ eius, ſi ex perſona anchiſæ, futuri temporis. ſi ex uirgili, iam faſtas.
 Hic rem romanam inagno ruitante rumu: tu ſiſtet eques. Hic, inquit, labantem ſir-
 mabit rem. p. Sternet pœnos, gallumque rebellem. Non unum gallum, ſed galliam totam.
 Variando enim numeros meliore eloquentia, & pœnos ipſius uirtute caſuros dixit, & gallos.
 Tertiaque arma patri ſuſpender capta quirino. Captaq; arma tertius ipſe patri quirino
 ſuſpendet. Duo quippe ante ipſum hoc feciſſe intelligendi ſunt, quando hic aſſeritur tertius. At-
 que hic æneas (una nanque ire uidebat Egregium forma iuuenem, & fulgentibus
 armis, Sed frons læta parum, & deſecto lumina uultu). Et hic locus irrumpendæ nar-
 rationi continuo itionis retinet cauſam. Interrogationes enim & reſponſiones non tantum tædium
 non habent, ſed & iocundæ ſunt. quod genus in dialogis præſtat. Quis pater ille uirum, qui
 ſic comitatur cuntem Filius? an ne aliquis magna de ſturpe nepotum? Quis ſit/ p.
 tus circa comitum? quantum iſtar in ipſo eſt? Sed nox atra caput trifti circum-
 uolat umbra. Quum æneas circa marcellum uidiſſet iuuenem ſtare egregium forma, atq; armis

LIBER

Turnus, quum hoc uideret intellecto, quod omnia significarentur extrema nouo torpore dissoluta, est. nouam dixit aut potius nemo aliquando sensit aut insolitum et repentinum. Arctique horreie comae, & uolae, facies huius. Leue fuit, si diceretur uulgo, tunc consuevit, steterunt illi capilli, quod frequenter contingit, quum aliquo inuenitur horrores, sed ait, steterunt comae capillorum: quippe significatio breuitatem attonsam significat, comae uero prolixitatem monstrant: quae propter longam molliorem stare non possunt: et tamen quum ingens metus describitur, etiam ipse stare dicuntur, licet stare non possunt, ut contra naturam maior uis terroris hoc facere uideatur. At procul, ut ceteri stare non possunt, ut contra naturam maior uis terroris hoc facere uideatur. At procul, ut dire studorem agnouit, & ala. Hanc, inquit, quum longe uidisset iuturna fridere si rependit, et uolatu diram esse agnouit. facile enim intelligere potuit, unam esse ex illis, quae solent reges et limen frequentant, in effectu iouis constituta has cognitae habuit. Infelix eranes scindi iuturna solatos Vnguibz ora soror ferdans, & pectora pugnis. Tantum earum iuturna omen nouerat, ut hac uisa iam pro mortuo plangeret, iaticem suos deprensas eranes, et ora unguibus lanians, et pectora pugnis obtundens. Quid nunc te tua turpe potest germina iuuare? Aut quid iam miserum superat mihi? quae tibi lucem Arte morer? Ex praeteritis, inquit, frater laborem meum probare potuisti: feci omnia pro salute tua: sed nunc, quid exegitem, quam potior inimicus expugnat: quid agatur, etiam ipse cognoscis: cessat omnis subuenienti subtilitas, quando urgent extrema perituum. inextinguibile morsum est istud, nec ullo potest superari remedio. nihil enisi, quod faceret pro commodo tuo, iam cedit dum est illi, quae eum confidendo non possunt, ceden tam, inquam, talibus malis, contra quae maximus labor est, et nullus effectus, subnequit apophtham, in qua plenus animi ius dolores exponit.

Iam iam in quo acies ne me terrete timentem obscurae uolucres, alarum uerbera nosco, Letaleque sonum. Quomodo sola nuntiatis aduersa noui, et quid uester aduentus ostendat, obscurae uolucres, relinquo acies, quibus opulenti non possum. Intellego quid in faustis alarum motibus meis nuntiatis incommodi. Nec fallunt iussa superba Magnanimi iouis, haec pro uirginitate reponit? Non me, inquit, fallit quicquid iuppiter iubet, totum ante prauidebo, hoc est praemium per indignationem, inquit, quod mihi pro erepto uirginitatis bonore contulit: ut ante luageam fratrem, quam illius uitam ultima fata concludant? Quo uitam dedit aeternam: cur mortis adempta est? Condicio possem tantos finire dolores. Nunc certe, & misero fratri comes ire per umbras. In contrarium uertit, quod mihi pro munere beneficioque concessum est: quod donec fratri subuenire, ut immortalis possum, nec interire cum fratre, quae sum nota mortalis. Finiretur enim propter dolores mei, ut quicquid animi cruciat, conditio mortis auferret. certe neminem ad inferna pari sociata fratri, et sedes inferas licet er appeterem, alia apophtham ad ipsum fratrem cum necessaria propositione. Immortalis ego? Immortalis, inquit, dicor, inde felix, unde me beatam existimant alii non honor est ille sed pena. Laud quidquam mihi duce meorum Te sine frater erit. Quasi demum mihi aliquid dedit super futurum, quum inter boni meum fecit conmodis tua. O quae satis ima delinquit Terra mihi? manusque deam diuina ad imos. Atque utinam contra istiusmodi beneficium iouis optatum posset prouenire rerum, nec de de patefactis habitibus terre, et quoniam mori non licet, nouitate cois excepta in terris habitare rerum. Tantum effata caput glauco contexit amictu, Multa genus, & te illic dea condidit alto. Quum haec dixisset, habitu, qui legentibus comitibus, se texit, et ad fluvium concessit ne uidendo mortem fratris plus generet et doret. Aeneas inquit, et nunc, tellus percoruscat Ingens arboreum, & socio sic pectore fatum, interpositis uerbis iungens, et

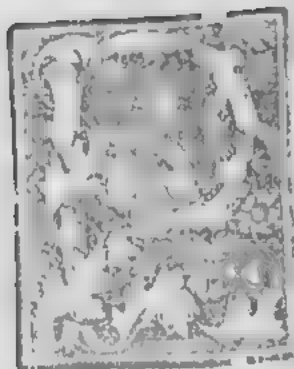
LIBER

zentem. frontem tamen parum lata, hoc est tristi, et proiecto vultu ad terram. quis inquit, iste
 est o pater? qui inter priores nos marcelli comites ipse illi familiaris iunctus? est filius, an aliquis
 posterorum eius, vel ex eius genere? vel quid si nult streptus congruente multitudinis? placet
 enim mihi instar eius, hoc est corporis forma. sed cur tenebrę caput eius tasiauerint, nosse cupio.
 Tum pater anchises lachrymis intus obortis. Secundum quę, ita instruit filium an-
 chises lachrymas fundens. O uite, ingenem luctu nunc quę te tuorum. Nolim fili,
 quę sunt lugenda perquiras, nec uelim scias torum aduersa, quę tuum animam frangant. ancas
 de uno quę sit, et is pariter et de plurimis respōdit. sciebat enim latius potius posse porrigi interroga-
 tionem. qui propter occurrit, ne ancas ultra aliquid quęreret. Offerrent terris hunc tan-
 tum fata, ne que uirtus. Et sic linent. Non diuertet iste in lucē, sed mox, quę monstratus tu
 erit superis, rapietur. Nuncium nobis romana propago Vile potens superis, propita
 hęc si dona fuissent. Conuertit sermonem suum ad deos. Credo, inquit, noluisse superi po-
 tentiam fieri rominam rem p. Si enim hęc propria fuissent dona, hoc est si hoc luturnum con-
 deretis impium. Quantos ille uirum magnam mauortis ad urbem Campus ager ge-
 mitus uel quę tyberine uidebis Funera? quum tumulum præterlabere recentē?
 Sic inquit, diu esiet acti concessus, quantis triumpbis ornaret romam? uel quas strages de ho-
 sibus laret? quantos aggres corporum tyberine pertraheres? Nec puer iliaci quisquam de
 genere litinos. In ta item spe tollit uos, nec Romula quondam Vlio se tantum tel-
 lus iactabit alumnus. Nec erit quisquam ex aliqua terra, qui latino, ipse meiore posuit subleua-
 re: nec terra italie talem unquam poterit ferre. Heu pietas, heu prisca fides, inuitaque
 bello Dextera. Quil proderit? quia nascitur pius, et supra eos, quos antiqua loquitur fides?
 qui proderit? pforus, et totum mature fata pressura sunt? Non illi quisquam se impu-
 ne talisse Obuiis armato, seu cum peles iret in hostem, seu ipumantis equi
 foret calcantibus amissis. Si diu ipse durare posset in luce, quis illum ferret peitem, quis egat
 non toleraret? Heu mi erande puer, si qua fata aspera rumpas, Tu marcellus eris.
 Si inquit, possis crumpere fata tua, id est si possis fata aduersa superare, poteris esse tu marcellus.
 Post inquit, quę de eius se locutus est, et peritur, astitit, et genuit, posuit etiam nomen, nunc de
 eo alius dixit. Manibus date liliapkins, Purpureos spargunfl res. Afflictum do-
 lenti xpreit, licentio, late. quum non essent præsto, qui darent. et quod ait, manibus plenis,
 hęc quę plena officia, nescit. Animamque nepotis his saltem accumulē domis.
 Solatiū est enim eorum per quos parentalia mortuis exhibentur. Et fingat iam Munere.
 Mire positum ex peris namortui, quę inania sint, quę mortuis exhibentur. hoc enim certus nescit
 nescit. Sicut tapis in ieris euagantur Actis in campis latis, atque omnia lul-
 strant. Non compleuit muniti, quę apud inferos agebantur. nec debuit esse unum, si tantum
 uellet poeta carmine suo comprehendere, quod longum et impossibile fuit. Conuertit se patur ad
 generalitatem, quę totum etiam non dictum potuit significare. omni mora submota camporum,
 inquit, latitudinem totam monstrauit. et per singula eum duxit. postquam singula, ait. singula
 enim nec in unum confusa monstrare debuit, qui filium benigne uolebat instruere: hoc est, quod
 ait. Quę postquam anchises natum per singula duxit. Incenditque animum famę
 gentis amore. Eximbel'a uiro memorat, quę deinde gentia, Laurentesque
 iō et populos, urbemque latini. Et quo quęquā modo fugiatque, feratque laborem.
 Pernoctata narrauit filio. prætermisi tristia, solum unum, quod esset dolentium, de marcello

iouis, et his, quæ usq; ad hunc locum ex personâ iurnæ et poëte confecta sunt. Inter cetera narratio est, sed idem poeta sui memor resit at ea, quæ pauli per omjerat: ita ut si interposita subtrahantur: una sit dictionis integritas. dixerat quippe ante iouis uerba, qui prior locutus est: *Alti sublimis armis, animi sç. refecti, hic gladius fidens, hic acer, et arduus hasta. Adfisi sunt contra certamine martis anhel.* Nunc subiungendum est, *Aeneas insiat contra, telumq; cernit.* Ingens arboreum, ut una fiat narrationis intentio. Quum dicit telum ingens, et arboreum, non hastam se leius gestatorem laudat, qui sub teli nomine portabat arboris magnitudinē, quum hanc coruscantem aneæ uirtus facile commoueret et turnus formidaret accedere ansistebat aneas hoc tumidi prouocans uoce. Quæ nunc deinde mora est: aut quid iam turne retractat? Quando inquit, quod imminet mortis longioribus differens inuenit: aut quomodo inuenit? a tribus consilia tuæ quoue uoluendo conuertis? non est officium uiri fortis curibus, sed deus: et quum ad certamen istiusmodi acceditur, pugna non pedibus ei gerenda, sed gladius fiat iam cominus, quod metus ratione formidas, et si id de corporis animiq; infirmitate non audes, redi ad consilia tua. si uales. Verte omnes te te in facies, & contrahere quidquid siue animis, siue arte uales. pia ardua penus Altra sequi, elusumq; caua te condere terra. bene illi ad euadendum acris statium deus, et una terrarum, ne quod facere non ualebat, petere campos uellet aut montes. Supra enim dixit hinc troianos fuisse, un te esse exitus potuit, hinc alta moeni, illinc uasiam paludem. Ille caput quassans. Hoc est luctus animi crebra capitis commotione significans. Non me tua feruica ierent Dicta ferox, di me terrent, & iuppiter hostis. Confessus est de timore, sed hunc subtiliter excusauit asserens non ipsam aneam esse inimicum, sed deos et iouem, hoc est dicere, si occubero non tu me superabis, sed di cum ipso ioue, qui armis et partibus meis intincti sunt, et insisti. Nec plura effatus. Debitat enim mente loqui non potuit. Saxum in circumspectis ingens. Campo quod forte iacet, at Limes agro positus, item ut discernere aruis. Vtiosum putatur, quod honesta locutione mirabile est. non enim saxum positi dixit, ut faceret per genera solgismum, sed saxum iacebat tam grandi magnitudine, ut infinitis seculis immotum permanisset. ad hoc enim inter dominia fuit, ut lites possidentibus tolleret, et ei ut limes ordinandus est enim sensus sic ut aluunt. me noueamus. limes agro positus fuerat, saxum i gens, ad hoc ut item discerneret aruis, hunc locum pronuntiantes, quum dicimus, campo quod forte iacebat, et moram interponere dicimus et separare. limes agro positus, ne rale suspendo non faciamus uitium, quod poeta non fecit. Vix illum lecti bis sex ceruice subirent, Quaha nunc hominum producit corpora telus. Vix, inquit, illum non dixit illud. limiti enim, non saxo respondit. perdidit rat quippe saxi nomen, ut limes non saxum diceretur. quod autem ait, uix, et addidit lecti, adiecit et duodecim ceruice subirent, totum ad difficultatem tollendam pertinet: sed tamē cum laude turni. Dicitur enim et, turnus hoc saxum una manu et portare posse et tacere potuisse: quod ut credibile fieret, distantiam ueterum uirorum et præsinit potius fecit. potuit, inquit, turnus hoc ferre et tacere, quia tunc a'ia firma et alijs uiribus homines nascebantur. Ceterum, quod ille unus atq; una manu rapuit, hoc est sine conatu tulit, et iecit. noui temporis homines, l'it uix ceruicibus ferrent. Ille manu raptum trepida torquebat in hostem Altior insurgens, & cursu concitus heros. Sed neq; currentem se nec cognoscit euntem. Toile emq; manu saxumue minare mouentem. Turnus iulem omnia ex more fortiter faciebat. nam et saxum ingens rapuit manu, et currit, itaq; it uiridis, sed nec tollentem se sensit, nec euntem erigentem manum cum saxo. ecce saxum dictum est, quando motum est loco, et naturam suam et genus recipit, quando deus esse li-

retulit, et hoc ipsum non uoluntate sed, ut interroganti aeneae responderet, cetera ei sub generalitate dixit, nec specialiter ostendens quae. Quando enim tantam camporum, uel tantam multitudinem animarum posset includere? dein bellum subiunxit, quae gesturus in Italia fuit, et gentes italicas futuras e diverso monstrauit. quibus fidebat uirum non terrent, tamen quo firmiorem dimitteret, docuit quomodo unumquemque laborem, aut uinceret, aut certe ferendo toleraret. et iam sententiam postea et in quinto libro posuit: sic superanda, inquit, omnis fortuna ferendi est. Quod enim uinci non potest, resistendo uel ferendo superatur. Sunt geminae somni portae, quarum altera fertur Cornea, qua ueni facilis datur exitus umbris. Altera, caue nati perfecta nitens elephanto. Sed talia ad coelum mittunt infemum nati. Duas dixit portas, hoc est duos exitus inferorum. portam unam corneam, aliam ex ebo, per corneam dixit ueras multas umbras. quod autem uidemur nobis uidere dormientes, et quod non peruenit facit non dormire, per eburneam mittitur. His ubi tum natum anchiises, unumque sibi Iliam Prosequitur dictis, portaque emittit eburnea. Vbi igitur anchiises natum, et Iliam. am tu dictis profectus est, eos per portam eburneam reddidit Iuli. Ille uiam lecat ad naues, sociosque reuoluit. Quid enim aliud facere debuit, quam suos uideri post tempus? Reuoluit, qui post aliquas moras iterum uidere. Tum se ad caietum recto fert litore portum. Recta uia dicitur, si quando nihil aliud agimus nisi iter continuum, ut nullo alio actu rumpatur, quo tendimus. Consideremus et aeneae mentem: quae suorum reuolutorum cupula non agere debuit, nisi tenere litus, donec perueniret ad naues. sic igitur intelligendum est recto litore. quia rectum litus non potest inueniri, ut una intentione animi ad portum caietum perueniret, in quo fuerant naues. Anchora de proa iactatur, stant litore puppes. Haec enim illic stabant munimenta anchoris duplici scilicet ratione securae, uel quod muniebant has portus, uel quod ordine tuebantur. Portum caietum ex persona poetae melius accipimus. Aeneas enim nondum loco ipsi dederat nomen.

TIBERII CLAUDII DONATI AD TIBERIVM CLAVDIVM MAXIMVM DONATIANVM FILIVM
INTERPRETATIONVM VIRGILIANAE
AENEIDOS LIBER SEXTVS FINIT.
INCIPIT SEPTIMVS.

OST relatum ab inferis, describit poeta aeneam caietum portum recto itinere petuisse. et quia occasio fuit, meritum ipsius caietae commendat in sepulchri honorificentiam. hoc enim solum exhiberi mortuis licuit. suffecit propter transitum inferni fluminis. ut lerat quippe ipse quam ceteri illuc insepulti patiantur. hanc refert poeta aeneae fuisse nutricem. cuius de sepultura quum loquitur, et aeneam ipsum praefert, et tantae benignitatis formam laudat. Mortuae quippe beneficium stat in eo, quod romani imperii principem primum, religiosum, prudentissimumque nutrierat. Ipsius uero aeneae uiscerum reciprocum sic defunctae curasse sepulchrum, ut

LIBER

mes, & inter duos dominos arbiter. Caterum, ut diu tum est cum illic esset, non saxi appellatur, sed iunctis hibernis: Genua libant, gelidus concirent frigore sanguis: Tartarusque iunctus metu fuerat, ut firmitatem suam genua eius perdidissent, & coniectus sanguis frigore. Tum lapis ipse uiri uacuum per inane uolutus, Nec spatium euasit totum, neque pertulit ictum. Quem admodum in turno omnia se habuissent, etiam ictus ipse monstrabat, nam missus lapis uix per uacuum, nec totum transire spatium potuit, nec hostem percutere. Ac uelut in somnis oculos ubi languida pressit Nocte quies, nequicquam audios extendere cursus Veile uidentur, & in mediis conatibus agni Succidimus, non lingua ualet non corpore notum. Sufficiunt uires, nec uox aut uerba sequuntur: Sic turno quamcumque uiam uirtute petiuit Successum dea dira negat. Datur parabola, ex qua unusquisque ex se intelligat, quemadmodum in turno omnia imminente periculo fata habuissent, nam omnibus hominibus per somnum, tuum autem non sueuerunt accidere, ut dormientes uideantur uelle, quae implere non possunt: nonnunquam nituntur aliquid uiribus, & eorum conatus ante effectum rerum debilitati succumbunt. si uoluerint loqui, nec lingua implet officium suum, nec intentionem uolantis explicant uerba, totum uacuum est, quod desideratur geri, totum infirmum, utpote quod habere uidetur dormientis substantiam. sic ergo tamquam soporati actibus negat dea dira successum. Tum pectore sensus Vertuntur uani. Incubabat ciuitatem, uel quod illic laetitia fuit, uel ne inde ueniret auxilium, pudore autem confusus desecere miserationem, quia sermone nequibat. Cunctaturque metu, telumque instare tremis, qua ui tendat in hostem. Prorsus, quid faceret, nesciebat, totum enim impossibile fuit. fugiendi quippe occasio deerat, audendi in hostem fiducia negabatur. Nec currus usquam uidet, auris foror. Cunctanti telum aeneas fatale coruscat Sortitus fortunam oculis. Dum ille diuere creuerant turni, aeneas tanquam fulmen altius extulit, euentum fati oculorum extimatione ac ferminus intorquet. Quanto longius aberat, tanto maioribus uiribus hastam intorsit, ut peruenire posset & implere uictoriam. Murali concita nunquam Tormento sic saxa fremunt, nec fulpotest, quam arctis tormento muri soluuntur, aut fulmen interuenit. Volat atri turbinis instar Exire, hoc est letale. Oraeque recludit Lorice, & clypei extremos septemplicis orbis Per medium stridens transit femur. Magnū ictum & magna missum uirtute describit: qui potuit tot orbis clypei uel lorica percurrere, & transire per hominis femur, hoc est non debilitari tot impelimentis, & sic peruenire, ut non solum inhaereret uulneri, uerumetiam exitum facile reperiret. Ingreditur ad terram duplicato poplite turnus. Percussus, quum stare non posset, ut fuit ingenti corporis forma, contracto poplite ad terram intollerabilis doloris clade perductus est, ut ait dixit, in ipsum tantum partem cecidit, qua fuerat debilis redditus, nam diceret praesus est, scilicet toto corpore reuicisset. Consurpunt gemitu rutuli, totusque remugit Mons circum, & uocem late memora alta remittunt: Iuli fortuna mole rutuli cum exitum hominis gemeret, & clamores

p^{re} ex. Nam eterna n^{ost}ri eius memoria superasset. Verum quia id etiam miseno et aliorum
 n^{ost}ri p^{re} familiaribus suis fecerat, atq. eorum nomina dederat locis, huc libro tribum
 datur. Tu quoq. p^{re} litoribus nostris aeneia nutrix Aeternam moriens famam Ca-
 ieta dedisti. Fortassis aliqui patet improprie caput libri constituisse uirgilium, quia dixit. Tu
 quoq. Quum ante uersum nuncum nominare uidetur. hoc existimauit, qui interiecta ne sciunt
 retrahere: ut quod ad tempus separatum est, iungant. iste enim uersus sublato medio de inferis tra-
 ctatu miseni exequiis iungitur. ab his enim discedens carminis cursus ad eandem redit, et facit in-
 tegram narrationem, ut recte posuerit. Tu quoq. melius autem apparebit h^{ic} a^uertio, si unde de-
 scenderit, repetamus. At pius aeneas ingenti mole sepulchrum imponit, suaq. arma uiro remumq.
 tubamq. Monte sub aereo que nunc misenus abilio. Dicitur, eternumq. tenet per secula nomen.
 Sequitur debuit. Tu quoq. litoribus nostris aeneia nutrix Aeternam moriens famam caeta dedisti. n^{ost}
 terpo, ita igitur de inferis carmina, quod unum esse oportuit, diuiserunt. sed et nunc unum est, quia
 unde se recessisse meminerat poeta, remeant. ergo superioribus h^{ic} neciens ait. Tu quoq. litori-
 bus nostris aeneia nutrix. Aeternam moriens famam caeta dedisti. Et nunc seruat honos se-
 dem tuus o sa p^{re} nomen i despena in magna (si qua est ea gloria, signat. In iugali uer-
 bis iniquam dictio est pondus. Quod ipse iam nunc, quantumq. sit, incipimus exponere. Tu
 quoq. H^{ic} est, que admirantem moris uiris supremo officio coniuncta meriti. sed hoc referen-
 dam, et al per omnia uidentur. ut leamus an etiam locus fuerit dignus: quia aeneas nutritis seculis
 post futuras ipsa cum nomine reueruaret. litoribus anq. ut, nostri hoc est italicum, q. tam pulchrum,
 tamq. egregia n^{ost}ri prouenire potuisset: quilluc quum conlerentur reliqui eius, utiq. aeneas nutri-
 ci nomen excelleret. Vbi qui pius uerbis nutritus esset, fuerat cum p^{re} liti regnaturus. perin-
 deq. esset eterna utriusq. memoria, scilicet illius semper per se, et per posteros imperantis, et illi
 us perpetua sepulchri consecratione celeberrima aeneia nutrix. qualem uel ubi men oiam consequi
 deoat. Cuiuserat totum, quod quid per aeneas romani rebus prospere uideretur felicitateq. colla-
 tum. Aeternam moriens famam caeta dedisti. A contrariolus augumentum. tunc enim
 creuit eius nomen et fama, quando interuentu moris potuit aboleri. quod factum aeneas
 laudem procul lubo reuocatur, que curauit ne post alterius suq. ultimum fatum totum sit in or-
 tis eius exitus uelicaret. unde factum est, ut contrarium natura, que fines hominum morte con-
 cludit, nomen sa tem procuraretur eternitas. Et nunc seruat honos sedem tuus. Dixit
 nunc, dixit etiam in his temporibus, quando h^{ic} scribebantur. sed quod ait: Et nunc, hoc quod ad
 eius meritum accedit, ut integram transfiret ad posteros, quod ante temporis us uiuentis contem-
 p^{re} tunc seruatum erat. Et nunc seruat honos sedem tuus. H^{ic} motus etiam nunc seruat
 sedem, hoc est deservit illi oco contemplatione honoris tui, et hoc casolitur etiam integritas, ut sem-
 per in meat. et firma nomen eternitate perdaret. Namq. omen i despena in magna si
 qua est ea gloria, signant. Mira ratio, ut cum uiuentiam non en uix inter homines ui cat emi-
 nare. huius oia per celebritatem nomen perpetuis temporibus ac seculis praeferantur. h^{ic} est in
 magna, tanta extitit condenti reuerentia, tantus sepulchri honor, ut in magnitudine iustitiae
 omniam consensu grauidime teneatur. si qua est ea gloria. fecit Aeneas, quod aliter sit
 cia pertinuit. sed quum nihil mortui sentiant, et omnia uia et in si illi est. Ad mirum, calu-
 rant, et habeat finem. quid profuit id fecisse? nisi ut in feret animo, qui reliquos nutritis
 fiet tenetur affectu? At pius exequiis aeneas uel soluit. Aeneas conposito tempore
 Exequiarum orationem ac ritum in aliorum funeribus poeta monstrauit. quomq. iam et ex hoc q.

emitterent, remittebant, montes mugitus quoq. reddebant, quas acciperant uoces. si rutuli gemitus dabant, intelligi par est, in illis uocibus alacritate fuisse teucrorū. Ille humilis supplexq. i lumine corpore ex fastu reiectio, quo antea ferebatur. Oculos, dextramq. precantē protendens, equidē merui, nec deprecor, inquit, Vtere sorte tua. Magnū poetæ inueni, ut hastam nō in eam partē corporis, quæ letalis est, et diceret peruenire: sed in eam, quæ superaret hos., et tamē usū seruaret ad preces. quippe ipso fuit supplicio petus propria uoce consueri se uictū, et hos ē suū pronuntiare uictorē, omnibsq. se dignū pēnis, qui esset fortiori congressus, ego, inquit, quod patior, merui, nec uentā peto. sic enim peccauit, ut hac mereri nō posim. Miseri te si quā parētis Tangere cura potest, oro. Non te propter merxgo, qui non mercor uenia, se t propter infelicē patrē meū. Fuit & tibi talis Anchises genitor. Faciendo cōpiratione miseri patris exiens, quantum sperauit moturu se esse misericordiaz, ut ille si exus cōmemoratione paternā memoria promptior uenia daret. miser, re, inquit, pēnē tē patris mei scilicet, ne orbitate suū paternus luctus augetur, si corpus negaret occisi. potest et sic, ut sa uis patris senis et orbatū cōmendasse uideatur, ne quā pater hostis necaretur. Et me ieu corpus spoliati lumine maui. Reade meis. Reade meis. ecce ubi, nō enī ut se uis se seruare. Post petitionem quippe nomine patris interposita uenit ad se, et ait Et me ieu corpus spoliatum lumine maui. Quā dicit, seu, hoc uidetur dicere uoluisse, quod paulo re interueniente non dixit apertū. si uolueris me occidere, redde corpus meum, et meus si peliendum concede. aut alteram partem seruam tam supplex, ut intelligeret et impletet. Vicisti, & ui- Etum tendere palmas Ausoni uidere, tua est iuuenia coniux. Vtrūq. ait uiderunt ausoni, et exitum certaminis probauerant. me pēnē uictum tendentem palmas, et te fortuna tua propter inter uictorem. Lauiata tua est coniux, propter quam diu iugauimus. Vtenu ne tendi. Ouis. Non tē uis ulterius ducti ovis, quā tam iuuenia tua transiit, quæ fuit certaminis causa. Vicisti, & uis in armis tē eneas uictorē. Quā dicit, uis, nec salum uictorē audita e peruenit. ut enī uictorē deprecari esse commotum. tē autem uoluebat oculos, tractantis fuerat signū. In lices enim sunt oculi qui tacto pēnē se tētra subitante uoluntur. non enim ignoscere timere oportuit, aut si uictorē erat oculis uictorē. Dextramq. respexit. Qui hac fecit, proximus fuit, ut ignosceret petus q. uocaret. Dextramq. respexit expectans, quid antemus tractando decerneret. Et iam iamq. in uis cunctantem flectere sermo Cōperat. Incertus sententia iam cōperit, in ueniam flecti. Infelix huius ero cōm apparuit alto Balteus, & notis iulxerunt cingula bulhi. Pallantis pueri, uictum quem uulnere turnus straxerat, atq. huius eris inimicum indigne perel at. Posset, inquit, aneu, rogan ti parcere: sed quā turum aduersa fortuna iam traherat in mortem, et paruit exutus humeris. Balteus, quem occiso detraherat pallanti. nec difficile fuit, aneam meminisse, quā cuiusmodi est, memoriter retinebat. Ille oculis postquam scui monimenta doloris, Exuiatq. hau sit. Ille hoc est qui flecti iam cōperat, postea ex his, quæ uiderat nouatione doloris exorierat. Furis accensus, & ira Terribilis. Non tam in iracundiam quam in furiam uersus est. Tu ne hinc ipolus indute meorum Eripiare uis. tē pallas te hoc uulnere, pallas Immolat, & pēnas inimico ex sanguine sunt. Tu, inquit, qui meorum ipolus indutus, et eorum tibi commodis places, ut criptaris manibus meis, nec tuis meritis, nec illorum memoria conuenit. denta, ministris manibus meis te pallas occidet. ipse qui sequitur sanguinem tuum, ipse de te pēnas exposcit, recte inuentus est. præsabat quippe interfectori pallantis negare uitæ beneficiū, pēnam relinquare familiaris mortem. ecce seruata est in persona aneæ pietas, quā uole

legentibus cognitus, hunc prætermisit. hoc loco eadem tamen facta intelligi debent, ex quæ exequi
 arum solemnitas sepulchri igestione perficitur, dixit utrumq; completum. Postquam alta
 quierunt Aequora, tendit iter uelis, portumq; relinquit. Aspirant auræ in nocte,
 nec candida cū. sum Luna negat, splendet tremulo sub lumine pontus. Post curam
 caletæ depositam, oportunitas nauigandi matura ex commoda subinde successerat. nam ex mare ex
 alto hoc est tumido ex inflato, placidum fuit, usq; adeo non inde mersum, sed in superiore susten-
 sum debemus accipere: ex ipse poeta eodem loco dixit, quierant alta æquora: quæ si erant, constat
 fuisse humentia, ex auræ noctis non deerant. metus omnis sic abfuit, ut etiam in lufis lunæ suffra-
 gium gratum potiusq; horrendum faceret pelagus. Alio loco ex inhorruit unda tenebris. hic uero,
 quia tanta nauigantis felicitas fuit, ut luna faceret splendidum, quod formidolosum esse potuit, se-
 curitas demonstratur suo more successura. Proxima circæ raduntur littora terre. Impru-
 dens æneas utpote qui locanesciret, ferebatur neptuni suffragio. ex circa loca, quæ nescius in-
 currere potuisset, radebatur cursu profferrimo. ex quid illic cum sociis perpeti potuisset, dicit. De-
 scribitur, quæ illic consuetudo circæ teneretur. ex quæ inde audirentur. aperta descriptione narra-
 tur. Diues inaccessos ubi solis filia lucos Absiduo resonat cantu, testisq; superbis
 Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum, Arguto tenues percurrentes pectine te-
 la. In his, inquit, locis lucos habuit circæ solis filia, semper uigilans, ex ad ins dias semper inten-
 ta, uoce decipiens transeuntes, ex odorato lumine temporibus noctis, quem non delectaret sonus
 uocis in cantu. enam deductæ, ex odor cedri ardentis, ex sperata cantantis hilaritas. incidebat, inquit,
 ce tri materiem persolidam, quæ naturali fomento tanq; oleo madida incendia ipsa nutrebat. ad hoc
 lumen lanam curabat, ex telam. ut perungilare posset. ne fraudem ullam oblatæ occasionis amitte-
 ret. nauigantes interea oportunitum hospitium rati non iuuabantur auxilio commanentis, sed dolo
 capiebantur ex fraude. tunc exaudiri gemitus, inq; leonum Vincla recusantum, &
 fera sub nocte rudentium. Seti genq; lues, atq; in præsepibus ursi Scœuire, ac formæ
 magnorum ululate luporum Quos nominum ex facie dea scœua potentibus her-
 bis luduerat circæ in uultus, ac terga tarum. Audiebantur inde gemitus leonum irascen-
 tium, ferarumq; alturum insignatio significabatur: non quas natura protulerat: sed quas ex ho-
 minibus pessime fecerant artes. Ita ergo omnes exagitabat, ex scœua commotio tenebat. leones, ur-
 si, atq; ursi sauebant captiuitatis iniuria commoti. ex lupt ex causâ parâ diris ululatus persona-
 bant. porremo omnes non fiducia naturalis urgebat: sed fustionis uiolentia. hoc enim dea scœua cū
 deam non conueniret seclari mala, potentibus herbis induerat circæ in uultus ac terga ferarum na-
 tura pessima ex arte scientiæ deterius instructa, ex hominibus feras effecerat commutans ex so-
 num uocis, ex corporum formas. Quæ ne monstra pii paterentur talia troes Delati in por-
 tus, nea littora dira subirent. Neptunus uentis impleuit uela secundis. Atq; fu-
 gam dedit, & præter uada f. ruida uexit. Ne conuersi in monstra testiarum mutarentur
 in troiani. ecce dixit formis, & erindeq; causam, quæ ab his malis liberari mauere p. fuerunt, *meruarunt*
 inquit, nec debuerunt illis æuari, qui pro nefariis actibus eiusmodi supplicia perferabant. hos teta-
 git, quos supra mutatos dixit: de quibus diomedes etiam locutus est in undecimo libro sic. nunc etiâ
 horribili usu portenta sequuntur. ex sicut amissi petierunt æthera primi. Fluminibusq; uagantur
 aues, heu dira meorum Supplicia, ex scopulos laetimos uocibus implent. Quanta ergo troiano-
 rum felicitas fuit, ut quia auræ impulsu leuore nauigabant, repentinis uentorum flatibus neptu-
 no iuante per loca aduersa oportune transissent? Iamq; rubecebat radiis mare, & æthere

LIBER

*Latius pallanti , quia Interfector eius non euasit . completum est , quod su-
pererat erit magno quum optauerit emptum Intactum pallanta , et cum spo-
lione hunc Hoc diecus ferrum aduerso sub pectore condit . Animum tra-
. dum , inquit , loquitur , hoc est ante quod dicebat , impletur , in pectus ho-
stis ita uti aduersum fuit , totum gladium prestat . At illi soluuntur frigore membra . Re-
cedente enim calore sanguinis , quo regitur uita , mors frigore repente succedit . Vitaque cum ge-
mitu fugit indignata sub umbras . Et quum ad umbras concideret moriens , dolebat ta-
men se perdidisse lucem , et aeneam laudem reliquisse . Magna carminis ordinatio : magna laudan-
tis industria : qui enim ab ipso principio operis sui aeneam laudem omnibus libris executus est : hanc
usque ad turni mortem consulto perduxit , egregia inuentione currente , ut cessantibus uniuersis so-
lus aeneas cum solo pugnaret . si enim inconfuso omnium bello aeneam licet uirtute cecidisset / posset
uideri necem illam plurimorum admniculo prouenisse . sperauit igitur hos laudator egregius , ut
specialis gloria in solius aeneae meritis permaneret / et ipse esset ultor iniuriae suae / cui laudis et
matrimonium debebatur .*

FINIS.

TIBERII CLAUDII DONATI AD TIBERIVM
CLAVDIVM MAXIMVM DONATIANVM
FILIVM INTERPRETATIONVM VIR-
GILIANAE AENEIDOS LIBER XII
ET VLTIMVS.

TIBERIVS CLAVDIVS DONATVS
TIB: CLA: MAX: DONA-
TIANO FILIO.
.S.P.D.

INCERTVM Metuens uita , quod magis sensibus incumbit , et proximum
est , cursum scripsi quae potui : relinquens plurima , et ea saltem cedi uolui , quae
tibi ad caetera intelligenda aditus et uias aperirent : Ut si quid mihi aduersi acedie-
ret , haberes interpretationum mearum , quod imitareris exemplo . uerum quia ex com-
muni uoto contingit diutius uiuere , hos libros interim legendos curauit , mihi enim certum est de-
tinere me non esse deserturum in te studium patris , ut tibi quantum potuero , pari praebarem cura ,
ita propter supradictam causam uideor omisisse . sic enim fiet , ut origines singularum personarum
et uirgilius aeneidos libris comprehendit , et quae in aliquo studio floruerunt , aut nullius fue-
runt meriti , uel contraria diligendo , depresso sint . simul etiam cognosces oppidorum insularumque
nationem , regionum , montium , camporum , uel fluminum , templorum , ac sanorum , herba-
rum quin etiam , et lignorum uocabula , et caetera his similia . sed haec sic accipias uelim , ut ex

LIBER

ab alto Aurora in rose. s. fulgebat lutea bigis. Auspicia describuntur, quibus ad Italiam ueniens aeneas exceptus est. Apparebat iam, inquit, post noctis decursa spatia noua lucis exortus, cœlum remotis nubibus purum, et aurora surgens, præcedebat splendidi solis ingressum. Quum uenti posuere, omnisq; repente relinquit flatus, & in lento lætiantur marmure cœ-
 sœ. Quasi scirent tam se non esse necesse. Varios officio: discesserant uenti, mare ipsum sic repentina placiditas strauerat, ut spatium quod supererat, remissione molesta lætaminis posset excludi. Atq; hic aeneas ingentem ex æquore lucum Prospicit. Facilis esse potuit luti apparentis inspec-
 tio ex tranquillo pelagi sereno, et sole surgente. Hunc inter fluuium tyberinus amœni o-
 vorticibus rapidis & multa flauus arena In mare prorumpit. Descriptio luti et flu-
 minis inter frondosas, inquit, arbores ferebatur uerticibus rapidis, amœno fluuium tyberinus, et li-
 cet illum rapta uelocitas uolueret, apparebat tamen in eo magna profectionis gratia, quod non cœnum sed arenas splendidas traheret in mare. Variæ circumq; supraq; Aluæ ripis uolucres,
 & fluminis alueo, Aethera mulcebant cantu, lutoq; uolabant. Illaritas enim popu-
 larium cœlitium significabat. sic autem latus fuit aeneas aduentantis ingressus, ut obsequi uideren-
 tur elementa, et aues quoq; ipsæ gratulari uiderentur. Variæ circumque supraque Aluæ
 ripis uolucres, & fluminis alueo, Aethera mulcebant cantu. Mira celeritate qual-
 itor partes descripsit. quippe circum significat dextram et sinistram, et ante, ueniam suas, in-
 fra, et supra. nam infra ostendit, quod aut fluminis alueo, supra, aethera mulcebant cantu, lu-
 toq; uolabant. Flebere iter locus, teritq; auertere piores Imperat. & latus fluuium
 succedit opaco. Cur enim nunc tempore non lætaretur, qui salutem iunoni inimicę conslan-
 tia et uirtute superasset? Cur non lætaretur uisis tot auguriis ac signis futurę propperitatis suę?
 Cur non lætaretur periculis maris omni cura deposita? Nunc age qui reges erato, quæ
 tempora rerum, Quis latio antiquo fuerit status, aduenam classem Quum primū
 aut omnis exercitus appulie oris Expediam. Magno consilio et exquisitis inuentionibus aeneas
 laudes accumulat. facit enim noui aduentus eius initium, nouum exordium carminis: aut errorum
 et laborum eius aliapars ut deatur esse, alia gestorum in Italia. Inuocat igitur nāsum poetarum
 more: quę inuocatio uehementer necessaria continet, cum ipsius laudati uiri se uirtute, et sortitu
 dinedebunt quippe posteritas nosse, qualem ita rem publicam uel quem statum rex troianorum inuenie-
 rit, qui reges eam, uel sub quo euentu fortunę tenuerint. ut cum eam demonstrauerit, in extremo
 per illi temporis fuisse uenturos ipsos cum aduenam exercitu tangat, et inde emerget prædictio eius,
 cum uirtute simul et facto multo altior et felicitior facta est. sub imagine autem inuocationis pro-
 phetiarum tenuit formam. ut in ipso carminis capite lector instructus ediceret, quod omnis ordo
 fuisset habiturus. Sunt ergo qui reges, quæ tempora, qui status, quæ excidia extiterint pugne, sic
 tamen inuocat dicens. Nunc age. Ut hortari potius, quam iubere uideretur, non in præcepti uerbis
 uti potuit iuxta eam, cuius ob experienda necessaria quærebat auxilium. Quum uero aduenam
 dixit troianorum exercitum, inde lectum nobis latissimum dedit. pertinet hoc quoq; ad eorum lau-
 dem. ut uirtute et propperitate sua peregrini in alienis locis ingenti fulctos familiaris substantia su-
 perauerint. simulq; etiam illud excusat. quod apud illum gestum est. qui enim Italiam optimam sub-
 stantia et uiris armisq; instructam paruo exercitu et reliquis danaum obtinere potuerunt. possent
 etiam patriam suam congrue defendere. nisi essent factione iunonis ab effectu consulationis ex-
 clusi. Tu uarem, tu ciuam me ne. Vates uolunt poetas dici, ideo quia musarum sacerdotum
 profitentur. etenim ut sunt uates qui deorum responsa ad homines perferunt. ita et istos uates dici

commentarij scdas ueterum me esse collecturum. antiqua enim et fabulosa ac longinꝫ itatis causa incognita nisi priscorum docente memoria non potuerunt explicari. Proinde si hæc longiori eius suffragio complere ualuerō : erit tibi gratissimum labore potius patrio ista didicisse / q̃ tuo. Si minus legendi sunt tibi ueteres / necessario collecta condiscas. Interea non deerit etiam in hac.

Huiusmodi Finis Extat in Archetipo.

R E G I S T R V M

A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. V. X. Y. Z.

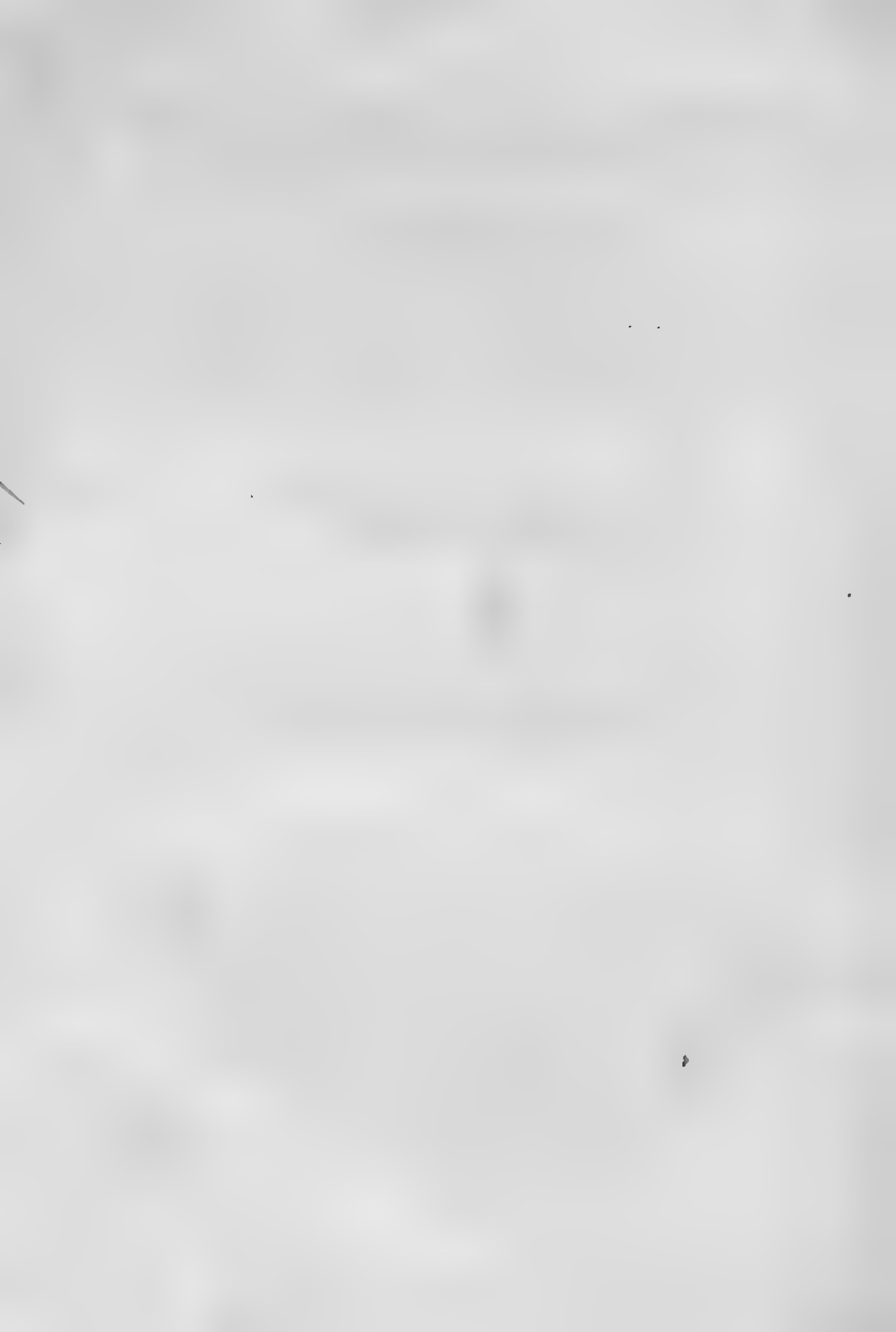
AA. BB. CC. DD. EE. FF. GG. HH. II. KK. LL. MM.

Omnes sunt quaterni excepto .MM. qui est ternus.

*Impressum Neapoli per Ioannem Sulzbacchium et Matthiam Cancer
quarto Idus Nouembrii Anno Domini
M. D. X X X V.*

conuenit, q̄ ut dii per suos, ita per poetas musæ loqui perhibentur. Dicam horrida bella. Dicam acies, actusq; animis in funera reges, Tyrrhenamq; manum, totamq; sub arina coactam Hesperiam. Aliam partem prepositionis adiunxit. Et ipsam factam seminibus laudis. tanto enim uictoris anea cumulabatur gloria, quanto conturbationem tot regum, tot gentium ex totius italix congregientibus ex parte troianorum paucis constiterit superatam. interea uerba ipsa in positione constituta repetamus, ut intendamus omnia cum suis ponderibus posita. Dicam inquit, horrida bella. Leuia quippe esse non potuerunt, quæ cum opulentis regibus gesta sunt. nec unum bellum, sed plura nec leuia sed horrida. Dicam acies. Quando acie constituta pugnatur, magna uirtute opus est. cominus enim geritur bellum. Quanta igitur exstitit troianorum uirtus in paucis? qui instructas acies hostium ex congregata multitudinis molem ferre primitus, ex dehinc euincere ualuerunt? Ecce ex hic pluralitate usus acies dixit, ut ostenderet etiam hoc non semel, sed sepius factum. Actosque animis in funera reges. Quum non dicit, quos. nec definit quantos, multo plures possumus aestimare pro uoluntate laudantis. Actosque animis in funera reges. In sua non in troianorum funera. quum enim animis ferocitate exagitatis in alienum exitium ruerent. sic ipsi troians e diuerso certantibus ceciderunt. Tyrrhenamque manum. Iccirco hic manum cum gentis nomine posuit, quod in bellicis hinc subiectis hanc asserunt esse ceteris omnibus fortiozem: Totamque sub arina coactam Hesperiam. Generalis ista conclusio quantum italorum metum, significat exiti istius qui cum scirent paucos esse troianos, non minus numerum sed utrorum fortitu luem timuerunt? Maior iterum mihi nascitur ordo. Maior ordine actus superioris temporis facilius inuenitur. pius est quippe quaesitum uirtute, q̄ fuit illud rit: ut ostendat nullum italorum utrum sine furore mansisse bellandi. His in propositione cum anei fauore collatis, re sit ad ex lineam dispositionis suæ, ut rerum textum ex ordinem pandat. Ad placidas in accipiebat. Regeba. qui licet latinus italiam non uirtute utpote iam senex sed longæ pacis succurrente iustitiam. perindeq; qui stare non posset, si aliquid aduersi fuisset exortum. status igitur regni qualis esse poterat, cui præsidebat inualidus per ætatem? Hunc fauno & nymphæ genitua. laudente marica Accipimus, fauno picus pater, is q̄ parentem Te sat uide refert. tu languinis ultimus autor. Peruaserunt facti nonnulli ac prope omnes quod inter l. tri maiores saturnus fuerat primus, ex ab ipso per picum ex faunum latini origo proflixerit. ultimum, non nouissimum sed primum. uoluntq; hoc uel ut exemplo ultimum uirum dicere, quem putauerint aliquando lauandum, cum non ita sit. nam si quando plurimum edicendum est numerus, erit primus, a quo fuerit captum. ex uere nouissimus, qui posterior fuerit nominatus. ecce ut hoc loco si a saturno inceperit enumeratio ultimus inuenietur latinus. non enim hic primus quasi excellens, aut ultimus quasi humilis ex abiectus. sed primus ex nouissimus in ratione numerorum intelligendum est. Ille quippe ut dictum est erit primus, a quo numerus coeperit. ille uero ultimus, ad quem numerum ipsorum uenit facta conclusio. Huius loco addamus exemplum eius, qui seclarum gradus numerare uoluerit. ascendens enim primum faciet, a quo incipit, ex nouissimum, qui sit manifesta ratione superior: aut si descendens uelit numerum recensere faciet infum gradum: primum, a quo descensum fuerit ascriptus, ex nouissimum, qui ascendentis primus occurrerat. ultimum ergo sentiemus saturnum uere nouissimum. Virgilius enim cum latinis

LIBER

e Iuncti.

originem totam enumerare cepisset nouissimum fecit qui nascendi posteris originem dedit. et reuera ille est ultimus, ante quem, et post quem nullus est, talis ultimi exemplum cicero, et crebro in secundo rethoriarum de lit: omnium, inquit, qui fuerunt ab ultimo principio, cuius enim nouissimum fixerat gradum. sed sequentia ostendunt ad latinum contextum narrationis esse reuocatum. Filius huic fato diuum, proliq; uirilis Nulla fuit primaq. oriens erepta iuuenta est. Ut enim ante latinum gradus omnes excusit: post ipsum quoq. qui esset, debuit enumerare fato, inquit, diuum, hoc est deorum sententia sobolem illi uirilis sexus conseruit esse derogatam: non quidem, qd nasci nequuerit, nam prouenerat nascendo, sed moriendo conjuncta est. Et quod maximum dolor is esse constabat, tunc incepta est, quum iam spes eius in ipsis exordis iuuentis cepisset entescere. Sola domū, & tantas seruabat filia sedes. Iam matura uirgo, iam plenis subilis annis. Deficiente uirili sexus jobole iunis, hoc est, qui iam altam sperare non possit, sola fuerat filia, ad quam regni potestas propter infirmitatem femineam transire non posset. Multi illi magno e latio, totaq; petebant Ausonia. Hanc, propterea qd esset unica, et senesilia. spesq. esset regno futuro sibi uxorem dari multi nobiles ex omni italia postulauerant. Maiorem quippe procorum numerum, ut dictum est, fecerat spes mature iam atq. unicuique regni cupiditas euenturi, et latitudo agrorum. Petit ante alios pulcherrimus omnis Turnus auiis, atauisq; potens. Ante omnes, inquit, non petij, ante omnes, in te. genauis et iunius sed ante omnes pulcherrimus eo accedebat, qd uenere quoq. praestabat et iratus regis, ut regis filie multiformi ratione congrueret. Quum regia coniux adiungere etiam in hoc piopebar amore. Quum ille splendore generis, et corporis pulchritudinis, et catore calido anteiret: latini uxor, perindeq. uirginis mater talem generum. miro amore filie sue cupiebat adiungi. Sed uanis portenta deum terroribus obstant. Voluntati et studio matris, ne quod cupiebat impleret, obstant diu portentis eidentibus, nuntiantes, quid magis et prope esse conuictum curandum. omnis iste tractatus, atq. originis latini descriptio, et regni status magnus, continuatio quoq. totius italiae et unice latini filie petitorum nobilium turba laudibus aeneae celebrantur. ne ignobilis, ne imparem ducturus esse uidetur uxorem, uel eam spreuisse uicinos, uel ciues. Laudatur etiam, qd tantas opes esset superaturus. in quo ipso mirifice poetę ingenium ualuit, ne in consuetudine regalis uirginis ipse aeneas ratione sanguinis uideretur inferior. ut circo et a latino, et a siturnum generis origo dicta est: ut aeneas idem latino uideretur assimilis. A saturno enim faunus, a fauno picus, a pico latinus, a latino lauinia. item ex alio generis cursu. a saturno iupiter, ab ipso uenus, aeneas a uenere sanguinis originem traxit: ut ostenderetur per sanguinis meritum, et aeneas inueniretur potior robore uirtutis et exercitatione bellandi. Lauius erat tecti medio in penetralibus altis sacra comam, multosq; metu seruata per annos. Quam palter inuentam primas cum conderet arces Ipse ferebatur Phœto sacralis latuius, Laurentisq; ab ea nomen poluisse colonis. Quomodo turni et lauinie consuetudinem deorum portenta distulerint, cepit exponi. Arbor, inquit, lauri fuit in penetralibus medius. dicta eiusam quomodo emerisset, uel cur in penetralibus fuisset seruata. ait, sacram habuit comam, et per multos annos custoditam. uirgo enim se protulerat, quum arces primas latinus erigeret. perindeq. non inanis fuit coniectura suspicito, qd arbor lauri in ipsis penetralibus nullius roci artez roueniens aliquid boni portenderet. deniq. primum ex eius appellatione laurentes dixit colonos. hoc est commanentes, atq. ut haberet competentem reuerentiam, hanc consilio phæto sacrauerat. quod scilicet est, ut adulta ueneratione creuisset, et tempore. Huius apes Summum desce mirabile

[illegible]

LIBER

Morem dedit illius loci, Jam dedit responsa poscuntur. uenit sacerdos ad lucum, affert Jons,
 pccules cedit, et earum stratis pellibus incubuit: ibique dormiens futura somniat, et uentura
 cognoscit, tantumque alii premittitur somno, ut ad instar defuncti hominis iacens cum ipsis infer-
 ris et cum ipso acheronte sibi arbitraretur esse colloquium. Auditurus enim deos, et fabulas
 cum numinibus habiturus, humanum sensum debet dormiendo nescire. Hic & tum
 pater ipse petens responsa latius Centum lanigeras mactabat rite bidentes,
 Atque harum effultus tergo, stratisque iacebat Velleribus. Hic, et tum,
 inquit, hoc est, hoc loco atque ipso tempore, quo tot monstra extiterant in causa filiae. Pater
 ipse petens responsa latius, ipse pater perrexit ad petenda uel accipienda responsa, non misit
 alterum, nec attribuit aliquem sacris, in tanta causa tantum diligentiae attribuit, ut curaret uni-
 uersa pro se, nulli habens fidem plenam exhibens officium patris et regis. Centum lanigeras
 mactauit rite bidentes, multitudine animalium pene uenerationi, et in negotio tali se exhib-
 ens largum, atque harum consulens tergo, stratisque iacebat uelleribus, Ecce quo peruenerat
 diuitias regi, propter expetitionis effectum, polipumam, post uestes ostro atque auro fulgentes,
 plebeo more iacuit in pectus, graui quaque earum odore contentus. Subita ex alto uox
 reddita Iuco est. Peractis, membris, subito ei ex alto Iuco talis reddita est uox, hoc est nul-
 la mora interpreti ex interiore luci parte talis uox extitit, quae suum sensum instrueret consul-
 lentem. Ne pete cor in his natum sociare latius, in ea proximes thianis
 i crede paratis. Sicut opportunius natum Iungas fili quarts audire, fuge nuptias, quas
 quis latinus expetit, nec transducatur sententiam tuam parata matrimonii contumelia. Exter-
 ni uenient genere. Quasi ita aut peregrinis pluribus daturus esset filiam suam, ita plu-
 rali usus est numero: non ita est, sed illud intelligendum est, responsa sine anbiguitate esse non pos-
 se, nisi inquit, ciues iterare, ex quibus unum deligas filiae, sed peregrinos expecta, in quorum
 numero est ille, cui debet recte tua sociari filia. Qui latine nostrum Nomen in-
 astriferant, quorumque a stirpe nepotes Omnia sub pedibus, qua sol utrumque
 reuolvens Alpicit oceanum, uertique, reuolue uidentur. Ecce quantum laetus
 exollitur aeneas, ut uideat, quod cumulat potius sui, quod uique ad caelum uolant, et dilan-
 tem imperant super omnia, ita solis radii filius telluris. Haec responsi patris fauor, mon-
 tuusq; silenti Nocte datus, non ipse suo premit ore latius. Sed circum late uoluntas
 iam fama per urbes Ausonias tu erat. Quid silentio noctis latinus auisset, nec scire se
 re potuit, et per omnia loca atq; uniuersas urbes atq; finias circumtulit fama. Cur tantum licuit,
 ut hec mox ubi uideret, stat circum quod dixit, non separatim esse debet, ut iuxta dixisse uideatur,
 sed quod ratione peracta huiusmodi, et ligi licet, et iungi. Non enim possumus dicere, quod circum
 iuxta sit, quum praeter dixerit, ite uoluntas tum per urbes ausonias tulit: unde circum et tulit
 iurgendum est, ut faceret, circumtulit. Cum laomedontia pubes Cramineo ripae relin-
 quit ab aggere classe. Quum hec agerentur, iam troiani nauum uincula commendauerant
 rpe Aeneas, priumq; duces, & pulcher iulus Corpora sub ramis deponunt arboris
 arae. Instituuntque dapes, & a iorea liba per herbam subiciunt epulis. sic iuppiter
 ipse monebat. Ec cereale solum potius agrestibus auget. Accubuerunt in-
 quit, aeneas et iulus, iacuit dignitates ipsorum. sed, quum dicit primos illis ad epulas duces
 a ioreas, ostendunt patrem et filium ceteris fuisse potiores. Parauerunt igitur sese: ut
 sub altae arboris ramis caperent cibum, hunc ex adorea labuerunt, quem ad uicem pos-

nis ederent. hanc enim illis necessitate imposuerat iuppiter. qui illis futuram famem per oryiam nuntiauerat. *ex* quia panis deerat, qui sufficeret uniuerjis, agrestibus & omnis media ingerebant. r. **Consumptis hic forte aliis.** Hoc est, quæ loci qualitas *ex* necessitas dederat. **Vt** uertere morius **Exiguam** in ceretem pœnuria adegit edendi. Tanta fuit pœnuria, ut quod manentibus excederat, legrent *ex* appeterent moribus, quum esset tanta breuitas, ut dentibus teneri non posset. Et uolere manu, malisque audacibus orbam **Fatalis crusti, patulis nec parcere** quadris. Heu etiam mentas consumamus, inquit iulus. Iulus ubi uidit troianorum famam illi usque per iuctam, ut hanc intelligit, extinguere laborarent, ingemuit puer, *ex* ex alto locum trahens, ait. **gemenda fortuna nostra** est, qui nos a lege atem tantum pios reliquit, que perduxit: ut quod uenerari soliti sumus irreuerenter cogamur assumere. Nec prius aliuscens, ea uox auara laborum **Primâ** tulit finem, primamque loquentis ab ore Enpuit pater, ac stupefactus numane prelsit. Non perfecit quod liceat ascensus, se dicitur nec aito dicta uerteretur in locum. uocem etas primam a'tius intellexit pater, ac tenuit, atque in memoriam reuocam prædictam famem. dictum miratus est illius ætatis, *ex* quod locum aduerterat, quæcumque per alijet quadres deinde rupit in uocem. Continuo salue facis mihi delata telas, Vces ue ait, o fidi troie saluete penates. Quam haec dicit, *ex* nunc salutat salutem terram, quam o im uidere cupiebat. ostendit se certum non habuisse, quum proutum fuisset ingreſſum, continuo ergo ait, salue terra fatorum mihi uoluntate decreta, saluete diu penat, qui maris iam uera pronuntian. do seruastis. Hic domus, hic patria est. **Hæc dicta plena gratulatione profereſ** hant or, *ex* etiam magis causa, ut securiores redderet suos, quod laborandi iam ac nauigandi necessitas fuisset. quod, ut magis probaret, uerum esse, addidit paternæ sententiæ firmitatem, reens. **Genitor mihi talia nanque** (Nunc repeto) anghica fatum arkana reliquit. Mido mihi, inquit, ueniunt in mentem dicta patri meæ, **quæ mihi ex fatorum arcans intimaunt.** dixit enim. **Quum te nate** fames ignota ad littora uectum Accis coget dapibus consumere mensas. Tum sperare domos æfessus, ibi p memento **prima** locare mania, inolitq; aggere tecta. Quam ad ignota, inquit, peruenis loca. *ex* extremam famem fueris passus. *ex* eam, quæ te cogat etiam sacras mensas inuadere: illic spera perpetuam **requiem**, illic firmissimam sedem. max denique aggretere fundamentorum cæpta *ex* inhiatio. nem domorum felicibus auspiciis suscipe. Hæc erat illa fames, hæc nos suprema uariabat Exitis polita ita modum. Magna confirmatio animorum illorum scilicet, quos ille turbauerat casus. Iam illa, inquit, optima potius taerat, q̃ metuenda. uenit enim cum malorum omnium fine *ex* paræ necessitatis horrere *ex* alueris s. ito terminum dedit. Hoc sic positum est, ut signum potius uideatur esse, quam pœna. quis non ostaret mediam talem, quæ præterita mala propelleret, *ex* securitatem penam p̃sonderet imposterum? Quare agite. & primo lxti cum lumine solis, Quæ loca, quæue habeant homines, ubi maxima gentis Vestigemus & a portu diuersa petamus. Securi de perpetua requie, nox ut sol crastinus fulserit hæc agamus. exploremus primo, quæ loca sunt, hoc est qualia, quæue habent homines, humani scilicet an feri, propter nouitatis incerta, uel ubi sint ipsorum h. minimum mæ **nie**, quo possimus a portu deflectere. Nunc pateras libate ioui, precibusque uocalite Anchisen genitorem, & uina reponite mensis. Interea anteq̃ dies alterius actus aduocent, hoc unum fundamus pateris ioui, uel honorificas preces patri meo, duobus scilicet

BIBLIOTECA DEL SEMINARIO
VESCOVILE DI VERONA
7415
M. Iner

Rest. Libro Antico
Cav. G. DI GIACOMO
Tel. 71550 - PESCARA

1480

